Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

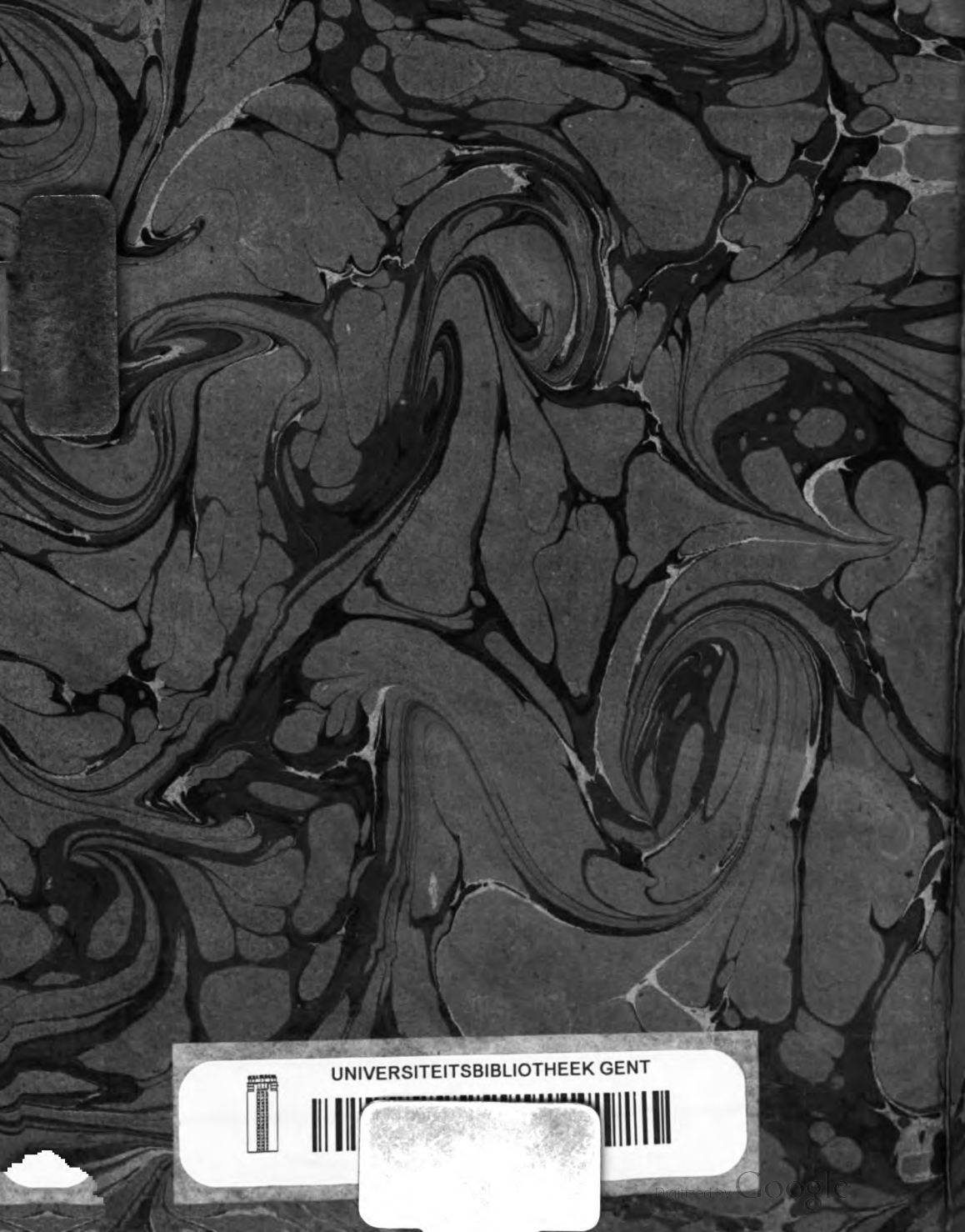
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
Digitized by Google

Digitized by Google

B.I.
339

Digitized by Google

I. C. Philips inv. et fecit 1729.

t' Amsterdam by { EVERT VISSCHER, en ISAAK TIRION, } Boekverkopers. 1730.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROEVE

VAN

TAAL- EN DICHTKUNDE;

IN

VRIJMOEDIGE AANMERKINGEN

OP

VONDELS

Vertaalde Herſcheppingen van

OVIDIUS,

voorgeſteld door

B. HUYDECOPER.

waar achter volgen

eenige Bijvoegſels en Verbeteringen,
een kort Bericht wegens de letter Y,
en twee Bladwijzers.

t'AMSTERDAM,

By E. VISSCHER en J. TIRION, Boekverkoopers,
MDCCXXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

TOEEIGENING

AAN DE

TAALKUNDIGE en DICHTLIEVENDE

HEEREN,

MIJNE BIJZONDERE VRIENDEN,

Mr. DANIEL VANDER LIP,

EN

Mr. JACOB ELIAS MICHIELSZ.

REGENTEN

DER HUISZITTEN ARMEN AAN DE OUDE ZIJDE.

DIe lang gezworven heeft op de ongeſtuime baaren,
En eindelijk zijn kiel mag meeren aan de ree,
Begroot zijn blijſchap naar de grootte der gevaaren,
Die hij heeft doorgeſtaan in 't midden van de zee:
Vooral, wanneer de reis, bij toeval opgekomen,
Zich langer rekte dan hij hoopte of hadt gedacht.
Al watmen lang voorheen met ernſt heeft voorgenomen,
Hoe groot en zwaar 't ook zij, wordt klein en licht geacht.

Digitized by Google

TOEEIGENING.

Wij ſpeelden op het ſtrand; en lieten ons bekooren,
Met eene kleine boot te danſſen op de vloed.
Het weder lachte ons aan: geen onweêr liet zich hooren:
't Zeeluchtje labberde ons aanminnig te gemoet.
De welluſt ſleepte ons weg. wij peilden geene gronden,
Wij kavelden geen tij, noch hielden oog in 't zeil;
Totdatwe ons in het ruim der holle golven vonden,
En zonken nu eens diep, en reezen dan weer ſteil.
Wij worſtelden wel lang met winden en met ſtroomen,
In geen geballaſt ſchip, maar op een lichte boot.
Nochtans zijnwe eindelijk behouden t'huis gekomen,
En denken nu met vreugd aan de uitgeſtaane nood.
'k Gedenk met blijſchap ook aan uwe hulp, mijn Vrinden,
Die gij mij toondet, bij het barnen van het ſtrand.
Het geen men ſcherſſend zegt, deedt gij mij waar bevinden:
De beſte Stuurlui ſtaan gemeenelijk aan land.
Wel nu dan, ſtaat my toe, dat ik mijn vreugdeklanken
Uitſtorte in uwen ſchoot; en, met een blijden toon
Na zo veel ſukkelings, uw heuſcheid moog' bedanken,
Van wederzijde mij zo gunſtig aangeboôn.
Nu ſtaan wij op het land. Maar ſtilt, verheugde zinnen,
En maatigt uwe drift! gij zult van deezen kant
Miſſchien een' zwaarer ſtorm noch moeten overwinnen.
Men lijdt geen ſchipbreuk, maar het ſtormt ook wel op land.
Als ik, na zulk een reis, lichtvaardig ondernomen,
En enkel bij geluk dus ver ten eind gebragt,
Zal in het openbaar te voorſchijn moeten komen;
Wat vonnis is het toch dat gij van 't volk verwacht?
Uw ſtoutheid zal van elk, hij zij dan bot of ſneedig,
Geoordeeld worden naar dat zijn begrip vermag.
Doch ziet hier in het kort, waarmede ik mij verdeedig:
Die noit wil kwaalijk doen, die ſlaape nacht en dag.

BALTHAZAR HUYDECOPER.

Digitized by Google

VOORREDE

TOT DEN

BESCHEIDEN LEEZER.

Beide goed en kwaad zouden wij u in overvloed konnen zeggen van dit tegenwoordige Werk. maar omdatwe het tweede niet willen aanroeren, zullenwe ook van het eerſte zwijgen: het welk deeze Voorrede niet weinig zal bekorten. Daarenboven zultge in de Aantekeningen zelfs ſomtijds wel iets ontmoeten, dat mogelijk beter in eene Voorrede zou gepaſt hebben. doch ſchoon wij het waardig oordeelden eenmaal gezeid te worden, wij konnen echter niet goed vinden, om het hier te herhaalen.

Maar opdat gij een begrip moogt hebben van den oorſprong van dit werk, dat, uit kleine beginſelen, tot zulk een grootte is opgewaſſen; zo weet, dat wij het geſchreeven hebben, zonder oit een voorneemen gehad te hebben om het te ſchrijven. Noit zouden wij 'er aan gedacht hebben, zo de Boekverkooper, die nu allang onder de dooden geruſt heeft, niet was te raade geworden, om een' nieuwen druk van VONDELS Ovidius aan te leggen. Uit veele Aanmerkingen, die wij voorlang, over onze Moederlijke Taale en Vaderlijke Dichtkunſt, bij ons zelfs gemaakt, doch voor 't grootſte gedeelte noch noit op 't papier gebragt hadden, dachten wij 'er eenige weinigen te voegen achter deez' nieuwen druk. Na veel geſchreeven en herſchreeven, en de ruimte der ſtoffe ten ruwſten afgemeeten te hebben, beſlooten wij, om ons zelfs eenigerwijze te bepaalen, onze Aantekeningen niet verder te doen uitweiden dan over de twee eerſte boeken van VONDELS vertaalinge. Met dat inzigt zonden wij het Eerſte boek onzer Aanmerkingen ter drukperſſe op den zelf-

Digitized by Google

zelfden tijd dat wij het Tweede begonnen te ſchrijven. Dit beſtek door ons voldaan, en den voortgang des druks door ſommige toevallen geſtremd zijnde, noodigde ons de ledige tijd, en te gelijk onze eigen luſt, om verder te gaan: zodatwe eindelijk over de geſtelde paalen heentraden, en onzen weg vorderden, zonder te weeten, hoe of waar wij zouden belanden. In 't kort, het heeft ons mogen gebeuren, zolang meeſter van onzen tijd te blijven, tot wij, die ons eerſt bepaald hadden met het Tweede boek, ook het Vijftiende hadden ten einde gebragt. Beſef hieruit, dat dit ganſche werk in een' zelfden tijd geſchreeven en gedrukt is. Hierdoor zijn wij zelfs vervallen op een klip, voor de welke wij anderen zo dikwils gewaarſchouwd hebben: dat is, datwe ons werk hebben uitgegeeven zonder het genoegſaam te beſchaaven. Wij zelfs veroordeelen dit: en mogen daarom wel lijden, dat ook gij het veroordeelt. doch het is geſchied; en was niet te herdoen, zonder al het gedaane ten vuure te doemen. tot welk hard vonnis wij ſomtijds wel eens overhelden, maar echter noit hebben konnen beſluiten. te minder, omdat 'er noch zachter middelen, om het gemelde gebrek zo niet te vervullen, zekerlijk te gemoet te komen, voor handen waaren. Vooreerſt door het naauwkeuriger overweegen, beſchaaven en in orde brengen van het geene noch ongedrukt was: Ten tweeden, door het herdrukken van ſommige bladen, waarin wij de grootſte onbeſchaafdheden ontdekten: Ten derden door het aanwijzen der noch overgebleeven mistaſtingen, die eenigszins zaakelijk zijn, in de Bijvoegſels en Verbeteringen, die gij kunt vinden achter dit werk.

Voorts zullen wij u, omtrent onze behandeling in 't gemeen, dit eenige mededeelen. Schoon wij eertijds van andere gedachten geweeſt zijn, wij zijn echter door de ondervinding eindelijk geleerd, dat niet alleen de doode taalen, als de Griekſche en Latijnſche, maar ook de leevenden, gelijk onze Nederduitſche, noodig hebben met voorbeelden van voornaame Schrijveren, 't zij Nieuwen of Ouden, opgehelderd te worden. De Voorbeelden der Nieuwen dienen voornaamelijk om een onderſcheid te maaken tuſſchen die woorden en ſpreekwijzen, de welken onze beſte Schrijvers met oordeel verkooren en gebezigd hebben; en die, de welken alleen van den ſlechtſten hoop gebruikt, van de beſchaafdſten gemijd worden. Maar al zoekende hebben wij ondervonden, dat ook doorgaands het ſlechte en verachtelijke niet dan te veel voorkomt in de ſchriften der beſten en

meeſt

meest gepreezene. Om nu ook in deeze laatsten het goede van het kwaade te onderscheiden, en op eene overtuigende wijze voor te stellen, zijn de Voorbeelden der Ouden ten alleruitersten noodzaakelijk. Zelfs de eenvoudigheid van hunnen stijl pleit voor hun: en schoon wij al toestaan, dat de meeste sierelijkheid der Taale te vinden zij bij de Nieuwen; wij beweeren echter, als eene onwederspreekelijke waarheid, dat de zuiverste gronden moeten gezocht worden bij de Ouden. Hoe nader aan den oorsprong, hoe verder van het bederf. Onder den naam van Ouden begrijpen wij geene anderen, dan die voor, of ten uitersten in het begin der Spaansche beroerten geleefd hebben. De reden, waarom wij de scheiding tusschen Ouden en Nieuwen in dat tijdstip plaatsen, is, omdatwe dikwils bevonden hebben, dat veele misbruiken en verbasteringen ingevoerd zijn terstond na dien tijd, van de welken te vooren nergens eenige voetstappen te vinden zijn.

Maar wij komen tot het allervoornaamste, en waaromtrent de Leezer mogelijk, minder eene onderrichting dan eene verantwoording, van mij zal verwachten: te weeten, de vrijheid, die wij gebruikt hebben, om VONDEL, den Vader onzer Nederduitsche Poëzije, zo dikwils, zo onbeschroomd, tegen te spreeken en te berispen. Doch verwacht van mij niet, noch aan den eenen kant, dat ik u van zulk bestaan, † in eene nederige Voorrede, als met geboogen kniën, vergiffenis zal smeeken; noch aan den anderen kant, dat ik u, met een groot opgeeven, en ijdel gesnork, zal zoeken wijs te maaken; ‡ dat ik zo goed ben, en zo wel geloof verdiene, als VONDEL. Wij schuwen de uitersten overal daar 't ons mogelijk is. het eerste zoudt gij billijk aanzien voor een bewijs van laf hartigheid, het tweede voor een uitwerksel eener zotte laatdunkendheid.

Dat wij VONDEL voornaamelijk genomen hebben tot een voorwerp onzer berispingen, is niet met overleg, maar bij toeval, geschied: gelijk gij kunt afneemen uit het geene wij boven, wegens den oorsprong deezer Aantekeningen, gezeid hebben. Maar al was zulks van ons met overleg geschied, verre van daarmede misdaan te hebben, zijn wij verzekerd, dat zulks niet alleen billijk, maar ook eenigszins noodig was. Zo wij een' Schrijver, minder dan HOOFT of VONDEL, wilden ziften, gelijk wij deeze Vertaaling van onzen uitmuntenden Dichter gedaan hebben; hoe menig is 'er, die nu bij een ijder ter goe-

* *

der

† *Despreaux, Sat. IX. vs.* 187. ‡. *Horatius, I. Epist.* XVIII. 17.

der naame en faame ſtaat; doch die daardoor zijnen voornaamſten luiſter zou verliezen, en den glans zijner eere zien ondergaan in een' nacht van oneere! Niet, dat het ons ontbreekt aan Schrijveren, die, buiten deeze twee, de toets zouden konnen uitſtaan: maar daar is 'er ook, die nu met lof gemeld worden, en echter niet veel onderzoekens zouden mogen veelen. Dewijl nu noch haat noch nijd onze pen beſtiert, en wij, het misbruik wel willende beſtraffen zonder iemands eere in het minſte te benadeelen, door het doen van een kwaade keur hadden konnen uitwerken iets, dat wij niet zochten uit te werken; zo dunkt ons, datwe noit iemand voegelijker zouden hebben mogen beriſpen, dan den Grooten VONDEL; tot wiens lof wij hier weinig zeggen, omdatwe ons onbekwaam kennen, dien naar waarde uit te meeten; en dien ik, en wij allen, mogen beriſpen met de uiterſte ſtrengheid, omdatwe onmagtig zijn, ook ſchoonwe den wil hadden, eenen enkelen ſtraal van die ſchitterende Zon te verduiſteren. ja ſchoon de hemel van zijnen lof door een' drang van beriſpingen, als dicht op een gepakte wolken, betoogen wierdt, de glans zijner deugden, en de helderheid zijnes naams, zou die allen doen verſtuiven, als een' lichten nevel en onbeſtendigen uchtenddauw.

Of moeſten wij ons gewend hebben tot zulk eenen, die, niets te verliezen hebbende, veilig beriſpt, ja mishandeld, koſt worden? neen. Wij willen wel, hier, den drek van het goud ſchuimen; daar, het goud uit den drek opzamelen: maar, altijd in den drek te wroeten, behaagde ons noit. Die ons eene beſchaaving der Zedekunde beloofde, en ons geduurig ophieldt met het bijbrengen en tegenſpreeken van de buitenſpoorige gewoonten en ergerlijke zeden van het uitſchot des volks; wat dunkt u? zou zulk een Schrijver voldoen? Geenszins. de beſten zouden hem verfoeien; allen zoudenze hem belagchen. Eene fout, ontdekt in het gedrag eens doorluchtigen Perſoons, heeft dieper indruk op ons gemoed, dan honderd die ons in den gemeenen hoop worden aangeweezen. De toepaſſing is lichtelijk te maaken: en daarom laaten wijze aan de overdenkinge des Leezers.

Maar, terwijl wij ſpreeken van VONDEL te beriſpen, zo moet gij ook weeten, datwe onderſcheid maaken tuſſchen dit werk, en andere vruchten van dien verheven geeſt. Wij ontmoeten hem hier in zijnen ouderdom: doch ook die ouderdom is te kennen voor den ouderdom van VONDEL. Virgilius beſchrijft ons, hoe de Siciliaanſche Entellus, de overblijffels zijner voorige ſterkte en moedigheid, in zijnen ouder-

dom,

Digitized by Google

dom, noch in zich bevindende, en de ſnorkerijen van den Troiaanſchen Dares, die zich, voor den ſtrijd, den prijs der overwinninge dorſt aanmaatigen, niet konnende dulden, tegen dien gevreesden kampvechter, met wien niemand het waagen dorſt, in het ſtrijdperk kwam; en, daar hij zijn' vijand een' fellen ſlag meende toe te brengen, door het miſſen zijner hand zo lang als hij was ter aarde plofte. Daar lag de eertijds onverwinnelijke held, maar de hoop der verwinninge niet te gelijk met hem. Hij rees weder op, verdubbelde zijn' moed, taſtte zijn' vijand aan, met zulk een geweld, dat des zelfs vriendenwerks genoeg hadden, om hem leevende uit de handen des grijzen verwinnaars te redden, en op de vloot te bergen. Zie daar een afbeeldſel van VONDELS ouderdom. hij heeft konnen ſtruikelen; hij heeft konnen vallen; maar de man is noch niet geboren, die hem den prijs der overwinninge uit de vuiſt zal wringen.

De Dichtkunſt is waarlijk een verheven kunſt. Daar zij behoorelijk gehandeld wordt, verkondigt zij den lof des Scheppers, of onderwijſt het ſchepſel op ontelbaare wijzen. En om alles met één woord te zeggen, hij kan geen Goed Dichter zijn, die geen Eerlijk Man is. Laaten wij dan, wij allen, zeg ik, die ons den naam van Dichter toeëigenen, edelmoediglijk met elkanderen handelen, en de Kunſt herſcheppen in eene Deugd; dat is, zélfs doen, wat wij anderen in zoetvloeiende vaarzen voorzingen. Het kwaadſpreeken, en het vleien, zijn twee uiterſten, die van alle Dichters beſtraft en veroordeeld worden, en ondertuſſchen nergens gemeener, dan bij het gros der Dichteren, in zwang gaan. Geen werk zo goed, dat niet zijne vijanden en laſteraars; geen zo kwaad, dat niet zijne vrienden en lofdichters, gevonden heeft. hierdoor wordt ſomtijds, van min doorzigtigen, het goede verworpen, het kwaade verkooren. Niemand heeft meerder gedaan, tot beſchaavinge van onze Taal en Dichtkunde, dan VONDEL. maar, van de ontelbaare misbruiken, die de Nieuwen ingevoerd hebben, worden 'er ook veelen in zijne ſchriften gevonden. Die nu in VONDEL, op wien tegenwoordig alle Dichters het oog hebben, ook de misbruiken prijſt, doet die niet het zelfde, dat een Vleier doet, die de ondeugden van zijn' vriend deugden noemt, en dus het kwaad, in plaatſe van het uit te rooien, voortplant? Die zich vermaakt in kwaadſpreekendheid, is gelijk aan den geenen, die zijnen vijand met vergif van kant helpt. maar die zich overgeeft aan de vleierij, doet als die vrouw, de welke het voorwerp haarer liefde,

Digitized by Google

door het verkeerde middel van een' toebereiden minnedrank, willende tot zich trekken, hem daardoor eerſt van zijn verſtand, en vervolgens van het leeven beroofde. Langs bijzondere wegen komtmen dikwils ten zelfden val. Laaten wij dan, herhaal ik noch eens, edelmoediglijk handelen; en ons allen op zulk een' voet ſtellen, datwe, zonder eenige verrukking van drift, elkanders ſchriften onderzoeken, prijzen dat prijzenswaardig is; maar ook, met de zelfde vrijmoedigheid, belijden en aantoonen, waar wij, of iemand onzer, moge gemiſt hebben. Laatenwe elkanderen tegenſpreeken, zonder elkanderen te haaten of te laſteren. Laatenwe gezaamelijk overweegen, wat VONDEL wél, wat hij kwaalijk hebbe: het eerſte naarvolgen, het tweede verbeteren. Die met zulk een' geeſt bezield is, zal ook in hem de misſlagen, als misſlagen, erkennen, zonder hem daarom den naam van DEFTIG, BEVALLIG en ONVERGELIJKELIJK, te betwiſten: en zonder daarom zijne beriſpers boven hem, of met hem gelijk, te ſtellen. Het wordt in alle groote perſoonaadjen een Deugd gerekend, als zij zich van hun minder willen laaten onderrichten. het welk niet kan geſteld worden, of men moet daarbij ſtellen, dat ook een minder ſomtijds in ſtaat is, om zijn' meerder te onderrichten. dat zekerlijk op de waarheid gegrond is. De Deugden zijn ontelbaar. niemand bezit die allen. Gij hebt 'er mogelijk tien; en ik, één. zo zijt gij bijgevolg tienwerf zo deugdſaam als ik: en echter kuntge noch van mij leeren, wanneer gij die eene deugd, die ik bezit, ook, op mijnen raad, wilt toevoegen bij uwe tien anderen. Zodat ook dit eene valſche ſtelling is, wanneermen zich inbeeldt, dat iemand, die eenen anderen, of beriſpt of onderricht, daarom juiſt zich zou laaten dunken, wijzer of beter te zijn dan de geen, dien hij of beriſpen of onderrichten durft. De een munt hierin, een ander daarin, uit. Wat valt 'er dan anders te doen, dan gezaamelijk onzen gemeenen hof te wieden; en onze bijzondere gaaven te vereenen, door die elkanderen onderling over en weder mede te deelen? Alleen dit doende zullenwe in ſtaat geraaken, om, met ſaamgevoegde krachten, de Kunſt te brengen tot eenen trap, nader aan de altijd van ons wijkende Volmaaktheid: naar de welke het altoos loffelijk is te ſtreeven, ſchoon 't ons onmogelijk is de zelve te bereiken.

in Amſterdam den 10 *Octob.* 1729.

TAAL-

Digitized by Google

TAAL- EN DICHT-KUNDIGE
AANMERKINGEN
OP
VONDELS
VERTAALING DER HERSCHEPPINGEN
VAN
OVIDIUS.

EERSTE BOEK.

¶. 18. N GÉENE HOOFTSTOF WAS HAER HOEFSLAGH NOCH BESCHEIDEN) *Hoefslagh* is volgens Kiliaen een Krygswoord. hy verklaart het in 't Duitsch, *Schaer-wachte;* in 't Latyn, *Statio, locus custodiæ militum deputatus.* Vondel in Lucifer p. 56. van de strydende Engelen:

Zoo stonden zy gekant, en slaghree, drom by drom,
Een ieder op zyn lucht en hoefslagh, *en by ryen*
Gesnoert aen hun gezagh —

Corn. Gys. Plemp, der Herdooperen Anslach op Amst. ¶. 557.

Staet dan en houd noch rust tot in den dageraet,
En elk uw hoefslach *trou met goeden wacht beslaet.*

Antonides in den Ystroom B. I. naar 't einde:

'k Zach d'onverwonne jeugt, elk op zyn hoefslagh *trots*
In 't harnas, staen gelyk een onverwrikbre rots.

Digitized by Google

Matthys Bode in Polyxena *Act.* II. *ſc.* 4.

'k Zag, hoe de benden zich, op hunne hoefflag, *ſchaardem.*

Nil. Vol. Arduum in Orond. en Statira *Act.* I. *ſc.* 3.

Elk leger ſtond nu op zyn hoefflag *net geſchaard.*

W. vander Hoeve, Doodl. Minnenyd *Act.* I. *ſc.* 4.

En wyl nu alles op zyn hoefflag *ſtond geſchaard.*

Hooft, Nederl. Hiſtorien B. IX. p. 393. *Alles, wat weerloos was, verbood men de ſteeveſten, en ſtoffeerde ze met de reſt in vollen geweere. Ook werdt yeder gelaſt niet van zyn'* hoefflagh *te ſcheiden, oft hy wierd'er afgehaalt by die van den gerechte.* In deeze betekenis ſchynt het te komen van paards-*hoef:* en dat Kiliaen zo oordeelde, blykt uit de plaats daar hy *Hoefflag*, in zyn Woordenboek, geſchikt heeft. Maar, ook onze Landluiden weeten, als 'er een kade of weg ſtaat geſchouwd te worden, welke hun *hoefflag*, en waar elk hunner *gehoefflaagd* zy: dat is, welk gedeelte yder van hun moet maaken of herſtellen. en in dien zin ſchynt het wel zo voegelyk te konnen afgeleid worden van land-*hoeve.* By gebrek van zekerheid bepaalen wy hier niets; hoewel ons het laatſte zeer natuurelyk voorkomt. Antonides gebruikt het noch eens, op eene andere wyze, in den Yſtroom B. I. p. 22.

Dat MUUREN *uit gelit en* hoefflag *zullen knellen.*

BESCHEIDEN is hier zoveel als *beſcheidelyk*, d. i. duidelyk, *aangeweezen.* onze Dichter gebruikt het ook van de *plaats*, daar Pyramus en Thisbe afgeſproken hadden elkander te zullen vinden B. IV. *v.* 111.

— *om niet te wyt te dwaelen van het oort*
By hen beſcheiden —

(gemeener evenwel zegtmen, *Iemand* ergens, of op een' plaats, *beſcheiden:* Hooft in Henrik p. 3. *hy had veel volx van oorlooge te Barcelona* beſcheiden. G. Brandt, Leven van De Ruiter B. VIII. p. 401. *dat yder Kapitein op zyn Hoofd, daar hy onder* beſcheiden *was, wel zou paſſen.* David Lingelbach in Cleomenes *Act.* IV. *ſc.* 1.

De koning had hem hier beſcheiden — *enz.*)

Zo zegtmen ook een *Tyd beſcheiden*, d. i. benoemen, bepaalen, aanwyzen: Melis Stoke in Willem den II. *v.* 486. *edit.* 1591.

Die coninc beſciet *hem eenen dach,*
Dat hire weſen ſouds dan.

Brederode in Lucelle *Act.* III.

En d'uur is lang voorby, die wy te ſaem beſcheiden.

Fred. van Dorp, Hr. van Maesdam, Stichtel. Gedichten p. 237.

— uit

— *in onſen tyd, den tyd van hem* beſcheyden,
En ons Aertsvaderen van outs af toegeſeyt.

Tyd en *Plaats* vindenwe dus vereenigd by de Vertaalers van den Bybel, Handel. XVII. 26. beſcheyden *hebbende de tyden te voren geordineert, ende de bepalingen van hare wooningen.* Fraai gebruikte R. Anſlo dit woord, in de Martelkroon van Steven, om uit te drukken de duidelyke voorzeggingen en voorbeeldingen, ſlaande op den Heiland:

Zo leverde de Joodt onkundig aan den Heiden
Den Heilandt, hem van Godt zo klaar en naakt beſcheiden.

Dikwils komt het voor in de betekenis van *Beſluiten.* Vondel in Joannes den Boetgenant B. V. p. 90.

Salome, op moeders werck [*l.* wenck], *vertreckt, en laet ſich leiden*
In een ſalet (*het was te vooren zoo* beſcheiden)
En ondertuſſchen gaet het feeſtgeſpan ten dans.

en uit dien hoofde zyn alle dingen *van God beſcheiden:* Job XXIII. 14. *hy ſal volbrengen wat over my* beſcheyden *is.* D. de Potter, Getrouwen Harder *Act.* II. *ſc.* 2. *v.* 17.

Of zou 't wel weezen, dat den hemel heeft beſcheiden,
U, door een ſterre van de liefd', tot my te leiden?

zie hem ook *Act.* I. Rey: enz. Hiervan by Fr. van Dorp, alsb. p. 238. en 250. *Gods beſcheyden raet.* en Geneſ. XLVII. 22. Job XXIII. 12. Spreuk. XXX. 8. XXXI. 15. *'s menſchen beſcheyden deel;* dat het zelfde is met *beſlooten deel,* gelyk Joan van Arp ſpreekt in Chimon IV.

Nu ſiet ghy u fortuyn en ongeluck geheel,
En hòe niemandt verkryght, als ſijn beſlooten deel.

Zo *beſcheiden* ook de Rechters twee perſoonen, wanneer zy, door hunne uitſpraake, der zelver geſchil beſluiten: de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 48. d. *zo ghevic dij toe ende conſentere dij te kieſene wat jugen du wils, die ons beiden* (*verhoort deſen gheſcille*) beſcheiden *moghe.* en de Leeraars, wanneer zy een twyffelachtig vraagſtuk opheldren, en den onzekeren duidelyk *beſcheid,* d. i. bericht, geeven: de Hr. van St. Aldegonde in den Roomſchen Byencorf B. I. c. 1. *overmits onze Doctoren van Loven met ſoo veele andere diepe ende grondeloſe queſtien becommert zijn, dat ſy de moeite niet en hebben om dit puni te dege te* beſcheyden. De Rederykers van Sout-Leeuwen, op het Landjuweel tot Antwerpen 1561. in 't Spel van Sinne:

Die ſal ons beſcheyen *van onſen vraghen.*

die van Shertoghenboſch, als boven:

Digitized by Google

Die u in die dinghen wel ſullen beſcheyden:

Allergemeenſt noemen wy *Beſcheiden menſchen*, die beleefd zyn, en minzaam van ommegang: doch niet altyd even voegelyk. want die tegen allen, zowel kwaaden en ſtrafwaardigen, als goeden en eerwaardigen, even beleefd en vriendelyk zyn; mogen zowel *onbeſcheiden* heeten, als die hunne onbeleefdheid aan yder, wie hy zyn moge, betoonen. *Beſcheidenheid* is geenszins *vriendelykheid*. Onze Taalkundige Overzetters noemen I. Timoth. III. 3. *beſcheiden*, die in de Kanttek. verklaard wordt te zyn zulk een, *die andere kan wycken ende in redelickheyt verdragen*. Philipp. IV. 5. wordt *Beſcheidenheid* verklaard door *Billikheyt*, *redelikheyt*. Zie hier wat 'er ons van dunke. de BESCHEIDENHEID is geen enkele Deugd; maar een vereening, of liever de moeder, van alle deugden. zy zelve is een werk des *Oordeels*, volmaakt door *Ondervindinge*. dierhalve moetmen haar niet zoeken by Kinderen of Dwaazen. zeer wel zegt de Schryver des Gulden Throens 1386. (gedrukt 1484.) fol. 40. b. *een yghelic menſche, die tot ſinen jaren ende tot ſijnre* beſceydenheit *gecomen is*. In den meeſten nadruk konnen wy haar beſchouwen of inwendig of uitwendig. *Inwendig* betekent zy een' VOORZIGTIGHEID, waardoormen het goede wyſſelyk weet te onderſcheiden van het kwaade. *Uitwendig*, een' BILLYKHEID, waardoormen aan yder, wie hy zy, onderſcheidelyk geeft wat hem toekomt. Zoveel is het, Leezer, dat wy Schryvers van u verwachten, alswe u aan het hoofd onzer werken begroeten met den Naam van *Beſcheiden Leezer*.

Laat ons, om terſtond aan den Tytel van ons werk te voldoen, hier, eerwe deeze eerſte Aanmerking beſluiten, noch iets byvoegen, dat in 't byzonder zyne betrekking hebbe tot de Dichtkunſt. 't Geen Vondel hier zegt;

En geene hoofdſtof was haer hoefſlagh noch beſcheiden.

zeide Ovidius in 't Latyn aldus;

Quaque fuit tellus, illic & pontus & aër.

dat is, van woord tot woord;

Waar de aarde was, daar [was] *en zee en lucht.*

Deeze vertaalingen ſchynen niet veel naar elkander te gelyken: doch Ovidius zegt eenvoudig, het zelfde dat by Vondel meer Poëtiſch en overdragtelyk gezeid wordt; in naarvolging, zo ik my niet bedriege, van den Franſchen Dichter Du Bartas, of van des zelfs Vertaaler Zach. Heyns. Bartas, die meermaalen onzen Ovidius uitdrukt, en,

in

Digitized by Google

in den Eerſten Dag zyner Weeke, ook deeze Ovidiaanſche beſchryving van den Chaos in 't oog hadt, leeft op eene aardige wyze, volgens den ſpeelzieken aard zyner weelderige penne, met het Latynſche vaars, zo even aangehaald, het welk hy op veelerhande wyzen, en in veele vormen, overbrengt p. 8.

La terre eſtoit au ciel, & le ciel en la terre.
La terre, l'air, le feu, ſe tenoyent dans la mer:
La mer, le feu, la terre eſtoyent logez dans l'air:
L'air, la mer, & le feu dans la terre: & la terre
Chez l'air, le feu, la mer ——

na dit aldus om en om gehaſpeld, en den Chaos, in een Chaos van woorden, beſchreeven te hebben, vervolgt hy:

—— —— *car l'Archer du tonnerre*
Comme grand mareſchal n'avoit encor donné
Quartier à chacun d'eux. —— welke laatſte woorden Z. Heyns aldus vertaalt: —— *de veltheer op dat pas*
Had elck een ſyn quartier *in 't leger niet* gegeven.

zie daar het zelfde, dat Vondel, op zyne wyze, met fraaier woorden uitdrukt, als hy zegt;

En geene hoofiſtof was haer hoefflagh *noch* beſcheiden;

terwyl hy het overtollige, t. w. die herhaalde ſaamenmenging en verwarring van Water, Aarde, Lucht en Vuur, geheel achterlaat. Maar Bartas zelf heeft de verwarring deezer woorden wederom ontleend van den Italiaanſchen Dichter Gio. Andrea dell' Anguillara, die dit Werk van Ovidius geheel vertaald heeft, en van wien ik de volgende vaarzen aangehaald vind by P. Benſe-Dupuis, *Oracle de la Poëſie Italienne Liv. II. ch.* 1. die oordeelde, *dat door eene verwarring van woorden, zo dikwils herhaald, de Chaos wonderlyk fraai wordt beſchreeven.* deeze beſchryving luidt aldus:

Pria che'l ciel foſſe, il mar, la terra, e'l foco,
Era il foco, la terra, il cielo, e'l mare:
Ma'l mar rendeva, e'l ciel, la terra, e'l foco,
Deforme il foco, il ciel, la terra, e'l mare:
Ch' ivi era, e terra, e cielo, e mare, e foco,
Dov' era, e cielo, e terra, e foco, e mare;
La terra, il foco, e'l mar era nel cielo,
Nel mar, nel foco, e ne la terra il cielo.

Deeze Italiaanſche Dichter, die gebloeid heeft omtrent het jaar 1566.

Digitized by Google

wordt van Gio. Mario de' Creſcimbeni, *Iſtoria della Volgar Poëſia Lib. II. p.* 137. geteld onder de uitmuntendſte Dichters van ganſch Italie, zo om zyn Treur- als Bly-ſpelen, om zyn Lierdichten, als om het zogenoemde *Burleske;* in al welken hy zich als een Voorganger, niet als een Naarvolger, heeft gedraagen: maar vooral wordt hy gepreezen om de Vertaaling van dit Werk, die gelyk geſteld wordt met het Latyn van Ovidius, en om de welke de gemelde Schryver hem verklaart te zyn zo groot een Heldendichter, als iemand onder al de Toskaanen. Dit moeſt gy weeten, om recht te beſeffen, hoedaanige Dichters in zodaanige uitdrukkingen hebben ſmaak gevonden. Wy laaten den lof, en van Anguillara, en van Bartas, in zyn geheel: maar, alswe het eene vaars van Ovidius [*Quaque fuit tellus, illic & pontus & aër*] gelyken by de Italiaanſche Vertaaling in Acht, en by de Franſche in Vier vaarzen en een half; zo komt ons de Latynſche Dichter voor, als een deftig ſpreeker, die veel zegt in weinig woorden; genoeg, doch niet te veel: de twee anderen als langtongde praaters, die weinig zeggen in veel woorden, en zich laaten voorſtaan, datze geduurig wat anders zeggen, zo dikwils zy eene zelfde zaak, met verandering of verplaatſing van woorden, weeten uit te drukken. Lof komt dan hier onzen Dichter toe, die wel wiſt, dat het een ſieraad der Dichtkunſt is, indienmen de woorden zo ſchikke, datze de zaaken ſchynen naartebootſen en te vertoonen; maar die ook geenszins onbewuſt was, dat het een kinderlyke en verachtelyke naarbootſing is, verwarde zaaken uit te drukken met verwarde woorden. Ja die twee Uitbreidingen van het eene vaars van Ovidius behooren minder geteld te worden, onder het *Deftige*, dan onder het *Burleske;* een Onkruid, dat in de laatſte eeuwen weelig is opgeſchooten tuſſchen de edelſte gewaſſen van Geleerdheid en Dichtkunſt, doch den Ouden, zo Latynen als Gricken, geheel onbekend is geweeſt; gelyk de geleerde Vavaſſor zulks grondig heeft aangetoond in zyn fraai Werk, *De Ludicrâ Dictione*, alleen geſchreeven om de buitenſpoorigheid deezer onverſtandige aardigheden ten toon te ſtellen.

ŷ. 24. WEGELOOS) moeſt noodzaakelyk zyn, *wighteloos*, gelyk Abr. Valentyn hier wel heeft, en, dat wat zeldſaams is, beter dan Vondel. Dit *loos*, wanneer het de ontbeering van iets te kennen geeft, wordt noit anders gebruikt, dan gehecht achteraan een Zelfſtandig Naamwoord; en dus zou *wegeloos* zyn, *zonder weg;* of *weegeloos;* zonder

Digitized by Google

zonder *weeg*, d. i. *wand* of *muur:* maar *wigteloos* is zonder *wigt*. Dit is reeds klaar; en blykt nader uit andere diergelyke woorden. Vondel zelf zegt in dit Werk B. VI. ℣. 508. *ſchaemteloos*, en niet *ſchaemeloos*. IX. 751. *naemeloos*, en niet *noemeloos*. XI. 443. *ſpraekeloos*, en niet *ſpreekeloos*. en zo moeſt ook hier zyn *wigteloos*, en niet *weegeloos*.

℣. 25. EEN BETERE NATUUR EN GODT) Ovidius zegt, *Deus & melior natura*. Vondel onderſcheidt hier *God* en *Natuur;* als klaar blykt uit ℣. 28. hoewel hier *een betere natuur* niets is, dan een nader beſchryving des geenen, dien Ovidius eerſt *God* genoemd hadt. Vondel hadt hierom den voorrang niet aan *Natuur* moeten geeven; maar zou veel beter geſchreeven hebben, ſchoon zelfs het vaars daardoor wat harder mogt ſchynen, *God en een betere natuur*. Dewyl ik noch nergens eene verklaaring van deeze *Betere Natuur* vinde, die my voldoet, zo zal ik ook hieromtrent myne gedachten kortelyk ter neder ſtellen. De Stoïſchen ſtelden *twee Eerſte Beginſelen*, het eene *Werkende*, het andere *Lydende*. 't Werkende noemden zy ook de *Oorzaak*, de *Reden*, en dat is GOD: het Lydende is de STOFFE. Deeze twee, *God* en de *Stoffe*, aangemerkt van die blinde Heidenen als de *Beginſelen* van alles, droegen wel gezaamelyk den naam van *Natuur:* maar werden ook elk in 't byzonder *Natuur* geheeten. zo deelt Cicero de *Natuur* in tweën; en ſpreekt Apulejus van *twee Natuuren*, naar 't gevoelen van Plato, welker eene (*God*) alleen door de gedachten, de andere (*de Stoffe*) ook door de uiterlyke zinnen, kan gekend worden. Zie dit breeder by J. Lipſius, *Phyſiolog. Stoic. Lib. I. Diſſert. 4. & 5.* Nu is 't redelyk klaar, dat van deeze *twee Natuuren* de eene BETER is dan de andere; de *Werkende* BETER dan de *Lydende; God* BETER dan de *Stoffe*. En dat deeze Verklaaring overeenkomt met de meening van Ovidius, blykt daaruit, dat deeze *Betere Natuur* hier wordt gemeld als *Werkende*, en in tegenſtelling van eene *Lydende Natuur*, naamelyk de *Stoffe*, die hy reeds te vooren ℣. 7. mede onder den naam van *Natuur* hadt voorgedraagen, zeggende:

Unus erat toto NATURÆ *vultus in orbe.*

Anders verklaarde dit Hercules Ciofanius, volgens de meening van Laërtius Caroſus, van hem over deeze plaatſe geraadpleegd. anders Adr. Turnebus, *Adverſar. Lib. IV. c.* 17. die de Leezer, zo 't hem goed dunkt, kan naarzien. de Hr. P. Burman gewaagt ook van eene uitlegging van Franc. Luiſinus, *Pareng. Lib. III. c.* 39. Enz. Indien wy de gegeeven

Digitized by Google

geeven verklaaring niet hielden voor de eenvoudigſte, wy zoudenze hier niet bygevoegd hebben. en dierhalve zou ik het vaars van Vondel liever aldus leezen:

Maar Godt, DE betere Natuur, beſlechte elx driften.

en ŷ. 28. met deeze of diergelyke verandering:

Na deeze ſchiftinge vereenigt HY door tucht.

waarmede overeenkomt de oude Vertaaling van Joannes Florianus, die aldus luidt: *Deſen twiſt ende tweedrachticheyt heeft* God *OFT die* goedertieren Natuere *ten leſten gheaccordeert — Dwelck aldus gedaen ſynde, ſoo heeft HY deſe verſcheiden elementen;* enz.

ŷ. 75. NABATHEESCH GEWEST) eigelyk *Arabië*. doch gebruiken de Dichters deezen naam, om het *Ooſten* uit te drukken: 't welk ook van Taalkundige Nederlanders gevolgd is. J. Six van Chandelier, Amſterd. Winter p. 61. ſpreekende van de Vorſt met een helderen Ooſtenwind: *De drooge* Nabatheeſche *kou*
Blies al den neeveligen douw
En't quaad fenyn, met kracht, naa't weſt.

Jer. de Decker, Lof der Geldzucht p. 135.

Den handel van den oegſt der Nabatheſche *landen.*

In de Turkſche Navigatien van den Hr. van Arfeville B. IV. c 10. worden de *Nabatheërs* op de volgende wyze beſchreeven, volgens de Vertaaling van Will. Silvius 1576. *Dit landt* [woeſt Arabiën] *is bewoont van diverſche natien van volck, vande welcke* Nabatheen *geheeten zyn, ende aen d'* Ooſtzyde *woonen, daert alder woeſt is, ende zonder water, die loopen dolende achter lande als dieven, beſpringende tot allen ſtonden henlieder gebueren, ende de Carevannen.* enz. In den volgenden regel ſchryft Vondel: *de Zuidwint trok naer Perſen.* ik wenſchte dat hy 't niet hadt geſchreeven. 't *Nabatheeſch geweſt, Perſen,* en *'t gebergte van de morgenſtar beſcheenen,* zyn allen benaamingen van het *Ooſten,* waarop de Zuidwind, wiens woonplaats eerſt ŷ. 81. wordt aangeweezen, niet het minſte recht heeft.

ŷ. 80. ZEVENSTER) is eigelyk die in 't Latyn genoemd wordt *Pleïades.* Vondel zelf in 't Berecht voor Lucifer: *de Pleiades of Zevenſtar.* zie de Aantek. beneden B. XIII. ŷ. 423. Ovidius ſpreekt hier van de *Septem triones,* beſtaande wel uit *Zeven* byzondere Starren, doch bekend onder den naam van *Wagen* of *Grooten Beer.* Valentyn echter

Digitized by Google

echter heeft hier ook *'t Sevenſtar:* en zo ſchreef, lang te vooren, de Vertaaler van Boëtius 1485. B. IV. *Metr.* 5.

Hoe tſevenſter *zijnen* waghen *wendt*
Ende ſpade in dzee neimt zijn hend
Hoe wel het *raſch es in zijn rijſen.*

Wagen is wel de gemeenſte en een zeer oude naam van dit Noordelyke geſtarnte. zie de Aantek. van Ludolf Smids; die zegt, dat de Romeinſche boeren het noemden *Plauſtrum.* maar ook by de Grieken was 't al bekend onder den naam van Ἅμαξα, d. i. *Wagen.* Homerus, volgens de vertaaling van P. Scriverius, in zyn Aantekeningen op den Chriſtl. Lofzang van D. Heinſius ŷ. 352.

En Arctos, diemen oock den Wagen *dickwils heet.*

Anacreon, vertaald door G. Kempher, in het XVII. Gezang:

Schets hier op, naar myn behaagen,
Noch 't Geſterrent, noch den Wagen,
Noch 't ſchittrend' heir
Van den killen Noorderbeir.

dit zelfde, volgens de verduitſching van D. Heinſius, aangetoogen door zynen Uitlegger P. Scriverius op den Hymnus van Bacchus ŷ. 592.

Maer haelt hier zilver voor den dach,
En maeckt een kroes, daer nat in mach.
Rontom en wil ick niet zien ſtaen
Den Wagen, *noch de Son en Maen;*
Noch oock Orion, enz.

ŷ. 88. GODENDOM EN KLAER GESTERNTE) gelyk deeze beide bevat zyn in het voorgaande woord *Gedierte:* zo moet ook *'t Geſtarnte* wederom begreepen worden onder het *Godendom.* A. Hoogvliet in de Feeſtdagen van Ovidius B. III. p. 80.

't Geſtarnte liep toen vry, men ſchikte tydt noch jaaren,
Maar dit ſtondt vaſt dat all' de Starren GODEN *waaren.*

D. Heinſius, Bruiloftsl. ŷ. 73. — *ſiet, de vergulde* GODEN,
De Sterren *kycken uit.* ——

ŷ. 92. DAN D'ANDERE ALTEMAEL) in den volgenden regel ſtaat, *alle andren.* Hoogſtraten, zich ſtootende aan deeze ongelykheid, veranderde, in zyne Uitgaave, *alle andren* in *alle andre:* doch beter zou hy *d' andere altemael*, veranderd hebben in *d' andren altemael.*

Digitized by Google

want zo ſchryft Vondel anders altyd, als I. 542.

Gaf Febus ſtof, haer eerſt voor anderen *te vryen.*

en V. 109. —— —— *om* andren *aen te randen.* Enz.

waarvoor hy in beide die plaatſen *andere* hadt konnen ſchryven. Hooft oordeelde hier gelyk Vondel: zie zyne Waarneemingen §. 11. 39. 41. en Hoogſtraten zelf heeft my geleerd, datmen in 't Meervoud. moet ſchryven *de geenen*, niet, *de geene*. Hiermede komt overeen Moonen, Spraekk. p. 117. maar Sewel p. 115. wil ons anders onderrechten; doch vruchteloos. En zo beſluit Vondel alle andere *Adjectiva* met eene *n*, t. w. als 'er geen *Subſtantivum*, noch een tweede *Adject.* by-komt; als, *d'Uiterſten* B. I. ℣. 61. *Allen* ℣. 129. de *Maghtigen* ℣. 206. de *Levenden* ℣. 395. *Gewyden* ℣. 912. en B. II. ℣. 625. *Jaghtgezinden* II. 658. *Blooden* 741. *Ryken* 754. *Grooten* 755. *Kranken* 844. en zo in alle anderen, die dan als Zelfſtandigen genomen worden. doch het eene *Deze* is by hem, in 't Meervoudige altyd *Deze*, noit *Dezen*. Hooft maakt hier een onnoodig onderſcheid: zie §. 26. en 33.

℣. 104. DEWYL EEN IEDER DIER NA D'AERDE ZIET IN 'T SLYK, BOOTSEERDE HY DEN MENSCH MET AENGEZICHT EN OOGEN RECHT OPWAERT) lees hier, voor *Dewyl*, TERWYL; en voor *na d'aerde*, NAER *d'aerde*. zulks eiſcht de taal, en Vondel zelf, die hier zich zelven moet verbeteren: want zo ſchryft hy in 't begin van Lucifer:

Hy heft, TERWYL *de ſtomme en redenlooze dieren*
NAER *hunne voeten zien, alleen en trots het hooft*
Ten hemel op NAER *Godt, zyn' Schepper, hoogh gelooft.*

By veelen vindtmen deeze aanmerking omtrent de heerelyke geſtalte des menſchen, in tegenſtelling van die der ſnoode dieren: ſchoon Galenus en anderen daarmede lachten. met wat recht, ſtaat ons hier niet te onderzoeken. H. de Groot, Bewys van den W. Godsd. p. 8.

Dit ſchoongevoegt gebouw en bukt ook niet ter aerde,
Maer NAER *den hemel ſtrekt tot teken zyner waerde.*

H. K. Poot op zyn eigen Geboortedagh, Poëzy p. 105.

Gy plaetſte 't aengeſicht om hoog,
En naeſt aen 't ruim der hemelkringen,
Op dat het uwen ſtoel beoog'
En kennis draeg' van uwen luiſter.
Zoo leven d'andre dieren niet.
Geen mol of worm verlaet het duiſter.

Ja:

Digitized by Google

Ja al het veldgedierte ziet
Naer d' aerde voorwaert neergebogen,
En als aen 't aertryk vaſtgehecht.

Bartas, volgens de Vert. van Z. Heyns I. Week, 6. Dag; p. 256.

Syn aengeſicht nochtans hebt ghy hem opgerecht,
En niet geſtelt na 't gras als d' ander dieren ſlecht,
Die niet als om den buyck te vullen doorgaens trachten,
Ja die met ziel en lyf wech ſterven en verſmachten:
Opdat ſyn ziel altydt mocht aenſien met verſtant
Door 't Hemelſche Geſtert den wech van 't Vaderlant.

Boëtius *De Conſol. Philoſ. Lib. V. Metr.* 5. volgens de berymingh van den Ouden Vlaamſchen Vertaaler 1485.

Al hebben al deſe [dieren] *diverſchen aerd*
Sy zien nochtan al nederwaert
De meinſche alleen heift thooft ghereſen
Onweirt ſal hem de aerde weſen.

De Groeyende Boom van Liere, Landjuweel 1561.

O menſche ſeer qualijck ſijdy bedacht
Sijt ghy niet geſchapen door die Godlijcke cracht
Met den hoofde opwaerts dat ghy ſout aenſchouwen
Tſhemels loop naer Ovidius *ontvouwen*
Soo wilt dan coragieus thooft op ſtieren
Naer den hemel contrarie ander dieren
Die thooft naer *der aerden laten hangen.* Enz.

ŷ. 125. bouwers) eigelyk: t. w. *Landbouwers.* zo ook beneden B. II. ŷ. 384. daar de Aarde van zich zelve zegt:

— — *lydende des* bouwers *arrebeit.*

zelfs noemt hy met deezen naam den ploegtrekkenden Stier XV. 169.

Hy is ondankbaer, en geen oogſt noch koren waerdigh,
Die zynen Bouwer *uit den ploegh ſpant, onrechtvaerdigh*
Het leven neemt. —

Van *Bouwer* is, by verkorting, gekomen ons tegenwoordig *Boer.* het welk de Rederykers, die te Antwerpen op het Haagſpel, dat het Landjuweel volgde, verſcheenen zyn den 24. Auguſt. 1561. verſcheidelyk uitgedrukt hebben: Het Jennettebloemken van Liere:

Tvoick dunckt tes verworpelijck te heeten boeren,
En zy en peyſen niet, dat zy den naem voeren

Digitized by Google

Naer tbouwen, *dat groot geacht behoorde tzijne.*

De Bloeyende Wyngaerd van Berchem:

Meeſt elck ſeyt nu veur bouwer, boer.

De Heybloeme van Turnhout:

Diemen eerſt noemde, door zijnen jonſtighen toer,
Bouwer des landts, *wort nu geheeten een* boer,
Van d' onverſtandighe misnaempt en begreſen.

Tcorenbloemken van Brueſſel:

Heeren moeten Heeren zijn in dit leven,
En bouwers, bouwers. ——

Kort na deezen tyd ſchynt het woord *Boerman* geboren te zyn, 't welk H. L. Spiegel gebruikte in den Hertſpiegel B. IV. ŷ. 307. in naarvolging van een oud Liedeken:

Een boerman *had een domme zin.*

zie aldaar den Hr. P. Vlaming. Roemer Viſſcher, Zinnepoppen II. 58. *de* boerman *verſtaet hem op de landtbouwinghe.*

ŷ. 131. 'T WESTEWINDEKYN) zo zegt hy in de Roomſche Lier aan D. Moſtaert, *'t mondekyn.* en Poëzy I. deel p. 327. *'t wilt vogelkyn.* De uitgang der Verkleinde Naamwoorden is by de Ouden doorgaands *kijn* of *kin.* M. Stoke in Ada ŷ. 258. *Ende in een* viſchſcepekijn *es hi gelegen.* MS. 1452. p. 23. *in ſteden, daermen uſeert van Savegaerden vanden prince, daer ſetmen op die huyſen* vaenkijns *off banyeren oft pingoenen, verwapent ende ghetekent met der wapenen vanden prince.* En p. 84. *een cleyn dorpkijn.* Legende van St. Chriſtoffel 1478. *op een tijt ſoe was daer een ſpeelman ende ſanc een* liedekijn. De Vert. van Boëtius 1485. fol. 13. b. *tkindekijn.* fol. 57. c. *vriendekijns;* en even te vooren, *vriendekins.* 't laatſte wordt doorgaands van deezen Schryver gebezigd. Phillips Ruychrock vande Werve, Hiſt. van Orienten, MS. 1486. in de Voorr. *Int vierde deel van tvoorſ.* bouxkin *tracteertmen vanden wech en paſſaige des heilige lants.* Eindelyk verzachte men *kin* tot *ken:* Anna Bijns zong in het Eerſte Boek haarer Refereinen, geſchreeven tegen M. Luther, voor ruim twee eeuwen, op de volgende wyze:

Lof kint, en moedere, zijt tonswaert ſpoeyende
De tacxkens *van onduechden zijt affnoeyende*
Ons ſcheepkens *ter rechter havene roeyende*
Duer lief en duer leet.

dees laatſte uitgang heeft een bevalligheid, en zelfs een ſoort van deftig-

Digitized by Google

tigheid in vergelyking van *tje* en *tjen*, die van laater tyd zyn. Doch niet wel verkortmen *ken* tot *ke*; ſchoon ook dit by onzen Dichter gevonden wordt, als *jongske* II. 843. III. 657. IV. 25. enz. voor *jongsken*, gelyk hy beter ſchreef V. 626. en VII 514. By Willeramus, in de Uitbreiding van Salomons Hooglied p. 17. leeſtmen, *ein gebundelin mirron:* d. i. *een bundelken mirre.* hiervan noch by ons *oogelyn*, *mondelyn*, *nimfelyn*, *knaapelyn*, en *Margrietelyn*, gelyk Hooft ſchreef in Henrik p. 11. zo komt ook van *Zege*, de naam van *Zeghelyn*, wiens Hiſtorie wy in 't vervolg ſomtyds zullen aanhaalen.

℣. 138. SATURNUS WAS IN 'T HOL DES AFGRONTS NEERGEDREVEN) dit vaars heeft Lukas Schermer naargevolgd in zyn Heldendicht op het jaar 1709.

Zo ras Jupyn, die naar de hemels kroon dorſt ſtreven,
V hadt in 't duiſter hol des afgronds neergedreeven.

℣. 144. EN 'T WATER VRIEST TOT YS) *Vriezen*, als mede, *Donderen*, *Blikſemen*, *Regenen*, enz. worden geteld onder de Werkwoorden, die *Onperſoonelyken* genoemd, en niet gebruikt worden, dan alleen met voorzetting van het Ledeken *Het*, gelyk W. Sewel ſchryft, Spraakk. p. 175. Doch zonder grond. want datmen in goed Duitſch kan zeggen, en gezeid heeft, *IK Donder*, *GY Blikſemt*, *HY Regent*, kanmen met veel voorbeelden beveſtigd vinden door den Hr. D. van Hoogſtraten, in het Berecht geplaatſt voor den Tweeden Druk zyner Aanmerkingen over de Geſlachten. Moonen heeft ook den aard deezer Werkwoorden niet begreepen, ſchryvende in zyne Spraakk. p. 232. HET VRIEST, DOOIT, REGENT, HAGELT, BLIKSEMT, WEêRLICHT, DONDERT, SNEEUT, MIST, NEVELT, *wordt gezegt by uitlaetinge*, *voor*, HET WEDER VRIEST, DOOIT, REGENT, enz. *Want op de vraegen*, WAT MAEKT, WAT DOET HET WEDER? WAT WEDER IS HET? *wordt geantwoordt*, HET, *naemelyk* WEDER, VRIEST, DOOIT, enz. In welke woorden, ter beveſtiging van een verkeerd Voorſtel, zulke verkeerde Bewyzen worden bygebragt, dat die zelfde Bewyzen, getoetſt aan de reden, het Voorſtel, in plaatſe van het te beveſtigen, onder de voet zullen werpen. Hy ſtelt tweederlei Vraagen voor, om uit de Antwoorden, daarop paſſende, te bewyzen, dat het WEDER *vrieſt*, *dooit*. Alsmen op die wyze wil redenkavelen, moetmen achtgeeven op twee zaaken: de eerſte is, dat de Vraagen zo ingeſteld moe-

Digitized by Google

ten worden, datze onwederſpreekelyk eene goede, klaare en gebruikelyke taal zyn. de tweede is; dat de Antwoorden letterlyk moeten ſluiten op de Vraagen; anders is het in 't wild geſchermd. De eerſte Vraag, die Moonen voorſtelt, luidt: *Wat* MAAKT, *wat* DOET *het weder?* maar wie heeft immer zulk Duitſch geſproken? 't Is waar, alsmen vraagde, *Wat* DOET *het weder?* men zou moeten antwoorden, *Het weder* VRIEST, enz. doch deeze Vraage geen Duitſch zynde, zo kan ook uit het Antwoord niets worden beſlooten. En vraagtmen, *Wat* MAAKT *het weder?* dan zou iemand wel zo voegelyk konnen antwoorden, *Het weder* MAAKT YS; als, *Het weder* VRIEST: welk laatſte in 't geheel niet ſluit op de Vraag. Moonen is hier misleid geweeſt door de Franſche ſpreekwyze, die hy niet verſtaan heeft. in die taale zegtmen vraagsgewyze, QUEL *tems fait-il?* dat is, letterlyk, WAT *weder maakt het?* (geenszins, *Wat maakt of wat doet het weder?*) en daarop antwoorden zy, *Il fait* CHAUD, FROID, enz. *het maakt* WARM, KOUD [*weer*]. En dit is de oorzaak, dat Franſchen, die zich in Holland hebben nedergezet, noch doorgaands zeggen, *Het* MAAKT *mooi*, *Het* MAAKT *ſlecht weer*, enz. maar noit zultge een' Franſchman hooren zeggen, *dat het weder iets* DOET; noch vraagen, *wat* MAAKT *het weder?* 't welk in hunne taale zou zyn, *Que fait le tems?* dat zo weinig goed Franſch is, als het andere goed Duitſch. Enz. De Tweede Vraag, die Moonen voorſtelt, is, WAT WEDER IS HET? en hy antwoordt, *Het weder vrieſt:* dat zekerlyk niet ſluit op het geene dat gevraagd is. Het naaſte antwoord, op deeze vraag paſſende, is, *'t Is* NAT, DROOG, KOUD, WARM, GOED *of* SLECHT *weder*. Deeze zyn de hoedaanigheden van het *Weder*, en worden veroorzaakt door *Regen*, *Wind*, *Vorſt*, en diergelyken. als men nu op de vraag, WAT *weder is het?* antwoordt, gelyk doorgaands in zulke omſtandigheden geſchiedt, *Het Vrieſt*, *Het regent:* zo is in dit antwoord zekerlyk eene uitlaating, die aangevuld moet worden, niet gelyk Moonen wil, *Het* [*weder*] *vrieſt*, *Het* [*weder*] *regent:* maar op deeze wyze, [*'t Is* KOUD *weder*, *want*] *het vrieſt*; [*'t Is* NAT *weder*, *want*] *het regent*. En dit is onwederſpreekelyk: want *Vriezen* en *Regenen* zyn geen Uitwerkingen van het *Weder*; maar, integendeel, de Oorzaaken van het *Weder*: dat is, *het Weder* maakt *de Vorſt* of *den Regen* niet; maar *Vorſt* of *Regen* maaken het *Weder*, t. w. KOUD of NAT: en zo in anderen. Moonen dus weerleid hebbende; niet, om hem tegen te ſpreeken, maar om de Taalkennis te bevorderen; willenwe hier wel byvoegen, wat

wy

Digitized by Google

wy oordeelen van deeze beknopte ſpreekwyze, *Het dondert, vrieſt, regent*, enz. Dat deeze Werkwoorden oneigelyk genoemd worden *Onperſoonelyken*, en dat hier een Zelfſtandig Naamwoord moet verſtaan worden, ſtaan wy den Hr. Moonen toe. alleen verſchillen wy in de keur van dat Naamwoord. Buiten twyffel dacht hy aan 't onzydige woord *Weder*, om het uitgedrukte HET, ſtaande aan 't hoofd der Werkwoorden. maar men zegt ook, HET *ſmart, berouwt, luſt my*, enz. zodatmen hier ten minſten een Naamwoord zou moeten aantoonen, dat, van 't Onzydig geſlacht zynde, koſt gepaſt worden op alle de *zogenoemde Onperſoonelyke* Werkwoorden. doch dit is nergens te vinden. Het Naamwoord, datwe hier zoeken ligt verhoolen in het Werkwoord zelf, DE DONDER in *Het dondert*; DE VORST in *Het vrieſt*; DE REGEN in *Het regent*; enz. doch de ſpreekwys heeft eene nader verklaaring, dan deeze is, noodig. *Het dondert*, zegt eigelyk, *Daar is donder*. Yder weet, dat *Donder, Vorſt, Regen*, en andere diergelyke uitwerkingen van de byzondere getemperdheden der lucht, de welken wy boven aanmerkten als de oorzaaken der byzondere hoedaanigheden van het *Weder*, geen blyvende zaaken, noch beſtendige lighaamen zyn. Terwyl ik dit ſchryf, weet ik niet, dat het ergens *Donder, Vrieſt*, of *Regent*: bygevolg zyn de woorden, *Donder, Vorſt, Regen*, alleen bloote Naamen, waarby ik gedenke aan zodaanige zaaken, die nu niet in weezen zyn (van het geenwe niets weeten, konnen wy ook niets zeggen) maar eertyds *geweeſt zyn*, en zekerlyk wederom eens *zullen zyn*. Dan alleen *zyn* zy, wanneerze *werken*. Krachtig en kort drukken wy dit *werken* of *zyn* van de gemelde zaaken uit, wanneer wy de Zelfſtandige Naamwoorden, *Donder, Vorſt, Regen*, verbuigen en veranderen in Werkwoorden, *Dondert, Vrieſt, Regent*; die ons tot de zelfde zaaken, als de Zelfſtandigen wyzen; maar het *zyn* of *werken* dier zaaken duidelyk aantoonen door hunne aangenomene hoedaanigheid als Werkwoorden. *Dondert*, zegt dan zo veel, als *de Donder is*. doch dit niet voldoende aan de eigenſchap onzer taale, zo voegden 'er de Ouden 't woordeken *Het* voor; HET *dondert*. Dit *Het* is niets anders dan het tegenwoordige *Daar*, het welk wy, volgens het hedendaagſche gebruik, ook noodig hebben, om, voor *de donder is*, in eene verſtaanelyke ſpreekwyze, te zeggen, DAAR *is donder*. Deeze verklaaring van *Het*, door *Daar*, zal zekerlyk veelen vreemd voorkomen: ondertuſſchen is 'er niets zekerer, dan dit: gelyk met onbetwiſtbaare bewyzen aangetoond is B. X. ℣. 1032. En datmen 't hiermede

Digitized by Google

mede zo moet neemen, blykt, omdat de Latynſche Onperſoonelyk Werkwoorden, in een' Lydenden zin voorkomende, als *Pugnatur Statur*, *Vivitur*, nu altyd vertaald worden, DAAR *wordt gevochten, geſtaan, geleefd:* maar onze Voorvaders zeiden hiervoor, HET *word gevochten*, enz. Om noch eens naar boven te klimmen; 't is waar dat *het dondert*, in zich zelf niet anders betekent, dan *daar is donder*, gelyk, *het waait*, niet anders betekent dan *daar is wind.* evenwel kan men, *het dondert;* ook verklaaren, *daar dondert donder;* gelyk buiten twyffel, *het waait*, zeer voegelyk kan verklaard worden, *daar waait wind.* want dat het de WINDEN zyn, die *Waaien*, en geenszins het WEDER, weet elk uit het dagelykſche gebruik van ſpreeken; en die twyffelt kan zien, wat wy B. XIII. ℣. 278. aangetekend hebben. Dit hadt de Hr. Moonen moeten overdenken: trouwen, hy heeft het overdacht, en plaatſte daarom, in zyne Aangehaalde woorden, niet, *Het waait:* hoewel *het waait*, wat de Taal belangt, niets verſchilt van *het vrieſt*, *het dooit*, *het regent*, enz. Wat nu in 't byzonder de plaats van onzen Dichter aangaat, *'t water vrieſt tot ys;* men moet dit *vriezen* niet vermengen met het bovengemelde. hier kan het zekerlyk niet onperſoonelyk genoemd worden, dewyl het WATER gezeid wordt te *vriezen*, doch in de betekenis van *bevriezen.* in die zelfde betekenis vind ik 't in den Eerſten perſoon by R. Viſſcher, Ghenoegh. Boerten III. 83.

Ick hoop, ick vrees, ICK vrieſe *in den brant.*

in den Tweeden perſoon, by J. Noſeman, Beroyden Student:

JE vrieſt *ſoo doodt als een haringh, blyfje te nacht hier over.*

℣. 157. NEPTUNUS GROENE WEIDEN) *Neptunus*, voor de *zee*, is gebruikelyk en goed. Dat het GROEN is als eene eige Levrei der *Zee*, weet elk. zo leezenwe in dit Werk, 't Groen *der zoute zee* B. IV. ℣. 986. De *Groene vlecht* van de brongodin Arethuze V. 773. De *Groene tuiten* der Zeenimfen II. 14. Den *Groenen baerd* van Glaucus XIII. 1325. Den *Zeegroenen mantel* van Achelous IX. 50. Den *Groenen rug* van Nereus, by Poot p. 330. 't *Groene zeenat*, by den zelfden p. 380. en by A. Hoogvliet, Feeſtd. p. 37. Keurelyk zegt J. van Broekhuizen, Poëzy p. 13. van de Vechtnimfen:

— --- --- *en beuren op 't geluit*
Groene oogen *en* groen hair *ter glaze kamer uit.*

Eindelyk is ook *Neptunus* WEIDEN zeer wel gezeid, voor de oppervlakte der zee. *Nereus Weide* zegt hy XIII. 1091. en, *Thetis vochte Weiden*

Digitized by Google

Weiden J. de Decker, Lof der Geldz. p. 178. waarvoor Poot zegt p. 398. *'t Velt der baren.* Antonides, Yſtroom p. 12. het *Velt der zee.* D. Heinſius, Eleg. of Vryagie ŷ. 17. *Neptuni woeſte Velt.* Breeder wordt dit uitgehaald van Samuel Coſter in Ithis *Act.* II. *ſc.* 6. daar Progne, haare ſpraak wendende tot Neptunus, zegt:

Op d'aerd zyn d'heuvels zoet, en dalende valeyen;
Maer in u Ryck zyn aengenaem de vlacke Weyen,
En niet de dalen, die door harde wint getercht
Haer ſtracks verheffen tot een ſcheurend' hooch ghebercht,
Wiens tuymlen naeulycks ken de Zee-man zelfs verdraeghen.

En waarom zou Neptunus zyne *Weiden* niet hebben, daar hy zyn *Vee*, en zelfs zyn *Veehoeder* heeft? zie onzen Dichter beneden VIII. 1005. en in Horatius I. 2. Waarom zou de *Zee* geen *Veld* genoemd worden, daar de Poëeten haar voorlang *Geploegd* hebben? E. Herckmans, der Zeevaart Lof B. I. ŷ. 22.

Opdat ons kielen ſwaer beploegen *'t pekel-*VELD.

Antonides in den Yſtroom B. III. p. 93.

De Viſſchersknaepen, die voor menige eeu myn vloed
Met booten ploegden —— P. vanden Bergh in Ajax en Ulyſſes *Act.* III. —— *ik vloek den dag, ô Grieken,*
Dat ik d' Egeeſche zee geploegt *heb met myn kiel.*

J. Bouckart in Hannibals Nederlaagh *Act.* II.

Het was Kartaag alleen, die d' Oceaan dorſt ploegen.

En dus blykt het ten vollen, dat deeze drie woorden by Vondel, *Neptunus*, *groene*, *weiden*, elk op zich zelf aangemerkt, goed zyn. 't Is echter zeker, datze, dus te ſaamen genomen, ganſch niet goed zyn: en dat de Dichter, voor *Groene* (om nu by de kleur te blyven) hadt mocten ſchryven, *Neptunus* BLAEUWE *Weiden.* Immers ſtemt hy dit zelf toe, als hy zegt in den Lof der Zeevaert p. 150.

En beurt zyn rieten pruik eens uit het BLAEUWE VELT.

en H. de Groot, Bewys van den Waaren Godsdienſt, in 't begin:

Als gy kloekmoedigh komt deur 't BLAEUWE VELT *gevaren.*

lees op beide die plaatſen *'t groene velt*; en gy zult moeten belyden, dat het zeer oneigen zou zyn. en zo is 't ook hier met deeze *groene weiden.* dat niet wel gezeid is voor de *Zee*: hoewel hy B. VIII. ŷ. 1005. zeer wel ſchryft, *het groene watervee.* De reden is, omdatmen Eigelyke naamen, als *Zee* en *Viſſchen*, uitdrukkende door Oneigelyken, als *Weiden* en *Vee*; wanneermen daarnevens een Byvoegelyk Naamwoord wil plaatſen,

Digitized by Google

hiertoe niet moet verkiezen de zodaanigen, die Eigelyk paſſen op de ontleende naamen; als by voorbeeld, *Groene weiden* en *Wit vee:* maar noodzaakelyk de zulken, die alleen en byzonderlyk Eigen zyn aan de zaaken zelfs, van de welken men ſpreekt. Alsmen dierhalve, van de *Zee* ſpreekende, het Oneigelyke woord *Weiden* gebruikt, moet het Bynaamwoord alleen aan de *Zee*, geenszins aan de *Weiden* Eigen; en deeze dus geen' GROENE, maar BLAAUWE *Weiden* zyn. want *Groene weiden* vindtmen Eigelyk op het land. Doch de *Viſſchen* worden te recht in den Poëtiſchen ſtyl geheeten, GROEN *Vee*, omdatmen op 't land geen *Groen vee* vindt. Dat nu het BLAAUW zowel de eige kleur der *Zée* is, als het *Groen*, zou in zich zelf geen bewys noodig hebben. Om echter ook hier aan de wyze van behandeling, die wy ons voorgeſteld hebben, te voldoen, konnen de volgende voorbeelden, kortelyk aangeroerd, dienen. Zo vindenwe in dit Werk De *Blaeuwe hairen* van Cyane V. 390. *Cyane*, de naam van een *Waternimf*, betekent zelf in zynen oorſprong *Blaauw*; welke kleur aan al de *Watergoden* wordt toegeſchreeven: als *Blaeuwe Zeegodinnen* by Moonen, Poëzy p. 165. De *Blaeuwe Lirioop* beneden III. 446. De *Blaeuwe Triton* I. 403. *Blaeuwe Waterheeren* II. 9. en zo wordt de *Zee* zelve gewoonlyk afgebeeld: De *Blaeuwe zee* zegt Poot p. 308. De *Blaeuwe baren* Vondel beneden XIII. 1172. De *Blaeuwe golven* Antonides, Yſtr. p. 111. en Hoogvliet, Feeſtd. p 115. 't *Blaeuwe diep* Heinſius, Troudicht ℣. 1. enz. Hiervan, gelyk 't bovengemelde *Zeegroen*, zo ook *Waterblaeuw*, by Vondel in Virg. p. 274. G. Brandt, Poëzy p. 490. Antonides, Yſtr. p. 82. enz. Z. Heyns voegt *Blaauw* en *Groen* te ſaamen, ſchryvende in de Werken van Bartas p. 24. 't *blaugroenich nat: Overmits* (zegt hy in de Uitlegg.) *de zee het coleur tuſſchen* blau *en* groen *heeft*. Wy beſluiten dan noch eens, dat Vondel hier hadt behoord te ſchryven, *Neptunus* BLAEUWE *weiden*. Omtrent de benaaming van *blaauw veld*, gelykwe boven zagen dat De Groot en Vondel de *Zee* noemden, komt in aanmerking, dat die zelfde benaaming ook toegepaſt wordt op den helderen Starrenhemel. A. P. Craen, in den Amſterd. Pegaſus p. 166.

't Is ſeven dagen nu alreede
Datmen noch Son noch bleecke Maen
Het blaeuwe velt *heeft ſien betreeden.*

J. Boogaart, Uitbreid. der Aanſpraake van het Gebed ℣. 277.

Siet toch den hemel aan, dat blaauw *geſternde* velt.

Doch *Hemel* en *Zee* worden beide onberispelyk een *blaauw veld* genoemd,

noemd, omdat een Eigelyk *veld* noit *blaauw* is.

ŷ. 168. NIET VEILIGH VAN DEN GAST, GEEN SCHOONVAER VOOR DEN ZOON) aanmerkelyk is deeze verwiſſeling van het Voorzetſel *veiligh* VAN, en VOOR. zo ſpreekt hy ook B. XII. ŷ 830.

— — *doch hy legt min eer in* met *dees bei*
Dan aen *een' Diktis* ——

Hooft, Nederl. Hiſtorien B. XVI. p. 673. *'t gaf toen geen pas, om* aan *geldt, maar* op *elx plicht, en weldoen, te denken.*

ŷ. 179. EN STAPLEN HET GEBERGHTE OP EEN) deeze uitdrukking is flaauw, en daalt meer naar de laagte, danze ryſt naar de hoogte. Verheven zaaken eiſchen verheven toonen: en gelyk deeze bergen, door het ſtapelen, geduurig reezen, zo moeten de toonen der woorden, die zulks wel zullen uitdrukken, geduurig klimmen. het welk hier, in minder woorden, krachtig hadt konnen geſchieden; t. w. indien de Dichter geſchreeven hadt: *En ſtaplen* BERGH OP BERGH. Die hier myn oordeel miſtrouwt, leeve raad met de volgende Dichteren: Hooft in Velzen V.

En ſchanſten BERGH OP BERGH *aan hemelhooge katten.*

Huygens in Hofwyck p. 319. — *gelyck de groote dwaeſen,*
Die met BERGH OVER BERGH *ten hemel wilden gaen.*

C. van Mander, Wtlegginge op dit Werk van Ovid. fol. 4. b. *hooghmoedighe felle Reuſen, die* BERGH OP BERGH hoopende, *ſich hebben verſtout den hemel te bekrygen.* Sam. van Hoogſtraten, Inleyd. tot de Schilderk. B. II. c. 6. p. 57. *daer gy naekte Reuſen* BERG OP BERG *doet* ſtapelen, *om den hemel te beklimmen.* P. Baardt, Verovering van Weſel en 's Hartogen boſch 1629.

Peru en Mexico, woonſteden der Cyclopen,
Die deden BERGH OP BERGH *tot aan den hemel* hoopen,
En ſochten ſelfs Jupyn te rooven ſyne ſtoel.

de Dichter van de Schadelykheidt der Gramſchap B. II. p. 40.

Sy rolden BERG OP BERG, *en maekten daervan trappen,*
En wilden met een byl de maen in ſtukken kappen.

zo ſpreekt ook Sigismundus in het Treurſpel, dat zynen naam draagt *Act.* IV. *ſc.* 3. —— *want waar ik maar eens vry,*
Ik rolde BERG OP BERG, *en ſtapte u zo by,*
Dat myne vuiſten zelf een ſcheure zouden maaken
Dwers door uw ſchoon kriſtal ——

Digitized by Google

en Hannibal in zyn Nederlaagh door J. Bouckart *Act.* II.

Zoekt gy uw heil om hoog, ik zal ſtraks opwaarts ſteig'ren,
En ſtap'len BERGH OP BERGH, *en treén ten hemel in*
By Jupiter en' Mars. ——

Dit volgde Weſterbaen, hoewel in een kleiner zaak, zeer wel naar; Lof der Zotheyd p. 91. ſpreekende van de Rechtsgeleerden:

En ſtaplen glos op glos, Doctoren op Doctoren.

Veel krachtiger dan is deeze uitdrukking, *berg op berg*, dan die van Vondel hier, of van A. Hoogvliet, Feeſtdagen p. 14.

Gelyk het Reuzenrot, dat door de wolken ſtiet,
En ſtapelde eenen hoop van bergen op malkanderen.

en p. 160. *Toen meendenze eenen hoop van bergen groot en zwaar,*
Tot aan het hoog geſtarnt', te ſtaaplen op malkaar.

Is iemand begeerig om de hoogte deezer geſtapelde bergen te weeten; die proeve of hy de zelve kan berekenen uit den val van den Reus Rhœcus, door Bacchus, die zich in een Leeuw herſchapen hadt, van de hoogte ter nedergeſmakt: Heinſius zegt in den Hymnus ŷ. 421. dat.

Hy rolde van den berg twee nachten en twee dagen,
Tot dat hy neder quam. ——

ŷ. 185. AEMACHTIGH) wy zullen in deeze Aanmerkingen dikwils bevinden, dat twee woorden, die eenige overeenkomſt van letteren en klank hebben, ſchoon anders in alles verſchillende, ſomtyds ja meeſtentyds ondereengemengd en verward worden. Kiliaen, Meyer, Tuinman, enz. leeren ons, *Amachtig* is *Onmagtig*, te ſaamen geſteld van *a* (nu *on*) en *machtig*. Dit is waar: doch *Amagtig* is nu, en was al voorlang volkomen buiten gebruik; en heeft met *Aemachtig* niets gemeen, dan den klank. Meyer alleen ſpreekt ook van *Aamachtig* en *Aamhechtig*: doch verklaart het mede, even als 't voorgaande, door *Onmagtig*. Plantyn wederom maakt geen gewag van *Amagtig*, maar alleen van *Ademachtigh*, 't welk hy verklaart, *haleineux*, *haleteux*: *reſpirabilis*. enz. Alsmen op de rechte ſpelling achtgeeft, zietmen duidelyk het onderſcheid tuſſchen *A-magtig*, en *Aêm-achtig*, 't welk een verkorting is van *Adem-achtig*, gelyk Plantyn ſchryft; en van eenen oorſprong met *Aêm-borſtig* en *Kort-aêmig*. Het eerſte A-MAGTIG is, met meer diergelyke woorden, veranderd in *On-magtig*; en nu ganſch verouderd. AAM-BORSTIG is, die eene zekere bekende kwaal heeft, doorgaands genoemd, *de benaauwde borſt*, die hem zeer belemmert.

Digitized by Google

mert in de Ademhaalinge, en afmat ook dan wanneer hy ſtil zit, en geen werk doet. KORT-AAMIG is, die, zich ſtil houdende, wel eenen onbelemmerden ademtogt heeft, maar door een korte en kleine beweeging vermoeid wordt, en te hygen ſtaat. maar AAM-ACHTIG is zulk een, die, ſchoon hy zo ſterk waar als deeze Reuzen, die den hemel van Jupiter beſtormden, zich echter, met werken en arbeiden, zo buiten adem gebragt heeft, dat hem de tong uit den mond hangt, en hy, gelykmen zegt, noch hand noch vinger meer roeren kan: hoedaanig ons deeze Reuzen hier verbeeld worden, die

Beneên hun ſtorremkat beſtulpt aemachtigh *kroopen.*

Het eenigſte voorbeeld, hiermede overeenkomende, en van my aangemerkt, is te vinden by P. Huigen, Beginſelen van Gods Koninkryk p. 27.

En reisde daarom ver van huis
De waereld door, berg op berg neder,
Doch keerde zonder vinden weder,
Vermoeid, aamächtig, *na zyn kluis.*

ŷ. 190. BALDADIGH) het voorgaande geeft my gelegenheid, om ook van dit woord iets te zeggen. In oud Duitſch is *Bal*, kwaad, boos: en *Bald*, ſtout; eigelyk *boud*, dat het zelfde is. Meyer twyffelt van welk deezer twee *Baldadig* afkomſtig zy. hem volgt Tuinman, die echter verkieſt, en *Bal-dadig* houdt voor *Kwaad-daadig*, afkomſtig van *Bal*. Abr. Mylius in zyn *Archaologus Teuto*, te vinden in het II. deel der *Collect. Etymol.* van den Hr. Leibnitz, zegt dat BALO by Otfridus betekene den *Boozen* of den *Duivel*: en leidt daarvan af het Nederduitſche *Bal-daet*, dat, zegt hy, niet alleen een *ſtoute*, maar ook eene *boozedaad* te kennen geeft. Maar, dewyl *Bal* en *Bald* byzondere woorden zyn, dienen ook BAL-*daadig*, d. i. boos- of kwaad-daadig, en BALD-*daadig*, d. i. ſtout of roekeloos, als byzondere woorden aangemerkt te worden. by Plantyn zynze geen van beide te vinden: maar Kiliaen onderſcheidtze duidelyk, en wettigt dus deeze myne Aanmerking, die wy hier enkelyk bygevoegd hebben, als een Aanhangſel van de voorgaande. Zie ook den Hr. P. Vlaming op Spiegels Hertſp. B. V. ŷ. 362.

ŷ. 200. WITTIGHEIT) ook dit woord verſchilt in zyn' betekenis van *Witheid*, dat, om zo te ſpreeken, *de Witheid zelve* is: maar *Wittigheid* betekent ſlechts een trek of een zweeming naar de *Witheid*. Aldegonde in den Byencorf II. 4. *alſoo ſietmen hier de uyterlycke accidenten*

Digitized by Google

des broodts, als namelyck, de rondicheidt *ende de* witticheidt. 't welk daar beſtaan kan, omdat het brood noch geheel *rond*, noch geheel *wit* is. maar kwaalyk ſchreef Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 123.

Wat is het dat zy met de wittigheid *begeerden*
Van dit ons boven-kleed?

want daar wordt geſproken van kleederen, die geheel *wit* zyn. Niet wel bedientmen zich van de letteren *ig*, om het woord te verlengen, en het vaars te vullen: dat echter dikwils geſchiedt. zo zegt Vondel *hardigheit* I. 490. *woeſticheên* X. 46. *bloodigheit* III. 57. Antonides in den Yſtr. *flaeuwicheden* p. 48. en *ſchoonigheit* p. 84. Poot in zyn Gedichten, *ſtilligheit* p. 295. en *ſchurfdigheit* p. 252. om nu van geen minder Dichteren te ſpreeken. by Willeramus p. 39. vindtmen ook *gehorſamegheid*, d. i. *gehoorzaamheid*. Ondertuſſchen ſchynt by Vondel het woord *Wittigheid* te konnen beſtaan: dewyl de *Melkweg* zich voor ons oog, niet zo zeer *wit*, als wel *witachtig*, vertoont. Echter zouden wy het kortſte, *witheid*, hier verkiezen, als beter overeenkomende met het Latyn van Ovidius, *ipſo Candore*. zo zegt ook de Vertaaler J. Florianus: *inden hemel iſſer eenen wech, den welcken wy* (*om ſynder* witheyt *wille*) *den melckachtighen wech noemen*. en J. Vollenhove Poëzy p. 400.

De Melkwegh, aan zyn witheit *licht te kennen.*

Geleerdelyk ſpreekt D. Heinſius, volgens zyn gewoonte, van deezen Melkweg, aan Juffr. Anna Viſſchers ℣. 61.

Dan ſaecht ghy naer de wech, *niet daer de Goden woonen,*
Die verder van ons ſyn, maer haere vroome Soonen
En Dochters, door haer deucht. de klaere wech, *de welck*
Nu noch geſpickelt is van Junos witte melck.

℣. 207. HET AERTSHEMELSCH HOOFTPALAIS) Indien 'er, in al de Werken van Vondel, ééne plaats is, die men winderig kan heeten; het is deeze. Vooreerſt *Aertshemelſch*, daar *hemelſch* voldoen koſt. waarby noch komt, dat *Aerts*, 't welk zo veel is als *Eerſt* (Kiliaen heeft *Artſch* en *Ertſch*: M. Gargon, Vertaalinge van Lampe over Pſ. XLV. ſchryft doorgaands *Eerſtvaders* en *Eerſtengel*, voor *Aartsvaders* en *Archangel*) zich in goed Duitſch alleen ſchikt aan het hoofd van een Zelfſtandig, niet van een Byvoegelyk Naamwoord. en men zal daarvan, buiten deeze plaats, niet licht een voorbeeld aantreffen. Ten anderen, geen *Hooftpaleis* komt te pas, dan daar mindere *Paleizen* zyn. beneden B. II. ℣. 416. zegt hy: *het hemelſch Hooft-gebou*: doch in tegenſtelling van

Digitized by Google

van den *aardbodem*. Antonides in den Yſtroom B. III. p. 70.

Hy is in 't hooftpaleis *van vader Oceaen:*

in tegenſtelling van het mindere *paleis des Ygods*. Doch in den hemel van Jupiter vindtmen geen mindere paleizen gemeld. Deftiger dan ſpreekt Ovidius, die zich den ganſchen Hemel, als *een enkel paleis* verbeeldde, en deeze plaats met ſchroom (want hy voegt 'er by, *ſtondt zeg gen vry*) noemde, *het Paleis des Hemels:* deftiger, zeg ik, dan Vondels *Aertshemelſch Hooftpaleis*. zo eenvoudig is de waare Hoogdraavendheid.

ŷ. 223. DIT ZWEERE IK.) wat zweert Jupiter? dat hy het menſchdom in den grond zal verdelgen? volgens de Vertaaling, Ja: maar volgens 't Latyn, Neen. Doch 't Latyn is bedorven geweeſt; en voor *tentata*, wordt in veele oude Drukken geleezen, *tentanda*, gelyk ook onze Dichter geleezen heeft. Zie hier de meening van Ovidius:

Ik zweere u by de kolk en jammerpoel van Stix,
Die door het helſche boſch komt ſtroomen met veel ſchrix;
Lang ging ik zacht te werk, en proefde, wat ik konde,
Tot 's menſchen nut en heil. maer, nu in 't end de wonde
Ganſch ongeneeſlyk is, zo ſny' menze uit met ſtael,
Eer ook 't gezonde deel beſmet werd' door de quael.

ŷ. 229. VAN STROOMEN, BRON, EN WATER) ik twyffel, ofmen aan de Letterzetters niet moet wyten, datmen hier leeſt, *ſtroomen, bron*; voor, *ſtroom, en bron*. Vooreerſt, omdat alle de volgende woorden in 't eenvoudige uitgedrukt ſtaan: Ten anderen, omdat, met overleg en verkiezinge des Dichters, het koppelwoordeken *en* geduurig voor yder woord herhaald wordt:

Hy ſtieren halve goon van ſtroom; en *bron*, en *water*,
En *boſch*, en *bergh*, en *velt*, en *veltgodin*, en *Sater*.

Bekend is het eerſte vaars van zyn Palamedes:

Die zorght, en *waeckt*, en *ſtaeft*, en *ploeght*, en *zwoegt*, en *zweet*.

zo ſchryft hy ook, Heerlyckheit der Kercke B. II. p. 49.

Naer tyts gelegenheit, of plaets, en *volck*, en *zeden*,
En *erfgewoonte*, en *wyze*, en *wet*, en *ſchyn van reden*,
En *ongelyck geval*:

Ja zelfs ſchynt hy dit ook in onrym gezocht te hebben: als in het Berecht voor Lucifer: *met gewelt van geborſte ſteenrotſen, roock* en *ſmoock*, en *vlammen*, en *aerdtbevingen*, en *ſchrickelyck geluit*. en in zyn maa-

Digitized by Google

maatelooze vertaaling van Virg. Eneas B. VII. p. 258. *De heilooze Alekto, die bloedige oorlogen*, en *gramſchap*, en *lagen*, en *ſchendige laſterſtucken beyvert.* Deeze greep heeft Poot, de grootſte Naarvolger van den grootſten onzer Dichteren, hem zeer wel afgezien, ſchryvende in zyn Minnedichten p. 179.

Nu lachen berg en *dal*
En *boſch* en *bron* en *vliet* en *beemt* en *gras* en *bloemen.*

en p. 184. *Hy zagh'er graft* en *wal* en *poort*
En *ſtraet* en *plein* en *wat men voort*
Tot dienſt en heerlykheit van eene ſtadt zou wenſchen.

noch in zyn Lofdichten, op den Hr. Leeuwenhoek p. 268.

Het zy hy 't kunſtigh glas, 't geen Koningen waerdeeren,
In oogen doet verkeeren,
En *worm* en *mugge* en *vlieg* en *myt* en *zant* en *hout*
En *gras* en *graen beſchout.*

en zo meermaalen. Heiman Dullaert, Poëzy p. 95.

O Gryze Ismeen! betover vry
En *grond*, en *boſch*, en *kruid*, en *lovren.*

Andere dichters hebben dit zelfde in andere woorden gezocht. G. Brandt, in zyn Poëzy p. 97.

Gy moet verlies van *goet*, van *bloet*, van *magen*,
Van *eer*, van *ſtaat*, van *lant*, van *hof*, van *huis*,
Als 't Godt belieft, met wil of onwil, dragen.

dit zelfde hadt hy konnen zeggen, met herhaaling van *en*, behoudende *van* alleenelyk op de eerſte plaats. David de Potter, in den Getrouwen Harder van Guarini *Act.* I. *ſc.* 5. *ÿ.* 92.

Het zy dan dat gy *ſpreekt*, of *yets hebt overdacht*,
Gy *gaet*, gy *ſtaet*, gy *ſingt*, gy *lonckt*, gy *ſchreyt*, of *lacht.*

maar dit zou beter zyn, zo niet *gy*, maar *of*, hier geduurig herhaald was. Spiegel heeft hierin ook al vermaak gevonden, als wy zien in zynen Hertſp. B. V. *ÿ.* 137.

Wat *denkt*, wat *wilt*, wat *vreeſt*, wat *hoopt*, wat *wenſcht ghy ſtadich?*

en weder B. VI. *ÿ.* 161.

Gezond, of *ziek*, of *ryk*, of *arm*, of *vry*, of *ſlave.*

Zach. Heyns in Bartas I. 5. p. 208.

En ſo tot uwer eer dy toegeeygent werdt
Myn *luyt*, myn *herp*, myn *ſpel*, myn *ſtem*, myn *hant*, myn *hert.*

men zal licht denken, dat deeze vertaaler dit van den Franſchman ont-

Digitized by Google

ontleend hebbe. maar neen: hy heeft den Franſchman hier verbeterd, by wien dit tot zesmaalen herhaalde *myn* alleenlyk driemaal gevonden wordt, aldus p. 131.

Et d'un vœu ſolennel ie conſacre à ta gloire
Mon *cœur*, ma *voix*, ma *main*, *et ce beau luth d'yvoire.*

van zulke voorgangeren heeft Vondel veel geleerd, dat hy naderhand door zyn oordeel en oplettendheid volmaakt heeft. zo zegt ook de Ridder Huygens in Hofwyck, p. 327.

— — *ô neen, ick prys de deughd*
Des Schutters, dien ſyn *pyl*, ſyn' *pees*, ſyn *boogh*, ſyn' *oogen*,
Syn' *taeye zenuwen voor die reis niet bedrogen.*

Het is eene andere, doch niet minder fraaie herhaaling, welke men vindt in den Lof der Geldzucht van J. de Decker, p. 91.

Die zoo veel Hylicken, en Hylicken, niet *vlot*,
Niet *wanckelbaer*; maer *hecht*, maer *goet*, maer *waert om pryzen*,
Gebout heeft —

Doch 't zal iemand weinig baaten, datmen hem zodanige voorbeelden voor oogen houdt, zo hy uit zich zelven geen geeſt noch oordeel heeft, om te zien, waar zy wel, en waarze kwaalyk voegen. want ſchoon ik dit aanmerk, als een fraaiheid; zo is 't echter van die fraaiheden, die overal en altyd geen plaats konnen vinden.

ỳ. 238. EN VRAEGEN WIE DEN GODT DER GODEN AEN DURF RANDEN) Deeze goden, die dit vraagen, moeten niet zeer oplettende geweeſt zyn op de rede van Jupiter, die vier regels naar boven gezeid hadt:

Likaon *ſchroomt niet my moordaedigh op te komen.*

of kendenze Likaon niet? en vraegdenze wie hy was? neen: zy *vraagen* niet, *Wie?* maar

Zy vordren *hem*, *die 't Hooft der goden aen durf randen.*

en zo hadt de vertaaler hier behooren te ſpreeken. *auſum talia deposcunt*; zegt Ovid. Iemand *vorderen*, is *opeiſchen*. Hooft in de Medicis, pag. 208. 209. *Deezen* (Marcello Acorambona) vorderde *de Paus van de Veneedjaanen, ende deed hem, als meêpleeger aan de moordt van Perettis aan den hals ſtraffen.* Anders zegtmen uitvoeriger, *ter ſtraffe vorderen:* Gelyk Vondel zelf in Virg. En. B. VIII. p. 287. *W'eshalve het ganſche Hetrurie uit rechtvaerdige verbolgenheit op de been geraeckt, gewapenderhant den Koningk* (Mezentius) *op ſtaenden voet* ter ſtraffe vor-

Digitized by Google

derde. G. Brandt, Leven van De Ruiter B. XI. p. 671. *De Luitenant Admiraal van Gent, getergt door den eisch der Engelschen, die hem, om 't weigeren van't stryken der vlagge voor't jacht de Merlin*, ter straffe *hadden* gevordert. Dit *vorderen* is het eigen woord, om 't Latynsche *deposcunt*, uit te drukken: waarvoor Virg. VIII. 495. zegt *reposcunt*, ook met byvoeginge der woorden *ad supplicium*, dat is, *ter straffe*.

ŷ. 238. DEN GODT DER GODEN) Zo wordt hier Jupiter genoemd. hoe wel, of hoe kwaalyk, zullen wy in 't vervolg zien: eerst hier vooraf laaten gaan, verscheidene plaatsen uit andere Dichters, die deezen naam aan den zelfden Jupiter gegeeven hebben. Vooreerst onze dichter zelf aanstonds weder, ŷ. 243.

En, ô August, de trou des volx, u toegezworen,
Behaeghde u, als de trou des hemels dezen godt
Der goden.

en wederom, B. IV. ŷ. 888.

Jupyn, der goden godt, *bestaet u geneeruyze.*

en ŷ. 958. — *Perseus, zoon van Jupiter, den* godt
Der goôn, *en Danaë.*

Jan Vos, vergrooting van Amsterdam, ŷ. 81.

Maar eer het Krygshooft sprak, begon de milde Zeege,
Die naast de zetel van de godt der goden *zit.*

J. Six van Chandelier, in zyn Poëzy, p. 226.

Indien de grootste god der goôn
Verlieft, godinnen moest vercieren.

A. Hoogvliet, in Ovid. Feestd. B. II. p. 61.

Zy wil zich met den godt der goden *niet vereenen.*

en B. III. p. 91.

Wil my, ô oppergodt der goden, *onderrichten.*

en noch ter zelver plaatse:

O Man, wel waardt, dat gy den godt der goden *spreekt.*

Frans Ryk, in Andromeda, *Act.* I. *sc.* 1.

— — *Jupiter, de* god van *alle* goôn.

Socrates, volgens het schryven van Plato in deszelfs Verdediging, begaf zich, toen hy door 't Orakel verklaard was voor den Wysten van alle Grieken, naar alle soorten van menschen, die door hunne schriften, leere of leeven, eenigen schyn van wysheid vertoonden, in hoope van ergens eenen te zullen aantreffen, dien hy waarlyk Wys zoude kon-

Digitized by Google

konnen noemen, om dus zich zelven, die al zyne wysheid ſtelde in niets te weeten, van dien laſtigen eernaam van Allerwyſten te ontſlaan. Onder anderen ging hy ook by de Poëeten, omdat de wyze ſpreuken, en fraaie zaaken, die in hunne Treurſpelen en andere Gedichten uitblinken, hem deeden gelooven dat de Poëeten wyzer dan anderen waaren. maar 't ging hem hier, als by alle anderen: dat zy zeiden te weeten waaren meerendeels meeningen, gebouwd op zeer loſſe en valſche gronden; en zelfs van 't geen zy wyſſelyk geſchreeven hadden, wiſten zy mondeling geene reden te geeven. doch de kennis der oorzaaken is de bron der Wysheid; en zy, deeze miſſende, konden derhalve niet gezeid worden wyzer dan anderen te zyn. Die de bovenaangehaalde Poëeten eens vraagde naar de reden, en eene uitlegging van den Naam van *God der Goden*, met betrekking op Jupiter, hy zou bevinden, dat de Poëeten veel ſchryven, waarvanze geen reden konnen geeven. En om kort te gaan, het is onmogelyk, datze dit zouden konnen goedmaaken. wy zullen ons niet ophouden, met de ſchynredenen, diemen daarvoor zou konnen bybrengen, te wederleggen: maar alleen met zulke tegenbewyzen voor den dag komen, die alle letterkundige redenkavelingen daarvoor, glad ter neder zullen werpen. Vooreerſt dan zeggen wy, dat de Heidenen hunnen Jupiter noit den naam van *God der Goden* gegeeven hebben. dit alleen is, naar myn oordeel, een krachtig bewys, voornaamelyk tegen hen, die dezen naam in hunne vertaalingen ingevoegd hebben. wat ſchyn dan van reden, dat Chriſtelyke Dichters dien gedroomden god grooter eernaam zullen geeven, dan oit de Heidenen, in 't midden hunner blindheid, gedaan hebben? Vraagt hier iemand, hebben dan noit de Heidenen den Naam van *God der Goden* gebruikt? ik zeg, Ja: en neem dit tot myn tweede bewys. Dien zy deezen naam gaven, ſlooten zy duidelyk uit het getal van al dien hoop van goden, die zy, elk met zyn eigen naam, noemden. Te recht ſchryft daarom de oude Vlaamſche Vertaaler van Boëtius, 1485. fol. 31. b. *dat de philoſophen voormaels den upperſten* God der goden *niet benamen dorſten.* want onder deezen naam verſtonden zy geen anderen, dan den Leevenden en Waaren God. wilt gy zien wat denkbeeld de Heidenen van dien God gehad hebben? Onder veele fraaie woorden, die by den Griekſchen Schryver Maximus Tyrius, *Diſſert.* I. voorkomen, verdienen de navolgenden inzonderheid hier aangehaald te worden. *Plato*, zegt hy, *noemt* HEM *den Vader en Werkmeeſter van 't Heelal;*

Digitized by Google

wiens naam hy niet uitſpreekt, omdat hy dien niet kende; wiens koleur hy niet uitbeeldt, omdat hy die noit gezien heeft, wiens grootheid hy niet beſchryft, omdat hy die noit gemeeten heeft. Na veele andere fraaie zaaken, te lang om hier allen uit te ſchryven, vervolgt hy: GOD *is ſchoon, en het ſchoonſte van alles wat ſchoon is: niet, een ſchoon lighaam; maar, van wien de lighaamen hunne ſchoonheid ontleenen: niet, een ſchoon veld; maar, van wien velden, en ſtroomen, en zee, en hemel, en* hemelſche goden, *hunne ſchoonheid ontvangen:* enz. In deeze woorden ſchuilt reeds de naam van *God der goden;* die by anderen klaarer uitgedrukt is. Proclus *de Theologia Platonis Lib. II. cap.* 11. zegt; *Datmen dien* Eerſten God (πρῶτον Θεὸν. ook zo genoemd van Alcinous, *de Doctr. Plat.* &c.) *eert, niet zo zeer wanneermen hem noemt Grondveſter van aarde en hemel; of ſchepper der zielen, en aller ſoorten van dieren: want deeze heeft hy wel, doch het laatſte, gemaakt: maar voornaamelyk wanneermen Hem eert als den geenen, die alle kennelyke, en voor 't verſtand vatbaare* Goden *voortgebragt heeft; ook alle* Goden, *die boven de werreld, en allen, die in de werreld zyn: die de* GOD VAN *alle* GODEN, *en de Eenheid der Eenheden is.* Zo moeſtmen volgens de Leere van Plato den *God der goden* eeren: wiltge nu hooren, dat hier wel ter ſneede zal komen, hoemen de *Goden* moeft eeren; zo hoor wat Hierocles daaromtrent ſchryft tot verklaaring van het eerſte der zogenaamde *Gouden Vaarzen* van Pythagoras, 't welk aldus luidt:

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα Θεοὺς, νόμῳ ὡς διάκειται,
Τίμα. — Dat is.
Men eer', voor alle ding, de onſterffelyke goden,
Naar 't voorſchrift van de Wet.

het welk Hierocles aldus verklaart, naamelyk, *Datmen der Goddelyke Wet gehoorzaam is, en deezen* Goden *hunne eer geeft, wanneermen hen zo erkent, en zo eert, datmenze onderſcheide van hunnen* Maaker *en* Vader: *datmen hen niet verheffe* (NB) *boven hunne waarde, — datmen geloove, datze zyn, het geenze zyn; en den rang, dienze eens gekreegen hebben, bewaaren; en eindelyk datmen hunnen* Maaker, *dienmen eigelyk den* GOD DER GODEN, *den* Opperſten *en* Beſten God, *zou kunnen noemen, de eere geeve.* Zie daar onze Chriſten-Dichters, die Jupiter den *god der goden* noemen, duidelyk veroordeeld door den mond van eenen Heiden: want als hy leert, datmen de *goden* (men begrype onder deeze benaaming ook die Geeſten, die wy Engelen noemen) niet moet verheffen boven hunne waarde, datmen hen moet onderſcheiden

Digitized by Google

den van den GOD *der Goden*, hunnen Maaker en Vader, wien alleen de eer gegeeven moet worden: veroordeelt hy immers met ontwyffelbaare woorden de geenen, die Jupiter niet alleen verheffen boven zyne waarde, maar hem zelfs met den naam van *god der goden* begroeten. Wanneer de Heidenen zich volkomen overtuigd vonden van de nietigheid hunner drekgoden, en van de aanweezendheid van eenen ongeſchapen God, beleeden zy dëezen God te zyn een *god der goden*. zo zegtmen dat Ariſtoteles, ziende dat zyn leeven ten einde ſpoedde, uitriep (ik zal 't met de woorden van den vertaaler van Boëtius, fol. 2, 3. zeggen) *In drucke ende weene bem ic gheboren; in drucke ende arbeide beb ic gheleeft, ende ne weet waer ic bevaeren ſal. de* GOD DER GODEN *moet myns ontfaermen!* Deeze belydenis van Ariſtoteles magmen vergelyken by die van den Koning Nebukadnezar, nadat de Profeet Daniel hem hadt weeten te zeggen wat hy gedroomd hadt: *De Koningh antwoordde Daniel ende ſeyde: Het is de waerheyt, dat u-lieder godt een* GODT DER GODEN *is, ende een Heere der Koningen*, enz. Dan. II. 47. Ik houd my verzekerd, dat het tot hier toe gezeide overvloedig aantoont, wien de Heidenen onder den naam van *God der Goden* verſtonden, en dat die dwaaſſelyk aan Jupiter gegeeven wordt: doch dit laatſte moeten wy nu noch aantoonen dat ook volkomen ſtrydig is met de gedachten van Ovidius: die wel niet uitdrukkelyk van eenen *God der goden*, maar echter melding maakt in 't begin van dit werk, van eenen *God* boven andere *goden*. de aanleiding daartoe neemen wy uit de vaarzen van den Griekſchen Dichter Xenophanes, te vinden by Clemens den Alexandryner, *Stromat. Lib.* V.

Εἷς Θεὸς ἔν τε Θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
Οὔ τι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος, οὐδὲ νόημα.

dewelke ik aldus in het Duitſch overbreng:

Eén God, by goden en by menſchen hoog gevreesd,
Den ſterveling gelyk naar ligbaam noch naar geeſt.

want deeze konnen dienen tot nader verſtand van het zeggen van Ovidius, dat de menſch gebootſeerd is naar de gelykenis *der goden*, niet, gelyk Vondel zegt ℣. 103. *van* GODT. want ſchoon dit waar zy, zo begreepen echter de Heidenen zulks niet; die hunnen *goden* de gedaante der menſchen toeſchreeven, gelyk zeker Epikuriſt by Cicero, *De Nat. Deor.* I. 18. beweert. Om nu de ſcheiding, die Ovidius tuſſchen den *God der goden*, en de *goden* ſtelt, naakt te ontdekken, moetenwe ſlechts acht geeven op zyne verlegenheid die alzins doorſteekt in het

Digitized by Google

benoemen van dien God. de Leezer zie het in 't werk zelf na, ŷ. 25. (daarmen myne Aantekening dient by te leezen) ŷ. 38. 57. 70. en 95. Eene plaats zal ik hier byvoegen, daar die *God*, als Schepper of Maaker, duidelyk onderſcheiden wordt van de *geſchapen goden*: ŷ. 84.

Zoo had HY *naulyx elk zyn eigen perk gezet,*
Wanneer de ſtarren, lang met 's baierts korſt betogen,
Begonnen haeren glans te geven uit den hoogen.
Op dat nu geen geweſt gedierte ontbreeken zou,
Nam 't GODENDOM *en klaer geſtarnte 't hoogh gebou*
Des ruimen hemels in ——

zie daar eenen Schikker, HY; en onder de geſchikte of gemaakte dingen, geſteld het *godendom*. vergelyk nu deeze woorden met de boven aangehaalde uit Maximus, Proclus, en Hierocles: en gy zult ras bemerken, dat, ook naar de meening van Ovidius, de naam van *God der goden*, geenszins paſt op Jupiter, die, en dat op zyn beſt genomen, alleenlyk behoort onder het geſchikte *godendom*; maar alleen op den Schikker en Maaker van alles, die hier onder den naam van HY voorkomt. deeze is de *God der goden*, van wien de verſtandige Heer Pieter de Groot nadrukkelyk zingt in zyn fraai gedicht op de Geboorte van onzen Heere Jezus Chriſtus:

Die onbepaalde God, die aan den tyt het leven,
Den tyt aan 't leven geeft, die zyn begin alleen
Aan niemant ſchuldig is, aan alles heeft gegeven,
Dien PLATO *heeft bekent, en* SENEKA *beleên.*

Dit Tweede Bewys tegen onze Dichters heeft my wat lang opgehouden, doch ik heb geoordeeld, dat het gewigt der ſtoffe zulks wel verdiende: te meer omdat het hen, uit den mond zelfs der Heidenen, overtuigt en veroordeelt. anders was myn Derde Bewys, kortelyk ter neder geſteld, genoeg, om Chriſten Dichters omzigtiger te leeren ſpreeken; het welk is, dat GOD zelf, ten teken van zyne alleenheerſching en oppermagt, boven alles wat *god* kan genoemd worden, zich deezen naam van *God der goden* toeëigent: gelykmen zien kan Deuteron. X. 17. enz.

ŷ. 249. KLONK BOVEN ONS IN D'OOREN) Hier klinkt *boven ons* wat dubbelzinnig. klaarer hadt Vondel konnen ſchryven, *klonk ons om hoogh in d'ooren.*

ŷ. 270.

Digitized by Google

ŷ. 270. BRIET EN ZOODT) *briet* en niet *braedde*, gelykmen nu ſpreeken hoort, zo niet altyd, ten minſte veeltyds. Hooft in Henrik p. 8. *dat men 'er menſchenvleeſch ſpysde, ja* bried *en zood.* Brandt in De Ruiter, VI. p. 321. *daarna* brieden *zy hoenderen aan een houtte ſpit.* De Vertaalers van den Bybel, Jerem. XXIX. 22. *als Echab, die de Koningh van Babel aen den vyere* briet. Trouwens zo wordenwe ook geleerd van onze Nederduitſche Spraakkunſtſchryvers, Moonen p. 218. Sewel p. 172. Ten Kate, II. deel, p. 132. die echter I. deel, p. 561. daarby ook *braedde* erkent.

ŷ. 278. ZYN KLEET IN BONT, EN D'ARM VERKEERT IN POOTEN) in deeze woorden moeſten *kleet* en *verkeert* geſchreeven zyn met eene D, *kleed*, *verkeerd*. 't ſchynt dat Vondel hierover zyne gedachten noit hebbe laaten gaan. zo zagen wy in de voorgaande Aantek. *briet* en *zoodt*, daar de D zo weinig in *briedt* als in *zoodt* mag worden vergeeten. Dewyl onze gedachten hier ter plaatſe gevallen zyn op deeze driërleie Spellinge van D, T, en DT; willen wy onze Aanmerkingen, hieromtrent voorlang gemaakt, en by ons in gebruik, den Lief hebberen mededeelen, en redenen der zelve geeven. Staat dan by my vaſt, dat de tweede en derde perſoon van den Tegenwoordigen tyd der Aantoonende wyze, in het eenvoudig getal, altyd met eene T beſlooten wordt; als GY, en HY, *verkeert*, *bemint*, *bindt*, enz. doch niet *bint*: omdatmen in den eerſten perſoon zegt, IK *verkeer*, *bemin*, *bind*; en in de twee anderen de T daar alleenlyk achter byvoegt. en heeft in zodanige werkwoorden de Spelling van DT alleen plaats, en noit anders. Maar de Zelfſtandige en Byvoegelyke Naamwoorden, als mede de Deelwoorden, die in 't Meerv. getal, of in 't Vrouwl. geſlachte, DEN of DE hebben, moeten ook in 't Eenv. getal met eene D geſchreeven zyn, als *god*, *goden*; *ſnood*, *ſnoode*; *verkeerd*, *verkeerde*. De voornaamſte tegenwerping, diemen hiertegen inbrengt, is de uitſpraak, dewyl, zegtmen, de T aan het einde van alle die woorden gehoord wordt: 't welk ik ontken waar te zyn. en die *God* (*Deus*) uitſpreeken als *Got* (een volknaam) en *nood* (*gevaar*) als *noot* (een boomvrucht) konnen met het zelfde recht beweeren, datmen moet ſchryven ik *hep*, voor ik *heb*: want daar is geen minder onderſcheid tuſſchen *God* en *Got*, als 'er is tuſſchen *heb* en *hep*. doch al ſprakmen zo, wat gevolg, dat een bedorven uitſpraak ook de ſchryfwys bederven moet? anderen ſcherſſen hier-

Digitized by Google

hiermede, zeggende, datmen kwanſuis wil, datmen ſchryve *brood* en *noot*, omdatmen in 't meervoudige zegt, *brooden* en *nooten:* maar die zo redeneeren, dien moeten de herſſens dwars in 't hoofd leggen, dewylze een bewys, dat uit zich zelf klaar is, door omkeering verduiſteren. want men ſchryft niet *brood* en *noot*, omdatmen zegt *brooden* en *nooten:* maar integendeel, men zegt *brooden* en *nooten*, omdatmen in 't eenvoudige zegt *brood* en *noot*. Maar niets vind ik aanmerkelyker, dan datmen tegenwoordig, en eenige jaaren herwaarts, het woord *god* zo algemeen geſchreeven vindt met DT, *godt;* zelfs ook van hun, die deeze Spelling in geen een ander zelfſtandig woord aanneemen. Deeze byzondere ſchryfwyze van dit eene woord heeft zynen oorſprong gekreegen van Vader Vondel, en heeft zich verſpreid over alle zyne Naarvolgers. deeze doen zulks, omdat hy 't gedaan heeft. maar, waarom doet hy 't altyd? niet om de ſpelling van 't woord, noch om de eigenſchap van de taal; want dan zou hy ook in het vaars, dat wy hier onder handen hebben, *kleedt*, en niet *kleet*, en in 't evenvoorgaande *aerdt* en *bloedt*, en niet *aert*, *bloet*, geſchreeven hebben. dan zou hy in 't begin der Beſpiegelingen, p. 4. den naam van *Godt* niet afleiden van *goet*, gelyk hy ſchryft, maar van *goedt*. Wat dan? Eene zekere bygeloovigheid, die hem een geheim deedt vinden in de *vier* letteren, waarmede dees Naam in [meeſt] alle taalen uitgedrukt wordt: gelyk niet duiſter is af te neemen uit het geene hy op die zelfde plaats in de Beſp. te kennen geeft, zeggende:

De Duitſch is dan gewoon den ryckſten ſchat der ſchatten
Als andre *volcken in* VIER *letteren te vatten*,
En GODT *te noemen 't geen noit teken noch geluit*
Voluit heeft afgebeelt.

Maar behalve dat deeze reden alleen mogelyk by eenen Roomsgezinden eenigen ingang zal vinden, zo gaatze ook niet door; als blykt uit het Italiaanſche Dio, en 't Engelſche God (ons eigen woord) waarin de Engelſchen de D zo zacht uitſpreeken, datze naar geene letter minder, dan naar eene T, gelyke. Ook zalmen in geene Oude Duitſche boeken, die geſchreeven zyn voor den tyd der Nederlandſche Beroerten, deezen naam anders, dan met drie Letteren, God, geſchreeven vinden. waarom ik verwonderd ben, als ik zie, dat pryswaardige en zinnelyke ſchryvers, die de ſpelling van DT geheel verbannen, de zelve echter in het ééne woord *Godt* toelaaten, gelyk de Heer P. Bod-

Digitized by Google

P. Boddaert, in zyn Stichtelyke Gedichten, die my tevens vermaakelyk geweeſt zyn, altyd doet. Ik verwerp echter de uitſpraak niet; integendeel durf ik haar, (mids zy zich mede aan regelen onderwerpe, en men my met geen byzondere van deeze of die ſtad, veel minder met die van 't ongeletterde graauw, aan boord kome) tot getuigen van myn gevoelen aanhaalen. Want vooreerſt, wat den Eerſten en Derden perſoon belangt, daarin beweer ik datmen behoort te ſchryven, by voorbeeld, *ik vind 'er geen*, en *hy vindt 'er geen:* en dat leert ook de uitſpraak, dewyl dit uitgeſproken wordt, alsof 'er ſtondt, *ik vinder geen*, en *hy vinter geen.* wederom ſchryftmen, *ik vind dat niet*, en *hy vindt dat niet:* maar hoe ſpreektmen dat uit? aldus, *ik vin dat niet*, en *hy vint dat niet.* uit zulke gevolgen blykt de zachtheid der D, en de ſcherpheid der T, oogſchynelyk; want daardoor wordt de eerſte aan 't eind der woorden ſomtyds geheel uitgelaaten, de tweede noit. zo zegtmen ik RY (voor *ryd*) *te paard;* maar, ik RYT *dat van een.* Ik LAA (voor *laad*) *den wagen met hout;* maar, ik LAAT *den wagen voorby.* Ik WY (voor *wyd*) *dit aan u;* maar, ik WYT *dit aan u.* en hieruit blykt ook dat 'er, alsmen wil, wel onderſcheid van klank te bemerken is in *hy* RYDT, en *hy* RYT; *hy* LAADT, en *hy* LAAT; *hy* WYDT, en *hy* WYT; en wat dies meer is. Ten anderen, wat het onderſcheid van D en T in zelfſtandige woorden aangaat, alleen de Latynſche benaamingen van *Hollandia* en *Brabantia* geeven genoeg te kennen, dat de ouden die letteren wel onderſcheidden, en verſchil bemerkten tuſſchen *Holland* en *Brabant:* en zo in anderen. Het geheel uitlaaten der D, om haare zachtheid, heeft ook plaats in de Bynaamwoorden, als *kwaa* voor *kwaad*, *goe* voor *goed*, *ſnoo* voor *ſnood*, enz. welke uitlaating der T, mids haar ſcherpheid, in *groot*, *zoet*, *laat*, enz. niet zou aangaan. Die dit niet kan vatten, dien willen wy 't niet opdringen. maar ik ben verzekerd, datmen in de Vergadering van fyne Tongen, en gezuiverde Ooren, dit zo klaar zal vinden, als het zeker is dat ieder ſtad een byzondere uitſpraak heeft, ja dat de burgers der zelfde ſtad het dikwils niet eens zyn. waarom men, zo ieder zyne uitſpraak blyft volgen, noodzaakelyk altyd met zyne buuren moet overhoop leggen; dat met den geeſt van edelmoedigheid, die vooral in Poëeten behoort uit te blinken, geenszins kan overeen komen. Myne gedachten opengeleid, en met redenen beweerd, ſchiet 'er over, datwe die noch, volgens onze gewoonte, met nieuwe en oude voorbeelden bekrachtigen en ſtyven. Veele nieuwe Schry-

Digitized by Google

vers maaken onderſcheid tuſſchen D, T, en DT; doch op veele wyzen; die ons niet luſt hier allen te ontvouwen. zelfs zullen wy ons, om redenen, van geenen bedienen, dan die ouder zyn dan de Hr. Moonen; en alleen van zulken, die dit drievoudig onderſcheid in acht neemen op die wyze, als ik gezeid heb, datmen behoort te doen. onder deeze vind ik J. Six van Chandelier, eenen Dichter, die minder, vrees ik, bekend is en geleezen wordt, dan hy verdient. eenige achtereen volgende vaarzen uit zyn *Amſterdammers Winter*, zullen ons daarvan een klaar bewys opgeeven. zo ſchryft hy, p. 66.

De maaikleur ſweemT, op 't ys, te pronk,
Dat niet te ſterk, beſwaart, verſteurt,
Al ſcheurenD knorT, al knorrenD ſcheurT.
Een Loener huisman blygemoeD,
Om al ſyn welverkochte goeD,
Die van de markT laaT huiswaarts ryDT,
En ſchier den leegen waagen ſplyT,
Van ſchokken, langhs het hobbligh paD,
Dit ſpeulen ſiende, volghT op 't glaD,
En rinkelT op het waatervelD.

Hier zietmen onwederſpreekelyke bewyzen van het onderſcheid, dat die Dichter tuſſchen D, DT, en T, gevonden heeft. hy ſchryft wel *beſwaart* en *verſteurt*, doch met overleg, verkiezende ook elders de T in deeze Lydende Deelwoorden; doch deeze (en weinig andere uitzonderingen, mogelyk by verzuim toegekomen) beneemen de waarde niet aan het overige. Het zelfde vindtmen doorgaans waargenomen in de ſchriften van Daniel Jonktys. eenige voorbeelden uit zyn Twiſtgeſprek tuſſchen Venus en Minerve, zullen dat klaar bewyzen: als ℣. 470.

— den dullen tochT werDT vaek zoo hoog gedreven
Dat hy een razerny in hare herſſens broeDT;
En dikwils in het bloeD van eyge kinders woeDT.

℣. 516. *— daer ſoberheyD gedurig houDT de wáchT.*

℣. 578. *— die zyn gemoeD behoeDT voor valſche vonden*
Tot winsT van gelD of ſtaeT.

℣. 817. *Daer treeDT de vryer heen. hy ſchaTT hem wel beſchoncken,*
Hy ſuyſſe-bolT van vreugD, zyn voor-ſpoeD maekt hem droncken:
De voeT ſpringT buyten 't ſpoor, de hanD en houDT geen maeT.

℣. 975.

¶. 975. *Me treeDT, meT Galathé, in ſchamp're tegen-ſtryD;*
Me roepT, daT u verwyT geſchieDT uyT minne-nyD.

Deeze laatſte regel alleen zou konnen voldoen, om de oplettendheid van deezen Dichter te toonen. hoedanige ook doorgaans uitſteekt in de ſchriften van den Heere van Zuilichem. tot een eenig ſtaaltje zy het 8. Sneldicht, uit het XVIII. Boek.

Die meer will haſp'len dan hy ſpinT,
En meer will eten dan hy winT,
BedrieghT ſyn ſelven, en bevinDT
Dat hy zich al te laeT verſinT:
Wanneer op 't leſt ſyn onderwinD,
Als van een onbeſcheiden kinD,
OmvetenD' ſlechT, of willens blinD,
Gelyck 't met ydelheit *beginT*
Moet eindigen in roock en winD.

Hier zienwe dat weder eene uitzondering is in het woord *ydelheit:* doch dit is mede eene verkiezing van dien Heer, die alle woorden in *heid* eindigende, met een T beſluit. daar zyn ook noch tegenwoordig nette Schryvers, die deeze woorden met een T ſchryven; doch niet wel. Die zich der moeite getrooſten wil, zal waarſchynelyk meer Schryvers van de voorgaande eeuw konnen vinden, die dit onderſcheid waargenomen hebben: als, onder anderen, L. Bake, in zyn Bybelpoëzy, ſchryvende echter ook *Godt.* of zyn deeze noch niet oudgenoeg om te bewyzen? het zy zo: doch laat dan een Schryver, die voor meer dan 250. Jaaren geleefd heeft, die zekerlyk onder de Ouden geteld moet worden, de nieuwheid en zwakheid van deeze onderſteunen. Ik doel hier op den ongenoemden Vlaamſchen Vertaaler van Boëtius, die zulks ook doorgaans waarneemt in dat werk, dat gedrukt is in den jaare 1485. ik zal hier mede eenige voorbeelden, met aanwyzinge van blad, colom en regel, op dat zy te lichter konnen naargezocht worden, byvoegen: als bl. 28. col. 1. reg. 11. *Ende biDT hendelic dat GoD de ghewerken der meinſchen beſtieren wille, alſo hy den hemel doeT.* en reg. 37. *Al eiſt, dat GoD alle creaturen ſo wenDT ende roerT* — Bl. 33. c. 2. r. 47. *Daer hy goeD ende quaeD vinDT — ende alles, dies naeure beſchouſT.* Bl. 39. c. 3. r. 37. *De vader caſtyDT onderwylen zyn kinD, hoewel hyt minT.* Bl. 48. c. 1. r. 20. *Oft men mach over duvorD* (d. i. voor 't woord) *jus, dat rechT beteikenT, duvorD* vis *ſtellen, dat erachT bedieDT.*

Digitized by Google

Bl. 54. c. 2. r. 54. *Zo wie zynen monD houDT, die wachT zyne ziele.* en c. 3. r. 2. *De zoT ſeiT ende ſprecT, zo waT hy weeT: de wyſe verbeiDT tyD ende ſtonD.* Doch het zy genoeg. Ondertuſſchen zietmen dat niet al nieuw is, watmen nieuw noemt. Laat ons niet twiſten over de uitſpraak van een woord, die in verſcheide Steden verſcheidelyk gehoord wordt, waardoor niet dan verwarring ontſtaan kan: maar de gronden der taalkunde volgen, die klaar en eenvoudig zyn. Vooral raad ik den oplettenden Dichter, of wie hy zy, die de Nederduitſche Pen voert, dat hy acht geeve, om de deelwoorden *verkeerd*, *bemind*, en diergelyke met eene D, en niet met een T, te ſchryven: want daarin zie ik dat zeer veelen noch mistaſten. Vooreerſt blykt het dat zulks weezen moet, omdat die woorden, zo in 't vrouwelyk geſlachte, als in 't meervoudig getal, *verkeerde*, *beminden*, hebben: ten anderen zalmen, dit doende, noit behoeven te twyffelen, of het een deelwoord, of de derde perſoon der aantoonende wyze is. men ſchryve dan, *hy verkeert*, maar, *hy is verkeerd: zy bemint*, maar, *zy wordt bemind*, enz. de werkende deelwoorden, *verkeerend*, *beminnend*, *loopend*, *ſtrydend*, moeten ook noodzaakelyk de D behouden, gelyk ten eerſten blykt, als men de E daar achter aan voegt.

¥. 287. VAN HET QUAET TOT ERGER) men zegt *van kwaad tot erger*, onbepaaldelyk; dat is, hoe langer, hoe erger. maar *van het kwaad*, ſchynt bepaaldelyk te zien op een zeker bekend kwaad. *het* is hier een ſtopwoord, datmen aldus uit den weg kan ruimen:

Verzwoeren om *van quaet tot erger voort te ſlaen.*

maar ook *verzwoeren*, diende te zyn, *verzworen hebben:* met eenige verandering in het voorgaande vaars zoumen het aldus konnen uitdrukken:

't Schynt, dat het ganſch geſlacht der menſchen zich met vloeken
Verzworen heeft, van quaet tot erger voort te ſlaen.

¥. 289. DE ZOMMIGEN) Dit is een overblyffel van de Oudheid, voor *zommigen*. zekerlyk wordt hier het lidwoord *de* beter uitgelaaten. men zegt, *zommigen*, *eenigen*, *anderen*, onbepaaldelyk; wilmen hier het lidwoord voorzetten, *de eenigen*, *de anderen*, zo krygen die woorden eene andere betekenis: eenigen zyn, *aliqui*; DE eenigen, *ſoli*. anderen zyn, *alii*; DE anderen, *reliqui* (doch hierin taſt

taſt Vondel ook wel eens mis, zie de Aantek. IX, 20.) maar by *zommigen* is het lidwoord zonder eenige betekenis, en by gevolg onnut. Jer. de Decker, Lof der Geldzucht, p. 159. gebruikt dit lidwoord op eene zonderlinge wyze:

Als ick ook zomtyts ga langs 't wynhuis henen ſtappen,
En hoore tot op ſtraet de ticktack ſchyven klappen:
Ach! (denck ick ſtrax) DE DIE *zyn machtig om de myn'*
Ten buidel uit te ſlaen, hoe talryck zy ook zyn.

deeze uitdrukking mag iemand vreemd dunken: echter mishaagt zy my niet, te weeten voor eene enkele reis; en ik vindze krachtiger, dan of hier de geldzucht alleen DIE gezeid hadt. DE DIE is hier zo veel als *de zodanigen*, t. w. ſchyven: dat ganſche ſoort van ſchyven, daarmen mede in het tiktakbord klapt. daar DIE alleen, t'huis gebragt zou konnen worden op die ſchyven, die zy op dien tyd in het wynhuis hoorden klappen.

ŷ. 290. EN VOÊN GODTS GRAMSCHAP) Voegelyker zou de Dichter geſchreeven hebben, *en voên zyn gramſchap*, t. w. Jupyns, welke naam in 't begin van dit vaars uitgedrukt ſtaat.

ŷ. 294. WIE DAN DEN WIEROOK AEN ZAL STEEKEN OP D'ALTAEREN) zou het niet beter klinken, zomen las;

Wie dan den wierook zal ontſteeken *op d'altaeren?*

ŷ. 307. AENVLIEGEN) dat is, gelyk hy ſpreekt, B. III. ŷ. 486. *in brant vliegen*. zo zegt hy ook, B. II. ŷ. 395.

Zie d'aſſen, van weerzyde ontſteecken, ommegaen,
Geraeken deze in brant, zoo vlieght *de hemel* aen.

merk op de orde deezer woorden, die de orde der zaaken volgt; zo de aſſen of poolen in brand geraaken, zal de hemel ook aanvliegen: en vergelyk daar eens mede onze tegenwoordige plaats:

Ook ſchoot hem in den zin, hoe 't nootlot was voorhanden,
Dat hemel, aerde en zee moſt lichter laege branden,
En 't werreltlyk gevaerte aenvliegen.

hoe? als hemel, aerde en zee reeds lichter laege branden, zal dan het werreltlyk gevaerte eerſt aenvliegen? dat heeft immers geen eigenſchap. dit *aenvliegen* der werreld moeſt hier niet gemeld zyn, of het moeſt ſtaan voor het *lichter laege branden* van hemel, aerde en zee.

Digitized by Google

want alsmen eerſt ſpreekt van *branden*, en dan van *aanvliegen*, is even of ik zeide, *ik werd moe, en liep*, voor *ik liep, en werd moe*. men moet de zaaken niet van achteren maar van vooren opneemen; en in een eenvoudig verhaal of melding van iets, moeten de eerſte omſtandigheden eerſt gemeld worden. dit is zo natuurelyk, dat ieder het lichtelyk zal begrypen. zie beneden ŷ. 401. 't Geen Vondel hier *aanvliegen* vertaalt, is by Ovidius *laborare:* een krachtig woord, dat hier zo veel betekent, als *gevaar loopen van in duigen te ſpatten*. het eene woord *ſpatten*, dat Vondel elders in diergelyken zin gebruikt, zou hier 't Latynſche *laborare* niet kwaalyk hebben konnen vervangen.

ŷ. 315. HY SLUIT DEN NOORTWINT IN DES WINTGODTS HOL EN SLOT) in den eerſten druk ſtaat, *de Wintgodts hol;* maar ik heb hier, gelyk ook Hoogſtraten gedaan heeft, *de* veranderd in *des;* als een drukfout zynde. doch zie de Aantek. beneden VI. 159. Heeft iemand luſt dit en eenige volgende vaarzen te leezen in den ſtyl van Zach. Heyns, die kan hem naarzien in zyn vertaaling van Bartas, die Ovidius meer dan eens uitgedrukt heeft, I. Week, 2. dag; p. 94.

ŷ. 324. DER WOLKEN SPONGI) Het denkbeeld van deeze *ſpongi* heeft Vondel van Ovidius ontleend: maar Ovidius heeft beter gedaan dan Vondel, met den naam van *ſpongi* niet uit te drukken. hy zegt:

Utque manu latâ pendentia nubila preſſit.

dat is, om Vondels voetmaat te behouden,

— — toen hy nu, met zyne breede hand,
Het hangend luchtzwerk drukte en preſte aen allen kant.

daar zyn zaaken, die beter bedoeld, en als van verre aangeweezen, dan met naame genoemd worden: en van die is hier deeze *ſpongi*, die my ganſch niet behaagen kan, en veel te gering een zaak en naam is, om die magt van wolken, die den ganſchen aardkloot onder water zetteden, uit te drukken. Wy achten haar echter niet onwaardig, om 'er ook onze gedachten over te laaten gaan. men hoort nu zelden van *ſpongie*, maar doorgaans van *ſpons* ſpreeken. en zo gebruikt het Weſterbaen, Lof der Zotheyd, p. 54. maar in dat zelfde werk, p. 109. zegt hy *ſponſy:*

— — hoe hy meer als vyf en vyftigh jaeren,
Gelyck een ſponſy aen de klippen in de baeren,
Geleeft heeft, altyds vaſt, en op de ſelfde ſtee.

En

Digitized by Google

en Huygens in Hofwyck, p. 351. tot dronkaarts ſpreekende:

— — — *Lett*, Sponſien, *lett*, *Soppen*,
Lett, *drinckers*, *die te bedd*, *gelyck te gronde*, *gaet*.

maar ik zou 't met Vondel houden, en *ſpongi* (of liever *ſpongie*, zie bened. VI. 174.) ſchryven, gelyk hy ook doet, Beſpiegel. B. I. p. 24.

De ſchilder worpt van ſpyt de ſpongi, *nat van ſpogh*,
Naer 't paert toe.

Aldegonde, Roomſchen Byencorf, IV, 3. *alle de* ſpongien, *die op de zee waſſen*. R. Anſlo, Martelkr. van Steven, p. 36.

Daar tranen zyn gemengt met droeve en heete zuchten,
Een ſpongie *voor de zond*.

en zo vind ik 't ook by Kiliaen; maar Plantyn heeft *Sponſie oft ſwam*. waarom ik verwonderd ben, in de Fakkel van den Hr. Tuinman te leezen, SPONS is van 't Latynſche, *Spongia*. want behalve dat *Spongie* by de beſte ſchryvers gebruikt wordt, als hier blykt, zo diende het ook beter tot zyn oogwit.

Zo als dit ter drukperſſe zoude gaan, wordt my t'huis gezonden het nieuwe Dichtwerk van A. Hoogvliet, wiens naam dikwils in deeze Aanmerkingen geleezen wordt, ik meen zyn *Abraham de Aartsvader*, dat ik ſtraks met greetige oogen begon te doorbladeren, en van wiens leezing ik noch ganſch niet verzaad ben. Daar vind ik eene gelykenis, waarin hy 't woord SPONS eveneens gebruikt, als Vondel hier SPONGI, van een dikken drang van wolken, B. II. p. 45. 46.

Gelyk een dikke drang van wolken, t' ſaamgeperſt
Door dwarrelwinden, wordt genepen tot hy berſt,
En openſcheurt, met ſtorm of harde donderſlagen;
Of wordt, gelyk een SPONS, *gedrukt tot regenvlagen*.

℣. 336. DIE, TEN DIENST VAN ZYNEN STAET, GEREET STAEN) hier even boven, ℣. 327. hebbenwe geleezen,

En Iris, *lang gewoon mevrou ten dienſt te ſtaen*.

waarop wy kortelyk aanmerken, dat de zelfde ſpreekwyzen niet zo kort op elkanderen behooren te volgen.

℣. 359. 'T GEVAER T'ONTVAEREN) Een Letterſpeeling: hoedanigen den Schryveren gemeenelyk wel of kwaalyk worden afgenomen, naar de Leezer hem gunſtig of afkeerig is. men vindtze by goede en ſlechte dichters: de goeden houdenze voor ſpel, en bedienen

'er

'er zich somtyds van, als zyze in hunnen weg vinden: de slechten maaken 'er grooten ophef van, en verbeelden zich dat het wonderlyke fraaiheden zyn; en pleegen van ouds, het gelouterde goud der welspreekendheid niet konnende magtig worden, onder het schynschoon van dit blinkende klatergoud, hunne inwendige armoede te verbergen. Vondel zelf heeft zich, voornaamelyk in dit werk, menigmaalen, en op veele wyzen bediend van deeze kleinigheden. wy zullen elders van anderen, hier spreeken van de geenen, die overeenkomst hebben met deeze, daar de speeling is tusschen een Zelfstandig en een Werkwoord. Deeze zelfde van *'t gevaer van t' ontvaeren*, vindtmen ook in den Ystr. van Antonides, B. II. p. 42. en in het Gedicht, dat J. van Braam, die niet ongelukkig is in het naarvolgen van onze beste Dichteren, onlangs gemaakt heeft op het kabinet van den Kunstminnenden Simon Schynvoet, die in deeze herfstdagen, die zo veelen doodelyk geweest zyn (t. w. den 24. Octob. 1727) dit leeven aan een beter verwissseld heeft. de voortreffelyke Poot heeft deeze speeling ook niet versmaad, schryvende in zyn Akkerleven, p. 369.

Daer de witte zeilen vaeren,
Vaeren, *maer met groot* gevaer.

De zelfde speeling heeft Vondel in dit werk meermaalen met andere woorden, als in dit zelfde B. ŷ. 708.

Alleen schuilt Inachus, die krank van hartewee
In een spelonk het meer vermeert *met bitter schreien.*

en B XIII. ŷ. 599. —— *Trojaensche vreuwen* kussen
De kust, *en scheiden van 's lants boôm* ——

het *net netten*, zegt Spiegel van Visschers, Hertsp. VII, 17. hiervan verschilt niet veel 't geen Vondel beneden ŷ. 384. zegt:

De hooge berg *Parnas* verberght *zyn dubble kruin.*

en B. IV. ŷ. 321. —— *Apol uit mededoogen*
Bestraelde *d'aerde met zyn* straelen, *datze spleet.*

B. XIV. ŷ. 393. — *in den eersten* vorm hervormt.

en kanmen hiertoe ook brengen, *een hantwerk hanteeren*, B. IV. ŷ. 46. en ŷ. 370. *het schietspoel schieten*, enz.

Dat ziedende snikheet met bobblen *opwaert* borrelt,

zegt hy B. XII. ŷ. 369. waarvoor hy, zo het Rym hem zulks hadt toegelaaten, misschien gezeid zou hebben, ten minste hadt konnen zeggen, *met bobblen opwaert* bobbelt. Zie hieromtrent ook de Aantek. B. IX. ŷ. 423. ŷ. 365.

Digitized by Google

ŷ. 365. DE ZEEMAEGHT HOORT VERBAEST HOE HOLLE BAREN BRUIZEN) Dit vaars drukt de holheid en het bruizen der zee wonderlyk wel uit. *holle baren*, vindenwe ook beneden V. 506.

— — *Neptuin, die t'allen tyen*
De holle baren *toomt.* — en B. XIII. ŷ. 1088.
Waerop van wederzy de holle baren *breeken.*

als mede *'t holle water*, XIII. 629. *de holle zee*, IX. 836. XII. 35. enz. Huygens in zyn Hofwyck, p. 319.

Bezeet van zulcken diep, dat op het minſte blaeſen
Syn' holle baeren *ſtouwt, gelyck de groote dwaeſen,*
Die met bergh over bergh ten hemel wilden gaen.

doch om het hol gaan der zee naar te bootſen, zou my de uitdrukking van *holle golven*, mids de overeenkomſt der lettergreepen *hol — gol* — noch alzo wel behaagen. Bernh. Vollenhove, Broedermoord, V. 3.

— — — *Hoor, hoe dat omweer ruiſcht,*
En hoe de vloet te rug met holle golven *bruiſcht.*

Dan. Jonktys, in Roſelyns Oochjes, X.

Door u, helaes! werd ik gewaer
Wat holle golven *van gevaer,*
Wat baren van verdriet en wee
Daer bruiſſchen in de minne-zee.

fraai zegt A. Hoogvliet, in Abraham B. VII. p. 173. beſchryvende de verwoeſting van het dal van Siddim:

De ſteden waggelen. de torens ſuiſebollen.
Het dal begint, gelyk een bare zee, te rollen
Met holle golven. *al de dalen ryzen op.*
De heuvels zinken, en verbergen haren top.

Herman Angelkot, heeft zich krachtelyk van dat woord *holle* bediend, ſchoon niet van zee of baaren ſpreekende, in zyn Herdersz. Lykoris, uit het Latyn van den Hr. Francius vertaald:

Ach! met hoe droevige en beklaachelyke toonen
Verveel ik nu het woud in 't ronde; en aeh! hoe bang
Vervult myn rouw de holle rotzen *met haar zang!*

zie mede de Aant. B. V. ŷ. 529.

ŷ. 383. EN WAS NU BARE ZEE, EN SLECHTS EEN WATERTUIN) Ik ſtaa toe dat de zee een *watertuin* kan genoemd worden; en dat onze Dichter derhalve niet kwaalyk zegt, B. IV. ŷ. 726.

Digitized by Google

—— —— *o waterheer Neptuin,*
Wien eene tweede maght te lot viel, om den tuin
Der wateren *te hoên.*

want daar moeten wy, en de zee, en de maght van Neptunus, aanmerken als *betuind* binnen haare paalen, dat zyn de ſtranden. want een *tuin*, weetenwe, is eigelyk niet de *hof* maar de *heining*, die den hof affluit. Tſcep vol wonders, 1514. in de Prologhe: *Die welcke door hare ſonderlinghe gracie minen boghaert met ſodanighen ſtercken* thuynen *hebben doen omringhen.* Aldegonde, R. Byencorf, I. 4. omtuynen *ende bepalen.* en anderen meer. dienvolgens kan alles, wat binnen den omtrek van zekere paalen beſlooten is, overdragtelyk een *tuin* genoemd worden. maar hier, daar die *betuining* en alle paalen der zee weggenomen zyn, haar een *watertuin* te noemen, geloof ik niet dat met goede redenen verdedigd kan worden. Ovid. zegt, *latus ſubitarum campus aquarum:* dat hy met *waterveld* hadt konnen uitdrukken. Een geeſtig Tuinman geleek onlangs de *Tuinſtaaken* in een ſtaketſel, by de *tanden* in 's menſchen mond, en beſloot daaruit, dat *tuin* een verkorting is van het woord *tanden.* hy zal miſſchien deeze vaarzen van Zach. Heyns geleezen hebben, in de werken van Bartas, I. 6. pag. 259.

De tanden *op de ry verdobbelt vaſt gegrond,*
Als eenen ſterken tuyn, *zyn dienſtich in den mondt.*

de gelykenis is niet kwaad: maar het gevolg, daar uit getrokken, is niet goed.

ŷ. 389. DE VLIETMAEGHT VAN CORCIREN) *Corycidas Nymphas*, zegt Ovidius, dat is, de *Coryciſche vlietmaagden.* en niet *Corciriſche*, of *van Corciren.* zie L. Smids op de Vertaaling van Valentyn. Dat Vondel ſomtyds in de eigen naamen overtebrengen, mistaſt, zullenwe ook elders zien: dit kan ook anderen, die Vondel blindelings volgen, doen dwaalen, gelyk zulks getoond wordt beneden, B. IV. ŷ. 1.

ŷ. 390. BERGHGODINNEN) Dat Vondel hier aan de *Zanggodinnen* gedacht heeft, blykt, omdat hy *godinnen* zegt. maar *berggodinnen* zyn *Oreades*, die op de bergen zich onthouden, en is geen naam van de Zanggodinnen. Ovid. zegt, *numina montis:* 't welk de Vertaaler aldus hadt konnen uitdrukken:

De

Digitized by Google

De godtheên van den bergh, en Themis.
Ieder plaats hadt, volgens de Heidenſche bygeloovigheid, haare godheden, die zy, wanneerze een weinig godsdienſtig waaren, in een vreemd land komende, gewoon waaren aan te roepen, onder den naam van *Godheden der plaatſe.* Zo doet Deukalion hier, die alle hier t'huishoorende goden, wie zy waaren, begreep onder den naam van *Godheden van den berg.*

¥. 393. NOCH KERKELYKER VROU) beter, *noch vroomer vrouw, dan haer.* want *dan haer* moet zo wel uitgedrukt worden, als in 't voorgaande, *dan hem.* want anders luidt het, ofmen noit vroomer man, noch kerkelyker vrouw, dan Deukalion, vondt: maar deeze getuigenis raakt *haar* zo wel als *hem*, en zo zal ook 't woord *kerkelyk*, dat my niet behaagt, hier uit raaken.

¥. 394. DE WERRELT MET EEN ZEE VAN WATER OVERTOGEN) Het was zekerlyk een *zee van water*, en geen *zandzee.* maar alsmen de *zee* enkel noemt, verſtaatmen altyd een *zee van water.* deeze woorden,

De werrelt met een zee van water *overtogen,*

klinken eveneens of ik zeide: *en al de* boomen van hout *waaren met water overdekt.* Men gebruikt de ſpreekwys, een *zee van water*, noit van de eigelyke zee; ten minſte niet wel. een *zee van water* is een klein *water*, datmen, vergrootenderwyze ſpreekende, by de *zee* vergelykt. Antonides, Yſtr. B. III. p. 86. van een wolk:

— — — *totze endelyk aen 't ſcheuren,*
Als eene zeeſluis die vaſt bruiſcht met open deuren,
Van boven met een zee van water *nederſtort.*

daar de gelykenis zelve, waarvan deeze uitdrukking ontleend is, ten overvloed bygevoegd wordt. zo vindtmen ſomtyds een *zee* van *water*, *bloed*, enz. in zee zelfs. Zach. Heyns in Bartas, I. 5. p. 188. van den Spuytviſch:

Want by ſteedts in de zee *een* ander zee *uitſtort,*
Waer med' man, ſchip en goet te grondt gedreven words.

de Heer J. Six in Medea, *Akt.* I.

Daar wierd een bare zee van bloed *in* zee *vergaten.*

zo leeſtmen meermaalen van een *zee van bloed.* In de Poëzy van H. Dullaert, p. 112.

In eene zee van bloet *ontydig nederdalen.*

Digitized by Google

onze Dichter beneden, B. IV. ŷ. 999.

— — — *het* (monſter) *braekt door kieu en ſnuit*
Een roode zee vol bloet *en zoute pekel uit.*

daar *van bloed* beter zou zyn. En veel meer diergelyke zeen vindtmen in de ſchriften der Dichteren: Poot, p. 310.

Al d'aerde zonk in eene zee van traenen.

B. Vollenhove, Broedermoord, *Act.* V. *ſc.* 4.

Komt, giet een zee van traanen
Op dees bebloede ſtee:
O Wee! o wee! o wee!

waarvoor G. Wetſtein in Erik, *Act.* I. *ſc.* 2. minder wel zegt:

— — — *Als ik my zelf beſchouw,*
Verdrink ik in een zee van *eindelooze* rouw.

daar *poel* beter geweeſt zou zyn dan *zee*. een zee *van rouw* is al te oncigen. Antonides was byzonderlyk een lief hebber van deeze ſpreekwyze; zo ſchryft hy, in den Yſtr. II. p. 46. een *zee van ſchat*. en p. 59. een *zee van vier en zwavel*. p. 65. een *zee van wyn*. en zo honderdmaalen. Fraai zyn ook de woorden van Badeloch in Gysbr. van Aemſtel:

W'at toren is zoo hoogh, van waer myn oogh de baren
De zee *kan overzien van al myn wedervaeren?*

ſchoon daar de overdragt in eene andere betrekking van de zee ontleend wordt, dan in 't voorgaande. Zie Jerem. Klaegl. II. 13.

ŷ. 401. HY LEGHT, GEHOORZAEM OP GODTS LAST) Liever las ik dit vaars op de volgende wyze:

Hy leght, op 's Broeders laſt, terſtont den drytant neder.

doch 't ganſche vaars waar 'er beter uitgebleeven. want in den voorgaanden regel is Neptuin reeds *zonder ſtaf:* zodat hy daarna dien niet kon nederleggen. zie de Aantek. boven, ŷ. 307.

ŷ. 419. DE ZEE KRYGHT WEDER STRANT) Zach. Heyns, den Franſchen Dichter Du Bartas vertaalende, drukt het Latyn van Ovidius beſcheidelyker uit, dan hier de Vertaaler van Ovidius zelf. zo ſchryft hy in 't ſlot van den Tweeden dag, p. 97.

De zee werd weder cleyn, en elck revier ſich raſt
Na hunne palen toe, 't gebercht werd weer geboren,
De tacken gants bemorſt der boomen die te voren

Groen-

Digitized by Google

Groen-bladigh zyn geweeſt, ſich toonden op de ree,
De velden wieſſen med' door 't vallen van de zee.

want dat Voldel ŷ. 422. zegt,

— — *het duurt noch lang eer* bergh *en* blaren
Zich openbaerden —

kan niet beſtaan; en noch *berg* noch *blaren* komen hier te pas, want hy hadt ŷ. 420. reeds gezeid:

— — *het* geberght *toont hoſch en boom.*

en wat de *blaren* belangt, die waaren door het zeewater lang verdort en vergaan, gelyk Ovidius te kennen geeft, en Heyns in zyn vertaaling van Bartas ook duidelyk uitdrukt.

ŷ. 429. OVERBLEVEN) voor *overgebleven.* beneden B. III. ŷ. 906.

Ik ben van twintigen alleen ſlechts overbleven.

en zo meermaalen, als B. VIII. ŷ. 1146. IX. 1095. X. 950. Samuel Coſter in Polyxena, *Act.* I.

Den over-bleven *zoon van Hektor* —

De vertaaler van Boëtius, fol. 36. a. *de wacheden ende de vochticheden van der aerde vanden wintre* overbleven. In ſaamengeſtelde woorden vindtmen dit meer. als in dit werk B. XII. ŷ. 690.

Wat dwingt men my weerom t'ontvouwen, tot myn leet,
Den overbrogten *rou?*

zo zegtmen ook *overkomen*, voor *overgekomen.* De Droſt Hooft in Baeto, *Act.* III.

Hy zorgh', die hoopt of vreeſt; dat ben ik overkomen.

D. de Potter, Getr. Harder, *Act.* V. *ſc.* 7. 't laatſte vaars:

Wat myn beminde vriendt Mirtill' is overkomen.

J. Weſterbaen, Lof der Zotheid, p. 113.

't Was ook niet vreemt gheweeſt, had my zulx overkoomen.

maar beter gebruikt Hooft dit woord op deeze wyze in de betekenis van *verdraagen*, of *overeen gekoomen*, in Henrik, p. 23. *Anjou tot Koning van Polen gekooren, met die van Rochel* overkoomen, *ende te Paris gekeert* zynde. Kwaalyk zegt hy weder *overgeeven*, voor *overgegeeven:* in Baeto, *Act.* III.

Deez' overgeve *goê genegenheidt der Katten.*

in Granida, *Act.* I.

Digitized by Google

Als van uw lief gemeldet wardt
Zyn t' uwaarts overgeven *hart.*

Dan. Jonktys, Twiſtgeſpr. p. 84.

Hy is aen uwe les zoo wonder overgeven.

en in de dagelykſche taal hoortmen noch dikwils ſpreeken van *een overgeeven booswicht*, het welk ik ook, doch niet zonder verwondering, geſchreeven vind van Hooft in de Medicis, p. 188. want in vaarzen deeze vryheid te gebruiken, kan miſſchien door de vingeren gezien worden, omdat *overgegeeven*, enz. zich naar de voetmaat onzer vaarzen niet wil vlyen: doch in ongebonden ſtyl behoorde men hierop acht te geeven. want datmen dagelyks zo ſpreekt, ſpruit daar uit, dat de tong, zich doorgaans haaſtende, de twee greepen *gege* in een ſmelt, *overgeeven* voor *overgegeeven*: gelyk Vondel, beneden, II. 994. ſchryft, *halfgeete*, niet tegenſtaande hy in 't voorgaande vaars geſchreeven hadt, *halfgegeeten*. Kwaalyk ſchryft ook G. Brandt, in De Ruiter, B. VIII. p. 419. *Dees laatſte inzicht hadt alle andere daar tegens ſtrydende bedenkingen by hem* overwoogen. moeſt zyn *overgewoogen*. Veel zoumen hierover tot opheldering konnen zeggen: doch ik vrees dat het ons wat ver zou afleiden. onderuſſchen wyzen wy den Leezer, die breeder onderrechting begeert, naar het doorwrochte werk van den Hr. Ten Kate, Redewiſſel. XII. §. 47. en XIV. §. 31. 32. 33.

℣. 454. HET OUTER ZONDER ASSEN LAGH ZONDER OFFERVIER) Dit is geen goede woordſchikking: *zonder aſſen*, en, *zonder offervier*, konnen niet wel beſtaan, alsze geſcheiden zyn, gelyk hier: wel alsze ſaamen gevoegd worden, aldus:

— — *het outer, zonder aſſen*
En offervier, lagh dootſch.

of op deeze wyze: — *'t altaer lagh zonder aſſen*
En zonder offervier.

maar beter dan deeze allen, zou, dunkt my, de volgende uitdrukking zyn; — *de vlood hadt kool en aſſen*
Van 't outer weg geſleept. — zie Vondel bened. VI. 445.

℣. 474. DEZE ANTWOORT) merk hier aan *antwoord* in het vrouwelyk geſlachte. zo weder, B. III. ℣. 455.

De faem voert d'antwoort *wyt rondom op haere pennen.*

en

en zo gebruikt Vondel dit woord zeer dikwils, ja meeſtentyds; als (behalve de plaats, door Hoogſtraten in zyn geſlachtlyſt aangehaald, uit de vertaaling van Virg. En. B. VI.) in het II. boek van dat zelfde werk, *Hy brengt* dees *droeve antwoort:* en weder, *op* deze *antwoort:* welke plaatſen Hoogſtraten zelf ook aangehaald heeft in eene met eige hand geſchreeven vermeerdering van dien Geſlachtlyſt, waarvan ik 't gebruik verſchuldigd ben aan de beleefdheid van den Heere DANIEL VAN DER LIP. Zo ſchryft Vondel ook in Herkules in Trachin, p. 13.

Gy zult niet heene gaen, tenzy men eerſt beleeft
Op myne vraege een klaere *en* billyke *antwoord geeft.*

en in het zelfde Treurſpel, p. 3. Deze *antwoort van de goôn.* zo gebruiken het ook de taalkundige Overzetters van den Bybel, als Spreuk. XV. 1. *Eene ſachte antwoorde keert de grimmicheyt af.* en vr. 23. *Een man heeft blydſchap in* de *antwoorde ſynes monts.* als mede de beroemde G. Brandt, in De Ruiter, B. IV. p. 219. *in d'antwoorde op hueme gelukwenſching.* en zo gebruikten het de Ouden, als de vertaaler van Boëtius, 1485. fol. 25. b. *ende ſyne antworde es.* en fol. 38. d. *vut welker antworde.* Ghillys Ruychrock, MS. 1486. fol. 35. b. *Ende raedt met henluyden gehadt hebbende, heeft hy den Coninck van Armenien* deſe *naerbeſcreven* antwerde *mondelinge gegeven:* daarwe ook zien dat deeze ſchryver de *oo*, of *o* in *e* verandert, gelyk in dit woord meermaalen. Men zou hieruit konnen bewyzen, dat de ſaamengeſtelde woorden niet altyd vaſt het geſlachte der enkelen volgen; gelyk Hoogſtr. doorgaans vaſt ſtelt: en ook zekerlyk om deeze reden, het vrouwelyk geſlachte in dit woord geheel verwerpt: datmen echter zou konnen verdedigen met het Hoogduitſche, waarin *wort*, als by ons *woord*, onzydig; maar *antwort*, mede als hier, vrouwelyk is: zie den Hr. Ten Kate I. deel, p. 412. en II. p. 523. 't Is zeker, dat veele woorden, met eenen Klinker beginnende, by ons onzydig gebruikt worden, die by de ouden vrouwelyk waaren, als *uur*, *oor*, *oog*, *aenuur*, waarby men ook *oorlog* en *antwoord* tellen kan. De reden daarvan acht ik te weezen, dat de tongſlag der ouden veel zachter was, dan de tegenwoordige: *de uure, de ooge, de oore, de antwoord* klonk hun zacht in de ooren, daar onze ſcherpheid nu zegt, *het uur, het oog, het oor*, enz. en ſtoutelyk zegt, dat het zo weezen moet, alleen omdatmen 't nu zo gewoon is. uit dit zelfde verſchil van de zachtheid der ouden, met onze ſcherpheid, is dat misbruik geſprooten, dat

dat 'er tegenwoordig weinig zyn, die, zo in ſpreeken als in hooren, eenig onderſcheid tuſſchen D en T konnen merken, waarvan geſproken is boven op ŷ. 278.

ŷ. 480. WY KENNEN D'AERDE VOOR ONS GROOTMOER) *vaêr* voor vader, *moêr* voor moeder, en zo ook de ſaamgeſtelde, *grootvaêr*, *ſchoonmoêr*, enz. hebben Vondel, zo 't ſchynt, niet geſtooten. want men vindtze dikwils in zyne werken; ja zelfs daar hyze hadt konnen wegneemen, gelyk hier. want daar hy even te vooren ſchryft, ŷ. 468.

De harde beenders van grootmoeder —

zo hadt hy ook hier konnen ſchryven:

Wy kennen d'aerde voor grootmoeder —

ŷ. 500. EN DEN STEEN, GESMAKT VAN PIRRE IN 'T ZANT) het woord *ſteen* is van 't manlyk geſlachte, niet alleen by de nieuwe ſchryvers, die daarop achtgeeven, maar ook by alle ouden, die ik geleezen heb, zonder eenige uitzondering. om deeze reden heb ik meer dan een jaar geleden, *de ſteen*, gelyk 'er in de voorgaande drukken geleezen wordt, veranderd in DEN *ſteen*, gelyk 'er ſtaat in den naaſten regel boven. hiertegen zal mogelyk niemand iets in te brengen hebben. evenwel wil ik den oordeelkundigen Leezer hier eene aanmerking mededeelen, die my thans, de zaaken wat nader inziende, te binnen komt. nu is 't my eenigszins twyffelachtig, of Vondel hier niet met voordacht *de ſteen* geſchreeven hebbe. de ganſche plaats luidt aldus:

— — — *de maght van 's hemels vader*
Verkeert terſtont DEN ſteen, *geſmeeten van 's mans hant*,
In mannen, en DE ſteen, *geſmakt van Pirre in 't zant*,
In vrouwen.

hier kanmen *den ſteen*, van den *man* geworpen, en in een *man* verkeerd, een *mannelyken* ſteen noemen: gelyk integendeel, die van de *vrouw* geſmeeten werdt, en in eene *vrouw* verkeerde, een *vrouwelyke* ſteen kan geheeten worden. welk onderſcheid Vondel mogelyk bedoeld heeft door het verſcheiden ſchryven van DEN *ſteen*, en DE *ſteen*. 't is wel een vryheid, tegen de regels ſtrydende, want het woord *ſteen* is altyd mannelyk: echter is het van die vryheden, die de voornaamſte ſchryvers, ook tegen de regelen der Letterkunde, ſomtyds, als 't pas geeft, bezigen. en die gewoon is de beſte Latynſche Dichters

Digitized by Google

ters te leezen, weet, datmen niet zelden in hunne Werken ontmoet zodaanige uitdrukkingen, die geheel afwyken van de gewoone regelen der *Grammatica;* waardoor zy te gelyk hunne ſchriften eenen doorſtraalenden luiſter bygezet, en de ſpitsvondigheid der hairkloovende Letterwyzen te leur geſteld hebben. Ik herroep dan deeze verandering, als ſtrydig met Vondels meeninge; en oordeel, dat de verwiſſeling van Geſlachte in het woord *Steen*, hier wel te pas kome, keurelyk en Poëetiſch zy. hoewel wy in andere gevallen, daar het geene byzondere aardigheid heeft, zulks altyd veroordeelen: waarover wy ons breedvoeriger zullen uitlaaten beneden by ŷ. 922.

ŷ. 545. DEN BOOGH OPSPANNEN) gewooner, en nu, geloof ik, alleen in gebruik, is, *den boog ſpannen.* ja zo was 't ook voorheenen: J. B. Houwaert, Generalen Loop der Werelt B. II. ŷ. 358.

Als ick deſe vier reuſen haer boghen ſagh ſpannen.

Deſtructie van Troyen 1479. fol. 74. b. *ſoe* ſpande *hi ſinen boghe ende hi ſcoot.* en zo ſpreeken en ſchryven alle anderen. by Kiliaen alleen vind ik het eene woord, *Opſpannen*, verklaard door, *Intendere Arcum;* d. i. *den boog ſpannen:* waarvan ik elders noch geen voetſtappen heb aangetroffen. Noch eens leezenwe beneden B. V. ŷ. 91.

Den opgeſpannen *boogh van Atis* ——

De gedachten en zinnen worden, met betrekking op hunne werkſaamheid of ledigheid, dikwils geleeken by een boog. ook hiertoe gebruikt Vondel het woord *opgeſpannen:* in dit Werk B. VII. ŷ. 206. en 816. en in Lucifer p. 5.

Door een genot van 't ſchoon in 's menſchen brein gebeelt,
En ingedruckt met kracht van d' opgeſpannen zinnen.

hiervoor zegtmen anders, *inſpannen:* welk woord niet ſchynt te komen van het *ſpannen des boogs;* maar, van het *inſpannen* van paarden of ſtieren *voor den ploeg:* gelykmen zulks daarby ook dikwils vindt uitgedrukt. zo zegt de Hr. van Brandwyk in den Lof der Zotheyd p. 35.

—— —— —— *ſulcken ſlagh van mannen,*
Die ſtaegh om wys te ſyn, ſyn in DE PLOEGH geſpannen.

waarmede niet kwaalyk overeenkomt eene andere plaats uit dat zelfde Werk p. 104. —— *dees hooghverlichte mannen,*

Teruyl ſy beſigh ſyn, en in HET TOU geſpannen.

en hiervoor wederom alleen *ingeſpannen* p. 29.

—— *die ſich zelfs bevecht met* ingeſpannen *ſinnen.*

Digitized by Google

Opſpannen eindelyk vindenwe noch eens in dit Werk, doch in eene betekenis, die nader komt aan het hedendaagſche gebruik: naamelyk B. XV. ŷ. 398. daar Pythagoras zegt dat de ſtormwinden

Den gront opſpanden *tot een hoogen krommen bult.*

Vitſpannen zegt hy in de' Beſpiegelingen B. I. p. 10.

De lucht ſpant *blazen* uit, *waerop de zwemmer dryft.*

ŷ. 549. HOOGMOEDIGH) is *trots* en *verwaand*: maar werdt eertyds ook in een goeden zin genomen, voor *grootmoedig*. D. Heinſius op zyn eigen Bruiloft ŷ. 29.

Dat een hoochmoedich *hert is boven ſotticheden,*
Is boven ydelheyt, en volcht alleen de reden.

ŷ. 560. TWEE VAN ONGELYKE KRACHT) van deeze ongelyke Pylen van Cupido zong de Schilder en Poëet Lucas d' Heere in zyn Hof en Boomgaerd der Poëſien 1565. p. 11. op de volgende wyze:

D' looden *pijlken is Liefde die vul pyne en ſmerte is*
Diverſch van tgauden *pijlken wol conſolatie*
D'welc bedtedt de reine Liefde die vreugt in therte is
En den minnaers niet aen en doet dan recreatie.
Med d'een was Phœbus gheraeckt in curter ſpatie,
Med d'ander zijn lief Daphne, die hem zo zeer qual. Enz.

J. de Decker, Lof der Geldz. p. 89. doelende op deeze zelfde plaats:

En wat haer Zoon belangt, 't gaet noch al als van ouds,
Zyn pylen treffen beſt, wanneer ze met wat gouds
Gehardt zyn en geſpitſt: —

Het volle getal der byzondere Minnepylen wordt door Pallas, in het Twiſtgeſprek van Jonktys ŷ. 731. kortelyk aldus begroot:

Voorwaer, het vol getal der Pyllen die gy ſchiet
Beſtaet uyt vier *van Vreugd, en* zeven *van Verdriet.*

D. Heinſius in zyn dicht, genoemd *Het Sterf-huys van Cupido*, heeft 'er een breeder *Inventaris* van gemaakt, zeggende:

Morgen voor het Sonneſchyn
Salder eenen koopdach ſyn.
Eenen Booch en neven dien
Eenen Koker wel voorſien:
Pylen ſynder ſes of acht,
Alle van verſcheyden kracht.

D'een

Digitized by Google

D'een heeft Honich, d'ander Gal,
D'ander lieflick Ongeval:
D'een brengt groote Blyſchap aen,
D'ander doet die weer vergaen.
Een van Hoop, van Vreeſe twee,
Een van Vreucht, en dry van Wee,
Twee doen haeten Goeden raet,
Twee doen haeten Middelmaet.
Dits den huysraet meen ick al
Die men daer verkoopen ſal.

ŷ. 561. D'EEN QUEEKT EN DE ANDER KOELT HET VIER IN MINNETONDER) Vondel zegt, dat van de twee *Pylen* van Cupido de een *kweekte*, en de ander *koelde*, het *Vuur in minnetonder*, 't welk zeer oneigen is; gemerkt *Pylen* kwetſen, geen *Vuur* ontſteeken of uitdooven. Maar wat is, *het vuur in minnetonder kweeken*, of *koelen?* door *Minnetonder* kanmen niets anders verſtaan, dan een natuurelyken trek of geneigdheid tot Liefde; onderſcheiden van de Liefde zelve. want deeze wordt aangeduid door het *vuur*, in dat *minnetonder* ontſteeken. Zeer wel wordt Cupido daarom gezeid, het vuur in minnetonder te *kweeken*, ten aanzien van Apollo, in wien hy eene driftige Liefde ontſtak. maar minder wel, het vuur in minnetonder te *koelen*, ten aanzien van Dafne: want dat betekent, eene reeds brandende Liefde uitdooven. doch hy bluſchte in Dafne niet, eene weezenlyke Liefde, maar maakte haar ongevoelig en afkeerig van Liefde. De *Liefde* was noch noit ingedrongen in het *harte* van Dafne: d. i. het *Vuur* hadt, in haar, het *minnetonder* noch noit geraakt, en koſt dierhalve noch *gekoeld* noch gebluſcht worden. En dus verre ter oeffeninge en beſchaavinge des oordeels, omtrent het natuurelyk uitbeelden der zaaken. Het woord *Tonder* komt meermaalen, 't zy by Overdragt, of by Gelykenis, in diergelyke omſtandigheden, voor. Zo vinden wy 't by onzen Dichter, Koning David in Ballingſchap *Act.* IV. p. 43.

— geen vrouwe liefde
In tonder *van het jonge bloet*
Gevat, ontſteeckt met zulck een gloet.

Poot, Minned. p. 146. *Gelyk een vonk in* tonder *vat,*
Zoo vloog het minnevier
Door bloet en merg en ſpier.

Digitized by Google

Pieter Verhoek in Karel den Stouten *Act.* I. *sc.* 2.

Ach! een welluſtige vat overal, met ſchanden,
Gelyk het tonder 't vuur, waar dat hy de oogen ſlaat.

voor *tonder*, zegt De Potter *zwam*, Getrouwen Harder IV. 3. 28.

— — — u ſelven eer beſchuldigh,
Die 't naeuw te wachten ſwam *alleen ſoo onſorghvuldigh*
Gebracht hebt al te na by 't vuurſtagh van de min.

ŷ. 566. IN WINKELEN EN HOL) dat is, gelykmen anders zegt, *in hoeken en winkels:* Anna Bijns B. II. Ref. 10.

In hoecken *en* winckels *houden ſy haer ſcholen.*

onze Dichter beneden B. V. ŷ. 749.

De ganſche werelt door in winkelen *en* hoeken.

Bredcrode in Roddrik en Alfonſus *Act.* I.

Ick wil de neering ſien hier in een hoeck *of* winckel.

anderen anders: C. van Ghiſtele in Terentius Eunuchus *Act.* III. *ſc.* 4.

Maer ick en weet in wat gaten *oft* hoecken
Dat ick hem ſal vinden ——

H. de Groot, Bewys van den Waeren Godsdienſt B. I. p. 22.

Dan ryſt een vuylen ſtank uit hollen *en uit* hoeken.

moeſt zyn *holen:* Fred. van Dorp, Stichtel. Ged. p. 300.

Hier is des Doods verblyf vol holen *en vol* hoecken.

Winkel is het zelfde met *Hoek:* Der Sielen Troeſt 1484. fol. 35. a. *het was een goede ioncfrouwe die plach ſeer imentlic te beden in een* winckel *inder Kercken.* En hiervan *ſchuyl-wincket*, voor *ſchuyt-hoek*, by A. P. Graen, Amſterd. Pegaſus p. 149. Hooft in Baeto HI.

O loghryk menſchen hart wat zyt gy loos gebouwt,
Vol achterwinklen, *en verborgene vertrekken*
Om uw' ontoombre quaet gezindsheen te bedekken!

Winkels, worden ook doorgaands geheeten die *holen* in 't hooft, in dewelken de *oogen* geplaatſt ſtaan: beneden B. XIII. ŷ. 810.

Zy ſteeken de duimen in het loch van wederzy,
En vuil van godtloos bloet, boort d' OOGEN uit hun winkelen.

op de zelfde wyze als Hooft in Baeto *Act.* IV.

En booren d' OOGEN uit hun' winkels ——

L. Rotgans in Willem den Derden B. IV. ŷ. 20. van de Twiſtgodin:

De gramſchap huisveſt in haar BLIKKEN, *die verwoed*
Steets heene en weder in de diepe winkels *draaijen.*

Frans

Frans Greenwood, Poëzy p. 15.

Wat zag ik VLAMMEN *in de holle* winkels *draayen.*

P. le Clercq, Mintaf p. 16. — *zie 't hooge voorhooft glimmen*
Van heldre gladdigheit, die in het nederklimmen
De netste winkels *vormt van 't vriendelyk* GEZICHT.

Dit noemen Vondel beneden B. XIV. ŷ. 269. en V. F. Plemp in Cabrolius Ontleeding p. 22. met één woord, *Ooghwinkel.* By den laatſten p. 17. kuntge zien dat de Ontleedkundigen noemen *Winkelnaad*, zekeren naad in de hoofdbeenderen, die een *driehoek*, als de Griekſche Λ, verbeeldt; overeenkomende, zo in gedaante als naame, met ons *Winkelhaak*, 't welk niet anders zegt dan *Hoekhaak.* In een ruimen zin heeten *Winkels*, die huizen, daarmen zyn nooddruft of pracht, voor geld, te koop vindt. meer bepaald, alleen het voorhuis of dat vertrek, daar de waaren byeengeleid en in orden geſchikt zyn. allerbepaaldſt die opſlag van planken en kaſſen, die rondom tegen den wand opgerecht zyn, maakende veele *boeken*, *holen* of *winkelen*, in de welken men de koopgoederen, ſoort by ſoorte, bewaart, en, 't geen gevorderd wordt, zonder moeite kan vinden. Om de menigte deezer *Winkelen* heeftmen vervolgens het ganſche vertrek, en eindelyk het ganſche huis (gemeener evenwel 't vertrek of voorhuis) aangeduid door den naam van *Winkel.*

ŷ. 568. ONTWEIT EN STROOPTZE) twee woorden, eigen aan de Jagt: doch daar moet eerſt wat gevangen zyn, eerze te pas komen. *Stroopen*, is de huid af haalen: *Ontweien*, het gewei of ingewand uitſtorten. Vondel in Virgil. p. 102. *zy gaen het wiltbraet in de maeltyt bereiden*, ſtroopen *het vel van de ribben, en halen 'er 't* gewey *uit.* Alsmen dan leeſt van *menſchen ontweien*, moetmen die ſpreekwyze verſtaan by overdragt, ontleend van 't *ontweien* der dieren, op de Jagt gevangen. Huygens in de Sneldichten XIX. 140.

Klaes hadd een Spaenſchen Don gegreepen in 't gevecht;
En gaf hem met dat vaert een douwtje tot aen 't hecht,
Dat hem ſyn' darmen uyt ſyn' ſwarte pens dé ſcheyen;
Want, ſeid' hy, of hy ſtonck, hy dienden hem t' ontweyen.

't Opſchrift van dit Sneldicht is, *Wildbraet ontweidt.* De zelfde overdragt ligt in de woorden van Penta, by Hooft in Baeto: *Ik zal*
Met deze nagels zelf ontwayen *al de lyken*
Van Baeto, Rycheldin, en Hes; en ſcheuren fel
'T hart onder rib van daan, en ſtroopen *'t taaye vel*
Der ſpieren blaauw. —

Digitized by Google

Het denkbeeld, dat ons deeze vaarzen van Hooft uitleveren, verſchilt niet veel van het geene wy by Brederode in Griane *Act.* II. op de volgende wyze uitgedrukt vinden:

Ick wil 't onwaerd gheſpuys vermorſlen met myn tanden,
En ſlingren 't ingheweyd' om dees myn wreede handen.

vergelyk nu, bid ik, by die twee plaatſen van Hooft en Brederode, deeze vaarzen van Jan Vos, in Aran en Titus *Act.* III.

Vervloekte Saturnyn! hoe zal ik uwe darmen
Uit d'opgeſcheurde buik, noch hasplen om myn armen!

en leer my dan, want ik kan 't niet zien, waarom alleen deeze laatſten, als belagchelyk en onverdraagelyk, zyn uitgekreeten; daar de anderen, of ſtilzwygende voorbygegaan, of met lof gemeld worden. Doch de reden is klaar; en om iets belagchelyk voor te ſtellen, is 't genoeg, dat Jan Vos 'er de Maaker van zy. De Schryver van het Schimpdicht, *De Zangberg gezuiverd*, bediende zich van deeze vaarzen van Vos, om Apollo tegen de Muizen, die de Gedichten van Vondel beknabbeld en geſchend hadden, in gramſchap uitbarſtende, te doen zeggen p. 6.

Baldaadig aardgeſpuis! hoe wil ik uwe darmen
Uit d'opgeſcheurden buik nog haſp'len om myne armen!

het welk in de Verklaaringen p. 48. gezeid wordt gedaan te zyn, om, waare 't mogelyk (op 't voorbeeld, naamelyk, van eenige ſlechte Dichters) de geleerde Hoogdraavendheid van den Duitſchen Homerus, Jan Vos, naar te volgen. Wy erkennen, zo wel als anderen, dat dees Dichter niet zeer voorzien was van Kunſt: maar wy moeten te gelyk toeſtaan, dat hy rykelyk begaafd was met dien geeſt, zonder den welken de Kunſt noit iemand tot een goed Dichter kan maaken. Dit alleen konnenwe hier niet verzwygen, datwe met verontwaardiging dikwils gezien hebben, dat Jan Vos gehandeld is als een Zot en Windbuil van de zulken, die in honderd vaarzen noit zo veel verſtands koſten doen blyken, als Jan Vos dikwils in vier of zes regels gedaan heeft. Doch hiervan genoeg.

℣. 578. BLYFT AEN HAER VADERS HALS, HEM SMEEKENDE, DUS HANGEN) geef hier kortelyk acht op de verplaatſing van het woordeken *dus*; 't welk zyne betrekking heeft, niet tot *hangen*, maar tot *ſmeekende*. Verſtaa dit of 'er ſtondt, *hem dus ſmeekende, hangen.*

℣. 584. TE WERVEN UWEN WENSCH) *Werven* is nu alleen gebrui-

Digitized by Google

bruikelyk in *volk werven*, d. i. krygsvolk aanneemen, of *vergaderen:* want in deeze laatſte betekenis vind ik *Werven* by Spiegel IV. 173.

Zal ik, zegt, met de mier in tyds niet nechtig werven?

dat is, voorraad verzaamelen en opdoen. In de betekenis van *verkrygen* of *magtig worden*, wordt het nu zelden gebruikt, dan met het Voorvoegſel VER, *Verwerven*. Vondel voegt het beide te ſaamen in een zelfden regel B. XIII. ŷ. 1235.

Doch wy verworven *'t geen by nootlot ſtont te* werven.

In de verleeden eeuwe was 't laatſte in een gemeenzaam gebruik: Jonktys, Twiſtgeſp. p. 85. ---- ---- *doen koningen de konſt*

Der Artzen leerden, die nu werft *de ſchraelſte gonſt.*

Hooft in Baeto *Act.* III.

Zy, die de kroone draaght, en hoeftze niet te werven.

Spiegel in den Hertſpiegel B. V. ŷ. 83.

Macht, om te werven *wysheid, goedheid, meerder kracht.*

H. de Groot, Inleid. tot de Holl. Rechtsgel. I. 6. p. 24. *Doch 't gunt de kinderen, in de koſt zynde van hare Ouders, door haer winſt ofte arbeit komen te winnen, wert hare Ouders in vollen eygendom* geworven, R. Viſſcher, Zinnepoppen II. 18. *een man, die ſoo veel heeft ofte weet te* werven, *als de natuere eyſcht.* V. F. Plemp, Ontleeding van Cabrolius p. 27. *kleyne gaetkens, met de welcke het Seef-been doorſteken is, waer van het de naem* gheworven *heeft.*

ŷ. 610. DIE DE LEVENDE AEN WIL RANDEN) hoe komt hier dit *levende* te pas? zo de duif *dood* was, zouze voor den arend niet vluchten. *Levende* is hier, niet door den wil des Dichters, maar door de onachtſaamheid der Letterzetteren ingekomen, voor *Bevende:*

Zoo ſchuuwt het lam den wolf, het hart de leeuwetanden,

De duif den arent, die de bevende *aen wil randen.*

dit leert ons de gezonde reden: en, buiten haar, Ovidius zelf, die hier van eene *beevende* duif ſpreekt:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante *columbæ.*

ŷ. 617. IK BESCHUDDE) om het rym, voor *beſchutte*; gelyk onze Dichter anders ſchryft: zie B. VI. ŷ. 619. VIII. 545. en veele andere plaatſen. Doch *beſchudden* vindtmen meermaalen by de Ouden: 't Gemoralizeerd Kaatsſpel, MS. 1452. p. 16. *doe enſende ic ghenen ſteenhouder voer my, maer ic vacht ſelve voer dy, ende* beſchudde *dijn lijff*

Digitized by Google

lijff met minen live. De Vert. van Boëtius 1485. fol 18. c. *ſo de quade ghemeene goet meer bederven willen, zoot de goede te meer* beſchudden *ſullen.* en fol. 20. b. *want het gheoorlooft es eenen ygheliken zynen goeden naeme te* beſchuddene. Colijn van Rijſſele II. Spel fol. 24. b.

—— —— voor zulcke vilonye
Zal ioſe beſchudden, *heb ic de macht.*

Jan van Gheelen, Vertaaler van Seb. Brandts Narrenſchip 1584. c. 21. *ende wachten boven al, die ſonden metten woorden te* beſchudden. Ook lees ik by de Rederykers van de Antwerpſche Violier 1561. *een beſchuddende deeſele.* Maar met verwondering zie ik, dat ook de nette Poot hierin onzen Dichter naarvolgde, ſchryvende, Poëzy p. 116.

—— haer vader, die Godts kudde
Met zyn' betrouden ſtaf beſchudde.

Nochtans vind ik *beſchutten* al in de Deſtr. van Troyen 1479. fol. 64. c. *mer coninc Menon die quam om Patroculus te* beſchutten. En in de Legende van St. Euphemia 1478. fol. 217. d. *die den enghelen* beſchutteden.

ŷ. 621. HET EILANT DELOS) hierboven, ŷ. 389. hebbenwe reeds gezeid, dat onze Dichter ſomtyds mistaſt in het vertaalen van eigene naamen van plaatſen. hy ſpreekt hier van 't *eiland Delos;* maar Ovidius van 't *land van Delfos.* hy ſpreekt hier vervolgens van 't *klaere Tenedos;* Ovidius van *Claros*, en van *Tenedos.* en nu hebben wy drie plaatſen genoemd van de vier, by Ovidius gemeld. de vierde noemt Vondel, 't *Lyciaenſch Patare;* dat zeer goed is: maar kwaalyk ſchryft hier Valentyn, *de koninklyke ſtad Patarea.* dat even is of ik zeide, *de groote ſtad Amſterdamſche.* Zie de Aantek. van L. Smids.

ŷ. 623. IK SPELLE U TYDIGH AL, WAT KOMT, EN WAT GENAEKT, EN NOCH GEBEUREN ZAL) deeze drie woorden, *Komen, Genaaken*, en *Zullen gebeuren*, wyzen ons allen tot het *toekomende.* maar de Latynſche Dichter gebruikt hier drie woorden, die het *Verleedene*, het *Tegenwoordige*, en het *Toekomende*, dat is *Alles*, te kennen geeven. Wy verbeterden dit aldus: —— *ik kan u melden al*
Wat eertyts was, wat is, en namaels wezen zal.
en vonden naderhand in de Morgenſtond van Hendrik Rintjes p. 12. iets diergelyks, doch met meer grond en waarheid geſchreeven:

Na bi en verr ziit gi, gi ſiet het all,
Wat was, wat is, en wat oit weeſen ſall.

ŷ. 633.

Digitized by Google

ŷ. 633. GODTS MINNEZANGEN) In d'uitgaave van Hoogſtraten lees ik, ZYN *minnezangen;* en ŷ. 639. voor *Maer godt* — *Maer* HY — zodanige veranderingen, watmen 'er ook tegen zou konnen inbrengen, keur ik volkomen goed: en heb in 't vervolg die zelfde vryheid ook wel eens gebruikt; en wenſchte dat ik hier mede niet Vondel, maar Hoogſtraten, gevolgd waare. Wanneermen Apollo, Jupiter, *enz.* god wil noemen: moet 'er de naam bykomen, *god Apollo*, *god Jupiter*: of, zonder dien, het bepaalende lidwoord, DE, *de god.* doch men is tegenwoordig in 't geheel zo mild niet meer met deezen naam uit te drukken, dat ik zeker prys, en den dichteren hier aanmaane te volgen. hoe weinig zwaarigheid Vondel gemaakt hebbe in het uitdrukken van dien naam, op allerhande wyzen, blykt zelfs uit zyne Treurſpelen. doch dat was in dien tyd by de onzen zeer gemeen: gelyk 't ook noch is by de Franſchen, die zelfs in hunne kluchtſpelen, lagchende, ſcherſſende, en van de allerydelſte zaaken ſpreekende, om een haverſtroo daar tuſſchen beide voegen, *mon Dieu! à Dieu ne plaiſe!* en diergelyken: waaruitmen onder anderen ook kan afneemen, wat nuttigheid 'er ſteeke in het invoeren van Franſche Treur- en Blyſpelen op onzen Amſterdamſchen Schouwburg, die, wat het Nederduitſch aangaat, waarelyk van veele misbruiken, als het noemen van Gods naam, veelerleie vloeken, en ontuchtigheden, gezuiverd is, en noch meer en meer gezuiverd wordt. Hieromtrent ſchiet my iets te binnen, dat den aard der Roomſchgezinden volmaaktelyk uitdrukt. Mr. de Scuderi, in zyne Aanmerkingen, of Beriſpingen op den Cid van Mr. Corneille, gaat ſtilzwygende voorby het uitdrukken van den naam *Dieu*, of *God.* maar als Corneille zegt, van *abattre*, dat *ter nederſlaan* betekent, *il s'abat*, dat zo veel is, als hy verlieſt den moed, hy wordt neerſlagtig; dan beriſpt hem Scuderi, omdat de Franſche woorden, *s'abat*, in de uitſpraak te veel gelyken naar den naam van *Sabbat.* zy gaan het weezen voorby, en vergaapen zich aan den ſchyn. maar die beter weet, volge wat hem geleerd is!

ŷ. 641. DE VLUGGE HAZEWINDEN DER GALLEN) 't is waar, Ovidius zegt, *Canis Gallicus*, dat is, *een Galliſche hond:* maar als Vondel gezeid heeft *de vlugge hazewinden*, zyn 'er de woorden *Der Gallen* niet zeer noodzaakelyk: terwyl hier ondertuſſchen woorden ontbreeken, die volſtrekt noodzaakelyk waaren, om een goeden zin aan

Digitized by Google

deeze vertaaling te geeven. Schrab dan *der Gallen* uit, en lees 'er in de plaats, *Wanneer zy:* en die met oordeel leeft, zal bevinden, dat hier anders geen zin in is: want Apol ſtreefde Dafne na, niet *gelyk de haazewinden een haas zien opſtuiven;* maar, *gelyk de haazewinden,* WANNEER ZY *een haas zien opſtuiven.* vergelyk dit met de Aantek. II. 932. daar Vondel zich weder op de zelfde wyze uitdrukt.

ŷ. 647. DEN LOOPER) dat is, den achterſten poot: gelyk ieder weet, wat de looper van een haas is: maar men zou den ganſchen haas een *looper* konnen noemen, naar den gewoonen ſtyl van onzen Dichter. zie de Aantek. B. X. ŷ. 273.

ŷ. 656. VADER, SCHREITZE, OCH HELPME) *ſchreien* is hier *ſchreeuwen*, ſchoon men 't nu doorgaans alleen in de betekenis van *traanen ſtorten* gebruikt: doch die van *ſchreeuwen*, zien wy noch in ons woord *veldgeſchrei*, enz. en zo gebruikt onze Dichter het ook, B. VII. ŷ. 474. IX. 410. X. 293. V. 212. enz. J. Six van Chandelier, in 's Amſterdammers Winter p. 69.

Ontrent de wal, daar bemys leit,
Werd yſlik, help, help, help, geſchreit.

ŷ. 658. DE GOELYKHEIT DER SCHOONE) dat zal betekenen, geloof ik, de *aanminigheid*, of *bevalligheid* der ſchoone: want zo verklaart Tuinman de hedendaagſche betekenis van het woord *goelik*, en zo ſpreekt onze Dichter B. II. ŷ. 696. van de *goelyke Iö.* B. X. ŷ. 11. van de *goelyke Euridice.* B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* II. *ſc.* 4.

Wie melt haar goelicheên? *wie moet hier niet verwarren?*

Moonen, Heil. Herdersz. III. p. 16. van, of tot, de Moedermaagd:

O kuiſche, â goelyke, *hoe zullen duizent monden*
U zaligh noemen.

Poot, Bybelſtoffen p. 47.

Hoe goelyk *ſchynt de doot, als 't leven ons verdriet!*

(welk vaars veel overeenkomſt heeft met het myne in Arzaſes *Act.* III. *ſc.* 2.

Wie vreeſt 'er voor de dood, als 't leeven hem verdriet?

ſchoon 't een en 't ander geſchreeven geweeſt is, eer een van beide door den druk gemeen gemaakt was.) Evenwel vallen 'er veele bedenkelykheden op de betekenis van dit woord; en ik kan my zelven noch

noch niet overreeden, dat de bovenſtaande Dichters het wel gebruikt hebben met betrekking op die *vrouwen*, waarvanze ſpreeken (ik zonder Poot uit, die de *dood goelyk* noemt, omtrent de welke deeze myne aanmerking geen plaats heeft) ik ſtaa toe dat *goelyk*, aanminnig, en bevallig; ja voeg 'er by, aantrekkelyk betekent: maar ik oordeel, dat het van enger betekenis is dan deeze woorden. Daar is eene *aantrekkelykheid* (ik zal maar dit eene woord neemen) die alleen beſtaat in eene *natuurelyke* volmaaktheid, of ſchoonheid van het aantrekkelyke voorwerp: daar is eene andere *aantrekkelykheid*, die minder van de *natuur* dan van de *kunſt* heeft, hoedanig eene men weet dat in veel vrouwen gevonden wordt: want wy ſpreeken nu alleen van de aantrekkelykheid der vrouwen. Maar my dunkt, dat wy deeze eerſte zeer oneigen met den naam van *goelyke*, of *goelykheid* zouden uitdrukken: daar integendeel deeze woorden, myns oordeels, zeer eigen gepaſt konnen worden op de tweede, dat is de gezochte en kunſtige aantrekkelykheid. Want zo ras ik hoor ſpreeken van een *goelyk meisje*, van een *goelyke juffer*, zo zal ik my in dat meisje, in die juffer, zo zeer niet voorſtellen eene welgemaaktheid van leden, of welbeſneedenheid van tronie; als wel eene zekere vriendelykheid en gemeenzaamheid, die wat dubbelzinnig kan genomen worden: echter niet altyd onkuisheid of oneerlykheid onderſtelt. En dit is 't begrip dat ik van de betekenis van dit woord, *goelyk*, heb. Ik weet wel, dat de woorden van Moonen hier eene ſterke tegenwerping konnen opgeeven, noemende de moedermaagd, *goelyk*: maar ik oordeel, dat Moonen het woord *goelyk* daar zeer kwaalyk gebruikt heeft. Vordert iemand een achtbaaren ſchryver, die dit met my beveſtige? ik denk dat de Achtbaarheid van den Droſt Hooft voldoende zal zyn: dees ſchryft in Henrik p. 26: *Niettemin de behaaghlykheidt van Henrix ommegang ſnoerde in zulker maniere de harten van zyne wachters, dat het de Koningin Catharine daar op alleen niet liet aankomen; maar om zyn' wil te hove te bekommeren, hem ter eene zyde hechtte aan een' dappere hoop der algemeene ſtadthouderye van wapenen, ter andere zyde hem opzondt een* aantrekkelyke GOELYKHEIDT, *daar hy zulx op verſlingerde, dat hem 't een ende 't ander, wel goede gelegenheidt om t' ontſlippen, deed verwaarloozen.* Zie daar het woord *goelykheid* gebruikt, om een gedienſtige hofdame te betekenen: met byvoeging van *aantrekkelyke*, tot meerder beveſtiging van het bovengezeide. En noch eens in het zelfde werk p. 36. *Jaa maakte zy* (Margariet, Henrix vrouw) *uit, t' zyner bekoringe,*

Digitized by Google

verſcheide GOELYKHEDEN, *die van haar' handt vlogen, om t'allen tyden, en van alle zyden, zyn gemoedt te meeſteren.*

ŷ. 661. ZOO BIDTZE, EN 'T LYF VERZWAERT TERSTONT DOOR GODTS VERMOGEN) deeze, hier weder volſtrektelyk *godt* geheeten, is haar vader, de Riviergod Penéüs. Ik las hier liever:

Zoo bidtze, en 't lyf verzwaert door 't vaderlyk vermogen.

voor *vermogen*, zou hier ook *meêdoogen* konnen plaats hebben: want het *vermogen* blykt genoeg uit de daad.

ŷ. 664. IN HET KLAY) zo ook B. V. ŷ. 647. *door 't klay*. anders gebruikt Vondel dit woord doorgaans in 't vrouwelyk geſlacht, gelykwe dat boven reeds tweemaalen, ŷ. 101. en 444. gevonden hebben; en beneden B. III. ŷ. 124. IV. 783. VIII. 849. XV. 737. enz. ook zo vinden konnen. zo leezenwe mede by Antonides, Yſtr. B. III. p. 80.

Des vierdiefs, die DE klay *bootſeerde, en leven gaf.*

en by Poot, hieromtrent netter dan Antonides, p. 347.

Uit boerſche kruiken, ſlechts van ROODE kley *gebakken,*
Drinkt iemant zelden 't wee der doot in met venyn.

Brederode in Lucelle *Act.* I.

Ick ſegh noch, ick prys DE klay, *daermen de boter om koopt.*

D. Jonktys, Twiſtgeſp. ŷ. 1954.

Met D'INDIAENSCHE kley —

H. Angelkot, Coridon Herdersz.

Quam Mopſus 's avonds met zyn laarſen uit DE klei.

J. de Decker, Lof der Geldz. p. 121.

— *als men hun de vuiſt beſmeert met* GULDE kley.

Hoogſtraten verkieſt wel het vrouwelyke: doch ſtaat toe dat het ook onzydig gebruikt werde, omdat Vondel het zo gebruikt. openhartiger hieromtrent is Moonen in zyne ſpraekk. p. 65. Hai, *een verſlindende vogel* (zegt hy) *en* klai *zyn vrouwelyk, hoe wel het leſte ook van Vondel onzydig is gebruikt.* van die gedachten zynde heeft hy echter geſchreeven, Heil. Herdersz. X. p. 50.

Gelyk by zomer 't klai *ſplyt door de zon in tween.*

Maar het voorbeeld, dat by my van 't meeſte gewigt is, om het vrouwelyke te beveſtigen, is dat van de Rederykers van Sout-Leeuwen, op het Landjuweel 1561.

Dat

Digitized by Google

Dat hy gheſoncken is diepe INDER cleyen.

merk hier aan datmen in dien tyd *cley* en niet *clay* ſchreef: beter dan nu doorgaans geſchiedt. Deeze Rederykers, en allen, die op dat Landjuweel verſcheenen, zyn van de laatſten der Ouden geweeſt, die de geſlachten meerendeels hebben in acht genomen. Maar, toen kort na dien tyd alles hier te lande in rep en roer raakte, moeſt ook noodzaakelyk de taal haar deel krygen in de algemeene verwarringe. en die haar naderhand met eenen pryswaardigen yver, niet alleen tot den ouden, maar tot noch hooger luiſter zochten op te beuren, verzuimden, dat wonder is, dit zo voortreffelyk deel der zelve. vanhier komt het, datwe in den Hertſp. B. II. ỳ. 144. leezen:

En 't klay *zinkt na* de *grond.*

daarwe *de kley* reeds verbaſterd zien in *het klay*, en *grond* daarentegen in het vrouwelyk geſlachte. en zo ſchreef ook de geleerde P. Scriverius aan zyn geleerden vriend D. Heinſius:

Prometheus had' den menſch wel aerdighlick getrocken,
En' uyt het kley *gemaeckt.*

daar echter *kley* en niet *klay* is. Laat ons dit tot een algemeenen regel ſtellen: niet te zeggen, dat en dat is goed, want Vondel is ons zo voorgegaan: maar Vondel zelven te toetſen aan de Ouden, zyne Schriften met beſcheidenheid te leezen, en te denken, dat Vondel begon te ſchryven in een duiſteren tyd, dat hy de taal wel uit die duiſterheid in een helder licht geſteld hebbe; maar dat het hem, een menſch zynde, onmogelyk geweeſt zy, zich, in zynen ouderdom geheel te ontdoen van alle vlekken en misſtallen, die hem, nevens anderen, in zyne jeugd ingeprent waaren. Echter zou hem dit alles miſſchien mogelyk geweeſt zyn, indien hy alle zyne werken met de zelfde oplettendheid naargezien, en dus minder geſchreeven hadt. Echter wil ik, datmen dit ook met beſcheidenheid leeze, want ik weiger geenszins 't gezag van Vondel te erkennen: maar ik beken niet dat het in alle zyne werken even groot is. Die alleen deeze zyne vertaaling van Ovidius leeſt, en een weinig oordeel heeft, zal buiten twyffel zyn zegel aan dit myn zeggen hangen. Doch dit zy alleen voor de beſcheidenen van oordeel geſchreeven.

ỳ. 671. HET HOUT TE KUSSEN, EN HET HOUT ONTZEGT DIEN KUS) veel krachtiger zouden deeze woorden zyn, wanneermenze aldus onderſcheidde:

Het hout te kuſſen: maer *het hout ontzegt dien kus.*
tot zulke verbeteringen, zouden wy dikwils gelegenheid hebben. doch zyn niet van zin, daarvan ons werk te maaken.

¥. 695. UITGEHOOLT) zo ook beneden IV. 715. XV. 369. in Joan. den Boetg. B.V. ¥. 14.

— *gelyck 't geduurigh druppen*
De Steenrots uithoolt.

in Palamedes I. p. 17. *Steenrotſen* uitgehoolt. — 't welk Poot naarvolgt, Mengeld. p. 397. *Een'* uitgehoolden *boom.* Ik beken, dat ik my lang verbeeld heb, dat dit niet goed was, en datmen ſchryven moeſt met Antonides, Yſtr. II. p. 36. *in* uitgeholde *boomen;* en met de Potter, Getr. Harder III. 5. 198. *Der* uitgeholde *klip:* gelyk ook de Hr. Ten Kate ſchryft, *hollen* en *uithollen* II. deel p. 210. en 214. Zekerlyk komt dit laatſte nader aan de hedendaagſche manier van ſpreeken. Maar eerſt werd ik tot twyffelen gebragt door Plantyn en Kiliaen, by welken geen *uithollen* in deeze betekenis, maar *uitholen*, met ééne L, te vinden is: en by den eerſten ook het Deelwoord *uitgeholet of uitgehoolt;* niet, *uitgeholt.* Dit deedt my komen tot eene aandachtige overweeging van dit en diergelyke woorden: het welk my eenen regel heeft doen uitvinden, dien ik thans van gewigt oordeel, als zich wyduitſtrekkende, en het onderſcheid van veele werkwoorden, en de afleiding van het eene uit het andere, klaar aantoonende. Wy zullen hem zo kort, maar ook zo duidelyk, als mogelyk is, voorſtellen; ons vleiende, dat hy den kenneren zal behaagen.

Wy hebben in onze taale veele Zelfſtandige Woorden, of *Subſtantiva*, van ééne greep; waarvan de laatſte Letter is een Medeklinker, na eenen enkelen Klinker geplaatſt, als *bad*, *blad*, enz. Van zulke *Subſtantiva*, die in het Meerv. den laatſten Medeklinker niet verdubbelen, hebben wy Werkwoorden, of *Verba*, omtrent de welken wy deezen Regel vaſtſtellen, dat die ook niet alleen den Medeklinker noit, maar den Klinker altyd verdubbelen. Dit zal uit de volgende voorbeelden klaarer begreepen worden. zo komt van

BAD, *Baden:* het werkwoord *Baaden*, *baadde*, GEBAAD.
BLAD, *Bladen:* —— *Doorblaaden*, *blaadde*, DOORBLAAD.
DAG, *Dagen:* —— *Daagen*, *daagde*, GEDAAGD. BEDAAGD.
GAT, *Gaten:* —— *Begaaten:* waarvan noch BEGAAT.
GLAS, *Glazen:* —— *Verglaazen*, *verglaasde*, VERGLAASD.

GOD,

Digitized by Google

GOD, *Goden:* —— *Vergooden, vergoodde,* VERGOOD.
GRAS, ... —— *Graazen, graasde,* GEGRAASD.
HAL, (of HAAL:) —— *Haalen, haalde,* GEHAALD. Aan deeze afleiding twyffelde ik eerſt: maar ben hierin beveſtigd door den Hr. Ten Kate. zie hem II. deel p. 210.
HOF, *Hoven:* —— *Hooven:* waarvan *Gehuiſt en* GEHOOFD in Moonens Poëzy p. 15. dat is, die *Huis* en *Land* heeft. zie Ten Kate II. p. 214.
HOL, *Holen:* —— *Uithoolen, uithoolde,* UITGEHOOLD.
LOT, *Loten:* —— *Looten, lootte,* GELOOT. Maar ſchoon Vondel wel ſchryft UITGEHOOLD, ſchryft hy echter kwaalyk GELOT, beneden XIV. 336. in Palamedes: *De rechters zyn* GELOT. ook ergens in Gysbrecht van Aemſtel.
RAG, en RAGE by Kiliaen: *Uitraagen, raagde,* GERAAGD. RAAGBOL.
SPEL, *Spelen:* —— *Speelen, ſpeelde,* GESPEELD.

Het zelfde heeft plaats in die woorden, die de E veranderd hebben in eene I: als van

LID (oul. LED) *leden:* —— *Ontleeden, ontleedde,* ONTLEED.
SCHIP (SCHEP) *ſchepen:* —— *Scheepen, ſcheepte,* GESCHEEPT.
SMID (SMED) *ſmeden:* —— *Smeeden, ſmeedde,* GESMEED.
SPIT (SPET) *ſpeten:* doch van dit woord breeder in 't vervolg.

Eer wy verder gaan, zy de Leezer gewaarſchouwd, dat alle deeze *Verba*, gelyk alle anderen die van *Subſtantiva* afgeleid worden, *gelykluidende* of *regelmaatig* zyn: 't welk een vaſte regel is, dien de Hr. Moonen in zyne Spraakk. kap. 27. mede ſtelt. en telt de Hr. Ten Kate alle zulke *Verba* onder die van de Eerſte Claſſe. zonder deeze Aanmerking zou licht iemand denken, dat, volgens deezen Regel, van TRED, *treden*, en van GRAF, *graven*, ook kwamen de *Verba*, *Treeden* en *Graaven*. maar dewylmen zegt, *Treeden, trad,* GETREEDEN, niet *getreed*, en *Graaven, groef,* GEGRAVEN, niet *gegraafd*: blykt het dat zy niet van de *Subſtantiva* komen. Integendeel komen deeze van die; want men moet eerſt *graaven* en *treeden*, eermen zien kan wat een *graf* of een *tred* is. dit is een algemeen kenteken om te zien of de *Verba* van de *Subſtantiva* herkomſtig zyn. maar om nader tot onzen Regel te komen, wanneer de *Verba* niet den Klinker, maar den Medeklinker verdubbelen, dan is 't een klaar bewys, dat zy hunnen oorſprong niet van het *Subſt.* hebben. by voorbeeld: men zegt VAT, *vaten:* echter hebben wy in *Vatten* niet de *e*, maar de *a* ver-

verdubbeld. dit ſchynt tegen mynen Regel te ſtryden, en inderdaad zal het dien ophelderen, en in zynen vollen dag ſtellen: ja ons een heldere baak verſtrekken, om zonneklaar te zien, waarin veele *Verba*, die tot noch toe kwaalyk ondereen gemengd, en 't eene voor 't andere gebruikt worden, verſchillen, en hoe zy, 't eene uit het andere, geboren en afgeleid zyn. Wy zullen van 't woord *vatten*, reeds gemeld, eerſt ſpreeken. VATTEN komt dan niet van VAT: en dat leert my dees Regel. Maar neem, dat die Regel, als nieuw zynde, noch geen gezag heeft om iets te bewyzen. wy zullen 't dan met andere klaare redenen goedmaaken: en door die redenen zelfs deezen Regel beveſtigen, en bekwaam maaken, om in 't vervolg iets te konnen bewyzen. *Het woord* VAT, zegt Kiliaen, *is zo algemeen, dat het ook van een tempel, huis, ſchip, ja van alles, wat iets* bevat, *kan gezeid worden.* zo ſpreekt ook de Hr. Tuinman in de Fakkel: *een algemeene naam welke paſt op alles wat iets* bevat. Hieruit zienwe, dat *vatten* ouder is dan *vat*, en dat hier het *Subſtantivum* van het *Verbum* afkomſtig is. dit is dan buiten mynen Regel: maar volgens dien moet het *Verbum*, komende van VAT, *vaten*, zyn *Vaaten*, *vaatte*, GEVAAT. Zie daar deezen Regel weder beveſtigd, dewyl dit een bekend woord is, en, gelyk Winſchoten in den Zeeman ſchryft, gezeid wordt van de Brouwers, als zy het brouwſel in *Vaten* doen, wanneer zullen zy *Vaaten?* waarom ik verwonderd ben, dat die zelfde Schryver, die de betekenis weet te onderſcheiden, de woorden zelfs niet onderſcheidt, en in alle betekeniſſen zegt, *vatten of vaaten.* Doch dit was in zynen tyd algemeen; 't welk wy hier, om den draad der redeneeringe niet in 't war te helpen, met geene voorbeelden, ſchoon overvloedig voor handen, aantoonen zullen. alleen moet ik zeggen, dat zelf Kiliaen het onderſcheid dier woorden niet genoeg onderſcheiden heeft, dewyl hy *Vaten* ook vertaalt met *comprehendere*; d. i. *bevatten.* Hier ontvangen wy dan, uit deezen nu vaſtgeſtelden Regel, een groot licht omtrent deeze woorden: en konnen nu veel beſcheidelyker het verſchil tuſſchen *vatten* en *vaaten* zien. vooreerſt verſchillen zy in ouderdom, wat *vatten* is de vader, maar *vaaten* is de zoon van het *Subſtant.* VAT. ten anderen verſchillen zy in betekenis, want *vatten* is een algemeen woord, zo veel te kennen geevende als *omvatten* of *begrypen*: maar *vaaten* is een woord van zeer enge betekenis, zo veel als *ingieten* of *indoen*, en wel bepaaldelyk in een *vat*, of *ton*, in welken zin het woord *vat* nu alleen gebruikt wordt.

Maar

Digitized by Google

Maar gelyk dit groot licht ontvangt van mynen Regel; zo zet het dien ook zelf groot licht by; en toont klaar dat hy zo zeer niet is eene uitvinding van wat nieuws, als wel eene ontdekking van iets dat oud en goed, doch nu lang verborgen geweest is. Zo leert hy my ook dat het zelfde onderscheid, van *vatten* en *vaaten*, mede is in *spitten* en *speeten*. Dit ontdek ik uit deezen Regel, maar wy zullen 't weder met redenen bevestigen. *Spitten*, dat wy zeggen het oudste te zyn, is nu eigelyk *graaven*. doch de grondbetekenis van dit woord (by den Hr. Ten Kate zo klaar niet, als die van anderen, behandeld, II. deel p. 404.) legt in des zelfs eerste lettergreep, of het zaakelyke deel, dat is, *Spit* —: het welk zynen oorsprong gekreegen heeft van SPITS, een algemeen woord, het welk alles, wat scherp of puntig is, betekent; en waarvan alle de volgende woorden afgeleid zyn, als *Spitten* voor Steeken (B. III. ℣. 106.) nu Graaven: *Spitsen: Spies: Spit, het Spit in den rug*, dat is, volgens Ten Kate, als eene *steeking* in de lendenen, *Spet*, nu *spit*, braadspit, ja ook *Spyt*, en *spytig*, komen hiervan af. Van dit *spitten* dan, dat eigelyk zo veel als *steeken*, en van eene wyduitgestrekte betekenis is, komt in eene enger betekenis SPET (of *spit*) om dat tuig uit te beelden, daarmen 't vleesch aan steekt, en braadt (even gelyk 't woord *spies* alleen dient om een ander scherp tuig, onder de wapenen geteld, te betekenen) en van dit SPET, *speten*, komt weder, met die zelfde bepaaling, *Speeten*, *speette*, GESPEET, d. i. aan 't spit steeken. 't Is waar, men zegt wel, *iemand aan den wand speeten;* doch dat behoorde te zyn *spitten*, d. i. *steeken:* of, zomen *speeten* wil behouden kanmen 't overdragtelyk neemen, iemand door en door steeken (gelyk men 't spit door een stuk wildbraad steekt) en dan 't punt in den wand hechten. de Heeren Ten Kate, Tuinman, en anderen leeren ons dan niet wel, dat *spitten* en *speeten* het zelfde is. Maar Kiliaen zegt, dat *spitten*, graaven, en *speeten*, steeken is. doch wy hebben boven ook gezien, dat hy zei dat *vaten* was *bevatten*. Om dan deeze woorden beter te leeren onderscheiden, is het dat wy dit schryven, en deezen Regel aanpryzen. door de menigte van woorden, die wy hier ontmoeten, ontdekt zich dit zo klaar niet in *spitten*, *spet*, *speeten*, als in *vatten*, *vat*, *vaaten:* dat echter daarom niet minder verzuimd is. Klaarer bespeuren wy dit ook, en zien 't zelfs door 't gebruik bevestigd en aangenomen, in ZUIGEN, dat een algemeen woord is; en het daarvan afgekomen *Zog*, dat bepaaldelyk betekent de melk, die door 't kind al zuigende

Digitized by Google

uit de borst der moeder getrokken wordt; en eindelyk *Zoogen, zoogde*, GEZOOGD: van welk woord, zie de Aantekening beneden B. IX. ℣. 475. Zo komt van SLAAN, *sloeg, geslagen*, het substantivum *Slag*; en daarvan weder *Slaagen, slaagde, geslaagd*. Ja ook *Laaken*, mispryzen, schynt my, om die zelfde reden, te komen van *Lak*, (iemand een *lak* op den hals smyten) dat oudstyds ook *laeke* gezeid werdt, volgens Kiliaen, die 'er echter ook *lakke* byvoegt. maar is myn Regel waar, zo is *lakke* geen goed woord: want zo de *k* verdubbeld wordt, moest het daarvan komende *verbum* zyn, *Lakken, gelakt*. gelykwe zien dat van *Lak, lakken* (de brief was met twee *Lakken* toegemaakt) af komt, *Lakken, Toelakken, Verlakken*. Of zou *lak, lakke*, af komen van het *verbum, Laaken?* neen, het grondwoord is *Lachteren* (nu *Lasteren*) en daarvan, met verandering van *ch* in *k*, dat gemeen is, *Lak* ('t welk niet anders is dan *lachter*, of *laster*) en van dit *Lak* komt weder *Laaken, gelaakt*. Wy zullen deeze woorden, gelyk in 't begin, ook hier in orde, en volgens den rang hunner afleidinge, den Leezer voor oogen, en t'zyner beschеidenheid, stellen:

VATTEN:	— VAT, *vaten:*	— *Vaaten, vaatte*,	GEVAAT.
SPITTEN:	— SPET (nu SPIT) *speten:*	- *Speeten, speette*,	GESPEET.
ZUIGEN:	— ZOG:	— *Zoogen, zoogde*,	GEZOOGD.
SLAAN:	— SLAG, *slagen:*	- *Slaagen, slaagde*,	GESLAAGD.
LACHTEREN:	— LAK en LAKE	— *Laaken, laakte*,	GELAAKT.

℣. 698. NIET WEETENDE, enz.) Ik kan niet nalaaten aan te merken, dat Vondel hier van vier Latynsche woorden, vier Duitsche vaarzen maakt: want dit, en de drie volgenden, zyn begreepen in deeze woorden van Ovidius:

Nescia gratentur consolenturve parentem.

datmen in twee vaarzen aldus kan uitdrukken:

Onkundig, of zy, in dien staat, den vader moeten
Met eenen zegenwensch, of rouwbeklag, begroeten.

℣. 739. OP SLUIKERY) wat *sluiken*, eigelyk genomen, betekene, weet ieder: en de meesten, denk ik, by ondervinding. zo echter iemand zo vroom is, dat hy 't niet weete, die kan het naarzoeken in den Zeeman van Winschoten, enz. Hier komt het oneigelyk voor, en is *sluikery*, om 't met zyn rechten naam te noemen, niets anders, dan

Digitized by Google

dan *overſpel*. En zeker zulke *ſluikers* zyn 'er ook niet dan te veel, die met onzen Jupiter, dien grooten ſluiker, wel eens zeggen (B. II. ŷ. 570.)

— gewis hier komt myn bedtgenoot niet achter:
En ſchoon zy 't ſluiken *quaem te rieken en beſpiên,*
't Is om een graeu te doen, dat zal ik niet ontzien.

Of met Aleagar, in de Broedermoord te Tranziane, door B. Vollenhove, *Act.* IV. *ſc.* 4.

Het zal myn Gemalin niet deeren, die 't niet merkt.

Sluikeryen, vindenwe, in deeze zelfde betekenis, beneden B. IV. ŷ. 228. als mede *ſluikbed*, in het daaraan volgende vaars, en wederom ŷ. 251. en *ſluikdienſt*, voor *koppelaary*, B. X. ŷ. 619. enz. En zo ook by andere Dichters. Hoogvliet, Ovid. Feeſtd. B. VI. p. 215.

En ſluiker *Athamas bemint haar —*

Antonides, Yſtroom B. III. p. 85.

— de ſluikery *der goddelyke grooten.*

Poot, Minnedichten p. 166.

Jupyn beholp zich al van onde tyen
Met loos bedrog en minneſluikeryen.

En 't is wonder, dunkt my, dat onder zo veele liefhebbers van deeze ſoort van *ſluikerye*, noit een in den ouden tyd gedacht hebbe, om Jupiter, die met zo veele Eernaamen begiftigd is, eenen tempel toe te wyden, onder den naam van *Jupiter den Sluiker*. zeker, by dien naam was hy maar alte wel bekend by zyn Huisvrouw: want, gelyk onze dichter een weinig laager ŷ. 762. zegt:

Zy ſchroomde voor Jupyn, een' Sluiker, *lang voor deezen.*

ŷ. 744. ZYN BETGENOOTS AENKOMSTE) hier is in *aankomſte* de eerſte greep kort, en de tweede lang: verkeerd. en ook tegen de gewoonte van onzen Dichter, die beter ſchryft B. VI. ŷ. 73.

*Met d'*aenkomſt *van de zon. —*

en IX. 939. *Met d'*aenkomſte *en den aêm van Levenwekker.*
en zo elders. Dat de Accent voornaamelyk moet vallen op het voorzetſel, als het ſcheidbaar is, *AAN-komſt*; doch op het naamwoord, als 't voorzetſel onſcheidbaar is, *beKOMST*; en wat hieromtrent meer in acht te neemen zy, kanmen zeer fraai behandeld vinden, by den vernuftigen Hr. Ten Kate; Redewiſſ. XII. §. 47. werwaarts wy den weetgierigen Leezer wyzen.

Digitized by Google

ŷ. 749. WAERHER) dat is, *vanwaar:* gelyk weder B. XV. ŷ. 189.

Waerher *ſpruit in ons trek tot die verbode ſpyzen?*

hiervoor zegt Spiegel alleen *waan*, Hertſp. B. I. ŷ. 153.

Waan *quam het groot ghetal der heillozer ſchyngoden?*

gelyk de Hr. P. Vlaming daar zeer wel herſteld heeft voor *waar*, en aantoont, dat ook Hooft zo geſproken heeft: gelykmen daar zien kan. Maar Spiegel zegt ook *waahn heer:* V. 188.

Waahn *komt het quaad dan* heer?

en VI. 74. Waahn *komtſe* heer? —

Het geen in de Fakkel van den Hr. Tuinman, op 't woord DAAN geleezen wordt, zal ik hier niet herhaalen. doch wy zullen daaruit eene aanmerking opmaaken, en met getuigen beveſtigen, die mogelyk by keurelyke ſchryvers toeſtemming zal vinden: zekerlyk in bedenking zal komen. Zeer gemeen zyn nu de uitdrukkingen, *waarvandaan*, *hiervandaan*, *daarvandaan*. Zo leezenwe by Antonides, Yſtroom B. II. p. 65.

Te vraegen, waer van daen *de vlòot die herwaert leit*
Naer onzen Yſtroom keerde.

Hoogvliet, Feeſtdagen B. II. p. 47.

En waar van daan *hèt hier gebragt is binnen Romen.*

Frans van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje I. 3. p. 9.

— — *niet verre* daer van daen.

Ook al by Roemer Viſſcher, Lof van een Blaeuwe ſcheen p. 15. Waer *comen dan* van daen — Maar deeze uitdrukkingen ſchynen my een mengelmoes van oud en nieuw Duitſch te zyn: ja eenigszins belagchelyk, alsmen haaren oorſprong naargaat. ook vindtmenze niet by Vondel, ten minſte in dit werk niet, en ik geloof ook niet by Hooft: die voor *van daar*, of *daar van daan*, in zyn Gezangen p. 635. ſchryft: *Die niet verre was* van daan. En zo ſpraken de Ouden. in 't Paſſionael, of Roomſche Legende 1478. zomerſtuk fol. I. a. *hoe hi die vaders, die in dat voerburch der hellen ſaten*, van daen *leidde*. Hiſt. van de Deſtructie van Troyen 1479. fol. 10. c. *doe ghinc dat oude wyf wech* van daen. G. Ruychrock, MS. 1486. fol. 6. *ende* van daen *trecken zy deur een arm der zee*. hiervoor zeide de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 9. d. *van danen*. dat echter *daan* niet anders is dan *daar*, met verwiſſeling van R in N, blykt uit den laatſtgenoemden, onder anderen, klaar; dewyl hy elders duidelyk *van daer* ſchryft, als fol. 14. a. *te Romen*, *ende* van daer *te Parys*. en fol. 25. b. *vyfhondert*

Digitized by Google

dert duſent paſſen van daer. zo verwiſſelt hy ook alleen op 't eerſte blad meer dan eens, *danof*, *daenof*, en *daer af*. zo is ook *waen*, in *van waen* (Paſſionael 1478. fol. 4. c. *van waen biſtu?* enz.) het zelfde met *waer*. ja die zelfde verwiſſeling van R in N, vindenwe ook in *Hen* voor *Her*, 't welk Hooft zelf noch gebruikt in Granida *Act*. III.

Maar 't overtreden
Van noodtdruftigheden,
Dat dompt' een yder
In de zorgen wyder,
Doende, met pynen,
't Veele luttel ſchynen.
HEN *quam het mynen.*

dat is *her*, of *van her*, *van hier*. waarvoorwe in de Deſtructie van Troyen 1479. fol. 11. d. leezen *van heen: Ic en wil alhier niet gaerne toevinge maken, mer ic moet* van heen *haeſten te comen*. Alswe hierop achtgeeven, zo zyn deeze woorden, *daar van daan*, *waar van daan*, en *hier van daan*, in hunnen oorſprong niet anders, dan ofmen zeide, *daar van daar*, *waar van daar*, *hier van daar*; datmen zonder lagchen kwaalyk kan leezen. ook zynze, gelyk reeds gemeld is, in dien tyd, toen onze taal meeſt verward was, in gebruik gekomen. Het gebruik van ſpreeken, weet ik, bindt zich aan geene wetten: maar omtrent het ſchryven dientmen zich aan de zelven te onderwerpen, tenzy men reden hebbe, haar van onbillykheid te beſchuldigen. Ondertuſſchen behoorde men deeze woorden, myns oordeels, weder te rug te zenden, *van waar* zy gekomen zyn, en zich te genoegen, met de eenvoudigen en zuiveren, *van waar*, *van daar*, *van hier*; die ook dit voordeel hebben, datze een derdedeel korter zyn, dan de anderen.

ẏ. 759. EEN KOEY IN 'T WEEZEN) Het gebruik der bepaalende Lidwoorden, *het* en *de*, is van grooten nadruk, zo zy wel geplaatſt zyn. doch in dit werk zyn zy zeer achteloos, nu kwaalyk uitgelaaten, dan weder kwaalyk uitgedrukt. dat hier *in 't weezen*, zyn moeſt *in weezen*, geloof ik, zal ieder toeſtemmen. die twyffelt, kan zulks door Vondel zelven geleerd worden. want zo ſchryft hy B. X. ẏ. 220.

Iet lievers dan Jupyn te ſchynen, die hy was
In wezen. —

Digitized by Google

en ŷ. 336. — *te lochenen, dat Venus een godin*
In wezen *zy* —
noch ŷ. 351. *Het aenſchyn is gelyk een dochter uit den aert*
In wezen, *en natuur.*
B. XV. ŷ. 95. *Wat Godt* in wezen *is* —

ŷ. 760. TOEN JUNO NU DE BOEL VAN GODT DEN DONDERAER ONTFING, ONTSLOEGHZE) In de eerſte uitgaave van dit werk leeſtmen *den boel:* 't welk een taſtelyke drukfout is. Hoogſtraten heeft het veranderd in *de boel*, 't welk ik naargevolgd heb. voor 't overige zou ik dit vaars liever aldus leezen:

Toen nu ſupyn de boel in wederwil aen haer
Vereerde —

tenzymen voor *in wederwil*, liever las, *in die geſtalte:* 't welk my nu beter behaagt.

ŷ. 761. ONTSLOEGHZE ZICH NOCH NIET VOOR HOON TE VREEZEN) moeſt zyn, VAN *hoon te vreezen.* want men zegt wel onverſchillig *voor iets* vreezen, en, *iets* vreezen: maar men zegt niet, *zich ontſlaan* TE *vreezen*, maar, *zich ontſlaan* VAN TE *vreezen voor iets*, of *zich ontſlaen* VAN iets te *vreezen.*

ŷ. 765. HY WAS VAN GODT BEGAEFT) Ovidius zegt, *habebat.* beter waar dan: *Zyn hooft was ryk begaeft* —

ŷ. 769. WAER ARGUS GAET OF STAET, NOIT KEERT DE WAKKRE WACHTER ZYNE OOGEN VAN HAER AF, ZY WEIT DAN VOOR OF ACHTER) Dit kan beſtaan: maar wat dunkt den Leezer, zo men *Io* voor *Argus* las? aldus

Waer Iö *gaet of ſtaet* —

dit zou my beter behaagen in de vertaaling. Ovidius zegt: *Waar Argus gaat of ſtaat, overal zag hy Iö:* dat anders luidt.

ŷ. 797. DER GESCHENDE) Zo ik Moonen raadvraage omtrent de tydvoeging van het werkwoord *ſchenden;* zo vind ik 't by hem, Spraekk. p. 223. op deeze wyze: *ik ſchende, ik ſchond, geſchonden:* zonder melding te maaken van *ſchendde* of *geſchend.* Sewels gedachten hieromtrent heb ik niet konnen opſpooren in zyne Spraakkonſt.

Digitized by Google

konſt. Ten Kate ſtelt het van de tweede Claſſe, volgens zyne verdeeling, dat is, gelyk Moonen, *ik ſchond*, *geſchonden*: maar hy voegt 'er by, dat het *te mets* ook als van de Eerſte Claſſe gebruikt wordt; dat is, *ik ſchendde*, en *geſchend*: I. deel p. 559. en II. deel p. 360. de gewoone manier van ſpreeken ſchynt dit mede te beveſtigen; waarin, zo niet altyd, zekerlyk meeſt altyd, *ſchond* en *geſchonden* gehoord wordt. Doch ik zal kortelyk zeggen, dat ik, niet tegenſtaande de achtinge, die ik voor de genoemde Schryvers heb, oordeele, dat zy hier den bal misſlaan: Moonen meer, omdat hy *geſchend* in 't geheel niet ſchynt te erkennen; doch Ten Kate ook, omdat hy *geſchonden* verkieſt, en alleen als wettig ſchynt te houden. het gebruik (t. w. in 't ſpreeken) is by my in kleine achting: want ik weet, datmen, zo hier als elders, wanneermen met regelen en reden voor den dag komt, geen hardnekkiger vyand, dan het gebruik kan aantreffen. Echter moetmen de regelen uit het gebruik hunnen klem geeven: zo is 't, en dat zal ik doen, doch uit het gebruik van ſchryven, dat alleen bekwaam is, om den regelen gewigt by te zetten. Zie hier dan een werreld van getuigen (om een ſpreekwys van Antonides te gebruiken) en oordeel dan, of 'er aan 't getal, of aan het gezag der Schryveren iets ontbreeke. Vooreerſt dan ſtel ik tegen de bovengemelde ſchryvers, twee veel ouder, te weeten Plantyn, en Kiliaen, die beide op de letter G hebben *Geſchent*, geen van beide *Geſchonden*: maar de eerſte voegt 'er by, *of geſcheynt*, en heldert het met ſpreekwyzen op. dit is ten eerſte, dunkt my, van veel gewigt. doch wy zullen overgaan tot anderen, en beginnen met de Oudſten. Melis Stoke, in Ada p. 70.

Dus wert Noorthollant geſchent.

Spiegel Hiſtoriael, onlangs door Le Long uitgegeeven B. I. cap. 25.

Om dat tie Paus had geſcent
Met ſire maledixien Frederike.

Anna Byns B. I. Ref. 2.

Arca Noë, die men ongeſcindt *ſach dryven,*
Doen mans en wyven verdroncken moeſten blyven.

Hiſtorie van Zeghelyn van Jheruſalem 1563. p. 13.

Dies ſi noch ſullen hebben plaghe
Ende jammerlyc zyn gheſchint.

Corn. van Ghiſtele, in Ovid. Brief van Penelope aan Ulyſſes:

Maer wat helpt my dat Troyen ghewonnen is,
Met nuwen handen, en inden gront gheſchent?

en

en in dien van Dido aan Eneas:

Och deen gheſchende *ſal nu dander ſchenden.*

H. L. Spiegel in den Hertſp. B. V. ŷ. 77.

De neighing ongeſchent, *die in u van naturen*
Is, is Gods kracht in u, om u tot hem te ſturen.

en VI. 50. — *de* ongeſchende *neighing der naturen.*

Zach. Heyns in Bartas Werken I. dag p. 37.

Dan dat Gods eer vermeer, en niet en werd geſchendt.

en p. 33. *Daer van ſyn bollewerck iet werden mach* geſchendt.

Dan. Heinſius, Spiegel van Doorluchtige Vrouwen, Voorr. ŷ. 83.

En toelaet haeren lof geheel en ongeſchent.

G. A. Brederode, in Rodderik en Alfonſus *Act.* II.

Op dat myn reynheyt niet van haer en wert gheſchent.

Dan. Jonktys, Aantek. op zyn Twiſtgeſprek ŷ. 1664. p. 54. ver taalt het Italiaanſche Grafſchrift op Pieter Aretyn, aldus:

Hier onder leyt den bitt'ren Aretyn:
Noyt menſchen tong zoo bitter dan de zyn,
Die Hoog, die Laag, die Dood', en Leevend ſchende,
Behalven God, om dat hy HEM *niet kende.*

waarvan J. Six van Chand. zyn Opſchrift, op een *Schimpvogel*, in zyn Poëzy p. 624. niet zonder verbetering, ſchynt ontleend te hebben:

Wie leeft 'er van die ſmet gelaſtert noch geſchendt?
Alleenig God. Waarom? Om dat hy GOD *niet kent.*

C. Huygens B. XV. Voorſpraeck ŷ. 26.

— — *aen 't kleedſel van de kind'ren*
Hebb' ick myn' hand geſchent. —

en B. XVII. Sneld. 17. — *ſtracks was het ſpel* geſchent.

L. Bake, Bybelſe Gezangen p. 20.

Jeruſalem door 't vuur geſchend.

Th. Arends, Mengeldichten p. 54.

Houdt Amſtels roem en rechten ongeſchent.

Samuel van Hoogſtraten, Dieryk en Dorothe *Act.* I.

Die d'echt ontvliende vliegt en jaagt,
Of als Minerf veel eeuwen maagdt,
En kuiſch en ongeſchendt *zal blyven.*

G. Brandt, Poëzy p. 91. eerſten druk:

Zo ik myn toren toe wil geven,
Wat wordt 'er dan al deugts geſchent!

J. Wes-

Digitized by Google

J. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 122.
Van aerdſche vuylicheyd noch vry en ongeſchendt.
Bern. Vollenhove, Broedermoord te Tranziane *Act.* II.
— — — *dat duizenden van zielen*
Gewont, getrapt, geſchent, *voor my in't voetzant vielen.*
en *Act.* IV. *ſc.* 3. voegt hy *geſchend,* en *geſchonden* te ſamen:
Altaar en beelt zyn gaaf en kerk noch ongeſchent:
Maar 't groene pallemboſch leit jammerlyk geſchonden.
J. Vollenhove in zyn Poëzy p. 392.
Geſchent *van Mavors toorts, bezwalkt door dikken damp.*
De zelfde, Heidenſche Dapperheit p. 602. van Jokaſte:
Al wat by menſchen, ô bloedſchendſter, vroom en heilig
Mogt heten, legt door u geſchent. *wat bleef hier veilig?*
Moonen, Moonen zelf, die hiervan in zyne Spraakk. geen gewag maakt, ſchryft echter, Heil. Herdersz. IX. p. 45.
— *nooit* geſchent *Door erfgebreken.*
en in het ſlot van zyn Herdersz. Elize p. 80. van appelen ſpreekende:
— — *ziet, zy zyn al reedlyk groot*
En ongeſchent, *gelyk een kers of kriek zoo root.*
Antonides, Yſtroom B. II. p. 61.
Terwyl de vlamme in 't eind de kroon van Rome ſchende.
David van Hoogſtraten, Poëzy p. 4.
Dus juichen alle zeen en landen,
En Cæſars naem blyft ongeſchent.
R. Anſlo, Martelkroon van Steven, naby het einde:
En dat om ongeſchent *en heylig te bewaren*
Het oude kerkgebruik van tempels en altaren.
Hooft in Velzen *Act.* I.
Op deez' ellendighe geſchende *onteerde vrouwe.*
Vondel, Maeghdebrieven II. ỳ. 121.
En Peleps hof, geſchent *met d' onuitwiſchbre kladt.*
en in den XI. Brief ỳ. 111.
Zoo bleef ik ongeſchent *van ſtieren en van ſlangen.*
om verſcheiden plaatſen, in dit werk voorkomende, voorby te gaan.
J. Six van Chand. p. 187. — *de vychboom, ſlus* geſchendt
Van dorheit —
Frans Greenwood, Poëzy p. 16.
— '— *'t zwaart,* geſchent *met ſchaar op ſchaar.*

Digitized by Google

Ev. Kraeyvanger, Dichtlievende Lente p. 61.

O Leide, die de kroon van alle ſchoolen ſpant,
Uw roem blyve ongeſchend, *en moet den tyd verduuren.*

De Hr. van Sint Aldegonde, Roomſchen Byencorf VI. 3. *dat hy* (Paus Joannes XIII.) *veele jonge maechden ende wedutwen* geſchent *hadde.* Hooft in Henrik p. 17. *bracht hem eenen dwersſlagh, die al zyn trony* ſchendde. En in de Rampz. van de Verheff. van den Huize Medicis, by 't einde: *hy* ſchende *zyne handen aan dat zuiverlyk beeldt.* Wederom, in 't ſlot van de I. Nieuwmaare van Tr. Boccalin: *die zich zelve hebben den neus afgeſneden, en hun eigen aanzicht* geſchent. G. Brandt, Leven van De Ruiter B. X. p. 632. *men riep, dat men den ſtandaardt der Koningl. hoogheit verachtte, en het recht der vlagge hoogmoedelyk* ſchendde. J. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 35. *hoe ſtaat hy in Godts boek door zyne eige godtloosheit* geſchent *en geſchantvlekt?* Voeg by de voorgaande Dichters, onaangezien hunne menigte, noch den ſchranderen Joan van Brockhuizen, in zyn Herdersz. Zwaantje:

Daar 't vruchtbaare aardryk niet dan bolle windjes kent,
Van vee noch ploeg geſchend.

en den Heer Pieter de Groot, in den IV. Pſalm p. 9.

De vruchten van zyn landt en werden niet geſchendt.

ŷ. 824. DE ZOON DER BLANKE PLEIAS) dat is Merkuur, de zoon van Maje, eene der *Pleiades*, die het Zevengeſternte uitmaaken: waarvan zie de Aantek. beneden B. XIII. ŷ. 423.

ŷ. 834. AY KOOM, GENAEKTME, O WAERT TE PRYZEN) Verſcheiden aanmerkingen konnen ons deeze woorden uitleveren: maar eerſt moet ik den Leezer waarſchouwen, dat hier een drukfeil is, en datmen voor *genaektme*, leezen moet, *genaekme*, gelyk ook in den ouden druk geleezen wordt. De Eerſte aanmerking op Vondels woorden, is, of het wel gezeid zy, *ô waert te pryzen!* zekerlyk neen. want vooreerſt moetmen, in den vyfden naamval, iemand aanſpreekende, zeggen *ô waerde!* gelyk *ô groote, ô magtige*, enz. niet *ô groot, ô magtig!* maar ten anderen, men zegt, noch *ô waard*, noch *ô waarde te pryzen:* wel *ô waardgepreezen*, of *ô pryzenswaarde.* doch in de woorden van Vondel, om die te behouden, ontbreekt een Zelfſtandig woord, dat voor het Byvoegelyke *waard* behoorde te gaan. het welk zeer

Digitized by Google

zeer licht te vinden is, alsmen de woorden, *genaekme*, daaruit ligt, dat aldus geſchieden kan:

— *Ay koom, ô herder waert te pryzen!*

want het is bekend, dat de *Adjectiva*, alsze na het *Subſtant.* geplaatſt zyn, geene buiginge van byzondere naamvallen onderworpen zyn. De Tweede aanmerking valt op het RYM. De Geleerden noemen *Loci Communes*, zekere openbaare Magazynen van algemeene waarheden, zinſpreuken, beſchryvingen en omſchryvingen, die, van tyd tot tyd verzameld en aangegroeid uit den rykdom der voortreffelykſte geeſten, voor allen openſtaan, en waaruit ook de Geleerden en ſchranderſten zich ſomtyds wel niet ontzien, het een of het ander te ontleenen; maar die voornaamelyk dienen, om de armen van geeſt, die echter ryk willen ſchynen, te doen pronken met veele ſieraadjen, die ſterk blinken in de oogen van 't gemeen, maar minder dan klatergoud zyn op de toets der Kenneren. Geen ſoort van geleerdheid die niet zodanig een Magazyn heeft, behalve die haar ook ſomtyds met anderen gemeen zyn. De Dichters hebben de ſleutels van deeze allen gevonden: maar zy alleenig hebben een *Rymmagazyn*, uit het welke zy, van hoedanige zaaken zy ook ſpreeken, altyd lichtelyk een rymwoord konnen gaan haalen, waardoorze veel hoofdkrabbens en nagelbytens uitwinnen. in het zelve zyn verſcheiden vertrekken; en onder deezen een, waarvoor met groote gouden letteren geſchreeven ſtaat, WAARDIG of WAARD: daarin weder verſcheiden kaſſen, waarvoormen, met kleiner letteren, leeſt, LIEFDE, HAAT, LOF, VERACHTING, enz. By voorbeeld:

Indien de vlugge min myn boezem heeft onſteeken,
Myn veder pryſt terſtond een voorwerp, WAARD bekeeken:
En welke ſchoonheen dat men ergens ziet of vindt,
Ik acht geen' ſchooner dan myn' ſchoone, WAARD bemind.

op de wyze van onzen Dichter, beneden B. VI. ℣. 640.

Noch heerelyker door haer ſchoonheit, waert bekeeken.

en B. II. ℣. 836.

By eene vlietmaeght van Chariklo, waert bemint.

en zo weder, *Waert bemint* B. IX. ℣. 473. en X. 155. en *Waert te minnen* X. 14. Verder vinden wy in dit werk de volgende rymwoorden, van deeze ſoort, *Waert te vieren*, boven ℣. 390. *Wel waerdigh aen te bidden* X. 918. *Waert te looven* VII. 1186. *Waert te kroonen* VIII. 419. *Waert te roemen* IX. 120. *Waert gepreezen* III. 547. en XIV.

Digitized by Google

423. *Waert mispreezen* XIV. 1023. *Waert geacht* VI. 258. *Waert verbeeten* VI. 920. *Waert geducht* VII. 995. *Waert geſchooren* XV. 160. *Waert beminden* VII. 81. De Derde Aanmerking is, of *Waard* wel eigelyk *dignus* betekene, en of 'er geen onderſcheid zy tuſſchen *Waardig* en *Waard*. ik oordeel, dat *waard* is, *lief*, *aangenaam*, in 't Latyn, *carus:* maar *waardig*, is *dignus*, die iets verdient. doch hiervan elders. zie de Aantek. B. XIV. 1106.

ŷ. 840. EN LOERDE, OM SPEELENDE, enz.) *Loeren*, is niet alleen *ſcherp op iets zien*, maar betekent zulk een zien, dat verzeld is van een voorneemen of drift om het geene, daarmen op ziet, 't zy met liſt, 't zy met geweld, magtig te worden. by Kiliaen vindtmen LOEREN, LOER-OOGEN, *obſervare*, *inſidioſe ſpeculari*, &c. Het laatſte vinden wy ook in den Hertſp. B. III. ŷ. 86.

Die loer-ooght *op de ſchauw des naakten Venus gheerlik.*

daarmen klaar ziet, dat *loer-oogen* wat meer is, dan *beſchouwen*. even te vooren ŷ. 83. zegt hy *loeren:*

d'Een loert *verſuft op ghouw en zilver ſchyfkens rond.*

de Vert. van den Bybel Pſ. LXXI. 10. *die op myne ziele* loeren, *beraetſlagen te ſamen*. Antonides, Yſtroom B. III. p. 94.

Omloerende, *gelyk een arend, die een vlught*
Van valken, dryvende en braveerende in de lucht
Wenſcht in te vliegen.

Moonen, Heil. Herdersz. V. p. 26.

De dwinglant loert *op u; de hoofſlang ſchuilt in 't gras.*

Hooft in de Medicis p. 195. *Een, genaamt Laurens, — ontworp — dit ſtuk in 't hart, en gink 'er — lang meé zwanger*, loerende *op veilige gelegentheidt, die zwaarlyk te treffen was.* Sam. Coſter in Ithis *Act.* IV. *ſc.* 2.

In de beſchadude boſſchen verſchuylen
Dertele Satyrs, dat menich beklaeght,
Want de ghezellen in donckere kuylen
Legghen en loeren, *hoe datze de maecht*
Moghen beknellen, die daer in alleen
Om bloemen gaet treen.

zeker geen onaardige vaarsjes, en die veel overeenkomſt hebben met de volgenden van Hooft, 't zy hy die van Coſter, of Coſter de zynen van hem ontleend hebbe: daar Daifilo, in 't begin van Granida, aldus zingt:

Vrees-

Digitized by Google

Vreesje niet dat de Satyrs, daar
U eens moghten nemen waar,
En beknellen,
't Zyn gezellen,
Die wel nemen t' uwer spyt
'T geen daar een harder lang om vryt.

van dat *loeren* der Saters spreekt ook S. Sylvius, in zynen Herdersz. Dafnis:

Och! vlugt niet lief! ik zie de geile Saters lopen,
Die op de schoonheid van uw poeslig marmer hopen.
Al schieten zy den schyn van Pan den boxvoet aan,
Het zyn geen goden, neen; zy loeren, *zy verraân,*
Zy zoeken uwe kroon, uw kuisheid t' overromplen.

Ongelukkig is de Hr. Tuinman geweest in het afleiden van dit woord *loeren*, dat by hem de staart is van 't Latynsche *specu-lari*; en dat wel buiten twyffel, zo hy schryft. ondertusschen kanmen kwaalyk iets bedenken, dat verder, niet alleen van de waarheid, maar van den minsten schyn van waarheid, af is. Zeer verstandig, volgens zyn gewoonte, schryft de Hr. Ten Kate, Grondsl. van gereg. Afleiding I. Verhand. §. 5. datmen, in 't afleiden, geen eene *Zaakelyke Letter* behoort te veranderen, zonder daartoe een overtuigenden Regel, of ontwyffelbaar blyk van den Zin en Kracht der woorden te hebben. welke zyn nu de Zaakelyke Letters in 't woord *specular i?* alleen de vier eerstèn, *spec* — de welken in alle Latynsche woorden, uit die zelfde bron afvloeiende, standhouden, als *speculum*, *specula*, *spectare*, *spectaculum*, *adspectus*, &c. en onze basterdwoorden, *spektakel*, en *spekuleeren* (d. i. *specular i*). in dat zaakelyke deel veranderen de Latynen de *e* in *i*; in *adspicio*, *conspicio*, &c. welke zelfde verandering by ons mede vernomen wordt in *spiegel*, *bespiegelen*, en *spikkeleeren*, dat het zelfde is met *spekuleeren*. zodatmen van 't Lat. *specular i*, geen woord met eenigen schyn kan afleiden, of die zelfde letters *spe* of *spi*, moeten ook het zaakelyke deel van het afgeleide woord uitmaaken, gelykwe zien in ons *spiegel*, in 't Italiaansche *specchio*, in 't Spaansche *espeio*. hoe fraai komt hier nu *loeren* te pas? zeker met alzo veel recht zou ik *leeren* (*discere*) van dien staart van *specular i* konnen afleiden; want door veel te *speculeeren*, kanmen veel *leeren*. Als wy zulks deeden, zegt de Hr. Ten Kate, zou ons elk of bespotten of niet verstaan: en wy zeggen 't met hem. maar de Hr. Tuinman stoort zich

Digitized by Google

niet aan zodanige beuzelingen: die, om noch een ſtaaltje van zyne wyze van afleidingen by te brengen, raad weet, om ons Duitſche *zilver* afte leiden van het Griekſche ἄργυρος, *arguros*. 't is waar de klank en letters van die woorden gelyken naar elkanderen, als wit en zwart; maar *arguros* is in 't Griekſch *zilver*, en by gevolg *zilver* komt van *arguros*. ja eveneens als *goud* van χρυσὸς, *chruſos*, of *lood* van *plumbum*, komt. Dit deel van onze ſpraakkunſt, t. w. dat der afleidinge, is wel buiten 't beſtek van deeze Aanmerkingen: echter heb ik dit hier willen aanroeren, en deezen Regel en ontwyffelbaaren grondſlag van eene goede Afleidinge, of *Etymologie*, in 't licht ſtellen, omdat hy waardig is op meer dan een plaatſe geleezen te worden. Hierdoor zullen veele kluchtige Afleidingen, in de Fakkel van den Hr. Tuinman voorkomende, vervallen en verdwynen; en hieruit konnen wederom de Liefhebbers onzer taale overtuigd worden van de vaſte gronden, waarop de ſchrandere Ten Kate dat groote werk geſticht heeft: 't welk overal blyken geeft van een juiſt en wiskunſtig oordeel, waardoor men de zaaken niet alleen beſchouwd in haar begin en einde, maar ook in haaren voortgang en byzondere trappen; zonder den draad te verliezen, of zich te behelpen met gebrokene enden, zo alsmen die vindt, aan malkanderen te knoopen.

ŷ. 842. SLAEP TE STUITEN) dit maakt een verdubbeld rym op den voorgaanden regel, *in ſlaep te ſluiten*. gelyk ook beneden VI. 375. *aengetreeden* op *aengebeden*. dit ſoort van rym, datmen ook *Ingetrokken* zou konnen noemen, omdat het dieper in het vaars ingetrokken is dan behoort, behaagde den ouden zeer, die 't zelfs met yver zochten. Brederode Rod. en Alf. *Act*. I.

Ach boomen, luyſtert toe, hoe ick met ſmerte // klaagh
Verborghen Minne, die ick in myn herte // draagh.

't welk gemeen is by hem, en alle ouden; die ook, opdat men zulks niet zonder oplettendheid zoude voorbygaan, dit teken // daar tuſſchen beide ſtelden, zo 't byzondere woorden waaren. Spiegel heeft dit met één woord verſcheiden maalen gezocht, rymende B. VI. ŷ. 295. *onverzadicheid* en *onberadicheid*. ŷ. 335. *ſpotterny* en *ſotterny*: en B. VII. ŷ. 483. *barrembertigheid* en *arrembertigheid*. alles in het STAANDE rym, waartoe alleen de laatſte greep genoeg was. wy vinden ook diergelyk rym van drie, vier of meer greepen in nieuwer dichteren, op verſcheiden wyzen. D. Jonktys, Twiſtgeſprek p. 75. 76.

Schoon

Digitized by Google

Schoon dat de zake leyt als 's Hemels helle klaerheyd,
Haer leugen evenwel verdooft de ſchelle waerheyd.

en wederom p. 79. in 't ſtaande rym:

Haer daden-dracht, als door een wolk, verduyſteren;
En ondeugd met den ſchyn van deugd beluyſteren.

De Heer Burgermeeſter Six, in Medea *Act.* II. *ſc.* 2.

'k Had anderſins met haar te leven voorgenomen,
't En waar het Jaſon had met bidden voorgekomen.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 187.

Hoe zou m'er hier en daer u niet wel toonen konnen,
Die vele duizenden van goude kroonen wonnen.

Bernagie in Arminius *Act.* III. *ſc.* 2.

— — — *Mevrouw, ik bid* verſtoor u niet
Dat, zonder uw verlof, gy my hier voor u ziet.

David van Hoogſtraten, Poëzy p. 27.

En offeren uw hart aen eene minnares,
Die u doet luiſteren naer hare minneles.

en p. 291. *Gewapent naer den hemel* op te trekken,
En daeglyx uw gedachten op te wekken.

Heiman Dullaert, Poëzy p. 138.

De bosgalm zucht en ſteent op zedelyker zugten;
De ruispyp zwelt en ſpeelt op redelyker lugten.

waarin het Rym ingetrokken is tot aan het midden van 't vaars. een diergelyk vinden wy in de Toeleiding tot het Twiſtgeſprek, van D. Jonktys: waar noch by komt, dat de voorſte helft der vaarzen uit de zelfde woorden beſtaat: zodat die ganſche vaarzen, van 't begin tot het einde, een enkel rym zyn:

En die als noch voedt ſchadelyke liſten,
En die als noch broedt ſmadelyke twiſten.

zulke ſpeeltjes geheel te verbieden, zou mogelyk wat al te vies zyn: doch twee zaaken merk ik hieromtrent aan, waarop men in zulk rym behoort acht te geeven. voorcerſt, datmen het niet dient te gebruiken, tenzy 'er in die herhaaling van klank of woorden, eene zonderlinge aardigheid beſpeurd wordt: en ten tweeden, dat, waar eenige deftigheid en grootsheid vereiſcht wordt, ook de minſte verdubbeling van rym, of gelykluidende woorden, aanſtootelyk is.

ℽ. 855. MET EEN' KORNOELIEN, DIE MET EEN' GOUDEN BOOGH)

Digitized by Google

BOOGH) dit is goed, ik beken het; en van *kornoeli*, komt, door aanvoeging van *en*, het byvoegelyke *kornoelien*. echter dunkt my, dat dit woord zich alzo wel vlydt, wanneer die twee laatſte greepen in een ſmelten, en wy dit vaars aldus leezen:

Met een' kornoeljen, die met eenen gouden boogh.

en zo ſpreekt onze Dichter zelf, beneden B. XII. ŷ. 570.

— — — een ſtomp kornoeljen hout.

ŷ. 859. DES GODTS) Hier zou, *Van hem*, voldoen konnen. Doch de woorden, die Pan hier zegt, worden nu niet meer in 't Latyn geleezen: dewylze van de geleerden voorlang verdacht gehouden, en eindelyk, met eenpaarigheid van ſtemmen, uitgeworpen zyn.

ŷ. 865. VERKEERT TE WORDEN) zo heb ik hier dit woord herſteld, voor *werden*, gelyk 'er gedrukt ſtaat in de voorige uitgave. want *worden* is de onbepaalende wyze, *fieri*: maar *werden* is de derde perſoon in 't meervoudige van den onvolmaakten verleden tyd, *fiebant*. Dit onderſcheid van *word*, in den tegenwoordigen, en *werd* in den verleden tyd, neemt Vondel naauwkeurig in acht; gelyk bekend is aan allen, die hem met aandacht en kennis leezen. en dit zelfde hebben voor hem de alleroudſten gedaan. M. Stoke, in de Inleiding p. 5. in den onvolmaakten tyd:

Menich vanden Vrieſſchen geſlachte
Wert *Kerſtyn* —

in den tegenwoordigen tyd, in Govert met den Bult p. 35.

Die coninc in die Hele Stede wort. —

MS. 1452. p. 96. *Gautir jammerde ſoe, dat hy* werdt *weenende: hy keerde ſyn aenſicht, ende dede hem ſoe dat ſyt nyet gheware en ſoude* worden. En p. 114. *Nu ſie ic wel dat die gheſlachten, daer du off comen ſyſt, altoos argher* wordt. — *Als deſe quade coninc dit hoorde, hy bekende, dat ſy waer ſeyde, ende* werdt *beſchaemt.* Legende van S. Margriet 1478. fol. 105. b. *Hier bi* wort *deſe maghet ſeker, dat ſi die prince verwonnen had.* En ib. c. *te hant ſoe* wert *een aertbevinghe, ende doe ſi alle in groten anxt waren, ſo* wort *die maghet onghequetſt verloſt.* Tſcep vol wonders 1514. cap. 174. *Dairna ſliep ick ende* wert *gheſont.* en wat verder: *ſo mach men ghewaer* worden, *welck nutſt es.* Aldegonde, Roomſchen Byencorf II. cap. 8. *Datter ſoo menighe zielkens*

Digitized by Google

kens verſchenen zyn, ende merckelyck geſeydt hebben, dat ſy int Vagevyer ſeer ſwaarlyck gepynicht werden, *ende begeerden*, enz. maar een weinig verder, ſpreekende van Odilionis Vagevyer op den berg Ethna, zegt hy in den tegenwoordigen tyd: *Daer* worden *de arme zielkens alſoo deerlyck geheerſt ende gherooſt, als oft het drooghe Haringhen waren*, enz. Frans van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje I. 16. p. 106.

— *alles wat geſchapen* werd *van God.*

maar I: 11. p. 52. *Begeerlykheid des vleeſch, ſchoon niet misdeelt*
In krachten, word *door haer te zien noch ſterker.*

D. Heinſius, aan Juffr. Anna Roemers Viſſcher ℣. 33.

Als ghy geboren wert, *Minerva quam beneden.*

maar Hymnus van Bacchus ℣. 78.

— — *dan* worden *ook de ſlaven*
Tot Koningen gemaeckt —

Ik vind by Poot, Bybelſtoffen p. 22. in twee regels drieërlei onderſcheid in dit woord, *word, werd* en *wierd:*

De donkre nacht wert *dagh* TOEN *Jezus* wiert *geboren:*
De lichte dagh wort *nacht nu 't licht der zielen ſcheit.*

en zo gebruikt Vondel ook *wiert* in de Aanvoegende wyze. als beneden B. VIII. ℣. 75.

DAT *hy verwonnen* wiert *door goetheit en genade.*

en B. IX. ℣. 1123.

Zy heeft meer zwiers, dan TOEN *ze een vroumenſch* wiert *geboren.*

en elders. Het welk ons ook geleerd wordt in de Spraakk. van Moonen kap. 23. ontwyffelbaar beter dan Sewel ons zoekt te leeren pag. 138. en 158. ſchryvende in den Tegenw. Tyd der Aantoon. wyze, *Ik word* of *werd;* en in den Onvolm. Tyd, zo wel der Aantoon. als Aanvoeg. wyze, *ik wierd*, zeggende datmen het onderſcheid niet noodig heeft. 't welk een ſlecht bewys is; want de allergeringſten, die niet éénen regel van ſpreeken kennen, verſtaan malkander: by gevolg heeftmen geen regelen noodig. doch dat ſluit niet. maar de Tegenw. Tyd der Aanvoeg. wyze, ſchryven beide Moonen en Sewel met eene *O*, *dat ik worde:* anders dan Vondel, die ook hierin de E verkieſt. beneden B. VIII. ℣. 136.

Waerachtigh ik wil niet gedoogen DAT *myn eilant*
Van zulk een aertsgedrocht beſmet werde *en betreen.*

B. IX. ℣. 800.

DAT *d'oorzaek van myn doot* werde *op den zerk gehouwen.*

Digitized by Google

en B. XV. ŷ. 816.

En niet gedoogende DAT *d'eer hem* werde *ontrokken.*

het welk veele anderen naarvolgen; en wy mede goedkeuren.

ŷ. 869. DOOR DEZEN TOON BEVANGEN EN NIEUWE PYPKUNST) 't Is een groot onderſcheid, te zeggen, *dat deugt niet*, of, *dat kan beter zyn*. van deeze woorden zal ik alleen het laatſte zeggen; en in die meeninge myne gedachten en aanmerkingen daarover onbeſchroomd laaten gaan. Wy vinden hier een woordſchikking, die, myns bedunkens, een weinig buiten den haak ſpringt: want *Toon* en *Pypkunſt* behoorden hier hand aan hand te gaan, terwyl *Bevangen*, een woord van minder karakter, of als bode vooruitloopen, of als lakkei volgen moeſt. zo het vooruitgaat, vinden we hier zeker een goede orde, aldus, BEVANGEN *door deezen* Toon *en* Pypkunſt. volgt het van achteren, de zelfde voegelykheid beſpeuren wy in, *Door deezen* Toon *en* Pypkunſt BEVANGEN. maar 't is een onbeleefd dienaar, die zich durft zetten tuſſchen twee Heeren; *Door deezen* Toon BEVANGEN *en* Pypkunſt. Veele voorbeelden zouden wy hiervan konnen bybrengen uit dit werk: doch wy zullen ons met eenige weinigen genoegen. wy leezen B. VIII. ŷ. 1014.

— — *men zegt, dat hy het boſch ſchoffeerde*
Van Ceres met de byl:

zomen de hardheid van diergelyke woordverplaatſingen, hoe zeer men ook aan de zelven gewend is, wil bemerken; men leeze dit vaars ſlechts, met terzydeſtellinge van 't rym, in die orde, gelyk de woorden natuurelykſt volgen, aldus:

— — *men zegt, dat hy het boſch van Ceres*
Schoffeerde met de byl.

en vergelyke die met de voorgaanden. B. IX. ŷ. 634.

— — *daer zy langs den oever rolt*
Van haeren vader. —

doch zy rolde niet van haaren vader, langs den oever; maar, langs den oever van haaren vader. B. XIII. ŷ. 1075.

— — *midlerwyl komt Telemus gevaeren,*
De zoon van Eurimus, het hooft der wichelaeren,
By Etne en Paliſoem, op zyn veruate kuſt.

Indien de Telkunſt plaats hadt omtrent de ſchikking en orde der woorden, gelyk zekerlyk de Wiskunſt plaats heeft omtrent de vorming en

jui-

Digitized by Google

juiſten grondſlag der denkbeelden: ik zou zeggen dat Vondel hier ſchryft, eveneens of hy in het tellen, om van 1. tot 4. op te klimmen, aldus te werk ging: 1. 3. 2. 4. waarin door één verplaatſing twee misſlagen begaan worden; dewyl 1. 2. die onmiddelyk op elkanderen moeſten volgen, geſcheiden worden door 3. en van gelyken, 3. 4. door 2. en zo is 't gelegen met de aangehaalde woorden. waarin *Midlerwyl komt Telemus*, het eerſte lid is 1.) *Gevaeren*, is 3.) *De zoon van Eurimus het hoofd der wichelaeren*, is 2.) *By Etne*, en wat volgt, is 4.) Hier zienwe *Telemus de zoon van Eurimus*, 1. 2.) geſcheiden door *Gevaeren*, 3.) en zo weder, *Gevaeren by Etne*, enz. 3. 4.) geſcheiden door *De zoon van Eurimus*, enz. 2.) Dit is waarlyk eene vryheid, die de zuiverheid onzer taale en Poëzye zeer ontluiſtert, en die Vondel, Vondel zelf, dien wy hier, om die reden, te vrymoediger berispen, veroordeeld heeft, ja geſchreeven, datmen haar *als de peſt* moet myden, in dat gulden boeksken van de Aanleiding ter Nederduitſche Dichtkunſt. Echter is 'er niets gemeener dan dit, en zoumen 'er byna uit alle Dichters voorbeelden van konnen aanhaalen. wy zullen 'er noch drie of vier te berde brengen, en dan hiervan afſcheiden. Moonen in zyn Lykdicht op De Ruiter p. 312.

Wie zwygt nu, daer al 't Land, aen zyne deugt VERPLICHT,
En zeeërvarenheit, het lyk volgt, wyt of dicht?

Hier ſchynt de *Zeeërvarenheit* met het *Land*, het Lyk te volgen: doch des Dichters meening is, dat het *Land*, aan zyne *deugt* en *zeeërvarenheit* VERPLICHT, het lyk volgde. ik begryp wel, en weet by ondervinding, dat diergelyke gebrekkige woordſchikkingen onder het opſtellen van een vaars, en in den yver van voortvaarendheid, om de gedachten, eerze vervliegen, op 't papier te veſtigen, licht uit de penne konnen rollen. doch onder 't naarleezen en beſchaaven behoordemen zulke misſtellingen te herſtellen; gelyk Moonen hier, met de zelfde woorden, hadt konnen doen, indien hy hadt willen ſchryven:

Wie zwygt nu, daer al 't Land, aen zyne deugt en zee-
Ervarenheit verplicht, het lyk volgt, ſtoms van wee.

want diergelyke afgebrokene rymwoorden vindtmen by de beſte Dichters, zie de Aantek. B. IX. v. 318. maar, *ſtoms van wee*, zal licht iemand zeggen, is een ſtoplap: zo is 't. doch die ſtaat hier om de plaats te vullen van een anderen, t. w. *wyt en dicht*, waarvan Moonen zich bedient om het Rym te vinden. A. Hoogvliet, in Ovid. Feeſtdagen B. II. p. 48.

Digitized by Google

De Lydiſche Omfale —
Werd door een zonneſchut beſchaduwt voor het branden,
Dat helt Alcides droeg met zyne ſtrydtbre handen.

wat droeg Alcides? volgens de meening des Dichters, *het zonneſchut*; maar volgens de woordſchikking, *het branden*. Joan de Haes in Judas B. I. p. 13.

De gretige inborſt is van Judas my bekent.

voor *de gretige inborſt van Judas is:* — want zo als de Dichter geſchreeven heeft, is *bekend* dubbelzinnig; en kan hier voor *beleeden* genomen worden. Die een weinig zyn werk gemaakt heeft van zulke onbeſchaafdheden in het naarleezen te verbeteren, zal bevinden, datze hem zelfs ook naderhand zo licht niet weer uit de penne zullen rollen.

ŷ. 894. DE MAEGHT IN HAER ELENDE TE REDDEN) zo ſpreekt onze Dichter meermaalen, als II. ŷ. 811.

Om haer door artſeny te redden IN *dien ſtaet.*

B. XV. ŷ. 839. — *en badt, dat hy den ſtaet*
IN *deezen hoogen noot toch* redden *wou met raet.*

maar anders ſchryft hy B. V. ŷ. 394.

— — *dies wy, vliegende,* UIT *zyn hant*
Ons moſten redden —.

maar ik vraag, waarom hier UIT, en op de andere plaatſen, IN? doch ik weet het antwoord wel: omdatmen niet zeggen kan, *zich* IN *iemands hand redden*. maar om wat reden kanmen dat niet zeggen? naamelyk omdat de ganſche kracht van het woord *redden* opgeſlooten legt in dat eene voorzetſel UIT. Want die IN iemands hand is, kan niet gezeid worden gered te zyn, tenzy hy UIT die hand geraakt is. Doch deeze zelfde Aanmerking heeft plaats in de woorden van onzen Dichter, *De maeght* IN *haer elende te redden*. ik weet wel, dat dit zo aanſtootelyk voor de ooren niet is: maar wy vraagen hier weder noch het gebruik van ſpreeken, noch uiterlyke zinnen, doch alleen de kracht en eigelyke betekenis der woorden, om raad: en dan betekent *de maeght* IN *haer elende te redden*, weinig meer dan niets. want het *redden* is geen *redden*, zoze niet UIT haar elende gered wordt. Dit, met redenen beweezen, luſt ons nu ook met voorbeelden te bekrachtigen: opdat wy, gelyk meer gezeid is, het ſpreekgebruik niet achtende, echter toonen, dat het ſchryfgebruik aan onze zyde is. Vollenhove Heid. Dapp. p. 619.

Ont-

Digitized by Google

Ontfang myn vege ziel, en redt *ze* UIT *haar elendt.*
Sam. van Hoogſtraten, Dieryk en Dorothe *Act.* III. Rey.
— — *die beroert*
Om ons elende ons redde UIT *dood en baaren.*
H. K. Poot, Lyk- en Grafdichten p. 261.
— — *of men haer*
Mogt redden UIT *het dootsgevaer.*
Antonides, Yſtroom B. III. p. 90.
En Nederduitslant red *zich moedig* UIT *hun banden.*
noch eens in dat zelfde werk B. IV. p. 120.
Dan moſt het UIT *den dwang* gereddert —
Hoogvliet in Ovid. Feeſtd. B. III. p. 112.
— *en met haaſt te* redden UIT *den brandt.*
en B. VI. p. 211. — *'t welk gy nimmer* UIT *den brand*
Zult redden.
B. Vollenhove, Tranziaanſche Broedermoord *Act.* IV. *ſc.* 3.
— *die ons* redt UIT *allerley gevaaren.*
Fr. van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje I. 14. p. 94.
Dat gy me red UIT *zekre twyffelingen.*
en weder B. III. cap. 7. p. 214.
Dit zal myn brein UIT *zyne duiſternis*
W'el redden.
Hertſpiegel B. IV. ℣. 352. — gheredt UIT *zulke brand.*
Hooft in de Medicis p. 180. *doch* redde *zich behendelyk* UIT *die zwaarigheidt.* en zo ſpreeken ook onze Vertaalers van den Bybel, als Pſ. XXXIV. 5. *Ick hebbe den Heere geſocht, ende hy heeft my geantwoordt, ende my* UIT *alle myne vreezen* gereddet. gelyk weder ℣. 18. en 20. en elders.

℣. 900. DEN ALLEREERSTEN VORM) Ino hadt zich vertoond in twee vormen: eerſt in die van een vrouw, daarna in die van een koey. uit deeze laatſte wordtze hier weder veranderd in de *eerſte*: waartoe dient dan hier dit ALLER*eerſte*, het welk een of meer middenſte tuſſchen de eerſte en laatſte ſchynt te onderſtellen? beter dierhalve zegt hy van Cadmus en Hermione, nu ſlangen, doch te vooren menſchen, B. IV. ℣. 823.
Altyt gedenkende aen haer' eerſten vorm *en aert.*
Laat ons eens zien of 'er onderſcheid zy tuſſchen *eerſte*, en *allereerſte:* en waarin dat onderſcheid beſtaa. Sewel in zyne Spraakk. p. 116.

Digitized by Google

ſchryft hiervan aldus: *de overtreffende trap* (Gradus Superlativus) *ſtelt de zaak op 't* HOOGST *voor. --- waarby noch komt datmen tot verder opvyzelinge of verlaaginge der zaaken, het woordje* ALLER *veeltyds daarby voegt, als,* ALLERverſtandigſte, ALLERgeringſte, enz. Maar, als de zaak OP 'T HOOGST voorgeſteld is, hoe kanze dan VERDER opgevyzeld worden? is 'er dan iets dat *hooger* is dan *hoogſt?* dat is ongerymd. Ik kan de woorden van deezen Spraakkunſtſchryver niet anders aanzien, dan als een les om tot het *winderige* te komen, 't welk ons anders altyd afgeraaden wordt. want wat is 'er *winderiger* dan deeze opvyzeling zelve, boven dat geene dat reeds het *hoogſte* is? van zulk een winderig opvyzelen, beſtaande in een opſtaapeling van onnutte woorden (want zo dit *aller* hier niets anders betekende, zou het zekerlyk onnut zyn) hebben wy boven een ſtaaltje uit onzen Dichter aangehaald y. 207. En zeker, die *verdere opvyzeling*, waarvan Sewel ſpreekt, is de ladder, langs welke de winderige Dichters, boven den *hoogſten* top van 't natuurelyke, en ten hemel zoeken op te klimmen: maar als zy, den vaſten grond begeeven hebbende, op 't hoogſte van die ladder *Opvyzeling* gekomen zyn, en den wind vatten, raakenze doorgaans aan 't waggelen en fuizebollen, en buitelen wiskunſtig, hol over bol, weder naar beneden; datze dikwils lang werk hebben, om zich uit het ſtof weder op de been te helpen. Doch tot de zaak en het woord zelf: Kiliaen vertaalt *allerbeſte*, *allerkleinſte*, *allermeeſte*, door OMNIUM *optimus*, *minimus*, *maximus*, dat is, *beſte*, *kleinſte*, *meeſte* of *grootſte* VAN ALLEN. zeer wel. en zien wy hieruit aanſtonds, dat *aller* geen verdere *opvyzeling*, maar eene *uitbreiding* van den overtreffenden trap is. Een klein voorbeeldje zal hier weder de zaak in haar vollen dag konnen zetten. Stel eens een *Hoog* van 30. voet, en daarnevens een ander van 20. zo is 30. het *Hoogſte*. om nu *Allerhoogſt* te vinden, moet ik niet opklimmen tot 31. 32. 35. of 40. (want dat is de verdere opvyzeling van Sewel) maar ik moet het zoeken in de vermenigvuldiging der onderwerpen van 20. of ten minſte van minder dan 30. voeten. zodat *aller* geen opvyzeling van *hoogſt* is, maar eene uitbreiding, waardoor *hoogſt* betrekkelyk wordt gemaakt op meer dan een voorwerp dat minder hoog is. want al wilde gy het *Hoogſte*, 30. opvyzelen tot 50. tot 100. ja tot 1000. voeten, zo lang 'er maar EEN minder hoog van 20. ja van 2. voeten nevens ſtaat, kunt gy 'er geen *Allerhoogſt* van maaken. gelyk ook een hoogte van 2. voet niet meerder *Allerlaagſt* genoemd kan worden in betrekking op 1000.

dan

Digitized by Google

dan op 3. voeten. Van TWEE zaaken kan 'er dan geen ALLER*hoogſt*, ALLER*eerſt*, enz. genoemd worden. en ik geloof niet, datmen 'er licht een voorbeeld van zal konnen vinden, buiten deeze plaats van Vondel. Daar 'er DRIE zyn, kan het plaats hebben: en zo ſpreekt hy B. V. ℣. 504.

Het allerlaeghſte *lot van* DRY *hooftheerſchappyen.*

als mede Hoogvliet, Foeſtd. B. II. p. 65.

Want de allerjongſte *van* DRIE *zoonen* ——

℣. 922. DE ZON VOOR VADER AEN TE NEEMEN) Hoogſtraten, de Gids en Leidsman der aankomende Dichteren, omtrent de geſlachten der Naamwoorden, heeft met het eerſte uitgeeven, en vervolgens met het vermeerderen van zyne Aanmerkingen, of Geſlachtlyſt, der Nederlandſche taale eenen dienſt gedaan, waardoor hy verdiend heeft, datmen zyns Naams, zo lang 'er Duitſch geſproken wordt, met achtinge en genegenheid, gedenke. Echter is dat werk noch niet gebragt ten top van volmaaktheid. een misſlag, door hem daarin begaan, heeft my aanleiding gegeeven tot deeze Aanmerking, daar ik anders niet aan gedacht zou hebben, doch die nu eenige bladen beſlaan zal. Hy ſchryft (ik bedien my van de laatſte uitgave, 1723.) op 't woord ZON: *Hoe vremt het ook ſchynen magh, dit woort is vrouwlyk.* dit bewyſt hy uit twalef byzondere Schryvers: en veroordeelt Hooft, dat hy in den Brief van Menel. aan Helena, zegt:

—— —— *Hun vorſt* (*'t zy veer van ons*)
Is altyds morgenſtar, of baſtaartbroêr des Zons.

en Brederode, omdat hy ſchryft in Lucelle:

Gelyk de Zon *bewyſt*
Zyn *grootheit, als* hy *ryſt.*

en met recht. hierop heb ik niets te zeggen. maar vergelyk hier eens mede wat hy aantekent op 't woord MIN. *Genomen* ſchryft hy, *in de betekeniſſe van den Godt der min, of Kupido, kan 't niet anders dan mannelyk zyn.* Hoe? ſchryft Hoogſtraten zulks? waarom zegt hy dan ook niet van 't woord ZON: *genomen in de betekenis van den vader van Faëton, of Apollo, kan 't niet anders dan mannelyk zyn.* is 't eene waar, zo is 't ander waar: en dan zou Vondel hier hebben moeten ſchryven:

—— DEN Zon *voor* vader *aen te neemen.*

maar neen: het is geen van beide waar. en ik acht dat 'er de taale,

en

en haare minnaars ten hoogſte aan gelegen zy, datmen zulke misſlagen in zulke Schryvers ontdekke, en den leerling daaromtrent waarſchouwe. wy zullen dan eerſt ſpreeken van het woord *Min*, vervolgens van *Zon*, en dan ook van anderen, hiermede overeenkomſt hebbende. doch om klaar en verſtaanelyk te zyn, zullen wy den grondſlag deezer Aanmerkinge hier vooraf ter nederſtellen; naamelyk, *Dat de geſlachten der woorden alleen te kennen zyn uit het lidwoord*, de *of* den; *en niet altyd uit het volgende betrekkelyke voornaamwoord*, die *of* dien, *enz. Noch ook uit volgende benaamingen, van* vader *of* moeder, zoon *of* dochter, *enz.* De valſche ſtelling, die Hoogſtraten ons opgeeft omtrent het woord MIN, tracht hy te bewyzen uit vyf aangehaalde plaatſen van Hooft, en drie van Vondel. Onder de vyf van Hooft zyn 'er maar drie die 'er te pas komen: de twee anderen, als mede de drie van Vondel, bewyzen niets. De drie uit Hooft, die iets bewyzen, zyn deezen. in 't eerſte Bruiloftsdicht:

Zyt gunſtig, Hymen, ſtier uw' gang tot dezer ſtede,
En breng uw' broeder, DEN *gekruyſden* Min, *toch mede,*
DEN Min, *die* —

in de Gedichten p. 124.

Des zy DEN *vluggen* Min *toeſprak, Myn* zoon —

en p. 125. — — *en wie zal echter dan*
De ſchoone Venus met DEN Minne *bidden an?*

Deeze twee laatſte plaatſen zyn genomen uit de Voorreden van de Minne-zinnebeelden; eerſt uitgegeeven in den jaare 1611. onder den naam van *Afbeeldinge* DER *Minne*, met eenige Sonnetten en Gezangen, zonder 's Dichters naam. hierin lees ik beide die plaatſen, aldus, de eerſte p. 5.

Des zy DE *vlugge* MIN *toeſprack, myn* Soon —

in de tweede p. 7. *met* DE *Minne*. zodat Hooft, deeze plaatſen naderhand veranderende, verſlimmerd heeft. Nu is de vraag of deeze voorbeelden bewyzen, dat *Min* mannelyk is, en daarvoor van ons en anderen moet gehouden worden? zo ja: dan zeg ik weder, dat ook ZON mannelyk is, want de zelfde Hooft heeft geſchreeven DES *zons*, als boven gezien is. want wat reden heeft Hoogſtr. *des zons* te verwerpen, en *den min* aan te neemen en goed te keuren? want ZON en MIN zyn in de natuur noch mannelyk noch vrouwelyk, maar worden beide met vrouwelyke woorden benoemd; niettegenſtaande zy beide in de Fabelen als Goden voorkomen, en dus in alles gelyk zyn:

dat

Digitized by Google

dat dan hieromtrent van de eene waar is, is ook van de andere waar; wat van de eene niet, van de andere ook niet: en dus, als Hoogſtr. *des zons* veroordeelt, veroordeelt hy met een *den min*. Daarenboven oordeel ik, dat een bewys omtrent de Geſlachten, genomen uit de gedichten, voornaamelyk minnedichten, van Hooft, van geen gezag ter werreld is, dewyl hy zich daarin honderdmaalen vergeet, gelyk den geenen bekend is, die dit ſtuk verſtaan. zie 't ſlot der Aantek. beneden IV. 284. zodat Hoogſtraten zich hier ſterk heeft zoeken te maaken met de zwakheid van deezen grooten Dichter. Deeze plaatſen dan niet in ſtaat zynde om iets te bewyzen, behoudt Hoogſtr. niets overig, om zyne ſtelling, dat *Min*, voor den *Minnegodt* genomen, mannelyk zy, goed te maaken. Want (ſchoon zelfs de drie boven aangehaalde plaatſen al iets beweezen) de vyf anderen zouden evenwel niet te pas komen; gelyk we aantoonen zullen. De eerſte, van Vondel ontleend, is uit den Brief van Acontius, onder de Heldinnebrieven van Ovidius: *Febe, de Jaghtgodin, heeft my in den droom bevolen, dit aen u te ſchryven, ook de* MIN; *toen ik ontwaekt was: van welke d'een my reedts met* ZYNE *pylen gequetſt heeft.* Hoe? bewyſt dit *zyne*, dat het woord *min* mannelyk is? dan hebben wy ons tot noch toe kwaalyk verbeeld, dat *wyf* onzydig is: want wederom Hooft zelf ſchryft in Tacitus p. 226. *toen 't* wyf *vry was, gaat* ZE *uitſtel zoeken.* en Jer. de Decker in Joan. den Dooper:

En zal het wyf *den vorſt haeſt winnen op* HAER *zy.*

ja de ouden, die de geſlachten wel waarnamen, gebruikten dit woord *wyf* noit anders. zegtmen hiertegen, ſchoon *ze* en *haer* vrouwelyk zyn, 't lidwoord *het* toont evenwel dat *wyf* onzydig is? 't is waar; maar alweer een bewys voor my: want, om die zelfde reden, ſchoon *zyne* mannelyk is, blyft echter het woord *min* altyd vrouwelyk. omdat *haare*, *zyne*, betrekkelyk zyn op de perſoonen, waarvan geſproken wordt; en niet op de naamen, waarmede die perſoonen benoemd worden. maar ten anderen moeſt Vondel noodzaakelyk in de aangehaalde plaats *zyne* in het mannelyk ſchryven: of hy zou onze taal beroofd hebben van een ſieraad, dat zy heeft boven de meeſte nieuwen, ja zelfs boven de Latynſche taal, die alleen haar *ſuus* heeft, waar voor wy hebben, *zyne* en *haare*. Lees nu eens in de woorden van Vondel *haare pylen:* dan zal 't zeer onzeker zyn, van wiens pylen hy ſpreekt, van die der Jaghtgodin, of van die der Minne: want beide hadden zy *haare* pylen. Zie eens wat kwaade gevolgen men ſom-

Digitized by Google

tyds trekt uit de fraaiſte zaaken. De tweede plaats uit Vondel bygebragt, is uit het II. Deel der Poëzye p. 546.

Min *zagh moeders boezem bloen,*
En won wenden al verbaeſt.
Kuisheit greep HEM *met der haeſt,*
Greep en ſmeet HEM *met haer hant*
Schier een ſteenworp verre in 't zant,
Dat HY *van dien zwaeren val*
Hinkt, en eeuwigh hinken zal.

Hier hebben de zelfde aanmerkingen, als boven, plaats; want lees voor *hem* en *hy*, *haer* en *zy*; en 't zal terſtond weder twyffelachtig worden, of 'er van den *zoon* of van de *moeder* geſproken wordt. De derde en laatſte plaats van Vondel, genomen uit het zelfde gedicht, met de voorgaande, is wel eenigszins van eene andere natuur, doch bewyſt mede niets. zo luidt zy:

Cypris met haer zoontje *prat*
Op den hoogen wagen zat.
Min *de* VOERMAN *dreef de zwaen,*
Die haer voorttrok, wakker aen.

want de benaaming van *Voerman*, is niet betrekkelyk op het woord *min*, als een woord aangemerkt, maar op den perſoon, hier door het woord *min* uitgebeeld. want op de zelfde wyze zou dan ook weder *Zon* manlyk zyn, dewyl die hier en elders *Vader* genoemd wordt. de twee andere plaatſen van Hooft komen met die van Vondel overeen. De Hr. Hoogſtr. heeft zich dan hier laaten verleiden door zyn alte groote yver en toegeevendheid voor den Droſt Hooft; die onwederſpreekelyk kwaalyk ſchryft, *met den min*, enz. maar vooral hadt Hoogſtr. zich behooren te wachten van daartoe den naam van Vondel te gebruiken; dien ik volſtrektelyk ontken, oit het woord *min* mannelyk gebruikt te hebben. want, gelyk wy in den grondſlag deezer Aanmerkinge zeiden, dat kan alleen beweezen worden uit het voorgeſtelde lidwoord *den* (ook wel uit de Byvoegelyke Naamwoorden, doch die vindtmen hier naauwlyks zonder het gemelde lidwoord) en daarom hadt hy een plaats uit Vondel moeten bybrengen, waarin hy duidelyk *des mins*, of *den min*, geſchreeven hadt. Doch dit was onmogelyk: terwyl ik integendeel magtig ben aan te toonen, dat Vondel het woord *min*, hoewel het den minnegod, betekene, vrouwelyk ſtelt. want zo ſchryft hy in dit werk B. IV. *y*. 430.

Of

Digitized by Google

Of zytge een Godt, *men moght u aenzien* voor DE Min.
en weder B. V. ℣. 499. — *Ericyn, die prat*
Met haeren zoon, DE Min, *op haeren luſtbergh zat.*
immers zou hy, zo hy van die gedachten geweeſt was, die Hoogſtr. hem toeſchryft, op beide deeze plaatſen, DEN *min*, geſchreeven hebben. Laat ons dan deeze mistaſtingen van Hooft, gelyk wy die vrymoediglyk aantoonen, ook edelmoediglyk ten beſte neemen; en volgen het helder licht van onzen grooten Agrippyner, en zeggen met hem, *de min treft met* ZYNE *pylen*, wanneermen Kupido meent; doch, met HAARE *pylen*, wanneermen, zonder Venus of Kupido te bepaalen, van de *Min* ſpreekt: maar ſchryven noit, *de pylen* DES *mins*, of *van* DEN *min*. Het eerſte komt by alle Dichters voor, het tweede nergens dan by Hooft. Hy zelf ſchryft ook zeer wel in zynen Brief van Menelaus p. 737.

Nochtans de MIN *is kloek, en alles* ZYN *beſtendich*
Geduldt verwinnen kan. ZYN *liſtigheidt behendich*
Door alle zwaarigheen zich redt (och arm!) en lacht
Om Argus oogen zelf, als hy op Io wacht.

zo zingt hy ook van twee ſchoone winkbraauwen p. 633.

Boogjes, die de MIN *ontleent*
Als HY *niet te ſchertſen meent.*

en ter zelver plaatſe van het hair:

Geeſtezweepjes, wispeltuurtjes,
Daar de MIN *af leert* ZYN *kuurtjes,*
Peesjes tot ZYN *boog af dreit.*

Cath. Queſtiers, Geheimen minnaar *Act.* I. — *ja de* MIN
Meent altydt, dat HY *ziet, het geen* HY HEM *beelt in.*
Moonens Poëzy p. 180.

Hier zit de MIN *niet ſtil, maer voert op* ZYNE *wys*
Een aengenaemen krygh in 't ſtrytperk van twee harten.

Poots Minnedichten p. 169.

Dus doet de blinde MIN *hem dolen,*
Dien HY *met* ZYNE *ſchichten raekt.*

Antonides noemt de Min een *Koning*, Bruiloftsd. p. 67.

De MIN *die aerde en zee braveert,*
En alle heerſchappye ontwaſſen,
Alleen als KONING *triomfeert*
Aen beide 's hemels ſneeuwende aſſen.

Digitized by Google

Vollenhove daarentegen noemt de Min, *Koningin:* Bruiloftsged. p. 434.

De MIN *verdient dit beſt, die groote* KONINGIN.

en p. 438. *Hoe veel zachter weet de* MIN,
Als een heuſche RYXVORSTIN,
Elk te binden aen HEUR *wetten,*
En HAER *ryxgrens uit te zetten.*

onbepaaldelyk ſpreekt Hooft van dit Koningryk p. 664.

Groote Min, hoe ongelyk
Gaat het in uw koningryk!

Verder komt de Min in alles vrouwelyk voor, by Moonen in zyn Poëzy p. 275.

De MIN, *nooit ſlaen, nooit afgevochten,*
Gaet met vryaedjen HAEREN *gang.*

en p. 160. *Waerdoor de* MIN HAER *vlammen ſticht.*

Vollenhoves Poëzy p. 443.

MINNE *ſtreeft, zegt d'Amſtellander,*
En Parnas in Amſtellant,
Door de baren met Leander,
Tot verkoeling van HAER *brant.*

Poot, Bruiloftsdichten p. 201.

Nu krygt de zoete MIN *op zuivre zinnen vat.*
Eenhoren buigt met luſt zich voor HAER *groot vermogen;*
Ontſteken in den gloet, dien ZY *verſchoolen had*
In 't helder diamant van Geertruits lonkende oogen.

En zo noemt haar Moonen *Leevenwekſter*, p. 249.

Die Levenwekſter *woont in Deboraes twee oogen.*

Maar hoe? zal iemand, verzot op dit deel der taale, en denkende dat alle haare fraaiheid beſtaat in het ſtip waarneemen der geſlachten, my tegenwerpen; dit loopt in 't wild, en ondermynt den arbeid, dien Hoogſtr. zo loffelyk beſteed heeft aan zyne Aanmerkingen over de geſlachten. maar al zacht! het loopt niet in 't wild; en, wilt gy luiſteren, men zal u daaromtrent vaſte gronden aanwyzen, waarop gy veilig moogt bouwen. Men moet hier weder met oordeel en beſcheidenheid te werk gaan. Als gy ſpreekt van de MIN, als een *bartstogt*, kunt gy haar nooit andere dan vrouwelyke benaamingen geeven, als *Leevenwekſter*, *Koningin*, *Vorſtin*, *moeder*, enz. en moogt, van haar ſpreekende, nooit *Hy* of *Zyn*, maar moet altyd, *Zy* en *Haar* zeggen: dit is buiten de fabeltaal. maar ook in de fabeltaal kan zy in alle

Digitized by Google

alle haare benaamingen als een vrouw vertoond worden, wanneer zy voorkomt als eene godheid, zonder te bepaalen of men van *Venus* of van *Kupido* ſpreekt; want beide komen zy onder den naam van *Min* voor. maar, alsmen nadrukkelyk ſpreekt van Kupido, en hem de *Min* noemt, moetmen, myns oordeels, niet zeggen *Zy* of *Haer*, maar *Hy* of *Zyne:* noch geeven hem den naam van *Koningin*, maar van *Koning*, enz. Want vooreerſt is zulk een verwiſſeling van geſlachte in honderd andere gevallen, ook in andere taalen, gebruikelyk: en ten tweede, wordt door dit onderſcheid van *zyne* en *haare* (eene ongemeene fraaiheid van onze taal, die zo weinig te verwaarloozen is, als de geſlachten zelfs zyn) altyd klaar te kennen gegeeven, wanneer de *min Kupido*, en wanneer *Venus*, beduidt. zodat ik hier niet de minſte verwildering of verwarring, maar integendeel eene ſchaduwlooze klaarheid, in bemerken kan. De zelfde Aanmerking heeft plaats omtrent het woord Zon. het woord zelf is altyd vrouwelyk, gelyk Hoogſtr. wél zegt: ook in den natuurelyken ſtyl is de zon, *moeder*. Hooft in 't begin van Velzen:

En gy welzaalge ZON, *ô* MOEDER *zulker klaarheydt.*

maar in de taal der Dichteren is hy *vader:* Vondel hier:

— — *De* ZON *voor* VADER *aen te neemen.*

en B. XIV. ♆. 494.

En neem d'alzienде ZON *tot uwen* SCHOONVAER *aen.*

en B. VII. ♆. 154. —— *by dien alzienden* VADER.

De ZON, dien *hy verwacht ten* SCHOONVAER —

waarin aanmerkelyk is, dat hy zegt, DE *zon*, DIEN *hy verwacht* — en niet DIE, gelyk hy hadt konnen ſchryven. maar *dien* ziet hier op 't voorgaande *vader*, of 't volgende *ſchoonvaêr* (en zo ſpraken de beſte Latynſche ſchryvers; Cicero: *Studium*, QUÆ *Philoſophia dicitur*, en niet *quod*. &c. zie Glareanus over dit Latynſche werk I. 7. &c.) zo is ook de *Zon Vader* van Circe: maar Vondel noemt haar altyd, *dochter van* DE *Zon*. zie B. IX. ♆. 1042. XIV. 12. 48. enz. Zo komt de Zon ook voor als *Mimaar*, B. IV. ♆. 221. enz. Ja Hooft maakt geen zwarigheid, haar, die hy genoemd hadt in Velzen, *ô* moeder *zulker klaarheidt*, te noemen in zyn Gedichten p. 627. *Vorſt des Lichts.*

De VORST *des lichts zal af gaan ſpoelen*
Te nacht zyn *rou in 't klaare nat.*

als Minnaar der Aarde wordt ons de Zon, onder anderen, afgebeeld in de Bruiloftsgedichten van Antonides p. 100.

De ZON, *zoo lang in hooger trans*
Gebannen, komt met ſchooner glans
De borſt der Aerde weer ontſteken
En ſtoven, die nu vruchtbaer zwelt
En ziet, hoe haeren MINNAER *helt*
Voorover uit zyn *gouden wagen,*
En kuſt aen haer bedaeuden mont
En malſche kaken 't hart gezont.

maar jammerlyk taſt deeze zelfde Dichter mis in de Fabel van *Clytië*, of de *Zonnebloem*, waarvan hy een gelykenis ontleent in den Yſtroom B. IV. p. 122. daar hy ons de *Bloem* als *Minnaar*, en de *Zon* als *Minnaares*, *of beminde*, vertoont:

Gelyk de Zonnebloem, *verſlingert op 't gezicht*
Der ZONNE, moeder *van het al bezielend licht,*
Geduurig opziet met zyne *oogen van beneden,*
HAER *volgt, van dat* ZE *in 't Ooſt* ——

dat waarelyk een grove mistaſting is. voegelyker ſpreekt hiervan Sam. van Hoogſtraten, Dieryk en Dorothé *Act.* I.

Gelyk de gouden Zonneblom
Wanneer 'er BRUIGOM *in 't Oranje*
Op ZYNE *Koets met gulden franje*
In 't Ooſten ryſt, om rond en om
Des hemels welfſels door te dringen,
HEM *te gemoet ziet naar het ooſt,*
En door ZYN *glans van ſchaamte blooſt.*

Echter zalmen by goede Dichters, die hieromtrent eenige achtbaarheid hebben, noit vinden *des Zons*, of *van den Zon*, dan weder alleen by Hooft, die ook alleen gezeid heeft *den Min*: waarin hy zo weinig naar te volgen is, als Antonides die de Zonnebloem den minnaar der Zon noemt. Nu gebreekt noch aan deeze Aanmerking het laatſte deel onzer belofte: te weeten, ook iets te zeggen van eenige andere woorden, overeenkomſt hebbende met het geene van *Min* en *Zon* gezeid is. Hiertoe dient ook 't laatſte gedeelte van den grondſlag deezer Aanmerking, boven geſteld; t. w. *Datmen de benaamingen van Vader of moeder, Zoon of dochter*, enz. *aan andere zaaken kan geeven, zonder daardoor het geſlachte van den eigen naam dier zaaken te bepaalen.* gelyk het mannelyke *Voerman*, niet belet dat *Min* vrouwelyk is; en de naam van *Vader* het woord *Zon* niet mannelyk maakt. Zo vinden

Digitized by Google

denwe woorden ja perſoonen zelfs van 't manl. geſlachte benoemd met vrouwl. en onzydige naamen. Moonen noemt *den* Avond, *moeder*, Poëzy p. 269.

O heilige Avont, *die ontelbre goede dagen*
En blyde nachten baert voor onze jonge bruit
En haeren bruidegom, word MOEDER, *na lang draegen,*
Word MOEDER *van den Mai, gekroont met bloem en kruit.*

onze Dichter, *Den* Regenboogh, *Kamerjoffer* van Juno, in dit werk B. IV. ŷ. 650. (en meermaalen)

Der goden Koningin voer vrolyk naer om hoogh,
En treedende in haer hof wert van DEN Regenboogh
Haer KAMERJOFFER, *blyde ontfangen.*

Nadrukkelyker is dit, wanneer een *mansperſoon*, niet anders, dan met een *vrouwelyk woord* benoemd wordt, en men evenwel in het mannelyk geſlacht voortgaat, met *hy*, *hem*, enz. gelyk Vondel in Horatius B. I. Lierz. 3. *dat gy myne halve* ZIELE *behoedt, en* HEM *behouden overvoert aen de Attiſche kuſten:* HEM t. w. Virgilius, van wien eigelyk geſproken wordt. Moonen, Heil. Herdersz. VII. p. 53. van Chriſtus:

Zie daer, zie daer begint de Joodſche ZON *te ryzen,*
En Memfis fenixvlugt geleidt HEM *met haer wyzen.*

maar anders drukt Vondel zich hieromtrent uit, Maeghdebr. II. ŷ. 19.

Der ſterfelycken trooſt, Auguſtus ryck verſchenen
Gelyck een nieuwe ZON, *belooft zoo lang voorhenen,*
Eer ZY *te voorſchyn quam.*

vraagtmen waarom Vondel hier ZY zegt, en niet HY, gelyk Moonen? 't antwoord is gereed: omdat HY dubbelzinnig zou zyn, en op *Auguſtus*, toegepaſt konnen worden; dat de meening niet was. ik twyffel niet, of dit is de reden, dat Vondel hier niet HY gezeid heeft; en hy zal weldoen, die in zodanige gelegenheden altyd verkieſt, dat het minſt dubbelzinnig of duiſter is. gelyk Moonen ook zeer wel zegt, in de Uitbreiding van Mozes Lofzang p. 719.

De Filiſtyn dien' zyne Aſtarte,
De Maen, in 't gruwzaem mirtewout,
Daer heur DE BOELSCHAP *onderhoudt,*
En vleit en mint uit al ZYN *harte.*

zyn harte, hoewel *boelſchap* vr. is; doch hy ziet op den perſoon Endymion. Om dit te beſluiten zeggen wy, dat het voor 't begrip

van

van allerlei Leezeren de gemakkelykſte weg is (en wat is'er, dat een ſchryver meerder behoort naar te jaagen?) het voornaamwoord *zyn* of *haar* betrekkelyk te maaken op den perſoon waarvan geſproken wordt, en niet op den naam, waarmede die perſoon te vooren uitgedrukt ſtaat. en ik oordeel, datmen Hooft ook niet behoore te volgen, in deeze by hem zo zeer gebruikelyke uitdrukking, ſchryvende, onder anderen, in de Nederl. Hiſtorien B. XXII. p. 988. *Des verſtaat* ZYN HOOGHEIT, *om zeekre byzondere inzichten* HAAR *daar toe beweeghende, dat* —— want op *zyn Hoogheit*, behoort te volgen *hem* en niet *haar*. die dit breeder behandeld wil zien, leeze den Brief van den ſchryver der *Idea Linguæ Belgicæ Grammatica*, aan den Hr. A. Reeland, p. 56. 57. achter den Geſlachtlyſt van Hoogſtraten. Doch omdat het geene wy hier wederleid hebben, alleen gegrond is op het gezag van Hooft, zullen wy ook het geene wy beweerd hebben, tot beſluit, beveſtigen met het gezag van dien voornaamen ſchryver: die, ſchoon hy DES *Zons*, en DEN *Min*, geſchreeven hebbe, echter zeer wel wiſt te zeggen in zyn Gedichten p. 758.

Van DE *langarmde* Zee, DEN Vader *aller meeren.*

TWEEDE BOEK.

ŷ. 9. BLAEUWE WATERHEEREN) dat zyn *Watergoden.* zo zegt Venus tot haaren Oom Neptunus; B. IV. ŷ. 726.

—— —— *o* waterheer *Neptuin!*

De Navolgers van Vondel hebben hem dit woord niet kwaalyk ontleend. Antonides Yſtr. B. III. p. 77.

Nu was die blyde dag verjaert, de Waterheeren
Ten hoov' verſcheenen, om de Bruiloft te vereeren.

en p. 86. —— —— *wie durf ons hier braveeren,*
En zitten boven aen by zoo veel Waterheeren?

Poot, Mengeldichten B. II. p. 402.

Dus quamen eens de Hemelheeren
Filemons ſchamel dak vereeren
Met hunne komſte, ryk van vreê.

gelyk

Digitized by Google

gelyk Vondel ook ſpreekt in Faëton p. 81.

En wie is maghtiger dan 't hooft der Hemelheeren?

ŷ. 16. DROOGHT EN NET DE GROENE TUIT) *Netten* zal hier zyn *kammen*, of *kemmen*. Zach. Heyns, in Bartas Werken I. 4. p. 155. van den Hemel, by eenen paauweſtaart geleeken:

Beſaeyt met een geſtert van glinſterende vlammen,
Gerondet en genet *met blikkerige* kammen.

de allereigelykſte betekenis van *netten* ſchynt my den vogelen eigen te zyn, wanneer zy zich pluizen en reinigen, d. i. *netten*. Hertſpiegel B. VII. ŷ. 17.

Daar ziedy koopluy vrek, en nyver boeren vletten,
Den viſſcher 't net, de zwaan haar zilver-pluymen netten.

daar echter ook de Viſſcher gezeid wordt zyn *net* te *netten*, van welke letterſpeeling zie de Aantek. I. 359. Onze Dichter in den Lof der Zeevaart p. 157.

Gelyck Halcyone, by heldren zomeſchyn,
Zich bakert op het meir, en net, *en plniſt haer pennen.*

Ik weet niet of Poot dit woord wel gebruikt, als hy zegt, in de Minnedichten p. 167.

Ik zal, zoo moet root gout myn veder netten,
Op uwe kruin een kroon van ſtarren zetten.

Zie Vondel ook beneden B. III. ŷ. 214.

ŷ. 23. MET TWALEF MERKEN VAN DE ZONNE OP EENE RY) *Op een ry* is recht naaſt elkandere: want dat is de eigelyke betekenis van *Ry*. men zou konnen zeggen, dat een *Lyn*, en een *Ry*, het zelfde waaren, ten aanzien van haare rechtheid: doch dit onderſcheid is 'er tuſſchen beide, dat *Lyn* is een platte ſtreep, en *Ry* de zaaken, die op zulk een' ſtreep geplaatſt ſtaan. Niets is 'er dat rechter is, dan de ſtraalen van 't oog: als nu verſcheiden zaaken zo naaſt elkander geſchikt zyn, dat het oog van de eerſte tot de laatſte, langs alle de tuſſchenſtaanden zo kan heenen zien, dat de eene niet bevonden wordt meerder binnen, of buitenwaarts te ſtaan dan de anderen; zo zegtmen in volle kracht, dat die zaaken *op een Ry* ſtaan. waarom de naam zelf van *Ry* gegeeven wordt aan eenen maatſtok, dienmen gebruikt, om het gelyke verband der zaaken af te meeten; gelyk een *Lyn*, om een' rechten ſtreep te haalen. zulk een *Ry* gebruiken de metſelaars.

Digitized by Google

want zo verhaalt Kasper Brandt, in 't Leven van Hugo de Groot B. VI. p. 249. dat die Heer, zo wonderlyk als gelukkiglyk uit den Loevensteinschen Kerker verlost, en te Gorkum gekomen, zich daar verkleedde als een metselaar, en met een *Ry of Maatstok* in de hand, de Stad uitging, om onbekend door het volk, en op veiliger schuilplaats te geraaken. Dit zo zynde zoumen konnen vraagen, wat reden Vondel gehad hebbe, om de twalef Hemeltekenen hier te plaatsen *op eene Ry*, daar zy eigelyk eenen cirkel of ring uitmaaken? Hier komt te pas dat zo menigmaal herhaalde zeggen van den Griekschen Dichter Simonides by Plutarchus, dat de Poëzy een spreekende Schildery is. en 't geen een Schilder, in het afbeelden van dit Zonnenhof, heeft waar te neemen, past ook op den Dichter, die 't beschryft; schoon de Dichter veel zaaken onaangeroerd kan laaten, dat de Schilder niet kan doen. Ovidius zegt, dat deeze twalef tekenen hier verbeeld waaren, op ieder deur zes; maar in wat orde, meldt hy niet. zyn Vertaaler voegt 'er by datze *op eene Ry* stonden: doch de Schilders verbeeldenze ons in de ronde: en gemeenelykst in een half rond; zo, dat 'er maar zes zigtbaar zyn, gelyk ook maar de helft van den hemel voor ons zigtbaar is. Ook kanmen volstaan met drie, naar het weezen datmen aan de aarde, beneden afgebeeld, geeven wil: by voorbeeld, alsmen den Zomer schildert, met den Kreeft, den Leeuw, en de Maagd; in den Winter, met den Bok, Waterman, en Visschen. en zo in de andere getyden des jaars. Maar hier waarenze alle twalef, en dat wel verbeeld aan den Hemel. Wy zullen hier tusschen beide, tot nader verstand, zeggen, dat Vondel 't Latyn niet wel uitdrukt in deeze drie vaarzen 22–24.

Maer boven ging de konst de valdeur ryk bekleeden
Met twalef merken van de Zonne op eene ry,
De zes op d'eene deur, de zes op d'andre zy.

hy spreekt alleen van de 12. tekenen, en vergeet den ganschen hemel, die Ovidius zegt dat hier mede op de deuren afgebeeld was:

Hac super impoſita eſt cœli fulgentis imago,
Signaque ſex foribus dextris, totidemque ſiniſtris.

dat wy aldus konnen uitdrukken:

Om boog vertoonde zich de ſtarrenryke hemel:
De twalef tekenen, met leevendige kleur,
Staan, zes aan zes, verdeeld op de eene en de andre deur.

men moet zich deeze tekenen dan verbeelden aan den hemel, terwyl de

de aarde beneden afgebeeld was. Omze nu hier in een geheel rond te vertoonen, is niet wel kans, en zou zulks geen goede schikking maaken. Beter zou dat aangaan in een half rond; zo, dat het midden des zelfs boven aan de twee deuren raakte, daar zich die, geslooten wordende, te saamen voegen, en de twee uiterſten weerzyds tot op de kimmen naar beneden daalden, of liever, wat boven de kimmen, tegen de poſten der deuren ten einde liepen. Dit zou zekerlyk de gemakkelykſte weg zyn. maar my dunkt, dat men den *Zodiak*, dat is Dierenriem, doch dien wy anders niet oneigelyk noemen den Dwersriem, hier met zyne 12. Tekenen noch zou konnen vertoonen op eene andere wyze; te weeten, noch in een heel, noch in een half rond, maar, volgens zynen Duitſchen naam, dwers door den hemel loopende, ſtrekkende zich van de linke zyde der deuren, geduurig, doch echter een weinig geboogen, opwaart ryzende, tot tegen den poſt der rechte deure, op de wyze van eenen draagband of ſluier, die, over de rechte ſchouder hangende, dwers over de borſt, tot beneden aan de linke zyde af hangt. Deeze gelykenis van eenen ſluier vind ik hier zeer gepaſt, en het ſtaat my vry, die te pryzen, dewylze van myne uitvinding niet is. de geeſtryke Franſche Dichter Du Bartas ſchildert ons de Natuur met deezen Dwersriem, dien hy vervolgens een' *Oranjen Bandelier* noemt, dwers om haar lighaam geſlagen, op de wyze van eenen Sluier. doch hoor hoe zyn Vertaaler Zach. Heyns dit uitdrukt I. 4. p. 156.

De twaalf in den Riem, waerme de Heer der Heeren
Deez' overſchoon Natuur belieft heeft te vereeren,
Als in de Schepping' hy door ſynes ſtems gewelt
Voor 't blinckende gezin ſchoon wetten heeft geſtelt.
Riem die m' hadt overdweers *ſiet als een* Sluier *dragen,*
NIET *op de heupen* RECHT *in 't rond' om 't lyf geſlagen.*

Niet recht is zo veel of hy van de Tekenen zeide, *niet op eene ry.* Maar zou Vondel ook zyne gedachten hierover niet hebben laaten gaan, en zo maar los heen, zonder overleg, geſchreeven hebben *op eene ry*, om een rymwoord te vinden? in den beginne ſcheen 't my zo toe: doch misſchien oordeelde ik te ſchielyk. ten minſte moetmen niet alles veroordeelen, wat met onze gedachten niet aanſtonds overeen komt. en mogelyk datmen nu deeze Tekenen hier voegelyk *op eene Ry* zoude konnen plaatſen, te weeten, alsmen de zelven zo ſchikte, dat zy als een' bovenlyſt deezer konſtryke deuren

Digitized by Google

vertoonden en uitmaakten. Doch wy zullen dit laaten aan 't oordeel van Starrekykers en Schilders.

ŷ. 25. DEN DREMPEL OP QUAM TREEN) alzo wel zou my hier behaagen TEN *drempel op*, gelyk onze Dichter elders zegt, als B. VIII. ŷ. 887. ten drempel *intreên*. en XIII. 586.

Geſleept by 't hangend haer ten drempel *uit en in*.

ŷ. 32. HET JAER, DE DAGEN, MAENDEN, UUR EN EEUWEN, EENE SCHAER ALLE EVEN WYT VAN EEN) Ovid. zegt:

— — — *Dies, & Menſis, & Annus,*
Seculaque; & poſita ſpatiis æqualibus Hora.

Hier is vooreerſt aan te merken, dat het *even wyd van een ſtaan*, 't welk Vondel aan deeze ganſche Schaar van *Jaaren*, *Dagen*, enz. toeſchryft, van Ovidius alleen gezeid wordt, ten aanzien van de *Uuren*: zekerlyk met oordeel en reden. doch wy zullen ons thans genoegen met dit aangeweezen te hebben, zonder ons hierin verder inte laaten: gemerkt de juiſte plaats van deeze allen, die den hofſtoet en de lyfwacht der Zonne uitmaaken, net te bepaalen, meerder tot de Schilderkunſt, dan tot de Dichtkunſt, ſchynt te behooren. maar ten anderen, het geen ook byzonderlyk tot deeze laatſte, en ons oogwit behoort, zo merken wy hier aan, dat de Vertaaler de orde, die Ovidius in het optellen deezer Naamen zo wel waarneemt, kwaalyk ondereen gemengd en verward heeft. Ovidius noemtze in deezen rang: *Dag*, *Maand*, *Jaar*, *Eeuwen*; en voegt 'er dan eindelyk by de *Uuren die allen evenwyd van een ſtonden*. hy hadt deeze miſſchien ook wel eerſt mogen noemen; doch zo als hyze hier meldt, en door het geene hy van haare plaatſing zegt, zonder hyze genoegſaam van de anderen af, waarmede Vondel haar vermengd heeft. zekerlyk is 'er een goede orde in de optelling des Latynſchen Dichters: en hoe natuurelyk en fraai, en dierhalve hoe noodzaakelyk die zy, kanmen leevendig zien uit vergelyking van deeze plaats met die van andere Dichters, die, van deeze zelfde zaaken ſpreekende, die orde beter in acht genomen hebben, dan Vondel hier. in de eerſte plaatſe maaken wy geen zwaarigheid om den ſierelyken Poot hier te ſtellen tegen Vondel. die voortreffelyke Leerling van onzen grooten Meeſter zingt aldus van den Tyd, in zyn Gedicht, genoemd Snelheid en Woede des Tyts p. 350.

Wie

Digitized by Google

Wie keert den ſnellen loop van Uuren, Dagen, Weeken?
Zelf 't ronde Jaer *draeft rad op* Zespaer Voeten *heen.*
Ook laten d' Eeuwen *ons van haeren aftogt ſpreken,*
En niemant brengt den Tyt *te rug die eens verdween.*

Maar magmen by deeze Mannen Jan Vos ook wel noemen? ik vrees dat veelen liever met Vondel zouden dwaalen, dan met Jan Vos den rechten weg gaan. doch ik oordeel, als Jan Vos de zelfde zaak beter uitdrukt dan Vondel, dat echter zelden gebeurt, datmen zeer beſchroomd en armhartig moet weezen, om dat niet te durven belyden. zo ſpreekt hy in den Zeekrygh tuſſchen de Staaten en Engeland p. 308.

De Moeder van de kunſt gedoogd hier geen verwaanden.
Het ruſteloos Gedacht, dat duizent vleugels heeft,
Heeft hier de Daagen, *ja de* Weeken, *en de* Maanden,
De Dochters van het Jaar, *ſtaagh by haar waarze zweeft.*

ŷ. 34. JAERELIXE) Lees: *jaerelyxe*, als in d'eerſten druk.

ŷ. 38. MET KEGELEN VAN YS) Zodanige *Kegelen* zyn, alsmen dikwils ziet hangen aan gooten en daken, wanneer het druppende water van onderen geduurig aanvrieſt. Ovidius beſchryfize ons in 't voorgaande boek ŷ. 120.

—— *et ventis glacies adſtricta pependit.*

't welk Valentyn uitvoerig en zeer wel vertaalt, *en hingen toen ſcherpe* lugtkegels *aen de daken geronnen:* waarvoor Vondel veel eenvoudiger zegt ŷ. 144. *en 't water vrieſt tot ys.* fraai zegt hy in Faëton *Act.* II. Rey:

Zy ſtryden fel, als nacht en dagh,
Als vier en ys, als kool en kegel.

J. Six van Chandelier, Amſterd. Winter p. 63.

Gins komt een ſterk gevolghde Boer,
Vol winds gereên uit 't Veener moer,
Ruigh om zyn ongekemde kin
Met lange Keegels ys *'er in.*

Plantyn: KEGEL, ysdruppel, *ſtiria.* Kiliaen: KEGHEL, *Fland.* i. KEKEL, *ſtiria.*

ŷ. 49. UIT UW' STAM GEBOREN) beter zou zyn, *uit uw zaad geboren.* ja zo moeſt het noodzaakelyk zyn: want het komt 'er hier

Digitized by Google

op aan, of Faëton de eigen zoon was van Febus; dat is, of hy *uit zyn zaad* geboren was: want hy kon wel *uit zyn ſtam* geboren zyn, zonder echter zyn Zoon te weezen. uit iemands ſtam geboren te zyn, wordt niet gezeid van eigelyke kinderen, maar van de navolgende neeven. *Stam* is *geſlacht*, en zo komt het honderdmaalen in dit werk en elders voor. 't is een overdragtelyke ſpreekwys, ontleend van eenen boom, die niet alleen een' ſtam maar ook verſcheiden takken heeft; en paſt dus niet alleen op een' vader en zynen zoon, maar op een ganſch geſlachte.

ŷ. 57. GING WAERLYK VAN MY ZWANGER) moeſt zyn, *uit of by my*. welk laatſte gemeener by ons gebruikt wordt. want eene vrouw gaat zwanger UIT of BY *haar man:* maar zy gaat zwanger VAN *het kind*, dat zy baaren zal. beneden B. IX. ŷ. 390.

En zy ging zwanger VAN *eene overeedle* vrucht.

en VI. 257. — — *zy zwanger* VAN *haer* dragt. *enz.*

ŷ. 60. WAT GAEF UW HART BEHAEGE EN LUSTE: IK SCHENK HET U) *het* moeſt hier noodzaakelyk zyn *haar:* want daar wordt duidelyk geſproken van eene *gaaf*. doch *haar* klinkt daar niet alte wel; beter zou miſſchien zyn, *ik ſchenkze aan u*, of *ik offerze u*, of iets diergelyks.

ŷ. 66. TERSTONT BEROUDE GODT DIEN EEDT) voor *Godt*, lees *hem*. *eedt* heb ik hier doen drukken voor *eet*, omdat 'er ŷ. 63. zo ſtaat. maar moeſt ik ook niet *dien* veranderd hebben in *die?* ja, volgens de taal; maar hoe Vondel 't hier gemeend hebbe, kan ik bezwaarelyk zien. en mogelyk zoumen, naar zyne meening, *godt* niet moeten veranderen in *hem* maar in *hy*. 't Is waar, men zegt niet in goed Duitſch, *hy beroude dien eed*, maar *hem berouwde die eed*. echter hadt Vondel die zowel konnen zeggen, als hy zegt B. IV. ŷ. 327.

DE voerman *van 't geſpan des lichts verdroot dees ſtraf.*

voor *Den voerman*. dat echter geen drukfout is, als blykt uit het vervolg. ook worden zulke drukfouten, meer dan eens voorkomende, veiliger aangeweezen, dan veranderd. 't ſchynt dat zeker geleerd Heer in onze dagen, deezen misſlag van Vondel, zo hy hem geleezen heeft, ontleend hebbe; zynde een groot liefhebber van deeze miſſelyke en onnatuurelyke uitdrukking: *Ik behaag dat te doen; ik heb dat behaagen te doen;* enz. ŷ. 81.

Digitized by Google

ŷ. 81. SCHOON ZYN MAGHT HET AL BEHEERSTE) dit ſchynt te onderſtellen, dat Jupyn nu niet alles beheerſte. doch dat wil Febus niet zeggen, en 't zou hem ook niet paſſen. Dit is den zin bederven om het rym goed te maaken. de verleeden tyd voor den tegenwoordigen. moeſt zyn *beheerſche*.

ŷ. 105. HET SPOOR) beter zou hier zyn, *Neen: 't ſpoor* — en noch beter, *Neen: 't pad*, om een kwaalykluidende herhaaling van 't woord *ſpoor*, dat in den volgenden regel weder voorkomt, weg te neemen. ŷ. 107. wordt ook 't woord *baan* tweemaalen uitgedrukt: doch is die herhaaling goed.

ŷ. 110. RAZERYE)· buiten deeze plaats leeſtmen in dit werk anders altyd *razernye*. het zou mogen ſchynen, of de Dichter hier het gelykluidende Rym van *Emonye* en *Razernye* hadt willen myden. doch, behalve dat diergelyke Rymwoorden in dit werk meer voorkomen, zo ſchryft hy ook B. XV. ŷ. 933. *razernye*, niettegenſtaande het daar rymt op *Lacinye*. Zie onze Aantek. aldaar. Hier zullen wy ſpreeken van het woord zelf: dat onze Dichter in andere werken meermaalen zo ſchryft. als in zyn Poëzy I. deel p. 50.

De Razery, *door 's legers wreede tenten*
Van bant geſlaeckt.

en p. 325. — — *tot moorden aengehitſt*
Van Razeryen.

daar 't rymt op *ſtryen*. Noch in Palamedes *Act.* I.

Waer vlieden wy? Wat Razery
Komt uit den afgront klimmen?

Hooft in Baeto *Act.* I.

De grootſte Raazery *in haar getergden toren.*

Sam. van Hoogſtraten, Dieryk en Dorothé *Act.* IV.

De wraakzucht hitſte ons volk tot raſery *en moort.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 121.

Men brand geen' Ketters meer: die razery, *geſtegen*
Uit Plutoos zwavelpoel, is lang weer neergezegen.

Jan Vos, Zeekrygh p. 306.

Zy zou de vierde tot de razeryen *weezen.*

Roemer Viſſcher, Ghenoegl. Boerten III. 61.

Lieffde is niet dan een brandende raſerye.

Hertſpiegel B. II. ŷ. 379.

Nu

Nu om de toornicheids verwilghde razery.

P. Scriverius, op den Christ. Lofzang van D. Heinsius:

—— *de* razery *die Saul heeft geplaeght.*

en even te vooren spreekt hy ook van de *razery* der Mænaden, of Bacchanten. gelyk ook D. Heinsius zelf, Hymn. van Bacchus ℣. 552.

— — — *dan worden zy terstont*
Van uwe razery *bestoven en verwont.*

Brederode, Roddrik en Alfonsus *Act.* I.

Dat de Tydt, noch de Doodt, noch helsche Razeryen,
Dees bandt te gheener stondt in stucken souden snyen.

zo vindtmen ook, om al hooger op te klimmen, by Kiliaen alleen *raserye;* maar by Plantyn beide, *raserny* en *rasery.* De Mechelsche Rederykers, op 't Landjuweel 1561.

Met een seer goede raserye ——

dat is *drift*, of *verrukking*. en noch een halve eeuw te vooren, in de Historie van Alexander 1515. cap. 25. *onmanierlike gramschap maeckt dulheyt en* raserie. Moetmen nu de *n* zo maar onverschillig in dit woord invoegen of uitlaaten, zo als 't ons uit de pen rolt? of moetmen onderscheid zoeken tusschen *Raazerny*, en *raazery?* het eerste, te weeten het onverschillig gebruik, kanmen afleiden uit de onbeschaafdheid der ouden, die voor *tovery*, ook zeiden *toverny*, gelykwe leezen in de Legende van S. Nazarys 1478. fol. 130. c. Destructie van Troyen 1479. fol. 12. a. *enz.* Omtrent het tweede, of het onderscheid tusschen beide: daartoe zouden wy eenigen grond hebben in *Raazerny* en *slaaverny*. Dit laatste woord betekent de *dienstbaarheid* zelve, zonder betrekking op eenigen persoon: en van een persoon sprekende kanmen zeggen, dat hy in *slaaverny* is, ook dan, als hy slaapt of stilzit. maar *slaavery* zoumen konnen neemen voor eenen *slaafschen arbeid*, waarin ook die geenen zich wel ingewikkeld vinden, die niet in *slaaverny* zyn: en zo zou *slaavery* zyn, niet *dienstbaarheid*, maar de weezendlyke oeffening en werkzaamheid in een' slaafschen, dat is, lastigen arbeid: welke betekenis ook legt in 't woord *slaaven*. waarvan zie B. VIII. ℣. 932. Zo kanmen ook *Raazerny* voor de drift en dolheid zelve neemen, en dus ook in Poëzy voor die Helsche Gezusteren, *Furien* anders genoemd: en *Raazery* voor de tegenwoordige en daadelyke uitwerking van die drift. Daar is iets in dat my toelacht, doch ik kan het met geen bewyzen staaven, en laat het dus aan 't oordeel van bescheidene, en zich des verstaande Leezeren.

℣. 116.

Digitized by Google

ŷ. 116. IK BEN NIET MAGHTIGH HEN TE HOUDEN IN BESTEK) Ik heb hier iets gedaan, dat ik boven ŷ. 66. zelf gezeid heb, dat veiliger niet gedaan wordt; doch toen ik dat schreef, was dit al geschied; anders zou ik het gelaaten hebben. in den eersten druk leestmen hier *hun*, dat zekerlyk kwaalyk is, want het staat in den vierden naamval, en moet bygevolge zyn, *hen*. maar hier kort onder ŷ. 168. leestmen weder:

—— *dat men* hun *naen tegenhouden kan.*

dat ik ook veranderd heb in *hen*, gelyk het buiten allen twyffel moet weezen: want *hun* is de derde en zesde naamval, die by *houden* en *tegenhouden* niet passen. In een werk, dat zo weinig beschaafd, en zo groot is, als dit, is 't niet te verwonderen, datmen ook wel eens *hen* voor *hun*, en *hun* voor *hen* leest. gelykwe dit laatste ook vinden B. V. ŷ. 549. —— *om* hun *te praemen.*

't welk blykt kwaalyk te zyn, uit B. XIV. ŷ. 850.

Ook Priaep, die den hof voor dieven sluit, hen *praemt.*

zo schryft hy ook B. VIII. ŷ. 967.

Hier op begint Jupyn hun *gunstigh aen te spreeken.*

maar B. III. ŷ. 837.

Waerom godt Bacchus hen *dus aenspreekt.*

Dit onderscheid van *hen* en *hun* neemt Vondel anders zeer naeuwkeurig waar: en het is een groot sieraad onzer taale, en geeft der redeneeringe daerenboven doorgaans licht en klaarheid. de Buigingen van dit voornaamwoord geeft ons Moonen zeer wel op, in zyn Spraekk. kap. 21. p. 127. en hebben wy het door alle zyne Naamvallen in eene Zinsluitinge vervat op deeze wyze: ZY *zyn goede vrienden: doch geen* HUNNER *behaagt my, ook behaag ik* HUN *niet; echter haat ik* HEN *niet: maar zal my wel* van HUN *wachten.*

ŷ. 131. OCH FAËTON, enz.) Dit en de vier volgende vaarzen heb ik, tot oeffening van mynen Dichtlust, hieraldus veranderd:

Och Faëton! gy eischt een straf vol ongevals,
Geen vaderlyk geschenk. Wat valt gyme om den hals,
O roekelooze zoon! wy zwoeren by de stroomen
Des helschen Styx: al wat gy eischt, zult gy bekomen.
Maar eisch voorzigtiger, en iets dat u betaamt.

of wilt gy, en Vondels vertaaling, en ook myne verandering, liever door Vondel zelven verbeterd zien? hoor dan hoe hy Febus doet

Digitized by Google

ſpreeken in zyn Treurſpel van Faëton *Act.* II.

Gy eiſcht geen godsgeſchenk, maer een gewiſſe ſtraf:
Waerom omhelſtge my? dat ſmeeken is verloren.
Wy hebben eenwerf by den jammerpoel gezworen.
'k Ontzegge uw' eiſch niet, ſchoon myn hart inwendig wroegt,
Maer wenſchte alleen datge u in 't eiſchen wyzer droeght.

Men kan daar ook het overige van deeze klagte van Febus vergelyken met deeze Vertaalinge: en dat zal beveſtigen dat ik meermaalen gezeid heb, t. w. dat de fouten in dit werk alleen uit onachtſaamheid geſprooten zyn. Wiltge eens lagchen? zo lees hier de vertaaling van Valentyn: *Wat valt gy my, rukkelooſe, met de blanke bouten om den hals?*

ŷ. 142. DE SPEEK VAN ZILVRE MASSEN) *Mas* is, volgens Becanus (gelyk Kiliaen aantekent) *een verzameling van veele zaaken tot een:* en L. Meyer verklaart het in 't I. deel van zynen Woordenſchat, door *Klomp:* en telt het dus onder de Baſterdwoorden. Zach. Heyns, in de Werken van Bartas I. 1. p. 16. van den Chaos:

In een Maſſ' *ongeſchikt al over hoope liep.*

in den zelfden zin zegt J. de Decker in den Lofzang van Prudentius ŷ. 58.

Iet dat voor 't Hemels weſen,
Ja voor de formelooſe maſſ'
Des grooten Alls in weſen was.

en hy verklaart het op den kant door *Chaos.* Vondel noemt ook met deezen naam de verzameling van Jooden en Heidenen tot éene Kerke, Heerl. der Kercke B. I. p. 5.

— — *die* mas, *uit veele troepen*
Van allerhande bloet, tot eenen plicht geroepen,
En godsdienſt en altaer, en eeuwigh heilgenot,
Verknocht met d'englen en Gezalfden, menſch en Godt,
Was tot zyn Kerck gewyt.

de *zilvre maſſen*, waarvan Vondel hier ſpreekt, zoumen nu in dagelykſche taal noemen, *maſſief zilver.* in de zelve hoortmen nu ook ſomtyds wel eens zeggen, *in eene maſſa.* doch het mag nu wel gehouden worden buiten gebruik te zyn. De Italiaanen noemen *maſſo*, een groote rots, die in de aarde geworteld is. Menage, *Orig. della Lingua Italiana:* MASSO, *ſaſſo grande, radicato in terra.*

ŷ. 154.

Digitized by Google

¥. 154. BEVAL AL D'UUREN) De herhaaling van eene zelfde lettergreep, terſtond na elkandere, *beval al*, is in zich zelve een kleinigheid, die waarelyk niet veel om 't lyf heeft: en de fraaiheid die 'er een werk door ontfangt, is gaar weinig. echter heeftmen voorlang aangemerkt, dat voortreffelyke dichters zulke kleinigheden niet alleen niet gemyd, maar zelfs ſomtyds gezocht hebben. Ik oordeel hier weder, datze beter nagelaaten worden; want daarze niet zyn, wordenze noit geeiſcht; en daarze zyn, geevenze den afgunſtigen altyd ſtof van berispinge. In dit werk komenze meermaalen voor. als boven ¥. 44.

—— —— *hooftlicht van 't ganſche* aertryk, ryk *van lof.*

en ¥. 156. *vier vierſtuivers.* ¥. 457. *'t broederlyke lyk.* ¥. 906. *'t geen geen oogen zagen.* ¥. 1015. *beſmet met haere lucht.* B. III. ¥. 44. *dry ryen.* B. VI. ¥. 317. *terſtont ontglipt.* B. VII. ¥. 596. *Maraton ſtont ſtom om u.* ¥. 840. *ondereen en zonder onderſcheit.* B. VIII. ¥. 490. *ten ſnuit uit.* ¥. 886. *in 't ingaen.* B. XIV. ¥. 323. *dage in 't verſchiet ziet.* en ¥. 115. *in 't zandige gewoſt.* B. XIII. ¥. 869. *van Autander.* B. IX. ¥. 484. *beden reden geven.* B. XIII. ¥. 884. *Priams ſtam.* B. II. ¥. 305. *alle Alpen*, en zo meer anderen. Doch wat onze tegenwoordige plaats belangt, het woord *al* ſchynt hier alleen te ſtaan, om deeze letterſpeeling te maaken: want anders is 't overvloedig; te meer, omdat hier HY vergeeten is. want alsmen deeze woorden, gelyk geſchieden moet, vergelykt en te ſaamenvoegt met de voorgaande, ¥. 152. *Toen nu de Vader zagh hoe hemel — Beval al d'uuren*, zietmen klaar, dat hy hadt behooren te ſchryven, *Beval hy d'uuren —*. Anders zou 't luiden, als d'eerſte woorden aldus geſteld waaren, *De Vader, ziende nu hoe hemel — Beval al d'uuren —*, 't welk goed zou zyn. Als wy de werken van 't groſonzer Dichteren, ja ook van de Beſten, met aandacht doorleezen, vindenwe dikwils dat hier en daar een woordje uitgelaaten is, dat noodzaakelyk vereiſcht werdt tot volmaaking van den zin. ja dit zelfde HY is in dit werk meer dan eens vergeeten: als B. IV. ¥. 889.

By graeuwen blyft het *niet: maer* * dreight, *zoo hy niet ryze,*
Met opgeheve vuiſt dien onbeleefden gaſt.

maer dreight, dat op zich zelf gebrekkelyk is, moet aangevuld worden met den naaſtvoorgaanden perſoon of zaak. doch daar vinden wy *het*, 't welk niet paſt by *dreigt*: want die dreigde, was Atlas. moeſt dan weezen, *maar hy dreight.* doch met de minſte verandering zou-

Digitized by Google

men dit vaars aldus konnen verbeteren:.

By graeuwen blyft hy *niet; maer dreight* —

Wederom B. V. ℣. 495.

De helſche Dwingelant (Pluto) —

— — *liep langs den gront van 't eilant door*
Sicilie, en vindende geen plaetſen die bezweeken,
Verging zyn vrees, *en* * wert *gezien, langs deeze ſtreeken,*
In 't ommerennen van nicht Ericyn —

dat niet anders luidt, dan of zyne *vrees* gezien wierdt: dat echter hier geen plaats heeft. om dit gemakkelykſt te verbeteren, kanmen den zin ſluiten na *vrees*. en beginnen dan weder, *Hy wert gezien.* Dat dit *hy* hier herhaald moet worden, ſpruit uit de tuſſchenkomſt van het woord *vrees*, het welk de volgende werkwoorden noodzaakelyk moet beheerſchen, tenzy daartoe weder een andere perſoon of zaak benoemd werde. indienmen nu hier, voor *Verging zyn vrees*, wilde leezen, *Herſtelde zich;* zoo zou, *en wert*, ook volſtaan konnen, omdatmen dan noodzaakelyk moet opklimmen tot het eerſtgenoemde Zelfſtandig woord, *De helſche dwingelant*, dat alle de volgende werkwoorden beheerſcht, zonder dat 'er eenige herhaaling van *hy* noodig is. doch de eerſtgemelde verbetering is de beſte, omdat met de woorden *En*, of *Hy wert gezien*, hier een geheel nieuwe vertelling begint. Want ook de zinſcheidingen, en de tekenen daartoe geſteld, worden in dit werk ganſch niet wel in acht genomen: daar honderdmaal, door een *comma*, en het koppelwoord *en*, twee en meer zaaken vereenigd worden, die ganſch geen verband met elkander hebben. 't welk een groot bewys is van onbeſchaafdheid, en veele plaatſen duiſter en moeielyk te verſtaan maakt. zie de Aantek. hier onder ℣. 353. en V. 646. Die tekenen der zinſnydinge ben ik gewoon te gelyken by de laatſte ſtreeken van de hand des ſchilders aan een fraai tafereel, hier wat hoogende, daar wat diepende, opdat het eene te beter op het andere afſteeke, en alles met eenen opſlag beſcheidelyk onderkend werde. Noch eens, voor de vierde reis, is *hy* vergeeten B. VII. ℣. 519.

Men *meende* dat hy *viel van boven neer*, *maar* * bleef
Gelyk een zwaen, die op haer witte vlengels dreef,
Noch hangen in de lucht.

ik kan my niet genoeg verwonderen, dat dit Vondels ooren, ook zonder dat hy 'er aan dacht, niet geſtooten hebbe: want my dunkt dat het kwaalyk, ja niet, te leezen is, ofmen moet aanſtonds voelen, dat

dat 'er iets hapert. 't is waar, alsmen hier naarboven klimt, vinden wy aanstonds *hy*: maar die *hy* heeft een groot blok aan 't been, te weeten het voorgaande *dat*; *dat hy*: want dit *hy* kan niet herhaald worden, noch geen tweede werkwoord beheerschen, of *dat* moet mede herhaald worden; en dus zou *bleef* mede, gelyk *viel*, afhangen van *men meende dat hy* — doch dit kan niet weezen. zoo moetmen dan, verder opklimmende, komen tot *men*. *Men meende, dat hy viel, maer* men *bleef* — doch dit is noch ongerymder dan 't ander. bygevolg moetmen noch hooger gaan, om dien te vinden, die *bleef*: doch eerwe daartoe konnen komen, zynwe den draad der redeneeringe kwyt, en voelen onze gedachten in 't war geholpen: waarvan zich een goed schryver voor alle dingen behoort te wachten. Om nu ook deeze plaats, met kleine verandering, te verbeteren, doenzich twee wegen op. vooreerst weder, door het sluiten van den zin na *van boven neer*, en door 't veranderen van *maer* in *hy*; aldus:

Men meende dat hy viel van boven neer. hy *bleef* —

ten anderen kan 't ook op deeze wyze geschieden:

Men meende dat hy viel van boven; maer hy *bleef* —

met meer verandering, zou ik 't echter veel liever aldus verbeteren:

Men meende, dat hy was gevallen; maer hy bleef —

Op de zelfde wyze vind ik dit *hy* uitgelaaten in het Twistgesprek van D. Jonktys ℣. 835.

De Vryheyd, *die hy hadt, die hoog-geachte gaef,*
*Ontvalt hem dies te meer, en.** werdt *een nietig slaef.*

hier kan *en werdt* niet t'huis gebragt worden, dan op *Vryheyd*, doch die kanmen niet zeggen dat *een slaaf werdt*. dit vaars zoude men gemakkelykst aldus verbeteren:

Ontvalt hem t'eerder, *en* hy *werdt een nietig slaef.*

℣. 176. ZOO RY TE HOOGH NOCH LAEGH) hier is weder eene uitlaating: want men zegt, *te hoogh noch* te *laegh*: doch dat kan in een vaars niet gezeid worden. maar wel,

Zoo ry noch hoogh noch laegh — of,
Zo ry te hoogh noch ook te laegh —

vervolgens ℣. 178. zegt hy: *En rydge* veel *te laegh*; daar dat *veel* integendeel overvloedig is. doch laat Vondel weder Vondel verbeteren. zo spreekt Febus in zynen Faëton *Act.* II. p. 22.

Zal aerde en hemel elck van pas uw warmte deelen,

Digitized by Google

Hou niet te hoogh, noch ook te laegh, met uw garreelen:
Want rydtge hoogh, zoo steeckt uw torts den hemel aen.
En rydtge laegh, zoo ziet gy d'aerde in koolen staen.

Bartas heeft deeze vermaaning van Febus aan zynen zoon naargebootst in den 4. Dag, daar hy, de zonne aansprekende, zegt, volgens de overzetting van Zach. Heyns p. 173.

Want so ghy meet u licht doorliept de leechste randen,
De hitt' uws aengesichts de menschen son verbranden:
En so u plaetse waer daer nu Saturnus sit,
Het son hier al vergaen, dat by gebreck van hitt'.

ŷ. 192. TE WAGEN) zo weder ŷ. 197. als mede B. I. ŷ. 952. XII. 100. VIII. 1082. XV. 673. In 't Berecht voor Faëton: *Aldus houden de historiekundigen dat Faëton een zeker Konings zoon was, die,* te wagen *langs Padus vever, den stroom der Celten, rydende, in dien stroom quam te storten.* J. de Decker, Lof der Geldz. p. 151.

Als ook der lichten vorst, vrou Thetis bed ontweken,
Des morgens stygt te koets.

ŷ. 198. VERQUIKT DAT HEM DE TOOM EN TEUGEL MAGH GEBEUREN TE MENNEN) *toom* en *teugel* zyn 't zelfde; en by gevolg een van beide overvloedig: misschien ook de laatste woorden *Te mennen.* Maar buiten dat; is het wel gezeid, *den toom mennen?* Vondel zekerlyk spreekt meermaalen zo: als in dit zelfde boek ŷ. 530.

Zoo Jupiter den aers der paerden recht leer kennen,
Zal hy niet straffen dien 't ontschoot den toom *te* mennen.

in Faëton *Act.* IV. p. 38.

Hy schrickte zelf, en mende, *een voorspel van zyn straf,*
Den teugel *niet* ——

in het I. deel zyner Poëzye p. 29.

Of is 't een helt van 't oude Room,
Die op den vyantlyken boôm
Tot weering van gemeene elende,
Geluckig d'oorlogstoomen mende?

Voorrede van den Berymden Virgilius; in 't begin: *Toen Octavianen Augustus, Julius Cezars naezet en erfgenaem, den burgerlyken oorloogh geluckigh had beslecht, Janus tempel gesloten, en over Rome, en het Roomsche volck, en zulck een weerek, geruste en weedzaem den* toom *der heerschap-*

Digitized by Google

ſchappye mende. Poot in Salomons Heerlykheid p. 57.

En ment *den* toom *van 't Ryk, dat hem de Hemel gaf.*

G. Brandt, in 't Rymeloos Gedicht op de Vrede p. 502.

--- --- --- --- --- *want uw wapens*
Zyn onrechtvaerdig, en d'onorde ment *de* toomen
Van 't Ryk ---

Ik twyffel of deeze Spreekwys de toets zal konnen uitſtaan. *Mennen* is 't zelfde woord met het Latynſche *minare*, dat zo veel is als *leiden*. in de Oude Latynſche Overzetting des Bybels leezenwe Exod. III. 1. *Cumque* minaret *gregem ad interiora diſerti.* en II. Kon. (by ons II. Sam.) VI. 3. minabant *plauſtrum novum.* in welke plaatſen de onzen zeggen, *de kudde leiden*, en *den wagen leiden.* Menage, *Orig. della L. Italiana:* MENARE: *conducere da un luogo ad un' altro.* dat is, MENNEN: *leiden van de eene plaatſe tot de andere.* daar hy met verſcheidene voorbeelden aantoont, dat de Latynen dit woord in dien zin gewoon waaren te gebruiken. en zo zegt, dat hier recht te paſſe komt, Paulus, die Feſtus bekort heeft: AGASONES: *equos agentes, id eſt, bene* minantes. dat is, AGASONES: *die de paarden leiden, dat is, wel* mennen. Uit al dit zienwe, dat de eigelyke betekenis van *mennen* niet is *beſtieren, regeeren:* maar *leiden* of *dryven van de eene plaats tot de andere*, waarin wel een *beſtiering* vereiſcht wordt, maar bepaaldelyk zulk een beſtiering, die *voortdryvende* geſchiedt. deeze betekenis (en de zuivere taalkunde wil, datmen voornaamelyk, en zo veel als mogelyk is, acht geeve op de eigelyke en oorſprongkelyke betekenis der woorden) kan geen plaats hebben in *den toom mennen:* want men ment of *leidt* de paarden; maar men ment of *ſtiertze* MET den toom. Moonen, Poëzy p. 326.

--- --- --- *dat hy van Sauls troon*
De zes paer ſtammen, MET *een' zachten* breidel, mende.

de eigelyke betekenis van het woord *mennen* belet echter niet, dat het by overdragt kan gebruikt worden: mids 'er altyd een *voortgang* blyve in dat geene dat *gemend* wordt. zo paſt onze Dichter het ook in dit boek meer dan eens op den *wagen* toe, als ℣. 65.

Heer vaders paerden en karros *een dagh te* mennen.

en ℣. 441. *Hier ſluimert Faëton, die 's vaders* wagen mende.

en zo ſy rak al, voor onzen Dichter, Z. Heyns in Bartas I. 4. p. 171. *deuyl ghy uwen* wagen ment. 't welk beveſtigd wordt door het Latynſche *plauſtrum minare*, bovengemeld. zo zegt Spiegel ook niet

kwaa-

Digitized by Google

kwaalyk, Hertſp. B. III. ÿ. 1.

Melpomen, 't is uw beurt te mennen *waarheids* jachte.

die ſpreekwyze keur ik goed; maar ſtaa daarom niet toe, datmen zeggen mag, *het* ROER *van een Jacht of Schip mennen.* 't welk inderdaad het zelfde is als *den toom mennen.* zo wordt ook by overdragt de beſtiering van 't Heelal, door de Goddelyke magt en voorzienigheid, een *mennen* genoemd: en zekerlyk fraai; want de wysheid dier beſtieringe munt voornaamelyk uit in den welgeſchikten en ordelyken *voortgang* der tyden, en is meeſt zigtbaar in de *uitkomſten* der zaaken. gelyk het wel mennen van wagen en paarden beweezen wordt, door die behouden te brengen op de voorgeſtelde plaatſe. deftig zegt Vondel dierhalve in dat fraaie Lierdicht, genoemd de Roomſche Lier, aan Daniel Móſtert:

De Vader, die door Winter, Zomer, Lent
En Herfſt der dingen beurten ſtadigh ment.

Zach. Heyns, in Bartas p. 10.

—— —— —— dat daer een Godtheit is
Die deſe werelt ment, *door ſyne wet gewis.*

en zo elders. *Een leeven mennen*, voor *leiden*, zegt Weſterbaen, Lof der Zotheid p. 121.

En niemant heeft verdriet in 't leven dat hy ment.

Hooft gebruikt het ook doorgaans, met een ſierelyke overdragt, voor *leiden* of *dryven:* in de Ned. Hiſt. p. 17. *op den twaalfden* mende *Hoohenlo al zyn volk na Rolde.* in de Rampz. van de Verheff. der Medicis p. 211. *die de konſt doorknaauwt, de natuur te baat had, om zich ter wrangſte borſten in te wikkelen, de mogentheden der ziele te* breidelen, *en naa zynen zin te* mennen. Hy volhardt in de zelfde overdragt; eerſt *breidelen*, dan *mennen;* 't welk men weder niet anders verſtaan kan dan, gelyk boven gezeid is, datmen niet DEN *breidel*, maar, MET DEN *breidel* ment. Die meer voorbeelden van Hooft begeert, zie den Hr. P. Vlaming, op den Hertſp. III. 1. En ik geloof dat dit alles den oplettenden Leezer overtuigen zal, dat de ſpreekwyze, *den toom mennen*, niet naar te volgen is; dewylze noch *eigelyk* noch *overdragtelyk* genomen kan worden, zonder de weezendlyke betekenis van het woord *mennen*, die ook in de overdragten moet doorſtraalen, te vernietigen. merk ook aan, dat Vondel hier geen gezag van Ouden voor zich heeft: en, zo ik my niet bedrieg, hy is de eerſte, die *den toom mennen*, gezeid heeft. By de Rederykers van Dieſt,

Digitized by Google

Dieſt, op't Landjuweel 1561. lees ik in de Prologhe: *Een voerman, op ſyn overlants gecleet, met een* menroede *in de hant.* daar *menroede*, zo veel is als *dryfroede*, of *zweep*, en ganſch geen betrekking heeft op de betekenis van *beſtieren.*

ŷ. 205. TEN QUADER TYT) dit is buiten alle tegenſpraak een drukfout. moet zyn TER *quader tyt*, gelykwe leezen B. VI. ŷ. 599. en *ter goeder tyt* XV. 850. zo vindenwe ook *ter tyt* VII. 963. VIII. 918. *enz. midlertyt* XIV. 574. *met der tyt* IV. 80. XV. 27. Alle welke plaatſen te kennen geeven, dat *tyd* zowel vrouwl. als manl. is: en zeker zo is het altyd geweeſt, tot die tyd toe, dat de Hr. D. v. Hoogſtraten in zyn' Geſlachtlyſt het vrouwelyke den ſchop gaf: hoewel Vondel het in dit werk meer dan eens zo gebruikt: als B. IX. 127.

En applen, in een milde en vruchtbre tyt gewaſſen.

en B. XV. ŷ. 25. — *om d'aenſtaende tyt t'ontdekken.*

en ŷ. 1124. *Hy zal d'aenſtaende tyt, en zyn nakomelingen Bezorgende gebien.*

wy zullen dit met voorbeelden ſterken, alswe onzen Geſlachtlyſt getrokken uit ſchryveren die geleefd hebben voor de Nederlandſche Beroerten, t'eeniger tyd in het licht geeven. wy hebben in dit ons beſtek meer en nutter zaaken te zeggen.

ŷ. 209. MET DE HOEF) ook erkent Hoogſtr. dit woord niet in het vrouwelyk geſlachte, ſchoon onze dichter het meermaalen zo gebruikt, als wederom ŷ. 270. B. V. ŷ. 348. in Faëton p. 44. enz. doch ook hiervan naderhand breeder.

ŷ. 219. TOEN DE PAERDEN UIT DE POORT DIT ROOKEN) dat is, *uit de poort gereeden*, of *gekomen zynde.* Vondel gebruikt dit voorzetzel *uit* veelmaalen *abſoluté*, om den oorſprong of herkomſt van iets te kennen te geeven. zo even boven ŷ. 212.

Den Ooſtenwint uit *dat geweſte* —

B. VII. ŷ. 478. — *de vrou* uit *Kolchos landen.*

en XV. 14. — *Herkules* uit *goddelyken ſtam.*

A. Hoogvliet Feeſtd. B. V. p. 181.

Een Kop van roode aarde, en een beukekroes zyn thans
De drinkbokaalen van de goôn uit *'s hemels trans.*

Vondel beneden VI. 10.

Digitized by Google

Die uit Meonie *haer eer en kunſtkroon ſtal.*

dat anders dubbelzinnig kan ſchynen. en elders zeer dikwils.

ŷ. 228. DE WATERSLANG IN 'T SNEE) hier wordt geſproken van het zelfde geſtarnte, boven ŷ. 181. genoemd, *de kringkelende Slang*. deze Slang is beter bekend by den naam van *Draak*: terwyl de *Waterſlang* of *Hydra*, een ander geſtarnte is, in het Zuiderdeel des Hemels: doch hier zyn wy in 't Noorden. zie van deeze twee, en noch eene derde Slang onder de Sterren, de Aantek. beneden B. III. ŷ. 56.

ŷ. 256. WAER MEN ZIET) *men* is een algemeene naam, die hier het ganſche geſlacht der menſchen ſchynt te betekenen; en ondertuſſchen wordt 'er van een' eenigen Faëton geſproken. moeſt zyn, *waer hy ziet*. want het geen hy, met den zonnenwagen hollende, zag, kon geen menſch, dan alleen Faëton, zien.

ŷ. 281. IN WITTE EN STUIVENDE ASCH) dit halve vaars rymt op de helft van het volgende vaars, *Verbranden. dorgewas*. Dit maakt een tuſſchenrym, waarin ik beken dat ik weder niet veel fraaiheid zie. dikwils echter komt dit rym voor; en ſchynt het te meerder gezocht te zyn, omdatmen het meerendeels vindt in twee vaarzen, die ook op het einde rymen. vier regels hieronder ŷ. 285. vindtmen 't weder, als ook B. X. ŷ. 814. XIII. 851. 1325. XV. 522. zie ook boven I. 572. in zyn Beſpiegelingen B. I. p. 25.

En hoorden haeren tredt, *gelyck een heirkracht breet*
In 't vierkant op trompet *en trom des maerſchalcks treet.*

Sam. Coſter, in Ithis *Act.* I. *ſc.* 1.

De Nymphen van dit woud *zyn ryeker dan de Prinsen,*
Want zy om 's werelts goud *geen ander ſtaet en winſen.*

en meermaalen in dat zelfde Spel. A. de Koning in Simſon I. 1.

So langh myn groote kracht *verguen is, noch beſweken,*
Sal ick my aen de macht *der Philiſtyen wreken.* enz.

Cath. Queſtiers, geheimen Minnaar *Act.* III.

Daar ken ook voor myn min *veel grooter* quaat *uit ſpruiten,*
Zoo ik my onderwin *aan hem 't geheim te witen.*

Zach. Heyns, in Bartas Werken p. 199.

En ſo gelyck een paert, *gevallen van den Ryn,*
Alwaer zy plomp van aert, *en grof van leden, zyn.* enz.

Dan.

Digitized by Google

Dan. Heinſius, Elegie of Vryagie ŷ. 9.

Veel min om eenich goet, *of koſtelycke waeren,*
Gelyck den Koopman doet, *kom ick tot u gevaeren.*

Hugo de Groot, Bewys van den Waaren Godsd. B. I. p. 18.

Verbreecken, en 't outaer *door doode beendren ſtooren,*
Drie hondert dertigh jaer *eer dat hy wiert gebooren.*

Hooft in Velzen *Act.* II.

Berechten trouwlyk zoudt, *en vroomelyk beweiren,*
Eer dat het Graaſlyk goudt *genaaken mocht uw heiren.*

Antonides, Yſtroom B. II. p. 57.

Om Amſterdam en 't Y *te zeegnen met de kruiden*
En eedle droogery, *gegroeit in 't riekend Zuiden.*

J. Vollenhove, Heid. Dapperheid p. 619.

De wreede Dardanier *mag zyn gezicht verzaan*
Op 't water met dit vier: *zie voor een merk dit aan* ---

A. Hoogvliet Feeſtd. B. I. p. 3.

Het was een vrye dag, *wanneer wy de drie woorden*
Van 't rechterlyk gezag *niet in de vierſchaer hoorden.*

ŷ. 287. CILIX) Vondel maakt hier een' *berg* van eenen plaatſelyken bynaam. *Cilix* hoort by den berg Taurus: *Taurusque Cilix*, zegt Ovid. dat is, *de Ciliciſche Taurus*; of, gelyk Valentyn zegt, *Taurus in Cilicien.*

ŷ. 290. EN HEMUS, NOCH NIET NAER EAGERS NAEM GEHEETEN) beter behaagt my hier de vertaaling van Valentyn: *Hemus, die nog na Orfeus, Eagers ſoon, niet genoemt was.* want ſchoon Ovidius eigelyk zegt *Oeagrius Hæmus*, zo ziet dit echter niet op Eagrus zelven, maar op zynen zoon Orfeus, die deezen berg door zyne Zangkunſt verheerlykte. daarom zegt de geleerde P. Scriverius aan D. Heinſius:

Eagri *groote ſoon op* Hemi *konde klippen.*

en D. Heinſius zelf op zyn eige bruiloft ŷ. 35. noemt Orfeus ook, *Eagri ſoon.*

ŷ. 293. EENS ZO HOOGH) op de zelfde wyze ſpreekt Poot, Mengeldichten B. I. p. 316.

Digitized by Google

De fiere Deugt, als haer de rampen treffen,
Staet dan ook eens zoo vaſt.

Nu is de vraag of dit, om de verdubbeling van iets uit te drukken, wel gezeid is? volgens 't gebruik, ja: maar volgens de reden, en nette rekenkonſt, neen. 't Is waar, omtrent de betekenis van *eens zo hoog* is men 't eens, en ieder zal zeggen dat een hoogte van 10 ellen *eens zo hoog* is als eene van 5. maar eene andere, die *zesmaal zo hoog* is, hoe veel ellen moet die hebben? 30 of 35? hier blykt de misrekening: want indien *eens zo hoog*, ten aanzien van 5, 10 is: zo volgt dat *zesmaal zo hoog*, ten aanzien van 5, 35 moet weezen. Doch *zesmaal zo hoog* is niet meer dan 30. want *zo hoog* is hier *iets* of *niets*. *Niets* kan het niet weezen, of *zesmaal* zo hoog als *niets*, is en blyft *niets*. het moet dan *iets* weezen: en wy hebben gezeid, dat het 5 ellen is. *zo hoog* is dan 5. zesmaal *zo hoog*, is zesmaal 5. en zesmaal 5 is 30: bygevolg zesmaal zo hoog is 30, en niet 35. Maar, zalmen zeggen, dan moet *eens zo hoog* als 5, ook geen 10, maar 5, zyn. en zo is het zekerlyk. doch *eens zo hoog* wordt gezeid, by verkorting, voor NOCH EENS *zo hoog*. NOCH is *daarenboven*, gelyk bekend is. Stel dan, volgens onzen eerſten grondſlag, eene hoogte van 5 ellen. zet daar iets dat *zo hoog* is, niet op, maar naaſt; dat moet 5 zyn: want zo hoog als 5, is 5. zet 'er iets naaſt, dat *eens zo hoog* is; het kan niet anders zyn dan 5: gelyk boven beweezen is. Maar zet 'er iets naaſt dat NOCH EENS *zo hoog* is, dat is 10: want NOCH EENS *zo hoog*, is 5 boven de 5. en dat maakt 10. en dus is ook *zesmaal zo hoog* als 5, 30: maar NOCH ZESMAAL zo hoog als 5, is 30 boven de 5, en dat maakt 35. Dit, aldus met goede en klaare redenen vaſt geſteld, zullenwe met voorbeelden van andere Dichters beveſtigen, en toonen, dat Vondel en Poot, beter geſchreeven zouden hebben, NOCH *eens zo hoogh*, en NOCH *eens zo vaſt*. Hooft, vertaal. uit Tr. Boccalin p. 445. *een zaake, verdienende* NOCH eens zoo *groote ſtraffe*. Huygens B. XV. Sneld. 247.

Als Haet en Nyd goe brand waer,
Schoon dat de Vorſt in 't land waer,
En 't weer NOCH eens ſoo *koud,*
Hoe goekoop waer het hout!

Antonides op de Bybelgezangen van Bake:

Zoo gloeit by paerlen aen een kroon
Een Diamant NOCH eens zoo *ſchoon.*

Maar met al myn rekenen en meeten heb ik 't niet klaarer konnen voor-

voorſtellen, dan de geeſtige Huygens het in een' regel gedaan heeft B. XIX. Sneld. 185. doch ik zal 't hier geheel bybrengen.

Jan hoopt noch eens *ſoo ryck te werden als ick ben:*
Dat hadd' hy goet te doen, naer ick myn' armoe kenn:
Maer 't is een dubb'le ſinn; hy wil my niet gelyck zyn;
EENS *is hem niet genoegh, hy wil* NOCH EENS *ſoo ryck zyn.*

dit is zo klaar, dat ik 'er geen enkel woord meer zal bydoen.

ŷ. 295. DE MYTERBERGH PARNAS) zo ſpreekt hy ook in Prins Willems Geboorte p. 116.

Maer ghy, ô negental, ô Myterberghgodinnen!

deeze benaaming van den Parnas heeft hy waarſchynelyk ontleend van Spiegel, Hertſp. B. I. ŷ. 117.

Den Phoox en Myter-bergh, *diens dubbel toppen dringen*
Door wolcken hemelwaart, myn ſchinkels niet beginghen.

waarin ook de reden deezer benaaminge blykt, te weeten, om de twee kruinen van deezen berg, gelyk de *myter* met twee punten om hoog ſteekt: welke punten *hoornen* genoemd worden van J. Weſterbaen, Lof der Zotheid p. 122.

— *de* Myter, *met een* hoorn *aen elke zy,*
Die aen malckanderen ſyn met een knoop gebonden.

en meermaalen van den Hr. van St. Aldegonde in den Roomſchen Byencorf, daar hy onder anderen II. 14. zegt, dat de R. Kerk Moſes met *hoornen* afſchilderde, *om dat hy den Biſſchoppen, die doch ook twee* hoornen *draghen, in deſen deele ſoude ghelyck vallen.* waaruit hy ook een gelykenis maakt tuſſchen een' Biſſchop en een' Os: *ibid.* en op andere plaatſen meer.

ŷ. 310. GLOEIENDIGEN OVEN) dit is een mismaakt en wanſchapen woord: echter gebruikt Vondel 't wel meer, gelyk 't reeds boven ŷ. 201. gezien is:

Vierblazer, Ooſterling, en gloeiendige *Brander.*

ook B. IX. ŷ. 353. — *door* gloeiendige *vlam.*

en 't heeft Vollenhove zulks behaagd, dat hy 't op Vondels voorbeeld wel heeft willen gebruiken, in zyn Poëzy p. 392.

— — *haar keel, van* gloeiendigen *waaſſem*
Tot ſtikkens toe benaauwt, ſchept weder lucht en aaſſem.

zo men de geboorte van dit woord wil naargaan, zal 't blyken, dat

het een basterd is, die zyn' vader niet noemen kan. het is waar, dat *gloeiende* en *gloeiendig*, overeenkomst schynt te hebben met *leevende* en *leevendig*: doch alleen in schyn. want *leevendig*, kan met goede bewyzen zyne geboorte wettigen, dat *gloeiendig* niet kan doen. *leevende* en *gloeiende*. zyn beide goed, te weeten de Deelwoorden van *leeven* en *gloeien*: de *Substantiva* van deeze *Verba* zyn *Leeven* en *Gloed*: van deeze *Substant*. worden geboren de *Adjectiva* in IG, alleen door aanvoeginge van deeze twee letteren: en zo komt van *leeven*, *leevenig*, en, welluidendheidshalve, *leevendig*; maar van *gloed* komt *gloedig*, het welk Kiliaen ook erkent, als mede Plantyn: doch deeze schryft, *gloeyig*. maar *gloeiendig* kenden zy geen van beide; en ik zal 't ook voor onecht houden, en als zodanig verwerpen, tot my nader bescheiden van deszelfs wettigheid getoond worden. doch ik ben verzekerd dat die niet te vinden zyn.

¥. 322. ÉN OM 'T VERLIES VAN BRONNE EN BEEKE VALT AEN 'T SCHREIEN) hier is een verplaatsing van de orde der woorden, die niet overeenkomt met die van het voorgaande vaars:

Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien;

waarop hy aldus hadt behooren voort te gaan,

En valt, om 't droef verlies van bronne en beeke, aen 't schreien.

zo zegt Antonides ook, Ystroom B. III. p. 72.

— — *eer hy 't sterflyk kleet verliet,*
En wiert een Zeegod.

voor, *en een Zeegod wierdt*. Hoogvliet, Feestd. B. II. p. 67.

Terwyl men stil lag, en de vyant dorst zich niet
In 't slagveldt waagen.

voor *zich niet dorst*. Honderd voorbeelden zoumen hiervan konnen aanhaalen: die echter daarom niet te minder kwaad zyn. doch wy zullen ons met deeze vergenoegen.

¥. 331. MEANDER) zo heb ik dit woord hersteld, voor *Menander*, gelyk 'er in den eersten Druk staat. *Menander* was een Grieksch Blyspeldichter. *Meander* een vermaarde rivier in Frygien. Poot, in de Lofdichten p. 298.

'k Hoor zwaenen met bevalligheit
Omtrent Meanders *oever quelen.*

zie L. Smids, op Valentyns Vertaaling I. Deel p. 31.

¥. 337.

Digitized by Google

ŷ. 337. ALFEUS, SPERCHIUS OEVERS BRANDEN) ik geloof niet, dat Vondel zo geschreeven heeft. maar dat het Koppelwoord *en* hier door de letterzetters vergeeten is,

— — *Alfeus*, en *Sperchius oevers branden.*

om verscheidene redenen. vooreerst wordt dit koppelwoord *en* hier beter ingevoegd, dan uitgelaaten. ten anderen, schoon de naam *Alfeus* in 't Latyn wel drie greepen heeft, zo kan echter dit woord geen plaats in het vaars hebben, gelyk 't hier staat, omdat de tweede lang is, *Alfëüs*: maar *Alfëus*, de twee laatsten in een getrokken, is op Vondels wyze, die ook even te vooren ŷ. 327. *Penëus*, in twee greepen gezeid heeft, schoon die naam ook als *Alfëüs*, drie greepen heeft, en de tweede lang, *Penëus*. ten derden, zo *en* hier niet vergeeten was, zou Vondel zekerlyk *Alfeüs* geschreeven hebben, gelyk hy altyd *Faëton*, en ŷ. 340. *Kaïster*, schryft; gelyk ook ŷ. 328. *Kaïkus*, en, dat hier nader by komt, *Anteüs* B. IX. ŷ. 258. *Lieüs* IV. 16. en deezen naam *Alfeüs* zelf, beneden V. 775. en 807. doch, dat tegen deeze myne Aanmerking strydt, de tweede greep, op beide plaatsen kort. zie onze Aantek. op de eerste deezer twee plaatsen.

ŷ. 342. VERBERGENDE ZYN BRON, DUS LANG EEN ONBEKENDE) *dus lang* is hier dubbelzinnig en duister; beter waar *toe noch*. of men zou 't ook aldus konnen veranderen:

Verbergende zyn bron, die niemant sedert kende.

ŷ. 353. DE ZEE, enz.) hier kanmen zien, van wat gewigt de tekenen der zinsnydinge zyn. Vondel schryft:

De zee wort enger, en een zantvelt. Wat met golven
Noch flus bedekt lagh, wort geberghte —

om deeze woorden met het Latyn overeen te brengen, kanmenze aldus leezen en onderscheiden:

De zee wort enger; En een zantvelt, wat met golven
Noch flus bedekt lagh. Het *geberghte* —

ŷ. 370. VEUR 'T VOORHOOFT) om de herhaaling van *voor* te myden: waarover ik my verwonder, na het geene ik aangetekend heb boven ŷ. 154. daarmen zulke herhaalingen meer vindt.

ŷ. 474. DIE STEIGERT TRAPSGEWYZE OM NAVEL, BORST, EN

EN LEDEN, EN ARM EN SCHOUDERS HEEN) het woord *trapsgewyze* geeft te kennen, dat deeze leden, niet allen gelyk, maar een voor een, van de boomschors overkleed werden. nu moet deeze orde, waarin zulks geschiedde, ook, gelyk wy meermaalen aangemerkt hebben, waargenomen worden in het optellen of noemen dier leden. eerst de *navel*, dan de *borst* (*en leden* is hier weder een vergezocht rymwoord, dat hier ganschen niet te pas komt) vervolgens de *schouders*, en eindelyk de *armen*, of, gelyk Ovidius spreekt, de *handen*. doch Vondel noemt *den arm* eer dan de *schouders*: kwaalyk, want de schors kan, trapsgewys voortgaande, aan de *armen* of *handen* niet komen, zonder eerst de *schouders* te raaken. Dit wordt bevestigd door den Latynschen Dichter, zeggende ŷ. 354.

Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque,
Ambit ——

zo zegt onze Dichter aanstonds weder ŷ. 486.

—— —— *onder 't woort bedekt de schors haere oogen,*
En sluit den bleeken mont.

doch de *Oogen* komen daar niet te pas dan om 't rym: ten minste hadt de *Mond* behooren voor te gaan. zie onze Aantek. boven ŷ. 32.

ŷ. 490. OM TROTS HIER MEE TE BRALLEN) dit woord heeft my noit behaagd; gelyk het ook noch niet doet: niettegenstaande men het sint eene eeuw in onze beste Dichters vindt. Hooft in Geer. van Velzen *Act.* I.

Zink, goude zon, en wendt vry elders heen uw brallen.

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* I.

Lof zy u, dappre zoon, den kryghsgodt boven allen,
Die ons een zege schenkt, om meer dan ooit te brallen.

en weder *Act.* III. *sc.* 2.

En hoe, door 's Helgodts gunst, zy nu dus heerlyk brallen.

Heiman Dullaert, Poëzy p. 79.

Hoe lokt 't gevogelt hier het oog!
Op hen zyn met een heerlyk brallen
De schoonste verwen neergevallen.

Hoogvliet, Ovid. Feestd. B. IV. p. 119.

—— —— *noch staan de aaloude wallen*
Van 't vochtig Tibur, die op Griekschе maakers brallen.

merk hier aan, dat al dit *brallen* alleen geschiedt om het Rym: gelyk ook

ook by onzen Dichter, die dit woord in dit groote werk, nergens anders heeft dan hier. ik weet niet, of ik 't verzekeren mag, maar ik beeld my voor zeker in, dat het niet te vinden is in de Gedichten van H. K. Poot. ook niet by veele andere Dichters van naame: maar meest by zulken, die meer acht geeven op het gebrom der woorden, dan op het gewigt der zaaken. Het is buiten twyffel 't zelfde woord met *Praalen*, en waarschynelyk eerst uitgevonden van iemand die om een rymwoord verlegen was, toenmen de vaarzen aan zeker getal van voeten en lettergreepen begon te binden. *Brallen*, *praalen*, *praal*, zyn van een' oorsprong met *Pracht*: dat ik nu vind in het *Glossarium Germanicum* van den Hr. J. G. Wachterus, binnen weinig weeken in 't licht gekomen, afgeleid te worden van het oude werkwoork *Brechen*, schynen, lichten. het welk wy, volgens deezen Schryver, benevens de Hoogduitschen, tot noch behouden hebben in de spreekwyze van het *Aanbreeken* van den dag. zie daaromtrent de Aantek. XIV. 304.

ŷ. 497. BEWEEGHDE) Het schynt wedet moeielyk te beslissen, of *beweegen* behoort onder de gelyk- of ongelykvloeiende werkwoorden. het gebruik van Spreeken is meerendeels voor het laatste: doch zonder daarop weder acht te geeven, durf ik zeggen, dat het onder de gelykvloeienden gesteld moet worden: en dat *bewoog* en *bewogen*, gesprooten zyn uit de gelykenis die 'er is tusschen *beweegen*, en *weegen*, *woeg*, *gewogen*. het welk, gelyk wy meer zeiden, een hoofdoorzaak is, dat veele woorden verbasterd en bedorven, en veele anderen onder een verward zyn. Dat echter *beweegde* en *beweegd* altyd in gebruik geweest zyn, lust ons te toonen met verscheiden voorbeelden, uit verscheiden zo oude als nieuwe schryveren. de plaatsen uit dit werk zullenwe alleen aantoonen: zie B. I. ŷ. 465. IV. 213. V. 387. 834. IX. 581. 617. 1113. X. 912. XIII. 670. 779. XV. 607. 1044. zo schryft hy in de Bespiegel. B. II. p. 49.

— — — *d'opperste Beweger*
Beweeght de lichaemen, en al 't gestarrent leger,
En blyft zelf onbeweeght.

en zo in dat werk doorgaans en zeer dikwils. Bake in de Bybelpoëzy p. 17. — *in bloeddorst* onbeweegd.

H. Dullaert, Poëzy p. 138.

Astrea, d'eerbre maagd, die boven was gevlucht,

Digitized by Google

Beweegde *hy*, *weer hier te dalen uit de lucht.*

P. Scriverius aan D. Heinsius:

Eagri groote soon op Hemi koude klippen
Beweeghde *gans het woud*, *al roerende zyn lippen*,
En soete snaren-spel.

D. Heinsius, op den Admiraal Heemskerk, dien hy noemt,

Den onbeweegden *Held* ---

Sam. Coster in Ithis *Act.* IV. *sc.* 4.

— — — *qualyck ken ick my dwinghen*,
Dat, *door* beweecht *ghemoedt*, *myn ooghen niet ontspringhen.*

Brederode in Griane *Act.* II.

My wondert dochter, *wat u hebben magh* beweeght.

Kamphuizen, Stichtelyke Rymen p. 66. in deeze zeer fraaie vaarzen:

Wat winden dat 'er ruyschen, *wat regen dat 'er plast*,
Het hooge huys van Zion staat onbeweegt *en vast.*

H. de Groot, Bewys van den W. Godsd. B. I. p. 15:

Noit waren sy beweeght, *dan door die wonderdaden.*

Hooft in Granida p. 458.

Wat 's jeughde zonder min, *vol* onbeweeghde *koutheidt*,
Doch beter dan versufte, *en stysbevroozen' oudtheidt?*

en p. 466. — — *op* onbeweeghde *klippen.*

in de Rampz. van de Medicis: *Thans ging hy den overste der Spanjaarden*, *Raimondo de Cardona*, *aan*, *die beezigh was met het verzaamen der verstrooide troepen*, *ende* beweeghd' *hem om de zelve tegens de Florentynen te leiden.* Hertsp B. II. ŷ. 157.

En arbeid is den mensch, *recht als den voghel 't vlieghen*
Ook tot lyfs welvaart nut, *dies jookt jong inder wiegen*
Het kind beweeght *te zyn.* — en B. V. ŷ. 31.
Het werreldlyk beloop by yemands byghebat
Ontwyflik wert beweeght.

Z. Heyns in Bartas werken I. 5. p. 206.

Beweeght *door myn gekerm* —

De Heer van Noordwyk, Voorrede op Melis Stoke ŷ. 422.

End' ic, *deur dyn versouc*, *tot sulx te doen* beweecht.

de Heer van St. Aldegonde, R. Byencorf II. 7. *in eenwicheydt vast en* onbeweeght. welke woorden weder cap. 13. herhaald worden. Tregement der Ghesontheyt 1514. cap. 5. *dat het kint niet* beweecht *en werde* (t. w. *inder wiegen*, gelyk Spiegel hierboven zeide) *in diversschen*

Digitized by Google

ſchen ende ongeoerdineerden berueringhen. De Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 14. c. *want ſou* (zy) *by gheenen leetoghe* (leidsman) beweeghet *es.* en fol. 30. b. *als zy* beweicht *werden tharen rechten hende.* zo lees ik ook in een Roomſch Getyboekje, MS. 1476. *hi en ſal niet werden* beweghet *inder ewicheit.* By onze Nieuwe Spraakkunſtſchryvers Moonen en Sewel, heb ik dit woord vergeefs gezocht; als mede by Kiliaen: maar by Plantyn vind ik duidelyk *Beweghet of beweecht*, en *Beweeght werden.* het welk ik ook zeer wel naargevolgd zie van de Taalkundige Vertaalers van den Bybel, Handel. II. 25. *op dat ick niet* beweeght *en worde.* en XVII. 13. *quamen ſy oock daer ende* beweeghden *de ſcharen.* zo ook XVIII. 4. IV. 31. enz. De Hr. Ten Kate is hier zich zelven zeer ongelyk. want I. deel p. 553. zegt hy alleen *bewoog*, *bewogen.* II. deel p. 503. zegt hy beide, *bewoog*, *bewogen* en *beweegde*, *beweegd.* maar II. p. 39. alleen *beweegde*, *beweegd.* Op de twee eerſte plaatſen volgt hy 't gebruik van ſpreeken, zonder onderzoek. op de laatſte beveſtigt hy de gelykvloeiendheid van dit Werkwoord met een onwederzeggelyk bewys, toonende dat *Beweegen*, *beweegde*, *beweegd*, afkomſtig is van het oude zelfſtandig *wege* (*motio*) dat by ons zelfs noch overgebleeven is in *van wege*, voor zo verre dat de betekenis heeft van *om*, propter, *uit hoofde van*, enz. Komt nu het werkwoord *beweegen* van een zelfſtandig, zo is 't zekerlyk van de I. Claſſe: want dit is een vaſte regel, zelfs by hem geſtaafd I. deel p. 550. en van ons boven I. 695. ook uit Moonen vaſtgeſteld. Dewyl dan *beweegde*, *beweegd*, alleen uit de regelen der taale kan beweerd worden, en daarenboven by onze voorvaderen alleen bekend is geweeſt: zo keuren wy 't ook alleen voor goed, en geeven *woog*, en *gewogen* wederom in vollen eigendom over aan het werkwoord *weegen*; waar van het afgekomen is. want dat dit niet van de I. Claſſe is, blykt, omdat het *imperf.* gelyk Ten Kate aantekent II. deel p. 503. van ouds was *wag*: en het deelwoord, vind ik by Kiliaen, *gheweghen.* en zo ſchryft ook de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 34. b. *Boecius claecht hier, dat zyn loon na zynre verdiente niet* geweghen *was.* den voorleden tyd, niet *wag* maar *woeg*, vind ik al in het Gemoralizeerd caetsſpel MS. 1452. p. 74. *Doen ghinc hi haer aen met ghiften, en beloefde haer te gheven alzoo veel gouds, als thooft* woech *van haren boel.* dewyl dan de ouden ook hierin overeenkomen; waarom zouden wy hen niet volgen? Doch daar is geen deel van onze taalkunde, dat tot noch toe min beſcheidelyk behandeld is, dan dit van de Tydvoegingen der

Digitized by Google

werkwoorden. waarom wy in deeze onze Aanmerkingen dikwils ons werk maaken van dit op te helderen, en de misslagen, door 't gebruik ingevoerd, te weeren. zonder nochtans iets te bepaalen, dan uit grondregelen der taale, en het gebruik der ouden: en alswe die beide, gelyk hier, voor ons hebben, dan dunkt my dat 'er niet de minste twyfseling behoorde over te blyven.

℣. 508. HY T' ONRECHT) voor *Hy* staat in den eersten druk, *Godt*.

℣. 510. LAVEEREN) dat is eigen aan schepen, niet aan zwaanen. waarom 't my vreemd dunkt, dat het geen plaats heeft in den Zeeman van Winschoten. Kiliaen zegt *Laveren* en *Loeveren*. Plantyn, *Laveren* en *Laveyen*. doch dit laatste betekent by Kiliaen wat anders, te weeten, *leeg loopen*, hier en daar loopen zonder iets te doen. *Loeveren* zeiden de ouden ook, als Melis Stoke in Jan II. p. 71. b. *edit*. 1591.

Die vloet ghine, ende si quamen
Met haren scepen al te samen
Loveren *recht inden wint*.
Ic wane noyt, eer noch sint,
Oyt man loveren *sach*
So menich scip op enen dach,
In so naeuwe onreynen diepen.

Maar Vondel gebruikt het hier oneigelyk, want schoon een zwaan *in den wind* heeft, zy kan echter recht opzwemmen, zonder dat zy behoeft te laveeren. zodat *laveeren* hier schynt te hebben de betekenis van *laveyen*, heen en weder zwemmen. Met meerder nadruk gebruikt D. Heinsius dit woord in een oneigelyken zin, van menschen, die, bevangen door den drank, de straat kruissen, en, *in't* leggende gelyk een schip dat laveert, gestadig schynen te zullen overslaan of vallen. Hymn. van Bacchus ℣. 333.

Den droncken Staphylus, en Botrus, kael van veren,
Met al het huisgesin, quam achter aen laveren.

hy spreekt van 't gevolg van Bacchus. en Antonides van schaatsryders, in den Ystroom B. IV. p. 128.

Men ziet 'er andre, met de vleugels aen de voeten,
Voortvliegen als een schim, 't godinnendom begroeten,
Met duizend zwieren; nu laveeren *heel* in ly
Op d'eene schaets, en voert gezwiert aen d'andre zy,

't Om-

't Omwerpen ——
zo zegt hy ook eigelyk *in ly laveeren* B. II. p. 63.
De graenvloot die in ly *daer achter blyft* laveeren.
en dan legt ook altyd het roer *in ly:* in 't zelfde boek p. 56.
Op jongen. 't roer in ly. laveer *nu hooger aen.*
Men zou konnen vraagen, hoe *laveeren*, *loeveeren*, daar het geſchiedt *in ly* leggende, zynen naam gekreegen hebbe van *loef:* hoewel *loef* en *ly* recht tegen elkander overſtaan. doch daar is geen zwaarigheid in, want *loeven* is, gelyk Winſchoten zegt, tegen den wind inkrimpen; ſcharp by den wind houden: het welk *laveerende* ook geſchiedt: en het is altyd de *loefzyde* die tegen den wind aandringt, waardoor het ſchip aan den anderen kant *in ly* wordt geſmeeten.

ŷ. 521. ONVERGOUDEN) dat is *onvergolden*. hoe weinig gelykenis 'er ſchynt te zyn tuſſchen *u* en *l*, zo wordenze echter dikwils verwiſſeld. zo plagmen voor *geweld* te zeggen *gewond*, gelyk onze dichter in dit werk noch ſpreekt B. I. ŷ. 139. en veele anderen. zo zeimen voor *ſchuld*, eertyds *ſchond*; voor *ſold*, *ſoud*; en zeggen wy noch voor *ſoldaat*, *ſoudenier*, zie de Aantek. XI. 698. dienmen nu *Sultan* noemt, noemden de ouden *Soudaan*. wy zeggen *ſoldeeren*, maar in de vertaaling van den Bybel, Jeſ. XLI. 7. leeſtmen *ſoudeerſel*. In tegendeel hebben wy nu de *u* die eertyds *l* was, in *gond*, *koud*, *boud*, *houden*, *oud*, enz. voor *gold*, *kold*, *bald*, *holden*, *old*, enz. en 't is aanmerkelyk, dat de Franſchen, *ſols* en *fols*, gelyk zy ſchryven, echter uitſpreeken, of 'er ſtondt, *ſous* en *fous*. uit deeze zelfde bron ſpruiten ons *wilde* en *woude*, diemen nu als verſchillende veeltyds gebruikt: doch het is 't zelfde woord, byzonderlyk geſchreeven.

ŷ. 539. HY TOUTZE EN PRIKKELTZE) *Touwen* gebruiktmen voor *ſlaan*, en is bekend. Antonides Yſtr. B. I. p. 15.
En touwt *den ruigen rug des Nylſtrooms met zyn zweepen.*
iemand *aftouwen*, zegt Jer. de Decker, voor iemand *hekelen*, *leelyk afſchilderen*, Lof der Geldz. p. 202.
In zyn Neerduitſchen Rym ons zoo wat af *te* touwen.
De Hr. Ten Kate zegt zeer wel, dat *ymand aftouwen*, gezeid wordt *translatè*, dat is, by overdragt: maar welke zal nu de eigelyke betekenis van dit woord, in deeze overdragt, zyn? Winſchoten in den Zeeman, op 't woord Touw: *Van* touw *komt* touwen, *met* touw

Digitized by Google

beesig syn; *oneigendlyk met een* touw *iemand afrossen.* Zodat *touwen* hier zou zyn, met een *touw slaan.* van deeze gedachten schynt ook de Hr. Ten Kate te weezen II. Deel p. 453. *Ymand aftouwen*, verberare aliquem; *als of men zeide, met dikke touw-enden ymand afslaan.* Deeze verklaaring schynt zeer natuurelyk te zyn: en zoumen *touwen*, op dien voet, konnen neemen voor *geesselen*, dat ook wel met *touwen* plag te geschieden, en elders noch geschiedt. waarmede het *touwen met den zweep*, gelyk 't hier by Vondel en Antonides voorkomt, overeenstemt. Doch *touwen* voor *geesselen* is my niet bekend, en om iemand wat af te rossen, gebruiktmen meer stokken dan touwen. waarom my dit noch ganschniet klaar schynt. zelf ook de Hr. Ten Kate berust niet in de voorgaande verklaaring, maar voegt daar aanstonds by: *of anders ziende op 't beuken in de bereiding van 't vlasch of leder.* Wy vinden by deezen Schryver doorgaans iets, dat ons op den rechten weg kan brengen: gelyk weder hier, zo wy by het *ledertouwen* blyven; het *vlasch* heeft hier geen plaats. Doch wy moeten eerst de eigelyke betekenis van *touwen* weeten, eerwe de overdragtelyke konnen verstaan. Dit woord is Kiliaen in veele betekenissen bekend geweest, doch niet in die van *slaan.* I. van *touw* komt TOUWEN, maar dat betekende van ouds, niet gelyk Winschoten zegt, in een' ruimen Zin, *met touw bezig zyn*, maar, *Weeven*, gelyk wy noch zeggen, *Weeftouw.* II. TOUWEN is by hem, drukken, perssen, prangen, *enz.* III. TOUWEN is bereiden, schikken, uitwerken. IV. TOUWEN is zacht en week maaken. V. TOUWEN of GAERWEN is het bedryf der Ledertouwers. In deeze laatste betekenis is noch by ons *touwen* en *bereiden* het zelfde; want men zegt *ledertouwen* en *lederbereiden.* in dit handwerk hebben vooral de II. en IV. betekenis, van *drukken en perssen*, en van *zacht en week maaken*, plaats. in dit alles vinden wy van geen *slaan* gemeld: en wordt ook het *slaan*, gelyk my berecht is, in het *ledertouwen* niet vereischt; schoon Pater Abraham van St. Clara in zyn Iets voor Allen, volgens de Vertaaling van J. le Long, I. deel p. 202. daarin ook van *slaan* spreekt, alswe aanstonds zullen zien. Eerst zullen wy den eigelyken zin met den overdragtelyken vereenigen. Alsmen zegt iemand *aftouwen*, druktmen een oneigelyke zaak noch oneigelyker uit. de spreekwys is, *iemand touwen*; 't welk een verkorting is voor *iemands huid touwen.* het woord *Huid* is aan menschen en beesten gemeen; gelyk ook de Latynen *Vel* en *Leder* dikwils met het zelfde woord, *corium*, uitdrukken. iemand *de huid touwen* zal dan betekenen, met iemands huid

Digitized by Google

huid zo leeven, als de Leertouwers met de huiden van Oſſen, Koeien, *enz.* hoe gaat dit nu toe? Pater Abraham van St. Clara, op de gemelde plaats, zegt: *De Leertouwers gaan ſchrikkelyk ruw met de huiden om, men ſchaaftſe, men treedſe, men ſlaatſe, men weektſe, ja men hangtſe ſelfs op, gelyk een dief aan de galg: maar dit alles is tot haaren beſten, en ſe worden daar na voor veel geldt verkogt.* zodat het woord *touwen* allerlei mishandeling betekent: en zomen 't op ééne in 't byzonder wil toepaſſen, zo zal 't veel voegelyker te kennen geeven, *met voeten treeden*, dan *ſlaan*: want het *treeden* is een weezendlyk deel van het *Leertouwen.* doch daar behoort meer toe dan dit. Uit het ſlot der bovenſtaande woorden maakt Pater Abraham zelf eene nutte toepaſſing, en leert den menſch, hoe hy verpligt is zyne eige huid te touwen. *Niets is 'er mede*, vervolgt hy, *voordeeliger voor den menſche, als wanneer hy met zyne* HUID *niet al te gemakkelyk handelt, want het Menſchelyke lichaam is gelyk als* Brandenetels, *welke indien men ſe al te ſacht aantaſt, veel ſterker quetſen, als wanneer men ſe* hardt vryft. *Het Menſchelyke lichaam is gelyk als een* Wyngaardt, *indien men deſe niet ſterk* ſnoeit, *en meenigen* wonde geeft, *ſoo brengt hy geene vruchten voort. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als een* Snaar, *indien men die niet* ſterk ſpant, *ſoo geeftſe geene klank van zich. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als een* Aal, *indien men hem niet* ſterk met de handen drukt, *ſoo glipt hy weg. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als* Vlas, *indien men het ſelve niet wel* heekelt, *ſoo deugt het niet. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als* Lynwaat, *indien men het niet genoegſaam* havendt, *ſoo word het niet ſchoon. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als een* Akker, *indien men deeſen met de Ploeg en Egge geene braave* littekens en wonden toebrengt, *ſoo ſal men 'er weinig goeds van te verwachten hebben. Het Menſchelyke lichaam is gelyk als een* Uurwerk, *het welke indien 't met geen* ſwaar gewicht geparſt *word, niet wel gaat.* enz. Zie daar veele uitdrukkingen, die allen paſſen op het *touwen;* en eene geeſtige verklaaring van de wyzen, hoemen het menſchenvleeſch, en zyne huid kan *touwen*: welk woord van de algemeene betekenis van *mishandelen*, naderhand overgebragt is tot de byzondere van *ſlaan*, als de gereedſte en gemeenſte zynde.

ŷ. 546. MENSDOM) voor *menſchdom*, gelyk ik my verzeker, dat Vondel geſchreeven heeft. doch de Letterzetters hebben hier twee letters, *ch*, uitgelaaten, omdat dit vaars, buiten deeze twee, reeds

zo

zo veel letters heeft, dat 'er op dien regel niet een meer geplaatst kon worden. hierom hebben zy liever twee letters willen uitwerpen, dan het vaars breeken, en den staart op een' nieuwen regel zetten: het welk in dit werk noit geschied is. Dit is, ik beken 't, een sieraad van den druk: doch ik vind die Drukkers en Letterzetters onverdraagelyk, die het sieraad der taale bederven, om dat van den druk te behouden. Opdat het nu blyke dat deeze myne Aanmerking wel gegrond is, zullen wy daarvan meer bewyzen aantoonen. Zo staat 'er, om die zelfde reden B. VIII. 883. *na* voor *naer*. B. IX. ŷ. 921. *bos* voor *bosch*. B. XIII. ŷ. 712. *vroumens* voor *vroumensch*, en dat zelfde woord ook B. IX. ŷ. 1123. in den eersten druk, doch in deezen heb ik die afgesmeeten letters weder laaten invoegen, dat even geschieden kon. B. XIII. ŷ. 1143. *queken* voor *queeken*. B. XIV. ŷ. 4. *wetē*, voor *weeten*: en ŷ. 315. *vlees* voor *vleesch*. Men slaa het oog maar op de lengte deezer regels, voor al in den eersten druk, en men zal, geloof ik, met my alle deeze misspellingen stellen op rekening des Drukkers, en niet op die des Dichters. Toen deeze druk onderhanden was, had ik dit noch niet aangemerkt, anders zoude ik die misslagen ook elders, daar het geschieden kon, hebben laaten verbeteren. doch hier was zulks onmogelyk, zonder het vaars te breeken.

ŷ. 560. DIE MEER BEMINT WAS VAN DIANE ALS DEZE ALLEEN) Merk hier aan *meer* ALS — voor *meer* DAN. Het verwondert my zeer dat Vondel deezen misslag niet ontdekt heeft. 't is waar, dat hy in dit groote werk alleen vyfmaal voorkomt, dat zekerlyk weinig is in vergelyking van *meer dan*, of diergel. die 'er misschien eenige honderdmaalen te vinden zyn. zo zegt hy B. IX. 878.

Ik hadde nutter *noit dit stuk begonnen*, ALS
Zoo los te werk gestelt.

en kort daar na ŷ. 935.

Wat kon de veltrei, die op alle wyze u pooght
Te redden, meer *uit liefde*, ALS *u op d'armen torssen?*

in de eerste plaats staat hier *als* om het rym; in de tweede om het voorgaande woord *liefde*, dat zich in *Dan* niet zou hebben konnen smelten. B. XI. ŷ. 669.

Dan *ziet het* zwarter ALS *het zwarte jammerbosch.*

daar schynt het te staan om de herhaaling van *dan* te myden. om dier-

Digitized by Google

diergelyk een oorzaak zegt hy ook B. XII. ꝟ. 510.

Het paertsgeſtalte is niet onſchooner ALS *de man.*

Doch gemeener is dit in andere en vroegere werken van onzen Dichter, als in Horatius I. 7. *Fortuin, die ons* gunſtiger ALS *vader is.* en I. 8. *waerom vliet hy den worſteloli* omzichtiger ALS *adderen bloet?* I. 12. *niet* groters ALS *hy zelf.* enz. Eene plaats moet ik hier noch bybrengen uit den Edipus p. 19.

Met gruwlen, veel grooter ALS *men kan*
Ontkennen, of met reden ſtuiten.

daar *veel grooter* ſtaat voor *grooter:* 't welk het vaars veel grooter maakt dan behoorde. Men zou onder de goede Schryvers van deezen tyd, die zekerlyk ſchaars zyn, mogelyk twee of drie konnen noemen, die hierin niet mistaſten: doch ik kan daaromtrent met geen volle verzekerdheid ſprecken. omtrent myn eigen werken kan ik zeggen, dat *Als* dikwils voor *Dan* geleezen wordt, in die, welken in en voor het jaar 1720. gedrukt zyn: doch in laateren zoumen 't vruchteloos zoeken. Hoe ouder de ſchryvers van de verleeden eeuw zyn, hoe menigvuldiger zy *Als* voor *Dan* gebruikt hebben. die de taal weder begonnen te beſchaaven, voerden *Dan* meer en meer in; echter zo, dat zy ſomtyds wel eens *Als* gebruikten: gelyk G. Brandt, die in 't Leven van De Ruiter B. V. p. 264. voor de eerſte reis, zo ik 't wel hebbe, kwaalyk ſchryft: *dat hy* geen meer *lyftocht had*, ALS *daar hy, ter naauwer nood, meê zou konnen t'huis zeilen.* zo ook B. XIII. p. 738. *datze* liever *weder op 's lands vloot zouden afkoomen*, ALS *zich van de vyanden laaten overweldigen.* In uittrekſels, brieven, *enz.* ſpreekt hy doorgaans zo, zich daarin, geloof ik, houdende aan het voorſchrift der Oorſprongkelyken. Meer voorbeelden hiervan aan te haalen, acht ik onnutten arbeid, dewyl men 't, met één woord, algemeen kan noemen. alleen zal ik hier noch twee plaatſen byvoegen, die iets byzonders hebben. Jer. de Decker, Lof der Geldz. p. 103. voegt, op een zeldſaame wyze, *Dan* en *Als* te ſaamen:

Myn' ronde ſchyven zyn 't, waerop ghy zoet en zacht
Ten ſtaetbeſtiere rolt, en die alleen meer *kracht*
Inhouden, om een' man gezag te doen gewinnen,
DAN *Pallas*, ALS *Parnas met all' zyn' Kunſtgodinnen.*

Ik zie dat het 'er ſtaat: echter kan ik my kwaalyk wys maaken, dat die Dichter zo geſchreeven zou hebben. want *Dan* en *Als* maaken hier zulk een brabbeling, datmen werk heeft om den zin te vatten,

Digitized by Google

tenzy men die plaats noch eens herleeze. voor *Als Pallas*, behoorde hier te ſtaan, *Of*, of *En Pallas*. J. Six van Chandelier zegt voor *Dan*, *Gelyk* (dat wel wat aanſtootelyker luidt, doch inderdaad zo goed is als, *Als*, want *als* en *gelyk* zyn 't zelfde, gelyk nader zal aangetoond worden) in zyn Opſchriften p. 629.

Men vindt geen hooger *wysheits ſchool*,
GELYK *'t doorluchtigh Kapitool.*
Zoo draa daar eeſels zyn geſeeten,
Se ſchynen alle dingh te weeten.

Dat *als* en *gelyk* het zelfde zyn, blykt daaruit datze byna overal konnen verwiſſeld worden; ook uit de ſamenvoeginge, *gelyk als*. de een is *als* de ander; d. i. zy zyn *gelyk*: *zo ſchoon*, *als*, enz. Het geen wy meer gezeid hebben, dat de Spaanſche geeſſel der Nederlanden, de Hertog van Alva, niet alleen de land- en Kerk-, maar ook ('t welk een noodzaakelyk gevolg was) de taal- wetten 't onderſte boven ſmeet en verwarde, kan met geen voorbeeld klaarer aangetoond worden, dan met dit woord *dan*, in tegenſtelling van *als*. Voor dien tyd, is niemand in ſtaat my eene enkele plaats aan te toonen, daar *als* voor *dan* gezeid wordt, daar het integendeel onmiddelyk na dien tyd in een algemeen gebruik kwam. Dewyl wy ſomtyds gewag maaken van deezen tyd, dien wy ſtellen als een deur, door de welke eene halsſterrige en byna onoverwinnelyke verwarring in de Regelen der Taale is ingeſloopen, waarvan zich onze beſte Taalzuiveraars tot noch toe niet geheel hebben konnen ontdoen; zullen wy hier de veranderingen, in dien tyd voorgevallen, kortelyk ophelderen, met het droevige voorbeeld van den Hr. Anthonis van Straalen, Ridder, Heere van Merxem, en Burgermeeſter der ſtad Antwerpen. deeze Heer was Hoofdman van de Antwerpſche Rederykkamer de Violier, die de opzetſter was van het Landjuweel, den 3. Auguſt. 1561. en was hy in dat zelfde jaar Burgermeeſter: de Prins van die Kamer was Hr. Melchior Schets, Schepen, Heer van Rumſt. Zulke Perſoonaadjen (doch wat wonder, daar Hertog Jan van Brabant, de Goede, zich niet tot oneere rekende, een Gildebroeder van de Kamer van Retoryke te Bruſſel, genoemd *den Boek*, te worden?) zulke Perſoonaadjen, aan het Hoofd van deeze Kamer, het getal der Gildebroederen van deeze en anderen, die veele honderden beliepen (alleen de Bruſſelſche Kamer, het Marienkranſken, kwam daar met een gevolg van CCCXL. te paard, VII. welgefierde antycxe Speelwagens, en noch LXXVIII. andere

andere Wagens met Gildebroeders: en de Pioene van Mechelen, met een gevolg van CCCXXVI. te paard, VII. antycxe Speelwagens, en noch XVI. andere Wagens, *enz.*) de ſieraden, pracht en koſtelykheid, waarmede ieder kamer uitgedoſcht was, elk met haar eige livrei en kleedinge: al het welke breeder beſchreeven ſtaat, voor de gedrukte verzameling der ſpelen van zinnen, aldaar vertoond, en in het volgende jaar gedrukt; ook in het ſlot van 't eerſte Boek van Em. van Meeterens Hiſtorien. Dit alles, zeg ik, verwekt in ons eene heugchelyke gedachtenis van den Kunſtlievenden aard der Nederlanderen, en byzonderlyk van den hoogen trap van luiſter, dien de Rederykkunſt ten dien tyde beklommen hadt. hadden die konſtminnaars zo mogen voortvaaren, ik twyffel niet of onze taal zou tegenwoordig veel zuiverer en beſchaafder zyn, dan zy nu is. Maar op deeze eerelyke en heerelyke vreugd, volgde eerlang eene deerelyke ongeneugt. zes jaaren daarna, te weeten in 't jaar 1567. werdt deez Burgermeeſter van Straalen, met veele andere Heeren, door laſt van Alva gevangen; en, niettegenſtaande de deugd van deezen Heer zo krachtig uitblonk, dat zelfs de Bloedraad oordeelde, datmen hem genade kon bewyzen, zo werdt hy echter in het volgende jaar 1568. met meer anderen, waaronder de Secretariſſen van Egmond en Hoorne, na veel mishandelingen, te Vilvoorde onthalſt. zie van zyn gevangenis, de Ned. Hiſt. van Van Meeteren fol. 54. c. en van Hooft p 164. van zyn rampzalig einde, den eerſten fol. 61. a. den anderen p. 192. Uit het ongeluk van deezen Hoofdman der Rederykers kanmen afneemen hoe 't met de overige leden toeging; en het verval der kunſten beſluiten. om die reden houd ik 't gemelde Landjuweel voor het laatſte dier Boeken, die ik met den Naam van Ouden noem; te weeten zulke Ouden, welker getuigenis by my kracht en klem heeft: gelykmen daarin ook nooit *Als* voor *Dan* zal aantreffen. En hier vinden wy ons weder op den rechten weg. wy zullen dien volgen, en aantoonen, wanneer, hoe, en op hoeveele wyzen, *Dan* gebruikt wordt, die echter allen tot eene hoofdoorzaak gebragt konnen worden: want, gelyk *Als* eene gelykheid ſtelt tuſſchen perſoonen en zaaken, zo moet *Dan* altyd gebruikt worden wanneer 'er eenig onderſcheid en ongelykheid tuſſchen beide beteekend wordt. als voorerſt achter den vergrootenden trap, *Gradus Comparativus.* de uitgeever van het Landjuweel 1561. in de Voorrede: *van heuren ingheboren aerdt ende natuere* meer DAN *deur gheleertheyt.* en de Violier in den Welcome:

Want iek doet meer *wt liefden* DAN *om tſwerels prys.*

Melis Stoke, in de Inleiding p. 3.

Oeſt ſtreckende min no mee
DAN *toter Lanece of ter Elve.*

in Willem II. p. 86. *Dat ſi* liever *ware doet*
DAN *ſi langher hadde 't lyf.*

en dit vindtmen al by Willeramus, als p. 6. *wir ne willon niet vergezzan, thaz thin genatho thines Euangelii* ſuozer *is* THAN *thin auſteritas thero ewo.* ſpreek de Z uit als T, en TH als D, zo zal 't veel naar de hedendaagſche taal beginnen te gelyken: *wy en willen niet vergeeten, dat die genade dynes Euangeliums* zoeter *is* DAN *die ſtrengheid dyner wet.* en p. 51. *alſo thaz guold* diurer *is* THANNE *eyneg ander geſmithe.* dit zelfde *than* hebben de Engelſchen noch hedendaags in de zelfde betekenis. In de volgende woorden uit het MS. 1452. kan men 't onderſcheid van *als* en *dan* zien: *men behoort* ſoe wel *te vraghene ten vordele vanden eenen* ALS *vanden anderen, ende den eenen niet* meer *te ghevene off te nemene* DAN *den anderen.* Ten tweede, na *Anders*, of *Ander.* Mel. Stoke, Died. I. p. 11.

Weet ook wel dat ik niet en las
Wie anders *deſe Diederic was*
DAN *deſe letteren doen verſtaen.*

Jan II. p. 227. *Si ne wonden die manne niet laten*
Doen anders, DAN *ſi hem weren.*

en p. 196. *Al moghes tu* bet dat *dyn ghenoet,*
Ontſaghes tu el *niet* DAN *die doet.*

in dit eerſte vaars is een misſlag, dien de uitgeever de Hr. K. van Alkemade, hadt behooren te verbeteren; want *bet dat* moet noodzaakelyk zyn *bet dan*, gelyk 't ook van hem op den kant verklaard wordt. 't is waar *bet dat*, vind ik ook in den Druk van 't jaar 1591. p. 71. maar daar worden wy berecht dat in het ander handſchrift geleezen werdt *bet dan:* zodat dees misſlag hier hadt behooren geweerd te worden. ik vind in dien eerſten druk ook, de woorden, *moghes tu* en *ontſaghes tu*, aan een gevoegd, *mogeſtu*, en *ontſagheſtu:* hoedanige ſchryfwyzen der Ouden men niet behoorde te veranderen. MS. 1452. p. 83. *niet* anders *ſpreken* DAN *doecht en eere van hare nacommers;* dat zyn hier *Opvolgers in ampten*, &c. Ten derde, achter de woorden *Niemand*, *Niet*, *Noit*, *Geen*, *Wie*, enz. waarbymen *Ander*, *Anders*, *Anderen*, kan byvoegen of uitlaaten, zomen wil, moetende echter *Dan* bly-

Digitized by Google

blyven. M. Stoke, Jan I. p. 164.

Met eenen cogghe allene,
Ende met anders NYEMENT *ghemene,*
DAN *die met hem in den cogghe waren.*

De Olyftak van Antwerpen 1561.

God en acht NIEMANT DAN *daer wysheit inne woont.*

M. Stoke, Died. II. p. 17. *Ende* NIET DAN *die waerheyt al.*

De Pioene van Mechelen 1561. in de Factie:

Men ſeyt de ghiericheyt is inde menſchen,
Waerſe inde ſchapen men mochtſe affcheiren.
Mochten de lien ryck worden met wenſchen
Sy ſonden als Mydas NIET DAN *gout begheiren.*

De Rederykers van Thielt te Gend 1539.

WIE *wecte, den goeden Eſaias vraecht,*
WIE *heeft hem geroepen, God naer te gane,*
DAN *God?*

M. Stoke, Jan II. p. 255. *Bi hem ne waren* nemmermere
Dinc gheſciet, DAN *al goet.*

om ook het onderſcheid tuſſchen *Als* en *Dan* te leeren kennen, kanmen toevlucht neemen tot een vertaaling met de Latynſche woorden *quam* en *præter;* of, dat op 't zelfde uitkomt, tot eene omſchryving of verwiſſeling met de Duitſche woorden *Gelyk* en *Behalve* (dit heeft evenwel in *Dan*, achter een' *Comparativus*, geen plaats, want de Latynen zeggen ook *major quam:* doch hieromtrent kanmen noit twyffelen, omdat 'er noit verſchil is) want gelykmen *Als*, daar 't wel geplaatſt is, kan veranderen in *Gelyk:* zo kanmen voor *Dan*, geſteld achter *Anders*, *Niet*, *Niemand*, *Geen*, *Noit*, *Wie*, ook zeggen *Behalve* of *Buiten*. Het welk voor iemand, die hiervan noch geen recht begrip heeft (want ik ken 'er, die wel weeten te zeggen *grooter dan*, maar die echter ook ſchryven *niemand als*) myns bedunkens een gemakkelyke weg is, om het volkomen vaſt te krygen. Ook geeft het een groote klaarheid aan veele plaatſen, die ik dikwils by de Ouden verſtaa, ſchoon my diergelyken in nieuwen onzeker voorkomen, omdat ik niet weet, als zy *Als* ſchryven, of het de betekenis van *Gelyk*, of van *Behalve* hebbe: daar dit onderſcheid by de Ouden, zonder eenige uitzondering, altyd in acht genomen is. Als ik hieromtrent niet zeker was, zouden my de volgende woorden van Melis Stoke, Flor. III. p. 53. zeer dubbelzinnig ſchynen:

Digitized by Google

Met groter *feeſten*, *met* groter *haven*,
ALS *hem bede was betame.*

hier leert my *Als* dat in den voorgaanden regel *grooter* geen *Comparativus* is, maar een gebogen naamval van het vrouwelyke *groote:* zo zeiden zy, ja zeggen wy noch, *met luider ſtemme*, *van ganſcher harten*, enz. en is hier de rechte kennis van de betekenis van *Als* zeer noodzaakelyk; want nu is 't een loffpraak, en anders zou 't een laſter zyn. *Met* grooter *feeſten* DAN *hen betaamde:* zou hen, Graaf Diederik van Kleef, en zyn Bruid, beſchuldigen van overdaad: maar, *Met* grooter *feeſten*, Gelyk *hen betaamde*, pryſt hen, dat zy hunnen ſtaat wel in acht namen. Door het verwarren van *Als* en *Dan* vindtmen in Nieuwer ſchryvers veele zodanige plaatſen die nu duiſter zyn voor den Leezer; daar zy, deeze woorden wel in acht genomen, licht te verſtaan, ja zonder de minſte onzekerheid zouden zyn. Wy zouden daarvan voorbeelden konnen bybrengen: doch weiden al te ver af: zullen dierhalve tot wat anders overgaan.

ŷ. 564. VRY GENOEGH) *Genoegh* heeft hier eene niet onaardige betekenis, t. w. een weinig meer dan genoeg: dat is, *wat al te vry*; *onachtſaam*. dit *vry genoeg* van Kaliſto, maakte Jupiter *geil genoeg*, gelyk volgt ŷ. 585.

ŷ. 572. 'T IS OM EEN' GRAEU TE DOEN, DAT ZAL IK NIET ONTZIEN) voor *dat* zou hier beter zyn, *dien*, t. w. *graen:* en zo behoorde het te weezen. iets dierlyks hebben wy aangemerkt boven ŷ. 60. Doch zomen hier *dat* wil behouden, behoorde het wat meer van de voorgaande woorden onderſcheiden te zyn, aldus:

't Is om een' graen te doen. dat zal ik niet ontzien.

ŷ. 292. VERGATZE SCHIER DEN BOOGH EN KOKER, DIE DAER HING) Men meldt dikwils in vaarzen zekere omſtandigheden van zaaken, die op zich zelfs niets te beduiden hebben, doch alleen dienen tot optooying, en om de ſchildery leevendiger en uitvoeriger te maaken. Maar alsmen eens zo iets geſteld heeft, dientmen dat wel te onthouden, opdatmen zich zelven naderhand niet tegenſpreeke: gelyk dit onzen Dichter hier gebeurd is, die even te vooren ŷ. 565. zegt, datze den koker *in het gras ſmeet*, en ŷ. 568. datze dien vervolgens tot een *hoofdkuſſen* gebruikte: hoe kan hy dan hier zeggen, *een koker*

Digitized by Google

koker die daer hing?

ŷ. 596. ZY VLUGTE OP DEZEN ROEP) het woord *roep* betekent gemeenlyk een' *algemeenen roep*; het zy een *geraas* of *geſchreeuw*, als by Hooft, Ned. Hiſt. B. III. p. 101. *Mark graaf en Majeſtraat, op deezen* roep, *begeeven zich weder derwaarts:* het zy een gemeen *zeggen* of *ſpraak* der menſchen; als by Vondel beneden III. 317.

De roep *loopt dat Diaen, uit wraeke en bittre ſmart,*
Zich niet verzaedighde ——

ook in de plaats, door Hoogſtr. in den Geſlachtlyſt bygebragt. maar *roep* voor eene enkele ſtem, vindtmen zelden. echter gebruikt Vondel het hier niet zonder voorbeeld: want Anna Byns ſchreefal voor twee honderd jaar, in 't I. boek der Refereynen:

Hoort den roep *des Heeren* ——

welk woord zy in het II. boek gebruikt voor de *roepinge*, in een' geeſtelyken zin:

Onſen roep *door goey wercken ſeker maken.*

eindelyk vindtmen *roep* voor *beroep*, dat is, ſtaat, waarin iemand in dit leeven geſteld is: verſcheiden maalen by de Rederykers op het Landjuweel, en Haagſpel 1561. Die van Meeſene, te Gend 1539.

Want Chriſtus ſelve en wilde niet vlien
Den penninck te gheven van tol oft chys,
Waer mede hy ons heeft ghedaen bewys,
Elck eerende in den roep, *tſy van wat ſtaeten.*

vier regels hieronder zegt Vondel:

Helaes hoe laſtigh valt het ſchennis en dien roep
t'Ontveinzen met gelaet ——

daar *roep* niet anders betekenen kan, dan de ſtem of inwendige beſchuldiging van het gewiſſe.: maar

ŷ. 600. HET SCHENNIS) moet niet naargevolgd worden; want *ſchennis* is vrouwelyk.

ŷ. 601. EN OPZICHT) is hier de *opſlag van oogen*, die dikwils een aanbrenger is van den innerlyken ſtand des gemoeds. Alteregch. B. III. p. 112.

d'Eerwaerdigheit van aengezicht en baert,
En opzicht, *zoo diepzinnigh als bedaert,*

Bewo-

Bewogen my dat groote licht te groeten.

en meermaalen in deeze Vertaalinge.

ŷ. 626. En hietze) *Hiet* is de Onvolmaakte verleeden Tyd van *heeten*: waarvoormen nu zegt *hiette*, of, gelyk de Hr. Ten Kate ſchryft I. deel p. 568. en II. deel p. 212. *heette*, houdende *hiet* voor verouderd. Wy zeggen dikwils, en herhaalen hier weder, dat het dagelykſche gebruik van ſpreeken, een blinde leidsman is in het rechte gebruik der woorden te bepaalen. ik ſtaa toe, datmen nu altyd zegt *hiette* of *heette*. maar ik ſtel 't zelfaan 't oordeel van den Hr. Ten Kate, ofmen oud en verouderd noemen kan, het geen Hooft, Vondel en Huygens eenſtemmig en altyd gebruikt hebben. Het voorſchrift van zulk een Driemanſchap te verwerpen, en verouderd te verklaaren, weet ik niet of ons toekomt. dat zy echter zo geſchreeven hebben, zullen wy aantoonen. Een menigte van plaatſen komen ons in dit werk voor, om het gebruik van onzen Dichter buiten allen twyffel te ſtellen. Hiet, in den Onv. verl. Tyd, vinden wy op de volgenden, die wy, om plaats te winnen, alleen zullen aantoonen; als B. I. ŷ. 825. 847. II. 974. IV. 393. VII. 1070. VIII. 879. 1025. IX. 1017. XI. 403. XII. 577. XV. 30. 722. Heet, in den Tegenw. Tyd, kuntge vinden I. 53. 764. III. 192. 212. 333. 718. *Enz.* de Onbepaalende wyze, Heeten II. 241. III. 344. 686. *Enz.* te menigvuldig, om hier alles aan te toonen. En zo gebruikt hy *Hiet* ook in andere werken, als in Virgil. En. B. VII. p. 260. *de plaets* hiet *eertyts Ardea by de voorvaders, en nu is Ardea een naamhaftighe ſtadt.* in Palamedes:

Wat Palamedes durf beſtaen,
Dat bleeck, toen hy in 't landen
Het volck hiet *in ſlaghorde ſtaen,*
En redde *van verbranden.*

By den Droſt Hooft vind ik *Hiet*, in de Rampz. van den Huize Medicis p. 198. *deze Cosmo* had *zynen oorſpronk uit Laurens — zyn' moeder* hiet *Maria Salviatis.* in deeze tydvoeging kan ik dit woord by dien ſchryver my tegenwoordig niet meer te binnen brengen: maar *Heeten* vind ik op de volgende plaatſen, als p. 202. in 't gemelde Werk; daar hy ſpreekt van Bernardo Medicinis: *hoevende maar twee letters van zynen bynaam te trekken, om Medicis te* heeten. En in Henrik p. 3. *al hun bedryf waren zy gewoon yver tot de kerk en tegens de ketters te*

hee-

Digitized by Google

heeten. In den 120 brief: *waardigh een burgh te* heeten. En van *heeten* (voor gebieden) *Heetendoen* in den 33 brief. Huygens, Sneld. XIV. 66.

Van daegh te veel gewrocht, heet *mergen honger lyden.*

XIX. 19. *Is myd'er een ontvallen, Die ſich ſoo* heeten *liet,*
De ſchade is niet met allen; Hy was noyt, dat hy hiet.

zie hem ook XIV. 51. XX. 97. en onze Aantek. B. X. ŷ. 273. Melis Stoke, Inleyd. ŷ. 2. *Dat al tlant beneden Nyemagen*
WILEN *Neder-Zaſſen* hiet.

en wat verder: *Utrecht*, *Dat Wiltenburch* hiet TE VOREN.

anders p. 3. *Die Neder-Saſſen* heten NU *Vrieſen.* en p. 7. *Dat Lotriken* NU heet. Lod. van Velthem I. 31. *In deſen tiden* WAS — *Een die* hiet *broeder Yſewijn.* MS. 1452. p. 57. *ende* hiet *Zuzanne, die zeer ſchoone* WAS. en p. 74. *het* WAS *een wijf*, hiet *Precoerde.* Hiſt. van Zeghelijn p. 1. *het* WAS *een coninc*, hiet *Prides.* de Reder. van Vilvoorde 1561. *Douwers* hieten *Artem voor Duecht.* enz. Maar in den Tegenw. Tyd, ſchreeven die van Sout-Leeuwen 1561. *Mijn ſchip* heet *Gods gheleyde.* die van Bruſſel 1539. *hoe* heet *ghy? Ick* heet *Gheeſtelick Sin.* Wy oordeelen, dat dit woord altyd behoore gebruikt te worden op deeze wyze, *Heeten*, *Hiet*, *Geheeten.* dan behoeftmen ook niet te vraagen, ofmen moet zeggen *heeten*, of *hieten*; 't welk nu beide gezeid wordt. doch de eene verwarring heeft hier, naar gewoonte, de andere gebaard.

ŷ. 628. VERTROK) d. i. *ſtelde uit.* in Palamedes II. 2.
Beſt dat men 't wat vertreck: *de tyt is niet geboren.*
in de Beſpiegel. B. II. p. 46. — *de dwingelant beval*
Hem eindelyck beſcheit van dit vertreck *te geven.*
noch in Virgil. p. 286. *haeſt u: zonder* vertreck. En zo elders. Aldegonde, R. Byencorf II. c. 10. *Clemens de V. heeft den Enghelen nyt Pauſelycke macht ende authoriteyt bevolen ende belaſt, dat ſy ſouden de zielkens der gheenen, die, in Bedevaerden nae Romen treckende, over weech geſtorven zyn, van ſtonden aen, ſonder eenich* vertreck *of* uytſtel, *inden hemel voeren, ſonder eens het vagevyer te laten riecken.* Ik vind op dit woord niets te zeggen, dan dat het in ongunſt van 't Gebruik vervallen is. De ouden zeiden ook *vertrekken* voor *vertellen:* dat nu in 't geheel niet verſtaan zou worden. Veel gepaſter ſchynt my de betekenis van *Uitſtellen.* Want, gelykmen eigelyk zegt, *Iets vertrekken van de eene* plaats *tot de andere;* zo dunkt my, dat het een voegelyke overdragt is, *Iets vertrekken van den eenen* tyd *tot den anderen:*

Digitized by Google

't welkmen ook noch *verſchuiven* heet, waarin de zelfde overdragt plaats heeft. Doch wy willen hier 't Gebruik wel wat toegeeven, in hoope, dat het zich elders ook tegen ons wat gemakkelyk zal gedraagen.

¥. 630. BOELIN) zo ook beneden IV. 240. 747. en dikwils by onzen Dichter, en anderen. Doch waartoe *boelin*, daar *boel* in de gemeene taal altyd gebruikt wordt, en in een vaars verre te kiezen is voor *boelin*? zie onze Aantek. VIII. 203. en XV. 5. de Vert. van Boëtius 1485. fol. 66. a. *de Ziele es (ſeit. Auguſt. ſup. Geneſ.) of een bruud Gods, of een* toeboel *of* weerdinne *des duvels.* Doch 't is noodeloos, te bewyzen, dat *Boel* gezeid wordt van een *Vrouw.* alleen zullen we hier aantoonen, dat ook een *Man* zo genoemd wordt. Onze Dichter IX. 1048.

Zy vont een middel om de min des boels *te queeken.*

T. Arents, Poëzy p. 10. — *boodt* haaren boel *de hant.*

A. Pieterfz. Craen, in den Amſterd. Pegaſus 1627. p. 137.

De grootſte Koningh *voor myn* boel
Soud ick niet willen winſchen.

Joan Thieullier, Deken der Peoene te Mechelen, Porphyre en Cyprine (Treurſpel, vertoond te Mech. op 't Blaſoenfeeſt 3 Mey 1620.) *Act.* I. 4.

Doen docht my dat ick gans, met lyf, ſiel en met leên
Met mynen trouwen boel *in eenen vliet verdween.*

Cyprine ſpreekt van Porphyre, haaren minnaar doch in deugd in eere. MS. 1452. *ende beloefde haer te gheven alzoo veel gouds, als thooft woech van* haren boel. Faſciculus Temp. 1480. fol. 31. a. *deſe toeliet dat* haer boel *by haer quam.* Zie ook Ezech. XVI. Hoſ. II. enz.

¥. 650. GROMMEN) is de taal der *Beeren.* Antonides, Yſtr. p. 117.

Gelyk een winterbeer, *geborſten uit zyn graf*
En naere ſneeuſpelonk, al grommende *aen komt ſtuiven.*

en Bell. aen band. p. 13. — *daer gryze* winterbeeren,
Ten grondeloozen kolk uitborlende onder 't ys,
Vervaerlyk grommen, *en omſnoffelen na ſpys.*

de Schryver der Ernſt. en Boert. Mengelſtoffen II. deel p. 23.

O naarheid! och ik hoor een woeſt geloei,
En 't grommen, *en 't gebrul van ſtieren,* beeren,
En Leeuwen. — Maar Vondel zelf ſchryft hiervoor, *brommen*, in Virg. En. p. 248. *hoe geborſtelde zwynen en* beeren *in het hock knorren en* brommen. Tenzy 't een drukfout waar voor *grommen.*

¥. 666.

Digitized by Google

ŷ. 666. DRYVYF) dat is, *vyftien.* Zo telt ook El. Herckmans, Der Zee-vaert Lof B. I. ŷ. 275. *na dry vyffentwintigh daghen.* d. i. na 75 dagen; of, van den 17 dag der VII, tot den eerſten der X Maand: gelyk deeze dagen bepaald worden Geneſ. VIII. 4. en 5.

ŷ. 670. EN AEN 'T KROOST TERSTONT DEN KNAEP LEERT KENNEN) *Krooſt* is, in het gelaat der menſchen, dat geene, het welk yder in 't zyne byzonder heeft, en waardoor elke menſch te kennen is uit duizenden van anderen. Sam. van Hoogſtr. handelt in zyne Inleyd. tot de Schilderk. B. II. c. 2. *van de* KROOSTKUNDE, de welke hy aldus beſchryft: *de* Krooſtkunde *is een kennis van uit de byzonderheden, die in de aengezichten of tronien der menſchen beſpeurt worden, haer* Landaert, Geſlacht, Geeſt *en* Neyging des gemoets *te verklaren; ja dat noch verder gaet, en van veelen gelooft word, het geluk of ongeluk dat iemant over 't hooft hangt, te kunnen voorſpellen.* Vondel zegt, dat Kaliſto den knaap Arkas *aan 't krooſt*, d. i. aan de trekken, aan de zweeming van het gelaat, *kende*, t. w. voor haar' zoon. Hier heeft het dan' zyn opzigt op het *Geſlacht.* Omtrent de overigen kanmen Hoogſtraten naarleezen: *Wegens 't Geſlacht* (ſchryft hy) *zoo ziet men dat alle kinderen iets van haer ouders* KROOST *voeren: daer dan in deeze het vaderlyke, en in geene het moederlyke meeſt* uitzweemt. *De Jooden kent men gemeenlyk uit een byzondere* zweeming; *en den Deurluchtichſten Stam van Ooſtenryk aen d'uitſteekende onderlip. De oude ſchilder Philochares, twee perſoonen in een ſtuk geſchildert hebbende, deed een yder oordeelen, dat het* Vader en Zoon *was: want ſchoon d'eene oud, en d'andere jong ſcheen, zoo had hy het* KROOST *en de* zweeming, *in deeze zoo zeer verſchillende aengezichten, zoo wel waergenomen, dat het yder een merkte.* Fraai zyn de vaarzen van Jonas Cabeljau, op het Huwelyk van J. Voorburg en M. v. Vredenburg:

Dan ſprak ik eens, en zwoer by al wat ſchoon mogt zyn,
Die Juffer heeft het krooſt *van Leda en Jupyn.*

't welk zo veel zegt als, *die Juffer is zo ſchoon als Helena*, dochter van Jupiter en van Leda. En dit verklaart ook de ſpreekwys, met de welke wy de *kinderen* zeer gemeen noemen, het *krooſt van hun ouderen:* naamlyk, omdat zy altyd *iets van haar ouders krooſt voeren*, gelyk S. van Hoogſtraten ſchryft; of, omdat in de kinderen *het beeld der ouderen als herleeft*, gelyk Moonen te kennen geeft, zingende in zyne Bruiloftdichten p. 223.

Digitized by Google

Godts beelt, den eerſten menſch naer 't leven ingeſneden,
Verloor hy ſtraks in Eden;
Toen teelde hy een KROOST, *waerin tot nu toe ſpeelt*
's Ontaerden Vaders beelt.

Zeer wel zegt ook P. le Clercq, Huw. Mintaf. p. 19. *het* krooſt GELYKT *den ſtam.* Ik verwonder my, dat *krooſt*, in de gemelde betekenis, zelfs niet gevonden wordt by den naerſtigen Kiliaen.

ŷ. 678. DE BOELSCHAP) Hoogſtr. in den Geſlachtlyſt, zegt van dit woord: *het is van de zelve betekeniſſe als* boel, *hoewel ik meene dat het oneigentlyk genomen wort voor eene* vrou, *daermen* boelſchap *mede bedryft.* Nergens heb ik dit woord, in de betekeniſſe van *overſpel*, tot-nochtoe konnen ontdekken, dan alleen by E. Herckmans B. I. ŷ. 1107.

Des hy in boelſchap *ſich ter liefd' van haer vermenghden,*
En teelt den Telegoon. — (ten zymen 't zo ook moet neemen by A. Pels, Dichtkunſt ŷ. 619. — *een hofnar, die by Grooten*
In 't hof verkeert, en daar een boelſchap *heeft ontdekt.*)

Maar gemeener wordt de *Vrouw* zelve, *de boelſchap* genoemd: Vondel, Inhoud van Samſon: *door het vleien en ſchreien van zyne* boelſchap *afgemat.* en zo zeer dikwils by onzen Dichter; hierin, gelyk in meer andere zaaken, vannaby gevolgd door B. Vollenhove, in de Broedermoord. Hooft in Henrik p. 63. *alhoewel hem de doodt van twee natuurlyke kinderen ende twee* boelſchappen *was overgekomen.* Aldegonde, R. Byencorf VI. 3. *dat hy ſijns vaders* boelſchap *beſlapen hadde.* en c. 4. *dat men geens Prieſters miſſe hooren en mach, die men weet een byſlaep of* boelſchap *te hebben.* L. Rotgans in de Zedeleſſen XVI.

En dreigde reis op reis de boelſchap *van haar heer.*

Meynert Voskuyl, Bellaria en Pandoſto *Act.* I. *ſc.* 2.

— — *ſout ghy myn waerde vrouwe*
Door minnens tovery voor uwe boelſchap *houwen?*

Hoogſtraten verſtondt het alleen van een *vrouw*, als uit zyne woorden blykt. maar, gelyk wy boven ŷ. 630. gezien hebben, dat *boel* zowel van een' *man*, als van een *vrouw*, gezeid wordt; zo vindtmen ook *boelſchap* van beide gebruikt. Van een' man heeft het Brederode in 't Moortje:

Den Hopman, *myn* boelſchap, *die heeft het my vertelt.*

ook tekenden wy boven p. 95. een plaats aan, uit Moonen, die Endymion noemt *de boelſchap* van de Maan. Doch 't woord zelf blyft altyd van 't Vrouwl. Geſlacht, om den uitgang *ſchap*, die noit Manl. voorkomt.

ŷ. 705.

Digitized by Google

ŷ. 705. OP DAT DE BOELSCHAP-UW REIN WATER NIET BESMETTE) deeze twee woorden, *uw rein*, hebben natuurlyk twee *accenten*, die niet overeenkomen, gemerkt de plaatſe, daarze hier geſteld zyn, met de toonen van een welluidend vaars. men kan dit tweezins verbeteren. zonder de Ruſte, op deeze wyze:

Op dat de boelſchap 't reine water niet beſmette.

met de Ruſte, op de volgende:

Op dat d' onreine boel 't rein water niet beſmette.

doch met den aard der zaake, en met den ſpyt van Juno, die hier ſpreekt, zou de tweede verandering beſt overeenkomen. Dat in de eerſte het Bynaamwoord *reine* deeze plaats kan beſlaan, en de Ruſt wegneemen, ſpruit hieruit: Vooreerſt, omdat het ſtaat tuſſchen twee *Zelfſtandige* Naamwoorden, die hier den bovenzang zingen, en van welker toonen die der andere woorden athangen. 't welk oorzaak is, dat de klank, in het leezen en uitſpreeken, niet ſtuit op de zesde greep van het vaars, daarmen anders gewoon is te ruſten of te verpoozen; maar, langs *reine*, zachtelyk voortrollende, van *boelſchap* tot *water*, 't gehoor op eene aangenaame wyze ſtreelt, en een' Trant van vaarzen uitmaakt, waarvan breeder geſproken zal worden by ŷ. 1089. Ten anderen, omdat deeze woorden, *boelſchap* en *water*, beide ten einde loopen met een korte greep; want alsmen zeide,

Op dat de boel *het reine* nat *niet vuil beſmette*,

zo zou het vaars niet meer rollen of vloeien, maar huppelen en ſpringen. Deeze laatſte greepen in *boelſchap* en *water*; of liever, om tot het algemeene, dat hier te zeggen ſtaat, over te gaan, *De laatſte greep van een woord, die tegelyk is de eerſte greep van een' voet*, maakt eigelyk dat geene, het welk de Latynen noemen, CÆSURA, INCISUM of INCISIO; d. i. SNEDE of SNYDING: zodat dit vaars,

Op dat de boel-/ſchap 't rei-/ne wa-/ter niet beſmette,

drie *Snydingen* heeft, geene *Ruſt* of *Verpoozing*. Maar, zalmen zeggen, de Hr. Pels ſchreef, Dichtk. ŷ. 205. — *die* Verpoozing *wordt gebeeten*

De SNEE van 't vaers ——

en bygevolg zyn *Snede* en *Verpoozing* het zelfde. De Hr. Pels ſchreef zo, 't is waar; doch uit gewoonte. en te meer, omdat hy niet kende dat geene, het welk eigelyk *Snede* moet genoemd worden. Immers moeten 't byzondere zaaken zyn, die zich onmogelyk op een zelfde plaats konnen vereenen: gelykwe reeds gezien hebben, dat de *Snede* na den Derden voet de *Ruſt* uit het vaars wegneemt. De merktekens van

Digitized by Google

dit onderſcheid zyn voornaamelyk deeze twee. I. de *Snede* valt in het midden van een' voet: de *Ruſt* altyd tuſſchen twee voeten in. II. alleen in Vyf- en Zes-voetige vaarzen kan 'er ééne *Ruſt* zyn, niet meer: maar yder vaars kan zoveel *Snéden* hebben als het voeten heeft, uitgezcid eenen: by voorbeeld, *het wree-/de lot*, maakt twee voeten in een vaars, en heeft ééne *Snyding*. twee *Snydingen*, maar drie voeten, hebbenwe in de volgende woorden, *het wre-/de nood-/lot is:* enz. 't Geen wy dan *Ruſt* noemen, komt overeen, zo in aard als naame, met dat geene, het welk de twee Franſche Hoofddichters van hunnen tyd aanduiden door *Repos*. Ronſard, *Abrégé de l'Art Poëtique: Et ont tousjours leur* Repos *ſur la ſixiesme ſyllabe, comme les vers communs ſur la quatriesme.* Despréaux, *Art Poët. Chant I. vs.* 105.

Que toûjours dans vos vers, le ſens coupant les mots
Suſpende l'hemiſtiche, en marque le Repos.

Maar, gelyk by ons *Snede* voor *Ruſt*, zo vindtmen by andere Franſchen ook *Céſure* in plaats van *Repos*. D. Lancelot: *Regles de la Po. Fr. ch. I. art.* 2. (om te beter verſtaan te worden, zullenwe hem en anderen doen Duitſch ſpreeken, behoudende alleen het woord *Céſure*) *de* Céſure *is een* Ruſt, *die het vaars ſnydt in twee deelen, die elk* hemiſtique, *dat is, half vaars, genoemd worden.* L. Z. B. de Chalons, *Obſerv. Critiques ſur les Regles, &c. de* Lancelot, herhaalt deeze woorden en ſtemtze toe; in de zelven alleen, en met reden, beriſpende, *hemiſtique*, voor *hemiſtiche;* en hy voegt 'er by p. 28. *de* Céſure *is* Ruſt *geheeten, omdat* het oor *in de uitſpraake daar eenigerwyze ruſt.* voor *het oor*, zoù hy verſtandiger geſchreeven hebben, *de tong:* want het oor ruſt in 't hooren, maar de tong in het ſpreeken. Mr. Du Cerceau, *Reflex. ſur la Po. Fr. p.* 337. *de* Céſure, *die alleen betrekkelyk is tot de Heldenvaarzen, en tot die van vyf voeten, is een beuzeling; en de ſcheiding der halve vaarzen, waar in de zelve beſtaat is de gemakkelykſte zaak van de werreld.* Die omtrent de Italiaanſche Poëzy ſchryven, gebruiken dit woord op de zelfde wyze: D** T** *Breve Inſtruction de la Po. Ital. ch. I. De groote Italiaanſche vaarzen ſcheiden zich, even als de Franſchen, in twee deelen, genoemd* hemiſtiches. *maar 't is het eerſte gedeelte, dat vooral deezen naam draagt. De plaats daar deeze deeling geſchiedt, is geheeten* Céſure, *dat is* Scheiding [eigelyk *Snyding*]. P. Benſe-Dupuis, *Oracle de la Po. Ital.* ſchynt hier beter ter zaake te komen, als hy zegt p. 27. *de* Céſure *is die* LETTERGREEP, *de welke overblyft na den* accent, *tot voleinding des woords. en, tellende de* Céſuren

naar

Digitized by Google

naar 't getal der accenten, *zo vindtmen 'er vier, diemen kan noemen naar de Lettergreepen van het vaars, de Derde, Vyfde, Zevende en Negende.* Zie daar juist het denkbeeld, dat wy in het Duitsch van 't woord *Snede* moeten maaken. doch hy wykt hiervan, en van zyne eigen woorden af, als hy dus voortgaat: *noch zyn 'er drie andere* Céſuren, *minder fraai evenwel dan de vier eerſten, die wy ook benoemen naar het getal der lettergreepen, daarze zich vinden, de Vierde, Zesde en Achtſte.* Tot een voorbeeld der *Zesde Céſure* brengt hy dit vaars by:

E'l mondo s' oſcurò / co'l tuo bel volto.

maar dewyl hier geen lettergreep, om het woord te volenden, na den *accent* overblyft, kan 'er, volgens zyne eige bepaaling, ook geen *Céſure* zyn. De Franſche vaarzen komen meeſt met de Duitſchen, de Italiaanſchen meer overeen met de Engelſchen. van deezen ſpreekt Edward Byſſche *the Art of English Poëtry p.* 3. gebruikende, in plaats van *Céſure*, den naam van *Pauſe*, het zelfde met ons *verpoozing*, op de volgende wyze: *in deeze vaarzen zyn voornaamelyk twee dingen aantemerken; de* plaats van den Accent, *en de* Pauſe — *de* Pauſe *is een* Ruſt *of* Ophouding *in de uitſpraake van het vaars, die het in twee deelen ſcheidt. — maar deeze ſcheiding is niet altyd gelyk — de* Accent *moet vallen op de* 2, 4 of 6 *greep, en veroorzaakt Vyf byzondere* Pauſen, *als na de* 2, 3, 4, 5 *of* 6 *greep van het vaars.* Wy hebben dit, tot vermaak van den Weetgierigen, wel willen aanroeren; doch mogen 'er ons nu niet mede ophouden. merk alleenlyk aan, dat noch het Engelſche *Pauſe* met ons *Ruſt*, noch *Céſure*, in de Ital. vaarzen, met ons *Snede*, kan geleeken worden. In 't Franſch zyn beide *Céſure*, en *Repos*, 't geen wy *Ruſt* noemen. Nu is 't zeker dat *Céſure* niet anders is dan verbaſterd Latyn, van *Caſura*. zodat ons, om dit woord recht te begrypen, alleen ſtaat te zien, watmen 'er, in de Latynſche vaarzen, by te verſtaan hebbe. J. Cæſar Scaliger, *Poëtices l. II. c.* 2. ſpreekt 'er aldus van: *wy* ſnyden *ſomtyds een woord, zulks dat het laatſte gedeelte het begin zy van den volgenden, en het eerſte, het einde van den voorgaanden voet. dit heetmen* Cæſura, *'t welk zaveel is als* Snyding. Maar hy zegt hier te veel: want dat het *eerſte* gedeelte van het woord zy het einde van den voorgaanden voet, wordt noit vereiſcht, en is veeltyds niet waar. Lancelot, *Traité de la Po. Lat. ch.* 2. noemt *Caſura, Die lettergreep, welke overblyft na een voet aan het einde van een woord, van het welke zy ſchynt afgeſneeden te zyn, om te dienen tot een begin van het volgende* WOORD. Zo hy de zaak recht begreepen, of zich wel

wel bedacht hadt, zou hy gezeid hebben, *van den volgenden* VOET: want alswe die afgeſneeden greep uitſpreeken als een begin van het volgende woord, zo vernietigen wy zelfs, door onze uitſpraake, het oogmerk der *Snydingen:* ja zouden ons onverſtaanelyk maaken. Nu is het wel waar, dat ook in 't Latyn de woorden *Cæſura* of *Sectio* [Snyding] en *Manſio* [Ruſt of Verpoozing] verwiſſeld worden. Zo gebruikt onder anderen Diomedes, *de Arte Gramm. l. III.* deeze drie woorden, om éene zaak te betekenen: *illud quoque obſervare debemus, ut in heroico hexametro* Manſiones, *quas alii* Cæſuras *appellant, nonnulli* Sectiones *vocant, facias.* Hy bezigt het woord *Manſio* hier zeer wel, omdat hy eigelyk ſpreekt van de *Ruſte*, die in Heldenvaarzen doorgaands valt in 't midden van den Derden voet, als

Tityre, tu patu-læ / recubans ſub tegmine fagi.

ſomtyds in 't midden van den Vierden, als

Formoſam reſonare do-ces / Amaryllida ſilvas.

maar hier zyn *Ruſt* en *Snyding* (*Manſio* en *Cæſura*) een zelfde zaak; vallende de *Ruſte*, in de Latynſche vaarzen, even als de *Snyding*, in het midden van een' voet; niet, gelyk by ons, tuſſchen twee voeten in. Echter moeten, ook in 't Latyn, *Manſio* en *Cæſura* onderſcheiden worden, omdat de *Cæſura* ook plaats kan hebben in 't midden van den Tweeden en Vyfden voet; doch de *Manſio* alleen in den Derden en Vierden. Hoeveel te meer dan moeten wy, in onze Duitſche vaarzen, de woorden *Ruſt* en *Snede* onderſcheiden, daarze zich noit, op eene zelfde plaats konnen aantreffen? Ik weet wel, watmen my hier kan tegenwerpen, naaml. dat, gelyk de *Manſio* en de *Cæſura* zich op een zelfde plaats vinden in dit vaars van Horatius,

Ibis Libur-nis / inter alta navium,

zo ook in het Duitſch de *Ruſt* en *Snyding* gezeid konnen worden, zich te ontmoeten in dit meergemelde vaars,

Op dat de boel-ſchap / 't reine water niet beſmette.

't Zou ongerymd weezen, te zeggen, dat 'er in een vaars van zes voeten geen *Verpoozing* waar. en in dit vaars kanmen niet verpoozen, dan gelyk als in het Latynſche, dat is, in het midden van den derden voet. Alsmen filozofeeren wil, gaat dit door. maar de Kunſtwoorden, of *Termini Artis*, moeten altyd met eene zekere bepaaling worden aangenomen. Wy noemen dan, met deeze bepaalinge aan Kunſtwoorden eigen, *Ruſt*, niet alle *Verpoozingen*, waar zy vallen, maar alleen en byzonderlyk die, de welke invalt tuſſchen den Derden en Vierden voet.

Deeze

Digitized by Google

Deeze eigenſchap onzer vaarzen moet een' naam hebben; en daarom zeggen wy, dat zulk een vaars, waarin deeze eigenſchap ontbreekt, geene *Ruſt* heeft: even gelyk wy konnen zeggen, dat'er geen *Manſio* is in dit Latynſche van Terentianus Maurus,

Apollo, Delphici / feruntur accolæ;

het welk den Trant heeft van onze Duitſche vaarzen; d. i. de *Ruſt* tuſſchen den Derden en Vierden voet. doch elke taal heeft haare eigenſchap. Laat ons voortgaan. Van de noodzaakelykheid en uitwerkinge der *Snydingen* ſpreeken verder, Georg. Fabricius *de Re Poëtica l. VI. §. 22. de* Snydingen *moeten zekerlyk worden in acht genomen, want zy geeven het vaars een' effen en zuiveren toon.* J. Jov. Pontanus in zyn Saamenſpraak, genoemd *Actius*, naar den uitmuntenden Dichter Actius Syncerus, eigelyk Jacobus Sannazarius, die hier zelf ſpreekende wordt ingevoerd p. 117. *die vaarzen worden voornaamelyk goedgekeurd, welker voeten, onder het afmeeten, bevonden worden, onderling verknocht en verbonden te zyn; zulks dat de eene voet, als met eene keten, aan den andren gehecht ſchyne.* By Antonius Sebaſtianus Minturnus, in zyn voortreffelyk Werk *de Poëta l. VI. p.* 498. hoortmen den zelfden Actius aldus redenen: *in het ſchikken der voeten gebiedt men ons toetezien, datze niet ontbonden werden. gelyk geſchiedt, wanneer de woorden, zonder eenige* Cæſura *te ſaamen geſchikt zyn: vooral wanneer yder voet een woord behelſt; of, wanneer'er nergens een lettergreep overblyft, van de welke de volgende voet zyn begin neeme. Maar dit zelfde, zelden voorkomende, wordt onder de fraaiheden geteld. 't Is zelfs zo verre van berispelyk te zyn, dat, volgens myn oordeel en dat van Pontanus, de voornaamſte Dichters dit nu en dan met moeite gezocht hebben.* Deeze vier laatſten, zo Spreeker als Schryvers, zyn de kundigſte Mannen, die oit, ſints Geleerdheid en Weetenſchappen, na eene verſlagenheid van veele eeuwen, het hoofd weder opbeurden, hunne pennen geoeffend hebben, 't zy in het maaken van zielroerende vaarzen, 't zy in het te boek ſtellen van nutte aanmerkingen omtrent dat geene, 't welkmen in den Trant der vaarzen waarteneemen hebbe. Hierom vooreerſt, en ten anderen, omdat het gezeide volkomen toepaſſelyk is op onze Duitſche vaarzen, hebben wy u het oordeel van zulke Meeſters wel willen mededeelen. Gy hebt gehoord, Leezer, wat anderen hiervan zeggen: rek uw geduld noch een weinig, om ook onze gedachten, omtrent dit ſtuk, te hooren en te overweegen.

Digitized by Google

SNEDE of SNYDING noemen wy, WANNEER DE LAATSTE GREEP VAN EEN WOORD UITMAAKT DE EERSTE HELFT VAN EEN' VOET. 't Zyn ſlechte Vaarzen, in 't gemeen geſproken, die, natuurelyk gelezen, van yder voet, dienze voortgaan, een lidteken in het gehoor, en, als met onderſcheiden treden hunnen Trant afmeetende, onderſcheiden voetſtappen achter zich nalaaten. Dit gebrek komtmen voor door de *Snydingen*, die, *den voet in tweën ſnydende*, en de eerſte helft, in de uitſpraake, aan den voorgaanden hechtende, het vaars, in plaatſe van ſtappen en treeden, zachtelyk doen vloeien ende rollen. Uit onze bepaalinge, en het geen boven reeds gemeld is, blykt, dat 'er, in een vaars van *Zes* voeten, konnen weezen, *Vyf* byzondere *Snydingen*. Wy willen gaarne met weinig moeite verſtaan worden, en zullen dierhalve den eenvoudigſten weg inſlaan, en ſpreeken alleen van Zesvoetige vaarzen: en in deezen wederom geen gewag maaken van de *Snyding* na den Derden voet. want dewyl door de zelve de *Ruſt* uit het vaars wordt weggenomen, zo zal dit beter te pas komen in de Aantek. B. XV. ℣. 1164. daarwe afzonderlyk van de *Ruſte* zullen ſpreeken. Ons onderwerp, voor het tegenwoordige, zyn dan alleen deeze vier *Sneden*, als die na den *Eerſten*, *Tweeden*, *Vierden* en *Vyfden* voet: welke vier, naar de verſcheidenheid van Getal en Plaatſe, konnen gebezigd worden op Vyftien byzondere wyzen. Zie hier van elk een byzonder ſtaaltje, alles uit het eerſte Boek van dit Werk.

1. ℣. 938. *Haer* han-/den *en gezicht om hoogh hief van beneden.*
434. *Hangt noch* onze-/ker, *en het zwerk om hoogh t' aenſchouwen.*
94. *Dus is de menſch, het eélſt der* ſchepſ-/len, *voortgekomen.*
298. *Hy zou hierin voorzien, het al ten* beſt-/e *ſchikken.*

2. 420. *De* ſtroo-/men zin-/ken. *het geberght toont boſch en boom.*
474. z' Erkaeu-/wen *onderling deze* ant-/woort *van godts kooren.*
15. *En d'* aert-/kloot *hing noch niet omringt van* dun-/ne *lucht.*
218. *Noch hing dit* oor-/logh *aen een* lic-/haem *en zyn leden.*
52. *Maer op het* bar-/re *ſtrant geſtuit de* rot-/ſen *ſlaen.*
235. *Wien hy, van moort berucht, te* godt-/loos lae-/gen *legt.*

3. 228. *Eer 't* gan-/ſche lic-/haem *laſt zou* ly-/den *by het been.*
403. *Den* blaeu-/wen Tri-/ton, *dat hy koom' op* ſtaan-/den *voet.*
285. *De* boos-/heit *weid' alom in 's* wer-/relts veer-/ſte *hoeken.*
328. *Trekt flux op* Ju-/noos *laſt* verſchei-/de ver-/wen *aen.*

4. 145. *Toen* ſcho-/lenz' on-/der *dak* ſpelon-/ken, dik-/ke *ſtruiken.*

Zie hiernevens, omtrent het gebruik deezer *Snydingen*, eenigen der

Digitized by Google

der voornaamſte merkwaardigheden, kortelyk voorgeſteld. Voor-eerſt dan is 't aangenaam (mids datmen noit en vergeete, dat de verandering hier is het aangenaamſte van allen) indienmen twee *Snydingen* telt, eene voor, eene na de *Ruſt*. de *Tweede* en *Vierde* worden, in de beſte vaarzen, meeſt gevonden. uit het begin deezer Aantekening blykt, dat deeze Twee ſomtyds niet alleen ſierelyk, maar zelfs noodzaakelyk zyn: zie XV. 1164. Schaarſſer vindtmen in goede vaarzen, te ſaamen de *Eerſte* en *Vyfde*. deezen hebben eene geheel tegenſtrydige uitwerking, en ook dan haare bevalligheid, als de *Ruſt* krachtelyk uitgedrukt is, gelyk ŷ. 148.

Moſt hy-/gen *voor den ploegh, en niet voor 't* za-/vonts *los.*

zelfs gebeurt het dan dikwils, dat ook de zin een geheele ſcheiding maakt tuſſchen de twee halve vaarzen, als ŷ. 18.

Het aert-/ryk *hielt geen' ſtant. de lucht* ontbeer-/de *licht.*

ŷ. 122. *Men* voer-/de *helm noch zwaert. het volk in* al-/le *ſtreeken.* zie diergelyken ŷ. 136. 183. 460. 626. enz. Onder de zoetvloeiendſten zyn vooral te tellen, die, benevens de *Ruſt*, deeze drie *Snydingen* hebben, als de *Eerſte*, *Vierde* en *Vyfde*: ŷ. 306.

Dat he-/mel, *aerd' en zee moſt* licht-/er lae-/ge *branden.*

ŷ. 121. *Men* hoor-/de *geen trompet noch* krom-/men ho-/ren *ſteeken.*

ŷ. 133. *En* bloe-/men, *die van zelf uit d'* aer-/de geu-/rig *ſprooten.*

en meer diergelyken. Maar ſlecht zou hy voor den dag komen, die zich aan deeze *Snydingen* vergaapte, en ondertuſſchen de Toonen verwaarloosde. dit laatſte vaars is zekerlyk goed. doch wy zoeken nu naar het beſte, en om 't goede noch beter te maaken. 't welk hier geſchieden zou, indien de woorden *aarde* en *geurig* van plaats verwiſſelden, als

En bloemen, die van zelfs uit geurige aarde ſprooten.

wy doelen, in deeze verandering, nu alleen op den Trant van het vaars; waarvanwe uitvoeriger zullen ſpreeken beneden by ŷ. 1089. Wat in 't byzonder de *Vyfde Snyding* belangt; men mag zeggen, datze noit noodzaakelyk is, zelden veel goed, dikwils veel kwaad doet. fraai vermydde Vondel de zelve in Gysbr. van Aemſtel p. 46.

Hoe 't ingetroc-/ken *heir de* nieu-/we *zyd' alreede.*

dit vaars is rond en gevuld; geheel anders dan of hy geſchreeven hadt;

— — — *de* nieu-/we zy-/de *reede.*

Van deeze *Vyfde Snydinge*, kwaalyk geplaatſt, zullenwe hier twee voorbeelden byvoegen, om het begrip te gemoet te komen; en dat wel uit de werken van twee zeer voornaame Dichteren, opdat daaruit de

Digitized by Google

noodzaakelykheid deezer Aanmerkinge te lichter blyke: Antonides ſchreef in den Yſtroom B. IV. p. 133.

Die op Kaukaes, en zyn beſneeu-/de klip-/pen *zwieren.*

en Hoogvliet in de Feeſtdagen p. 34.

Wie zou geloo-/ven, *dat'er* recht-/e we-/gen *waren.*

In deeze vaarzen is geen *Ruſt* na den derden voet. want wie zal hier in't leezen op de helft ſtilſtaan, *Die op Kaukaes, en zyn* —— en, *Wie zou gelooven, dat* ——? zekerlyk niemand, die kennis van leezen heeft. want de woorden *zyn* en *dat* hebben hier ganſch geen' nadruk, en alleen eenen middelbaaren toon, even als *reine* in dit vaars,

Opdat de boelſchap 't reine *water niet beſmette.*

De uitwerking, die de *Tweede* en *Vierde Snyding* hebben in dit laatſte, die hebben zy niet in de twee voorgaande vaarzen. de reden is, omdat, in die twee, de *Vierde Snyding*, vallende in de Bynaamwoorden *beſneeude* en *rechte*, verdoofd wordt door de *Vyfde* in de Zelfſtandige woorden *klippen* en *wegen*. Het middel nu, om zulks te verbeteren, is dit, datmen de Zelfſtandige woorden, met hunne *Snydingen*, verplaatſe van den *Vyfden* in den *Vierden* voet: aldus,

Wie zou gelooven, dat'er wegen *zyn te vinden.*

Die op Kaukaes, en langs zyn klippen *heenezwieren.*

voor dit laatſte zou my echter beter behaagen,

Die op Kaukaes en ZYNE klippen, *grys van ſneeuw* ——

Antonides zou ook niet kwaalyk geſchreeven hebben,

Die op den Kaukaſus en langs zyn klippen *zwieren.*

daar 't woord *klippen* zyn plaats behoudt, doch 't gebrek vervuld wordt, door het klaarer uitdrukken der *Ruſte*. enz.

Gemerkt nu de *Snydingen* dienen, om het vaars zachter te doen vloeien, en alle hardheid en ſtootinge te weeren; zo is lichtelyk af te neemen, dat zy niet altyd en overal te pas komen. Harde vaarzen worden ſomtyds gezocht en gepreezen, wanneerze de hardheid der zaaken leevendig, en op eene doorſtraalende wyze, uitdrukken. Integendeel, wat zacht en vleiende is, wil op een' zachten en vleienden toon gezeid worden. Hoe zacht rollen de vaarzen van onzen Dichter, wanneer hy ons, tot opwekking van 't mededoogen, den zachten aard en het ſtille gemoed van de ſtervende Nonnen afſchildert in G. v. A. p. 56.

Men zagh-/ze nau-/lyx *yet*, *dan* kui-/ſche lip-/pen *reppen.*

en van Klaeriſſe p. 58.

En uit-/ging of-/ze *ſliep in* 's Biſ-/ſchops o-/pen *arm.*

Met

Digitized by Google

Met welk een drift wederom vloeit dit vaars p. 53.

Hy vrees-/de Her-/kles *knods noch* Sam-/ſons vuiſt-/en *niet.*

Als hy ons de kracht van het water afmaalt, ſchynen dan zyne vaarzen niet te vloeien als het water zelf? B. I. ℣. 342.

--- --- --- *toen* ren-/den al-/le *meeren,*

En rol-/den *toomeloos en* toor-/nigh zee-/waert *aen.*

℣. 365. *De* zee-/maeght *hoort verbaeſt hoe* hol-/le ba-/ren *bruizen,*

En vae-/ren o-/ver *ſteên, en woudt, en lant, en huizen.*

in Gysbreght van Aemſtel *Act.* IV.

De deu-/ren kan-/ten *zich* gewel-/digh te-/gens *'t wringen*

Des ſpring-/vloets *voor een wyl, tot dat zy* o-/pen *ſpringen,*

En ge-/ven *'t* wa-/ter *ruimt, den* ſpring-/vloet vry-en *toom.*

maar in het eerſte deezer drie vaarzen zyn deeze *Snydingen* zo wel niet geplaatſt, als in het laatſte. want het geweld van een Sluis, het water *ſtuitende*, heeft, in de uitdrukkinge, niets gemeen met dat van een Water, alles *overſtroomende.* Oordeel hiervan uit de volgende verandering deezer vaarzen:

De deur ſtaet pal, en kant met kracht zich tegens 't wringen

Des ſpringvloets; tot men haer in 't end ziet open ſpringen,

En geeven 't water ruimt, den ſpringvloet vryen toom.

Keurelyk worden de *Snydingen* ook verdubbeld in alle gelegenheden, daar haaſt by het werk is. zo roept Aemſtel zelf p. 66.

Komt, volght-/me daer-/we *ſtus in* 't har-/nas be-/zigh *waren:*

welk vaars veel van zyn fraaiheid zou verliezen, alsmen las,

Komt, volght my, daer wy ſtus ---

in 't verhaal van den Bode: --- *maer* Haem-/ſtede, eer-/ze *weder*

Bekomt, die wor-/rept *haer op* 't doo-/de lic-/haem *neder,*

En boet 'er ſchen-/digh *meé zyn'* godtvergee-ten *luſt.*

maar welk een onderſcheid! als hy dus voortgaat:

z'Ontwaeckt in 't ende, en wort van 't ſchellemſtuck bewuſt,

En roept, myn bruidegom --- Vertoonen niet de vaarzen zelfs door hun vertraagden trant, den ſchrik en de verbaasdheid, zo van de ontwaakende Klaeriſſe, als van den verhaalenden Bode? Geen lichten en ſchaduwen, hoogten en diepten, hebben, in eene fraaie Schildery, meer vermogen, dan, in een doorwrocht Dichttafereel, het verſchil van zo kunſtig geſchakeerde vaarzen, geſchikt naar de verſcheidenheid der onderwerpen. En, datmen hierin moet achtgeeven op de kunſt, en het geen den Dichter toekomt, niet wyten

aan het geval, blykt uit vergelyking van andere plaatſen, daarwe dit zelfde ontmoeten; als kort daarna:

Hy ſchonze, en ſloegh 'er *aen zyn* klaeu-/wen *vuil van bloet,*
En brack-/ze brul-/lende *op met* groo-/ten over*moet.*
Terſtont quam hem een geur en yet wat lieſticks tegen.

in het verhaal van Gysbreght:

My docht dat ick 't misbaer met bey myn ooren ving,
En zagh, toen ick een poos verbaeſt had zitten prencken,
Een' dicken roock en ſmoock, en, na den roock, de voncken.
Ick hoor-/de paer-/de-*volck, dat langs de* Doe-/le *brugh*
Quam trapp-/len *naer ons toe. myn* voe-/ten wer-/den *vlugh.*
Men had, ô groot verzuim! dees brugh niet afgeſmeeten.

Zo worden meermaalen ontſteltenis en ſchrik leevendig uitgebeeld in de woorden van Badeloch; als p. 37.

Gedenck eens welck een ſchrick myn ſlaeprigh hart beving.
Myn hair dat rees te bergh, en aen een yder hing
Een droppel nats: het zweet begoſt my uit te breecken:
Myn lyf wert kil als ys. ick wou, en koſt niet ſpreecken.

p. 49. *Wat hoor ick hier al leeds! hoe voel ick my zoo naer!*
Verhael my evenwel al d'overige elende.
't Begin vernoeghtme niet. 'k verlang met ſchrick naer 't ende.

Voeg hier voor het laatſte by, het onderſcheid van den vleienden toon des Heeren van Vooren, in dat zelfde Treurſpel:

Myn meeſt-/ers har-/te *treckt naer* al-/le brae-/ve *helden.*

en het barſſe antwoord des Heeren van Aemſtel:

Myn heer, ick heb uw' raet voor dees tyt niet van doen.

Uit het geene tot dus verre gezeid is, kan een oplettend Leezer zelf meer diergelyke aanmerkingen maaken. en een Dichter, die geleerd heeft twee of drie byzondere zaaken, op eenen toon, die haar eigen is, uit te drukken, zal het ook lichtelyk in anderen vermogen. *Want het onmoghelick is* (gelyk Fr. Junius, Schilderk. der Oude B. I. c. 1. ſchryft met de woorden van Quinctilianus) *al 't ghene de Konſt aengaet, in 't byſonder voor te ſchryven. Waer vindtmen doch erghens een Schilder, die al 't ghene in de natuure voor-valt, heeft leeren naetrecken? nochtans ſal hy, de rechte maniere van* imitatie *maer eens gevat hebbende, al wat hem voor-komt lichtelick afbeelden.*

Tot beſluit zullenwe hierby voegen eenige algemeene middelen, om het gebrek der *Snydingen* op eene aangenaame wyze te vervullen.

Voor-

Digitized by Google

Vooreerſt dan kan zulks geſchieden door woorden, die meer dan ééne greep hebben; als B. I. ℣. 937.

Om 't laſterlyk verwyt, en Faëtons gebeden.

Ten anderen, en dit heeft byna de zelfde uitwerking als de *Snyding*, indien, in 't begin van een' voet, geplaatſt wordt een woord van ééne greep, dat, in de uitſpraake, naauwer verbonden is met het voorgaande, dan met het volgende; als in G. v. A. p. 58.

Als hy 'er / uit de vlucht een vaſt kryght / in zyn kluiven.

en p. 65. *En ſteot het / door dees borſt, en doop het / in dit bloet.*

Hiertoe behooren ook de woordekens *men*, en *we*, *me*, *ge*, *ze*, voor *wy*, *my*, *gy*, *zy* of *haar* of *hen*; en anderen, die zich aan 't voorgaande woord vaſthechten; gelyk boven reeds aangeroerd is. Onze Smeltklinker, de E, kan hier mede iets toebrengen: want daardoor ſmelten de woorden zelfs in malkander; en maaken dus ook een ſoort van verband tuſſchen twee voeten. Op eene geheel andere wyze kan men een fraai vaars zonder *Snede* doen ten einde loopen, naaml. wanneer yder voet begint met het koppelwoord, *en*; als 't bekende vaars uit Vondels Palamedes:

Die zorght, en *waeckt*, en *ſlaeft*, en *ploeght*, en *zwoeght*, en *zweet*.

die dit veroordeelen, omdat yder voet volkomen op zich zelven beſtaat, die houden zich hier te naauw aan het algemeene, en worden verzocht te overdenken, dat het met de Regelen van de Kunſt even-eens geſteld is als met die van den Staat: want Byzondere tyden en plaatſen maaken niet zelden verandering in Algemeene wetten. zie, omtrent dit Byzondere, onze Aantek. I. 229. Ja op de zelfde wyze, als zulks te pas kwam, zoumen konnen zeggen:

Gezorgd, gewaakt, geſlaafd, geploegd, gezwoegd, gezweet.

hoedaanig een vaars wy vinden in den Lofz. van Heinſius ℣. 523.

Geperſt, gepraemt, verdruckt, veracht, verſmaet, beſpot.

deeze vaarzen zyn goed: doch als 'er drie waaren, zelfs in een groot werk, zou 'er ten minſten een te veel zyn. Het geen de zelven doet goed zyn, is dit; dat yder woord aangemerkt moet worden als eene *Herhaaling*, of als eene *Vergrooting* van het voorgaande. de *Herhaaling* (die inderdaad ook een ſoort van *Vergrooting* is) heeft hier zekerlyk plaats in het vaars van Vondel, waarin de zes voeten op zes gelyke toonen moeten uitgeſproken worden,

Die zorght, en waeckt, en ſlaeft, en ploeght, en zwoeght, en zweet.

Maar de *Vergrooting* (die wy hier een klimmende *Herhaaling* zouden mogen

mogen noemen) is veel kunſtiger uitgedrukt in het vaars van Heinſius, waarin de zes woorden zes byzondere toonen eiſchen; zo echter, dat, zo veel als de Tweede voet klimt boven den Eerſten, zo veel ook de Derde moet klimmen boven den Tweeden, de Vierde boven den Derden, enz. dit is klaar, alsmen achtgeeft op den nadruk van yder deezer woorden, die met veel kunſt teſaamen geſchikt zyn,

Geperſt, gepraemt, verdruckt, veracht, verſmaet, beſpot.

welke *gelyke Ryzing van toonen* dit vaars zo wel, zonder *Snydingen*, kan doen beſtaan, als de *Herhaaling van gelyke toonen* het voorgaande van Vondel. Maar, alsmen op die wyze, in eene doorgaande redeneeringe, waarin byzondere woorden elk een' byzonderen toon eiſchen, en teſaamen eene ſchakeering van verſcheidene toonen uitmaaken, wilde dichten; het zou ten alleruiterſten aanſtootelyk en onaangenaam klinken. Men heeft, om hiervan volkomen overtuigd te weezen, by de voorgaanden ſlechts te gelyken het volgende van onzen Dichter in dit Werk B. I. ŷ. 551.

Vernoegh u met, ik weet niet wat voor torts, de min —

en dit van Joh. Vollenhove, Heid. Dapperheit p. 619.

Ik heb Sicheüs moort myn' broêr, vergeefs door gout
Bekoort, betaalt gezet, my braaf alſins gequeten.

waarvan wy het oordeel aan den kundigen Leezer overlaaten.

ŷ. 707. MET HAER BERADDE RAÊN) *Berad* komt zelden voor. Hooft gebruikt het in de Holl. Groete aan den Pr. van Oranje:

Uw' rasheidt joegh verby 't beradde zonneradt.

maar het moet in dien tyd, omtrent eene eeuw geleeden, weinig meerder bekend geweeſt zyn, dan het nu is; want die Schryver verklaart het op den kant met de volgende woorden: *Men zeit, die waagen is beradt, wanneerze zoo lange gereden heeft, dat de ſchorheidt van de aſſen en naven is.* Ik verwonder my, dat het, noch by Plantyn, noch by Kiliaen te vinden is. Z. Heyns heeft het echter ook in Bartas I. 2. p. 87. —— *'t vyer de Circk'len ſonder ſwichten*

Beradt *maeckt ende licht, helpt dragen haer gewichten.*

daar het, hoewel overdragtelyk, zeer wel gepaſt wordt op de Cirkelen des Hemels, die in hunnen gezwinden omloop niet de minſte ſchorheid of ſtootinge gevoelen. Ik heb het ook vruchteloos gezocht in de Fakkel van den Hr. Tuinman; als mede by den Hr. Ten Kate, en anderen. alleen heb ik 't aangetroffen in het III. deel van L. Meyers

Digitized by Google

Meyers Woordenſchat, met de bovengemelde verklaaring van Hooft, zonder dat echter die Schryver genoemd wordt: *Berad*, zegt Meyer, is *Snel.* ik zou liever zeggen, *berad* is *bereeden.* ook legt 'er de betekenis van *glad* ruim zo wel in, als die van *ſnel.* doch wy hebben geen woord, dat *berad* eigelyk uitdrukt, en daarom behoordemen 't in gebruik te houden. Maar ik lees ook in de woorden van Hooft, by Meyer; *de waaghen is* beraadt: dat zekerlyk een drukfout zal zyn. R. Anſlo ſchynt de plaats van Hooft in 't oog gehad te hebben, toen hy ſchreef, Poëzy p. 20.

— — *het radde zonneradt.*

ŷ. 710. VAN WIT IN ZWART) dit is wel: maar in den Eerſten druk leeſtmen hiernevens op den kant, *De zwarte rave wort wit:* dat hier veranderd is in, *De witte rave wort zwart.*

ŷ. 726. VERSTAENDE MET HAERE OOREN) 't *verſtaan* geſchiedt zekerlyk niet *met de ooren:* want daar klinkt veel in de ooren, dat op verre na niet doordringt tot het verſtand.

ŷ. 730. IN 'T ONDERWINDEN) omtrent dit woord dientmen aan te merken, datmen zegt, ZICH *iets onderwinden;* en niet alleen, *iets onderwinden;* ſchoon dit laatſte al by veelen is aangenomen. De Potter, Getr. Harder, in den Rei van het III. Bedryf ŷ. 10.

Of, waer is de menſch te vinden,
Diens vernuft ſal onderwinden,
Recht te vatten met verſtandt,
Uwe kracht en uwen brandt?

Nil Vol. Ard. in Cinna *Act.* I. *ſc.* 2.

't Waar lafheid, aan te zien wat and're onderwonden.

doch even te vooren leeſtmen daar veel beter:

Veele onderwonden *'t* ZICH. —

en, om van geene Nieuwen te ſpreeken, zo gebruikten de Ouden dit woord ook; als M. Stoke, in Flor. V. pag. 98.

Hi vinc ane als die bonde,
Ende onderwant HEM *Rechte doe*
Des Gherechts —

Deſtructie van Troyen 1479. fol. 12. d. *want ic* MI *deſe dinghen willichliken* onderwinde. Ghillys Ruychrock, Hiſt. van Orienten,

MS. 1486. *cap.* van tryck van Mesopotanien : *Mer die Sarracenen en Syrianen* onderwinnen HEM *luttel van den oerlogen ; mer sijn ambochtsluyden ende arbeyders.*

¥. 732. EEN' MOEDERLOOZEN) dat is hier, die noit moeder gehad heeft : zonder moeder geboren, gelyk Ovidius spreekt : of, gelyk Vondel zelf zegt ¥. 980. *by geen vrou gewonnen :* dat echter door *moederlos* niet wel uitgedrukt wordt.

¥. 744. WAAROP MYN EVER DIT AAN PALLAS) een zelfde drukfeil tweemaal in deeze woorden, *waar* en *aan ;* voor *waer* en *aen.* men kan 't my wyten, datze niet verbeterd zyn : maar datz'er gekomen zyn, is de schuld der Letterzetteren, die den eersten druk voor zich hebbende, dien moesten gevolgd zyn. Terwylwe gelegenheid hebben van deeze Spelling te spreeken, moet ik zeggen, dat ik verwonderd ben, dat Vondel, op het voorbeeld van den grooten Hooft, zich niet verbeterd hebbe, toen zyn oordeel op het scherpste was, en hy zo veel andere misstallen der Ouden ontdekte, en, door zyn voorbeeld, geheel en al uitbande. ik wenschte wel, dat hy 't gedaan hadt ; en ben verzekerd, dat veelen, die naderhand voor AE gepleit hebben, het mede gedaan zouden hebben. Maar noch meer ben ik verwonderd, dat de schrandere Ten Kate, die het onderscheid van den klank der letteren, op een hairbreed na, heeft weeten uit te meeten, dat zekerlyk allemans werk niet was, en die zelf ergens bekent, gelyk ieder, die bekwaam is om hierover te spreeken, moet bekennen, dat de klank van AA zuiverer is dan die van AE, 't welk een gemengde klank is : dat, zeg ik, die schrandere man echter, in zyn noitvolpreezen werk, de schryfwyze van AE, voor AA, gebruikt hebbe. Hy houde het my ten goede, maar ik zie deeze spelling in zyn werk aan, als een klein vlekje in een schoon aanzigt. Zie wat de zoetvloeiende J. Nyloë hierover, niet kwaalyk, geschreeven heeft, Aanleid. tot de Nederd. Taal, Hoofdst. VI. §. 2. Voor 't overige beken ik, dat ik hieromtrent niemand geheel zou willen bepaalen, dewyl 't niet kan geteld worden onder die zaaken, die een Boek of Gedicht, dat anders fraai is, zyne achting kan doen verliezen.

¥. 749. IK KLAPPENDE ONGEVRAEGHT) *Klappen* is veel praaten, en veel praatende zegtmen somtyds wel iets, dat beter gezweegen waar :

Digitized by Google

waar: en zo komt het hier. B. Vollenh. Broederm. *Act.* I.

Zoo wort een spie gevat. men dwong hem flux te melden,
Waer 't vyantlyke heir zich ophoude, in wat velden.
Hy klapt *het al uit vrees.*

en zo dient dit woord ook doorgaans, om een bekentenis, die iemand, 't zy door harde 't zy door vleiende middelen, afgeperst wordt, uit te drukken.

ỷ. 757. SPANSSEEREN) veeltyds gebruikt Vondel dit woord. B. XV. ỷ. 225.

— — *de geest gaet heen en weer* spansseeren.

zelfs ook van de zee, boven ỷ. 6.

— — — *en Mulciber graveerde*
Hier d'aerde in, en de zee, die rontom heen spanseerde.

daar ook verschil in de spelling is. zie verder VII. 922. X. 12. XII. 273. XIII. 1255. Antonides, Ystroom B. I. p. 10.

Maer zoo veel kielen die gedurig op het Y
spanseeren. — En B. III. p. 89.
Geen golf spansseert *in zee, die niet myn' lof verbreit.*

Hoogvliet, Feestd. van Ovidius B. IV. p. 129.

— — — *daar vader Tiber vry*
En onbedwongen gaat in ruimer velt spanseeren.

echter is het in geen goede woordenboeken te vinden, gelyk ook niet by oude schryvers. alleen vind ik 't in den Woordenschat van L. Meyer, in 't I. deel, dat is onder de *basterdwoorden*: en daer houden wy het ook voor.

ỷ. 773. IK POOGH TE LOOPEN, EN RAEK 'T ZANT NIET MET MYN BEENEN) *Beenen* worden doorgaans onderscheiden van *voeten*, als strekkende zich van de *heup* af tot de *enkels* toe. die dan loopt, raakt den grond niet met zyn *beenen*, maar met zyn *voeten*, ja met het uiterste gedeelte der *voeten*, dat zyn de *teenen*. en ik weet niet, waarom Vondel hier dit woord niet gebruikt hebbe; ten minste, het zou 'er beter voegen. Hier schuilt iets in, dat veeltyds te pas kan komen. Alsmen spreekt van een zekere gesteldheid van persoonen of zaaken, dientmen altyd die woorden te gebruiken, die iets konnen toebrengen, om den leezer die gesteldheid, waarvan gesproken wordt. leevendiger en bescheidelyker voor te stellen. en zo geeft

ons hier *het zand met zyn* teenen *raaken*, veel klaarer denkbeeld van iemand die loopt dan *het zand met zyn* beenen *raaken*. want neem hier de *beenen* voor de *voeten*, zo zal 't echter zo wel paſſen op iemand die *gaat* en *ſtaat*, als die *loopt*; daar de *teenen* ganſch niet een' *ſtaanden*, zeer oneigen een' *gaanden*, maar leevendig een' *loopenden* menſche verbeelden. zo groot is het onderſcheid van eene letter, *beenen* of *teenen*. Die hun werk maaken van wel te ſchryven, mogen verzekerd zyn, dat dit een voornaam gedeelte is van de natuurlyke, dat is, van de allervolmaakſte welſpreekendheid: want dit doende gebruiktmen altyd de krachtigſte woorden, en ſchildert dus de zaaken, datmenze leezende ook ſchynt te zien. Dit kan in honderden van zaaken te pas komen: doch die de natuur niet te baat heeft, zal het door de kunſt alleen niet leeren.

ŷ. 779. OF IS U ONBEWUST) zo ſpreekt onze Dichter meermaalen: als B. VI. ŷ. 359.

Want HEM *was* onbewuſt *wat godt hy aen moeſt ſpreeken.*

zie ook VII. 284. 296. en elders. Poot, Mengeld. p. 406.

Na 't moedigh dempen van 's volks ziekten U bewuſt.

J. de Decker, Lof der Geldz. p. 139.

't Is geen twee eeuwen noch, dat ONS *eerſt wierd* bewuſt,
Dat zuidwaert aen, enz.

Brederode in Rod. en Alf. *Act.* II.

Om niet te ſyn bewuſt *by gheen der ommeſtanderen.*

daar is *bewuſt* zo veel als *bekend*. Maar men vindt het ook van den perſoon, in de betekenis van *weetende*, of *kennis hebbende*; als B. VI. ŷ. 739. —— *een rots*, bewuſt VAN *dit ſchoffeeren.* en meermaalen in dit werk. Bern. Vollenh. Broederm. *Act.* V. *ſc.* 4.

Uw Tranziane is VAN *geen vyants heir* bewuſt.

Frans van Hoogſtr. Beg. Pelgrim. I. 11. p. 61.

Maer VAN *een zaek ben ik* bewuſt.

en zo ſprak ook voorlang de Vert. van Boët. 1485. fol. 22. c. *De Senateuren als* DES onbewiſt. en fol. 17. d. *onbewiſt*, voor, *onweetende*. Plantyn en Kiliaen ſchryven dit woord ook met een *i*, en geen *u*, *bewiſt*: maar uit de verklaaring die zy daaraan geeven, kanmen zien, dat de laatſte ſpreekwys, VAN *iets bewuſt zyn*, beter is dan de eerſte, AAN *iemand bewuſt zyn*. want *bewiſt zyn* is by hen, *verzekerd zyn* (*certior factus*) zynde het deelwoord van *Bewiſten*, ver-

Digitized by Google

verzekeren, volgens Kiliaen: maar volgens Plantyn, van *Bewiſſen*, dat het zelfde betekent.

ŷ. 791. DAT HEM DE LAUWERKRANS EN PEN ONTVIEL, EN LIER) *Pen*, in 't Latyn *plectrum*, is dat werktuig, daarmen de ſnaaren van de lier of cyter mede tokkelde, of ſloeg, om haar een geluid naar de kunſt te doen geeven. L. Smids noemt het *veertje*, of *pennetje*, of *ſlagpennetje*. Valentyn vertaalt het hier door *cier*, dat ik niet weet wat is, elders door *kam*. Maar *pen*, gelyk Vondel zegt, en niet *pennetje*, dat hier ik weet niet wat kinderachtigs medebrengt, vind ik zeer gepaſt. zo ook B. XI. ŷ. 248.

De ſlinke hant aenvaert de lier, *bezaeit met ſteenen.*
De rechte vat de pen, *daer kunſt en geeſt uit ſcheenen.*
Zoo tokkelt hy met geeſt de ſnaeren ——

waarvoor hy *citerpen* zegt B. V. ŷ. 156.

Stont niemant in den wegh, en tokkelde de ſnaer
Met zyne citerpen.

voor *citerpen*, zegt hy *citerveder* B. V. ŷ. 461.

ŷ. 812. HEELZAEM KRUIT) dat is, kruid dat de magt heeft van heelen of geneezen: gelyk een *voedzaame ſpys*, een *leerzaam voorbeeld*, enz. anders zegtmen, gelyk ook onze Dichter dikwils, *heilzaam*, voor alles wat nut en dienſtig is. *heelzaam* heb ik noch niet gevonden dan hier, daar 't wel geplaatſt is.

ŷ. 814. EN LYKHOUT STAPELEN) behoorde te zyn, *En 't lykhout ſtapelen*.

ŷ. 815. ZOO BEGINT [WANT SCHREIEN VOEGHT GEEN GODT] HY DROEF TE JAMMEREN) *Schreien* is hier *traanen ſtorten*, als blykt uit het Latyn van Ovidius, die ons hier een omſtandigheid leert, waarop de Dichters, die hunne ſtoffe uit Heidenſche fabelen neemen, behoorden acht te geeven: te weeten, dat zy den goden geen *traanen* moeten toeſchryven. ſchoon ik niet zien kan, waarom het ſtorten van traanen beneden de achtbaarheid is van zulke goden, die anderszins bekwaam waaren tot de alleruiterſte droefheid. doch dit te onderzoeken ſtaat niet aan ons, die, de fabelen der ouden verhandelende, ons moeten houden aan 't geen zy ons voorſchryven. Ik weet

Digitized by Google

echter, dat ik meermaalen in nieuwer dichteren geleezen hebbe van het ſchreien der goden, ſchoon ik 'er geen boek van gehouden hebbe. en dit ſchryvende, ſlaa ik myn oog op den Faëton van onzen Dichter: waarin ik nu vind, dat Klymene tot Faëton zegt p. 19.

— — vader zelf, een Godt, vaeght traen op traen
Van 't aenſchyn, dat nu zweemt naer 's hemels regenbogen.

en in het ſlot van dat Treurſpel zegt Jupiter tot Febus:

Wiſch af uw tranen, en den dau die 't oogh beſprengt.

hoewel dees de zelfde Febus is, van wien hier gezeid wordt, dat hem het ſchreien niet voegt. dat miſſchien onvergeeflyk in Jan Vos zou zyn, zo Vondel hem niet was voorgegaan. want zo zegt hy van Apollo, op de dood van Juffr. Teſſelſcha Roemers, Poëzy p. 689.

De klachten van zyn rey, die Teſſels ſterflot uranken,
Verdoofden deeze godt, die toen geen godt geleek,
Omdat hy uit zyn oog een ſpringbron, ja een beek,
Van traanen ſtorten, als de menſchen —

het welk beter van Hooft is in acht genomen, in zyne Zangen p. 634.

En hebben teedre traantjes, zey zy, zoo groot een' kracht,
Waarom en is het ſchreyen niet in der Goden magt?

Echter vloeiden, wanneer zy in groote droefheid waaren, zeker helder vocht uit hunne oogen: gelyk ons Ovid. zelf leert, volgens Hoogvliet in de Feeſtd. B. IV. p. 139. van Ceres:

— — — dit ſprak zy zoo vol druk,
Dat langs de kille borſt de heldre droppen *vlooden,*
De traanen *zeer gelyk, want* ſchreien *paſt geen' goden.*

vlooden zegt Hoogvliet voor *vlooten:* zie de Aantek. VIII. 775.

ŷ. 826. By Chiron 't menschepaert) ŷ. 830. zegt hy, *Chiron menſch en paert.* Hoogvliet, Ovid. Feeſtd. B. V. p. 176. *'t menſchpaardt.* En p. 175.

Van Chiron half een menſch en half een paardt —

Maar Vondel, geloof ik, heeft zich vergiſt, Herkules in Trachin p. 26.

Want zoo, gelyk men daetlyk hoorde,
't Vergift van 't paerdemenſch *hem moorde —*

voor *'t menſchepaert:* of men moeſt het *paerdemenſch* neemen gelyk het *vrouwmenſch.* welk laatſte echter geen voorbeeld is om naartevolgen. ik zou 't houden met *het menſchepaard.* ſchoon ik ook geen zwaarigheid zou maaken van het woord *Centaurus* te gebruiken, of, gelyk

lyk onze Dichter ſchryft ŷ. 833. met een' Neerduitſchen draai, *Centauwer*, waarvoor hy in 't meervoudige zegt *Centauren* B. XII. ŷ. 277. 626. 683. en XV. 375. en in 't vrouwl. geſlachte *Centaurinnen* B. XII. ŷ. 516. 518. ſchoon Ovidius zelf daar dat vrouwelyke, niet dan by omſchryving, uitdrukt ŷ. 404. *Multa illum petiere ſuâ de gente* — en ŷ. 406. *femina inter Semiferos.*

ŷ. 833. HIER QUAM DE DOCHTER DES CENTAUWERS BY, WIENS OOGEN) *wiens* behoorde hier te zyn *wier*, tot aanwyzing van 't vrouwelyke geſlacht. Maar Vondel gebruikt *wier* alleen in 't meervoudige: in 't eenvoudige altyd *wiens*, zo wel in 't vrouwelyke als mannelyke. doch de *n* kan in het vrouwl. noit komen: echter ſchryft hy ook *wien* in *Dat. Sing.* B. X. ŷ. 150.

Der moeder *van de goôn*, wien *'t loof wert opgedraegen.*

en B. XV. ŷ. 648. — *ſtaek dit treurigh lyk geſchrey*,

Gy zyt alleen niet, wien haer *wenſch niet magh gebeuren.*

en B. IV. ŷ. 951. van Andromeda — wien *het gelt.*

zodat wy zeggen mogen, dat hier 't gezag van Vondel niet gekdt: hoewel Moonen zich daarnaar geſchikt hebbe, alsmen zien kan in zyn Sprackk. p. 130. ſchoon hy evenwel geen *wien* in het vrouwelyke aanneemt. Sewel heeft dit beter begreepen p. 121. die echter eenen anderen misſlag begaat, dewyl hy *wier* ook zegt te zyn de *Genitiv.* van het vrouwelyke *welke*: doch dat is *welker* alleen, en niet *welker of wier*, gelyk hy zegt. Opdat ik niet ſchyne nieuwe wetten na deeze meeſters te willen invoeren, zal ik mynen Leezer wyzen naar de LXXII. Waarneeming van den Droſt Hooft, ouder dan deeze allen, zo als die ons medegedeeld is van den Hr. Ten Kate I. p. 735.

ŷ. 834. WIENS BLONDE VLECHTEN VLOGEN) voor *vlechten* zag ik hier liever een ander woord; omdat alle drie deeze woorden, met eene *l* na een' anderen medeklinker beginnende, zeker onaangenaam en hard geluid veroorzaaken. 't Is waar, dat wy zelfs hier voor B. I. ŷ. 365. iets diergelyks zochten en aanpreezen in *holle golven*: doch hierin is groot onderſcheid. want de laatſte woorden dienen om eenigszins door hun geluid uit te drukken het *klatſen* der golven, *enz.* maar de gelyke klank die 'er is in 't begin van *blonde*, *vlechten*, *vlogen*, kan niets betekenen. zodatmen, om zulke fraaiheden ſomtyds met aardigheid te gebruiken, zich wachten moet van de zelven te plaat-

Digitized by Google

plaatſen, daarze geene aardigheid konnen geeven. Echter ſpreekt onze Dichter meermaalen, van *vlugge vlerken* X. 734. *vlugge vleugelen* II. 211. XI. 1012. *vliende vloot* XIII. 345. en ook, gelyk hier, tot driemaal toe, XII. 719.

— — *die op vlugge vleugels vloog.*

zo ook met *b* en *bl*, als, *Borſten bloot en bloedigh* II. 454. *Boezem blont en blaeu* VIII. 749. *blaeten en blaeren* VII. 441. Maar vooral geeft de *ſ* een onaangenaam geluid, als zy te dikwils herhaald wordt, gelyk B. IX. ℣. 111.

En ſchiet den ſchyn aen van een ſtier geſpitſt op ſtooten.

XII. 608. *De ſnelle en ſpitſe ſpeer ſpringt vlugge* —

Voeg hierby, waarin echter minder aanſtootelykheid is, Vondels *roode roozen* III. 227. 652. IV. 360. *Roode Roozezael* II. 147. *In 't water waeden* XI. 488. *Geraeden raet* I. 448. *Gerabraekt rad* II. 428. *Beradde raên* II. 707. *De ruige rug* VIII. 392. *'t Gewenſchte lantgeweſte* XIV. 303. *Dronke drommelen* VI. 799. *Een kille grilling* XI. 560. *Wroegen en wryten* XIII. 624. *Mompelt morrende* XI. 750. *Geen krammen kraeken* XI. 801. *Bezwaeien en bezwieren* XII. 116. *Enz.* 't Is ver van my, dat ik alle deeze uitdrukkingen zou veroordeelen: want zelfs zyn 'er, als *kille grilling*, en *mompelend morren*, die ik prys en volkomen goedkeur. doch ik hebze mynen Leezer willen aantoonen, opdat hy, zo hy dit zyn aandacht waardig houde, die plaatſen kan naarzien, en dan zelf oordeelen, wat uitwerking zy daar hebben, en of hem dunkt datze te volgen of te myden zyn.

℣. 837. IN KRAEM GELEGEN) moeſt dit niet weezen *in* DE *kraem gelegen?* immers zo ſpreektmen, en zo ſchryft Hooft ook in Waarenar *Act.* IV. *ſc.* 3.

En ten ſel niet veel dagen aanloopen, zoo ik raam,
Of zy moet komen te bevallen in de kraam.

anderen drukken dit anders uit. B. Vollenhove Broederm. *Act.* III. *ſc.* 2.

— — — *en hoe zy binnen 't jaer*
Gelagh in 't kraambedt *van twee vorſtelyke zoonen.*

Weſterbaen Lof der Zotheyd p. 6.

Oock heeft Vulcanus hem het hooft niet opgeſlaegen
Met een verſtaelde byl, ſo Jupiter geſchach,
Eer hy van Pallas in het kinderbedt *gelagh.*

℣. 841.

Digitized by Google

ŷ. 841 WICHLEN) *Wichelen* verſchilt in zyn grondbetekenis niet van *wikken*, dat is *overweegen* of *weegen:* gelyk ook *wikken en weegen* dikwils te ſaamen gevoegd wordt. Maar *wichelen*, en het daarvan komende *wichelaar*, gebruiktmen alleen ſpreekende van de Prieſters der Heidenen, die uit zekere tekenen, daar zy acht op gaven, het toekomende voorzeiden. en zelfs vindtmen ook *Wikker* in die betekenis: *als de aenſtaende uitkomſt overwegende uit de voorteekenen*, om de woorden van den Hr. Ten Kate te gebruiken. en zo zegt Bern. Vollenhove, Broederm. *Act.* III. *ſc.* 2.

— — — *waarop ons* nootlotwikkers,
Verzopen in den wyn, opſpringen, dol als ikkers.

zelfs ook *Wikkelaar*, voor *Wichelaar*, *Act.* V. *ſc.* 5.

Dat ſpelde ons nooit de tong van 's Bloedtgodts wikkelaar.

en het *wikken* wordt aan den *wichelaar* ook toegeſchreeven door Jak. Zeeus, Wolf in 't Schaepsvel p. 4.

Een gryze wichelaer *moet hun beſluit eerſt* wikken.

zie den Hr. Ten Kate II. deel p. 505. 506. en onze Aanmerking beneden B. IX. ŷ. 279.

ŷ. 842. DIE 'T AL KAN SPELLEN) *Al* is hier, gelykwe Vondel boven I. 628. uit Ovidius verbeterden,

Wat eertyts was, wat is, en namaels weezen zal.

want daar zegt Apollo zelf, 't geen hier van hem getuigd wordt. waaruitwe gelegenheid neemen, om aan te merken, dat *ſpellen* niet alleen ziet op het toekomende, maar ook op het verleedene en tegenwoordige. SPELLEN (zegt Tuinman in de Fakkel) *was in de taal der aalouden* verkondigen, *en iets* duidelyk aanwyzen, *en* verklaaren. maar op het woord BYSPEL, zegt hy, Spellen *was in de aaloude taal* verhalen, vertellen, *enz.* en wat verder: *Wy hebben van dat aaloude* ſpellen *noch* iets voorſpellen, *voorzeggen*, enz. Een gedeelte van 't geen op dit laatſte woord aangetekend is, komt wel overeen, met het geen Abr. Mylius in zyn *Archæol. Teuto* op BISPILLA, dat het zelfde woord is, aangemerkt heeft. Alleen heb ik dit te zeggen op de woorden van den Hr. Tuinman, dat *ſpellen*, ſchoon het by de aalouden bekend was, echter zo ver niet buiten gebruik geraakt is, als hy zich ſchynt te verbeelden. immers kent Kiliaen dit woord noch in de betekenis van *duidelyk aanwyzen, verklaaren:* dewyl hy 't verklaart met, *Explanare, declarare ad minima uſq; elementa: articulatim*

Digitized by Google

enucleare. maar hy zegt dat het by overdragt zo gebruikt wordt, achtende de eigelyke betekenis te zyn, het *ſpellen* der letteren. Tuinman, integendeel, denkt dat dit laatſte afkomt van het eerſte. Wat hiervan zy, 't is ons genoeg, dat *ſpellen* voor *verklaaren* en *uitleggen*, Kiliaen bekend is geweeſt: ſchoon 't by Plantyn niet te vinden is. en zo vind ik 't in de Gedichten van H. Dullaert p. 134.

Die ons d'orakelen met zoo veel wysheid ſpelt.

dat is, *van woord tot woord verklaart*. en zo kanmen ook neemen *het nootlot ſpellen*, beneden IV. 874.

Nu dacht de Koning aen het nootlot, dus geſpelt
Door Themis mont.

en meermaalen. want eigelyk genomen, wordt het noodlot niet voorzeid, maar men *verklaart* het noodlot, als men voorzegt de zaaken die gebeuren zullen. en langs deezen weg is de betekenis, van *verklaaren* veranderd in *voorzeggen*. R. Viſſcher gebruikt het voor *betekenen*, *beduiden*, Ghen. Boert. III. 2.

En dat ghy in de Vesper gaet, dat ſpelt
Dat in u beurſe en is gheen gelt.

en Hooft voor *beſluiten*, *afneemen*, Ned. Hiſt. p. 1007. Spellende *den ſchrik der zelve uit de ſlapheit der weere en 't luſteloos gelaat*. Anna Byns in 't I. Boek der Refereynen:

T'ſyn rechte inghelrogen van der hellen
Ghinct na haren wille, men ſoude vellen
Cluſen en cellen
Clooſters cappellen
Want ſo ſi ſeghen, men behoeft gheen kercken
De clocken heeten ſi antechriſts bellen
Ten is niet om ſpellen
Oft ooc om tellen
Quaet dat bedryven, dees Lutherſche clercken
Si ontraden alle goede wercken. Enz.

daar is *ſpellen*, gelyk Kiliaen het neemt, van ſtuk tot ſtuk verklaaren. maar voor *Quaet dat bedryven*, geloof ik dat de Dichteres geſchreeven heeft, *T quaet dat* — Hoe dit woord ook in ouder tyden gebruikt zy, kanmen afneemen uit het volgende voorbeeld MS. 1452. p. 55. *Nabugodonoſor ontboot voor hem alle die vroede van Babilonien om ſinen droom* gheſpelt *te hebbene: nochtans en conſte hine niet vertrecken, ende hy wildeſe daer toe bedwinghen, ſeghende, ſy ſonden hem ſyn droom*

ſpel-

Digitized by Google

ſpellen, *off ſy ſouden ſtarven.*

ŷ. 852. GY VADER CHIRON) dit verhaalt Ovidius breeder in zyn Feeſtdagen: zie de vertaaling van Hoogvliet B. V. p. 175. 176.

ŷ. 857. DE SCHIKGODIN ZAL U DEN DOOTDRANK DOOR DE LIPPEN INGIETEN, 'S LEVENSDRAET HERSPINNEN, ENTLYK KNIPPEN) de Schikgodinnen zyn ſpinſters, gelykze ook in 't laatſte van deeze vaarzen wél beſchreeven worden: maar geen tapſters, noch ook Tovereſſen, die, gelyk Medea en Circe, haare dranken bereiden voor de geenen, daar zy 't op gemunt hebben. Alsmen iemands dood aan deeze Schikgodinnen, volgens de taal der Poëeten, toeſchryft, moetmen blyven, gelyk ook aangemerkt is, boven ŷ. 815. binnen de paalen, die ons de Ouden in hunne fabelen voorſchryven. het eenige middel, dat deeze Schikgodinnen gebruiken, om iemand van 't leeven te berooven, is de ſchaar, waarmede zy den draad, door haar dus verre geſponnen, afknippen. *Spinnen* is het eenige handwerk dat zy geleerd hebben; die haar tot een ander gebruiken wil, zal haar 't werk doen verbrodden.

ŷ. 863. MYN SPELLING EN VOORZIEN) het is eene eigenſchap onzer Taale, dat zy de Onbepaalende Wyzen der Werkwoorden gebruikt even als Zelfſtandige Naamwoorden. maar de zinnelykheid der Taale, dunkt my, eiſcht, dat, wanneermen meer zaaken in het zelfde verband der redeneeringe meldt, wy de uitdrukkingen niet ondereen mengen, maar alles, of met Naamwoorden, of met Werkwoorden, benoemen. Hierom acht ik dat Vondel natuurelyker geſchreeven zou hebben;

— — — *myn* ſpellen *en voorzien.*

in plaatſe van *ſpelling*. Echter voegt hy meermaalen op die wyze een Naam- en een Werkwoord te ſaamen, als IX. 62.

— — *terwyl 't gevaerte zwaer en vaſt*
Om zyn zwaerwightigheit op ſtroom *noch* bruiſſchen *paſt.*

voor *bruiſſchen* zou hier niet kwaalyk voegen, *perſſing*, ten opzigte van *ſtroom:* maar aan den anderen kant zou *perſſing* hier niet wel luiden, om het volgende *paſt*. in het zelfde B. ŷ. 175.

Het ondier, paſſende op geen dreigement *noch* ſtoffen.

dat op de volgende wyze hadt konnen gezeid worden:

Digitized by Google

Het ondier, paſſend noch op dreigen, *noch op* ſtoffen.
noch eens B. XIV. ℣. 1002. — *die nu fel*
Geknaeght wort van berou *en* wroegen —
daar voor *wroegen* noodzaakelyker behoorde te ſtaan *wroeging*. Deeze Aanmerking is geſprooten uit eene diergelyke, die ik onlangs, niet op het werk van een' ander, opdat het geen enkele bedilzucht ſchyne, maar op myne eige vertaaling van Horatius gemaakt heb: zie de Voorrede p. XLII. ook onze Aantek. beneden B. X. ℣. 156.

℣. 866. MY LUST GEEN SPYS, MAER GRAS TE SNOEIEN) Ociroë zegt dit terwylze in eene merrie verkeert. maar hebben dan de paarden hunne *ſpyze* zo wel niet als de menſchen? ja: en zy zou miſſchien beter gezeid hebben:
My luſt, TOT *ſpyze*, *'t gras te ſnoeien* —
en zo ſpreekt Ovid. ℣. 662. *Jam cibus herba placet*. Ook bepaalt Vondel anders het woord *ſpyze* zo naauw niet; noemende *ſpyze* alles wat iets, ook leevenlooze dingen, doet groeien en toeneemen, als B. XIV. ℣. 1056.
Men geeft de bronnen kalk en zwavel tot haer ſpyze.
ja zelfs noemt hy zo 't geen den honger of eetensluſt verdryft, ſchoon 't den menſch doet afneemen, in plaats van toeneemen: als B. X. ℣. 111. — *hartewee, en kommer, traen by traen,*
En zorgh zyn Orfeus ſpys.

℣. 892. TERWYLGE VROLYK PYPT) *Pypen* is op de *pyp* ſpeelen, gelyk *fluiten*, op de *fluit*: trouwens *pypen* en *fluiten* is 't zelfde. Anna Byns B. I.
Si herpen, ſi luyten, ſi pypen, *ſi bommen.*
en hiervan ook *pypers*, dat zyn *fluitſpeelers*. Hoogvliet B. VI. p. 219.
Zeg waarom zwerven nu de pypers *langs de ſtraat?*
Doch datwe hier van dit woord ſpreeken, geſchiedt voornaamelyk, om te zien, tot wat Claſſe het in de byzondere Tydvoegingen behoort. Sewel, Spraakk. p. 166. ſchryft, *Ik pyp, ik pypte, gepypt*. Moonen integendeel p. 222. *Ik pype, ik peep, gepeepen*. Geen van beide geeven zy reden van hun zeggen, en laaten dierhalve onzekere leerlingen, door hun verſchil, in de zelfde onzekerheid ſteeken. doch wy maaken geen zwaarigheid, om den prys te geeven aan Moonen, die, ſchoon wy hem ook wel eens berispen, het echter doorgaans zo goed of

Digitized by Google

of beter treft dan Sewel. Met Moonen ſtemt ook overeen Ten Kate, II. Proeve in PYP: en de volgende Schryvers; Aldegonde, R. Byencorf II. 10. *Is dat niet wel* ghepepen, *oft men daer een Pavane op danſſede?* Brederode in Griane *Act.* V.

O vaertje (ſeyd' hy) ſoo veur ghepepen, *ſoo na edang ſt..*

Huygens in Hofwyck p. 341.

Dat, wat myn' jonge fluit van 't Voorhouts groene gangh
Op nieuwe noten peep, *van deſe ſtaet te* pypen.

en Sneld. XVIII. 25. —*of ick* peep *of ſongh.* Weſterb. L. der Zoth. p. 136.

Wilt ghy't in Forma, daer de Logici af peepen?

Maar de Schryvers, die ik over dit woord naarzie, maaken gewag van de ſpreekwyze, *de pypen ſtellen:* en ſchoon de betekenis daarvan, myns bedunkens, zeer klaar is, leggen zy 't echter verkeerdelyk uit. Winſchoten in den Zeeman, zegt aldus: De pypen ſtellen, *werd oneigendlyk gezegt van kinderen, als ſy aalwaarig en ſtout ſyn: eeveneens gelyk een orgeliſt veel en wonderlyk geluid maakt, eer hy al de* pypen *op haar toon brengt, en den orgel of de* orgelpypen *geſteld heeft: het welk in ſig ſelven ſeer onaangenaam is om te hooren.* Tuinman in de Fakkel, van PYPEN ſpreekende, beſluit zyn Aantekening aldus: *Doch 't is onaangenaam, wanneer men met quaſtige* pypenſtellers *te doen heeft, die veele nooten op hunnen zang hebben.* daar wy de laatſte woorden moeten houden voor eene verklaaring van *pypenſtellers:* doch die verklaaring heeft weer een verklaaring van noode, die echter hier niet zou paſſen. Ten Kate, verklaart *Pypen ſtellen,* eerſt in 't Latyn, aldus: *circumcurſitare, diſcurrere crotalis, fiſtulis, aliisque inſtrumentis ſtrepitum proferentibus.* en vervolgens in 't Duitſch op deeze wyze: *onder een rommelgeraes den baes ſpeelen, of anders, ziende op het geraes by 't verſtellen der orgelpypen.* Dit laatſte komt overeen met de verklaaring van Winſchoten. Alleen zal ik zeggen, dat ik my verwonder dat de Hr. Ten Kate het hier, tegen zyn gewoonte, zo kwaalyk treft; te meer, omdat hy hierop aanſtonds laat volgen, de ſpreekwyze, *Na iemands pypen danſſen.* Immers zyn deeze twee aan elkandere verknocht zoo na als *gebieden* en *gehoorzaamen.* zo Jan moet *danſſen naar de pypen* van Klaas, zo is Klaas de *Pypenſteller:* want de *pypen* moeten eerſt *geſteld* worden, eermen naar de zelven kan *danſſen.* en, wilmen het eene ſpreekwoord door het andere verklaaren, zo is *de pypen ſtellen,* niet, gelyk Tuinman boven zei, *veele nooten op zyn zang hebben,* maar, *den bovenzang zingen:* gelyk Mr. Qualyck te

Digitized by Google

vreden zegt in de Factie van de Rederykers van Loven 1561.

Ick ſou tonſent gheerne den bovenſanck ſinghen.

dat is, ik zou t' huis gaarne de *pypen ſtellen*, maar zy willen 'er niet naar *danſſen*.

ŷ. 919. TOEN LOEGH MERKUUR) zo ſpreekt Vondel ook B. IV. ŷ. 247. V. 903. IX. 92. 440. en ſtemt Sewel dit toe p. 173. *Ik lach, ik loeg, gelachgen.* maar p. 162. ſchryft hy, *Ik lach, ik lachte* en *loeg, gelacht* en *gelachgen.* Voor het eerſte is Ten Kate I. deel p. 568. *Lacchen, Lachte* (oul. *Loech*) *Gelacchen.* en zo ook II. deel I. Pr. in LACH. En dus is dit woord, volgens dien Schryver, van de VI. Claſſe, waartoe hy de zodanigen brengt, die in den Onvolm. Verl. tyd nu regelmaatig gebruikt worden, maar onregelmaatig in het deelwoord. hieronder is ook *Heeten, hiette* (oul. *hiet*) *geheeten:* doch wy hebben boven ŷ. 626. aangetoond, dat *hiet* noch zeer onlangs, en ook by onzen Dichter, in gebruik geweeſt is. en zo is 't ook met *loegh*, dat nu wel by ſommigen veranderd is in *lachte*, maar echter noch niet uitgebannen. maar wy vinden ook, gelyk Sewel zegt, dat het deelwoord tweezins, *gelacht* en *gelachen*, gebruikt wordt. Wy zullen van alles den Leezer eenige ſtaaltjes voorhouden, en laaten hem 't gebruik vry: want wy gelooven dat het beide goed is. en om met LOEG te beginnen, dat vinden wy al by Melis Stoke in Flor. V. p. 122.

Want hi loech (*dat weet ic wel*)

De Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 3. b. *Doe aventuere wat up my* louch. in de Hiſt. van Alexander 1515. cap. 1. *Ende hierom* loech *Nectabanus ſeere; ende hi ſloech zyne handen te ſamen van blyſcapen.* Hiſt. van Zeghelyn 1564. p. 16.

Hi loech, *maer het was ſonder ſpel.*

De Vertaalers van den Bybel, Geneſ. XVII. 17. *Doe viel Abraham op ſyn aengeſichte, ende hy* loeg. en XVIII. 12. *Soo* loegh *Sara by haer ſelven.* Brederode, Rod. en Alf. *Act.* I.

Wat dat de dienſtmaeght deed', of ſy huylden of loegh.

Dan. Heinſius, Bruiloflied ŷ. 25.

Zy waren ſeer verheucht, en loegen *in haer pynen.*

Hooft in de Medicis p. 199. *Een deel des volx* loegh *in de vuiſt om die ſtraf.* D. Jonktys, Roſelyns Oochjes I. 1.

De Hemel loech, *het aerdryk was verheugd.*

Sam.

Digitized by Google

Sam. van Hoogſtr. Dier. en Dorothe *Act.* V.

Ik loeg *om 't domme vee, dat door malkander rolde.*

Huygens Sneldicht XIV. 100.

Een dertele Soldaet
Loegh *met een' Advokaet.*

en XV. 62. *De Zeeman* loegh *my uyt* —

Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 8. daar zy zelve zegt:

Ick en begon hier oock myn leven niet met ſchreyen,
Maer loegh *myn moeder toe, en teegh terſtond aen 't vleyen.*

Kamphuizen, Stichtel. Rymen p. 14.

't Geluk dat loegh *my minlyk toe.*

Als de Verleeden tyd is *loeg*, zo is het Deelwoord GELACCHEN. hoezeer dit in gebruik zy, hoortmen dagelyks in den gemeenen ommegang, waarin doorgaans de een of de ander wordt *uitgelacchen.*

D. Jonktys Twiſtgeſprek p. 68.

Die van 't gemeene volk klax uyt-gelacchen *wierd.*

Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 30.

Dees dingen werden uitgelacchen *van de wyzen.*

De Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 60. b. *Fortune, die altyds te voren up u* ghelachen *heeft.* Voor *loeg* heeftmen naderhand gezeid LACHTE, het welk ik aangetekend heb uit de volgende Schryvers: die, daar dit teken * voorſtaat, hebben ook *loeg* en *gelacchen* gebruikt: als * Brederode, Rod. en Alf. *Act.* I.

En lachten *doen ſoo hart* —

W. D. Hooft, in Styve Piet v. 272.

— — *ick* lachte *myn mont ſchier uyt het lid.*

J. H. Krul, in Drooge Gooſen v. 351.

Sy lachten, *en ſy ſprongen, ſy waren ſo vrolick en verblyt.*

* Dan. Jonktys, Twiſtgeſpr. p. 88.

Maonides moſt zien dat hem zyn' eeuw belachte.

* Huygens Sneldicht XV. 2. — — *ick* lachte.

G. Brandt, Bruiloftdichten p. 255.

— — — *en Amphitrite* lachte,
Die bloozende, Neptuun op 't bruiloftbedt verwachte.

Poot, Minnedichten p. 145.

Men zegt dat Pallas eenmael deur
Haer' kriſtallynen ſchilt
't Wicht dat de werelt tilt

Be-

Bezagh, bly aenlachte —

A. Hoogvliet, Ovid. Feeſtd. B. I. p. 9. *Hy* lachte, *en ſprak* — Van *lachte* komt nu weder, opdat dit woord geheel behoore tot de Gelykvloeienden, of die van de Eerſte Claſſe, het Deelwoord GELACHT, waarvan ik verwonderd ben dat de Hr. Ten Kate geen gewag maakt. ik heb 't aangemerkt by de volgenden. G. Brandt, Dagel. Gebeden p. 22.

Myn trotsheit heeft de deugt belacht.

* Hooft in Baeto *Act.* I.

Zwicht ieder nu voor uw geſlacht,
'T wordt eens verneert en uitgelacht.

Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgrim. I. 16. p. 110.

— *en hy, gelyk een dwaes* belacht
Van yder wordt.

* Sewel in zyn Spraakk. p. 48. *Over dusdaanige oneygentlykheden worden wy ſomtyds van de Engelſchen* belacht. J. Vollenhove, Heerlykheid der Rechtv. p. 33. *Hoe liefdeloos wort hunne zwakheit beſpot, hun verdriet en ongeval* belacht, *hunne deugt misduit en gelaſtert!* D. de Potter, Getr. Harder *Act.* IV. *ſc.* 6. ℣. 70.

O! hoe werdt uw trotſe luyſter
Van den hemel toegelacht!

* Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 27.

Dus gaet het in 't gemeyn, en 't werdt oock uytgelacht.

℣. 932. ALS EEN SPERWER, HEET OP BUIT VERSLINGERT) hier is, zonder eenig onderſcheid, het zelfde dat wy beriſpt hebben boven, B. I. ℣. 641. Maar dewyl ik zie, dat, het geen ik daar aanmerkte als eene enkele verzinning, een gewoone ſchryfwyze des Dichters is, dient hieromtrent noch iets gezeid te worden. zie hier de geheele plaats:

— — — *Merkuur zagh in 't verluchten*
Haer wederkeeren, en vloogh langer niet recht uit,
Maer maelde kringen, als een ſperwer, heet op buit
Verſlingert, uit de lucht het vet der offerhanden
Beſpiênde, met den bek en klaeu wenſcht aen te randen.

wy zullen hier ook, tot klaarer verſtand, byvoegen de woorden uit het Eerſte Boek:

— — — *en wonde aengeport van min,*

Haer

Digitized by Google

Haer ſnel naſtreven, als de vlugge hazewinden
Der Gallen, met geen' bant noch leizeel in te binden,
Den haes, op 't vlakke velt, voor hun gezicht ontdekt,
Opſtuiven zien.

Wy ſtreepten daar deeze woorden, *Der Gallen*, als niet volkomen noodzaakelyk zynde, om plaats te maaken voor de veel noodzaakelyker, *Wanneer zy*. omdat Apollo (gelykwe zeiden) Dafne niet naſtreefde, gelyk de haazewinden een' haas zien opſtuiven: Maar, gelyk de haazewinden (t. w. den haas naſtreeven) WANNEER ZY hem zien opſtuiven. Even op de zelfde wyze ſpreekt Vondel hier, daar de zelfde woorden, WANNEER HY, kwaalyk verzweegen worden. Merkuur, zegt hy, maalde kringen in de lucht, als een Sperwer het vet der offerhande met bek en klaauw zoekt aan te randen. doch dat zyn verwarde denkbeelden; want de Gelykenis is niet tuſſchen het maalen van kringen, en het aanranden van 't offervet, maar tuſſchen Merkuur en den Sperwer, beide kringen door de lucht maalende. Merkuur maalde kringen, als een Sperwer (t. w. kringen maalt) WANNEER HY het vet der offerhanden beſpiênde, enz. By geluk is hier weder een woord overvloedig, het welk juiſt de plaats beſlaat, die deezen woorden, *Wanneer hy*, toekomt: want *heet op buit verſlingerd*, zegt niet meer, dan *heet op buit*. Lees dan, voor *verſlingerd*, ook hier, *Wanneer hy*, en de Gelykenis zal op voeten ſtaan:

Maer maelde kringen, als een Sperwer, heet op buit,
WANNEER HY, *uit de lucht het vet der offerhanden*
Beſpiênde, met den bek en klaeu wenſcht aan te randen.

Zie ook de Aantekening beneden IV. 991.

ŷ. 945. EEN EER DES OMMEGANGS EN VAN HAER FEESTGENOOTEN) in den gemeenen ſtyl gebruiktmen VAN doorgaans, om den tweeden haamval, of *Genitivus*, uit te drukken. of dan het *Subſtantivum* in *Genitivo*, of in *Ablativo* ſtaa, zullen wy niet betwiſten, dewyl ik niet zien kan, wat vrucht ons dit onderzoek zal konnen uitleveren. Evenwel merk ik hier kortelyk aan, dat in de tegenwoordige taal, *van* niet anders dan een' *Ablativus* ſchynt te beheerſchen. de ouden zeiden wel, *de ſchoonheid* VANDER *vrouwen*, maar zo gebruikten zy alle voorzetſels voor een vrouwelyk naamwoord: gelyk wy daarvan noch overgehouden hebben, *metter tyd*, *in der yl*, *met der ſpoed*, *inderdaad*, enz. alle vrouwelyke woorden, ſchoon nu

Digitized by Google

eenigen anders gebruikt worden. doch dat dit de *Ablativus* ook by de ouden was, blykt hieruit, dat zy noit gezeid hebben *van* DES *mans*, noch *van* DES *Konings*, gelyk zy zeiden VANDER *Koninginnen*. Maar het geen hier eigelyk ons oogwit was te zeggen, is dit; dat ons dunkt dat Vondel hier niet wel ſchryft,

— DES *ommegangs en* VAN HAER *feeſtgenooten*:

des moeſt hier zyn *van den*; of *van haer* behoorde ook *haerer* te weezen. zulks eiſcht, dunkt my, de orde eener natuurelyke en eenvoudige woordſchikkinge. ik zou dit vaars liever op de volgende wyze leezen:

Eene eer des ommegangs en aller *feeſtgenooten.*

En in de taale der Dichteren, die zekerlyk een' andren ſtyl eiſcht, dan de dagelykſche ſpreektrant, behoorde hieromtrent wat meer onderſcheid gemaakt, en voor *van de*, *van myne*, *van uwen*, *van alle*, liever *der*, *myner*, *uwes*, *aller*, geſchreeven te worden: dat veel deftiger is dan het ander. het welk mede van den Hr. Ten Kate aangemerkt is.

ŷ. 966. ZEGHT: IK BEN GODTS GEZANT, JUPYNS BEMINDE ZOONE) in 't Latyn van Ovid. zegt Merkurius: *ik ben myns Vaders gezant*, *Jupiter zelf is myn vader*, datmen, om Vondels rym te behouden, voegelyk aldus kan zeggen:

Zeght: 'k ben Jupyns gezant, en zyn beminde zoone.

maar beter op deeze wyze:

Zeght: 'k ben myns Vaders boo; myn Vader is Jupyn.

ŷ. 977. ALS KNERSTEZE OP DE TANDEN) *Als* heeft hier de betekenis van *alwof*. Aldegonde Roomſchen Byencorf II. 16. *De Papen, die Miſſen ſinghen om ghelt, doen effen alſoo veele,* ALS *ſy met Judas ſeyden: Wat wilt ghy my gheven, dat ik u den man levere?* dit verſchilt echter van het tegenwoordige gebruik: want nu zoumen dit zeggen: *als zeiden zy met Judas*, gelyk hier, *als knerſteze*, enz. en zo komt het meermaalen in dit werk van Vondel voor. A. Pels in Horat. Dichtkunſt ŷ. 342.

Voert hem, ALS *wiſt hy 't eerſte, in 't midden van de zaaken.*

en ŷ. 365. — — ALS ſtond *hem niets te vreezen.*

en ŷ. 382. — — ALS wasmen *toen veel wyzer.*

en zo by meer anderen. Op deeze laatſte wyze gebruikte men ook

AL,

AL, ten tyde zelfs van Aldegonde: als blykt uit de Rederykers 1561. de Pioene van Mechelen in de Factie:

Woelende, wroetende, AL warent *arm slaven.*

de Groeyende Boom van Liere, mede in de Factie:

Wy sijn soo vrolijck AL laghen wy *opt sterven.*

't Couwoordeken van Herentals, in het Spel:

AL waer hy *verwacht, soo komt hy hier ghaende.*

¥. 1005. GA BEHENDIGH) d. i. *heimelyk.* Aldegonde, R. Byencorf II. 17. *heeft nochtans veel liever het zelve* heymelijck *ende* behendich *toe te staen, dan dat sy souden de H. Maechdekens, die eenmael gheprofessijt zijn, den houwelijcken standt toe laten.* In de Korte beschryvinge van het Landjuweel 1561. gevoegd voor de Uitgaave der Spelen, aan 't einde: *die voorghenoemde waghens werden van binnen zeer* behendeliick *ghedraghen.* H. Verbiest, Klucht van 't Wynvaetje *sc.* 1.

Zal 'k hem hier stieren met een vaetjen exelente wyn,
En zeggen dat hy behendig *na jou vraegt, alzoo het te* sluick *moet zyn.*

Behendig is ook *Listig, Losselyk:* MS. 1452. p. 7. *die name van Reynkin* (dat is, *Reintje,* volgens de hedendaagsche uitspraak) *spruyt ende neemt sijn beghinsel van reynardie: want reynardie es quade subtyle* behendichede *off* LOOSHEDE. Lod. van Velthem B. I. c. 2.

Met beden *ende met* behendicheden
Es hi thus door dlant gereden,
Ende maecte vrienschap ieghen die heren.

daar ik my ten hoogsten moet verwonderen over den Uitlegger, die *met behendicheden* op den kant verklaart door *spoedig:* men zou kwaalyk iets konnen bedenken, dat hier minder te pas kwam. *Behendigheden* zyn allerlei bedekte loosheeden, en heimelyke kuiperyen; en staat dus recht over tegen het voorgaande *Beden,* dat openhartige en onbewimpelde aanzoeken beduidt. en dus zienwe hier twee niet onbekwaame wegen, langs de welken hy, Willem de Tweede, de Vriendschap der Heeren, 's lands Edelen, tot zich trok. Aldegonde, R. Byencorf VI. 3. *soo dat dese Bonifacius* (de Achtste) *met al sulcke* behendicheidt *Paus werde, spottende met Godt ende met sijn eige Religie.* Hendrik Schim in de Kruisfeest p. 22.

Gelyk een looze en nyvre vogelaer
Zyn strikje weet behendig *op te hangen.*

Huygens in de Sneldichten XV. 152.

Digitized by Google

Men houw' ſich hoe men will, de wereld is vol gecken;
Wy brengender een mé, ſoo menigh als wy zyn:
Dit ſcheelt het; ſommige verbergenſe met pyn,
En and're wetenſe behendelick *te decken.*

Doch de eerſte en eigelyke betekenis van *behendig*, is niet anders dan een *bekwaamheid* of *gemakkelykheid* in het uitvoeren van alles watmen *ter hand* neemt: of, gelykmen anders zegt, eene *handigheid*, die de zaaken altyd aan het rechte eind weet aan te vatten: Frans van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje I. 22. p. 62.

Zoo is'er ook van noode meerder raed,
Behendigheid, en ſterkte en oeffeningen,
Om haer in 't zand te leggen en te dwingen.

J. Veldenaer, Cronijck p. 25. van Graaf Florens III. *ende overmits ſijn* behendicheyt, *ſo ſeytmen dat de Korſten* [de Chriſtenen] *Damiaten wonnen in Egypten, dat alte ſtarck was.* Van de Engelen gebruikte het Z. Heyns in Bartas p. 31. tot vetaaling van 't Franſche *ſubtils:*

Doch houd' ick ſeker, dat te voren Godes hands
U ſchiep onſterffelijck, onnoſel met verſtandt,
Behendich, *ſchoon en vry.* ---

Zelfs wordt het toegeſchreeven aan Beeſten: De Potter, G. Hard. II. 3. 8.

O braven hondt, die 't ſoo behendig *hebt gevat,*
En nergens hebt geraeckt, noch eenig lidt gekneuſelt.

ŷ. 1018. EN NU IN VOLLEN VRE) Frans van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje III. 12. p. 251.

En trooſt, en ruſt geniete, en vollen vrede.

ŷ. 1040. SCHANDAEL) Vondel gebruikt dit woord meermaalen. zie I. 924 X. 478. in Edipus p. 30. in Herkules in Trachin p. 23. in de Beſpiegelingen p. 6. enz. Antonides in den Yſtroom p. 9. en 94. A. Bijns in het II. boek der Refereynen:

Ic en can niet geweten wat dees ketter dinct
Als hy aenmerct de ſchandaliſatie
Die comt deur ſijn leere, die vuyl als etter ſtinct.

de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 12. d. *in minen perſoon werden alle andre philoſophen* gheſcandeleert. Wy voegen deeze woorden onmiddelyk achter *ſchandaal*, omdat wyze allen van de zelfde waarde houden. De Hr. Tuinman heeft tweederlei *ſchandael*, het eene van Griekſchen, het

Digitized by Google

het andere van Duitſchen oorſprong. Doch L. Meyer plaatſte het zeer wel op den Lyſt der Baſterdw. dat is in het I. deel van zyn' Woordenſchat.

ỳ. 1081. MET ZYNEN DONDERSLAGH) de Donder wordt op twee byzondere wyzen gezeid te *ſlaen*. want het *Klateren*, by tuſſchenpoozen, boven in de wolken, en het *treffen* van iets dat beneden is op den aardbodem, heet beide *Slaan*, en *Donderſlag*. Dit laatſte doet my hier denken aan *Blikſemſlag*; welk woord ik op eene zonderlinge wyze gebruikt vind by Moonen, Heil Herdersz. II. p. 9.

De hemel KLONK *noch niet van* Blikſemſlagh *en donder.*

want een *blikſemſlag*, die den hemel doet *klinken*, is niets anders dan de *Donder* zelf. de Blikſem wordt niet gehoord, maar alleen gezien: de Donder, niet gezien, maar alleen gehoord. en dus zou het eene woord *Blikſemſlag* zeer voegelyk beide *Blikſem en Donder* mogen beteekenen. en zo kanmen 't neemen by Hoogvliet, Feeſtd. B. III. p. 88.

't Gebeurde eens, dat ſupyn met geele blikſemſlaagen
Uit bruine wolken, dik von zwaare regenvlaagen,
Meer flitſen ſchoot, dan ooit.

Moonen voegt 'er noch eens het woord *Donder* by; X. p. 50.

—— —— —— want blikſemſlagh *noch* donder
Schoot uit de wolken; 't was hier boven al in vre.

Maar, gelyk ook de Blikſem gezeid wordt te *ſlaan*, het geene hy treft, en verzengt; zo kanmen zich ook met nadruk bedienen van het woord *Blikſemſlag*, wanneer zulk een *treffen* bedoeld wordt. krachtig zegt Vondel in Lucifer p. 58. —— *de heirſpits* TREFT *den navel*
Der halve maene fel met roode en blaeuwe zwavel,
En vlammen, ſlagh op ſlagh, *en donderkloot op kloot.*

(beter zou die onderſcheiden zyn aldus —— *en donder, kloot op kloot.*) want hier wordt uitdrukkelyk van een *treffen* des Blikſems gewaagd. Onderſteld zynde, dat de kracht van ſchoone Oogen voegelyk geleeken wordt by die des Blikſems, zo komt ook der zelver uitwerking voegelyk voor onder den naam van *Blikſemſlag*. zo leezenwe by Jan Jacobs Schipper in Tomas Morus *Act.* I. *ſc.* 1.

Hoe zultge nu beſtaen voor zulk een blixemſlag
Die uyt die oogen SLAET?

D. Jonktys in Roſelyns Oochjes XVII.

Een naekt ontwapend kind vermag
Niets tegens ſulcken blixemſlag.

Digitized by Google

℣. 1082. GELYK EEN STIER, DIE HEENE EN WEDER KLAVERT) *Klaveren* is hier, weiden in de *klaver*, gelyk *Graazen*, in 't *gras*. Anders vindtmen ook wel *Klaveren* voor *klauteren*, dat is, klimmen als een kat, 't welk meer geſchiedt door behulp van handen dan van voeten. Zie Kiliaen in *Klaveren*, en Winſchooten in *Klauteren*. *Klouteren*, ſchryft de Dichter van de Schadelykheidt der Gramſchap B. III. p. 63. —— *dees grypt een kabel vaſt*,

En klouteert *als een kat tot boven op de maſt.*

en Frans van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. I. 19. p. 125.

—— —— *en langs een ſteilen trap*
Kan klouteren *tot aller deugden kap.*

de Hr. Ten Kate II. deel p. 236. tekent *Klaveren* als een verouderd woord: hoewel het by veelen der nieuwe Dichteren wordt gevonden: gelyk ook by onzen Dichter, als in Noah p. 47.

—— *voeltge noch den ſteenrotsgront niet daveren?*
De ganſche ſtaetſie is aen 't klauteren *en* klaveren
Ten hoogen berge op, om den jongſten watersnoot
t'Ontvlien. —— en elders.

Jer. de Decker, Lof der Geldzucht p. 103.

Op 't kuſſen klaveren, *of aen het ſtaetroer rollen.*

P. le Clercq, Huw. Mintafereel B. II. p. 48.

Wanneer de heldre kreeft zyn hooft ſteekt uit de baaren,
Naar boven klavert, *en* ——

Cornelia van der Veer aan Cath. Queſtiers, Lauwerſtrydt p. 3.

Om te klav'ren *op dien top.*

doch C. Queſtiers verkoos, in haar antwoord, *klauteren*. Juffr. van der Veer noch eens op H. de Graefs Aurora en Stella:

—— —— —— —— *daer de fiere jongling ſchap*
Der kunſtgenoten kunſt ziet op den eertroon klaavren.

Hendrick de Graef zelf in 't gemelde Spel *Act.* I. *ſc.* 1.

Gy ſchynt door uw geluck tot aen 't geſtarnt te klav'ren.

J. Revius, Overyſſelſche Dichten p. 257.

De eerſte clavert *op, maer crycht een felle wond',*
Valt over inde ſtat, en ſtortet opden mont.

Pieter Rixtel, Mengel-rymen p. 39.

Dit graf beſluit het ſtof, van die nogh ſtof nogh aarde
Belette op 's vyants wal te klaev'ren *tegens 't loot*
En donder-buſſchen aen. ——

℣. 1084.

Digitized by Google

ŷ. 1084. OOGENDE OP ZYN WIT) Fr. van Hoogſtr. Begeerders Pelgrim. I. 8. p. 39.

Van buiten is 't ootmoedigheid, 't is waer.
Doch ooge *ik eens* op 't wit *des herten, daer*
Is 't hovaerdy, een winkel vol gebreken.

Hertſpiegel B. I. ŷ. 296.

Op voorvals ſchyn-goed ooght, *dat dat u niet bedriegh.*

ŷ. 1087. DE VETTE KOSSEM HANGT OM LAEGH, BENEEN DEN HALS) wat *Koſſem* zy, blykt volkomen uit deeze woorden. Beneden VII. 182.

Hy ſtreelt den koſſem, *en de harde ſtierehuiden.*

Antonides, Yſtroom B. IV. ŷ. 107.

En ziet met vrolykheit de traege Beemſterkoe
In malſche klaver treen, tot aen den koſſem *toe.*

Nu is dit woord alleen eigen aan 't rundvee: maar voorheen noemdemen in een' menſch met dien naam, dat nu *onderkin* heet. De Bloeyende Wyngaerd van Berchem, op 't Haagſpel 1561. in de Prologhe:

Hola, onſen derden man ſie ick rechts ghinder ſtaen al
Pronckende op zynen coſſem *als eenen waeghhals.*

en in dien zin verklaaren het, Plantyn in 't Franſch, en Kiliaen in 't Latyn: doch *onder-kinne* vind ik alleen by den laatſten, daar het verklaard wordt door *koſſem*. 't ſchynt dat het woord *onderkin* in of omtrent den tyd van Kiliaen bekend is geworden.

ŷ. 1089. DE HORENS VALLEN KLEEN, DOCH GLAD, ALS GEPOLYSTERT) die maar maatiglyk Poëetiſche ooren heeft, zal my toeſtaan, dat de eerſte greep in GE-*polyſtert* hier een' grooten wanklank veroorzaakt. Wy zullen hier ſpreeken van den TRANT onzer *Zesvoetige* vaarzen: eerſt byzonderlyk van dit, naderhand in het algemeen. en, ons niet genoegende met te zeggen wat kwaad is, zullen wy den jongen Dichter, zo 't ons eenigszins mogelyk is, vaſte gronden, en zekere regelen aan de hand geeven, waaraan hy den Trant zyner vaarzen zal konnen toetſen; en die hem ontdekken zullen, zo 'er iets hapert, waar het ſchort. Het geene wy, in onze Aantek. boven ŷ. 705. gezeid hebben van het onderſcheid tuſſchen de woorden *Ruſt* en *Snede*, willen wy hier kortelyk herhaalen, voor zo verre de Leezer het zich noodzaakelyk moet te binnen bren-

Digitized by Google

brengen, om deeze woorden, gelyk wy die onderſcheiden, te verſtaan. RUST, zeidenwe, is die *Verpoozing*, die gemeenelyk gehoord wordt, by het leezen van Zesvoetige vaarzen, in het midden, of na den Derden voet; tot noch toe van alle anderen, ook eertyds van ons, kwaalyk de *Snede van 't vaars* genoemd. maar SNEDE ('t welk een vertaaling is van 't Latynſche woord *Caſura*) is, wanneer de laatſte greep van een woord, dat ten minſte twee greepen heeft, uitmaakt de eerſte helft van een' volgenden voet: zo zyn 'er in dit vaars twee *Sneden*, de eene na den Eerſten, de andere na den Tweeden voet, veroorzaakt door de woorden *horens* en *vallen*. al het welke daar breeder verklaard is. Dat nu deeze *Snede* eene zaak zy, die, ſchoonze in onze vaarzen noch nooit aangemerkt is, echter zeer veel kan toebrengen, wanneerze met oordeel geplaatſt wordt, om hen zachter te doen rollen, zal uit het geene wy omtrent dit vaars zullen aantekenen, wederom klaar blyken. het luidt, om ter zaake te komen, aldus:

De horens vallen kleen, doch glad, als GE-*polyſtert.*

Vooreerſt merken wy in 't algemeen aan, dat dit woord *gepolyſtert*, of *gepolyſt*, en diergelyken, als *geborduurd*, *geblanket*, enz. noit behoorden plaats te vinden in onze vaarzen. gelyk breeder aangetoond wordt in 't ſlot deezer Aanmerkinge. Maar wy vinden dit hier, en ontmoeten anderen zo dikwils in onzen weg, dat het zeer bezwaarelyk zou zyn, die gehcel te willen uitbannen. Hierop dan niet ſterk dringende, zo ſtaat ons evenwel te onderzoeken, wat plaatſen deeze korte greep GE, wanneerze als eene lange gebruikt wordt, kan beſlaan; en wat middel 'er zy, om den wanklank, dienze natuurelyk moet veroorzaaken, te verzachten en te gemoet te komen. De plaatſen, daar GE ſtaan kan, zyn *drie*: 't middel, om haar te verzachten, is maar *één*: naamelyk de *Snede*. Wanneer 'er, om met het algemeenſte, dat is, met het middel, te beginnen, voor GE een woord van ééne greep komt, gelyk hier, *als*, — *doch glad*, als GE-*polyſt*, zo klinkt die greep, hoewel kort genomen, hooger dan 't volgende GE, dat niet beſtaan kan met den Trant onzer vaarzen: maar wanneermen, voor *glad als*, één woord van twee greepen zet, als *keurlyk*, *fierlyk*, enz. zo is de laatſte greep in dat woord veel flaauwer, dan *als*, omdatze gehecht is aan de voorgaande, waarop al de kracht en perſſing van den toon valt; daar, integendeel, een woord van ééne greep altyd eenige toonperſſing,

't zy

Digitized by Google

't zy meer of minder, moet hebben. om nu hiervan een proef te neemen, en dit op het tegenwoordige vaars toe te paſſen, zo lees het met my aldus:

De horens vallen kleen, doch ſierlyk GE-*polyſt.*

en ik twyffel niet, of ieder zal my toeſtemmen, dat dit veel zachter luidt, dan 't andere. want ſchoon GE kort blyft, het ſtoot zo veel niet, omdat 'er eene greep voorgaat, die niet minder kort is. deeze *Snede* behoort altyd in acht genomen te worden, alsmen diergelyk een woord in 't vaars wil invoegen. Wat nu de *drie* plaatſen belangt daar GE ſtaan mag, wy zien uit het bygebragte, dat de 10 greep van het vaars eene der gemelde drie is. en hieruit volgt, dat het ook de 4 zyn kan. want in 't ſtaande Rym, gelyk hier, zomen *gepolyſtert* in *gepolyſt* verandere, kan de laatſte helft van 't vaars ook gebruikt worden tot de eerſte helft: neem 't eens op deeze wyze:

De ſierlyk GE-*polyſte en gladde horens blonken.*

De derde plaats daar dit GE voegelyk geplaatſt kan worden, is de 6 greep, waardoor de *Ruſt* uit het vaars weggenomen wordt: aldus,

De gladde horens, GE-*polyſtert, vallen kleen.*

of, dat my beter zou behaagen:

De horens, ſierlyk GE-*polyſtert, vallen kleen.*

maar wanneer voor *gepolyſt* die twee woorden *glad als*, of diergelyken, voorgaan, 't zal in 't leezen altyd ſtuiten. waaruit genoegſaam volgt dat GE de tweede greep van 't vaars niet kan zyn, zonder een merkelyk wangeluid te veroorzaaken; gelykmen ook kan afneemen uit dit halve vaars:

Doch GE-*polyſt en glad* ----

om die zelfde reden kan 't ook de achtſte niet zyn;

De horens vallen kleen, doch GE-*polyſt en glad.*

want op geene deezer twee plaatſen kan de hardheid door eene *Snede* verzacht worden. op de eerſte niet; want dat verbiedt zich zelf, dewyl 'er geen plaats toe is. op de tweede niet; want daardoor zou de *Ruſt* uit het vaars genomen worden, dat hier zeer kwaalyk, ja onverdraagelyk hard, zou luiden: by voorbeeld:

De horens waren keurlyk GE-*polyſt en glad.*

wilt gy, zonder de *Ruſt* in het vaars te herſtellen, en met een kleine verandering in de woorden, eene groote verandering in den Trant van 't vaars maaken? laat de vier middenſte woorden in de zelfde orde ſtaan, maar ſchuifze één' voet voort, en 't zal van onverdraagelyk hard, meer

Digitized by Google

dan maatiglyk zacht vlocien, aldus:

De (gladde) *horens waren keurlyk* GE-*polyst.*

de reden daarvan zal in 't vervolg blyken uit het geene wy in 't algemeen van den Trant der vaarzen zullen zeggen. en daartoe gaan wy over. De Hr. Andries Pels, beroemd Lid van 't vermaarde Konstgenootschap *Nil Volentibus Arduum*, heeft in eenige achtereenvolgende vaarzen, in de toepassing van Horatius Dichtkunst op onze Tyden en Zeden, zyne gedachten over dit onderwerp uitgedrukt. Om den Leezer de moeite t' ontneemen van zyne woorden te gaan opzoeken, en omdat wy hem waardig oordeelen, zyn gedachten te hooren en te overweegen, zo zullen wy hier zyne woorden invoegen. hy uit zich op deeze wyze *p.* 175. — 186.

De TRANT *bestaat by ons alleenlyk in den* TOON;
En alle vaerzen zyn in 't Nederduitsch gewoon,
Op eenerleye wyze *van* Trant *of* dans *te weezen;*
Als vaerzen, dienstig tot opzeggen, of tot leezen:
Want in de Lied'ren is zo veel verscheidenheid
Van Tranten, *als 'er wel verschil en onderscheid*
In MAAT, *en* TOONEN van de NOOTEN *wordt gevonden,*
Om dat de Lied'ren aan de Zangkunst zyn gebonden
En niet aan de Opzegkunst, *waarin door 't ganssche land*
Geen onderscheidene maar eenerleye Trant
Gebruikt wordt, en 't verschil van onze vaerzen moeten
Wy leeren kennen uit de veelheid van de Voeten.

De Dichter geeft hier aan de Liederen verscheiden *Tranten*, veroorzaakt door de verscheidene *Maaten* en *Toonen van de Nooten*; maar aan de Vaarzen, behoorende tot de Opzegkunst, schryft hy niet meer toe dan éénen *Trant*, bestaande in den *Toon*, dien hy alleen afmeet by *Voeten*. 't geen hier van den Trant onzer vaarzen gezeid wordt, is inderdaad weinig, en komt alleen hierop uit, dat die bestaan zou in eene geduurige verwisseling van *korte* en *lange* greepen; zo, datmen, met eene korte beginnende, daarop slechts eene lange moest doen volgen, en zo voorts, ten einde toe. de Hr. Pels zekerlyk erkent geen *Maat* in onze vaarzen, die hy alleen op de Liederen toepast, als klaar uit zyne woorden blykt: hoewel die Kunstgenoot, die de Kanttekeningen op dat werk gemaakt heeft, daarnevens aldus schryft: *over* trant *en* MAAT *in allerhande slach van vaerzen.* waaruit, gelyk uit meer andere plaatsen, ik my verzeker, dat die Kanttekeningen niet gevloeid

Digitized by Google

vloeid zyn uit de penne van den Heer Pels. Doch zonder ons hiermede lang op te houden, 't geen de Dichter zelf zegt, naamelyk dat alle onze vaarzen zouden gewoon zyn, alleenlyk

Op EENERLEYE *wyz' van trant of dans te weezen,*

dat konnen wy niet aanneemen. wy oordeelen dat onze vaarzen niet alleen hunne *Maat*, maar ook verschil van *Maaten*, en onderscheid van *Toonen*, hebben. Wy zullen met de uiterste oplettendheid poogen, dit zo klaar voor te stellen, dat, schoon het buiten twyffel duister zal schynen voor dikoorige rymers, de kenners en onderzoekers der kunst echter myne meening ten vollen zullen bevatten, en ook, gelyk ik hoope, goedkeuren. zo my dit mislukt, zal ik evenwel te vrede zyn, indien ik hen, die hiertoe bekwaamer zyn dan wy, door myne pooging mag opwekken en aanmoedigen, om myn gebrek te vervullen, en 't geen aan deeze nieuwe uitvindinge noch onvolmaakt is, door hunne kennis, gepaard met een' naarstigen arbeid, te voltooien.

Het geen my eerst aanleiding gegeeven heeft, om myne gedachten over den byzonderen Trant onzer vaarzen te laaten gaan, is geweest die bedenking, welke ik al voor eenige jaaren in 't openbaar beweerd heb, t. w. dat de *Rust* in het midden (ik noemde haar toen noch *Snede*) niet is eene noodzaakelyke eigenschap onzer vaarzen. dit heeft hun, die aanbidders van de Franſche Poëeten zyn, maar maatiglyk behaagd; maar ik ben sedert onderrecht geworden, dat het ingang gevonden heeft by de zodanigen, die met my oordeelen, dat de kennis der Latynſche Poëzye veel nutter is dan die der Franſche, om een goed Hollandſch Dichter te worden. Deeze dan, en andere bedenkingen, onnoodig hier allen op te tellen, deeden my voorlang aanmerken, dat de Lange of Evene greepen onderling zekere *Betrekking*, beſtaande in eene gelykheid van toonen, op malkanderen hebben: niet, alle de Langen zonder onderscheid; maar, eenigen der zelven. Deeze *Betrekking* is niet tuſſchen die Langen, die elkander aanſtonds volgen, als de 2 en 4; de 4 en 6, enz. die ſtaan te dicht by een. zy is ook niet tuſſchen de 2 en 8; of 4 en 10; die ſtaan te ver van malkander. maar zy ſpringt altyd over den naaſten voet heen, en maakt, dat de 2 tot de 6, en de 6 tot de 10, zyn, als de 4 tot de 8, en als de 8 tot de 12. Langs deezen trap (gelykmen, om niet te vallen, veiligſt by trappen opklimt) ging ik al verder; en ziende dat, volgens die *Betrekking*, de 2 en 6 gelyk, maar

Digitized by Google

de 2 en 4 ongelyk waaren, zo beſloot ik, dat onze volmaaktſte vaarzen beſtaan uit *Maaten* van vier greepen of toonen. zulk eene *Maat*

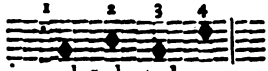

van vieren beelden wy uit, op deeze nevensſtaande wyze: en beſtaat zy eigelyk daarin, dat de 4 hooger zy dan de 2. Maar wanneer de 2 ook zo hoog is als de 4 (dat zulks kan, en dikwils moet weezen, zal naderhand blyken) dan verdeelen wy die eene *Maat* in twee, ieder van twee gree-

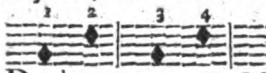

pen, aldus. zulk eene *Maat van twee greepen* maakt, naar myne rekening, twee Derden van eene *Maat van vieren:* daarom zullen wy haar niet onderſcheiden in *heele* en *halve*, maar in *Grooter* en *Kleiner Maaten.* Indien wederom de 4 laager is dan de 2, zo kan zy geene *Maat* ſluiten, maar alleen dienen, om, met twee volgende greepen, weder eene *Grooter Maat* uit te maaken; gelyk in deeze

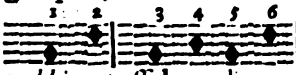

nevensgaande uitbeelding te zien is. blykende hieruit genoegſaam de *Betrekking* tuſſchen de 2 en 6 greep, die gelyk van toon moeten zyn: want zomen hier weder de 6 zo laag wilde neemen, als de 4, het zou den Trant van 't vaars, beſtaande in eene zoetvloeiendheid van Toonen, geheel bederven: gelyk in 't vervolg met een voorbeeld beveſtigd zal worden. Omtrent de verdeeling deezer *Maaten* is noodzaakelyk aan te merken, dat wy zo veel *Maaten* in een vaars ſtellen, als 'er Toonen in zyn van den hoogſten klank, die in een vaars van zes voeten niet minder konnen zyn dan drie. Wy zyn geenszins van gedachten, zo veele Tranten aan onze vaarzen toe te ſchryven, als 'er veranderingen in de verdeeling, en plaatſing van *grooter* en *kleiner Maaten*, konnen gemaakt worden. dat zou en my, en den Leezer, lichtelyk in 't war helpen. wy zullen zo eenvoudig te werk gaan als 't mogelyk is, en ſpreeken alleen van *Twee* byzondere *Tranten:* alle de overige verdeelingen, zullen van zelfs vallen onder eenen van beide. Het weezendlyke onderſcheid tuſſchen deeze twee, zullen wy beter bepaalen, en de Leezers lichter begrypen konnen, wanneer wy een van beide geheel ontleed zullen hebben. De twee laatſte vaarzen van den Hr. Pels, boven aangehaald, leveren ons deeze twee byzondere Tranten uit:

Gebruikt wordt, en 't verſchil van onze vaerzen moeten
Wy leeren kennen uit de veelheid van de voeten.

Wy zullen van ieder afzonderlyk ſpreeken, en zeggen 'er zo veel van, als

Digitized by Google

als ons schynt noodzaakelyk te zyn, om onze gedachten in dit stuk klaar en vatbaar te maaken. Den Trant van het laatste vaars, die, naar ons oordeel, de volmaaktste, zekerlyk de minste veranderingen onderworpen is, zullen wy eerst onderzoeken. die bestaat uit drie *grooter Maaten*, die wy, klaarheidshalve, hier weder, in haar verband, onder 't gezigt brengen.

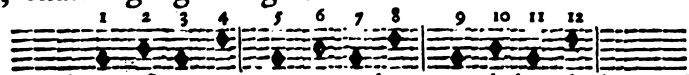

hier zyn de 4, 8 en 12 greep evenhoog; gelyk ook de 2, 6 en 10 evenhoog zyn: doch deeze drie minder hoog dan de drie anderen. en 't is te verwonderen, dat dit onderscheid tusschen de Lange greepen noch noit aangemerkt is. want de natuur zelve der Spraake leert ons, dat de Voorzetsels *uit* en *van*, hier de 6 en 10, schoonze hooger klinken, dan het daarop volgende Ledeken *de*, echter laager van Toon zyn, dan de eersten in *kennen*, *veelheid* en *voeten*, hier de 4, 8 en 12. dit zelfde onderscheid van toon is ook in de Werkwoorden *leeren kennen*, niet elk op zich zelf aangemerkt, maar zo te saamen gevoegd, gelykze hier voorkomen: want, alsmen 't omkeert, in *konnen leeren*, is de toon op *leeren* hooger dan die op *konnen*. omdat op dit onderscheid van toonen dikwils geen acht gegeeven wordt, daarom vindtmen, zelfs by onze beste Dichters, veele harde en onaangenaame vaarzen. Tot deezen Trant behooren, onder veel anderen, de volgenden; als vooreerst uit dit Werk B. I. ŷ. 1.

My lust t'ontvouwen, hoe de vormen aller dingen.

ŷ. 11. *Van zaeden, strydigh en gemengelt ondereen.*

ŷ. 49. *Ten deel verzinken in den vader Oceaen.*

in den VI. Maeghdebrief van onzen Dichter:

Op zulck een aenbodt, op hun drift van weêr te bien;
Ick aen 't bedancken, aen het smeecken, op myn knien.

Antonides, Bellone aen Bant:

Geveinsde vriendschap is een dubble vyandin.

ook alle die, waarin geene *Rust* is; gelyk dit vaars van Vondel, doch naar onze bovengemaakte veranderingen:

De horens, sierlyk gepolystert, vallen kleen.
De gladde horens waren sierlyk gepolyst.

en dit van Juffr. K. Lescailje, certyds van ons gepreezen:

Haer traenen stroomden onder 't stroomen van haer bloet.

hoedanigen gy 'er meer kunt vinden in onze Aantek. B. XV. ŷ. 1164.

Digitized by Google

Uit de gelykheid van Trant in alle deeze vaarzen, oordeel ik, dat 'er ook in de eerſten eigelyk kan, ja moet gezeid worden, geene *Ruſt* te zyn. want na de flaauwe Lettergreepen, *nit*, *hoe*, *en*, *in*, *op*, *aan*, *is*, enz. kanmen in 't leezen niet ruſten, ofmen moeſt in de Opzegkunſt, gelyk Pels haar noemt, zeer onervaaren zyn. Het weezendlyke nu, waarin dees Trant beſtaat, is, dat de 4, 6 en 8 greep altyd dien zelfden toon moeten behouden, dienze hier hebben, volgens onze voorgaande uitbeelding, d. i. dat de 4 en 8 onderling gelyk, maar beide hooger dan de 6, moeten zyn. Volgens welke aanmerkingen, de algemeenſte benaaming, om deezen Trant te onderſcheiden van den anderen, deeze is: dat hiertoe behooren alle die vaarzen, waarin geene *Ruſt* is: alle de anderen, t. w. waarin de *Ruſt* is, behooren tot den tweeden Trant. En hieruit blykt nu, wat de oorzaak is van het zeer groote onderſcheid, dat wy boven aanmerkten in dit volgende vaars, het welk, wat de woorden aangaat, met kleine verandering, van goed en zacht, onverdraagelyk hard werdt. goed is het aldus, volgens den nu gemelden Trant;

De gladde *hörens waren ſierlyk gepolyſt.*

onverdraagelyk hard, zomen 't woord *gladde* daaruit neemt; op deeze wyze:

De hörens waren ſierlyk gepolyſt en glad.

het welk in geenen deele beſtaan kan, om deeze reden: t. w. omdat de 6 greep een der hoogſten is, en de 4 laager dan die; 't welk wy gezeid hebben met deezen Trant niet overeen te komen: en het vaars kan tot den tweeden Trant niet gebragt worden, omdat 'er geen *Ruſt* in is. Wy zouden hier tot dien tweeden Trant overgaan: doch moeten eerſt aantoonen welke veranderingen in den eerſten konnen voorvallen. deeze beſtaan alleen hierin, dat de 2 en 10, die, hier boven, zo laag uitgebeeld zyn als de 6, zo hoog konnen ryzen, datze met de 4 en 8 gelyk zyn. Deeze veranderingen vindtmen zelfs in eenige der boven aangehaalde vaarzen: want de 2 en 4 zyn gelyk in dit van Antonides;

Geveins-/de vriend-/ſchap is een dub-/ble vyandin.

de 8 en 10 in dit van Vondel;

Op zulck een aan-/bodt, op hun drift/van weêr/te bien.

indienmen beide deeze veranderingen te ſaamen voegt (trouwens ik geloof, datze beide in 't laatſte vaars plaats hebben, daar my *zulk een* eenen byzonderen nadruk ſchynt te vereiſchen)

zo

Digitized by Google

zo konnen wy de *Maaten* en *Toonen* op deeze volgende wyze onderſcheiden en uitdrukken.

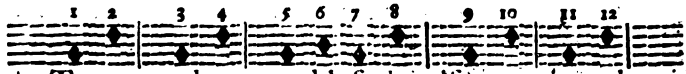

doch de Trant van het vaars blyft de zelfde, zolang de middenſte *Maat*, beſluitende in zich de 5, 6, 7 en 8 greep, onverdeeld blyft. Maar een oplettend Leezer zal my hier mogelyk eene tegenwerping maaken; en vraagen, indien de 2 en 10 gelyk konnen zyn met de 4 en 8, waar dan die *Betrekking*, beſtaande in eene gelykheid van toon, en die wy boven gezeid hebben te weezen tuſſchen de 2, 6 en 10, mag blyven? Hierop antwoorden wy kortelyk aldus. Men kan deeze *Betrekking* onderſcheiden in *Noodzaakelyke*, en *Onnoodzaakelyke*: *Noodzaakelyk* is zy in de Hoogſten, *Onnoodzaakelyk* in de Laagſten der Lange greepen: wanneer de 6 eene der Laagſten is, moeten *noodzaakelyk* de 4 en 8 hooger, en zich gelyk zyn: terwyl de 2 en 10 doorgaans met de 6, doch, dit niet *noodzaakelyk* zynde, ook ſomtyds met de 4 en 8, gelyk zyn. Maar wanneer, de 4 en 8 de Laagſten zyn, dan is 't *noodzaakelyk* dat de 2, 6 en 10 Hooger dan die, maar onderling even hoog zyn. Hieruit kanmen deeze twee gevolgen trekken: vooreerſt, dat de *Onnoodzaakelyken* de anderen *Noodkelyk* maaken; dat is, dat een Laage, 't zy die de 4 of de 6 zy, *noodzaakelyk* moet ſtaan tuſſchen twee Hoogen. Ten anderen, dat wel twee of meer Hoogen terſtond na malkander mogen volgen; maar noit twee Laagen, of 'er moet eene Hooger tuſſchen komen: gelyk wy boven reeds aangeroerd hebben, en om 'er een leevendiger denkbeeld van te geeven, hier met een voorbeeld zullen ophelderen. Wy hielden ons boven ÿ. 705. lang op met het ontleeden van twee niet wel klinkende vaarzen, waarvan dit het eene was:

Wie zou gelooven, dat 'er rechte wegen waren.

waar in de 4 greep hooger is dan de 6: en de 10 hooger dan de 8. 't welk ſtrydig is met alles, wat wy hieromtrent geſchreeven hebben. Omdat wy vreezen, ons anders niet klaargenoeg te konnen uitdrukken, zullen wy den gebrekkigen Trant van dat vaars hier mede onder 't oog brengen.

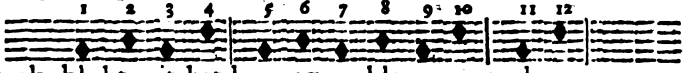

't gebrek blykt uit het bovengemelde op meer dan eene wyze. eerſtelyk, omdat wy zeiden, dat de 4 en 10 greep te ver vaneen ſtaan, om

om die onderlinge *Betrekking* te hebben. Ten tweeden, wy zeiden, dat de 6, wanneer zy laager is dan de 4, ook laager moet zyn dan de 8; maar de 4 en 8 evenhoog. Eindelyk, uit de afdeelinge der *Maaten*, die niet grooter konnen zyn dan van vier, doch hier zou 'er een weezen van zes greepen: waardoor dit en alle diergelyke vaarzen lam en zenuwloos worden. Dit alles is zo klaar dat het niet kan in twyffel getrokken worden. zelfs, die het door redenkaveling niet vatten, zullen 't konnen hooren, alsze 't vaars maar leezen:

Wie zou gelooven, dat 'er rechte wegen waren?

voornaamelyk als zy 't vergelyken met de verbetering, die wy boven in den Trant van dit vaars maakten, aldus:

Wie zou gelooven, dat 'er wegen zyn te vinden?

het welk, getoetst zynde aan de grondregelen, hier gesteld, bevonden zal worden daarmede in alle deelen overeen te komen.

Wy gaan over tot den Tweeden Trant, die ons zo lang niet zal ophouden als de Eerste. zelfs zouden wy konnen voldoen met het weezendlyke onderscheid, tusschen deezen en den voorgaanden, aan te toonen: want al 't overige komt in beide overeen. doch omdat hierin meer veranderingen voorvallen, zullen wy 'er een weinig over redeneeren. Wy haalden, uit de vaarzen van den Hr. Pels, dit volgende tot een voorbeeld aan:

Gebruikt wordt, en 't verschil van onze vaerzen moeten.

de *Maaten* en *Toonen* daarvan beelden wy aldus uit.

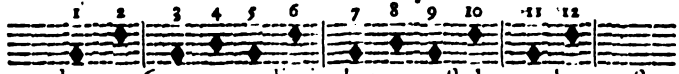

hier zyn de 2, 6 en 10, die in het voorstel van den eersten Trant de Laagsten waaren, nu de Hoogsten; de 4 en 8 de Laagsten. Dien zelfden Trant vindtmen in deeze vaarzen van Antonides, Bellone aen Bant p. 16.

De Zweedenryker had tot maetschappy geen ooren,
Geneegen, om de twist in haere wieg te smooren.

ook in dit vaars, van ons boven, spreekende van het woord *gepolyst*, voorgesteld:

De sierlyk gepolyste en gladde horens blonken.

Dees Trant is veele veranderingen onderworpen. het weezendlyke, waardoor hy van den eersten onderscheiden wordt, en waarin hy geene veranderingen kan ondergaan, bestaat hierin, dat de 6 greep noodzaakelyk eene der Hoogsten moet zyn: dat het zelfde is, of ik

zeide

Digitized by Google

zeide, dat in deezen Trant de *Ruſt* noodzaakelyk is. want de 6 zo hoog, en geene *Ruſt*, kan onmogelyk met eenigen Trant onzer vaarzen beſtaan, gelyk wy reeds met dit voorbeeld aangetoond hebben,

De horens waren ſierlyk gepolyſt en glad.

zie beneden B. XV. ℣. 1164. Dit dan klaar zynde, zullen wy iets zeggen van de veranderingen, die hierin gemaakt konnen worden. wy zagen, in het voorſtel van deezen Trant, twee *Grooter Maaten*, geplaatſt tuſſchen twee *Kleiner*. dit kanmen vooreerſt omkeeren, en plaatſen de *kleiner* in het midden tuſſchen de *grooter*, op deeze wyze:

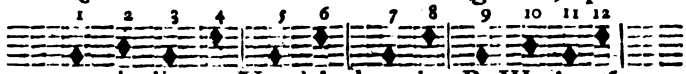

zulk een vaars is dit van Vondel, beneden B. III. ℣. 16.

Noit onder 't laſtigh juk geſpannen voor den ploeg.

en meer anderen. doch dewyl de Hoogſte toonen hier zo dicht opeen komen, ſchynt my dit wat meerder gedrongen dan het eerſte, en zo zacht niet te rollen. Gelyk nu in deezen Trant, als blykt, om de *Ruſt* te weeg te brengen, van de drie *grooter Maaten*, noodzaakelyk eene gedeeld moet worden in twee *kleiner*; zo kanmen ook eene tweede, ja zelfs de derde verdeelen: zodat het geheele vaars kan beſtaan uit zes *kleiner Maaten*. Van dit laatſte, dat echter zelden te vinden is, ontmoeten wy een voorbeeld, zelfs in drie achtereen volgende vaarzen, in 't verhaal van den Bode in Vondels Gysbreght van Aemſtel, daar hy, het woeden van Haemſtede in 't Klariſſenklooſter beſchryvende, aldus ſpreekt:

Vaert grimmigh voort, en ſtroit de beenders hier en daer,
En ſmyt de tombe in twee, en breeckt 't gewyde altaer,
Gebiet terſtont den brant in 't klooſterdak te ſteecken.

in welke vaarzen niet een Lange greep is, die niet met een' byzonderen nadruk en hoogen toon uitgeſproken wordt, zomen alleen uitzondere de 10 van het laatſte vaars; want in *klooſterdak* valt een laager toon op *dak* dan op *klooſter*. By deeze gelegenheid zullen wy hier aanmerken, dat dit verdubbelen der hoogſte toonen, waarin het vermenigvuldigen der *Maaten* beſtaat, eigen is, dan wanneer de ſpreeker door een ſterke drift, en vooral door ſpyt en gramſchap, gelyk hier, vervoerd is. die het kunſtige verhaal van deezen Bode oit met oplettendheid aangehoord heeft, zal dit lichter begrypen, en myn zeggen, buiten twyffel, toeſtemmen. Dewyl 'er dan in deezen Trant zo veele veranderingen konnen gemaakt worden, als 'er middel is,

Digitized by Google

om deeze *Grooter* en *Kleiner Maaten*, in meer of in minder getal, verſcheidelyk te plaatſen (behoudens alleen dat de 6 greep haare hoogte bewaare, en de *Ruſt* in het vaars blyve) zo zullen wy van ieder in 't byzonder geene voorbeelden aanhaalen. want, behalve dat ons dit zeer lang zoude ophouden, zo hebben wy reeds aan ons oogmerk en aan onze belofte voldaan, hebbende deeze twee byzondere Tranten, en het onderſcheid tuſſchen beide, duidelyk aangeweezen. Het voornaamſte, dat in deezen byzonderlyk is waar te neemen, konnen wy beſluiten in deeze algemeene les: naamelyk, datmen in de 6 greep altyd moet plaatſen een woord van nadruk, waarop natuurelyk een hooge toon valle. om welke reden men daar alle woorden van weinig kracht, als Voorzetſels, Voornaam-, Bynaam-, Lid-woorden, en diergelyken (tenzy 'er, dat ſomtyds gebeuren kan, de kracht der redeneeringe van af hange) noit behoorde te plaatſen. dit nam Antonides niet wel in acht, toen hy dit vaars ſchreef, ook van ons boven ℣. 705. berispt,

Die op Kaukaes, en zyn beſneeude klippen zwieren:

want volgens den Trant van het vaars moet *zyn* daar zo hoog klinken als de laatſte greep in *Kaukaes*: doch dit ſtrydt tegen de natuur van dat woord, het welk hier niet den minſten nadruk heeft. Alsmen dit in acht neemt, en dan zorg draagt, van geen twee Lange greepen van den laagſten klank, terſtond na malkander te plaatſen (want dit mag noit geſchieden) men zal zyne vaarzen onbeſchroomd aan de grootſte meeſters mogen vertoonen. Al het overige beveelen wy aan het eigen onderzoek des Dichters, die niet alleen de voeten zyner vaarzen op zyne vingers moet konnen tellen, maar ook de klanken en toonen met zyne ooren op het naauwkeurigſte afmeeten.

Zie daar, Dichtlievende en Oordeelkundige Leezer, het geene wy ons hebben willen benaarſtigen, uit een groot kluwen van veele verwarde gedachten, waarvan ſommigen reeds voor veele jaaren, anderen eerſt ſints eenige dagen, in ons geboren zyn, te rekken en te ſpinnen tot éénen draad. indien hy immer te pas kan komen, om u, of iemand onzer Dichteren, te dienen tot een rechtſnoer, zo zal ik my deezer moeite noit beklaagen. ja, gelyk ik boven reeds betuigd heb, ik zal wel voldaan zyn, als anderen, my verbeterende, dat geene uitwerken, 't welk ik heb trachten uit te werken. 't Is zeker dat 'er vaſte Regelen omtrent den Trant onzer vaarzen te vinden zyn: want, dat alle Kunſten haare zekere gronden en vaſte Regelen hebben,

Digitized by Google

ben, en dat het maaken van zoetvloeiende vaarzen eene Kunſt zy, is een waarheid, die van geen redelyk oordeel kan in twyffel getrokken worden. Ondertuſſchen moetenwe ook dit noch tot naricht zeggen, dat wy, by het uitbeelden van de hoogte der Toonen, niet voorgehad hebben, om, volgens de naauwkeurigheid van de Muzyk, den juiſten klank van ieder woord aan te wyzen; maar alleenlyk, om daarvan een algemeen denkbeeld te geeven, en omdat ik oordeelde dit hulpmiddel ten hoogſte noodzaakelyk te hebben, om mynen woorden licht en klaarheid by te zetten. Om welke reden ik ook geene verandering in de hoogte der Onevene of Korte greepen gemaakt, maar die allen op eene ry gezet heb: ſchoonmen, by 't leezen van goede vaarzen, ook genoegſaam onderſcheid in den toon der Korte greepen gewaar wordt. doch daarin zullen wy ons voor het tegenwoordige niet inlaaten. Die de Muzyk, waarin wy bekennen vreemdelingen te zyn, verſtaan, mogen dit verder uitpluizen, en ons leeren, of, en waarin, de Opzegkunſt verder aan de Zangkunſt onderworpen zy. doch, zo 't my voorkomt, verſtaatmen de Muzyk, om Poëet te weezen, genoeg, wanneermen dat geene kan in acht neemen, dat wy hier aangetekend hebben. en moet niet alleen hy, die een goed vaars zal maaken, maar ook die een goed vaars wel zal leezen, van dit alles kennis hebben. Ben ik in 't behandelen deezer ſtoffe wat wydloopig geweeſt, men wyte het aan der zelver nieuwigheid. ik kon hier niets onderſtellen mynen Leezer op die wyze bekend te zyn, als ik het begreep. op voorheengeleide grondſlagen kanmen met weinig moeite een gebouw zetten; dit heb ik geheel uit den grond moeten ophaalen, om het ten minſte te doen pal ſtaan tegen den wind van zodanige Beriſpingen, die veel gedruiſch maaken, maar niets beweegen konnen, dan 't geen uit zich zelf lichtelyk vlot en beweegd wordt. Eene zaak ſchiet 'er noch over, waarvan wy ook, in het eerſte gedeelte deezer Aanmerkinge, beloofd hebben, iets tot beſluit te zullen aantekenen. Wy zeiden, van het woord *gepolyſt* ſpreekende, dat het noit behoorde plaats te hebben in de 2 of 8; maar dat het, mids eene voorgaande *Cæſura* of *Snede*, kon toegelaaten worden in de 4, 6 en 10 greep: en verſchikten daar dat woord tot alle deeze plaatſen. Maar dewyl wy diergelyke woorden by de beſten onzer Dichteren overal in het vaars geplaatſt vinden; zullen wy den Leezer hier eenigen der zelven voorſtellen, opdat hy de waarheid myner ſtellinge daaraan toetſe, en zelf oordeele welke der volgende voorbeel-

Digitized by Google

den naar te volgen, welke geheel en al te vermyden zyn. Het voorvoegſel GE vinden wy in de 2 greep, by Hooft in Baeto, *Act.* II.

Het GE-bruineerde *ſtaal* ——

in de 4 by onzen Dichter, beneden B. XIV. ŷ. 352.

En kruiden GE-ſchakeert, *en allerhande kleuren.*

en in 't zelfde Boek weder, byna eveneens ŷ. 946.

Met kranſſen GE-ſchakeert *van allerhande kleur.*

Dan. Heinſius in den Lofzang ŷ. 361.

Laet Cæſar in zyn Goet en moedigheit verwerren,
Aentrecken zynen rock van purper, met de ſterren
Geſtickt en GE-borduurt.

in de 6, by A. Hoogvliet in Ovid. Feeſtd. B. IV. p. 135.

Wiens grondt met bloemen GE-borduurt *was en begroeit.*

welk vaars buiten twyffel, onder alle deeze, den prys by kenners zal ſtryken. In de 8, by onzen Dichter X. 853.

De kniebant aen de kniên met GE-borduurden *zoom.*

Antonides, Bellone aen Bant p. 13.

Door 't mommen heengezien der GE-blankette *logen.*

in de 10, dikwils by onzen Dichter, als B. IV. ŷ. 1067.

Ik zagh in myn rondas van koper GE-bruineert.

ŷ. 1092. *Bedekt het kuiſch gezicht van deze* GE-ſchoffeerde.

B. V. ŷ. 362. — *en met kruit en bloemen* GE-ſtoffeert.

ŷ. 258. *Half zilver, hallef gout, en kunſtigh* GE-graveert.

A. Pels in Horat. Dichtkunſt ŷ. 1127.

Of minder weezen, als een ander GE-waardeerd.

Zeer aanmerkenswaardig vind ik, dat alle deeze woorden, die, door 't verlengen van de lettergreep GE, deezen misſtal in onze vaarzen veroorzaaken, of geheel van vreemden oorſprong zyn, of een' vreemden ſtaart, en baſterd-*terminatie* aangenomen hebben, gelyk die in EEREN is, waarvan zie den Hr. Ten Kate I. deel p. 241. Ja men zal niet één woord, dat, en in af komſt en in uitgang, geheel Duitſch is, konnen uitdenken, het welk, door aanneeminge van dit GE, deezen misſtand in een vaars zal te wege brengen. 't ſtrydt volkomen tegen de natuur en eigenſchap onzer Taale. want, als dit zo niet was, het zou zekerlyk niet ſtryden tegen de natuur onzer Vaarzen: omdat, zo wel by ons als by anderen, de natuur der Vaarzen volkomen geſchikt is naar die der Taale. En dat het ganſch ſtrydig is met de Taale, is klaar, alsmen overdenkt, dat alle onze Werkwoor-

Digitized by Google

woorden, die in de onbepaalende Wyze een der *onſcheidbaare* Voorvoegſels, BE, GE, ONT of VER, aan 't hoofd hebben, in den Verleeden Tyd het gewoone GE, zonder eenige uitzonderinge, weigeren aan te neemen: als *Beminnen*, BE-*mind*: *Gelooven*, GE-*loofd*: *Ontvonken*, ONT-*vonkt*: *Verhooren*, VER-*hoord*: enz. maar, als 'er een Voorvoegſel, dat *ſcheidbaar* is, voorkomt, dan weigeren de Werkwoorden niet meer, ook daarenboven, in den Verleeden Tyd, GE aan te neemen, omdat het dan zulks geplaatſt kan worden, dat het, zo wel in de gemeene uitſpraak, als in den Trant der vaarzen, altyd kort is, en klaauwelyk gehoord wordt, als *Aanzoeken*, AAN-GE-*zocht*: *Inleiden*, IN-GE-*leid*: *Voorneemen*, VOOR-GE-*nomen*: enz. Dit wangeluid echter ontmoeten wy ſomtyds in Zelfſtandige Koppelwoorden, uit twee goede en echte Duitſchen te ſaamen geſteld, als *Geloofwaardigheid*, *Gelukzaligheid*, enz. doch dan is het de ſchuld, niet van de Taal, maar van den Dichter, die niet keuriggenoeg in het uitzoeken der woorden te werk gaat. Hoe deeze de vaarzen, daarmenze indringt, ontſieren en bederven, kanmen uit de volgende plaatſen oordeelen. onze Dichter in de Beſpieg. B. V. p. 167.

's Mans GE-loofwaerdigheit *in 't melden van Godts handel.*

Frans Greenwood, Poëzy p. 3.

O Weſtertempe, o Hollandſch Eden,
O Luſtpriëel, in wiens beſlag
Uw heuſche huisheer dag aan dag
Zo veele GE-*lukzaligheden*
Bejegent met zyn bedtvrindin!

Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 153.

So laet ons ſien. of niet de GE-luckſalicheyd —

Zodanige woorden behoorden uit de vaarzen gebannen te blyven, dewyl 't ons aan geene anderen ontbreekt, om onze meening ten vollen uit te drukken. Om die zelfde reden zou ik, als Poëet ſpreekende, ook het woord *Begenadigen* gaarne zyn affcheid geeven, dewyl BE- zo weinig lang uitgeſproken kan worden als GE-. Wy ontmoeten 't echter in de werken van onze voornaamſte Dichteren. Vondel beneden B. XIV. ℣. 1078.

Te BE-genadigen *met d'eere lang belooft.*

en X. 393. — *een voorſpook, dat zyn bede is* BE-genadight.

in Gysbr. van Aemſtel *Act.* I. *ſc.* 1.

En met den zegekrans my heerlyck BE-genadigt.

Digitized by Google

Moonen, Heil. Herdersz. XIII. p. 69.

En zyn' beſtryder met vergifnis BE-genadigt.

R. Anſlo, Martelkroon van Steven:

— — *van Godt zoo* BE-genadigt,

Dat hy, vol moedt, zyn leer ook met zyn doodt verdadigt.

Fr. van Hoogſtraten Beg. Pelgr. II. 1.

En nu met goed gezelſchap BE-genadigt.

't woord *gezelſchap* doet my hier denken aan GE-*zellin*, dat in een vaars noodzaakelyk dien zelfden wanklank moet te wege brengen. men maake my hieruit evenwel geene tegenwerping, alsof dit myne ſtelling, dat zulks tegen de natuur onzer Taale ſtrydt, zoude om ver werpen. want het vrouwelyke van *Gezel* is niet, gelyk wy nu zeggen, *Gezellin;* maar, gelyk de Ouden zeiden, *Gezelle:* 't welk, ook buiten het vaars, veel zachter en aangenaamer klinkt dan *Gezellin.* zie van dit woord onze Aantek. B. VIII. ℣. 203.

DERDE BOEK.

℣. 13. VERMYDEN) zeer ongewoon, en, voor zo verre my bekend is, zonder voorganger of navolger, zegt J. de Decker, Lof der Geldz. p. 85.

Hier door (zoo Paulus zegt) word hoerdoms ſmet gemeden.

en wederom p. 161. — *paſt deze prael den leden*

Van 't Hooft, 't welk alle prael als peſtvier heeft gemeden?

℣. 37. EEN GROEIENDE EN NOIT AFGEHOUWEN WOUT) Hoogſtr. heeft hier *groeiende* veranderd in *groeiend:* omdat hy oordeelde, datmen in goed Duitſch niet zegt, *een groeiende wout.* ik oordeel mede zo; maar Vondel oordeelde anders, want die ſchryft ook IV. 707.

Het zy van droefheit, of door ſmettende *vergift.*

maar by Hoogſtr. leeſtmen *door 't ſmettende* — Vondel weder B. IX. ℣.

Digitized by Google

IX. ŷ. 239. *als* gloeiende *yzer:* by Hoogſtr. *gloeiend.* Waaraan zalmen dit toeſchryven? 't is my zeer lief, dat ik, by deeze gelegenheid, zie, welke hieromtrent de gedachten van dien grooten Taalkundigen zyn: ſchoon ik my verwondere over die liefde voor Vondel, die den Hr. D. van Hoogſtraten zo zeer hadt ingenomen, dat hy ook zyne mistaſtingen of naarvolgt, of te verbergen tracht: daar hy elders tegen eenen, die, MYNE *leven*, en UWE *bywyf*, geſchreeven hadt, zich vry hartelyk uitgedrukt hebbe. Daar is een tyd geweeſt, datmen oordeelde, dat *myne leeven* zo wel kon gezeid worden, als *een groeiende woud:* en leeſtmen zelfs in den Hertſpiegel B. IV. ŷ. 219. en 221. ONZE *werk.* maar zo wy ons den naam van *Beſcheiden* Leezers willen aanmaatigen, moeten wy dat in Schryvers van dien tyd zo zwaar niet opweegen, alsof zy in den tegenwoordigen geſchreeven hadden. gelyk wy ook deezen misſlag, dienwe hier in Vondel berispen, moeten verbeteren, niet in Vondels, maar in onze eigene werken. wy zullen 'er meer voorbeelden van bybrengen; doch eerſt iets van de zaak zelve zeggen. Om niet in 't wild te ſchermen, moeten wy eerſt bepaalen, of de *Deelwoorden*, wanneerze voor een Zelfſtandig Naamwoord geſteld worden, d. i. wanneerze de plaats van een *Byvoegelyk* bekleeden, alle de veranderingen van Geſlachte en Buiginge, gelyk de *Byvoegelyken*, mede ondergaan; of niet. Ons dunkt, dat het zelfs niet in twyffel behoorde getrokken te worden, of de *Deelwoorden*, ſtaande in de plaatſe van een *Byvoegelyk*, moeten ook, zonder eenige uitzonderinge, gelyk de *Byvoegelyken* gebruikt worden. zodat, het geen omtrent het aanneemen en wegwerpen der E aan het einde, van deeze gezeid wordt, ook van die moet waar zyn. dat Hoogſtr. mede van die gedachten was, blykt uit de gemaakte veranderingen, boven gemeld. dit dan vaſtgeſteld zynde zullen wy voortgaan. Te recht ſchryft de Hr. Ten Kate (ſpreekende van de *Byvoegelyke*, dat door ons hier ook op de *Deelwoorden* toegepaſt wordt) Redenwiſſ. XII. § 1. *Datmen in 't* Neutrum *te mets zondigt met de* E *verkeerdelyk achter aen te voegen.* Als 'er geen Lidwoord voorſtaat, zegt hy §. 4. moetmen de E wegwerpen, als ZUIVER *water.* zo is 't: en om die reden moetmen ook zeggen, *met* RUISCHEND, en niet RUISCHENDE *geklater*, gelyk Vondel ſchryft. B. I. ŷ. 689. en meermaalen, als XIII. 1108.

—— —— *zoo klaer als* glinſtrende *ys.*

X. 928. — — *over aer en* ſtaende *graengewas.*

XV.

Digitized by Google

XV. 1128. *Noch gramſchap van Jupyn, noch* woedende *oorloghszwaert.*
en ŷ. 478. ---- ---- *uit* rottende *ingewant.*
gelyk ook XIV. 278. --- *en* levende *ingewant.*
XII. 365. *Als* gloeiende *yzer* ---- de zelfde woorden, waarin Hoogſtr. IX. 239. de E wegſmeet, als boven gezeid is. zo zegt hy ook in de Maeghdebr. XI. ŷ. 24.

---- ---- *door ſteen, door ſtael, door yzer,*
En knarſſende *metael* ----

Wanneer het Ledeken EEN hiervoor geplaatſt wordt, moetmen de E mede wegwerpen, volgens Ten Kate §. 4. (het zelfde zegt hy, van EENIG, MENIG, ZEKER en SOMMIG) en dit ſtondt reeds zo vaſt by den Hr. Hooft, dat hy in zyne Waarneemingen §. 29. buiten eenige bedenking zegt: *Vaſt gaat altoos, datmen moet zeggen,* EEN ſterk *paard,* EEN groot *huis.* Vondel neemt het ook waar omtrent de Byvoegelyke, maar weder niet omtrent de Deelwoorden: gelyk wy hier zien, EEN groeiende *wout:* en B. VIII. Inhoud, en ŷ. 869. EEN ſtaende *meer.* ook in den Bladwyzer van dit werk; *Pegazus,* EEN vliegende *paert.* In Virg. Encas B. VII. p. 270. EEN ſtinckende *gebroetſel.* in de Beſpieg. B. I. p. 34.

---- ---- EEN *opgeſpanne veder*
Of zackende *gewicht* ----

even als Huygens, Oogentrooſt p. 262.

Of 't met EEN *veer gaet, of met* hangende *gewicht.*

Wederom ſchryft de Hr. Ten Kate: *By de* Neutra *komt insgelyks de* E, *wanneer ons* HET (*of eenig* Pronomen Poſſeſſivum *of* Demonſtrativum, *als* MYN, ONS, DIT, enz.) *tot voorlooper dient;* als HET *of* MYN ZOETE KIND, HET VUILE BEEST, enz. Om de waarheid te zeggen, hier ben ik 't met dien Taalgeleerden Schryver ganſch niet eens. Ik ſtaa toe, en niemand zal zulks niet toeſtaan, datmen moet ſchryven HET of DIT zoete *kind;* HET of DAT vuile *beeſt.* maar, datmen in goed en beſchaafd Duitſch zou zeggen, MYN zoete *kind,* dat kan ik tot noch niet toeſtaan. eene tederhartige moeder mag op die wyze, met haare kinderen ſtamelende, ſpreeken: maar uit die ſchoole moeten wy onze regels niet haalen. immers zalmen by geen' goeden Schryver, ſints veele jaaren herwaarts, vinden, ZYN wreede *geweld,* Uw heerlyke *bedryf,* MYN ſcherpe *zwaard,* enz. Ook gebruikt Vondel nergens de Byvoegelyke, en alleen de Deelwoorden op die wyze, gelyk blykt alleen uit deeze woorden B. V. ŷ. 266.

Digitized by Google

y. 266. Uw láf *en* ſuffende *gemoet:* daar hy anders ook wel *laffe* geſchreeven zou hebben. maar de Deelwoorden altyd met de E aan 't einde, als XIII. 366. ZYN ſchitterende *zwaert.* XIV. 250. Uw hobbelende *ſchip.* XV. 907. ZYN *kam en* glinſterende *hooft.* VIII. 33. ZYN *ſchoonheit en* opheldrende *aengezicht.* IX. 545. MYN ſtervende *gezicht.* Maeghdebr. XI. 42. WIENS lachende *geluck.* Wy oordeelen dan, datmen na de *Pronomina Poſſeſſiva*, als *Myn*, *Uw*, *Zyn*, enz. de E zo wel van achter de Bynaam- als Deelwoorden onveranderlyk moet wegwerpen. en, om te toonen, dat onze taal, in dit deel, noch niet geheel gezuiverd is, zal ik deeze Aanmerking beſluiten met eenige voorbeelden uit onze beſte Dichteren, waarin niet alleen de Deel- maar ook de Bynaam-woorden kwaalyk gebruikt worden. Wy hebben 'er nu en dan onder 't leezen ſlechts eenige weinigen aangetekend, die wy hier zullen laaten volgen in die orde, als wyze nu vinden. Moonen, Heil. Herdersz. II. p. 11.

O luſthofdraek, WIENS *rug*, *met ſchubben gouts geſpikkelt*
En LANGE lyf *zich uit en in door krinkels wikkelt.*

en in 't laatſt van den volgenden Herderszang:

Daer dus de knaepen 's lants GEWENSCHTE heil *ontvonden.*

in de Gemengelde Herdersz. II. p. 83.

Daer Karels OUDE ſlot *zich in de golf van 't Zuiden*
En Vechtſtroom ſpiegelt ——

Antonides, Yſtroom B. III. p. 70.

Met DREUNENDE geluit *en een verheven trant.*

Hoogvliet, Feeſtdagen B. V. p. 171.

—— —— —— *het volk kon door geen' wetten*
Het ſtroopen van des lands GEMEENE veldt *beletten.*

B. Vollenhove, Broedermoord te Tranziane *Act.* II.

Toen zaghmen ONZE krooſt *met 's Keizers telgen pronken.*

L. Bake in 't begin van Jeſ. IX. hoofdſt.

Hoort volken, die in duiſterniſſen
En nevels, 's aardryks WYDE *rond*
Bewoont ——

Frans van Hoogſtraten, Beg. Pelgrim. III. 3. p. 186.

Hy houdme voor ZYN *zoon en* ECHTE kind.

David van Hoogſtraten, Poëzy p. 325.

En voortgejaegt uit ZYN BEKENDE perk.

Digitized by Google

Jan van Hoogſtraten, Mengelpoëzy IV. deel p. 155.

Gewiſſe boden van ZYN RYZENDE geluk.

Ten Kate II. deel p. 18. *op* ONS KLEINE ſtukje *gronds*. By de Vertaalers van den Bybel is dit zeer gemeen, als Hoſ. VIII. 7. GEEN ſtaende *koorn*. Dan. VII. 9. en Jerem. XX. 9. EEN brandende *vyer*. Jerem. LI. 43. EEN dorre *lant*. Ezech. XIX 13. EEN dorre *en dorſtigh lant*. en XXXI. 3. in de Kanttek. EEN ſchaduwmakende *wout*. Enz. Hoe ouder de ſchryvers zyn, hoe dit gemeener is. Wy wenſchen dat die Dichters, die nu noch leeven, en naderhand onder de Beſten van deezen tyd zullen geteld worden, hierop acht geeven, en ook deeze overblyfſels der boerſche oudheid geheel ten lande uitdryven.

ŷ. 56. DE SLANG, DIE 's HEMELS BEEREN SCHEIT) deeze *Slang*, of, gelykze eigelyk genoemd wordt, de *Draak*, ſcheidt met haaren ſtaart den Grooten en Kleinen Beer van elkanderen. Zach. Heyns in Bartas I. 4. p. 159.

Een lichtgevlamden DRAECK *twee Beyren ſcheyt van een.*

Vondel noemt haar B. II. ŷ. 181. *de kringkelende Slang*. maar ŷ. 228. zeer kwaalyk, *de Waterſlang*: want deeze is de *Hydra*, in het Duitſch by den naam van *Waterſlang* bekend, en ſtaat geplaatſt in het Zuider gedeelte des hemels; doch de *Draak* diep in het Noorden. Maar daar is noch een *Serpent*, of derde *Slang*, onder de ſtarren, die mede in dit werk gemeld wordt. Om dan ook dit gedeelte deezer Vertaalinge op te helderen; en in onze Dichteren een' luſt tot die weetenſchappen, waarvanze ten minſte een algemeene kennis moeten hebben, waare het mogelyk, te ontſteeken: zo zullen wy ook van de *Waterſlang* en 't *Serpent* hier in 't kort iets byvoegen. Het Zuidelyk geſtarnte, de *Waterſlang*, wordt ons met zyne gebuurſtarren, van Manilius *Aſtronom. Lib.* I. ŷ. 402. beſchreeven op deeze wyze, gelyk wy dit overgebragt hebben:

De kleine Hond, *de* Haas, *en de* Argo, *die met glans*
Nu ſtaat te flikkren aan den ſtarrelichten trans,
Omdat zy de eerſte dorſt door woeſte golven ſtreeven,
En lang door ſtorm en wind geſold wierdt en gedreeven:
Zo werdt zy een Godin, bewaarende de Goôn.
Naaſt aan haar zyde blinkt de WATERSLANG, *die ſchoon*
Den glinſterenden rug vertoont vol klaare ſtarren;

Met

Digitized by Google

Met Febus vogel, *en Iacchus* kelk —

de *Vogel* van Febus is de *Rave*. Hoogvliet in de Feeſtd. II. p. 45.

Drie Starren ſtaan by een, de Rave, Kelk, *en* SLANG;
De Kelk *ſtaat midden in die andre twee te praalen.*
Den dertienden der maandt verbergen zy haar' ſtraalen
Noch voor een yders oog; maar komen 's nagts daar aan,
Als heldre liehten, aan de hooge ſtarrebaam.
Ik zal den oorſpronk —

doch dien oorſprong kan de weetgierige Leezer daar nazoeken. Wy haaſten ons naar de derde *Slang*, of het *Serpent*, weder een Noordelyk geſtarnte, van onzen Dichter gemeld B. VIII. ŷ. 255. ook, gelyk de anderen, onder den naam van *Slang* (de Latynſche Dichters noemenze ook met éénen naam, *Anguis*) daar hy ſpreekt van de Kroon van Ariadne, door Bacchus in 't geſtarnte verheven:

— *en ſmyt haer* Kroon, *die ſtarren kryght voor ſteenen,*
Ten hemel door de lucht. in 't vliegen derwaert heen,
Verandren kroonsgewys de parle en ſteen by ſteen
In klaere ſtarren, die by nacht aen 's hemels daken
In 't midden van de SLANG *en godt* Alcides *blaeken.*

Vondel noemt hier de *Slang* en *Alcides*; geen van beide kwaalyk, maar echter anders genoemd in 't Latyn. Ovid. zegt ŷ. 182.

Qui medius nixique genu eſt, anguemque tenentis.

hy noemt eigelyk niet de *Slang*, maar den *Slange-* of *Serpent-draager*, met een' Griekſchen naam genoemd *Ophiuchus*, dien Ovidius in 't Latyn zeer wel uitdrukt, *anguem tenens;* en Cicero in Aratus, met een Koppelwoord, *anguitenens:* anders ook *Serpentarius* genoemd. Manilius weder, ſpreekt van deezen *Slangedraager* en het *Serpent*, op deeze wyze, volgens onze niet zeer naauwgezette vertaaling, *Lib.* I. ŷ. 331 – 336.

De Slangedraager *deelt het blinkende* SERPENT,
Aan zyne ſtarren, groot en glansryk, ver bekend,
En rekt en trekt het uit met zyn beſlooten vingren,
Daar 't zich geduurig poogt te buigen en te ſlingren,
Te kronklen dicht ineen, en allen weerſtand doet.
Het draait nochtans zyn hoofd ter zyde af, wel gemoed,
En, niet verwinnende, behoeft ook niet te wyken.
Zo ſtrydenze eeuwig, wylze in krachten zich gelyken.

van dit *Serpent* zingt de Dichter des Yſtrooms B. IV. p. 112.

Digitized by Google

Ook zultge letten op hoe vreeſſelyk SERPENT,
Dat, als een breede ſtrael van vier, zich krult en went
In 't Noorden, als gy 't ziet van blaeuwen zwavel gloeien,
Hael in de ſchoot, 't zeil neêr. een nachtſtorm aen het loeien
Steekt van de Noordpool op, en mengt de zee en lucht.

De *Slangedraager* wordt van Ovidius gezeid Eskulaap te zyn, in het VI. boek der Feeſtdagen; volgens de vertaaling van Hoogvliet p. 223.

Wen Galathé weer in haar' vaderlyken kolk
De dagtoorts dooft, en 's nachts al 't aardtryk legt te ſlaapen,
Ryſt Eskulaap (*wel eer getroffen door het wapen*
Van grootvaâr Jupiter) *uit de aarde in hooger ſtandt,*
En toont twee Slangen, *hem gevlochten om de handt.*

hy wordt hier gezeid *twee Slangen* te houden: doch deeze twee komen boven by Manilius voor als eene *gedeelde* Slang, omdat het midlyf zich verbergt achter het lighaam van Eskulaap. Anderen houden hem voor *Herkules*. daarom zegt Bartas I. 4. volgens Z. Heyns p. 159.

— — — *het* Beelt, *'t ſy van den* Sone
Alckmene, *ofte wel van* Æſculapius *ſelf,*
Ick meyn die 't SERPENT *draegt dweers door 't geſtert gewelf.*

doch Herkules, of de Zoon van Alcmene is het *Knielende Beeld*; gelyk Vondel zeer wel *Alcides* noemt voor 't Latynſche *nixus genu*, in de aangehaalde woorden, waarin Ovidius de plaats aantoont, daar Bacchus de Kroon van Ariadne deedt ſtand houden. dat zelfde vindenwe uitgedrukt van den geleerden Daniel Heinſius, Hymnus van Bacchus ŷ. 390. in deeze woorden:

Heeft hy de blyde bruyt in zyne koets genomen,
Verheven in de locht, en daer geſtelt ten toon,
Dicht aen het Beelt dat knielt, *een ſchoone gouden* Kroon,

waarop P. Scriverius aantekent: *die van de hemelteyckenen ſchryven; ſegghen dat het* Herkules *is die* knielt. *de Griecken noemen dit beelt* Engonaſin, *d. i.* Knielende. En zo verklaart het Heinſius zelf in zyn gedicht van Juffr. Anna Viſſcher, daar hy, onder het melden van verſcheidene geſtarnten, zegt ŷ. 54.

Waerom dat Cepheus ſtaet, en Herkules *moet* knielen.

ŷ. 84. RUGGE) 't zou thans vreemd in de ooren klinken, indienmen één' menſche twee ruggen toeſchreef, den eenen achter, den anderen voor. ik vind evenwel 't welk iets diergelyks ſchynt te zeggen,

Digitized by Google

gen, by een' Schryver, dien ik, wat de zuiverheid der Taale belangt, ganſch niet voor den minſten der Ouden houde, naamelyk dien van Tſcep vol wonders 1514. cap. 71. *ende om deswille dat therte dbeghinſel vanden leven des lichaems es, hevet de natuere in die ſekerſte plaetſe gheſtelt om hem te verwaren. want om hem te verwaren maicte ſy rebben, eenen* rugghe ACHTER *ende* VOER. Maar alsmen dit wel inziet, wordt hier niet gemeld van een' rugge *achter* en *voor*, ten opzigte van den geheelen menſch, maar alleen van het harte. zodat *rug* hier oneigelyk moet genomen worden. Kiliaen zegt dat *Rug* ook betekene *Refugium*, d. i. *toevlucht*: en wordt het nu en dan noch wel eens gebruikt voor *ſteun*. in zodanigen zin denk ik dat die ſchryver hier 't woord *rugge* gebruikt, noemende zo de *ribben*, als *borſtweeren* en *bolwerken* van het *hart*, het welk daardoor te veiliger bewaard wordt.

ŷ. 91. AEN 'T ROLLEN, SCHIET VOORT, GELYK EEN STROOM) 't *Rollen* wordt hier eigelyk gezeid van den Draak: doch de bygevoegde gelykenis, *gelyk een ſtroom*, doet my hier aanmerken, dat *rollen* ook zeer wel gezeid wordt van een ſterkaanbruiſchend en driftig water. Vondel boven B. I. ŷ. 343. in de beſchryving van den grooten watervloed:

— — — *toen renden alle meeren,*
En rolden *toomeloos en toornigh zeewaert aen.*

G. Brandt, Leven van De Ruiter B. II. p. 74. *doch daarna hadmen etlyke dagen voor Saleé een* rollende *zee.* wat hy met deeze *rollende zee* verſtaa, verklaart hy zelf, als hy 'er byvoegt; *en de baare was zoo groot, of ging zoo hoog, dat 'er geen bark dorſt uitkomen.* door deeze *rollende zee* raakten de ſchepen ook aan 't rollen; want zo ſchryft hy kort daarna p. 75. *ook* rolden *en ſlingerden 's Lands ſcheepen zoodanig op de reede, dat ze genoeg te doen vonden om 't geſchut vaſt, en de maſten ſtaande te houden.* Evenwel maakt Winſchoten in den Zeeman, ſchoon hy van *Rol* en *Rollen* ſpreekt, geen gewag van eene *rollende zee.*

ŷ. 106. HEM DOOR DEN NEK GESPIT) d. i. *geſtoken.* Vondel zegt zeer wel *geſpit*, en niet *geſpeet*, gelykmen anders zegt; als, *iemand aan den wand* ſpeeten, voor *ſpitten.* en Kiliaen, *ſpeten* met de ſpelle, *affigere acicula.* Dat *ſpitten* betekene allerlei ſteecken met iets dat een ſpits en ſcherp punt heeft; en dat *Speeten* bepaaldelyk zy

Digitized by Google

aan het *ſpit*, of, gelyk de Ouden zeiden, aan het *ſpet* ſteeken, hebben wy getoond boven B. I. ŷ. 695.

ŷ. 147. DIE EEN HANTVOL TYTS VERWORVEN) een *handvol tyds* is eene onnatuurelyke uitdrukking; gemerkt 'er niets is, waaraan men minder grypen of vatten heeft, dan aan den Tyd. vloeibaarer dan 't water, dat altyd iets hangen laat aan 't geene het raakt; dunner dan de lucht, die zich ook aan 't gevoel openbaart, is de Tyd, en, bygevolg, met geen *handvollen* te meeten. Wy leezen by Homerus, dat Eolus de winden in een' zak ſloot, en dien aan Ulyſſes vereerde. hoe ver, in dit verdichtſel, de Poëetiſche vryheid, over de paalen van waarſchynelykheid getrokken moge ſchynen; veel lichter kanmen zich een denkbeeld maaken van de winden in eenen zak, dan van den tyd in eene hand beſlooten. Wy weiden dus breed uit over de onnatuurelykheid deezer uitdrukkinge, niet om haar geheel verwerpelyk te verklaaren: maar alleen om de zelve te doen aanmerken. want, daar het zeker is, en ook in acht genomen behoort te worden, dat alle oneigelyke ſpreekwyzen, die in de Poëzy niet alleen, maar ook in de gemeene taal, gebruikt worden, ontleend zyn, en moeten zyn, van zaaken, die in natuure overeenkomen met die, van de welken men ſpreekt: evenwel bevindtmen dikwils, dat dit woord *handvol* gepaſt wordt op veele en verſcheidene zaaken, die met geene handen te omvatten zyn. zo zegt A. Hoogvliet van de eerſte inwooners van Rome, in de Feeſtdagen van Ovidius B. III. p. 83.

Maar toen noch veel te ruim geoordeelt voor een handt
Vol STEDELINGEN, *eerſt vergadert van het landt.*

de welken hy kort daarna p. 84. noemt:

Bezitters van een handt vol *onbebouwde* GRONDEN.

Nil Vol. Arduum in Orondates en Statira *Akt.* IV. *ſc.* 7.

Een hand vol VOLKS *kan hun geweld niet lang weerſtaan.*

dit is oneigelyk geſproken, en 't komt 'er voor ſcheep. vreemder kan 't ſchynen, dat de Latynen, om eene bende van tweehonderd krygsknechten te betekenen, die, als met eenen eigen naam, noemden *Manipulus*, dat is, zomen 't eigelyk zal vertaalen, een *handvol:* dertig zulke *handvollen* maakten een *Legio*, die uit 6000 Mannen beſtondt. doch alles heeft zyn reden. in deeze benaaminge van *Manipulus* werdt niet gezien op de veelheid of weinigte der Krygsknechten;

Digitized by Google

ten; maar zy was ontleend van een overoud gebruik, volgens het welke die *handvol ſtedelingen*, boven gemeld, d. i. de allereerſte Romeinen, die noch den Arend niet tot hun veldteken opgerecht hadden, boſſchen Stroo aan lange pieken bonden, de welken hun voor ſtandaarden dienden. zulke ſtrooboſſchen hieten zy *Manipuli*. Iſidorus *Lib.* XVIII. *cap.* 3. *wy heeten* Manipuli, *boſſchen ſtroo, omdat zy de* HAND VULLEN. en, om van het eene tot het andere langs den naaſten weg, voort te gaan; die woorden van Iſidorus konnen ook ſtrekken tot eene verklaaring of opheldering van de ſpreekwyzen, *zyne hand vullen*, en *handvollen*, diemen ſomtyds ontmoet in de Heilige Bladeren, daar van 't inzamelen van graan en veldgewas, datmen doorgaans gewoon is te ſaamen te binden, geſproken wordt: als Pſ. CXXIX. 6. 7. *Laetſe worden als gras op de daken, het welck verdorret eer men het uyt-treckt: W'aer mede de maeyer* ſyne handt *niet en* vult, *noch de garven-binder ſijnen arm.* Boaz, ziende dat Ruth op zynen akker gekomen was, om het overgebleevene op te leezen, geeft zynen jongens dit vriendelyke bevel, in 't Boek van Ruth II. 15. 16. *Laetſe oock tuſſchen de garven opleſen, ende en beſchaemtſe niet. Ja laet oock allenghskens van de* handt vollen *voor haer wat vallen, ende laet het liggen, dat zy het opleſe.* Wy leezen Pſ. CXXVI. 6. *Die het zaedt draeght datmen zaeyen zal, gaet al gaende ende weenende: maer voorſeker ſal hy met gejuych weder komen, dragende ſijne* ſchooven. het welk ik in eene oude vertaaling van deezen Pſalm, MS. 1476. aldus uitgedrukt vind: *Ghaende ghinghen ſi ende ſcreiden ende worpen hoer zaet, mer comende ſullen ſi comen mit hogher vrolicheit ende brengen hoer* HANTVOL. Doch wy keeren weder tot de Dichters, die *handvol* alleen gebruiken voor *weinig*, zonder dat de eigelyke betekenis van *hand* in aanmerkinge komt, als blykt uit de bovengemelde plaatſen: 't is echter ontleend van zulke zaaken, die met handen vol gemeeten konnen worden. Vondel in Joan. den Boetgez. B. V. p. 79.

Ontzietge met een hant vol BLOETS *myn' moedt te koelen?*

't welkmen eigelyk neemen kan voor zo veel bloeds, alsmen in zyne hand kan ſcheppen of houden. zo mede, als 'er geſproken wordt: van een *handvol geld*, enz. gelyk De Decker ſpreekt, Lof der Geldz. p. 176. van *een' hand vol* SOLD: en H. Angelkot aan Silvia:

En wat een trouwe vrind
Gy om een hand vol SCHATTEN *hebt verlooren.*

en zo honderdmaalen. Maar ik zie dat zy meeſt allen *hand vol* gebrui-

bruiken als twee woorden, daar het noodzaakelyk, gelyk Vondel hier zeer wel doet, genomen moet worden, voornaamelyk in een' oneigelyken zin, als één woord. dat voorcerſt blykt uit het meervoudige, *handvollen:* en ten anderen uit het geſlachte. want men zegt, *de hand*, maar *dit handvol.* B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* II.

En Aleagar dwong DAT hantvol *overſchots.*

Hoogvliet in de Feeſtdagen B. III. p. 95.

En hoe veragtlyk was DIT handt vol *volks wel eer.*

maar hoe kwaalyk luidt daar *dit handt?* doch dit is maar eene onachtſaamheid in 't ſchryven. Merk noch aan, dat *Handvol* niet altyd *weinig*, maar ook ſomtyds *veel* betekene: gelyk bekend is, datmen *eene hand vol gelds* (beter worden in dien zin de woorden vaneen geſcheiden) dikwils neemt voor *veel gelds;* t. w. datmen op eene reis uitgeeft; omdat het doorgaans by ſtukken geteld, en alleen van verkwiſters *by handen vol* uitgegeeven wordt: maar *weinig* is 't, wanneer het moet ſtrekken tot onderhoud, en om 'er, in vervolg van tyd, van te leeven. hierin beſpeuren wy die natuurelykheid der denkbeelden, waarvanwe in den beginne ſpraken. zo is 't ook met de hiermede overeenkomende Spreekwyzen, van *Vuiſt*, *Zak*, en *Mondvol.* De Decker, Lof der Geldz. p. 108.

Slechts om een VUIST vol *winſt.* ---- — en p. 176.

Is ſlechts een' hand vol *ſold, is ſlechts een'* ZACK vol *buit.*

zyn' *zak* vol, maar kiſten en kaſſen ledig te hebben, is zeker niet veel: dewyl het de naaſte trap is aan de uiterſte armoede. zo is ook een *mond vol ſpyze*, te gelyk, veel: maar voor iemand die honger heeft, is één *mondvol* inderdaad weinig meer dan niets. Spiegel B. I. y. 74.

Wat hoeftmen om een MOND vol *brood een vorſt te moeyen?*

Vondel in den Boetgezant B. V. p. 80.

Zoo ſtont een korte luſt, die Eva zich verbeelde,
Een montvol *appelſaps*, Enz.

Tegen alle deeze ſpreekwyzen ſtaat volſtrektelyk over, om iets op zyn breedſte uit te meeten, die van *wagens vol.* De Decker als boven p. 132.

Ick weet wel, Hoorderen, en wil 't ock wel belyen,
Dat gantſche WAGENS vol *van zulcke ſnoeveryen*
De goede knecht Plutarch ons toevoert uit zyn' ſmiſſe.

en

en p. 203. *Spyt* WAGENS vol *vermaens.* Abr. vander Myll op Karel van Manders Oſſenſtal:

Die man heeft wel verdient, dat hem met WAGENS *vol*
Den lof werd toegevoert. ——

Noch kan ik hier niet afſcheiden zonder aangemerkt te hebben, dat *handvollen* ook onbepaaldelyk genomen wordt, om eene zeer groote menigte en vollen overvloed te beduiden. gelykwe leezen in 't I. Boek van Mozes XLI. 47. *Ende het landt brachte voort in de ſeven jaren des overvloets, by* HANTVOLLEN. het welk men zo kan verſtaan, dat ieder graan een *handvol* was. Legende van St. Servacius 1478. fol. 47. c. (daar hy ingevoerd wordt biddende voor zyne geeſtelyke ſchaapen) *op dat ic mach van hem luden voer di mit mi brenghen* HANTVOLLEN. welke ſpreekwyzen ik hier achteraan gevoegd heb, omdat ikze nergens by eenen onzer Dichteren aangemerkt heb. doch wy ſtrooien hier bloemen by handen vol, die miſſchien, in minder getal, aangenaamer zouden zyn.

ŷ. 168. GEWASSEN OP HET HOOFT) *Waſſen* en *Waſſchen* verſchillen veel: het eerſte is, *groeien;* het tweede, *reinigen.* Die, als Taalmeeſters, van deeze woorden ſpreeken, zie ik datze doorgaans zeer wel onderſcheiden. echter zou ik met voorbeelden konnen aantoonen, dat die zelfde Schryvers, wanneerze, aan iets anders denkende, een van deeze twee woorden moeten gebruiken, dien regel ſomtyds verwaarloozen, ſchryvende *waſſchen* en *gewaſch*, voor *waſſen* en *gewas.* doch wy zullen hier het misbruik verder ſtilzwygende verbygaan, en alleen het rechte gebruik aanwyzen. *Waſſen* voor *groeien*, vindtmen al by Willeramus p. 17. *thar ther ana* waſſen *thie meyſton thruvo.* d. i. *daar de meeſte druiven aan* waſſen. Melis Stoke, Inleid. ŷ. 89. *Ende want d' Ingelſche zyn* gewaſſen,

Alsmen leeſt, van neder Saſſen.

in den ouden Bybel 1477. Geneſ. I. 28. Waſſet *ende menichfoudicht, ende vervollet die aerde.* G. Ruychrock, MS. 1486. fol. 1. b. *daer die vruchten inne* waſſen, *by welcke zy leven.* Tſcep volwonders 1514. cap. 90. *als die mane es* waſſende *in haer licht ende graden.* Anna Byns in 't Eerſte Boek der Refereynen:

De papen laten bewaſſen *haer cruynen.*

Aldegonde, R. Byencorf II. 7. *als nu onſe vederen* ghewaſſen *zyn, ſoo moeten wy voorts uit het neſt vlieghen.* Z. Heyns in Bart. I. 2. p. 51.

Digitized by Google

So 't lichaem ook van ſelfs in 't waſſen ſich cond' ſpoeyen,
De menſch die lanck ſaem groeit, ſoo tot zyn groote groeyen
In eenen oogenblick.

D. Heinſius in den Lofzang ŷ. 650. —— *om in het vier te ſmaecken*
Het hout dat niet en waſt.

ŷ. 212. KLAERTJE) eene van Dianaas gezellen. men vindt ook een *Klaertje* onder de Ynimfen, by Antonides, Yſtr. B. III. p. 70.

Zy is van Grondenier en Klaertje *voortgebracht.*

zie van het verduitſchen van eigene Naamen, dat Vondel, behalve hier, ook elders in dit werk gedaan heeft, de Aantek B. XI. ŷ. 844.

ŷ. 218. EN TRAT) zo moetmen ſpreeken, en niet *treedde:* gelyk ik zie dat de taalkundige en zinnelyke Ev. Kraeyvanger geſchreeven heeft, Dichtliev. Lente p. 80.

Geen Paradys, geen hof, als Adam eerſt betreedde.

welk voorbeeld ik tot myne verſchooning zou konnen bybrengen, die in myn laatſte Treurſpel, Arzaſes, ook geſchreeven heb *Act.* I. *ſc.* 3.

Dien Rykstroon, dien weleer zyn vader hier betreedde.

maar ik ben niet gewoon, iets, dat de proef niet kan uitſtaan, minder te veroordeelen in my zelven, dan in anderen. hierom durf ik anderen te vrymoediger berispen: en wil ook dat zy alles, wat zich in myne voorige werken, zo regelrecht tegen deeze Aanmerkingen aankant, voor veroordeeld houden; doch dit vaars aldus verbeteren:

Dien Rykstroon, dien weleer zyn vader hier BEKLEEDDE.

van *Treeden*, *Trad*, zie hierboven p. 63.

ŷ. 220. ZOO MOEDERNAEKT EN BLOOT ALS ZY GESCHAPEN ZYN) hier hebben wy, met het woord *moedernaakt*, tevens deszelfs verklaaring: want het zegt zo veel als, naakt gelykmen uit het ligchaam der moeder gekomen is. Kiliaen: MOEDER-NAECKT, *Nudus prorſus, ut ex matris utero editus.* M. Stoke in Will. II. ŷ. 304.

Ic hoorde ſegghen datmenze dreef
Thuys met hopen oft ſcapen waren
Daer mochtmen menich moederbaren
Naeckt *ſien lopen achter velde.*

Spiegel van de Brachmanen, of, gelyk hy ſchryft, Braakmans, in den Hertſp. B. IV. ŷ. 68.

Een

Digitized by Google

Een etmaal moeder-naakt *te ſtaan in 't ghulle zand.*

't welk hy B. III. ŷ. 283. aldus uitdrukt:

Op ghul zand, ſplitter-naakt, *te ſtaar-óghen de zon.*

Maar, gelyk *moedernaakt*, zo zegtmen ook *moeder* of *moederlyk alleen.* Hooft in Waarenar *Act.* IV. *ſc.* 3.

Ik raak in huis, we waaren al moerlyk allien.

Brederode in Griane, daar Bouwen, die het kind van Griane, te vondeling geleid, op en mede naar huis nam, zegt:

Ick ſel ſegghen, dat ick dit kindt al moerlycke-liennigh *uyt de Voolewyck ghehaelt hsb.*

Kiliaen heeft ook *moeder-een.*

ŷ. 235. BY ALLEMAN VERHAELEN) zeer wel neemt Vondel *alleman* als één woord, en beter dan Fr. van Hoogſtraten B. P. II. 1. p. 157.

En waer het zoo gy zaegt hier alle man.

want dit, zo geſcheiden, moeſt hier weezen, *allen man:* maar *Alleman*, dat de kracht van een Spreekwoord gekreegen heeft, wordt doorgaans zo gebruikt of 't een eigen Naam waare, waardoormen alle menſchen, als een' enkelen perſoon, verbeeldt. Hertſpiegel B. V. ŷ. 143. — Alleman *leit in dit gaſt-huis ziek.*

waarom 'er ook dikwils de voornaam van *Jan*, de gemeenſte van alle naamen, wordt voorgezet. D. Jonktys, Twiſtgeſpr. ŷ. 195.

Den Man is t' ſchuil als noch, die inyſt zoo ſchryven kan
Als nu of dan het hoofd holt van Jan Alle-man.

hiervoor zegt Spiegel ook III. 14. *Heeronnes*, 't welk de Hr. P. Vlaming daar ook verklaart door *Jan Alleman.*

ŷ. 292. HET STRENGE LEIZEEL) een woord bekend by de liefhebbers van de Jagt. *leizeel* is het touw, waaraanmen de honden vaſthoudt en leidt, ter tyd toe datmen eenig wild opſtoot of verneemt: waarna zy te driftiger zyn in het loopen. bened. VIII. 456.

Een deel ſpant netten, een gedeelte ſlaekt den hont
Van 't leizeel — en B. X. ŷ. 242.
Hy weigerde geenſins hem netten na te draegen,
En, met den hazewint aen 't leizeel, *na te treên.*

ook I. 642. en VII. 1071. Poot, Fabel van den Tammen Leeu p. 353.

'k Volg ſtil en zacht aen 't leizeel *mynen Heer.*

Leyts, zegt S. Coſter in Ithis *Act.* II. *ſc.* 6.

Digitized by Google

Hy roepzer af, en bindt zyn winden aen de leyts.
dit *Leits* is, door letterverzetting, nu veranderd in *Leist*.

V. 339. ONTEING) wat is de reden, dat byna alle onze Dichters, ſchoonze *ontvonken*, *ontvouwen*, *ontvallen*, *ontvreemden*, enz. met eene V ſchryven, echter in *ontfangen* de F verkiezen? zo de uitſpraak, gelykmen zekerlyk zal antwoorden, daarvan de oorzaak is, zo moeſten ook alle de anderen met eene F geſchreeven worden. 't is waar, men zou ook voorbeelden van *ontfonken* en *ontfouwen* konnen bybrengen, doch onze beſte ſchryvers behouden in deezen, zo wel als in *ontvallen* en *ontvreemden*, eenpaariglyk de V, welke letter wy ook oordeelen dat haare plaats niet behoorde te verliezen in *ontvangen*. Want zelfs, buiten de bygebragte voorbeelden, ſchoon de V, na de T komende, in de uitſpraak, zweemt naar de F (ik zeg, zweemt; want, hoewel de V dan wel iets verlieſt van haare natuurelyke zachtheid, zy vervalt echter niet tot de ſcherpheid van de F, maar levert veeleer een' klank uit, die tuſſchen beide is. het is zeker, datwe in onze taale ook meer klanken dan letters hebben; of, indien gy 't zo liever wilt, dat onze letters, ſomtyds wat zachter, ſomtyds wat ſcherper, worden uitgeſproken, naar maate van de zachtheid of ſcherpheid der Letteren, die haar naaſt zyn) daarom moeten wy die, en andere diergelyke veranderingen, met aanſtonds in onze ſchriften invoeren. want, zo doende, haaltmen de verwarring met opene deuren in, en geeft zelfs voet, om de uitſpraak noch meer en meer te verbaſteren. die in *ontfangen* de F zo ſcherp uitſpreeken, als in *ontfermen* en in *ontfutſelen*, die ſpreeken, naar myn oordeel, niet wel. dat echter nu meeſt zo geſproken wordt, ſpruit daaruit, datmen van jongs af *ontfangen* leert, en overal ziet ſchryven. Evenwel vindtmen ook *ontvangen* by goede ſchryvers, die in veele gelegenheden blyken van oordeel en taalkunde gegeeven hebben, als Ev. Kraeyvanger Dichtl. Lente p. 55.

Zo lang groot Java, vol verlangen, Neerlands vloot
Ontvangt *in zynen ſchoot.*

en lang te vooren D. Jonktys, in Roſelyns Oochjes XXII.

O Proteu, die van d'Oceaen
Wel eer uw weſen hebt ontvaen.

die gewoon zyn de Schriften van anderen te onderzoeken, zullen daarvan meer voorbeelden konnen vinden. Men vindt het ook by Kiliaen;

aen; doch 't is waar, van *Ont-vanghen*, wyst hy ons naar *Ont-fanghen*: schoon hy mede in alle andere woorden de V, na het voorvoegsel *ont*, behoudt. 't Is een onveranderlyk *axioma*, of zekere grondregel, dien de Hr. J. G. Wachterus stelt als den laatsten zyner Regelen van Afleiding, voor het *Glossarium Germanicum* geplaatst, ORTHOGRAPHIA PENDET AB ETYMOLOGIA: dat is, *de Spelling der woorden hangt af van hunnen oorsprong*. schryf eens, *vángen*, en zet 'er *ont* voor: wat zal het uitleveren? *ontfangen* of *ontvangen*? dat best is, en waar, is altyd het eenvoudigste.

ŷ. 414. KETELINGEN) *Ketelen* is het zelfde met *kittelen*. in Joan. den Boetgez. B. V. p. 88.

Laet nu het princenhof een schelmstuck vry blancketten,
Aertsprieſters, Farizeen, en al wat waerheidt kruist,
Zich heimlyck ketelen, *en lachen in zyn vuist.*

en p. 93. *En 't ketelde zyn' geest* —

Tscep vol wonders 1514. cap. 57. *ende* ketelt *uwen nueſe dat ghi niesen moecht*. Zach. Heyns in Bartas I. 6. p. 245. van 't Koningsken, in den bek des Krokodils:

Dewyl het ſoetelyck hem ketelt *in den mondt.*

Huygens, Oogentroost p. 267.

— — — *het huys, en niet de Man;*
De Kapp, en niet het hoofd, is dat haer ket'len *kan.*

De zelfde, Sneldicht XVII. 69. ŷ. 15.

— — — *dat kan myn' lust bekoren,*
En ketelen *myn' keel niet minder als myn hert.*

Jer. de Decker, Lof der Geldz. p. 156.

— — — *waerom ook niet geronnen,*
Om gantsche tonnen gouds; om tonnen, Mannen, tonnen?
Ha! ha! dat, tonnen, streelt en ketelt *uw gemoed.*

Ev. Kraeyvanger, Dichtliev. Lente p. 64.

Of vleyend rym uw zedige ooren ketel'.

De Vertaalers van den Bybel, II. Timoth. IV. 3. Ketelachtig *van gehoor.*

ŷ. 543. GENEGEN ZYNEN DORST MET VERSCHE BRON TE BLUSSCHEN) 't blykt hier weder, gelyk meermaalen, datmen ook de taal der Ouden verstaan moet, om Vondel overal te verstaan.

Digitized by Google

Bron is hier niet de *put* of *fontein*, maar het water zelf, uit de fontein ſpringende: zo ook beneden B. V. ℣. 608.

Deuylze een lange wyl geen bron *noch water nutte.*

J. Six van Chandelier, in 't Leeven te Spa p. 119.

— *drinkt 's morgens vroegh de* bron *met nieuwe luſten.*

datmen in deeze plaatſen by *bron* het *water* zelf moet verſtaan, is klaar: en konnen wy hieruit leeren, dat het in die zelfde betekenis moet genomen worden by Spiegel, in zynen Hertſp. B. III. ℣. 208.

Wat dronkert ofte vraat heeft ſich alsdoe verbraſt
An ekel, ooſt, of brun? — en B. VI. ℣. 231.
Zegt, wie an brun *of ekel gulzich zich veraaſt?*

want gelyk hier *ekel* en *brun*, zo voegt hy *eeklen* en *water* te ſaamen VI. 395.

't Wond eeklen *gheeft na wenſch; het* water *en de lucht*
Hebt ghy om niet —

maar ook de Vertaaler van Boëtius 1485. voegt *born* en *brood* in die zelfde betekenis te ſaamen fol. 49. c. *Natuere es met* borne *ende* broode *ghepaeyt.* en niet ver daarna, *bierkin of* borne *drinken.* D. V. Coornhert, Gebr. en Misbr. van Tydlycke Have III. ℣. 5.

Daar aan kleed, brood off born *ontbreeckt nodruſts gheryf.*

waarvoor hy zegt X. ℣. 4. — *brood*, water *en kleed.*
en noch eens XVII. ℣. 17. — *kleed, ſpys ofte* dranck.
in den Bybel 1477. Spreuk. XXV. 21. *iſt dat hem dorſt ghif hem* born *te drincken.* L. van Velthem, Spiegel Hiſtor. B. I. cap. 22.

Dat der wyn, born, *ende broet*
Verwandelt werde in bloede, in vleeſch.

daar de Uitgeever J. le Long *born* zeer wel verklaart door *water.* Becanus, volgens Kiliaen, verklaart *born* met *aqua exortus*, of *aqua naſcens*, hoedanig is het water van fonteinen of putten, die altyd-ſpringende aderen hebben. de zelfde verklaaring van Becanus vindtmen ook in de Aantekeningen op Willeramus p. 18. de Vert. van Boëtius fol. 146. a. *alle* borne *es inde fonteine claerſt.* By Plantyn vind ik dit woord op de volgende wyze: *Burn, Burre of boene, burnwater. Rivus, fons, aqua fontana.* dat ik hier byvoeg, om de byzondere ſchryfwyzen, waarin dit woord voorkomt, aan te toonen. ondertuſſchen ſchynt het, dat de *R*, die ten tyde van Plantyn en Kiliaen de *N* of *O* volgde, daar zy nu by ons voorgaat, ook lang voorheenen plag voor te gaan, want zo ſchryft Willeramus zelf in

's zyne

zyne Uitbreiding p. 17. *heylbrunno*, daar vertaald *heylborn*, waarvoor nu weer gezeid zou worden *heilbron*. zo veranderlyk is het gebruik.

¥. 546. EEN ONGELICHAEMT WEZEN) 't woord *wezen* is hier zeer dubbelzinnig geplaatst: want eenvoudig genomen, is *een ongelichaamd weezen*, een Geest, die bestaat en leeft buiten eenig lichaam. 't welk hier ganschniet te pas komt. Verstaa hier door *wezen*, den schyn der uiterlyke gedaante, zo als die zich voor 't oog van Narcissus in 't water vertoonde, 't zy gy 'er hoofd en lyf, of alleen 't aanzigt onder verstaan wilt: want beide deeze betekenissen heeft het woord *weezen* in dit werk meer dan eens.

¥. 586. BLOEIDE EN GROEIDE) het verdient zyne opmerking, dat de 2. persoon van het *Imperfectum*, hier in het *Meervoudige* voorkomende, echter eveneens geschreeven is, als die van het *Eenvoudige* getal. Van alles, wat onze laatste Taalverbeteraars behandeld hebben, kanmen verzekeren, dat 'er tegenwoordig niets zo onzeker is, als dit: en wat het Gebruik belangt, daaromtrent kanmen, met den Hr. Ten Kate I. deel p. 551. zeggen, *dat het hierin naeulyks scheidsman kan zyn*: niet alleen omdat de gevallen zo zeldsaam voorkomen, gelyk die Hr. zegt, maar ook, en voornaamelyk, omdat het gebruik zelf zich noch niet volkomen voor 't een of 't ander verklaard heeft. Vondel houdt overal den zelfden voet als hier. B. V. ¥. 743.

Maer Achelous zaet, ay zegt *ons, hoe komt dit,*
Dat gy geraekte *aen poot, en nagel, pluim en pennen,*
En 't maeghdenaenzicht hielt, waeraen men u kan kennen
Voor meereminnen?

want dat *geraekte* daar staat in het meervoudig getal, blykt uit het voorgaande *zegt*; dat anders zou moeten zyn, *zeg*. B. XIII. ¥. 20.

— — — ik acht, ô Griekſche heeren, *dan*
Onnodigh u myn deught en daeden te vertoogen,
Die gy zoo dikwyl zelfs aenschoude *met uw oogen.*

en ¥. 449. zegt Ulysses tot die zelfde Griekſche *heeren*:

— — — — want gy hoorde *niet alleen,*
Maer zaeght de laſterſmet —

B. XV. ¥. 1014. *— zulk een' man, hanthaver aller menſchen,*

Door

Door wien gy, Goden, al het menſchdom naer zyn wenſchen
Behoede *in eenen ſtaet van zegen zonder endt.*

Poot, in wiens werken eene geduurige naarvolging van Vondel uitblinkt, volgt hem ook hierin, Bruiloftd. p. 228.

Toen gy voor d'eerſtemael de huwlyks koets betradt,
En, wentelende in weelde, elkander zacht omarmde.

Zo ſchryft ook Caſpar Brandt, Leven van H. de Groot p. 269: *gy luiden* verſchafte *my d'eerſte huisveſting, en d'eerſte verzekering van vryheit.* Doch dit kan ik in geenen deele goed keuren, want *omarmde, hoorde, behoede*, enz. behooren tot het eenvoudig getal: en het ſtrydt regelrecht tegen de eigenſchap onzer taale, op die wyze tot veelen te ſpreeken. Ook maakt de Hr. Ten Kate van deeze ſchryfwyze, in DE, als *behoede, hoorde*, enz. ganſch geen gewag. daarom voegen anderen hier de N achter: als de Burgermeeſterlyke Treurſpeldichter, in Medea *Act.* IV. *v.* 5.

Vriendinnen *in myn nood, die ik zo klaar bevinde*
Getrow te zyn; die niet myn ſtaat, maar my beminde'!

want ſchoon de N hier om 't Rym weder is afgeſmeeten, zo blykt echter door het uitlaatingsteken achter de *e'*, dat die Heer oordeelde, dat zy daar behoorde plaats te hebben. J. Zeeus, Wolf in 't Schaapsvel p. 2.

Gy, die, onweetende op 't verkeerde ſpoor getreên,
Verzierde goden hebt gedient en aangebeên,
En hun verbolgenheidt met wierookvlammen paaiden,
Teruylge uwe oogen na een blinden hemel draaiden.

en datmen zo moet ſchryven, zegt ons Moonen in zyne Spraakkunſt, zie p. 165. en 179. Het zou my eenigszins beter behaagen dan het voorgaande, doch om de waarheid te zeggen, niet veel: ja die ooren aan 't hoofd, en eenige taalkennis heeft, zal moeten belyden, dat en het een en het ander hard en zeer aanſtootelyk is. hierom zyn wy 't volkomen eens met den Schryver van de *Idea Linguæ Belgicæ*, die oordeelde, dat wy hier den ſchryftrant der Ouden behoorden te volgen, en den uitgang in ET te houden, als *gylieden Hoordet, Hooptet:* waarvoor Sewel zich mede verklaard heeft, ſchryvende, *gyl. leerdet*, Spraakk. p. 144. De Ouden ſchreeven noit anders, niet alleen by ons, maar ook, gelyk de Hr. Ten Kate aantekent, by alle onze Taalverwanten, uitgenomen alleen de Angel-Saxen, by wie de Tweede perſoon in 't Meerv. altyd eveneens eindigt als de Eerſte en

Der-

Digitized by Google

Derde: waaruit die Hr. zeer wel beſluit, dat die uitzondering in ons tegenwoordig geval van geen belang is. Wy houden ons hier dan aan 't voorſchrift der Ouden; waarvanmen niet behoort af te wyken, dan om het te verbeteren, dat ik niet zie op wat wyze hier geſchieden kan.

ŷ. 653. DIE LEVENDIGE VAEGH) *Vaeg* is zo veel als *bloem* of *bloei*, zegt Hoogſtr. in den Geſlachtlyſt, daar hy 't bybrengt uit den Tacitus van Hooft, en Altaergeh. van Vondel: welke laatſte voornaamelyk een lief hebber van dit woord geweeſt is; zie zyn Beſpiegel. I. p. 20. II. p. 70. 71. 75. III. p. 122. en elders. hier blykt weder de naarvolging van Poot, die p. 217. zegt:

De werelt miſte vaeg en ziel
Zoo Venus ryk verviel.

Ik weet geen anderen die het gebruiken. de Hr. Ten Kate II. deel p. 463. en 711. maakt 'er gewag van, en tekent het met een †: zodat hy 't oordeelt van hoogen ouderdom te zyn. evenwel heb ik 't, by die Ouden, die ik geleezen heb, noch niet aangetroffen, als mede niet by Plantyn noch Kiliaen, by Meyer noch den Hr. Tuinman, die 'er echter zyn Fakkel mede hadt konnen verryken; dewyl het misſchien van 't Latynſche *vigor* of *vegetus* zal gekomen zyn. Ik acht, dat het gezag van Hooft en Vondel hier genoeg zý, om het na hen met Poot onbeſchroomd te gebruiken.

ŷ. 670. BOOMGODINNEN) in 't Latyn, *Naïdes*: moet zyn, *Stroomgodinnen*.

ŷ. 691. HEERLYK ZAL VERSCHYNEN) zag liever *heerelyk verſchynen*: dewyl *zal* ŷ 694. weder uitgedrukt wordt, *aenſchouwen zal*: en alle deeze Hulpwoorden, als *Hebben*, *Zullen*, *Worden*, *Zyn*, *Mogen*, *Konnen*, enz. veel beter eens uitgedrukt, dan meermaalen herhaald worden.

ŷ. 736. SMILTEN) zo ſchryft Vondel dit woord doorgaans, doch ook ſomtyds *ſmelten*. Tſcep vol wonders 1514. cap. 117. *met gheſmolten peck, of met waſſe, of met eenich ander dinck datmen* ſmilten *mach*. Zach. Heyns in Bartas I. 3. p. 133. van den Cokosboom:

't Merch daervan boter is, en ſo ghy oly wilt,

Digitized by Google

De vrucht ſchuidt tegen een, ſo lange datſe ſmilt.

ja ook Antonides ſpreekt zo, Yſtr. II. p. 51.

En zuuring, niet om ſlym en taeie vochtigheden
Te ſmilten, en, verkoelt, te veegen naer beneden.

anders *ſmelten*; als B. III. p. 75.

Dat al haer vier zyn ſneeu niet langer ſmelten *kon.*

Nil Vol. Ard. in Andromache *Act.* III. *ſc.* 8.

— — waarom ik ſteeds in traanen ſmilt.

doch daar ſtaat het om 't rym. men denke evenwel niet dat *ſmelten* alleen nieuw is: want dat vindtmen al by den Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 10. a. *Dat ſou tzweert inder ſcheiden* ſmelt. Deeze verwiſſeling van E en I, heeftmen in meer andere woorden, als *pen* en *pin*, *henne* en *hinne*, *ſchel* en *ſchil*, enz. zie ook de Aantek. B. VIII. *v.* 747.

v. 814. MOMMEN) is eigelyk, in goed Duitſch, 't geen men anders noemt, een *maskerade* vertoonen. Hooft in de Medicis p. 198. *Ten welken einde men een deel* maskerkleedren *voortshaalde, en den roep zaaide, dat de Hartogh — zou uit* mommen *gaan.* P. Heyns, Facteur van de Kamer van den Bloeyenden Wyngaerd van Berchem, op het Haagſpel 1561.

Wa ic dacht dat ghy ghinght uyt mommen
Om dat ghy dus vremt zyt ghehabitueert.

zodanige *mommeryen* zyn tegenwoordig zo algemeen niet meer, voornaamelyk onder ons, als zy voortyds plagten: waarom men by ouder Schryvers, onder de vrolykheden en vermaaken deezes leevens, doorgaans mede van *mommen* gewag gemaakt vindt. Anna Byns, in 't Eerſte Boek;

Si herpen, ſi luyten, ſi pypen, ſi bommen,
Si dobbelen, ſi tuyſſchen, ſi ſpelen, ſi mommen.

de Groeyende Boom van Liere, op 't Landj. 1561. in de Factie:

Ick reye, ick danſe, ick pyp, ick bomme,
Ick braſſe, ick hovere, en ick momme.

het Jennettebloemken van Liere, op 't Haagſpel 1561.

Leert heen ſpelen op alle fraey Inſtrumenten,
Op Herpen, Violen, Cincken, en Pluyten,
Op Clavecimbalen, Hanboſſen oft Luyten.
Tes doirboirlyck ſte hantwerck om ghebruycken;

In

Digitized by Google

In Bancketten, Bruyloften, iſt nootelyck oick
Tot Danſen, tot Mommen —

Roemer Viſſcher, Ghen. Boerten II. 69.

Ringhen, cleynoden, noch ghebordueyrde cleeren,
Ghebackt, ghebraden, noch coſtelicke dranck,
Danſen, ſpringhen, mommen, *noch banketteren,*
Wandelen, vryen, couten, noch liefflicke ſanck,
Orgels, trompetten, fluyten, noch ſnaren geclanck. enz.

in het zelfde Boek 84.

Neel meent dat het een paerl is aen haer crans
Dat ſe nayt voor mom *ging, noch ter dans.*

dit doetme denken aan 't geenwe leezen in den Hertſpiegel IV. 381.

In praat ghaat elk vermom, *ook voor zich zelf.*

daar de Hr. Vlaming *vermom* verklaart door *vermomt*. 't is wel 't zelfde in de zaak, maar evenwel acht ik dat *vermom* niet eigelyk zy *vermomd*, maar *voor mom*. voorceerſt, omdat het afkappen der D of T aan het einde van een deelwoord, als *vermom* voor *vermomd*, zonder voorbeeld is; daar integendeel 't veranderen van *voor* in *ver* by de Ouden zeer gemeen was: ten anderen zienwe ook uit de bovenſtaande plaats van Viſſcher, dat *voor mom gaan* een gebruikelyke ſpreekwyze is. zo zegt Spiegel weder VI. 445.

Een klein, en bloot hert iſt, die ewich ghaat vermomme.

voor mom gaan is dan de werreld door eenen uiterlyken ſchyn bedriegen; in welke betekenis ook *mommen* gebruikt wordt. A. Pels, Gebr. en Misbr. des Tooneels ŷ. 1469.

Dus zoud ge uw onmagt graâg vermommen *in ſieraaden.*

en in de Dichtkunſt van Horatius ŷ. 590.

Met welk een' ſchyn, wat ſlach van verw', met welke glimpen
Gy 't ook wilt mommen.

Zeker niets gemeener dan dit: waarom de Zotheid zeer wyſſelyk zegt, in haare Loffpraak, opgeſteld door Erasmus, vertaald door den Heer van Brandwyk p. 32.

Seght my nu eens wat dat der menſchen leven zy,
Als een comedy ſpel, en ſtaege mommery.

ŷ. 818. DIKTIS, SNELSTE IN 'T KLIMMEN) moeſt weezen, *Diktis*, DE *ſnelſte* — of, dewyl 't vaars zulks niet lydt, *Diktis*, *ſnelſt* zonder E aan 't einde. nochtans zegt hy, eveneens, be-

Digitized by Google

neden B. X. ŷ. 843.

En Atalante, die zich fnelſte *in 't rennen toont.*

zie onze Aantekening aldaar.

ŷ. 869. VREEMT VAN REÊN) even boven ŷ. 867. *zonder reden.* Twee ſtopwoorden om 't rym: te meer gebrekkelyk, omdat zy 't zelfde zeggen, en het zelfde woord hier dient, om beide, ſleepend en ſtaand rym, te vervullen. meermaalen vindenwe zulks in dit werk, als VIII. 849.

Terwyl ik ſpreek, omhelſt de nieuwe klay de leên
Der zwemſter, en van 't ſnel veranderen der leden
Groeide een groot eilant —.

B. IX. ŷ. 148.

De ſterke Neſſus quam by Herkules, beladen
Om zyne nieuwe bruit, geenſins voor zich belaên.

en ŷ. 394. — — — — *wanneer gy*
Lucyn, de toevlucht van de baerenden in ly
En noot geraekt, bedrukt ter hulpe roept in lyden.

noch in het zelfde Boek ŷ. 496.

Maer hielt niet in de hant dan eene hantvol blaeren.
De ganſche kruin van 't hooft wort overdekt met blaên.

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* IV. *ſc.* 3.

Altaar en beelt zyn gaaf, de kerk noch ongeſchent:
Maar 't groene pallemboſch leit jammerlyk geſchonden.

om recht uit te ſpreeken moet ik zeggen, dat ik hierin eenen zeer grooten misſtand beſpeur: en een klaar bewys van 's Dichters armoede, of onachtſaamheid; welk laatſte hier plaats heeft.

ŷ. 873. ONGELOOFBAER) zo ſchryft hy ook VI. 762. IX. *inhoud.* maar XII. 694.

Veele ongeloofelyke *en wondre zaeken* —

dit laatſte is gemeener: doch ik oordeel 't ander beter. Moonen Heil. Herderſz. II. p. 9.

Op dat zyn woort ook geen geloofbaerheit *magh miſſen.*

Hoogvliet, Ovid. Feeſtd. B. II. p. 45.

Maar 't is geloofbaar, *dat de goden in die tyden*
Behoedden *dat de ſtam dier gloriryke Alcyden*
Niet heel te grondt ging.

daar

Digitized by Google

daar *Behoedden* (om dit in 't voorbygaan te zeggen) behoorde te zyn *Verhoedden.* want *Behoeden* is *beſchermen;* maar *Verhoeden* is *afweeren*, of *beletten*, gelyk 't hier voorkomt.

ŷ. 939. EN VLIEGEN TEFFENS) t. w. *al de drommel*, gelyk voorgaat ŷ. 937. Woorden, eene meerderheid van perſoonen uitdrukkende, diemen *collectiva* noemt, ſaamen te voegen met een Werkwoord in het meervoudig getal, is Poëetiſch en keurlyk, en by onze Voorvaderen, ook buiten de Poëzy, gemeen geweeſt, als we breeder aantoonen, beneden X. 22. Maar hier is aanmerkelyk, dat Vondel van twee werkwoorden, 't eene in 't eenvoudig, 't ander in 't meervoudig getal ſtelt: want zo ſchryft hy:

— — — *al* de drommel *voor den dagh*
KOMT *teffens*, *als een zwarm*, *op Penteus aengeſchoten*,
En VLIEGEN *teffens op hem aen met haer genooten.*

dat niet naar te volgen is. merk hier ook weder aan die onnutte herhaaling van 't woord *teffens:* en ook deeze woorden, *met haer genooten.* want wie zyn deeze *genooten*, die niet zelfs in *den drommel* begreepen waaren? maar HAER *genooten* kan ook niet gebragt worden tot het manneiyke woord *drommel.* beter zou dit luiden, als 't wat meer onderſcheiden wierdt, door een punt te zetten achter *aengeſchoten:* en dan voortgaande,

ZY *vliegen teffens* ——

ŷ. 942. OP DE KNIEN) zeer zelden komt dit woord *knien* anders dan in eene greep voor: ik vind het echter by R. Anſlo, Martelkroon van Steven p. 15.

Voor wien gy om uw noodt ootmoedig te betuigen,
De kniën *van uw hart moet willig nederbuigen.*

dat ik niet hoor dat minder wel luidt; mids men 't niet uitſpreeke alsof 'er ſtondt *kniejen*, gelyk 't onbeſchaafde gemeen ſpreekt. Hooft gebruikt het in 't eenvoudige, in Henrik p. 59. *mits dat hy uit had, zat de ruiter af, ende leid' het zich al* op de knie *wat 'er was.* dat my meer Poëetiſch toeſchynt dan *op de knien.* J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 105.

En ziet noit hooft ontdeckt, noit knie *voor zich gebogen.*

D. de Potter, Getr. Harder II. 1. 224.

En 't hert dat eerſt my was geſoncken in de knie.

Digitized by Google

VIERDE BOEK.

ŷ. 1. MINEIAS TELGH) dat is de telg van *Mineia*, of van *Mineias*. maar ŷ. 44. zegt Vondel, *het bloet van Mineus:* en ŷ. 525. *Mineus dochter.* doch de Vader van Alcitoë hiet noch *Mineia*, noch *Mineias*, noch *Mineus:* maar *Minyas.* naar welken naam Alcitoë hier van Ovid. genoemd wordt *Minyeïas;* waarvoor Vondel, zo 't schynt, geleezen heeft, *Mineïas.* maar, behalve dat hy zich zelven ongelyk is, in *Mineias telgh*, en *Mineus dochter;* zo deugt dit geen van beide. en is het aantoonen van zulke misslagen in onzen Dichter te noodzaakelyker, omdat zyn voorbeeld ook anderen doet dwaalen: want buiten twyffel heeft Poot deeze plaats in 't oog gehad, toen hy schreef in zyn Minnedichten p. 181.

Mineias *dochters vliegen weder.*

t. w. de vledermuizen; waarin de *dochters van Minyas* hervormd werden, alsmen zien kan beneden ŷ. 557.

ŷ. 30. O VEEL EERWAERDIGE) deeze woorden zyn niet uit Vondels maar uit myne pen gevloeid. wat stoutheid is deeze? zal een lichtgeraakt Leezer zeggen: en hy heeft gelyk. Ovidius noemt Bacchus hier, *venerande!* Vondel vertaalt het, *Aenbiddelyke Godt!* Ik verander dat in, *O veel eerwaerdige!* wiens stoutheid is grooter? Vondels of de myne?

ŷ. 50. DIE ONDERDAEN) om het rym, gelyk ook boven ŷ. 22.

— *waer 't volk, u* onderdaen, *Van verre toejuicht* —

dat beide *onderdaanig* moest zyn: want *onderdaan* is een zelfstandig woord.

ŷ. 58. VAN DIRCE, LANG BEFAEMT) weder een naam verkeerd uitgedrukt. moest weezen,

Van

Digitized by Google

Van Dércetis, *befaemt* —
of *Dérceto.* doch *Dirce* heeft ook lang den Latynſchen text ingehad, totdatze, door Hermol. Barbarus daaruit geworpen, de plaats aan de wettige *Dércetis* ingeruimd heeft. Deeze, ook *Atergatis* genoemd, was een godinne der Syriers, die haar eerden onder de gedaante van een vrouwenhoofd, geſteld op het lighaam van een' Viſch. en niet onaardig oordeelt Nic. Heinſius dat Horatius, in het begin van zyne Dichtkunſt, gedoeld hebbe op dit monſter, zeggende, volgens de Vertaaling van A. Pels:

Indien een Schilder aan een menſchenhoofd wou hechten
Een paerdshals; en door een verſcheiden' leden vlechten,
Verſcheidenlyk beplumd, zo dat het ſchynen zou
Om laag een' lompe viſch, *om hoog een' ſchoone* vrouw.

ŷ. 74. TISBE, EEN EER IN 'T OOST) waar niet beter, *een eer* VAN *'t ooſt?*

ŷ. 83. ZY VRYDEN) de Hr. Ten Kate II. deel p. 7. zegt *Vryen, vree, gevreden:* maar breeder over dat woord ſpreckende p. 493. voegt hy 'er by, *nu ook al veeltyds, vrydde, gevryd.* Ik wil wel bekennen, dat ik my zeer licht zou konnen voegen naar de keur van dien Heer, indien ik 't met een taamelyk getal van voorbeelden beveſtigen kon: maar behalve dat de laater ſchryvers zyn voor *vrydde, gevryd;* zo lees ik ook by Plantyn 1573. op't woord GEVRYDT: *Hy heeft een maecht gevrydt.* wy zullen dan voor als noch dit alleen goed keuren. ook ſchuilt 'er eenig wangeluid in het *imperf*, ik *Vreê*, of *Vreed;* dat aan keurige ooren, niet geheel zonder reden, vry aanſtootelyk mag ſchynen.

ŷ. 91. TE LUISTEREN IN 'T OOR) ik heb hier niets tegen. evenwel zou my, voor *luiſteren*, beter behaagen *fluiſteren.* want *iemand iets in 't oor luiſteren*, wordt eigelyker gezeid van een woord of twee, of iets kortelyk aan iemand te zeggen, zo zacht dat geen anderen het konnen verſtaan, gelyk ieder weet: maar *fluiſteren* is een *mompelend* geſprek dat den ganſchen dag kan duuren, gelyk hier tuſſchen Pyramus en Tisbe geſchiedde; en gelieven van ouds dus mompelende van hunne liefde te fluiſteren pleegen. ik zeg *mompelende*, want zo ſpreekt onze Dichter hieronder ŷ. 103.

Zy

Digitized by Google

Zy klagen momplende, *eerſt*, *met traenen in het oogh*,
Hun ſmart en hartewee.

men kan deeze verklaaring gelyken by 't geen hy beneden zegt XII. 66. daar ook *fluiſteren* en *mompelen* te ſaamen gevoegd zyn.

Men zwyght 'er niets, *nochtans verneemt men geen geſchrey*,
Maer momplen, fluiſteren: *gelyk men Nereus rey*,
De heeſche baren en de zee van ver hoort ruiſſchen.

en, dat niet kwaalyk hier ter zaake komt, zo zegt hy ook in Horatius I. 9. *de zachte* fluiſteringen *ter gezette avontuure.* van een verliefd. onderhoud: in 't Latyn, *Lenesque ſub noctem ſuſurri.*

℣. 98. EN ELLEKANDRE SLECHTS EENS KUSSEN) dit is zo ſlecht als 't dient. Eénen P. Dubbels vind ik, die in zyn eerſte Kusje geſchreeven heeft:

'k Lag gedoken onder d'elzen,
Daar de Noord'- en Zuier-vloên
Ellikanderen *omhelzen.*

't ſchynt dat de Dichters hier *elkander* uitrekken tot ſcheurens toe. niet alleen beter ten opzigte van de taal, maar ook krachtiger om den wenſch en de drift deezer gelieven uit te drukken, zou Vondel hebben konnen ſchryven:

Of, *waer dees gunſt te groot*, dat wy *by wyl vergaêren*,
DAT WY elkandre *ſlechts eens kuſſen*, *mont aen mont!*

℣. 99. OOK ZYNWE NIET ZOO PLOMP, OF WEETEN UIT DEN GRONT VAN 'T HARTE U EEUWIGH DANK) *Dank weeten* is een ſpreekwys, die gemeen is: beneden XIII. 415.

— — *'k zal u d'eer* dank WEETEN *t'allen tyden.*

Pels, Gebr. en Misbr. des Tooneels ℣. 337.

De Nederlandſche Maagd heeft niemand dank *te* WEETEN,,
O Amſterdam! dan uw' doorluchtige Poëeten,
En zuiv'ren Schryv'ren —

Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 9.

Wien is, *als my alleen*, *den aenvangh* danck *te* WEETEN?

Hooft in die Staatkundige Aantekeningen op zynen Henrik p. 10. n. 1. *Die de hoop van kinderen verworpen heeft*, *doet zich* dank WEETEN *voor zyn goedt.* Brederode in Griane:

Ick WEET *u danck*, *myn Oom* —

De

Digitized by Google

De Rederykers van 's Hertogenboſch 1561. in de Factie:

Ghy ſulles my WETEN *noch grooten* danck
Over ſeven jaer.

Licht zal iemand vraagen, waartoe zo veele voorbeelden aangehaald van iets dat bekend is? hiertoe: opdat zich niemand zo grof vergrype, van *wyten* en *weeten* ondereen te mengen, gelyk Nil Vol. Ard. gedaan heeft, ſchryvende in 't laatſte Tooneel van Orondates en Statira:

Wy hebben ons geluk zyn' wapens dank *te* WYTEN.

en Hoogvliet, in Ovid. Feeſtd. B. II. p. 72.

Dit hebben wy Tarkuyn nu, onder andre ſtukken,
Ook dank *te* WYTEN.

en nu onlangs Dr. A. van Loon, in zyne anderszins nette vertaalinge van W. Derhams Godleerende Natuurkunde: daar de Opdragt des Engelſchen Schryvers in 't begin aldus uitgedrukt wordt: *met veel recht mag ik zeggen, dat de uitgaave van deeze leſſen, onder Uwe beſcherming gedaan, aan UEE. H. Eerw.* dank *is te* WYTEN. Wy mogen breed opgeeven van onze hedendaagſche taalkennis: terwylwe, och arm! honderd misſlagen begaan, waarvan zelfs geen ſchaduw in de ſchriften dier ruwe en thans zo verachte Ouden te vinden is.

¥. 120. HET GEZIN BEDRIEGENDE) in onze taal kan dit ſchynen, of Thisbe het gezin iets wysmaakte, of van de hand zondt, of iets te doen gaf, om dus gelegenheid te hebben van uit den huize te raaken. maar neen; 't zegt hier alleen, ſtil en ongemerkt doorgaan, gelykmen uit den ſaamenhang der redeneeringe kan zien. want zo ſpreekt de Dichter:

En Tisbe, het gezin bedriegende, geraekte
By nacht ter deure uit, dat noch ſlot noch grendel kraekte.

zodat het gezin, dat nu ſliep, bleef ſlaapen, naar hunnen wenſch; want zo haddenze beſlooten, boven ¥. 109.

't Gezin heel ſtil by nacht t'ontglippen.

merk hier aan, dat het gezin *bedriegen*, en *ontglippen*, net het zelfde is. Voorbeelden van diergelyke betekeniſſen van *bedriegen* in het Duitſch te zoeken, zou vergeefſche arbeid zyn. ook beken ik onzeker te weezen, of Vondel het zelf zo begreepen hebbe: want zyn vertaaling is geheel letterlyk. Ovid. zegt *fallitque ſuos:* dat is, *en zy*

Digitized by Google

bedriegt de haaren, of *'t gezin*, dat licht te vertaalen is, zonder aan de eigelyke betekenis en kracht van *fallere* of *bedriegen* te denken. Dat ik twyffel of Vondel de kracht van dit woord hier wel gevat hebbe, ſpruit hieruit, dat ik niet weete, en ook niet geloove, datmen in 't Duitſch, 't zy by hem, 't zy by anderen, eene eenige plaats zou konnen aanwyzen, waarin *bedriegen* de betekenis heeft van *ongemerkt doorgaan*. by de Latynen komt het meermaalen zo voor. En ik heb hiervan iets willen aantekenen, om onzen Taalminneren in bedenking te geeven, ofmen onze ſpraak ook met de betekenis van dit woord zou konnen en mogen verryken. Om dit klaarer voor te ſtellen, zal 't, geloof ik, niet onaangenaam zyn, noch een ſtaaltje daarvan by te brengen. gelyk Ovidius *fallere* gebruikt, voor ongemerkt uit den ſtuize gaan, zo gebruikt het Horatius, in 't begin van den XVII. Brief, voor ongemerkt uit de werreld gaan, dat is, ſterven:

Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.

't welk ik in myne vertaaling p. 140. aldus uitgedrukt heb: *En hy heeft zyn tyd juiſt niet kwaalyk beſteed, van wiens geboorte, en overlyden, weinig geſproken wordt.* doch naar de letter zou dit aldus luiden, *die geboren wordende en ſtervende* bedroogen *heeft*. Horatius wil zeggen, *die in de werreld komt, en 'er weer uitgaat, zonder byna van iemand gezien of gekend te zyn.* Zomen het woord *bedriegen* hier niet gebruiken kan (gelyk ik niet heb durven doen) zo gebruikt Vondel 't in deeze plaats ook kwaalyk: want de betekenis is de zelfde. Doch in Horatius zou ik 't woord *fallere* dan liever vertaalen; *de werreld bedriegen*. elk hebbe zyn oordeel vry.

ŷ. 147. MAER SUFFERS WENSCHEN OM DE DOOT, VAN SCHRIK VERMANT) *van ſchrik vermant* is hier een ſtopwoord: te meer, alsmen acht geeft, datze hier ſtaan als de allerlaatſte woorden van den wanhoopenden Pyramus. J. Vollenhove, die in 't begin van zyne Heid. Dapperheid deeze laatſte klagte van Pyramus mede uit Ovidius vertaald heeft, drukt dit vaars aldus uit:

Maar ſuffers kermen ſteekus, en wenſchen om de doot.

welk vaars beter is, dan dat van Vondel: maar werp dien ſtaart, *van ſchrik vermant*, weg; dan zal Vondels vertaaling korter en beter zyn:

Maar ſuffers wenſchen om de doot.

want zo zegt Ovidius:

Sed timidi eſt optare necem.

ŷ. 185.

Digitized by Google

¶. 185. 't GEZICHT IS SCHIER GEBROKEN) een ſpreekwys niet minder bekend, dan goed. maar van *gebroken oogen* weet ik tot noch geen ander voorbeeld, dan dit eene by A. Hoogvliet, Feeſtd. II. p. 73. daar hy van de ſtervende Lucretia zegt:

Zy draaide d' oogen, reeds gebrooken, op dien klank.

welke ſpreekwys ik noch niet kan goed keuren.

¶. 187. TOEN ZY DEN SLUIER ZAGH EN KENDE) *Kennen* en *Konnen* gelyken veel naar elkanderen: en 't kan dierhalve kwaalyk miſſen, ofze moeten ook van eenigen verward en vermengd zyn. KON voor KENDE vindtmen meermaalen. Nil. Vol. Arduum, Amſterd. Dragonade *Act.* II. *ſc.* 6.

— — *ik* kon *hem maar door reputaaſie.*

A. Hoogvliet, Feeſtd. B. II. p. 48.

Men kon *geen zadel, maar elk was zyn eigen paards.*

en B. VI. p. 192. *Zy was 't* (*ik* kon *haar*) —

hoewel hy p. 194. wel wiſt te ſchryven:

Als Juno ſtilzweeg, keek ik om, en kende 't weezen.

Huygens maakt 'er KOST van B. XVI. Sneld. 31. ¶. 5.

Carmenta koſt *geen Duytſch, 't en is haer niet te wyten.*

en B. XVII. Sneld. 137. — *haer voghjens bey ontſprongen,*

Bey koſten *ſy die kunſt en haddenſ' alsoos ree.*

Brederode in Griane:

Die ick beminde, eer dat ick u ſagh of kon.

ook, in den Tegenwoordigen Tyd, KAN voor KEN of KENT: R. Viſſcher Ghenoeghel. Boerten II. 38.

Maer dat het allerſlechſt is, Lauris can *hem ſelven niet.*

Integendeel zeggen anderen KEN voor KAN, als Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 156.

Min achten als het geen dat men niet ſien en ken.

Fr. van Hoogſtraten, Begeerders Pelgrimaedje III. 1. p. 173.

Of wie is hier, die u bekooren ken?

en p. 185. *Indien ik wat genade vinden* ken.

dat mogelyk alleen aan het Rym te wyten is.

¶. 195. WIL 't LYK NASTAPPEN, EN, GELYK EEN LYKGENOOT, DIT LYK GELEIDEN) de driedubbele herhaaling van 't woord LYK wordt zeer verſlimmerd door het tuſſchenkomende

Digitized by Google

gelyk, 't welk hier zeer kwaalyk voegt. Doch, dit voorbygaande, zegt Vondel tweemaal 't zelfde met *'t lyk naſtappen*, en *'t lyk geleiden*? of is 'er onderſcheid in deeze ſpreekwyzen? Voor my, ik oordeel, datze onderſcheiden moeten worden. *het Lyk naſtappen* is het doode lighaam volgen: maar, *het Lyk geleiden*, is de Lykſtaatſie, of, gelykmen nu ſpreekt, de Begraffenis verzellen. want, zo ons Plantyn en Kiliaen duidelyk leeren, LYK betekent beide, en het *doode lighaam*, en de *uitvaart*, of *lyk ſtaatſie*: en *met den lyke gaan*, verklaaren zy eveneens, als ik hier, *het lyk geleiden*, uitleg: dat is, *de uitvaart bywoonen*. Ik beken dat deeze verklaaring met de hedendaagſche manier van ſpreeken niet zeer overeenkomt, doch dat is Vondels ſchuld niet. het blykt echter datze op de Oudheid gegrond is; en dat onze Dichter 't mede zo genomen hebbe, dunkt ons ontwyffelbaar uit het bygevoegde LYKGENOOT, dat is een, die deel heeft (niet aan het *lyk*, of *doode lighaam*; want dat zou ons een verkeerd denkbeeld geeven: maar) aan het *lyk*, d. i. *uitvaart*, *lyk*- of *rouwſtaatſie*. Vollenhove, die in zyn Heidenſche Dapperheid p. 595. deeze laatſte woorden van Thisbe mede uit Ovidius vertaald heeft, gebruikt hier ook het woord *Lyk genoot*, buiten twyffel in naarvolging van Vondel, ſchryvende:

Ik zal uw lykgenoot *met een by 't lykvier heten.*

de Latynen zeggen *funus* voor *uitvaart*: welk woord de zelfde Vollenhove door *lyk* vertaalt, in het korte doch fraaie vaars van H. de Groot (*Oſtenda loquitur*) in zyn Poëzy p. 724. *Geen* LYK *blyft zonder* LYK. by de Groot, *nullum eſt ſine funere funus*: zie ook 't leeven van De Groot p. 21. 22. Doch wy zullen hier in 't voorbygaan een' misſlag ontdekken, die in 't Latyn van dat vaars is ingeſloopen. men leeſt daar in de Groots Leven p. 21.

Et nimium *eſt quod fecit Iber. crudelior armis*
In nos orta lues.

't welk noodzaakelyk moeſt zyn *Et minimum eſt* — dat Vollenhove zo geleezen hebbe, blykt uit zyne vertaaling:

— *'t is het* minſt, *dat Spanje doet.*

doch het blykt noch klaarer uit den zin: hoewel 'er in de *Poëmata* van Grotius, *edit.* 1670. ook geleezen wordt, *nimium*.

ŷ. 209. VAN BEIDE ONZE ONGELUKKEN) dat is te zeggen; *van onze* TWEE *ongelukken*: doch zo meende de Dichter 't niet. maar,

van

Digitized by Google

van ONS BEIDER *ongelukken;* of, gelyk hy hadt konnen en hier moeten ſchryven, *van* BEIDER *ongel.* gelyk Vollenhove deeze zelfde woorden uitdrukt, *van* BEIDER *doot.* Vergelyk, zo 't u luſt, deeze vertaaling van Thisbes klagten, van ŷ. 189, tot 209. met die van Vollenhove, dieze in vyf vaarzen minder beſlooten heeft.

ŷ. 227. DEN WAPENSMIT VULKAEN) Hoogvliet in de Feeſtdagen B. III. p. 79.

Het eilandt Lemnos eert den wapenſmit Vulkaan.

ŷ. 231. DE HERSSENS HET VERSTANT) liever zag ik hier, *den hierſſenen 't verſtant:* als ſtaande in den Derden Naamval.

ŷ. 232. EEN NET VAN YZERDRAEDEN, ZOO DUN, DAT NIEMANTS OOG DIT ZIEN KON) het kan zo beſtaan: doch dewyl *Zoo dun* eigelyk ziet op de *yzerdraeden*, en niet op 't *net*, zag ik ook hier liever, *dat niemants oog* DIE *zien kon*, in plaatſe van DIT.

ŷ. 238. TE BEDDE LEGGEN IN HET BEDDE) ik teken hier deeze ſpreekwyze alleen aan, omze te doen bemerken: en geloof niet datze licht van iemand gevolgd zal worden. Ik kanze by niets beter gelyken, dan by die *zee van water*, waarvan geſproken is boven I. 394.

ŷ. 244. BORST AEN BORST, AEN EEN GEKOPPELT) *Borſt aen borſt* vindenwe ook van Minnaars X. 655. en van twee kampvechters VI. 335. maar hier behoorde te zyn *borſt* OP *borſt*, om het terſtond volgende AEN *een*, dat een wangeluid maakt.

ŷ. 284. IN HESPERYE WEIT HET AVONTPAERT ZYN STRAELEN) *Heſperye*, waarvoor in den ouden druk kwaalyk ſtaat *Heſperye*, is Spanje; zie VII. 447. doch wordt van de Latynſche Dichteren genomen om 't Weſten uit te drukken. maar *Avondpaerd* luidt in de Vertaaling wat dubbelzinnig. want het kan ſchynen, alsof hier geſproken wierdt van de paarden, die den Avond of Nacht aanvoerden; hoewel Ovidius duidelyk ſpreekt van de paarden der Zonne. voor *Avontpaert*, las ik liever *Zonnepaert*. Maar hier ſchiet my eene Aanmerking te binnen, die ik dikwils onder 't leezen van

Digitized by Google

ſommige Poëëten gemaakt heb. Zou Vondel het *Zonnepaerd*, ten einde der dagreize, *Avontpaert* noemen, omdat de Avond in 't Weſten opkomt? ik kan niet zien dat hy dit wil zeggen; maar dewyl anderen 't gezeid hebben, zullen wy 'er iets van aantekenen, om te toonen dat het kwaalyk gezeid is. L. Rotgans in Willem de III. B. I. p. 16.

Zo vecht men, tot de nacht, ter Weſtkimme opgevlogen,
De lucht met zwart bekleedt, en dekt godt Febus oogen.

ja zelfs dat Wonder der Geleerdheid, Hugo de Groot, ſpreekt zo in 't begin van zyn Bewys van den W. G.

--- --- --- ſoo daer 't begint te dagen,
Als daer den avond ryſt.

hy wil zeggen van 't Ooſt tot het Weſt. Maar men beſchouwe des avonds, wanneer de Zon even beneden de kimmen is, den open hemel, en 't zal zigtbaar blyken, dat de Avond ryſt op de zelfde plaats daar 't begint te daagen, dat is in 't Ooſten, en niet in 't Weſten. Ik kan niet begrypen hoemen aan die gedachten gekomen zy. want, zo de Dag in het Weſten daalt, en de Nacht in 't Weſten opkomt, zo moeten noodzaakelyk Dag en Nacht elkander gemoeten, en te gelyk op eene plaats zyn. Maar als Dag en Nacht beide in 't Weſten zyn, dan vraag ik wat het in 't Ooſten is? Alsmen dit overdenkt, zietmen ten eerſte dat die redeneering vervalt. doch men behoeft het niet uit redeneeringen op te maaken, want het is zelfs klaar voor het uiterlyke gezigt. Ook is de uitdrukking te aanmerkelyker, omdat noit iemand gezeid heeft, zo ik vertrouw, dat de Nacht in 't Ooſten ondergaat, gelykze zou moeten doen, indienze in 't Weſten opkwam. Want zoze in 't Weſten opkomt en ondergaat, zou 't by gevolg in 't Ooſten noit Nacht zyn. Let eens op de beſchryving van den Morgenſtond, die de Dichters ons opgeeven. Hooft in Granida *Act.* IV.

--- --- --- in 't Weſt noch niet gedaan zyn,
De bruine grynzen van des hemels vrolyk aanſchyn:
Scharp uchtens goude krnin in 't ooſten ſchittert, mit
Haar verſchgevlochte krans van roozen roodt, en wit.

deeze morgengedaante van den Hemel verſchilt niet van diewe vinden by G. Brandt, in zyn Rymeloos Gedicht op de eeuwige Vrede p. 490. *--- --- het was noch uchtent, en het Ooſt*
Schoot nu haar ſtraalen uit de kimmen op, terwyl

Het

Digitized by Google

Het West noch starren zag.

Hooft weder in Velzen *Act.* IV.

In 't Ooste daaght het op, de nacht begint te duiken.

Volgens deeze beschryvingen, die natuurelyk en welgepast zyn, staan wy des morgens als tusschen Nacht en Dag in, ziende hen beide te gelyk, deezen in 't Oosten opkomen, dien in het Westen wegzinken. maar dewyl zy elkanderen eeuwiglyk volgen, en noit te gemoet komen, zo bevinden wy ons in den Avondstond weder als tusschen beide, doch met dit onderscheid, dat de Nacht dan in 't Oosten opkomt, terwyl de Dag in het Westen duikt. ik geloof dat dit zo klaar is als de Zon op den middag, wanneer wy den Nacht recht onder onze voeten hebben. Door dit geduurig volgen van Nacht en Dag, en de ronde gedaante van den Aardkloot, kunnen wy ook besluiten, dat de plaatsen, daar de Zon opkomt en ondergaat, alleen ingebeelde plaatsen, en in de natuur zelve niet te vinden zyn: of, zynze ergens, zo zynze overal: even gelyk een ronde cirkel gezeid wordt geen begin te hebben, of zyn begin en einde overal te hebben. want daar de Zon voor ons opkomt, daar gaatze voor anderen onder; daarze by ons den Middag maakt, maaktze te gelyk by anderen Uchtend, en by anderen Avond. zodatze, waar ter plaatse zy zich vertoont, altyd, ten aanzien van verscheidene volkeren, te gelyk opkomt en ondergaat. 't is derhalve eigelyk niet onmogelyk, 't geen Ovidius onder de onmogelykheden optelt *in Ibin* ℣. 38. *Atque eadem regio Vesper & Ortus erunt.* Doch, om tot onzen Dichter weder te keeren, en meer Poëetisch dan Natuurkundig te spreeken, de Westersche weiden, daar de Zonnepaarden gezeid worden des nachts te peisteren, en gespysd te worden, vind ik ook gemeld by Hooft in Granida *Act.* III. *sc.* 4.

— — — *De naare nacht verspreidt*
Haar schaduw over 't kruidt, en d' eedle zonne weidt
Zyn' afgeronne jaght ter westzyd' van de bergen.

℣. 288. VERPEISTRENDE)' zie den Hr. Tuinman in de Fakkel, op *Peisteren.* H. de Groot, Bewys van den W. Godsd. I. p. 15.

Hoe dat de gulde zon ging peystren *op den dagh,*
Om Nuns Soon bet te doen vervolgen syne slag.

Huygens in Hofwyck p. 389.

Komt peist'ren *in myn hut.* ——

in

in zyn Gedicht aan Juffr. Teſſelſchade Viſſcher p. 47.

Wy ſullen op de reis oock peiſteren *en ruſten.*

noch in de Sneld. XVIII. 7. *'t Is hier goet* peiſteren. — Nu zegtmen altyd *pleiſteren:* dat echter niet geheel nieuw is, want niet alleen vind ik 't in de Gedichten van J. Six van Chandelier p. 56. maar ook al in de Stichtelyke Rymen van Kamphuizen II. p. 116.

Daar word pleyſter-*plaats verblyf.*

doch Plantyn en Kiliaen kennen alleen *peyſteren.*

ŷ. 289. HEMELSCH VOÊR) meerder *hemelſch* is het *voêr*, dat ons de weergalooze Landman Poot beſchryft p. 424.

Der braven voer *is een gelyk gemoet*
In voor- en tegenſpoet.

ŷ. 291. EURINOOMS GEWELFDE KAMER) Ovidius zegt niet in de kamer van Eurynome, maar in den ſchyn van Eurynome; en in de kamer, of ſlaapkamer, der beminde, t. w. Leukothoë.

ŷ. 327. DE VOERMAN) voor, DEN *Voerman:* zie onze Aantekening boven II. 66. daar wy diergelyk een' misſlag gevonden hebben. wy twyffelden daar eerſt of het een drukfout waare: dat echter hier kwaalyk te gelooven is; want hy zegt: DE *voerman verdroot, — en zagh* — in plaatſe van, DEN *voerman verdroot, — en* HY *zagh.* men kan de plaats in haar' ſaamenhang naarzien. of men zou 't konnen neemen, dat *hy*, voor 't woord *zagh*, vergeeten was: gelykwe zulks ook in dit werk meermaalen aangemerkt hebben. zie de Aantek. boven II. 154.

ŷ. 328. DE WERRELT QUAM AENSTEEKEN) moeſt zyn, *de werrelt aen quam ſteeken:* en zo zie ik dat Hoogſtraten dit veranderd heeft. doch tot zulke veranderingen kan ik myn ſtem niet geeven. Ook gebruikt Vondel wel meer zulke rymwoorden, zie V. 169. VIII. 1040. enz. Moonen Gem. Herdersz. p. 84.

Gy ziet, ô Zon, in 't dal de lely rou aentrekken.

Anſlo, Poëzy p. 17. — *hoe zuur wil 't u* opbreeken.

Antonides, Yſtr. B. II. p. 54.

De bergreus Atlas ſchynt met donkere winkbraeuwen.

Hoogvliet F. p. 43. — *uit eige ſchans en legerſtede* optrekken.

Digitized by Google

p. 207. — *door Alpiſche* vyanden.
en meer anderen : die wy echter oordeelen dat niet te volgen zyn.

¥. 330. DOOR 'T STEEKEN) dit ben ik gewoon te noemen, een *Staartrym :* te weeten, wanneer de Rymklank van twee vaarzen, in het begin van het derde, of aanſtonds volgende vaars, weder gehoord wordt, gelyk hier. Vondel bedient 'er zich ſomtyds van, doch 't heeft op de eene plaats beter val, dan op de andere : ja veroorzaakt het veeltyds een deftigheid, die te gelyk krachtig en aangenaam is. Zo zingt hy in de Heerlykheid der Kercke B. III. p. 94.

Den wilden aert getemt ; eilanders, rycken, ſteden,
Woeſtynen, wildernis, geberghte, en roſen zeden
En reden *ingeplant.*

in de Altaergeheimeniſſen B. I. p. 33.

De Heiligh ſprack : men moet zoo licht niet ſchricken
Voor vogelen, die 't zaet des hemels picken
En ſlicken, *waer 't geſtroit leit by den wegh.*

in Lucifer p. 12. 13.

O ſtedehouder van Godts Opperheerſchappyen,
Wy hooren 't al te wel, en midden in 't verblyen
Der Reien, *eenen klanck, die 't eeuwigh feeſt bedroeft.*

in den Eneas van Virgilius B. II. p. 170.

Of ſloegh twee blicken op als koolen, gloënde voncken:
Het zilte zweet brack uit : de ſpeer en beucklaer bloncken
En kloncken ——

B. Vollenhove, Broedermoord, in den Rey van het III. bedryf:

Quam op het ruime marktvelt pronken,
Waar op de feeſt trompetten blonken
En klonken, *daar de Koning prat*
Vol luiſter zat.

in het 2. tooneel van het zelfde bedryf:

Hem van de onteerde maagt geſchonken en 's kints moeder.
Noch queet Medea zich door onze kunſt verwoeder
Toen zy haar broeder *hieuw aan ſtukken.* ——

Spiegel in den Hertſp. VI. 385.

Ghy ſchynt, ja meent met errenſt van haar vrucht te eten:
Maar als ghy u bezint, van haar zyde ghegheten,
Bezeten *en vermeeſtert.*

Digitized by Google

dat die hardheid van Spiegels vaarzen, waaraanmen zich nu stoot, van hem gezocht en als gelief kooft zy, kanmen uit het eerste deezer afneemen, dat niet alleen zachter, maar ook natuurelyker vloeien zoude op deeze wyze:

Ghy schynt, ja meent met ernst *van* haare *vrucht te eten.*

doch dit in 't voorbygaan. De Potter, Getr. Harder V. 9. 100.

Niet lettend' op uw doen als oorsaeck van 't voorgaende,
Maer op 't gelukkigh eynd alleen myn oogen slaende,
Niet tegenstaende —

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 205.

En spint uit all' deez' stof op 't wiel van uw' gedachten:
Een heerlyk zielgewaed, daer all' des lichaems prachten.
En drachten *dreck by zyn.*

en p. 126. — — — *my hekelen en* schelden
Voor een onheelbaer quaet; daer ick nochtans die helden
Niet zelden *treck ten stoel.*

wederom p. 208.

Dus helder moest ik eens haer' glory op doen klincken.
Doch niet alleen en sticht het lieffelycke blincken
En 't klincken *van myn' munt den brand alom alhier.*

Antonides, Ystroom B. IV. p. 134.

— *uit meêr dan hondert kopre* monden:
De zeedrack antwoorde, en de dolle waterhonden
Uit zoo veel monden *meê naebasten* —

A. Pels, Gebr. en Misbr. des Tooneels ℣. 261.

Als blykt op Doelens, en op Redenrykers kamers:
Ook was 'er in die tyd niet noodigers, bekwaamers,
Noch aangenaamers *voor het jong Batavisch bloed.*

Dit zelfde heeft Vondel ook somtyds na een staand Rym. als boven III. 672.

De Boomgodin beluit hem met bedruke misbaer,
Daer Echo dreef op galmt. nu stelt de droeve schaer
De baer *en 't vier toe.*

en IV. 530. — — *zy roken mir,* saffraen:
En, 't geen onmooglyk scheen, het webbe en webbedraên
Bestaen *te groenen.*

in de Bespiegelingen B. I. p. 41.

Doorreis den aertboôm: vraegh de tyden lang voorheen

Ge-

Geſleeten, een op een: bera u met Hebreen,
Chaldeen, *Egyptenaers* —
B. Vollenhove, Broedermoord *Akt.* V. *ſc.* 4.
't Hoefyzer klinkt van gout; 't behangſel gloeit en flikkert,
Van perlen en geſteent; geweer en wapen blikkert
En ſchittert *in de zon.*

dat wel niet rymt, maar waarin echter een gelykheid van klank is. zie ook diergelyk beneden XIII. 1065. By Hooft heb ik zodaanig ſtaartrym niet aangemerkt, dan alleen in zyn Gedicht, *het Noodlot* genoemd p. 627. daar het telkens op zyne plaats, in ieder Ruſte, herhaald wordt.

ŷ. 367. MAER GODT BACCHUS) 't is te wonder, zo als onze dichter met dit woord *godt* overal in de weer is. hy zegt:

— — — *een deel dryft dat de* goôn
Het al vermogen, maer godt *Bacchus zulk een' toon*
Van maght niet haelen kan.

Ovidius zegt ŷ. 273. — — *pars ennia veres*
Poſſe deos memorant: ſed non et Bacchus in illis.

dat is, gelyk Valentyn 't vertaalt, *ſeggende ſommige, dat ware Goden alles vermogten;* MAER DAT BACCHUS *op die rol niet en ſtont.* Zy ontkennen uitdrukkelyk dat Bacchus een *godt* is. Men moet hier noodzaakelyk leezen, gelyk by Valentyn, *maer* DAT *Bacchus.*

ŷ. 371. IK NEEM GEEN ACHT NOCH MERK) *Acht neemen* is een gemeene ſpreekwys. *Merk neemen* vindtmen ook in den Hertſpiegel IV. 220.

ŷ. 402. RIETBOORT) nu, in de taal van 't gemeen, *reboerdon* genoemd.

ŷ. 413. HAER ALLERMINST BEKOOREN) ik acht dat het beter zou luiden, en de redeneering vaſter op haar voeten doen ſtaan, indienmen hiervoor las, *kan deeze maeght behoeren.*

ŷ. 438. GEWAERDIGHT UWE HANT TE TROUWEN) deeze ſpreekwys, die niet zeer gemeen is, heeft Poot, naar zyn gewoonte, op een ſierelyke wyze van onzen Dichter ontleend: Geboorted. p. 114.

Digitized by Google

Wat ryker heil is hem bereit
Die dan uw HANT *zal* trouwen.

en p. 124. *Had uw moeder, d'eer der vrouwen,*
Noit uws vaders HANT *gaen* trouwen,
Zoo blonk, ô begaefde ſpruit,
In uw jeugt haer beelt niet uit.

zie onzen Dichter ook VIII. 181. en in Edipus p. 54. In den ſtyl der Dichteren vind ik deeze uitdrukking keurelyk en fraai, zynde het ſaamenvoegen der rechterhanden eene uiterlyke plegtigheid, in den Trouw noit overgeſlagen. waarom de rechterhand ook dikwils genomen wordt voor een zinnebeeld van den trouw, en alle getrouwheid. geeſtig zegt de zelfde Poot in zyn Bruiloftdichten p. 221.

Juno trout *hun* RECHTERHANDEN,
Venus hun genegentheên,
't Schutterlyke Kint hun harten.

Ev. Kraeyvanger, Dichtlievende Lente p. 20.

Verheug u thans dat haar ſneeuwitte HAND,
Naa moeders wenſch, uw trouwverbond zal ſtrengelen.

Vondel beneden VII. 967.

Na datwe beide in echt verzaemden hant aen hant.

hierop zag ook C. van Ghiſtele, ſchryvende in den Brief van Phillis aan Demophoön p. 9. *Ons trouwelyck* hantſlach. Zie ook de Aantek. beneden VII. 82.

℣. 459. ONBEKEEKEN) aardig zegt Hooft in Granida:

Ik reken
De leelykheidt zoo goedt als ſchoonheidt onbekeeken.

van deeze gedachten was ook de dartele Corisca in den Getr. Harder van Guarini, door De Potter vertaald *Act.* I. *ſc.* 3. ℣. 105.

Wat 's ſchoonheydt nooyt geſien?

℣. 472. EN LOBBERENDE KLAPT MET HOLLE EN PLATTE PALMEN DER HANDEN OP ZYN BORST) meeſt uitgezochte woorden, om het geluid, dat hier beſchreeven wordt, naar te bootſen, en dus leevendiger uit te drukken. hiervan vindenwe, ook in dit werk, om nu van geen anderen te ſpreeken, meer voorbeelden: als hieronder ℣. 528.

Vernam een luit geſchal van rammelend gedommel,

Krom-

Digitized by Google

Krombhoren, koperklank, klaeroen, en bom en trommel,
Dat haer in d'ooren klonk.

en B. XV. ŷ. 35. — *Ezars vliet, Die tuſſchen rotſen ruiſcht* —
L. 365. *De zeemaeght hoort verbaeſt hoe holle baren bruizen.*
zie verder wat wy op deeze laatſte plaats aangetekend hebben.

ŷ. 478. DE JONGE KNAEP IS MYN) dit *myn* is in diergelyke uitdrukkingen van een krachtige betekenis, geevende een' vollen en volkomen eigendom, en een onbepaalde magt over iemand, te kennen. De Potter, Getr. Harder I. 3. 30.

O! mogt ik ſooveel gunſt genieten van den Hemel,
Dat ick myn liefſte vriendt Mirtill' ſoodanig mogt
Beſitten, dat hy nooyt op andre nymphen docht!
Dat hy geheel was MYN!

De Decker, Lof der Geldz. p. 84. — *want al is 't harte* MYN,
De lippen (naer my dunckt) behooren 't oock te zyn.

ŷ. 491. DE VEELVOETVISCH) in 't Latyn *Polypus*, dat eigelyk een Griekſch woord is, komende overeen met het Duitſche *veelvoet*, of *veelvoetig*: daar de onzen 't woord *viſch* byvoegen. Eene andere hoedanigheid van dien viſch meldt ons Bartas, volgens de vertaaling van Z. Heyns I. 2. p. 53.

Oft het veel-voetich viſch, *'t welck op den waterkant*
Tot allen ſtonden ſtelt zyn verwen naer het landt.

ŷ. 517. SLAET UW OOGEN TOCH NEDER, EN BESCHENKT) in den Eerſten druk ſtaat kwaalyk *beſchenk*: dat recht tegen de zinnelykheid, hierin overal van onzen Dichter in acht genomen, aanloopt: want hy ſpreekt in 't meervoudige, *ô vader, en ô moeder!* en dat hier de T by verzuim afgelaaten is, blykt uit het voorgaande, *ſlaet*. Zie onze Aantek. B. VI. ŷ. 632.

ŷ. 521. HET WEDER) *het*, t. w. *manshooft*. doch dewyl daarmede eigelyk de *man*, en niet het *hoofd des mans* betekend wordt; zou hier, myns oordeels, onvergelykelyk beter voegen, *Hy*. ja zo behoorde 't noodzaakelyk te zyn, volgens 't geene wy in 't breede aangetekend hebben, boven I. 922.

Digitized by Google

ỳ. 557. BY DAEGH) ik heb hier een groote verandering gemaakt, te weeten van *nacht* in *dag*. zo spreekt Vondel in den ouden druk:

En schuw van hemelsch licht, versteeken zich in huizen
By NACHT, *als* nachtgebroet, *geheeten vledermuizen.*

nacht schynt hier geboren te zyn uit het volgende *nachtgebroet*. 't is een tastelyke fout, en waarschynelyk een schryffout van Vondel: doch dewyl *vledermuizen* gewoon zyn zich *by dag* te verbergen; en *by nacht* hier in geenen deele bestaan kan, heb ik 't veranderd in *By daegh*, gelyk hy schryft en spelt, boven ỳ. 348. *Enz.*

ỳ. 585. ALLE EERST OVERLEÊNEN) dat is, *overledenen*. maar de Dichter hadt konnen zeggen, *alle eerst overleeden*; zo wel als hy aanstonds hier onder ỳ. 593. schryft, *overleên:*

En duizent poorten telt, om d' overleên *t' ontfangen.*

zo zegt hy noch eens hier kort onder ỳ. 601.

De zommigen gaen hier ter vierschaer' naer beneênen.

even als Hooft, in Baeto *Act.* I.

Hier koom ik, opgepreſt door 't vloeken van beneênen.

en Moonen, *besneênen*, voor *besneedenen*, Heil. Herdersz. X. p. 50.

Dien negen broeders, maer al basterts, onbesneênen,
Voor slaef verkochten. — En XII. p. 64.
Zy zagen hem, in wien besneênen, onbesneênen,
Gestoken hadden, in vereeuwigt vleesch verscheenen.

Doch ik beken dat de klank deezer woorden my niet zeer behaagt.

ỳ. 615. VAN DIAMANT GESMEET) D. Heinsius in 't begin van zyn Bruiloflied:

In 't midden van de locht heeft Jupiter een kamer
Van klaeren diamant gesmeten *met den hamer*
Van Mulciber zyn zoon.

wanneermen in deeze woorden *gesmeten* voegt by het volgende, *met den hamer*, dan zoumen 't misschien van *smyten* afleiden, en dus goedmaaken konnen: maar anders, *een kamer van diamant gesmeten*, voor *gesmeed*, is zeer hard en oneigen.

ỳ. 639. GEMAELT TOT GRUIS EN STOF) volgens den Hr. Ten Kate zou dit moeten weezen *gemaelen:* stellende *Maelen*, eigelyk

Digitized by Google

lyk genomen, in 't Latyn *molere*, van de VI. Claſſe, aldus, *Maelen*, *Maelde*, *Gemaelen*: maar als 't *ſchilderen*, of *alte zeer aan iets denken*, enz. betekent, van de I. Cl. *Maelen*, *Maelde*, *Gemaeld*. zie I. deel p. 568. en II. p. 289. Men zou konnen vraagen, vanwaar komt dit onderſcheid? want, volgens de Aantek. van dien zelfden Heer, zeggen de Hoogduitſchen, in alle betekeniſſen van dit woord, *Mahlen*, *Muhl*, *Gemahlen*; waarom wy, deezen voet volgende, zouden moeten zeggen, *Maalen*, *Moel*, *Gemaalen*. dewyl nu *Moel* by ons veranderd is in *Maalde*; behoorde *Gemaalen* zangelyke veranderd te zyn in *Gemaald*. want om *Gemaalen* te behouden is geene reden in de werreld, dan alleen een gebruik, dat niet algemeen is; daar integendeel, volgens de eigenſchap der taale, by het *imperf.* *Maalde* behoort het deelwoord *Gemaald*, en de regelmaatigheid altyd voor de onregelmaatigheid te verkiezen is. Vondel zeker heeft hier *Gemaelt* verkooren, gelyk ook voor hem Dan. Heinſius in den Lofzang p. 536.

— — — *de ſteenen neergedaelt*,
Geſpleeten met getwelt, *gebryſelt en* gemaelt.

doch anders A. Hoogvliet, Ovid. Feeſtd. p. 6.

De lucht, *het water*, *de aarde*, *en 't vuur met zyne ſtraalen*,
Zyn eertydts ſaamen in een mengelklomp gemaalen.

wanneer 't in de betekenis van *ſchilderen* voorkomt, zegtmen nu ook doorgaans *Gemaald*. Hooft in Velzen *Act.* III.

Door deeze beelden, *die* gemaaldt *ſtaan op dit bladt*.

in Baeto *Act.* II. — — *met zoo meenigh beelt* bemaalt.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 191.

By 't glinſterende gelaet der vorſten, *fier en ſtout*,
Geſlagen en gemaelt *in zilver en rood goud*.

waarmede overeenſtemmen, buiten de geenen die de Hr. Ten Kate noemt II. p. 288. Plantyn en Kiliaen. Maar by den Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 52. b. lees ik: *dit was in figuren* ghemaalen.

ŷ. 715. VAN ONDER DOOR DEN SPRING DER BAEREN UITGEHOOLT) *Eindelyk*, zegt Winſchoten in den Zeeman, *word het waater ook het* Springen *toegeſchreeven*, *waar van* SPRINGVLOED, *dat is*, *als het waater ſchielyk ſeer hoog opgeperſt word*, *gelyk zulks door de Volle maan*, *en een ſterke wind ſomtyds geſchied*. Doch die ſchryver maakt anders geen gewag van de betekenis van *ſpringen* ten aanzien van water. Brandt in De Ruiter B. V. p. 223. *Met d' aankomende Nieu-*

Nieuwe Maan en SPRINGTY. en volgens Kiliaen betekent SPRING, *ſpringvloed*, en ook een bron van *ſpringend* of *leevend water*. In deezen laatſten zin komt het thans by veele Dichteren noch voor. Moonen in zyn Lykdicht op De Ruiter p. 328.

O Groote Geeſt, die al uw ſtaetbekommeringen
En zorgen afſpoelt in de levendige ſpringen
Van 's levens milden ſtroom.

de zelfde, Heil. Herdersz. IV. p. 22.

— *aen de* ſpringen *Des Ryks ſtrooms graezende* —

in het Twiſtgeſprek van D. Jonktys p. 78. zegt Venus:

Me zegt, dat een Poët, gelyk een Paerd, is beſt,
Wanneer hy werdt gevoedt, en niet en werdt gemeſt.
Maer 't ſchynt my, dat hy naeſt zou by de Ezels hooren;
En dat ook Pegazus gehad heeft Ezels-ooren:
Om dat hy, die zyn Spring *heeft alderbeſt geſmaekt,*
Ligſt aen den hoogſten laſt, en minſte winſten raekt.

deeze *Spring* is de Hengſtebron, ook zo genoemd van den taalkundigen E. Kraeyvanger, Dichtl. Lente p. 35.

Geen hoefbron, noch zyn' ſpringen
Verlokken my tot zingen.

Jonktys noch eens, als boven p. 93.

Schaers wetenſchap die niet en vloeyt uyt Liefdes ſpring.

zulken overdragtelyken *ſpring* vind ik ook by D. de Potter, Getr. Harder III. 5. 11.

Het ſwacke hert (helaes) dat werd ick nu wel vroet,
Is veel te engh een vat voor ſpringh *van minnevloedt.*

hiervan ook SPRINGADER. Vond. Macghdebr. V. ℣. 118.

En dwingt den kuiſchen mont te looghenen de bron
En ſpring-aêr *van het licht, noch onder dan de zon.*

't Is my noch niet klaar, in hoedanige betekenis Hooft in 't begin van Baeto ℣. 14. het woord *ſpring* eigelyk genomen hebbe, als hy Penta doet zeggen: — *Want zoo myn kamerling,*
Die van my opgemaakt, had toegeſtelt den ſpring
Waar onder 't was gemeent myn' vyandt te beknellen,
Gemart had —

die *ſpring* was een bedekte laag, door haar ten verderve van Baeto, doch vruchteloos, geleid: maar op wat wyze, en waarin beſtaande, wordt niet gemeld. tot noch toe heb ik geen plaats aangemerkt,

hier-

Digitized by Google

hiermede overeenkomende. De Heer Hoogſtr. haalt in zynen Geſlachtlyſt op 't woord SPRING aan, onze tegenwoordige plaats van Vondel, en de bovenſtaande van Hooft: die my gelegenheid geeven, om twee Aanmerkingen omtrent dat werk te maaken, die te pas zouden konnen komen, indien het eens weder (gelyk ik, gemerkt des zelfs nuttigheid, voorzie, ja hoop, dat noch veele reizen gebeuren zal) ter drukperſſe aangeleid wordt. Vooreerſt, datmen de woorden, die of duiſter, of van verſchillende betekenis zyn, gelyk hier *ſpring*, met een korte verklaaring behoorde op te helderen: waardoor dat werk, niet alleen tot kennis der geſlachten, gelyk nu, zou dienſtig zyn; maar den leerlingen ook een licht zou konnen verſtrekken, om de kracht en betekenis der woorden te leeren verſtaan. Ten anderen, datmen de plaatſen, met veel moeite en aanhoudenden yver door dien werkzaamen Man verzaameld, eens tegen de Schryvers zelfs naarzag; en de zulken, die wat ſchielyk en gebrekkelyk uitgeſchreeven zyn, in die orde herſtelde, waarinze by hunne maakers voorkomen. want de woorden, hier uit Hooft ontleend, worden aldus aangehaald: *Zoo myn Kamerling had toegeſtelt den ſpring:* waarmede Hooft, als 't my geoorlofd is vry uit te ſpreeken, zekerlyk te kort wordt gedaan. zo lees ik ook by hem, in KAR, uit dit werk van Vondel aangehaald: *Zoo lang de morgenſtar de karr' der zonne opwekken koom'*. Welke woorden by den Dichter aldus luiden IV. 858.

— — — *zoo lang* tot *d' avontſtar*
De morgenſtar, en voort de morgenſtar de kar
Der zonne opwekken koom'.

Ik teken dit hier niet aan, om de waarde van dat werk te verminderen (want het voldoet buiten dit aan zyn' tytel, en 's Schryvers inzigt) maar om den Lief hebberen onzer moedertaale een middel aan de hand te geeven, om, en zich zelfs en anderen ten nutte, in deeze letteroeffening eenige ledige uuren loffelyk te beſteeden. Om noch eens tot het woord *ſpring* weder te keeren: ik vind, dat het in de Zeevaart noch eene andere betekenis heeft, mede in den Zeeman van Winſchoten niet gemeld. zo ſchryft de kundige G. Brandt, in De Ruiter B. IV. p. 189: *Hy* (de Ruiter) *gaf ſtraks ordre, dat de Kommandeurs K. Evertszoon en de Wild, den Schoutbynacht van Braakel, en de Kapiteinen Jan van Amſtel en Aldert Matthyszoon, hunne ſcheepen, nevens het zyne*, op een SPRING *zouden leggen, om de ſtad te beſchieten.* en p. 194. *Toen wierpen al de ſcheepen het anker op drie vadem waters,*

Digitized by Google

en bragten een SPRING *op het touw.*

℣. 749. 'K WIL U OOK, DIE —) beter, geſchikter, en krachtiger, myns bedunkens, zou de Dichter hier geſchreeven hebben; *'k wil ook u, die* —

℣. 762. EN ZAGH BEDRUKT VAN SMERT, GELYKZE ZAGH) alles wordt hier verhaald in den tegenwoordigen tyd. gelyk niet alleen de Poëeten, maar ook de Hiſtorieſchryvers, gewoon zyn de zaaken ter neder te ſtellen, ſchoon zy jaaren ja eeuwen geleeden zyn. daardoor worden zy ons als vertegenwoordigd, en leevendiger voor het oog afgebeeld. doch dit in 't voorbygaan. Vondel hadt dan hier ook dienen te ſchryven:

— — *en ziet bedrukt van ſmert,*
Gelykze zagh toen zy van vorm verandert wert.

℣. 773. ZWORF) kwaalyk ſchreef Jakob Zeeus, Wolf in 't Schaapsvel p. 5.

En, door 't Beotiſch meir, langs Aulis kuſten zwerfde.

daar ook *Aulus* voor *Aulis* ſtaat.

℣. 797. LANGS VERANDERENDE WANGEN) Ovidius zegt *per adhuc humana ora:* 't welk Vondel beter naar de letter zou vertaald hebben: *De traenen bigglen langs* noch menſchelyke *wangen.* ten minſte, als 't myn werk was, zou ik dit verkiezen.

℣. 812. IN SLANGEN) in hoeveel ſlangen wilde Hermione veranderen? maar Vondel wilde geen *ſlange* op *wangen* rymen. doch ik deed dat alzo lief, als een ſlang, ſlangen te noemen, waarvan vyf en twintig voorbeelden in dit werk zouden konnen aangetoond worden: doch met kleine verandering hadt hy hier konnen ſchryven, zo niet volkomen goed, ten minſte beter dan dit, en zo goed als boven ℣. 801. op deeze wyze:

— — *waerom hervormen, eer ik ſterf,*
De goden my, terwyl ik ſpreek, niet in een ſlange
Van zulk een' aert? hy likt, terwylze ſpreekt, haer wange.

℣. 816. OMHELSDEZE NAER ZYN GEWOONT', GELYK VOORHEE-

Digitized by Google

HEENEN, EN VATTEZE OM DEN HALS) deeze vertaaling van de fabel van Kadmus, heeft Vondel zeer onachtzaam, en waarſchynelyk zeer ſchielyk behandeld. het *omhelzen* zou mogelyk van ſlangen konnen gezeid worden; maar het *vatten om den hals* is, dunkt my, al te oneigen en onnatuurelyk. 't ſchynt dat hy vergeeten was dat Kadmus en Hermione nu reeds ſlangen waaren: want hoe kon hy anders zeggen, gelyk volgt ŷ. 824.

Noch trooſtenze evenwel elkandre met vermaenen?

en hoe ging dat *vermaenen* in zyn werk? want dat Kadmus, met de menſchengedaante ook de ſpraak verloor, heeft hy zelf duidelyk gezeid ŷ. 802. Ik heb dit niet ſtilzwygende konnen voorbygaan, opdat anderen daardoor geleerd mogen worden, diergelyke misſlagen naauwkeuriger te myden.

ŷ. 820. IN DEN YL) een drukfout voor *in der yl*. Ik heb kwaalyk gedaan die niet te veranderen. zie I. 729. VIII. 548. 1025. IX. 522. 831. Enz.

ŷ. 840. EEN VAN DEES TWEE VERHEVEN IS NU DEN HEMEL TOT EEN' RYXTROON INGEGEVEN) Vondel ſtelt hier den *Nominativus* voor den *Dativus*, en den *Dat.* voor den *Nom.* want Bacchus was niet aan *den hemel*, maar *de hemel* aan Bacchus tot een' ryxtroon ingegeven. zodat *den hemel* hier noodzaakelyk moet zyn *de hemel*: en, om verder aan Vondels zinnelykheid te voldoen, *een van dees twee*, moet aldus geſchreeven worden, *een'* (d. i. eenen) *van dees twee*.

ŷ. 843. BEZWEEFT DE DUNNE LUCHT) van Perſeus. Hooft gebruikt de zelfde uitdrukking van de Zon ſpreekende, in Baeto. *Act.* III.

— — — *tſint zy* bezweeven *quam de locht*.

ŷ. 890. DIEN ONBELEEFDEN GAST) de hedendaagſche betekenis van *beleefd* verſchilt veel van den oorſprong des woords: dat inderdaad niet anders is, dan het doelwoord van *beleeven*. zo is iemand dan vooreerſt *beleefd*, die voorzigtig is door ondervinding, te weeten door het *beleeven* van veele zaaken, en byzondere tyden. ten anderen, die met veele menſchen *geleefd* en verkeerd heeft. En waarelyk deeze twee zaaken, ondervinding en ommegang met menſchen, zyn de rechte middelen, die iemand *welleevend* dat is *beleefd* maaken:

Digitized by Google

want de eerſte leert ons achtgeeven op de vruchten der beleefdheid; de tweede, de verſchillende inborſten der menſchen kennen, om ons te lichter naar de zelven te ſchikken. Dat ouderdom (die alleen ondervinding geeft) de menſchen *beleefd* hoort te maaken, roert de Hr. van Zuilichem verſtandiglyk aan, in zyn Sneldicht XVIII. 79. *Aen Onheuſche Jan.*

Stuers, grimmigh, ſteegh, niet om bedaren,
Onrein van zeden, grauw van haren,
Jan, hebt ghy dus veel tyds beleeft,
En zyt ghy noch dus onbeleeft?

van het andere vinden wy een voorbeeld by dien overvliegenden geeſt, Dan. Heinſius, Lofz. van J. C. ŷ. 239.

En daer het kouwe volck onaerdig, onbeleeft,
Gaet doolen op het velt en op de wagens leeft.

het welk door den Geleerden Uitlegger, P. Scriverius, tot ons oogwit zeer fraai opgehelderd wordt. *Den auteur* (ſchryft hy op die plaats) *noemt de Scythen* onbeleeft, *om dat zy van de Grieken genaemt worden ἄξενοι, dat is*, onbeleeft, *ende vyanden van alle gaſten en vreemdelingen.* Ten dien zelfden einde ſchryft R. Viſſcher Zinnepoppen II. 11. *Het beginſel van* Beleeftheidt *was, dat het volck beghon te verſtaen, hoe zy met elckanderen* leven *moeſten.* De waare betekenis van *beleefd* verſchilt dan niet veel van *gefleepen:* in hoedaanigen zin Huygens in zyn' Oogentrooſt p. 266. *Beleefd* en *Bot*, als twee tegenſtrydigheden, recht tegen elkander over ſtelt. Indienmen alle *beleefdheden*, gelyk die genoemd worden, aan deeze betekenis wilde toetſen; ik vrees datmen weinig menſchen zou vinden, die den naam van *beleefd* waardig zyn. zie ook den Hr. Ten Kate II. deel p. 127.

ŷ. 913. MET SNELLE HIELINGEN DE DUNNE LUCHT TE KLOVEN) nergens heb ik het woord HIELING konnen vinden, dan alleen in den Zeeman van Winſchoten, die my zegt, dat het is *het achterſte gedeelte van de Kiel.* of deeze betekenis by overdragt hier te pas kan komen, laat ik anderen bezien. ik geloof niet dat Vondel daaraan gedacht heeft. Ovidius ſpreekt van *talaria*, dat zyn *hielvlerken*, als hier boven ŷ. 911. en VIII. 874. of *hielpennen*, als beneden ŷ. 1002.

ŷ. 928. HET VLIEGEN LEERT VERGEETEN) beter; DOET *vergeeten:*

Digitized by Google

geeten: gelykmen ſpreekt. en het woord *leeren* kan hier te minder paſſen, omdat in dit *doen vergeeten* eenigszins opgeſlooten ligt, een *afleeren* of *ontleeren.*

ŷ. 951. EN HUWBRE) beter DE *huwbre.*

ŷ. 986. OP DIEN GEBULTEN RUG VAN 'T ZEEGEDROGHT) Z. Heyns in de Werken van Bartas I. 6. p. 234.

Den blau-gebulden rug Neptuni ----

ŷ. 991. DAN TUIMELT HET) dit is de derdemaal, dat wy den zelfden misſlag, in het uitdrukken eener gelykeniſſe, aantreffen. De dichter zegt van het Zeemonſter, dat Perſeus beſtreedt, om Andromeda te verloſſen:

Dan tuimelt het: gelyk een everzwyn, van wee
Schuimbekkende, is omringt van dolle hazewinden.

't is net het zelfde, datwe beriſpt hebben I. 641. en II 932. daar wy 't verbeterden, door het invoegen der woorden WANNEER HY, die hier weder ontbreeken. Als wy ook hier in den tweeden regel invoegen ALS HET, en *dolle* daar uitwerpen: zal de gelykenis mede op voeten ſtaan, aldus:

Dan tuimelt het: gelyk een everzwyn, van wee
Schuimbekkende, ALS HET *is omringt van hazewinden.*

Zie de Aantek. II. 932.

ŷ. 994. BLOOT MET DIKKE SCHULPEN) ik geloof dat de Dichter beter zou geſchreeven hebben: ---- *daer 't,* bloot

VAN *dikke ſchulpen, niet gedekt is tegens noot.*

Bloot van ſchulpen, gelyk *bloot van wapen* XII. 87.

Die quam den vyanden, niet onverhoet, noch bloot
VAN wapen, *over zee uit Grieken overvallen.*

ŷ. 1022. IN DEN TEEN) *teen* is hier *tuyg,* in 't mannelyk geſlachte. zie den Geſlachtlyſt van Hoogſtraten. kort hier onder ŷ. 1028. zegt hy, *wortze ſtyf* van eenen *tak,* die mannelyk is. Wy genoegen ons dit aan te tekenen.

Digitized by Google

VYFDE BOEK.

In de kanttekening, op 't begin van dit boek, heb ik den naam van *Cefeus*, daar verkeerdelyk ingekomen, veranderd in *Fineus*, die de verſtoorder van de Bruiloft van Perſeus was.

℣. 4. WANKEN) *Wanken*, zegt Kiliaen, is *wankelen*. het zal dan, geloof ik, hier van de Bruiloftzaal gezeid worden voor *ſchudden* en *daveren*, of *beeven*. D. Jonktys, Twiſtgeſp. p. 93.

Dat het vergoodt pinceel ſchier vrouw Natuyr doet wanken.

gemeener wordt dit woord gepaſt op een roede, die gezeid wordt te *wanken*, wanneerze iemand boven 't hoofd hangt, als in de hand van eenen dreigenden, die, eenige reizen mikkende, om te wiſſer te treffen, de zelve heene en weder beweegt; welke dreigende beweeging *wanken* genoemd wordt. Hooft in Baeto *Act.* IV.

— — *en kunt ghy* [goden] *dit gedoogen?*
En wankt *uw blik ſem niet?* —

R. Anſlo, Martelkroon van Steven:

Nu wankt *voor Iſraël des hemels ſtrenge roede.*

Zie R. Viſſcher, Zinnepoppen III. 43. wiens opſchrift is; *Soo lang de roe* wanckt.

℣. 28. TE ZWELGEN EN VERSLINDEN) het is zeker, ten minſte by my, dat dit behoorde te weezen, *te zwelgen en* TE *verſlinden. te ſlinden* hadt hy hier konnen zeggen. echter twyffel ik, of 'er wel één Dichter te noemen zy, die zich van deeze vryheid ooit bediend heeft. in dit Werk alleen wordt dit TE op deeze wyze meer dan dertigmaalen uitgelaaten. Ik vind het ook by Poot p. 356.

Men verge my ook niet TE *denken of gelooven.*

doch voorbeelden zyn hier onnut. alleen moet ik zeggen, dat ik 't ook in ondicht gevonden heb by G. Brandt in De Ruiter B. XII. p. 702.

Digitized by Google

702. *Om met dezelve T' overleggen en overweegen.* het welk hy zelf echter verbetert, als hy naderhand ſchryft B. XV. p. 866. *Om met den L. Ad. De Ruiter, en de Heeren Gecommitteerden T'overleggen en T'overweegen.*

ŷ. 45. DIE D'ONBESMETTE REE BOVEN 'T HOOFT HING) deeze woorden, *de onbeſmette*, komen dikwils voor om een' perſoon, die zuiver en onſchuldig is, te beduiden. *de onbeſmette* is hier Andromeda. zo zegt hy van Iphigenye, beneden XIII. 280.

Apols geſtrenge mont eiſchte entlyk d' onbeſmette.

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* I. in den Rey:

Gelukkige uur, toen d' onbeſmette
Haar voet op onzen bodem zette.

J. Oudaen, Johanna Grey *Act.* I. *ſc.* 1.

--- --- --- tot gy, ô onbeſmette,
Uw' wil, die heilig was, in myne wille zetten.

R. Anſlo, Martelkroon van Steven, in 't begin:

Op dat gezegent hooft van Chriſtus, d' onbeſmette.

ŷ. 59. HET PUNT) in de uitgaave van Hoogſtr. ſtaat hier *De punte:* zekerlyk omdat onze Dichter in den voorgaanden regel zegt: DE punte *Treft Retus* --- doch daar ſtaat *de punte* om 't rym, gelyk veele onzydige woorden, door het aanneemen eener E vrouwelyk worden; ten minſte als zodanigen gebruikt worden. het ſchynt uit den Geſlachtlyſt van Hoogſtr. dat hy 't woord *punt* by Vondel nergens onzydig aangemerkt heeft; want hy ſtelt het onzydig uit Hooft, en haalt het vrouwelyk aan uit Vondel: die het echter, behalve hier, ook beneden ŷ. 97. 189. 525. enz. onzydig ſtelt.

ŷ. 77. DE MIRREBOOMEN ZWEETEN) het *zweeten* wordt den boomen niet onaardig toegeſchreeven, wanneer hunne ſappen en vettigheden, ter ſchorſſe uitbarſtende, als druppelen zweet langs den ſtam nedervloeien. H. Schim, Kruisfeeſt p. 84.

De lieve lucht ontlaet; hier groeit geen alſem
Maer ſuikerriet; de boomen ZWEETEN balſem.

A. Hoogvliet in Abraham den Aartsvader B. IV. p. 93.

Daer honigh in uw' mont, en balſem *van de blaên*
Op uwe haren druipt, en ZWEET *uit hooge boomen*

H. Dul-

Digitized by Google

H. Dullaert in zyn' Herderszang Tireſias p. 137.

— — — *en dat door zyn beſluit*
't Geboomte balſem ZWEET, *en 't aardryk heilzaam* kruid.

en verſtaa dit doorgaans van balſemboomen. maar Dullaert zegt daar ook, dat het *aardryk* heilzaam *kruid zweet*; welke uitdrukking my niet behaagt. dat niet vloeibaar is, gelyk de kruiden niet zyn, kan onder den naam van *zweet* niet begreepen worden. eigelyker ſchryft dierhalve dat wonder onzer Nederduitſche Dichtkunſt, de zuivere Poot, het *zweeten* toe aan het aardryk, of de weiden, zingende in zynen Morgenzang p. 379.

Hy pryſt zyn jeugdigh vee: hy pryſt de jeugt der dagen:
Hy pryſt de klaverwei die room *en* boter ZWEET.

Ook behaagt my niet, dat Moonen aan aarde en hemel een zweeten van benaauwdheid toeſchryft, Heil. Herdersz. III. p. 15.

Gelyk in 't voorjaer aerde en hemel zweet *en* zucht
Van ſneeu en hagel en ſterkopgeruide buien.

want in zulke omſtandigheden is het nat al te menigvuldig, om by *zweet*, dat niet by ganſche ſtroomen neerſtort, maar by druppelen zypt en afrolt, vergeleeken te konnen worden. Maar om noch eens tot het zweeten des Mirrebooms weder te keeren: Ovidius trekt hier de Poëetiſche vryheid wat ver, maakende gewag van eenen boom, die noch niet in de werreld was, zo wy ons aan dit werk houden: want de Fabel van Mirra, die in deezen boom veranderde, en den zelven haaren naam gaf, verhaalt hy ons eerſt in het Tiende Boek, daar hy, haare herſchepping beſchryvende, *traanen* heet, 't geen hy hier *zweet* noemt; ỿ. 716.

De laeuwe druppel vloeit om laegh langs d'aerde heenen,
Van haeren vetten ſtam. men ſchat die traenen *hoogh.*

trouwens zweetdruppelen en traanen hebben veel overeenkomſt. Hiſt. van Zeghelyn van Jheruſalem p. 19.

Dat ors en ſweete *niet eenen* traen,
En noyt en waſt van loopen moede.

Hiſt. van Alexander 1515. cap. 27. *die* tranen *die uten ſteenrootſen ter ſide lopen.*

ỿ. 82. OUTERPLAT) *Altaerplat*, zegt Moonen, Heil. Herd. p. 41. R. Anſlo, Martelkroon p. 19.

Zoo glom het vuur altoos, al was 't geen offerfeeſt,

Oo

Op 't vlak *van Godts* altaer.

maar verſtaa zoo niet, het geen de Geldzucht in haare Lofrede zegt, by J. de Decker p. 202.

Die my van 't outer plat *neerbonzen zou in 't zand.*

want *plat* behoort daar tot het volgende *in 't zand*, gelyk elders in dat zelfde werk:

— *en my* plat *in 't voetzand neer te botſen.*

vergelyk met dit *plat* de woorden van Hooft, Ned. Hiſt. B. XXII. p. 1000. *De Prins van Parma, gegaan ontrent een' boogſcheut weeghs van den dyk af, werdt, gelyk ook Guaſto, Ceſis, en de reſt van den ſleep,* op zyn plat *geworpen.* d. i. plat ter aarde, door 't ſpringen van het brandſchip de Hoop, enz.

¥. 120. HY VELT POLIDEMON) zo iemand deezen naam wilde gebruiken in eenig Duitſch werk, moet hy niet de 2 en 4, maar de 1 en 3 greep lang maaken, *Polydémon:* in 't Latyn ſchryftmen *Polydamon.*

¥. 123. OP EENEN HOOGEN TAS VAN DOODEN) het woord *tas* en *taſſen*, heeft tegenwoordig iets dat naar de Oudheid zweemt, en is zekerlyk zo gemeen niet meer als 't plag. Vondel gebruikt het in dit werk meer; zie I. 12. en XII. 653. van allerleie opſtapeling en ophooping. doch de eigelyke betekenis van *tas* is naauwer bepaald: zynde een hoop koorns of veldgewas. zie Kiliaen, en Meyer III. deel. de eerſte voegt 'er by, dat dit de verklaaring is van Gor. Becanus, die dit woord afleidt van *t' as* of *t' aas*, als of hy zeide *ten aas*, d. i. tot voedſel. De betekenis van *koornhoop* is waar, maar de afleiding laat ik daar. De Rederykers van 's Hertogen Boſch, op 't Landj. 1561. in de Factie:

Patroon: *Wel wat zegdy, gaſten, den windt of hy goet is,*
Sal die Muelen wel draeyen al fyn van paſſe?
Peerken: *Ja ſy, patroon, latet* cooren *vanden* taſſe
Voeren nader caſſe, tſal wel weſen.

Aardig en in zyn eigelyke betekenis gebruikt de geeſtige Huygens dit woord in zyn Sneldicht, genoemd *Boeren Latyn*, XX. 68.

Hoor, Landheer, ſei myn Boer, 't Latynſche woord, voluptas,
Ken ick ſoo wel als ghy, als ick myn ſchuer voll op tass.

Poot gebruikt het, tot nader beveſtiging van 't gezeide, in geene

andere betekenis dan in deeze ; Mengeldicht. p. 370.

Appels enten, peereplukken,
Maeien, hooien; ſchuur *en* tas
Stapelen vol veltgewas.

Karel van Mander in Virgil. Landtwerck B. I. p. 67.

— — *ſoo ſullen in den* tas
De ſcheuren dan doorbreken van 't ghewas.

ja ook de Franſchen zelfs gebruiken 't in deezen zin, *mettre le blé en tas:* Richteren XV. 5. *blé en tas.* by de onzen, *koorenhoopen.* Maar *taſſen* vindtmen doorgaans in eene algemeene betekenis voor *ſtapelen* en *ophoopen.* A. de Koningh in Simſon *Act.* II. *ſc.* 1.

Noyt had ick dertigh doôn in 't vels by een ghetaſt.

dat met Vondels *tas van dooden* wel overeenkomt. Hertſp. II. 296.

De hoghe toren-zaals met ſchilderkunſt getaſt.

Z. Heyns, in Bartas I. 6. p. 238.

Een Borger-meeſter hoeft om die gemeyne ſaken
Altydt in zyn gemoedt geen ſwaricheyt te maken,
Maer ſynen tydt vol-eyndt op and're ſchoud'ren taſt
Van 't gantſche regiment den ſoeten ſueren laſt.

De Hr. van St. Aldegonde, in den Byencorf I. cap. 8. van den Joodſchen Thalmud ſpreekende, zegt: *welck is een byſter groot boeck, daer ſy alle hare Kabalen, dat is te ſeggen, alle de Leeringen ende Aengevingen haerder Rabbynen, alle hare droomen ende geſichten, &c. als op eenen meſthoop* getaſt *hebben.* A. de Koningh noch eens in Simſon I. 1.

Die bergh op bergh ghetaſt *hoogh hoopten top op top.*

(welk vaars niet kwaalyk zou gepaſt hebben in onze Aantek. I. 179.) Maar inzonderheid vind ik dit *taſſen* gebruikt van het byeen ſchraapen van geld. Kamphuizen, Sticht. Rymen p. 48.

Waarom zal ick, bang voor kommer, hart en zinnen zich doen raſſen,
Om veel goeds by een te taſſen?

Huygens, Sneldicht XX. 170.

Wat baett een hooge tass *van eens-verliesbaer goed?*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 112.

Wanneer men kofferen en kiſten propt vol geld,
't Een pak op 't ander taſt, *en't gond by tonnen telt.*

in het zelfde werk p. 190.

Om 't zilver met de ſchup wel hoog op een te taſſen.

noch eens p. 198.

Digitized by Google

En anders niet en droomt, als munt op munt te taſſen,
En dicht op een getaſt *te ſluiten in uw' kaſſen.*

en ik twyffel niet of hiervan komt het woord *tas* voor een geldbeurs, waarin het geld *getaſt* wordt: welke reden de Hr. Tuinman in de Fakkel ook aanroert. doch, hiermede niet vernoegd, voegt hy 'er by: *Of is 't, omdat men in de beurs moet* taſten? maar hierin taſt hy mis.

ŷ. 128. DEES ZAGH — NAER FINEUS OM) *Naer* heb ik hier doen drukken voor *Na*, gelyk 'er te vooren geleezen werdt, volkomen tegens Vondels gewoonte. Zie de Aantek I. 104.

ŷ. 131. MYN DOOTWONDE) voor wonde of doodwonde, zegt de Hr. K. Boon van Engeland, *dood*, op de eerſte bladzyde zyner Poëzye, van Brutus en Cezar:

— *bracht hem met drie en twintig* doôn *om 't leven.*

dat is, met drie en twintig *wonden.* Van welke ſpreekwyze ik tot noch geen tweede voorbeeld weet.

ŷ. 137. HOLP) Hoogſtr. heeft hier *hulp:* om wat reden, weet ik niet. ik geloof tegenwoordig dat *holp* beter is dan *hielp*, gelykmen nu ſchryft. Fr. van Hoogſtraten, de vader van onzen David, in zyn Beg. Pelgrim. II. 2. p. 167.

Maer holp *hem met een toegenegen hert.*

De ouden zeiden *halp:* MS. 1452. p. 119. *een van den Senatoers, die dit* halp *maken.* Deſtructie van Troyen 1479. fol. 7. b. *wat* halp *ende bate di die bewaeringhe.* Der Sielen Troeſt 1484. fol. 72. a. *dit ſach Moiſes ende liep ende* halp *den ſode, ende ſloech den Heyden doot.* doch niet altyd: want in den Gulden Troen of der 24. Ouden 1386. fol. 22. c. *dat en* holp *mi altemael niet ſonder minne.* Gelyk *hielp*, zo zegtmen nu ook *ſtierf*, voor *ſtorf*, waarvoor de ouden ook *ſtarf* zeiden: zo is *werd* en *ward* ook van ons veranderd in *wierd*, gelyk elders gezeid is. Alle welke woorden weder bewyzen, dat de tongſlag der ouden veel zachter was, dan de onze, die de ſcherpſte letters, waaronder zekerlyk de *i* mede behoort, zeer vermenigvuldigd hebben. Hoogſtraten verandert hier ook ŷ. 144. *ſterte* in *ſtortte*, en zo leezenwe in zyne uitgaave ŷ. 145. *kortte:* ŷ. 165. *bemydde:* boven ŷ. 54. *wachtte:* ŷ. 56. *muntte.* en zo overal; dat eens vooral gezeid zy. deeze vryheid heb ik niet durven naarvolgen.

Digitized by Google

ŷ. 152. IAPETS ZOON, DIE,) dit *Die* is geheel overvloedig, en heeft niets te zeggen: waardoor de redeneering zeer gebrekkig is. men kan 't verbeteren, zomen in 't volgende vaars, voor *Gewoon op zyne lier*, leeze, *Gewoon* WAS *op zyn lier*; of ŷ. 154. *Nu bezigh* hier *'t gehoor*, verandere in, *Nu bezigh* WAS *'t gehoor*. dit laatſte zou my beſt behaagen. zie beneden VIII. 828.

ŷ. 185. VAN DEN) rymt hier op *landen*. even als in zyn Vertaaling van Virgil. Eneas B. VIII. p. 374.

— — — *ick ben de Godtheit* VAN DEN.
Godtlieven Tyber, die dus blaeu de groote landen.
En oevers, als gy ziet, in 't overloopen ſtryck'.

en A. Hoogvliet, in Ovid. Feeſtd. B. IV. p 118.

— *Numitor, den rechten broeder* VAN DEN
Tyran Amulius, het hoofdt der dwingelanden.

Vondel beneden B. XIV. ŷ. 728.

Vrou Cibele, geſterkt met een' van twee paer winden,
Breekt al de touwen van de ſchepen, dompeltze IN DEN.
Geroerden afgront recht voorover.

Nil Vol. Arduum, in Ifigenie *Act.* III.

Gy weet, met welk een onverſchilligheid ik hoorde
't Aanzeggen van myn dood. zaagt gy my ſchrikken VOOR DE.
Bedroefde tyding?

Vondel in Virg. En. B. III. p. 217.

Na dat de Godtstolck my dus minzaem dit liet hooren,
Beval hy gaven, kunſt en beeltwerck, van IVOOR EN.
Fyn gout gewrocht, te ſcheep te brengen.

in Lucifer *Act.* III. — *indienge u geeft op onze* zyde,
Dan is de kans gewaegt, ons gunſt verlooren BY DE
Verdruckers van ons recht.

noch eens in Virgil. En. B. V. p. 270.

Een ganſche ry verzwackt, verſteecken van zyn riemen.
Gelyck wel eer op wegh een felle dyck ſlang, DIE MEN.
Met een beſlagen radt verplette, en overreedt —

A. Pels in Horat. Dichtkunſt ŷ. 489.

Dus achtte Griekenland wel eer de Reyen, DIE MEN
Te dwaas verzette, en ruilde aen Miemen, Pantomiemen. —

Hooft in Granida *Act.* I.

Ik

Digitized by Google

Ik ben Granide, indien 't uliën bekent is, HOE MEN
Ten hoof' hoort de Princes, des Konings dochter, noemen.
Vondel, Beſpiegelingen B. I. p. 43.
De Godtheit bleeck zoo klaer, dat ſchrandren twyflen, HOE MEN
Dees kennis heet, of leer, of zelf natuur zal noemen.
J. Vollenhove in zyn Poëzy p. 149.
— — — *ſchoon menig geeſt hier* wakker
Naer doelde, hy ſchoot mis: de rechte zwier ONTBRAK 'ER.
Frans van Hoogſtraten Begeerders Pelgrimaedje I. 11. p. 64.
Doorbladert eens het werk van Neroos meeſter,
Dien wyzen, ſchoon hy Heidens was, gy LEEST 'ER
Van deugdſaeme en aenmerklyke arremoé.
Doch al voorbeelden genoeg op een getaſt. De Hr. Pels in zyne Dichtkunſt ℣. 120. beriſpt het rymen van *bloot ſtaan* op *groot gaan*, want dat is geen ſleepend, maar een dubbel ſtaand rym. kort daarna ℣. 133. beriſpt hy ook het rym van *baat heeft*, op *gehaat heeft*. doch 't geen op deeze rymwoorden te zeggen valt, heeft geen plaats in de aangehaalde voorbeelden, waarin het rym zuiver en zacht is. Maar daar is noch een andere wys van rymen, wel zo hard niet, als de twee, die Pels beriſpte, maar echter harder, dan die waarvanwe hier ſpreeken. Vondel bedient 'er zich van in den Boetgez. B. II. p. 35.
En Samſon, zoo befaemt, waer hy zyn kracht te WERCK LEIT,
Was 't voorbeelt van Godts zoone, in onverwinbre ſterckheit.
D. de Potter, Getr. Harder II. 2. ℣. 165.
— — — *'k en kan niet ſien in 't* aenſchyn
Wat 't hert inwendig denckt; dus ſpreekt, wilt gy VERSTAEN ZYN.
Fr. van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. III. 9. p. 233.
— — *en onder die* verſtrooitheid
Is 't zeeker, dat hun 't herte zoo BEROOIT LEID.
Vondel in Faëton, 't ſlot van het III. Bedryf:
Het ende, daer de PRYS LEIT;
Dat 's meer geluck dan wysheit.
't welk J. Vollenhove heeft naargevolgt, Lykdichten p. 254.
Zy zocht met luſt de ware wysheit,
En 't vreryk, daer de hoogſte PRYS LEIT.
doch hierin is D. V. Coornhert hun voorgegaan, in zyn Gebr. en Misbruik van Tydlycke Have XVII.
In hoogh teeren, en veel opleggen ſwerelds PRYS LEYT:

Digitized by Google

Maar Godes wysheyd vervloeckt deze dwaze werlds wysheyd.

Voeg hierby, om de naarvolging, 't slot van het III. bedr. van Palamedes:

Tenzy Neptuin zyn wettigh bloet
Verschoone, en aengebeen om bystant,
Dees zee bezadig' met den drytant.

welk rym Poot gevolgd heeft, Mengeldichten p. 326.

Godt Neptuin met zynen drytant
Boodt toen d' aerde luttel bystant.

Hieromtrent zyn geen wetten te maaken. want naar de byzondere gelegenheden zullen zodanige rymwoorden een werk somtyds ontsieren, somtyds verfraaien. maar een dichter die alles uit voorschriften, en niets uit eigen oordeel doet, zal noit gedyen. ondertusschen komen de voorbeelden van braave Mannen altyd te pas.

ŷ. 258. HALF ZILVER, HALLEF GOUT) Hoogstr. heeft dit veranderd, en in zyne uitgaave gesteld, *Half zilver en half gout:* dat zekerlyk beter is. maar 't is Vondels verkiezing niet geweest. Zie de Aantek. B. XII. ŷ. 530.

ŷ. 278. NOCH MEENENDE DAT DEES NOCH LEEFDE) dit tweemaal *noch* klinkt hier ganschniet wel. beter zou hy geschreeven hebben, EN *meenende.*

ŷ. 282. HET VALT TE LANGE HIER TE NOEMEN HOOFT VOOR HOOFT) hier is iets vergeeten, als *allen*, of *elk*. Moest zyn:

Het valt te lang hier elk *te noemen hooft voor hooft.*

ŷ. 289. NOEMDE ELK BY HUNNEN NAEM, DIE NOCH TE LEVEN SCHYNEN) Vondel schryft hier, geloof ik, *elk by* HUNNEN *naem*, omdat hy in 't meervoudige voortgaat, *die noch te leven schynen.* op de zelfde wyze uit hy zich beneden B. X. ŷ. 249.

— — — — dees twee gaen moedigh heen
Aen d' eene zyde op 't velt zich moedernaekt ontkleen,
En elk HUN *lichaem met olyfsap gladt bestryken.*

maar myns oordeels is dat niet goed: by ELK behoort ZYN: *elk zyn lichaem*, en, *Noemde elk by zynen naem.* Immers zo spreekt hy zelf in een beschaafder werk, Joan. de Boetgezant B. VI. p. 111.

En zy, die eerst, dus helsch in boosheit uitgespat,

Op-

Digitized by Google

Opdondren, ſtuiven elck ZYNS *weeghs* —

A. Pels, Gebruik en Misbruik des Toonecls ŷ. 1302.

— *dat in al dat woeden, al dat woelen,*
Zeer ongemeene, en zeer veel' byverdichtzels zyn,
Die op een oogwit van het einde, elk *in* ZYN' *lyn,*
Toeloopen —

en te vooren in dat zelfde werk ŷ. 271.

Een' groote lyſt, die in de zeſtig Kamers meld,
Elk *met* ZYN' *Zinſpreuk, en Blazoen, daar by geſteld.*

doch dit moeſt *haar* weezen. Antonides, Yſtroom B. I. p. 23.

— *die even druk verzorgen* elk ZYN *hoek,*
En branden om in vlyt en arbeit zich te quyten.

Huygens Sneldicht XXII. 39.

In 't einde van ſyn' gryſe jaren
Verſchynen al die ſchuldenaren,
En roepen yeder *om* SYN *geld.*

H. de Groot, Inleiding tot de Holl. Rechtsg. I. 2. p. 7. *alſoo de Graven van Hollandt,* yder *voor* ZYN *huldinge, aen de Staten van het Landt hebben moeten ſweren.* Aldegonde in de Uitlegging van den R. Byencorf cap. 3. *ſommighe ſyn* elck *over* SYNE *honichraet byſonder geſtelt, die ſy noemden Prochien.*

ŷ. 307. 'K SCHENKE U 'T LEVEN) indien Perſcus dit aan Fineus beloofd hadt, zou hy zyn woord niet gehouden hebben: want hy, hem in ſteen veranderende door 't hoofd van Meduſa, benam hem zekerlyk 't leeven. de belofte van Perſcus beſtondt daarin, dat hy zeide, *geen ſabel zal u dooden.* maar dat is niet te zeggen, *ik ſchenk u 't leeven.*

ŷ. 329. DIE TE TROTS) in den ouden druk, *die de trots:* kwaalyk.

ŷ. 338. 'T ZAET DER GOUDE REGENVLAEGH) eene geeſtige en zeer Poëtiſche benaaming van Perſcus, geboren uit den gouden regen, die Danaë in haaren kerker bedaude. Ovidius zegt het met een woord, *aurigena,* dat is, *uit goud geboren.*

ŷ. 371. ACHT ALLE MOETWIL VRY) Hoogſtr. *allen moetwil.* zou het volgende, *betoont ons haet, geen gunſt,* ook niet wel zo goed zyn,

zyn, alsmen las, *haet voor gunſt?*

ŷ. 373. ONS ALLERHANDE RAMP ERRINREN) merk hier aen dat Vondel *ramp* in 't vrouwelyk geſlachte ſtelt. gelyk ook in Palamedes *Act.* I. p. 17. *Of d'eene of d'andre ramp.* en in dit werk noch eens XIII. 818. *Zy denkende aen haer ramp:* want anders zou hy *haer'* geſchreeven hebben. ERRINREN, is ook hier van Hoogſtr. veranderd in *erinren.* omtrent dit woord tekent Sewel in zyne Spraakk. p. 129. aan: *Het woord* Erinneren *is ook één van die, welke ſommigen, zo 't ſchynt, niet gevallen; Doch Vondel heeft het gevoegelyk in 't Nederduitſch gebruikt; en wy moogen hem onbeſchroomd daarin naavolgen, mids dat het niet al te dikwils, maar met beſcheydenheyd, geſchiede.* Zekerlyk mogen wy 't gebruiken, gelyk 't ook gebruikt is by Hooft in de Medicis p. 181. G. Brandt in zyn Poëzy p. 24. Antonides in den Yſtr. p. 79. Moonen, Poëzy p. 40. Poot p. 239. enz. die men kan naarzoeken. ook gebruikt Oudaen het, maar op een kluchtige wyze, in Johanna Grey *Act.* I. *ſc.* 3.

Heeft het u Chriſti wet noyt kunnen erinnéren?

't is echter geen woord van Vondels maakſel; want men vindt het al in den Hertſpiegel B. VII. ŷ. 134.

Maar zy errinnert *grondigh d'onbenoeghens wonden.*

daar 't ook eveneens geſpeld is, met twee *rr*, gelyk hier by Vondel.

ŷ. 378. EN ZETTE) Hoogſtr. *En zetten.* het kan beide beſtaan, zomen *zetten* voege, gelyk *ſchenden*, by het voorgaande *durf*, maar verre van hier iets te veranderen, houd ik *zette* beter, in den Onvolmaakten Verleden tyd.

ŷ. 389. DEN NOORTWINT, DIE ZYN VINNEN HEEL GRIMMIGH VAN ZICH STEEKT) Hooft in Velzen *Act.* I. *ſc.* 2.

Niet anders oft de windt van tegens over 't Zuiden
In 's aardtryks holligheidt, benauwt met ongemak,
Om aâmtocht woelde, en al zyn' vinnen *van zich ſtak.*

Antonides, van den zelfden Noordwind, Yſtr. B. III. p. 85.

Men hoorde hoe hy voort zyn vinnen *hoger ſtak*

en B. I. p. 28. — — *wanneer een krygsorkaen*
Al zugtende van 't ſtrant de vinnen *op komt ſteeken,*
En brult dat voor zyn ſtem gebergte en rotzen breeken.

ŷ. 392.

Digitized by Google

℣. 392. STAEN REEDE) dat is, *gereed:* gelyk meermaalen, waarvan ook *kampreede* VI. 334. d. i. *gereed ten ſtryde.* Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. III. 11. p. 246.

— *en Goede Wil, een* reede *En vlugge maegd* —

℣. 398. DAER HY OP LEUNT) zag liever, *waerop hy leunt.*

℣. 402. EEN GESNOR VAN VLEUGLEN) *Snorren* gebruikt Vondel in dit werk dikwils voor *vliegen.* boven IV. 850.

Van hier ſnort *Perſeus door de lucht van volk tot volk.*

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* II.

— — — *ik vliegh in aller yl*
Gelyk van boog en pees de ſnorrende *oorlogspyl.*

G. Brandt in De Ruiter B. XV. p. 860. *'t is ook zeker, dat men den Heer De Ruiter in 't midden van 't gevecht tegens iemandt hoorde zeggen: Ik bidt u, ziet dat werk eens aangaan: ziet de koegels eens vliegen, en hoortze eens* ſnorren *en* huilen, *en evenwel ons wandt ſtaat noch, en ons volk is noch gezond.* Hoogvliet gebruikt het *Activè*, Feeſtd. B. III. p. 80. — — *die den pyl kon* ſnorren *door de lucht.*

ook in Abrah. den Aartsvader IV. p. 88.

Grypt van den gront een ſtuk van een gebroken kouter,
En ſnort *het door de lucht* —

GESNOR wordt nu veel gebezigd, om een ydel geraas, en winderig geſchreeuw, ook de perſoonen zelfs, die zulks veroorzaaken, te betekenen. Hoogvliet weder, van de Bacchanten, Feeſtd. B. VI. p. 214.

Dat doet het dol geſnor *zich op de vlucht begeeven.*

Jer. de Decker, Lof der Geldzucht p. 129.

Wat Kaertſpel, dobbelſpel, en zulcke rancken raeckt,
'k En zie my gants geen eer uit dat geſnor *te ſpinnen.*

en p. 172. *Voor haer is al 't* geſnor *der Tritons en Sirenen,*
Der Satyrs en Pygmeen, als ſmoock en ſpoock verdweenen.

P. Langendyk, Voorr. van 't Wederz. Huwlyksbedrog: *Zwermen van vaerzemaakers, die met een ydel* geſnor, *en woorden van een' halven vaam den zangberg verveelen.*

℣. 411. VERKEERDE IN VOGLEN. EEN PIËRUS, HOOGH GE-EERT) de naam van *Piërus* is hier weder, gelyk boven ℣. 120. *Polydemon*, kwaalyk geplaatſt, dewyl niet de tweede, maar de eerſte

Digitized by Google

ſte greep lang is. De verbetering van dit vaars is zo gemakkelyk, dat ik 't zo ras niet geleezen had, of ik herlas 't op deeze wyze:

Verkeerde in vogelen. een Piërus ge-eert ----

en zo zie ik dat Hoogſtr. het in zyne uitgaave geſteld heeft. maar, gelyk meer gezeid is, deeze ſoort van veranderingen volg ik niet.

ŷ. 416. BOOGEN OP ZULK EEN GROOT GETAL) dit *Boogen*, in de betekenis van *roemen* of *pocchen*, komt in dit groote werk nergens voor, dan hier; en dat om 't Rym. zie wat wy II. 490. van *Brallen* gezeid hebben. wy vellen 'er 't zelfde vonnis over: en hebben noit konnen goedvinden, ons ergens van een deezer woorden te bedienen; zelfs niet in onze vroeger jaaren. Daar zyn zekere brommende Dichters, van den laagſten rang, die byna overal ſpreeken van *brallen* en *boogen*. de beſten bedienen zich van het laatſte ook ſomtyds, doch zeer zelden: by Antonides, die onder deezen het meeſte bromt, vindtmen 't meeſt. zie zyn' Yſtroom p. 70. 90. 136. enz. verder heb ik 't aangemerkt by B. Vollenhove, Nil Vol. Arduum, A. Hoogvliet, H. K. Poot, E. Kraeyvanger, H. Schim, en anderen. Maar te vooren ſchreef men, VAN *iets boogen*, als R. Viſſcher, G. A. Brederode, P. Scriverius, W. D. Hooft, J. d. Decker, B. Abba, enz. Het uitſchryven hunner woorden gaa ik voorby, om plaats te winnen; doch ik noem de Schryvers, om zowel te zeggen, wat voor is, als tegen. By ouder is het niet te vinden. Kiliaen of Plantyn kennen het niet. Maar, wat is *Boogen?* en vanwaar is 't gekomen? eigelyk is 't *buigen*, *krommen*, op de wyze van een' *boog*: voor *roemen* kan het niet dan by overdragt genomen worden. dit noemtmen in 't Latyn *jactare*, als een deel ſnorkeryen en ydele woorden uitwerpen. kan dit gebragt worden tot een Snorker, die als een winderig *Boogſchutter* zyne pylen in 't honderd ſchiet, zonder wit te raaken? de Hr. ten Kate II. deel p. 142. verklaart *boog*, ook door *corona*, een krans of kroon; en daarvan, ſchryft hy, *ons* Boogen, *als zynde noch geen verſtorven gebruik, dat de Pocchers een* roemkrans *uitſteken, of dat men 't roemwaerdige met eenen krans bekroont.* Al wat die Hr. ſchryft, is opmerking waardig. evenwel durf ik de vryheid gebruiken, van hierop eene aanmerking te maaken. indien *Boog* het zelfde betekent als *krans* of *kroon*; dan zou *Boogen* ook dienen te zyn het zelfde met *kranſſen* en *kroonen*. doch die betekenis van *Boog* zelf is my niet zeer klaar, en by ouden noch nieuwen noit voorgekomen. Ik zou het dan

Digitized by Google

dan liever afleiden van *Boog* in *Eerboog*, of *Zegeboog*, in 't Latyn genoemd *Arcus triumphalis:* welk woord *Zegeboog* ik al vind in den Bybel 1477. Spreuken XX. 26. *ende hi crommet enen* zeghenboge *op hem:* daar de onzen hebben, *ende hy brenght het radt over hem;* dat veel verſchilt. en dan zou de ſpreekwys, *van iets boogen*, die de oudſte is, konnen zeggen, zich een 'eerboog of zegeboog van iets oprechten; dat is, ergens mooi mede weezen. dit komt my vry natuurelyk voor. Noch is 'er eene andere afleiding, die my eertyds alleen behaagde; en noch niet mishaagt: doch dan zou de betekenis van het woord vry wat verloopen zyn. Onze voorvoegſels *Be* en *Ge* verliezen ſomtyds de *e*, en maaken met het zaakelyke deel maar ééne greep, als *Barmhartig* voor *Be-armhartig*, enz. zie den Hr. ten Kate II. deel p. 52. en J. G. Wachterus, *Prolegom. de Particulis Germanorum* p. 10. en 22. Op deezen Grondſlag ſteunende, oordeelen wy dat *Boogen* kan gekomen zyn van *Be-oogen*. zeker de Snorkers (om het tot die over te brengen) *beoogen* of *bedoelen* in hunne woorden, gedachten en werken, altyd dat geene, waarmede zy 't meeſt ophebben. Hoogvliet gebruikt dit woord in eene betekenis, die deeze afleiding ſchynt te begunſtigen, in de Feeſtd. B. III. p. 101.

Dus liet zy 't voort naa Malte, een vruchtbaar eilandt, vaaren,
Digt by Koſyra in de Lybiaanſche baaren,
Terwyl ze op 's Konings deugdt en oude vriendſchap boogt.

daar hy voor, *terwylze* BOOGT OP — hadt konnen zeggen, *terwylze* OOGT OP, *of* BEOOGT. Ovidius: *hoſpitio regis* CONFISA *vetuſto:* d. i. VERTROUWENDE *op het oude gaſtrecht met den Koning.* Wat hiervan zy, toen dit woord eerſt in gebruik kwam, dat, myns oordeels, geweeſt is in 't begin van de voorgaande eeuw, of weinig vroeger, zekerlyk nadat de taal reeds van veele gronden der oudheid was afgeweeken, gebruikte men 't ook op eene andere wyze. Brederode zegt in Rodd. en Alf. *Act.* I.

Ick boogh *niemant wat ick heb, of wat ick hadt.*

hy wil zeggen, ik geef niemand rekenſchap, ik hang niemand aan den neus, wat myn eigen zy, wat ik betaald hebbe, of niet. Hertſp. II. 286.

By lely, voghel, ſtier, is u boogh *ring te achten.*

en in het derde boek *y*. 419.

Of luſt u boghen? *Zeght, wat 's u leen-pronx ommaat*
By dees verachte ryps gheſprenkelde ſieraat?

daar de Hr. P. Vlaming *Boog* door *roem*, en *Boogen* door *roemen* en

pochen verklaart. Maar, wanneer wy die plaatſen van Spiegel met aandacht inzien, zo is BOOG, *uiterlyke pracht en heerlykheid*, en BOOGEN, *zich prachtig uitdoſſchen.* ja 't geen Spiegel in de eerſte plaats heet *boog*, is 't zelfde dat hy in de tweede noemt *leenpronk.* dat hy hiermede doelt op de uiterlyke pracht, en vooral op de *kleeding*, blykt uit het tegengeſtelde; als de geſprengkelde kleuren eener verachte rupſe; en de natuurelyke ſchoonheid der lelien en vogelen. en 't lydt by my geen bedenking, of Spiegel heeft het oog gehad op de woorden van den Mond der Waarheid, die by Matth. VI. 28. 29. aldus ſpreekt: *Ende wat zyt ghy beſorght voor de* KLEEDINGE? *aenmerckt de* LELIEN *des veldts, hoe ſy waſſen: ſy en arbeyden niet, noch en ſpinnen niet. Ende ick ſegghe u, dat oock Salomon in alle ſyne* HEERLYKHEIDT *niet en is* BEKLEEDT *geweeſt, gelyck een van deſen.* in welke woorden men voor *Salomons heerlykheid*, zomen Spiegel wilde naarvolgen, zou konnen zeggen, *Salomons boog.* Wy zullen beſluiten, en laaten elk hiervan oordeelen, zo 't hem behaagt. dit moet ik zeggen, dat het by alle de laatere Dichters van Naame, die het gebruiken, byna noit buiten 't Rym voorkomt, en zeer ſpaarzaam gebezigd wordt: en, wat my belangt, dat ik het noit leeze, of 't ſtoot my. de tyd van des zelfs geboorte, en 't verſchillende gebruik, is niet zeer voordeelig. Doch my zal vriendſchap geſchieden, zo iemand my aantoont, dat het gebruikt is van eenen dier Schryveren, die wy onder den naam van Ouden begrypen.

℣. 441. TIFEüS) Hoogſtr. *Tifoeus*, gelyk ook beneden ℣. 474. tegen Vondels gewoonte, die overal de *œ* en *e* door onze enkele *e*, de *ph* en *th* door *f* en *t* uitdrukt, ook de *y* door *i*: doch my dunkt dat wy de *th*, en de *y*, mede in het Duitſch zeer wel konnen behouden. *Met goôn* ℣. 438. behoorde te weezen, *met de goôn.*

℣. 463. KLIMOP) by ongeluk zyn hier twee letters van plaats verwiſſeld, en is *klimop* veranderd in *kliomp.* doch is hier een drukfout ingekomen, ik heb 'er twee anderen uitgeweerd: want ℣. 459. ſtondt eerſt *zicht* voor *zich*; ℣. 461. *citterveder* voor *citerveder*, d. i. *citerpen*, waarvan zie de Aantek. II. 791. Wat nu het klimop belangt, dat is van ouds verſcheidelyk benoemd. Dan. Heinſius, Hymnus van Bacchus ℣. 323.

Elck hadd' een lange ſpies, bekleet aen alle kant

Met.

Digitized by Google

Met klimmerbladren *groen*, *in zyne rechterhant.*

P. Scriverius in zyne uitlegging op die plaats, uit Euripides:

Hy gaf den Thyrſus in de hant
Vol klimmerkruyt *aen alle kant.*

zo ook op ŷ. 519. maar ŷ. 588. *klimmerblaren.* Heinſius zelf ŷ. 523. *kleverkruyt.* D. Jonktys, Roſelyns Oochjes XIII.

Het angel-klim *hoort Baccho toe.*

in het boek van Bartholomeus den Engelsman, van de Eigenſchappen der dingen B. XVII. cap. 54. wordt het genoemd *wedewint*, of *wederwinde.* zo ſchryft hy: *item plynius ſeyt* li. XVI. c. 23. *dat van* edera, *dat is*, *vander* wedewint *twee ſpecien zyn*, *als wyt ende zwart*, enz. wat verder: *men plach die poeten te croenen mitter* wedewinden *in enen teyken dat ſi levende van ſinnen zyn ende ſubtyl*, *want ſi altoos groyt ende groen is. ende die ghene die ghinghen inden gheweyde des Vryen Vaders*, *dat is des Wyns*, *die men Bachus heet*, *croenden ſi mitten* wederwinde. buiten deeze drie plaatſen, wordt het daar altyd met zyn' Latynſchen naam *edera* genoemd. by Kiliaen vindtmen KLEVER, *klever-boom*, *klemmer-boom:* elders KLIM-OP, Holl. is *Klemmer-boom.* H. Dullaert in zyn Poëzy p. 95. maakt de eerſte greep in *klimop* kort;

Terwyl zy met klimop *het lemmer*
Bewoelt. — — — dat ik niet goedkeur.

ŷ. 501. NEEM UW HANTGEWEER) dat is hier, uw boog en pylen. boven ŷ. 115.

Maer greep een' beker, *groot en zwaer*, *tot* hantgeweer.

Handgeweer is, dat men in de hand voert, en zo gebruikt. G. Brandt in De Ruiter B. VI. p. 322. *toen dit gezelſchap met de ſloep*, *en eenig* handgeweer *van musketten en pieken*, *by 't eiland quaamen.*

ŷ. 524. De TAEIE PEES) Abr. vander Myll, op den Oſſenſtal, of *Bucolica* van Virgilius, door van Mander vertaald:

Siet daer Virgilii booch ſtaend' op ſyn Duytſch gepeeſt.

ŷ. 529. KLATEREN) is een helklinkend en ſcherp geluid geeven. J. de Decker, Lof der Geldz. p. 201.

Dat ik op 't klateren, *op 't klinken van myn goud*,
De volcken heb verzaemt, *de ſteden heb gebout.*

Anna Byns, Refereinen I. boek.

Digitized by Google

Tvolc clapt nu, dat hem de tanden clateren.

doch wordt doorgaans aan de zweep toegeſchreeven. Hooft in Granida p. 466. —— *en 't buldrende gelnk*

Vry klatre *met zyn* zweep, *'t zal my geen vreez' imprenten.*

Vondel in Virg. En. VII. p. 261. klaterde *met de* zweep. B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* III. *ſc.* 2.

Met myn bebloede zweep, *die* klaterde *als de donder.*

hiervan ook *klaterbuſſe* voor *donderbus* (ſchoon de donder meer *rommelt*, dan *klatert.*) De Hr. van Noordwyk aan D. Heinſius ŷ. 39.

Oft op Achillis ſchilt met klaterbuſſen *ſpeyten.*

Men kan aanmerken, dat deeze drie letteren KLA, zeer bequaam zyn, om een helder geluid, dat tevens ſterk is, uit te drukken, gelyk zulks ook blykt uit de woorden zelfs, als *klaar*, *klappen*, *klateren*, *klank*, *klaroen*, enz. gelyk integendeel een doffer geluid uitgedrukt wordt door de O, als in *dof* zelf, en voorts, *bom*, *trommel*, *gedommel*, *rommelen*, *donder*, enz. de vermenging van dit *klaare* en *doffe* geluid, dat is, als van *klaroenen* en *trommen*, drukt onze Dichter kunſtig uit, in het voorgaande boek ŷ. 528.

Vernam een luit geſchal van ranzmoelend gedommel,
Kromhoren, koperklank, klaeroen en bom en trommel,
Dat haer in d'ooren klonk.

Hieruit kannen leeren, van hoe keurelyke en eigelyke woorden onze taal voorzien zy. doch om die wel te gebruiken, is het oordeel des ſchryvers noodzaakelyk. Zie ook de Aantek. XII. 364.

ŷ. 556. SCHAVEN) de ſtroomen worden niet onaardig gezeid de landen te *ſchaaven:* niet alleen omdat zy de oevers ſlyten, maar ook doorgaans de hoeken en punten wegneemen en afſpoelen. Zo ſpreekt Antonides van *ſteden ſchaaven*, Yſtr. B. IV. p. 137.

—— *de nabuurſteen, die d'eedle Maesſtroom* ſchaeft.

ŷ. 559. CIANE EN ARETUIS) de tweede greep in *Ciane*, of beter *Cyane*, is kort, de laatſte lang. Vondel noemt haar ŷ. 562. en 632. *Ciaen*, dat wat hard luidt, voor een' vrouwennaam. Voor *Bacchias* ŷ. 555. zoumen beter leezen *Bácchius*, mede de tweede greep kort, volgens den ouden uitlegger van Apollonius Rhodius IV. 1202. die hem noemt Βάκχιος. Zie de Aantek. van den Hooggeleerden Hr. Pieter Burman, op deeze plaats van Ovidius.

ŷ. 588.

Digitized by Google

ŷ. 588. LENDENS) zo ook ŷ. 593. welke beide plaatſen door Hoogſtr. veranderd zyn in *lenden:* dewyl 't hier echter tweemaalen voorkomt, kan 't geen drukfeil zyn. ſchoon hy zelf op andere plaatſen ſchryft *lenden*, als IV. 656. 693. 996. IX. 235. XII. 616. 727. tenzy *lenden* daar in 't eenvoudige getal ſtaa, gelyk hy 't duidelyk ſtelt in de Maeghdebrieven V. ŷ. 176.

— — — *de* lenden, *opgereten*
Met haecken, GLINSTER *met een koſtelycker gloet*
Van verf en levent root, dan Tyriſch purper doet.

Kiliaen zegt LENDE in 't eenv. Hooft in 't meerv. *Lenden*, in den 92. Brief: *Landdouwe*, *dien de* lenden *van 't gemak en de weelde gebroken* WAREN. Zodat Hooft en Vondel, die twee groote Taalmeeſters, hier beide van het oude en nieuwe gebruik van dit woord afgegaan zyn: want men zegt nu noch, en men zei ook van ouds in 't meerv. LENDENEN. Zo ſchryft A. Hoogvliet in Abraham den Aartsvader, een loffelyk en fraai werk, waardoor die Dichter getoond heeft, dat zyn vertaaling van Ovid. Feeſtdagen ſlechts als een voorſpel van weezendlyker dichtoeffening moet aangemerkt worden: B. III. p. 66. daar hy Sem tot Abram doet zeggen:

— — — *'k omhelze in deezen ſtaat*
In nuwe lendenen *'t alzegenende zaat.*

zo doen ook de Vertaalers van den Bybel: zie Jerem. XLVIII. 37. Ezech. XXI. 6. XLVII. 4. Nahum II. 1. enz. in de eerſte deezer plaatſen heeft de oude Vertaaler 1477. *rugge*, in de laatſte *dyn lenden*, in het eenvoud. want in de twee anderen, *lendenen*. Dan. Heinſius, Lofz. van J. C. ŷ. 555.

Indien Typheus roert zyn lendenen, *en geeft*
Van onder eenen ſchreeu ----

De ſchryver van de Hiſt. van Alexander 1515. cap 11. *haer betrouwen dat en ſtelden ſi in hare voeten niet, maer in hare* lendenen. Tſeep vol wonders 1514. cap. 2. *het* (t. w. *kint*, *dat onder die planete van Saturnus gheboren wort*) *ſal ſtercke* lendenen *hebben*, *ende een crank hooft*. De Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 2. b. *metten* lendenen *ende rugghe crom*. En ik weet niet, waarom wy hiervan zouden afgaan.

ŷ. 603. BY NACHT, EN DONKRE EN KLAERE MAEN) beter oordeel ik: *by nacht*, BY *donkre en klaere maen*.

ŷ. 614.

Digitized by Google

ŷ. 614. EENE TEIL VOL MOES) *teil* is een ſchotel van gebakken aarde. Tſcep vol wonders 1514. cap. 160. *een ronde eerden* teyle. en te vooren cap. 117. *tuſſchen twee* teylen *wel tſamen ghevoecht.* Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 22. p. 146.

Maer is dan niet een teil *of pot daer onder*
Te zetten, tot behoudenis van 't nat?

ŷ. 616. PRACHSTER) dat is, *Bedelaarſter.* Het ſchynt, dat de Hr. van Zuilichem, uit wiens werken, en vooral Sneldichten, anders groot licht, omtrent de eigelyke betekeniſſen der woorden, te haalen is, het woord *pracchen* niet kende, toen hy ſchreef, Sneldicht XVI. 71. *Het lacchen heeft geen weerga, Griet,*
Daer rymt op 't woord van lacchen, niet.
immers rymt *pracchen* op *lacchen*, niet alleen by anderen, maar ook, dat vreemd is, by dien zelfden ſchryver, Sneld. XVIII. 130.

'k Sagh joncker Gysbert met ſyn' goude ketingh PRACCHEN,
Als waer hy Heer van 't Land. ſiet, ſei 'ck, dat 's om te lacchen,
Men leght de dollen aen een' ketingh of een' baſt;
Hier 's oock een ketingh, maer s' is aen den dollen vaſt.

Maar, ſchoon hy 't woord hier gebruikt, zo ſchynt hy echter de betekenis niet wel gekend te hebben. want *pracchen* heeft geen overeenkomſt met *pracht*, gelyk 't hier voorkomt, in *pracchen als waer hy heer van 't Land.* 't Is zelfs het tegendeel van *pracht*, 't zy men 't neeme, zo als de Dichters 't gebruiken, 't zy men de verklaaring van Plantyn, of Kiliaen volge. Plantyn vertaalt het door *Avaritiâ ardere: avarè accumulare:* dat is, *zeer gierig zyn; gieriglyk byeenſchraapen.* Kiliaen, door *parcere ſumptui; parcè vivere:* dat is, *onkoſten beſpaaren, zuinig leeven.* Maar de Dichters zeggen *pracchen* voor *troggelen, bedelen*, enz. gelyk Vondel hier *prachſter* voor *bedelaarſter.* ik weet niet, dat hy in dit werk *pracchen* gebruikt: maar in Joan. den Boetgez. B. V. p. 88. zegt hy:

Diogenes zit arm, geſcholen in zyn ton,
En ryck, wil een' monarch, die hem de rycke zon
Beneemt, en niet vermagh by al zyn maght te geven,
Niet prachen *om een gaef.*

in Edipus, naby 't einde:

Gedoogh niet datze uw bloetverwant belachen,
Uw nichten, droef van d'echt verſteecken, prachen,

Om-

Digitized by Google

Omzwerven, uitgeſchupt door 't ganſche ryck.

in de Roomſche Lier, aan D. Moſtert ŷ. 18.

Zy janckt van hartepyn, of kropt haer ſpyt,
Of pracht *om 't mondek yn, of walght, of byt*
Verſlete boelen.

De zoetvloeiende Poot, in zyn Vrolyk Leeven p. 405.

Hoeft gy geen kleêren nochte koſt
Van goede liên te prachen,
Wat ſcheelt 't u hoe de werelt hoft?
Daer Heraklyt om ſchreien moſt,
Moſt Demokryt om lachen.

A. Pels in Horat. Dichtkunſt ŷ. 257.

Gelyk een aangezicht, dat lacht, ons mee doet lachchen,
Zo weet een ſchreiend ons meêlyden af te prachchen.

De zelfde, Gebr. en Misbr. des Tooneels ŷ. 713.

't Is wel te vreezen, dat zulk lieven, lonken, lachchen,
Zo lodderlyk, en los malkand're om lusjes prachchen,
De jeugd in brand zet ——

in dien zelfden zin zeggen ook, Spiegel, Hertſp. I. 70.

Na lang pluymſtrycks geprach *haar leven beedlers enden.*

Anna R. Viſſcher, aan Dan. Heinſius:

—— —— *maer* [*ik*] prach *met trogglent gnocken*
Nu om een ſchuyfjen, en van 't geen zy gulſich ſlocken
Een weynichjen ter ſluyck.

Brederode in Rod. en Alf. *Act.* I.

Loopt mit jou duyten in ien pomp, of gheeft ſe dieſe pracchen.

ŷ. 646. AL 'T EILANT DOOR) tot meerder klaarheid, heb ik deeze woorden tuſſchen twee *commaas* gezet. want in den ouden druk, daarmen dit vaars, zonder onderſcheidinge, aldus leeſt:

Hierover toornigh brakze al 't eilant door den ploegh.

ſchynt hy te zeggen, datze *door den ploeg* al 't eiland brak. maar zy brak den ploeg, d. i. de ploegen, *al 't eiland door*, door het ganſche eiland. zo noodzaakelyk is 't, wel acht te geeven op die tekenen van onderſcheiding. zie boven II. 154. p. 108.

ŷ. 647. JOEGH) zo ſpreekt en ſchryftmen nu, ik mag wel zeggen altyd; en niet *jaagde*. wy zullen eerſt zien, wat onze Spraak-

Digitized by Google

kunſtſchryvers daarvan zeggen; dan het hedendaagſche, en eindelyk het oude gebruik hieromtrent aantekenen. Moonen, Spr. p. 220. Ik *jaege*, Ik JOEG, *gejaegt*. Sewel p. 172. Ik *jaag*, Ik JOEG, *gejaagd*. maar p. 161. Ik *jaag*, Ik JAAGDE *en* JOEG, *gejaagd*. Ten Kate I. deel p. 562. Jagen, JOEG, *oul. in* Præt. Part. GEJAGEN, *doch nu* GEJAEGT, *gelyk ook wel in* Imperf. JAEGDE, *en derhalven ook van de I Claſſe*. en II. deel p. 223. Jaegen, JOEG (*ook nu* JAEGDE) GEJAEGT (*oul.* GEJAGEN) — De Hr. Ten Kate oordeelt dan anders, en houdt *jaagen*, *joeg*, *gejagen*, voor 't oude, maar *jaagde*, *gejaagd*, voor 't nieuwe. maar dat *joeg* nieuw, en *jaagde* oud is, en dat die Hr. zich derhalve hier verzint, zal blyken uit de volgende voorbeelden. JOEG zegt onze Dichter ook boven ŷ. 444. en B. XI. ŷ. 1002. en B. XIV. ŷ. 581. nergens *jaagde*. zo ook in Virg. En. VII. p. 263. *Hier* joegh *de Kocytiſche maeght den winthonden haeſtigh een razerny aen*. Hooft in de Medicis p. 188. *tot dat hy Francesco Maria de Ruvere, Hartogh van Urbin, uit zynen ſtaat* verjoegh, *en Laurens* (de Medicis) *daar in zette*. In de Nederl. Hiſt. B. XVII. p. 714. *die den Rennenberg ſchen de verooverde vendels* ontjoeghen, *en voeten maakten*. G. Brandt in De Ruiter p. 5. *dat de ſchoolmeeſters hem ter ſchoole* uitjoegen. en weder B. VIII. p. 440. *het ongeluk van den ſtorm ſtrekte tot hun geluk, en* joeg *hun zoo veel ſcheepen in den mondt*. De Hr. K. Boon van Engelant, in zyn Gedichten p. 7.

De roovers weêr verjoeg *van het gebochte ſtrant*.

Huygens, Oogen-trooſt p. 259. — *meer dan wy door 't beleid*
Van twee jong' oogen oyt bejoegen.

en in 't laatſte Sneldicht van het XIV. Boek:

Klein' kinderen geraes joegh *Sander uit ſyn' boecken*.

J. Oudaen in Konradyn *Act*. I.

't Luidruchtig nacht-geſchal en al 't gemengt geluyd
Joeg *my verwond'ring aan*.

dit deedt my, als anderen, voorheene mede ſchryven in myncn Achilles *Act*. I. aan 't einde:

Hoe Hectors woede vuiſt het Griek ſche heir verſloeg,
En Agamemnon 't ſtaal in 't beevend harte joeg.

het ſtaa my vry my zelven mede aantehaalen in dat geene, dat ik in anderen afkeur. Ik vind dit ook by de Vertaalers van den Bybel, als, Pſ. XXXIV. 1. *die hem wech* joegh. en Geneſ. XV. 11, *maar Abram* joegh *het wech*. die echter even te vooren Gen. XIV. 14. ge-

Digitized by Google

geſchreeven hadden: *ende hy* JAEGDE *ſe na tot Dan toe:* gelyk weder in 't volgende 15. vers. En nu zullen wy overgaan tot de geenen, by wie ik JAAGDE gevonden heb: en mag hier met recht de eerſte plaats bekleeden onze Hollandſche Rymkronykſchryver Melis Stoke: die ſchryft in Govert m. d. Bult ŷ. 72. *edit.* 1591.

Ende hi bejagede *veel eren.*

in Died. VI. ŷ. 237. Bejaechde *hi vri ter ſelver ſtonde*
Beide Reinsburch ende t' Egmonde.

in Flor. III. ŷ. 165. *Ende* verjaechdenſe *van daen.*

in Ada ŷ. 447. ſchryft hy, *Jaghede.* MS. 1452. p. 18. *ic* jaechde *al die vlieghen wech.* De oude Vertaaler van den Bybel 1477. Geneſ. XV. 11. *ende die vogelen vielen neder op die crenghen, ende Abram* verjaechdeſe *daer of.* Legende van St. Dominicus 1478. fol. 144. a. *ende hi las naerſtelic, ende* bejaechde *daer in volmaectheit van leven.* Deſtructie van Troyen 1479. fol. 80. b. *want die Gryecken die Troeyanen doe achterwaerts dreven ende* jagheden. Faſciculus Temporum 1480. fol. 161. a. *dat hi creech grote victori ende ſonderling tegens den ghenen, die dat Ryck van Sicilien aenvochten, die hi* verjaechde. Der Sielen Troeſt 1484. fol. 28. a. *ende ſloegen Simon mit dree ende mit ſteen, ende* jaechden *al naect uter ſtat van Romen.* De Vert. van Boëtius 1485. fol. 48. b. *by dien datmenſe daghelics vut aller heeren hove, ende vut aller goeder mannen huſe* jaeghde *ende verſtac, zo waer men mochte.* G. Ruychrock, Hiſt. van Orienten, MS. 1486. in de Voorr. *van Bacho, die tweeſte zoon van Occata Can, hoe hy vercreech tryck van Cumanien, ende de Cumanen* jaechde *tot dat ryck van Ungarien.* En fol. 16. *dat hy vuyt dien rycken* verjaechde *ende verdreeff alle die luyden des Keyſers van Romen.* Hiſt. van Alexander 1515. cap. 7. *ende hi* verjaechdeſe *alle.* By geenen van deeze ſchryveren heb ik JOEG gevonden; zodat by de ſtukken blykt, dat dit het nieuwe en verbaſterde, maar JAAGDE het oude en wettige is. Voeg hier noch by 't geen ik gevonden heb in eene geſchreeven verzaameling van Liedekens van wier ouderdom de Leezer uit den ſtyl en ſchryfwyze oordeele:

En tgeen ick jagher met voordacht
Najaechden *tot dien ſtonden,*
Cond ick ock niet door al myn cracht
Eens metten pyl gewonden.

ook ſchryft Sewel in zyne Spraakk. p. 33. zeer wel: *hy* jaagde *het hert.* Ik oordeel dan, dewyl de regelen der taale hier volkomen

Digitized by Google

overeenſtemmen met het gebruik der Ouden, dat JAAGDE alleen goed is, en JOEG (dat onregelmaatig is) dierhalve volkomen behoorde uitgebannen te worden. Wat nu GEJAGEN belangt, dat Ten Kate zegt oul. in gebruik geweeſt te zyn, ik twyffel of die Heer dat met goede bewyzen zou konnen aantoonen. in myne Aantekeningen vind ik 't nergens, en ſtaat my ook niet voor, dat ik 't ergens geleezen heb. maar deezer dagen den Spiegel Hiſtoriael van Lod. van Velthem, zekerlyk oudgenoeg om by hem te zien hoe de Ouden ſchreeven, doorbladerende, vond ik daar het tegendeel; als B. II. cap. 21.

Ende die Kerſtine waren in enen caſteel
Som GEJAGET, *die mochten ontgaen.*

en cap. 24. weder *gejaget*. B. III. cap. 3. *Dat hem God heeft* toegejaeght. Noch eens B. IV. cap. 37.

Si waren verjaecht *van dien van Brugge.*

¥. 663. DIE EER LANG HIER AENQUAM) *Eer lang* ſtaat hier voor *onlangs*: dat ik geloof zonder voorbeeld te zyn. doch ſtrydt die betekenis tegen den aard en oorſprong van 't woord zelf. *Voorlang* en *Onlangs* verſchillen veel: doch zou *Eerlang* veel eerder *Voorlang*, dan *Onlangs*, konnen betekenen.

¥. 688. MET EEN ZWAERT VAN ROU DOORREGEN) deeze uitdrukking komt my wat hard voor. De fabel van Ceres, haar dochter Prozerpyn zoekende, verhaalt Ovidius noch eens in 't breede in zyn Feeſtdagen B. IV. zie zynen Vertaaler A. Hoogvliet p. 133–143. maar daar zegt hy p. 141. dat de Zon aan Ceres ontdekte waar haar dochter was; 't welk hier aan Arethuze wordt toegeſchreeven.

¥. 709. WY HOEVEN ZEKER ONS DIEN SCHOONZOON NIET TE SCHAEMEN) A. Hoogvliet, in deeze zelfde fabel, als boven p. 142.

— *wy hoeven ons* DES *ſchoonzoons niet te ſchaemen.*

dat my, om de waarheid te zeggen, beter behaagt. zo gebruikt hy *ſchaamen* weder met een' *Genitivus*, in 't zelfde werk VI. p. 196.

Gy zelf, Apol, hadt u DIER *zuſter niet geſchaams.*

¥. 722. EN ZEVEN KERNEN AT VAN 'T BLEEKE TUINOOFT) dit wordt hier verklikt van Askalafus, maar in de Feeſtdagen van Merkurius: daar ook alleen van *drie* kernen gewaagd wordt: Hoog-

vliet

Digitized by Google

vliet p. 142. *De ontſchaakte, zei hy, heeft* DRIE korrelen *genooten,*
Die in de ſchellen der granaatvrucht *zyn geſlooten.*

℣. 756. HONIGHZOETE LIPPEN) deeze benaaming van *honigzoet* wordt dikwils gegeeven aan lippen, mond, tong, enz. om de vleiende zachtheid, en 't lieffelyk vermogen van eene aangenaame en welſpreekende tong uit te drukken. Moonen, in zyn' Herderszang Walburg p. 97.

En magh ik luiſtren naer uw' HONIGHZOETEN mont.

B. Vollenhove, Broedermoord II. 4.

Uw HONIGHZOETE taal *kan het zyn hart bekooren.*

Vondel in Palamedes *Act.* III. *ſc.* 3.

Door zyn ervaeren brein en HONIGHZOETE tong.

Brederode in Lucelle: — — *valſche praet,*
Die men gheſuyckert maeckt met HONICH-SOETE woorden.

dit zoet wordt mede gevonden in fraaie dichtwerken en Poëtiſche vindingen: Zach. Heyns in Bartas I. 5. p. 225. van Virgilius:

Door zyn geleerde pen, en HONICH-SOET gedicht.

J. de Haas, Verd. der Poëzye p. 569. *Heliodoor in zyne* HONIGHZOETE uitvinding *van die ſchildery der liefde in Theagenes en Chariklea.* 't Is een lieffelyke *honigbeek* die der penne van den Droſt Hooft uitſtroomde, in zyn Rampz. dan den huize Medicis p. 211. *Maar de werelt waar een hemel, wen zo ſmaaklyk een'* honighbeek *zonder menxel van bitternis der allergroenſte gal wilde vlieten.* Maar och of 't alleen gal waare, en zich niet ſomtyds doodelyk vergift onder dien honig verborg; gelyk J. Vollenhove ſchryft, Heerl. der Rechtvaardigen p. 37. *hoe de zondaar, onder den* honig *van luttel vleeſchelyk vermaak, dadelyk* zielvergift *inzwelgt.* D. Heinſius, Lofz. van J. C. ℣. 609.

O Jeſu ſoete naem, zoet boven alle maten
Soet boven honichdau, en boven honichraten,
Soet boven al het riet dat Indien ons ſent,
Soet boven al het ſoet dat yemant is bekent.

℣. 763. TE GELYK) hier zeer verkeerd, doch om 't rym, geplaatſt. want geheel anders, voor *te gelyk*, hadt hy moeten ſchryven, *beurt om beurt.*

℣. 775. VAN STROOMGODT ALFEÜS) zo ook beneden ℣. 807.

Digitized by Google

moest zyn *Alfëüs*, de tweede lang. zie, van deezen naam, de Aantek. boven II. 337. en diergelyke verkeerde toonplaatsingen in eigene naamen hier boven ŷ. 120. 411. 559.

ŷ. 777. EN NIEMANT MEER DAN IK PLAGH BOSSCHEN TE BEMINNEN) *Niemant meer dan ik*, is dubbelzinnig, en schynt hier te staan voor *ik alleen*: doch dat is de meening niet. Echter zyn de woorden goed, maar moesten anders geplaatst zyn. *plagh* behoorde te staan tusschen *niemant* en *meer*. of aldus:

Geen maeght plagh, meer dan ik, de bosschen te beminnen.

Onze dichter uit zich evenwel noch eens op de zelfde wyze XIV. 20.

— — *welk een kracht en maght in kruiden*
En planten steekt, en watze uitwerken en bedniden
Weet NIEMANT MEER dan ik. —

hoewel daar de woorden *niemant meer* niet wel te scheiden zyn, maar Vondel hadt alzo wel en beter konnen schryven:

Weet niemant BET *dan ik.* —

want *bet* voor *beter*, zegt hy ook II. 527. VI. 113. 234. noch schryft hy VIII. 103.

En hoe zoude IEMANT MEER dan ik *hierin vermogen.*

hoewel het daar niet dubbelzinnig kan genomen worden.

ŷ. 780. WERT MY ALLEEN) alsmen deeze woorden in hun verband en saamenhang met de voorgaande leest, zalmen zien, dat voor dezelven noodzaakelyk deeze volgenden, *nochtans wert my*, moeten geleezen worden.

ŷ. 799. AEN 'T LOBBREN TOT DE KNIEN) boven IV. 472.

— — — *hy plompt in 't water van de bron*
En lobberende *klapt met holle en platte palmen*
Der handen op zyn borst uit weelde —

Jan Vos, Dood van Tesselscha Roemer Visschers p. 690. daar de Vechtstroom aldus spreekende wordt ingevoerd:

— — — *hoe! is de mondt gestopt*
Die my zoo meenigmaal van onder op deedt lobbren?

Brederode in Griane *Act.* III.

Op bobbert uit de grondt, ghy gladde meereminnen,
Nu lobbert, *baeckert u beslymt en glib'rich lyf.*

ŷ. 706.

Digitized by Google

ŷ. 806. GA NEDERZITTEN OP DEN KOELEN WATERKANT) indien zy ging nederzitten, hoe kon Alfeüs haar dan vraagen, als ŷ. 808. *Waer looptge, ô Arethuze?* Ovidius zegt, datze verſchrikt naar den naaſten oever vluchtte (niet dat zy ging nederzitten) want ze vluchtte om hem te ontloopen, en aan dien kant, daar haar kleederen niet waaren, als uit het vervolg blykt.

ŷ. 816. GELYK DE HAVIK SNEL DE DUIF ZIT OP DE HAKKEN) deeze ſpreekwys wordt voegelyker gebruikt van loopende, dan van vliegende dieren. B. Vollenh. Broedermoord, in den Rey van het II. bedryf:

Dat tuighde ons heden Amurat,
Die Mandranelle moedigſt zat
Op zyne HIELEN *in het veldt.*

en *Act.* III. *ſc.* 2.

Om dat Eetes kort op haare HIELEN zit.

Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 19. p. 123.

En d'Overſte, die op zyn HAKKEN zit,
Hem nu eens dat gebien zal, nu eens dit.

Vondel, Maeghdebrieven I. 65. — *een korte welluſt ſmart*
Oneindelyck, en leet volght *lief* op zyne HIELEN.

ŷ. 825. IN 'T HEENETREKKEN) zou Vondel ook geſchreeven hebben, *heenerekken?* ten minſte is dit woord bekwaamer om den ſchichtigen loop en ſnelle vlucht deezer, voor haare eer bekommerde vlietmaagd, uit te drukken: want *heenetrekken* kan ook op iemands gemak geſchieden. Doch ik beken niet te weeten, of Vondel elders *heenerekken*, of *rekken* voor *loopen*, gebruikt.

ŷ. 836. GELYK EEN BLINDEN) zou niet beter zyn, *gelyk* DE *blinden?* H. de Groot, Bewys van de W. G. p. 23.

Hier nae ſoo kond' een menſch wel taſten als DE blinden.

ŷ. 864. AENGENAEM) van ouds zeimen ook *genaem*. Kiliaen: GHE-NAEM: *ghe-naemigh*, aenghenaem. van wien L. Meyer dit in zyn' Woordenſchat III. ontleend heeft. Hiſt. van Alexander 1515. cap. 7. *dat hi zyn ſpel keeren wilde tot andere, dyen dat* GHENAEM *was.* in den Gulden Troen, beſchreeven 1386. fol. I. c. *of ſi Gode* GHENAEM *ſyn*

ſyn ende weert ſyn. en zo dikwils.

ŷ. 873. NIET VEEL TE MAEIEN) zo, by geval, in 't volgende vaars, *was* ſtondt voor *wert*, zou dit *veel* hier beſtaan konnen. Doch de leezer zy gewaarſchouwd, dat het een drukfout is, voor *viel*, gelyk in den ouden druk ſtaat.

ŷ. 878. MEN VRAEGHDE) 't is met *vraagen* eveneens als met *jaagen*. maar Vondel gebruikt dit woord beter dan 't andere, want hy zegt nergens *vroeg*. Sewel erkent ook hier beide, VRAAGDE en VROEG, p. 161. maar p. 174. alleen VROEG. Ten Kate handelt dit woord eveneens als *jaagen*, en zegt I. deel p. 562. datmen oulinks zeide, *Vraegen*, VROEG, GEVRAGEN: doch nu ook wel VRAEGDE, GEVRAEGD. doch Moonen ſchynt het beter getroffen te hebben, want op dien lyſt van ongelykvloeiende Werkwoorden, daar hy *jaagen* plaatſte, vind ik *vraagen* niet. hy volgde Vondel. Maar de Ouden zeiden ook altyd *vraagde*, *gevraagd*; ja ook de meeſte laater Schryvers. alleen by eenige weinigen vind ik 't verbaſterde *vroeg*: als by Brederode, Rod. en Alf. I.

— — — *dat ick my ſelven* vroegh,
Wat dat de dienſtmaeght deed', of ſy huylden of loegh.

S. Coſter in Ithis *Act.* III. *ſc.* 1.

Nadatze dat met angſt, zoo 't ſcheen, had lang gedaen,
Zachze my aen, en vriech, *zecht maegd, waer is u woning?*

Hoogvliet, in Ovid. Feeſtd. B. I. p. 12.

— — *ik* vroeg *op nieuw en ſprak.*

en p. 13. *Maar waarom*, vroeg *ik* —

de zelfde, in Abrah. den Aartsv. B. VIII. p. 182.

Toen vroeg *de Koning aan vrou Sare* —

En zal ik wederom geen zwarigheid maaken, om, by deeze weinigen, ook my zelven te voegen, die noch niet lang geleeden in mynen Horatius, Hekeld. I. 9. p. 41. ſchreef; *en my by de hand gevat hebbende*, vroeg *hy my*. en zo ook p. 42. 28. en elders. 't welk ik hier herroep en afkeur, als geſprooten uit een oordeel, niet op bewyzen, maar op gisſingen, gegrondveſt, gelyk 't doorgaans gaat. Laaten nu de volgende Bewyzen voor my ſpreeken. M. Stoke, Flor. III. ŷ. 289.

Ende vraechden *in menighen rade,*
Watmen te ſulker noet beſt dade.

Lod.

Digitized by Google

Lod. van Velthem, Spiegel Hiſtor. B. V. cap. 15.
Ende vrageden, *of ſi Kerſtendoem begaren.*
en VI. 4. *Doe vraechdic* — Ja zelfs al by Willeramus p. 99. *ô* ſanctæ animæ, *ir* FRAGODOT *welich min* Sponſus *ſi.* d. i. *O heilige zielen, gy* vragedet, *hoedanig myn bruidegom zy.* MS. 1452. p. 2. *ic* vraechde *daerna eens den zelven ridder.* ook p. 19. 21. enz. in den Bybel 1477. Geneſ. XX. 10. *ende echter ſoe* vraghede *hi ende ſeide.* Legende van St. Steven 1478. fol. 142. a. *ende hi* vraechde *hem waerom dat hyt verroekeloeſt hadde.* Faſciculus Temporum 1480. fol. 28. b. *daer om* vraechde *hy een yghelick, hoe lief dat ſi hem hadden.* Der Sielen Troeſt 1484. fol. 1. b. *daer quamen alle die wiſe meeſters ende hoorden ende* vraechden *vander heyligher ſchrift.* Den Gulden Troen 1484. (geſchreeven 1386.) fol. 34. a. *want doe ſi* vraechden, *Heer wat wercstu?* de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 13. b. *als hy philoſophien* vraeghde. en fol. 23. b. *dat hy de twee oudren die Suzanna verrieden, elken byzondre ende alleene* vraeghde. noch eens fol. 73. b. *Alexander teiner tyd* vraeghde. Hiſt. van Alexander 1513. cap. 1. *dat ſi hem* vraechde, *waerom dat hi haer ſoe ſcherpelic beſach.* De Rederykers van de Antwerpſche Violier, die in den Jaare 1539. te Gend onder XIX. Kamers den hoogſten prys behaalde (waarom zy naderhand, volgens gebruik, de Kunſtgenooten tot haarent noodigde, t. w. op 't Landjuweel 1561.) in hun Spel van Zinne:

Twaer beſt dat ghyt vraechdet *alst mach gebueren*
Der Wet, gegeven van God in geſchrifte.

zie daar VRAAGDE mede genoegſaam beweezen uit de Ouden, even gelyk *jaagde.* volgen hier nu eenige nieuwe Schryvers, die ook *vraagde* behouden hebben. Roemer Viſſcher, Ghenoeg. Boerten I. 4.

Dat Hippelclincxken, dat niet een haer heeft om zyn mont,
Tronde giſter een wyf, dan de paep maecktet te bont,
Segt my goe mannen, vraechde *hy overluyt,*
Welck van dees twee is hier nu de bruyt.

D. Heinſius, Bruilofliet y. 27. *Men* vraechde *naer het quaet* — De Vertaalers van den Bybel, Jerem. XXXVII. 17. *ende de Koningh* vraeghde *hem* — ook XXXVIII. 27. en elders. Huygens Sneld. XIV. 23. XVI. 94. enz. D. de Potter, Getr. Harder V. 5. 196. — *ick quam u tegen, En* vraeghd' *u na beſcheyt.* Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 23. p. 150. *Hy* vraegde *dan* — L. Bake, in zyne Bybelgezangen p. 9.

Digitized by Google

Wanneer de kinders haar bedroefde moeders vraagden.

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* V. *ſc.* 4.

—— —— *en* vraagden *yvrigh voort*
Naar 't hof en naar den vorſt.

G. Brandt in De Ruiter p. 17. *eindelyk* vraagde *de Kapitein.* en in zyn Poëzy p. 173. *men* vraagde *ſtraks* —— En (dien ik hier byna vergeeten had) de Droſt Hooft, in Henrik p. 17. *de Hooghduitſch* —— vraaghde; *zyt ghy Coligny?* Van GEVRAAGEN (voor *gevraagd*, het welk MS. 1452. p. 85. en elders voorkomt) heb ik zo weinig een voorbeeld konnen vinden, als van *gejaagen.*

ZESDE BOEK.

INHOUD.

HOE LATONE DE BOEREN) in den ouden druk ſtaat voor *Latone*, de naam van *Diane.* Doch het was niet Diane, maar haar moeder *Latone*, die deeze boeren door haaren vloek in Kikvorſchen herſchiep; zeggende, volgens onzen Dichter, beneden ŷ. 499.

Gy moet, een in een uit, gedooken in elenden,
Uw leven in dien ſtank en modderpoelen enden.
De nadruk volght dien vloek. enz.

en Diane hadt 'er weinig weet van, als die pas geboren was, en, met haaren tweelingbroeder, de borſten haarer moeder ledigh gezoogen hadt, gelyk blykt ŷ. 467. Vondel, die den Inhoud van dit werk ſchier geheel vertaald heeft uit het Latyn van Guil. Canterus, miſt hier in naarvolging van dien Geleerden Man, die mede ſchryft: *Lycios ruſticos in ranas à* Diana *verſos:* voor, *à Latona.*

ERICHTHEUS GERAEKTE OP ZYNEN STOEL, BY WIENS DOCHTER, ORITIA, BOREAS KALAÏS EN ZETES TEELDE) in den ouden druk leeſtmen: *wien Oritia Boreas en Kalaïs en Zetes baerde.*

Ik

Digitized by Google

Ik heb in myne verandering 't Latyn van Canterus gevolgd: *è cujus filia Orithyia, Boreas Calaim procreavit et Zethen.* want Boreas was de Vader van Kalaïs en Zethes, en niet de broeder. Ik heb my deeze veranderingen durven onderwinden, omdat dit geen weezendlyk gedeelte van deeze vertaalinge is, en echter noodzaakelyk dient overeen te ſtemmen met het werk zelf.

℣. 40. MET MY STRYDEN) in den volgenden regel zegt zy, *ons.*

Zy ſtofte: laetze vry in 't werken met MY *ſtryden,*
En wintze het, zy ſtraffe ONS *vry.*

Of zich iemand hieraan ſtiet, die weete dat de Latynſche Dichters dikwils zo te ſpreeken gewoon waaren. Ovid. *in Ibin* ℣. 5.

Nec quemquam noſtri, *niſi* ME, *laſere libelli.*

daar anderen, dit niet goed keurende, *me* veranderd hadden in *nos*, beweert de Heer P. Burman, datmen beter *me* behoude, vooreerſt, omdat *noſtri niſi nos*, zo wel niet klinkt, wegens de herhaaling der letter *n*; en ten anderen, omdat de beſte Latynſche Dichters gewoon waaren, deeze vryheid te gebruiken, en dikwils *my* en *ons* in het zelfde vaars verwiſſelden; gelyk daar breeder met voorbeelden wordt aangetoond. Deeze Aanmerking is ook goed in 't Duitſch.

℣. 58. SNAER) dat is *ſchoondochter.* David de Potter, Getr. Harder, *Act.* V. *ſc.* 7. ℣. 10.

Schoonmoeder zynde van twee ſlecht-geſtelde ſnaeren.

℣. 85. TOT AEN 'T MIDLYF) beneden B. IX. ℣. 494. zegt hy *middenlyf.* *En overtrekt ze allengs tot aen het* middenlyf.

doch in t' ſamengevoegde woorden gebruiktmen dikwils alleen de eerſte greep *mid*, gelyk altyd in *middag*, en ſomtyds mede in *midnacht*, als onze Dichter beneden VII. 272. en B. Vollenhove in de Broedermoord te Tranziane, verſcheiden maal ſchryft. Hooft in Henrik p. 23. *tegens over Louvre*, midwege *der Seine.* en in de Nederl. Hiſtorien p. 999. *teeghens dat de helſche branders ter* mid-ebbe *zouden aankoomen.* Vondel in Virg. En. B. I. p. 145.

W'anneer zyn moeder hem in 't midwoudt *tegentreet.*

℣. 89. HET LICHTE KLEUR) Hoogſtr. DE *lichte kleur.* immers tekent hy zelf aan in zynen Geſlachtlyſt, dat Vondel dit woord

Digitized by Google

onzydig neemt; 't welk hy, en met reden, veroordeelt. Doch Vondel volgde 't oude gebruik. zo schryft Zach. Heyns ook HET *coleur*; de plaats is breeder aangehaald pag. 17. Ab. de Koningh in Simson I. 3. *Verandren in* 't coleur *van swarte bruine git.* Welk gebruik van deeze nieuwer Schryvers gewettigd kan worden door dat der Ouden: want uit dien hoofde schreeven de Rederykers van 's Hertogenbosch op 't Landj. 1561. in het spel van Zinne, *van* EENEN *coluere.* En de hieromtrent zeer zinnelyke en nette schryver van Tscep vol wonders. 1514. cap. 76. *ghelyck* DAT coluer *van der roſen.* Echter oordeelen wy zo weinig als de Hr. Hoogstr. dat dit te volgen zy; doch hebben deeze voorbeelden willen aantekenen, om te toonen op wat gronden Vondel dit gedaan hebbe.

ŷ. 91. DAER BOVEN.) is hier, *aan de lucht*, of *aan den hemel*: gelyk B. V. ŷ. 604. *hierboven.* Fr. van Hoogstr. gebruikt dit woord, om uit te drukken *in den hemel:* Beg. Pelgr. I. 21. p. 141.

— *dat zy den Heer* daer boven
Van ganscher harte en zinnen daer voor looven.

gelyk weder p. 164. 165. enz. ook by anderen.

ŷ. 106. PRAT) Kiliaen verklaart dit woord onder anderen door 't Hoogduitsche *prachtigh.* het verschilt echter van ons Nederduitsch PRACHTIGH, dat hy in 't Latyn verklaart door *fastosus*, *magnificus:* maar PRAT, door *fastosus*, *feroculus*, *arrogans*, *audaculus.* welke woorden zo veel te kennen geeven, als eenen die, trots en opgeblaazen van harte, alles beneden zich acht, en zich inbeeldt van ieder gevreesd en ontzien te moeten worden. en in dien zin vind ik dat het met recht van verscheidene Dichters gebruikt wordt als een bynaam van het geestelyke Babilon. G. Brandt in zyn Poëzy p. 501.

Het pratte *Babilon* —

R. Anslo, Martelkr. van Steven:

En volg de stappen na van 't pratte *Babilon.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 209.

't Welk, als een ey een ey, die droncke pry gelyckt,
Die prat *op 't roode beest in 't purper zit en pryckt.*

Doch Vondel schynt dit woord doorgaans te gebruiken in de beteekenis van *deftig*, *groots.* gelyk ook Antonides, in den Ystr. p. 47.

— *in 't heuvelryk Borneo, dat zoo* prat

Een

Een ronde ſluit op zee.

en elders. B. IV. p. 125. zegt hy:

Met welk een recht magh 't Y op zulk een hooftſtad pratten?

B. Vollenh. Broedermoord *Act.* III. Rey.

—— —— daar de Koning prat *Vol luiſters zat.*

Hooft in de Gezangen p. 639.

Op ſlordige armen, als op pratte *ryken.*

waarvoor hy eerſt geſchreeven hadt, gelyk noch geleezen wordt in den druk van 't jaar 1611.

Op ſlordige arme', als overdwaelſche *rycken.*

ŷ. 124. HEILOOS) is te zeggen *zonder hei.* maar Vondel meende *heilloos*, gelyk Hoogſtr. hier, en beneden ŷ. 626. veranderd, hoewel hy boven II. 119. *heiloos* gelaaten heeft. B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* III. *ſc.* 2. —— *meeſtres van* heilloos *rymen.* zo zegt Vondel ook *zieloos* II. 849. en 1063. hoewel de Vertaaler van Boëtius 1485. al wiſt te ſchryven fol. 70. c. zielloos *en zonder leven.* Vondel weder VI. 620. *breideloos*, voor *breidelloos.*

ŷ. 128. MET JUPITERS GEMAEL) Vondel gebruikt meermaalen het woord *Gemael*, voor *huisvrouwe*, als IX. 284. 1081. XI. 766. hoewel doorgaans *gemaelin.* In het eerſte deel zyner Poëzye p. 146. *Prins Frederix* gemael. in Palamedes, Rey van het II. bedryf:

Jupyn ontvonckt door Cypris ſtrael,
Voort walghde van zyn eegemael.

Daniel Jonktys, Toeleiding tot het Twiſtgeſprek ŷ. 3. zegt mede *Jupyns gemael.* Ik verwonder my dat Hoogſtr. zulks in den Geſlachtlyſt niet aangemerkt hebbe. Willeramus p. 34. *Stand uf min friundina, min* gemahela, *ande kum.* het welk de Vertaaler van dat Werk, door Merula 1598. uitgegeeven, aldus vertolkt: *ſtaet op myn vriendinne, myn* GEMAEL, *ofte* huisvrouwe, *ende koomt.* Dit is weder aanmerkenswaardig, en beveſtigt op nieuw, dat het voorvoegſel *Ge*, 't welk natuurelyk kort is, noit behoeft lang genomen te worden in een vaars, gelyk 't echter in *gemaalin* zou moeten zyn. Willeramus zegt *friundina*, dat is, *vriendinne:* maar *gemahela* is *gemaale.* zie boven, in de Aantek. II. 1089. p. 188 – 190. en beneden VIII. 203.

ŷ. 142. WAERACHTIGH) dit woord betekent het geen volko-

men en geheel waar is, in het hedendaagſche gebruik: zelfs zo ver dat men 't neemt voor een eedzweering, en een krachtig woord van beveſtiging; en wordt God zelf (dat hier met eerbied gemeld zy) genoemd de *Waarachtige* en *Leevendige* God. Woorden, die elk nu verſtaat; maar die in hunnen oorſprong niet voldoen aan deeze betekenis. men behoorde te zeggen, de *Waare* en *Leevende* God. want *Leevendig* is, dat vol beweeging is (*leeven* is ook *beweegen*, zie beneden ℣. 415.) of iets dat het leeven zeer wel naarbootſt. breeder ſpreeken wy hiervan XV. 125. Zo is ook *Waarachtig*, niet eigelyk dat *waar* is, maar dat *waar* SCHYNT. Laat één Huygens hier zo goed zyn als veelen. hy beveſtigt dit op verſcheiden wyzen, als Sneldicht XVI. 153. — — *'t was twyffeligh geſeit*,

't Was maer waer-achtigh WAER. —

en XXIII. 95. *Het is* waerachtigh, *Jan*,
Ghy zyt een eerlick man.
Waer-achtigh *is het: maer*
Dat is wat min als WAER.

in Hofwyck p. 354. niet boertende, maar ernſtig:

Maer deſer Redens toom en zyn wy ſoo niet machtigh,
Of hy ontſlipt ons wel: ſoo dat ons KLAER, klaerachtigh,
En WAER, waerachtigh *werdt.* — en Sneld. XVI. 24.
Bidt mergen, Hof en Haegh, dat WAERHEIT *werden magh*,
Wat nu waerachtigh *is.*

in alle welke plaatſen het onderſcheid tuſſchen *waar* en *waarachtig* duidelyk aangeweezen, en door dat van *klaar* en *klaarachtig* niet weinig opgehelderd wordt. Vergelyk hiermede, wat wy boven I. 200. aantekenden van 't woord *Wittigheid*.

℣. 150. HOE JUPITER) in den eerſten druk, *Godt Jupiter*.

℣. 153. IN DEN SCHYN VAN HAEREN HEER) *Heer* is *Man*. zo ook boven IV. 634.

Een eenige Atamas, die my en mynen heer
En bedgenoot *trotſeert.*

en XI. 895. daar Halcione van Ceyx, haar' man, zegt:

Myn heer *leet ſchipbreuk.*

P. Francius op Juffr. Ida:

Hy daalde menigmaal op Idaas heuv'len neer,

Daar

Digitized by Google

Daar Juno koesterde haar broeder en haar heer.
t. w. Jupyn, broeder en man van Juno.

ŷ. 159. DE WINTGODTS DOCHTER) wy hebben boven I. 315. gezien, DE *wintgodts hol*, en veranderden daar *de* in *des*, als een drukfout zynde, omdat Hoogstr. ons daarin was voorgegaan. Toen ik deeze plaats in de proef naarzag, dacht ik niet om de eerste, en liet *de* staan, omdat Hoogstr. ook daarin myn voorganger was. Nu zie ik, dat ik ook 't eerste hadt moeten laaten, omdat fouten, die tweemaal voorkomen, veiligst niet veranderd worden, volgens onze eige stelling, boven II. 66. Beter schryft Vondel zelf beneden ŷ. 930. DES *wintgodts braven zoon*; en zo ook met andere woorden elders.

ŷ. 174. MERRIE) is van drie greepen: anders schryft Vondel *merri*, *oli*, *leli*, enz. Wy oordeelen, dat deeze woorden altyd met *ie* geschreeven moeten worden, omdat de *i* aan het einde, by de ouden zeer gemeen, nu altyd uitgedrukt wordt door eene verlengde *i*, dat is *ij*, of *y*. als zy schreeven *oli*, *histori* (doch ik weet niet dat zy zo schreeven) dat is of wy nu schryven *oly*, *history*, enz. maar zy gebruikten in zodanige woorden de spelling van *ie*, als M. Stoke, Inleid. ŷ. 94. *ystorie*. MS. 1452. p. 27. en 52. *historie*, en p. 159. *glavie*. Bybel 1477. Job I. 3. *possessie*. Passionael 1478. f. 40. d. *tralie*. Destr. van Troyen 1479. f. 104. b. *provincie*. Fascic. Temp. 1480. f. 161. a. *gracie*. Vert. van Boëtius 1485. f. 76. b. *glavie*. en dit komt met de uitspraak der woorden volkomen overeen: waarom wy ons ook daaraan houden. Merk aan, dat de klank van *ie*, ten aanzien van *i* en *ij* (als *zien*, *zin*, en *zijn*) even is als die van *oe*, ten aanzien van *o* en *oo*.

ŷ. 118. VERWAENDE) is afkomstig van het oude *verwaanen*, dat zo veel is, als zich laaten voorstaan, zich trotselyk inbeelden. MS. 1452. p. 128. *ooc en sullen die jonghen hem nyet* verwanen, *dat sy sullen syn boven haren ghesellen, die ouder ende wyser syn dan sy.*

ŷ. 193. ARTSNY) eene, myns bedunkens, harde en onaangenaame verkorting, voor *artseny*, gelyk hy beter schryft VII. 775. X. 557. XV. 708. 856. maar boven I. 631. zegt hy ook:

— — *geen* artsny *kan heelen myn verdriet.*

ŷ. 212.

Digitized by Google

ŷ. 212. WANT NIOBE OVERTROF) de E in *Niobé* wordt veêl te ſcherp uitgeſproken, om in een' volgenden klinker te konnen verſmelten, gelyk hier, en ŷ. 224.

Hierop komt Niobe, *uitgeſtreeken door de ſchaeren.*

zo zegt hy in 't Eerſte Boek ŷ. 298.

En Mimas, Dindime, aen vrou Cibele *opgedraegen.*

en VI. 799. *En* Rodope *op de been* —

en X. 114. *En zat op* Rodope, *en rots Emus* —

het welk hy immers zelf ſchynt afte keuren, als hy de E in *Rodopé*, ſterkgenoeg van klank oordeelt, om tot een rymwoord te konnen dienen, als II. 296.

De myterbergh Parnas verbrande, en Erix me,
En Cintus, Febus bergh, ook Otris, Rodopé.

Poot in de Lofdichten p. 294.

Kalliopes en Febus zoon,
Die Thracer Rodope *en Ismaren*
Zagh trippelen op zynen toon.

A. Hoogvliet in Ovid. Feeſtd. III. p. 108.

Tot daar de Rodope *all' de landen overziet.*

Antonides, Yſtr. B. III. pag. 79. — *en* Lalage, *onervaeren*
In minnekozery.

Hoogvliet ſchynt in 't woord *Rodope* Vondel gevolgd te hebben, want in andere diergelyken gaat hy hiervan af: als in de Feeſtd. II. p. 47.

't Gebergte Foloë, *en het Stymfaliſch meir.*

p. 48. *De Lidiſche* Omfale, *in 't goude kleedt geſiert.*

daar zyne keur blykt, want hy hadt anders konnen ſchryven *in het goude* — wederom IV. p. 127.

De bergen Cybelé, *en Dindym ſteil van top.*

p. 141. *En* Meroë, *Egipte, en halfverzengde landen.*

het welk ik volkomen goedkeur: gelyk Vondel zelf ook beneden IX. 577.

ŷ. 213. INDIENZE DIT GELUK MIN AEN ZICH LEUNEN LIET) Vondel gebruikt hier deeze ſpreekwyze niet zeer eigelyk: want *laaten iets aan zich leunen*, is zich iets, dat anderen ons, boven onze verdienſten, toeſchryven, mede toeeigenen, gelyk Hooft het zo gebruikt in Henrik p. 2. *mogelyk met gelyke toeverzight, als Alexander Olimpiaes kout van de Slang', en Ceſar het maegſchap van*

Æneas

Digitized by Google

Æneas aan zich lenen lieten. Decker Lof der Geldz. p. 115.

Ja zoude ick (dunckt u?) 't ſpoor al verr' te buiten wezen,
Zoo ick de vond der zelve oock aen my lenen liet?

ŷ. 230. TER WEDERZYDE) ik weet niet hoe Moonen heeft konnen ſchryven, TEN *wederzyde*, gelyk hy doet in zyne Gedichten p. 5. 62. enz. daar tuſſchen TEN en TER, het zelfde onderſcheid is, als tuſſchen DES of DEN, en DER: dat wy hier kortelyk aantekenen, opdat anderen, met den Heer Moonen, hierin niet van Vondel, die dit overal wel waarneemt, zouden afwyken.

ŷ. 238. MET GODEN ZAT TEN DISCH) ſchoon de ouden aan den diſch niet *zaten*, maar *lagen:* zo gebruiken echter de Dichters, de woorden *zitten* en *leggen* hier onverſchillig. van *leggen aan den diſch*, zie de Aantek. VIII. 913. *Zitten* zegt Vondel ook beneden ŷ. 888. VIII. 931. XII. 227. In Virgilius Eneas VII. p. 253. *hier plaghten de vaders, na het ſlaghten van rammen, aen lange tafels* aen *te* zitten. In Joannes den Boetg. B. V. p. 87. *Herodes zeght*, zit aen —— en wat verder: *al wat ter tafel* aenzat. J. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 54.

En trachten by de goôn ten hemel in te ſtappen,
En ſitten *nevens haer aen een gemeenen dis.*

A. Hoogvliet, Feeſtd. VI. p. 204.

Dat ook het godendom was aan den diſch gezeten.

ŷ. 248. KOOM IK VAEREN TEN HOVE) onze Dichter gebruikt hier 't woord *vaaren* op de wyze der ouden, by de welken het betekende *reizen*, of *zich ergens heen begeeven.* de Vertaaler van Boëtius fol. 13. b. *die te merctwaert* voer *met ſinen eſele en ſinen kinde.* en fol. 47. a. *als hy jeghen de Grieken te ſtryde* varen *ſoude.* Maar Vondel gebruikt het hier overvloedig, *koomen vaeren*, daar *koomen* alleen genoeg waar: eveneens als B. XIII. ŷ. 840.

Ik d' allerminſte der Godinnen —— (Aurora)
Koom *echter, als Godin, geenſins om woutaltaeren,*
Brantoffers, kerken, en vierdagen, herwaert VAEREN.

Hy neemt het ook voor *ryden* II. 137. van Faëton:

—— —— —— *hy brant om heen te* vaeren.

De Vert. van Boëtius fol. 59. d. *up waghenen* varen. Wy hebben 't

noch behouden in *ten hemel*, en *ter helle vaeren*. zie de Aantek. XIII. 663. Dat *vaaren* gezeid wordt van alles, wat beweegbaar is, blykt uit *vaerende have*, 't welk by Kiliaen zo veel is als *roerende goederen*.

ŷ. 266. DOOR MYNE TEELT) dat is, door myn kinderen, die ik geteeld heb. *teelte* is vrucht, gewin, en ſtrekt zich dus zeer wyd uit. *Een* teelt *van ſtrantgevogelt*, zegt Anton. Yſtr. IV. p. 132. Spiegel in den Hertſp. V. 8.

In d'eerſte optreks teelt *der velden webbe-ryk.*

Zie Kiliaen; en L. Meyer III. deel.

ŷ. 269. AVONTUURE) Hoogſtr. *avontuur*.

ŷ. 272. IK KINDERZALIGE) dat is, gelyk Hooft in Baeto *Act*. IV. p. 550. zegt, *kinderryk*. hier even boven ŷ. 270. zegt Vondel ook, *kinderzaligheit*: en B. XIII. ŷ. 723.

'k Was kinderzaligh *voor de moortzucht en het woeden*
Des zoons van Eakus.

Hertſpiegel VI. 137.

De Kinderzalicheid *is recht des Heeren zegen.*

Bekinderd, zegt Brederode in Lucelle:

In 't welcke dat hy ſterf bekinderd, *ryck en grys:*
Maer d'afgehouwe boom die bloeyt noch door ſyn looten.

Het woord ZALIG, gevoegd achter een ander woord, betekent eenen vollen overvloed, zo wel ten kwaade, als ten goede; gelykwe zien in *Rampzalig*, en *Gelukzalig*. het plag ook van ouds achter andere woorden geſchikt te worden. Brederode in Griane *Act*. III.

Kroon-waerde wyſe vrouw, bevalligh en raetſaligh!

in den Hertſpiegel II. 148. *theel-zaligh*. en IV. 143. *werkzaligh*, dat de Hr. Vlaming verklaart door *overkropt van werk*. Roemer Viſſcher, Zinnepop. III. 2. *datter de neerſtighe* arbeyts-ſalighe *man een dobbelen dagh-huer by verdienen kan*: doch daar is *arbeyts-ſaligh* zo veel als *arbeidzaam*. Ik zie met verwondering by Kiliaen, dat hy *Saligheid* niet alleen verklaart door *ſalus*, *beatitudo*, &c. welke woorden het *hoogſte geluk*, of *gelukzaligheid*, beduiden; maar ook door het tegengeſtelde *miſeria*, d. i. *elende*, of *rampzaligheid*: ja zelfs door de *Peſt*, die allerverſchrikkelykſte plaag. hiervan is my elders noch niets gebleeken. by de Ouden heb ik aangemerkt, dat *Zalig* en *Gezond*

Digitized by Google

zond dikwils verwiſſeld, en beide onverſchillig van *ziel* en van *ligbaam* gebruikt worden. Zie van dit woord verder den Hr. Ten Kate II. deel p. 553. 554. en 745. den Hr. Tuinman in de Fakkel: J. G. Wachterus, *Gloſſar. German.* enz.

ŷ. 312. HET GOUDEN MONTSTUK TOOMT DEN KLEPPER) deeze plaats ſchynt A. Hoogvliet in 't oog gehad te hebben, toen hy ſchreef in Abraham den Aartsvader B. VIII. p. 182.

Hy houdt de klepper, die op 't gonde montſtuk byt,
En knabbelt ſtaan —

mondſtuk, voor een ſpeeltuig, daarmen op blaaſt, zegt H. Dullaart; in zyn Poëzy p. 139. zie de woorden beneden in de Aantek. IX. 16.

ŷ. 310. ONTVONKT ALS RIDDERS) *Ridder*, zegt Kiliaen, is ofmen zeide, *Ryder*. doch dit weet elk. Maar ik vind het voor *krygsknecht*, zo wel *te voet* als *te paard*, in de Hiſt. van Alexander 1515. cap. 11. *Vt Macedonien hadde hy XV duyſent* RIDDEREN, *oft mannen die* te voet *waren; ende twee duyſent ende VII hondert die* te peerde waren. maar in Der Sielen Troeſt 1484. gedrukt, doch waarſchynelyk wel honderd of meer jaaren ouder, fol. 73. a. *vyftich duſent* RIDDERS *ende tweehondert duſent* voetghanghers.

ŷ. 349. WAEROP DE ZIEL HET BLOET KOMT VOLGEN WARM EN ROOT) boven B. II. ŷ. 801. van Koronis, door den minnydigen Febus getroffen:

Dus ſprakze, en goot haer ziel in bloet *uit.*

Vergelyk dit, zo 't u luſt, met het Aangetekende B. IX. ŷ. 199.

ŷ. 372. WAT SCHEELT NU NIOBE VAN NIOBE) 't is een krachtige en fraaie manier van zeggen, doorluchtige perſoonadien by zich zelfs te gelyken, wanneer zy van ſtaat veranderd zyn: indien dit geſchiedt door het herhaalen van den naam zelven. de lieffelyke Poot, in zyn Minnedichten p. 130.

De ſnelle tyt durft ſchoonheit ook verſlinden.
HELEEN *kon in* HELEEN HELEEN *niet vinden,*
Toen zy weleer op haren ouden dagh
Eens in den ſpiegel zagh.

Moonen, Heil. Herdersz. V. p. 30.

Digitized by Google

Zal NATHAN NATHAN *zyn* ——

Dan. Heinſius, aen Leyden, door J. Orlers beſchreven ŷ. 126.

Laet HOLLANT HOLLANT *ſyn* ——

Cornelis Taemſloon, van Hoorn, op Van Manders Vertaaling van Virg. *Eclog.* en *Georg.*

Maer ſoo dees raſery ſy eenmaal werden quyt,
En de Neerlander *weer ſal worden een* Neerlander,
Dan ſal u Nederlandt ſtorten een vloet van eer.

deeze uitdrukking heeft iets verhevens: en die Griekſche Schryver, wiens werk van de *Verhevenheid des Styls* wy noch bezitten, naamelyk Longinus, toont dat hy zyn ſtoffe verſtondt, wanneer hy, ſpreekende van Homerus, die in zyn' ouderdom zo veel vuurs en krachts niet hadt, als te vooren, zich op deeze wyze uitdrukt. *Doch evenwel is die ouderdom in Homerus de ouderdom van Homerus.* zie de zinnelyke vertaaling van dat werk door P. le Clercq, cap. 7. p. 36.

ŷ. 378. ZY LEGT 'ER OP DE DOÔN) *'er* is *haer:* maar *haer* moeſt hier zyn *zich.* ik weet niet hoe Vondel tot zulk een' misſlag komt. echter hebben wy dien zelfden noch eens in dit boek ontmoet, boven ŷ. 185.

Dat zy, die moedigh was, haer zelf *te buiten ging.*

voor *zich zelf.* en XIV. 92. van Scylla:

Ziet d' opgeſpalkte keel der honden om haer *heenen.*

noch eens XI. 759.

Halcion midlerwyl, onkundigh van zyn leet,
Telt vaſt de nachten, en verhaeſt zich *om een kleet*
Voor hem te naeien, ook voor haer *op 't wederkeeren.*

ik beken dat Vondel, aan deeze vaarzen van Vondel, kwaalyk te kennen is.

ŷ. 392. DIE HALSSTERK IN DIEN STAET) het ſchynt, dat *halsſterk*, en *hardnekkig* het zelfde betekent: want *ſterk van hals*, en *hard van nek* verſchillen niet veel; en konnen beide voegelyk gebragt worden tot trotsheid en hoogmoed, die 't hoofd voor niemand te buigen, noch zich te vernederen pleegen. Vond. in Palamedes III. 5.

Wy hebben dat weleer halsſtercker *hooft verleert.*

Hooft in Baeto *Act.* III.

Hy, even halsſterk, *wyt zyn' ondren 's hemels ſtraf.*

(daar

Digitized by Google

(daar ook, gelyk hier by Vondel, de toon op de eerſte greep valt) D. de Potter Getr. Harder I. 3. 19.

Maer als ick weder denck aen ſyn hals-ſtercke *min*,
Die hy een ander' draegt. ----

Dit zouden veelen zekerlyk voor goede munt aanneemen. doch ik heb hier alleen geſproken naar de gedachten van Hooft en Vondel, en anderen, die *halsſterk* gebruikt hebben: maar het rechte woord is *halsſtarrigh*, of *halsſterrigh*. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 21.

En haere Koningin halſterrig *tegenſtreven.*

en p. 92. *Onoverwinnelyck door haer* halsſterrigheyd.

zo ſchryven ook Oudaen in Konradyn *Act.* I. en Spiegel in den Hertſp. III. 105. *halsſtarrigh*. de Hr. Tuinman in de Fakkel: HALS *is van 't Latynſche* collum *verſmeed. C is hier al mede H geworden.* HALSSTERRIG *is* halsſterkig, *voor* ſterkhalzig, *door omwending*. Met recht, *omwending:* want de zaaken in 't war, en alles 't onderſte boven te ſmyten, is geen kleine *omwending*. dees Schryver is onvoorzigtig geweeſt, dat hy eene Fakkel heeft durven uitgeeven, zonder zich van het licht van Kiliaen, de eenige Fakkel daar wy onze kaarſlen tegenwoordig aan moeten ontſteeken, te bedienen, of hem te hulp te roepen. daar vindtmen veel wortelwoorden, die nu onbekend, en alleen noch in Koppelwoorden gebruikelyk zyn, die wy thans buigen en draaien, omze van meer bekende woorden afte leiden, zonder te letten op de eigenſchap der betekenis: want *halsſterk*, dat zelfs geen goed Duitſch is, voor *ſterkhalzig;* zo weinig als *moedkloek* voor *kloekmoedig*, of *hoofdſtyf* voor *ſtyfhoofdig*; zou, zomen 't al aannam, veel eigelyker betekenen iemand die veel torſchen en draagen kan, dan eenen *hardnekkigen* of *ſtyfhoofdigen*. maar *halsſterrig* is zo veel als STYF*halzig*. Kiliaen: HALS-STARRIGH, is *ſter-halſigh: obſtinatus, dura cervicis.* En elders, STER-HALSIGH, *hals-ſterrigh.* en voorts, *ſterrigh*, *ſtarrigh*, dat in de zelfde betekenis gebruikt wordt, eigelyk *ſtyf*, *verſtyfd*, *hard.* en hier van *ſterrigheid;* komende deeze allen van STERREN of *ſtarren*, dat zo veel is als *verſtyven.* Van deezen zelfden oorſprong is *ſterren*, *ſtarren*, *ſter-oogen* (nu ook wel *ſtaaren*, zie VIII. 1171.) met onbeweegde en als verſtyfde oogen ergens op zien; en *ſterrende oogen* [*oculi rigentes*]. Dit alles, van Kiliaen ontleend, en meer deezen aangaande, kanmen ook vinden by den naauwkeurigen Hr. Ten Kate II. deel p. 426.

Digitized by Google

ŷ. 415. IN 'T LICHAEM IS GEEN LEVEN) dat is, *geen beweeging*: want Niobe was noch niet dood: zy hadt wel alle tekenen van leeven (waarvan de beweeging de allervoornaamſte is) maar het leeven zelf noch niet verlooren. eerſt geleekze een beeld; daarna veranderde zy in een beeld. in die eerſte geſteldheid wordtze ons hier vertoond. Meermaalen komt *leeven* in de betekenis van *beweegen* of *beweeging* voor. J. Six van Chandelier, in 's Amſterd. Winter p. 56. — *de gulde waterplas,*
Doorweemelt van het leeven., *van*
Het volk met zilvre ſchubben an.
en p. 60. *Waar 't anders ongelooflik* leeft
Van menſchen, als een miergekriel.
Frans Greenwood, Poëzy p. 61.
Het vrolyk veltmuzyk, dat, klinkende in 't verſchiet,
Den pyn en es, zoo 't ſcheen, deed dartelen en leven.
zo zegtmen van iemand, die noit ſtil en vol beweeging is, *'t leeft al wat 'er aan is.* en hiervan *Leevendigheid*, en *Leevendig.* als een *leevendig*, dat is, ſpeelziek en ſpraakſaam, kind. Een *leevendige* ſtad, *civitas populoſa*, d. i. een volkryke ſtad, by Ten Kate II. deel p. 127. die het van Kiliaen ontleend heeft, daarmen echter minder wel leeft, *levendighe* of *levende* ſtad. trouwens van die woorden *leevendig*, en *leevende*, en 't onderſcheid tuſſchen beide, zullen wy breeder ſpreeken beneden XV. 125. het gezeide voldoet aan onze belofte, boven ŷ. 142. gedaan.

ŷ. 432. DIE IN DEN HAET DER JAGHTGODIN VERVIELEN) hier, of liever ŷ. 425. begint de Fabel van Latona, de Lyciſche Boeren, die haar het water, dat natuurelyk ieder gemeen is, ontzeiden, in Kikvorſchen veranderende: welke verandering in deeze Vertaaling kwaalyk aan Diana, toen noch een eerſtgeboren Zuigeling, in plaats van aan Latona, wordt toegeſchreeven. zie boven, onze eerſte Aantek. op den inhoud deezes boeks. daar hebben wy de fout verbeterd: eene vryheid, die ik, toen het werk gedrukt werdt, hier niet heb durven naarvolgen, my vergenoegende dezelve aante wyzen. De Leezer zy dan gewaarſchouwd, dat hy deeze woorden aldus diene te leezen,
— *die in den haet* VAN DEES GODIN *vervielen.*
dees godin is Latona: maar de *jaghtgodin* is Diana.

ŷ. 448.

Digitized by Google

ŷ. 448. NIETEMIN) Hoogstr. *niettemin.*

ŷ. 448. ONVERZAEDIGH) een misselyk woord, dat ik zo weinig goed oordeel als *gloeiendig*, waarvan gesproken is boven II. 310. Vondel gebruikt het niet anders dan hier, maer beter zegt hy *onverzaet* VIII. 1141. XIV. 277. en *onverzadigt* X. 394. en XV. 825. die beide goed zyn. maar *onverzadigh* vind ik ook by Hooft, in zyn Gezang, *Weet iemandt beter saus*, enz. gerymd in het jaar 1603. dat is in het 23. zyns Ouderdoms, na welken tyd die Schryver zynen styl wonderlyk veranderd en beschaafd heeft:

Maar zoo de honger en de dorst zyn licht verzaadigh.

Meermaalen komt het voor by H. L. Spiegel, als in zyn A. B. C. Ketting-Lied, op de Letter G.

Ghiericheid wast, zo 't gheld wast, onverzadigh.

in het Kort Begrip van Kebes Tafereel ŷ. 34.

Quistgoed, eerzucht, onmaat, en vrekheid onverzadigh.

in den Hertspiegel B. VI. ŷ. 429.

Maar gheld, en eer en staat, en faamzucht onversadigh.
Haar dieners beelden in dat zy in lust gestadigh
Hier zyn.

Maar, dat my vreemder voorkomt, want de Dichters schynen 't alleen om 't rym te gebruiken, Kiliaen zelf erkent het, by wien ik vind, *Onversaetelick, onversaetigh:* en, *Onversaetigen honger.* Maar hoezeer ik gewoon ben my te vertrouwen op het oordeel van dien Schryver, echter durf ik zeggen, dat hy hier mistast: of laat my iemand een weergaa van dit woord toonen, of my den weg van des zelfs geboorte en afleiding aanwyzen. eer kan ik 't niet goedkeuren. ook heb ik 't by geen' ouder gevonden. Plantyn, die zyn' Schat der Nederduitsche Spraken in den jaare 1573. heeft uitgegeeven, kent het niet, en schryft veel beter, *Onversadelick. Onversadelicken. Onversaedt, oft onversadet. Onversaedheyt, oft Onversadelickheyt. Onversaedt zyn.*

ŷ. 452. ô JONGMAN ZYTGE GRAEGE) om het rym, voor *graeg.* dit is diergelyk rym als hier onder ŷ. 555. ook voorkomt,

— — — *Argyf, Miceener, en* Spartaene.

om te rymen op *Diane;* voor *Spartaen*, of *Spartaener.*

ŷ. 509.

Digitized by Google

ŷ. 509. BOL EN DIK) B. Vollenhove, Broederm. *Act.* III. *ſc.* 2.
— — — *het velt lagh* bol en dik
Bezaait met lyken, en geweer, en menſcheſchonken.

ŷ. 516. VERGELDE) Hoogſtr. *vergeldde.* maar het moeſt zyn *vergoldt.* 't welk hy zelf beveſtigt B. II. ŷ. 521. daar hy zegt *onvergouden.*, voor *onvergolden*, van welke verwiſſeling van L en U, wy op die plaats ſpraken. doch *vergoldt*, kon hier niet rymen op *vertelde*, dat voorgaat.

ŷ. 522. AL 'T LYF, EEN ENKLE WONDE) zo zegt hy beneden B. XV. ŷ. 703. *Al't lichaem was* een *wonde.* 't welk krachtiger en nadrukkelyker zou weezen aldus, *Al 't lyf was* ééne *wonde:* omdat *een* hier een telwoord, geen Ledeken, is.

ŷ. 525. OVER AL DEN BOEZEM) wy hebben *over al* hier geſcheiden, dat in den eerſten druk aaneen gevoegd was, *overal.* want *al* is hier een *adjectivum*, in de betekenis van *geheel.*

ŷ. 530. DRONK) alles, wat eenig vocht naar zich trekt, wordt by overdragt gezeid te *drinken.* Antonides, Yſtr. B. III. p. 90.
Onze oevers dronken *'t bloed der Roomſche dwingelanden.*
J. Six van Chandelier, Amſt. Winter p. 66.
— — *fyne wol, en ſy,*
Die in de kuip der verwery
Verſcheide ſchoone verwen dronk.
en wat dies meer is. Ja ook *drinken* de ooren, dat vreemder ſchynt, het geluid in. Vondel in dien fraaien Rey van het Derde Bedryf van Palamedes;
Die nimmer vlamt op ydlen lof,
En zyne luſten met zyn' hof
Bepaelt, en indrinckt *met zyne* ooren
Den voglezang, die zich laet hooren.
Deeze zo wel als de voorgaanden, zyn ſpreekwyzen, zeer gemeen in de Werken der beſte Latynſche Dichters. doch wy hebben geen plaats over, om die met Latyn te vullen.

ŷ. 536. MARSIA) Hoogſtr. *Marſias.* ZOO VEELE JAEREN) diende eigelyk te zyn, NA *zoo veel jaeren.* ŷ. 574.

Digitized by Google

℣. 574. DOCH JUNO LEIDE HAER, ALS BRUITSVROU, NIET VOOR UIT) deeze naam van *Bruitsvrou* is hier voor 't Latynſche *Pronuba*, met welken naam Juno, als de Godin des Huwelyks, doorgaans van de Poëeten genoemd wordt. Valentyn heeft hier in zyne vertaaling het zelfde woord, het welk aan L. Smids niet ſchynt behaagd te hebben, alsmen kan afneemen uit zyne Aantek. want zo ſchryft hy, *deeze Bruidsvrou, gelyk Valentyn belieft te zeggen*, enz. ik beken ook, dat het my niet zeer behaagt. Vondel vertaalt dit zelfde woord beneden B. IX. ℣. 1081. met *Bruiloftsleidſter*, dat my beter voldoet, dan het eerſte, omdat *Vrouw* in *Bruidsvrouw* zich al te onbepaald opdoet voor ons begrip; daar *Leidſter* in *Bruiloftsleidſter*, ons zekere eigenſchap van Juno, als Trouwgodin, te binnen brengt, naamelyk die, van de Bruiloft (daar de tegenwoordigheid van deeze Juno *Pronuba*, of *Bruiloftsleidſter*, zeer gewenſcht plag te zyn) als te leiden, en aan te voeren. Korter evenwel zou men haar ook konnen noemen *Bruidleidſter*, welk woord wy vinden by Plantyn en Kiliaen, die het beide vertaalen met *Pronuba*; Kiliaen voegt 'er by, *Comes Sponſæ*. deeze laatſte benaaming brengt ons natuurelykſt tot de *Speelnooten*, of *Leijuffers*, gelykze by de grooten heeten. dit komt zekerlyk beſt overeen met den aard van een Nederduitſch Woordenboek, waarin het Duitſch niet naar 't Latyn, maar het Latyn naar het Duitſch moet geſchikt worden. evenwel geloof ik, dat hier, vooral by Plantyn, die de oudſte is, de eigelyke betekenis van *Bruidleidſter* moet gezocht worden in die van het Latynſche *Pronuba*; voorceerſt omdat hy 'er, noch in 't Duitſch, noch in 't Latyn, eenige andere verklaaring byvoegt; ten anderen om het voorgaande *Bruidleider* of *Bruigomleider*, dien hy in 't Latyn noemt *Paranymphus*, even als Kiliaen na hem: welke naam mede wel op de *Leijonkers* zou konnen t' huisgebragt worden, indien daartegen niet regelrecht ſtreedt het geen Plantyn 'er byvoegt, noemende dien *Bruidleider* ook in het Duitſch *Houwelickmaker*, in het Latyn *Auſpex*, het welk in geenen deele van de *Speelgenooten* kan verſtaan worden. uit dien hoofde zal dan *Bruidleidſter* ook zo veel zeggen als *Huwelykmaakſter*, en dan is het de eigen naam van Juno, om geene andere reden *Pronuba* genoemd, dan omdatze de huwelyken maakte, gelyk 't Heidendom voorgaf. en hierin worden wy krachtelyk beveſtigd door eenige, hoewel weinige, Dichters, by de welken wy deeze naamen van *Bruidleider* en *leidſter*, in die betekenis aangemerkt hebben. dien van

Digitized by Google

Bruidlaidſter vinden wy by Francisco Snellinx, op 't Huw. van A. Reinders 1658 daar hy, na eene beſchryving van Venus, in haar' vollen glans van ſieraaden en aanlokkelykheden, aldus vervolgt:

Zoodanig was de Bruyd-
Geleydſter *oock geſmukt (geloof ik) toen Leander*
Op Hero, Alexander
Verſlingerd' op Roxaan', Briſeïs op Achil,
Door haar beſteek en wil.

doch deeze *Bruyd-geleydſter* is, niet Juno, maar Venus, gelyk, als 't noodig waar, uit meer dan eene reden zou konnen beweezen worden. by geen' anderen hebben wy tot noch toe deezen naam aangemerkt. Dien van *Bruidleider*, als *Huwelykmaaker*, ontmoeten wy in de Bruiloftsdichten van Vondel p. 638.

Bruidleider *Hymen*, *weeſt verheught:*
U ſtaet to wachten vreught op vreught.
Gy zult veel bruiden leien: *enz.*

ook by Carel van Mander in zyne Uitlegg. op dit werk van Ovidius fol. 3. a. in de fabel van Pandora: *Prometheus hoewel hy Epimetheum hadde gewaerſchout, gheen gift van Jupiter t' ontfangen, ſulcx vergetende, heeft deſe Pandora aengenomen van Mercurio, dieſe als* Bruyd-leyder *aen hem troude.* Merk in deeze woorden aan, een' grooten misſlag van den ſchryver, die zich hadt moeten uitdrukken op deeze wyze: *Epimetheus, hoewel van Prometheo gewaerſchout, gheen gift*, enz. en zo dacht hy zelf, ſchoon hy anders ſchreef: want niet Prometheus, maar Epimetheus, is geweeſt de Man van Pandora, gelyk men zien kan by Hyginus *Fab. CXLII.* &c. Méer voorbeelden van deezen naam zyn my noch niet bekend: ſchoon wy meer andere *Bruid-leiders* en *leidſters* by onze Dichters ontmoeten, doch niet met die uitgedrukte naamen benoemd, die ons verbeeld worden, als *het paar*, dat is Bruid en Bruidegom, naar het bruidsbed te leiden. van *Hymen*, of den *Bruiloftsgod*, kan men 't vinden in de Bruiloftsd. van Vondel p. 668. van Antonides p. 94. en anderen. Willem den Elger p. 172.

Terſtondt heeft Hymen dit zoo waarde paar geleid
Naar 't ledikant ——

wy tekenen hier deeze plaats aan, omdat wy zien dat dees Dichter hier, en noch eens op de zelfde bladzyde, ook p. 175. *enz.* ſchryft *ledikant*, voor *ledekant*; gelyk ook de Hr. P. de Bye doet op de Dood van Alb. Jer. Staal:

Hie

Digitized by Google

Wie had niet liefſt met mirten 't ledikant,
In plaats van 't graf met lykcipres, beplant?

welke ſchryfwyze wy hier, in 't voorbygaan, afkeuren. Tot zulke *Bruidleidſters* maakt de Hr. K. Boon van Engeland de *Bevalligheden*, als hy zingt p. 193.

My dunkt, ik zie de drie Bevalligheên
Zelfs hant aen hant al dartlend herwaert treên.
My dunkt, ik zie haer zelfs het bruitsbed ſpreien,
Om derrewaert het waerdig paer te leien.

zo zienwe een' geheelen drom van *Bruidleiders* in het Bruid-lofsdicht van Iz. Elzevier, op 't Huw. van J. vande Graaf, en M. vander Wielen: --- --- --- *ik zie een drom*
Van Cypriotten, die naar Paphos heiligdom
Uw kuiſche Machthild gaan geleiden. ---

dit alles is volgens de fabeltaal der oude Poëeten: maar de rechte *Bruidleiders* van onzen tyd vinden wy by Vondel p. 652.

Van waer gy hooren kunt, hoe ſpeelnoots *zich bereiden,*
Om 't eenig dochterken, de Bruit, *te bed te* leiden.

deeze *Speelnoots* zyn de nu genoemde LEI-*jonkers*. het zou, met den eerſten opſlag konnen ſchynen, alsof de naam van *Leijonker* daarop doelde; omdat het hun poſt is, wanneer de Bruiloft ten einde loopt, de *Bruiden te leiden* ter plaatſe, werwaarts zy liever willen getrokken worden, dan vrywillig heene gaan. Doch de *Leijuffers*, die in naam met de *Leijonkers* overeen komen, hoewelze in dit *leiden* van de bruid niet het minſte deel hebben, toonen genoegſaam, dat deeze benaaming eene andere reden heeft. en het is redelyk klaar, dat zo wel LEI-*jonkers*, als LEI-*juffers*, dien naam draagen, omdat zy de geenen die Bruidegom en Bruid, en de naaſtbeſtaanden, komen geluk wenſchen, in het heenegaan, *uitgelei doen*, en tot op den ſtoep, of op de ſtraat *geleiden*. doch de naam van *Speelgenooten* of *Speelnoots* is hun gegeeven met een ander opzigt, t. w. omdat zy de Ondertrouwden tot geſpeelen, en tot gezelſchap zyn toegevoegd, en dus mede hun deel en genot hebben aan die vrolykheden en vermaaken, die de Bruiden van alle kanten omringen, en in dien tyd, gelyk alles zyn' tyd heeft, niet behooren te ontbreeken. Ondertuſſchen moet ik hier aanmerken, dat ik geene van die naamen, waarmede de *Speelnoots* nu, in deeze bepaaling, benoemd worden, by Plantyn of Kiliaen heb konnen vinden. Doch dewyl Kiliaen op de *Leijuffers*

Digitized by Google

ſchynt toe te paſſen het Latynſche *Pronuba*, zullen wy, tot opheldering deezer ſtoffe, hier ook kortelyk iets byvoegen van die vrouwen, die by de Romeinen eigelyk *Pronuba* genoemd werden. Haar werk was, de Bruiden, nu in 's Bruidegoms ſlaapkamer gekomen of gebragt, in het Bruidsbed te leggen, of te plaatſen, volgens de eigelyke betekenis van het daartoe gebruikelyke woord *collocare*. dit kon niet wel door ongehuuwden, gelyk onze Leijuffers, geſchieden; maar wert verricht door getrouwde vrouwen, doch bepaaldelyk door de zulken, die noit meer dan eens getrouwd waaren: waaruit Tertullianus dit gevolg trekt, dat ook het Heidendom achting hadt voor zulke vrouwen, die geen tweede huwelyk aangingen. doch natuurelyker is de reden die Briſſonius uit Sextus Pomponius aantekent, t. w. dat deeze Heidenen, die zich in alles aan voortekenen vergaapten, ook hiermede de geduurzaamheid van het nu begonnen huwelyk wilden voorſpellen. Zie hiervan breeder Barnabas Briſſonius *De Ritu Nuptiarum p.* 94. en Antonius Hotmanus *cap.* 31. Daar is dan tuſſchen deeze Romeinſche *Pronuba*, en onze *Leijuffers* een groot onderſcheid; en ſchoon zy beide miſſchien den naam van *Bruidleidſters* konnen voeren, ik kan echter niet zien, dat de *Leijuffers* of *Speelnooten* voegelyk in 't Latyn *Pronuba* zouden konnen geheeten worden; dewyl zy niets toebrengen tot de voltrekking van het huwelyk: waarop echter dat woord ziet. Doch dewyl wy hierover zo breed uitweiden (dat wy zonder Plantyn en Kiliaen niet zouden gedaan hebben) zal nu miſſchien ook iemand wenſchen te weeten, hoe wy 't Latynſche woord *Pronuba* in het Duitſch zouden uitdrukken. De bediening deezer vrouwen, *Pronuba* genoemd, niet meer in gebruik zynde daarmen Duitſch ſpreekt, behoeven wy ook geen' Duitſchen naam uit te denken, om haar te benoemen. Het woord zelf is een Byvoegelyk woord, dat wy niet wel door een ander Byvoegelyk in het Duitſch konnen uitdrukken; maar des zelfs kracht en betekenis wordt by ons doorgaans vervangen door het woord *trouw-* in koppelwoorden; zo heeten wy *Juno Pronuba*, in het Duitſch *Trouw-godin*: even gelyk wy *Trouw-ring* noemen, dien de Latynen hieten *Annulus pronubus*: welken ring de Bruidegom, als het Huwelyk geſlooten was, aan de Bruid, of gaf, of toezondt: waarvanmen, behalve Caelius Rhodig. *Antiq. Lect.* VI. 12. en de bovengenoemde Schryvers, ook by anderen, die van 't gebruik der Ringen by de Ouden geſchreeven hebben, en vooral by J. Kirchmannus *p.* 156. *ſeqq.* wydloopig bericht kan krygen. *Y.* 578.

Digitized by Google

ŷ. 578. 'T BEDDE SPREIDEN) deeze ſpreekwys gebruikt ook de Hr. K. Boon, in de voorgaande Aantek. aangehaald. hiervoor zegtmen nu in de gemeene taal *het bed maaken:* gelyk ook Ariadne, van Theſeus verlaaten, ſpreekt by D. Heinſius, Hymn. van Bacchus ŷ. 302. *Ten minſten hat ghy my gebruickt tot ander ſaken,*
Om u gemak te doen, en om u bed *te* maken.
wat anders is 't, gelyk onze Dichter beneden zegt VIII. 910. *het bed met een deken ſpreiden.* Doch wat is in deeze ſpreekwyze, *het bed ſpreiden*, de eigelyke betekenis van het woord *ſpreiden?* myns oordeels, is het die van *glad*, *effen* en *gelyk maaken:* even als in *een pad ſpreiden*, daar het klaarer doorſteekt, dan in *een bed ſpreiden.* Fr. van Hoogſtraten, Beg. Pelg. III. 4. p. 192.
— — — *door deze gunſte* ſpreit
Zy voorme 't pad *van vrientſchap by myn' Heere.*
H. de Groot, Bewys dan den W. Godsdienſt B. II. p. 26.
Dat ook 't gebuilde vlak van 't Galileeſche nat
De rugge *heeft* geſpreyd *hem tot een* wandelpad.
trouwens, hoe men iets meer *uitſpreidt*, hoe het *gladder* en *effener* wordt.

ŷ. 580. NA 'ET VERGAEREN) na het volbrengen des huwelyks: eigelyk hier, *na het* geene men anders noemt *byſlaapen.* Deſtructie van Troyen 1479. fol. 7. a. *want wi weten dat wel voerwaer, eer een wyf machtich is eens mans, ende mit hem* vergadert, *ſo begeert ſi des mans geſelſcap ende biweſen.* Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 11.
Wat vrou ſou leggen gaen, of met een man vergaren,
So ſy de pyn, de ween, den arbeyd van het baren,
Voorhenen overley?
De Potter, Getr. Harder III. 6. 264.
Daer uw beminde met haer ſagten pol vergaert.
en zo zegt de onkuiſche Reimond by P. Verhoek, Karel de Stoute II. 6.
De Min beheerſcht my, en ik kniel voor zyn geweld.
'k Ontzagh geen ſlaaffche dienſt, liet hy ons ſlechts vergaaren.
Maar in de eenvoudige betekenis van *trouwen* komt het ook zeer dikwils voor. MS. 1452. *ghelyc dat ghy mi geloofdet ten tyde als wi* vergaderden: dat is daar, *trouwden.* Deſtr. van Troyen fol. 7. d. daar Medea van Jazon ſpreekt: *och of deſe heerlike vreemde man alſo ſcoon ende edel met mi* vergadert *ware in wittachtighen hilick.* Poot, Uitvaert van den Hr. G. J. van Eenhoorn, overleeden pas voor zyn' geſtel-

Digitized by Google

den troudagh, p. 243. *Men ziet wat droefs en vreemts gebeuren,*
Als twee gelieven, eens van aert,
Dus ſcheiden eer ze zyn vergaert.
anderen zouden hier miſſchien *gepaert* gezeid hebben: doch wy merken hier weder het oordeel van dien Dichter aan. J. Suderman, op de Gedichten van J. van Geel:
Zoo zingt hy ook op 't bly vergaren
Van echtgenooten ——
Huygens gebruikt het dikwils by overdragt voor *vereenen*, 't welk anderen ook door *trouwen* en *huwen* uitdrukken: als in Hofwyck p. 339. —— —— —— —— *en naer een ſoet gek yf*
Vergaderde *'t Gemack en 't Fraei, als man en wyf.*
zie ook Sneld. XII. 81. Vooral onze Aantek. beneden XIII. 1184.

ŷ. 586. VERNUWT) om 't Rym. anders ſchryft hy altyd *vernieuwen*. S. Coſter in Ithis *Act*. II. *ſc*. 6.
Lief, hoe 'k 'er meer van ſpreeck, hoe 'k meer de rou vernu.
de Ouden ſchreeven dit woord op veele wyzen. Den Gulden Troen 1386. fol. 26. a. *dat ghi al u leven in die ghenade Goods* vernien *ſelt*. maar fol. 31. a. *ſi gheloefdent en predicten inder ouder ewen alſoe wi nu doen inder* nuwer *ewen*. Legende van St. Chriſtoffel 1478. fol. 127. b. *daer die* nuwe *maer of ghinc*. anders ſchreeven zy veeltyds *nyemaer*, in één woord; daarmen de *y* niet moet uitſpreeken als *ij*, maar als *i*, gelyk den geenen bekend is, die de boecken der ouden even ingezien hebben, en ook blykt uit de volgende woorden, MS. 1452. *Joſephus ſeit hoe dat den volcke groot wonder gaff, dat die Keyſer Tyberius ſijn* officyers *ſoe ſelden* vernyeude: *hi verantwoerde ende ſeyde: wiſtic dat profijt ende oorbaer waer voer Iuſticie ende voer myn volc, ic ſoude wel* vernyewen. daar men de zelfde ſpelling ziet in 't woord *officyers*, voor *officiers*. zelfs hebben wy boven p. 253. een plaats aangehaald daar *wyt* geleezen wordt voor *wit*; anders ſchreeven zy *wijt*. Nu hebben *y* en *ij* den zelfden klank, en worden van de drukkers niet meer, gelyk in de voorgaande eeuwe, onderſcheiden: het welk wy ook niet zien van eenigen nutte te zyn. te meer dewyl 't gebruik volſtrektelyk gewild heeft, dat de *y* nu noit meer voor *i*, maar altyd voor *ij* ſcheep komt: uitgezonderd wanneer zy in de tweeklanken achter een' anderen Klinker volgt, als in *weide* of *weyde*, *waait* of *waayt*, *noit* of *noyt*: waarin ſommigen noch de *y* verkiezen: hoewel wy

Digitized by Google

wy oordeelen dat de *i* daar genoegſaam den vereiſchten klank uitdrukt. wy ontmoeten dit echter noch ſomtyds in de ſpelling van *yemant* en *yet*, ja in de Nederduitſche *Poëmata* van den Hr. Adriaen Hoffer 1635. zie ik noch p. 82. *ſyen* voor *zien*, en *thyen* voor *tien*, enz. *lyer* en *vyer* vindtmen ook noch by nieuwer ſchryvers. doch dit konnen wy nu niet meer goedkeuren.

ŷ. 596. VOOR DE PAELEN) *Paalen* neemtmen onder anderen ook, gelyk Winſchoten zegt, *voor een plaats met* paalen *afgeſonderd, gelyk tot Amſterdam* de paalen *daar de ſcheepen binnen of buiten leggen: alsmen vraagt; waar leggen de ſcheepen: ſy leggen* VOOR DE PAALEN: *ſy leggen binnen de* paalen. *enz.* J. de Decker, Lof der Geldz. p. 179.

Noit liep 'er vloot van ree, noit ſchip af van hun palen.

ŷ. 614. HY BRANT DAN DOOR ZYN ZELFS EN DOOR ZYN LANTS GEBREK) 't ſchynt hier, dat *zelfs-* en *lantsgebrek* koppelwoorden zyn. Doch die Vondels ſchryfwyze kent, weet dat *zyn* hier tweemaalen ſtaat voor *zyns: door* ZYNS *zelfs en door* ZYNS *lants gebrek*. want dit eiſcht de eigenſchap der taale, en 't gebruik van Oude en Nieuwe ſchryvers, welker eerſten altyd, en laatſten voor 't meerder gedeelte zo ſchryven. MS. 1452. p. 94. *in* MYNS *vaders huys*. Deſtr. van Troyen 1479. fol. 9. c. *dattu mi leydeſte wt* MYNS *vaders rycke in dinen rycke*. Enz. en zo acht ik datmen altyd behoort te ſchryven: hoewel 't hier, mids de herhaaling, wat hard ſchynt.

ŷ. 627. HONIGH) datmen zo moet ſchryven, *honig*, en niet *honing*, ſchynt noch aan allen niet bekend te weezen, dewylwe 't laatſte ook zeer dikwils ontmoeten. doch wy zullen hier de kwaade voorbeelden overſlaan; en de goeden zyn genoeg te vinden: zelfs ook in deeze Aantekeningen. zie boven B. V. ŷ. 756. Willeramus p. 83. heeft *honiga*.

ŷ. 632. HELP GOÔN!) moeſt eigelyk weezen, *helpt goôn!* hoewel wy 't, gelyk hier, zo ook by anderen vinden. Hooft in Baeto: Help goôn! *wat brengt het tweede bed*
Al onruſts en al ſcheurings in!
Nil Vol. Arduum in Andromache, aan 't einde:
Help goôn! *wat blikken ſpalkt zy op, zo wreed en naar!*

hoe-

hoewel anders dat Konſtgenootſchap zeer wel onderſcheid wiſt te maaken tuſſchen het een- en meer-voudige der Gebiedende Wyze, gelyk klaar blykt uit deez' eenen Regel in Cinna *Act.* I. *ſc.* 1.

Houd *op*, *ô ydle min*, houdt *op*, *ô tederheden!*

dit is tegenwoordig ook onder onze beſte Dichters aangenomen: maar de grootſte hoop ſchynt hierop noch geen acht te geeven. Is iemand begeerig de reden te weeten, waarom de T noodzaakelyk vereiſcht wordt in 't Meerv., dien antwoorden wy, dat de Ouden in 't Eenv. ſchreeven *houde*, in 't Meerv. *houdet:* neem uit beide deeze woorden de E weg, zo blyft 'er *houd* en *houdt*. dit zelfde is de reden, dat wy nu ſchryven, ik *vind*, gy *vindt*, hy *vindt*, waarvan geſproken is I. 278. de ouden zeiden, ik *vinde*, du *vindes* of *vinds*, hy *vindet*. de S in den tweeden perſoon is al voorlang afgeſchaft, en daarvoor de T aangenomen. gelyk nu *vindet*, door 't uitwerpen der E, veranderd is in *vindt*, zo oordeelen wy ook datmen in den Eerſten perſoon nu beter zegt ik *vind*, dan, gelyk Moonen leert, *vinde*. hier vloeit het eene uit het andere: ook komt het overeen met de Zelfſtandige Naamwoorden, die in den eerſten Naamval nu zonder, maar by de ouden meeſt altyd met eene E aan 't einde voorkomen en geſchreeven zyn. Overal dan, daar wy nu de ſpelling van DT behouden, moet men denken dat de Ouden geſchreeven zouden hebben DET. Maar wat in 't byzonder belangt de Gebiedende Wyze, dat dit onderſcheid van *hond* en *houdt*, geene nieuwigheid, maar al *veele eeuwen* oud is, luſt my hier in 't breede te beveſtigen met de eigene woorden van den Hr. van St. Aldegonde, die in de voorrede zyner Berymde Pſalmen, geſchreeven in 't jaar 1591. zich aldus uitdrukt: *Alsmen EENEN ALLEENEN wat beveelt ofte biddet* [*moetmen ſchryven*] DOE *du*, GEEF *du*, LAETE *du*, SPREECK *of* SPREECKE, SEG *oft* SEGGE, GAE, STAE, enz. *Ende tot VEELEN*, DOET *ghy*, GEEFT *ghy*, LAET *oft* LATET, SPREECKT *oft* SEGHT, GAET, STAET, enz. *Overmids het kennelick is, dat de Letter T, diemen daer by voegt, een teecken is, het getal van Velen bediedende: want dat is den ouden aert, wyſe ende ghebruyck, die onze voorvaders* van menige eeuwen herwaerts *haren kinderen hebben naergelaten.* ---- ---- *Jae over dertich ſoo veertich jaeren herwaerts in alle de boecken daarmen de kinderen nyt plach te leeren leezen, en gebruickte men anders niet dan*, Du en ſalſt *ofte* ſalt niet ſtelen, Du en ſalſt niet dooden, Du en ſalſt geen overſpel doen, *ofte* STELE niet, DOODE niet,

en

Digitized by Google

en Doe geen overſpel, *ende diergelycke: ghelyckmen by de oude Vlaemſche* OVERSETTINGHE VAN Boëtius, *ende in vele* Gebede boecxkens, *jae oock in de boecken van Fabulen, kluchten ende leugen-boecken, als* S. Franciscus Wyngaerd, Eſopus Fabulen, *ende andere ſaken merckelick ſien kan. Ende alle de* Bybels *diemen over veertich ofte vyftich jaeren gedruckt heeft, ſo wel in Brabant ende Vlaenderen, als in Hollant ende Vrieslant, houden noch de ſelve wyſe van ſpreken onverbrekelick: alſo den* Bybel van Liesvelt *tot Antwerpen gedruckt in 't jaer 1532. ende die van* Jacob Jacobs ſone *ende* Mauritius Yemants ſone *tot Delft in Hollant gedruckt in 't jaer 1477. ende ontallicke andere Copyen, ſo oude als nieuwe merckelicke getuighen.* Zie daar eene wydluchtige getuigenis van dien Grooten Man, wiens woorden, als verſcheidene merkwaardige omſtandigheden bevattende, wy oordeelden den Leezer niet onaangenaam te zullen zyn. Wy waaren in den beginne van gedachten om de trouw van deezen Heer te beveſtigen met verſcheidene voorbeelden zo uit de Vertaaling van Boëtius, als uit den Delfſchen Bybel (welken ſchat wy nu mede zyn magtig geworden ſints de Boeken van den Kunſtminnenden S. Schynvoet verkocht zyn) doch dit zou te veel plaats vereiſchen, vooral indien ik daar byvoegde 't geene ik uit de Roomſche Legende 1478. Deſtr. van Troyen 1479. en anderen, waarin dit zelfde wordt in acht genomen, aangetekend heb. Wy zullen dit dan by deeze eenvoudige verzekering laaten, en alleen noch dit zeggen, dat het lang te vooren onverbreekelyk waargenomen is, als van den Abt Willeramus, die voor 650. en van Otfridus, die voor 850. jaaren geſchreeven heeft. zoo leeſtmen, tot een ſtaaltje, by den laatſten, in 't Meervoudige I. 24. 5. Nemet *gouma*, d. i. *Neemt* acht. maar in 't Eenv. V. 21. 1. Nim *gouma*, d. i. *Neem* acht. en zo mede by anderen. Die nu met zyne ſchriften eer wil inleggen, oordeele hieruit zelf, wat hem te doen ſtaa.

ŷ. 634. KRYGHT EEN' GODTVRUCHTEN SCHYN) dees godvruchte ſchyn van Tereus is het onderwerp van den Rey in het II. Bedryf van S. Coſters Ithis, dienmen kan naarzien.

ŷ. 649. BLYSCHAP) Hoogſtr. *blydſchap*. zo verandert hy 't ook VIII. 580. Vondel zelf ſchreef VI. 893. *blyſchap*, maar anders altyd *blyſchap*. 't is de moeite niet waardig, te twiſten wat beter zy, *blydſchap* of *blyſchap*. ik ben gewend *blyſchap* te ſchryven, en onder-

Digitized by Google

houd het, omdat ik 't gewend ben. hoewel *blydſchap* miſſchien beter is: omdat in *bly* en *blyſchap*, de D, mids haare zachtheid, ſchynt weg te ſmelten, gelyk wy zulks in meer andere woorden aangemerkt hebben boven p. 33.

ŷ. 652. DAGHVAERT) deeze *dagvaerd* is de dagelykſche reis of loop van de Zon; en wordt dus van onzen Dichter zeer eigelyk en wel benoemd. de Ouden hieten *Dagvaard*, 't geen wy nu heeten *een dag reizens*; en gebruikten dit woord om de afgelegenheid van de eene tot de andere plaats te meeten. L. van Velthem, Spiegel Hiſt. B. I. c. 17. *Van Jheruſalem ten berge Synay*
Syn XII. dachvaerd, *ſeit men mi.*
zie hem ook I. 9. daar 't meermaalen voorkomt. MS. 1486. fol. 15. b. *die lenckte van tryck van Syrien es twintich* dachvaerden; *die breedde vyff.*

ŷ. 699. MET MOEGEZEILDE DOEKEN) d. i. met uitgediende Zeilen. *Doeken* voor *zeilen* vindtmen meermaalen. A. Hoogvliet in Abraham B. VI. ŷ. 8.
Welaan, wy ſpoeden voort, het voor de wintje ſpant
De doeken *op, myn ſchip bruiſcht door de letterbaren.*
en meer anderen. Van *dit voor de wintje* zie de Aantek. XIII. 597.

ŷ. 703. EN LANGER ONGERUSTER) dit ſluit niet, voor *hoe langer hoe ongeruſter*. Vondel hadt hier konnen zeggen, *en* LANGS HOE *ongeruſter*, gelyk Fr. van Hoogſtr. ſpreekt, Beg. Pelgr. I. 13. p. 39.
Uw raed dunkt my derhalve langs hoe *ſlechter.*
en J. van Braam, wiens zedige en bevallige Zangnimf my langs hoe meerder behaagt, op de Dood van den Hr. D. van Hoogſtraten:
Uw naam, Hoogſtraten, wierd dus langs hoe *meer vermaart.*
Verſcheidelyk werdt dit van ouds uitgedrukt. *ſoe lanc ſo meer*, lees ik in 't MS. 1452. p. 92. en omtrent zo ſpreekt ook Anna Byns in 't I. Boek der Refereynen:
In haer dwaelinghe ſi lanc ſoe *moer verſtyven.*
Elias Herckmans, Der Zee-vaert lof B. I. ŷ. 137.
Dus doende, wies van eew tot eew, hoe langhs ſo *meer.*
Dees nutbaer' wetenſchap, door ondervindinghs leer.
meer overeenkomſt met onze tegenwoordige manier van ſpreeken. heb-

Digitized by Google

hebben deeze woorden uit het gemelde MS. p. 141. *want hoe hy langher levede, hoe hy meer quaetheden dede.*

V. 784. MET GEBAER) d. i. *met tekenen*, dewyl zy, te weeten, Filomela, haare tong kwyt zynde, niet ſpreeken kon. *Gebaar* is eigelyk allerlei uiterlyke beweeging, diemen begrypen kan onder de naamen van houding, mynen, of gelaat. M. Stoke in Ada p. 73.

Ende helt hem in dier ghebare
Als offer hem niet om en ware.

Lod. van Velthem, Spiegel Hiſtoriael I. 30.

Ende hout u ſtoutelike in 't ghebare.

daar J. le Long op den kant tekent, *met gebaerden.* maar wat doet de D hierin? trouwens zo ſchryft ook Ten Kate II. deel p. 586. *ons* GEBAERDE, *meeſt in* plur: *gebruikelyk*, *als* GEBAERDEN, GEBÉÉRDEN, geſtus, geſticulationes, *enz.* welke D in de uitſpraak nu ook veeltyds gehoord wordt: kwaalyk. het Eenv. is *Gebaar*, en 't Meerv. *Gebaaren*; en zo is ook 't Werkwoord, daarvan afkomſtig. MS. 1452. *hy zweech, hem ſelven* ghebarende, *als die zeere beſchaemt was.* zo leeſtmen al by Willeramus p. 101. *alle* gebare *mines Sponſi.* Brederode, Rod. en Alfonſus *Act.* I.

Het ſchynt aen u gebaer, *dat ghy my gaerne ſiet.*

Frans van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. I. 21. p. 137.

Met zedigheid en vriendelyk gebaer.

Antonides, Yſtroom B. III. p. 83.

De ſchoone Thetys quam met zedige gebaeren.

Hoogvliet, Feeſtdagen B. V. p. 189.

Die 't Agonaliſch feeſt, en al zyn pligtgebaer
W'il weeten. —

by wien, en anderen, men ook dikwils leeſt van *kerk-gebaer*, dat het zelfde is met *Ghebaer-dienſten*, by Kiliaen door *Ceremonia* vertaald. de Letter D, die elders haar' poſt niet heeft konnen bewaaren, heeft zich hier ingedrongen tegen alle recht en reden.

V. 799. OP DE BEEN) wy zullen hier eens wat breed uitweiden, om verſcheidene ſpreekwyzen, die eenige overeenkomſt met elkander hebben, gelykelyk op te helderen, en in haaren dag te ſtellen. Het ſchynt aanmerkenswaardig, hoe hier DE kan paſſen by BEEN, 't welk onzydig is. De Hr. Hoogſtr. heeft dit in den Ge-

Digitized by Google

slachtlyst wel begreepen : en daarom zullen wy zyne woorden hier byvoegen. *Ik denk schier*, schryft hy, *dat het een verkorting is voor*, op de BEENEN : *waer in ik bevestigt worde door Hooft in Geeraert van Velzen p. 515.*

D' onwetende gemeente is schendich *op de* BEENEN. *en Vondel in Salmoneus p. 24.* Het hof is *op de* BEENEN. *dus zegt men zonder onderscheit*, Een leger van hondert duizent MAN, *en* hondert duizent MANNEN. Dus verre Hoogstr. en is dit onwederspreekelyk waar, en dient onthouden te worden. Voeg ook, tot nader bevestiging, by de voorbeelden uit Hooft en Vondel, dit van Aldegondel, R. Byencorf. V. 3. *daer nae moeten wy ons selven voorts* op de BEENEN *helpen.* Op deeze verkorting doelden ook anderen, schryvende daarom *op de beên.* De Potter, Getr. Harder V. 6. 196.

— — — — *'k en kan dees' oude leên,*
Door swackheydt, sonder u., niet rechten op de BEÊN.

Catharina Questiers, Geheimen Minnaar *Act.* V. *'t verstandt is* op de BIÊN. ja Hooft zelf, Ned. Hist. B. XVI. p. 673. *ook waren reeds vyf vendels van Halewyn* op de BEÊN. en p. 675. *groot geweldt* op de BEÊN *brengen.* doch ik vind het oneigen, *been* te schryven, 't welk eene saamentrekking van twee greepen tot één beduidt: doch hier is eene afwerping van de merkletteren des Meerv. Getals, *en*; gelyk in *jaar* voor *jaaren*, *Pond* voor *ponden*, enz. aardig speelt de Hr. Huygens met deeze spreekwyze in zyn Sneld. XV. 3. en XVII. 149. datwe hier zouden byvoegen, zowe niet wat anders te zeggen hadden: waartoe wy overgaan. Daar is een groot onderscheid tusschen *Op de been* en *onder de voet :* doch daar is, wat de spreekwyze belangt, ook eene groote gelykheid. de Hr. Hoogstr. die het eerste zeer wel verklaarde, kan echter niet goedkeuren, dat *onder* DE bestaan zoude voor het mannelyke woord *voet.* zo schryft hy in den Geslachtlyst, by VOET: Op den voet, *Hooft in de Ned. Hist. p. 1. Maer in Tacitus p. 6. zegt hy*, Onder DE voet gesmeeten, *dat zoo een gemeen zeggen geworden is als* op de loop *zyn*, enz. *Men moet het mannelyk geslacht houden. Vondel in 't Berecht voor de Misspellinge:* schoon men *dezen* voet volgde. *Dekker ook in Johannes den Dooper:*

Der sterffelyken loop hout veeltyts *dezen* voet.

Wy zullen hierop antwoorden, dat deeze bygebragte voorbeelden niet bewyzen dat *onder de voet* kwaalyk gezeid is: maar datmen deeze spreekwys eveneens moet nemen als de voorgaande, *op de been*, voor

op

Digitized by Google

op de beenen; zo ook *onder de voet* voor *onder de voeten.* het eerste zagen wy van sommigen voluit geschreeven, *op de beenen:* dat zelfde vinden wy ook hier. A. Byns B. I. *onder de* VOETEN *getreden:* en B. II. *werpen onder de* VOETEN: en zo schryft ook Aldegonde, Byencorf V. 3. Den Gulden Troen 1386. fol. 9. a. *wanneer ghi vrilick alle scat onder u* VOETEN *tredet.* Z. Heyns in Bartas I. 2. p. 81. zegt, *onder* VOETEN: het welkmen echter ook doorgaans verkort vindt tot *onder voet*, als MS. 1452. p. 6. Boëtius 1485. fol. 20. a. 27. c. Brederode in Lucelle: Jacobus Zevekotius, Verachting des Doots B. II. v. 43.

Die vreesen vry te syn; geworpen onder voet,
En soecken 't eynde niet van allen tegenspoet.

Jacobus Revius, Overysselsche Sangen en Dichten p. 76.

Hoe leyt vertreden onder voet
Soo menich lansknecht wel-gemoet.

zo schryven ook Adr. Hoffer, Adr. van de Venne, en veele anderen. dat *voet* hier Meervoudig is voor *voeten*, is redelyk klaar; en zo is 't ook met het bygevoegde lidwoord *onder* DE *voet.* wy zullen dit zo klaar aantoonen, dat 'er niet de minste reden van twyffelen zal overschieten; en hierin, van den tyd van M. Stoke af, eene netheid bespeuren, die ook nu naauwelyks weerga heeft. zo verre is 't 'er van, dat de ouden zonder oordeel zouden geschreeven hebben: want zy wisten zo wel als wy dat *Voet* manlyk is. M. Stoke dan, om met den oudsten te beginnen, schryft in Jan I. p. 172. *Dat hi comt* ONDER DIE voet. Jan II. p. 244. *Hi leghet nu* ONDER DIE voet. Maar in andere spreekwyzen is *voet* altyd mannelyk, als Inleid. p. 5. *Ende heeft* DEN EENEN voet *genomen*, *Ende* DIEN *in die vonte gheset.* en terstond weder: *Uter vonten hi* DEN voet *toech.* in Will. II. p. 86. *Dat hi ontsinc een wonde* IN DEN voet. Der Sielen Troest 1484. fol. 71. b. *want het hadde die croen van dwaesheit* ONDER DIE voet *geworpen.* Maar fol. 104. d. *doe boerde dye lewe* DEN SEREN voet *op ende wysden S. Jheronimus. daer liet hy hem* DEN voet *waschen ende besien. doe was hem een doorn* INDEN voet, enz. Anna Byns, B. II. Ref. 1. *Het hooft der slangen ghy* ONDER DE voet *leyt.* Maar, B. I. *Daerse* DEN voet *onder de tafel steken.* het zelfde vinden wy by de Rederykers, te Gend vergaderd 1539. daar schreeven die van Deynze:

Want een dinck mi den moedt houdt ONDER DE voet.

Maar, die van Antwerpen: —— *ick en can* EENEN voet
Niet meer voort gheſtellen met deſen ſtucke.
Corn. van Ghiſtele, Penelope aen Ulyſſes:
Troya, daer wy groot verdriet duer ſyn ſmakende
Leet ONDER DE voet.
Maar, in dien zelfden Brief zegt hy van Proteſilaüs:
Die op de Troyſche eerde eerſt SINEN voet *ſtelde.*
dien zelfden voet houden ook de Rederykers 1561. de Lelieblœm van Dieſt in 't Factieliedeken: *ſyn* ONDER DE voet. 't Jennettebloemken van Liere in de Prologhe:
Waer deur ghy quaey gedachten worpt ONDER DE voet.
Maar, de Vyerige Doorn van 's Hertogenboſch:
Dus hout met ons viere voorts aen DEN voet.
de zelfde in het Factieliedeken: *volght* DESEN voet. Hiſtorie van Zeghelyn 1563. p. 21. *Datter ſchiere* ONDER DIE voet
Laghen meer dan XX. ter ſomme.
Maar, p. 28. van het ors, op paard, Glorifier:
Het verhief SINEN RECHTEREN voet.
Kamphuizen, Sticht. Rymen p. 46. *'t Ware Goed*
Treed gy ſchier als MET DE voet.
Maar, Pſ. CXIX. 9. *Gevaerlyk ſtaen op* LOSSEN *ſlibber*-voet.
Huygens in de Sneldichten XII. 154. van een' Schoenmaaker:
Een ander is niet qualick gemoedt,
Al light ſyn' neeringh half ONDER DE voet.
Maar, XV. 22. en 113. *Men geeft niet met* DEN voet.
XXI. 94. *Als die een' wyden ſchoen maeckt voor* EEN' KLEINEN voet.
XVIII. 124. *met* DIEN voet. XXIV. 24. *op* DEN voet. *Enz.* Zullen wy na dit alles noch zeggen, dat Hooft uit onachtſaamheid geſchreeven hebbe, *onder* DE *voet*, hoewel hy *voet* anders mannelyk gebruikt? Wy neemen den Hr. Hoogſtraten, die dit niet aangemerkt hadt, zyne berisping niet kwaalyk af. doch dewyl wy zien dat Hooft met oordeel zo geſchreeven heeft, en daarin het eenſtemmig gebruik der Ouden voor zich heeft, zou iemand zeer ſtyfhoofdig moeten zyn, om noch ſtaande te houden dat dit alles uit achteloosheid geſchied waare. want ſchoon het uit alle andere plaatſen blykt, dat zy *voet* manlyk hielden, ik heb echter niet één plaats aangetroffen, daar ONDER DEN *voet* uitgedrukt ſtaat: het welk wy echter by de Nieuwe Schryvers, die zich hier verkeerdelyk in-

beel-

Digitized by Google

beelden de Ouden te verbeteren, gevonden hebben; als mede by onzen Dichter. doch wy oordeelen de Schryfwyze der Ouden beter te zyn. evenwel moetmen hier onderſcheid maaken: want als 'er nadrukkelyk van *éénen* voet geſproken wordt, moet zekerlyk het manlyk geſlacht uitgedrukt worden, als, *hy heeft zich bezeert* ONDER DEN voet: *Hy gaf hem een' ſchop* MET DEN voet: wantmen ſchopt niet met twee voeten te gelyk; of men zou zelf licht *onder de voet* raaken. Maar anders zegtmen, in een' overdragtelyken zin, veel beter, tot aanduiding van het meerv. getal, MET DE voet *ſchoppen* of *treeden*, voor, op het ſmaadelykſte mishandelen: en ONDER DE voet *vallen*, *raaken*, enz. voor in 't onderſpit raaken, ook voor vallen: *enz.* Klaar worden deeze ſpreekwyzen zo uitgedrukt en onderſcheiden van Plantyn, als by OP: *Ick wil my ſnel* OP DE voet, *of* OP DE been *maken* (daar de overeenkomſt tuſſchen deeze twee blykt) en by VOET: *Hem* OP DE voet *maken*: ONDER DE voet *leggen*: MET DE voet *treden*. Maar anders: DEN voet: DEN voet *vanden pilaer*: DEN voet *vanden bergh*: *Van* EENEN voet: en meer anderen. Dit vond ik by deezen Schryver, terwyl ik daar zocht naar de ſpreekwyze OP DE LOOP: Waarvan nu iets te zeggen ſtaat. Vooràf zeggen wy, datwe die zo weinig goedkeuren als Hoogſtraten, hoewel Hooft en Vondel zo geſchreeven hebben, alsmen zien kan in den Geſlachtlyſt. 't Komt my zeer vreemd voor, dat Vondel, die *onder de voet*, gelyk alle de Ouden ſchreeven, niet goed keurde, echter *op de loop*, dat by geenen der Ouden te vinden is, geſchreeven heeft. En buiten deeze twee voornaamſte Taalmeeſters heb ik dit tot noch toe by niemand gevonden, dan alleen by De Potter, een' Schryver, die op de Geſlachten ganſch geen acht gegeeven heeft: die zegt, Getr. Harder IV. 5. 136.

En was uw' wysheidt OP DE loop *in 't overtreden?*

de voorgaande ſpreekwyzen hebben wy klaar aangetoond goed te zyn: deeze zullen wy duidelyk doen zien niet te deugen. Voorèerſt omdat het Meervoudige getal hier niet kan in aanmerking komen, als *op de loopen*; 't welk niets is: tenzymen *op de loopers*, d. i. *beenen*, meende: doch dit is wind. Ten anderen hebben de Ouden zo niet geſproken, want die zeiden niet OP DE, maar OP, of IN DEN *loop*. M. Stoke in Jan II. p. 203.

Hi maecte hem mede INDEN loep.

Digitized by Google

zo ſchreef ook de Hr. van Noordwyk in de Voorr. op dien Schryver ŷ. 306. — — *indien zo groten hope*

Wair deur zyn affcheid niet gebleven IN DEN lope.

en onze Laater Dichters, als Huygens, Sneld. XXIV. 64.

't Is een geruſte zeegh ſijn vyand OP DEN loop.

J. de Decker, Lof der Geldz. p. 167.

Der gener, die daer door geraken OP DEN loop.

ja zelfs onze Dichter in dit werk B. XI. ŷ. 46.

— — *zetten 't flux te lande in* OP DEN loop.

en ook in de Beſpiegelingen B. I. p. 9.

Dat heele mylen volcks het zetten OP DEN loop.

Dewyl dan de voorbeelden beveſtigen 't geen de reden leert, te weeten, datmen moet ſchryven *op* en *in* DEN *loop*, zouden wy ons dwaaſſelyk vergaapen aan de mistaſtingen van niet onfeilbaare Meeſters; of aan den ſtyl van 't gemeene volk, 't welk doorgaans het ongeluk heeft reckt anders te ſpreeken dan behoort; ja dikwils de beeſt ſpeelt zonder naar voorbeelden of redenen eenigszins te luiſteren. Maar wat taal is dit weder DE BEEST? immers zegtmen HET *beeſt*. De Hr. Hoogſtr. wederom ſchryft hierover in den Geſlachtlyſt aldus: *Dat by Hooft ſtaet in d'Opdr. der Hiſtorien*, ik wil dien beeſte toonen, *moet verſtaen worden als met meer onzydige woorden, dus in gebruik, gelyk* Prins van den bloede, *en wat dit meer is. Op den zelven voet ſtaet de ſpreekwys*, den beeſt te ſpelen, *dat is*, den beeſte. Voareerſt is de ſpreekwys niet, DEN, maar DE *beeſt ſpeelen*, of *maaken*, gelykmen ook zegt. Huygens, Sneldicht XIX. 159.

Verwondert u dan niet, maeckt hy ſomtyds DE beeſt.

de Dichter van de Schadelykheidt der Gramſchap B. I. ŷ. 108.

De dronkaert ſpeelt DE beeſt, *en buldert overal.*

P. A. Codde, Herdoopers Anſlag op Amſt. *Act.* III.

— — — *'t zyn Doopers uyt Weſtphalen*

Alhier gekomen, die het maecken VAN DE beeſt.

Ten anderen, al zeide men, DEN *beeſte ſpeelen*, zo heeft dat echter geen overeenkomſt met VAN DEN *bloede*. heel anders is 't, als men zegt AAN, VAN, of MET *den beeſte*, in den derden of zesden Naamval. maar gelykmen, in den vierden, niet zegt *den bloede vergieten*, zo kan ook, *den beeſte ſpeelen*, niet wel gezeid worden. Men zegt dan *de beeſt ſpeelen*, en alles wat wy noodig hebben hier by te voegen,

Digitized by Google

gen, om het goed te maaken, is alleen dit, dat de Ouden het woord *Beeſt* altyd vrouwelyk gebruikt hebben; het welk in deeze ſpreekwyze heeft ſtand gehouden. wat is 'er eenvoudiger dan dit? echter kanmen dat kwaalyk giſſen, wanneermen niet anders dan de ſchriften van Hooft en Vondel leeſt. MS. 1452. p. 136. *Want het is min compaſſelic te horen tgheluyt van* EENRE beeſten, *dan van eenen menſche.* De Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 74. a. *omme dat hy* EENER beeſte *gheleke.* A. Byns B. II.

De beeſte *aenhanghen motten thien hoornen.*

De Rederykers van Loo, te Gend 1539.

De Babyloniſche hoere, en tbeelde
DER FELDER *beeſte.*

Hiſt. van Zeghelyn p. 23. *Ende* DIE QUADE beeſte *myn wyf*
Sal ick in eenen torre doen ſluyten.

wy zouden hierby noch honderd voorbeelden uit de Ouden konnen byvoegen; doch oordeelen dat dit voldoet. Alleen zullen wy noch zeggen, dat het ons vreemd dunkt, dat de Hr. Hoogſtraten dit noit aangemerkt heeft, daar 't zelfs noch by zo veele laater ſchryvers gevonden wordt. R. Viſſcher in de Zinnepoppen II. 15. *om* DEES beeſte *te overtreffen.* Dan. Heinſius, Hymnus van Bacchus ỳ. 408.

Al ſittend' op DE beeſt ——

en zyn Vertaaler Jac. Zevecotius, Verachting des Doots B. III. ỳ. 373.

Tot dat DE beeſte *komt met gramſchap heel ontſteken,*
Gelyck een blixems vier uyt HAREN *kuyl geſtreken.*

Adrianus Hofferus, Nederd. Poëmata p. 393. van den Nyd:

DESE beeſt *haar ſelfs vernielt,*
DESE beeſt *haar ſelfs ontzielt,*
DESE beeſt *door ſlim bedryf*
Pynight ſteeds HAAR *eyghen lyf.*

Huygens, Sneldicht XIV. uit Engelſch ondicht 34. *Neen, ſeid ick tot* DE beeſt —— En weder XX. 177.

Geeſt, dien wy niet gemeen en hebben met DE beeſt.

ja ook by de Vertaalers van den Bybel, Spreuk. XII. 10. *de rechtveerdighe kent het leeven* SYNER beeſte. Toen dit in gebruik was, konmen zekerlyk niet anders zeggen dan DE *beeſt ſpeelen;* en leert ons dit, dat DEN *beeſt ſpeelen*, gelyk Hoogſtr. ſchryft, niet goed is. die de ſpreekwys wilde veranderen, zou moeten zeggen, HET *beeſt ſpeelen:* doch dit zoude ik niemand raaden. wy houden ons hierin

Digitized by Google

(dewyl 't gebruik zulks gewild heeft) aan 't voorschrift der ouden, die niet verpligt waaren te weeten, dat DE *beeste*, gelyk ook Plantyn en Kiliaen spreeken, naderhand in HET *beest* zoude veranderd worden. welke verandering eerst schynt gesprooten te zyn uit onze Amsterdamsche Kamer, in Liefde Bloeyende; want in haare Redekaveling, uitgegeeven in 't jaar 1585. lees ik p. 22. duidelyk, DIT *beest*. dat dit echter niet ten eersten is doorgegaan, blykt uit de bovenstaande voorbeelden. Wy zullen hier met eenen iets zeggen van noch twee andere Spreekwyzen, t. w. die van IN DE WAPEN, en BY DE WERKE zyn: waarin weder twee onzydige Naamwoorden met het vrouwelyke lidwoord *de* voorkomen. IN DE *wapen*, zegt Jac. Revius, in Salomons Hooglied III. Zang:

Die met open ogen slapen
INDE wapen,
Dien de oorloch is een spel.

Franciscus de Wael, Geestelicke Gedichten I. deel p. 39.

Dies mogen wy gerust gaen liggen ende slapen,
En dencken, onse God is voor ons INDE wapen,
Hy houd voor ons de wacht —

J. Oudaen op den Gedenkpenning van De Ruiter:

Een Heldenaart, een Admiraal,
Een borst vol vuurs, een man van staal,
Een ys're slagvuist IN DE wapen.

Antonides, Ystroom B. IV. p. 115.

— *onbezweken, en geduurig* IN DE wapen.

J. B. Wellekens, Brief van Octavia aan M. Antonius ỳ. 127.

'k Zou stadig, aan uw zy, my voegen IN DE wapen.

hiervoor zeggen anderen IN HET *wapen*. Th. Arends, Poëzy p. 55.

En onvermoeyd van 's avonds tot den morgen,
Tot 's burgers best, als IN HET wapen *staen.*

Ernstige en Boertige Mengelstoffen II. deel p. 54.

De Koopman op 't kantoor, de Kryger IN HET wapen.

wederom anderen schryven IN *wapen*, zonder lidwoord. Onze Dichter in dit werk B. VIII. ỳ. 431. — *en Nestor, eerst* IN wapen.

De Potter, Voorr. van den Getr. Harder:

En als Arkadia haer kryghsvolck bragt IN wapen.

C. Kittensteyn, Op de Verovering van 's Hertogenbosch 1629.

Sorghvuldigh voor ons staet, en nacht en dagh IN wapen,

En-

Digitized by Google

En vol bekommeringh gheſtadigh ſonder ſlapen.

het laatſte, dunkt my, vervalt aanſtonds, en is zo weinig te volgen als *onder voet*, 't welk wy boven gezien hebben verouderd te zyn. Het voorgaande, IN HET *wapen*, ſchynt mede niet te voldoen, omdat de ſpreekwyze betekent, *in volle wapenrustinge*, geheel gewapend; 't welk of eigelyk, of overdragtelyk (voor wel op zyn hoede zyn) kan genomen worden. Maar het eerſte, IN DE *wapen*, oordeelen wy goed te zyn, even als *oo de been*, en *onder de voet*, in het Meervoudige, voor *in de wapenen*, gelykmen zelfs noch wel hoort ſpreeken. en zo lees ik ook in Tſeep vol wonders 1514. c. 2. *hi ſal* INDER wapenen *ghepreſen worden, ende vander vrouwen geblameert.* By Melis Stoke vind ik het Eenv. *in den wapen:* Willem II. p. 85.

Die Grave van Ghiſen gaf hem gevaén
Ongeſleghen ende onghewont
Ende INDEN wapen *al' ghesont.*

het welk my zelfs beter zou aanſtaan dan IN *wapen*, of IN HET *wapen*. Eindelyk, hoe zullen wy, *by* DE *werke zyn*, goed maaken? de Hr. Hoogſtr. zegt datmen zo ſpreekt, en dat het is voor, *by* DEN *werke*, gelyk Hooft meer dan eens geſchreeven heeft, alsmen in den Geſlachtlyſt op 't woord WERK kan naarzien. Ik zou mogelyk, als 't te pas kwam, geen zwaarigheid maaken, van, met Hooft, *by den werke* te ſchryven: terwyl *by de werke* ganſch niet aanneemelyk is. Maar, alsmen acht geeft op hen, die deeze ſpreekwys in hunne redewiſſelingen gebruiken, hoortmen dan niet eigelyk zeggen, *by de* WERKEN *zyn?* my dunkt, ja: en zo begreep het ook de Hr. Ten Kate, ſchryvende II. deel p. 523. *onze ſpreekwyze van* BY DE WERKEN ZYN, ad promptum eſſe, præſens eſſe, *ontleent van de Opzienders van groote* Werken, *die gedurig zig daer by moeten laten vinden om vaerdig op alle voorvallen by der hand te weezen, ende zaken te kunnen redden.* zo ſchryft ook Juffr. Gezine Brit, in haar byſchrift op 't XLI. Zinnebeeld van A. Houbraken. Wy zullen hierin beruſten, en den Leezer alleen waarſchouwen, dat hy het voorbeeld van G. Brandt niet en volge, die in 't Leven van De Ruiter B. VII. p. 363. zeer kwaalyk ſchryft: *dat de vloot met den dag* BY DE WERK *zou trachten te weezen.* trouwen, dit is even goed, als *by de werke.* En hier zullen wy 't 'er by laaten, kortelyk alleen herhaalende, dat de zes Spreekwyzen, die het onderwerp deezer Aantekening zyn, naar onze gedachten, aldus behooren geſchreeven te worden: *Op de been:*

Digitized by Google

Onder de voet: In den loop: De beeſt ſpeelen: In de wapen, of, *wapenen: By de werken.*

ŷ. 813. EN HUILT VAST EVOË. ZY BONST DE POORT IN TWEE) zodanige vaarzen noemden de Latynen *Verſus Leonini*. Ovidius:

Quot coelum ſtellas, tot habet tua Roma puellas.

zy waaren in 't Latyn niet van de beſten; en zyn 't ook geenszins in het Duitſch, ſchoon wyze by onze beſte Dichters veeltyds ontmocten. zie alleen in dit Werk V. 210. 396. VII. 167. 855. VIII. 1016. IX. 345. XII. 191. XIII. 241. Antonides, Yſtr. B. IV. p. 126.

Dringt hier een werreld aen *van menſchen, die* gelaen ——

Poot in zyn Gedichten p. 427.

Van myne onnozelheit, *maer vonnis recht van 't* pleit.

Hoogvliet in de Feeſtdagen B. III. p. 87.

Wie leert my nu waerom *het Saliſch* prieſterdom ——

Spiegel in den Hertſpiegel B. II. ŷ. 332.

Zegt, tot natuurlyk quaad *voel ik natuurlyk* haat.

doch hier vind ik dat het aardigheid heeft, omdat dees regel, als een heilzaame ſpreuk, door dien rymklank te lichter in de geheugeniſſe kan ingeprent worden; het welk ook het oogwit des Dichters geweeſt is, wiens werk in 't geheel een' anderen ſtyl vereiſchte, dan de bovengenoemden. wy zullen geen voorbeelden, ſchoon overvloedig voorhanden, meer uitſchryven: doch alleen aanmerken, dat ik dit zelfde met een ſleepend Rymwoord gevonden heb in de Gedichten van H. Dullaert p. 107.

Zy, op de gulzige aerde *al lang niet meer in* waerde.

voeg hierby noch deeze vaarzen uit den Yſtroom B. III. p. 86.

En ſpecery waende, *een oogſt van goude* zanden,
En eedlen diamant, *geplengt met ruime* handen.

die met zyne ooren raad leeft, zal dit niet licht naarvolgen.

ŷ. 815. DE LIVEREY DES-GODTS) t. w. van Bacchus. deeze *Liverey*, het merkteken der Bacchanten, beſtondt gemeenlyk in een' krans van Wyngaardbladen om 't hoofd; het vel eener Hinde om ſchouders en middel geſlagen; zie D. Heinſius in den Hymnus ŷ. 120. en, gelyk de zelfde zingt ŷ. 323.

—— *een lange ſpies, bekleet aen alle kant*
Met klimmerbladren groen, in hare rechterhant.

zie

Digitized by Google

zie ook zyn' Uitlegger, P. Scriverius. Ovidius zegt *Insignia*, dat zo veel is als *Kentekens*; en dikwils overgezet wordt door *Livrei*. Vondel in Virgil. p. 449. van Kupavo, voerende, ter gedachtenisse zyns vaders, die in eene zwaan herschapen was, een bos zwaanevederen op zyn' helm: — *gy voert de* Liverey

Van uw' veranderden heer vader. —

in 't Latyn, *forma Insigne paterna*. by Valerius Flaccus, na Virgilius den deftigsten onder de Lat. Heldendichters, leestmen II. 111.

— *it Barbara vestis, Et torques*, Insigne *loci*. —

dat is: — *men voert ten roof gestikte kleêren,*

En halsieraadien, de Liverei *des Lands.*

dit land, is Thracie. 't Lat. woord vindtmen dikwils gebruikt voor die *Tekenen* of *Devisen*, die de Helden der Oudheid uitgebeeld hadden op hunne Wapens, voornaamelyk op de Schilden; ook op de gevesten der degens: gelyk ons dit laatste voorkomt by Val. Flaccus II. 418. zie aldaar de Aantek. van den Hr. Burman; en een voorbeeld van de zaak zelve by onzen Dichter beneden VII. 578. Van hier is 't overgegaan tot de Geslachtwapens; hoewel die, volgens D. Vincentius Turturetus, *de Nobilit. Gentil. L. II. c.* 7. voegelyker *Stemmata* geheeten worden. *Insignia*, by de ouden, zyn ook die dingen, de welken Tekenen en Bewyzen zyn van Majesteit, Magt, Ampten en Waardigheden: als *Insignia Imperii*, by Curtius; *Insignia Regni*, by Flaccus: die ook *L. VI.* ℣. 53. den *Blik sem* noemt, *Insigne Jovis*: op de zelfde wyze als een *Scepter* van den Vert. van Boëtius fol. 196. c. geheeten wordt, *eens Conincs Teikin*. Zie Servius over Virg. *Æneid.* VIII. 506. en XII. 289. De Italiaanen en Franschen gebruiken dit woord, *Insegna* en *Enseigne*, om een *Veldteken*, *Vaandel*, ja zelfs een' *Vaandrig*, een *uithangbord*, enz. te betekenen. Dus breed, doch niet lang, over 't woord *Insigne*, omdat het gezeide in 't vervolg licht zal konnen geeven aan 't geene noch van *Livrei* staat gezeid te worden. Wy treeden hier, Leezer, in eene stoffe van langen adem, en die nu rykgenoeg is om een geheel Boek uit te leveren. Lang stonden wy in beraad, ofwe de zelve hier zouden invoegen, of overslaan. 't eerste heeft het overgehaald, alsge ziet. wy zullen ons niet ophouden met de redenen, waarom: maar ter zaake komen. In 't gemeen merken wy vooraf aan, dat het woord *Livrei* thans door byna geheel Europa bekend is. de Franschen zeggen *Livrée*; de Spanj. *Librea*, de Ital. *Livrea*, de Eng. *Livery*, de

Digitized by Google

Hoogd. *Liberey*, Enz. „Wy zullen 't ook in 't Latyn en in 't Griekſch vinden; t. w. zo als die taalen in de middenſte Eeuwen gebruikt zyn. In den dagelykſchen ſtyl betekent het thans niet anders, dan de geringe kleeding der Dienſtknechten, onderſcheiden door byzondere kleuren. De Dichters gebruiken 't in een' verhevener zin, en voor allerhande *Kentekenen*, enz. Zie hier eenige voorbeelden, die wy niet mogen overſlaan, zonder ons voornaamſte oogwit te kort te doen; en ſlechts eenvoudig zullen ter nederſtellen, om ons hier niet, met zaaken van weinig belang, optehouden. Hooft in 't begin van Velzen:

En ghy welzaal'ge Zon, ô moeder zulker klaarheidt!
Die dat ontallyk heyr, en all' der Starren rey,
Zoo hoflyk, dagh op dagh, beſchenkt met uw Lievrey.

by Huygens, Sneld. XIV. uit Eng. ondicht 72. zegt een roodneusde Bacchusprieſter tegen een' ſoberen, die hem zulks verweet:

My dunckt, het ſchickt hem wel, dat Neus en Aers wat ſchillen.
Ghy hebt maer een' Livrey *voor Backhuis en voor Billen.*

by Vondel in Faëton p. 54. zegt de bedroefde Febus:

— — — de vierde hemel ſchrey',
En voere in eeuwigheit hier na de Roulivrey,
Getuige van myn' rou —

Altaergeh. B. III. p. 125. — *zoo zal blycken*
Voor 't oogh, of beelt en Wezen niet gelycken;
Of Sinaes top en Sion allebey
Niet gaen geciert met d' Offerlieverey.

Antonides in den Yſtroom B. II. p. 45.

In 't vruchtbaere Kochin, daer een gewenſchte Mai
Geduurigh 't velt vereert met haere Bloemlievrei.

in 't begin van het III. boek:

In 't eind quam my een Stroomherout van onder groeten.
Hy droeg zyn Konings merk en groene Stroomlievrei.

J. Six van Chandelier noemt de Endvogels, welker borſtbeenderen, hoog rood ziende, zomen zegt, een' harden winter voorſpellen, in zyn' Amſt. Winter pag. 54.

— *voogels, welkers been'ge borſt*
Livreirood *afbeeldt van de Vorſt.*

Fr. Martinius, III. Triomf van de Opſtandinge Chriſti:

Het Wit is alle tyt der Engelen Lievrey.

R. Anſlo, Martelkr. p. 30. — *daer Godt haer zal vereeren*

Zyn

Digitized by Google

Zyn hemelſche Lievrey *van blinkende Englekleeren.*

Pòot p. 256. *Ik draeg de* Lieverei *der ſchaemte.*

G. Brandt, Vreedz. Chriſten p. 222.

De Vorſt der Liefde plag aan dat Lievrei *te weten,*
Of zich zyn dienaars in zyn dienſt getroulyk queten.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 161.

Is, is dit de Livrei, *gedragen en vertoont*
Van Hem, die 't hooft met ſmaet en doornen droeg gekroont?

Overgaande tot een naauwkeurig Onderzoek van dit woord, zynwe eindelyk, om in den overvloed deezer ſtoffe, noch onzen Leezer, noch ons zelfs, te verbyſteren, te raade geworden, het te onderſcheiden in Drie Deelen. in het I. zullen wy de betekenisſen van ons Duitſch *Livrei*, en 't geen daartoe behoort, doorloopen: in het II. die van 't Franſche *Livrée* en Lat. *Liberatio* kortelyk aantekenen: maar breedvoeriger in het III. de verſcheidene gevoelens over de Afleiding van ons *Livrei*, des zelfs baſterd-*terminatie*, en grondbetekenis, onderzoeken, en, na 't wederleggen van veele gisſingen, met de klaarſte bewyzen vaſtſtellen en bepaalen.

I. Wy maaken geen zwaarigheid, om dit eerſte gedeelte geheel betrekkelyk te maaken tot het Zinnebeeldige: want, ſchoonmen *Livrei* kan verklaaren door *Kentéken* (of *Merk*, gelyk Antonides zegt); het paſt echter vooral op zulke *kentékenen*, die eene bedekte en verborgen zinſpeeling hebben op iets anders. Dit zienwe zelfs in onze hedendaagſche *Livreirokken*: welker *kleuren* thans uit de Geſlachtwapens, mede een ſoort van Zinnebeelden, ontleend worden; en ook van ouds haare Zinnebeeldige beduiding gehad hebben, alswe leeren uit deeze woorden van den Vertaaler van Boëtius fol. 5. d. door hem aangehaald uit een' ongenoemden Leeraar: *de groote heeren gheven twee* Livreyen *tſjaers, te wetene een* Winter *ende een* Somer *Sayſoen. Inden winter gheven zy* grau, AERBEIT beteekenende, *tander van* BLIDEN colcure *ende meerder weerde.* Of dit zeggen volkomen, en hoe verre het waar zy, laaten wy nu in zyn geheel; denkende van dit woord, in de betekenis van Knechtskleeding, niet afzonderlyk, maar alleen by gelegenheid, te ſpreeken. Duidelyker brengt ons de zelfde Schryver, op de zelfde plaatſe, tot het Zinnebeeldige, in deeze woorden: *deſe twee letteren P ende T, daer de text af ſpreict, waren de rechte* Deviſe *of* Livereye *van Philoſophien — deſe* Deviſe *es cort*

ende

Digitized by Google

onde heeft vele bediedens in: ende ſulc houden billics de Deviſen *ende* Livereyen. Zie daer twee letteren, P en T, onder den naam van *Liverei*; en daarenboven *Liverei* en *Deviſe* als éene zaak, voorgeſteld. Opdatmen hiervan een beter begrip kryge, zullen wy 'er de woorden van Boëtius zelven byvoegen, volgens de Vertaaling van den Hr. Matth. Gargon, omdatwe hier doelen op den zin der woorden, niet op de wyze van uitdrukkinge. Boëtius, in 't begin zyner Vertrooſtinge, in het I. Onrym, verhaalende hoe de Filoſofie hem in den Kerker kwam bezoeken, zegt, in de beſchryvinge van haare Kleederen: *Op den beneden-zoom ſtond een Griekſche ingewrochte P, op den boven-zoom een T te lezen. tuſſchen beide de Letters ſcheenen eenige trappen afgetekend, als een Ladder, om van beneden na boven te klimmen.* Daar behoorde dan eigelyk tot deeze *Livreie* of *Deviſe*, niet alleen de Letteren P en T, maar ook een Ladder, of Trappen. zie hier de verklaaring van dit geheele Zinnebeeld. de Griekſche P, betekent *Praktyk* of Oefſening; de T, *Theorye* of Beſchouwing; de *Ladder* tuſſchen beide, datmen van de eene tot de andere moet opklimmen, en dus deeze twee te ſaamen voegen. Die weet, waarin de zuivere Filoſofie beſtaa, ziet ook hoe gepaſt deeze haare *Livreie* zy. doch wy blyven nu by het woord zelf: het welkwe tot noch toe zo uitdrukkelyk, in dien zin, by geene andere Duitſche ſchryvers gevonden hebben. Maar dewylwe bevinden, dat het eveneens gebruikt is in Italie, daar ook *Livrea* en *Diviſa* het zelfde zyn: het verveele u niet, Leezer, my naar Italie te volgen. wy zyn 'er in eenen oogenblik. De Schryvers van deezen landaard waaren, voor ruim anderhalve eeuw, krachtig in de weer, om het maaken van die Zinnebeelden, die zy *Impreſe*, wy noch met een baſterdwoord, doch daarom in dien zin niet te verwerpen, *Deviſen*, heeten, te brengen tot zekere regelen, en eene vaſte Konſt. Zeer veelen hebben in dit perk geſtreeden. onder deezen is Jeronimo Ruscelli, de welke in den aanvang van zyn Werk, *le Impreſe Illuſtri*, uitgekomen in 't jaar 1566. zegt, dat hy te vooren eene Verhandeling over den Naam, Oorſprong, het Oogmerk, de Regelen, *enz.* van de *Impreſe* hadt in 't licht gegeeven, en daarin wydloopig geredend *dell'* ARME *ò* Inſegne, *de* CIMIERI, *delle* LIVREE, *delle* CIFRE *figurate*, *de* IEROGLIFICI, *et de gli* EMBLEMI. Dewyl my deeze Verhandeling noit onder 't oog kwam, weet ik niet, wat hy *delle Livree*, of *van de Livreien*, gezeid hebbe. ondertuſſchen zien wy de zelven hier, als behoorende tot de

Zin-

Digitized by Google

Zinnebeelden, genoemd. Maar zyn tydgenoot Gio. Andrea Palazzi, geeft 'er ons eene wydloopige beſchryving van, in zyne Redevoeringen *delle Impreſe*, na zyne dood door zyn' bloedverwant, Pietro Vita da Fano, uitgegeeven in 't jaar 1575. hy zegt, *Discorſo II. p.* 43. dat veelen zich vergiſt hebben (t. w. in het eigelyk gebruik deezer byzondere benaamingen) door de overeenkomſt, die de *Impreſe* hebben *con le* ZIFRE, *con le* DIVISE, *con le* LIVRÉE, *con gli* EMBLEMI, *co'* SIMBOLI, *con l'* INSEGNE *o con l'* Arme, *co'* CIMIERI *dell' Arme delle Famiglie*, *co'* ROVERSCI *delle Medaglie*, en met veele andere diergelyke zaaken. Doch van deeze *Diviſen* en *Livreien*, hier als byzondere zaaken voorgeſteld, zegt hy vervolgens p. 55. uitdrukkelyk, datze eene en de zelfde zaak zyn: *ma queſte* Diviſe, *et queſte* Livree, *ſono Sinonimi*, *et una coſa iſteſſa*. dit komt met den Vert. van Boëtius overeen. Wy hebben de byzondere Naamen in het Italiaanſch uitgedrukt, met de eigene woorden der Schryveren, omdatze, voor 't grootſte gedeelte, in dien zin oneigelyke woorden, en bygevolg niet eigelyk te vertaalen zyn. Daar zyn 'er van twee ſoorten; van eene Bepaalde, en van eene Onbepaalde betekenis. tot de Eerſte behooren *Cifre* of *Zifre*, Cyffers; *Arme* of *Inſegne*, Geſlachtwapens; *Cimieri*, Helmtekens; *Roverſci delle Medaglie*, Rugſtukken van Gedenkpenningen. van deeze woorden hebben we *Inſegne* reeds verklaard; de overigen gaan we nu ſtilzwygende voorby. Tot de Tweede ſoort behooren, die in laatere tyden dikwils gebruikt zyn, om allerleie Zinnebeelden, als met een' algemeenen naam, uittedrukken; als de Griekſche woorden, *Hieroglifica*, *Emblemata*, *Symbola*; en de Italiaanſchen, *Impreſe* en *Diviſe*. Het is zeer aanmerkelyk, dat 'er niet ééne taal is, die de kracht van ons woord *Zinnebeeld*, inderdaad zo krachtig en welgepaſt alsmen 'er een zou konnen uitdenken, met een eigen woord kan uitdrukken: men gunne ons deeze Aanmerking, in 't voorbygaan, tot lof onzer Moedertaale te maaken. Wederom deeze Griekſche woorden, waarvan elders genoegſaam berecht te krygen is (zie Cl. Minos, *de Symbolis:* C. F. Meneſtrier, *Art des Emblemes* p. 3. Palazzi, en honderd anderen) nu, kortheidshalve, voorbygaande, zullenwe alleen iets zeggen van de Ital. *Impreſa* en *Diviſa*: het eene zal ons den aard en oorſprong der zaake, noch by ons *Deviſe* genoemd, het andere den oorſprong van het woord *Diviſe* zelf, leeren kennen. zekerlyk niet t' onpas; gemerkt het verband van dit woord met ons *Livrei*. IMPRESA betekent eigelyk eene groote en

Digitized by Google

ſtoute Onderneeming, vooral in Krygszaaken: L. Arioſto begint zyn' Raazenden Roeland aldus:

Le Donne, i Cavalier, l' Arme, gli Amori,
Le Corteſie, l' Audaci Impreſe *io canto.*

Taſſo, Verl. Jer. IX. 5. — *che guerrier ſi forte*
Gli ſ'offriſſe compagno a l' alte Impreſe.

en zo vyftigmaalen. in dien zin komt het overeen met het Franſche *Entrepriſe*, eertyds ook, volgens Du Cange, *Empriſe*. de Italiaanen gebruiken het op de zelfde wyze, gelyk wy, en ook de Franſchen, het woord *Deviſe* nu, in den gemeenſten ſtyl, bezigen: zynde *Deviſen*, volgens Meneſtrier als boven p. 4. zo veel als *Symboles* HEROIQUES. en ik beken, dat my de naam van *Impreſa* hier ten minſte zo wel voldoet, als die van *Deviſe*. zekerlyk wordt daardoor de oudſte eigenſchap der betekende zaake zeer wel uitgedrukt. Want doorluchtige Mannen, die altyd met groote Onderneemingen bezwangerd, of liever bezield zyn, doelden van alle oude tyden her, als ten deele blykt aan den kop des Leeuws, dien de heerſchzuchtige Agamemnon, volgens Pauſanias, *I. Eliac. cap.* 19. in zyn' ſchild voerde, met dit Byſchrift: *Dees is de Schrik der Stervelingen; en* [*zo is ook*] *Agamemnon, zyn Meeſter:* doelden, zeg ik, daarop, en gaven die te kennen, door zekere Zinnebeelden of *Deviſen*, diemen kan aanmerken als, en die wy gewoon zyn te noemen, *Wapens van byzondere perſoonen*, uit de welken allereerſt de *Geſlachtwapens* hun beginſel ontvangen hebben: naamelyk, toen de kinderen, ter gedachteniſſe van hunnen Vader, en ten bewyze van hunne geboorte, en vervolgens alle de Nakomelingen zich zelfs, en dus aan het ganſche Geſlachte, toeëigenden het *Wapen*, 't welk hun Stamvader, voor zich zelven in 't byzonder, hadt uitgekoozen. Deezen acht ik voornaamelyk te zyn den Oorſprong der *Geſlachtwapenen*, die de Koningen oudstyds zelfs ontbeerden, naderhand door Koningen en Vorſten aan de Edelen des lands geſchonken, en eindelyk een roof van 't gemeen gewörden zyn. Anderen erkennen wel deeze zelfde bron der Geſlachtwapenen, doch leiden die af langs byzondere beeken. zie Mr. de Caſaneuve, *Orig. de la Langue Franç.* op 't woord *Armoiries:* Barthol. Chaſſanæus, *Catalog. Gloriæ Mundi P. I.* Dom Vincent. Turturetus, *de Nobil. Gentil. L. II. c.* 7. en anderen: voeg 'er by J. Lipſius, *Analecta ad Militiam Rom. L. III. diſſ.* 2. enz. Hoewel nu de doorluchtigſte Geſlachten zich onderſcheideden door hun-

Digitized by Google

hunne Wapens; echter bleef het gebruik der *Deviſen* altyd in weezen, als een bekwaam middel, om, ook in het zelfde geſlachte, den eenen perſoon te onderſcheiden van den anderen. met welk inzigt, voortreflelyke Mannen en braave Helden de zelven, tot aanduidinge hunner uitmuntendſte Onderneemingen, het zy noch te volvoeren, het zy reeds volvoerd, dikwils in plaatſe van, dikwils *benevens*, hunne Geſlachtwapens, gebruikten. Zo hadt, by voorbeeld, Keizer Karel de V. tot zyn *Deviſe*, de twee Pylers van Herkules, met deeze woorden, *Plus Ultra:* het welk dikwils benevens de Wapens van dien Vorſt, gezien wordt op zyne Zegels, by Oliv. Vredius, *de Sigillis Comit. Flandr.* ſomtyds geheel als p. 172. 183. ſomtyds alleen de pylers p. 166. 169. ſomtyds alleen het byſchrift p. 161. 183. Terwylwe hier beſchryven, wat de Italiaanen door *Impreſa* verſtaan, hebbenwe nu meteenen verklaard wat *Deviſe* by ons en in Vrankryk zy. dit verband tuſſchen deeze twee vinden wy ook in de Engelſche taale, daar *Impreſs* en *Deviſe* eene zelfde zaak zyn. doch in Italie verſchillen zy. Laat ons zien, wat *Deviſe* daar betekene: en vanwaar 't zy gekomen. DIVISA is, volgens Palazzi, van *Diviſare*, 't welk hy verklaart door *Ordinare*, d. i. ordeneeren: *Omdat*, zegt hy, *de Heeren en Ridders zelfs gewoon zyn, de figuuren, boorden, borduurſels en kleuren te* ordeneeren [voorteſchryven] *aan de geenen die ze maaken.* dit is vry laf: beter zou my behaagen de Afleiding van Menage, *Orig. della L. Ital.* van *Dividere*, verdeelen. DIVISA, *è veſtimento diviſato;* d. i. volgens zyne eige verklaaring, *een kleed van verſcheiden kleuren.* hy uit zich op eene andere wyze in zyne *Orig. de la L. Fr.* ſchryvende: DEVISE; *Ital.* Impreſa. *du Latin* Divita, *en laquelle* [lees: *en la*] *ſignification de* Livrée: enz. doch alsmen *Diviſa* weder van *Dividere* afleidt, komt het op één uit. wy merken dit voornaamelyk aan, omdatwe hier zien, dat *Diviſa* mede in basterdlatyn de betekenis van *Livrei* gehad hebbe: ſchoon 't in dien ſtyl anders meerendeels gebruikt is voor eene *Verdeeling*, of liever *Schikking*, die iemand, by uiterſten *Wille*, van zyne Goederen maakt. En nu zie ik by Caſaneuve, *Orig. de la L. Franç.* dat *Deviſe* in het Franſch ook plag te betekenen *Volonté*, d. i. *Wil:* en daartoe brengt hy den oorſprong van *Deviſe* in de betekenis (1) van *Uiterſten Wil:* als niet zynde eene Verdeeling der goederen, maar de Schikking, of *Diſpoſitie*, alsmen zegt, ja de *Laatſte Wil* des Overleedenen zelf: en dit is zeer eigen, omdat alle *Schikking* van Goederen geene *Verdeeling* in-

Digitized by Google

ſluit; enz. (2) van een *Gemeenzaam Onderhoud*, omdatmen dan onbeſchroomd zegt watmen *wil*. hiervan noch, opdatwe niet geheel van het Duitſch afgedwaald ſchynen, by Plantyn: DIVISÉREN, *praaten, kouten:* ook by Kiliaen, doch afzonderlyk geplaatſt onder de baſterdwoorden; en zo mede by Lod. Meyer, I. deel van den Woordenſchat. (3) van een *Zinnebeeld*, of, gelyk wy het boven noemden, *Perſoonelyk Wapen;* omdat yder die verkieſt naar zyn' eigen *wil*, terwyl de Geſlachtwapens een ſoort van Erfgoed zyn, waaromtrent *wil* of *keur* geen plaats heeft. Ik beken, dat my dit vry aanneemelyk voorkomt; te meer, omdat dit laatſte volmaaktelyk ſluit op het geene wy, van de *Geſlacht-* en *Perſoonelyke* wapens ſpreekende, hebben aangemerkt. Maar aan den anderen kant zie ik, dat deeze Afleiding overeenkomſt heeft met die van Palazzi, van *Diviſare*, ordeneeren, waarin ook de *wil*, *ſchikking*, of *dispoſitie*, plaats heeft; hoewel wy die boven vry laf noemden. doch een verſtandig Leezer weet, dat eene zelfde zaak hem hier Laf, en daar Smaakelyk, zal voorkomen, naar maate dat zy van den ſchryver wel of kwaalyk, eerſt by hem zelven begreepen, vervolgens aan anderen voorgedraagen wordt. ook paſſen zy de betekenis toe op byzondere zaaken, die zeer verſchillen: *enz.* Eindelyk gebruiken wy *Deviſe* ook voor eene enkele *Zinſpreuk*, als bekend is aan de Loteryminnaars, *enz.* zelfs verklaart Meyer het in zyn' Woordenſchat niet anders, dan met dit eene woord: dat daar wat mager is. Doch hiervan genoeg, en inderdaad veel meer danwe gedacht hadden. Wy keeren weder tot de *Livreien* van Palazzi, waarvanwe den Leezer een ſtaal, of voorbeeld, zullen mededeelen. De Groote Tamerlan, zegt hy, maakte zyne paviljoenen, of tenten, van *Rood en Zwart*, welke kleuren *Nederlaag*, *Bloed*, *Droefheid* en *Dood* betekenen. Wy genoegen ons nu met dit ééne; doch zie hier kortelyk, wat hy 'er in 't algemeen van zegt. hy verdeelt de *Livreien* in Vyf ſoorten, als beſtaande, I. uit *Kleuren* alleen (zodanig is 't aangehaalde voorbeeld) II. uit *Kleuren en Figuuren:* III. uit *Kleuren en Letters:* IV. uit *kleuren, Letters en Figuuren:* V. uit *Kleuren, Figuuren en Woorden.* doch de *Livrei*, waarvan de uitlegger van Boëtius ſpreekt, zou eene VI. ſoort konnen uitmaaken, beſtaande alleen uit *Letters en Figuuren;* want van de *Kleuren*, zonder de welken Palazzi geene *Livreien* ſchynt te erkennen, wordt daar niets gemeld. Voorts brengt hy de oudheid der *Livreien*, niet wat het woord, maar wat de betekende zaak belangt,

Digitized by Google

belangt, tot den tyd van Alexander den Grooten, dien hy den eerſten uitvinder der zelven noemt; *Willende*, zegt hy, *dat zyne Bevelhebbers en Soldaaten* Livreien *droegen, om in den ſtryd* (*even gelyk Virgilius zegt van de* Deviſen *der Romeinen, door hem* Digmata *genoemd*) *van hunne bende niet afzedwaalen, kenbaar te zyn, en naar verdienſten te konnen beloond worden.* Zo Palazzi hier, door Virgilius, verſtaat den Prins der Dichteren, heeft hy mis, dewyl 't woord *Digma* of *Digmata* in zyne Werken niet te vinden is. of meende hy Polydorus Virgilius? ik weet niet of by deezen iets diergelyks wordt gevonden: maar 't is waarſchynelyk dat Palazzi zich in den naam verzonnen, en *Virgilio* voor *Vegecio* geſchreeven hebbe. want het geene hy van de *Deviſen* der Romeinen, *Digmata* genoemd, zegt, vindenwe duidelyk by Flavius Vegetius, *de Re Milit. L. II. c.* 18. alleen met dit onderſcheid, datze niet dienden, om de ſoldaaten hoofd voor hoofd, maar om de eene *cohors*, d. i. eigelyk *bende* (daar waaren 'er tien in eene *Legio*) van de andere te doen onderkennen. DIGMA dan, dat een Griekſch woord is, betekent medē een Kentéken of *Deviſe*, op de Schilden uitgebeeld, of, gelyk Du Cange zegt, INSIGNE *armorum, quod in clypeis effingitur.* eigelyk is 't een *Staal*, het welk de Winkeliers van hunne Koopgoederen *vertoonen*, opdatmen van der zelver waarde oordeele: want het komt van een woord, dat zo veel is als *Toonen.* zo zeggen wy, volgens Vosſius, in dien zelfden zin, van 't Lat. *Monſtrare*, dat is *Toonen*, noch tegenwoordig een *Monſterken.* doch dit baſterdwoord is wel uit het Latyn, maar over Vrankryk, daar 't *Monſtre* heet, tot ons gekomen. in goed Duitſch zoudenwe voegelyk van *Toonen*, in deeze betekenis, konnen zeggen *Toonſel*, volgens de kracht van deezen uitgang in SEL; zie onze Aantek. IX. 279. doch 't gebruik kent dit woord noch niet. Datwe hiervan zo veel zeggen, geſchiedt, omdat het ons doet denken aan *Monteering*, 't welkwe nu konnen opmaaken, in zynen oorſprong het zelfde te beduiden als 't Griekſche *Digma*; en dat, gelyk volgen zal, ook *Livrei* genoemd is. want *Monteering*, als ook *Monſtering*, zyn van éénen oorſprong met *Monſterken*, t. w. van 't Lat. *Monſtrare*, of 't Fr. *Monſtrer.* Waarin nu de *Monteering*, of liever de zogenoemde *Livreien*, der krygsknechten van Alexander beſtaan hebbe, meldt ons Palazzi niet: en om hiervan met naauwkeurigheid te konnen ſpreeken, zullen wy nu de Geſchiedeniſſen van dien Oorlogsheld niet gaan doorleezen. dit kan ik my te binnen

Digitized by Google

brengen, dat Plutarchus van hem getuigt, dat hy meer doelde op den moed, dan op de kleederen zyner ſoldaaten: en Curtius *Lib. III. c.* 3. *dat zyn paarden en volk noch van goud*, NOCH VAN VEELVERWIGE KLEEDEN, *maar van yzer en koper blonken.* Wy leezen ook by Chaſſanæus, *Cat. Gl. Mundi*, *P. I.* de Armis, *Conclus.* 10. *fin.* dat Alexander zynen Soldaaten zekere *Inſignia* vereerd hebbe; niet voor den ſtryd, gelyk Palazzi van de *Livreien* zegt, maar daarna, en zelfs tot belooninge hunner dapperheid, wanneer zy, of eenigen hunner, zich wel gekweeten hadden. de eerſte zonderlinge beloo-ningen, waarmede hy de deugd zyner Helden, op eene uitſteekende wyze vereerde, was dat hy de Negen Dapperſten verklaarde tot Hoofden yder over duizend man: Curtius *Lib. V. c.* 2. dit verhaalende, voegt 'er by, *dat zy noit te vooren eenige pryzen van dapperheid hadden weggedragen.* Doch, hoe 't hiermede gelegen zy, indienwe met de *Livreien* zo diep in de Oudheid willen indringen, mogenwe by Alexander niet blyven ſtaan. de Spartaanſche Wetgeever Lycurgus ſchynt met meer recht der zelver uitvinder te konnen genoemd worden: want die beval, byna zes Eeuwen voor de geboorte van Alexander, dat de Lacedemoners *in het purper* moeſten ten ſtryde gaan: of, gelyk Xenophon, *de Republ. Lacedæm.* ſchryft, omdat die kleur niets met het vrouwelyke gemeen heeft: of, gelyk Val. Maximus *Lib. II. cap.* 6. wil, opdat het gezigt van 't bloed, als zy gekwetſt waaren, den moed hunner vyanden niet deede wakkeren. Veelen gewaagen hiervan; doch zie alleen Nic. Cragius *de Rep. Laced. Lib. III. Tab. VI. Inſtitut.* 6. die, de gemelde redenen der Ouden verwerpende, oordeelt, dit alleen geſchied te zyn, om hen in 't midden des ſtryds van Barbaaren, en andere Grieken, te doen onderkennen. Doch niet wel, tenzy ik kwaalyk hebbe. Want dat de Wetgeever daarmede niets dan een ſimpel kentéken zou bedoeld hebben, is vooreerſt onwaarſchynelyk; zo, omdat die eenvoudigheid niet wel met den aard, noch van deezen Wetgeever, noch van de Ouden in 't gemeen, ſchynt overeen te ſtemmen; als, omdat verſcheiden andere volkeren deeze zelfde kleur, in die zelfde gelegenheid, gebruikt hebben: daarenboven zou dit ten dien einde onnoodig geweeſt zyn, dewyl zy genoeg te kennen waaren aan de kranſſen of kroonen, die zy, ten ſtryde gaande, op 't hoofd hadden, gelykmen zien kan by J. Potterus, *Archæol. Græc. L. III. c.* 4. Car. Paſchaſius, *de Coronis L. VIII. c.* 4. en gelyk Cragius zelf, *ibid. Inſtit.* 7. uit Xenophon en Plutarchus

Digitized by Google

chius aantekent. Hiervan geeven de ouden, geene; hy zelf, deeze reden: t. w. Opdat deeze gekroonde Krygsknechten, alsofze de Kroone der Overwinninge reeds hadden verworven, te moediger zouden ſtryden, om die niet weder te verliezen. welke reden my wel gevalt, en beter dan zyne voorgaande voldoet. zie verder omtrent de *Livreien*, of byzondere kleedingen, der Soldaaten van aloude tyden, Alex. ab-Alexandro, *Genial. Dier. L. I. c.* 20. Eerwe ſcheiden van de Kleederen der krygsknechten, zullenwe noch eens afklimmen tot die eeuwen, die hiertoe zelfs het woord *Livrei* gebruikt hebben. Plantyn: LIVREYE: une Livrée, *Inſigne geſtamen*, *Centuriale discrimen*, *Nota centurialis*, *turmalis vel cohortalis.* op de zelfde wyze verklaart het Kiliaen. en 't is aanmerkelyk, dat geen van beide gewag maakt van de hedendaagſche *Livreirokken*; in dien tyd wel zo gemeen niet als nu, echter al honderd jaaren te vooren zo genoemd van den Vertaaler van Boëtius. op dien toon zingen ook onze laater Dichters. Antonides, Yſtr. B. II. p. 52.

Men kan beſcheidelyk de troepen onderſcheien
Der Krygslien, aen hun zwarte en witte Livereien.

P. Verhoek, Karel den Stouten *Act.* II. *ſc.* 4. — *na het viel,*
Dat yders Lieverey *in 't vechten 't veld behiel.*

wy zouden hier Hooft en Pluimer byvoegen; doch bewaaren hunne woorden tot het III. deel. en, om eindelyk dit I. te beſluiten, hebben wy den Leezer noch maar ééne zaak, doch die zyne opmerking dubbel waardig is, mede te deelen. Die zich te binnen brengt alles wat wy hier, of wat breeder behandeld, of eeven aangeroerd hebben, kan naargaan, dat het ons niet ontbroken heeft aan gelegenheid, om veel ruimer, danwe gedaan hebben, uit te weiden in eene vermaakelyke verhandeling, vooral van de *Deviſen*, *Veldtekens* en *Helmtekens* der Ouden, allen voorkomende onder den naam van *Inſignia*, allen betrekkelyk tot ons woord *Livrei*. zelfs zagen wy dat Vondel het *Helmteken* van Kupavo eene *Liverey* noemde. wy voegen daar nu by, datmen dat zelfde woord toegepaſt op de zelfde zaak, reeds voor ACHT Eeuwen in het Griekſch, Λιβρία, gebruikt vindt; naamelyk van Conſtantinus, dien Geleerden Keizer in 't Ooſten, bekend by den naam van *Porphyrogenitus*, omdat hy gebooren is terwyl zyn Vader, Leo de Wyze, reeds als Keizer regeerde; en die in den jaare 959. om 't leeven kwam. dees leerde, *in Tacticis p.* 13. de ſoldaaten, datze op den top der Helmen moeſten draagen zekere klei-

kleine Tekenen, die hy noemt τυφία μικρὰ, ἤγουν λιβρία. Datmen in deeze woorden door λιβρία, *libria*, niet anders verſtaan kan dan *Livreien*, is het gevoelen van vier Geleerde en zeer Taalkundige Mannen, als Rigaltius, Meurſius, Menage, en Du Cange, die het, in hunne *Gloſſaria*, niet anders weeten te verklaaren. Menage wyſt zynen Leezer naar Rigaltius, of Rigault, en ik den mynen naar Du Cange, vooral in 't *Gloſſ. Latin.* op 't woord *Liberatio*, waarvan terſtond in het II. deel. Wel mogen wy dan, met dien zelfden Heer, zeggen; *Dit zo zynde, moetmen bekennen, dat het gebruik van dit woord zeer oud is.*

II. Wy komen nu tot het Franſche *Livrée*, en tot het Latynſche *Liberatio* en *Liberata*. de betekeniſſen deezer woorden dient de Leezer noodzaakelyk te weeten. wy zullen hem die hier, doch zonder de minſte afweidinge, voordraagen. en, om zulks beſcheidelyk te doen, dit deel noch eens onderſcheiden in twee onderdeelen, volgens de *Oude* en *Nieuwe* betekenis van 't Fr. *Livrée*; komende de eerſte voornaamelyk overeen met *Liberatio*, de tweede met *Liberata*. want de Franſchen ſtaan allen toe, dat hun *Livrée* van dat baſterd-Latyn gemaakt zy. Wy achten deeze onderſcheiding hier mede noodzaakelyk te zyn, omdat *Liberatio* eigelyk geene, maar *Liberata* groote overeenkomſt zal hebben met het geene in het voorgaande deel verhandeld is.

A. LIBERATIO dan betekende, volgens Du Cange, *Alles, wat in* Geld, *in* Spyze en Drank, *of in* Kleederen, *door den Heer aan zyne Huisgenooten, of Bedienden, jaarelyks, of op zekere en gezette tyden desjaars, gegeeven werdt.* LIVRÉE was in de Franſche taale van ouds, volgens Caſaneuve, *ce qu'on bailloit à quelqu'un pour ſon entretien, & pour ſa depenſe.* Wy zullen 'er de verklaaring van 't Engelſche *Allowance* by-voegen; omdat Guy Miege, in zyn Eng. en Fr. woordenboek, daartoe de zelfde woorden van Caſaneuve gebruikt, ſchryvende: ALLOWANCE: Portion, penſion, *ce qu'on donne à quelcun pour ſon entretien ou pour ſon travail.* alleen zegt hy *travail*, arbeid, voor *depenſe*, verteering. en noemt het ook *penſion*, een *penſioen* of wedde: dit is, weetenwe, een *bepaalde* gift of belooning, die van tyd tot tyd *herhaald* wordt: twee byzonderheden, diewe ook van 't Lat. *Liberatio* vinden aangetekend by Du Cange: want in een zyner voorbeelden leeſtmen: CERTUM *quid, quod communiter* Liberationes *appellant*; waaruit de bepaaling der *hoegrootheid*; en elders,

Libe-

Digitized by Google

Liberationes DIURNÆ, waaruit de *dagelyksche* herhaaling blykt. dit laatſte ziet vooral op *Spyze en Drank*, diemen dagelyks noodig heeft. De Heeren van de Franſche Academie, gelykzezich heeten, verklaaren *Livrée* op deeze wyze: *c'eſtoit anciennement ce qu'on diſtribuoit aux Officiers des Maiſons Royales, & des Maiſons des Princes pour leur ſubſiſtance & leur entretien.* Deeze verklaaring, dus bepaald tot de *bedienden des Konings en der Prinſſen*, ſchynt wat geboogen te zyn (tenzy Caſaneuve het alte ruim hadt genomen) naar 't hedendaagſche gebruik: want noch tegenwoordig bedienen de Franſchen zich van dit woord, in diergelyke betekenis, omtrent de *Officieren*, of Bedienden, des Konings. de Zelfden: *ainſi chez le Roy on dit encore, que Tels & tels Officiers ont tant de* Livrées, *ont tant pour leur* Livrée. Menage: *les Officiers de la Maiſon du Roy ont encore à preſent certains droits, qu'on appelle la* Livrée, enz. Indienmen het dan zo ruim niet wilde neemen, als Caſaneuve doet, zoumen miſſchien mogen denken dat *Livrée* eigelyk zy het Lat. *Liberata* of *Librata* (even gelyk by ons *Liverei* of *Livrei*): maar dat *Liberatio* beter uitgedrukt wordt door 't Fr. *Livraiſon*, welk woord du Cange aantekent, in den zelfden zin als *Liberatio*, van de Oude Franſche Dichters gebruikt te zyn. waaropwe den Leezer verzoeken acht te geeven, omdat het ons, in het III. deel, mogelyk licht zal byzetten, wanneerwe de Afleiding van ons *Livrei* in een' helderen dag zullen poogen te ſtellen. *Liberatio* zekerlyk was niet bepaald tot eenige perſoonen: men vindt'er van allen ſtaat, die dezelven ontvingen, in het Kerkelyke, in het Burgerlyke, in den Krygsdienſt; zonder eenig onderſcheid. zelfs dat geene, het welk den Koning van Scotland, zich op zekeren tyd aan het Engelſche hof bevindende, dagelyks was toegeleid, beſtaande in Geld [30 *Solidi*] in Spyze [12 *Waſtelli dominici, & 12 Simenelli dominici*] en in Wyn [4 *Sextaria de dominico vino Regis*] vindtmen mede gemeld onder den naam van *Liberatio*. En dus verre van dit woord in zyn' ruimſten zin.

B. De bepaalde betekenis van *Kleederen* vindenwe in LIBRATA, by Hauteſerre *L. III. c.* 11. (aangehaald van Menage) Libratas *dixere id genus* VESTIUM, *quòd annuatim die ſolemni eas* liberarent *ſuis, i. e. erogarent.* Deeze jaarelykſche uitdeeling van Kleederen vindenwe ook in de verklaaring van 't Fr. *Livrée* by Du Cange, zeggende datmen zo noemde, *voornaamelyk de* Kleederen, *die van de Koningen, en vervolgens van de Grooten, jaarelyks, op zekere Hoogtyden en Feeſten,*

Digitized by Google

aan hunne Kinderen, Huisgenooten en Bedienden, gegeeven werden. van die feesten, waaropze gebruikelyk waaren, ontleenden zy haaren naam, als *Livrées de Noël, Livrées de la Myaouſt.* Datmen noch tegenwoordig in Vrankryk op de Dorpen, *Livrée de la Nopce*, of *de la Mariée*, noemt, zekere gekleurde Linten, diemen daar op de Bruiloften aan eenige jonge lieden, mans en vrouwen, geeft; getuigen ons die van de Fr. Academie. al het welke overeenkomt met het verhandelde in het I. deel, en betrekkelyk is tot het Zinnebeeldige, als zynde een verborgen *Teken* van iets anders. En, om dit ook inzonderheid op 't Lat. *Liberata* toepaſſelyk te maaken; wy vinden by twee Engelſche ſchryvers deeze twee woorden, *Liberata*, d. i. *Liverei*, en *Signum*, d. i. *Teken*, zo te ſaamen gevoegd, dat het eene door het andere opgehelderd en verklaard wordt. Th. Walſingham, Leeven van Henrik den IV. *& quod ipſi nec dignis illorum det* Liberatas *vel* SIGNA, &c. Nic. Upton *de Militari Officio* Lib. I. cap. 17. *in Anglia quando Rex aliquem nobilitat, ſolet una cum feudo* Signum, *hoc eſt*, LIBERATAM *ſuam, nobilitando condonare.* Het ontbreekt ons hier weder niet aan een ruim veld om uitteweiden; gelyk zekerlyk, zo wy minder bepaald waaren, zou geſchieden. nu haaſten wy ons, om eindelyk te ontdekken, waar de weezendlyke oorſprong van *Livrei* te vinden zy; om dus ook des zelfs eerſte en eigelykſte betekenis te bepaalen. Vooraf echter noch iets, omtrent alles, wat tot dus verre gezeid is, met betrekking op de tegenwoordige betekenis van dit woord. (1) Van alle kanten vertoont het zich even klaar, dat *Livrei* zo bekwaam is als eenig woord, datmen zou konnen uitdenken, tot aanduidinge van de Kleedeeren der dienſtknechten; 't zymen die neeme voor een Kentéken, 't zymen zie op de verſcheidene en veelvuldige kleuren, waarmede zy voor den dag komen: op deeze laatſte zag Hadr. Junius, *Batav. Hiſt. c. 19. p. 318.* daar hyze aldus in 't Latyn beſchryft: *ſegmentata & intercurſantibus meandris lacinioſa veſtium ora.* (2) Dat het thans in de meeſte talen van Europa gehoord wordt, kan niet vreemd ſchynen, alsmen aanmerkt: Vooreerſt, dat het in de Latynſche, die, zo wel toenze verhaſterd was, als te vooren of daarna, voor een gemeene taal van alle volkeren kan gehouden worden, bekend en gebruikt geweeſt is; daar niet alleen van *Liberatio*, &c. maar ook van *Livrea*, voorbeelden te vinden zyn: Ten anderen, dat deeze pracht in het kleeden der Knechten, mede behoort tot de uitvindingen der laatſte eeuwen, waarin 't eene volk zulks van 't ander-

der leerde, en, met de zaak, te gelyk den naam overnam. (3) Noch minder kan 't iemand vreemd dunken, dat het nu alleen in die van Knechtskleeding, en in geene andere betekenis (ik doel hier niet op den Poëtiſchen, maar alleen op den dagelykſchen ſtyl) gebezigd wordt; gemerkt de verachtelykheid, die aan deeze betekenis onafſcheidelyk vaſtgehecht is. de welke, om nu niets anders bytebrengen, alleen de oorzaak is, dat de Kleeding der Krygslieden, eertyds *Livrei* genoemd, nu, met een baſterdwoord, *Monteering* geheeten wordt. en 't zou thans een' ſlechten val hebben, het *Veldkleed* van voornaame Legerhoofden, in een burgerlyk onderhoud, te benoemen met den naam van *Livrei*, of *Livreirok*.

III. Hoeveel ſtaats 'er te maaken zy op bloote gisſingen, en ſchynredenen, in het ſtuk der Afleidinge, of *Etymologie*, waarvan veelen alte veel werks maaken, zalmen konnen zien uit het volgende; waarin wy alle de byzondere gedachten over den oorſprong van *Livrei*, van ons by anderen aangemerkt, voorſtellen en vrymoedig oordeelen zullen. De eigelyke kracht en betekenis der woorden te verſtaan, is noodzaakelyk, niet alleen om wel te ſchryven, maar ook om wel te ſpreeken. dit leert ons de *Etymologie*; en is zy dierhalve van groot nut. maar 't ſlimſte is, dat de wyduitgeſtrekte kennis, en taalkunde, die daartoe vereiſcht wordt, in weinigen te vinden is. Griekſch en Latyn komen hier te pas. die hebben veele woorden uit het Celtiſch, wy wederom veelen van hun; ontleend: dit wordt van ons niet ontkend. maar alle Duitſche woorden uit die taalen afteleiden, vooral wanneermen daarin allerlei ongeregelde veranderingen en verbuigingen toelaat, kan niet vallen dan in de zulken, die zich laaten duinken, datze alles kennen, omdatze Griekſch en Latyn kennen; en ondertuſſchen niets kennen, dan Griekſch en Latyn. Eerſt moetmen de bron der Taale zelve weeten, eermen ons die van alle byzondere woorden wil aanwyzen. Doch, om ons hiermede niet optehouden; ik zie, dat het doorgaands de beſte Afleidingen zyn, diemen vindt zonder zoeken. wanneermen die zoekt, moetmen zich eerſt zekere en vaſte Regelen voorſchryven, waarlangsmen te werk gaan, en waaraanmen zich houden moet. Wy hebben ons tot dit zoeken nergens verledigd, dan hier; daarwe, by zo veel andere gisſingen, ook de onzen gevoegd hebben. wy zullen 'er ons oordeel zo wel over uiten, als over die van anderen. Ondertuſſchen hebbenwe in het onderzoek deezer gisſingen, verſcheidene byzonderheden ontdekt, waar-

Digitized by Google

aanwe te vooren niet dachten, en die den Taalminneren, inzonderheid die hun werk maaken van de *Etymologie*, zo ik hoope, van eenige vrucht zullen zyn. Wy beginnen met den Italiaanſchen Schryver Palazzi. zie hier zyne woorden, door ons verduitſcht: *De* Livreien *hebben, gelyk ſommigen willen, haaren naam, met verandering van* b *in* v, *van* Libro [*een* Boek] *omdatmen het oogwit van den Maaker daaruit, niet anders dan uit een Boek, kan leezen. Volgens anderen, van* Libero [Vry] *omdatze den Edelen en Vrygeborenen beſt paſſen. Of anders uit eene ſaamenſmelting der Latynſche woorden,* Liber eram [*ik Was vry*] *te kennen geevende eene Verliefde dienſtbaarheid: want de Verliefden dienen zich meeſt van* Livreien, *alſofze daarmede wilden zeggen*:

[Non ſon più *Libero*, non ſon più mio]

Ik ben niet meerder Vry, *ik ben myns zelfs niet meer.*

Buiten deeze drie maakt hy gewag van eene vierde in deeze woorden: *naar 't oordeel van anderen, van een woord, het welk de Spanjaarden van de Mooren ontleend hebben.* de Spanj. zeggen *Librea.* wat dit in Afrika betekene, en zelfs of 't daar bekend geweeſt zy, zal ik, dewyl Palazzi 't niet verder verklaart, en anderen dit niet eens aanroeren, overlaaten aan 't onderzoek der geenen, die de taal der Mooren verſtaan. Maar ook de drie eerſtgemelden, waarin wy 't geſleepen oordeel van den Ital. Landaard geenszins ontdekken, zyn niet waardig ons op te houden. Omtrent de laatſte alleen, waarin *Livrei* bepaaldelyk ſchynt genomen te worden voor een *Liefdeteken*, vindenwe aanmerkelyk, datze zeer na overeenkomt met de gedachten, die Hooft van dit woord hadt; niet wat de afleiding, maar wat de betekenis aangaat. doch zy ontmoeten elkander hier langs zo byzondere wegen, dat het gevoelen van den een' niet in ſtaat is dat van den anderen te onderſteunen. Wy gaan over tot Hooft, die in de Mengeld. p. 725. ſchreef:

De deuren ſpalken zich wyd op ter wederzyen:
De Staaten vendels, en de prinſſen Liveryen
Zich ſpoeyen innewaarts: de roode ſluyers uit.

deeze verandering van *Liveryen*, voor *Livereien*, om te rymen op *zyen*, verdedigt hy, in eene bygevoegde kanttekening, aldus: Livrée, *zeit de François. maar 't is* Lievery, *een Duitſch grondtwoords, ende bediedt een Teken dat iemandt draaght van Liefde oft genegentheit tot eenigen perſoon of parthy:* enz. Hoogſtraten keurt dit, in den Geſlachtlyſt, niet alleen goed, maar gaat zelfs op dat ſpoor noch verder, zeggende, (1) Datmen kwaalyk ſchryft *Lieverey* voor *Lievery:* hierin

Digitized by Google

in volgt hy Hooft, op wien hy zich ook beroept, schoon die in de eerste greep niet *Lie-* maar *Li-* heeft. (2) Dat *Lievery* eigelyk is een *Liefdeteken*: hierin loopt hy Hooft zelf voorby, die 't ook nam voor een *teken van partyschap*. (3) Dat Hooft zich in den Rymklank somwylen vergist (t. w. als hy *Livrey* schryft) gelyk ook alle anderen, die IN en NA zynen tyd geschreeven hebben. De Hr. Hoogstraten schynt hier bedektelyk te beweeren, datmen VOOR den tyd van Hooft schreef *Lievery*. Doch wy verzekeren den Leezer, dat dit noit geschied is *voor*, wel *na* zynen tyd. want zo schreef noch onlangs J. Donkan in zeker Bruiloftsgedicht:

—— —— de rustkoets door de hand
Der drie Bevalligheên, op 't schoonst aan alle zyen
Met geurig lentegroen geciert en bloem Livryen,
Wagt reedts ——

en voor hem J. Pluimer, Blyde Aankomst van Kon. Willem:

Al de Haagsche Lieveryen
Staan, gelyk een regenboog,
Geschakeert aan alle zyen,
Elk om 't prachtigst in myn oog.

maar ook buiten 't rym schreef de laatste zo, op 't Huwelyk van myn Oom, thans Heere van Maarsseveen, daar hy aldus tot Apollo spreekt:

Laat my, gelyk de mindre lichten,
't Lievry *ontfangen van uw glans;*
Zo vloei de zegen in myn dichten,
Uw godheid in myn letterkrans.

(dit Gezang, benevens een voorgaand Klinkdicht, gemaakt en gedrukt kort na het uitgeeven van 't Eerste deel, heeft in het Tweede deel van Pluimers Gedichten, geen plaats gekreegen.) Diergelyke fouten tegen de Spelling (by veelen, die *na* Hooft geleefd hebben, te vinden) houden wy doorgaands voor tekenen van onkunde. doch, om niet altyd het slimst te denken, willenwe nu wel gelooven, dat deeze Dichters hierin Hooft gevolgd hebben: dienwe eindelyk noch ondersteund vinden door den Hr. Tuinman, schryvende in de Fakkel: LIVREY *is* Lievery; *een woord gesprooten uit de oude Tournooispelen*, enz. Zonder veel vooraffpraak te houden over 't gezag van den Hr. Hooft, en van zyne Volgers in dit stuk, zeggen wy onbewimpeld, dat dit geheel Onwaarschynelyk, ja volstrekt Onmogelyk is. (A) Het is *Onwaarschynelyk* om veele redenen.

Digitized by Google

zie 'er hier alleen twee: (*a*) Omdat *Lieverij*, van *lieven*, het zelfde zou moeten zyn als *Minnery*, van *minnen*: d. i. eene *Minne-* of *Liefde-handeling*, geenszins een *Teken* daarvan. (*b*) Omdat geen van hun een voorbeeld uit de ouden heeft bygebragt, ook niet heeft konnen bybrengen, noch van de schryfwyze, *Lievery* voor *Liverey*; noch van de betekenis, als *Liefdeteken*; enz. (B) Het is *Onmogelyk*, dat, in *één* woord, *drie* veranderingen, alle drie zonder eenig voorbeeld, hebben konnen gemaakt worden. echter moet zulk een verandering in yder greep van *Lie-ve-ry* gemaakt zyn, om het te vervormen in *Li-vrei*. Laat ons dit wat nader overweegen. (*a*) De Eerste greep LIE- zou moeten veranderd zyn in LI-. Dit strydt volkomen met het gebruik der Ouden, die noit, in eenig woord, den Tweeklank IE, en den Klinker I, verwisseld hebben: maar zeer dikwils I en Y, gelyk ook I en E. Doch om nu 't onnoodige te vermyden, zal 't genoeg zyn, indienwe aanmerken, dat het weezendlyke onderscheid van klank tusschen IE en I, by de Ouden, duidelyk te zien is uit vergelykinge der woorden, *Zieden*, kooken, en *Ziden*, nu zyden: *Lieden*, menschen, en *Liden*, lyden: *Lieven*, minnen, en *Liven*, lyven, (by Otfridus, Notkerus, en anderen, *Lieben* en *Liben*, enz.) zo onderscheidenze ook *Wiele*, rad, en *Wile*, wyle; *Dienen* en *Dinen*; *Die* en *Di*; *Wie* en *Wi*; *Zie* en *Zi*; en veele anderen, waarin noit IE en I verwisseld zyn. zodat deeze eerste verandering van *Lie-very* in *Li-very*, tegen den aard der taale, en alle voorbeelden, strydt. (*b*) De Tweede greep van *Lievery* zou geheel in den loop zyn gebleeven in *Liev-ry*. Men kan my hier twee Tegenwerpingen maaken: 1. Dat de Vert. van Boët. 't beide heeft, *Liverey*, en *Livrey*: 2. Dat in zeer veele woorden de korte E, die den Uitgang voorgaat, onverschillig kan uitgelaaten worden, of niet. Beide is 't waar; doch hier zonder klem. 't Is ons genoeg datmen *Livrey* zo wel vindt als *Liverey*: en, wat de korte E belangt, die wordt dikwils vergeeten in *Levering*, of *levring*; in *Weekeraar*, of *Wekraar*; *Geheugenis*, of *Geheugnis*, gelyk Vondel schryft IX. 883. *Trouwelous*, of *Trouwloos*; *Eerelyk*, of *Eerlyk*; *Leveren*, of *Levren*: en zo mede *Liverei*, of *Livrei*: Maar geenszins *Lievery*, of *Lievry*; gelyk ook deeze E nergens uitgelaaten wordt in *Minnery*, *Snoepery*, *Rooverij*, *Tovery*, *Jokkery*, *Scherssery*, *Stookery*, *Brandery*, *Bakkery*, *Brouwery*, *Bleekery*, *Visschery*, of wat dies meer is. Wie der Ouden schreef oit, *Minry*, *Snoepry*, *Roovry*, enz? De reden hiervan is waar-

Digitized by Google

waardig overdacht te worden, en zeer natuurelyk. Dees Uitgang, RY, is veel ſcherper dan een der voorgaanden (want die zyn ſomtyds uit zich zelfs kort, als *Branding*, *Minnaar*, *Schennis*, enz.) en kan in een vaars noit kort genomen worden, en vereiſcht in de uitſpraak altyd een' byzonderen klemtoon: waarom 'er de Ouden ſomtyds noch eene N invoegden, als *Toverny*, voor *Tovery*, gelyk we dikwils by den Vert. van Boëtius gevonden, en uit anderen reeds aangetekend hebben II. 110. Nu is 't een ſtaalen wet, dat het zaakl. deel van een onverbaſterd Duitſch woord zyn' eigen klemtoon noit mag verliezen. Waaruit natuurelyk vloeit, dat, tuſſchen deeze twee *lange* greepen, moet komen eene *korte*, die der ſpreekende tonge tyd geeve, haare kracht, geſpild in de uitſpraake van het zaakl. deel, te hervatten in die van den uitgang RY: 't welkmen in 't uitſpreeken van *Minne-ry*, en *Min-ry*, aanſtonds gewaar wordt. Gronden van dien aard worden by de Ouden noit verzuimd; en dierhalve konnen zy *Lievery* niet verkort hebben tot *Lievry*. (*c*) De Derde greep RY zou moeten misvormd zyn in REY. maar noit hebben de Ouden zich vergiſt in den klank, of in de ſchryfwyze, van Y en EY, of EI. Dit is zo klaar, en reeds zo dikwils van anderen, voor my, aangemerkt, dat het niet waardig is, dat wy 'er ons mede ophouden. Die dan een weinig weet te redenkavelen, zal zich, nevens my, genoodzaakt vinden te belyden, dat het, niet alleen *Onwaarſchynelyk*, maar zelfs *Onmogelyk* is, dat drie zulke hoofdzaakelyke veranderingen en misſlagen in de Spelling, waarvan, in duizenden van andere woorden, niet één voorbeeld te vinden is, allen zo ongelukkiglyk in dit ééne woord zouden te ſaamen gevloeid zyn: en, tot beſluit, dat *Livrei* niet de minſte gemeenſchap heeft met *Lievery*. Ook vinden we hiervan geen gewag gemaakt by den Hr. Ten Kate, die ons, II. deel p. 128. drie byzondere gedachten, of giſſingen, voorſtelt. *Eindelyk*, zegt hy, *vertoont zich mede dit zelfde Zakelyke deel LEV of LIV, in ons* LEVREYE, LIVREYE, *waer van de grondbeteekenis zig nu niet vertoont in 't Yſl.* LAF, Ora veſtis; *vermits de Boorden en Zoomen der Livrei-klederen gewoonlyk van bonte en ſterk-afſtekende kleuren tot onderſcheid gemaakt worden. Maar, of nu deze Boorden eertyds, bevorens het gebruik van Linten en Koorden, gemeenlyk met bontverwige ſnippels van overgeſchotene brokken van Laken of eenige andere ſtoffe, omzet zyn geweeſt, met de zelfde zinſpeling als 't A-S.* LAF, LAFE, Superſtes, reliquum; *Dan, of de eerſtgemaakte* Levreye *van* LEVER-

KLEUR

KLEUR *mogte geweeſt zyn, kan ik niet hoger opgeven, dan voor een bloote giſſing, zonder bewys van zekerheid.* Gaarne leezen wy de Giſſingen van ſchrandere Mannen; vooral, wanneer ons die als Giſſingen aangebooden, niet als zekere Waarheden opgedrongen, worden. uit het onderzoek der zelven valt gemeenelyk iets te leeren; en met dat inzigt hebben wy ook deezen ter toetſe gebragt. van verſcheidene aanmerkingen, daaromtrent gemaakt, zie hier eenigen der voornaamſten. LAF, het zy Yſl. of A-S. ſchynt, volgens de eigenſchap onzer taale, grooter overeenkomſt te hebben met *Lap*, dan met *Liv-*, of *Lev-*: waaropwe echter niet ſterk zouden aandringen, indienwe dit, door onderzoek, niet bevonden hadden zo te zyn. (A) Of het Yſl. LAF, *Ora veſtis*, d. i. de Zoom van 't kleed, eenigszins vermaagſchapt zy met ons bekend woord *Lap*, is my gantſch niet klaar: ſchoon 't eenigen ſchyn heeft, omdat het al voor acht of negen eeuwen in het Duitſch *Lap* hiet. want zo lees ik in het korte *Gloſſar.* van Lipſius (*vid. Epiſt. ad Belgas Cent. III.* 44.) LAP, *Oram veſtis.* Men houdt, dat de Oudduitſche vertaaling der Pſalmen, waaruit Lipſius dit *Gloſſ.* heeft getrokken (hy noemt den Schryver niet, maar zegt, *Poliorcet. Lib. I. dial.* 2. datze geſchreeven is niet lang na den tyd van Karel den Grooten) die zy van Notkerus Balbulus, dewelke geſtorven is in 't jaar 912. Dierhalve meende ik dit woord by hem te vinden Pſ. CXXXIII. 2. daar de Onzen hebben, *op den zoom zyner kleederen:* doch zie in de nieuwe uitgaave van Notkerus deeze woorden, in 't Latyn door *Oram veſtimenti*, in 't Duitſch alleen door *Wat*; d. i. *waad* of *gewaad*, uitgedrukt. Die 't *Gloſſ.* van Lipſius toetſt aan de uitgegeeven Pſalmen van Notkerus, zal zulk verſchil dikwils ontmoeten. doch dit is nu buiten ons beſtek. zie noch een voorbeeld beneden VII. 568. (B) Maar 't A-S. LAF, LAFE, *Overgeſchooten, overgebleeven*, is, buiten allen twyffel, het zelfde woord met ons *Lap*. doch daar was 't een *Adject.* hier een *Subſtant.* Want, ik bid, wat zyn *Lappen* toch anders, dan 't geen de Hr. Ten Kate, als den band, waarmede hy *Laf* en *Livrey* aaneenknoopt, in de aangehaalde woorden zelf noemt, OVERGESCHOOTEN BROKKEN *van Laken, of eenige andere ſtoffe?* Zullen wy *Livrei* dan afleiden van *Lappen*, of *Lappery?* dat heeft geen' ſchyn. voegelyker zou het, naar de gedachten van dien heer, te haalen zyn van 't Gottiſche *Liſnan*, of liever van 't Oudduitſche *Belivan* (nu *Blyven*) te vinden by Willeramus p. 147. die ook zelfs *overblyven* betekenen, en veel nader met

Livrei

Digitized by Google

Livrei overeenkomen, dan *Laf.* doch wy zien niet dat deeze betekenis, in ons woord, plaats hebbe. Ondertuſſchen vindenwe hier, zonder die te zoeken, de ontwyffelbaare afleiding en grondbetekenis van ons woord *Lap.* 't geen de Hr. ten Kate, in de derde plaats, van de *Leverkleur* zegt, zullenwe in 't byzonder niet beantwoorden: maar, omtrent zyne drie giſſingen in 't gemeen, merken wy aan, dat de eerſte betekenis van *Livrei* niet geweeſt is die van *Lackeyenrock*, gelyk de Hoogduitſch zegt. dit, uit de twee eerſte Deelen genoeg optemaaken, werpt alle afleiding, op die betekenis gebouwd, onder de voet. Eindelyk ligt my noch in 't hoofd, doch ik weet myn' *Auctеur* niet te noemen, ergens geleezen te hebben, dat *Levreie* gemaakt zou zyn van 't Latynſche *Levis*, 't welk *licht*, in tegenſtelling van *zwaar*, betekent. dit is inderdaad van weinig gewigt.

Zie daar, 't geene wy by anderen gevonden; hier, wat wy ook zelfs van tyd tot tyd gedacht hebben. Doorgaands helden wy over naar die gedachten, dat *Livrei* tot de echt Duitſche, niet tot de baſterdwoorden, behoorde. van dit gevoelen was ook eertyds Hooft, en is noch Ten Kate; doch de laatſte geeft 'er een' Walſchen ſtaart aan. Dewylwe in onze giſſingen van dien ſtaart moeten ſpreeken, zal 't niet kwaalyk voegen, vooraf te zien, wat 'er die Schryver van denke. hy zegt: *de uitgang van ons* Livrey *is een baſterd, ontleend van de Franſche en Walſche* terminatie ÉE *of* EI, *die by ons met* EYE *of* EY *beantwoord word, en een ſcherper klemtoon ontfangt dan het zaakelyke deel zelf.* 't Geen wy tot noch toe hiertegen hebben, is alleen dit. iemand zou mogen vraagen, Indien het zaakl. deel van *Livrei* Duitſch zy, hoedanig dan de uitgang des woords in goed Duitſch, of eertyds geweeſt is, of nu behoorde te zyn? daar is onderſcheid tuſſchen Baſterd, en Verbaſterd. wat verbaſterd is, dat is verdorven: doch niets is verdorven, 't welk niet eertyds is goed geweeſt. *Redeneeren*, *Hoveeren*, *Trompet*, *Banketten*, zyn Duitſche woorden met verbaſterde uitgangen. maar wy toonen elders, dat die eertyds geweeſt zyn, *Redenen*, *Hooven*, *Tromp*, *Banken*, zie XII. 85. het zelfde kanmen zeggen van *Waardy* en *Kleedy*, gelyk ſommigen, die 't ſieraad zoeken daar 't niet te vinden is, kwaalyk ſchryven voor *Waarde* en *Kleeding*: ook van *Pielaar* en *Altaar*, voor *Pyler* en *Outer*, enz. zie VII. 722. Waaruit wy opmaaken, datmen ons ook eenig berecht, van den echt Duitſchen uitgang van *Livrei*, behoorde te geeven. want ſchoon 'er geen voorbeelden van

Digitized by Google

te vinden zyn, hy moet'er echter geweest, en door de *Analogia*, dat is, door een gevolg, getrokken uit vergelyking van dit met andere woorden, te ontdekken zyn. zolangmen ons dit niet oplost, hebben wy reden, om 't woord, of geheel Duitsch, of geheel Basterd, te verklaaren. het eerste ons voornaamelyk behaagende; zo leiden wy den grondslag onzer Afleidinge aldus. Gedachtig aan den Regel, door den Hr. Ten Kate gesteld, en van ons boven, pag. 77. gepreezen, t. w. datmen niet eene Letter in het zaakl. deel, zonder wettige reden, behoore te veranderen, steldenwe vast, dat *Liv* of *Live*, in *Livrei* of *Liverei*, niet anders was dan ons woord *Lyf*. de laatste greep, *Rei*, hieldenwe voor het zaakl. deel van een ander, en *Live-rei* aldus voor een Koppelwoord. Het eerste, zekerlyk, heeft veel schyns; zo, om het reeds aangemerkte wegens de I der Ouden en onze Y; als, omdat *Livrei*, in byzondere taalen en betekenissen, genomen is voor 't geenmen aan 't *Lyf* draagt, als Kleederen; en te gelyk, volgens de kracht van 't Lat. *Liberatio*, voor 't geenmen tot voedsel van 't *Lyf* gebruikt, als *Spys en Drank*. Dit laatste in 't byzonder deedt ons denken, of *Liverei* ook kon gemaakt zyn van 't oude *Lifvare*, in 't Gl. van Lipsius vertaald door *Cibaria*, en verklaard door *Lyf-waare*. doch dit zy gesteld by de reeds afgekeurde gissingen. Zie hier eene andere. Daar is niet veel onderscheid, wat de Letteren belangt, tusschen ons *Livrei*, 't Ital. *Livrea*, en 't A-S. *Liffrea*. dit laatste is zo veel of wy zeiden, *Lyf-heer*, Heer van iemands lyf en leeven (of ruimer, dewyl dees naam aan God zelven gegeeven is, *Heer des Leevens*. zie Wachterus, *Gloss. German.* in FRAU, d. i. *Vrouw*; en Fr. Junius, *Gloss. Gothic.* in FRAUJA, d. i. *Heer*). in 't Burgerlyke noemtmen *Lyfeigenen*, de zodanigen, welker leeven volstrektelyk staat in de magt van een' anderen, die, ten opzigte van deezen, *Liffrea* of *Lyfheer* kan genoemd worden. Ziet iemand nu middel, om de *Livrei*, die zy, mogelyk als een teken van dienstbaarheid, gedraagen hebben, voegelyk afteleiden van *Liffrea?* Wat ons belangt, wy zien'er van af: en hebben zelfs reeds al gezeid, het welk deeze afleiding van de hand wyst. Wy zouden'er meer van die soort konnen byvoegen. doch waartoe den Leezer optehouden met iets, datwe zelfs niet goedkeuren? Alleen verzoek ik hem, de twee volgenden met aandacht te overweegen. (*A.*) *Livrei*, aangemerkt als een Kleed, is het geenmen aan 't *Lyf* draagt. zouden wy al dien Toestel, dienwe aan 't Lyf hangen, niet voegelyk kon-

konnen begrypen onder den naam van LYFREEDING? dit toegestaan, zo is'er niets lichter te bewyzen, dan dat *Livrei* en *Lyfreeding* twee zusters van 't zelfde bed zyn. 't Is wel waar, dat het dan eigelyk zou te kennen geeven allerlei Kleedinge, geene uitgezonderd. doch dit is van weinig belang: want onder zo veele betekenissen, als dit woord heeft aangenomen, kan het ook lichtelyk overgebragt zyn, van eene algemeene, tot eene byzondere; gelyk zulks in honderd andere woorden geschied is. Wat nu de Afleiding aangaat, die is zelve reeds zo klaar, datze naauwelyks eene verdere uitlegginge noodig heeft. ja wy zouden dit woord nu in verscheidene Taalen, verwanten van de onze, konnen vinden. By Wachterus *Gl. Germ.* in GERÆTE, *supellex*, wordt het A-S. REIDI vertaald door *Instrumentum, Apparatus*: voeg dit achter het A-S. LIF (gelykwe dat boven zagen in *Liffrea*) zo hebbenwe in die taale *Lifreidi*, en by verkorting, LIFREI: en zo by anderen. In ons Duitsch is *Reiden* het zelfde met *Reeden*, en noch gebruikelyk in *Bereiden*: het zaakl. deel REID, of met uitlaatinge der D (zie pag. 33.) REI, vereenigd met het Oud-duitsche LIVE, nu *Lyve*, levert ons ons eigen woord LIVE-REI, in zuiver en goed Duitsch, volkomen uit. Ik beken, niet te konnen zien, dat dit in eenig deel gebrekkelyk zy. lang heeft het ons behaagd; en wy zouden 't nu hiermede afgedaan en beweezen houden, indienwe niet te verwachten hadden, dat ons iemand vraagde, Komt dan het Latynsche *Liberatio* mede van *Lyfreeding* of *Livrei*? Na zo veele poogingen, om het einde van dit kluwen te vinden, mogen wy dit niet alleen met *Ja* of *Neen* beantwoorden. Laat dan het voorgaande wat rusten, doch houd het in uw gedachten, tot datwe gezien hebben, hoe zich dit zal ontwinden. (*B.*) In het II. deel bleek ons, dat de Franschen hun *Livrée* deeden afstammen van *Liberatio* of *Liberata*, beide gekomen van het werkwoord *Liberare*, dat is, *Geeven*. Steunt dit op reden, zo moet ook de betekenis van *Geeven*, op de eene of de andere wyze plaats hebben in ons *Livrei*: 't welk wy nu reeds begonnen aantezien voor een Basterdwoord. Om echter deeze schuilende waarheid, als uit den put van Democritus, voor den dag te haalen, sloegenwe nu een' geheel anderen weg in; en onderzochten vanwaar het Basterd Latyn *Liberare* zynen oorsprong mogt hebben. Natuurelykst scheen ons, nieuw Latyn afteleiden van oud Latyn. derhalve zochten wy 't, (1) in 't oude *Liberare*, naar den uiterlyken schyn het zelfde woord: doch dat betekent *be-*

vryden of *verloſſen*. (2) in *Liberalitas*, milddaadigheid, waarvan het *geeven* een natuurelyk gevolg ſchynt. (3) in *Librare*, 't welk eigelyk is, volgens Vosſius, *Librâ ponderare atque expendere*, d. i. met de ſchaal weegen: alsof de zogenoemde *Liberationes* met de ſchaal uitgewoogen wierden. enz. Wy hebben dit alles lang, voor en tegen, bepleit: doch dewyl ons daarin niets aanmerkelyks, tot opheldering onzer Taale dienende, ontmoet is, willen wy hier, Leezer, uw geduld ſpaaren, en alleen zeggen, dat de ſchynredenen, waarmede zich deezen bekleedden, terſtond verdweenen, zoras ons de volgende Afleiding, die alleen en volkomen waar is, te binnen ſchoot; naaml. dat het baſterdlat: *Liberare*, gemaakt is van ons Duitſch woord LEVEREN. Het dunke niemand vreemd, dat wy een woord, het welk, wat klank en letteren aangaat, den ouden Latynen bekend is geweeſt, oordeelen gekomen te zyn van een Duitſch, en niet van 't oude Latynſche woord. Dat hierin niets ongerymds ſteeke, blykt uit gelyke voorbeelden. zo maaktenze van *Galei* (zeker vaartuig) in baſterdlatyn, GALEA; van ons *Schel*, eerſt *Skella*, daarna SQUILLA; van ons *Schaal*, SCALA, om een drinkſchaal te betekenen. maar by de ouden betekende *Galea*, een helm; *Squilla*, zeker kruid, ook een viſchken; *Scala*, een Ladder: zie G. J. Vosſius *Lib. I. de Vitiis Sermon. cap.* 1. en nu voegen wy 'er by: van ons *Leveren* maakten zy LIBERARE; maar *Liberare* was by de ouden Bevryden. Dit is dan ten minſte niet zonder voorbeeld. Indien nu de betekenis van *Liberare* de zelfde is met die van *Leveren*, moeten we allen noodzaakelyk daarin overeenkomen, dat, of *Liberare* van *Leveren*, of *Leveren* van *Liberare*, gemaakt zy. deeze overeenkomſt ſtaat ons nu vooreerſt te bewyzen, en zal ons doen zien, dat ook het Franſche *Livrer* het zelfde woord is. Du Cange (zie, omtrent de achting, die dees ſchryver, op wien we ons nu zo dikwils beroepen hebben, verdient, Jo. Alb. Fabricius, *Biblioth. Grac. Tom. VI. p.* 765-767.) *LIBERARE*, *Præbere*, *Dare*: Gall. *Livrer*: en wederom: *DELIBERARE*, *idem quod* LIBERARE: Gall. *Délivrer*: *Porrigere*, IN MANUS TRADERE. De Franſche Academie: *LIVRER*, METTRE EN MAIN, *mettre une choſe au pouvoir en la poſſeſſion de quelqu'un*. Wat is hier *Liberare*, wat is hier *Livrer*, anders dan *LEVEREN*; d. i. *Geeven*, *overgeeven*, IN HANDEN STELLEN? want zo wordt ons *Leveren* verklaard door Ph. Ruychrock MS. 1486. fol. 36. *dat hy die* [*ſteden ende landen*] *wederomme LEVERE*, *ende*

STEL-

Digitized by Google

STELLE IN HANDEN *van den Kerſtenen.* en het Hoogd. *Liffern* door Nathanael Duez, Diction. Germ. Gall. Lat. *LIFFERN*, *Livrer*, *Delivrer*, *Bailler*, *Donner*, & METTRE EN MAIN, *ou entre les mains.* *Exhibere*, *tradere*, DARE IN MANUS. Dit vlydt zich aan alle kanten naar onzen wenſch. Te vooren zagenwe eene groote overeenkomſt tuſſchen de Naamwoorden *Liberatio* of *Liberata*, *Livrée*, *Livrei.* hier zienwe 't zelfde, ja een noch naauwer verband tuſſchen de Werkwoorden, *Liberare*, *Livrer*, *Leveren:* benevens eene volmaakte gelykheid in de verklaaringen, *Tradere* IN MANUS, *Mettre* EN MAIN, *Stellen* IN HANDEN. Deze betekenis, en te gelyk de oudheid, van ons *Leveren*, blykt noch nader uit de volgende Schryveren. Kiliaen verklaart het door *Dare in poteſtatem*, d i. Geeven in iemands *magt* (of HANDEN, zie onze Aantek. XIII. 341.) Plantyn voegt het te ſaamen, IN HANDEN *leveren:* en zo vindtmen 't by Nieuwen, als bekend is: Vondel beneden XIII. 795.

— — *om den zoon te* leveren IN HANDEN.

en by Ouden, als blykt uit Aldegonde, Byenc. VI. 4. *met ſommige ſloten en caſtelen in 't landt van Napels, die hy* IN DE HANDEN *des Hertochs van Palano moeſt* leveren: MS. 1452. p. 121. *dit ſyn die kinderen vanden meeſten vander ſtadt: deſe* levere *ic u* IN UWE HANDEN, *om dat ghy daer mede die ſtadt winnen ſoudt.* In die zelfde betekenis, hoewel met uitlaatinge der woorden *in handen*, is 't overal te vinden. Lod. van Velthem, Spieg. Hiſt. B. II. c. 23.

Dat ſi die nu leveren *u*
Uwen wille daar met te doene nu.

en B. IV. cap. 33. *Doe wilde hi hem Guelke opgeven*
Ende ſeide: Ic lever *u myn ſwerd,*
Ic geve mi op —

en zo meermaalen. Melis Stoke in Jan II. p. 250.

Naecte knechte ende clene wichte
Worden ghelevert *vyftien hondert.*

in Jan I. pag. 133. *Hi woudeſe* leveren *den Grave Janne,*
Als hi quame: ende laten hem danne
Na ſinen wille hem ſelven wreken.

en noch eens op de zelfde bladzyde, en elders meer. Wy zien hieruit, dat dit woord altyd in gebruik geweeſt is, zo verre wy het Neerduitſch in de ſchriften der Ouden, ons ter hand gekomen, konnen naargaan: en zelfs by de Oudſten zo gemeen, en, zonder eenige

verandering, eveneens als by ons. waaruitwe besluiten; vooreerst, dat het zo lang bekend geweest is, alsmen Neerduitsch gesproken heeft: ten anderen, dat het basterdlatyn *Liberare* gemaakt is van ons *Leveren*. want *Leveren*, is van 't Gottische *Lewjan*, dikwils voorkomende by Ulphilas, in zyne vertaal. der Euangelisten. zie de overeenkomst deezer woorden, ons mede in dit onderzoek zonneklaar gebleeken, doch hier, ter bekortinge, overgeslagen, afzonderlyk aangetoond beneden XIII. 795. 't Wordt tyd, datwe eens den naasten weg inslaan, om ten einde te komen. wy geraakten van het Duitsche *Livrei*, langs het Fr. *Livrée* en Lat. *Liberatio*, tot *Liberare*, en vandaar weder tot het Duitsche *Leveren*. Kanmen nu van *Livrei* tot *Leveren* niet komen, dan langs deezen omweg, zo noemtmen 't met recht een basterdwoord. doch dit staanwe geenszins toe. want wy zullen doen zien, dat *Livrei* een der naaste gelanden is van *Leveren*. deeze eene waarheid zal alle de twyffelingen, die noch overig zyn, vernietigen; en een' knoop verstrekken, om al de draaden, die noch los hangen, te vereenigen. in het II. deel verzochten wy den Leezer achttegeeven op een onderscheid, datwe daar meenden te zien in de eigelyke betekenis der twee Lat. woorden, *Liberatio* en *Liberata*. in dit III. deel zynwe, na 't wederleggen van veele gissingen, noch bezig te onderzoeken, of *Livrei* gemaakt zy van *Lyfreeding*, of van *Leveren*. zo wy nu het evengemelde onderscheid tusschen de Lat. woorden toestemmen, konnen wy ook beide deeze laatste Afleidingen aanneemen: en dan zou *Livrei* geene gemeenschap hebben met *Leveren*. enz. Maar wy willen u, Leezer, in geen nieuwe onzekerheid brengen: en, daarom, zie hier in 't kort ons besluit. De Afleiding van *Lyfreeding* heeft ons lang en grootelyks behaagd; doch noit anders dan als een Gissing. nu verwerpen wy haar geheel en al. omdatwe gezien hebben, dat de Latynsche woorden *Liberata* en *Liberatio*, van 't zelfde werkwoord *Liberare*; de Franschen, *Livrée* en *Livraison*, beide van *Livrer*; en omdatwe noch zullen zien, dat ook onze woorden *Livrei* en *Levering*, beide van *Leveren*, gemaakt zyn. Alle de anderen, als 't Hoogd. *Liberey*, Eng. *Livery*, Sp. *Librea*, Ital. *Livrea*, enz. zyn in die taalen basterdwoorden, ontleend of van ons *Livrei*, of van 't Fr. *Livrée*. Wy behoeven hier niet te twisten, welk van deeze twee laatsten 't oudste zy: zeker zynde, dat het Fransche werkwoord *Livrer* (waarvan *Livrée*) zowel als 't Lat. *Liberare*, gesprooten is uit ons *Leveren*: van het welke

wy

Digitized by Google

wy nu alleen noch moeten aantoonen; hoe ons *Livrei* afgedaald zy. Wat den Uitgang betreft, wy ſtaan den Hr. Ten Kate nu toe, dat die een baſterd is. en wat aangaat de vraag, hoe die, in goed Duitſch, geweeſt is, of behoorde te zyn? daarop dient, dat het rechte woord is, *Levering*. ſtoor u niet aan de verandering van *Le* in *Li*, in de eerſte greep: daar is niets gemeener, dan de verwiſſeling deezer letteren E en I. wy ſpreeken daar breeder van beneden VIII. 762. deeze zwaarigheid zou grooter zyn, indien hier de I altyd plaats gehad hadt: maar voorheene plagmen meer *Levrei* en *Leverei*, dan *Livrei*, te ſchryven. wy gewaagden van deeze Spelling nu al dikwils in 't voorbygaan. beſluit met my der zelver echtheid uit de volgende voorbeelden. J. Revius, I. Zang van 't Hoogelied:

Syn liefd' is de baniere,
Syn tron de LEVEREY.
Waermed' ick myn verçiere
En vander wereld ſchey.

P. Beelaert, Lev. van K. Kaerle den Vyfden 1570. B. III. fol. 83. c. *hy* [Atabalipa; by Antonides Atabaliba] *hadde by hem CCC. dienaers met* LEVREYEN, *die ontrent den rosbaer gingen.* Corte beſchryvinghe vander incomſte der Cameren van Rhetorycke des Haechſpels 1561. *ende hen waghelieden ende ſtokers waren ooch alle ghecleet met gelycke colœure van hen* LEVREYE. By Kiliaen vinden wy, behalve *Livreye*, ook LEVEREYE, in de zelfde betekenis; en, dewyl hy 't hier voluit ſchryft, zonder de middenſte E uittelaaten, ſchynt hy zelf deezer afleidinge niet weinig te begunſtigen, doende *Levereye* en *Leveren* terſtond op malkander volgen. Zie daar *Livrei* wederom veranderd in *Leverei*, maar noch niet voorkomende in de betekenis van *Levering*, dat echter alleen alle twyffeling kan wegneemen. dit zullenwe u ook doen zien. Die ons hier eerſt de oogen geopend heeft, is Plantyn: de welke, LEVERING verklaard hebbende door LIVRÉE, *Traditio*, daarop onmiddelyk laat volgen *Een LEVEREYE houts*; en vertaalt het, *Une* LIVRÉE *de buches, contenant ſeize buches.* daar *Levereye*, buiten eenige bedenking, het zelfde woord is met *Levering*, hebbende alleen den Uitgang verbaſterd; dewyl het dit laatſte anders hadt moeten voorgaan, niet navolgen. behalve dat, dit zo niet zynde, het enkele woord *Levereye* eerſt eene verklaaring op zich zelf zou gevorderd hebben. doch die hadt ons Plantyn nu reeds in het voorgaande *Levering* gegeeven. En waarom toch zou *Levering*

niet

niet zo wel konnen veranderd zyn in *Levereye*, als het veranderd is in *Leverantie*, waarvan thans de winkeliers welvaaren? Of dunkt iemand, dat de betekenis van *Levering* niet wel paſt op ons dagelyks gebruik van *Livrei*, voor *Knechtskleeding?* zeker, die bedriegt zich ten hoogſte. zy ſluit'er onvergelykelyk beter op, dan die van *veelverwig kleed*, of van *Kentéken*, of wat het zy, waardoormen *Livrei* by anderen verklaard vindt. want *Livreien*, of nu beter *Levereien*, zyn die Kleederen, de welken van den Heer aan den Knecht GELEVERD, d. i. gegeeven worden. denk niet, dat ik de eerſte ben, die dit zo uitlegt: dat is, voor my, in 't Latyn reeds geſchied van Hauteſerre. wy hebben zyne woorden boven aangehaald p. 313. doch verſtaanze nu eerſt recht.: LIBRATAS *dixere id genus veſtium, quòd annuatim die ſolemni eas* LIBERARENT *ſuis.* datwe nu aldus konnen en moeten overzetten: LEVREIEN *noemdenze die ſoort van kleederen, omdatze die jaarelyks, op een' plegtigen dag, aan de hunnen* LEVERDEN. Nu laat ik aan 't oordeel van den Leezer, of dit mede onder loſſe Giſſingen, of onder beweezen Waarheden, te tellen zy. 't laatſte behaagt ons: en zal ons behaagen, totwe anders geleerd worden. Mogelyk vraagt nu iemand; Waarom niet regelrecht tot deeze Afleiding gekomen? die omweg, Leezer, langs den welken wy u geleid hebben, is de zelfde, waarlangs wy tot de waarheid gekomen zyn. Behalve verſcheidene andere zaaken, zullen'er de *Etymologiſten* dit uit konnen leeren, dat bloote giſſingen, hier zelden het wit treffen; en datmen dierhalve niet by het eerſte, dat zich met eenigen ſchyn van waarheid opdoet, moet blyven ſtaan. Wien ondertuſſchen deeze Aantekening te lang viel, die trooſte zich, datze hem in 't vervolg van 't leezen van veele anderen, die wy plaats hebben doen maaken voor deeze, zal bevryden.

¥. 833. DAT HET KIST) *Kiſſen* is eigelyk dat geluid, het welkmen hoort by het indompelen van gloeiende ſtoffe in koud water. beneden VII. 169.

Gelyk de kalkkolk plagh te ſoezen en te kiſſen,
Daerze ongeleſchten kalk met water willen ſliſſen.

in Virg. En. B. VIII. p. 286. *anderen ſteken het* kiſſende *metael in den koelbak.* J. Oudaen in Konradyn *Act.* II. Rey.:

Dit en zal geen vlammen zuſſen,
Maar 't zal kiſſen, *en verwoed*
Opwaards ſpart'len in elks ogen.

Hooft

Digitized by Google

Hooft gebruikt het op een andere wyze in de Hiſt. B. XXII. p. 1000. *een paadje doodt* gekitſt *van den weldigen windt, dien de brand* [van het buskruid] *blies.* Voor *kiſſen* ſchreef Antonides *ſiſſen:* zie XII. 364.

ŷ. 886. NAER ALLER VADREN ZÊEN EN CEREMONIEN) *Ceremonie* is geen Duitſch, maar een Latynſch woord, *Caerimonia;* gelyk Voſſius zegt datmen ſchryven moet, in zyn *Etymol.* daarmen uitvoerig berecht van dit woord kan krygen. de Latynen gebruikten 't, gelyk de Grieken *Orgia*, om allerlei plegtigheden, in het oeffenen van hunnen zogenoemden godsdienſt, te betekenen. by Du Cange vindtmen *Ceremoniari*, in de betekenis van *den goden offeren.* Maar de Goddelyke Inzettingen, naar de welken zich het Joodſche volk, van Mozes tot Chriſtus, moeſt richten, in de uiterlyke waarneemingen van hunnen Godsdienſt, zyn nu by ons voornaamelyk bekend onder den naam van *Ceremonien:* die door Jooſt van Geel, in zyne Mengeldichten p. 273. genoemd worden:

Kerkplegtigheden van den berg der ſlaveruyen,
't Arabiſch Sina ----

Wy zouden liever zien, dat dit baſterdwoord in geen Duitſch dichtwerk geleezen wierdt; dewyl 't ons aan geene anderen ontbreekt. hier betekent het een *oud en heilig gebruik:* Ovidius zegt, *patrii moris ſacrum.* Vondel hadt konnen zeggen, *En overoud gebruik*, of iets diergelyks. Kiliaen heeft het al op den lyſt der baſterdwoorden gezet: en zo deedt ook Meyer, Woordenſchat I. deel, daar hy 't vertaalt, *Dienſtpleeghing*, en *Kerkdienſt*, *Kerkgebaer*, *Kerkzede*, enz. Noch vinden wy 't by onzen Dichter in de Maeghdebk. VI. ŷ. 53.

't Gaet zeker, mannen, dat wat volck met Godtsdienſt praelt,
Dat heeft zyn Godtsdienſt eerſt van Zonneſtadt gehaelt,
De rechte moeder van cermonien *en* zeden,
En ſchatbewaerſter der vertrouwſte heiligheden.

zo ſpreekt daar een ſtout en wulpſch Prieſter van Iſis. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 108. ---- *en bouwt op gronden*
Van ceremonien *en menſchelycke vonden.*

hy ſpreekt van de Monniken, en hunne verſcheidene Ordenen. In de betekenis van *Dienſtpleeging*, gelyk Meyer laat voorafgaan, vind ik 't ook by Hooft in Henrik p. 3. *van* cerimonien *ook ende andere hoofſche uitwendigheden het niet nauw te neemen.* Het ſchynt ook een Krygswoord te zyn: want zo ſchreef de groote Zeeheld, M. A. de

Digitized by Google

Ruiter, in een' Brief aan zyn Hoogheid, by G. Brandt in des zelfs Leven B. XVI. p. 900. *geconſidereert, dat het een en 't ander* [een vaſte ſterkte, en een ſteile berg, wel bezet] *niet als met* Ceremonien *aangegreepen zoude konnen worden, daar toe ons van de commoditeiten vonden gedeſtineert.* dat is, met een' grooten omſlag van veele noodwendigheden, waarvan zy niet voorzien waaren.

℣. 889. EN EETENDE MET SMAEK ZYN EIGEN INGEWANT) d.i. *zynen zoon.* meermaalen worden de kinderen genoemd, het *Ingewand* der ouderen. zo zegt Aardsvader Abraham, Gods bevel, van zyn' geliefden Izaak te ſlagten, ontvangen hebbende, by Hoogvliet B. X. ℣. 226. — *moet ik 't harte van myn hart*
Doorbooren met het ſtaal, en met verwoede handen
't Onmenſchlyk wroeten in myn eigen ingewanden!

℣. 895. HET GEEN GY EISCHT HEBTGE AL IN 'T LYF GESLAGEN) Tereus vraagde naar zyn' zoon, wiens vleeſch hy noch tuſſchen de tanden hadt. Het eeten van onbehoorlyke dingen wordt zeer wel uitgedrukt, door deeze Spreekwyze, *In 't lyf ſlaan*, dat ons een geweldig en onnatuurelyk eeten verbeeldt. B. Vollenhove bedient 'er zich van, even als Vondel hier, in de Broedermoord *Act.* III. *ſc.* 2. van Thyeſtes, die mede onweetende zyne zoonen at, toen Atreus
Zyn neeven ſlaghtte, om daar een tafel mee te dekken
Den Vader, dieze gaar in 't lyf ſloeg —

℣. 910. HY NOEMT IN DEZEN STANT ZICH SCHREIENDE HET GRAF VAN ZYNEN ZOON) Sam. Coſter, in dit zelfde geval, in zyn Treurſpel Ithis: — *de vader is het* graft
Daer in het gaere vleyſch is van zyn zoon te zoeken.

℣. 932. ORITIA) zo ook beneden ℣. 965. enz. Hoogvliet in de Feeſtdagen van Ovidius B. V. p. 167.
Zyn broeder Boreas, die nimf Orithia *Geſchaakt hadt.*
nader aan 't Latyn komt Antonides, Yſtr. B. III. p. 85.
En Boreas, die ſtont de kuiſſche Orithiye *Ontſchaekte.*
by den zelfden in de Bruiloftsdichten p. 126. zegt Cupido:
d'Ontſchaker van de blanke Orithiy *vergeet*
Myn dienſt, en klapt verwaent de wieken in myn leet.

men

Digitized by Google

men ſpelt deez' naam in 't Latyn, *Orithyia*; niet in vyf, maar in vier greepen; want de tweede is lang. de Hr. P. Vlaming drukt hem wel uit in zyn' Herderszang Amarillis:

En, Boreas, zo gy uw Orithyja *mint,*
Ruiſch, ruiſch zo zacht gelyk de zwoele Weſtewind.

en zo behoordemen dien naam in het Duitſch altyd te ſchryven.

ŷ. 942. DE WOLKEN OP MYN' LAST VERSCHOIEN) dit noemt hy, *Verſtuiven*, in 't Berecht voor Palamedes: *gelyk de zon, die, na het* verſtuiven *der nevelen en dampen, opklaert.* Hooft, van een ſaamgerotte menigte, in Henrik p. 16. *dat het volk gaande gemaakt waare, doch lichtelyk* verſchoyen *zoude, als het quame te zien,* enz. en in Baeto: *Het volk* verſchoit *te met.* Volgens Kiliaen is *Verſchoien*, Verloopen, *Profugere:* en zo vindtmen 't gebruikt van Volkeren, die, uit hun land en bezittinge verdreeven, overal dwaalen om een ſchuilplaats te vinden: als van de *Troiaanen*, by de Rederykers, 't Marien Cransken van Bruſſel 1561. in Tpunt:

Na dyen de groote ſtadt van Troyen
Was tonder ghebrocht, ghetaſt vol doyen
Byder grouſamer macht der Griecken crachtich,
En dat de borgheren moeſten verſchooyen —

van de *Jooden*, by J. Revius in de Claechlied. van Jerem. *cap.* 1.

Het prentſche volck van Juda moet verſchooyen
Van huys en hof, als ſchapen uyt haer cooyen.

Colyn van Ryſſele, Spieghel der Minnen, IV. Spel fol. 65. b.

VREESE voor ſchande: *Waer is Catherina?*
JALOERS ghepeys: *Sy gaet nu* ſchoyen
Te Middelburch waert, met haren Neve.

die hier ſpreeken zyn *Zinnekens*, gewoone Perſonaadjen in de Spelen van dien tyd; de welken, ſchimpenderwyze, de reis van Catherina, die, in mans gewaad, en met haaren Neeve, uit eene oorzaak van Liefde, te Dordrecht geweeſt, en nu weder naar Middelburg gekeerd was, *ſchooien* noemen: zinſpeelende, denk ik, op die eerelooze Straatloopſters, noch wel *Schooiſters* geheeten: ten zymen 't liever wilde neemen voor *achter lande loopen*, enz. want *Schooier* is zo veel als *Landlooper* (gelyk de zogenoemde *Heidens*) of *Vagabond.* dit laatſte ontmoet ik by W. Silvius, Vertaaler van de Navigatien in Turckyen door den Hr. van Arfeville 1576. B. III. c. 18.

Digitized by Google

van de *Torlaquis*, de vierde of laatſte Secte der Turkſche Religieuſen; daar hy zegt: *jae loopen den meeſten tyt alle* vagabond *in ſteden en dorpen, volghende de Stoven, Tavernen en Vergaderinghen, om den vryen coſt te hebben.*

ŷ. 944. EN STROIT EEN BOSCH VOL BLAEREN) beter, *een boſch* VAN *blaeren.* even als IV. 999. *een roode zee* VOL *bloet*, voor, VAN *bloet.* zie onze Aantek. B. I. ŷ. 394.

ŷ. 973. MEN ZEGT DAT GEENE PEN, enz.) de Franſche Hoofddichter van zynen tyd, Pierre de Ronſard, drukt dit klaarer uit, in den Hymnus van Calaïs en Zethes, *Liv. I. Hymne* 2. ŷ. 5.

Leurs coſtez en naiſſant d'ailes ne ſe veſtirent:
Mais quand ils furent grands, grandes elles ſortirent,
A l'envy de la barbe, & leur dos ſ'en orna,
Si toſt qu'un poil follet leur menton cottona.

ŷ. 982. GOUDE VACHT) *Vacht* is eigelyk de dragt van *Schaapen.* de Olyſtak van Maesland, 1598. te Rotterdam:

Want de Wolf kan wel in een ſchaepsvacht *treden.*

en zo elders. Juffr. Kath. Leſcailje in Daphnis Herderszang:

Men zal uw ſchaapen *niet meer hand'len dus anzacht,*
Noch trekken tevens hen de WOL *af met de* VACHT.

vacht, hier onderſcheiden van *wol*, is *vel* of *vlies.* zo is ook hier de *goude vacht*, elders 't *gulden vlies:* en wordt *vacht* ook door Kiliaen vertaald, *vellus;* doch eigelyker *Globus*, *Coagmentum* LANÆ. want *vacht* is de *wol*, zo aaneen zittende, alsze van de ſchaapen wordt afgeſchooren. die dan de ſchaapen ſcheert, ontneemt hun de *vacht*, en 't ſtaat hem vry: maar dieze vilt, ontneemt hun 't *vel:* want ook *vel* is wat anders dan *vlies.* en 't geenmen onverſchillig noemt, *gouden vacht*, en *gulden vlies*, is echter noit genoemd, *gulden vel:* en niemand, geloof ik, zal beweeren, dat *Schaapenvel* en *Schaapenvacht* één zaak zy. wy oordeelen dan (doch zullen 't niemand, die anders oordeelt, kwaalyk neemen) dat de volgende Dichters dit woord niet zeer eigelyk gebruikt hebben: als De Potter, Getr. Harder IV. 2. 148.

En met zyn klaeuwen dan ſoo klemt en knelt de vacht,
Dat hy op 't leſt de STIER *verliezen doet ſyn kracht.*

zo zegt ook de Hr. K. Boon, Poëzy p. 176. *'t Schilt van zeven* STIE-

RE-

Digitized by Google

RE-*vachten.* De Hr. P. Nuits in Juvenalis VI. Schimpd. ŷ. 11.

Met vacht *en vellen van 't omweidend* WILD *gediert.*

Meer Poëtiſch ſchreef Colyn van Ryſſele, IV. Spel fol. 66.

De Ghieren belaghen ter zelver ſteden
Den Sperreware, *dieſe hebben gheſleghen*
Met hare langhe klauwen in de vacht.

want zo zegtmen ook wel van menſchen, *iemand by zyn vacht krygen.* welke overdragtelyke ſpreekwys zelve, alswe de natuur volgen, ons leert, dat *vacht* alleen behoort tot Schaapen. men grypt een' *Stier* by de Hoornen, een *Paard* by den Neus, een *Varken* by de Borſtels, enz. maar een *Schaap* by de *Vacht*, d. i. by de *Wol.* zie ook den Hr. Ten Kate II. deel p. 471. Die luſt heeft om my hier tegen te ſpreeken, dient my aantewyzen, dat de Ouden het woord *vacht* ook van andere dieren gebruikt hebben: zonder dat zal hy my niet overreeden. Ik zelf, dit reeds geſchreeven hebbende, zocht in het Boek van de Eygenſchappen der dingen 1485. B. XVIII. daar van de beeſten geſproken wordt, of ik het daar vinden kon. nadat ik 't grootſte gedeelte doorbladerd had, vond ik 't alleen c. 2. *ende hoe ſulke* (d. i. hoedanige) *aderen van verwen die Ram draecht of heeft onder zyn tonghe, alſulken* vacht *crighen die* LAMMEREN, enz. Wat verder, van den RAM: *Syn* vacht *is beter dan die van ander* SCHAPEN, *ende ſyn hare is langher, ende die huyt oft vel is dicker ende ſterker.* En cap. 4. van een Jaarig LAM: *al ware ſyn* vacht *beſmet*, enz. had ik 't van andere dieren gevonden, ik zou 't niet ontveinzen.

ZEVENDE BOEK.

ŷ. 3. NACHT VAN BLINTHEIT) te recht wordt de blindheid een nacht genoemd; en zelfs wel van de allerverſchrikkelykſten. hoor dit den blinden Samſon zelf zeggen, in het Treurſpel van onzen Dichter het welk des zelfs naam voert, *Act.* III.

Ick mis myne oogen, och, dat 's meer dan 't halve leven.
De Dagh *ging onder eens voor eeuwigh. ick verwacht*

Digitized by Google

Den opgang *nimmermeer. het is hier eeuwigh* NACHT.
Noch mogen in der nacht alle andre dieren ſlaepen
En ruſten; Samſon ſiet geen ruſt voor hem geſchapen.

Met den naam van *Nacht* wordt ook genoemd de blindheid des Verſtands, en alle onkunde. De Potter, Getr. Harder V. 5. 98.

In wat een diepen nacht *en dicke duyſt're wolcken*
Der dwaelingen is oock geſtadigh het geſicht
Van onſe ſiel bedwelmt!

De Decker, Lof der Geldzucht p. 140.

't Ganſch aertryck uit den nacht *des onverſtands getogen.*

Fasciculus Temporum 1480. fol. 23. b. *hoe datter ſommighe menſchen in deſer werelt gheblenct hebben om te verlichten die* nacht *des teghenwoerdigen levens ter tyt toe dat die waerachtighe morghenſterre, dat is, dat die Verloſſer des menſcheliken gheſlachtes ſoude opſtaen.* doch over deezen *nacht* zou veel konnen geseid worden, waartoe hier de plaats niet is: daarom zullen wy overgaan tot een' derden *Nacht*, oneigelyk zo genoemd, dat is, de Dood. J. van Broekhuizen in Bions Lykzang op Adonis: *De ſtervende oogen van een lange* nacht *beſtreeden.*
en: *Uw ooghjes, van een* naght, *een yzre* naght, *bekroopen.*
en zo by anderen dikwils. bekend zyn de vaarzen van Catullus:

Soles occidere & redire poſſunt.
Nobis quum ſemel occidit brevis lux,
Nox *eſt perpetuo una dormienda.*
De Zon gaat onder en keert weder.
Maar daalt ons leevenszon eens neder,
Zo ſlaapen wy een' eeuwgen NACHT.

ŷ. 67. DOOR MY GEBORGEN WORT, EN DOOR MYN HULP GEBERGHT) 't is vreemd, dat de Dichter, het zelfde woord tweemaalen als in eenen adem gebruikende, daarin zulk een merkelyke verandering maakt, als *geborgen* en *geberght*. 't eerſte heb ik in dit werk elf, 't ander maar viermaalen, geteld: doch onder die viermaalen eens *geberreght* VI. 387. daar het vaars zelf *geborgen* eiſchte. dat *Geborgen* goed Duitſch zy, heeft geen bewys noodig. GEBERGD vind ik ook by verſcheidene onzer Nieuwe Schryveren. Brandt in De Ruiter p. 3. *hebbende haar liefſte pand uit den vuure* gebergt. En weder: *'t gebergde kind.* J. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 29. *Noë, alleen met zyn huisgezin in 's werelts ondergang* gebergt. De Hr. J. Six,

Digitized by Google

J. Six, heer van Wimmenum en Vromade, in Medea *Act.* II. p. 19.

Dies Orpheus, zoet van zang, ik myn gebergde *noem.*

J. Six van Chandelier, Poëzy p. 621.

Loth werdt geberght *van God uit Sodoms brant en zwavel.*

zie ook A. Pels, Dichtk. van Horat. aan 't einde; Poots Poëzy p. 48. Ern. en Boert. Mengelstoffen II. deel p. 23. enz. Ondertusschen heb ik dit by geen' der Ouden tot noch toe aangemerkt: schoon ik, dat ook zeldsaam is, by hen in het *Imperf.* vinde beide BORG, en BERGDE. 't eerste overal; het tweede by Phillips Ruychrock MS. 1486. fol. 26. *ende hy, vallende van den paerde,* berchde *hem in een bosscage:* maar noch op 't zelfde blad: *int boschkin, daer die Keyser hem* geborgen *hadde;* niet, *gebergt.* in den Delfschen Bybel 1477. Genes. III. 8. *soe* berchden *hem Adam ende sijn wyf van des Heren Gods aenschyn.* in de Legende van Mar. Magd. fol. 117. d. *ende* berchde *hem onder die mantel.* Zo schreeven naderhand ook, Hooft in Henrik p. 21. *die van Guize* berghden *verscheide Gereformeerden.* in de Medicis p. 182. *Laurens* berghde *zich in de Sacristy.* Huygens Sneld. XVI. 4.

En berghden *op die klip dry halve jaren wesens.*

Poot in de Mengeldichten p. 387.

Ik zwyg dan hoe Thessaelje eens overvloeide, en hoe
Deukalion zich bergde.

Fr. Halma, Vredezang ŷ. 53.

Hy haalt dan 't geen zyn zorge eerst bergde *in vaste steden.*

doch wederom van VERBERGDE weet ik geen voorbeeld dan alleen by de Vertaalers van den Bybel, Genes. III. 8. Joan. XII. 36. VIII. 59. enz. Otfridus, de laatste plaats uitdrukkende B. III. c. 18. ŷ. 145. heeft *gibarg.* by Luther leestmen op beide de laatsten *verbarg.* Wy oordeelen dat *Bergen, Borg, Geborgen,* en zo ook met het voorvoegsel *Ver,* het reehte woord zy: waarin ik zie dat de Heeren Moonen, Spraekk. p. 217. en Ten Kate II. deel. p. 112. met my overeenkomen, dewylze geen gewag maaken van *bergde,* maar alleen van *borg.*

ŷ. 68. ZYN HEILANDEN) ik heb lang gezocht, wie deeze *heilanden* mogten zyn. doch hier schuilt een drukfout, die met den eersten opslag niet te ontdekken, en ook in de uitgaave van Hoogstr. onverbeterd gebleeven is. Medea zegt:

En weete ik niet wat gast door my geborgen wort,

En

Digitized by Google

En door myn hulp geberght, zyn heilanden verkort,
Dan t' zeil ga zonder my, Enz.

de fout zal zich zelve ontdekken, alswe noch eene *comma* voegen in het tweede vaars, op deeze wyze:

En, door myn hulp geberght, zyn heilanden verkort.

dit teken van Zinſnydinge is hier te noodzaakelyker, omdat het by Vondel kan ſchynen datmen 't zo verſtaan moet of Medea zeide, — *door my geborgen, en door myn hulp gebergt* WORT — Doch lees voor *heilanden*, *heilandin*; en 't een zal het ander ophelderen, zy zegt: *wat gaſt door* MY *geborgen wordt*, *En, gebergt* ZYNDE *door* myne *hulp*, MY, *zyn* HEILANDIN, *verkort*, of verongelykt. Door deeze woordſchikking, welker aanwyzing is het einde der Tekenen van Zinſnydinge, wordt *heilanden* alleen betrekkelyk gemaakt op MY, d. i. *Medea*, en moet dierhalve noodzaakelyk zyn *heilandin*; daar 't anders ſchynt of zy van andere *Heilanden* van Jazon, buiten zich zelve, ſprak. Deeze drukfeil verborg zich te dieper, omdat *Heilandin* een woord is, dat weinig voorkomt. 't is van de zelfde ſoort als *tirannin*, by Hooft in Baeto p. 551. als *heroutin*, by Antonid. Yſtr. p. 109. *monarchin* p. 135. *wichlarin* p. 117. enz. Wy vinden ook in dit Werk VII. 291. *toverin*, en V. 357. *Schenkerin*: ook *minnaerin* IX. 196. enz. Vreemder luidt de naam van *Vaderin*, gelyk W. van Heemskerk Juffr. Perina van Limburg noemde, waarop zy tot antwoord ſchreef:

Die my in Poëzy tot VADERIN *wilt maken,*
Daar ik de naam van kind *noch kwalyk waardig ben.*

welke uitdrukking daar honderdmaal krachtiger is, dan die van *moeder*. De Ouden ook, die, gelykwe elders aantekenden, voor *gemaalin* en *gezellin*, gelykmen nu ſpreekt, veeltyds zeiden, *Gemaale*, *Gezelle*, ſchepten echter ſomtyds een welgevallen in deezen uitgang IN; en vooral, zo 't ſchynt, de Schryver van den Gulden Troen 1386. als fol. 6. c. *Biecht is — een* ſtriderinne *tegens den boſen geeſt*, *een* beſluterinne *der hellen*. en fol 11. d. *conſciencie is een* verleyderinne *ende een* rechterinne *alle des menſchen levens*, *ende een beſcheyden* toverinne *watmen doen ende laten ſel in allen godliken wercken*, *ende ſi is hoers ſelves* bekennerinne. en zo elders. niet onaardig vind ik in de Leg. van M. Magd. 1478. fol. 115. b. *doe Criſtus verreſen was*, *ſoe openbaerde hi hoer* (t. w. Mar. Magd.) *eerſt*, *ende maecteſe der Apoſtelen* APOSTELINNE. Een *hinde* hiet by de Ouden ook *hertinne*. in den Delff. Bybel 1477. Spreuk. V. 19. *Si is*

een

Digitized by Google

een lieve hertinne, *ende alte bequamen hindek jn.* de Vert. van Boët. 1485. fol. 281. a. *Andre ſcriven dat Minerva — in de ſtede van hare* [van Effigenia] *eene* hertinne *doden liet.* Bartol. Engelsman 1484. B. XVIII. c. 28. *als die* hertinne *baren ſal*, Enz.

℣. 71. EN KAN HY ANDREN MEER BEMINNEN BOVEN MY) een verplaatſing van twee woorden; *andren meer*, voor, *meer andren:* en dan is 't volgende *boven* zo veel als *behalve.* Medea wil zeggen; *kan hy, behalve my, meer anderen beminnen?* Maar wanneermen *meer*; gelyk in de woorden van Vondel geſchieden kan, te ſaamen voegt met het volgende *beminnen;* dan ſchynt *boven* zo veel te zyn als *dan:* alsof zy zeide: *en kan hy anderen beminnen meer dan my?* want zo plagmen het Voorzetſel *boven* voorheenen ook te gebruiken, als blykt uit eene Oude Vertaaling van Pſ. XIX. 11. MS. 1476. *ſi ſijn begheerlic boven gout, ende ſeer duerbaer ſtenen, ende ſi ſijn* SUETER boven *honich ende zeem.* nu zegtmen beter ZOET *boven honig:* even gelyk in deeze zelfde woorden, *begeerlyk* (niet *begeerlyker*) *boven goud.*

℣. 82. AEN UW 'HANTTROUW VAST VERBINDEN) Hooft in Henrik p. 11. *daarop is de* handtrouw *gedaan voor den Cardinaal van Bourbon.* In deeze plaatſen is *handtrouw* niet anders dan *trouw*, naamelyk de uiterlyke plegtigheid, in het voltrekken van een huwelyk gebruikelyk. zo zegtmen ook *iemands hand trouwen*, voor, *iemand trouwen:* zie de Aantek. IV. 438. Anders gebruikt de Ridder Theod. Rodenburgh dit woord, t. w. voor *trouwbelofte*, die by *handtaſting* geſchied is, in zyn Poëetens Borſtweeringh p. 127. *laet dat getuygen 't Notariael verbondt, uw* handt-trou, *en beveſtigingh van 50 brieven.* dat het hier den trouw zelven niet betekent, is klaar; want hy ſchryft dit aan eene Juffer, die noit met hem, maar, in zyn afzyn, met een' andren getrouwd is. Voegelyk kanmen dan alle verbinteniſſen, die by *handtaſting* geſchieden, begrypen onder den naam van *handtrouw:* waarvan het Byvoegelyke *handgetrouwe*, te vinden by Moonen, Heil. Herdersz. XIII. p. 66. van de Apoſtelen, die

— — *als* hantgetrouwe *vrêgezanten*
Tot zyn gehoorzaemheit zyn kruisleer moeſten planten.

℣. 119. LAET GY U VOORSTAEN DIT EEN HUWELYK TE ZYN)

Digitized by Google

Zich iets laaten voorſtaan, zegt zo veel als, zich iets verbeelden zonder grond; *præſumere opinione*, zegt Kiliaen. J. de Haes, Verded. der Poëzy p. 560. van de groote achting des Roomſchen volks voor de Poëzy: *'t welk zo ver door diepe verwondering der zelve vervoert was, dat het* zich liet voorſtaen, *dat in 't gevalligh vinden van eenige zulke vaerzen grote voortekens hunner naeſtaenſtaende fortuine gelegen waren.* Hooft, Nederl. Hiſt. B. XVI. p. 671. *dat zy 'er niet begeerden, en* zich voorſtaan lieten, *dat het ontfangen van krygsvolk den pais en 't vertrek der Spanjaarden verachteren zouw.* Kamphuizen, Sticht. Rymen p. 135. *Dat Liefds gebod, zoo 't God gegeven heeft,*

Niet is zoo zwaar, als hy zich voor liet ſtaan.

Maar voor eene alte groote verbeelding van eige deugd en bekwaamheid, vindenwe deeze uitdrukking allermeeſt gebezigd. Hooft in de Medicis p. 200. *daar men luiden vindt die* zich voorſtaan laaten, *immers zoo goedt als den Vorſt te weezen* (men moet hier leezen, *als de Vorſt*, t. w. *is*) de zelfde, uit Lottinus §. 37. *hoe beqnaam dat een Prinsſen dienaar is, hy moet* zich *niet* laaten voorſtaan, *dat hy alles alleen behoort te doen.* Vondel, Inhoud van Palamedes: *Agamemnon* liet zich voorſtaen, *dat zyn eer en hoogheit door het gezagh van dezen Man eenigzins gequetſt, of niet naer den eiſch gevordert wert.* Sam. van Hoogſtraten, Inleyd. tot de Schilderkunſt B. I. aan 't einde: *maer* laet u, *ô ſchilderjeugt, niet vroeg te veel* voorſtaen, *noch en beelt u niet in, dat gy de Teykenkonſt vaſt hebt, wanneerge een aerdich tronitje of bootsje komt op 't papier brengen.* De Decker, Lof der Geldzucht p. 202.

Wat mocht dat bloeiken doch zich voren laten ſtaen.

De Potter, Getr. Harder III. 3. 49.

't Schynt uw vermetelheidt ſich *vry wat* voor laet ſtaen.

doch als de Inbeelding zo hoog ſtygt, datze eigelyk vermetelheid en trotsheid wordt, zegtmen alzo krachtig, *zich laaten dunken.* zie onze Aantek. IX. 657. Wat anders is *Laaten iets aan zich leunen*, waaryanwe geſproken hebben VI. 213.

ŷ. 170. DAERZE ONGBLESCHTEN KALK MET WATER WILLEN SLISSEN) *Sliſſen* is hier, niet *Slechten*, maar *Leſſchen* of *Blusſchen*: als blykt uit het tegengeſtelde, *ongeleſchten* kalk; en uit het middel, *met water*. daarenboven, 't geen Vondel hier noemt ONGELESCHTEN *kalk*; en Will. Silvius, Navigatien in Turckyen 1576. B. II. cap. 22. *levendich* ONGEBLUST *calck*: noemt Hooft in Baeto

Act.

Digitized by Google

Act. I. *steenkallek* ONGESLIST; daarmen ook even te vooren leeft,

— — *om myn* LUST *ter konst te* sliſſen.

't welk men anders noemt, *Iemands luſt uitdooven;* ook wel, *'t vuur in iemand uitbluſſchen.* Deeze betekenis van *Sliſſen* verdient duidelyk aangeweezen te worden, omdat Kiliaen, en, na hem, Ten Kate, dit woord alleen vertaalen door *Complanare*, d. i. *Slechten*, of *Vereffenen:* doch de laatſte voegt 'er, tot verklaaring, by, *Abſumere lites*, verſchil wegneemen. Hoe wy 't neemen, daar is altyd een overdragt in de ſpreekwyze, *'t geſchil ſliſſen.* neemen wy 't voor *vereffenen*, zo ſchynenwe 't *geſchil* te gelyken by een *hoogte*, diemen *ſliſt*, wanneermen die uit den weg ruimt, of vereffent. doch neemen wy 't voor *bluſſchen*, zo gelykenwe 't *verſchil* by een *vuur*, datmen *ſliſt*, wanneermen 't uitdooft, of bluſcht. zekerlyk is dit laatſte het natuurelykſte, gemerkt alle *verſchil*, *twiſt*, *oorlog*, enz. niet alleen voegelyker by een *vuur*, dan by eene *hoogte*, geleeken; maar ook zelfs dikwils een *vuur* genoemd worden. niets gemeener, dan *het vuur des oorlogs*, enz. Den *Oorlog ſliſſen*, is dan *het vuur des oorlogs uitdooven*, *leſſchen.* P. Beelaert, Leven van Keyſer Kaerle den V. 1570. B. III. in 't begin: *dat hy aenveert hadde te* ſliſſen *geheel ende al* TGESCHIL *dat tuſſchen den Paus ende Hertoghe Alfonſe van Ferraren was.* Will. Silvius, als boven B. III. c. 11. *om te* SLISSEN *alle de* TWISTEN *ende* GHESCHILLEN, *die tuſſchen de Cocks ſouden moghen gheryſen.* (doch ik wil niet ontkennen, dat *ſliſſen*, in deeze voorbeelden ſchynt genomen te konnen worden voor *vereffenen*, omdat het *geſchil*, hier voorgeſteld als *liggende tuſſchen* den Paus en den Hertog, of tuſſchen de Koks, geleeken mag worden by eene *hoogte*. wy willen niemands meening verdraaien; en laaten 't oordeel aan den Leezer. hoewel wy tot noch toe *Sliſſen*, in de eigelyke betekenis van *vereffenen* of *ſlechten*, nergens ontmoet hebben. ondertuſſchen zyn de volgende voorbeelden klaarer.) E. Hereckmans Zee-v. Lof B. V. ℔. 407.

Nu de openbare KRYGH *met Spangien is* gheſlift.

N. Borremans op de Tiranny der Geeſtelykheid:

't Is vreed in 't wereldlyk, en d' OORLOG *is* geſlift.

J. Six van Ch. p. 89. — *eer uy Spanjes* OORLOG ſliſten.

noch duidelyker zienwe dit by Brandt, Leven van de Ruiter B. II. p. 73. *'t opgaande* VUUR *der* VERWYDERING *in zyn eerſte beginſſelen te* ſliſſen. P. A. Codde, Herdoopers Anſlagh op Amſterdam *Act.* II.

Daer mede is de boele BRANDT *noch niet* geſlift.

Digitized by Google

Jacob Cats in den Self-Stryt:

Een BRANT, *die eerſt begint, wert lichtelick* geſliſt.

en by deezen Schryver meermaalen. men zegt ook *het hair ſliſſen*, 't welk meer dan eens voorkomt in 't Voorſpel van Het oordeel van Tmolus door P. Haecht, Facteur van de Kamer der Antw. Violier 1561. en zo veel betekent als *ontwarren*, of *kemmen*, welk laatſte dikwils overdragtelyk genomen wordt voor *gelykmaaken*. De Hr. Ten Kate brengt *Sliſſen* tot het Worteldeel SLYT; maar *Slechten*, tot SLAEG of SLAG. Wy oordeelen dat het beide behoort tot SLYT: waartoe *Sliſſen*, ook in de betekenis van *leſſchen* zeer wel kan gebragt worden. Op eene andere wyze zegt Claas Bruin *den honger Sliſſen*, in de Kleefſche Arkadia p. 33.

't Schynt hier of al de ſpys den HONGER *niet kan* ſliſſen.

het welk wel wat vreemder klinkt; maar ik kan niet zeggen dat het my mishaagt. *Sliſſen* zelf zou daar eenvoudiglyk verklaard konnen worden door *Slyten*. Natuurelyker evenwel zegtmen *den dorſt Sliſſen*, omdat de *dorſt* zelf dikwils mede een *brand* of *hitte* genoemd wordt: welke uitdrukking ik nu vind by de Witte Acoleyen van Leyden 1607. te Haarlem:

Wilt mynen honger voên, en mynen DORST *wat* ſliſſen.

dit heeten wy noch dagelyks, *den dorſt leſſchen*, enz. zeker *ſliſſen* gelykt alzo veel naar *leſſchen*, als naar *ſlechten*.

¥. 172. DORST) zo ſchreeven de Ouden; en Vondel, in dit Werk, altyd: maar in 't begin van zyn' Gysbreght van Aemſtel, en ook p. 55. lees ik *durfde*, het welk naderhand meer in gebruik gekomen is. L. Bake Amisfoorts Lofkr. ¥. 385.

Die voor het heil des Staats, de Vryheid, durfden *ſtryden*.

Thomas Arends, Poëzy p. 58.

Gy durfde *my tot Bruyt en Koningin verkiezen*.

Nil Vol. Arduum in Ifigenie *Act.* I. *ſc.* 1.

Neen, gy beproeftme ſlechts met myne ziel te ontroeren;
Maar zoudtme ſtraffen, durfde *ik uwen laſt volvoeren*.

de Zelfden in Andromache *Act.* III. *ſc.* 3.

Een volk, dat Hector noit durfde *onder de oogen zien*.

S. Feitema in Romulus *Act.* I. *ſc.* 1.

Maar durfde *ik dringen in 't geheymſte van uw hart*.

J. Haverkamp in Sertorius *Act.* V. *ſc.* 4.

Weet

Weet dan dat hy my durfde *om uw belang verſtooren.*

het wordt ook goedgekeurd van onze Spraakkonſtſchryvers: zie Moonen p. 158. en Sewel p. 159. daar hy *gedurfd* ſchryft, voor *gedorſt*. Het oudſte voorbeeld, dat ik tot noch toe van *durfde*, of *gedurfd*, heb aangemerkt, is by de Vertaalers van den Bybel, Handel. VII. 32. enz. De Ouden gebruikten dit woord altyd onregelmaatig, *Durven*, DORST, GEDORST. en ik lees by Notkerus, in de Uitbreiding van Pſ. III. 8. *ſi haben getorſton*: d. i. ſy hebben *gedarſt*. Ik zie niet dat 'er eenige reden is, waarom wy hier van het oude gebruik zouden afwyken.

ŷ. 175. EN HUNN' GEKLOVEN HOEF) *Geklooven* is het Deelwoord van *Kluiven*. doch dit heeft hier geen plaats, gemerkt 'er niet veel te kluiven valt aan een' hoef. komt het dan van *Klooven*, of van *Klieven*? ik beken 't niet te weeten. welke onzekerheid een merkelyke misſtal is; hoewel de taal zelve hier geen ſchuld heeft. want *Klooven*, *Klieven* en *Kluiven*, hebben niets met elkander gemeen, buiten de betekenis der twee eerſten, die de zelfde is. GEKLOVEN, gelyk hier, leezenwe ook B. V. ŷ. 488. en XIV. 834. doch dat Vondel het afleidde van *Klooven*, blykt, omdat hy nergens *klieven* of *klieft* gebruikt, altyd *klooven* of *klooft*: zie III. 187. IV. 913. XIII. 1251. XIV. 729. ook ſchryft Plantyn, GEKLOVEN: *Dat hout wil niet* gekloven *zyn*. *Hy heeft hem het hooft* gekloven. *enz.* doch die leidt het af van *Klieven*, want alleen dit, en geen *Klooven*, is in zyn Woordenboek te vinden. Wy zullen toonen dat het beide kwaalyk is; doch eerſt zien, hoe onze meeſte Schryvers hieromtrent te werk gegaan zyn. KLOOF, GEKLOOVEN, het zy dan van *Klooven* of van *Klieven*, vind ik mede by de volgende Schryvers. J. Six van Chand. Schetſe van Venecie p. 84.

Maar Roſendaal, toen meer verhit,
Gelyk een leeuw, gequetſt van 't ſpit,
Kloof *met het ſtomp het ſtrootich vel,*
En zondt den Renegaat ter hel.

Laurens Jordaan in zyn' Jordaanſtroom:

Wanneer zyn bovenkleed een weg,
Door uw geklove *golven maakte.*

Jac. Revius, Overyſſelſche Dichten p. 62.

Den afgront is aen tween gecloven.

K. van Mander in Virg. Landt-werck B. IV. p. 149.

—— —— eock vondtmen wel dat sy
In rotsen diep ghecloven *woonden vry.*

de Vert. van den Bybel, Jes. XLVIII. 21. *als hy den rotzsteen* kloof. Ps. LXXIV. 15. *gy hebt eene fonteyne ende beke* gekloven. W. Silvius, Navigatien in Turckyen 1576. B. III. c. 19. *seggende dat hy met de voorseyde cimeterre de bergen ende rootsen overmidts heeft* geclooven. Veel gemeener is echter KLOOFDE, GEKLOOFD: de Vert. van den Bybel, Ps. CXLI. 7. *gelyck of yemant op der aerde yet* geklooft *ende verdeylt hadde.* J. Six in 't zelfde gedicht p. 81.

Een os werd met een slagh doorklooft.

Vondel in dit zelfde werk B. VIII. v. 895.

Met spaendren, krullen, hout, en doorgekloofde *stokken.*

en in Virg. Lantg. p. 45. —— *met beitelen* geklooft.
in de Bruiloftsd. p. 915. —— *en meer dan eens* geklooft.
in de Gebroeders p. 20. —— *en* kloofden *offerhout.*

Het Goutsche Cronycxken 1478. p. 11. *soo* cloofde *hy dickwyl man en paert beyde met eenen slagh.* Hist. van Zeghelyn p. 29.

Mettien sloegh hy eenen op syn hooft,
Dat hy 't hem ten tanden toe heeft geclooft.

en weder: *Hy* cloofde *hem ghelyck een bake.*

Colyn van Ryssele, Spieghel der Minnen, II. Spel fol. 25. van Medea

Die Jason van haerder eeren beroofde,
Ende namaels syn herte van haer kloofde.

Kamphuizen Ps. CXLI. 7. *Gekurven en van een* geklooft.
en Ps. LXXVIII. 13. *De diepe zee, noyt waterloos gevonden,*
Doordeyld' hy vlak, en kloofdese *ten gronde.*

daar ook de Vertaalers *kloofde* hebben, gelyk weder v. 15. R. Visscher Zinnep. II. 41. *de onverstadelycke* ghekloofde *herten, die altyds de eene winst uit de ander gloseren.* H. de Groot, Bewys p. 20.

Waerom den eene werd gerabraekt en geklooft.

J. Bodecheer Benningh Verdwaelde Staetgod v. 367.

Met haer gekloofde *tong —— ——* Franciscus Martinius, Lyden Christi III. —— —— *o Malchus, wacht uw hooft!*

Dat gelt u, of het is met eenen set geklooft.

de zelfde in het vaars over Johan. XIX. 34.

Syn gantsche lichaem hanght gelyck van een geklooft.

Fr. de Wael, Geestl. Ged. I. p. 35. *Hy heeft de zee* geklooft ——

Dan.

Digitized by Google

Dan. Jonktys, Twiſtgeſprek ℣. 164.

Om wien het beckeneel meeſt werden opgeklooft.

zo weder ℣. 188. enz. Petrus Baardt, Deugden-ſpoor p. 56.

Ick meende menichmael, myn hooft
Wierd op-geſneden en geklooft.

P. A. Codde, Herdoopers Anſlagh op Amſterdam *Act.* I.

Nu ſal geen hout meer van myn ſage zyn geklooft.

J. v. Someren, Uytſpan. der Vern. p. 249. *die 't hayr inſtucken* kloofden.

J. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 134.

Leeſt van Priapus beeld, dat uyt een block geklooft
Veel Grieck ſe woorden wiſt te zeggen uyt ſyn hooft.

Nil Vol. Ard. Amſterd. Dragonade *Act.* II. *ſc.* 10. *Jou* gekloofde *kin, glad voorhoofd* — Samuel van Hoogſtraten, Inleyding tot de Schilderk. B. II. c. 10. *een platte kootneus*, geklooft *als een waterhond.* Hiermede komt overeen de Hr. Ten Kate, die II. deel p. 236. zegt, dat *Klooven*, *Kloofde*, *Geklooft*, van de I. Cl. is. doch minder wel ſchryft hy p. 234. dat van *Klieven* en *Kluiven* komt *Kloof*, *Gekloven*, II. Cl. 3. dit is waar, omtrent *Kluiven*; maar van *Klieven* komt KLIEFDE, GEKLIEFD. Ik weet niet, dat my iets kan beletten, my te bedienen van eene verzinning van dien Heer, die, ons geleerd hebbende, dat van *Klieven*, komt *Gekloven*, en noch van dit woord ſpreekende, zelf zegt p. 236. *aeneengehegt dog inwendig* GEKLIEFT. dit is zeer goed, en geen zwakke ſteun voor myn gevoelen. zo ſchreef ook Jacob Storm, op 't Huw. van P. Koolaart en E. Hoofman:

— *daar de Griek ſche vlooten*
De zee doorkliefden *om Heleen.*

en, lang te vooren, Aldegonde, Pſ. LXXIV.

Du hebſt de zee door dyne ſterke kracht
Ontwee geklieft, *en overmits geſcheyden.*

Coornhert, Odyſſ. van Homerus B. V. fol. 33.

Die hieu, die cliefde, *die ſnoeyde de tacken ſonder vertragen.*

fol. 35. b. ſchryft hy *doorclijft*. P. Beelaert, Leven van K. Kaerle B. III. fol. 84. d. *de welcke ſchenen* geclieft *hout te wezen om te verbranden.* Wat nu *Kluiven* belangt, daarvan alleen komt KLOOF, GEKLOOVEN: de Roo Rooſen van Schiedam, 1607. te Haarlem ℣. 808.

Den honger heeft hun vleyſch ſchyer tot het been gecloven.

zo ſchryft ook Coornhert, als boven f. 23. b. doch hier komt ons Sewel nu in den weg, ſchryvende in zyne Spraakk. p. 167. dat van *Kluyven* komt

komt *Kluyfde of Kloof*, en *Gekluyfd of Geklooven.* zeker, indien alles goed Duitsch is, watmen met voorbeelden kan beveſtigen, zo is'er geen verwarder taal, dan de Duitſche, tegenwoordig bekend. Ondertuſſchen is in dit alles, wanneermen op de Regelen acht geeft, niet de minſte verwarring of onzekerheid. men ſchryve dan, *Klooven*, KLOOFDE, GEKLOOFD: *Klieven*, KLIEFDE, GEKLIEFD: *Kluiven*, KLOOF, GEKLOOVEN. Merk op de bovenſtaande voorbeelden; en gy zult zien dat de meeſten zo ſchryven: let op de dagelykſche taal; en gy zult hooren dat de meeſten zo ſpreeken: vergelyk alle drie deeze woorden met anderen van dien zelfden klank; en 't zal blyken, dat zy alle drie op de bovengemelde wyze moeten onderſcheiden worden. die in OOVEN uitgaan, zyn van de I. Cl. als ROOVEN, *roofde*, *geroofd*; en zo zyn ook STOOVEN, BELOOVEN, DOOVEN, en KLOOVEN. die in IEVEN, zyn van de I. Cl. als GRIEVEN, *griefde*, *gegriefd*; een zo ook GERIEVEN, LIEVEN, met de daarvan afkomende VERLIEVEN, BELIEVEN, enz. en KLIEVEN. die in UIVEN, zyn van de II. Cl. als SNUIVEN, *ſnoof*, *geſnooven*; en zo mede STUIVEN, SCHUIVEN en KLUIVEN. zodatmen het aangeweezen onderſcheid tuſſchen deeze drie werkwoorden niet kan verwerpen, zonder de verwarring, in eene blinde drift, te liefkoozen.

℣. 191. GELYK HET KINT IN 'T LYF DER MOEDER) de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 10. *gelyc tkind in den buuc der moeder.* Kleinigheden op haare plaats in acht genomen, geeven groot ſieraad. zo is hier DER *moeder*; waarvoor de meeſten zouden zeggen, ZYNER, of VAN ZYNE *moeder*. zo gebruikt Vondel honderdmaalen het lidwoord DE, in plaatſe van het Betrekkelyke Voornaamwoord ZYN, HAAR, enz. doorgaands, gelyk hier, met bevalligheid; maar ook wel een enkele reis met verduiſtering van den zin. Voorbeelden van 't eerſte ontmoetenwe overal. van het tweede zie onze Aantekening B. IX. ℣. 488.

℣. 222. EN ONGOON) hier ſchynt de Vertaaler voor zich zelven, en niet meer uit naame van Ovidius te ſpreeken. *En goden*, hadt hy dienen te ſchryven, gelyk elders altyd. dit is omtrent, of wy, het werk van een' Roomsgezinden vertaalende, den Paus noemden *zyn Onheiligheid*. alles op zyn' tyd. wy heeten Jupyn, Mars, enz. *Goden*; en den Paus, *zyn Heiligheid*. niet, omdatze zulks zyn; maar,

Digitized by Google

maar, omdatze daarvoor van het blinde Heidendom, en 't misleide volk, gehouden zyn, of noch worden gehouden.

ŷ. 256. Is 'T MOOGHLYK DAT UW' MONT DIT WOORT ONTVALLEN KAN) voor, *uw' mont dit woort*, zou my beter behaagen, *dit woort uw' mont*. ruim zo wel klinkt my het vaars dat Gysbr. van Aemstel tot Badeloch zegt:

Hoe laetge zulk een woort uw' kuischen mont ontgaen!

ŷ. 266. HET WAS DRY NACHTEN, EER) hiervoor lees ik in de Hist. van Alexander 1515. cap. 23. *het* WAREN 37 *daghen, eer* — hadt Vondel dan ook moeten zeggen, *het* WAREN *dry nachten?* neen: Vondel zegt zeer wel. *Het was dry nachten*, moet genomen worden als *Het leedt zeven jaaren:* alwaar *het* de betekenis heeft van *daar*, gelyk breeder zal aangetoond worden beneden X. 1032. en *het leedt*, en *het was*, is zo veel als *daar leeden*, d. i. verliepen, 7 jaaren; en *daar waaren*, t. w. verloopen, 3 nachten. 't welk overeenkomt met de spreekwyze, DAAR IS'*er*, *die meenen*, enz. voor, DAAR ZYN'*er:* van de welke hier iets te zeggen staat. Wy konnen ons niet genoeg verwonderen, dat twee zo geleerde Mannen, en tevens zo groote kenners hunner Moedertaale, als geweest zyn Joan van Broekhuizen en David van Hoogstraten, eene spreekwys, die voor veele eeuwen by alle Duitsche Schryvers bekend en gebruikt geweest is, alleen toeschryven aan den Drost Hooft, alsof hy die eerst in het Duitsch ingevoerd, en van den Latynschen Dichter Propertius, of met hem van de Grieken, ontleend hadt. men kan in den Geslachtlyst van Hoogstr. op 't woord MOND, zien wat hy daaromtrent zegt; en de geleerden konnen het oordeel van Broekhuizen vinden in zyne doorwrochte en onverbeterlyke Aantek. op Propertius *Lib. III. Eleg. VII.* ŷ. 17. Wy zullen eens doorloopen 't geenwe hieromtrent aangemerkt hebben, geschreeven, en meest al gedrukt te zyn geweest, eer dat groote Licht onzer Taale, de Hr. Hooft, geboren was. en wy verduisteren geenszins den glans van zynen naam, wanneerwe aantoonen, dat hy de sieraaden van zyn' styl, niet van uitheemsche, maar van zyne Vaderlandsche Schryveren, ontleend hebbe. doch ter zaake. Melis Stoke in Jan II. p. 245.

— *daer* wasser VELE
Die niet en QUAMEN *toten spele.*

en p. 234. — VIVE *min Dan hondert vate bier* wasser *in.*

Digitized by Google

Lod. van Velthem, Spieg. Hiſt. B. I. cap. 35. *omdatter* DRIE WAS — den Gulden Troen 1386. fol. 18. d. *ende dier* iſſer *ſeer* VEEL. het Goudſche Cronyxken 1478. p. 63. *ſoo datter vyftich duyſent verdroncken; ende daer* worter VYFTICH DUYSENT *verſlaghen.* Cronyck van J. Veldenaer p. 19. *ende daer bleven wel* 8000 *Vrieſen doot verſlaghen, ende* VEEL werter *ghevangen.* Barth. Engelſchman 1485. B. XVIII. c. 8. van de Slangen; *daer* iſſer SOMMIGHE *die crom* CRUPEN *op haer borſt, ende daer* iſſer SOMMIGHE *die ooc opter borſten* CRUPEN *ende* HOUDEN *thoeft recht op.* Anna Byns, die juiſt voor 200 jaaren ſchreef, B. I.

Daer ſalder *noch* VELE *hen ſelven* PRAEMEN.

en weder: *Wat* iſſer *daer al, die haer gheloeften* VERSAKEN.

Colyn van Ryſſele, Spieghel der Minnen, II. Spel fol. 25. b.

Wt ouditheit komter VELE *ter blamatie.*

zeer gemeen is dit by de Rederykers op 't Landjuweel 1561. als de Violier van Antwerpen, in den Wellecome:

En ſonder hem en iſſer *gheen* DINGHEN *perfect.*

der Vreuchdenbloeme van Berghen opten Zoom:

En iſſer *u niet* TWEE *ghecomen teghen?*

elders: *Daer* iſſer VELE *die ons ſeer* BEMINNEN.

de Groeyende Boom van Liere, in de Factie:

Daer iſſer MEER, *al iſt dat ſy 't niet en* CLAGHEN.

de Pioene van Mechelen: — iſſer *dier* VELE?

de Antwerpſche Violier weder, in 't oordeel van Tmolus:

Want daer ſtonter VEEL, *doen ickt hem de verhalen.*

de Vyerighe Doorn van Shertogenboſch, in de Factie:

— — — AL waerder *noch* SESSE.

de Heybloeme van Turnhout:

Sy bleven verſlonden, al waerder *noch* ACHTE.

de Rooſe van Loven, in de Prologhe:

Anders waerder *onſer* VEEL *vergaen dat jaer.*

zo ſchreefmen voor Hooft; maar ook hebben 'er in en na zynen tyd geleefd, die hierin de ouden naarvolgden; als R. Viſſcher, Ghen. Boert. II. 3. *Daer* iſſer *ſoo* VEEL *over al deſe ſtat.*

Jac. Zevecotius, Veragting des Doots B. II. ℣. 561.

Daer iſſer, *die in ſchrick en groote vreeſe* KOMEN.

en ℣. 609. *Daer* iſſer, *die niet wel ſtaenhertig* KONNEN *ſterven.*

Wat zeg ik van Huygens, die hiervan vol is, hoewel daarom niet van iemand gepreezen? zo ſchryft hy, Sneldicht XII. 59.

Daer

Digitized by Google

Daer ſchynt'er VEEL *door-gondt, die maer vergulde en* ZYN.

en B. XIV. Sneld. 71. uit Engelſch ondicht:

Der ed'le Snyers waſſer DRY,
Die STONDEN *eenen Backer by.*

en XVI. 67. *'t Was misverſtand* | *Die vlamm gaf klaerheit.*
All dat gebrand | *Van een te vier*
Om trouw en waerheit. | Ontſtack'er VIER.

zie hem verder XVII. 130. XVIII. 118. XXIV. 48. enz. Weſterbaen, in den Lof der Zotheyd p. 71.

Hier onder iſſer VEEL, *die hoe* SY *'t min verſtaen,*
Hoe SY *hovaerdigher en breder weyen gaen.*

en p. 77. tweemaal: — VEEL ſterfter *van ſyn pylen;*
De Donderaer vernielt de muyren en haer ſtylen,
Stort kerck en toorens neer, en ſcheert der berghen kruin;
Daer werdter *niet ſo* VEEL *behouden van Neptuyn,*
Als hy om 't leven helpt. —

G. Brandt, Poëzy p. 38.

Al wykt'er TIEN *of meer, blyf gy ons by!*

meer voorbeelden zyn hiervan, ook by de Nieuwen, te vinden: doch wy zullen beſluiten met een, genomen uit het laatſtuitgekomen Dichtwerk, de Schadelykheid der gramſchap, vertaald uit het Latyn van Lævinus de Meyer, en wel, zo ik verſtaa, door dien voortreffelyken en nu hoogbejaarden Dichter zelf, B. II. p. 39.

— — — *want ſoo de pylen daelden,*
Daer wiert'er VEEL *gequeiſt, die 't ſpel met bloed* BETAELDEN.

V. 274. ZONDER PIEPEN EN SCHUIFLEN) *Schuifelen* wordt den Slangen doorgaands toegeſchreeven: *Piepen* ook ſomtyds, gelyk hier, en in Virg. p. 261. *zoo gruwelyck* piepte *de Razerny hem met alle haer ſlangen aen.* B. Vollenhove, Broederm. III. 2.

Myn komſt verneemtge licht aen 't piepen *myner ſlangen.*

dit noemt Moonen ook *Siſſen*; zie XII. 364. *Piepend gras*, zegt Fr. Greenwood, Poëzy p. 62. P. Verhoek, Karel de Stoute *Act.* II. *ſc.* 3. en meer anderen. het welk onzen Dichter deedt zeggen, in de Bruiloftsd. p. 663. — *daer 't* gras, *dus lang verwelkt,*
Vaſt aengroeit, dat het piept —

V. 303. ZELFWASSE ROTS) G. P. Schagen, Alckmaer Lofdicht

Digitized by Google

dicht ŷ. 993. Zelf-waſſen *meeſt wat nieuws* —— d. i. eige vinding, in Poëzy naamelyk, is meeſt wat nieuws, en dies te behaagelyker. voor *zelfwaſſen*, zegt Vondel B. V. ŷ. 795. *van zelf gewaſſen.* in eene andere betekenis zegt Spiegel, Hertſp. V. 447. *zelfmaakt' afgodery:* maar VII. 438. *zelfgemaakte goden.* het welk De Groot noemt, Bewys B. II. p. 36. *ſelfverzinden dienſt.* Enz.

ŷ. 337. MET HAER METAELE ZEIN) hoewel *zein* vrouwl. is, echter ſchryftmen in goed Duitſch, *metaalen zein.* want het is eene eigenſchap der Stoffelyke Bynaamwoorden, dat zy altyd eindigen in EN. Zeer wel merkte Sewel dit aan, Spraakk. p. 108. *etlyke* [Adjectiva] *eyndigen in* EN, *als Aarden, Gouden, Houten, Wollen.* hy maakt geen onderſcheid in de Geſlachten, en daarom verſtaanwe dit by hem zo wel van 't Vrouwl. en Onz. als van het Manl. Omtrent de twee laatſten begreep Moonen 't ook wel; zie zyne Spraakk. p. 51. en 57. maar in 't Vrouwl. verwerpt hy de N.: Want men zegt (ſchryft hy) *eene* Aerde *kruik*, *eene* Tinne *ſchotel*, *eene* Kopere *kroon*; enz. maar wy zeggen, dat hier weder het zeggen niet geldt, want men zegt ook *een* Aarde *pot*, *een* Tinne *beker*, *een* Koper *beeld*, enz. De Heer Ten Kate erkent mede deezen uitgang EN, dien hy afleidt van den Ouden *Genitivus* der eigene naamen, als *Matthys-en*, *Jacob-en*, *Jan-en bedryf*: en zo is *Gouden*, *Zilveren*, van goud, van zilver: zie hem Redewiſſ. XII. §. 36. De Hr. Tuinman, in De Oude en Nieuwe Spreekwyzen §. 68. zegt zeer wel, datmen moet ſchryven, *Roggenbrood*, *Terwen meel*, *Koperen beeld*, *Steenen hert*, maar zo wel niet, dat *Terwen*, *Koperen*, enz. *Subſtantiva* zyn. hy voegt 'er by, *men moet dan niet zeggen*, Terwe *brood*, Steene *hert*, *of dat moet niet* Subſtantivè, *maar* Adjectivè, *genomen worden; dat ook wel gebeurt.* dit laatſte is zeer ongerymd. *Terwe* en *Steene* is hier noit goed te maaken, en den ouden onbekend geweeſt. *Koperen*, *Steenen*, zyn *Adjectiva*; en hebben geen gemeenſchap met *Roggen* en *Terwen*, het welk *Subſtantiva* zyn, want deeze laatſten worden gehecht aan het volgende woord, als *Roggenbrood*, *Terwenmeel*, even gelyk *Menſchenvleeſch*, *Leeuwenhoofd*, *Maagdenhart*, *Oſſenhuid*, *Heldenmoed*, en wat dies meer is: in welke woorden ook ſomtyds de N, doch kwaalyk, wordt uitgelaaten, als *menſchevleeſch*, enz. deezen behooren tot de Koppel- of Laſch-woorden: maar *Koperen beeld*, is een *Adject.* met een *Subſtant.* enz. Ik zie met leedweezen, dat ook Hoogſtraten hier.

Digitized by Google

hier den bal misslaat, schryvende in 't Berecht voor den Geslachtl. *Waerom een* STAELE WAPEN, *myns oordeels, niet goed te keuren is in Jan Vos, schoon men zegt* het STALE *wapen, gelyk* het sterke *wapen: moetende de uitdrukking zyn*, een krachtig, een groot, een sterk, *en uit dien hoofde ook* een STAEL *wapen, in welk zeggen* STAEL *byvoeglyk is.* 't geen hier berispt wordt in Jan Vos, is de zelfde misslag, dien Vondel overal begaan heeft; in wien echter Hoogstraten dien liever verbergen dan berispen wilde. zie onze Aantek. III. 37. *een* STAALE *wapen* is niet goed: maar *een* STAAL *wapen* is niet beter. en 't is vreemd, dat Hoogstraten noit aangemerkt heeft, dat Vondel zelf niet zegt *een* STAEL, maar *een* STAELEN *zwaert*, beneden VIII. 89. Plantyn *een* STAELEN *mes*. Coornhert in Homerus Odyss. B. I. fol. 4. *zyn* STALEN *geschut*. en B. IV. fol. 23.

Al hadde hy een STALEN *hert gehadt tot zyn wapen.*

Doch het wordt tyd tot onzen Dichter te komen, en te zien wat hy hiervan in 't gemeen oordeelde. Wy zullen hierin met orden voortgaan. in het MANL. Geslacht, werpt hy in den eersten Naamval de N weg, als I. 111. *de* GOUDE *tyt*. zie verder II. 977. V. 51. VII. 879. 968. VIII. 442. 965. IX. 971. XIV. 522. XV. 134. 347. hoewel hy ook VIII. 924. wel schreef, *de* BERKEN *kroes*, en p. 337. op den kant, ook in den Bladwyzer, *Pactools* GOUDEN *zantgront*. dit is alleen goed, en by de ouden altyd gebruikelyk geweest. Legende van St. Steven 1478. fol. 142. *een* ZILVEREN *korf*. Vert. van Boët. 1485. fol. 5. c. *den* GULDIN *appel*. Willeramus p. 103. *sin buch* [buik] *is* ELPHONDBEINEN. by de Rederykers 1561: *een* YVOOREN *scepter*, LYNEN *doeck*, SILVEREN *kroes*, enz. Aldegonde Byencorf II. 1. *een* WASSEN *neuse*. R. Visscher, Zinnep. I 50. *een* KOPEREN *pot*. ook heeft de schrandere Poot hier zynen Leermeester verbeterd, schryvende p. 284.

Hem voegen tabbert, en bonnet, en GOUDEN *ring.*

en p. 242. *Een* YZREN slaep *bekruipt zyn leden.*

In 't VROUWL. verwerpt Vondel mede de N altyd. zie, buiten onze tegenwoordige plaats, I. 149. 151. 864. II. 888. III 349. 648. IV. 40. 156. 188. 661. Enz. de Ouden wederom altyd anders. Willeramus p. 50. en 51. *thin lineberg* [die leening, of leuning] *thin was* GULDIN. MS. 1452. p. 39. *ende nooptene metter* GULDEN *roede*. R. Legende fol. 141. c. *hi hilt in zyn hant een* GULDEN *roede*. Coornhert, Odyss. van Homer. B. V. fol. 31. *met u* GUL-

Digitized by Google

DEN *roede*. Destr. van Troyen f. 12. c. *die sonne met haer scoene* GULDEN *claerheyt*. Hist. van Alex. 1515. cap. 11. *een suyverlike* GOUDEN *crone*. A. Byns B. II. Ref. 3. *in een* GULDEN *cyborie*. Aldegonde, Byenc. II. 13. *de* GULDEN *arcke*: en, *een* METALEN *slanghe*. R. Visscher Zinnep. I. 1. GLASEN *vlesse*: en II. 10. GULDEN *eeuwe*: enz. D. Heinsius in den Lofzang ŷ. 265. *de schoone* GOUWEN *bende*, t. w. de Engelen: Eleg. of Vryagie ŷ. 110. *de* GULDEN *toorts der Sonne*: op zyn eige Bruiloft ŷ. 56. *een* METAELEN *pen*: enz. zo schreeven ook Brederode in Lucelle II. 4. *met syn* DIAMANTEN *byl*. Antonides Ystr. p. 63. GLAZEN *rusting*: doch elders zo goed niet. de Verts. van den Bybel, Pred. XII. 6. *eer dat die* SILVEREN *koorde ontketent worde, ende de* GULDENE *schale in stucken gestoten worde*. zy schryven hier *Guldene*, voor *Gulden*, gelyk in dit Geslachte meermaalen; Willeramus p. 157. *thie* SILVERINE *were*. waarvoor de Vertaaler zeer wel zegt, *een* SILVEREN *borstweer*. doch de oudsten onzer Nederduitsche schryveren gebruiken in deeze langstaartige woorden, als *Zilveren*, *Koperen*, *Yzeren*, aan het einde die overtollige E nooit; wel in de korter, als *Gouden*, *Houten*, *Aarden*; echter zelden, en ook ten overvloede. in den Delfschen Bybel 1477. wordt de bovenstaande plaats aldus uitgedrukt: *eer dat die* SILVEREN *coerde sal worden ghebroken, ende eer die* GULDEN *huuf sal weder worden lopende*. by de onzen verder, Handel. XII. 10. *de* YSEREN *poorte*. Ezech. IV. 3. *eene* YSEREN *panne*. Num. XXI. 9. *een* KOPEREN *slange*. Deuter. XXXIII. 2. in de Kanttek. *de* METALEN *slange*. enz. Van deeze Slang spreekt ook de Hr. P. de Groot, op de geboorte onzes Heeren ŷ. 111. *Hier is die* KOOPREN *Slang*: want zo leestmen in de eerste Uitgaven van dat fraaie gedicht; hoewelmen in de laatste, gevoegd achter de Psalmen van dien Heer, *Koopren*, kwaalyk veranderd vindt in *Koopre*. de Uitgeever, naaml. de Hr. Korn. van Arkel, heet dit in de Voorrede, *De Spelling en de Geslachten zo veranderen, dat hy durft verzekeren, dat de Hr. de Groot, zo hy leefde, nu zelf zo geschreeven zou hebben*. dat is te zeggen, zo de Hr. de Groot nu leefde, zou hy mede kwaalyk geschreeven hebben, en daarom, *enz*. In het ONZ. alleen neemt Vondel dit wel in acht. zie IV. 463. 476. 555. 869. V. 386. VI. *inh*. 183. 312. 420. 769. VII. 13. 318. 319. 397. 578. enz. driemaal wordt dit kwaalyk uitgedrukt: tweemaal uit nood, als YVOORE *altaerboelt* XV. 1059. en, *het* STROIE *en* RIETEN *dak* VIII. 963. om die laatste greepen te doen smelten in den volgenden

Digitized by Google

den klinker: maar eens buiten noodzaakelykheid, *het* STAELE *lemmer* XII. 619. het welk, niet meer dan eens voorkomende, klaar blykt een drukfout te zyn. en dewylwe hier verder niets te beveſtigen hebben, dan 't geen Vondel zelf beveſtigt, zullen wy de overtollige bewyzen achterlaaten. Maar wederom in het MEERV. getal ſchryft hy altyd kwaalyk, als ZILVRE *drempels* II. 4. en zo altyd: zie II. 142. 161. 554. III. 41. IV. 243. 1044. VI. 135. 655. VII. 166. 174. Enz. anders leeren ons de Ouden: Bybel 1477. Spreuk. XXV. 11. GULDEN *appelen in* SILVEREN *bedden.* Dan. V. 4. *ſi droncken wyn ende ſi loefden hare* SILVEREN, *hare* GOUDEN, *ende* METALEN *goden, ende haer* YSEREN *ende haer* HOUTEN *ende haer* STENEN *goden.* Hooglied V. 15. *Sine benen ſint* MARMOREN *Calumpnen, die gefondeert ſyn op* GULDEN *voeten*: waarvoor Willeramus zegt p. 103. *ſine bein ſint* MARMORINE *ſule, thie ther geſezzet ſint upha* GULDINEN *fuozen.* R. Legende f. 46. c. *ſcoene* LINDEN *clederen.* en f. 141. c. *een blenckende mantel, daer duurbaer ſteenen ende* GULDEN *crucen in gheweven waren.* Vert. van Boët. f. 33. d. *in* STEINEN *tafeken.* Regem. der Gheſontheyt 1514. cap 12. *in* COPEREN *baden zweeten.* Hiſt. van Alex. 1515. cap. 21. *met zyn* SILVEREN *vaten.* A. Byns B. II. Ref. 3. GOUDEN *en* SILVEREN *vaten.* Rederykers 1561. GOUDEN *baggen*, IVOOREN *beenen*, SILVEREN *ſchalen*, enz. Plantyn: *met* HOUTEN *redenen onderwyſen*; d. i. ſtokſlagen geeven. D. Heinſius: *Syn ſchoone* GOUWEN *oogen.* de Vertaalers van den Bybel, Openb. V. 8. GOUDEN *phiolen.* Hoogl. I. 11. *wy ſullen u* GOUDEN *ſpangen maken met* SILVEREN *ſtipkens.* Pſ. CXLIX. 8. *met* YSEREN *boeyen:* in een Oude Vertaaling MS. 1476. *in* YSEREN *hantbanden:* by Notkerus, met een' verlengden ſtaart, *in* ISENINEN *gebenden.* Hooft in Henrik p. 17. *met* YSEREN *ketenen.* maar onze Vertaalers ſchryven ook, Jerem. XXVIII. 13. HOUTENE *en* YSERE *jocken*; het eerſte te lang, het tweede te kort. Enz. Tot beſluit van dit alles zeggenwe, dat wy, die ook zelfs noch onlangs in onze Vert. van Horat. p. 115. ſchreeven: *Zilvere, Marmere, Kopere beelden*, nu willen, datmen daar, en op alle andere plaatſen, daar die zelfde misſlag in onze werken gevonden wordt, leeze, ZILVEREN, MARMEREN, KOPEREN, enz. zonder eenig onderſcheid in Getalen of Geſlachten te maaken. Dit, ook van Plantyn en Kiliaen altyd waargenomen, zy ons voortaan eene Staalen wet, en deeze Aantek. myn' leergierigen Leezer eene aanleiding, niet alleen om Oud en Nieuw by elk-

elkander te gelyken, maar ook om tuſſchen 't goede en 't kwaade eene voorzigtige keur te doen. Van het woord *Purperen*, hiertoe mede behoorende, zie de Aantekening B. VIII. ŷ. 12.

ŷ. 358. MET ELZEN) lees, gelyk 'er in den ouden druk wordt geleezen, *met eizen*. Ovid. zegt, *Verbenis*. Kiliaen: EYSEN-kruid, EYSEN-hart: VERBENACA: *Sagmen, herba putrida ulcera cohibens*. Plantyn noemt het *Yſerkruit*. zie hier onder ŷ. 568.

ŷ. 436. IN D'OOGEN SPEELT) d. i. *ſchittert, tintelt, flikkert:* gelyk het getintel der *Starren;* de ſtraalen van *Zonne of Maane*, vallende op een zachtgolvend water, of op eenig ander weerſchynend voorwerp; 't geſchitter van dierbaar *Geſteente;* 't geflikker eener heldere *Vlamme;* en eindelyk de dartelende Leevendigheid van een ſchoon *Oog*, niet zelden by de voornoemden geleeken. dit alles, voor zo verre het, eigelyk of oneigelyk, een tintelend, dat is, beweegelyk licht in zich heeft, wordt ſierelyk uitgedrukt door het woord *Speelen*. D. Heinſius in den Lofzang ŷ. 331.

— — — gelyck in een rivier
De roode morgenſon komt ſpelen *met haer vier.*

Adr. Spinneker op de Gedichten van K. Brand:

Men treur' niet dat de dood dien BRAND, *die in onze oogen*
Met zulk een luiſter ſpeelde, *ons al te vroeg benam.*

G. van Mater op de Mengelpoëzy van P. Langendyk:

Wie noodt ons op dit heilig Feeſt
Geſiert met zo veel puik juweelen,
Van eenen rykbegaafden geeſt,
Wier glanſen ons in de oogen ſpeelen?

Vondel in den Boetgezant B. V. p. 91.

Haere Oogen dryven, als twee Starren, daer een Vier
Van Diamant in ſpeelt. —

Hooft in Paris Oordeel p. 591.

Een aanſchyn, vaſt als 't myn', en 't zelfſte Spel *van oogen.*

Venus ſpreekt daar van Helena. en heeft R. Anſlo dit naargevolgd in zyn Bruiloftsd. p. 314. — *zoo gun my uit den hoogen*
Een lichaem, dit gelyk, en 't zelve Spel *der oogen.*

zo zegt Baeto tot zyne geſtorven Rycheldin, wier geeſt hem verſcheenen was: — *ghy neemt de moeiten aan*

Van

Digitized by Google

Van uit den hoogen, hier in deeze diept te ſlaan
'T verquikkend Spel uw's oogs: *en laat meêwarigh dálen*
In deez' verdoemenis die lukzalige ſtralen.

Maar ook het geen door een zacht windeken beweegd wordt, wordt gezeid te *ſpeelen*: P. Langendyk, Lof der Schilderkunſt p. 12.

Haar ſluijer ſpeelt *rondom de leden.*

want het *Speelen* ziet eigelyk op de *beweeging*; waarom het *ſpeelen* en *flikkeren* der Zonneſtraalen, ook een *beeven* genoemd is van Coornhert, Odyſſ. B. VII. fol. 42. b.

Den weerglants van dat gladde metael docht hem te blincken,
Als de bevende *ſtralen vant ſchynſel der Sonnen claerlick.*

ŷ. 568. YSLYK) immers zoumen 't nu voor een' misſlag aanzien, wanneer iemand ſchreef *eislyk*; 't welk nochtans het rechte woord is. men vindt'er die 't beide hebben, als Coornh. in de Odyſſ. fol. 34. b. *ijſſelick*; en fol. 35. a. *eyſſelick*. beide vindenwe 't ook by de Potter, Getr. Harder: 't eerſte IV. 2. 44. en V. 2. 72. het tweede I. 4. 118. J. Heemskerk, Helden zelfſprake van den Adm. Heemskerk:

De groote Galioens die ſprongen eislyk *op.*

Petrus Baardt, Deugden-Spoor p. 37.

Off van het eyſſelyck *ghewoel*
Van Broer Cornelis op ſyn ſtoel.

Jacobus Revius, Overyſſelſche Dichten p. 71.

By Thimnath was een leeu, noyt eyſelycker *beeſt.*

Elias Herckmans, der Zee-vaert Lof B. I. ŷ. 219.

Met eyſſelyck *ghehuyl* —

J. Duinglo, Facteur van de Roo Rooſen van Schiedam 1607.

Off die ſoe eyslick *dreycht hyer aen den ſlincker kant.*

zo ſchryven ook Zach. Heyns in Bartas I. 6. p. 241. 246. enz. Aldegonde in den Byencorf f. 227. b. enz. C. van Ghiſtele in Ovid. Brieven f. 127. a. zegt *vereyſſen*, d. i. verſchrikken, en zo vindtmen deeze woorden by de Ouden altyd; doch nu altyd anders. De tyd waarin, en de reden waarom, deeze verandering eerſt gemaakt zy, zouden wy mogelyk, by giſſinge, konnen bepaalen. de Tyd is de zelfde, dien wy meermaalen, als een ſaamenvloeying van verwarringen en verkeerde veranderingen, aangetoond hebben, naaml. die van de Spaanſche beroerten. want Plantyn 1573. heeft noch alleen *Eyſſelick*, maar Kiliaen, omtrent 25 jaaren jonger, heeft het beide. De

Reden van deeze verandering is waarſchynelyk, omdatmen 't oordeelde afſtammen van *ijs:* het welk ook ſchyn heeft. want op het zien van een verſchrikkelyk voorwerp, zegtmen zonder onderſcheid, en met een grillend gebaar, *dat is om* TE YZEN, of, *dat is om* KOUD TE WORDEN. Kiliaen zeker ſchynt zulks gedacht te hebben, ſchryvende ook beide *ijs*, en *eys*. doch deeze afleiding vervalt, alswe Plantyn raadvraagen, die alleen *eyſſelick*, en alleen *ijs* erkent. wy vinden by hem ook het Werkwoord *ijſſen*, 't welk hy verklaart *ijs werden, bevrieſen:* maar *eyſen*, datwe boven uit van Ghiſtele aantekenden, is alleen *ſchrikken*. wy mogen dan *ijzen* en *eyzen*, ſchoon 't inderdaad byzondere woorden zyn, onverſchillig gebruiken: het eerſte oneigelyk, even als *Bevriezen*, voor *Koud worden;* het welk een uitwerking van den ſchrik is. het tweede eigelyk, als *ſchrikken*. Dat ondertuſſchen EY of EI de rechte ſpelling van 't laatſte zy, zienwe daaruit, dat deeze twee letteren ſlechts eene verkorting zyn van EGI. Lipſius, Gloſſar. EGISLIKO: *Terribiliter: nos*, EISSELIK. en, EGISLIKIS, *Terribilis*. by Notkerus zelven lees ik Pſ. XLVII. 3. *Egebare*, in 't Latyn, *Terribilis*. Willeramus p. 112. *Egeslich*, en zyn vertaaler *Eyſelyc*. 't Is vreemd, daar onze taal anders zo zuiver gebleeven is in het onderſcheiden van *ij* en *ey*, dat alleen in deeze lettergreep *ijs* en *eys*, zulk een verwarring is ingeſloopen. want zo zagenwe ook hier even boven ℣. 358. *eizen*. waarvoor wederom Kiliaen beide heeft *eyſen-kruyd*, en *ijſerkruyd:* Plantyn alleen *ijſer-kruyds:* en zo behoortmen nu te ſchryven. zie ook Meyers Woordenſchat II. deel, in *Verbena*, en *Verbenaca*. want *iſen* [niet *eiſen*] was oudstyds 't geen nu is *yzer:* gelyk te zien is uit het geenwe ook hierboven p. 351. aantekenden uit Notkerus Pſ. 149. *Inſeninen gebenden:* by de Onzen *Yzeren boeyen*. wy leezen ook Pſ. II. 9. *met eenen Yzeren ſcepter:* waarvoor Notkerus ſchreef: *met Iſeninro gerto*. eigelyk komt *Iſenen* overeen met ons *Yzeren:* de uitgang RO was by de Oude Nederduitſchen RE, nu ER, alsof wy in oud Duitſch wilden zeggen, *met eener Yzerener garde*. zo was *myner*, te vooren *mynre*, allereerſt *meinre*. enz.

℣. 619. OM UWENT WIL) indien ergens de bedorven uitſpraak de ſchryfwyze bedorven heeft, zo is 't hier. wat heeft toch de T, in *uwent*, te zeggen? en waarom niet, *om uwen wil?* Willeramus p. 55. *thurgh juweren willan;* d. i. gelyk M. Stoke ſchryft in Will. II. ℣. 437. *doer uwen wille*. Der Sielen Troeſt. 1484. fol. 35. d. *dat*

leet

leet hi doir onſen wil: en f. 36. a. *om onſen wil.* de Vertolker van Willeramus, *om uwen wille.* het welk ik zeer wel zie gevolgd te zyn van den Hr. J. Elias, Onverw. Wedervinding *Act.* III. *ſc.* 2.

Daar hy om uwen wil *zich in zo veel verdrieten*
Geworpen heeft — — En noch eens:
Die hy al t'ſamen heeft om uwen wil *verſmaat.*

Het Kunſtgenootſchap Natura & Arte, in de Doodt van J. Cezar I. 5.

'k Durf geenſints onderſtaen te vordren van de goôn,
Dat zy, om mynen wil, *uit hunnen hoogen troon*
Neerdalen zouden —

ŷ. 643. EEN VOGEL ZWART VAN SCHACHT EN POOTEN) d. i. een *Kaauw.* in den lyſt der drukfouten, gevoegd achter de eerſte uitgaave, vindenwe, omtrent deeze plaats, het volgende berecht: *in het kantſchrift, voor* Siton, *lees* Arne *in een kaeu, en in het dicht, voor* zwart *van ſchacht, lees* wit *van ſchacht.* Volgens deeze waarſchouwing heeft Hoogſtraten *zwart* veranderd in *wit:* gelyk ook ik in den beginne, blindelings deed. doch de Vertaaler wykt, met deeze verandering, geheel van den Latynſchen Dichter af. die zegt ŷ. 468.

NIGRA *pedem*, NIGRIS *velata Monedula pennis.*

Raphaël Regius, over deeze plaats, zegt van dit ſoort van vogelen, *zy zyn den Kraayen gelyk, behalve datze* ZWARTER *zyn, en* ROODE pooten *en* bekken *hebben: evaarom Ovidius mogelyk* Rubra, *en niet* Nigra pedes, *d. i.* ROOD, *en niet*, ZWART van pooten, *geſchreeven hebbe.* doch dit is mede kwaalyk: ook wordt hy, over dit zeggen, berispt van Jac. Micyllus en Henr. Glareanus; die beide beweeren, dat deeze *Monedula*, de bekende goudgierige vogel is, die geen ROODE, maar ZWARTE *pooten* heeft. Goede Dichters moeten goede Natuurkundigen zyn: zelfs kan 't eerſte, zonder 't laatſte, geenszins beſtaan. de Dichtkunſt heeft alle ſchepſelen tot haar onderwerp; en muot vooral uit in eene natuurlyke en leevendige beſchryvinge van alles watze behandelt. die ons dan, ongebeeden, van bekende zaaken, eene verkeerde beſchryving maakt, verdient kleenen dank. J. Jonſton, in zyn Hiſt. van de Natuur der Vogelen, verdeelt de *Graeculi*, of *Kaauwen*, in drie ſoorten (zie zyn' Vertaaler M. Grauſius p. 34.) de *Coracia*, of Ravenachtige: de *Pyrrhocorax:* en de *Lupus*, of *Monedula.* de Eerſte heeft de grootte van een Kraai, *lyf* en *nagelen* ZWART, *bek* en *pooten* ROOD, of rood en geelachtig, enz. ('t is redelyk klaar

dat R. Regius deeze gehouden hebbe voor de *Monedula*) de Tweede is kleiner dan de Kraai, de *Monedula* gelyk; heeft GEELE *ſchenkels* en *bek*, 't overige ZWART. de Derde, d. i. onze *Monedula*, eigelyk de *Kaauw*, by Ariſtoteles *Lycus*, d. i. *Wolf*, genoemd, is een vogel yder bekend. het *hoofd*, de *pooten*, 't geheele *lyf*, de *bek*, zyn ZWART, hebbende een weinig van het *aſchgraauw*, enz. deeze beſchryving, overeenkomende met die van Micyllus en Glareanus, en zelfs met de woorden van Ovid. zo hadden wy, dunkt ons, genoegſaame reden, om deezen vogel zyn ZWARTE *vederen* en *pooten* te doen behouden. den Latynſchen naam *Monedula* wilmen, ontleend te zyn van *Moneta*, d. i. *Munt*, want ook Plinius *Hiſt. Natur. L. XIV. c.* 17. getuigt dat hy zeer greetig is naar goud en zilver. in 't kantſchrift hebben wy *Siton* veranderd in *Arne*. Vondel zegt, dat *Arne* het eiland Paros verkocht, d. i. verriedt, en 't beloofde goud van *Siton* ontving. dit kan met drie woorden niet opgehelderd worden. daarom genoegenwe ons nu te zeggen, dat het niet gelykt naar 't Latyn; wyzende den Hollandſchen Leezer naar de Vertaaling van Valentyn, en de Aantek. van Smids: terwyl de taalkundigen de Latynſche Uitleggers mogen raadvraagen. Doch men moet, tot Vondels verſchooning, ook weeten, dat het Latyn nu anders geleezen wordt, dan toen hy dit ſchreef.

¥. 722. ORDENLOOS) Hooft, Ned. Hiſt. B. XVII. p. 716. *de beleggers van Linge breeken, ter eerſte lucht van de neêrlaagh*, ordenloos *op*. Dit woord doet my gedenken aan *ordéntelyk*. de Hr. Ten Kate, Grondſl. van Gereg. Afleid. Verhand. I. §. 5. maakt een fraaie opmerking omtrent de Eigenſchap onzer Duitſche Taaltakken, reeds meermaalen door ons aangeroerd, naamelyk *Datze altoos den Klemtoon op het Zaakelyke deel der woorden laaten vallen*. Op deezen Regel, en niet zonder grond, roemende, belydt hy echter, dat die wankele in het woord *Ordéntelyk*. Wy zullen hier voor dien Heer pleiten, gelykwe nu dikwils voor ons zelfs gedaan hebben, zeggende, dat het tegenwoordige bedorven gebruik van ſpreeken niet magtig is, het gezag van welgeſtelde Regelen te doen wankelen: vooral, wanneer het verſchilt van het gebruik onzer beſte Schryveren. Alswe met die raad leeven, is het zeker, dat ook in dit woord de Klemtoon valt op het Zaakl. Deel. J. Revius in het Jaardicht op de Verloſſing van Deventer p. 256.

Als

Als 't heyr aen wederzy was órdentlyk *geſchaert.*

Hooft in Velzen *Act.* II. *ſc.* 1. ℣. 8.

Hy is gevangen; en zal hier haaſt weezen, met
De ſchaar van Edelliên en Heeren bondtgenooten,
Hem voerend: órdentlyk: *ik koom vooruit* —

en *Act.* III. ℣. 81. — *wie kan* órdentlyk *verquikken*
Een' ſtaat ter doodt toe krank, en weer in orde ſchikken,
Als d'opperoverheid onórdlyk *wordt beliedt?*

noch eens *Act.* V. aan 't einde:

In vryheidt órdentlyk *uw burgery laat treên.*

G. Brandt, Poëzy p. 502. — *het* órdentlyk *beſtieren:*
En eendragt van den ſtaat —

A. Hoogvliet, Abraham den Aartsvader B. V. p. 109.

't Alpratende gerucht, dat waarheit met de logen
Onórdentlyk *vermengt* —

Doch de T heeft hierin weder net zo veel te doen; als in 't bovengemelde *om uwent wil*, ℣. 619. Zo zegtmen ook *Naamentlyk*, voor *Naamelyk*; en *Gezaamentlyk*, voor *Gezaamelyk*. wy hebben voorheenen iemand gekend, die ook dit woord uitſprak *Gezaamèntlyk*. doch een kwaade uitſpraak vernietigt geen goede regelen. Van *orde* of *orden*, komt *ordelyk* of *ordenlyk*. zo dit mede waardig is bepaald te worden, houden wy 't laatſte beter, omdatwe by de Ouden doorgaands vinden *ordene*, of *oordene*, even gelyk *redene*: nu by ons, op dit ſpoor, *orden* en *reden*. echter ſchryftmen altyd *redelyk*: doch *ordenlyk* vindenwe al by Kiliaen; hoewel ook Plantyn reeds voor hem *ordentlick* geſchreeven hadt. van *weezen* komt op de zelfde wyze *weezenlyk*, ſchoon nu ook al veeltyds *weezendlyk*. enz.

℣. 745. IN VOGELEN EN DIEREN) 't woord *Dier* heeft een ruime en eene enger betekenis; in de eerſte begrypt het allerlei leevende en lighaamelyke ſchepſelen: in de tweede kanmen het noch eens onderſcheiden in meerder of minder bepaald. Meerder bepaald, neemtmen 't alleen voor de wilde beeſten, die op 't land leeven; Minder, voor allerlei landgedierte. Wy zullen ons nu niet inlaaten om de *Etymologie* van dit woord naar te ſpooren: maar alleen aanmerken, dat wy alle *Dieren* (ik neem hier dit woord in zyn allerruimſte betekenis, den *menſch* daaronder begreepen) konnen onderſcheiden in vier ſoorten, MENSCHEN, DIEREN, VOGELEN en VISSCHEN.

zo vinden wy deeze vier benoemd by Vader Cats, in 't begin van zyn Houwelyck:

Is 't ſlym van Viſſen *niet te kout,*
Syn wilde Vogels *niet te ſnel,*
Syn wreede DIEREN *niet te fel*
Om aen te doen een ſachter aert,
Hoe dient een Menſch *dan ongepaert.*

Vondel voegt 'er dikwils drie te ſaamen, t. w. *Menſchen, Dieren* en *Vogelen.* zo lazen wy boven ℣. 273.

In 's midnachts ſtomme ſtilte, en eenzaemheit, langs 't veld,
Daer Vogel, DIER *en* Menſch, *in ſlaep gevallen, ſliepen.*

en X. 201. van Orpheus: — *hy zat in 't middenpunt alleen*
By menſchen, DIEREN *en* Gevogelte —

in Faëton *Act.* II. ℣. 1.

De nanacht duurt noch: Menſch *en* DIER *en* Vogel *ruſten*
Op bed, in hol, en boom, langs d'Ooſterlingſche kuſten.

in de Aenleid. ter Ned. Dichtk. *niet alleen* Menſchen, *maer zelfs* DIEREN *en* Vogels *verkloeken.* en zo elders. Anderen, alleen van de redenlooze beeſten ſpreekende, onderſcheiden zeeook in de drie gemelde ſoorten, *Dieren, Vogelen* en *Viſſchen.* C. P. Schaghen, Alkmaer Lofd. ℣. 681.

Daer 't uitnje liefde blaeſt; daer Viſſchen *ende* DIEREN,
Daer Vogeltjes *niet doen dan liefde tierelieren.*

J. van Zanten, 't Paradys Verlooren B. X. p. 447.

Volſtrekt gebied, om zeer Vogel, Vis,
En DIER *te heerſen* —

Jan Bapt. Wellekens, Dichtl. Uitſpann. p. 22.

Maar ſint de gulzigheid den aerd
Sloeg in der DIEREN *ingewand,*
Verwilderde de Viſch, *'t* Gevogelte, *en de* DIEREN.

in deeze maetzen wordt *Dieren* eerſt ruim genomen voor alle beeſten, naderhand enger voor die geenen, die op 't land leeven; niet alleen wilden, maar ook tammen, als *ſchaapen, oſſen,* enz. want ſchoon deezen niet verwilderd, maar natuurlyk tam zyn, men windt 'er echter wilden onder; want het is, gelyk Bartolomeus Engelsman zegt B. XVIII. c. 11. *wan allen gheſlachten der tammer dyeren* (hy neemt dit woord geheel ruim) *zuerden wilt ghevonden, als een wilt menſch, een wilt oi, een wilt peert, een wilt hont, ende alſoe voert.* doch *Schaapen* en *Oſſen,* als van natuure tam zynde, worden Pſ. VIII. 8. 9. onderſcheiden van *Dieren,* en deeze weder van *Vogelen* en *Viſſchen:* want

zo

zo leezen wy daar: SCHAPEN *ende* OSSEN *alle die; ook mede de* DIEREN *des velts, het* Gevogelte *des hemels, ende de* Visschen *der zee.* Voor *Dieren des velts:* heeft Luther, *wilden Thiere.* in eene oude Vertaaling MS. 1476. lees ik *Beesten*, voor *Dieren: Scapen ende alle runderen, ende daartoe alle* Beesten *inden velde. Die* Voghelen *des hemels ende die* Visschen *des meers, die daer wanderen in die weghen des meers.* enz.

¥. 755. ZWYNSPRIET) zo hebben wy dit doen veranderen, voor *suynspriet*, gelyk 'er in den ouden druk staat.

¥. 794. OP HUN ZOOLEN NOCH KUNNEN STAEN) *Zool* is het onderste van den voet, anders *plante* genoemd, zie beneden XIII. 1310. Moonen, Heil. Herderszangen VI. p. 33.

Geen doren, geen heet zant quetse ooit de teere zoolen
Der kuische —— H. de Groot, Bewys B. II. p. 54.
Het bloet sinkt in de sool, *de hayren staen gerosen.*

Hooft, Ned. Hist. p. 1005. *hebbende 't hard onder de* zoolen. in Velzen III.

d' Onkundige gemeens heeft d' oogen in de zoolen.

in Baeto *Act.* II. —— *wie vreé te buiten gaat*
('T en zy om vredes wil) zet buiten 't spoor zyn zoolen.

het welk Poot naarvolgde, Minnedichten p. 169.

Die Godtheen reukeloos genaekt,
Zet buiten 't redespoor zyn zoolen.

fraai, noch eens, zingt de Drost, in zyne Gezangen p. 632.

Dan heeft hy noch van pluim en pennen
Gespikkelde wieken. die zyn hem zo reé
Tot aller steé.
Al wat niet kennen
Zyn' zoolen berennen,
Berveit hy daer meé.

de Hr. van Arfeville verhaalt in zyn Turksche Reizen, vertaald door W. Silvius 1576. B. III. c. 9. dat de Oude Piecz, of Lackeyen van den Grooten Turk, eertyds plagten beslagen te worden gelyk de paarden, zeggende tot bewys: *Ende om my dat te beter te doen gelooven ende vaster ghenuyghenisse daer van te gheven, liet hy my eenen tot Adrianopoly sien, die de* plante *of* sole *van de voeten soo hart hadde, datse met geen priem ofte elsene, hoe scharp hy ook mochte wesen, lichtelycken doorboort mochten werden.* Oneigelyker spreekt Huygens van de zoolen

zy-

zyner Boomen: echter aardig en wel, mids de bykomende gelykenis, in Hofwyck p. 328.

Soo ſtonden Boom by Boom, als ick, op heete kolen,
En aen haer kruinen bleeck het rooſten van haer' ſoolen.

¥. 818. MET BEDELOFTEN) dat zyn, gelykmen nu ſpreekt, *Geloften:* hoewel *Bedeloften* de zaak veel krachtiger uitdrukt; t. w. zulke *Beloften*, diemen den goden *biddende* doet, en waartoe men zich verbindt, indienmen de weldaad, om de welke men *bidt*, erlangt. Vondel gebruikt dit woord nochmaal hieronder ¥. 900.

—— ik betaele godt Jupyn Myn bedeloften ——

J. Oudaen, in Iz. Doreſlaars bloedige Op- en Ondergang:

Doch eindlyk vlot, na bee'en bedeloft,
Vervolgd' by 't ſpoor des geeſts, die voor ging waren.

Hoogvliet hadt dit woord in gedachten, maar drukte het niet wel uit, toen hy ſchreef in de Feeſtdagen B. IV. p. 155.

De beebeloften *van den heldt Eneas wegen*
Veel zwaarder —— voor *bedeloften*. In 't voorgaande vaars heb ik *heilge* veranderd in *heiligs*.

¥. 861. HIER ZAGEN WY DE MIEREN) *Mieren* hieten van ouds ook *Eempten*. de ongenoemde Schryver van de Deſtructie van Troyen 1479. verhaalt deeze fabel op een kluchtige wyze, aldus: *als die meeſter Ovidius wel tughet in ſyn* XIIII. *capitel, ghenoemt Methamorphoſeos. ende ſeide datter eens was in dit Coninckryc van Theſſalien een groote ſterſtike ſiecte, ende die Coninc van Theſſalien badt dat alle deſe Mirmidones ſouden werden* eempten. *ende doe deſe in dat ghemeen gheleden was, ende al dat volc gheſtorven was, behalven die Coninc voerſcreven, doe quam deſe Coninc in eenre wilderniſſen, aen een wortel van eenen bome, ende ſach aldaer deſe* eempten *ontallike veel lopen. ende hi bat doe weder innichliken ende ſeer devoteliken ende deſe* eempten *die ſyn weder menſchen gheworden.* Eene aardige en aangenaame gelykenis van deeze *mieren op eene lange ry*, levert ons G. Brandt in De Ruiter B. VII. p. 328. *deeze* [omtrent 1000 Negers in 300 Kanoos, dat zyn kleine vaartuigen, uit een' boom gehouwen] *voeren achter elkanderen in een langen ſtreek, zoo datmen van d'eerſte tot de laatſte naauwelyks kon zien, als een* hoop *zwarte* mieren *in 't water, dat een vermakelyk gezicht gaf.* in welke woorden ik, voor *een hoop zwarte mieren*, waar-

Digitized by Google

waarvoor de gemeene man zegt *een hoopen mieren* (doch een *hoop* is eigelyk, een *ſtapel* of *tas*) liever zou leezen, met weinig verandering, een *loop* zwarte mieren: het welk my dunkt dat de gelykenis veel leevendiger onder 't oog brengen, en aan 't begrip vertegenwoordigen zou. want de *mieren*, elkander verdringende langs hun eng pad, vertoonen zich als een zwarte ſtreek, hoedanig wy ons deeze roeiende kanoos ook moeten verbeelden. Dikwils wordt het gewoel der menſchen geleeken by het gekrioel der *Mieren*. J. Six, Amſt. Winter p. 60.

Waar 't anders ongelooflik leeft
Van menſchen als een miergekriel. *Enz.*

welke gelykenis te beter gepaſt ſchynt, omdat 'er ook eene groote overeenkomſt is tuſſchen de kleinheid van die beeſten, en de nietigheid van den menſch, en van alles wat hem hier toekomt. hierop, zekerlyk, zag de Heer van Zuilichem, ſchryvende in Hofwyck p. 347.

Met al den Mieren-neſt *van Kroonen en van Staten.*

hy mag niet minder edel en grootmoedig zyn, dan de Heer van Zuilichem was, die een weerga van dit vaars op 't papier zal konnen brengen.

ŷ. 906. ZY ZYN EINTHOUDENDE) Ovidius beſchryft deeze Mirmidonen, even gelyk onze oude Hollanders doorgaands afgebeeld worden, zuinig, arbeidſaam, die wat wiſten te *gaderen*, en 't gegaderde te *bewaaren*. het zal byzonder deeze laatſte hoedanigheid zyn, om de welke Vondel hen *einthoudende* noemt. Ik had lang deeze gelykenis tuſſchen de Mirmidonen en Hollanders gemaakt, eer my in den zin kwam, dat Hooft, van de laatſten ſpreckende, dit zelfde woord gebruikt, doch in een' kwaaden zin: want hy zegt, Ned. Hiſt. p. 4. dat hunne *geſtadighe vlytigheit* (t. w. in 't *vergaderen*) by den Spanjaard den naam droeg van BAATZUCHT; en hunne *beleggende zorghvuldigheit* (t. w. in 't *bewaaren*) dien van EINDTHOUDENHEIT. by Vondel betekent het een *loffelyke zuinigheid*: by Hooft, een *ſchandelyke gierigheid*. het ſchynt dan, dat een van beide deeze ſpreckwyze niet zeer eigelyk gebruikt hebbe: doch alswe haar naauwkeurig onderzocken, zal 't blyken, dat zich geen van beide van de zelve hier wel bediende. Wy bepaalen niemand in zyn oordeel: zie hier het onze. Daar zyn twee ſpreekwyzen, die niet veel ſchynen te verſchillen; ſchoonze inderdaad niets gemeen hebben; *De einden by malkander houden*, en, *Zyn eind houden*. de Eerſte betekent, *'t geenmen heeft wel bewaaren*; en de kracht ligt niet in DE ENDEN *houden*, maar in

BYMALKANDER *houden*, want voor *enden*, zegtmen ook de *Stukken*, *Brokken*, het *boeltje*, het *goedje* by malkander houden: zie Ern. en Boert. Mengelst. III. deel p. 239. enz. 't *Subſtant.* hier naast bykomende, is VASTHOUDENDHEID, in 't Latyn *Tenacitas*. Pierius, *Hieroglyph. L. XXXV. c.* 33. *neque deſunt, qui tantum ſiniſtram* digitis compreſſis *pro* TENACITATE *& Avaritia pingant.* d. i. daar zyn 'er, die alleen de ſlinke hand, met *beſlooten vingeren*, ten teken van VASTHOUDENDHEID en *Gierigheid* ſchilderen. hy zegt, *met beſlooten vingeren*; welke geſtalte noodig is om iets *vaſt*, en de enden *by malkander* te houden, en eigen aan de Gierigheid. daarom zegt ook de *Vreckheit* tot Quiſtgoet, by de Witte Acoleyen van Leiden 1607. te Haarlem:

Daarom doch, lieve vrint, wilt op den haspel paſſen,
Hont u duym in de hant, *dat is wel veer het beſt.*

Doch de *Milddaadigheid* wandelt met opene handen. Pierius als boven c. 14. *de Rechte hand; met* uitgeſtrekte vingeren *is een zinnebeeld van* behulpſaamheid; *in hoedanig een geſtalte ons de Godin* Ops [*d. i.* Hulp] *op ſommige penningen vertoond wordt.* hierom ſchreeven ook onze Amſterdammers, de Witte Lavender, of Brabantſche kamer 1607.

Als ghy in u land oft ſtat een armen broeder vint,
U hant niet toe *en hout* ----

zie ook Martinus Koning, *Dict. Hierogl.* op 't woord HAND, en anderen die over deeze ſtoffe geſchreeven hebben. dit achtten wy noodig te zeggen, tot opheldering van de ſpreekwyze, *de enden by malkander houden.* Maar de andere, *Zyn end houden*, betekent geheel wat anders, t. w. onverzettelyk, ſtyf hoofdig op zyn ſtuk ſtaan, en niets willen toegeeven. en hiervan *Endhoudendheid*, voor ſtyf hoofdigheid, enz. in deeze ſpreekwyze ligt de kracht in 't woord END: want de uitdrukking is ontleend van het Trekken, door byzondere perſoonen, aan de byzondere *einden* van een Touw, of ſtok, of wat het zyn moge. R. Viſſcher Ghenoeg. Boerten III. 6.

Harman en Mieuwes hebben vruntſchap geſcheurt,
Doe ſy elck een eyndt *begonnen te trecken.*

't welk geen onaardig zinnebeeld is van Oneenigheid en Twiſt. G. Brandt, Vreedz. Chriſten p. 200.

Zo komt het twiſtziek *volk de* ſcheuring *nooit te boven,*
Als elk zyn ende houdt, *en niemant buigt of wykt.*

fraai wordt deeze ſpreekwys hier opgehelderd door de woorden *Scheuren*, en *Scheuring:* want door het ſterk houden, of trekken der einden,

Digitized by Google

den, worden mettertyd de ſterkſte dingen *geſcheurd*. de Zelfde in De Ruiter B. X. p. 584. *den vyandt wederom moedt en ſtof geeven, om* hun eindt *te* houden, *tot verachtering van de vreede*. Maar gelyk de onverzettelykheid, en het pal op zyn ſtuk ſtaan, een deugd is, wanneermen eene rechtvaardige zaak voorheeft; zo wordt ook deeze zelfde Spreekwys in een' goeden zin gebruikt van Fr. Martinius, op het Lyden Chriſti VII.

Eynd houden *is het beſt in alle tegenſpoet.*

daar zy de betekenis heeft van *Standvaſtigheid*. en 't is klaar, dat alleen tot *Eind houden* betrekkelyk is 't Zelfſtandige *Eindhoudendheid*.

ŷ. 978 OP 'T BLADT DER TONGE) zo ook hierboven ŷ. 627.

Of midden onder 't zoet verneemt men op het bladt
Der tonge *iets bitters* ---- en VI. 752. van Tercus:
Hy grypt met eene tang, van heilſcheit aengedreven,
Het bladt der tonge, *en ſnyt het met den degen af.*

Poot, Mengeld. p. 341. *Terwyl hun naemen onverrot*
Op 't bladt *van duizent* tongen *leven.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 96. zinſpeelende op de ſpreuk van Cicero, *concedat laurea linguæ*, zegt van hem:

Die bet van 't tongeblad *als van 't laurierblad roemt.*

Jac. Revius, Overyſſelſche Dichten p. 213.

Het tonge-blat *voorwaer in ſware ſonden viel,*
Maer 't herte, van 't Geloof de wortel noch behiel.

Spiegel zegt alleen *blad*, voor *tong*, Hertſp. II. 59.

Het zy wat taal hy ſpreekt, hoe hy ook buight zyn blad,
Het werd in Merkers vyf en achtien al vervat.

zo ook Barent Fonteyn, Lof der Poëſy ŷ. 62.

Dat adderlyke lit, dat alles derft ontleeden,
Dien al te vinn'gen lans, dat ſnel en radde plat,
Die aterling van eer, dat hels vergiftigh blat
Heeft nimmer menſch of rots of eenig ding bedwongen.

ŷ. 984. DAT HY NIMMER ZULK EEN' LAST ALS PROCRIS HAD GETROUT) onegelyk, *een' laſt trouwen*, voor, *eene laſtige vrouw*. fraai, en hiermede wel overeenkomende, leezenwe by Nil Vol. Arduum in Andromache *Act.* I. *ſc* 1.

Hoe ligt kon 't weezen, dat hy dol beſtond te kiezen,

Digitized by Google

Zyn' HAAT *te* trouwen, *en zyn* LIEFDE *te* verliezen.

℣. 1052. DEES SCHICHT, ZOO GLADT EN HANDIGH) *Handig* is eigelyk de perſoon, die een zaak wel weet te handelen: maar het geene makkelyk kan gehandeld worden, noemtmen eigelyk *handelbaar*. hier evenwel zegt Vondel *handig*, voor *handelbaar*. zo doet ook de Raadsh. Heemskerk, Batav. Arkadia p. 4. *een handige Petrarca:* d. i. een kleine uitgaave van de Gedichten van Petrarca, die de verliefde Reynhert altyd in zyn' zak droeg. op de zelfde wyze gebruikt Coornhert het woord *behendig*, in de Odyſſea van Hom. B. V. fol. 33.

Sy gaf hem een groote behendighe *byle in zyn hant.*

Wy keuren dit volkomen goed, vooral in den Styl der Poëeten: maar achten echter niet ondienſtig, het oneigelyke te konnen onderſcheiden van 't eigelyke; opdatmen bemerken moge, of hy, die oneigelyk ſpreekt, zulks doe uit onkunde, dan met oordeel, en op zyne plaats.

℣. 1102. VAN ALLE MYNEN ROUWE) *Alle* kan hier niet beſtaan. indien het *gedeclineerd* wordt, moeſt het zyn *Allen;* zo niet, *Al*. zo zegt hy ook elders, als IV. 783. *van* ALLE *dit verdriet*, enz. waarmede overeenkomt het geenwe leezen Joh. V. 22. ALLE *het oordeel:* en VIII. 2. ALLE *het volck*. maar beter Handel. III. 9. AL *het volck*. Anders wederom XI. 14. ALLE *uw' huys*. Enz. Deeze uitdrukking is reeds van den Droſt Hooft, en met reden, veroordeeld, in zyne Waarneemingen §. 9. *AL voor 't Artikel ſchynt niet gedeclineert te willen zyn, want* Hy deed ALLE den arbeidt, *wordt niet gezeidt, maar*, Hy deed AL den arbeidt, *enz.* Dit is volkomen waar. doch ik verwonder my dat de Hr. Hooft niet ſpreekt van ALLEN; als, *Hy deed* allen *den arbeid*. Wy zullen 'er byvoegen, dat ook dit niet goed is, en te gelyk de reden waarom. Nóit worden de *Adjectiva*, ſtaande voor het Artikel, *gedeclineerd*. zo zegtmen, *hy deed zo* GROOT EENEN *arbeid*, of, *zo* GROOTEN *arbeid: Hy beminde zo* SCHOON EENE *vrouw*, of, *zo* SCHOONE *vrouw*. enz. op de zelfde wyze, *hy deedt* AL DEN *arbeid*, of, ALLEN *arbeid*. Het voornaamwoord, *Myn, Uw*, enz. heeft hier dē zelfde uitwerking, als het Lidwoord of Artikel, *De, Een*: en daarom hadt Vondel ook hier dienen te ſchryven, als het vaars zulks hadt toegelaaten, *van* AL *mynen* (of *myn'*) *rouwe*.

℣. 1177. MET DE SLETEREN) *Sleter*, en, gelyk Kiliaen ſchryft, *Slet*,

Digitized by Google

Slet, *Slets*, *Slette*, *Sletſer*, hebben hunnen oorſprong van *Slyten*, of liever van *Geſleten*; en betekenen het geene van ouderdom *geſleeten en geſcheurd* is; Of, het geene *beklad en bemorſt* is; Of eindelyk, de *ſtukken en lappen* van iets dat met geweld Geſcheurd en vaneen Gereeten is. in deez' laatſten zin komt *Sleter* dikwils voor by Hooft; als in de Ned. Hiſt. p. 1001. *Kaabels aan* ſleeteren *geſlenſt*. in Henrik p. 23. *ſcheuren zyn' tapiſſeryen, beddinge en behang ſelen aan* ſleteren. en p. 31. *door 't inlandſch oorlogh de huiswonde te verbinden met* ſleteren *van den ſtaat*: de zelfde ſpreekwys die Vondel hier gebruikt, daar Cephalus de wonde van zyne vrouw *verbindt met ſleteren van haar kleed*. doch de Hiſtorieſchryver ſpreekt oneigelyk, en de Dichter eigelyk: zo doet ook Coornhert in de Odyſſ. van Hom. B. IV. fol. 22. b.

In ſchyn van een bedelaer met ſleters *verbonden.*

In de tweede betekenis, voor iets dat *beklad en bemorſt* is, vindenwe *Slet*, by Huygens in Hofwyck p. 359.

— --- — *ick heb den beſten bouwen*
Den nieuwen ſchorteldoeck ſien wringen tot een ſlet.

En hiertoe ſchynt te behooren het oneigelyk gebruik van deeze woorden, als een vrouwennaam, die zelfs vry gemeen is: Hertſpieg. III. 332. *een dronken* ſlet. D. Jonktys, Twiſtgeſpr. v. 951. *een walchelyke* ſlet. de Hr. Ten Kate, zeker, leidt deezen naam af van de *Slordigheid*, *waer door zy haer klederen verſlyten en verſlenſſen*: zie hem II. deel p. 387. van die gedachten was ook Vader Cats in zyn Houwelycks I. deel p. 14. *Want Vryſters ſtaegh al even net,*
Soo haeſt getrout, ſoo haeſt een ſlet.

hiermede kwam ook al voorlang overeen Colyn van Ryſſele, die *Kladde*, *Kladdeken*, enz. mede een benaaming van zekere vrouwen, te ſaamen voegt met *Sleter*, in den Spieghel der Minnen VI. Spel fol. 108.

Ey valſche kladde! *ô onaerdighe* ſletere!

en V. Spel f. 87. daar hy *Kladdekens* en *Sleters* verwiſſelt. Dewyl nu 't geen *beklad en verſleeten* is van yder veracht, en van niemand aangezien wordt; zo worden ook deeze woorden gebruikt, enkelyk om arme, geringe, en ſlechte vrouwen te betekenen. zo ſchryft hy weder III. Spel f. 54.

Wat zoudy u worpen aen arme ſleteren?

en daarna: *'t Is al om de* ſletere, *dat zoud' ic duchten,*
Catherina, dat hy dus karmt ende treurt.

deeze Catherina was een Linnennaaiſter, en haar minnaar, Dieryk

Digitized by Google

de Hollander, zoon van een' ryken koopman: waaruit hier de betekenis van dit woord lichtelyk is optemaaken. zo vind ik *Slet* ook by Fr. van Hoogstr. Beg. Pelgr. I. 7. p. 27.

Nadien wy zyn geringe en arme sletten,
En by geen volk van achtbaerheid gezien.

ook *Sletvink*, I. 8. 37. *En onder al dees maegden een slaevin,*
Een sletvink, *die zy niet en dienden te eeren.*

In dit alles is *Slet*, of *Sleter*, alleen eene benaaming van *geringheid* en *onvermogen*, die wel verachtelyk in de oogen van anderen, maar inderdaad geenszins schandelyk zyn. want Armoede op zich zelve is geen schande. de grootste schande, die 'er, zo als wy het eerst namen, onder schuilt, is die van *slordigheid* of *morsigheid*. Wy zyn echter lang van gedachten geweest, dat de naam van *Slet*, zo als die eerst op Vrouwen toegepast werdt, een scheldnaam is van meerder nadruk, ja een der schandelykste, diemen aan eene vrouw zou konnen geeven. In 't kort, de eersten, die met den naam van *Sletten* begroet zyn, waaren, geloof ik, de zulken, die Vondel in zyn Roomsche Lier aan D. Mostert, noemt, VERSLETE *boelen*: daar *Versleeten* zo veel is als *Verworpen*, 't geenmen naar genoegen gebruikt heeft, en nu moede is. Hiermede komt overeen het rondborstig antwoord van Geeraard van Velzen aan Graaf Floris, 't welk de Rey van Amstell. Jofferen aldus opzingt, by Hooft in Velzen *Act.* II.

Dat ik (God ly het nimmermeer)
Zy tegens die schand opgewassen,
Sprak Velzen tot zyn' Landesheer,
Uw SLEETE schoen *myn' voet niet passen.*

welke vaarzen ontleend zyn uit het oude Lied, door den Hr. Korn: van Alkemade uitgegeeven achter de Rymkr. van M. Stoke:

Die schant en schiet 'er my nimmermeer,
Dat ghy my sout brengen in sulck verdriet;
Sprac Gheraert van Velsen tot synen Lants-heer,
U ouwe schoenen *en wil ick niet.*

maar ook in deeze gedachten ben ik bevestigd door Colyn van Ryssele, by wien, V. Spel f. 89. b. de bovengemelde Catherina zegt:

Ic hebbe liever myn eere dan syn ghezontheyt.
En al ware ic machtich als de ghereesene
Met mynen trooste hem te gheneesene,
Als hy ghezont ware, ic zoude vergheten zyn,
Ghelyc de SLEETERS *die* VERSLETEN *zyn.*

Digitized by Google

ACHTSTE BOEK.

¥. 12. 't PURPEREN HAER) wy hebben boven VII. 337. uitvoerig geſproken van de ſtoffelyke *Adjectiva*, uitgaande in EN. Men zou mogen twyffelen, of *Purperen* onder deezen te tellen waare; dan of 't eenvoudiglyk de *kleur*, en niet de *ſtoffe*, van iets betekende. doch wy vinden, dat het doorgaands onder de ſtoffelyken geteld wordt: en zo gebruikt Vondel 't, dat is, voor een onzydig woord altyd *Purperen*. zie III. 741. VII. 164. VIII. 42. 106. X. 178. Dan. Heinſius in den Lofzang ¥. 329.

Gelyck de ſchoone ſterr, die ſmorgens laet aenſchouwen
Haer purperen *geſicht.* —

Goornhert, Odyſſea van Homerus B. V. fol. 37. b.

Om de purpuren *zyde met haer handen te ſpinnen.*

en B. VI. f. 41. *Daer ſpintſe* purpuren *cleederen* —

Kiliaen: PURPEREN, *van purper.* Plantyn: PURPEREN *kleedt.* Hiſt. van Alexander 1515. cap. 14. *dat ghi hem daer na met een* purperen *cleet ghevanghen zijnde tot ons ſeyndet.* Welke voorbeelden wy, met onzen Dichter, goed keuren, en naarvolgen: hoewelwe in het Boek van Bartol. Engelsman 1485. B. XVI. c. 9. leezen: *Item Ametiſtus is ghemengt mit* purpurre verwen *ende mit violetſcher verwen.* doch hier wordt het eenvoudiglyk voor de *kleur* genomen, gelyk anders, *Rood*, *wit*, *geel*, enz. maar *Purper*, in 't Latyn *Purpura*, is eigelyk een ſoort van ſchelpviſch, met wiens ſap oudstyds de kleederen geverfd werden. doch het *Purper* der Ouden is nu niet meer bekend; gelyk Vosſius, *Etymolog. in* PURPURA, ſchryft, daarmen 't overige kan naarzien. dewyl dan *Rood*, *wit*, *geel*, weezenlooze verwen zyn, en het *Purper* integendeel eene ſtoffelyke zaak is, even als *Goud*, *Zilver*, enz. zo volgt natuurelyk datmen daarvan ook maake *Purperen*, even als *Gouden* en *Zilveren*: die ook zelfs inderdaad ſomtyds niet meer betekenen dan *verguld* of *verzilverd*. Maar het geen ik van ſommigen gedaan zie, en echter niet kan goedkeuren,

Digitized by Google

ren, is, datmen ook *Vergulden*, voor *Verguld*, ſchryve. Coornhert, Odyſſ. B. V. ỳ. 1.

Int ryſen des dagheraets, der ſonnen huysvrouwe ſchone,
Uit haer verghulden *camer om lichten hemel en aerde* ——

en B. IV. fol. 21. *Met* vergulden *boorden* ——

Plantyn: VERGULDEN *halsbandt, helm;* doch 't kan zyn, dat *Vergulden* hier alleen dient tot uitdrukking van het manl. geſlachte, voor *Vergulde:* en zo is 't ook. ik lees by R. Viſſcher, Zinnep. I. 53. *Groote* SILVERE VERGULDEN *Schalen, Koppen*, enz. doch ik zou durven wedden, dat dit een drukfout waare, voor SILVEREN VERGULDE. want dees Schryver taſt anders noit mis, in *Gouden, Silveren*, enz. Als I. 28. *een ſwaerdt gevoeght van* gouden *peuninghen:* En, *vecht met* ſilveren *of* gouden *wapenen.* En 36. *de* glaſen *venſters.* en zo altyd. integendeel *vergulden* zegt hy anders noit, maar III. 32. onderſcheidt hy dit woord duidelyk van de anderen, ſchryvende: GOUDEN *ketens op* ZYDEN *kleederen om den hals,* VERGULDE *ſwaerden op de zyde*, enz. waarom ik vaſtſtel, dat hy ook I. 53. *ſilveren vergulde* geſchreeven hebbe. ook vindtmen by Kiliaen: VERGULDT, *auratus.* en zo mede by onzen Dichter, VII. 924. X. 919. XV. 180. 891. en elders. En datmen zo moet ſchryven, is, zelfs voor een maatig begrip, zo klaar, dat het geen bewys noodig heeft: verſchillende *Gulden* en *Verguld*, evenceens als *Zilveren* en *Verzilverd.*

ỳ. 14. NOCH BLEEF DE STADT BELEGEN) voor *Belegeren*, gelykmen nu meeſt ſpreekt, zeiden de Ouden *Beleggen.* MS. 1452. p. 122. *dat die coninc quam* belegghen *hoer caſteel.* Deſtr. van Troyen 1479. fol. 58. a. *dat wi dan die ſtat van Troyen alſoe vromelycken moghen* belegghen. en daarvan *belegginghe* f. 61. nu *belegering*, of *beleg:* welk laatſte, benevens *beleg ghen*, voorkomt by W. Silvius, Navig. in Turckyen 1576. B. I. c. 9. enz. die echter c. 15. ook *beleegeren* ſchreef. H. de Groot, Bewys p. 18.

Wat uitkomſt hebben ſou Jeruſalems beleggen.

Huygens, Sneldicht XVIII. 39.

Die de ſtadt winnen wil, ſeyd' hy, moet haer beleggen.

hiervan ook *belegger*, gelyk Hooft ſchreef in de woorden boven aangehaald VII. 722. Maar dit *Beleggen* nu, is dat afkomſtig van *Leggen, leide, geleid?* of van *Leggen* (liggen) *lag, gelegen?* dit ſchynt met den eerſten opſlag duiſter, en die de taal niet verder geleerd heeft

Digitized by Google

heeft, dan om zyne gedachten aan anderen mede te deelen, zal dit kwaalyk konnen beſlechten. het blykt ook, dat de meeſten der Ouden daartoe geen kans zagen; want ſchoon zy *lag*, *gelegen*, altyd wel wiſten te onderſcheiden van *leide*, *geleid* (zie daarvan onze Aanteken. XII. 431.) zo gebruikenze hier integendeel, *belag*, *belegen*, en *beleide*, *beleid*, geheel onverſchillig. het welk ons zeer vreemd voorkomt. Eerwe dit ophelderen, zullenwe de voorbeelden, getrokken uit veele ſchriften der Ouden, laaten voorafgaan. BELAG, BELEGEN, vindenwe by M. Stoke in Died. VI. ŷ. 297. *Want ſi Damaſch hadden* beleghen. *Belach*, zegt hy in Died. VII. ŷ. 288. en Lod. van Velthem, Spieg. Hiſt. B. I. c. 3. *Ende* belacht *met herecracht*; d.i. *belag het*, t. w. Keyſerswaert. Hiſt. van Zeghelyn p. 39. *Ende was al omme* beleghen. MS. 1452. p. 121. *deſe hadde* beleghen *een ſtadt geheten Phalisces*. Goudſch Cronycxken 1478. p. 6. *deſe quamen met groter macht, ende* belaghen *deſen Toren Antonia*. en p. 36. *ende* belaghen *Alckmaer 9 weken lanck*: deeze laatſte woorden ſtaan ook in de Cronyk van J. Veldenaer p. 19. Fasciculus Temporum 1480. f. 18. a. *Troeyen wert* beleghen *ende wreetlick verraden van Anthenores ende Eneas*. en f. 31. a. *Phacee* (d. i. Pekah, Kon. van Iſraël) *maecte oeck een compact met Raſin, ende* ombelaghen *dat lant van Judeen*. Der Sielen Troeſt 1484. (of 1386.) fol. 71. d. *wi ſijn hier* beleghen *in die ſtat, ende die coſt is duer*. MS. 1486. f. 21. b. belagen *zy die ſtadt van Anthiotien*. en wederom, doch ook tegelyk op de andere wyze: *ende* beleyden *die voerſ. ſtede van Anthiotien rontomme, ſoe dat die kerſtenen, die de ſelve te voren* belegen *hadden, waren doe weder* belegen. Hiſt. van Alexander 1515. c. 16. *daer nae* belach *Alexander die ſtadt van Athenen*. J. Reygersbergh, Cron. van Zeelandt 1550. cap. 10. *hoe ſeer ſi nochtans van Grave Guie van Vlaenderen* beleghen *waren*. P. Petyt voor de Rederykers van Haarlem 1598. te Rotterdam:

Als ſy in de meeſte benaeutheyt waren beleghen.

Samuel Coſter in Iphis *Act*. V. *ſc*. 1.

Om wwent wil alleen was ick zoo zeer gheneghen
Te ſlaen myn vyandt, daer Atheen van was beleghen.

J. Six van Chand. Poëzy p. 64. van den Spanjaard:

Wanneer hy Haarlems muur belagh.

en anderen. Ondertuſſchen zyn van BELEYDE, BELEYD, niet alleen verſcheidene voorbeelden by de Ouden, maar ook by eenigen der zelf-

de Schryveren, te vinden. MS. 1452. p. 14. *die here en mochte buten den huſe niet comen, mids hy der in* beleyt *was.* Bybel 1477. Geneſ. XIX. 4. *mer eer ſi ſlapen ghinghen ſoe* omleiden *die mannen van dier ſtat. dat huys.* Legende van St. Germaen 1478. f. 134. d. *doe die coninc van Cicilia ſine ſtat* beleit *hadde.* Goudſch Cronycxken 1478. p. 36. *daer volchde ſoncheer Dirck na, ende* beleyde *dat caſteel van Tſelmonde ſeſthien daghen lanck.* J. Veldenaer, Cronyck p. 38. *ſoe toech deſe nywe coninc voer die ſtadt van Aken, ende* beleyde *die alom.* Deſtr. van Troyen 1479. f. 61. b. *ende ſi* beleyden *die ſtat van Troeyen doe inder nacht.* Fasciculus Temp. 1480. f. 31. a. *ſo* ombeleyde *hi Damascum:* en b. beleyde *die ſtadt.* MS. 1486. f. 17. *die keyſerlycke ſtadt van Conſtantinople, de welke zy rontomme ſcarpelyck* beleyden. W. Silvius Navig. in Turckyen 1576. B. II. c. 12. *heeft hy de ſtadt drye gheheele jaeren lanck* beleydt. zo ſchreeven ook de Rederykers van Hamburg 1598. te Rotterdam:

Alst heeft ghebleken aen die van Woerden fyn,
Die beleyt *waren van Tyranſche ſcharen.*

Niettegenſtaande alle deeze, en meer andere voorbeelden, te vinden by zulke Schryvers, op welker gronden wy anders gewoon zyn te bouwen, oordeelen wy, dat *Beleide, Beleid,* ganſch niet, maar BELAG, BELEGEN, alleen en volkomen goed zy. want het komt van *Leggen* (Jacêre) *lag, gelegen,* en betekent niets anders dan *leggen rondom een ſtad.* dit zelfde *Beleggen* beduidt ook *Leggen op iets.* 't Goudſche Cron. p. 72. *ſoo quamen ſy met groote ſchepen, ende* beleyden *dat water dat daer niemant lyden en mochte.* daar *beleyden* zekerlyk diende te zyn *belagen,* want het is even of men zeide, *ende lagen,* of *bleeven liggen op dat water.* zo komt op de zelfde wyze, van *zitten, bezitten,* niet alleen oneigelyk voor *hebben,* maar ook eigelyk voor *zitten op iets;* en, dat hier nader bykomt, ook *een ſtad bezitten,* voor, *zitten* (d. i. geduurig blyven) rondom een ſtad. Melis Stoke in Died. VI. ℣. 276. *Si worden met Torken heer*
BESETEN *inder ſtat van Ediſſe.*

en op de zelfde wyze gebruikte Veldenaer in zyn Cronyk *Bezit,* voor *Beleg:* als p. 70. *ende* beleyde *die ſtede van Zyriczee noch weder met ſwaren* BESITT: en p. 60. *ende* beſette *Cranenburch all om mit een ſwaer* BESITTE. By welke gelegenheid wy hier ook aanmerken, dat onze *Onzydige* Werkwoorden, met het Voorvoegſel BE, te gelyk eene *Werkende* betekenis aanneemen, dat is, van *Neutra* veranderen in:

Digitized by Google

in *Activa*. zo komt van Lagchen, *iemand belagchen*; van Loopen, *iets beloopen*; van Weenen, *beweenen*; van Slaapen, *beslaapen*; enz. op dien zelfden voet komt van Leggen (*jacére*) *Beleggen*, BELAG, BELEGEN; als een *Stad*, *een Slot beleggen*: en daarvan weder het Substant. BELEG. maar van Leggen (*ponere*) komt *Beleggen*, BELEIDE, BELEID; als een *Zaak beleggen*, d. i. aanleggen, of bestieren, en hiervan het Substant. BELEID.

ŷ. 135. DE WIEG VAN JUPITER) d. i. het vaderland, de geboorteplaats van Jupiter, t. w. het eiland Crete; ook zo genoemd by J. van der Burg, op de Verovr. van Limburg, uit Barlæus Latyn:

En Jovis *waerde* wiegh *moest voor haer leger wycken.*

Ovidius zegt, en men vindt het ook by anderen, Jovis *incunabula*. doch *Incunabula* zyn eigelyk de windselen en luuren, waarin de eerstgeboren kinderen gewonden zynde, in de *wieg*, die zy *Cunæ* hieten, geleid werden: zie Plautus, *Amphytr. Act. V. sc.* 1. ŷ. 52. en 55. doch de Dichters neemen *Incunabula* in de betekenis van *Cunæ*, of *Wieg*; want Crete kan wel gezeid worden de *Wieg*, maar geenszins de *Luuren* van Jupiter te zyn. Wy ontmoeten ook by de Onzen het woord *Wieg* in deeze betekenis. H. Dullaert, Poëzy p. 135.

Natuur heeft elkx gemoet een' zachten trek gegeven,
Om by zyns vaders erf, en eigen wieg *te leven.*

A. Moonen, Machtelt Herdersz. p. 90.

Dat gy, aenminnigh kint, uw stadt een' naem kont geeven
Als Saffo eertyts aen het Griekschc waterlant,
Haer wiege --- Poot, in de Mengeldichten p. 382.
G' ontsingt my korts in 's Gravenhaeg
Uw wieg *en woonplaets* ---

en p. 388. de stad Rotterdam aanduidende, noemt haar, *Erasmus wieg*. Den oorsprong deezer spreekwyze geeft ons Jac. Zevecotius aan de hand, Verachtinge des Doots B. III. ŷ. 529.

En maeckt ook geen Geschil waer u de geest ontvlieget,
Of in een ander lant, of daer ghy syt gewieget.

want volgens 't gemeene en natuurelykste beloop der zaaken, magmen vaststellen, dat een mensch niet *gewiegd* wordt, dan in de plaats zyner geboorte.

ŷ. 193. OP 'T WATERSPOOR) Poot, Mengeldichten p. 396.

Digitized by Google

En volgt langs 't waterſpoor *dus zyn fortuin uitheemſch.*

Zeeſpoor, zegt Antonides in den Yſtroom B. II. p. 36.

— — toen de zeilkunſt aen het groeien
Op 't zeeſpoor *van Dedael, in zee ſtak, zonder roeien.*

vermeng echter dit *Water-* of *Zee-ſpoor* niet met *Zog*; waarvan zie de Aantek. beneden B. X. ŷ. 234.

ŷ. 203. GELYK EEN GEZELLINNE) het begin van dit woord *Gezellin*, bederft de muzyk van het vaars. zie watwe daarvan gezeid hebben B. II. ŷ. 1089. pag. 188. 190. De uitgang IN, tot aanduidinge van het vrouwelyke Geſlacht, is, buiten eenige bedenkinge, goed Duitſch: zie ook daarvan B. VII. ŷ. 68. in een vaars echter, daar het Voorvoegſel GE-, in *Gezellin*, noodzaakelyk lang genomen moet worden, ſchryftmen beter *Gezelle*, het welk niet minder goed Duitſch is, dan *Gezellin*, en ook dikwils by de Ouden gevonden wordt. Melis Stoke, Flor. II. ŷ. 10.

Te wive nam hi Pieternelle,
Te bliven ſyns bedden gheſelle.

de Vertaaler van Boët. f. 63. c. *zou* [Paciencie] *es aller Deughden* gheſelle. de Orangie Lelie van Leiden 1607.

B. *Is 't dan de Fame?* L. *Tis ſy, of een van haer* gheſellen.

zo onderſcheidtmen ook eene vrouwelyke *Erfgenaame*, van eenen mannelyken *Erfgenaam*, enz. W. Silvius, Navig. in Turckyen B. II. c. 18. *het Serail vande* Sultane, *de huysvrouwe van den grooten Turck.* het welk veel beter luidt dan *Sultanin*. zelfs zegt dees ſchryver ook *Slave*, voor *Slavin*, B. I. c. 8: *een vrouwe gaende langhs de ſtrate, met een Meyſſen een* Slave: *ſynde alle naert leven gheconterfeyt:* en vervolgens boven de afbeelding van de laatſte: *een jonghe dochter Mariske*, Slaeve *binnen Alger*. Dit, met beſcheidenheid gebruikt, komt my voor als iets, dat keurelyk en fraai is. Zie ook B. XV. ŷ. 5.

ŷ. 309. ZIEN BEY DE VLIEGERS) deeze *Vliegers* zyn Dedalus en Ikarus: met nadruk zo genoemd, omdatze de eenigen zyn onder de menſchen, die gezeid worden *gevlogen* te hebben. Eigelyker noemt Zach. Heyns de vogelen, *Vliegers*, in Bartas I. 5. p. 215.

By deſen ſnellen hoop, by deſe vliegers *lichte*
Voeght hem de vogel Gryp. —

en Poot, niet onaardig, Kupido, in de Minnedichten p. 147.

Zy

Digitized by Google

Zy ſtiet den Vlieger *van zich heen.*

en in de Bruiloftsdichten p. 217.

Dit ſpeet den kleinen Vlieger,
En aerdigen bedrieger.

J. de Decker, Lof der Geldz. p. 180. ſpreekt van *Vliegers by der aerden*, dat zyn menſchen van gering verſtand: en de Hiſt. van de Deſtructie van Troyen 1479. *jaghers en vlieghers*: doch zie van deezen in 't byzonder onze Aantek. B. XI. ŷ. 989.

ŷ. 357. TE NESTLEN IN DE KROON VAN HOOGE BOOMEN) Kiliaen meende, datmen, voor *Neſtelen*, beter zou zeggen, *Neſten*. doch zonder grond. 't is waar, volgens de *Analogia* maaktmen eenvoudiglyk van *Neſt*, *neſten*, gelyk van *Huis*, *huizen*, van *Hof*, *hoven*, enz. maar wederom maaktmen van *Neſten*, *neſtelen*; gelyk van *Druppen*, *druppelen*; van *Trappen*, *trappelen*; van *Wikken*, *wichelen*: zie van den nadruk deezes Uitgangs der Werkwoorden in ELEN, onze Aantek. B. IX. ŷ. 279. hier iets van het woord zelf, datwe, in een' eigelyken zin, al ontmoeten by Willeramus p. 34. *min duua, thu thie ther* niſteles *in ſteinlochoran.* d. i. myne duive, gy die daar *neſtelt* in ſteengaten. Doch menigvuldig is het oneigelyk gebruik van dit woord, in de betekenis van zich ergens veſtigen, en geduurig verblyven. Hooft in de Ned. Hiſt. p. 998. *Parmaes neerſtigheidt in* 't neſtelen *op den dyk.* Enz. Doch, gelyk het eigelyke *neſtelen* der vogelen dient tot het aankweeken en voortbrengen van jongen; zo gebruiktmen deeze Spreekwyze allernadrukkelykſt van zulke dingen, die zich, eens poſt gevat hebbende, uitbreiden, en als een vuur of kanker voortloopen, en zich dus als vermenigvuldigen, en zaad winnen. P. Belaert, Leven van Keyſer Karle B. III. fol. 78. c. *dattet den lande geen dueclot en ſoude inbrenghen, waert dat de Italianen daer begonſten te* neſtelen. Hooft in Henrik p. 32. *geene ketteryen op de grenzen te laaten* neſtelen. Vondel in Palamedes:

Wat moeite neſtelt *onder* 't *dack.*

onthoudenswaardig is het zeggen van Spiegel, Hertſp. I. 309.

Zo ghy der voglen vlucht gheen boven 't *hooft koomt keeren,*
Maar datſ' er neſtlen *niet, dit koondy lichtlik weren.*

het welk hy vervolgens overbrengt tot ſchadelyke gedachten. Kamphuizen gebruikt, met de zelfde overdragt, *Neſt*: Sticht. Rymen p. 100.

Wat laat gy my meer dan gedachtenis,

Digitized by Google

Die in de ziel een neſt *van ſmerten is!*

Voeg hierby noch 't geen Hooft in zyn' 32. Brief ſchreef: *de kout is de ziel van de bezoeken, gelyk de vreught die van de banketten. die* neſtelt *zoo wel in 't papier, als dees in den wyn.*

ŷ. 402. KORENSCHOVEN) van het oude *Schooven*, 't welk Kiliaen verklaart door *Colligere in fasciculos*, d. i. tot bondelkens of bosſen te ſaamen binden. Z. Heyns in Bartas I. 3. p. 144.

— — *'t graen* ſchooven *ende binden.*

ŷ. 452, GEKERFD) Antonides, Yſtroom B. III. p. 82.

De breede borſt gekerft *met eerelyke wonden.*

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* V. *ſc.* 5.

Wie heeft, myn lief, uw lyf zoo ſchelms doorgekerft!

Huygens Sneld. XIV. 14. *Hoor hoe 't 'er is* verkerft. ook XIX. 124.

Hend. v. Kannenburg, Verovr. van Weſel en 's Hertogenboſch ŷ. 93.

Doen was het hei! verkerft, *doen lagh het ſpit in d' aſſen.*

J. Six van Ch. p. 58. *kleingekerft.* J. Zeeus, Wolf in 't Schaapsvel p. 5.

Naa dat het magtig heir der Grieken plaag op plaag
Gevoelde, en al de vloot, door ſtorm en onweervlaag
Gefoltert en gebeukt, haar maſt en touwen kerfde.

Wy zouden echter dit woord liever gebruiken als van de II. Cl. zynde: en zo vinden wy 't meeſt, als by Ten Kate II. deel p. 229. Moonen p. 220. Kiliaen; en zelfs by onzen Dichter in dit zelfde B. ŷ. 894. en 1030. Hooft in de Medicis p. 209. *Inheemſche oorlogen, dartel wanontzigh, ſpytige wederwaardigheden,* korven *haar aan alle kanten.* In Baeto *Act.* II.

Een' leevendige kerk van ongekorven *hout.*

d. i. een boſch. Huygens Sneld. XIV. uit Spaanſch Ondicht 83.

— — *Syn backhuys heel verdurven*
Van wonden in den krygh, en op den graet gekurven.

en in 't volgende Dicht: — *die deſe Luy ſoo* kurven.

J. Six van Chand. p. 63. Gekorven *op een dunnen tak.*

B. Vollenh. Broederm. V. 3. — *geſteken en* gekorven.

Nil Vol. Ard. Orond. en Statira IV. 7. — *om 't bloet te ſtelpen,*
Dat uit myn' wonden en doorkorvene *adren vliet.*

A. Hoogvliet in de Feeſtdagen B. II. p. 45.

Zoo zag men 't Fabyſch volk niet ongewroken ſterven,

En,

Digitized by Google

En, wyl 't gekorven *werdt, ook zynen vyandt kerven.*

W. D. Hooft, Styven Piet:

Sy ſouwener van lid tot lid ekurven *hebben.*

Coornhert, Odyſſ. van Homerus B. III.

Voor Troyen, daer veel Griecken doorhouwen zyn en doorkurven.

G. Brandt in De Ruiter p. 62. *een ander ſchip had al zyn maſten* gekorven. Ten Kate II. deel p. 49. *onder een gehakt en* gekurven. ENZ.

ŷ. 468. HET BLIKKRENDE GEWEER) van *Blikkeren*, of liever van *Blikken*, hebben wy *Blikſem*, mogelyk door verandering van L in M, voor *Blikſel*, d. i. het geene *blikt:* zie de Aantek. beneden B. IX. ŷ. 279. Maar wat is *Blikkeren?* niet een *ſterk en ſchitterend*, maar enkelyk, een SNEL EN SCHICHTIG *licht*, van zich geeven. dat de *Blikſem* dien naam voert, meer om de ſnelheid dan om de grootheid van zyn Licht, blykt uit de gelykenis, daarvan ontleend, *zo ſnel als een blikſem*, of, gelyk Vondel hier kort onder ŷ. 552. zegt, *gelyk een blikſemſchicht:* als mede uit de ſpreekwyze, in een' *oogenblik*, diemen gebruikt, om de allergrootſte ſnelheid uittedrukken. waarvan ook het geduurig beweegen der oogenleden, en het onophoudelyk ſluiten en ontſluiten der oogen, *blikken* genoemd is; en de oogen zelfs dikwils onder den naam van *blikken* voorkomen. *Blikkeren* echter betekent ook een weerſchynend licht van zich geeven; doch niet zulk een licht, alsmen verſtaat by *Flonkeren, Schitteren*, enz. het welk doordringende en vuurig is, gelyk dat van de *Zonne, Starren, Vuur, Edel geſteente*, enz. maar een witachtig en bleek licht, gelyk het daglicht, dat veel bleeker is dan het zonnelicht: want ook *bleek* en *blikkeren* zyn van eenen oorſprong; en zoumen *blikkeren* zeer natuurelyk konnen noemen, een *bleek blinken*, hoedanig de weerſchyn van den dag zich vertoont op die ſtoffe, die wy, zelfs om die reden, *Blik* noemen: want de kleur van het *Blik* is *bleek* of *blank*; en, voor *blank*, zeiden de ouden ook, volgens Kiliaen, *blik*. by den Hr. Ten Kate II. deel p. 123. vindenwe *blik* ook vertaald, *Album oculi*, d. i. het *Wit* der oogen: en daarvan, een paar *blikoogen opzetten*; alsof wy zeiden, het *Wit van zyn oogen* laaten zien. Uit dit alles zietmen, hoe natuurelyk het *Blikkeren* wordt toegeſchreeven aan *geweer*, het welk, van yzer of ſtaal, en in den dag geſteld zynde, een witachtig en blank licht van zich geeft. Vondel in Virg. p. 270. *met kopere ſchilden flikkeren, met ſtale lemmers* blickeren.

daar

daar zeer fraai het *flikkeren* aan 't *koper*, maar het *blikkeren* aan 't *staal* wordt toegeëigend. zo voegt ook Hoogvliet *blank* en *blikkeren* fraai te saamen in de Feestdagen B. III. p. 112.

Wanneer Kampvechters met de blanke *zwaarden* blikkeren.

Blikken, zegt, in dien zelfden zin, P. Verhoek, Karel de Stoute IV. 5.

*De wapen*schittring *die my steeds in de oogen* blikt.

doch dit is zo goed niet, omdat 'er de eigelyke en juiste bepaaling der spreekwyze niet in waargenomen is.: want, gelyk gezeid is, het *schitteren* wordt veroorzaakt door het licht der *zonne*; maar het *blikken*, of *blikkeren*, door dat van den *dag*. de Hr. P. Vlaming gebruikt het mede van de zonnestraalen, vallende op de pannen van een dak, in Hogerwoert B. I. v. 60.

Als op zyn dak de zonnestraalen blikkeren.

het kan ook geleeden worden, datmen *blikkeren* zegt voor *schitteren* (schoon ik het liever niet deed) t. w. in een' eigelyken, voor *blinken*; geenszins in een' overdragtelyken zin, voor *schoon staan*, *pronken*, enz. het welk zeer dikwils en zeer wel uitgedrukt wordt door *schitteren*, *flikkeren*, *luisteren*, enz. maar zeer kwaalyk en oneigelyk door *blikkeren*: gelyk Fr. van Hoogst. schreef, Beg. Pelgr. III. 1. p. 170. — — *toen dit deftig schoon paleis*

Voltrocken en voltogen naer den eisch
Zoo helder stont en blickerde *in zyne oogen.*

daar 't woord *blikkeren* den glans van dit schoone paleis meerder verduistert, dan opluistert. 't is even of wy van iets prachtigs zeiden, *het schittert als blik*. Enz. Indienwe niet genoodzaakt waaren, ons meer en meer te bepaalen, zoude ons dit eene woord gelegenheid konnen geeven, om veele aanmerkingen te maaken, over de natuurelykheid, onverbeterlyke kracht, en juistgepaste betekenis van de meeste woorden onzer Moedertaale; de welke, gelyk veelen, in wier schriften ik echter somtyds die kracht niet bespeuren kan, gezeid hebben, voor geene taal behoeft te wyken. Onder het opstellen deezer Aantekeningen, bevind ik dit zo dikwils, dat het my menigmaal in verwonderinge wegrukt: waarom ik niet kan nalaaten, eens voor al, hier deeze aanmerking te maaken: doch kortelyk. tot een staaltje evenwel diene het volgende. Wat *Blinken* zy, weet elk. wy verkorten dit woord, alswe daarvoor zeggen, *Blikken*, het welk ook inderdaad de betekenis van het woord verkort, zynde een snel of kort blinken. zo is dan *Blikfem*, naar de letter verklaard, een

SNEL

SNEL LICHT: *want*, gelyk Bartolomeus zegt B. XI. cap. 16. *hi openbaert in een* OGENBLICK *vanden oeſten int weſten ende hi wort haeſtelick gheſien ende ſnelliken verborghen*, enz. Voeg 'er by de betekenis van *bleek*, want de *Blikſem* vertoont zich dikwils van een bleeke en zwavelachtige kleur; zo hebbenwe in vier letteren BLIK (want *ſem* is alleen de uitgang, waaruit blykt hoe verkeerd ſommigen *Blixem* ſchryven) zo hebbenwe, zeg ik, in VIER letteren, DRIE byzondere betekeniſſen, en zo veele eigenſchappen van den *Blikſem*; de welken zyn, SNEL, BLEEK en LICHT: en zich ook alle drie vertoonen in het *blikkerende geweer*. want de ſnelheid van dit *blikkeren* beſtaat daarin, dat de weerſchyn van gladde wapenen, op de minſte beweeging, zich ook beweegt, en verſchiet: welk geduurig beweegen en verſchieten, noch uitgedrukt wordt door den verlengden uitgang *Blikkeren* voor *Blikken* (zie IX. 279.) gelyk de flaauwheid en bleekheid van het licht uitgedrukt wordt door de twee eerſte letteren BL, die, wanneer het licht ſterker wordt, als door het opkomen of doorbreeken der zonne, ook veranderen in eenen ſterker klank, als die is van FL; in *Flikkeren* en *Flonkeren*, die ſcherper klinken dan *Blikken* of *Blikkeren*. Dit zy voor deez' tyd genoeg.

ŷ. 506. EN WIPT IN EENEN BOOM) *Wippen* is hier *Springen*. G. Brandt bedient zich van dit woord in 't verhaalen van een uitmuntend en zeldſaam voorbeeld van hardvochtigheid en onverſaagde ſtoutheid, Lev. van De Ruiter B. XI. p. 676. *zeeker matroos, die op de Bak* [van De Ruiters ſchip] *zyn arm was afgeſchooten, quam als een windt alleen om laag loopen; en aan de kombuis koomende, daar 't drok werk was met andere gequetſten in te laaten, riep hy met een fors gemoedt en ſtem:* „ *Staa* „ *ruim. hoe ſtaat gy hier en hoetelt? al was een kaarl den kop afge-* „ *ſchooten, gy zoudt daar niet een handt aanſlaan.*" *en daar mede* WIPT *hy* met een ſprong *naar beneden.*

ŷ. 542. MET PYL EN BOOGEN) voor, *met boog en pylen:* en zo behoorde 't te weezen. Cath. Queſtiers, Geh. Minnaar *Act.* I.

't Is niet geraân, Mevrouw, ſchoon gy met boog en pylen
Gewapent zyt, zoo diep in 't naare bos te ylen.

Daniel Jonktys, Roſelyns Oochjes XIII.

Cupido is met boog en pyllen
En minnefackels toegeruſt. ENZ.

ŷ. 571. IN DEN GRONT DER AERDE) de Dichter ſpreekt van een' pyl, die, gedreeven door 't gedarmte van een' windhond, *in den grond*, of *in de aarde*, bleef ſteeken: want het kan ſchynen, dat hier een van beide voldoen zou. doch de Dichter ſpreekt zeer wel, en zegt veel meer, met *den gront der aerde*, dan of hy ſlechts een van beide genoemd hadt: te kennen geevende, dat de pyl niet alleen even in de Aerde bleef ſteeken, maar, na dien windhond doorboord te hebben, ook noch diep tot in *het harte der aarde* doordrong. want *grond* is, volgens Kiliaen, *het onderſte gedeelte van iets*. Vondel gebruikt deeze ſpreekwys noch eens B. X. ŷ. 296.

— — — — *maer een bloem*
Root ſchooner uit den gront der aerde —

een weinig anders zegt J. Revius, Overyſſ. Dichten p. 191.

Doe den gecroonden wolf de ſchaepkens nieu-geboren
Met zynen wreeden muyl te Bethlehem verſlont,
Een clagelyck geſchrey ſteech van der aerden gront.
En quam ten hemel in voor Gods gerechte oren.

daar *vander aerden grond*, niet anders is dan *van de aarde*; hier echter zeer wel *grond der aarde* genoemd, wegens haare diepte en laagheid in vergelykinge van den *hemel*. en in die betrekking heeten wy de oppervlakte der *aarde* ook dagelyks *grond*; als het *laagſte*, niet van 't geen 'er is, maar van 't geene wy zien konnen: op de zelfde wyze, alsmen den *vloer* van een kamer, ſchoon die de hoogſte in 't huis zy, *grond* noemt.

ŷ. 602. 't ONTWELDIGEN DE MAEGHT DEN JAGHTPRYS) dat een Schryver niet te veel moet vertrouwen op de beſcheidenheid en goedwilligheid des Leezers, alsof die altyd zyne waare meening of koſt, of wilde, naarſpooren uit den ſaamenhang der redeneeringe: is eene waarheid, waarvan veelen door ondervindinge overtuigd zyn. Alle Leezers zyn geen Beſcheiden Leezers; maar die Schryver is eerſt voorzigtig, die ook den Onbeſcheidenen alle handvatſels van verdraayingen, door de zuiverheid van zyn' ſtyl, weet te ontwringen: een geheim, 't welk ik voor my zelven lang gezocht, maar noch niet gevonden heb. Een Leezer die alles averechts opneemt, zou konnen zeggen, dat in deeze woorden, *'t ontweldigen de maagd den jagtprys*, duiſter waare, ofze *den jagtprys aan de maagd*, of *de maagd aan den jagtprys* ontweldigden. men zal zeggen, 't is klaar uit den

ſaa-

saamenhang. ik beken 't: doch die is voor den kwaadwilligen, 't geen een kaars is voor geslootene oogen. Alswe ons niet anders konnen uitdrukken, is 't gemelde antwoord voldoende: maar, alswe de dubbelzinnigheid konnen, en niet willen, wegneemen; zo zynwe zelfs niet geheel buiten schuld. Hier zeker waar den allerkwaadwilligsten de mond gestopt, indien Vondel, voor DE *maeght*, geschreeven hadt, DER *maeght:* gelyk ook volgens de eigenschap der Taale hadt dienen te geschieden. want het Vrouwl. Lidwoord DE, heeft in den Derden Naamval, AAN DE, of DER; niet alleen DE. en 't is te vreemder dat dit zo spaarzaam wordt waargenomen, daar het reeds van onze Spraakkunstschryvers aangemerkt en geleeraard is. de Ouden namen dit beter in acht. MS. 1452. p. 2. *ende het waer niet oberlic Gode, noch* DER werelt, *noch zelve den menschc.* p. 65. *hy en doet niet alleene te cort den ghenen diet bejeghent, maer hy doet te cort Gode ende* DER Justicien. en p. 109. *dat elc soude wesen sober: want soberhede waer zeer bequaem ende profijtelyc* DER naturen *ende* DER wijsheden. Tscep vol wonders 1514. cap. 40. *tghene dat* DER gheson-theyt *ende smenschen leven contrary es.* Hist. van Zeghelyn p. 3.

DER moeder *werttet laten sien.*

M. Stoke, Fl. III. p. 56. *Die Grave van Triple* (*diet verriet*)
Ontghinc DER wrake *des Heren niet.*

Doch wy willen nu de Ouden laaten berusten, dewyl het by hen algemeen is; en overgaan tot de Nieuwen, die dit mede, hoewel spaarzaamer, hier en daar in hunne werken ingevoegd hebben. Billyk hebbe dan den voorrang onze Dichter zelf, schryvende in de Bruiloftsd. p. 625. *Eer nyts en tyts vermetelheit*
My leyde DER vergetelheit. VENZ.

Fr. de Wael, Lusthof der Geestelicke Gedichten I. deel p. 59.
Dat sy in velen syn DER weerelt *seer gelyck.*

Jer. de Decker, Lof der Geldzucht p. 192.
Ja zoo ghy eenigzins DER Godheit *wilt gelycken.*

en p. 184. — — *'t is waer, met wetst en bont*
DER Godheit *nu en dan wel hier of daer een kercke.*

de Ridder, en Raadsheer van zyn Hoogheid, den Prinsse van Anhalt, Filip van Zeesen, schryvende aan Juffr. Catharina Questiers:
Zy poogt (*want dit 's haar wel-behagen*)
Uw lof DER werelt *voor te dragen.*

J. van Broekhuizen, Poëzy p. 37.

Digitized by Google

't Pluimdraagend gild, met open gorgels,
Bedankt DER Zon ——

men leeſt daar kwaalyk *bedenkt* voor *bedankt*; gelyk uit een eigen handſchrift des Dichters, onder my beruſtende, te zien is. J. Matham op den Hr. Burgerm. G. Valkenier, mede uit 's Dichters handſchrift:

't Beſtier van 's Prinſen jeugd was ZYNER zorg *betrouwt.*

want *zyner*, voor *zyne*, is even als *der*, voor *de*. J. Zeeus, Wolf in 't Schaapsvel p. 18. —— *zyn dwaaling en vervloekte afgodery*

Zet ZYNER blindtheidt *noch een glimp van godtsdienſt by.*

Nil Volentibus Arduum in Andromache *Act.* V. *ſc.* 3.

In 't einde neemende zyn' kroon, met groot genoegen,
Beſtondt hy ZYNER Bruid *die zelf op 't hoofd te voegen.*

en terſtond daarop: —— *ik zweer het* ZYNER moeder.

de verſtandige Poot, Mengeldichten B. II. p. 387.

Het vaertuig trooſt, wie nogh DER doot *ontklommen was.*

en B. I. p. 317. —— *zy is* DER doot *ontwaſſen.*

de zuivere Ev. Kraeyvanger, Dichtl. Lente p. 14.

DER *zoete* vriendſchap *my ganſch zuiver overgeeven.*

en p. 35. *'k Wil my* DER Rechtsgodin
Met een volkomen zin
Alleen nu overgeeven.

de deftige Hoogvliet in den Aartsvader Abraham B. IX. ℣. 19.

Ja geeft in nedrigheit zichzelven heel en al.
DER Godtheit *over, een haar liefde ten geval.*

Voeg by deeze Dichters, die allen onder de beſten mogen geteld worden, ook onze Taalkundige Overzetters van den Bybel: Jerem. XXXV. 8. *ſoo hebben wy* DER ſtemme *Jonadabs, des ſoons Rechabs, onzes vaders, gehoorſaemt.* Joh. VI. 33. *die* DER werelt *het leven geeft.* Rom. II. 8. *die* DER waarheit *ongehoorſaem, doch* DER ongerechtigheit *gehoorſaem zyn.* En, wiltge weldoen, volg deeze voorbeelden naar.

℣. 678. 'T IS BEST, DAT ZE ALLE BEY, ALS KINDERLOOZEN, TREUREN) hierin was zekerlyk niet veel *goed*, ik laat ſtaan, *beſt*. Doch men kan aanmerken, dat 'er niets zo *kwaad* is, of 't kan ergens *goed* toe zyn; al was 't alleen tot uitwerking van een nieuw kwaad. want gelyk de ouden zeiden *bekwaam*, voor *goed*; zo zeiden zy ook, en zeggen wy noch, *goed*, voor *bekwaam*: Anna Byns in haare driftige Refereynen tegen Luther B. I. naby 't einde:

Nogt

Digitized by Google

Noyt en had de duvel beter *inſtrument.*

t.w. daär hy meer kwaads mee deedt, naar haare gedachten. zy zegt zeer wel, dat Luther een *goed inſtrument* was: doch hy was 't niet in de hand van den Duvel. op de zelfde wyze zegt Siſyfus in Vondels Palamedes *Act.* II. — *ben ick de* beſte *dan*

Dien d' afgront tot dit ſnoot bedryf uitbraken kan?

en zo meermaalen. *Beſt* is *bekwaamſt*; gelyk *Goed*, *bekwaam.*

¥. 722. ô. WEE, ô WACH!) deeze uitroeping was gemeener by de Ouden, danze by de Nieuwen is. Hiſt. van Zeghelyn p. 4.

O wach *ſprack ſi*, *my is onſochte.*

en pag. 7. *Doen hem die viſſcher comen ſach*

So ſeyde hi o wy o wach

Wat is dy gheſciet wel lieve kint?

o wy o wach! leeſtmen daar ook p. 5. enz. ook by Colyn van Ryſſele I. ſpel fol. 13. enz. de zelfde f. 6. b.

O Wach: *dat ic oyt was geboren!*

de Orangie Lelie van Leyden 1607.

Och! wee *my*, o wach! *wat ded' ick gheboren!* ENZ.

¥. 762. HINNEN) *Hennen* en *Hinnen*, vindtmen beide, zo wel by de Ouden, als by ons. Tregement der Gheſontheyt 1514. c. 5. *als hen* [den kinderen] *dan dye vorſte tanden beghinnen te coemen — dan eeſt met dallen goet datmen hen tantvleeſch wrive met* hinnen *ſmout*, *oft met verſche botere*, *ende met de herſenen vanden haſe.* W. Silvius, Navig. in Turckyen 1576. B. I. c. 8. *de hoenderen ende oappoenen ſynder* [te Alger, d. i. Algiers] *oock ſeer overvloedich*, *door dien dat ſy meeſt alle binnen haar huyſen hebben ovens ghemaeckt by nae op de maniere van de Duytſche ſtooven*, *inde welke ſy lieden doer een lange lautte de eyeren doen uutbroeyen ſonder toedoen vande* hinnen. A. Byns B. II. Ref. 5.

Luther es de hinne, *al wilt ghyt verſchoonen*,

Die alle dees kieckxkens wt heeft ghebroeyd.

Zach. Heyns in Bartas I. 1. p. 17.

Oft ſoo de hinne *doet*, *die hittich is in 't broeyen.*

Franciscus de Wael, Geeſtl. Gedichten I. deel p. 34.

Gelyck een hinne *placht haer vleugels uyt te ſtrecken*,

En daer met haer gebroet ſorchvuldelick te deecken.

Franciscus Martinius, II. Triomf der Opſtandinge:

Als Petrus wierd bekeert, en kraeiden daer geen hinnen.

M. vander Mervede, Hr. van Clootwyk, in Iuvenalis Schimpd. XIII.

ŷ. 252. *Meent gy dan dat gy ons zyt boven 't hooft gewaſſen,*
Omdat gy zyt een Haentjen van een witte Hin,
En wy een ſlecht gebroed? — —.

Doch ik zie dit woord al met eene E geſchreeven, MS. 1452. p. 143. *du en moechſt nyet beſtieren twee wiven in een huys, nochtan dat een haen wel beſtiert* xv hennen. Roemer Viſſcher, Ghen. Boerten III. 86.

Eer ſal de kat broen eyeren van hennen.

Is. Burchoorn, Nieuwe Werelt vol Gecken p. 39.

Waer kan 't doch van paſſe gaen
Als de Hen *ſit op den Haen?*

Deeze verwiſſeling van E en I hebbenwe reeds aangemerkt in *ſmelten* en *ſmilten* B. III. ŷ. 736. enz. wy ontmoetenze ook noch dagelyks in veele woorden, onnoodig hier op te tellen: want deeze verwiſſeling is in alle taalen gemeen. zie Voſſius, *Tract. de Literarum permutatione* achter zyn *Etymol.* en Menage, voor zyn *Orig. de la Langue Françoiſe;* G. Scioppius, *in Arte Critica*, &c. datmen ook in oude Lat. handſchriften *penna* en *pinna* vindt (gelyk ook by ons, *pen* en *pin*) getuigen Nic. Heinſius *ad Val. Flaccum L. I.* ŷ. 233. 355. Pierius *ad Virgil. Æneid. L. X.* ŷ. 187. en meer anderen. 't welk Servius, lang te vooren, deedt aanmerken, *in Æn.* II. 479. dat de ouden niet *pinna*, maar *penna*, zeiden. Wy keeren noch eens tot ons woord *hen*. Sewel ſchryft, Spraakk. p. 63. dat het vrouwelyke van *Haen*, is *Hen* of HOEN. en p. 64. *'t is aanmerkelyk, dat dit woord* HOEN *van 't onzydig geſlacht is.* Doch ik vind zeer aanmerkelyk dat ik dit leeze by een' Spraakkunſtſchryver. Om nu niet te ſpreeken van *het Wyf:* HOEN betekent zo weinig een *hen*, met uitſluiting van den *haan;* als HOND, een *teef*, met uitſluiting van den *reu*. 't woord HOEN begrypt het ganſche geſlacht, zo wel den *haan*, als de *hen;* gelyk Kiliaen reeds aangemerkt heeft; en ook optemaaken is uit de boven aangehaalde woorden van W. Silvius, zeggende, dat 'er te Algiers veel HOENDEREN zyn, omdatze de eyeren weeten uitte broeyen buiten toedoen der HINNEN.

ŷ. 775. VLIETEN) Hoogvliet, die zich eerſt uit de lieffelyke Bron van een Romeinſch Feeſtwater gedrenkt, naderhand uit den leevenden Spring van Aardsvaderlyken Nectar verzadigd heeft, en nu, als

Digitized by Google

als een waterryke vliet, den Lusthof der Zanggodinnen besproeit, en weergalmen doet op het ruischen van zyne vruchtbaare Dichtader: verzint zich echter in het gebruik van dit woord, mengende *vlieden* en *vlieten* ondereen. want zo schryft hy in de Feestdagen B. I. p. 21.

Terwyl de traanen uit zyn droevige oogen vlooden.

en B. IV. p. 139. (breeder aangehaald boven p. 158.)

Dat langs de kille borst de heldre droppen vlooden.

wederom p. 153. —— *terwyl de traanen hem* ontvlooden. moest zyn, *vlooten*, en *ontvlooten*. Den Gulden Troen 1386. fol. 38. b. *een dropel bloets, die van sinen ghebenediden heylighe lichaem* gevloten *waer*. De Orangie Lelie van Leyden 1607. in 't Refereyn:

Christum, uit wien dat compt 'tlevens fonteyn ghevloten.

J. Revius, Overyss. Sangen en Dichten p. 55.

Als ut een bitter hol het water komt gevloten.

en p. 194. *De groepen wierden drooch, die eerst vol water* vloten. de geestryke Gezine Brit, op 't XLII. Zinneb. van A. Houbraken:

Schoon 't geld haar ruim komt toegevlooten,
't Is oly in de vlam gegooten.

zie Moonens Spraakk. p. 226. en Ten Kate I. Proeve by VLIET.

V. 796. HY TOEFT ALLE ANDEREN MET STAETIGHEIT EN PRACHT) *Toeven* is, volgens Kiliaen, iemand rykelyk, mildelyk en op eene heusche wyze onthaalen. hiervan *Toevelick* en *Toefsaem*, (by hem al *oud* genoemd) *tractabilis*, *facilis*: en het Vlaamsche *Toef doen*, d. i. *Onthaalen*. Doch dit *onthaalen* bepaalt zich niet tot *Spyze*, maar strekt zich uit tot allerlei zaaken, waarmede men iemand voorziet en gemak doet. want zo sprecken de Rederykers van Sout Leeuwen, Landj. 1561. *Dus sal ick by dezen al u behoef doen,*

Met SYDEN CLEEDEREN *sal ick u* toef doen;
Van al uwen gherieve sal ick u paeyen.

Toeven, zegt de Hr. Tuinman in de Fakkel, is *verbeiden*, en ook eenen *vertoevenden* wel onthaalen: en wyst ons naar Genesis XVIII. daar leestmen hoe Abraham zyne Hemelsche Gasten onthaalde; doch het woord *Toeven* is 'er niet te vinden. Ook zou de Hr. Tuinman, voor, *eenen Toevenden onthaalen*, beter, geloof ik, gezeid hebben, *iemand door zyn onthaal doen Toeven*, d. i. *ophouden*. men vindt dit woord doorgaands zo gebruikt, dat het zyne betrekking hebbe op een onthaal met *Spyze en Drank*. Huygens, Korenbloemen B. IX. p. 554.

Aen

Aen Duyvenvoorder ſchouw beraedd' ick my te toeven,
Om my en myn geſpann ſoo tydelick te TOEVEN,
Dat ons een heel ontbyt ſtreckt een' half middaghmael.

J. Cats in den Self-ſtryt p. 6.

Het is wel eer gebeurt, dat Abram quam verkeeren
Hier in des Konings hof, met Sarai ſyn gemael,
Al-waer hy wert getoeft *met vriendelick onthael.*

J. Bapt. Wellekens, Dichtl. Uitſpanningen p. 20.

Terwyl zal ik u, in het hoek je van den haart,
Eens toeven: *'k heb een kruik, van ouds, hier toe geſpaart.*

A. Pels in Horatius Dichtkunſt v. 1153.

Onthaalen hem, doen hem met groote glazen toeven.

in deeze laatſte plaats komt my de betekenis van *Toeven* wat dubbelzinnig voor, en kan verklaard worden door *verbeiden* en door *onthaalen*: hoewel ik 't liever voor 't laatſte zou neemen. Frans van Hoogſtraten Beg. Pelgr. I. 10. p. 50.

Om dat de waerd my rykelyker toefde
Met ſpyze, dan ik wel tot nootdruft hoefde.

Zeer dikwils vindtmen deeze betekenis van *Toeven*, te gelyk met die van *Spyze*, vergeeſtelykt, en van het lighaam overgebragt tot de ziel. Nadrukkelyk zingt de laatſtgenoemde III. 10. p. 244.

Derhalven is 't van noode, datwe in 't leven,
Zo lang 't ons God om laeg belieft te geven,
Van dit gewas niet dan een weinig maer
Genieten, tot wy eindlyk komen, daer
Wy met dit ooft, ons hier alleen te proeven,
In overvloed ons zelven zullen toeven.

R. Anſlo, Martelkroon van Steven p. 22.

Dien troofthoo, die u zelf zoo vierig aan komt zoeken,
En toeft *in 't open hof van 't welig paradys*
By zulk een hemeloegſt van zalige Engleſpys.

Fr. de Wael, Gods vaderlicke Ingewanden p. 11.

Dat onſe ziele mocht hier hebben haer behoeft,
En oock hier namaels ſou ſyn ryckelick getoeft.

Onze Dichter in de Altaergeheimeniſſen B. I. p. 22.

Daer Godts gena haer gaſten aen zou zetten,
En toeven, *op een zonderlinge wys*
Met voorgebeelde en langbeloofde ſpys.

en

en B. III. p. 119. *En* toef *zyn ſchaer:* t. w. met *Offerdrank en Spyze*, die even voorgaan: *enz.* Naar den oorſprong van dit woord, die my noch niet klaar is, luſt het my nu niet te zoeken. dat het genomen zou zyn voor *iemand doen toeven*, d. i. *ophouden*, of *doen wachten*, dunkt my ganſch niet aanneemelyk. meer overeenkomſt ſchynt het my te hebben met dat *Toeven*, 't welk Kiliaen vertaalt door VLEIEN: waartoe ook lichter te brengen is het *Toef doen met zyden kleederen*, boven uit de Rederykers van Sout-Leeuwen aangehaald. En dus kanmen 't in een' ruimen zin neemen voor iemand allerlei vermaak doen, zacht zetten, koeſteren en *troetelen:* welk laatſte De Decker meer dan eens met *Toeven* te ſaamen voegt, ſpreekende onbepaaldelyk van allerlei *Lyfsvermaak*, dat de Ryken, door middel van 't geld, genieten; Lof der Geldz. p. 109.

Veel van myn LYFSVERMAECK *te ſnorken en te ſnoeven,*
Waer meê myn' Munte en Ick u TROETELEN *en* toeven,
Is niet der pyne waert — En pag. 212.
Zoo zult ghy u van elck zien TROETELEN *en* toeven.

zo ontmoetenwe 't ook van allerlei *Lyfsvermaak*, by Kamphuizen, Stichtel. Rymen p. 50. over Pſ. 49.

't Is wel zoo, terwyl hy leven; en, door weeldig zich te toeven,
's Levens luſten *noch mach proeven,*
Zal hy daar op zich vertrooſten; en, te ſtaan na LYFSVERMAAK,
Roemen als een fraaye zaak.

De Decker noch eens p. 105.

Zoo 't mynen Plutus luſt hem vriendelyck te toeven.

in eene omgekeerde betekenis gebruikt het A. Byns B. II. Ref. 4.

Op dat andere dieſe ſoe ſaghen toeven
Mochten leeren ſghelycx te doene ſchouwen.

die waaren dan *kwaalyk getoeft*, gelyk Brootdronckenen Jan van zich zelven zegt, in de Factie van 't Marien Cransken van Bruſſel 1561.

Sy hebben met netelen deurtout myn leden,
En my betreden, en qualyck ghetoeft.
Ick ken de Cruyen nu, ick hebſe gheproeft.

¥. 823. MOOGHT KYKEN EN ERVAEREN). *Ervaaren* is *Ondervinden.* hier zal *kyken en ervaaren*, betekenen, door het gezigte bevinden waar te zyn. Veelen kennen van dit Werkwoord nu niet anders dan alleen het Deelwoord des verleedenen tyds. zo gebruiken wy noch alleen

Digitized by Google

Verweed, van 't oude *Verweeden*; en *Verwaand* van *Verwaanen*, waarvan zie boven VI. 118. zo is ook *Vermaard* van *Vermaaren*, het welk noch somtyds by Hooft, en in Horat. Dichtk. door Pels vertaald, voorkomt. de laatste wordt hierover ten onrechte berispt van J. Oudaen, die anders zelf ganschen niet vreemd was van oude en nu geheel verouderde woorden. Van deeze oude Werkwoorden komt *Ervaaren* noch het meeste voor; ook by onzen Dichter, als noch eens in dit Werk IV. 1024. in Virgil. p. 255. *het zy iemant, in vrede of in oorloogh en 't harnas, zyne trouw* ervaren *hebbe*. en elders. Z. Heyns in Bartas I. 4. p. 167. *so w' ervaeren*. en 6. p. 264.

— — — *van daer is 't datw'* ervaren
Door 't slaen van onsen pols de sieckt oft ons welvaren.

J. de Decker Lof der Geldzucht p. 140.

— — *door kracht van dadelyck* ervaren.

Willem Spiring, Spiegel die niet vleid p. 7.

't Is my genoeg, als ik die waarheid heb ervaaren.

J. van Braam, op 't overlyden van D. van Hoogstraten:

Opdat uw Zanggodin, by 't groeijen van de jaaren,
Door minder last gedrukt, verpoozing mogt ervaren.

P. Boddaert, Sticht. Ged. p. 20. *Als ge eens* ervaart
Wat schat aan zulk een heilkeur vast is.

en ik kan niet zien, dewyl deeze woorden, *ervaaren*, *vermaaren*, enz. goed Duitsch zyn, waarom wy de zelven niet somtyds zouden mogen, en zelfs tot sieraad zouden konnen gebruiken. Zie omtrent dit zelfde woord iets anders, dat meerder verouderd, en nu niet te volgen is, in onze Aantek. B. XIV. ℣. 215.

℣. 828. WIEN DIT DEERDE, EN NIET VERDUWDE) het geene wy in 't begin onzer Aantek. hierboven ℣. 602. zeiden, heeft ook hier plaats. een verstandig Leezer ziet wel, dat Vondel dacht, WIEN *dit deerde, en* DIE DIT *niet verduwde*. maar die zich stiptelyk aan de letter houdt, zal zeggen, datmen 't niet anders kan neemen, dan of 'er stondt, WIEN *dit deerde, en* WIEN DIT *niet verduwde*. en het is, met één woord, de schuld des Dichters, die niet alleen den *Nominativus* DIE, maar ook den *Accusat.* DIT, voor het Werkwoord *verduwde*, hadt moeten uitdrukken. Boven, B. V. ℣. 152. zagen wy DIE, daar 't geheel overtollig was. kosten wy 't vandaar hier verplaatsen, wy zouden 't doen. Ook hebben wy II. 154. verscheidene plaatsen aangemerkt, daar

daar 't woord Hy vergeeten was. Dewyl zulke onbeschaafdheden den styl zeer ontluisteren, en nochtans zeer gemeen zyn, mogen wy de zelven niet stilzwygende voorbygaan. want zolang onze Dichters dit niet vast hebben, kanmen 't hun niet genoeg erinneren. Dit Betrekkelyke Voornaamwoord DIE [*Qui*] wordt meermaalen by onzen Dichter kwaalyk uitgelaaten. zo schryft hy, buiten dwang der voetmaat, in Virgil. p. 288. *Ghy*, WIEN *het noodlot, van wegen uwe oude en afkomst, dit toelaet, en* * *van goden wordt aengezocht:* eveneens als boven; voor *en* DIE *van goden*, enz. omdat de voorgaande *Dativus*, WIEN, in 't vervolg de plaats van den *Nominativus*, DIE, geenszins kan bekleeden. Die meer toelegt, om zynen styl zuiver en eenvoudig te doen voorkomen, dan om alles na te doen, wat beroemde mannen hebben voorgedaan; zal dit zekerlyk niet naarvolgen: hoewel 'er, niet alleen by ons, maar ook in het Latyn voorbeelden van te vinden zyn. Onder de laater Schryvers, die zich, even als Vondel hier, uitgedrukt hebben, vind ik Nicolaus Parthenius, *Nauticorum Lib. II. p.* 64.

Sed QUIBUS *est animus major*, * *temnuntque pericla.*

dit is of wy zeiden:

Maar WIEN *een edler hart te beurt viel, en* * *gevaaren*
Verachten —— voor, *en* DIE *gevaaren verachten.*

en Andreas Alciatus, *Emblem. LXXI.* van de Nyd:

QUAM *macies & pallor habent*, * *spinosaque gestat*
Tela manu. —— daar ik, zo 't myn werk waar, liever zou geschreeven hebben, QUAE *gestat*, of, met het koppelwoord, QUAE*que aptat adunca Tela manu;* neemende *manu*, op de wyze der Ouden, in den derden Naamval. Veel vreemder evenwel kwam het my voor, toen my Vossius eerst leerde, dat de Oude Latynen die zelfde *Ellipsis* of Uitlaating, in hunne schriften niet altyd vermyd hebben: *somtyds* (schryft hy, *De Arte Gramm. Lib. VII. cap.* 55.) *wordt het* Betrekkelyke *Voornaamwoord, wanneer 't eens uitgedrukt is, naderhand verzweegen; en veel zo verzweegen, dat het in een'* ANDEREN *Naamval moet aangevuld worden.* Dit bewyst hy met een plaats van Sallustius, *in Jugurth. cap.* 101. daar die schryver zich op deeze wyze uitdrukt, volgens de aanhaaling van Vossius: *Dum equites praeliantur, Bocchus cum peditibus*, QUOS *filius ejus adduxerat, neque in priore pugna adfuerant, postremam Romanorum aciem invadunt.* doch twee zaaken merken wy, in deeze woorden, aan. de Eerste is, dat zy, by den schryver zelf, volleediger voorkomen, aldus, *neque in priore pugna, in*

Digitized by Google

itinere MORATI, *adfuerant.* welke woorden, *morati in itinere*, volkomen uitdrukken den *Nominativus*, dien wy, in de eerſtgemelde plaatſen, wilden uitgedrukt hebben in het Voornaamwoord, *Qui*, of *Die:* want daar ontbreekt en het Voornaamwoord, en de geheele *Nominativus;* doch, by Salluſtius, alleen het Voornaamwoord, en geenszins de *Nominativus.* Maar de Tweede zaak, die wy hier aanmerken, is deeze; dat de woorden van Salluſtius konnen verklaard worden zonder eenige buitengewoone *Ellipſis* te onderſtellen; t. w. wanneer wy die woorden, daar het op aankomt, beſluiten in eene *Parentheſis*, of tuſſchen-twee haaken; op hoedaanige wyze zy den volgenden zin in onze taale volkomen uitleveren: *Terwyl de Ruiters handgemeen waaren, viel Bacchus met de voetknechten,* DE WELKEN *zyn zoon derwaarts geleid hadt (ook waaren* ZY *by den voorgaanden ſlag, in den aantogt opgehouden zynde, niet tegenwoordig geweeſt) in de achterhoede der Romeinen.* en, dewyl 'er op die wyze niets in de woorden van Salluſtius ontbreekt, zoude ik zeer overhellen tot deeze verklaaring. Maar Voſſius zegt, dat dit zelfde gemeen is in de ſchriften van Jul. Cæſar, en van A. Hirtius Panſa: welke Hirtius de ſchriften van Cæſar vervolgd heeft; en door hem tot het Burgermeeſterſchap van Rome verheven zynde, geſneuveld is in een' veldſlag tegen M. Antonius, in 't zelfde jaar, waarin onze Dichter, Ovidius, geboren werdt. Het heeft ons geluſt, dit zeggen eens te onderzoeken; en zie hier wat ons daarin is voorgekomen. by Hirtius heb ik alleen deeze eene plaats aangemerkt, *De bello Afric.* naby 't einde, daar hy ſchryft: *Leptitanos,* QUORUM *ſuperioribus annis Juba bona diripuerat, & * adſenatum* queſti *per legatos, atque arbitris a ſenatu datis, ſua receperant, tricies centenis millibus pondo olei in annos ſingulos multat.* welke woorden daarin met die van Salluſtius overeenkomen, dat 'er ook de *Nomin.* uitgedrukt is, in *queſti:* doch hierin verſchillen, dat de *Ellipſis* door geen *Parentheſis* is weg te neemen: tenzy men, in plaatſe van, ET *ad ſenatum*, leeze, SED *ad ſenatum.* Op de zelfde wyze vind ik den *Nominativus* IS uitgelaaten by Cæſar, *De bello Gall. Lib. I.* daar hy zich aldus uitdrukt, van zich zelven ſpreekende: *Helvetii, omnium rerum inopia adducti, legatos de deditione ad eum* [Cæſarem] *miſerunt: qui* [legati], *quum eum* [Cæſarem] *in itinere conveniſſent; ſeque ad pedes projeciſſent; ſuppliciterque locuti, flentes pacem petiſſent; atque * eos* [legatos] *in eo loco, quo tum eſſent, ſuum adventum expectare juſſiſſet, paruerunt.* Deeze plaats behoort tot die Duitſchen, voorheene gemeld; daar

Digitized by Google

daar HY vergeeten was, welk woord ook hier, in eene letterlyke vertaaling zou ontbreeken. doch, zonder ons daarmede optehouden; indien Cæsar voor ATQUE *eos*, geschreeven hadt ISQUE *eos*, zou dit gebrek vervuld geweest zyn. en wie weet of hy zelf zo niet geschreeven hebbe? zeker is, dat zulke uitlaatingen niet overeenkomen met die zuivere eenvoudigheid, die alom in de schriften van Cæsar doorstraalt; en van hem, gelyk Vossius in 't gemelde hoofdstuk zelf getuigt, ten uiterste gezocht werdt. zodat hy ook doorgaands liever een woord tweemaal wilde uitdrukken, dan eens overslaan, als in deeze bewoording; *Dat de* dag *aanstaande was, op welken* DAG *men het kooren behoorde uit te deelen;* en diergelyken, die misschien honderdmaal by hem voorkomen: ook by Hirtius, wiens schriften, gelyk zy weeten, die de zelven geleezen hebben, op veele plaatsen gebrekkig zyn, en vry wat van den tyd geleeden hebben. tot een staaltje diene het volgende *de bello Hispan: Duo reliqui, qui ex eis fugerunt, Cæsari rem gestam detulerunt: & speculatores ad opidum Ateguam miserunt.* daar ook een *Nominativus* ontbreekt, doch onmogelyk ontbreeken kan: waarom Glandorpius oordeelde datmen voor, *& speculatores*, behoorde te leezen *Ursonenses vero speculatores*, &c. welke verandering wat grooter is dan die van *atque* in *isque*, of van *et* in *sed*. Dat, aan den anderen kant, ook dees schryver meer hieldt van een woord te herhaalen dan geheel te verzwygen, blykt uit dit voorbeeld, *de bello Afric: Jubam regem —— ad* OPIDUM *adcucurrisse, atque adveniente multitudine circumdata,* EO *potitum: omnibusque* EJUS OPIDI *incolis ad unum interfectis, dedisse* OPIDUM *diripiendum delendumque militibus.* daar hy korter hadt konnen schryven, *omnibusque* EJUS *incolis*, en noch korter, *omnibusque incolis*, zonder de minste vreeze van gebrek of duisterheid. Tot noch toe dan houden wy 't daarvoor, dat die plaatsen, by zulke schryvers, als Cæsar, Hirtius en Sallustius voorkomende, waarin het tweede *Relativum* in een' anderen Naamval, dan 't eerste, moetende genomen worden, verzwegen is, of anders te verklaaren, of door mishandeling, 't zy van den tyd, het zy van de uitschryvers, bedorven zyn. En tot besluit zullen we hier eenige weinige plaatsen byvoegen, waarin deeze Schryvers, Cæsar en Hirtius, zich zo uitgedrukt hebben, gelyk wy oordeelen, datmen altyd behoort te doen. Cæsar de bello Gall. Lib. I. *Esse nonnullos,* QUORUM *auctoritas apud plebem plurimum valebat,* QUI *privati plus possent quam ipsi Magistratus.* en een weinig te vooren: *Qui summo magistratu praerat,* QUEM *Ver-*

Digitized by Google

gobretum appellant Ædui, QUI *creatur annuus.* in het Tweede boek: *equites Treviri*, QUORUM *inter Gallos virtutis opinio eſt ſingularis*, QUI *auxilii cauſa à civitate miſſi*, *ad Cæſarem venerant.* Hirtius, van den Afrik. oorlog: *ad opidum Ruſpinam*, *in* QUO *ipſe præſidium habuit*, *&* QUOD *primum ad amicitiam ejus acceſſit.* en zo elders. Ja het zelfde Voornaamwoord, in den zelfden Naamval tweemaalen uitgedrukt, vindenwe meer dan op eene plaats; Cæſar de B. G. lib. I. *idem Cæſar facit*, *equitatumque omnem —— præmittit*; QUI *videant*, *quas in partes hoſtes iter faciant:* QUI, *cupidius noviſſimum agmen inſecuti*, *alieno loco cum equitatu Helvetiorum prælium committunt.* & lib. VI. *circa Hercyniam ſilvam*, QUAM *Eratoſtheni & quibusdam Græcis fama notam eſſe video*, QUAM *illi Orciniam appellant.* ENZ. Doch laat ons, om verſtaan te worden, weder Duitſch ſpreeken; en overgaan tot een beknopt onderzoek van eenige plaatſen, die my nu en dan zyn voorgekomen, en niet recht in den haak ſcheenen te zyn; omdat de Voornaamwoorden, thans ons onderwerp, of kwaalyk verzweegen, of niet wel uitgedrukt zyn. Ik lees by G. Brandt, in de Ruiter B. III. p. 115. *hy kreeg een kleene Turkſche roofbark in 't gezigt*, DIE *hy najoeg*, *en hem ontroeide:* moeſt zyn, *en* DIE *hem ontroeide*; want het *die*, 't welk Brandt uitdrukt, is de Eerſte, 't geen hy verzwygt, de Vierde Naamval: gelyk in het mannelyk geſlacht klaarer doorſteekt: *een Turkſche roover*, DIEN *hy najoeg* (of beeter najaagde) *en* DIE *hem ontroeide.* waaruitwe geleerd worden, dat, wanneer de Naamvallen verſchillen, het Voornaamwoord, ſchoon uit de zelfde letters beſtaande, ook tweemaalen moet uitgedrukt worden. De Hr. Hooft merkte dit reeds aan in zyne Waarneem. §. 20. vraagende: *Zy ſtelden* HEM *op 't ſtadthuis*, *ende wacht by. hier is* HEM *eerſt* Accuſatyf, *daar na* Datyf; *mag dit beſtaan?* 't is waar, hy antwoordt zelf op die vraag niet: doch zo hy geoordeeld hadt, dat het beſtaan koſt, hy zou 't niet gevraagd hebben. Het rechte antwoord, dat 'er op paſt, geeft ons de Hr. Ten Kate in zyne oordeelkundige Aanmerkingen op die Waarneemingen, zeggende: *Myns oordeels t'eenemael verwerpelyk*, *vermits de denkbeelden verwarrende.* het welk wy gaarne onderſchryven. doch konnen nu niet begrypen, dat die Schryver, na het vellen van zulk een vonnis, in zo duidelyke termen, zyner penne hebbe laaten ontvallen deeze woorden, 'T GENE *den Lezer hier in baten kan*, *geve God zynen wasdom:* de welken te vinden zyn in het ſlot der Voorrede, die hy geſteld heeft aan het hoofd van Theotimus of De Weg tot Heil,

Digitized by Google

Heil, beſchreeven door den zoon zyns Broeders. Zyne woorden zyn tweeledig: (1) *'t Gene den leezer baten kan*, (2) *geve God zynen wasdom*. zo wy 't eerſte lid laaten; hadt hy in het tweede dienen te ſchryven, DAARAAN *geve God*, enz. laaten wy het tweede onveranderd, zo behoorde het eerſte aldus geſteld te zyn, AAN *'t geene den Lezer*, enz. een van beide was noodig; doch 't laatſte beſt. maar wy ſcheiden hiervan, omdatwe geen' luſt hebben breed te weiden in het beriſpen van een' Schryver, die dit met anderen gemeen heeft, dat hy kan dwaalen; maar ook dit byzonder heeft, dat hy zyner moedertaale meer dienſt gedaan heeft, dan veele anderen te ſaamen. George Wetſtein zegt in Erik. *Act.* I. *ſc.* 2.

Wie hadt gedacht dat oit Ulrica zou verachten
DIEN; *toen wy 't leger van haar' vader onderbragten*,
Haar heeft geredt, en voor geweldt en ſmaat bevryd?

eigelyk hou hier het betrekkelyke Voornaamwoord *die*, of *de welke* ontbreeken, in den eerſten Naamval; want zo moetmen ſpreeken, *verachten* DIEN, DIE *haar heeft gered*. doch wy zullen nader by de meening des Dichters blyven, alswe zeggen, dat hy, voor DIEN, hadt moeten ſchryven, DIE: want *verachten* DIE *haar heeft gered*, kan mede wel gezeid worden, en is zelfs zeer gemeen. 't Verſchil tuſſchen DIEN en DIE is hier grooter dan 't ſchynt, en meer dan van eene letter; zynde geheel andere woorden. DIEN is het *Demonſtrativum* EUM of ILLUM; dat hier verzweegen kan worden: DIE is het *Relativum* QUI; dat noodzaakelyk uitgedrukt moet worden. Zeerna komt hiermede overeen, 't geenwe leezen by Vondel, in 't begin der Opdragt van Joan. den Boetgezant:

Gebeurde 't oit voorheen, gelyck men zeght, dat naemen
MET DIENZE DROEGEN, *en hunn' aert en daeden quaemen*

Te ſtemmen — — voor, *Met* DIEze *droegen*; en dit wederom voor, *met de geenen dieze droegen*. Want ook na een *Præpoſitie*, of Voorzetſel, mag het *Demonſtrativum* worden verzweegen, als 'er het *Relativum* aanſtonds op volgt. zo zegtmen, *ik lach met die my haat*, d. i. *met hem*, of, *met den geenen, die my haat*. enz. Op eene andere wyze vind ik den *Accuſat.* DIEN, *Eum*, kwaalyk uitgelaaten by G. Brandt, Vreedz. Chriſten p. 183.

WIE *anders hier gelooft, en 't valſch geloof beleeft*,
VERWYST *Godts ſtem ten poel, daar 't vuur geen einde heeft.*

daar hy noodzaakelyk (om nu de minſte verandering te maaken) voor

Wie

Verwyſt, hadt moeten ſchryven DIEN *wyſt*, of *doemt*. want behalve dat het altyd dubbelzinnig voorkomt, wie hier *verwyſt*, en wie'er *verweezen wordt?* zo was ook deeze dubbelzinnigheid noch meer te vermyden, omdatze ons hier in gedachten brengt iets, het welk niet gedacht kan noch mag worden. want, indien wy de woorden van Brandt, volgens hunne natuurelyke ſchikking, opvatten, zo zullen zy betekenen, AL WIE (*quicunque*) *hier anders gelooft*, DIE (*is* of *idem*) *verwyſt Gods ſtem*. enz. Eindelyk ſtaat ons hier noch iets aan te roeren, dat wel nu by onze beſchaafde Schryvers en Dichters niet gevonden wordt, maar zeer gemeen was in de verleedene eeuw, en ook in deeze noch niet geheel uitgebannen is, gelyk het behoorde te zyn. het beſtaat hierin; datmen veeltyds een Voorzetſel zo geplaatſt ziet, dat 'er in de ganſche redeneering geen woord te vinden is, waarmede het vereenigd en te ſaamen gevoegd kan worden: voor *in 't welke* zegtmen *waarin;* voor *van dien*, *daarvan*, enz. maar die Dichters wederom zeiden voor *waarin*, alleen *in;* voor *daarvan*, alleen *van*, enz. gelyk klaarer uit de volgende voorbeelden te zien is. zo lees ik by den anderszins netten en zeer taalkundigen Kamphuizen, Stichtelyke Rymen p. 57.

De ſchoone Peerl is 't pad na 't eeuwig Leven,
'T WELK *menig menſch noch vind, noch* VAN *en weet.*

't welk niet, dan met groote verandering, te verbeteren is. de kortſte weg, zo 't my nu toeſchynt, is deeze:

DAAR *menig noch* NAAR *zoekt, noch* VAN *en weet.*

op een andere wyze ſchryft Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 4.

Daer andre haeren inckt verſchreeven aen Tyrannen,
Aen Lof van Phalaris, van grouwelycke Mannen,
Van Vliegh, van Kaele kop, van Eſels, van de Koorts
Die om den vierden dagh ontſteeckt haer langhe toorts,
En haeren arbeyd, tyd, en kaerſſen AEN verloren.

hoe gy deeze woorden ſchikt en herſchikt, daer is niets in, waarmede het Voortzetſel AEN kan vereenigd worden. moeſt weezen:

DAER ZY *haer' arbeyd, tyd, en kaerſſen* AEN *verloren.*

J. Ouzeel, op de Dood van Ger. Joh. Voſſius:

En ſpreekt; Gy waert die geen IN WIEN *ik my betroude,*
O Voſſius, en al myn eenig' hoop OP *boude.*

waarvoor hy beter zou geſchreeven hebben:

O Voſſius, en DAER *ik al myn hoop* OP *boude.*

of

Digitized by Google

of in het eerſte vaars, voor *in wien*, WAARIN. in dien tyd was dit zeer gemeen; maar ook noch in deeze eeuw ſchreef de Hr. Frans van Bochoven (zie de gedichten van J. de Haes p. 688.)

Zuzanna, pluk nu de laurieren,
Om deze dichters MEE *te ſieren.*

voor, *om* DAER *dees dichters* MEE — of beter, *om deze dichters te verſieren:* want noch *mee*, dat, alleen, gebrekkelyk is, noch *daer mee*, is hier noodig. Doch het zy voor deez' tyd genoeg. andere gerechten, uit de zelfde keuken, zullenwe u opdiſſchen, een weinig laager op ŷ. 1045.

ŷ. 898. ZY HAKTE WARMOES) 't woord *Warmoes* is lang bekend geweeſt. de Liſchbloeme van Mechelen 1561. in 't Factieliedeken:

Ghy claddekens fier, jent in 't beſtier,
Die 't groen wermoes *vercoopen.*

dat zyn, die wy noch heeten, *warmoezierſters.* in de Factie van 't Marien Cransken van Bruſſel: *Coolen*, warmoes, *geplant te Meye.* Tregement der gheſontheyt 1514. c. 5. *coude* warmoeſen, *als latue, vorceleyne, ende dierghelijcke.* Leg. van St. Bernardus 1478. fol 176. c. *deſe die preyde eet int* wermoes, *en ſel mi niet verdriven.* Bart. Engelsman 1485. B. XVII. c. 116. Olus *dat is* Warmoes — *men plach die luden mit appelen ende mit* warmoes *te voeden voer die diluvi — alle graſighe dinghen, die inder aerden waſſen, diemen coken mach ende eeten, die heyten* olera *dat zijn* warmoezen. *nochtans int ghemeyn ſo heytmen* COLEN warmoes, *ende is een cout cruut*, enz. in den Delfſchen Bybel 1477. Spreuk. XV. 17. *Het is beter ghenoot te ſijn tot* warmoes *mit minnen; dan met hatyen tot eenen vetten calve:* by de onzen, *groen moes.* En Jeſ. I. 8. *als een hutte in een* warmoes *hof.* Enz. In het gemeene gebruik betekent *Warmoes* nu by ons wat anders in den *tuin*, dan op de *tafel:* in den *tuin* is het allerlei groente, behoorende tot den *Moestuin;* welke *Moestuin* weder, als hy een' Boer toekomt, die zyn groente ter markt brengt, genoemd wordt, *Warmoestuin.* op de *tafel* is 'er ſlechts eene ſpyze, die daar *Warmoes* heet, bereid van *gehakte groenzen*, enz. onze Dichter ſchynt daar op te doelen, zeggende, *zy hakte warmoes.* Maar wat zal nu *warmoes*, in zyne eerſte en grondbetekenis beduiden? dit is ganſch niet klaar. de Hr. Ten Kate II. deel p. 49. leidt de eerſte greep van dit woord af van *Warren, verwarren*, en dus *War-moes*, als zynde een rommelzode van allerhande

Digitized by Google

Spys-groente ondereen gehakt en gekurven. Kiliaen van *Warm*, by hem *Waerm*; en ſchryft zelfs om die reden, voor *War-moes*, altyd *Waerm-moes*, zeggende: *Dat de groenten, niet alleen gekookt en gaar, maar ook koud en raauw*, Waerm-moes *heeten*: ter beveſtiging van dit zeggen, brengt hy by de woorden van Jodocus Badius Aſcenſius, over Perſius, *Sat.* III. ℣. 111. *poſitum eſt algente catino Durum olus*: Hy wil (zegt Badius) warme groente genuttigd hebben: daarvan (*inde*, zegt hy) noemen de Vlamingen het *moes* WARM, ook dan als 't noch KOUD is. Beuzelingen! Voorlang was ik van gedachten, ja hield my verzekerd, dat *War* of *Waer*, in *Warmoes* of *Waermoes*, gelyk K. v. Mander ſchryft in Virg. Landtwerck B. IV. p. 153. alleen moeſt gebragt worden tot *Waaren*, *bewaaren*, enz. Zekerlyk, *Warmoes* is *Tuinmoes*: en in deeze woorden *War* en *Tuin*, van eene betekenis. want *tuin* eigelyk is de *heining* of *hegge*, tot *bewaaring*, en affluiting van den Hof (zie onze Aantek. I. 383.) Zo kanmen ook *War* verklaaren als *weer*: welk *Weer*, eveneens als *Tuyn-haghe*, door Kiliaen genoemd wordt, *Sepimentum*, *Septum*, *Vallum*. Dit worteldeel WAR is in meeſt alle taalen nu bekend, maar eerſt geſprooten uit het Oude Teutſch. Abr. Mylius *Archæol. Teuto*; *WARDAN*, [*is*, zegt hy] *oud Teutſch*, *'t zelfde met* WARAN, *d. i.* Zien *en* Bewaaren; GUARDAR *zeggen de Ital. en Spanj. en* GARDER *de Franſchen*, enz. Nu is 't zeker, dat dit woord al voorlang by ons overgebragt is tot afgeſlootene *Tuinen* en *Dierperken*. in de eerſte betekenis zeggen wy noch *Gaarde*, en *Boomgaard*, enz. welk *gaard* wy niet, gelyk ſommige Fransgezinden miſſchien denken, ontleend hebben van 't Franſche *jardin*, een *Tuin*; integendeel 't Fr. *jardin*, is gemaakt van het oud Duitſche *Garden*, d. i. *Bewaaren*; gelyk de voortreffelykſten onder de Franſche *Etymologiſten*, Menage en Caſaneuve, zelfs belyden. in de tweede betekenis van *Dierenperk*, hebben wy 't noch in *Warande*, in 't Latyn der middenſte eeuwen geheeten *Warenna*, van welks oorſprong Du Cange aldus ſchryft: *de geleerden leiden doorgaands het woord* Warenna *af van 't Saxiſche* WERJAN, *of Hoogd.* WARHEN; *omdat de Dieren in de* Waranden *als* beſchermd *en* bewaard *worden, en der zelver jagt allen verbooden is, uitgezeid alleen den Eigenaar*. wy zullen, zonder meer om te haalen, beſluiten, dat *Warmoes*, zo genoemd is, omdat het achter een WEER dat is *heining* of *ſchutting*, als *bewaard* en *beſchut* wordt, en het *plukken* des zelfs niemand vryſtaat, dan den eigenaar.

Lang na ik dit geſchreeven had, viel my, onder het doorblaaderen van

van het Gloſſ. van Lipſius, eene andere bedenking in; die wy hier byvoegen. ik lees daar: Muos, *eſca*, *cibi*. *nos pro Olere*. d. i. Moes *voedſel*, *ſpyzen*. *wy* [gebruiken 't] *voor Groente*. (zie breeder van dit woord Fr. Junius, *Gloſſ. Gothic*. in Mats, en Wachterus *Gl. Germ*. in Speise.) verder lees ik by Lipſius: Wirte, *holera*, & Wurti, *herba*. *inde* Wirteſpurgum, *Herbipolis*. d. i. Wirte, *groenten*, *en* Wurti, *kruid*. *hiervan* Wirtsburg [een ſtad in Duitsland, in 't Latyn genoemd] *Herbipolis*. Kiliaen noemt deeze ſtad ook *Artaunum*, *Arctavium*. *Herbipolis* is, of wy zeiden, *kruidſtad*. Alswe nu deeze woorden, *Wirte* en *Muos* te ſaamen voegen, kan 't ſchynen, dat daaruit de naam van *Warmoes* zynen oorſprong hebbe. het welk dan eigelyk zou betekenen, niet, gelyk wy 't eerſt verklaarden, *Tuinmoes* (of *Tuinſpyze*): maar, gelyk wy boven zagen dat de Hr. Ten Kate het noemde, *Spysgroente* (*ſpys van kruiden*, of *eetbaar kruid*). Al wat nieuw is, heeft doorgaands iets, 't welk ons behaagt. en zo ging 't my hier. doch het eene tegen het andere geleeken, vind ik, dat dit laatſte meer tegenſpraak onderworpen is, dan het eerſte: want *Wirt* en *Wurt*, verſchillen veel van *War* en *Waar*; welke laatſten niet verſchillen van het Zaakl. deel in *Wardan*, *Waran*, en *Bewaaren*. Maar vooral beveſtigt my in myn eerſte gevoelen Fr. Junius, *Gl. Goth*. in Gards, doorgaands van Ulphilas gebruikt in de betekenis van *huis*. Onder anderen ſchryft Junius, dat hy in een treffelyk Handſchrift der vier Euangeliſten (t. w. in 't A-S.) gevonden heeft Matth. XXI. 33. *Geard* of *Heage*, d. i. *Gaarde of Haage*, voor 't Lat. *Sepimentum*, het welk de onzen een *Tuin* noemen, en op den kant verklaaren door *heining*, of *hegge*. waarna hy in 't breede aantoont, dat *Gaarde* eigelyk is de *heining*, en naderhand overgebragt tot den *Hof* zelven; eveneens als 't woord *Tuin*, enz. het zelfde dat wy boven reeds gezeid hebben. hy toont verder, dat ook in andere taalen, en zelfs ook in andere woorden, de benaaming van de *heining* is overgebragt tot den *Hof*. zyne woorden zyn te veel, om de zelven hier by te voegen: doch wy durven den Leezer wel aanraaden de plaats zelve naar te zien. Dewyl dan de G en W hier alleen wiſſelletters zyn, en *Gaarde* in zyn' oorſprong niet anders betekent dan *Weer*, en deeze beide overeenkomen met *Waar*, in *bewaaren*; zo beſluitenwe voor 't laatſt, dat *Warmoes* of *Waarmoes*, niets anders betekene dan *Tuinmoes*; 't welk binnen beſlooten *Tuinen*, *Haagen*, of *Weeren*, *bewaard* wordt.

Digitized by Google

ŷ. 913. DE GODEN LEGGEN AEN DEN DISCH) eigelyk, op de wyze der Ouden. Hoogvliet, Feeſtd. B. V.

Niet lang daarna lag *zich 't gezelſchap aan den* diſch.

(moeſt zyn, *lei zich.*) Hooft in Paris oordeel p. 586.

— *terwyl zy* laagen *Ter* tafele —

en zo meer anderen. Onze Dichters zeggen nu ook, ſchoon van de Ouden ſpreekende, ZITTEN *aan Tafel:* zie boven B. VI. ŷ. 238. Doch men weete ook, dat de oudſte Romeinen *zittende* aten, 't welk zy, volgens 't ſchryven van Varro, deeden in naarvolginge van die van Sparte en Creten.

ŷ. 921. AEIERS) maar boven ŷ. 359. *eiers.* hier weder ŷ. 923. *berkemaier:* maar *berkemeier* XII. 316. noch eens hier ŷ. 920. *cikoray:* waarvoor Z. Heyns ſchreef *chicorey*, in Bartas I. 3. p. 126. 't ſchynt dat Vondel, dit ſchryvende, meer dan hy gewoon was overhelde naar de ſpelling van *ay*, voor *ey*. de Ouden kenden die van *ay* niet. hoe gemeen die in de ſchriften van Hoofd zy, weet elk. hy hadtze waarſchynelyk geleerd van de Kamer in Liefde Bloeyende, in welker Tweeſpraake 1584. men onder anderen p. 35. leeſt: *in* AY *is de* A *kort, zo ghy hoort in* lay, hay, kay, blay; *enz.* in de Opdr. van dat werk leeſtmen ook *wainigh*, enz. Ik twyffel zeer of *ay* voor *ey*, niet een *dialect* zy, den Amſterdammeren voorheenen zonderling eigen: gelykmen daar, voor den *Schreierstooren*, in een' ouden ſteen, noch leeſt, *Schrayers houck:* enz. Vergelyk zo 't u luſt, het aangetekende, omtrent het woord *Klei*, B. I. ŷ. 664. en voeg hier noch by, dat de Oude Vlaamſche Schryvers, by de welken het zuiverſte Neerduitſch moet gezocht, en kan gevonden worden, altyd ſchreeven *ey*, en deezen tweeklank noit vermengd hebben met *ay*.

ŷ. 932. HET AFGESLAEFDE PAER) *Afgeſlaafd* is, die zolang *geſlaafd* heeft, dat hy ganſch vermoeid, of, gelykmen zegt, *af* is. Antonides, Yſtr. p. 61.

En afgeſlaeft *voor ploeg en karre in hun garreelen.*

Moonen, Heil. Herdersz. p. 67. — *de lantman*, afgeſlaeft

Door zynen arbeit —

Slaaven is eenen geduurigen, zwaaren, en als een' *ſlaafſchen arbeid* doen. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 2. *waardoor de menſch — naar heerſchappy dingt, om een ſlaaf te worden; en* ſlaaft *om te heerſchen.* zie ook

Digitized by Google

ook onze Aantek. B. II. ŷ. 110. aan 't einde.

ŷ. 986. TOT DAT DE SCHORS HEN KLEEDE) tot dat de boomschors hun lighaamen geheel overdekte. Doch het menschelyke *lighaam* zelf voert dikwils den naam van *schors*; als waarin het edelste gedeelte van den mensch, dat is, de Ziel, zich verbergt en huisvest. Moonen, Herd. p. 47. — *in de* schors *der menschen niet geleden.* by Hooft in Bacto *Act.* II. zegt de oude Katmeer:

— — — *ô gemaalin, uw' deughdt*
My, in dees' dorre schors, *herscheppen doet een' jeughdt.*

J. de Haes in dat Werk van wonderlyke verkiezing, ik meen Judas B. I. p. 10. van den Duivel:

Met hem en zyn gebroet uit 's lichaems schors *te jagen*
Van mensch en dier, die hy niet laten kan te plagen.

ŷ. 1040. TEN STROTTE BLOET UITGIET) lees hier, gelyk in de voorgaande uitgaaven, *ten strote:* schoon ik evenwel geloof, dat de meesten nu zouden schryven *strotte.* Kiliaen, STROTE *is* Storte, *jugulus, jugulum.* zie daar in 't kort de *Etymologie* van dit woord aangeweezen. Plantyn, STROT, *Strote*, of *Stroot.* J. Revius, Jaerdicht op de verlossing van Deventer:

Om met het kort geweyr elck-anderen te stoten
De sielen uit de borst, of t' leven uyt de stroten.

en in de Claechlieden van Jeremias cap. 1.

Siet, Heer, myn leden trillen,
'Ken kan myn buyck niet stillen,
'T hert springt my voor de stroot.
(*Eylaes om myner sonden*)
Van buyten voel ick wonden,
Van binnen is de doot.

zie de Fakkel van den Hr. Tuinman in STROOT.

ŷ. 1045. HOUWT HEM 'T HOOFT WRAEKGIERIGH VAN DEN BUIK) dees ongelukkige, die niet genoemd wordt, schynt uit dit verhaal geweest te zyn een van die monsters, waarvanmen elkander voorheen plag te vertellen, die het hoofd niet op de schouders, maar in de borst droegen; en dus dichtgenoeg aan den buik; om te konnen zeggen, datmen hem *'t hoofd van den buik hieuw.* Of het woord *Buik* zo ruim genomen zy, dat het ook *borst* en *schouderen* begreep,

Digitized by Google

is my noit gebleeken. omtrent de *borſt* evenwel kan ik één voorbeeld bybrengen, naaml. uit de Hiſt. van Zeghelyn p. 25. daar ik lees:

Het HERTE *in ſinen* buyck *dat loech.*

deeze uitdrukking kan evenwel noch niet baaten, om die van Vondel te verdeedigen, want het *hoofd* ſtaat ook niet op de *borſt*, maar op de *ſchouderen*. zodat wy deeze ſpreekwyze geheel moeten afkeuren. Het aantekenen van misſlagen uit de Werken van anderen, vooral van bekende en beroemde Mannen, wordt doorgaands ten kwaadſten geduid. doch als ik, zulks doende, myn oogwit mag bereiken, dat is, den leergierigen dienſt doen; zo zal ik my het ſmaalen der geenen, die meeſt in getale, maar minſt in kenniſſe zyn, weinig bekreunen. Het berispen der voorgangeren is eene onderwyzing der navolgeren: en het aantoonen van drie misſlagen, kan by veelen meer dienſt doen, dan het voorſchryven van twalef Regelen of Wetten. 't Is daarenboven eene zekere waarheid, dat, alleen te zeggen wat goed zy, ons maar half doet kennen wat kwaad is. Doch hiervan elders breeder. Ik zie, dat ik, by gelegenheid van de aangemerkte woorden van Vondel, veele byzondere plaatſen, in de welken ik een doorſtraalend gebrek beſpeurde, uit verſcheidene ſchryvers, daarnevens op den kant aangetekent hebbe. wy zullen 'er onzen Leezer ſlechts eenige weinigen mededeelen: en wel vernoegd zyn, wanneer die alleenlyk zo veel uitwerken, datze ſommigen hunne ſchriften, eerze die uitgeeven, wat beter doen naarleezen, en onderzoeken, dan de meeſten gewoon zyn. Zekerlyk is alleen uit dit gebrek van onderzoek geſprooten, dat Vondel in zyn' Virgilius p. 269. ſchreef: *Ghy, ô OEbalus — dien Telo, zoo men zeit* (TOEN HY *alree bejaert, Kaprea, het ryck der Theleboon* BEZITTENDE) *by de vlietnimf Sebete won.* daar noodzaakelyk of de woorden *toen hy* uitgewiſcht, of *bezittende* in *bezat* veranderd moet worden. hierboven v. 195. laazen wy:

— ô Minos, die niet omziet onder 't reizen,
Naer myn verdienſten, en de trou ſtaet in den wint.,
ZULT *niets uitrechten —*

daar het Voornaamwoord GY in den loop is gebleeven. G. Brandt, daarentegen, dat onbegrypelyk kan ſchynen, zegt *Gy*, voor *U*, in 't Rymeloos Gedicht op de Vreede met Spanje p. 494.

— — — — GY, *ô Hollant,*
Zal ik dan roepen tot myn oog getuige, en nu
Tot myn verloſſer —— voor *U ô Hollant.*

Digitized by Google

Cl. Bruin weder drukt het Voornaamwoord *ons* tweemaal, voor eens, uit, in zyn Kleefsche Arkadia p. 29.

Maar gaan wy naar de Spring, daar ONS *de Castelein,*
Die herbergzaame, die welwyze heer Fontein,
ONS *wagt* ---- voor, *Verwacht;* of, *Reeds wacht*, enz.

Wy zagen in dit Werk B. V. ℣. 152. *Die*, geheel overtollig geplaatst. dat zelfde vinden wy by onzen Dichter in zyn' Horatius I. 9. *Beveel de rest den Goden*, DIE, *zoo haest* ZY *de winden, in de barnde zee worstelende, gestilt hebben, zoo worden cypressen en oude olmen niet meer bewogen.* Vondel zegt, *den Goden, die* --- gelyk Horatius, *Divis qui* --- doch 't Latyn kan hier naar de Letter niet vertaald worden, om *die* te behouden, hadt hy moeten schryven, *Beveel de rest den goden*, DIE *zo haest de winden, in de barnde zee worstelende*, NIET *gestild hebben*, OF *cypressen en oude olmen worden niet meer bewogen.* Dewyl ik hier spreeke van Horatius (in wiens Vertaaling ik zelf dikwils gemist heb, gelyk voor een gedeelte in de Voorrede van dat Werk te zien is, en ook in deeze Aanmerkingen somtyds wordt aangeroerd, al het welke in eene nadere beschaaving, zo my God het leeven gunt, te verbeteren staat) kan ik niet nalaaten hier te spreeken van eene verzinning of kwaade redenkaveling van dien uitmuntenden Dichter zelven: te meer, omdat het de eenigste plaats is, dat ik weete, daar hy, in onverschillige zaaken, zondigt tegen het natuurelyk oordeel. ik zal, om nu geen Latyn te spreeken, myne Vertaaling gebruiken. In den Brief aan Augustus berispt hy de Romeinen, die, gelyk veelen noch onder ons doen, alles verachtten, wat nieuw, alles verhieven, wat oud was. by redeneert volmaaktelyk wel, om de belagchelykheid van zulk een oordeel te doen zien; en te gelyk dat het onmogelyk is, juist te bepaalen, wat *Oud*, of wat *Nieuw* zy. maar hy trekt, uit een goede redeneering, een kwaad gevolg: *Een Schryver* (zegt hy, of liever, doet hy iemand tot hem zeggen p. 156.) *die voor honderd jaaren gestorven is, is* OUD *en* GOED. *Hoe?* (zegt hy daarop zelf) *daar nu éene maand, of één jaar, aan ontbreekt, waar zultge dien plaatsen? onder de* OUDE *Dichters? of onder die, welken de* TEGENWOORDIGE *en* VOLGENDE *eeuwen verachten moeten?* Hoe komen hier de *volgende eeuwen* te pas? als de tyd van honderd jaaren een' *Nieuwen* Dichter maakt tot een' *Ouden*, zo is hy, die 99 jaaren en 11 maanden oud is, nu onder de *nieuwen en verachtelyken:* maar die zelfde zal, als wy eene maand verder zyn, *Oud en goed* worden. en hiervan hadt hy de belagche-

lagchelykheid moeten aantoonen. want noch eens, zo eene Eeuw een' Dichter te gelyk *oud en goed* maakt, zo moet in de *volgende* eeuwen *oud* zyn, dat nu *nieuw* is; en bygevolg moet het dan ook *goed* zyn, omdat het dan *oud* is. Ik geloof dat het redelyk klaar is, dat hy in 't ſlot der laatſte woorden alleen van de *tegenwoordige*, en niet van de *volgende eeuwen* hadt moeten ſpreeken. Ondertuſſchen ſchynt hy noch eens te ſtooten aan den zelfden ſteen, wat verder p. 158. daar hy zegt: *Indien al wat* NIEUW *was, den Grieken zo haatelyk geweeſt waare, als 't ons is; wat zou'er tegenwoordig* OUD *weezen? wat zouden wy hebben, om dagelyks te leezen en te doorbladeren?* wederom, het geen by de oude Grieken *nieuw*, en daarom *verachtelyk* was, moeſt in zynen tyd *oud*, en daarom *goed* zyn. Doch deeze laatſte woorden, wil ik nu liever verſtaan, als geen gemeenſchap hebbende met de eerſte plaats; en wel zo, dat hy hiermede wil zeggen: *Indien de Grieken alles wat* NIEUW *was gehaat hadden, gelyk wy doen, de nieuwe gedichten tot ſcheurpapier gebruikt, en de moeite van het uitſchryven onwaardig geoordeeld hadden: wat zou'er nu* OUD *zyn?* dat is, wy zouden nu geene *oude* gedichten hebben, indienze *nieuw* zynde, niet geacht noch bewaard geweeſt waaren. Welke verklaaring deezer woorden begunſtigd wordt door de daarby gevoegde vraag, *wat zouden wy hebben om te leezen?* enz. Wy bepaalen dan zyne mistaſting, en onze beriſping, alleen tot de eerſte plaats, waarin hy van de *volgende eeuwen* niet hadt moeten ſpreeken; ten minſte niet op die wyze als hy doet. Doch laat ons wederkeeren tot onze Vaderlandſche ſchryvers. ik lees in den Yſtroom van Antonides B. IV. p. 120.

Dan MOST * *het uit den dwang* GEREDDERT, *eer die ſtout*
Hier zynen zetel veſt —— [* Amſterdam]

voor GERED ZYN. In het naaſtvoorgaande vaars ſchryft hy:

Een ZILVERTY, *dat ſtroomt van baren klinkklaer* GOUT.

maar dan was het een *goud-* en geen *zilver-ty*. R. Viſſcher in de Sinnepoppen I. 28. *Het* ORACULUM *van Apollo gheconſuleert zynde (ick meen dattet was van Philippus van Macedonien)* KREEG *voor beſcheyt:* in plaats van GAF, t. w. *het Oraculum:* of hy dacht miſſchien, KREEG HY, t. w. *Philippus.* G. Brandt, Lev. van De Ruiter B. XI. p. 668. *Koenraadt van Heemskerk,* EEN ZOON *van wylen den geleerden Raadsheere van Heemskerk,* EN EEN ZUSTER *van den Burgermeeſter Koenraadt van Beuningen.* Hoe? was K. v. Heemskerk een *zuſter* van den Burgerm. K. v. Beuningen? dat luidt te kluchtig: en 't ligt echter

Digitized by Google

ter in de woorden van Brandt. maar neen; *hy was een* ZOON VAN DEN *Raadsheer J. v. H. en* VAN EEN *zuster des Burgermeesters K. v. B.* dees misslag, spruitende uit het achterlaaten van een Voorzetsel, het welk tweemaalen moest uitgedrukt worden, is by veelen onzer Schryveren zeer gemeen: wy spreeken 'er noch eens afzonderlyk van beneden B. XIV. ŷ. 227. D. de Potter, Getr. Harder I. 4. 6.

—— —— *de woorden die 't ooyt spraken*
Die konnen ons, by 't MES, *een vergelycking maken;*
Het welck by 't hecht *gevat ons dienen kan ter noodt;*
Maer vat men 't op de snee, *soo wondt het vaeck* TER DOODT.

doch schoonmen een mes op de snee vat, men wondt zich echter niet *ter dood*. men sterft niet van een snee in hand of vinger. Aardig leeft die zelfde Dichter op andere plaatsen, met *leeven* en *dood*: als II. 5. 59.

Al is haer arremoed' en naecktheydt toe-gevoeght,
Zy leeft *(des niet te min) op 't hoogste vergenoeght:*
Dat is recht leven; *ô! dat* LEVEN *kan niet* STERVEN
Voor dat de DOODT *ons komt de draet des* LEVENS *kerven.*

't is zeker geen ongemeen *Leeven*, dat niet kan *Sterven*, voor dat de *Dood* komt: enz. Noch eens III. 6. 66.

Sou 'k volgen, die my vliedt? sou 'k, die my haet, beminnen?
'k Had liever dat de DOODT *my* LEVEND' *quam verslinnen.*

dit is 't, dat de *Dood* altyd doet, die de *Dooden* laat rusten, en de *Leevenden* verslindt. Voor 't laatst (want alswe hier voortgingen, zolang alswe stof hadden, wy zouden noch verre van 't einde zyn) D. Jonktys zegt in zyn Twistgesprek ŷ. 1693.

En niettemin de HAES *spreyt, als een Pauw, zyn* PENNEN.

hy spreekt wel van geen' eigelyken *Haas*, maar evenwel van een' *Haas;* en wel van een' *Haas met pennen*. Van den haas op 't konyn, is zo groot een sprong niet, als van den os op den ezel. dees haas doet my gedenken aan 't konyn, waarvan Huygens schryft, Sneld. XIV. uit Engelsch Ondicht 24.

Fop pluckten een conyn, *'t eerst dat de geck ooyt sagh.*
En als hy hadd verpluyst byna den heelen dagh,
Wel, seid hy, boos en stuff, dat moght' ick wel eens leeren,
Hoe ghy gevloghen *hebt met sulcke kleine* veeren.

ŷ. 1060. DE WELVERDIENDE STRAF VAN DIEN ERIZICHTOON) dees eigen naam klinkt hier wat hard. men zou zonder den

Digitized by Google

zin iets te verſlimmen, hier konnen leezen:
In Erizichtons ſtraf voldoening van dien hoon.

ŷ. 1067. LOF EN TROON) wat gemeenſchap hebben *lof en troon* met elkander? zie hier de plaats zelve:
Men koos den Honger, die verbaamen, Ceres daken
Moet ſchuwen, en haer LOF *en* TROON *geenſins genaeken.*
doch Vondel heeft geſchreeven *hof en troon.* In het tweede vaars zoumen, voor *geenſins* ook beter leezen, *niet magh.*

ŷ. 1070. DE WILDE BERGGODESSE OREAS) *Oreas* is geen eigen naam: maar betekent het zelfde, als ons *Berggodes.* zie de Aantek. I. 390. Ovidius zegt, *unam Oreada*, d. i. *éene Berggodes.*

ŷ. 1171. STAEREN) d. i. *Staroogen*, gelyk hy ſchreef VII. 140. en betekent zo veel als zien *met onverdraeit gezicht*, gelyk Antonides ſpreekt Yſtr. p. 109. of, *met onvertrocken oogen*, gelyk H. van Heydendael op de Ged. van J. Revius: of, *met onbeweegde oogen*, gelyk Revius zelf ſchryft p. 196. Den oorſprong van dit woord kanmen vinden in onze Aantek. VI. 392. dit verlengde *Staaren* ontmoetmen thans by veelen: *ſtaarende oogen*, zegt Hoogvliet, Feeſtd. p. 197. Vondel in Palamedes *Akt.* I. van Kalchas:
— — — *hy ſpitze zyn verſtant*
Op 't geen zyn ampt betreft; en kruipe in 't ingewant
Der dieren met zyn geeſt, en ſtaere *op 's hemels lichten.*
Tielman van Bracht, in Sal. Hooglied II. Zang p. 12.
Nu kykt hy weer het venſter uit,
En ſtaart, *als in verwondring opgetoogen,*
Uit liefde ontſteekene [miſſchien, *ontſteekende*] *oogen,*
Na my, zyn tweede ziel, en Bruid.
Hoogvliet in Abraham B. IX. p. 204.
Des moeders luſt en vreugt, op wien haar oogen ſtaaren.
C. Gyſ. Plemp, op V. F. Plemps vertaaling van Cabrolius ontleeding:
Beſonder, als ghy ſtaerd *op hem, die heeft geſticht*
Het makſel van uw ſchim, en lit aen lit verplicht.
en hiervan ook *Staaroogen.* Hoogvliet, Feeſtd. p. 130.
— — ſtaaroogende *op het beeldt Van Cybele* —
Spiegel in den Hertſp. B. III. ŷ. 80.

Elk

Elk ſtaar-ooght *nechtigh op een voorgeſtelde wand.*

en *t*. 283. — *te* ſtaar-oghen *de Zon.*

Kamphuizen, Sticht. Rymen p. 58. *De menſch* —

Staar-oogd *zoo ſtip op 's Duyvels kramery.*

Doch beter, myns oordeels, ſchryftmen met de Ouden, *Starren* of *Sterren*. A. Byns B. I. — *als ic hier wel nauwe op* ſterre.

Colyn van Ryſſele, VI. Spel fol. 110.

Myn bloſende wanghen zyn valuwe ende bleec,
Myn ooghen ſtarren, *'t herte is zoo weec.*

zo ſchryft ook Huygens, Oogentrooſt p. 268.

Sy hebben geen geſicht naer onderen, ſy ſterren
Geſtadigh hemelwaerts: de laeghſte van de Sterren
Dunckt haer niet hoogh genoegh om by te willen ſtaen.

En hiervan dan ook *Staroogen*, het welk ik, op een zonderlinge wyze, doorgaands gebruikt zie, van een ſterk zien naar den hemel, of wel naar de *ſterren*; gelyk ook Huygens *ſtarren*, en Spiegel *ſtaarooghen*, gebruikt. Moonen p. 95. — ſtaroogende *naer 't zwerk.*

(Jac. Lydius, Vrolicke Uren p. 26.

Wie ſterlincx *op de ſon, en haer vergulde ſtralen*
Een weynich ſtaet en ſiet, die moeter in verdwalen.)

D. Jonktys, in Roſelyns Oochjes XXIV.

Een ander ſla ſyn oog
Na 't glinſt'rend hemel-hoog,
En ſtar-ooch *op haer ſtralen.*

de Zelfde in het Twiſtgeſprek *t*. 2165.

Ja ſtarr-oogt *dik, of ook 't* GESTART *hem toe zal knicken.*

J. Zeeus, Wolf in 't Schaapsvel p. 18.

— — *hy* ſtaroogt *op de* STARREN,
Op volle en halve maan, om 't lotgeheim te ontwarren.

hy ſchynt, met deeze woorden, Vondel te hebben nagebootſt, die Ajax in Palamedes *Akt*. IV. p. 59. doet zeggen:

— — — *hy leit den zoon by nacht*
Op hemelhoogh geberghte, en ſtarrende *in de* STARREN,
Geeft diepe raetzels uit, en laet hem klouck ontwarren
Verwarde vraegen —

zo ons de betekenis van *Starren* en *Staroogen*, d. i. *ſtyf en ſterk zien*, van elders niet bekend was; men zou mogen denken, dat *Starren* waare, *in de Sterren zien*. 't welk misſchien bewerkigd zou konnen wor-

Digitized by Google

worden uit deeze woorden van Hooft, in zyn' 89. Brief: *'t was een groote eclypſis voor myn Suſanne, in plaats van UE. aanſchyn, andere tronyen te vinden, daar 't haar niet lang in luſte te* STARREKYKEN. Dat is, *te ſtaaren*, of *te ſterren.*

NEGENDE BOEK.

¥ 16. OM HAER QUEELEN) d. i. *Kwynen.* Kiliaen: QUELEN, *queenen, quynen*, Languere, gemere, &c. De Verts. van den Bybel, Hoſea IV. 3. *daerom ſal 't landt treuren, ende een yegelick, die daerin woont*, quelen, *met het gedierte des velts, ende met 't gevogelte des hemels*: daar zy *queelen*, op den kant, zeer wel verklaaren door *quynen, ſlaeuw, ofte aemechtigh worden.* Nahum I. 4. *oock* queelt *de bloeme Libanons.* enz. Fr. van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. I. 13. p. 86.

— — — *hoe ik meer* quyne *en* queel'
En ſluimere, ja ſiddere van koude.

D. Heinſius, Ned. Poëm. p. 129. — *ick ben bedroeft, ick* queel,
Want om by u te ſyn ſes dagen kan ick wachten,
Maar om u niet te ſien, twee dagen is te veel.

J. Cats in den Self-ſtryt: — *ſal myne groene jeught*
Geheele dagen lanck gaen quelen *ſonder vreught?*

de Dichter van de Schadelykheidt der Gramſchap B. 1. ¥. 89.
Wanneer den ganſchen dag de ſwarte wolken dryven,
En in het gram tempeeſt de holle winden kyven,
Soo dat de bleeke Son bedekt moet ondergaen,
En in den blinden nacht noch maen noch ſterren ſtaen,
Dan is ook 't lichaem ſwaer, dan quelen *onſe geeſten.*

Jac. Zevecotius, Verachting des Doots B. IV. ¥. 621.
Hebt ghy met veel verdriets, myn trooſter, myn behoeder,
Tien maenden in den buyck gequeelt *van-uwe moeder?*

Colyn van Ryſele III. Spel fol. 40.
Dat Dieric de Hollandere dus gaet al quelende,
Hy is bedeft, ſyn lyden helende.

en

en weder fol. 54. b. — *als eene die* queelt
Werdt hy van leden onmachtich ende lam.

Het heeft ſomtyds de betekenis van *Klaagen:* gelyk *Bekweelen*, die van *Beklaagen*. Brederode in Lucelle *Act.* I.

Hier door is 't ſproockje oock van Io eerſt verſiert,
Die in een witte koe al ſtommeling bequeelde
Het ongheoorloft werck, dat zy met 7upyn ſpeelde.

Coornhert, Odyſſea van Homerus B. II. f. 11.

Zyt getrooſt voetſter, ſprac Telemachus, wilt niet meer quelen.

H. Dullaert, Poëzy p. 139.

Maar ach! verlaat hy ons, dan zullen luſt prieelen,
Bezochte ſchaduwen, en wandelplaatſen kweelen,
Door montſtuk, ſnaar en ſtem —

Jan de Hemelaer, Dichtkunſt, of Wel Dichtens-kunſt, van Horatius:

Somtyds 'twel buerd nochtans, dat bly Komedy-ſpelen
Verheffen haren ſtyl, byzonder als komt quelen
Een Chremes moeyelyk, en kyft met vollen mond.

Waer vindtmen, vraagt Is. Burchoorn, in zyn Nieuwe Werelt vol Gecken p. 44.

Lepel-makers ſonder ſtelen?
Lichte ſnollen ſonder quelen?
Tamme vogels ſonder neſt?
Stercke ſteden ſonder veſt?

Het zingen der Vogelen wordt, onder anderen, mede dikwils door *Kweelen* uitgedrukt. P. Dubbels Mengelrym p. 8.

De Tortel, *van zyn gaê geſcheiden*, queelt *van liefde.*

Jac. Revius Overyſſ. Sangen en Dichten p. 305.

Het was de mey, de coele mey,
Wanneer de beeſtgens inde wey
Gaen graſen, en de Nachtegael
Bequelet *weer haer oude qnael.*

doch 't is klaar, dat het ook dan de betekenis heeft van *Klaagen*, doorgaands den *Vogelen*, ook in andere taalen, toegeſchreeven. Horatius *Epod. II. v.* 26. Queruntur *in ſilvis aves.*

het welk Vondel eigelyker door *Queelen*, dan door *Tierelieren*, gelyk hy doet, zou vertaald hebben. want *Kweelen* en *Queri*, zyn beide *Klaagen:* en vermaagſchapt met *Kwellen*, *Kwetſen*, *Kwaal*, enz. zie den Hr. Ten Kate II. deel p. 678. 't Latynſche *Queri* mede als een' tak van deezen boom aantemerken, heeft, dunkt my, meer ſchyns, dan

Digitized by Google

dan 't geen Voſſius, van des zelfs oorſprong, aanſtekent. Men wykt dan te verre af van de eigelyke betekenis van dit woord, alsmen *Kweelen* voor *Vrolyk zingen* neemt: gelyk onder anderen, Jac. Lydius, Vrolicke Uren p. 26.

Komt daermen met vermaeck by al de goden queelt.
Gelyck de witte Swaen ontrent de klare beken,
Die met een ſoet geruys van ſteyle rotſen leken,
Sit in haer eenſaemheyt en ſinght een VROLICK LIET. Enz.

ŷ. 20. WANT ANDREN WEEKEN VOOR ONS BEIDE) *Anderen* zyn, gelykwe zeiden l. 289. *alii:* maar *De anderen*, *reliqui:* hoewel Vondel, in den Inhoud van 't Eerſte Boek deezes Werks tot tweemaalen 't Lat. *reliqui*, onbepaaldelyk overzet, *andere*. hy zegt: *Uit vochtigheit quamen van zelf* andere *dieren voor den dagh.* en: *Toen* andere *ſtroomen vergaderden*, &c. daar op beide die plaatſen *de andere* behoorde te ſtaan. Men kan het ook op deeze wyze onderſcheiden: *Anderen* zyn *eenige anderen; De anderen* zyn *alle anderen*, of *de overigen.* Offchoonmen nu hier by Ovidius zelven leeſt ALII *ceſſere duobus:* ik acht evenwel, dat niet alleen Vondel beter geſchreeven zou hebben, *Want* DE ANDREN *weeken* —— maar dat ook Ovidius zelf, niet *alii*, maar *reliqui*, geſchreeven hebbe. *alii* kan geſprooten zyn uit de eerſte letteren van 't voorgaande woord *Alcides.* enz. want als Acheloüs zegt, *anderen weeken*, dat belet niet, dat 'er noch een *derde* heeft konnen zyn, die voor hem en Alcides *niet wilde wyken.* maar als hy zegt *de anderen*, of in 't Lat. *reliqui*, dan beduidt hy klaarelyk *alle anderen.* en deeze was zekerlyk de meening van Acheloüs.

ŷ. 48. BRAVADE) L. Meyer telt dit onder de baſterdwoorden, en verklaart het door *trotſeering*, *windtbreekery:* en zo ook *Braveeren*, d. i. *trotſen.* ja Kiliaen ſtelt *braveeren*, en zelfs *braef* op den lyſt der uitgeſchootene baſterdwoorden. *bravade* ſchynt hy niet gekent te hebben. 't Is dierhalve te verwonderen, dat dit woord in de Werken onzer beſte Schryveren zulk een bravade maakt, en zich niet alleen in Dicht, maar ook in Ondicht, laat zien. ik heb het noch aangemerkt by onzen Dichter, in de Aenl. ter Ned. Dichtkunſt, en in den Zeetriomf van Venetie: verder by Antonides, Yſtr. p. 91. De Decker, Lof der Geldz. p. 176. G. Brandt in De Ruyter p. 497. en 540. J. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 26. Enz. Wy achten 't niet waar-

Digitized by Google

waardig, datwe hier die plaatſen zouden uitſchryven. Zie ondertuſſchen, zo 't u die moeite waardig is, Menage en Caſaneuve, in hunne *Origines de Langue Françoiſe.*

ŷ. 143. UIT WRAEKZUCHT TREFTE) ik weet niet dat Vondel, in dit ganſche werk, *trefte* ſchryft, dan alleen hier: maar misſchien vyftigmaal, of meer, *trof* en *getroffen:* en zo moet het weezen. Moonen en Ten Kate leeren ons ook zo; maar Sewel p. 162. zegt, datmen het tweezins gebruikt *trefte* en *trof*, *getreft* en *getroffen.* dat is de waarheid; doch het is daarom beide niet evengoed. Dat *trefte* en *getreft* gebruikt worden, blykt uit de volgende voorbeelden. Broderode in Roddr. en Alf. *Act.* II. Rey:

Of dien, die hem te hoogh verheft,
Wert veeltyts onverſiens getreft.

Jac. van der Burgh, Nieuwe Jaars bede 1628.

Soo een getreft *gemoedt uw Godtheit kan behaagen.*

C. P. Schagen, Alckmaar Lofdicht ŷ. 223.

— *en datze ziet* getreft *Haar alderlieſtſte vrucht* —

P. Scriverius, Brief van Amelia aan den Pr. van Oranje ŷ. 221.

En die met u my treft, als ghy getreft *moet weſen.*

P. A. Codde, Herdoopers Anſlag *Act.* IV. — *met een bal* getreft.

Fr. de Wael, Geeſtl. Gedichten I. deel p. 40.

Al ſonder dat ons heeft een ongeluck getreft.

P. Verhoek, Karel de Stoute *Act.* II. *ſc.* 5.

Een onderdrukt gemoed door 't ſcharp der tong getreft,
Als met een ſchicht, ſtuift op —

P. Beelaert, Leven van Keyſer Kaerle fol. 3. b. *heeftſe tweemael ſo wel* getreft *metter artillerye.* de Vertaalers van den Bybel, Dan. VI. 4. *doe* overtrefte *deſe Daniel die Vorſten, ende die Stadthouders.* K. van Mander, Virg. Landt-w. B. IV. p. 149.

Of waer ghetreft, *gheluydt ſlaen holle rootſen.*

By onze beſte en zuiverſte Schryvers zal 't zelden of noit gevonden worden. ook ſtrydt het met het voorſchrift der Ouden.

ŷ. 147. EN STROOMT MET WIELINGEN) zo zegt hy in Virgil. p. 264. *daer een beek midden door ſtroomende, met kromme* wielingen *tegens de ſcherpe rotſen aenruiſcht.* Joh. de Brune, *Embl.* V. p. 32. *die voor haer verſtand, als grondeloose kolcken, en verſlindige* wielingen *zyn.* Poot p. 359.

— *daer*

--- --- --- daer Hermes met zyn' vloet
En zilvre wielingen *doormengt met gonde zanden*
De groene zoomen kuſt der Lydiaenſche ſtranden.

Wielingen zyn *draaikolken*; en wel zo genoemd van het *draaien*. even gelykmen een *rad* daarom ook noemt, een *Wiel*. want *Wiel* is *wieling*. Kiliaen: WIEL, *kolck*, WIELINGHE; *vortex*, &c. Matthys Balen, Graffpits voor Dr. B. Pandelart:

Sluit Lethis-beek, vergetelheden-kolk,
Met all' 'er wielen.

Winſchoten in den Zeeman, op 't woord WIEL: *Voorts* Wiel *beteekend een* wel, *of* draaikuil: *en daarvan* de WIELINGEN *eenige droogte en wellen ontrent de Vlaamſe en Seeuwſe kuſt: waar van, de ſcheepen zyn de* Wielingen *ingeloopen; ſie, De Bruin in Emblem. p.* 32. wy hebben deeze plaats uit De Bruin, of De Brune, boven aangehaald. By Kiliaen vindtmen ook *Wael*, in de zelfde betekenis, 't welk hy oud Hollandſch heet. Zie verder Ten Kate II. Proeve by WELL. enz.

ŷ. 192. DE DUISTERNIS) lees noodzaakelyk, voor *de*, *die*, t. w. de *Faem*. ſlaa de plaats zelf op; en gy zult zien, dat *mengende en brengt*, zich niet wel te ſaamen ſchikt. want zomen hier *de* wilde behouden (doch het is zelf geheel overtollig) zo zou de Dichter voor *brengt*, en 't volgende *verheft*, hebben moeten ſchryven, *brengende*, *verheffende*. doch wy twyffelen niet of Vondel ſchreef, *die*.

ŷ. 199. ZY SCHREIT HAERE OOGEN EN HET HART UIT) eene krachtige uitdrukking. Meermaalen ontmoetmen, *zyn oogen uitſchreien* (als beneden ŷ. 755. *uitgekreetene oogen*) of, *zich blind ſchreien* (als VI. 421 *van bitter ſchreien blint*) maar van *zyn hart uitſchreien*, weet ik geen ander voorbeeld, dan dit. Doch gemerkt het hart is de zitplaats des Leevens, zo zou, dunkt my, deeze ſpreekwyze eigelyk moeten betekenen, *zich dood ſchreien*: ſchoonze daarom wel oneigelyk, gelyk ook *Zyn oogen uitſchreien* oneigelyk gezeid wordt, kan en mag gebruikt worden. Wy leezen B. X. ŷ. 190.

Toen hy nu al zyn bloet in traenen *door zyne oogen*
Geheel hadde uitgeſchreit ---

hy ſpreekt van Cyparifſus, die, zolang geweend hebbende, tot dat al zyn bloed en zyne leevensſappen verdroogd waaren, eindelyk in een' boom verkeerde. Ovidius gaat zyn' Vertaaler zo voor:

Jam-

Digitized by Google

Jamque per immenſos egeſto ſanguine fletus.

egeſto ſanguine, alsof wy zeiden, *het bloed nu uitgegeſt zynde.* dat echter aanmerkelyk is; vermids de Poëeten der Oudheid anders verzieren, dat 'er, als men in een' boom, die weleer menſch was, houwt of ſnydt, gemeenelyk bloed uitvliet. voorbeelden daarvan zyn alom te vinden; zie beneden ŷ. 482. B. VIII. ŷ. 1038. Vondels berymden Virgilius p. 199. *Enz.*

ŷ. 213. HAER ZINNEN ZWINDELEN VERBYSTERT HEENE EN WEER) *Zwindelen* drukt vooral uit zekere ongeſteldheid van 't hoofdwerk; wanneer zinnen en gedachten, geheel verbyſterd, en niet in ſtaat zyn, zich op eenig beſcheiden voorwerp te veſtigen. krachtig bedient 'er zich Brederode van, in Griane *Act.* II.

Hoe ſwindelt *my myn hooft! myn oogen ſien al groen.*

P. Verhoek in Karel den Stouten *Act.* V. *ſc.* 1.

Ik ben my ſelve een Laſt. hoe ſwind'len *myn gedachten!*

Hooft in Paris Oordeel p. 589.

Indien gy u vergaapt aan ſpiegling van gedachten,
Die zwindlen *om end' om* ----

H. Schim, Kruisfeeſt p. 39. gebruikt het by gelykenis:

Wat ben ik bang! myn hart keert om en om,
Gelyk een rad omzwindelt *op zyn punten.*

't Is van eenen oorſprong met *gezwind*, en, gelyk ook *Wind*, zeer naa vermaagſchapt met *Winden* en *Wenden*, enz. zie den Hr. Ten Kate, I. Proeve by WIND, en byzonderlyk p. 537.

ŷ. 240. HET BLOET KOORT DOOR 'T VENYN) *Kooken* betekent veeltyds eene ſterke beweeging en driftigheid. Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 13. p. 83.

Om wien myn hert van yver kookt *en blaekt.*

P. van Brachtop S. van Hoogſtr. Inleyding tot de Schilderkunſt:

Niet zeſtende ghy ruſt geniet,
En jockend' kont ghy ernſt verklaren,
Daer 't hooft van and'ren kookt, *en* zied,
Een zy haer denkbeelt openbaren.

P. Francius in dat uitmuntende vaars, waarmede hy de Poëzy van Antonides vereerd heeft:

Dat d' aarde beeft, en al de golven kooken.

Spiegel ſchryft het *Kooken* ook toe aan de *Bakkers*; Hertſp. III. 206. *Eer d' oven-koken-kunſt en 't brouwen was gevonden.* en II. 235. *De Bakker en de Brouwer* koken *brood en bier.* waarop de Hr. P. Vlaming aantekent: *hiervan 't Lat.* Coquere, *gaer maken; of 't onze van de Latynen.* doch dit gaat niet vaſt; want wy hebben verſcheidene woorden met de Latynen gemeen, die wy beide uit de zelfde bron, als 't oude Celtiſch, enz. geſchept hebben. *Coquere panem*, d. i. brood *kooken* of *bakken*, vindtmen ook by M. Ter. Varro, *in Fragmentis p. 57.* &c.

¥. 279. VERTRAPTE) *Vertrappen* is *vertreeden*: Vollenh. Heerl. der Rechtv. p. 42. *van de paarden* vertrapt. Moonen zegt, *Vertrappelen*, Heil. Herderz. XI. p. 57.

—— —— —— *die den roodgeſchubden draek*
Vertrappelt, *dat hy gal, en bloet en darmen braek'.*

't Is beide goed; ſchoon de betekenis van *Trappen* en *Trappelen* niet geheel de zelfde zy. het onderſcheid tuſſchen deeze woorden, en diergelyken, is zo eigen aan onze taal, dat veelen het waarneemen, ſchoon 't inderdaad weinigen bekend is. doch als men 't eens aangemerkt heeft, zalmen die woorden, met meerder oordeel, in hunne verſchillende betekeniſſen, konnen gebruiken. Wy zeiden B. VIII. ¥. 468. dat *Blinken*, verkort zynde tot *Blikken* (de letters zyn hier wel eveneel, maar 't laatſte is veel korter in de uitſpraak; als klaarer blykt uit *Blink*, en *Blik*) ook de betekenis van het woord verkort, of verſnekt: en dat integendeel *Blikken*, verlengd zynde tot *Blikkeren*, wederom de betekenis van het woord verlengt, of een geduurige herhaaling der zelve te kennen geeft. dit laatſte is vooral eigen aan die Werkwoorden, die den gemeenen uitgang EN verlengen tot ELEN, de welke volkomen overeenkomt met den Latynſchen ITARE; den gewoonſten uitgang dier Werkwoorden, die eene of meerder herhalingen van hunne betekenis te kennen geeven, in 't Latyn *Frequentativa*, of *Iterativa*, geheeten. Soſipater Chariſius, *Inſtit. Gram. Lib. III. p. 275.* ſchryft 'er aldus van: *Sunt quædam verba quæ* frequentativa *ſive* iterativa *appellantur, quibus ſignificatur id quod ſæpius futurum eſt, ut* dico, DICTITO, *id eſt* ſæpius dico, mitto, MITTITO; facio, FACTITO; *& ſimilia.* Hoe onze woorden daarmede overeenkomen, blykt uit dit voorbeeld by Kiliaen, die HUPPEN vertaalt, *Saltare*; maar HUPPELEN, *Saltitare*; het eerſte is *danſſen*,

Digitized by Google

danſſen, het tweede, *geduurig ſpringen*. HAKKEN is *aan ſtukken houwen*, en dikwils noch niet aan ſtukken; maar HAKKELEN, by den zelfden Kiliaen, aan *kleine ſtukjes* hakken. en hiervan zeggen wy *Hakkelen* voor *Stamelen*; want een *Hakkelaar* ſchynt mede de woorden aan kleine ſtukjes te hakken. Doch 't is anders klaar, dat Kiliaen het onderſcheid deezer uitgangen niet genoeg aangemerkt heeft, dewyl hy dikwils 't zelfde woord, op beide de wyzen, zonder eenige onderſcheiding, ter nederſtelt; en zelfs oordeelt, gelykwe zagen VIII. 357. datmen voor NESTELEN, beter zou zeggen NESTEN. doch dit laatſte, ſchoon 't nu niet in gebruik is, betekent eigelyk *op 't neſt zitten*: maar NESTELEN is, *geduurig* op het neſt zitten, of komen; gelyk de vogels, die geduurig af en aan vliegen, en aldus, om het duidelyk te zeggen, *dikwils* op het neſt zitten. En zo is verder TRANTSELEN, gelyk Kiliaen ſchryft (wy zeggen nu DRENTELEN) een geduurig TRANTEN; van welk laatſte, nu buiten gebruik, wy noch hebben, TRANT, als de *Trant der vaarzen*, d. i. het *voortvloeien*, het *voortrollen*, eigelyk de *gang*, of *voortgang* der vaarzen: en het verkleinde TRANTJE, als *om een trantje*, dat is wandeling, *gaan*. TOKKELEN, een geduurig *Tokken*, d. i. aanraaken. TIKKELEN, een Jongensſpel, geduurig *Tikken*; het welk zeer naa vermaagſchapt is met het voorgaande *Tokken*. SPRENGKELEN, een geduurig *Sprengen*. DRUPPELEN, een geduurig *Druppen*. SCHUIFFELEN en SCHOFFELEN, een geduurig *Schuiven*. BRODDELEN, een geduurig *Brodden*. TRIPPELEN, een geduurig *Trippen*. TRAPPELEN, een geduurig *Trappen*; en zo ook WIKKELEN en WICHELEN, een geduurig *Wikken*; het welk wy in onze Aantek. B. II. ℣. 841. niet genoeg onderſcheidden. Dit leert my ook, dat van *Bidden*, door middel van het zelfſtandige *Bede*, komt BEDELEN ('t welk ook aangemerkt is van Fr. Junius, *Gl. Goth.* p. 43.) even gelyk van *Breeken*, *Brok*, BROKKELEN. zo hebben wy verſcheidene *Frequentativa* van het eene woord *Wenden*; 't welk een enkel omkeeren betekent; maar eene geduurige omkeering, draaying, of wending, verſtaanwe in het woord WENDELEN, nu WENTELEN: in WINDELEN, *fasciis involvere*, by Kiliaen, hoewel wy nu doorgaands het eenvoudige *winden* gebruiken: in ZWINDELEN; waarvanwe hier even boven ℣. 213. breeder ſpraken: en eindelyk in WANDELEN, welk woord, in zyn eigelyke kracht, van weinigen verſtaan, en dus van veelen kwaalyk verklaard wordt. mogelyk zullenwe B. XV. ℣. 598. gelegenheid vin-

Digitized by Google

den om het nader te verklaaren. hier zou 't ons van ons onderwerp te verre doen afdwaalen. Uit het gezeide mogen we nu besluiten, dat de Leidsche Rederykers van de Orangie Lelie 1607. wel buiten gewoonte, echter niet kwaalyk, schreeven, *Pratelen*, in de betekenis van *geduurig praaten:*

Laetze ratelen en pratelen, *ic en acht niet een myte.*

want om een geluid, dat lang achtereen, en als met geduurige herhaalingen, gehoord wordt, uittedrukken, bedientmen zich doorgaands van Werkwoorden, die deezen uitgang hebben, als blykt uit *Ratelen*, *Reutelen*, *Kakelen*, *Mompelen*, *Stammelen*, *Schommelen*, *Bobbelen*, *Trommelen*, *Schuiffelen*, *Rammelen*, *Babbelen*, enz. voor dit laatste zegtmen beter *Babelen:* alswe van 't woord *Vader* spreeken, zullen we ook van dit noch iets zeggen. doch met *Pratelen*, heeft meer overeenkomst *Zeggelen*, dat te vinden is by Hooft in Tacitus p. 9. voor 't Latynsche *dictitare*. Maar in deezen uitgang wordt de L dikwils verwisseld met de R, als in *Stamelen* en *Stameren: Bobbelen* en *Bobberen*. voor *Wandelen* zeiden de Ouden ook *Wanderen*, waarvan zie een voorbeeld hierboven p. 359. *Snippelen* en *Snipperen: Schemelen* en *Schemeren*. enz. zodat hiertoe mede behooren, *Flikkeren*, *Schitteren*, *Blikkeren*, *Slobberen*, *Stotteren* (d. i. dikwils *Stooten*) *Huiveren*, *Duveren*, *Kosteren*, *Reyeren*. deeze twee laatste woorden zyn oud; Kiliaen vertaalt het eerste, *obmurmurare*, alsof wy zeiden *tegenpruttelen:* het tweede, *tremere*, beeven; als zynde het *frequent.* van *Reyen*, dansen, springen; 't welk afkomstig is van *Rey*, in 't Latyn *Chorus* of *Chorea*. enz. Wy verbeelden ons, dat met de betekenis van den uitgang der werkwoorden in ELEN, zo goen volkomen, ten minste eenige overeenkomst hebbe die der Zelfstandige woorden in SEL: de welke het weezen en de gedaante der zaaken onbepaald laatende, alleen der zelver einde aanduidt; en wel zulk een einde, waartoe zy alleen dienen, en niet eenmaal, maar geduurig, of van tyd tot tyd, gebezigd worden. daarvan hebbenwe zelfs voorbeelden in de Kunstwoorden der *Grammatica*, of Letterkunst; als *Voorzetsel*, *Voorvoegsel*, *Tusschenwerpsel*, enz. dat Ledekens zyn, alleen gebruikelyk om *voor* of *tusschen* andere woorden *gezet*, *gevoegd*, en *geworpen* te worden: en tot dat einde *dikwils* gebruikt worden. zo zyn verder *Dekzel*, *Bindsel*, *Windsel*, *Styfsel*, *Voedsel*, *Smeersel*, *Beletsel*, *Stelsel*, enz. onbepaalde dingen, wat hun weezen en gedaante aangaat; doch bepaald tot een zeker einde, waartoe zy dikwils en alleen gebruikt worden, t. w. om te *dekken*,

Digitized by Google

ken, te *binden*, te *winden*, te *ſtyven*, te *voeden*, te *ſmeeren*, te *beletten*, te *ſtellen*, enz. het zelfde kanmen zeggen van *Stutſel*, *Steunſel*, *Hengſel*, en veele anderen, die my nu niet inſchieten. en hierom proefden wy, ofmen, van *Toonen*, ook niet zou konnen maaken *Toonſel*, voor iets, dat alleen dient om *getoond te worden*, of liever om te *toonen*, t. w. van wat hoedanigheid, waarde of deugd, eenig koopgoed zy: waarvoormen anders zegt *ſtaal*, of, in baſterdtaal, *monſter*: zie boven p. 309. om de zelfde reden verklaarden wy *Blikſem*, door *Blikſel*, VIII. 468. waarin wy nu beveſtigd worden, omdatmen ook *bloeſſem* zegt, voor *bloeiſel*. Volmaakter, evenwel is de overeenkomſt tuſſchen de Werkwoorden in EREN, en de zelfſtandigen in ER: want, ſchoon ik weet, dat voornaame mannen hierin van my verſchillen, echter is het by my buiten eenige bedenking, dat *Speeler*, *Dronker*, *Rooker*, *Snoeper*, *Tuiſſcher*, enz. niet betekenen de geenen, die dadelyk, en miſſchien tegen hunne gewoonte, *Speelen*, *Drinken*, enz. maar uitdrukkelyk de zodanigen, die hun vermaak vinden in, en hun gewoonte maaken van te *Speelen*, te *drinken*, te *rooken*, te *ſnoepen*, te *tuiſſchen*, enz. doch dit zy voor dees tyd genoeg.

℣. 313. 'T BARE EUBEESCHE STRANT) Hoogſtr. *barre*. doch Vondel ſchreef *bare*, gelyk weder B. XII. ℣. 152.

Noch zoo veel troepen op het bare ſtrant *te ſlaghten.*

en elders *bare zee*, als IV. 719. VIII. 323. XV. 350. Evenwel vindtmen in dit werk ook *'t barre ſtrant* I. 52. als mede *barre ſteenen* VIII. 247. en *barre rots* XIII. 981. Doch, hoemen dit woord ſchryve, *Bar*, of *Baar*, 't is het zelfde woord: en Vondel zelf beveſtigt dit, ſchryvende ook *baerevoets* VII. 270. en *barrevoets* VIH. 798. De Hoogduitſchen zeggen *bar*: Wachterus, *Gl. Germ.* vertaalt het *nudus*, *detectus*, d. i. *bloot*, *ontdekt*: en zeiden zy certyds *bare* (d. i. bloote) *ſwerden*. hy haalt ook de volgende vaarzen aan van Winsbeckius, *in Paraneſi ad filium* ℣. 24.

Sun, du ſolt diner Zungen pflegen
Das ſi niht us den angen var,
Si lat dich anders unterwegen
Der eren und der ſinnen bar.

doch zy hebben dit woord nu zo verre verworpen, datze 't niet anders meer gebruiken dan in Koppelwoorden, als *barfuſs* en *barhaubt*; by ons *barvoets* en *blootshoofds*. dit zegt een Hoogduitſch ſchryver:

en echter gebruiken zy *bar* noch buiten Koppelwoorden, want zy zeggen *bar gelt*, gelyk wy *baar geld*. dit noemen wy anders *gereed geld*. en daarom dacht Wachterus, dat dit *bar* onderſcheiden is van het voorgaande; want hy verklaart het *præſens*, d. i. *tegenwoordig*, en verder als zynde iets, 't welk *gereed* en *voor de hand* is. zo zouden wy konnen zeggen dat *baar* betekene *gereed*; omdatmen zegt *baar geld*, en *gereed geld*. doch 't is klaar dat dit *bar* ook 't zelfde woord is met het bovenſtaande *bar*, en *baar*: 't welk wy aldus konnen opmaaken. BAAR gebruiken wy in *baare zee*, d. i. naar de letter, *bloote zee*. nu weetenwe dat *bloot* doorgaands zyne betrekking heeft op een *kleed* of *dekſel*, dat weggenomen is (zie ook de Aantek. IV. 994.) als een *blood zwaard*, t. w. daar geen *ſcheede* om is: een *bloote voet*, die noch *kous* noch *ſchoen* aanheeft, enz. maar *kleederen* of *dekſel* komen by de zee niet te pas. wat is dan een *bloote* of *baare zee*? zulk een zee, diemen niet kan overzien, daar geen *ſtrand* aan gezien wordt: een zee zonder *ſtrand*, of zonder *randen*, en 't zelfde datmen anders heet, VOLLE *zee*. zo zegtmen, indien het geoorlofd is, groote zaaken te gelyken by kleinen, een *vol glas*, of een glas *zonder rand*; 't welk zy beſt zullen verſtaan, die niet gaarne *randen* aan hunne glazen zien. BAR gebruiken wy meeſtendeels in *barre rots*, *barre klip*, *bar ſtrand*, mede in de betekenis van *bloot*: want *barre rots*, is een rots zonder *boom of ſtruik*, zonder *zand of klei*; niet anders dan rots: en *bar ſtrand*, mede een ſtrand zonder *boomen*, *groente*, *ſchaduw*, enz. en, om zo te ſpreeken, *louter ſtrand*. BAAR wederom gebruikenwe in *baar geld*. maar wat is 't, waaraan wy hier moeten denken, en waarvan het geld *ontbloot* is? zouden 't de *zakken* zyn, waarinmen doorgaands het geld bewaart? en zou *baar geld* zyn, 't geen op een tafel of bank, uit den zak uitgeſtort is? ik hoop niet, Leezer, dat zulke beuzelingen u zouden konnen voldoen. 't woord *Geld* betekent wat meer dan gouden, zilveren, of koperen munt. want, alsmen zegt, dat iemand veel *geld* bezit, verſtaatmen zo wel zyne *Huizen*, *Landerjen*, *Rentebrieven*, en verder alles wat hy bezit, 't zy het hem geld opbrenge, of niet, gelyk *Juweelen*, enz. als dat geene, 't welk men anders eigelyk *geld*, of *gereed*, *contant geld*, noemt. en hieruit is het ten eerſte klaar, dat *baar geld* het zelfde is met *gereed geld*; BAAR genoemd, omdat het niet anders is dan eigelyk *geld*, zonder *brieven*, enz. GEREED genoemd, omdat *brieven*, *huizen*, enz. eerſt verkocht moeten worden, 't welk tyd van doen heeft, om het

geld

Digitized by Google

geld *in handen*, d. i. om *gereed* geld te krygen. Zeer wel ſchreef Tielman van Bracht in Salomons Hoogl. I. Gezang p. 5.

Wier glans zich overal verſpreit,
En die, by heldren dag, van baaren goude *blanken.*

d. i. van *louter goud.* Maar zeer kwaalyk, en tegen de eigenſchap van dit woord, zeggen wy, *'t is bar weêr:* alsof *bar* zo veel betekende als *guur en koud.* hierin is ons het zelfde gebeurd, dat Wachterus gebeurde in de verklaaring van *bar geld*, als *gereed geld*, of *pecunia parata;* omdatmen dit zelfde anders *gereed geld* noemt. en wy, omdatmen zegt *barre rots*, *bar ſtrand*, plaatſen, daar het gemeenelyk *koud en guur* is, noemen ook het *weer*, als het *koud en guur* is, *bar;* 't is *bar weêr:* doch verkeerd. ja zelfs zou *bar weer*, of een *barre hemel* of *lucht*, eigelyk het tegendeel zyn, t. w. *weer*, *hemel* of *lucht*, zonder *wind of regen*, zonder *wolken of dampen*, enz. ja een BARRE, of BAARE *hemel*, is 't zelfde met een OPEN *hemel*, gelyk, uit het woord OPENBAAR zelfs, *openbaar* is: het welk zo veel is, als *geheel en al open.* dit zelfde *baar* hebben wy ook noch in *baarblykelyk*, ENZ. Men zou dierhalve, zonder het bovengemelde te vernietigen, konnen zeggen, dat baare zee, ook waare *open zee;* barre rots, *open rots*; en baar geld, *geld datmen ziet;* niet beſtaande in beloften, niet in ſchrift; maar klinkend geld; of *geld by den viſch*, gelyk men zegt. zie bened. ℣. 583.

℣. 318. ZOO STYF WORT LICHAS MET ALCIDES ARMEN HEEN- GESMEETEN) ſchoon de Rymklank hier valle op *heen-*, echter wordt het zeer wel genomen als een gedeelte van het volgende *geſmeeten*, gelyk de Dichter te kennen geeft door het teken -, geſteld achter *heen-*: want *heengeſmeeten*, is *weg geſmeeten.* Vondel ſchryft ook hier onder ℣. 1050.

Al quaam Dedael hier met zyn waſſe pennen heen-
Gevloogen — — doch zo wel niet: want *heen gevloogen*, is daar geheel wat anders dan *weg gevloogen.* HEEN behoort niet tot het volgende *gevloogen*, maar tot het voorgaande HIER. alsof hy zeide HIERHEEN *gevloogen:* 't welk men ziet recht het tegendeel te zyn van *weg gevloogen.* Ondertuſſchen is deeze vryheid, van, in Koppelwoorden, zo wel het eerſte, als het laatſte, tot een Rymwoord te gebruiken, zeer gemeen by onze beſte Dichters, en veilig naar te volgen. zo leeft Vondel ook beneden X. 643. met *veur-Getreeden:* en XI. 905. met *me-Genomen.* Fr. van Hoogſtraten, Beg. Pelgr.

Digitized by Google

I. 2. p. 5. *Op datſe niet verdwaelen en verlegen*
Malkanderen ontloopen, en vanden-
Gedreven, elk te doolen koome alleen.

en III. 11. p. 247. *—— —— —— deze leſt-*
Genoemde zal inzonderheid haer beſt
En vlyt doen —— A. Hoogvliet, Feeſtd. B. I. p. 13.

Dit zeggende, verbiefde tempelgodt zyn voor-
En achterblikken —— J. Zeeus, Poëzy p. 115.

Kon my de lieve plicht der vriendſchap, wien ik teer
Myn wierook toezwaaide, eens vergunnen, dat ik neer-
Gezeten onder 't loof —— J. Vollenhove, Paaſchzang:

Dees nacht zal hem op knien en aanſchyn neer-
Gevallen zien ——

en pag. 79. *Hier wint een Adam, als hy uit-*
Geſlapen heeft, de ſchoonſte bruit.

Daniel Moſtaert in Mariamne *Act.* II. *ſc.* 2.

Dies moeſt de Koningin ook u dit ſtuk niet toe-
Vertrouwen —— A. Moonen, H. Herdersz. IV. p. 20.

Wat let ons, dat we niet, by deeze bronnen neêr-
Gezeten, naer ons' luſt, een beurtgezang aenheffen.

zodatmen geen reden heeft, om my kwaalyk te neemen, dat ik boven B. I. ŷ. 869. p. 83. Moonen willende verbeteren, op die zelfde wyze het woord *zee-Ervaarenheid* verdeelde. Maar, gelyk wy die Afgebroken Rymwoorden volkomen goedkeuren in Koppelwoorden, zo keuren wy die volkomen af in een enkel woord, en oordeelen datmen Spiegel niet behoore te volgen, ſchryvende in den Hertſp. V. 40.

De willigh-blinde, diet ontkennen, die 't GEVAL-
LIGH *t'ſamenkleven van 't ondeelbaar ——*

noch Schaghen in zyn Lofdicht op Alckmaar ŷ. 595. ſpreekende van een gejaagd konyn: *—— —— maar ô de meeſte* OUBOL-
LICHEYD, *als 't werd gejaaghd, verſteken in zyn hol,*
En op een vreemde baan ——

noch D. Jonktys in zyn Toeleiding tot het Twiſtgeſpr. ŷ. 63.

Dit, en noch meer, haer dienſtig, OVER-SLAEN-
D' *in haer gemoed, nam zy het voor-ſtel aen.*

ofſchoon dit laatſte veel zachter zy, dan de twee voorgaanden; en zelfs zo, dat deeze vaarzen konnen geleezen worden, op eene wyze, die deezen misſtal byna geheel bedekke. Maar wy,

Qui

Qui Muſas colimus ſeveriores,

gelyk Martialis van de Latynſche Dichters zong; wy, zeg ik,

Die onze vaarzen nu aan ſtrenger wetten binden,

begaan onvergeeffelyke misſlagen, indienwe zulke vryheden der verleedene eeuwe naarvolgen.

ŷ. 336. SOEZEN) een woord, gemaakt om den klank, die met des zelfs uitſpraake overeenkomt, naar te bootſen. hier gebruikt Vondel het, om 't geluid, dat een ſterke vlam te weeg brengt, uit te drukken: want zo zegt hy:

De vlammen neemen toe, en gaen om 't lichaem ſoezen.

wy lazen B. VII. ŷ. 169.

Gelyk de kalkkolk plagh te ſoezen *en te kiſſen.*

voor *ſoezen en kiſſen*, zegt hy in dit boek ŷ. 238. *ſiſſen en kiſſen.* zie de Aantek. XII. 364. *Soezen*, of *Zoezen*, gebruikt Jan Zoet ook, niet kwaalyk, van 't geluid der zee, in Olimpia *Act.* II. *ſc.* 2.

Zo zoeſt *en* broeſtze *dan, dat zelf de rotzen beven.*

voor dit *zoezen en broezen*, zalmen mogelyk weêr elders vinden, *ſuizen en bruizen:* want *bruizen, bruiſſchen, brieſſchen, broezen, proeſten*, enz. zyn allen goede woorden, om het daarmede overeenkomende geluid uit te drukken. Ook veranderde Jan Zoet *bruizen* in *broezen*, om het voorgaande *zoezen*: even gelyk wy hierboven ŷ. 279. door de Leidſche Rederykers *praaten*, veranderd zagen in *pratelen*, om 't voorgaande *ratelen*: en gelyk Vondel *klinken* verandert in *klingen*, om 't voorgaande *zingen*, ſchryvende in Gysbr. van Aemſtel *Act.* I. *ſc.* 2.

Ons klooſter zingt *en* klingt —

want onze taal vermaakt zich zeer in twee woorden van den zelfden klank byeen te voegen; waarvan alom veele voorbeelden zyn, en dat, hoewel 't in veelerhande gelegenheden gedaan wordt, echter nadrukkelykſt geſchiedt in het naarbootſen van zeker geluid. doch wy zullen ons nu hierover niet verder uitlaaten.

ŷ. 360. 'S HELTS VERGODENDOM) geen goed woord. dat ten eerſte kennelyk is, omdat geen woord, eindigende in DOM, begint van het Voorvoegſel VER. De Schryver van de *Idea Linguæ Belg. Gram.* cap. VII. p. 27. zegt, dat de *Subſtantiva*, in DOM uitgaande, betekenen, *Eene gerechtelyke toebehoorte, endede welke iemande, by den Rechter, ſonde moeten worden* toegedoemt *ende toegekent.* Vol-

Digitized by Google

gens deeze ſtelling, hadt Vondel konnen zeggen, *'s helts godendom*, zynde hem, t. w. Herkules, het recht om een *God* genoemd te worden, by de Goden, zyne Rechters, *toegedoemd, en toegekend.* doch het woord *Godendom* is in deeze betekenis noit gebruikt; maar wordt altyd genomen voor *alle de goden*, of de ganſche vergadering en menigte der zogenoemde goden. Vondel dacht hier aan *Vergoding*; en, dewyl hem dit woord een greep te kort was, om het vaars te vullen, maakte hy 'er *vergodendom* van: het welk wy niemand raaden, naar te volgen.

Ÿ. 423. STEENEN LUIDE EN BITTER ONDER 'T KERMEN, DAT DIT DE STEENEN ZOU BEWEEGEN) onder alle letterſpeelingen is 'er geene zo gemeen als deeze, te weeten, HET *ſteenen* DER *ſteenen*. Vondel in Palamedes *Akt.* V.

Nu legt dat ſchoon gebou geſchonden en geſloopt;
De heilge ſteenen, *hier en ginder opgehoopt,*
D' Aelonde heerlykheit beſteenen *en beſchreien.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 161.

Deez' ſchare moet den laſt, den noodeloozen laſt
Van zuve ketenen en koſtelycke ſteenen,
Te bitterlyck (helaes!) bezuuren en beſtenen.

(deeze eene plaats verſchilt echter van de overigen hierin, dat *het ſteenen* hier niet aan *de ſteenen* zelfs wordt toegeſchreeven: enz.) H. Schim. Kruisfeeſt p. 33. *Wat hoor ik? ſus: de* ſteen *roept nit den muur,*
En ſteent *om myn* verſteenigde *natuur.*

Jacob van der Burgh, op 't overlyden van J. v. d. Straten, uit Barlæus Latyn: —— —— *de ſteenme* ſteenen ſteenen,
En 't ganſche dack dat dreunt van 't maeghdelycke weenen.

G. Brandt, Mengeldichten I. deel p. 28.

Treke met my naar de plaats, daar al de ſteenen ſteenen,
Daar al de Steenigers, *daar al de Rechters weenen.*

J. Dullaart, Lykzang op den Hr. Burgerm. W. Valkenier:

De groote geeſt van Vondel is verſiert
Van droefheid, en de harde ſteenen ſteenen.

Fr. Martinius op het Lyden en Sterven des Heilands VII.

De ſteenen *gingen ſelf van* ſteenen *naamelyks' wis.*

Tot verklaaring deezer ſpreekwyze zullen wy hier alleen byvoegen 't geen de laatſtgemelde Dichter zelf, op zyne bygebragte woorden, aan-

aangetekend heeft: *in de hardſte bewegingen*, zegt hy, *worden de* STEENEN *altyt bygebracht, die anderſins onbeweeglyck ſt zyn. hier op ſlaet het zeggen Chriſti, Luc. XIX.* 40. Soo deſe ſwygen ſullen de STEENEN haeſt roepen: *En hebben de* ſteenrotzſen *dit betuight met haer ſplyten in ſynen doodt.*

ŷ. 460. MELLEN) om 't rym, voor *melden*. en zo meermaalen, als hieronder ŷ. 1128. XIII. 565. enz. Samuel van Hoogſtraten in Dieryk en Dorothé *Act.* II.

Ja vader zelf, wanneer ik 't ſtuk begin te mellen,
Geeft geen gehoor. Hy komt. ach! wat mack hem onſtellen?

B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* V. *ſc.* 5.

Daar is onmogelyk iet zekers van te mellen.
't Behaagde Duma niet dees ramp voor uit te ſpellen.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 127.

Wat duncki u, Hoorderen, van 't geen ick u hier mell'?
Verkoopt dit geeſtig volck zyn' ſchaduwen niet wel?

in de laatſte uitgaave leeſtmen zeer kwaalyk, *wat 't geen ick u hier mell'*. *Mellen* kanmen ook vinden by Hooft, in 't begin van Baeto: enz. Wy tellen dit mede onder die vryheden, de welken in Schryveren der voorgaande eeuwen geleeden worden, maar in die der tegenwoordige te beſtraffen zouden zyn.

ŷ. 475. HET WEIK ZY MET DE BORSTEN ZOOGHDE) *Zoogen* komt van *zog*; en dit van *Zuigen*, *zoog*: zie onze Aantek. I. 695. en den Hr. Ten Kate II. deel p. 38. De eigelyke betekenis van *Zoogen*, is, met zog voeden, of zog geeven; gelyk *Spyzen* en *Drenken* is Spys en Drank geeven. zodat de Moeder of Voedſter *zoogt*; maar het Kind *zuigt*. Hoogvliet, Feeſtd. B. V. p. 166.

De jongen uit het neſt te ligten, die zy zoogt.

en B. II. p. 53. —— *een* zoogende *wolvin*.

H. Dullaert, Poëzy p. 138.

Nooit tapte hy het ſchaep zyn' zoogende *uiers leeg.*

De Vertaalers van den Bybel Pſ. LXXVIII. 71. *zoogende ſchaepen*. waarvoor zy op den kant zetten, *dragende*. Hooft in Henrik p. 2. gc. zooght *van een' boerinne*. Dit onderſcheid tuſſchen *Zuigen* en *Zoogen* wordt nu genoegſaam altyd in acht genomen: zodat ik my verwonder, dat de Hr. Tuinman in zyne Fakkel alleen van *Zuigen* gewag

Digitized by Google

maakt. Maar de Ouden hebben hierin gemist. MS. 1452. p. 131. *om dattet ghenoech ieghen natueren scheen dat dat kint die moeder* sughen *sonde:* daarmen dient te weeten dat gesproken wordt van de bekende geschiedenis dier dochter, de welke haar moeder, andere zeggen vader, in de gevangenis *zoogde*, en dus in 't leeven behieldt. Regement der ghesontheyt 1514. c. 5. *dairna salmen het kint* suyghen *tot dat slaept.* Dit deedt my in den beginne twyffelen, of *Zoogen* in dien tyd wel bekend mogt geweest zyn. doch nu zie ik dat de Vertaaler des Bybels 1477. het kende, schryvende Job III. 12. *waer om was ic* ghesoghet *metten borsten?* Zekerlyk hadden wy grond, om Kiliaen, in onze gemelde Aantek. I. 695. te berispen, dat hy geen onderscheid maakte tusschen *Zuigen* en *Zoogen;* omdat hy zelf beide deeze woorden kende, en niet onderscheidde: hoewelze reeds voor hem in den Schat der Nederduitsche Sprake van Plantyn 1573. zeer wel onderscheiden zyn. Maar ik zie ook, dat *Zoogen* onbekend is geweest aan den Schryver der Aantek. op Willeramus, door Merula uitgegeeven 1598. ('t zal misschien niet onaangenaam zyn, zo ik hierby voege, dat J. G. Scherzius, in zyn Voorrede op Willeramus, *Thes. Antiquit. Teuton. P. I.* beweert, dat deeze Aantek. geschreeven zyn van Pancratius Castricomius, weleer Pensionaris van Groningen, en niet van J. van Houten) verklaarende p. 53. *Zuigen* (of, gelyk hy schryft, *Sugen*) beide door *Sugere*, en *Succum vel Sugendum prebere.* doch dit laatste is *Zoogen.*

¥. 488. DE ZUSTER NIETS VAN HAER BEWUST) moest zekerlyk zyn, *Myn Zuster;* gelyk te vooren meer dan eens. want Iöle spreekt van haar eige Zuster. Het Lidwoord DE, 't welk onze Dichter dikwils keurelyk bezigt in plaats van ZYN of HAAR, gelykwe kortelyk aanroerden VII. 191. maakt hier dubbelzinnig, aan welker Zuster gedacht moet worden. Want wat deeze benaamingen van maagschap aangaat, noit zal iemand, *zelf* spreekende van ZYN *Vader*, *Moeder*, *Zuster*, enz. zeggen, *DE Vader;* altyd *MYN Vader*, of enkelyk, *Vader.* Alsmen *tot* iemand spreekt, zegtmen noch *Vader*; noch *DE Vader;* maar altyd *UW Vader.* Alsmen *van* iemand spreekt, zegtmen onverschillig of *ZYN Vader*, of *DE Vader:* en vooral onze Dichter, van een' derden persoon spreekende, gebruikt hiertoe dit laatste, als B. IV. ¥. 314.

DE ZUSTER *Klitie verbittert, brengt terstont*
Dit overspel in 't licht. en even te vooren ¥. 290.

En

En Febus, in den ſchyn DER MOEDER ——

zo ook, buiten ontelbaare andere plaatſen, hier zelfs ŷ. 507.

—— —— —— haer man *Andremon, en* DE VADER

Te zaemen even droef, verſcheenen bey te gader,

En vraeghden naer Drioop. ——

deeze *Drioop* is de *Zuſter*, die hier gemeld wordt. doch als Iöle, geſproken hebbende, in de voorgaande vaarzen, van *Lotos*, aldus voortgaat: DE ZUSTER, *niets van* HAER [Lotos] *bewuſt* —— ſchynt zy zekerlyk niet meer van haare eige, maar van de Zuſter van Lotos te ſpreeken. 't Is aanmerkelyk, dat Vondel in den Inhoud deezes boeks, van deeze zelfde Zuſter ſpreekende, ook zegt, *De zuſter.* zie hier zyne woorden: *hierna ging Alkmene by Iöle, en vertelde haer hoe Galantis in een wezelken veranderde; en zy verhaelde haer wederom hoe* de zuſter *in eenen boom verkeerde.* dat natuurelyk niet verſtaan kan worden, dan van de *zuſter van Galantis.* Vondel, die hier 't Latyn van Canterus anders wel uitdrukt, hadt ook, *ſuam ſororem*, dienen te vertaalen, *haar zuſter.* Wy treffen hier eene gunſtige gelegenheid aan, om een deel onzer Taale, het welk noch zeer gebrekkig is, op te helderen: te meer, daar ik zie, dat onze voornaamſte Taalmeeſters, in dit ſtuk, recht verkeerd gewerkt, en zelfs de duiſternis tegen het licht verdeedigd hebben. Ik voorzie dat de meeſte Leezers, in Vondels woorden, *Haar zuſter*, niet minder dubbelzinnig zullen houden dan *De zuſter.* Laat ons dit wat dieper inzien. Daar worden drie vrouwen genoemd, *Iole, Alkmene, Galantis;* en eene vierde beſchreeven onder den naam van *Zuſter.* Nu is de vraag, of men beſcheidelyk, en op drie byzondere wyzen (t. w. zonder herhaaling van eenigen naam) wie deezer drie de gemelde Zuſter toekome, kan uitdrukken? Ik oordeel ja: te weeten, dat onze taal daartoe byzondere Voornaamwoorden heeft. en dit is het dat we aantoonen zullen, omdat het noch noit van iemand aangetoond is. *Iöle* is de geene die gezeid wordt te verhaalen. is nu deeze Zuſter de *Zuſter van Iöle;* zo moeſt 'er ſtaan *haar: Iöle verhaalde van HAAR zuſter*, enz. *de SUA ſorore.* Was het de *Zuſter van Alkmene;* zo diende men te ſchryven *der zelver: Iöle verhaalde Alkmene van DER ZELVER zuſter*, enz. *de EIUS ſorore.* Was het de *Zuſter van Galantis;* zo zoumen, om een derde Voornaamwoord te gebruiken, duidelykſt zeggen, van *de zuſter VAN DEEZE*, gelykmen in 't Latyn zou ſchryven, *de HUIUS ſorore.* minder klaar, zouden Vondels woorden onveranderd konnen bly-

blyven, *De Zuſter.* meerder ja volkomen klaar zou zyn, met uitdrukking van den naam, *de Zuſter van Galantis.* doch de ſtyl is aangenaamer, wanneer men Perſoonen of Zaaken, eens uitgedrukt, in de tweede plaatſe aanwyſt met een *Voornaamwoord*; zo genoemd, omdat zy *Voor*, d. i. in plaatſe van de *Naamwoorden*, gebruikt worden. Hierom is 't noodig, datmen de *Voornaamwoorden* wel leere onderſcheiden; opdatmen weete wat zy beduiden, en tot welken Perſoon of Zaak zy ons wyzen. en dit is in 't algemeen, dat ons hier te behandelen ſtaat; doch voornaamelyk en in 't byzonder zullen wy beſcheidelyk aantoonen, waar men zich te dienen hebbe van ZICH, ZYN, HAAR, HUNNE, die wy WEDERKEERENDE heeten, gelyk de Latynen *SUI* en *SUUS*, RECIPROCA. Welke de betekenis deezer benaaminge zy, beſchryft ons Laur. Valla, *De* RECIPROCATIONE *SUI & SUUS cap.* 3. op deeze wyze: *Quod ex eo dictum eſt, quod ſicut* RECIPROCATUR *Spiritus cum recipitur, & unda viciſſim alluens littus, & Euripus ad priſtinum ſubinde curſum rediens,* RECIPROCUS *eſt: ita hæc pronomina, alterum primitivum, alterum derivativum, ad id, unde prodierant, revocantur.* De zin deezer woorden komt hierop uit; Dat deeze *Wederkeerende* Voornw. zo genoemd zyn, omdatze *wederkeeren* tot dat geene, waarvanze zyn voortgekomen: welke *wederkeering* hy gelykt by de *uit- en in-ademinge der lucht*, en by de *ebbe en vloed der zee.* Dit, half begreepen, zal uit een voorbeeld volkomen verſtaanelyk zyn. zie 'er hier een: *David worp Goliath den ſteen uit ZYNEN ſlinger recht in* DES ZELFS *voorhoofd.* alles is eenvoudig en klaar. *Zynen* moet wederkeeren tot *David*, ſtaande aan 't hoofd van 't Werkwoord, want daarvan is 't voortgekomen; *David worp uit zynen ſlinger:* by gevolg kan *zyn ſlinger* hier niemands dan Davids ſlinger betekenen. uit deeze waarheid volgt van zelfs, dat hier *des zelfs voorhoofd* het voorhoofd van een' andren, dan van David, moet aanwyzen; t. w. het *voorhoofd van Goliath.* dus is *des zelfs* niet wederkeerende, maar betrekkelyk, of *Relativum.* lees nu in deeze woorden ook *ZYN voorhoofd;* en 't zal mede moeten wederkeeren tot David, en ons doen denken aan het *voorhoofd van David:* dat hier niet te pas komt. wy bedienen ons van dit voorbeeld, omdat Moonen 'er zich kwaalyk van bediend heeft, als terſtond zal gemeld worden. Hieruit kanmen ook opmaaken, waarom in de voorgaande woorden van Vondel, *HAAR zuſter* alleen kan betekenen de *zuſter van Iole;* t. w. omdat *Iole vertelde van haar zuſter;* daar *haar* wederkeerende is

tot

Digitized by Google

tot *Iöle*. maar, *Iöle vertelde van* DER ZELVER *zuster*, dat wyst ons *der zelver* tot eene andere dan *Iöle*: enz. De Stoffe, Leezer, tot welker behandeling wy u hier inleiden, heeft den Geleerden voorheene veel werks gegeeven. Valla, onder anderen, heeft 'er een byzonder Werkje over geschreeven, verdeeld in XVI. Hoofdstukken, behalve eene Voor- en Narede; en gelcek de zelve by een' doolhof, ja by den Cretenzer doolhof, waarin de *Minotaurus*, dat is, zegt hy, de *Wanhoop*, was opgesloten. Schrik echter op dit woord niet. een zwaare ysbreeker, getrokken van twintig paarden, kan ter nauwer nood voortkomen, daar naderhand een klein en licht roeischuitje met weinig moeite doorvaart. Doch Valla zelf heeft, met al deezen arbeid, kleenen dank geworven. Dit gezeide zal misschien daartoe konnen strekken, om eenigszins de onbegrypelyke blindheid onzer Spraakkunstschryveren te verschoonen. Sewel verdeelt de Voornw. in 4 soorten; *Aanwyzende*, *Betrekkelyke*, *Vraagende*, *Bezittende*: van de *Wederkeerende* maakt hy zo weinig gewag, alsofze noit genoemd waaren. doch hierin was hy ten minste voorzigtiger dan Moonen, die deeze als een vyfde foort, by de anderen voegt; en 'er op zulk een wyze van spreekt, dat ik, om de liefde van Moonen, wel wilde, dat hy 'er mede van gezweegen hadt. hy zegt 'er dit van: *De* WEDERKEERENDE, *op meer dan eenen persoon passende, zyn deeze, ZYN, HUN, HAER; als uit deeze redenen blykt; David worp uit ZYNEN slinger den steen Goliath in ZYN voorhoofd*: enz. Ik zie, dat de Hr. Moonen hier niets verstaan heeft, dan dat het Lat. *Reciprocus*, in het Duitsch heet *Wederkeerende*. want (1) de betekenis deezer benaminge; en (2) welke Vnw. daaronder begreepen zyn; en (3) waar *Zyn* en *Haar* moeten gebruikt worden; is hem alles zo verre onbekend geweest, dat het geene hy leert, volkomen en regelrecht strydig is met het geene men behoort te doen en te weeten. Want (1) hy beschryft de *Wederkeerende*, als *passende op meer dan eenen persoon*. doch wat gemeenschap hebben deeze spreekwyzen, *Wederkeeren*, en *Passen op meer dan eenen persoon?* de aard deezer Vnw. ligt in *Wederkeerende* zelfs. en Moonen, die deezen naam ontleende van de Latynen, hadt moeten zien, wat 'er daar mede verstaan wordt. ook, zo het waar was, datze pasten op meer dan eenen persoon, zo hadt hyze geen *Wederkeerende* moeten noemen. (2) hy sluit ZICH buiten 't getal der *Wederkeerende*; schoon dit onder deezen het eerste en voornaamste is. de Latynen weder, en ook Valla in de aangehaalde woorden, noemen

SUI

SUI [ZICH] PRIMITIVUM, maar *SUUS* [ZYN, HAAR, HUN] DERIVATIVUM: enz. (3) het voorbeeld hier bygebragt, is volkomen ſtrydig en met den aard van het Vnw. (want hy plaatſt het daar 't niet voegt) en met den naam zelf van *Wederkeerende.* immers leert de Natuur zelve, dat men niet kan wederkeeren, dan tot het geene waarvan men is gekomen of uitgegaan. daar is een uitgang, om zo te ſpreeken, van David tot ZYNEN ſlinger; om nu te zien wie hier onder ZYN verſtaan wordt, keeren wy weder tot David, en dus is *zyn ſlinger*, de ſlinger *van David.* maar wat uitgang is 'er van Goliath tot ZYN voorhoofd, in de woorden van Moonen? als 'er tuſſchen Goliath en ZYN voorhoofd een tweede Werkwoord geplaatſt ſtondt, zou 't zo moeten weezen, als, *David worp den ſteen uit ZYNEN ſlinger, en Goliath werdt getroffen in ZYN voorhoofd:* daar keert het eerſte *Zynen* weder tot *David*, langs het Werkwoord *worp*; het tweede *Zyn* tot *Goliath*, langs het Ww. *werdt getroffen.* doch dat by Moonen moeſt ſtaan DES ZELFS voorhoofd; hebben wy boven, daarwe dit zelfde voorbeeld gebruikten, aangetoond. Maar ook Nyloë komt, wat het gebruik van *Zyn* aangaat, met Moonen overeen. hy zegt, Aanleid. tot de Ned. Taal cap. VIII. §. 2. ZELF *en* DE ZELVE *worden veeltyts qualyk gebruikt, als in deze manieren van ſpreeken:* De man en DES ZELFS vrou; De koning en DES ZELFS ryk; *voor, De man en ZYNE vrou; De koning en ZYN ryk:* Ik hebbe dezen tuin laten omgraven om DEN ZELVEN te bezaaien; *voor, om* DIEN *te bezaaien;* Ik geve u dit boek om HET ZELVE te doorlezen; *voor, om* HET *of* DAT *te doorlezen: hier voegt geen* ZELF *of* ZELVE. Men kan daar in 't vervolg andere voorbeelden vinden, met de welken hy bewyſt, dat ZELF is *Ipſe;* en DE ZELVE, *Idem.* Doch wy oordeelen, met Hooft, Verwer, Sewel, en honderd anderen, dat DE ZELVE het Lat. *Is* vervangt; en dat, gelyk de Latynen *Is*, als 'er meerder nadruk in lag, veranderden in *Isdem*, of *Idem*, zo ook wy DE ZELVE, met dien zelfden nadruk, veranderen in DE ZELFDE. zie ook den Hr. Ten Kate, Redewiſſ. XIII. §. 40. en A. Verwer, Brief aan A. Reland p. 58. de Hr. Nyloë evenwel wil DE ZELVE, in de betekenis van *Is*, geheel uitgebannen hebben. doch dewyl het bekend geweeſt is, zo lang men Duitſch geſproken of geſchreeven heeft, en by Ouden en Nieuweh (ſchoon niet altyd ter plaatſe daar 't behoorde) te vinden is; is 't zeker, dat Nyloë, om ons te overreeden, dringender bewyzen hadt behooren by te brengen, dan dit,

Hier

Digitized by Google

Hier voegt geen Zelf of Zelve. Daarenboven ſlaat hy een' zeer verkeerken weg van onderwys in, ſchryvende, datmen niet moet zeggen, *De man en* DES ZELFS *vrouw;* maar, *en ZYN vrouw.* Indien ik beweerde, datmen moeſt zeggen, niet *Myn boek*, maar *Zyn boek;* niet *Uw huis*, maar *Haar huis;* zoudtge niet vraagen, Leezer, van wat *boek*, van wat *huis* ſpreekt gy? en ik vraag ook, van wat *vrouw* ſpreekt de Hr. Nyloë? want *Des zelfs* verſchilt niet minder van *Zyn*, dan *Myn* en *Uw* verſchillen van *Zyn* en *Haar.* wederom, indien ik betwiſtte, datmen niet *homo homini*, maar *homo hominem*, moeſt zeggen; gy zoudt vraagen, in wat zin of ſaamenhang? want het is, naardat men de rede aanvult, beide goed; als *homo homini lupus eſt*, en *homo hominem generat.* 't Welk aantoont, datmen, uit afgebroken en onvolmaakte redenen, de eigelyke betekenis van een woord geenszins bepaalen, noch, of iets wel of kwaalyk gezeid zy, met eenigen grond betwiſten kan. en zo moeten ook deeze woorden, *de man en zyn vrouw*, eerſt aangevuld worden tot eene volleedige rede, eermen oordeelen kan, of 'er *Zyn*, of *Des zelfs* behoore. by voorbeeld, *Jan vermoordde Klaas en ZYN vrouw* (Lat. *& SUAM conjugem*) is te zeggen, dat Jan *zyne eige vrouw* vermoordde *en Klaas.* maar, *Jan vermoordde Klaas en DES ZELFS vrouw* (Lat. *& EIUS conjugem*) zegt, dat Jan *Klaas*, en de *vrouw van Klaas* vermoordde. Dit is reeds klaar; en op wat wyze gy het toetſt, het zal altyd proef houden. ZYN is wederkeerende tot *Jan*, langs het Werkwoord *vermoordde*, *Jan vermoordde zyn vrouw.* dat *Klaas* eerſt genoemd ſtaat, geeft geen verandering: want de *Conſtructie*, of het verband der woorden, eiſcht, datmen, *Jan vermoordde Klaas en zyn vrouw*, zo verſtaa of 'er ſtondt, *Jan vermoordde Klaas, en Jan vermoordde zyn vrouw:* enz. Wederom, alsmen zegt, *Jan vermoordde Klaas en DES ZELFS vrouw:* daar is *des zelfs*, het geenmen met meer nadruk, als 't noodig waare, zou zeggen, de vrouw *van den Zelfden*, t. w. *Klaas*, te vooren genoemd. Eerwe van den Hr. Nyloë afſcheiden, moetenwe noch iets zeggen van zyne twee laatſte voorbeelden, waarin hy een' anderen misſlag begaat. Hy wil, datmen ſchryve, *Ik heb DEZEN tuin laaten omgraaven, om DIEN te bezaaien.* zo dit geen *Quis pro Quo* is, gelykmen zegt, weet ik niet wat deezen naam zou verdienen. als ik zeg, *om* DEN ZELVEN *te bezaaien*, verſtaa ik, *den zelfden* tuin, dien ik heb laaten omgraaven: maar DIEN (Lat. ILLUM) wyſt ons tot een' andren tuin, dan DEEZEN (Lat. HUNC). Dacht dan de Hr. Nyloë

Digitized by Google

niet, dat *Deeze en Die*, in één verband van rede geplaatſt, verſchillen even als in 't Latyn *Hic & Ille*, en als by ons *Deeze en Geene*; of, om duidelyk te ſpreeken, even als *de Een en de Ander?* zo zegtmen, ik was aan *deeze*, en gy aan *die* zyde, d. i. ik aan de *eene*, gy aan de *andere:* ik vraag u naar *dit*, en gy antwoordt van *dat*: enz. Het zelfde zy gezeid, van *Ik geef u DIT boek, om DAT te doorleezen.* maar *om HET te doorleezen*, is goed. Nyloë hadt zelfs, om te zeggen 't geen hy meende, moeten ſchryven, *Ik heb DEN tuin laaten omgraaven, om DIEN te bezaaien*, en *Ik geef u HET boek, om DAT te doorleezen.* Want, om ons hiermede niet langer op te houden, die *DEEZEN tuin omgraaft, om DIEN te bezaaien*, doet even of hy zyn' *Hond* de nagels affneedt, opdat zyn *Kat* niet zou krabben. Wederleid hebbende deeze Schryvers, die wy gelooven thans in yders handen te zyn, en van de meeſten op hun woord geloofd te worden; gaanwe over, om met eenige weinige voorbeelden, die wy onder 't leezen aangemerkt hebben, den onwilligſten te doen belyden, datwe DES ZELFS zeer dikwils ten uiterſte noodig hebben, niet alleen om wel te ſchryven; maar, dat meer is, om verſtaan te worden. Ik lees in de Legende van Samianus 1478. fol. 200. a. *Ende doe hem* [Samianus] *SYN hoeft afgheſleghen was, ſoe nam hi SYN hoeft in SYN handen, ende droech dat* XLIX *ſcreden verre. ende doe die Keyſer SYN oghen mit SINEN bloede beſalvet hadde, ſoe wert hi te hant gheneſen.* Zie daar ZYN, *op meer dan eenen perſoon toegepaſt*, gelyk Moonen leert; zie daar overal ZYN, nergens DES ZELFS gebruikt, gelyk Nyloë wil: ondertuſſchen zou geen Edipus, die het raadſel der Sphinx verklaarde, 'k laat ſtaan de Heeren Moonen of Nyloë, my anders, dan giſſender wyze, konnen zeggen, *met wiens bloed*, en *wiens oogen* de Keyzer zelfde; om nu, kortheids halve, niet te ſpreeken van het eerſte lid, dat wel geſteld is, want *hy*, t. w. Samianus, *droeg zyn eigen hoofd in zyn eigen handen.* (t. w. nadat hy onthoofd was; volgens de geloofwaardige getuigenis der Roomſche Legende) maar de Keyzer *zelfde zyn eigen oogen*, niet met zyn *eigen* bloed, maar met het bloed van Samianus. zodat 'er noodzaakelyk moeſt ſtaan *met DES ZELFS bloed*: gelykmen in 't Latyn zou zeggen, *Imperator SUIS oculis inlinebat EIUS ſanguinem;* geenszins, *SUUM ſanguinem.* immers, al was 't beide evengoed, gelykwe getoond hebben dat het niet is, de klaarheid alleen zou ons zeggen, dat hier *des zelfs* beter waare dan *zyn.* Maar met grooter, ja met de uiterſte verwondering, merkten wy

deeze

Digitized by Google

deeze volgende woorden aan by den Hr. Hooft in Tacitus, Jaarb. IV. 8. *Voorts* TIBERIUS, *alle de daaghen ZYNER krankheit door, bewees nooit eenighe vreeze, mogelyk om de ſteevigheit ZYNS gemoedts te toonen; jaa is ook, als HY overleeden, en noch niet begraaven was, in 't raadthuis gekoomen.* Ik voorzie, Leezer, dat gy deeze woorden noch eens herleezen zult, denkende dat gyze eens kwaalyk geleezen hebt; gelyk my gebeurde, toen ik de zelven de eerſte reize aantrof. Als gy dit laaſt in de R. Legende, gy zoudt het zo wel gelooven, als dat de onthoofde Samianus zyn hoofd in zyn handen droeg. Dat *Tiberius* in *Zyne* krankheid geen vrees betoonde, is natuurelyk: maar dat *Tiberius*, als *hy* overleeden was, in het Raadhuis kwam, is een mirakel, waardiger om in de R. Legende, dan in de Schriften van Hooft, of van Tacitus, geleezen te worden. Gy beſluit dan reeds, dat de Schryver iets anders dacht, dan de woorden ſchynen te betekenen. zo is't: en ik heb geen ander bewys, dat hy kwaalyk ſchreef, noodig, dan dit; t. w. dat zyne meening onmogelyk kan overeenkomen met zyne woorden. Hy, in wiens krankheid Tiberius geene vrees betoonde, en na wiens overlyden hy in het raadhuis kwam, was Druſus, de zoon van Tiberius. Hooft hadt dan voor, ZYNER *krankheit*, moeten ſchryven *van DES ZELFS krankheit;* gelyk hem Tacitus voorging, *EIUS valetudinis.* ja ook voor HY behoorde te ſtaan DE ZELVE: in 't Latyn, volgens den aard dier taale, ſtaat hier, noch het een noch het ander. Die zelfde dubbelzinnigheid ontmoetmen meermaalen by Hooft, als in 't zelfde werk XVI. 8. *daarnaa graauwd' hy* [Nero] *Silanus zelf toe, evenalleens als ZYNEN oom Torquatus.* dit waar goed, zo Torquatus de Oom van Nero (tot wien *Zyn* moet wederkeeren) geweeſt was. doch in 't Latyn ſtaat weder *EIUS patruum*, dat is, *DES ZELFS oom*, den oom van Silanus. wederom in den Eerſten Brief: *De Hartogh van Lerma ---- hoopt op ruimer mildtheidt des Koningks, indien ZYNE* [voor DES ZELFS] *zaaken wat ruimer adem ſcheppen.* Dit kan te vreemder by Hooft ſchynen, omdat hy zelf anders dikwils het *Betrekkelyke* DE ZELVE gebruikt: waarvanwe nu, noch uit hem, noch uit anderen, voorbeelden zullen uitſchryven. Het X. Hoofdſtuk in 't I. boek van Samuel begint aldus: *Doe nam Samuel een olykruycke, ende gootſe uyt op SYN hooft.* dat eenvoudig en klaar is, indien men hier denken moet aan het hoofd van *Samuel;* doch die dit denkt, denkt kwaalyk: want *Samuel* goot de olye uit op het hoofd van *Saul.* waarom SYN ook

Digitized by Google

hier weezen moeſt DES ZELFS. Het heeft my geluſt te onderzoeken, hoe andere taalen zich hieromtrent uitdrukken; en ik bevond die zelfde dubbelzinnigheid in het Hoogd. van Luther, *auf SEIN haupt*; en in de Engelſche overzetting, *upon HIS head*, als mede in de Spaanſche, *ſobre SU cabeça*. Maar buiten eenige dubbelzinnigheid leeſtmen dit in het Griekſch der LXX: ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ΑΥΤΟΥ; in het Latyn van Junius, *caput EIUS*; en, onder de nieuwer Taalen, in 't Italiaanſch van Deodati, *in ſu'l capo DI ESSO*. de Franſche vertaaling redde zich hier op eene andere wyze door, zeggende: *qu'il LUI répandit ſur LA tête:* dat zo veel is, of wy zeiden, *die hy HEM uitgoot op HET hoofd.* want *Hem op het hoofd*, en *Zich op het hoofd*, verſchillen evenveel als *op Des zelfs hoofd*, en *op Zyn hoofd*. De Franſchen hebben de woorden *Icelui* en *Icelle*, die Verwer zegt overeen te komen met ons *Des zelfs* en *Der zelver*, voorlang uitgebannen; ja lang eer Verwer dit ſchreef; gelykze ook niet te vinden zyn in het Groot Woordenboek *de l'Academie Françoiſe*. Buiten dit behulp echter wilden die Vertaalers niet zeggen, *ſur SA tête;* oordeelende, gelyk 't is, dat zulks dubbelzinnig zou konnen ſchynen. gelyk ook de oude Duitſche Vertaaler 1477. oordeelde, ſchryvende, tot vermydinge van alle onzekerheid, *op SAULS hooft*. dit is buiten bedenking het veiligſte middel, doch wil zich overal niet vlyen. Een oplettend Leezer zal nu zelf alom, en by alle Schryveren zulke voorbeelden van dubbelzinnigheid konnen vinden. Vraagt gy, of het geenmen overal en by alle Schryveren vindt, niet goed is? zo vraag ik u weder, hoewel ik voorlang van Horatius geleerd heb, dat vraagen met vraagen te beantwoorden geen geſchil eindigt; evenwel, zeg ik, vraag ik u; of gy, 't geen de Reden zelve zegt *goed* te zyn, niet *beter* oordeelt, dan 't geen alleen door 't Gebruik wordt *goed* genoemd? Dien dit niet voldoet, die kan uit het Tafereel van Cebes leeren, dat het beter is, met weinigen, ja alleen in het licht te ſtaan; dan met duizenden van anderen in de duiſternis te zitten ſteroogen op twyffelachtige en dubbelzinnige voorwerpen. By deeze voorbeelden zullen wy 'er echter noch een voegen, het welk ons zelfs nader raakt, t. w. uit onzen Achilles: welk Treurſpel, zich weder ter drukperſſe haaſtende, en krachtig roepende om van veele oude vlekken gezuiverd te worden, met maatige aandacht, doch grooten haaſt, overleezen zynde, op veele plaatſen verbeterd, of ten minſte veranderd is. onder anderen vond ik daar, dat *Alcimus*, verhaalen-

Digitized by Google

haalende hoe *Achilles* het Lyk van Hector mishandelde, zegt, V. 4.

In 't einde ontwapent hy 't, en bindt het met ZYN voeten
Aan ZYNEN wagen vaſt ----

dat my nu onverdraagelyk in de ooren klinkt. Homerus getuigt wel, dat Achilles *ſnel van voeten* was; maar dat hy *met zyn voeten* koſt doen, het geen anderen *met hunne handen* doen, heb ik noit gehoord of geleezen. echter brengen de woorden mede, dat *Achilles bondt met zyn voeten:* dat klaar blykt, alsmen voor *voeten* leeſt *handen;* wanneer yder het zou verſtaan van de *handen van Achilles;* hoewel ik dacht aan de *voeten van Hector. ZYN wagen* is goed, en wederkeerende tot *Achilles*, die aan 't hoofd der werkwoorden *ontwapent* en *bindt* ſtaat, onder de benaaming van *Hy.* zodat hier de *voeten van Hector*, moeſten aangeduid worden door *DES ZELFS voeten;* of, met het Lidwoord *de*, *DE voeten*, volgens 't aangetekende VII. 191. en in 't begin deezer Aanmerkinge. dit laatſte heb ik in den tweeden druk gevolgd, daar nu *met de voeten* geleezen wordt. Diergelyk eene verandering maakte ik ook *Act.* II. *ſc.* 2. in deeze woorden:

Dan grypt hy 't bloedig zwaard eens beevende in DE handen;
Dan zien wy hem van ſpyt weer knarſſen op DE tanden.

daar eerſt beide *ZYN handen* en *ZYN tanden* geleezen werdt: dat wel niet dubbelzinnig, maar my echter onaangenaam voorkwam. Terwyl ik hier van dit Stuk ſpreeke, moet ik een' misſlag, die in den eerſten druk ingeſloopen, en in den tweeden niet verbeterd is, aantoonen, omdat hy van belang is; en hier verbeteren, omdat ik niet weet, wanneer dit Treurſpel, ja of het wel oit, voor de derde reize ter drukperſſe zal komen. Phenix zegt tot Achilles *Act.* IV. *ſc.* 2.

Zoras gy 't Griekſche *vuur zoudt zien in onze vloot.*

deeze *Grieken* ſpraken van de *Griekſche vloot*, en van het *Troiſche vuur.* Lees dan hier, niet, *Zooras gy 't Troiſche vuur;* want, *het*, wordt niet dan zeer kwaalyk verkort tot 't, voor of na de letters *d* en *t:* maar verbeter dit op deeze wyze:

Als gy het Troiſche vuur zoudt zien in onze vloot.

Dunkt iemand, om weder te keeren tot onze Hoofdſtoffe, datwe in het behandelen der zelve wat te ſtreng zyn; het volgende, waarinwe ons wat toegeevender zullen gedraagen, zal hem waarſchynelyk beter aanſtaan. Al het gezeide heeft tot zyn' eenigen grondſlag, de verſtaanbaarheid en duidelykheid der Rede. daar dan geen gevaar van duiſterheid of dubbelzinnigheid is, daar behoeftmen zich niet te

Digitized by Google

ſtooren aan al het gezeide. Voſſius *de Arte Gr. VII. 56.* zegt, en bewyſt met verſcheiden voorbeelden (die echter allen niet evenvry zyn van dubbelzinnigheid) datmen in 't Latyn, als de zin klaar is, een Betrekkelyk Vnw. voor een Wederkeerend, en dit weder in plaatſe van dat, mag ſtellen: en Franc. Sanctius, *Minerv. II.* 12. ſtelt als iets zekers, dat hier geen Regel plaats heeft, wanneermen ſpreekt in den Eerſten of Tweeden perſoon. Wy mogen dan zeggen, ſpreekende van *Klaas en zyn vrouw. Ik ſloeg ZYN vrouw: Gy ſloegt ZYN vrouw:* maar geenszins, *JAN ſloeg ZYN vrouw:* want ZYN, dat niet kan wederkeeren tot IK of GY; is wederkeerende tot JAN, en dierhalve zou yder hier natuurelykſt verſtaan de vrouw van *Jan:* doch wy zeiden vooraf datwe ſpraken van de vrouw van *Klaas.* De Vryheid evenwel, die ons Voſſius en Sanctius hier geeven, moeten wy, wat het Duitſch aangaat, bepaalen; en wel zo, dat wy het Wederkeerende voor het Betrekkelyke mogen gebruiken, als getoond is in, *Ik ſloeg ZYN vrouw*, daar ZYN ſtaat voor DES ZELFS, enz. maar geenszins het tegendeel, als *Jan ſloeg DES ZELFS vrouw*, om te kennen te geeven, dat Jan ZYN EIGEN vrouw ſloeg. Wy mogen dan wel zeggen: *Het paſte M. Cato of ZYNEN* (voor DES ZELFS) *tydgenoot Scipio, over de wetten te redeneeren:* gelyk ons in het Latyn is voorgegaan Porcius Latro, tegen Catilina: *M. Catoni aut Scipioni, coætaneo SUO* (pro EJUS) *de legibus dicendum erat.* Maar wy mogen niet zeggen: *Salluſtius, vreezende dat DES ZELFS* (voor ZYNE) *verborgen euveldaaden voor ons openbaar zouden worden, heeft u het overſpel beleeden:* hoewel de Schryver der Redenvoeringe tegen Salluſtius ons in het Latyn op die wyze is voorgegaan: *Salluſtius timens, ne facinora EIUS* (pro SUA) *clandeſtina clara nobis eſſent, confeſſus eſt vobis adulterium.* Dat echter de Latynen hierin niet altyd naar de dubbelzinnigheid gezien, en het eene voor het ander zeer dikwils onverſchillig gebruikt hebben, kanmen zien uit ontelbaare voorbeelden, te ſaamen gehaald van Voſſius en Sanctius (beide op gemelde plaatſen) van J. Perizonius, in zyne Aantek. op den laatſtgenoemden, van Laur. Valla, *de Reciprocatione;* en van Budæus, *Commentar. Linguæ Græcæ:* doch deezen heb ik tot noch toe niet gezien. Dat ik het gebruik van DES ZELFS in plaats van ZYN hier verbiede, of liever niet goed keure, geſchiedt daarom, dat ik weete, en 't is klaar uit het geenwe van Moonen en Nyloë gezeid hebben, dat veelen dit Vnw. DE ZELVE, voor 't Lat. IS, kwaalyk dul-

Digitized by Google

dulden konnen, daar het behoort: hoeveel minder dan daar het niet behoort noch voegt? Het geen dan uit zich zelf niet aangenaam, en tot niets goed is, wordt beter gelaaten. Maar wederom in vergelding van deeze bepaaling, mogen wy de Vryheid van ZYN (waartoe de ooren meer gewend zyn) voor DES ZELFS te gebruiken, veel verder uitbreiden, dan de Latynen hebben mogen of konnen doen. want hun eene *SUUS*, dat zy, zonder eenige onderscheiding, in alle getalen en geslachten gebruiken, drukken wy uit op drie byzondere wyzen, als in het EENV. *Manl.* en *Onz.* ZYN: in het EENV. en MEERV. *Vrouwl.* HAAR: in het MEERV. *Manl.* en *Onz.* HUNNE. men kan hieruit de armoede onzer Taale, in vergelyking van de Latynsche en anderen, afneemen. en daarom mogten de Latynen, gelyk Vossius wel aanmerkt niet zeggen; *Verres expulit Sejam ex villa SUA* (pro EJUS): maar wy zeer wel; *Verres verdreef Seja uit HAAR* (voor DER ZELVER) *landhuis:* want in 't Latyn is *SUA* wederkeerende zo wel tot een' Man, als tot een Vrouw; maar by ons is HAAR niet wederkeerende tot een' Man: en dierhalve is hier geen dubbelzinnigheid; tot *Verres* zou alleen konnen wederkeeren ZYN. Dit zelfde heeft plaats, als de Getalen verschillen: in 't Latyn is zeer dubbelzinnig, en daarom niet goed; *Piscatores erant à Pythio rogati, ut ante SUOS* (pro EJUS) *hortulos piscarentur:* maar in het Duitsch is zeer klaar, en daarom goed: *De Visschers waaren van Pythius verzocht, datze voor ZYNE* (voor DES ZELFS) *tuinen wilden visschen:* tot de *Visschers* zou alleen konnen wederkeeren HUNNE, en geenszins ZYN. Zo duidelyk aangetoond hebbende waar ZYN, HAAR HUN, niet dubbelzinnig zyn, zal de Leezer my wel ontslaan van de moeite, om hem van alle gevallen, waarin deeze drie Vnw. dubbelzinnig zouden konnen genomen worden, een voorbeeld by te brengen. te meer, dewylwe dit boven, omtrent ZYN, reeds op vele wyzen gedaan hebben. Deezen Regel dan, om te zien waarmen *Zyn, Haar, Hun*, in plaats van *Des zelfs* gebruiken moge, is natuurelyker en eenvoudiger, dan met A. Verwer in zyn' Brief aan A. Reland p. 57. te zeggen, dat DES ZELFS, DER ZELVER wel gebruikt worden *in eenen styl die zeer scherp en naeu luistert, als van Uiterste Willen*, enz. maar datze *al te styf en ongekookt opkomen in eenen styl van ruimer miltheit; gelyk Historien, Gedichten, en alle Cieraetschrift, daer nocht geld- noch lantzaek aen vast is*, enz. en datmen dierhalve in deeze laatsten *zich beter bedient van ZYN en HAAR*, enz. Wy schryven

ven geenszins om den ſtyl van Uiterſte Willen te beſchaaven: maar wat de Sieraadſchriften belangt, wy hebben met voorbeelden uit den Hiſtoriſchen ſtyl van Hooft getoond, dat ook daar ZYN en HAAR het ſieraad konnen wegneemen; en beſluiten daaruit dat de zelven ook niet altyd in Sieraadſchriften te gebruiken zyn: om deezen Schryver voor deez' tyd toe te ſtaan, dat de *Hiſtorien* onder de Sieraadſchriften te tellen zyn. Omtrent ZICH kanmen met één woord aanmerken, dat, gelyk niemand het gebruikt in plaatſe van HEM of HAAR, HEN of HUN; niemand ook, in wat gelegenheid het zy, een van deeze mag gebruiken in plaatſe van ZICH; ſchoon Vondel zelf hieromtrent meer dan eens gemiſt heeft, gelykwe kortelyk aantekenden B. VI. ŷ. 378. Men moet dan hier geenszins de Latynen volgen, noch zeggen, Arioviſtus gaf voor, *dat niet HY de Gallen, maar de Gallen ZICH* (voor HEM) *den oorlog eerſt hadden aangedaan:* hoewel Cæſar zo in 't Latyn ſchreef, *de Bel. Gall. lib. I. c.* 44. *Non SESE Gallis, ſed Gallos SIBI bellum intuliſſe.* dat zeer gemeen is: en nochtans zou Cæſar, voor *SIBI*, duidelyker *IPSI* geſchreeven hebben. Myn meening is geenszins, dat Cæſar kwaalyk geſchreeven hebbe; ik zal my wel wachten zulks te denken of te zeggen, weetende hoe kwaalyk het Quinctilianus bekomen zy, dat hy *Inſtit. Orat. VII.* 9. heeft durven zeggen, dat *SIBI* dubbelzinnig was in deeze woorden van Cicero, *in Bruto cap.* 26. *Is* [Q. Fannius] *ſoceri* [C. Lælii] *inſtituto, quem quia cooptatus in Augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præſertim cum ille Q. Scævolam SIBI minorem natu generum præpoſuiſſet:* dat is, voor zo verre deeze woorden ons verſchil betreffen, alsof wy in het Duitſch zeiden, *dat Q. Fannius niet wel te vrede was op zynen ſchoonvader C. Lælius, omdat deeze den jonger ſchoonzoon ZICH boven 't hoofd hadt geſteld.* ZICH zegt zo veel als ZICH ZELVEN, en dierhalve zou dit in 't Duitſch niet anders konnen betekenen, dan dat Lælius den jonger ſchoonzoon ZICH ZELVEN boven 't hoofd hadt geſteld: doch de meening van Cicero was, dat de Schoonvader den Jongſten ſchoonzoon geſteld hadt boven 't hoofd van den Oudſten. Quinctilianus oordeelde, dat in deeze woorden dubbelzinnig kon genomen worden of *SIBI* betekende *Fannius* of *Lælius:* dit zelfde oordeel velt L. Valla *Recipr. cap.* 10. over de zelfde plaats, en voegt 'er by, dat *EI* daar veel duidelyker zou zyn, en alleen *Fannius* konnen betekenen. maar tegen deezen eenen voorſtander heeft hy, over dit zeggen, verſcheiden handen op zyn hoofd

Digitized by Google

hoofd gekreegen: Philander zegt, dat hy Cicero t'onrechte beschuldigt van dubbelzinnigheid: Budæus (volgens de Aantekening van A. Turnebus) berispt hem, omdat hy Cicero berispt, voorgeevende, dat de Grieken en Latynen den Regel der Wederkeeringe, *Reciprocationis rationem*, altyd zo naauwkeurig niet waargenomen hebben. maar wat bewys is dit? omdat zulke dubbelzinnigheden alom te vinden zyn, vermogt Quinctilianus daarom niet te zeggen, dat hier zulk een dubbelzinnigheid is? want, daar hier op te letten staat, hy zegt niet, Cicero schreef kwaalyk; maar dubbelzinnig: waarmede hy echter, zo ik iets zie, niet wil zeggen, dat het zo dubbelzinnig is, dat het uit het verband der volgende woorden by Cicero (doch door hem niet aangehaald) niet kan gezien worden: maar, dat dit zelfde *SIBI*, zo geplaatst als het daar staat, niet alleen *Fannius*, gelyk 't nu is, maar ook *Lælius*, indien de waarheid der zaake zulks vereischt hadt, en de volgende woorden dat medebragten, zou konnen betekenen. maar Fr. Sanctius, die den aard der Latynsche taale buiten twyffel grondig verstondt, doch met eenen Spaanschen hoogmoed alles verachtte wat niet geheel en al met zyne bevattingen overeenstemde, durft wel zeggen, dat Quinctilianus dit suffende geschreeven heeft, en hier blind geweest is. Laaten wy, Leezer, als onpartydigen, oordeelen, en denken, gelykmen zegt, daar 'er twee kyven hebbenze beide schuld. en zeker, het is niet geheel klaar, dat betwist wordt, vooral van de geenen die zulks verstaan, of het klaar zy of niet. En de dubbelzinnigheid, hier meermaalen by de oude Latynen voorkomende, wordt door Sanctius, die Quinctilianus zo trots handelde, zelf bevestigd, niet met woorden, maar metterdaad, wanneer hy in een plaats, bygebragt uit een' Brief van Cæcina aan Cicero, de Vnw. *EIUS* en *SUAM*, zelf niet verstaat, en verkeerd t'huis brengt, gelyk de schrandere Perizonius, niet minder taalkundig, doch meerder zedig, met drie woorden aantoont. Vossius, integendeel, zegt dat Cicero, *de Offic. Lib. III. EI* zeide voor *SIBI*, in deeze woorden: *Perfuga Fabricio pollicitus est, si præmium EI proposuisset, SE Pyrrhum venenoneca turum.* hier spreekt Cicero gelyk wy moeten spreeken, en zyne woorden luiden in het Duitsch aldus: *De Overlooper beloofde Fabricius [en verbondt ZICH] indien die HEM een' [redelyken] loon aanboodt, Pyrrhus met vergif te zullen ombrengen.* hier zou ZICH niet te dulden zyn; en echter wil Vossius dat het 'er in 't Latyn eigelyk behoorde te staan. Maar waartoe zo veel woorden over 't Latyn? hiertoe:

om ook deeze onzekerheid, die wy in 't Latyn alom ontmoeten, uit het Duitsch geheel uit te bannen; en, op dien voet, onzen Regel omtrent deeze Wederkeering vaft te ſtellen, zo, dat ZYN, HAAR, HUN, en ZICH, altyd wederkeeren, langs het *naaſte* werkwoord (en geen ander) tot dien perſoon of zaak, perſoonen of zaaken, die aan 't hoofd van dat Werkwoord (en niet, gelyk Sanctius in 't Latyn wil, aan 't hoofd der geheele redeneering) 't zy met naame benoemd, 't zy anderszins aangeweezen worden. waarmede wy, uit onze Taale, uitſluiten, het geen Priſcianus noemt, *Retranſitio*, d. i. *Wederovergang*; een woord, dat zelf de dubbelzinnigheid ſchynt mede te brengen. Wy beſluiten met deeze vermaaning, dat yder, die toelegt om duidelyk te ſchryven of te ſpreeken, alleen acht hebbe te geeven, of in zyne rede deeze Wederkeerende Vnw. op eenen anderen perſoon zouden konnen toegepaſt worden, dan hy zelf wilde. want een Schryver, vol van zyne ſtoffe, ſtelt veeltyds iets ter neder als klaar; het welk naderhand een Leezer, die dikwils de volkomene denkbeelden des Schryvers maar ten halve bevat, twyffelachtig en dubbelzinnig vindt. Weet hy geen' raad, om deeze woorden zo te plaatſen, datze niet, dan op éénen, konnen toegepaſt worden: in zulk een geval volgtmen veiligſt den raad van Quinctilianus, leerende, *datmen met meer woorden dient op te helderen, 't geen met één woord niet klaargenoeg kan gezeid worden.* ſchoon ook deeze les het ongeluk gehad heeft van Sanctius te konnen mishaagen.

Y. 512. SLECHT) buiten twyffel een drukfout, voor *ſlechts*. zie hier de plaats:

Nu hadigt, ô zuſter, ſlechts nw aengezicht en wangen
Noch in geen' boom verkeert ——

Slechts is hier zo veel als *Alleenelyk*: waarvoormen anders ook *Maar* zegt. evenwel (om ook dit in 't voorbygaan aan te teekenen) gebruiktmen beter een van beide, dan die beide te ſaamen; gelyk Frans van Hoogſtraten doet, Beg. Pelgr. I. 11. p. 53.

Wanneer het ſlechts maer *leggen mag of ſtaen*.

en weder 16. p. 106. —— —— *van alle dingen geen*
Dien naem verdient, dan Schepper ſlechts maer *eigen*.

Maar ook is, in Vondels woorden, aanmerkelyk, dat hy zegt: NU HADT GY *nw aengezicht noch niet* VERKEERT: waarmede overenkomt het geen Pels ſchryft in Horat. Dichtkunſt *Y.* 402.

Of;

Digitized by Google

Of datmen Kadmus zie ZICH *in een Slang* VERKEEREN.

het welk ik niet zie beter te zyn, dan of men zeide, *hy vermoordde zich;* om te kennen te geeven dat hy *vermoord wierdt.* Voor *verkeerd worden*, als ook voor *veranderd worden*, zegtmen zeer wel, *verkeeren* en *veranderen:* 't welk echter de minste Leezer, wanneer hy 't er slechts op denkt, terstont bemerkt, veel te verschillen van ZICH *verkeeren*, en van ZICH *veranderen.*

Ÿ. 583. OP DAT DE JONGE ZOONS BEREIKEN MANBRE DAGEN) voor *op dat* (wy hechten dit liever aaneen, *opdat*) zoumen hier niet kwaalyk, en mogelyk beter, leezen, *En doet*, enz. Maar zegtmen in goed Duitsch, dat zoons bereiken MANBAARE dagen? Vondel zegt het; en volgens Kiliaen is het wel gezeid, want die verstaat *manbaar* ook van *zoons*, en vertaalt het *ephebus*, &c. doch niet wel: gelyk hy reeds van Plantyn, zyn' voorganger, hadt konnen leeren. Zoons worden *mannelyk;* maar Dochters, *manbaar*, dat is bekwaam om *den man te draagen.* en zo vertaalt Wachterus het Hoogd. MANNBAR, *Quæ viro ferendo est.* BAAR, wanneer het zich voegt achter Zelfstandige Woorden, heeft de betekenis van *Draagende*, zelfs in alle die byzondere opzigten, waarin *Draagen* by ons bekend en gebruikelyk is. gelyk uit deeze woorden is afteneemen; als *Vruchtbaar*, *Wonderbaar*, *Dankbaar*, *Lastbaar*, *Dienstbaar*, *Cynsbaar*, *Blykbaar*, *Nutbaar* (in de Sticht. Ged. van Fr. van Dorp p. 262.) *Ruchtbaar*, dat veel geruchts en geroeps veroorzaakt, en MANBAAR, die den man draagt, of, die bekwaam is om den man te draagen: want deeze woorden beduiden niet alleen de daad zelve, maar ook de bekwaamheid tot de daad. Zie den Hr. Ten Kate, Grondtl. van Gereg. Afleiding, Verhand. II. §. 76. en Wachterus, *Prolegom. de Particulis Germ. in* BAR. die hier, wat het hoofdpunt belangt, met het gezeide overeenkomen. Maar wy voegen dit zelfde BAAR ook achter het Zaakl. deel van een Werkwoord, als *Eetbaar*, *Leverbaar*, *Zigtbaar*, enz. hier heeft onze Landsman beter gezigt gehad dan de Hoogduitscher, en zegt dat *Baar*, in deeze woorden, betekent, *een mooglykheid en gevoeglyke verdraaglykheid;* en dus is *Eetbaar* dat voegelyk gegeeten mag of kan worden; *Leverbaar*, dat goed is om te leveren (d. i. om geleverd te worden) *Zigtbaar*, dat gezien kan worden, enz. Wachterus heeft deeze betekenis over het hoofd gezien, en zegt dat *Zigtbaar* is, 't geen voor 't gezigt *open* is; en brengt het tot *baar*, in de betekenis van

Digitized by Google

open en *bloot*; van het welke wy hierboven §. 313. wydloopig ſpraken: en terſtond noch iets zullen zeggen. 't Geenwe hier uit den Hr. Ten Kate bybrengen, is volkomen overeenkomende met onze gedachten. alleen dunkt ons, datwe dit *baar* nader konnen beſchryven, dan die Hr. gedaan heeft, t. w. zo, dat het, gevoegd achter een Zelfſtandig Naamwoord, in een' WERKENDEN, maar achter het Zaakl. deel van een Werkwoord, in een' LYDENDEN zin moet genomen worden. In een' *Werkenden* zin betekent het, dat DRAAGT, of dat *kan* DRAAGEN: in een' *Lydenden* zin, dat *kan* WORDEN. 't Zal, met den eerſten opſlag, miſſchien vreemd ſchynen, datwe *Worden* hier voorſtellen als het *Paſſivum*, of de *Lydende* betekenis van *Draagen*. Doch *Draagen*, is *Baaren*; en deeze beide zyn eigelyk *Voortbrengen*. *Worden* betekent op zich zelf het eerſte aanneemen of ontvangen van een weezen; al blykt uit *Wortel*, dat het eerſte beginſel is der zaaken, of liever (want het *Zaad* is eerder dan de *Wortel*) dat van alle Lighaamen, 't zy leevend of leevenloos, het eerſte *lid* en *gedeelte* is, waaruit de anderen voortkomen: zodat *Worden* en *Voortgebragt worden*, inderdaad niets verſchillen, in opzigte van den Lydenden perſoon. *Baar* is dan, dat *kan worden*: en dus EET-*baar*, dat *kan worden* GEGEETEN; en zo in anderen. het welk nu alles zeer eenvoudig en klaar is. Het andere *Baar*, t. w. dat *bloot* of *open* betekent, waarvan te vooren geſproken is, voegt zich mede in Koppelwoorden: doch is ras te kennen, omdat het zich noit achter, maar altyd voor het andere woord, waarmede het zich vereenigt, plaatſt, gelyk uit *Baarblykelyk*, *Baarveets*, en *Baarhoofds* (dat de Hoogduitſchen noch behouden hebben) kenbaar is. Uit deeze meerder bepaalde beſchryving van dit drievoudige *Baar* (die echter van den zelfden oorſprong zyn) konnen wy de twyffeling van den Hr. Ten Kate, omtrent het woord *Openbaar*, nu lichtelyk oploſſen, dewyl het tot geene der gemelde drie verdeelingen kan gebragt worden. tot de I. niet, omdat het dan, *Activè*, zou moeten betekenen, *die* of *dat iets in 't open brengt*, of openbaart: tot de II. niet, want dan zou het, *Paſſivè*, moeten betekenen, dat *geopend kan worden*: tot de III. niet, omdat *baar* achteraan volgt, en niet voorgaat. Wat dan? *Baar* is *Open*, en *Open* is *Baar*; en dus is in OPEN-BAAR een *Pleonasmus*, of overtolligheid; zynde een vereeniging van twee woorden, die yder op zich zelfs zo-veel zeggen, als beide te ſaamen. Diergelyk een overtolligheid is 'er in het Zweedſche *Trag-bar*, d. i. of wy zeiden, DRAAG-BAAR, voor dat geene, dat

Digitized by Google

dat wy eenvoudiger *Baar* noemen; t. w. dat tuig, waarop men de lyken ten grave draagt. want de betekenis van *draagen* ligt zelve opgeslooten in *baar*, als uit het bovengemelde klaar is: enz. Wy scheiden hier van dit woord af; doch met weerzin, omdat het ons, mids zynen ouderdom en uitgestrektheid, noch veele nutte aanmerkingen zou konnen aan de hand geeven. doch ons beslek wordt wat eng. Voeg 'er evenwel noch dit eene by. Wy spraken boven B. VI. ℣. 784. van *Gebaar*, dat eene *uitwendige houding* betekent. voor *houding*, en *Zich houden*, zegtmen *Gebaar* en *Zich gebaaren*; en *Gedrag*, en *Zich gedraagen*. waaruitwe nu klaar zien den oorsprong van 't woord *gebaar*, en daar in de betekenis beide van *Draagen*, en van *Open*, d. i. uitwendig. zie echter noch eens beneden by ℣. 1129.

℣. 630. PREUTS EN PRAT OP HAERE SCHOONHEIT) van *Prat* spraken wy boven VI. 106. *Preuts en prat* zullen hier zo veel zeggen als *Spytig*; gelyk doorgaands de meisjens zyn, die, als hier Cyane, haare eige schoonheid kennen; waarom deeze ook in 't vervolg genoemd wordt, *een trotse veldgodin*. En zo zie ik dat Brederode *preuts*, of, gelyk hy schryft, *dreuts*, en *spytig*, te saamen voegt, in Roddr. en Alf. *Act.* I.

't Wert my gheweyghert, dreuts *en* spytigh *afgheslaghen.*

zo schryft hy ook *dreutsheit*, wat verder:

Alfonsus, soo'cket niet voor groote dreutsheyt *hiel*,
'k Sloot u 't venster voor 't hooft ——

de *p* is hier kwaalyk veranderd in *d*. Hooft in Velzen *Act.* II. *sc.* 3.

—— —— —— —— *en ridderlyke maagen*,
Die zich in duistr' en licht gewoon zyn preutsch *te draagen.*

D. Jonktys, Twistg. ℣. 8. *het* preutze *breyn van Pallas.* en ℣. 919.

Zy proeven 't preuts *geprach van 't moedig vrouwen hert.*

Antonides voegt *preutsch* en *heerlyk* te saamen, Ystr. B. IV. p. 102.

— *Amsterdam, zoo* preutsch *en* heerlyk *uitgerust.*

en p. 134. van een Roos: *Zoo* preuts *en* heerlyk *opgelooken:*

Tsceep vol Wonders 1514. cap. 2. *het* [*kint*] *sal* prues *van lichame sijn.* (dit is op de wyze van veelen der Ouden, die den klank van *eu* uitdrukten door *ue*; gelykmen ook noch in de werken van Spiegel leest *duegd*, *vruegd*, enz. welke Spelling zelfs verdeedigd wordt in de Tweespraak van de Kamer *In Liefd' bloeyende* 1584. p. 38. doch met zeer ongegronde redenen.) Melis Stoke, in Govert met den Bult ℣. 81.

Digitized by Google

— *Godevaerde den bocheus,*
Die ſere vrome *was ende* prens.

waarvoor hy zegt v. 107.

Godevaert die ghebuulde Hertoghe,
Die van ſinne was ſtout *ende* hooghe.

Kiliaen ſchryft dit woord *Prootſch* en *Pruytſch;* en vertaalt het *Strenuus, Acer, Magnanimus, Faſtoſus, Superbus:* en in 't Franſch, *Preux.* by Plantyn vindtmen, in de zelfde betekenis, *Pruytſch, Pruytſcheyt, Pruytſchlick.* zo dikwils konnen de zelfde woorden in de zelfde taal veranderen. Thans hebben wy wel een gemeen denkbeeld van dit woord: doch laat ons zien, ofwe des zelfs oorſprong en grondbetekenis konaantreffen. Het Franſche *Preux* is buiten twyffel het zelfde met ons *Preutſch.* de meeſte Franſchen, en daaronder de voornaamſten, als Du Cange, Menage, Caſaneuve, leiden het af van 't Lat. *Probus,* dat ſomtyds *vroom,* ſomtyds *dapper,* betekent. Bochart, volgens Menage, haalde 't van *Procus:* enz. Doch het is van Duitſche afkomſt; en, ſchoon ik niet als zeker beweere, dat het regelrecht afgekomen zy van ons *Preutſch,* wy zullen echter aantoonen, dat beide deeze woorden takken zyn van een' Duitſchen Stam. En, om kort te gaan, *Preutſch* is het zelfde woord, datwe nu, zo wy 't zynen Stamgenooten wilden gelykvormig maaken, zouden moeten ſchryven en uitſpreeken, *Breedſch,* van *breed;* overeenkomende met *Wydſch* van *wyd,* en met *Grootſch* van *groot:* en zyn dierhalve *Preutſche luyden* eigelyk, die, gelykmen noch ſpreekt, *Zich* BREED *uitſtryken;* en, BREED *voor den dag komen.* doch het woord kan ook wel in een' goeden zin genomen worden, gelyk het Latynſche *Amplus,* d. i. *breed:* waarvan de tytel van *Viri Ampliſſimi* overeenkomende met onzen van *Ed. Achtbaare,* of *Groot Achtbaare Heeren;* welk Latyn, naar de Letter vertaald, zou zeggen, *Zeer Preutſche Heeren.* het welk wy echter toeſtaan, beter in deeze Aanmerkingen, dan aan het hoofd van een' Brief of Opdragt te paſſen. Dit heeft tot hier toe wel eenige waarſchynelykheid; maar de Leezer zal buiten twyffel overtuigender bewyzen vorderen. en met reden. Ik verzeker my, dat hem het volgende voldoen zal. Kero, Munnik van St. Gal, die, volgens Bernardus Franckius, *Præfat. in* Keronis *Regulam Sancti Benedicti,* omtrent het jaar 720. geleefd heeft, verklaarde in zyn *Gloſſ.* PREITH, *Superbia, elatio;* en PREITER, *Elatus, ſuperbus.* Dat deeze woorden de zelfde zyn met ons *Preutſch,* enz. heeft Abr. vander Myle reeds gezien, die de zelven in zyn' *Archæol. Teuto,* in Neerduitſch ver-

Digitized by Google

verklaart, het eerste door PREUITSHEIT, het tweede door PREUITS. (in deeze manier van Spelling, *Preui*, nu met reden afgedankt, schynen zich te vereenigen het oude *Prei* van Kero, *Pruy* van Plantyn en Kiliaen, en het tegenwoordige *Preu*.) Dewyl dan dit woord voor meer dan duizend jaaren is bekend geweest, zou het onverstandig geredeneerd zyn, indien iemand evenwel wilde beweeren, dat het gemaakt zou zyn van het Fr. *Preux*. 't is integendeel zeker, dat het Fransche zelf ook hieruit is voortgekomen. Dat nu ook in dit oude de betekenis van *Breed* ligt opgeslooten, zie ik mede al aangemerkt te zyn van den Hr. Leibnitz, in zyne Byvoegsels en Verklaaringen van het Gemelde Werk van vander Myle, daar hy PREITER volmaaktelyk wel verklaart, als hy schryft: *proprie* LARGUS, AMPLUS; *der sich* BREIZET: dat is, *eigelyk* WYD, BREED, *die zich* UITBREIDT. Nu zou iemand mogen denken, wat de oorzaak zy, dat *Preutsch*, gelyk alle andere woorden van deezen zelfden oorsprong, niet mede mettertyd veranderd is in *Breedsch*, gelyk het, volgens de tegenwoordige spraak, zou dienen te zyn? om de waarheid te zeggen, hiervan geloof ik, dat het Fransche *Preux* oorzaak is, als zynde van veelen, hoewel ten onrechte, aangezien voor den oorsprong van ons *Preutsch*. Wat, eindelyk, de verwisseling van B en P hier belangt; die een weinig gezien hebben in de schriften van Otfridus, Notkerus, en andere Duitsche of Frank-Teutsche schryvers van dien tyd, weeten dat zy deeze letteren byna zonder eenig onderscheid gebruikt hebben. men leest by Otfridus I. 1. 4.

Thaz seire namen BREITTIN.

d. i. *Opdat zy hunne naamen* UITBREIDDEN; of, alom bekend en beroemd maakten. maar Notkerus schreef, na hem, in de Uitbreiding van Ps. XXIV. ℣. 2. *Imo wird untertan alliu werlt, unde sin Ecclesia* BREITET *sih uberall*: d. i. Hem werde onderdaanig al de werreld, en zyne kerk BREIDE zich overal. wy zeggen nu doorgaands *uit-* of *verbreiden*: maar in deeze betekenis vindtmen het enkele *breiden*, en dikwils ook *breeden*, op veele plaatsen in den Delfschen Bybel 1477. en by anderen. doch genoegsaam beweezen hebbende, 't geen ons te bewyzen stondt, gaanwe over tot iets anders. Merk alleen noch aan dat *Prat* waarschynelyk het zelfde woord is met *Preutsch*, gelyk 'er ook in beider betekenis niet het minste onderscheid is.

℣. 652. NU HEETZE BIBLIS: DAN, enz.) *Nu* en *Dan*, wyzen ons op twee byzondere tydstippen: doch hier wordt gesproken

van

van eene keur tuſſchen twee zaaken, diemen zich dierhalve in het zelfde tydſtip moet vertegenwoordigen. Ovidius zegt:

Byblida ſe mavult, quam ſe vocet ille Sororem.

dat is, gelyk 't my nu uit de penne rolt:

—— —— —— nu hoort zy veel geruſter
Uit zynen mond den naam van Byblis, dan van Zuſter.

omdat de naam van *Zuſter* haar ontruſtte, en de gruwelyke misdaad van bloedſchande geſtadig te binnen bragt.

¶. 657. ZY LAET ZICH DUNKEN) d. i. *verbeelt zich.* doch hier wordt geſproken van eene verbeelding *van vermaak:* zo gebruikt Vondel 't nochmaal X. 396. Het welk, gelykwe reeds gezeid hebben VII. 119. niet voldoet aan de kracht deezer ſpreekwyze, volgens de welke men *zich iets laat dunken*, wanneer men zich, uit zotte eigenliefde, en ydelen waan, iets toeeigent, als verſtand, ſchoonheid, eerwaardigheid, enz. die men, of in 't geheel niet heeft, of zich grooter, danze waarelyk zyn, afſchildert. R. Viſſcher, Sinnep. II. 34. LAET DUNCKEN *maeckt den dans goed, ſoo men ſeyt: En die hem ſmorghens wat* laet duncken, *die iſſer den heelen dagh te bet af: Dit komt ayt een hoveerdigh hente:* enz. Aldegonde, Byenc. VI. 5. *wat willen doch deſe ketters* ſich laten duncken, *dat ſy geleert zyn, omdat ſy den Bybel, ofte S. Paulum, of Auguſtinum ende Jeronimum geleſen hebben;* En in de Uitlegging c. 10. *ſy worden bywylen ſlauhertich —— ende noch* laten *ſy* ſich duncken *dat ſy wel ſterck ende friſch zyn.* W. Silvius, Turkſche Navigatien 1576. B. II. c. 21. *Herodianus verhaelt van een Cleandrus, de ſlave van den Keyſer Commodus. dewelcke —— heeft hem ſelve ſoo veel* laeten duncken, *dat hy noch Keyſer weerden ſoude.* P. Beelaert, Leven van Keyſer Kaerle 1570. fol. 2. b. ſpreekende van Don Ferd. Kon. van Spanje: *als de gene die hem* liet duncken, *na dat hy de Mooren wt Granade verdreven hadde, dat hem Godt voorſpoet verleenen ſoude in 't oorlogen tegen de Turcken, ende dat hy, in wat aenſlagen dat ware, eere ende prys tegen henlieden ſoude behalen.* A. Byns B. II. Ref. 6.

Tes nieu het luydt vreemde inde ooren „ mijn
Dat ſchoenlappers, wevers, willen Doctooren „ ſijn
En wijfs haer prieſters ſijne vermeten
Lansboeren die totten ploeghen ghebooren „ ſijn
Hen laten duncken, *dat ſy vercoren „ ſijn*
Als Balaams eſel, te ſtraffen propheten.

en

een in het zelfde Refereyn:

Die nu een nonne wt haren Cloester treckt
Laet hem duncken, *hy doedt God sacrifitie.*

de Rederykers van Catwyck 1607.

Hy laet hem duncken *dat hy wys is boven maten.*

Jac. Revius, die geleerde Predikant, en zoetvloeiende Dichter, in zyne Overyssselsche Dichten en Sangen p. 233.

Suldy wesen Predicant,
Wacht u beurt van hoger hant:
Sett' laet-duncken *aen een cant:* enz.

Adr. vande Venne, belachchende Werelt p. 24.

Snege Lubbert (mooye weten)
Is van 't beest Laet-dunck *gebeten;*
Hoort, hy mient dat syn verstant
Geeft een weerschyn door het lant.

Zie ook Is. Burchoorn, Nieuwe Werelt vol Gecken, diergelyk een werk, als 't laatstgenoemde, gelyk uit den Tytel genoeg blykt, mede p. 24. daar hy spreekt van *Snorckende Laet-dunckentheyt.* Noch eene plaats, schoon wat lang, moeten wy hier byvoegen, uit de Sneldichten van Huygens XXI. 37.

Is yemand wys, seght Jan, my dunckt, *ick ook niet sot ben;*
Is yemand goed en vroom, my dunckt, *ick 't ook voor Godt ben;*
Is yemand moy van muyl, my dunckt, *ick goelick ben;*
Schrijft yemand wel, my dunckt, *ick heb een kloecke pen;*
Is yemand wel bespraeckt, my dunckt, *ik kan ook spreken;*
Preeckt yemand wel, my dunckt, *ick souw licht beter preken;*
My dunckt *van al dat* duncken, *Jan,*
Ghy LAET U *wat veel* DUNCKEN, *Man.*

Wy zien hieruit, dat wy de woorden *Laatdunkend* en *Laatdunkendheid*, noch dagelyks in den gemeenen styl, zeer wel gebruiken.

v. 676. OCH VENUS, VLUGGE MIN MET UWE TANGRE MOEDER) zou niet beter zyn, *Och Venus, en ô Min —?* Maar *tanger*, voor *teder*, kan dat bestaan? Gelyk Venus hier TANGER genoemd wordt, zo zegt D. Heinsius van Kupido, *Embl.* 22. *dat kleine* tanger *wicht.* Anderen zeggen TENGER; als D. Jonktys in Ros. Oochjes XXIX. *myn* tenger *hert.* Hoogvliet, Feestd. B. II. p. 49.

Zy hing de leeuwevacht om haare tengre *leên.*

Digitized by Google

en p. 53. — — *de* tengre *zuigelingen.*

eindelyk vindtmen ook TENDER; D. Jonktys, Twistgespr. v. 1895.

Wat, dan een turffel-moed, die tend're *harten ryt?*

en dit alles in de plaatse van TEDER, dat alleen, in deeze betekenis, goed Duitsch is. Wy ontmoeten in dit woord een zeer aanmerkelyk voorbeeld van verbastering. Vleesch dat *teder* en malsch is, noemtmen nu *tander*; waarvoor echter J. Revius ook *tanger* zeide, in Mozes Lofzang:

Het tanger *vleesch van nieu-gespeende lammen.*

Een mensch, die *teder*, of dun en rank is, heet *tenger*: Samuel van Hoogstr. Inleyd. tot de Schilderk. B. II. c. 4. *de menschlyke welschaepenheit kan ook verscheyden zyn, als kort en langachtig*, tenger *en gezet.* Maar 't aanmerkelykste van allen is, dat TANGER, in oud en goed Duitsch, iets betekent, dat omtrent recht tegen *teder* overstaat. Lod. van Velthem, Sp. Hist. I. 5.

Ende Saphadijn die levede langer,
Al ne was hi niet so tanger
Alse sijn broeder was Saladijn.

daar Le Long *tanger* zeer wel verklaart door *frisch en kloeck*: recht het tegendeel van *dun en rank.* Plantyn en Kiliaen verklaaren *tanger* door *scherp en bytende.* by den eersten vindtmen, *Een tangere kese*, dat hy vertaalt, *Fourmage piquant*, en *Caseus tenax & acer*: wy zeggen nu, *scherpe kaas.* by den tweeden leestmen, TANGER, d. i. *bytende op de tonghe*: wederom recht het tegendeel van *malsch vleesch*, dat niet minder is dan *scherp of bytende*, en echter, gelykwe boven zagen, ook *tander* en *tanger* genoemd wordt. Zo kanmen mettertyd van *wit*, *zwart* maaken: vooral, indien 'er dan eene geestige afleiding met de hairen kan bygetrokken worden, gelyk dit woord *tanger*, voor *teder*, in de Fakkel van den Heer Tuinman afgeleid wordt van een Griekisch woord, het welk hy zegt te zyn, *een verlies der natuurkracht en versmelting.* Zeker wit en zwart verschillen niet meer, dan dit van het *tanger*, uit den Spiegel Historiaal bygebragt. Voor ons *teder*, dat in 't Latyn *tener* is, zeggen de Franschen *tendre.* hier van maakten onze Franschgezinden eerst *tender* en *tenger*; en, dewyl de Franschen hun *tendre* uitspreeken of 'er stondt *tandre*, eindelyk ook *tander* en *tanger.*

v. 803. HET ZEGEL) leevendig en natuurelyk is het afbeeldsel, dat Ovidius ons hier geeft van deeze elendige maagd, de onkuische Byblis. hy zegt:

Pyoti-

Protinus inpreſſâ ſignat ſua crimina gemmâ,
Quam tinxit lacrimis: linguam defecerat humor.

't welk Vondel aldus verduitſcht heeft:

Het zegel, nat gedoopt in traenen, ſluit met beven
De vuile ſchantvlek: want de keel was droog gebleeven.

Ik twyffel of Vondel den zin deezer Latynſche vaarzen gevat hebbe: want zyne uitdrukkingen, *Het zegel nat gedoopt in traenen*, en *De keel was droog gebleeven*, geeven ons dat denkbeeld niet, het welk ons de Latynſche woorden geeven. De Ouden deeden, by het ſluiten van een' Brief, het zelfde dat wy noch gewoon zyn te doen. zy maakten het *Zegel*, of den *Zegelring* (*Singenet*, zegt M. P. Voskuyl in Bellaria en Pandoſto *Act.* I. *ſc.* 5. onze Voorvaderen noemden het *Vingerling*, of *Vingerlijn*, welk laatſte dikwils in 't boek van Eſther, 1477. voorkomt) een weinig vochtig, door het even te brengen aan de tong; die, in welgeſtelde lighaamen, noit t'eenemaal van vocht ontbloot is. maar deeze Byblis, brandende van onkuiſche begeerte, die het bloed verhit, en de natuurelyke ſappen verdroogt, maakte het Zegel, by gebrek van vocht op de tong, een weinig nat in haare traanen. 't Is een kleine omſtandigheid, die Ovidius hier meldt. maar zulke kleinigheden zyn bewyzen van een' grooten geeſt; en den Dichteren ten hoogſten noodig, om leevendig en natuurelyk te Schilderen, gelyk zy behooren te doen. Maar, hoe hoog men opgeeve van de Kunſt; in wien de Natuur hier gebrekkig is, dien zal de Kunſt dit niet leeren. Deeze omſtandigheid van het natmaaken des Zegels vindenwe ook by Juvenalis met een woord aangeroerd, *Sat. I.* ỿ. 67.

Signator, falſo qui ſe lautum atque beatum
Exiguis tabulis, & GEMMA fecerat UDA.

het welk de oude Uitlegger verklaart, *bevochtigd met ſpeekſel, tot indrukking van het Zegel.* in de berymde vertaalingen, zo van Em. Elmeguidi, als van Chr. Pierſon, wordt dit niet uitgedrukt.

ỿ. 939. LEVENWEKKER) d. i. de *Weſtewind*, doorgaands met dien naam by onze beſte Dichters voorkomende. Hooft in Baeto II. 2.

Door 't ſpeelziek windek yn, Wekleven *bygenaamt*,
Dat uit den Weſten *dan met laauwe blaasjens aâmt.*

J. van Brockhuizen, Poëzy p. 31.

--- *ô* Weſte *wind, gy* wekker *van het* leven.

D. Jonktys in Roſelyns Oochjes L.

Digitized by Google

Soele Sephyr, *luſtich luchje*,
Levend-makend *lente-vruchje*,

Antonides, Yſtroom B. II. p. 51.

Daer Levenwekker *ſpeelt op 't ruiſchen van een bron.*

Moonen, Heil. Herdersz. p. 12.

En Levenwekker *zacht door eik en keder ruiſcht.*

Pluimer, ter Bruiloſte van P. Koolaart, en E. Hoofman:

Daar is 't dat Leevenwekker *waait.*

P. Verhoek, Karel de Stoute *Act.* II. *ſc.* 3.

't Wekleeven*windetje in de aangenaame locht.*
Den geeſt verkwikt —

Leevenwekker is als eene vertaaling van den Griekſchen naam ZEPHYRUS, en den Latynſchen FAVONIUS; de welken in die taalen den *Weſtenwind* betekenen: omdatmen meende, zegt Iſidorus, *dat ſommige dieren, door het inademen van den Weſtenwind, bevrucht wierden.* Maar, gelyk dit fabelachtig is, zo is het zeker, dat de Weſtenwind, in het voorjaar, veel toebrengt, tot het voortkomen en uitſchieten van gras, kruid en bloemen. zie, buiten veele anderen, *Voſſii Etymologicum.* Deezen naam en eigenſchap van den Weſtenwind vindenwe op eene andere wyze, en met meer woorden, uitgedrukt by Moonen, in de Bruiloftsdichten p. 207.

De hemel zegen' haer, als d'aem
Des Weſtewints, *die elk den ſchoot vol vruchten regent,*
By zomer, kruiden en gebloemte en boomen zegent.

ook niet onaardig by H. vander Mark, in Lykoris Herdersz.

Het Weſte windtje, *dat de velden door loopt ſpelen,*
Schikt al de bloemtjes uit de knopjes op haar ſtelen.

ỳ. 971: DE ZILVRE HOREN LUISTERT) d.i. *blinkt.* het woord *luiſteren* is nu byna alleen gebruikelyk voor, *zacht tot iemand ſpreeken*, en voor, *met aandacht naar iets hooren:* in de betekenis van *blinken* of *ſchynen*, weet ik niet dat het by onze laatſte goede Dichters voorkomt. Vondel heeft het ook in de Bruiloftsd. p. 623.

Het feeſttapyt van 's hemels troon
By dit behang ſel luiſtert *ſchoon.*

en zyn goede Vriend D. Moſtaert in Mariamne *Act.* I. Rey:

Ay! laet de dagh doch luyſteren;
De nachten haeſt verloopen;

Doen

Digitized by Google

Doet 's hemels veynſter open.

A. V. Millert, in Hercilia *Act.* I.

Myn coninckſyoke ſtam, die als een ſtrael moet luyſteren
Over de gantſche aert ——

't Woord is buiten twyffel goed, ook by Kiliaen te vinden; en zo lang wy *luiſter* gebruiken voor *glans* en *licht*; zou ik geen zwaarigheid maaken van *luiſteren* te zeggen voor *ſchynen* of *blinken*. *Luiſter*, vind ik in de betekenis van *licht*; by overdragt, voor *duidelykheid* in een rede; by Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 22. p. 147.

Noch eiſch ik, zei Begeerder meerder luiſter
In uw bericht; het valtme wat te duiſter.

ŷ. 1001. ZY GELAET, EN VEINST) men zegt niet alleen, *gelaaten*; maar, ZICH *gelaaten*. Hooft in Henrik p. 4. *ende vermoedende dat 'er iet ſchuilde*, gelaet ZICH *oft hy dier partye gunſt toedroege*. Brederode in Roddr. en Alf. *Act.* I.

Veel connen meeſterlyck als vrienden HAER-ghelaten
Voor d' ooghen van de gheen, die ſy van herten haten.

Deeze plaatſen bewyzen ook, dat Vondel dit woord zeer wel te ſaamen voegt met *veinzen*; dewyl het een uitwendig gebaar beduidt dat zeer dikwils verſchilt van den inwendigen ſtand des gemoeds. en hiervan noemen wy het aanzigt des menſchen zelfs, *gelaat*, welk woord eigelyk paſt op allerlei uitwendige gedaante. den Gulden Troen 1386. fol. 15. b. *in allen utwendighen gheveerde ende* gelact. H. de Groot, Inleyd. tot de Holl. Rechtsgel. I. 5. p. 19. *van oudts plagt men in deſe landen het huwelick te voltrecken ſonder veel* gelaets. En hiervan wederom *Gelaaten*, *Gelaatenheid*, *zich gelaaten ſtellen*, *draagen*, enz. al woorden, nu in een' goeden zin gebruikelyk, betekenende niet alleen eene uiterlyke bedaardheid en ſtilheid, maar ook eene inwendige ſtilheid des gemoeds, diemen noodig heeft, om zo wel het bittere deezes leevens met lydſaamheid te ontvangen, als het zoete met maatigheid te gebruiken. deeze Spreekwyzen worden echter zelden gebruikt met betrekking op de *Maatigheid*; doorgaands met die op de *Lydſaamheid*. Gezine Brit op het XIX. Zinneb. van A. Houbraken:

Gelaatenheid *in rouw en ſmart*
Te toonen, paſt een deugdſaam hart.

Moonen p. 54. *lydzaem en* gelaeten. Fr. van Hoogſtraten B. P. I. 8. p. 37. *dies droeg ik my* gelaeten. Vondel in dit Boek ŷ. 606.

En op dat gy u hier gelaeten *inne ſtelt.*

Poot in de Fabel van den Tammen Leeu p. 353.

Zyn' wil en wenk weerſtreef ik nimmermeer
Door wrevelmoet, maer ſtelle my gelaeten.

Hooft in de Medicis, by 't eind: *hy ſtelt zich* gelaatigh *en overboodigh om te gehoorzaamen, daar geen' wederſtribbeling baaten moght.* voor *gelaatig* ſchryven wy met de anderen liever *gelaaten.* Daar is dan in deeze ſpreekwyze een onderſtelling, t. w. dat het inwendige gelyk is aan 't uitwendige; heel anders dan in *zich gelaaten*, dat, in de betekenis van *veinzen*, een groot verſchil tuſſchen die twee aanwyſt.

V. 1055. HIER IS GEEN' RAET TE VINDEN) *geen'*, als yder, die oit de werken van Vondel geleezen heeft, weet, is in plaats van *geenen.* Door dit teken van Affnydinge onderſcheidt hy altyd het Manl. van het Vrouwl. en Onz. geſlachte, in de geboogen Naamvallen. doch hier, daar *geen raet* in den Rechten of eerſten Naamval ſtaat, behoorde de Dichter, of liever de Letterzetter, het niet geplaatſt te hebben. Hooft tekent doorgaands op deeze wyze ook het Vrouwl. *een'* voor *eene.* het welk ik, in myne voorgaande werken, altyd heb waargenomen. eene zinlykheid, om welke te verdeedigen, het my mogelyk aan geene overtuigende bewysredenen zou gebreeken. Evenwel, gemerkt al onze beſte Dichters thans in dit ſtuk Vondel volgen; en ik, in onverſchillige zaaken, gelyk deeze is, my liever niet wil uitzonderen; maar ook zelf doen dat geene, het welk, niet kwaad zynde, van de meeſten gedaan wordt: zo wil ik den oplettenden Leezer, opdat hy, 't geen met overleg geſchied is, niet aan onachtſaamheid toeſchryve, verwittigen, dat ik eindelyk beſlooten hebbe, my mede by den hoop te voegen, en Vondel toe te vallen. Terwyl het Eerſte Boek deezer Aanmerkingen gedrukt wierdt, was ik over deeze keure noch in twyffel; waarom *een'* en *geen'* daar moet genomen worden voor *eene* en *geene.* met het begin van het Tweede Boek heb ik deeze verandering ingevoerd, en moetmen vervolgens, *een'* en *geen'* houden voor *eenen* en *geenen:* het welk ook van *zyn', haar', deez'*, enz. zo moet verſtaan worden. Ik heb geoordeeld, dat ik deeze verandering voegelykſt koſt beginnen in dit Werk, waarin men veele ſchryfwyzen en uitdrukkingen zal ontmoeten, niet overeenkomende met het geene ik te vooren geſchreeven en ter drukperſſe bezorgd heb. De Reden van zulke veranderingen is deeze; omdat ik, onder 't opſtellen deezer

Digitized by Google

deezer Aanmerkingen veele zaaken wat dieper ingezien, en naauwkeuriger onderzocht heb, die my te vooren, niet volgens de Regelen der taale, maar naar den gemeenen ſpreektrant, of door gewoonte, loſſelyk uit de penne rolden. Wanneer dan eenige Dichters hunne werken hier aangehaald, en hunne uitdrukkingen gewraakt, en nochtans elders myne uitdrukkingen op de zelfde wyze geſteld zullen vinden; zo moeten zy weeten, dat ik deeze zo wel als die, my zelven zo wel als hen, veroordeele; en dat ik van gedachten ben, my, voor het geene ik in anderen laake, naderhand omzigtiglyk te wachten. Dit heb ik hier plegtelyk willen verklaaren, om den Redelyken te overtuigen, dat myne beriſpingen niet uit bedilzucht geſprooten zyn; en den Onredelyken te verſteeken van alle gelegenheid, om my met myn eigen wapenen te beſtryden, en de beſluiten van een traag oordeel te beſtormen met de meeningen eener vlugge onachtſaamheid.

ŷ. 1069. IN GEENEN DEELE IS NU MYN WENSCHEN VRUCHTELOOS) dit is recht het tegendeel van 't geen Iſis meende en zeide. voor *In geenen deele*, moetmen leezen *In één deel*: het vaars zou eiſchen, *In éénen deele*; doch dat vlyt zich in deezen zin niet wel. zy wil zeggen; *daar ontbreekt my maar één gedeelte van 't geene ik wenſch*. Vondel volgde het bedorven Latyn, daar *nulla*, *geen*, geleezen werdt voor *una*, *één*, gelyk 'er nu wordt geleezen. Nic. Heinſius kende zelfs dit en het volgende vaars by Ovidius niet voor het maakſel van dien Dichter. doch de Hr. Burman erkentze, en geeft 'er een' zeer goeden zin aan. *vid. Not. ad* ŷ. 754.

ŷ. 1072. D'AENSTAENDE SCHOONVAER ZELF) ik heb my hier wat veel vryheid aangemaatigd, en de woorden *ſchoone ſnaer*, gelyk Vondel ſchreef, veranderd in *ſchoonvaer zelf*: omdat het vooreerſt oneigen is, dat Iſis, die hier ſpreekt als aanſtaande Bruidegom, zyne Bruid noemt *ſnaar*, d. i. *ſchoondochter*. Ten anderen zag ik in 't Latyn *den aanſtaanden ſchoonvader* (*ſocer futurus*) duidelyk genoemd. Doch was de verandering niet gemaakt, zy zou niet gemaakt worden.

ŷ. 1079. WY GAEN TE WATER MIN VERWACHTEN) ik beken, tot noch toe niet te weeten, wat hier deeze woorden, *min verwachten*, willen zeggen: daar integendeel de zin volleedig en verſtaanbaar is, alsw'er deeze woorden uitneemen, zonder eenige anderen in

der-

Digitized by Google

derzelver plaats te ſtellen; aldus:

--- --- wy gaen te water . . . . . .
Tot aen de kin toe, om van grooten dorſt te ſmachten.

voor al deeze woorden zegt Ovidius alleen: *mediis ſitiemus in undis:* d. i. in 't midden van 't water zullen wy dorſt lyden. 't Is eene zinſpeeling op de fabel van Tantalus, yder bekend. Onder veele ſpreekwoorden, by de Ouden te vinden, en van deezen Tantalus ontleend, is ook, *De tafel van Tantalus;* het welk de verliefde Melite van Epheze, in een gelegenheid van den zelfden aard als deeze, doch verzeld van andere omſtandigheden, op zich toepaſte by Achilles Statius *Lib. V.* want, zy den koelen Clitophon, wiens gedachten meen op Leucippe dan op haar ſpeelden, geduurig aanzoekende, en hy geduurig uitſtellende, ſprak zy: *Waarelyk myn bed is den diſch van Tantalus niet ongelyk.* 't is net het zelfde dat Iſis, hoewel met andere woorden, hier zegt. *Vid. Eraſmi & aliorum Adagia p. 700. in* TANTALI MENSA.

V. 1094. EN GAETZE QUYT) *iets Quyt gaan*, is *iets kwyt raaken*, of verliezen. zo zegt Badeloch in Gysbr. van Aemſtel *Act.* III.

Hier meê ga *ick myn' man, naeſt Godt myn toevlught*, quyt.

Hooft in de Gezangen p. 638.

De glans daar ieder u omme beydt,
Dien gaat *ghy* quyt.

J. Cats, Maeght p. 20. *Ook queelt de tack meeſt alle tyt,*
En 't boomtje gaet *ſyn kroontje* quyt.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 202.

Zoo lief is 't aertryk hun, zoo node gaenze *'t* quyt.

Huygens Sneld. XII. 117. *verkoopen Is* quyt gaen. En XXIII. 126.

Wat meenen wy dat ſterven is?
Het leven quyt gaen, *dat's gewis:*
Of anders, na myn welgevallen,
Wat pynelick in ſlaep gevallen.

Aldegonde, R. Byencorf VI. 7. *het waer al te groote ſchade, ſoo de H. Kercke een alſulcken pilaer* quydt ginck. Maar *Quyt gaan* is ook *Vry raaken;* dat geheel wat anders is dan *Kwyt raaken.* de Zelfde in 't voorgaande Hoofdſtuk: *men can gheene ſoo groote ſonde doen, of men mach te Romen daer over diſpenſatie crygen, om een ſtuck ghelts, ende* quyt *van alle ſchult ende ſtraffe* gaen. En een weinig te vooren: *die moeder oft ſuſter beſlapen hadde, die ſal met vier ponden Tournoos* quyt gaen. *Quyt*

komt

Digitized by Google

komt van *Quyten* (in basterdtaal *Quiteeren*) 't welk zo veel is, als *Bevryden*, *Vrykennen*. zo leestmen in 't Privilegie van Hertog Willem van Beyeren, gegeeven 13. Mey 1355. *ende dat wyse* quyten *sullen van alsulcken ghelde, als sy voor ons betaelt hebben, ende sy wettelyck betoogen moghen:* gelyk dit te leezen is in de Handtvesten van Amsterdam I. deel p. 5. Bybel 1477. Exod. XIII. 15. *Hier om so sal ic den Here offeren al wat wijflijcheit opdoet van mans maecsele: ende ic* quite *alle die eerstgheboren van minen sonen.* Hieruit leeren wy ook, dat *zich kwyten* niet anders is, dan *zich vry maaken*, t. w. van zyn' *pligt*. dit doetmen telkens, wanneer men doet, het geen men *verpligt is*.

℣. 1129. OFFERHANT) gelyk wy, zo verschilden ook de Ouden in het schryven van dit woord, met of zonder H. *Offerhande* vindtmen al by Melis Stoke in Fl. III. ℣. 32. in den Delfschen Bybel 1477. Genes. XXII. 7. 8. XXXI. 54. XLIII. 16. Exod. XII. 27. enz. inde Destructie van Troyen 1479. fol. 12. b. en anderen. *Offerande* lees ik MS. 1452. p. 66. 68. 78. enz. A. Byns B. I. in het Refereyn, dat deezen Stokregel heeft:

Ghehoorsaemheyt is beter dan offerande.

het eerste vindenwe by Plantyn, het tweede by Kiliaen: beide, in den Baeto van Hooft, *offerhand* p. 547. *offerandt* p. 534. *Offrand* by A. B. Beens Hist. van J. Christ. I. §. 9. by Hoogvliet in de Feestd. p. 88. en 136. ook by de Brusselsche Rederykers 1539. te Gend. dit laatste wyst ons den oorsprong des woords duidelyk aan: want de Franschen schryven mede *offrande*. het welk zy afleiden van het basterdlatyn *Offerenda*: zie Du Cange en Casaneuve. in goed Duitsch zegtmen *Offer*. Dat de Hr. Hooft, schoon wy ook *Offerhand* uit zynen Baeto bygebragt hebben, echter naderhand van myne gedachten was, kanmen uit het volgende afneemen. Men leest in de Voorrede der Minnezinnebeelden, zo als die gedrukt zyn in den jaare 1611. deeze vaarzen:

Ter aerden neergeknielt, om OFFERAND *te doen.* En

Of legghen OFFERAND *ootmoedigh op d' altaren.*

in 't eerste heeft hy *Offerand* veranderd in OFFERWERK: het tweede leestmen nu aldus:

Oft brengen OFFER, *en gebeden, ten altaren.*

waaruit blykt, dat hy *Offerand* in het vervolg van tyd afgekeurd heeft. Dit woord, *Offer*, is mede een afzetsel van dien wyduitgestrekten stam, *Baren* of *Beren*, dikwils in dit boek gemeld; en is te saamen

geſteld uit het Voorzetſel *Op*, en het Zaakl. deel van *Beren*, d. i. *Draagen*, *brengen*, *voortbrengen*: en dus *Op-ber*, *Op-fer* (gelyk nu noch in 't Hoogd.) en eindelyk *Of-fer*. Die het woord zoude willen afleiden van 't Lat. *Offerre* of *Ob-ferre*, die moet weeten, dat ook dit Latyn van den zelfden oorſprong is. Want *Baren* of *Beren*, betekent *Voortbrengen* en *Draagen*. van het eerſte is duidelyk het Lat. *Parere*, Voortbrengen; van het tweede 't Lat. *Ferre*, Draagen. Zie Wachterus *Gloſſ. Germ.* in OPFER. Het Latynſche *Obferre* is eigelyk het zelfde woord met ons OPBEUREN, ſchoon de betekenis nu een weinig verſchilt: want het onze is nu *Optillen*; het Latynſche is *Aan-* of *Opbrengen*. Maar bedrieg ik my? of is ook *Brengen* voortgebragt van *Beren*, door uitlaating der eerſte *e*, *Bren*: en door aanvoeging van een' anderen uitgang, *Brengen*? zo dit waar is, moeten wy 't Lat. *Obferre*, en ons OPBRENGEN voor 't zelfde woord erkennen; zynde niet alleen van éénen oorſprong, maar ook noch van eene zelfde betekenis: gelykmen ook niet kan OFFEREN, zonder iets OP TE BRENGEN. Die 't beter weet, deele ons zyne gedachten mede.

TIENDE BOEK.

ŷ. 6. VERSLEGEN) zo ook B. IV. ŷ. 308. X. 593. 817. XIII. 776. XV. 1021. maar meer vindtmen *verſlagen*. gelykmen nu altyd ſpreekt, en ook behoorde te ſchryven. By de Ouden vindtmen hier doorgaands E voor A. MS. 1452. p. 135. *deſe werdt* gheſleghen *van enen ſinen maerſcalc, gheheten Samari, daer hy ſat ende at.* MS. 1486. in den bladwyzer of inhoud: *daer den eenen off gevangen wordt, ende die ander inden ſtrijt* verſlegen. M. Stoke Flor. I. ŷ. 65.

Wert hi verſlegen *daer ter ſtede.*

Doch Melis zelf wiſt al te ſchryven in Died. VI. ŷ. 207.

Daer wert hi van hem verſlaghen,
Ende te Rensburch ghedragen.

waarvoor, in de voorgaande Eeuw, Adr. van de Venne ſchreef, Bellacch. Wer. p. 100. *Die ken ſyen en* verdregen.

Vinde

Digitized by Google

Vindt ſyn vyandt lichr verſlegen.

en waaren hiervan onze beſte Dichters niet vreemd. Hooft in de Modicis p. 186. *der verſleegene burgerye.* D. Heinſius in den Lofzang p. 314. *nu ſitſe weer* verſlegen. *Enz.*

§. 22. STAEN ONDER PROSERPYN) die hier *ſtaen*, in 't Meerv. Getal, zyn te vooren met een woord in het Eenv. benoemd, t. w. *het lichaemloos gewoel.* Die tegenwoordig meeſt hun werk maaken van zuiver en net te ſchryven, vermyden dit: doch kwaalyk. Want die Naamwoorden, die, in 't Eenv. uitgedrukt, echter eene meerderheid van perſoonen aanduiden en begrypen, de Letterkundigen noemenze *Nomina Collectiva*, worden voegelyk, en zelfs keurelyk vereenigd met een Werkwoord in het Meerv. Zo lazenwe boven B. V. p. 416.

— — *deze* VLUGT *van negen Zuſtren* boogen
Op zulk een groot getal, en quamen *ſnel gevlogen.*

Spiegel in de Hertſpiegel B. II. p. 53.

De nieuw-ghevonden WERLD *meeſt ſonder letters* leven.

en III. 391. *Zegt* ſpreken *dit* GEDIERT *niet daadlik zonder ſtem?*

Bredcrode in Griane:

Myn LYFWACHT *ſeer verbaeſt na wapens ſchichtigh* vloden.

Adr. Bl. Beens, Hiſt. van Jeſ. Chr. III. deel. §. 6.

In 't Galileeſche land quam Jeſus na twee dagen
Tot Kana wederom, daar 't VOLK *wat wonders* zagen.

Adriaen Hoffer, Nederd. Poëmata p. 222.

Wanneer ſyn weerde VOLCK *met bidden hem* genaken.

Pieter Boddaert, Stichtelyke Gedichten p. 127.

— — — *wanneer 't afgodiſch* VOLK
Den Godt van Iſraël nalieten *te beminnen.*

Coornhert in de Odyſſea van Homerus B. III.

Sy quamen daer alt VOLC *vergaert* ſtonden *op haer beenen.*

M. Stoke, Fl. III. p. 56. *'t* GEMEENTE hebben *terums ontfaen.*

en in Ada p. 74. *Van ſine ridders een* DEEL
Worden *belopen indon ſtaert.*

J. Veldenaer, Cronyck p. 41. *ende des Coninc* GHESIN ſpraken *onderlinghe.* Ph. Ruychrock MS. 1486. *cap.* Vant Ryck van Cumanien: *dat* LANTVOLC *aldaer* woenen *in tenten.* MS. 1452. p. 118. *die* GHEMEENTE *vander ſtede* quamen *bidden den vader voer den ſone.* Sam. van Hoogſtraten Inleyd. tot de Schilderk. p. 6. *het meeſte* DEEL *der Grie-*

Digitized by Google

ken pleegen *haere kinderen in de Schilderkonst te doen onderwyzen.* De Verts. van den Bybel, Genes. XLVIII. 6. *Ephraim ende Manasse sullen myne zyn, als Ruben ende Simeon. maer uw* GESLACHTE, *dat gy na hen sult gewinnen,* sullen *uwe zyn.* Op die zelfde wyze plagmen ook 't woordeken *Men* te gebruiken: Legende van St. Felix 1478. fol. 131. b. *dat* MEN *vele priesters ende clercken doot* sloegen. het welk, om nu de Ouden, daar het dikwils voorkomt, voorby te gaan, noch te vinden is by Brederode in Lucelle:

*Had ick maer wat van dat goed, daer-*MEN *de handen meé* salven,
Ick sou soo wel een wyf kryghen als deuse jonghe kalven.

dit laatste zouden wy niemand raden te volgen. maar met Zelfstandige Naamwoorden vinden wy deeze woordschikking fraai en keurelyk: oordeelen evenwel dat zy beter voegt in gebonden dan in ongebonden styl. By de beste Latynsche Dichters is dit noch veel gemeener dan by de onzen; gelyk zy weeten die de zelven geleezen, en alleen somtyds in de Geleerde Aantekeningen van de Heeren Burman, Broekhuizen, Heinsius, en diergelyke meesters der Zuiverste Welspreekendheid, wat gebladerd hebben.

ŷ. 54. EURIDYS HAER TYT:) Vondel is in dit werk gansch niet net geweest omtrent het uitdrukken van eigen Naamen. hier en *ŷ.* 113 *Euridys*; *ŷ.* 47. *Euridies*; *ŷ.* 92. *Euridice*; enz. Maar daar schuilt een andere en grooter misslag in de aangehaalde woorden, daar *Euridys haer tyd* staat, voor *Euridices tyd.* buiten twyffel een groote misslag; dien veelen begaan hebben, doch niemand, die eenige kennisse der taale heeft, verdeedigen kan. Zeeus begon de Opdragt zyner Geblankette Waereld met dit vaars:

Oprechte vriend, uw gunst ontsonkt myn Nimf haar' *ad'ren.*

het welk, om 't belagchelyk te maaken, naargevolgd is in het Hekeldicht, de Zangberg gezuivert p. 2. daarmen leest:

En stil te schuilen in het beest zyn' *haverkist.*

zie aldaar de Aantek. van Chrysost. Mathanasius p. 36. Men mag zeggen dat Zeeus daar zeer kwaalyk schreef; maar men moet toestaan, dat hy dis kwaalyk schryven met zeer veelen, ja met de besten, gemeen heeft. Hooft in Velzen. *Act.* I. *sc.* 3.

In 't oorlogh treed ik staagh aan Mars zyn *rechter zy.*

J. vander Burgh, Lykdicht op J. vander Straten:

Op dat ghy de natuur haer *wraeck niet moght ontgaen.*

R. An-

Digitized by Google

R. Anſlo in de Martelkroon p. 21.

Dat nimmer ongena van een of deodt zou enden
Dien Vorſt zyn *heerſchappy.*

J. Oudaan in Konradyn *Act.* I.

De dood van Konradyn is koning Karels leven,
En weder Konradyn zyn *leven, Karels dood.*

Huygens, Sneldicht XII. 129.

W'ant ik verſpeel altoos een ander man ſyn *geld.*

Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 118.

Daermen van anderen haer *misdoen en gebreken*
Niet ſo veel quaeds gevoelt, noch ſo ver van hoort ſpreken.

Brederode in Griane:

Ick ga beſiehten voort myn Sufterlingh ſyn *nood.*

P. C. Ketel, op van Manders Schilderboek:

De tweede haeren *naem,*
Een dochter ſonder blaem,
Zy Neerſticheyt, genegen tot veel weten.

Zeer gemeen is deeze bedorven Spreekwyze by Fr. van Hoogſtraten, en anderen, die dit mogelyk deeden in naarvolging van onzen Dichter, die hier kwaalyk voorging. Zo zegt hy weder B. XIII. ŷ. 1012.

— — — daer de Koning *der Moloſſen*
Zyn *zoons, een vogelvlugt, den brant vloôn, zonder ſcha.*

voor, de Zoons des konings der Moloſſen. En B. XIV. ŷ. 746.

En hoe Alcinoüs zyn *ſchip verhardt, vergaet.*

voor *Alcinoüs ſchip*, gelyk 'er op den kant ſtaat. ja ook in onrym, als in den inhoud van dit Boek: *hoe* Pigmalion zyn *ivooren in een levendigh beelt en eene maeght hervormt wort.* In vaarzen komt het by hem overal voor, zelfs in veel beſchaafder werken, dan dit is. als in de Beſpiegelingen B. I. p. 31.

— — zonder Godt zyn *majeſteit te raecken.*

in de Heerlyckheit der Kercke B. III. p. 97.

— — — op dezen Leeu zyn *bede.*

in de Altaergeheimeniſſen B. II. p. 92.

En Sater, ſint Ambroos zyn *volle broer.*

Anonymus Batavus, anders Adr. Verwer, beſluit en beweert uit dit laatſte vaars, in zyn' Brief aan den Hr. Reland, by het einde, *Dat Kondel alle toetſe en navrage niet ontwaſſchen is:* doch hy meende *ontwaſſen*; zie de Aantek. III. 168. en XI. 181.

Digitized by Google

ŷ. 92. VERSCHEIDENDE) d. i. *ſtervende*. C. Wachtendorp, Rym-Kronyck B. I. ŷ. 263. — — *u moeder die* verſcheyt,
En gaet na d' ander lant, u vader my verbeyt.
Du Gryphus ſalſt myn lyf by ſyn lyf ſelfs begraven.
Dirk Kalbergen, in Muliaſſus *Act.* I. *ſc.* 4.
Voldoet dees laatſte dienſt en plicht, want nu verſcheid
Zy van ons allen af —

ŷ. 100. EEN TRITS VAN HALZEN) *Trits* is *drietal*; en komt dikwils by onzen Dichter voor, en alleen in dit zelfde boek noch op een trits van plaatſen als ŷ. 116. 370. 431. Antonides, Opdr. des Yſtr. een *Trits van eeuwen:* in 't begin van dat werk zelf: een *Trits van zilvre wapenkruiſſen:* en p. 78., een *Trits van ſtraelen.* Hoogvl. Feeſtd. p. 45. een *Trits van ſtarren.* Moonen, op het Huw. van Joh. Brandt:
O jongſte zoon van uwen Vader,
Die met twee broeders, vroeg en ſpader
Geboren, eene Trits *van* KRUISGEZANTEN *maekt.*
van deeze zelfde *Trits* ſprak naderhand J. Suderman, op de dood van den zelfden Johannes Brandt:
Zoo wordt in uwen jongſten zoon,
O Neêrlants Kerkhiſtoriſchryver,
Doorluchte Brandt, die aen uw' yver,
De wyze weerelt houdt verplicht,
De laetſte ſtrael gedooft van 't licht,
Dat jaeren lang aen alle kanten
Blank in een Trits *van* BOETGEZANTEN.
Maar het *Drietal* wordt ook wel door *Klaverblad* uitgedrukt: en voor-al, wanneermen ſpreekt van *Dronken* of *Glazen.* D. Heinſius, Hymnus van Bacchus ŷ. 444.
Het meeſte dat ick wenſch, dat is een KLAVERBLAT.
Het eerſte *voor de maeg; het* ander *om de ſinnen*
Te brengen tot genuecht, tot lacchen, en tot minnen.
Het derde *maeh wel met, want dat is om geruſt*
Te vallen in den ſlaep, die alle zorgen ſuſt.
R. Viſſcher, Ghenoegelicke Boerten II. 90.
Op u tafel ſyn ſilveren croeſen gheſet,
Om te drincken een CLAVERBLADT *met een* ſtaert.
doch die *ſtaart* bederft dikwils de feeſt; voornaamelyk als hy wat lang wordt

Digitized by Google

wordt uitgereikt. Doch zie hier een ander *Klaverblad*, uit de Aantek. van Is. Burchoorn op zyn Werelt vol Gecken p. 39. *den wyn-stock*, zegt hy, *brenght* driederley *Druyven voort*: *te weten Witte*, *Grusne*, *ende Roode*; *dat is*, *van Matigheyt*, *Vrolyckheyt*, *ende Dolligheyt*. ENZ.

¥. 128. VAN BOOM NOCH BOSCH BEDEKT) daar is geen goede orden in deeze woorden. Vondel hadt behooren te schryven, en, hadt hy 'er acht op gegeeven, hy zou hier geschreeven hebben, *van bosch noch boom bedekt*. Daar men het minder uitsluit, kan zekerlyk 't meerder niet weezen. en als hy gezeid heeft dat 'er geen *Boom* is, zo begrypt gy ten eersten, dat 'er geen *Bosch* kan zyn. Maar integendeel, daar geen *Bosch* is, daar kan wel een *Boom* zyn. zodat, in deeze woorden, *Boom* wel na *Bosch*, maar *Bosch* geenszins na *Boom*, mag volgen. Deeze aanmerking is van meer belang, dan misschien veelen zal toeschynen.

¥. 129. TEN GODTSTOLK) *Ten* is zo veel als *tot den*, of *tot eenen*; gebruikelyk voor Zelfst. woorden van het Manl. en Onz. geslachte; doch meer voor zaaken, dan voor persoonen. schoon het inderdaad beide even goed is. In dit werk ontmoeten we 't eenige reizen, gevoegd by Naamen van Persoonen, gelyk hier, *ten godtstolk*; en zo *ten schoonvaer* VII. 154. *ten gods* XIV. inh. *ten scheidsman* III. 431. *ten verwinner* I. 718. *ten vader* II. inh. en driemaalen *ten tyane* III. 105. V. 130. VIII. 464. Anders komt *ten* en *ter* in dit werk ontelbaare reizen voor: doch *ter*, dat het Vrouwl. is, noit voor den naam van een' Persoon. Het Manl. vindtmen ook op die wyze, doch niet dikwils, by anderen. Elias Herckmans, der Zee-vaert Lof I. 586.

Dits de oorsaeck, dat hy eerst ten Heere *wierd gestelt.*

Gysbert Bremer, Silvia Herderszang:

Maar heeft in tegendeel zyn stoutheit wel beloont,
En boven andren hem ten Bruigom *uitgekoren.*

H. vander Mark op 't Huw. van den Hr. de Ruever.

Waerom hy wert al vroegh ten Raedt *der stadt verheven.*

voor 't welke men nu doorgaands zegt *tot*: doch ons dunkt, dat *ten*, daar alzo keurelyk luidt; en vry beter aan de beteekenis voldoet.

¥. 156. DIE DEN PRYS MET SCHIETEN WINT, DEN ZANGSTRYT MET DE LIER) niemand leest dit, die het niet verstaat: en de Dich-

Dichter zegt dat hy meende. doch daar hoort wat meer toe dan dit, om den naam van een goed Dichter te verdienen. De keur van woorden, waarop noit meerder acht moet gegeeven worden, dan in Poëzy, beſtaat niet alleen in zachtklinkende voor hardluidende te verkiezen: want ook dit zelfs is ſomtyds kwaad, en maakt datmen laf wordt, uit vreeze van hard te zyn. maar die Keur beſtaat voornaamelyk daarin, datmen zich altyd diene van woorden, overeenkomende met het onderwerp, en de zaak, van de welke geſproken wordt. En ook (waarop het hier eigelyk zal aankomen) datmen eene evenredigheid waarneeme tuſſchen die woorden, die in 't verband der rede op een' gelyken trap ſtaan; en zich, als zodaanig, terſtond aan het oog en begrip des Leezers dienen te vertoonen. Hier wordt geſproken van Apollo, en aan den zelven eene dubbele verwinning toegeſchreeven; *Hy* WINT. wat wint hy? *den* PRYS, en *den* ZANGSTRYT, gelyk Vondel ſchryft. maar hier is het laatſte overtollig, omdat het voorgaande *Prys* voldoet om beide de pryzen of verwinningen van Apollo uittedrukken: of, voor het eerſte *Prys* hadt ook een byzonder woord dienen te ſtaan, als *Schietſtryd*, overeenkomende met *Zangſtryd*. maar, weder, op wat wyze verwint Apollo? Vondel zegt, *met* SCHIETEN, en *met* DE LIER. hy moeſt gezeid hebben, met *ſchieten*, en met *ſpeelen*: of anders, met den *boog*, en met de *lier*. zie ook de Aantek. B. II. ŷ. 863. Doch om ook hier de geenen, die meerder zien met het oog des lighaams, dan met dat des verſtands, op alle wyzen te gemoet te komen; zo willen wy dit op twee byzondere manieren zo voorſtellen, dat het met een half oog zal tezien zyn.

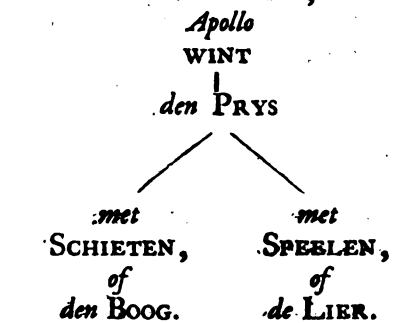

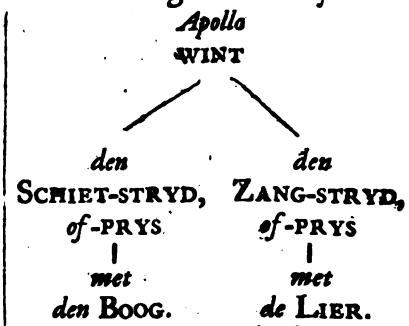

het welk by Vondel zou waargenomen geweeſt zyn, indien hy geſchreeven hadt:

Van godt Apol, die met den Boog den Schietprys wint,
Den Zangprys met de Lier.

ŷ. 170.

Digitized by Google

℣. 170. GELYK 't GEWOON WAS, PLAGH) of, *gelyk 't plagh, was gewoon*, zyn beide even goed; want *plagh* en *gewoon was*, zyn 't zelfde. zo zie ik *zoeken te poogen*, by Z. Heyns in Bartas I. 3. p. 126.

En d' een na d' anders doot fenynich zoekt *te* poogen.

d. i. *poogt*, of *zoekt*. in een' andren zin kanmen zeggen, *ik zoek te poogen*, wanneer men zich zelven tot iets, waarvanmen natuurelyk afkeerig is, zoekt te dwingen: doch dat komt hier niet te pas. Noch zie ik, *begeeren te wenſchen*, by den Dichter wiens Zinſpreuk was, *Dwinght u tonghe*, op van Manders Schilderboek (waarſchynelyk J. Duinglo, die in den jaare 1607. Facteur was van de kamer, de Roo Rooſen, tot Schiedam.) — — *ſoo ook den menſche,*

Die conſt voortbrenght, begeert *te* wenſche,
Dat ſy toeneem, en yeder ſticht.

℣. 209. EEN HEER VAN ALLE SCHEPSELINGEN) voor *ſchepſelen*. Het zou my verwonderen, zo iemand my dit woord elders koſt aantoonen. maar niet minder, zo het nu noch van iemand naargevolgd wierdt.

℣. 234. IN 't ZOGH VOLGHT) Antonides, Yſtroom p. 12.

Wort in zyn zogh *gevolgt van Zuiderzeemeerminnen.*

zie hem ook B. IV. p. 109. en onzen Dichter in dit werk VIII. 198. IX. 910. XIII. 934. Brandt in De Ruiter B. IX. p. 517. *de vyandt hing hem dien nacht meeſt in 't* zogh *van 't vaarwater*. Winſchoten, in den Seeman: *te ſchreep beteekend het* SOG, *dat waater, dat van het voortvaarende ſchip naageſleept, en als van hem* (NB. hem, d. i. het ſchip) *geſoogen werd: en hier van* IN IEMANDS SOG VAAREN: *het welk oneigendlyk beteekend*, iemand hinderlyk ſyn: *want hoe veel meer ſwaarte een ſchip na ſig ſleepen moet, hoe het te minder vaart kan maaken.* Wy ſtaan deeze beteekenis van, *in iemands zog vaaren*, volkomen toe, zolang men blyft by de Zeevaart, en ſpreekt van ſchepen: want in andere zaaken, en dus meer oneigelyk, zegtmen, *iemand in 't vaarwater zitten*, of *dwars in 't vaarwater gaan leggen* (dat het zelfde is, of men zeide; *dwars voor den boeg gaan leggen*) en diergelyken; en niet *in iemands zog vaaren*. dit laatſte, van de ſcheepvaart tot andere dingen overgebragt, betekent veel beter iemand *naarvolgen*, iemands *voorbeeld en voetſtappen naartreeden*, 't welk geheel wat anders is, dan iemand *hinderlyk zyn*. A. van der Vliet op 't Overlyden van zyn'

vriend en Kunſtgenoot, Korn. vander Pot, in wiens dood het Kunſtgenootſchap, *Natura & Arte*, geen klein verlies ſchynt geleeden te hebben: ſchoon het, met de overgebleeven leden, noch in ſtaat is zyn' opluikenden glans alom uit te breiden, en met zyn licht den verduiſterden Zangberg op nieuws te verlichten: waartoe wy hen openlyk hier willen verzocht en aangemaand hebben. A. van der Vliet, zeg ik, ſpreekt dus tot zyn' overleeden Vriend:

Toen mogt ik op de holle baren
Der ongemete Letterzee
In 't zog *van uwe dichten varen,*
En keeren veilig op de reê.

Zog zoumen niet oneigelyk *waterſpoor* konnen noemen. doch de Dichters hebben dit laatſte in een andere en ruimer betekenis gebruikt. zie de Aantek. VIII. 193.

ŷ. 273. Zoo HANGT DES STERVERS HOOFT) des *Stervers* is hier des *Stervenden*. Dit komt ten eerſten zeer ongewoon voor, en beveſtigt daardoor zelfs, datwe elders zeiden, dat *Speeler*, en *Drinker* niet eigelyk betekenen een' *Speelenden* of *Drinkenden*; maar zulk een' die zyn vermaak vindt in, en zyn gewoonte maakt van te *Speelen*, te *Drinken*, enz. zie de Aantek. IX. 279. p. 413. Het zelfde zeggen wy hier van die in AAR uitgaan, als *Twyffelaer*, gelyk onze Dichter Faëton noemt B. II. ŷ. 50. omdat hy twyffelde of Apollo zyn vader was. doch *Twyffelaar* is eigelyk, die altyd en aan alles twyffelt. zo noemt hy ook *Slaeper* XII. 419. den werkelyk ſlaapenden Afidas: *Bidder* VIII. 483. den biddenden zoon van Ampix: enz. Wy zeggen wel, dat dit de eigelyke betekenis van deezen uitgang niet is; maar pryzen echter 't gebruik dat Vondel van deeze woorden maakt, omdat de Poëzy doorgaands luſt ſchept uit het oneigelyk gebruik der woorden, mids men daarin echter met oordeel te werk gaa. Met meerder nadruk worden Dedalus en Ikarus, *Vliegers* genoemd VIII. 309. zie de Aantek. aldaar: en Narciſſus, *Spiegelaer* III. 569. want die deedt niet anders dan *zich ſpiegelen*, gelyk bekend is: enz. Maar ook *Sterver*, dat van deeze woorden wel 't vreemdſte mag ſchynen, vind ik by Huygens, in Hofwyck p. 316.

Ten minſten moet hy doen het geen de Sterver *hiet,*
Die 't leven door hem kreegh en van ſyn ſweet geniet.

Hy wil zeggen, dat een kind doen moet het geen zyn Stervende vader

bevalt

Digitized by Google

heval of *geboodt*: want *hiet*, by Huygens, is het *Imperf.* gelyk we breeder aantoonden II. 626. daarwe ook den Leezer tot deeze zelfde woorden weezen: waaromwe 'er noch een plaats of drie zullen byvoegen; om dus ook de zaak in de geheugenis des Leezers te ververſchen. C. Boyus (zie de Verſcheyden Nederd. Gedichten 1659. p. 40.)

De ſteden en het landt gelaten aen den Geus:
Soo hiet*men in 't begin Godts nieuwe Bondtgenooten.*

Willem Silvius, Navig. in Turckyen B. IV. c. 2. *zy* [de oude Perſiaanen] *aanbaden de Sonne, die zy* hieten *Mithra.* Colyn van Ryſſele III. Spel fol. 49. b. *Ghy* hiet *my bedrieghere ende vileyn*
Daer [toen] *ghy in onmachte* laecht *gevallen.*

de Vert. van Boëtius 1485. fol. 12. c. *want voor ſinen tijd die philoſophen Zophi of Zophiſten* hieten. De zelfde B. IV. Rym 7.

Maer hy ne conſte vut ſijnen lande
Metten gheſchepe gheraken niet
Voor hy ſijn dochter dooden hiet. Zie ook Matth. I. 25. *enz.*

V. 281. DOCH WIE KAN MY VERKLAEGEN VAN MISDAET, zoo) *misdaet* moeſt zyn, *ſchuld*; en *zoo*, noodzaakelyk, *tenzy.* in het volgende vaars moeſt *indien* ook weezen, *tenzy:* alles op deeze wyze:

— — — doch wie kan my verklaegen
Van ſchult? tenzy *het ſpel den naem van* ſchult *moet draegen:*
Tenzy *men minnen met den naem van* ſchult *bezwaert.*

en zo leeſtmen ook by Ovidius driemaal 't woord *culpa*; d. i. *ſchuld*; en tweemaal *niſi*, d. i. *tenzy.*

V. 313. CERASTEN) Vondel maakt, van deeze *Ceraſten*, wyven. buiten alle reden. Het waaren inwooners van 't eiland Cyprus, die hier gezeid worden, door de gramſchap van Venus, veranderd te zyn in *Stieren.* Den oorſprong der Fabel roert D. Jonktys aan, Twiſtgeſpr. V. 1433. daar Minerva tot Venus zegt:

Zoo dat ik hier ten lof van hem werd aengedreven,
Die u den toenaem heeft van Hoornige *gegeven.*

waarop hy het volgende aantekent: *onder de by-namen van Venus werdt oock den naem* Ceraſtia *gezelt: om dat in 't eyland Cyprus menſchen woonden, de welke zekere gezwellen, de uytpuylende* horens *niet ongelyk, aen 't hoofd hadden.* want *Ceraſten* zyn eigelyk, *Gehoornden*, van 't Gr. *Keras*, een *Hoorn.* en hiervan ook *Ceraſtes*, een *gehoornde Slang:* Bart. Engels-

Digitized by Google

man 1485. B. XVIII. c. 29. CERASTES *dat is een* ghehoernt serpent, *als Ysidorus seyt li.* VII. *want het heeft eenrehande hoernen van beyden ziden vanden hoefde, ghelikerwijs dat een ram doet, dye onghecromt sijn:* enz. In den Bybel 1477. Genes. XLIX. 17. *Dan, moet worden een* slanghe *inden wech, ende een* Cerastes *inden pade.* Ik heb hier ook eenige verschikking gemaakt in de Kanttek. en deeze woorden, *Propetiden in rotsen*, van ỳ. 309. daarze nevens stonden, verplaatst by ỳ. 335. daar deeze hervorming eerst verhaald wordt. Beide deeze Fabelen zie ik vereenigd by Jacob Struys, in Styrus en Ariame *Act.* IV.

— — — waerom liet ghy geschieden
De harde wiss'lingh aen de geyle Propetiden?
Waerom, ô Schuymgoddin, kondt ghy gedoogen niet
Der wree Cerasten *moort, dat ghyse (straffend') liet*
Aentrecken Stiers *gedaent? Waerom moest oock ontfangen*
Cynire *dochter straf, en zyn met schors omvangen?*

de Fabel van de dochter van Cyniras, d. i. Mirrha, begint hier ỳ. 415.

ỳ. 348. ZOO WONDER SCHOON ALS NOIT —) zo spreekt onze Dichter meermaalen, als B. VIII. ỳ. 815.

En berste, ZOO *verwoet* als NOIT, *uit myne killen.*

en B. VII. ỳ. 802. — — *in noot*, als NOIT *voor dezen.*

Maar elders zegt hy ook, *als* OIT; in dit werk IX. 646.

Om hem t' aenschouwen, en in 't oogh ZOO *schoon* als OIT
Te schynen —— en in Virgil. p. 254. *een ryck,* ZOO *treffelyck,* als OIT *van de Zon uit den Oosten beschenen is.* Doch Vondel schreef zekerlyk met oordeel op de eerste plaatsen *noit*, op de anderen *oit:* dewyl 'er verschil is tusschen deeze spreekwyzen *zoo groot als noit;* gelyk ook G. Brandt in De Ruiter schryft, B. XV. p. 858. *met* ZOO GROOT *een beweegenis der gemoeden, en vuurigheit van geest,* ALS *men daar noch* NOOIT *in eenigen noodt onder d' ingezeetenen hadt bespeurt:* is juist het zelfde als *grooter dan oit*, gelyk Hooft schreef, Ned. Hist. p. 1007. *met* GROOTER *fierheit* DAN OIT: het welk gezeid wordt van iets, dat te vooren noit wedergaa gehad heeft; of ten minsten datmen verheffen wil *boven* alles. Maar *zoo groot als oit*, zegt wat minder dan 't voorgaande, en stelt de zaak niet *boven*, maar *gelyk met* de grootste onder andere zaaken. Hier spreeken wy beter dan de Ouden, die ook *noit* gebruikten, daar wy 't nu volstrekt niet zouden mogen gebruiken: MS. 1452. p. 143. *segghende dat hy* alsoe wel *nu sijn vrient waer*, als

hy

hy NOYT *te voren was.* Tscep vol Wonders 1514. cap. 164. *ende dis de meeste const die* NOYT *medecijn gedaen heeft.* Enz.

ỳ. 474. DAT IK HEM EIGENE) Vondel zegt anders, ZICH *iets eigenen*, als B. XIII. ỳ. 53. 203. en 557. gelyk ook Westerb. schreef, Lof der Zotheyd p. 72.

De Spanjaerd lyd niet dat men yemanden sal setten
In kryschkunst boven hem, en eygent ZICH *den lof*
Van wapenen —— dit schynt eenigszins noodig te weezen, omdatmen ook iets kan *eigenen aan anderen:* Fr. van Hoogstraten, Beg. Pelg. II. 1. p. 162. —— —— *daerom*

En diene ik niet onweetende en zoo dom
Die t' eygenen DEN HEERE ——

Doch *eigenen*, voor *zich eigenen*, vindenwe by meer goede Schryvers. Hooft in Henrik p. 59. *de verwinnaar zal 't al* eigenen. In Paris Oordeel p. 586. *Elk* eigent *hem* —— t. w. den Appel. Spiegel, in den Hertspiegel B. II. ỳ. 190.

Zo meer ghi eighent *iet: 't werd andren ook ontstolen.*

Huygens in de Sneldichten B. XIV. Voorspraeck ỳ. 6.

—— —— *maer Leengoed is ook goed Goed;*
En die 't wel eigent, *doet gelyck Natuur in 't bloed doet.*

wy oordeelen, dat dit onverbeeterlyk goed is.

ỳ. 484. VOELTGE NIET, HOE MINNE DOOR BEDROGH DE WET EN NAEM VERWART) van wat *wet*, van wat *naam* spreekt hier de Dichter? de woorden van Mirre, by Ovidius, komen op deezen zin uit: —— —— *en gaet u niet aen 't hart,*

Hoe veele naemen, hoe veel pligten, gy verwart?

welke deeze *naamen* en *pligten* zyn, verklaartze zelve, alsze in 't vervolg aanmerkt, dat zy, verkrygende 't geenze wenscht, zal worden de *Byzit* van haar' *Vader*, de *Zuster* van haaren *Zoon*, de *Moeder* van haar' *Broeder*. welke verwarring van *Naamen* noodzaakelyk die der *Pligten* insluit. Om de gemaakte verandering te schikken naar het bestek van Vondels woorden, kanmen de zelve een' regel vroeger beginnen, aldus:

Wat anders hooptge toch, ontzinde maeght? waer toe
Verstoutge u? ziet gy niet, hoe veele naemen, hoe
Veel plighten gy verwart? ——

Vervolgens leezenwe ŷ. 488.

Ontzietge niet den poel, daer 't godendom by zwoer?

welk vaars geheel buiten 't Latyn is: en de Tien volgenden zyn 'er daar maar Vyf. Behoud dit vaars om het Rym. maar den inhoud van de Tien overigen kuntge vinden in deeze Zes:

Vreeſt gy de Zuſters niet, gehult met zwarte ſlangen,
Die met den rook en ſmook van haere fakkels, wangen
En oogen blaekren van 't onzaligh zielendom?
Zie toe! en voertge noch een zuiver lichaem om,
Houd ook een zuivre ziel: noch ſchend, beroerd van zinne,
De wetten van Natuur door een verboode minne.

Dit viel ons uit de pen, toenwe den druk van dit werk van Vondel bezorgden: en voegen 't hier in, omdat het de eerſte Aanmerking is, die wy op deeze Vertaaling, gemaakt, of liever geſchreeven hebben. Wy dachten toen, het geheele werk op die wyze te behandelen, en ons meeſt met Dicht-, minſt met Taal-kunde, op te houden. Doch wy ſcheidden daarmede ras uit.

ŷ. 508. KUST ZYN TELGH). de Dichter der Hiſtorie van Zeghelijn verdeelt de *kuſſen* in vier ſoorten, p. 24.

Sonderlinghe cuſſen zijn viere,
Cuſſen van Moeder, *cuſſen van* Lieve,
Cuſſen van Payſe, *cuſſen van* Grieve.

de Kus, dien Cyniras zyner Dochter gaf, was van de eerſte ſoort. zo de onkuiſche Mirre haar' vader weder een' Kus gaf, dat niet uitgedrukt ſtaat, die zal geweeſt zyn van de tweede ſoort. de derde is de Kus des Vredes, eigelyk *Zoen* geheeten; zie de volgende Aantek. de vierde is die, van den welken R. Anſlo zingt, in 't begin der Martelkroon:

Toen Judas zocht zyn Heer door vriendſchap te beſchaden,
Te leevren door een kus, geen teken van verraden.

de Dichter, die deezen Judas waardig geoordeeld heeft, om hem te verkiezen tot een onderwerp zyner dichtkunſt, heeft volkomen het begin van zyn werk, wat de geheele Schikking aangaat, en daarin ook de aangehaalde woorden zelfs, uit het gemelde werk van Anſlo ontleend, ſchryvende B. I. ŷ. 5. dat Judas

—— —— Gods zoon, zyn' meeſter en zyn' Heer,
Verriedt met eenen kus, geen teken van verraden.

Maar wat de gemelde verdeeling der *Kuſſen* belangt, daar ontbreekt, dunkt

dunkt my, de *Kus van Achting*, begrypende dien van *Eerbied*, en dien van *Vriendſchap*; tenzy men deezen, als twee byzondere ſoorten, wil aanmerken, en maaken 'er dus zes van, in plaats van vier. Joan Blaſius, in de Opdragt van Fidamants Kusjes, telt achttien ſoorten op, doch zeer ordenloos: want hy vergeet, die hier eerſt genoemd is, den *Moederlyken kus*; en vermengt naderhand de Smaldeelen, met de Hoofdverdeelingen. Doch wy zullen hier geene verhandeling over het kuſſen ontginnen, dien het luſt, die kan daarover Blaſius, Jonktys, J. de Brune in den Wetſteen der Vernuften, den Raadsheer Heemskerk in zyn Bataviſche Arkadia p. 145. en anderen, naarleezen. Wy merken hier noch alleen aan, dat ons thans gebruikelyk Spreekw.

Een kusjen is maar ſtof,
Wilje 't niet hebben, zo veeg het weer of,

voorheenen wierdt uitgedrukt op een minder vriendelyke wyze, als *den kus uitſpouwen.* De Potter, Getr. Harder III. 3. 221.

De mondt, die met gewelt van jemandt werdt gekuſt,
Die ſpouw' de kus maer uyt, *zoo werdt de ſchandt gebluſt.*

J. van Someren uit Theocritus, p. 288.

Nimph: *Wat roemt ghy doch? een kus is niet.*
Daphnis: *Een kusjen is een ſoet verdriet.*
Nimph: *Ick ſpoel myn mont, en* ſpouw *het* uyt.
Daphnis: *Waſcht ghy u lip, geeft my den buyt.*
Nimph: *Loopt naer de jonge kalvers toe,*
Soo maeckt ghy my niet langer moe.

ÿ. 560. VERWERVEN UWEN ZOEN) wy ſpraken zo van *Kuſſen*; nu iets van *Zoenen.* Men maakt thans, in den dagelykſchen ſtyl, byna geen onderſcheid tuſſchen een' *Kus* en een' *Zoen*: maar, gelyk wy boven reeds zeiden, *Zoen* is eigelyk de *Kus des Vredes*; als genoegſaem is afteneemen uit de woorden *Bevredigen* en *Verzoenen*, die 't zelfde betekenen. Men gebruikt het veel voor een' *Kus van Liefde.* doch hierin is aantemerken, dat het woord *Zoen*, in deeze betekenis, veel darteler klinkt dan *Kus.* H. Verbieſt, Klucht van 't Wynvaetje:

Maer wilje myn wat geld op een hooge intreſt geven,
En laten 't kapitael verdienen met een Zoen?

en in zulken ſtyl honderdmaalen. D. Heinſius, Paſtorael ÿ. 31.

Daer hebb' ick u eerſt gegeeven,
Als de ander eenen ſoen.

Jam

Jan de Brune de Jonge, Wetſteen der Vernuften cap. XXII. uit Guarini:

En, zoo als 't hartenpit, na hun begrip, ging vloên,
Was 't leven, dat ik had, niet anders als een Zoen.

Joan Blaſius, in de bovengemelde Opdragt, uit den zelfden:

Myn leevens geeſten ſaam gedrongen wierden: toen
Waſt leeven dat ik had niet anders als een Soen.

de omſtandigheden, die deeze Vertaalingen voorgaan, doen my niet twyffelen, of de laatſte heeft dit laatſte vaars ontleend van den eerſten. Doch dit overgeſlagen: *Zoen* is hier by Vondel niet anders dan *Verzoening*. Der Sielen Troeſt 1484. fol. 71. d. *Iſt dattet di behaecht wi willen een* Zoen *aen gaen mitten ritmeyſter Moyſes. Gheeft mi hem te wive, ende deſe ſtat daer toe, het ſel een goede* zoen *weſen.* J. Veldenaer, Cronyck p. 55. *daer na een wijl tijts ſoo wert een* ſoen *gededingt ende gemaeckt tuſſchen den Greve Florens mitten Biſcop, ende G. van Aemſtel ende H. van Woerden.* M. Stoke in Died. VI. ℣. 132.

Doch al was het ſwaer te doene,
Was aldaer gemaect een ſoene.

krachtig, volgens zyn gewoonte, zegt de Hr. P. de Groot:

Daar 't eindeloos getal van eindeloze zonden
Vereiſchten voor Gods recht een eindeloze zoen.

hierom noemde Willeramus den Chriſtus, die ons met God *verzoend* heeft, p. 161. *ther Suonere.* op welke plaats de Aantekenaar zegt, dat *Soen*, behalve een' *Kus*, ook betekene eene *Bevreding*: daar hy de laatſte betekenis ſchynt te neemen voor de eerſte. Zo vindtmen ook nu noch ſomtyds *Zoenen*, in de betekenis van *Bevredigen*, of, gelykmen nu ſpreekt, *Verzoenen.* Vondel in Palamedes:

Of juiſt onnozel bloet en Agamemnons zaet
De felle Hekaté moſt zoenen *en verzaghten.*

ook hier VII. 666. enz. Moonen, Heil. Herders. X. p. 52. *op den ram, die*
Des Hemels ſtrengen eiſch met bloet en ſpieren paeide
En zoende *in Iſaks ſtee* —— Beide deeze betekeniſſen van *bevredigen* en *kuſſen*, hebben oorzaak gegeeven tot het Spreekwoord, dat ik aldus uitgedrukt vind by W. D. Hooft, in Styven Piet:

Deynkt kijnt, dat me ſeyt, Hijlke ſake ſoene *wel.*

℣. 598. OM MIRRE TE BELEEZEN) *Beleezen* heeft nu de kracht van *Overreeden.* B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* II. *ſc.* 5.

't Scheen, Heer, uw minverzoek haer weinigh kon belezen.

de

Digitized by Google

de Hr. Jacob Elias, Onverwachte Wedervinding *Act.* I. *sc.* 11.

Deuyl ik dacht, dat ik u maklyk zou beleezen.

Nil Volentibus Arduum, Ifigenia *Act.* I. *sc.* 1.

Weerom beleezen *door Ulisses, gaf ik last*
Al schreiende, myn kint op te offeren ——

Jacob Struys, Styrus en Ariame *Act.* I. *sc.* 3.

Soo harden stegen kop en kan op aerd niet wesen,
Of wyse reên met slot die konnen 't breyn beleſen.

Eigelyk is het *Betoveren:* gelyk 't ook noch voorkomt in M. Grambergens Klucht van de Leevendige Doodt:

Mel: Rod: *O help! help! help! men wil ons hier* beleſen.
Pedro: *Een Duyvel, Doodt en Spoock? waer zyn men Hoorens dan,*
En men doodt-kleedt, en men toorts, daermen me toveren *kan?*

en heeft zyn' oorſprong van het *Leezen* van Tovervaarzen, waarmede men eertyds, niet door der zelver kracht, maar door 's menſchen dwaasheid en ydele vreeze, veel op anderen vermogt. daarom zegt zekere Tovers in het gemelde Treurſpel van J. Struys *Act.* IV.

—— —— —— *'k weet ſulcke reên te* leſen,
Dat Proserpina zelf zweet, schuddende van vreſen.

Beleezen, in een' eigelyker zin, is, die veel *heeft geleezen.* Hooft in Henrik p. 5. *wel* belezen, *zonderling in Hiſtorien, 't welk de Vorſtengeleertheidt is.* Fred. van Dorp, Hr. van Maesdam, Stichtel. Gedichten p. 253. *Al die* beleſen *zyn* —— Fr. van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. I. 20. p. 135. *gy, in de ſchriften zoo* beleezen. *Enz.*

ŷ. 628. DE WAGENAER OMTRENT DEN BEER IN TOP GERAEKT, EN MET DEN DISSELBOOM GEREET IS T'OVERHELLEN) deeze plaats heeft veel overeenkomſt met het geenwe leezen in Palamed.

De morgenſtar dryft voor zich heenen
De benden van het hemelſch heir.
De Voerman van den Grooten Beir,
Op dat hy zyne beurt verwiſſel',
Vlught heen met omgekeerden diſſel.

de *Diſſel*, reeds *omgekeerd*, betekent het wyken van den nacht; maar *gereed om over te hellen*, den midnacht. Deeze *Wagenaer* of *Voerman*, wordt by Antonides, in den Yſtroom B. IV. p. 119. genoemd

De norſſe Voerman van den Noorder Beerewagen.

't Is een Geſtarnte, geplaatſt achter den Grooten Beer; vanwaar hy

Digitized by Google

den naam van *Arctophylax*, d. i. *Beerenwachter*, gekreegen heeft. Hoogvliet, Feeſtd. B. III. p. 94. den 5 Maart:

Dan zal Boötes, of de Beerewachter, *zinken.*

Boötes, is zyn gemeenſte naam, dien onze Dichter uitdrukt B. II. ℣. 231. door *Oſſendryver*; en Zach. Heyns in Bartas I. 4. p. 159. door *Os-dryver*: Bartas zelf in 't Franſch door *Bouvier*. zo heet hy, omdat hy verbeeld wordt, op de wyze van een' *Oſſendryver*, met een' ſtok in de hand, den *Wagen*, dat is, den *Grooten Beer* (zie onze Aantek. I. 80.) naar te volgen. Doch men kan ook de Grieckſche naamen voegelyk in een Duitſch werk behouden. Hoogvliet in de Feeſtd. B. V. p. 190. den 26 Mei:

Wen 's andren daags Auroor komt uit de kim naa boven,
Zal zy de ſtraalen van den boer Boötes *dooven.*

G. Kempher in Anakreon XVII.

Want wat raakt Of vermaakt
My de Zevenſter? wat baate
Geeft my t'huis Al de glans
Van Boötes *wagentrans?*

't welk Daniel Heinſius aldus vertaalde:

Wat vraech ick na de Sevenſter?
Wat pas ick op Boötes *kop?*

Antonides in den Yſtroom B. IV. p. 112.

De boer Arctophilax, *die met zyn zwaere leen,*
Het wed der zee beroert, enz.

zie ook de Aantek. van Hercules Ciofanus, over dit Latynſche Werk. I. 176. en X. 446. Hier vinden we noch ℣. 633. *Ikaer*, en ℣. 634. *Erigoon*: beide mede onder de Starrenbeelden behoorende. *Erigone* is de *Maagd*; en *Ikaer*, hier van Ovidius *Icarus*, maar anders *Icarius*, genoemd, is meer bekend onder den naam van *Arcturus*; zynde maar eene Star, doch grooten helder, geplaatſt in het kleed van *Bootes*. enz.

℣. 716. DE SCHRANDRE VROETGODIN) ook ℣. 721. *vroetvroudichten*: in plaatſe van *vroedgodin*, en *vroedvroudichten*, gelykmen noodzaakelyk behoort te ſchryven, zynde *vroedvrouw* niet anders, dan *vroede vrouw* (op ſommige plaatſen noch *wyze vrouw* genoemd) Der Sielen Troeſt 1484. fol. 70. d. *doe liet hi* [Pharo] *voer heem halen twee vrouwen, die een hiet Sephora, die ander Phua, die waren meyſterinnen over al die* vroede vrouwen, *die daer waren*. zo ook altyd in den

Delf-

Delffchen Bybel 1477. Legende van Mar. Magdal. 1478. fol. 117. c. *ô Maria Magdalena, du biſte van groter verdienten, die veldades een* vroede vrouwe *dienſte, ende doe ic in arbeyde lach, en in alre noot, ſoe hebſtu voldaen dijnre deerne dienſt.* Zie daar eene nieuwe Vroedgodin in de plaatſe van de afgedankte Lucyne.

℣. 727. 'T SCHOONE KINT) Adonis. *ſchoon Boomkint*, noemt hem Poot in de Minnedichten p. 150.

℣. 772. 'T EVERZWYN) Poot, op gemelde plaats:

Zoo moet geen woedend everzwyn
U oit toevaeren mit
Zyn blixemend gebit!

dit wordt tot den zelfden Adonis gezeid, als hier ℣. 774.

Het grimmigh boſchzwyn voert den blixem *in zyn tanden.*

P. Langendyk, Lof der Aêloude Schilderkunſt p. 20.

Gints zienwe een maagd haar jachtſpriet vylen,
Die op een rib van 't everzwyn
De punt is drillende afgebroken.

Hoogvliet in de Feeſtdagen B. II. p. 45.

Gelyk een everzwyn *gejaagt door felle honden.*

en Boek V. p. 166. van Hyas:

Doch toen de mannekracht in hem was opgewaſſen,
Dorſt hy en everzwyn *en ruigen leeuw verraſſen.*

Buiten twyffel is 'er een *Pleonasmus*, of overtolligheid, in dit woord: want *Ever* zegt het zelfde als *Zwyn*. Boëtius, *Lib. IV. Metr.* 3. *Hanc* APRI *facies tegit:* de Vertaaler 1485.

Deen die wordt een EVER *coene.*

Kiliaen: EVER, EVER-SWYN, is BEER, *Aper, Verres ſilveſtris:* in 't Hoogd. *Eber.* 't Is eene zonderlinge gemeenſchap tuſſchen 't Latyn en het Duitſch, diewe hier aantreffen, en niet konnen verzwygen. in 't Latyn verſchillen A-PER en PORC-*us*, even als by ons E-VER en VERK-*en*: met de welken weder overeenkomt het Lat. VER-*res*, eigelyk het zelfde met ons BEER: Kiliaen BEER, *beer-vercken*, VERRES, *porcus non caſtratus.* De wortel van al deeze takken, is het Celtiſche of Scythiſche, BAR of BÆR; gelyk breeder te zien is op dit Woord in het *Gloſſ. Germ.* van den Heer Wachterus. zekerlyk is 'er een gemeene verwiſſeling tuſſchen de letters B, P en V. voeg 'er ook

Digitized by Google

de F by, want FERA is in 't Latyn 't zelfde met BAR, d. i. *een wilt beeſt*, volgens zyn' eerſten oorſprong.

ỳ. 780. HIER NOODIGHT ONS DE POPEL STIL EN ZACHT) twee korte Aanmerkingen zullenwe op deeze woorden maaken. De Eerſte, omtrent het woord *Noodigen*, dat, ſchoon het yder bekend is, echter onbekend ſchynt geweeſt te zyn aan W. Sewel; want die ſchryft in zyne Spraakk. p. 163. *Ik nood*, *ik* NOODDE *of* NOODIGDE, *genood*, *nooden*: alsof *noodigde* kwam van *nooden*, en niet van *noodigen*: enz. De Tweede betreft onzen Dichter, die den *Popel* hier, om het rym, noemt *ſtil en zacht*; hoewel Ovidius alleen ſpreekt van de *ſchaduw*. Ik weet wel, dat 'er niet veel moeite vereiſcht wordt, om dit te verklaaren en goed te maaken. maar de Dichtkunſt wil, datmen overal en altyd achtgeeve op de natuur der zaaken; en die zegt ons, dat de *Popelboom* noit *ſtil* is, en altyd eenig geruiſch maakt. waarom Vondel, genomen dat hy wel zeide, *de popel ſtil en zacht*, echter natuurelyker en Poëetiſcher zou gezeid hebben, *de popel nimmer ſtil*. die kennis van Poëzy heeft, zal my dit zekerlyk toeſtaan. Van deeze gemelde eigenſchap des *Popelbooms*, hebben wy buiten twyffel ons woord *popelen*, vooreerſt zeer gebruikelyk in de betekenis van *Beeven*: A. Bogaert, Hiſt. Reizen p. 97. *'t geen ons 't hart deed* popelen. Hooft in Warenar *Act.* IV. *ſc.* 2.

O myn hart begint te popelen ——

C. vander Cruyſſen, Schakingh van Judith *Act.* I. *ſc.* 4.

Hoe popelt *ach dit hert!*

welke afleiding Hooft zelf begunſtigt in Baeto *Act.* I.

Alwaar myn Pluto ſtreng het tſaaghachtige volk
Doet poplen *met zyn' ſtem, jaa braafſtgeweeze riddren,*
Gelyk de Popelboom *zyn' bladren ſtaan te tſiddren.*

Ten anderen verklaart Kiliaen *Popelen*, door een zacht geruiſch en gemommel maaken: het welk, zo wel als de beweeging, onafſcheidelyk is van den *Popel*, of, gelyk hy anders genoemd wordt, *Abeel*. Door die geduurige beweeging en rammeling, heeftmen aan de bladeren van dien boom niet onaardig gegeeven den naam van *Vrouwentongen*. Zie verder, omtrent deezen boom, zo 't u luſt, Claudius Minos over het CCXI. of laatſte Zinnebeeld van Andr. Alciatus.

ỳ. 792. OEZE IN HAER SNELHEIT) dit *haer* is hier geheel onnoo-

Digitized by Google

onnoodig. veel beter, myns oordeels, waar:

Of zy in ſnelheit, of in ſchoonheit, boven ſtont.

hieronder ŷ. 798. *En lot*, moeſt, dunkt my, ook weezen, *En 't lot.* Ook zag ik ŷ. 804. voor *Wie traegh loopt*, liever, *Wie traeger.*

ŷ. 843. EN ATALANTE, DIE ZICH SNELSTE) zo als Vondel doorgaands de eigene naamen uitdrukt, zou hy beter geſchreeven hebben:

En Atalant, die zich DE ſnelſte *in 't rennen toont.*

zie de zelfde uitdrukking B. III. ŷ. 818. in de Aantekening.

ŷ. 902. EN GY WAERT D'EENIGE, WAERMEDE IK WENSCH TE TROUWEN) niet alleen de zuiverheid van den klank, want *waert* en *waermede* maaken hier een' valſchen toon; maar ook de zuiverheid van de Taal, eiſchten beide, dat Vondel geſchreeven hadt, *met wien*, voor *waermede*. 't eerſte wyſt ons tot een' perſoon; het tweede tot een zaak. De tong is het werktuig, *waarmede;* maar 't is een perſoon, *met wien*, iemand ſpreekt. Vondel zelf beveſtigt dit, gebruikende elders altyd *waermede* van een zaak, als XV. 105.

Maer leert met veltgewas en ooft de maegh verzaden,
Waermé *de boomgaert en de boom hangt overladen.*

en ŷ. 664. — — *een gruwelyke ſmet,*
Waermé *d'onkuiſche my bezoedelde en onteerde.*

XIII. 89. *Een ſchendigh laſterſtuk* waermé *hy wert bekladt.*

op de zelfde wyze gebruikt hy *Waeraen* V. 745. VIII. 13. XII. 794. *Waerdoor* VI. 316. *Waerin* VII. 126. XIII. 1009. 1257. *Waerover* V. 587. VI. 111. IX. 454. enz. Het zelfde zy gezeid van *Daermede*, *Daeraen*, en dergelyken: die ook, wanneerze geſcheiden zyn, de plaats bekleeden van *Waermede*, enz. want gelyk Vondel in 't bygebragte vaars XV. 664. zegt, WAERMÉ *d'onkuiſche my* — zo hadt hy ook konnen zeggen, DAER *my d'onkuiſche* MÉ — Gelyk hy integendeel IX. 1089. voor, DAER *zy* OM *badt;* hadt konnen ſchryven, WAEROM *zy badt*. 't Welk ons meteenen hier doet aanmerken, dat dit laatſte krachtiger is, en den ſtyl meer bindt, dan DAAR — OM, enz. dewyl hierin de Voorzetſels *om*, *meé*, *in*, enz. dikwils zo verre geplaatſt zyn van het Voornaamwoord *Daar* (vervangende hier de plaats van *Wat* of *Welke*) dat het bywyle met den eerſten opſlag niet te vinden is. want beknoptheid en bondigheid van ſtyl is eene deugd in alle ſchriften, het zy rym, het zy onrym.

Digitized by Google

ŷ. 940. TOEN LIET NEPTUNUS NEEF EEN' APPEL IN DIT KRYT EN RENPERK VALLEN) dit *Kryt* wordt hier verklaard door het volgende *Renperk*. zo komt het by de Ouden dikwils voor in de betekenis van *Strydperk*: Hist. van Zeghelijn p. 34.

Wilde ghi ontbeyden in dit crijt
Ick ſoude halen ander wapijn. enz.

Lod. van Velthem, Spieg. Historiael B. I. c. 29.

Die Biſcop wilt immer ten crite *comen.*

d. i. *in 't Strydperk*, waartoe hy, Bisschop van Luik, den Hertog van Brabant hadt uitgedaagd. in 't volgende Hoofdstuk:

Die corden waren ginder geſlagen
Entie ſetele worden gedragen
Binnen den crite, *daermen mede*
Die Kempen ſaen op ſitten dede.

en zo in 't vervolg meermaalen. Maar wat zegt hiervan de Uitlegger van dat Werk? beter hadt hy niets gezeid. *Binnen den crite*, schryft hy, *is in het perk met* KRYT *afgetekend.* 't welk te belagchelyker is, omdat in de aangehaalde woorden zelfs gezeid wordt:

Die CORDEN *waren ginder geſlagen.*

want dat deeze *Koorden geſlagen* waaren om het perk te besluiten en te betuinen, blykt uit het slot van dat zelfde Hoofdstuk, daar duidelyk gezeid wordt: *Werpt over die* corde *uten* crite.

't Schynt dat hy dit staatelyke Strydperk, voor twee Vorstelyke *Kempen*, of Kampers, bereid, gelceken hebbe by een kinderen hinkelbaan. Eigelyk is *Krijt* zo veel als *Kring*: gelyk het ook voorkomt in de Hist. van Zeghelijn p. 21.

Nu hebben ſi al om ende omme
Zeghelijn beſtaen in eenen crijt.

en hiervan dikwils *'s werrelds krijt*; dat Kiliaen naauwkeurig vertaalt, *Orbis*, *Orbis terrarum*, dat is eigelyk *de aardkloot*. De Rederykers van 's Hert. Bosch 1561. in de Prologhe:

Daer ons nacomers, meer goets wt ſouden leſen
Dan wt veel boecken, die in tswerelts crijt *ſijn.*

Zach. Heyns gebruikt het bepaaldelyk om de *Aarde* te beduiden: want willende zich van de aarde ten hemel geeven, om te spreeken van de Lucht, zegt hy I. 2. p. 61. — *'t is meer dan tijt*
Om hooger in de locht te vliegen, dat dit crijt
Van ons verlaten wordt. — — Nic. Fontanus, Triumphs Trom-

Digitized by Google

Trompet op de Verovering van 's Hert. Bosch (1629.) *y.* 159.

Dat al des werelts crijts *moet duycken onder een.*

In minder bepaalde en oncigelyker betekenis komt het meermaalen voor: Colijn van Rijsſele I. Spel fol. 4. b.

O ooghen, 'twy brenghdy my dus in 't krijt
Van Minnen, *daermen de jeucht afſnijt.*

en III. Spel fol. 46. b.

Dies menich wt wanhopen hem zelven in't krijt
Verhanght, verdrinct, en vermoort zeer ſubijt.

de Rederykers van Aedwaerts woude 1607. te Haarlem:

Lamme en creupele, die men hier in 't crijt
Als hulp-ſoeckende ſchapen ſiet comen vluchten.

Dit *Krijt* is het rechte woord, waarvoorwe nu kwaalyk zeggen *Kreits.* onze Dichter boven II. 284. *der muuren ommekreits:* welke ſpelling wy ontleend hebben van de Hoogd. die *Kreiſs* ſchryven. Kiliaen is hier van de eerſten, die met een kwaad exempel zyn voorgegaan, ſchryvende beide *Krijt* en *Kreyt:* welke onachtſaamheid wy meer in hem ontdekt hebben. doch wy zagen ook boven dat N. Fontanus, lang na Kiliaen, *crijts* ſchreef. zelfs weet ik niet, wat ons beletten kan met Vondel het oude *Krijt* wederom te vernieuwen. doch elk volge zyn' ſmaak.

y. 982. OPZE HEN IN PLUTOOS POEL WIL ZINKEN) merk hier aan, *Zinken*, in een' Werkenden zin: dat zelden voorkomt. Op de zelfde wyze zegt Huygens, in een Lydende betekenis, *Gezonken worden;* Hofwyck p. 378.

't Huys moet in 't water ſtaen, en ſlongewys ſtaen proncken,
Gelyck een ſteenen vleſch in 't koelvat werdt geſoncken.

trouwens, als 't in den tyd der Kievitseyeren is, hoortmen dit woord veel zo gebruiken. Nu vind ik ook *Ryzen*, in een' Werkenden zin, by Meyndert Voskuyl, Bellaria en Pandoſto *Act.* I. *ſc.* 3.

U ſtaet ick ryſen ſal, u naeme maeck ick groot.

Het woord *Zakken* heb ik, op die wyze, noch niet ontmoet by eenigen onzer Schryveren: 't is echter in een gemeen gebruik gekomen, ſints de hooge en kleene venſters, tevens met de bouwkunde onzer vaderen, in verachtinge geraakt zyn, en yder, om, ook in zyn huis zynde, anderen te zien, en van anderen gezien te worden, zyne venſters vergrootte en *zakte*: waarvoor men in goed Duitſch zou zeggen,

deede

deedt zakken. en zo oordeelen wy ook van *Zinken* en *Ryzen:* voor zo verre de eigenſchap der Taale aangaat. De Poëzy echter ſchynt niet afkeerig te weezen van ook de bovengemelde voorbeelden naar te volgen. doch men moet weeten, dat buitengewoone Spreekwyzen altyd van eene buitengewoone aardigheid behooren verzeld te zyn. die dit weet te treffen, mag veel doen, dat anderen niet vryſtaat. Doch hier ſchiet my in, 't geen ik voor weinig dagen onder 't leezen aanmerkte. Wy zien hier *Zinken* en *Ryzen;* voor DOEN *zinken*, en DOEN *ryzen:* integendeel zagen wy in den Amſt. Buitenſingel van Daniel Willink p. 70. DOEN *knagen*, in plaats van *Knaagen:* want zo ſchryft hy:

Door brand *geneepen en geblaakt,*
Die ook zyn' moolen af DEED knagen
En ſloopen *tot het laage gras.*

en noch eens op de zelfde bladzyde:

Door kracht des ſnellen winds *alleen,*
Die deeze wieken om DOET haalen.

welke uitdrukking ook gevonden wordt in het vaars, dat Dr. T. Tamé op 't gemelde werk van Willink gemaakt heeft:

Uw Bloemkrans DOET *my ſteets aen u* verpligten.

waardoor, beide vaarzen en taal, ontzenuwd en lam worden.

ỳ. 1032. En 'T LYDT GEEN UUR) zo moet'er geleezen worden; niet, *En lydt* —— gelyk 'er ſtaat. Deeze Spreekwys is gemeen, en yder verſtaat, watze beduidt. B. Vollenh. Broederm. *Act.* I.

't Orakel ſprak, geen menigh jaar
ZAL 'T LYDEN, *of* ——

Vondel in 't Klinkdicht voor Palamedes: HET LEEDT *geen zeven jaar*, enz. Yder, zeg ik, weet wat dit beduidt; en echter, geloof ik, zyn 'er weinigen, die de ſpreekwyze recht verſtaan. G. Brandt zekerlyk verſtondtze niet: anders zou hy, van *Lyden*, geen *Aanlyden* gemaakt hebben, in De Ruiter p. 213. 'T LEEDT *noch twee dagen* AAN: gelyk hy ook elders ſchryft. doch dit Voorvoegſel AAN paſt hier als het vyfde rad aan den wagen. Drie zeldſaamheden, overblyfſels der oudheid, zyn begreepen in deeze uitdrukking, wanneerw'er een *Subſtantivum*, in 't Meervoudig Getal, byvoegen, als, *Het leedt zeven jaaren.* (1) HET heeft hier de betekenis van *Daar.* dit zullenwe aanſtonds breeder bewyzen. (2) LYDEN zegt hier zo veel als *Voorbygaan*, of *Verloopen:* als blykt uit het *Verleeden jaar*, den *Verleeden tyd*, enz.

zie

Digitized by Google

zie hieromtrent onze Aantek. B. XV. ŷ. 1035. (3) het Meervoud. JAAREN geplaatſt by het Eenvoud. LEEDT, komt overeen met, *het* WAS DRY *nachten*, gelyk onze Dichter ſpreekt B. VII. ŷ. 266. daar wy ook deeze plaats ophelderden, en de Leezer verder bericht kan krygen. Om ons hier nu alleen met eene zaak op te houden: dat men *Het*, in deeze Spreekwyze moet neemen in de betekenis van *Daar*, waarvoormen *'er* zegt als 'er een ander woord voorgaat, blykt uit de zelfde Spreekwyze, geſchoeid op een nieuwer leeſt; *Daar verliepen* zeven jaaren; dat, van woord tot woord, niet anders is dan, *Het leedt* z. j. En dat dit bewys voldoende zy, bewyzen wy weder vooreerſt uit de betekenis, die in beide niets verſchilt; dit laatenwe aan yders oordeel: ten anderen, uit een reeks van voorbeelden, in de welken *Het* nu altyd wordt uitgedrukt door *Daar*. Sprookjes en Vertellingen hebben doorgaands tot eene algemeene Inleiding deeze woorden by ons, DAAR *was eens* — by de Ouden, HET *was* — MS. 1452. p. 14. HET was *een here, hiet Panopyon.* en p. 74. HET was *een wijf, hiet Precoerde.* Hiſt. van Zeghelijn p. 1. HET was *een coninc, hiet Prides.* Aldegonde, Byencorf II. 13. HET was *een dapper heylich moninc.* enz. Met die zelfde woorden beginnen veele Oude Liedekens. onder de veld-deuntjes van M. Campanus (Amſterd. Pegaſus p. 14.) is een gezang van Anacreon verduitſcht, op de wyze van, HET was *een aerdigh knaepken.* by Brederode in Symen Sonder Soeticheyt: HET ginger *een meysje dolen.* by Aldegonde V. 1. HET voer *een man om moſſelen.* by den Hr. P. Vlaming, Aantek. op den Hertſp. B. IV. ŷ. 307. HET voer *een boer uyt wóye:* want ſchoonmen daar *Hen* leeſt, en niet *Het;* hier blykt het, alleen uit het verband, genoegſaam, dat de maaker van dat Liedeken *Het*, en niet *Hen*, geſchreeven hebbe. Dit zelfde ontmoetmen in honderd andere gelegenheden. Den Gulden Troen 1386. HET vallen *den menſchen bi wilen ſeer quade gedachten in.* Bybel 1477. Geneſ. I. 6. HET worde *een firmament int midden der wateren.* Exod. X. 21. *ende* HET worden *donckerheden op al tlant van Egipten.* Tſcep vol Wonders 1514. cap. 1. HET ſijn *ſeven planeten in den hemel.* Hiſt. van Zeghelijn p. 32.

HET *en is gheen man onder der ſonnen*
Dieſe met crachte mach brengen tonder.

Anna Bijns B. II. Ref. 18.

Twaſſen *ſelden goey vruchten wt quaden troncken.*

Twaſſen is, *Het waſſen:* wy zeggen, *Daar waſſen.* In de verleeden

eeuw was dit noch in maatig gebruik, en byzonderlyk eigen aan den Hr. Hooft; als in de Ned. Hist. p. 6. HET *hanght een heuvel over deeze stadt.* in Velzen *Act.* IV.

HET *zweeft een frisse dauw van roozen om haar waagen.*

in Paris Oordeel: HET *heerscht een Koningin in Grieken* ——

en zo elders. Huygens, Sneld. XIV. uit Engelsch Ondicht 39.

'T hielp een klein snyertjen een langh mann in't nieuw pack.

A. Bormeester, Klucht van Zijtje Fobers *sc.* 2.

Ja wel, doense 't say, me docht HET *sneed een mes deur myn vleys en bien.*

ELFDE BOEK.

¥. 5. DEN GALLEM VAN ZYN KEEL EENDRAGHTIGH HUWEN AEN DE LIEFELYKE VEEL) het HUWELYK is, of behoorde te zyn, eene volmaakte overeenstemming van Wille en Nygingen tusschen Man en Vrouw. 't Is die band, die niet slechts de lighaamen, maar ook de zielen zo naauw vereenigt, dat alle beweegingen en vermogens van weerzyden elkanderen noit anders, dan op den zelfden toon, beantwoorden: zulks, dat de volmaaktste MUZYK geen zuiverder *Harmony* kan bereiken noch uitleveren, dan 'er tusschen deeze bespeurd wordt. Dewyl dan het *Huwelyk* en de *Muzyk* hierin overeenkomen: dat beider volmaaktheid bestaa in eene volmaakte *Harmony* of Overcenstemminge; zo is 't niet vreemd dat het *Huwelyk* dikwils by de *Muzyk*, en deeze wederom by dat, geleeken worde: of dat men, by Overdragt, van 't eene spreekende, zich bediene van woorden, die aan het ander eigen zyn. Deeze Overdragt zienwe hier by Vondel, daar *Huwen* oneigelyk, doch fraai, de betekenis heeft van *volmaaktelyk vereenen.* zulk een *Huwelyk*, en wel in 't byzonder tusschen STEM en SNAAREN, vindtmen ook by anderen gemeld. Moonen in de Herdersz. p. 79.

Want scheptze lust uw dicht te huwen *aen haer snaeren:*

en p. 91. *Want lust het haer 't gedicht aen haere keel te* huwen.

P. le

Digitized by Google

P. le Clercq, Huwelyks Mintafereel B. II. ŷ. 16.

Hedymeles heeft met haar maagdelyke keel
Zoo ſchel als lieflyk, en gehuwt *aan cytherklanken,*
Het jonge paar geſtreelt. —

Hooft in de Gezangen p. 643.

En huwde *met de ſtem den weerklank van zyn' luit.*

P. Knyf, aen de Lief hebbers van J. J. Starters Frieſchen Luſthof (1621)

Daer ick myn ſuſters ſal terſtont by een vergaren,
En huwen *met haer ſtem de weerklanck van myn ſnaren.*

P. Geeſtdorp, 's Hertogenboſch Overweldight (1629) ŷ. 375.

Laet nu 't ſoet rou-verdryf, de rammelende luyt
Vry weſen uwen ſtems gehouwelyckte *Bruyt.*

Eene fraaie Gelykenis tuſſchen deeze twee, en een' derden, naaml. een' kunſtigen Dans, verſchaft ons Vondel in Joannes den Boetgezant B. V. p. 91. beſchryvende den Dans, enz. van Herodes-Dochter:

Na 't voorſpel vangtze eerſt aen te ſpeelen en te zingen,
En weet de voeten naer den toon en trant te dwingen,
Doch luchtigh, zonder dwanck, dat feeſtdans en Muzyck
Van keele en ſnaer gelyckt een minzaem Huwelyck;
Of eer geen Huwlyck, *maer eene edele* Vryaedje.

Maar de woorden *Huwen*, *Trouwen*, enz. worden ook Overdragtelyk gepaſt op andere zaaken. Huygens in Hofwyck p. 339.

Soo was de Nuttigheit verhylickt *aen de Rein.*

Ernſtige en Boertige Mengelſtoffen II. deel p. 115.

Die haaren krygsmoed huuwde *aan de ongeſmukte deugd.*

en p. 165. *Hy* trouwt *zyn zinnen niet aan de aard.*

Moonen, Herdersz. p. 82. — *en* huwt *de werken aen haer waerden.*

Zo *trouwt* men eindelyk zelf eene zaak, aan de welke men zich geheel en al overgeeft: C. Wachtendorp, Rym-kron. B. I. ŷ. 371.

Maer trouwt *de goede ſaeck* —

Vondel in de Altaergch. B. III. p. 114. — *het volck,*
Dat hy verkoos om zynen naem te trouwen.

doch in deeze laatſte plaatſen is *trouwen* niet by Overdragt of Gelykenis, maar in een' eigelyken zin, te verſtaan. en zeker *trouwen* is niet anders, dan *zyn trouw geeven*, of *zich verbinden*; en in vollen nadruk, *trouw zweeren*: dat niet alleen by 't aangaan van een huwelyk, maar in honderd andere gevallen, geſchiedt; en doorgaands by *handtaſting*. Vergelyk dit met het aangetekende VII. 82. en het zal zich

Digitized by Google

onderling licht byzetten. Wy zullen besluiten met een fraaie plaats uit den sierelyken Historieschryver Ger. van Loon I. deel p. 27. *Koning Hendrik* (zegt hy) — *docht raadzaamst met Engeland allereerst den vreede te moeten treffen, mids dat ryk, met Maria aan den tegenwoordigen oorlog alleen* gehuuwelykt, *na 't afsterven dier Koninginne — zyn voorig staatsbelang zag ophouden.* anders, doch hierop wel passende, doet de Hr. J. de Wit, Sabine spreeken in Horace en Curace *Act.* I. *sc.* 1.

— — *toen ick myn Man ginghe trouwen,*
Toen trouwd' *ick* ROOMEN *met.* —

ŷ. 55. HEILIGSCHENDERS) merk aan dat dit gezeid wordt van *Vrouwen*, t. w. de Bacchanten of Wynpaapinnen. Ik kan niet denken, dat zulks met overleg geschied zy.

ŷ. 113. DE WYNGODT) Vondel begint hier weder te vertaalen tot het midden van ŷ. 133. toe, het geene hy reeds vertaald hadt van ŷ. 92. tot ŷ. 112. Een onwederspreekelyk merk van de onachtsaamheid, waarmede deeze vertaaling berymd is. De herhaaling, bestaande in 20 vaarzen en een half, heeft Hoogstraten in zyne uitgaave achtergelaaten. hierom was hy genoodzaakt de helft van ŷ. 133.

— — *nock laet het Bacchus niet,*

aan te vullen tot een geheel vaars; dat aldus geschiedde:

De gramme wyngodt liet nochtans de zaeken niet —

zodat dit Boek, in zyne uitgaave, twintig vaarzen minder heeft, dan in de oude of in deeze.

ŷ. 167. EN PROEFT) in den burgerlyken styl maaktmen nu altyd onderscheid tusschen *Proeven* en *Beproeven*. beide betekent het *een proef neemen*; het eerste bepaaldelyk van Spyze en Drank; het tweede van alle andere zaaken: waarvoor gemeenelyk *Probeeren*. De Poëzy verkiest altyd de kortste woorden voor de langsten, alsze beide evenveel zeggen, en verwerpt hier keurelyk het Voorvoegsel *Be*, zonder het woord daardoor van zynen nadruk iets te doen verliezen. Dikwils komt dit *Proeven*, voor *Beproeven*, voor by onzen Dichter: zie in dit Werk B. IV. ŷ. 329. IX. 885. X. 520. XII. 456. enz. ook in de Schriften der Ouden. Den Gulden Troen 1386. fol. 12. d. *ten is niet te mercken wat die menschc werckt, mer men sel eerste* proeven *wt wat meninghe dat hi werckt.* Bybel 1477. Spreuk. XVII.

Digitized by Google

XVII. 3. *alſo dat ſilver* gheproeft *wort mitten viere ende dat gout inden even, alſo* provet *die Here die herten.* daar ook de Onzen hebben; *de Heere* proeft *de herten.* en elders meer. de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 6. *den bouc der conſcientien, daer elc hem ſelven in* prouven *mach.* en fol. 63. *eenen viand, daer hy de kracht zyner patiencie an* prouven *mochte.* Phillips Ruychrock MS. 1486. fol. 25. b. *al eer hy als heer yet beghinnen woude, wilde hy* proeven *zyne gemeynte en onderſaten.* P. Beelaert, Leven van K. Kacrle 1570. B. III. fol. 79. b. *om op een nieu de fortuyne te* proeven. De Liſchbloem van Mechelen 1561.

Ick ſalt proeven: *nu dan eeſt ſoo wel ghemaeckt?*

Z. Heyns I. 1. p. 36. —— *eensdeels opdat hy recht*
Mach proeven *in 't geloof zyn uytverkoren knecht.*

Dan. Heinſius, Theocrit. XII. Idyll. ŷ. 45.

— *als eenen ſteen, waermet de goudſmit* proeft,
Of 't gout is louter goet, of dat hem wat behoeft.

(merk hier weder, *hem*, dat is *het goud*: het welkwe ook in onze Aantek. X. 234. deeden aanmerken in de woorden van Winſchoten) Brederode in Roddrik en Alfonſus:

Elck proeft *ſyn vrund in ſyn ellend.*

Joan van Arp in Chimon *Act.* V. — *te* proeven *uwe deught.*

P. vanden Bergh in Ajax en Ulyſſes *Act.* II.

Ik riedt Corebus eer
Den burgt van Priamus, noch 't Phrigiaanſche Trojen
Te helpen, noch 't geweer
Te proeven *op den Griek, die 't droevig uit zal roien.*

ŷ. 181. HY WASCHT DE HANDEN REIN) *Waſſen*, is *Groeien*: zie de Aantek. III. 168. maar *Waſſchen*, is *Reinigen.* MS. 1476. *in welken bloede wi alle* ghewaſſchen *ſijn.* Den Gulden Troen 1386. fol. 7. à. *tranen* waſchen *den ſonder ſijn ſonden of.* Legende van St. Servacius 1478. fol. 49. c. *die welcke* ghewaſſchen *hebben haren ſtolen inden bloede des Lams.* Faſciculus Temporum 1480. fol. 6. a. *daer om iſt eertrijck* gewaſſchen *ende gereynicht doert water.* Tſcep vol Wonders. 1514. cap. 46. *ghi moet des winters uwen arm met werm water* waſſchen, *eer ghy u doet laten.* J. Reygersberch, Cronycke van Zeeland 1550. cap. 11. *ſulex dat doen ter tijt twater alſo nauwe ende enghe was tuſſchen Noortbevelant ende Zuytkercke das die vrouwen van beyden ſiden malcanderen den boeſtoc overwierpen, wanneer ſi haer cleeren* waſſchende

Digitized by Google

waren, tuele nu niet dan een ruyme zee en is. Aldegonde, R. Byenc. II. 7. *met de* afwaſſchinge *des Doops.* C. G. Plemp, Speldewerk p. 5. *ten waer de pyn niet waerd, van dus veel waters hierom vuil te maken, wanneer 't geen datter te* waſſchen *is, gelegen waer in 't ſpitſer of ſlaeuer uitſpreken der byletteren.* M. Stoke in Flor. III. ŷ. 373.

Dat God afwieſch *die overmoede*
Aldus metter Kerſtine bloede.

A. Bijns B. I. 1. *Lof Kint, die tverloren ſcaepken hebt vonden,*
Dwelc ghi ghewaſſchen *hebt van ſinen ſonden*
In u bloet reene.

de Rederykers van Loo 1539. te Ghend:
Suyver en wit waſſchen *in aller claerheyt.*
die van Thielt, als boven:
Dat ſi wieſſchen, *niet in haerlier bloet de cleerkens*
Maer int bloet des Lams —— Enz.

Het *Imperf.* is, gelykwe hier zien, niet *waſchte*, maar *wieſch*: en zo ook *Waſſen, wies, gewaſſen.*

ŷ. 280. SIGEÜS AEN D'EEN ZY, RETEÜS, DIEP GESLEETEN) de naamen *Sigeüs* en *Reteüs* maaken hier een Tuſſchenrym, 't welk iets niet onaangenaams in zich heeft: vooral, wanneer zulks veroorzaakt wordt door zekere eigene Naamen, die, de een aangenaamer dan de ander, in het oor klinken; gelyk in dit vaars van Bake, Hooglied VI. Zang p. 100.

Daar Gions *waterbeek, op* Sions *zang en maat* ——

minder aangenaam klinkt dit by Z. Heyns in Bartas I. 3. p. 134.

Met Caſſidoni *en* Sardoni *op de kanten.*

ook by Hoogvliet in de Feeſtd. B. III. p. 81.

En Titienſers, *en* Ramnenſers, *wydt beroemdt.*

Zeer dikwils vindtmen dit met andere woorden: en daar is 'er, die hierin, boven anderen, ſmaak vonden. Heyns noch eens p. 128.

Het vinnich ſmyten, *en zyn* byten *wort geſtilt.*

en zo elders. Spiegel in den Hertſp. B. VI. ŷ. 538.

En hoe gheleerder, *hoe* verkeerder *in 't beleggen.*

VII. 493. *Zal d'ouden* eeren, *jongen* leeren, *wyzen waghen.*

D. Jonktys, Twiſtgeſprek ŷ. 93. van Ovidius ſpreckende:

Hy werdt geleezen *en* gepreezen *van de Muzen.*

S. van Hoogſtraten, Dier. en Dorothé *Act.* I. p. 20.

Zy

Zyn voeders *van 't geluk, en* moeders *van den zegen.*
C. G. Plemp, der Herdooperen Anſlach op Amſt. ℣. 633.
Sy wrochten *an 't geſchut, en* brochten *'t voor den dach.*
Moonen, Heil. Herdersz. X. p. 51.
Ik zagh myn koeien *zich van tochtigh* loeien *ſpaenen.*
Antonides in den Yſtroom B. II. p. 35.
Men zietze ſtryken *met* kadyken, *muuren, weien.*
Vondel in dit Werk B. I. ℣. 325.
Ging 't bruiſſchen *aen. de lucht aen 't* ruiſſchen *aller wegen.*
H. 423. *De paerden* ſtorten *ſnel, en* horten *tegens een.*
J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 96.
Een' aerdige, *maer och!* lichtvaerdige *klappei.*
p. 104. Gekoren *tot bewint,* geboren *tot gebieden.*
p. 121. *Het* domme ſtomme *goud maeckt* kromme *dingen recht.*
p. 129. *Meer* klincken *naer de veſt, meer* ſtincken *naer de ſtraet.*
p. 160. *All'* veegſters *van de Beurs, all'* leêgſters *van de kas.*
p. 175. *Van* ſnelle *blixemen, en* felle *donderſlagen.*
p. 206. *Zoo* gierig *word verſpaert, als* vierig *nagetracht.*
Huygens in Hofwyck p. 352.
Te ſuygen *'s ſchepſels nutt, te* tuygen *'s Scheppers lof.*
p. 375. *My* roemen *voor een Mann, en* doemen *voor een' geck,*
en in de Sneldichten XIX. 73.
En ſiet, of 't oolick, *ja, ſiet of het* vroolick *ſtaet.*
XXIII. 102. *Voor d'* uitgeleſen *my* beweſen *gunſt en eer.*
en 79. *Hoe 't met den* handel *en den* wandel *in den Haegh is.*
Dat Ovidius, die gewoon was zynen ſpeelzieken geeſt ſomtyds wat toe te geeven, ook hiervan, zo hy in het Duitſch geſchreeven hadt, niet af keerig zou geweeſt zyn, kanmen afneemen uit dit vaars; te vinden in dit zelfde Werk *Lib. I.* ℣. 16.

Sic erat inſtabilis *tellus,* innabilis *unda.*

dat volkomen, zo veel die taal lyden kan, met de bygebragte voorbeelden overeenkomt.

℣. 307. TROTS TE MOEDE) deeze Spreekwys is den Hoogduitſchen zo verre onbekend, dat een Taalkundig Schryver van dien Landaard, eenen Nederlander over 't gebruik der zelve heeft durven beſtraffen. dat vry onvoorzigtig is. Otfridus ſchreef I. 1. 145.

Si ſint faſt muate

Zy:

Zi managemo guate.

Pontanus, dit in Nederduitsch overbrengende, zegt daarvoor:

Si sint vast te moede
Tot menigen goede.

de Hr. Schilterus in zyne Aantek. op Otfridus veroordeelt deeze vertaaling, waarin hy *te moede* of *moede*, schynt genomen te hebben in die betekenis, in de welke wy zeggen, *iets* MOEDE *zyn*; enz. niet weetende dat by ons *moede*, afkomstig van *moeien*, *vermoeid*, een geheel ander woord is dan *te moede*, komende van *moed*, *gemoed*. echter hadt hy 't konnen weeten, omdat hy zelf aanmerkt, dat in de taal van Otfridus, dat is Frank-Teutsch, diergelyk verschil is tusschen MUADE, dat hy vertaalt *moede*, *mude*, en MUATE, dat hy, naar zyn begrip, in 't Latyn alleen uitdrukt, *alacris in acquirendo*, d. i. yverig in 't gewinnen. Zodat die Taallievende Heer, wel verre van Pontanus te berispen, van hem zelfs hadt konnen en moeten leeren, dat het oude Fr-T. *fast muate* in Nederduitsch is *vast te moede*; gelyk Vondel ook hier *trots*, en wy noch dagelyks zeggen, *bly*, *droef*, *wel*, *kwaalyk te moede*; en wat des meer is. Dit kan ons leeren, dat het laater Hoogduitsch geenszins is de moeder, maar alleenlyk eene Zuster, van ons Neerduitsch. Noch een merkwaardig voorbeeld hiervan vindenwe by den zelfden Schilterus, in zyne Aantek. op Notkerus Ps. X. ℣. 9. (by ons ℣. 10.) die in zyne Uitbreid. aldus schryft: *So er daz allez kedout, unde er armero so verro gewaltet, dara nah* SIGET *er unde sturzet.* dat is, byna van woord tot woord: *Zo hy dat alles doet, ende de armen zo verre overweldigt, daarna* ZYGT *hy ende stort* [*neder*]. Hier zienwe de oudheid van ons woord *Zygen*; terwyl Schilterus zeer verlegen was met het woord *Siget*, schryvende: SIECHEN is van *Siech* (d. i. *Ziek*); of men moet leezen SINKET *er* (d. i. *Zinkt hy*) enz. Ondertusschen weeten by ons de onkundigsten dat *Ziek zyn* en *Zinken*, geheel andere woorden zyn dan *Zygen*. Die dan gewoon zyn het vreemde altyd te verheffen boven 't eigene, mogen hieruit begrypen, dat wy, in onze armoede, noch rykgenoeg zyn, om ook iets aan anderen te konnen mededeelen.

℣. 376. BETREURENDE DE DOOT DES BROEDERS, ZOO VERMETEL EN REUKLOOS NEERGELEGT) dees treurende is Ceyx. 't schynt dat de Vertaaler hem doet treuren om de *dood* van *Fokus*, die *reukloos neergelegd* was van zyn' *broeder* Peleus: zie ℣. 370. maar Ceyx treurde

treurde om zyn' eigen *Broeder Dedalion*, die noch *dood*, noch *neergelegd*, maar, gelyk uit de volgende vertelling blykt, in een' Havik herschapen was. Dit in 't voorbygaan, by gelegenheid van het woord *reukeloos*, datwe hier vinden, en zo elders by onzen Dichter; doch waarvoor men beter schryft, en moet schryven, *roekeloos*. De Vertaaler van Boëtius fol. 48. b. *roukeloos*: en fol. 20. b. *soo wie sijnen name* verroukelooſt. A. Bijns B. I.

Al sidi roekloos, *wilt, of ongheſcelt.*

by de ouden vindtmen ook *rokeloos*: MS. 1452. p. 65. *het sy omghiften of gunſte, om vreeſe of* rokeloosheden, *oft anders*. Bybel 1477. Spreuk. I. 25. *ghy verſmade al minen raet, ende* verrokeloeſt *mine berispinghe*. ook noch in den Hertspiegel somtyds *rokeloos*, als B. I. ℣. 256. III. 136. 328. 388. enz. maar ook *ruekeloos*, als II. 322. III. 180. 188. 191. enz. daar zyn 'er ook die dit woord al in *rukeloos*, en *rukkeloos*, hervormd hebben. Evenwel, schoon *reukeloos* te vinden zy by Visscher en Brederode, by Hooft en Vondel, by Antonides, Moonen, en andere vermaarde Schryvers, echter is *roekeloos* noit geheel buiten gebruik geweeſt, als uit de volgende Dichters blykt. de Hr. van Noortwyk, Voorrede op M. Stoke ℣. 39.

---- ---- ---- *ſal ic dan* roekeloos
Aenveerden deſen laſt mit een ſo ſcorren vois?

Huygens in Hofwyck p. 340. — *'t* roockeloos *verquiſten*.

J. Six van Chandelier, Amſterd. Winter p. 55.

Hy had drydobbel grof metael
Om 't roekloos *hart, die d'eerſtemael*, enz.

J. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 131.

Die ſtout en roockloos *is bemint ſy daer en tegen.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 104.

Wat glans heeft toch de deugt by 't roeckeloos *gemeen?*

A. Hoogvliet, Feeſtd. p. 64. — *al te* roekeloos *van zin.*

S. Feitema, Triomf. Po. en Sch. *Act.* I. *Dat* roekeloos *geſpuis* —

en zo moetmen schryven. *Reukeloos*, is zonder *reuk*: *Roekeloos*, is zonder *Roek*, d. i. zonder *Zorg*. waarvan *Roeken*, acht geeven, gadeslaan, zorgen, of, gelyk Vondel dikwils spreekt, *paſſen op iets*. Vert. van Boët. fol. 6. a. *want God ſulker ledigher ſchauwelicheit niet en* rouct. fol. 16 d. *dezel hooret tgheluud vander haerpen wel, maer vander coonſt en* rouct *hy niet*. A. Bijns B. I.

Vertwifelde papen, die God niet en roeckt.

Digitized by Google

Willeramus p. 18. *wanda thu veychenes ande gelichnisses niet ne* ruochest. waarvoor de Vertaaler zegt: *wand du* vervoechste *di niet tot geveynstheid en gelatenheid.* hy schynt voor *neruochest* ('t welk dus in de uitgaave van Merula kwaalyk aaneengevoegd is) geleezen te hebben *neruochest*, 't welk maar eene letter verschilt van zyn *vervoechste.* doch Willeramus zegt, *want gy der geveinstheid en gemaaktheid niet en* roekt. Otfridus II. 4. 186. *ni* ruach *ih thero worton:* d. i. *ik* roek *deezer woorden niet*, ik achtze niet. *Ruach* is *roek:* want de klank van onze *oe* wordt daar altyd uitgedrukt door *ua*; als *muat*, moed; *guat*, goed; *buach*, boek; enz. Zie de Aantek. van Castricomius op Willeramus p. 19. en 40. Enz.

℣. 409. En nu een havik jaeght de bloode duiven voor) jaagt een havik de duiven *voor*, of *na?* de reden zegt, *na*, maar het rym eischte, *voor.* 't verschil is wat groot.

℣. 444. tot de krachten haer bezweeken) *Bezwyken*, in de dagelyksche taal, is *Verflaauwen*, de *krachten verliezen.* maar keurelyk, en op de wyze der Ouden, zegt onze Dichter, in dit en in andere werken, *iemand bezwyken:* d. i. Verlaaten, begeeven, afgaan of afvallen. en zo doen ook anderen. Hooft in Henrik p. 7. *dat zy nimmermeer* der *goede zaake* bezwyken *zouden.* in de Medicis p. 193. *eer den Turk te hulp te roepen, dan* der *vryheidt te* bezwyken. H. de Groot, Bewys van den W. G. p. 22.

Wanneer den ouderdom ver over 't zuyden wykt,
't Gezight, 't Gehoor, de Reuk, de Smaek den *mensch* bezwykt.

Jac. Lydius, Vrolicke Uren p. 28.

Soo dat in weynigh tyts de krachten hem besweken.

Frans van Hoogstraten, Beg. Pelgr. III. 8. aan 't einde:

Ik wil nochtans myn? *Heere niet* bezwyken.

J. Duinglo, Facteur der Roo Roosen van Schiedam 1607.

Myn dadelicke hulp en sal hun *niet* beswycken.

de Lelikens vanden Dale, van Sout-Leeuwen 1561.

Den *danckbarighen en heb ick noyt* besweken.

de Heybloeme van Turnhout 1561. in de Factie:

Int knappen ick u *geensins en* beswyke.

de Rederykers van Thienen 1539.

Och Heere! en wilt my *oock niet* bezwycken.

Colijn

Colijn van Rijſſele, Spieghel der Minnen IV. Spel fol. 63. b.
—— want door vierich verlangen
Bezwijct MY *therte in 't vier van luſte.*
Spieg. Hiſtor. IV. 40. *Therte wild'*EM *al* beſwiken.
Cornelis van Ghiſtele, Brieven van Ovidius p. 131. b.
Denct om de goddinne, weeſt HAER beſwijkelijc *niet.*

¶. 555. VERWATEN FORBAS) *Verwaten*, is vervloekt; of in den ban gedaan, gelyk Hooft het gebruikt in de Medicis p. 183. *Jacob* [Pazzis] *eerſt geleit in 't graf zyner voorouderen, werdt, als* verwaaten, *daar uit getogen:* 't welk op den kant verklaard wordt, *geëxcommuniceert.* H. de Groot, Bewys B. II. p. 29. van de Apoſtelen:
Haer eygen vleeſch en bloed haer hielen voor verwaten.
de Pioen van Mechelen 1561. *— en dieſe* [de conſten] *haten*
Acht ick voor gheen menſchen, maer als verwaten
Beeſten onredelijck —
Tcouwoerdeken van Herentals 1561. in de Prologhe:
Laet ons arbeyden om ſcoopmans verhooghen,
En houwen verwaten, *dat hem mocht verleenen.*
de Rederykers van Thielt 1539.
Die my anders ſeyde, ick verwaten *hilde,*
Menſche, oft Engele —
A. Bijns B. I. *Die de waerheyt mint God ſalt hem loonen ſnel:*
Maer die den menſchen leeren en thoonen el,
Bedrieghen en verleyden in kercken oft op ſtraten,
Die zijn verwaten.
elders: *Schoutſe als verbannen, verdoemt,* verwaten.
J. Lipſius, Gloſſ. FARWATHANA, *Maledicti.* FARWATHANGSI, *Abominatione.* FARWET, *Abominatus.* Boxhornius, Gloſſ. Franc. FARWAHZARI, *Anathema, perditio.*

¶. 646. EN D'OOSTEWINT ALLENGS TE STYVEN KRAK OP KRAK) die *krak op krak*, ſchynt gezeid te worden van het ſtyven van den wind; doch het moet verſtaan worden van het *kraaken* van maſten en kielen, veroorzaakt door het ſtyven, wakkeren, of opſteeken van den Ooſtenwind. Hoogvliet voegt by deeze Spreekwyze zeer wel en krachtig het woord *kraaken*, in de Feeſtd. B. III. p. 92.
En al't gewelf begon te kraaken krak op krak.

het *gekrikkrak* van den maſt, zegt Vondel ŷ. 662.

ŷ. 648. HABLT IN DEN SCHOOT) *Schoot* is het touw, waarmede men de zeilen of viert, of aanhaalt. zie den Zeeman van Winſchoten. Antonides: *Hael in den* ſchoot; *'t zeil neer* —— zie boven p. 196. D. Heinſius, Trouwdicht ŷ. 3.

Gekomen ſynd aen lant, bevryt van alle noot,
Dan vellen zy de maſt, dan ſtrycken zy de ſchoot.

de zelfde, Eleg. of Vryagie ŷ. 17.

Maeckt ſchipper weder ſeyl, en laet ons gaen doorſnyden
Neptuni woeſte velt: en wilt den ſchoot *niet myden.*
Set vry ſet in den top, en laet de ſchuyte gaen
Al loevend' aen de grond; ſoo hebt ghy haeſt gedaen.

Huygens gebruikt deeze Spreekwyze by overdragt, Oogentrooſt p. 262. ſpreekende van de blindheid der Gezonden:

Soo leg ghenſ' alle daegh 't haer van den hond daer op,
Soo vierenſe ſtaegh ſchoot, *en voeren 't in den top.*

zie daarvan ook voorbeelden by Winſchoten. *Schoot* is van *Schieten*. want *den ſchoot vieren*, is niet anders dan *het touw laaten ſchieten*. 't Is een onherhaalbaare *ſchoot*, dien men *loſt*; t. w. met buskruid: maar dien men alleen *viert*, kan men naderhand weder *inhaalen*, alswe boven gezien hebben. zodat deeze Spreekwyzen zeer eigen en welgepaſt zyn.

ŷ. 652. DEES PAST OP BAKBOORT) *Bakboord* is de linke zyde van 't ſchip. Winſchoten twyffelt, of deeze naam ontleend zy van den *Bak* of de *Baalie*, waarin de viſch geweekt wordt; omdatmen die aan de linke zyde van 't ſchip plag te zetten: of, van den *Bak* met eeten, dien de Stuurman, om zyn' rechten arm vry te hebben, plaatſt aan zyn linke zyde. Dit is vry wel gegiſt voor een' Zeeman; maar vry ſlecht voor een' Taalkundigen. Beter berecht krygenwe by Ten Kate, Grondſlag van Ger. Afl. Verhand. I. §. 8. BAKBOORD (ſchryft hy) *is zo veel als* Rug-boord, *naemlyk die zyde van 't ſchip, daer de ſtuerman, terwyl hy het roer in den rechten arm houd, den* rug *na toe keert, voerende ondertuſſchen de rechter zyde van 't ſchip den naem van* STIER-BOORD. Dit is waar, en klaar; want *Bak* betekende van ouds *Rug*. en hiervan hebben wy, behalve *Bakboord*, ook noch *achterbaks*: Huygens in Hofwyck p. 349.

Geweld is, achterbax *den Landheer af te haelen*.

de

de Engelſchen zeggen noch *Back*, voor *Rug*; en daarvan, onder veele andere woorden, ook *Backward*, d. i. *Rugwaart*, of achterover: als Geneſ. XLIX. 17. *that biteth the horſe-heels, ſo that his rider ſhall fall* backward: het welk wy alles, met de zelfde woorden, konnen verduitſchen, aldus: *dat bytet de orſe-hielen, ſo dat zyn ryder zal vallen* backwaart. want gelyk *bak* van ouds *rug* was, zo was *ors* van ouds *paard*: Spieg. Hiſt. B. IV. c. 37.

Van haren orſſe *dat ſi ſprongen.*

Hiſt. van Zegh. p. 15. *Seghelijn die deghen wijs*
Noepte zijn ors *metten ſporen.*

en dikwils op die bladzyde, en elders: van dit *ors* hebben wy nu *ros*. doch dit in 't voorbygaan. Zie den Hr. Ten Kate I. Proeve by BAK. Maar waarom heetmen de rechte zyde van 't ſchip *Stuurboord*? C. van Yk, in zyn Scheepsbouwkunſt p. 6. leidt deezen naam af van de gewoonte der Aalouden, die, noch geen kennis hebbende van het *Roer* of *Stuur* achteraan te paſſen, het zelve aan die zyde van het ſchip plaatſten: deeze afleiding verzelt hy echter met een *miſſchien*. 't Is waarſchynelyk dat de Stuurman de naamen van *Bakboord* en *Stuurboord* eerſt heeft uitgevonden; om, terwyl hy zelf de handen vol werks hadt, en aan de rappe maats zyne bevelen uitdeelde, daardoor de byzondere zyden van 't ſchip te onderſcheiden. zyn nu deeze naamen eerſt uitgegaan uit den mond des Stuurmans, zo moetenze zekerlyk ook haar betrekking hebben op de plaats, en op den perſoon des Stuurmans. zyn plaats is tuſſchen het *ſtuur* en *bakboord*. *Bakboord* noemde hy, de zyde daar hy met zyn' *rug* naar toe ſtondt, als gebleeken is: *Stuurboord* noemde hy die zyde, aan de welke hy het *Stuur* hadt; het welk altyd aan *Stuurboord* blyft; niet, ten aanzien van het ſchip op zich zelf; maar, met betrekking op den *Stuurman*, die als het middelpunt is, waarin zich de oorzaak deezer benaamingen vereenigt, en haar einde heeft.

ỳ. 652. DIE WIL TOU EN TAKEL KLAEREN). *Takels en touwen* worden dikwils te ſaamen genoemd. Vondel, Lof der Zeevaert p. 150.

Men recht 'er boomen op met takelen *en* touwen.

p. 155. *Nootdruftigheit van koſt, van* takel *en van* tou.

Hugo de Groot, Bewys van den W. G. p. 8.

Gelyk men niet en kan in een groot ſchip aenſchouwen
Noch tackels *ſonder nut, noch bruykelooſe* touwen.

Huygens in Hofwyck p. 319.

Digitized by Google

Terwyl dat arme volck de handen van 't geschrobb
Van touw *en* takel *zeer ten duyst'ren hemel op*
Met kromme knijen streckt. — en p. 335.
En klautert in de Marsch by takels *en by* touwen.

Takel alleen vind ik by Hooft, Ned. Hist. p. 1001. *Rysburgh werdt hangende gevonden in een'* taakel: t. w. daarin gesmeeten door de kracht van springend buskruid. ook by S. van Hoogstr. Dier. en Dor. *Act.* V.

Na gy de hulk der dingen stiert,
't Zy gy den takel *kort of viert.*

daar hy *takel* noemt het *touw*, datwe boven zagen ℣. 648. *schoot* te heeten. Kiliaen verklaart *Taeckel*, door *Hoofd-touwe*, het grootste touw van 't schip. Anders Winschoten, die 'er aldus van spreekt: TAAKEL, *beteekend een dun slag van een touw, waer meede de goederen in, en uit het schip, gehysd worden. van* Taakel, *komt* Taakelen, *d. i. touwen aanslaan: en hier van* Toetaakelen: *het schip van touwwerk versien, om see te kunnen kiesen:* enz. G. Brandt in De Ruiter B. VI. p. 274. *datze hunne roofscheepen hadden* onttaakelt, d. i. gelyk Winschoten zegt, *het staande en loopende wand afgeligt.* in zo ruim eene betekenis zeggen de Engelschen ook TACKLES, 't welk Sewel vertaalt, *Scheepstouwen:* en TACKLING, *Toetaakeling van een schip, scheeps want, touw-werk, takeltuyg.* Kiliaen begrypt onder *Taeckeling*, alles wat tot de uitrusting van een schip, zo veel het schip aangaat, vereischt wordt, en met naame *Touwen*, *Ankers*, *Zeilen*, enz. Zodat *touw en takel*, omtrent het zelfde zegt als *zeil en treil*; waarvan zie beneden ℣. 727. Huygens, spreekende van 's menschen lighaam, Sneld. XIII. 181.

En all' de takelingh *van zenuwen en leden.*

noch in dat zelfde Boek, 156.

Een Haegsche Joffers hoofd, dry uren langh gehult,
Ten breedsten wijtgestelt, gevlochten en gekrult,
Schijnt by een zeilend schip niet kwalick vergeleken,
Met touw *en* takelingh *en* vlaggen *uytgestreken:* enz.

het schynt, datmen in het tweede vaars, voor *wijtgestelt*, behoorde te leezen *uytgestelt.* Zie eindelyk ook den Hr. Ten Kate, II. Proeve by TEK: daarge dit byzonders zult vinden, dat hy *Takelen* en *Uittakelen* in de eerste plaatse verklaart *een groot schip met een kleinder voortsleepen*, waarvan niets gemeld is by de voornoemde Schryvers, die allen dit *sleeven*, geen *takelen*, maar *treilen*, heeten, gelyk in 't vervolg zal blyken.

℣. 657.

Digitized by Google

v. 657. En barnen) dit wordt hier gezeid van de *Winden*, die, van alle kanten te gelyk losgeborſten, op elkanderen indringende, en de een den ander als willende te rug dryven, een ſchrikkelyke *barning*, of, om eigelyk te ſpreeken, een' *orkaan*, veroorzaaken. want zo zegt onze Dichter: — *en alle winden ruiſſchen*

In onderlingen ſtryt, en bulderen, en bruiſſchen,

En barnen — 't Schynt dat Vondel deeze uitdrukking overgebragt heeft, van het *water* tot de *lucht*; of, van de *golven* tot de *winden*. want de driftige golven, van achteren geperſt door *veele benden van golven*, gelyk hy zegt v. 699. en breekende van vooren op rots of klip, raaken wel haare vaart, maar geenszins haare kracht kwijt: integendeel, alsof zy al haar geweld hier hadden ineengeſmolten, veroorzaaken zy zulk een ongeregelde beweeging, dat het ſterkſte ſchip, het welk in baare zee met de golven kan ryzen en daalen, in deeze maaling vervallen zynde, of op de klippen aan ſpaanderen ſtoot, of recht naar den grond gaat. dit is 't, datmen gewoon is *barning* en *barnen* te noemen. Antonides, Yſtroom p. 10.

En blinde ſteenen, daar de golf op barnde aen ſtrant.

en II. p. 52. *Daer d' Engte van Baſſore op Ormus ſteot en* brant.

want *branden* en *barnen* is één. noch B. III. p. 81. van den Nyl:

Hier barſt hy eindlyk uit met neergeſtorte waateren,

Die vreeslyk barnen *in dien ſteilen val, en ſchaetteren.*

P. Francius op de Gedichten van Antonides:

Op 't eenzaam ſtrand by 't barnen *van de baaren.*

aanbranden zegt G. Brandt in De Ruiter B. VI. p. 287. *de zee* brandde *zo hard* aan, *dat de ſloepen byna in de gronde raakten.* Uit het gezeide kunnen nu ook zien wat de zelfde Brandt meende met het *barnen der klippen*, gelyk hy ſpreekt in zyn Poëzy p. 488. ouden druk:

— — *gelei haar onder 't* barnen

Der klippen, rondt van bloede. —

Winſchoten leidt deeze Spreekwyze af van het opſtuiven van 't water, het welk als een Vlam opvliegt, en dus ſchynt te *barnen*, d. i. te branden. Wy laaten dit in zyn geheel. Doch de gelykenis tuſſchen *Water* en *Vuur* ſchynt minder natuurelyk te zyn dan tuſſchen *Water* en *Winter*: t. w. het *zeewater*, door felle ſtormwinden ontroerd, en zulk *water*, dat, door een groot vuur aan 't *barnen* geholpen, alles watmen daarin ſmyt, naar den grond haalt, en telkens, als 't opvlyt, weder doet zinken. 't is zeker, dat het *barnen der Zee* by niets beter kan gelee-

leeken worden; en dat het zelfs ook dikwils uitgedrukt wordt door *Kooken*, als by Francius in 't gemelde Dicht:

Daar d' aarde beeft, en al de golven kooken.

of door *Zieden*, gelyk hier by Vondel in den zelfden Regel, daar hy, het *barnen* geeigend hebbende aan de winden, aldus vervolgt:

— — *'t water* ziedt *als pekel ondereen.*

zodat hier de *Winden* zyn als het *Vuur*, dat het *zeewater* doet *kooken*.

ŷ. 668. KOMT OPGESTOVEN UIT DE GRONDELOOZE GRONDEN) deeze uitdrukking van *grondelooze gronden* komt meermaalen, en op verſcheiden wyzen, in de ſchriften onzer Dichteren voor: Poot p. 386.

En preſte 't pekel op uit grondelooze gronden.

J. Six van Chand. Poëzy p. 56. — *door den mond*

Van d' aarde, op gronden zonder grond.

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 175.

En 't grondelooze *diep tot in den* grond *beroeren.*

Jacob Struys, Styrus en Ariame *Act.* III. paſt dit toe op iets anders:

— — *ô!* grondelooſe gronden

Der vrouwen herten zyn. —

De Dichters noemen de zee doorgaands *grondeloos*: Hooft in Velzen V.

En 't morren te verſmaân der baaren zonder grondt.

Joan van Arp in Chimon *Act.* III.

Doorvaeren 't grondloos *diep der noyt bereede bane.*

Deeze uitdrukkingen zyn niet anders dan omſchryvingen van het eene woord *Afgrond*, in 't Grickſch *Abyſſus*, d. i. *zonder grond.* Bart. Engelsman B. XIII. cap. 23. Abyſſus *dat is een dyepicheyt der wateren, die genen* gront *en heeft, daer die fonteynen ende die rivieren wt comen.* maar een weinig daarna: Abyſſus *en is anders niet dan veel waters wes eynde onbegripelic is ende onſienlic:* enz. de tytel van dit Hoofdſtuk is: *Vande* afgront *des waters.* Henricus Ainsworth over Geneſ. I. 2. *door den* afgrond *word gemeint den afgrond of de diepte der wateren: welke als een kleed de aarde bedekten, en ſtonden boven de bergen:* gelyk dit vertaald is door Sibrandus Vomelius.

ŷ. 698. SOUDENIERS) dat zyn *Soldaaten*, gelykmen nu ſpreekt, die om *ſold*, of *ſoudye*, dienen. Van deeze verwiſſeling van *u* en *l*, zie B. II. ŷ. 521. zodat ons hier alleen ſtaat te ſpreeken van dit woord, dat by nieuwen en ouden te vinden is. Moonen, Heil. Herdersz. XI. p. 58.

Zoo

Digitized by Google

Zoo ſtort de ſoudenier *met harnas en geweer*
Half doot ter aerde ——

en XIII. p. 68. —— *door den Roomſchen* ſoudenier.

Antonides in den Yſtroom B. I. p. 22.

En houden overal den ſoudenier *in tucht.*

Bern. Vollenhove, Broedermoord *Act.* III. *ſc.* 2.

En noopte wederzyts het hart des ſoudeniers.

J. Six van Chandelier, Poëzy p. 88.

Een veldheer zy vry ſtout en fier;
Wat is hy ſonder ſoudenier?

Hiſt. van Alexander 1515. cap. 14. *dat ghi zijn ridderen ende* ſoudenieren *over die roode zee ghevangen voert.* Ph. Ruychrock MS. 1486. ſchoon hy *ſolt* en niet *ſoudye*, ſchoon hy meeſt altyd *Soldaen*, en niet *Soudaen* ſchryft, ſpreekt echter ook van *ſoudenyers* fol. 30. b. Doch men vindt dit woord op alle wyzen geſpeld. *Soldenier*, zegt J. van Someren, Uyt-ſpanning der Vernuften p. 276.

Die niet wert uyt zyn ruſt getogen,
Gelyck het gaet een ſoldenier.

Soldanier, de Hamburger 1598. te Rotterdam:

Teghen de Tyrannen hun boghen gheſpannen,
En hun overwonnen als vrome ſoldaniers.

Soudaet, Brederode in Lucelle *Act.* I.

—— —— *met kracht van ruyters en* ſoudaets.

Soldeknechten, Gov. Bidlo, Brieven der Gemartelde Apoſtelen p. 10. welk woord kan ontleend ſchynen uit dit vaars van Hooft in Paris oordeel:

Die 't hooghſte ſoldt *geeft, koopt den andren uit zyn'* knechten.

by Plantyn vindtmen alleen *Soldener*: by Kiliaen, *Soudaet*, *Soldaet*, *Soudenaer*, *Soudenier*, *Soldenaer*. zie L. Meyer, Woordenſchat III. deel by *Zoudaet*: doch die Latyn verſtaat, kan het zelfde leezen by Kiliaen, die het zyne weder, gelyk hy zelf aantekent, ontleend heeft van Jo. Goropius Becanus: doch Meyer, die alles van anderen heeft, is niet gewoon iemand te noemen.

℣. 727. DE MAST MET ZEIL EN TREIL) d. i. *met zeilen en touwen.* Doch in zo ruim eene betekenis zalmen *treil* niet licht vinden zonder het voorgaande *zeil.* G. Brandt in De Ruiter B. VIII. p. 437. *'t geheele ſchip was uitgevaaren*, zeil en treil *verondt en vergaan*, *de boot verlooren*, enz. en B. IX. p. 495. *om dat veele van zyne ſcheepen*, *door*

't gevecht van vier dagen, aan maſten en ſtengen, zeil en treil; *zeer beſchaadigt waaren.* noch eens B. XVIII. p. 979. *behalve dat 'er groote ſchaarsheit van* zeil en treil *was.* Winſchoten in den Zeeman: *ik verkoop nuuw de ſchuit met* ſeil en treil, *dat is, ſoo als ſy ryd en ſeilt; het een met het ander.* Vondel, Lof der Zeevaert p. 156.

Van zeil *van* treil, *van roer van ſnoer, van maſt beroofd.*

Samuel Munkerus op Moonens Poëzy:

Gy wekt een fellen ſtorm, en foltert op de baren;
Nu ſtuivend' hemelhoog, en ſtraks weer neer gevaren
In diepen afgrond, 't ſchip beroofd van want en maſt,
Van zeil en treil *en roer* —

Jacobus Revius, Overyſſ. Dichten en Sangen p. 245.

Een ſchip dat door den ſtorm te See waert is gebleven,
De keel heel roddeloos, de dennen weeh gedreven,
De vlaggen overboort, de ſtengen door malcaer,
De mars met ſeyl en treyl *'t een hier en 't ander daer.*

Gorn. Gyſelbert Plemp, der Herdooperen Anſlach op Amſterdam, uit het Latyn van Mr. Jan van Nieueveen, ℣. 47.

Ja dringd ſijn ſchoften dicht op Sinte Pieters ſchip an,
En poogd het tot een wrak te brengen op een klip; dan
Door Goods almogentheid ſijn kracht te niete gaet,
En Sinte Pieters maſt, ſeil, treil *te beter ſtaet.*

Bredero de in Griane *Act.* IV.

De ſchuyt mit ſeil *mit* treil, *mit riemen, mit bootshaecken,*
Met de briedſt —

Eigelyk en bepaaldelyk is *Treil* eene lyn, daarmen een ſchuit of ſchip mede voorttrekt: en hiervan *Treilen*, onder de zeeluiden bekend. Brandt als boven B. II. p. 42. *derhalve beval de L. Adm. Tromp den Kapt. Jan Duim, dat hy De Ruiter zou* treilen, *of met een tou ſleepen.* en p. 94. *dat de Kapts. Swoers en Adolaer, met hunne fregatten, tweer van de onbezeilſte koopvaarders zouden* treilen, *of ſleepen.* Zie Winſchoten, en Kiliaen; ook onze Aantek. boven ℣. 652. *to Trail* is in 't Engelſch *Sleepen*, en wordt gebruikt van alles dat langs den grond ſleept, als van een' *Sleep*, van een' *Staart*, enz. en dewyl wy dit woord alleen in de Zeevaart erkennen, is 't niet onwaarſchynelyk dat wy het van de Engelſchen ontleend hebben.

℣. 733. DE ZEE GEBLOMT) zo ook in den eerſten druk; doch lees

lees *geplompt*: want zo schryft hy zelf XIV. 125. *in zee geplompt*.

ŷ. 752. BELUIT MET ZEEGEKLATER) een Spreekwyze, ontleend van 't gebruik van het luiden der klokken, by iemands afsterven. zy komt dikwils by Vondel voor, als beneden ŷ. 950. B. XIV. ŷ. 996. Altaergeh. B. III. p. 122. --- beluit *met zegegalmen*.

F. de Haes op 't afsterven van Antonides:

Tot dat in 't ende d' onweerbuyen
Zyn uitvaert door gewelt beluyen.

P. Baardt, Deugden-spoor p. 135. van een' Snorker:

Maer ofter ymandt gaf den geest,
Beluydt *hem met een grote veest*.

op een andere wyze wordt dit uitgedrukt door J. Six van Chand. p. 625.

Wie ook van dreigen sterft, beluidtmen
Met klokken van de goore kruidtben.

ŷ. 765. DIT 'S 'T EENIGH) 't schynt eene groote vryheid te weezen, drie woorden te smelten tot één lettergreep, *Dit's't*, voor *dit is het*. Ik vind in de nu eerst uitgekomene Verhandelingen van Nil Vol. Arduum p. 43. deeze volgende Aanmerking: *De's voor* is, *schoon het geen hardigheid geeft, dunkt ons niet dat men behoorde te gebruiken, om de dubbelzinnigheid te myden, die daar ontstaan kan, alzo zy ook voor* des *gebruikt wordt. Ook weeten wy niet, dat ƒ. v. Vondel ooit zich daar van gedient heeft: Maar by den Heer Drost*, enz. De dubbelzinnigheid is hier van geen belang; want die de taal verstaat, kan met den eersten opslag zien, of 's staa voor *is*, of voor *des*. maar datze belyden niet te weeten dat Vondel zich daarvan ooit gedient hebbe, komt my 't allervreemdst voor. Dartigmaal kan ik het, alleen in dit Werk, aantoonen, doch zy zullen het waarschynelyk, om de onbeschaafdheid, niet geleezen hebben: en daaraan waar weinig verbeurd, maar die stukken, waarin Vondel zich getoond heeft Vondel, dat is, onnaarvolgelyk, te zyn, kosten hen dit overvloedigly geleerd hebben. in Lucifer p. 10. *Dat 's Godt*. in Salmoneus p. 39. *Dat 's veiliger*. in Palamedes p. 22. *Wat 's d'oirzaeck*. het welk wy alles aantreffen by een loshandig opslaan deezer uitmuntende Treurspelen. noch valt myn oog in Palamedes, waaruit de Kunstgenooten het grootste deel hunner voorbeelden bybrengen, op deeze vaarzen p. 35.

Dit 's waerlyck een Trojaen, van kleedinge en van wezen.

Dit 's Priaems zegelringk ——

ja eene veel grooter vryheid gebruikte hy in dat zelfde Spel, verkortende *'er* tot *'r*, in deeze vaarzen p. 21.

Die lieght, en ſtont zyn verf behoudt,
Schoon hy 'r in wort gevangen.

dat nu geen goed Dichter zal naarvolgen. Maar *'s voor is* ſchynt ons geheel onberispelyk; ja zelfs *Dit 's 't*, voor *dit is het*, dewyl het niets heeft, datmen aanſtootelyk kan noemen. men vindt het by Vondel, behalve hier, ook beneden ŷ. 780. *dit 's 't huis.* en in Salmoneus p. 34. *dat 's 't antwoort.* J. Vollenhove, Poëzy p. 601. *dit 's 't opzet, dit ſtaat vaſt:* en p. 617. *dit 's 't graf van Ajax.* Poot p. 170. *dit 's 't radt waeraen Ixions hangen:* en p. 357. *dat 's 't wapen van Jupyn.* Antonides, Yſtr. p. 52. *dits 't beroemt Makaſſer:* en p. 54. *die* [lees, *dit*] *'s 't einde van myn toghten.* Hoogvliet, Feeſtd. p. 53. *dit 's 't geringſte.* H. Dullaert, Poëzy p. 92.

Dit 's 't *eelſte, dat gy hem kunt geven.*

G. Brandt, Poëzy p. 25. Dit 's 't *endt der reis* ——
Hooft in Baeto: Dit 's 't *laatſt dat ik u zie* ——
J. vander Burg in zeker Gedicht aan myn' Overgrootvader: *dit 's 't Capitolium* —— D. Jonktys, Twiſtgeſprek ŷ. 1659.

Dit 's 't *volk, dat hoedend' hoy aen hare horens draegt.*

Hertſpiegel II. 451. Dit 's 't *pond daar Chriſt van zeit* ——
En, om klem te geeven aan deeze Poëetiſche voorbeelden, Hooft ſchreef ook, buiten dwang der voetmaat, in den 81. Brief: DIT 'S 'T *gemeen beloop.* en 32. Br. DAT 'S 'T *eerſt en 't leſt, daar de werelt na vraaght:* t. w. wat nieuws. enz. Huygens, Sneld. XVII. 71. ſchryft ook, DAER 's 'T *all geſeit.* doch dit is wat harder.

ŷ. 782. 'T'AY DE ZON DES MORGENS 'S AERTRYKS LYST MET GLANS VERGULT) gelyk de Straalen der Zonne, en zy zelve, dikwils *gouden* genoemd worden; zo zeggen de Dichters ook niet onaardig, datze *vergult*, het geenze beſchynt. Poot p. 380.

D' alkoeſterende zon vergult *der bergen top.*

en elders meer. Moonen. p. 9. —— *'t morgenroot*
Vergulde *noch geen kim.* ——
Cath. Queſtiers, Geheymen Minnaar *Act.* I.

Dat nu de ſchoone zon, die nuwe groene zoom
Zoo dikmaals heeft vergult, *een weynig gaat verduynen.*

Hen-

Hendrik Rintjes, Morgenſtond p. 2.

De Sonn maekt ruimt, die ras ſijn reis gaet rekken;
Die beemd en weij rondom met licht vervullt,
En ſtad en dorp met hemelſch glans verguldt. *enz.*

J. van Zanten in zyn Rymeloos werk, 't Paradys Verl. B. III. p. 108.

Of een vermaarde Hoofdſtad, wel verſierd
Met glinſterende toorenſpitſen, en
Met tuynen, die de in arbeydgaande zon
Aan 't ryzen, met haar ſtraalend goud verguld.

onverbeterlyk fraai vind ik dit uitgedrukt door den zoetvloeienden Dichter, Henrik Schim, in zyn Kruisfeeſt p. 29.

De zwoele wint blies roosjes uit zyn' mont,
En dartelde in het aertigh ſchoomlend lover;
De zon bezagh den purpren ſchildergront,
En ſtreek 'er 't gout *van heure ſtralen over.*

waarby echter wel mogen geleezen worden deeze vaarzen van de Geeſtryke Juffer Anna Morian, Poëzy p. 81.

Als d' uchtent zon in d' aengenaeme lent
Ons eerſt haar glans vertoonde,
En 't aardryk met een gouden ſluier *kroonde.*

ŷ. 844. INBEELDING) een der Droomen, of Kinderen des Slaaps; by Ovidius genoemd, met een' Griekſchen naam, *Phantaſos*, alsof wy zeiden *Fantazye*. Zulk vertaalen van eigene naamen, hebbenwe ook elders in dit werk ontmoet. zo noemde hy de Zonnepaarden B. II. ŷ. 201. *Vierblaazer*, *Ooſterling*, *Brander* en *Blaaker*: de Jagtgenooten van Diana B. III. ŷ. 212. *Wolkje*, *Klaartje*, *Spuitje*, *Kruike*, *Doutje*, en eene zesde ŷ. 206. *Witje*: de Honden van Actéon B. III. ŷ. 255. en vervolgens, te veel omze hier op te noemen; de nieuwsgierige kanze gelyken by de Vertaaling van Valentyn; en de Aantek. van L. Smids aldaar. Buiten twyffel zyn 'er, die dit overbrengen der naamen zullen goedkeuren: wy keuren het ook niet kwaad. evenwel zouden wy, voor onze verkiezing, zulke Duitſche naamen liever leezen in een Duitſch Dichtwerk van eige vinding, als in den Yſtroom van Antonides (zie de Aantek. III. 212.) dan in eene Vertaaling. Doch het geenwe hier niet konnen goedkeuren, is, dat Vondel van vier Griekſche naamen alleen deez' eenen, *Phantaſos*, verduitſcht, en de drie anderen behoudt, *Morfeus*, en *Icelos* (kwaalyk

ſchryft hy *Icelon*) welke laatſte van de menſchen *Fobétor*, d. i. *Verſchrikker* genoemd werdt. by welke naamen ook *Fantaſos* beter zou gevoegd hebben, dan *Inbeelding*. D. Heinſius was hierin van myne gedachten, noemende in den Hymnus van Bacchus ỳ. 540. deeze twee met hunne Griekſche naamen, *Ikelos* en *Phantaſos*, dien, *maar*, deezen, *zoon* van den Slaap. zie omtrent de betekenis deezer woorden, de Uitlegg. van P. Scriverius. Terwyl ondertuſſchen dit vertaalen, of niet vertaalen, van Poëtiſche en verzierde naamen, volkomen afhangt van de keur des Schryvers; zo neemtmen, aan de andere zyde, eene alte groote vryheid wanneermen ook de eigene naamen van bekende perſoonen verduitſcht: als, by voorbeeld, den Romeinſchen Hiſtorieſchryver *Tacitus*, in het Duitſch te noemen, *Zwyger*: gelyk Vondel in zyn Bruiloftdichten p. 625. en Moonen in zyn Poëzy p. 509. gedaan hebben; omdat *Tacitus* in 't Latyn beteekent, *Zwygende*. Zoumen niet vreemd toehooren, als iemand begon te ſpreeken van de Treurſpelen van *Jan Wortel*, en *Pieter Kraai*? die zelfs der Franſche taale magtig zyn, zouden mogelyk lang zoeken, eer zy in deeze naamen vonden *Jean Racine*, en *Pierre Corneille*.

ỳ. 920. BLYFTZE IN HET NOKKEN STEEKEN) *Nokken* ſtaat al by Kiliaen te boek als een verouderd woord: hy verklaart het door *Snocken* en *Hicken*. dit laatſte is allen bekend: maar *ſnokken* tegenwoordig minder dan *nokken*. want dit komt noch by veelen voor. De oudſte, by wien ik het heb aangemerkt, is Colijn van Ryſſele, in den Spiegel der Minnen II. Spel fol. 31. b.

Wat baet ghenoeght? *wat baet ghekreten?*
Wat wt den ooghen is, is haeſt vergheten.

Coornhert in de Odyſſea van Homerus B. II.

Dat ſeyd' hy, doe weende Euriclea zyn voetſter waert,
En ſprack al nockende —— Brederode in Griane:
Al bevend' swert myn ſtem door 't nocken *gantſch verſtopt.*

Anna Roemers, Pſ. VI. in den Zeeuſchen Nachtegael p. 162.

Van ſuchten en van weenen,
Van nocken *en van ſteenen,*
Ben ick vermoeyt en mat.

Hooft in Warenar *Act.* V. *ſc.* 3.

Mit ſulk ſteenen en zuchten dat'et hem ſchier vermoort
In nokken *en gaenwen* ——

Daniel

Digitized by Google

Daniel Mostaert in Mariamne *Act.* I. *sc.* 1.

Nok *uwe zuchten uit, ontdekt uws harten grondt.*

D. Traudenius, Vreugdetranen over de Wederkomst van Fr. Henrik, Prins van Oranje 1632.

't Gekneveld Scheld besproeyt dees opgehoopte zegen
Met jammernat, en nokte, *en schrok voor Henrix degen.*

Moonen, Heil. Herderszangen VI. p. 30.

— *de wiltzang, door een troep van nachtegaelen*
Ten rei gevoert, begon al nokkende *aêm te haelen.*

en Gemeng. Herdersz. II. p. 84.

Zy antwoordt nimmer, dan met poozen, snikken, nokken.

A. Hoogvliet in de Feestdagen B. III. p. 101.

Vaar wel, ô zuster, riep ze driewerf onder 't nokken.

P. van der Schelling, Grafschrift op Korn. van der Pot:

Wat baat geklaag, misbaar, of hoop- en troost-loos nokken?
Een Cirkel word zo wel in 't klein, als groot, volrokken.

Poot in de Lykdichten p. 240.

Vergeef ons, dat wy u al nokkende *geleidden.*

en elders. 't Is 't zelfde met *Snikken*, gelyk Moonen daarom *snikken* en *nokken* saamenvoegde. en spreekt ook Brederode in Roddr. en Alf. van *snikkent weenen.* Fr. van Hoogstr. Beg. Pelgr. III. 3. p. 183.

— — *ja door het* snikken *niet*
Kon spreeken, en de traenen die zy liet.

Hikken vindtmen in de zelfde betekenis by H. Angelkot in Cato *Act.* I. *sc.* 6. — — *of zugtende in dien stand*
Riep hy, al hikkende, *uit, ach wil mijn zoon behoeden!*

in den spreekstyl gebruiktmen meest altyd *snikken.* tusschen dit en *nokken*, schynt *nikken* te staan: hoewel dat by Kiliaen *knikken* is. maar *nik*, in de betekenis van *snik*, gebruikt Westerbaen, Lof der Zotheyd p. 34.

Hoe meenigh nick *en komt syn reden daer niet breken.*

eindelyk vindtmen ook *Gnokken*, by Juffr. Anna Visscher aan D. Heinsius:

— — *maer prach met trog glent* gnocken.

't welk ontleend schynt van Brederode, die alle drie deeze woorden ook saamenvoegt in Roddrik en Alfonsus:

Wan myn trog'lent ghegnock *u jonst socht af te* pracchen.

V. 989. DIE WILT DOOR BOSSCHEN VLIEGHT EN JAEGHT) de *jagt*, in een ruimen zin genomen, kanmen verdeelen in drie soorten;

Digitized by Google

ten; *Jaagen*, *Vliegen*, *Visschen*. het eerste ziet op het *loopende*, het tweede op 't *vliegende* wild; het derde toont duidelyk de *Visschery* aan. Vondel voegt dikwils, gelyk hier, de twee eersten te saamen, als in de Bruiloftdichten p. 619.

Maria ziet haer zuster aen by vlaegen,
En heeft meer lust te vliegen *en te* jaegen
Met haeren boogh, den koker op den rugh,
Naer hinde en hart ——

en wederom p. 669. —— *hier* vliegen, *en hier* jaegen
De jongkers naer patrys en hazen jagtgezint,
Met snuffelenden brak, en vluggen hazewint.

dit laatste vaars hadt voegelyk dus gesteld konnen worden:
Met snelgewiekten VALK, *en vluggen* hazewint.

want *vliegen naer patrys met den valk*, en *jaegen de haazen met den hazewind*, heeft ook die evenreedigheid, waarvanwe breeder spraken p. 456. R. Visscher, Zinnep. II. 42. *ghenietende daer door de vryheydt van de* Jacht, *en oock van het* Vlieghen *met de* VALCK. Destructie van Troyen 1479. fol. 6. b. *ende aldaerom so waren daer vele* Jaghers *ende* Vlieghers *mitten voghelen, als mitten* SPARWAREN, *ende mitten* VALKEN *ende* HAVYKEN. en dit verklaart ons het woord *Vliegen*. noch zegt Vondel in de R. Lier: *En kryght een' treck tot hoofsteên en tot lucht,*
Tot zon en bron en beeck en vee en vrucht,
Gezonden ackerbou, en jaght *en* vlught
Door bosch en velden.

voor welk *Vlught*, men ook *Vederjacht* vindt, by A. Pietersz. Craen, Hero aen Leander (in den Amsterd. Pegasus 1627. p. 170.)

Dan speelt my weer in myn gedachten
Dat elders ghy u tyd besteet,
Of besigh zyt op veder-jachten,
Of Hasen *te verschalcken weet.*

C. van Alkemade, Aantek. op M. Stoke p. 129. *genegen tot* vliegen, *en* jagen, *tot danssen, steekspelen*, enz. Juffr. Kath. Johanna de With, Getrouwe Herderin *Act.* I. *sc.* 1.

Om als een toomloos ros, met vliegen, jagen, *rennen,*
Door ruigte en dorenen, uw tedre leên te schennen.

C. P. Schaghen, Alckmaer Lofdicht *v.* 589.

De eedle wayery, het vliegen *en het* jagen
Hier luckigh werd gepleeghd: men slaet by groote slagen.

by

Digitized by Google

by deeze twee wordt het *Visschen* gevoegd in de Dichtk. van Pels ℣. 360.

Is graag in 't veld; heeft zin in visschen, vliegen, jaagen.

J. B. Wellekens, Dichtl. Uitspanningen p. 22.

Van deezen tyd nam elk in 't visschen, vliegen, jagen,
Als in een vrye zaak, zyn wellust en behagen.

Roemer Visscher, Ghen. Boerten III. 64.

Sy visschen, *sy* voghelen, *sy* lopen *ter jacht.*

Vogelen, dat hier staat voor *Vliegen*, komt van *Vogel*, op de zelfde wyze als *Visschen* van *Visch*: enz.

TWALEFDE BOEK.

℣. 85. En nu trompetze) *Trompetten* is een verbasterd woord, of een Duitsch woord met een' basterduitgang; hierin overeenkomende met die Werkwoorden, die den gewoonen uitgang en verlengen tot eeren, als *Redeneeren*, en diergelyken. De algemeene toets, om zulke basterduitgangen te onderkennen van de echten, is deeze; dat de klemtoon niet valt op het Zaakl. deel; zie boven p. 356. een tweede toets is, dat het Deelwoord *getrompet*, het altydkorte voorvoegsel ge lang heeft; zie daarvan verscheiden voorbeelden p. 188. In *geredeneerd*, *gebanketteerd*, enz. heeft dit geen plaats: doch zyn deeze uit den eersten algemeenen Regel genoeg te kennen. Vorm nu deeze woorden op een Duitsche leest; zo hebtge *Trompen*, *Redenen*, *Banken*, met den Klemtoon op het Zaakl. deel; en daarvan *Getrompt*, *Geredent*, *Gebankt*; in de welken *Ge*, altyd kort blyft. Dat deeze laatsten niet alleen goed Duitsch, maar ook by goede Dichters te vinden zyn, zullen wy hier aantoonen; ons met de drie bygebragte voorbeelden genoegende, terwylmen daaruit over anderen, deezen gelyk, kan oordeelen. *Trompen*, voor *Trompetten*, vind ik al by Anna Bijns B. I.

Ghi zijt al wachters, ghestelt opten toren
Om te trompen *alsser vyanden quamen.*

D. de Potter, Getrouwen Harder, Voorr. 't laatste vaars: *Myn cyter* —
Sal trompen *uw' triumph, uw' wapens, en uw' deughden.*

Digitized by Google

gelyk *trompotten* komt van 't verbaſterde *trompet*; zo komt *trompen*, van *tromp*; onder de Ouden te vinden in den Spiegel Hiſtoriael B. II. c. 15. ŷ. 53. B. IV. c. 33. ŷ. 10. enz. in de Cronyck van Veldenaer p. 37. *ſo dede hi ſijn* trompen *ende ſijn tambueren ſlaen, ende ſtac mit ſperen drieuerf tegen des Conincs ſoen van Beemen.* Onder de Nieuwen by D. Jonktys Twiſtg. ŷ. 700.

Omdat hy tot een tromp *zyns lofs Homerum had.*

en ŷ. 2754. — — *wanneer de klingen blincken,*

En Trom en Tromp *laet haer Taratantare klincken.*

welk vaars, myns bedunkens, onvergelykelyk beter waare, aldus:

En Trom en Tromp haer Taratantara *laet klincken.*

want (behalve dat de orden der woordſchikkinge, daarwe nu niet op zien, zulks eiſchte) *Tarátantára* ſchynt veel eer een' traagen en loomen dreun, om kinderen in ſlaap te ſuſſen, dan den hellen en ſchellen klank van *trompen* of *trompetten*, die den ſlaapenden wakker, den traagen driftig maakt, naar te bootſen: doch dit laatſte, wordt beter uitgedrukt door *Taratántara*. P. Geeſtdorp, 's Hertogenb. overweldigt 1629. ŷ. 106.

De trommel aen 't gedreun, trompet aen 't taratant'ren.

doch zekerer getuigen is my de Oude Dichter Ennius, die misſchien de uitvinder van dit woord geweeſt is, om daardoor ook, gelyk de gemelde Dichters, het trompettengeſchal naar te bootſen: hy ſchreef in het II. zyner Jaarboeken:

At tuba terribili ſonitu taratantara *dixit.*

daar het geheele woord *taratantara* weinig meer tyds vereiſcht, dan by Jonktys alleen de drie eerſte greepen *taratan* — Maar gelyk de uitmuntendſte Dichter Virgilius, dit vaars van Ennius, voor 't grootſte gedeelte, naarbootſende, daar echter dit vreemde woord uitliet, zeggende natuurelyker en fraaier, *Æneid. l. IX.*

At tuba terribilem ſonitum procul aere canoro
Increpuit ——

zo behooren wy ook zodanige woorden te laaten voor ſtraatdeuntjes en grollen, en de natuurelyke kracht onzer taale niet te wiſſelen aan zulk een' vreemden en winderigen opſchik: 't welk ons Virgilius hier met zyn voorbeeld leert, en Hieronimus Columna, op het gemelde vaars van Ennius, breeder verklaart. Om weder te keeren tot *Tromp*; Kiliaen noemde het, in de betekenis van *Trompet*, verouderd; ſchoon hy *Trompen*, voor *Trompetten*, noch erkent. de naam ziet op de gedaante van het tuig, zynde *hol* en *lang*: van het welke de *mond* of *opening*,

Digitized by Google

ning, TROMP heet. hierom is TROMPE ook een *Jagthoorn*, door welke betekenis de Hr. Ten Kate dit woord onderscheidt van *Trompet*: ook de snuit van den Olifant; by Kiliaen, TROMPE *van den Olifant*: als mede de loop van allerlei schietgeweer; hiervan leezen we by Hier. Zweerts, Poëzy p. 255.

Met bulderend metaal, dat niet en is gewent
Als oorelogs-gedrocht, ten TROMPE, *uit te blazen.*

Omtrent *Redeneeren* is aan te merken, datmen, gelyk het zelfstandige onverschillig geschreeven wordt, *Rede* en *Reden*, ook zegt, of plag te zeggen, REDEN en REDENEN. 't eerste vind ik by Abraham Kemp in Sultan Osman *Act.* I.

Of heeft Mustapha zich in 't spreken selfs vergist?
Hy nochtans is een Man, die met de Eng'len redet.

in dit Spel, dat reeds in 't jaar 1623 het licht zag, vind ik aanmerkenswaardig, dat de Geslachten der Naamwoorden overal zeer net en naauwkeurig zyn waargenomen. Het tweede ontmoetmen meer: J. van Heemskerk in den Cid *Act.* II. *sc.* 7.

Ryst bey te gader op, en redent *een voor een.*

Joh. de Brune, *Emblem.* p. 7. *huyden ten dage wert by ons gekrackeelt en* geredent *over*, enz. V. F. Plemp, Opdragt van Cabrolius Ontleeding: *eer ick verder* redene: enz. *Banketteeren*, datwe ook in dit werk vinden VII. 593. enz. is gemaakt van *Banket*; welk woord in de Tweespraak van In Liefd' Bloeyende p. 5. op eene misselyke wyze wordt afgeleid van *Bank* en *eet*. men zou grooten honger moeten hebben om *banken* te *eeten*: want in een' gezonden zin, zou *eet* dan moeten voorgaan: en zo heeftmen ook van die twee woorden, geen *banket*, maar *eetbank* gemaakt. doch *banket* is van *bank*, even als *trompet* van *tromp*: en van *bank* zegtmen in goed Duitsch BANKEN, gelyk van *tafel*, TAFELEN: want *Banken* is hier niet anders dan *Tafelen*, d. i. zich met eeten en drinken vrolyk maaken. Hooft in Warenar *Act.* I. *sc.* 4.

Ik zel gaan bestellen nu reshtevoort
Dat 'er wat komt, daar wy of banken *meugen.*

Brederode in den Schynheylich *Act.* V. *sc.* 18.

Hoe wilmer tavond bancken —

de zelfde, Klucht van de Koe:

G. *Tot Pieter de Kock daer is ghemeenelyck wat gaer.*
B. *O bloemerherten, hadden wy wat te* bancken, *soo waren wy klaer.*

de Rederykers van Catwyck 1607. tot Haarlem:

Hebt ghy gheen ghaſten van doen, om wat te bancken?
Voeg'er by, omdatwe p. 321. ook ſpraken van *Hooven*, voor *Hoveeren*, eene plaats uit J. B. Houwaert, Handel der Amoureusheyt I. Spel:

Men tuytter, men fluytter, men ſpeelter, men zinghter,
Men braſter, men hoofter, *men klincter, men drincter.*

¥. 154. EEN' SIMPELEN SOLDAET) d. i. gelyk men anders zegt, een *ſlecht*, of *gemeen* ſoldaat; die geen hooger bediening, noch meerder aanzien, dan van ſoldaat, heeft. MS. 1452. p. 52. *ende hy* [Alexander] *ghinc onbekent inden ſchyne van eenen* ſimpelen *riddere.* zo lees ik in 't zelfde werk p. 116. *die* ſimpele *woerden van Rechters ſijn meerder, ende waren ſchuldich bat gheloeft te ſine ende ghehouden, dan een eedt van een Coopman.*

¥. 160. DIE NIMMER WOUDEN DUIKEN) *Duiken* is, in 't algemeen, *wyken, zwichten.* Vondel in Palamedes:

Het voeght den minderen voor meerder maght te duiken.

en in Faëton:

Daer alle kunſtenaers en kunſtpenceelen duiken.

G. van Loon, Ned. Hiſtoripenn. I. p. 89. *te meer dewyl de meeſte Edelen en Oorlogslieden op Egmond zagen, die, verſchillende in gevoelen met Oranje, het* duyken *voor 't uytſtaan van 't onweeder verkooren had.* die in deeze woorden het *duyken* recht wil verſtaan, zie R. Viſſchers Zinnepop. III. 27. en meteen, alsge toch het boek in de hand hebt, II. 6. *Duiken* is anders ook zoveel als *'t hoofd laaten hangen:* een teken; niet alleen van onmagt of nederigheid, maar zelfs van dienſtbaarheid en ſlaafachtige vreeze; gelyk doorgaands de ſlaaven, by de Oude Latynſche Blyſpeldichters, zich in die geſtalte voor hunne meeſters vertoonden; om welke reden Tirezias aan Ulyſſes deezen raad gaf, by Horatius *Lib. I. Sat.* 5. in myne Vert. p. 83. *houd u, zo hy, als Davus in het Blyſpel, die met hangenden hoofde, en als zeer vreesachtig, voor zyn' meeſter verſchynt:* het welk we hier aanroeren tot opheldering deezer woorden van Penta, in den Baeto van Hooft:

— — *wat zal ik doen? my vlyen,*
En duiken *hangends hoofdts, en mes geboge nek?*

¥. 222. GEHARDT EN SCHEUTVRY) dat is hier *onkwetsbaar.* D. Jonktys, Twiſtgeſprek ¥. 687.

Zyn

Zyn borst is voor dien schoot nu al-te-wel gehardt.
d. i. *gewapend*. Op een zonderlinge wyze bezigt Hooft deeze Spreekwyze, voor, bedektelyk onder zyne kleederen gewapend zyn tegen onverhoedsche aanvallen, in de Medicis p. 182. *Jaa François* [Pazzis], *quansuis uit vrundtlyke gemeenzaamheidt, prangd hem* [Juliaan van de Medicis] *by wylen met handt en armen, om te tasten of hy met ringkolder, oft anders moght* gehardt *weezen*. Even gelyk de Koningin van Vrankryk deedt omtrent Henrik van Navarre, volgens 't schryven van den zelfden Heer in Henrik p. 55. *deeze* [bedriegelyke aanminnigheden] *liepen, onder schyn van groote gemeenschap, zo verre, dat zy, als dertelachtiger wyze, hem bestondt te kittelen in zyn' zyde. Henrik, daar op, bevroedende dat het was, om te bespieden, oft hy* gehardt *ging, rukte de knoopen los van zyn wambas*, enz.

ŷ. 232. O WELSPREEKENDE OUDE VADER, DE WYSHEIT VAN ONZE EEU) verstaa hier, *die zyt*, of, *gy die zyt* DE *wysheit*, enz. Anders hadt hy dienen te zeggen, *O wysheit van onze eeu*; of, dat ik liever zag, *onzer eeu*. Zie ook hieronder ŷ. 745.

ŷ. 299. DE RAZENDE EURITUS RANT HIPPODAMIE AEN) deeze *Hippodamie*, de bruid van Pirithoüs, heet hier in 't Latyn *Hippodamé* de derde greep kort, de vierde lang. Ovidius, in den XVI. Heldinnenbrief, noemt haar *Hippodamia*, blyvende altyd de vierde greep lang. De taalkundigen zyn 't, omtrent het uitdrukken van Griekesche, Latynsche, en andere vreemde naamen in onze taale, noch ganschen niet eens. Sommigen willen aan de zelven eenen Duitschen uitgang gegeeven hebben; Anderen, datmenze uitdrukke, gelykze in hunne eige taale uitgedrukt werden. Zo 'er niets, dan van deeze twee één te kiezen, overschoot, zou ik my zekerlyk verklaaren voor 't laatste gevoelen. zelfs oordeelen wy, datmen, daaraan, noit kwaalyk doet. want, gelykwe noch zeggen *María*, waarom ook niet *Hippodamía*? doch wederom aan den anderen kant, gelyk *Marye* buiten tegenspraak goed is, zo is ook *Hippodamye* niet kwaad; mids de klemtoon zyn plaats bewaare. Wanneer in vrouwennaamen de *i*, voor de *a*, kort is; als in *Lucretia*, enz. maaktmen best geene verandering in de zelven; om, met de Franschen, geene aanleiding tot belagchelyke mistastingen te geeven. want zy zeggen *Lucrece*, 't zy ze spreeken van den Dichter *Lucretius*, of van de kuische *Lucretia*; waardoor

't gebeurd is, dat iemand, deeze twee zeer verſchillende perſoonen vermengde, en den eenen nam voor den anderen. doch ſchoon *Lukreſi*, voor *Lucretia*, gelyk 'er voorbeelden van zyn, ook goed waare, wie heeft immer *Korneli*, voor *Cornelia*, of *Antoni*, voor *Antonia*, gezeid? Zo is 't ook met Mans naamen, onder welken *Virgilius*, *Zoilus*, *Homerus*, enz. dikwils, en, ik beken, niet kwaalyk, verkort worden tot *Virgyl*, *Zoyl* (ſchoon ook dit laatſte wat hard is) en *Homeer*; nochtans zal men, voor *Ovidius*, nergens *Ovyd*, noch, voor *Horatius*, *Horaat*, vinden. Waaruit licht te beſluiten is, datmen in zulke veranderingen met de ooren moet raadpleegen. Dus verre was ons eerſte opſtel, waarinwe geen verandering gemaakt hebben, om te toonen dat 'er, gelyk wy ook elders zeiden, van alles voorbeelden by ons te vinden zyn; en dat het lichtvaardigheid is te verzekeren, dat iets noit gezeid is. om kort te gaan, van vier naamen, als *Korneli*, *Antoni*, *Ovyd* en *Horaat*, die ik zekerlyk dacht by geen goede Dichters te zullen vinden, heb ik 'er na dien tyd drie ontdekt. *Korneli*, voor *Kornelia*, zegt Vondel zelf in de Bruiloftsdichten p. 653.

Dan koos hy, voor die kroon, noch roozebladt noch leli,
Noch moerbaey, voor den mont en lippen van KORNELI.

Horaat, voor *Horatius*, Jacob Storm, op 't Huw. van zyne Aankweekeling in Taalkennis en Geleerdheid, Juffr. Eliz. Hoofman:

Doch 't was geen tyd, voor datze HORAAT
Geſchoeit had op de Duitſche maat.

en eindelyk *Ovijd*, voor *Ovidius*, by den Dichter, wiens Zinſpreuk was, *Roemt u leven alijnd*, Epitaphium, of Graffſchrift op Brederode:

Niet verre van Homeer, niet verre van Virgiel,
En heel dicht by OVIJD', *die 't boert heel wel beviel.*

mettertyd zullenwe ook miſſchien noch wel ergens ANTONI, voor *Antonia*, vinden: dat immers niet vreemder luidt dan de voorgaanden, noch dubbelzinniger is dan *Adriaan*, voor *Adriana* of *Adriane*, mede te vinden in de Bruiloftsd. van Vondel p. 640. ſchryvende *de zuivere* ADRIAEN, ſchoon hy ſpreekt van Vrouwe *Adriana van Beveren*. enz. Deeze voorbeelden doen ons echter niet afgaan van ons eerſte beſluit; te weeten, datmen hierin moet achtgeeven op den klank; en veiligſt doet wat meeſt gebruikelyk is. *Quinctyl*, voor *Quinctilius*, zegt Fr. van Bochoven, Lykgedachtenis van Broekhuizen ℣. 38. *Bazyl*, voor *Bazilius*, J. Cos, Rampz. Arghliſtigheit *Act.* I. *ſc.* 2. enz.

Digitized by Google

ŷ. 320. HY KOMT ACHTEROVER SNEVEN) d. i. *vallen*. Vondel in Palamedes *Act*. II.

Ziet toe, gy ſneuvelt *licht, het is 'er ſlibber gladt.*

men maakt geen onderſcheid tuſſchen *ſneuvelen*, *ſneevelen* en *ſneeven*. het eerſte, datwe ook, in de betekenis van *Vallen* (want daarvan alleen ſpreeken wy nu) vinden in den Hertſpieg. I. 172.

Hy ſneuvelt *onbewaart met Ikarus ter neer;*

wordt, by misbruik, gezeid voor *Sneevelen*, evengelyk *Leunen* voor *Leenen*, zie XIV. 871. en *ſpeulen*, *beuzem*, *deuze*, voor *ſpeelen*, *bezem*, *deeze*, enz. Het tweede, *Sneevelen*, is het *frequentativum* van *Sneeven*, volgens 't gezeide boven IX. 279. en betekent eigelyk, of, dat één perſoon *dikwils valt*, of, dat veelen *teffens vallen*. wy vinden het, enkel voor *vallen*, by Hooft in Velzen *Act*. V.

—— en waande met een' ſprong t' ontgaan de doodt,
Gebonden op het paards, maer ſnevelt *in de ſloot.*

wacht u *ſnevelen* hier te neemen voor *ſterven* of *omkomen*; want de Trompetter, die dit verhaalt, wiſt zelf noch niet zeker, of graaf Floris, van wien hy ſpreekt, reeds dood waare, of niet; gelyk uit zyn volgende woorden is af te neemen:

De ſtrenge Ridder volght, en geeft hem zoo veel' ſteeken,
Dat ik hem zeeker min niet dan voor doodt en reeken.

Jacobus Revius, Overyſſ. Sangen en Dichten p. 192.

Geluckiger dan wy, die 't crancke vleyſch en bloet
In ſonden ongetelt doet ſnevelen *den voet.*

Het derde *Sneeven*, dat eigelyk 't eerſte of oudſte is, vindtmen in deeze betekenis meermaalen by Dichters van Ouder tyd; Aldegonde in Mozes II. Lofzang ŷ. 148.

Dies moet hen korts den voet en enkel ſneven.

Jan de Hemelaer in Horatius Wel dichtens-kunſt:

Doch yeg'lyk oordelaer niet ſtraks de fauten raemt,
En ons gemeene tael men licht yet toe wil geven;
Zel ik des onbeſchaemd my niet vermyden 'tſneven?

oneigelyk, voor *kwaalyk doen:* gelyk 't ook in den Hertſpiegel voorkomt I. 30. *—— erbarming over 't misverſtandigh* ſneven.

Al deeze woorden worden nu niet anders gebruikt, dan voor *omkomen*, of een *geweldige doodt* ſterven: doch voornaamelyk, waarop hier te letten ſtaat, van de geenen, die in het oorlogsveld blyven; dat niet geſchiedt zonder *vallen:* want die zich *ſtaande* en op de been houden;

den, *keeren* vandaar weder; maar die *vallen*, die *blyven* 'er. en hiervan zegtmen onverſchillig *Vallen*, *Sneeven*, *Blyven*, van de geenen die daar hun leeven verliezen.

ŷ. 364. SISSEN) rymt hier op *kiſſen*. de woorden verſchillen weinig; en de betekenis niet veel. Vondel zegt:

Men hoort het bloet door 't vier in deze wonde ſiſſen,
Als gloeiende yzer in den koelbak plagh te kiſſen.

wat *kiſſen* zy, is genoegſaam uit deeze woorden, doch breeder te zien boven p. 328. in de zelfde betekenis vindtmen *ſiſſen*, behalve hier, ook by Antonides, Yſtr. B. II. p. 59. ſpreekende van *verbrande ſteenen, aarde en aſſchen*, uit den brandenden berg Hekla, op Yſland, ten hemel gevloogen:

Tot datze al ſiſſende *neerplompen in den vloed.*

Moonen gebruikt dit zelfde woord om het *piepende* geluid der ſlangen (waarvan zie onze Aantek. VII. 274.) uit te drukken, Heil. Herdersz. p. 8. — ſiſſende *in 't verborgen aen de beeken.*

maar Weſterbaen hadt geen goed gehoor, toen hy ſchreef, Lof der Zotheyd p. 34. — — *daer meenich bal en loot*
Voor by ſyn ooren ſiſt *en dreyght hem met de dood.*

want het geluid van een' *kogel*, iemand voorby de ooren vliegende, gelykt naar geen *ſiſſen*, maar zeer wel naar *gonzen*: Samuel Munkerus op de Poëzy van Moonen:

Men ſchrikt voor 't gonſen *van de* KOGELS —

P. Geeſtdorp, Verovring van 's Hertogen Boſch 1629. ŷ. 335.

Het vinnig-gonſend' LOOT *van 't bulderende geſchut.*

de letter I, die, en in gedaante en in klank, de ſcherpſte onzer Klinkers is, kan geen geluid, dan dat zeer ſcherp en fyn is, naarbootſen: maar de O is grof en dof; enz. Wy ſpraken ook van dit *doffe* geluid der O, in tegenſtellinge van den helderen klank der A, in onze Aantek. V. 529. daarwe, onder anderen, gewag maakten van het *klaterende* geluid des *Donders*, die zynen toon dikwils verandert, en ſomtyds *klatert* of *ſchettert*, ſomtyds, en wel meeſt, *rommelt* en *dreunt*. zulk een' rommelenden donder vind ik krachtig uitgedrukt by Schaghen, Alckmaer Lofdicht ŷ. 363.

— — — *gelyck een* donderſlagh,
Die door den dicken wolck na wil niet breecken magh,
Verdubbeld zyn geweld: hy mommeld, dommeld, ſtommeld,

Hy

Digitized by Google

Hy rommeld *heen en weer, al* greumelende grommeld:
Ten leſt met dulder kracht, zoo ſchrickelyck berſtet uyt,
Dat hemel, hel, en aerd ſtaen 'tzidd'ren door 't geluyd.
Hendrik Rintjes, Morgenſtond p. 13.
De Donder dreunt, *dat aerd en hemel kraekt.* Enz.

ŷ. 431. HELOPS LEY TER NEDER) de Hr. Ten Kate ſchryft II. deel p. 271. *geen Schryver van naem zal in ſteê van* HY LEYDE DAER NEDER, ponebat illic, *zetten*, HY LAG DAER NEDER, *'t gene eigentlyk zeid*, jacebat illic: enz. Vondel zelf zegt hier LEY, voor LAG, want de getroffen Helops *lag* dood op den grond. het zelfde vindenwe by Huygens in Hofwyck p. 377.
— — — *'k magh heugen dat die wey*
Vol klaere klaver ſtond, vol vette beeſten ley.
D. Jonktys, Roſelyns Oochjes XIX. ŷ. 11—14. tweemaalen:
Doe d'Oceaen ley *door de hitte droog,*
En d'ope aerd ſchoubare ſpooken ſpoog;
Doe d'ouden ſchipper 't veer-mans ampt opſey,
En 't ſwarte bootjen ſonder ſtuyr-man ley.
en weder XLV. 4. *'t geen* ley *voor dood.* Joh. van Toledo, Geſtrafte Ontucht *Act.* I.
Dat zelf de Eerbaerheyd, ſo die nogh in haer ley,
Het geyl omhelſen van Zanobio zou vloeken.
W. van Focquenbroch in Typhon p. 15.
Pupyn dan lei *noch in de luuren,*
Toen hem Mercuur van 't bed af riep.
en, omdatwe dit geheel en al afkeuren, zullenwe ook hier van ons zelfs ſpreeken, die doorgaands zo plagten te ſchryven; als in Horatius p. 29. *vochtig hout, dat aan den haard* lei *te ſmeulen. Hier* lei *ik*, enz. Integendeel vindenwe LAG, voor LEI of *Leide*, by veele anderen: J. Six van Chandelier in de Opſchriften p. 629.
De looſe ſlange moet ſyn koſt met kruipen ſoeken.
Hoe of hy gingh, eer God hem oplagh *ſulke vloeken?*
Petrus Baardt, Deugden-Spoor p. 44.
En off hy 't ſchoon al roock en ſach,
Ick wond hy 't my te laſte lach.
Joh. Schrooder, op 't Huw. van den Hr. D. van Royen:
— — *vermits ik zelve dikwils zag,*

Dat zy uit tederheit hem aan haar borſten lag.

Hoogvliet in de Feeſtdagen B. V. p. 181.

Niet lang daar na lag *zich 't gezelſchap aan den diſch.*

en in den Aartsvader Abraham B. III. p. 66.

Toen liet hy los, en lag *zyn handen op myn hooft.*

Govert van Mater, Zilveren Bruiloftszang:

Daar geen wulpſche minnevlaagen,
Koeſteraars van valſche hoop,
Ongegronde gronden lagen;
Maar daar Liefde 't hart bekroop.

Natura & Arte, Doodt van Julius Cezar *Act.* III. *ſc.* 6.

Als of hy toelag, *om myn bloedt te ſtorten.*

en zo mede in de nieuwe Beſchryvinge der Stad Delft p. 421. van de Rederykers: *die gedurig* toelagen *om zich, door aangename vertoningen, in de gemoederen der menſchen in te dringen.* Deeze, zich wyder en wyder uitſtrekkende verbyſteringen, leiden den grond, waarop wy eene uitvoerige behandeling, over het rechte gebruik van dit tweederlei *Leggen*, geveſt hebben; welke wy den naauwkeurigen Taalonderzoeker niet willen onthouden. Het Onzydige *Leggen*, in 't Latyn *jacére*, is eigelyk LIGGEN: M. Stoke (1591) p. 47.

Doe bleven ſi daer liggen *voren.*

L. v. Velthem B. I. c. 32. *Ende ſavons als hi vermoyt was doe*
Ginc hi dan licgen *in dat ſtroe.*

Tſcep vol Wonders c. 39. *in dwelcke die ſiecke te bedde ghinc* ligghen. Tregem. der Gheſontheyt c. 12. *luttel ſlapen, op herde bedden* liggen. C. van Ghiſtele, Brief van Demophoön: liggende *op haer ſterven.* K. van Mander begint zyn' Oſſenſtal van Virgilius aldus:

Al ligghend' *hier ſacht onder 't wyd' bevangh*
Des beuckentops ----- zo ſchryven ook de Verts. van den Bybel; D. Heinſius, en anderen. 't Is echter waar, datmen ook *Leggen*, in deeze betekenis, vindt by eenigen der Ouden: het Goudſche Cronyckje p. 31. *doe bleef Graef Floris* leggen *binnen Dordrecht.* Der Sielen Troeſt 1484. fol. 23. b. *daer ginc hi ſelver opten roeſtere* leggen. *enz.* In den Tegenwoordigen Tyd, zegtmen Ik LIG, Gy LIGT, Hy LIGT of LEGT; geenszins *Leit.* Alleen by Klaes Kolijn, volgens de uitgaave van Ger. Dumbar, *Analect. Tom. I.* vindtmen *licht* p. 265. 284. *legt* p. 282. *ligget* p. 285. *legget* p. 272. Rechten van Kermerland, gegeeven door Graaf Floris III. by Boxhorn,

Aan-

Digitized by Google

Aantek. op Veldenaars Kronyk p. 155. *voort ele man mach ſijns ſelfs erve gebruyken inden ban datrt in* leget. L. van Velthem B. IV. c. 36. *daer en* leget *geen caſtien an.* MS. 1452. p. 164. *dat ghelt dat daer* ligghet *in die kiſte.* Noch vroeger hadt hier de *i* altyd plaats. by Willeramus, door Merula uitgegeeven, zie ik *ligad* p. 17. en *ighet* p. 51. doch beter, op beide die plaatſen, in den *Theſ. Antiquit. Teuton.* van Schilterus, *liget.* Notkerus Pſ. X. 7. *under ſinero zungun* [tonge] liget *leid unde arbeit.* enz. Otfridus I. 11. 87. *thiu* [die] *in bette* ligit. *enz.* Dubbel merkwaardig is het oordeel van Plantyn, die, onder veele voorbeelden van 't woord *Liggen*, ook dit heeft: *Hier* LIGHT *begraven:* en daarby voegt; *kwaalyk zegtmen*, Hier LEGT oft LEYDT. dit laatſte, *leydt* of *leit*, is volkomen verwerpelyk. De Onvolmaakte Verleeden Tyd van *Liggen* is LAG. Aldegonde, R. Byencorf II. 1. *die achter de kiſte* lach. Rederykers van Loo 1539.

Dat ick, die opt in ſdoors benauwen lach —

A. Bijns B. I. *Want ſtaen wy nu vaſte, morghen meſſchien*
Sullen wi vallen, en die ghiſteren laghen
Sullen God behaghen In corten daghen.

de Vert. van Boëtius 1485. fol. 8. b. *die hem allerupperſte int herte* laghen. der Sielen Troeſt 1484. fol. 57. a. *des nachts ſaten ſi in die kerc byder moeder, daer ſi doot* lach. Roomſche Legende 1478. fol. 135. a. *doe ſinte Germaen in een ſtat ſiet* lach. Bybel 1477. Geneſ. IX. 21. *ende hi wort ontdeckt, ende* lach *in ſijnre woninge.* MS. 1452. p. 139. *met grooten ſaken, daer duecht ende macht an* lach. den Gulden Troen 1386. fol. 51. a. *doe knielde ſi voer die cribbe, daer hoer ene geboren ſoen in* lach. Lod. van Velthem B. IV. c. 38. *die daer verſlagen* lagen *opt velt.* M. Stoke, Dict. II. v. 224. *daer hi* lach *begraven.* Klaes Kolijn 1170. p. 256. *daer zi* lagen. de Ongenoemde Schryver van het Oude Dicht ter eeren van St. Anno, omtrent het jaar 1100. v. 624. *Da die armi wif mit demi kindi* lag.
en v. 458. *gelach.* Willeramus p. 50. *die ſule da der diſk-uſſe* lag. Notkerus Pſ. XVIII. 6. *Originale peccatum* (*Adamis ſunda*) lag *mir ana, er ih keborn wurde.* en v. 40. *daz ſi under mir* lagen. Otfridus I. 20. 26. *thar iz in therw wagun* lag: d. i. *daar het in de wiege* lag, *enz.* by geen' deezer Schryveren zalmen dit anders vinden. Het Deelwoord van *Liggen* is GELEGEN, doch dit zullen wy onderſtellen genoeg bekend te zyn.

Het Latynſche *Ponere* is altyd LEGGEN met eene *e.* Notkerus,

Digitized by Google

Pſ. LXXXVII. 2. *andir fundiment ne mach nieman* lekkin, d. i. *leggin*, wordende *k* en *g* by die ſchryvers honderdmaalen verwiſſeld: voor hem ſchreef Otfridus IV. 35. 16. *in thaz grab* leggen, d. i. *begraaven*. enz. Hiervan wederom Ik LEG, Gy LEGT, Hy LEGT: en het *Imperf.* LEI, of LEIDE: Melis Stoke, Flor. III. *y*. 35.

Te Colen leide *hiſe inden doem.*

L. v. Velthem IV. 43. *Daer ſi haer merc. an* leiden.

en III. 43. *Ende dat ten die gene daer om lagen* Leiden.

(de zelfde Schryver, die dit werk heeft uitgegeeven, haalt dit vaars aan, Reformatie van Amſterdam p. 151. op deeze wyze:

Ende dati' en die daar om lagen Leiden)

Den Gulden Troen. 1386. fol. 51. d. *doe ſi hem inder cribben* leyde. MS. 1452. p. 109. *dat hy al ſijn ſinnen* leyde *om gherechtichede te doene:* en p. 129. *hy nam eenen ſack met ghelde, ende* leyden [leyde hem] *onder teuſſen van den armen man.* Bybel 1477. Geneſ. IX. 23. *Sem ende Japhet* leiden *op haer ſconderen eenen mantel.* Legende van Martha 1478. fol. 133. a. *ende ſi hiet, datmenſe op die aerde, op die aſſche* leide. Deſtructie van Troyen 1479. fol. 8. c. *ſo dede ende* leyde *Medea af den laſte ende den dwanc.* Vert. van Boëtius 1485. fol. 60. b. *met zwarten en witten ſteenen, die zy telken daghe van ghelucke ende ongelucke in een canne of cruke* leiden. hieruit vloeit nu van zelfs dat het Deelwoord eigelyk is, GELEID. MS. 1452. p. 30. *een looden vat daer een menſche wylen in begraven ende* gheleydt *was.* Privilegie van Kermerland, gegeeven 1455. door Graaf Philip van Bourgondie, by Boxhorn, Aantek. op Veldenaers Cronyk p. 197. *op dat te bet alle twiſt* nedergeleyt *zy.* Aldegonde, Byencorf II. 1. *die doch ſynen ſchaemſchoen overlang heeft uytghedaen ende* afgheleyt. zo mede in het Getuigſchrift der Amſterd. Regeeringe, wegens het zogenoemde mirakel 1345. by Le Long, Reformatie van Amſt. p. 197. *mer die hoſtie, die ſi wten vier genomen hadde dien ſi gevoelde condt te weſen, heeft ſi* geleyt *wt die een hant in die ander.* Lod. v. Velthem V. 20.

Dus was hier af geleit *een dach.*

Zie daar het duidelykſte onderſcheid tuſſchen LIGGEN, LAG, GELEGEN, en LEGGEN, LEIDE, GELEID, aangeweezen en met wettige voorbeelden geſtaafd. en op die wyze achten wy, dat, in 't byzonder, dit laatſte voegelykſt gebruikt wordt: hoewel hieromtrent noch kan in aanmerking komen, of *Leide, Geleid*, eertyds geweeſt zy, LEGDE, GELEGD; gelyk de Hr. Ten Kate oordeelt, Grondſl.

van

van Ger. Afl. Verh. II. §. 14. en I. Proeve p. 271. Wy zouden dit ſtilzwygende voorbygaan, zo wy ook hiervan geene voorbeelden gevonden hadden. want zo lees ik in de Joodſche Oudheden van Lundius, vertaald door J. le Long, II. deel p. 33. *dat zy voor het waſſchen hunne kleederen* aflegden. ook I. deel p. 220. onderaan; en p. 222. in de woorden van Leviticus X. 1. als mede *legte* II. p. 22. *de geene, die nu eenen vogel wilde offeren* (t. w. aan den Moloch) legte *den zelven in de eerſte kapel.* Doch dit is de ſtyl niet van Le Long, maar van den Hr. Ger. Outhof, die dit werk heeft naargezien: als blykt uit zyne Aantek. op het Tafereel van Cebes, door hem berymd p. 2. daar hy ſchryft, *als men den krygsdienſt* neerlegte. Met meer verwondering lees ik in den 65 Brief van Hooft: *ik* leghd' *hem toe.* het welk my totnochtoe by geenen der Oude Nederduitſchen is voorgekomen. zodat het oude *Legda* niet in *Leyde*, maar integendeel *Leyde* door de Nieuwen veranderd ſchynt in *Legde*: welke Nieuwen echter in zeer klein getal zyn. Datmen vanouds in het Neerduitſch altyd *Leide* gezeid hebbe, kanmen by redenkaveling ook beſluiten uit de Frank-Teutſche Schryvers, die hiervoor altyd ſchreeven *Legita*, met de *i* voor de *t*: zie Otfridus I. 11. 17, 113. III. 24. 122. IV. 11. 23. IV. 35. 26, 48, 52, 69. V. 5. 23. en 7. 80. enz. Rythmus *de Sancto Annone* ỳ. 546.

Dari ſant er du ſinen ſtaf,
Den legitin *ſi uffe Maternis graf.*
[Daarom zondt hy doe zynen ſtaf,
Dien *leiden* zy op Maternus graf.]

hier zeg ik behoudt de *i* altyd haar plaats, ſchoon zy, in andere Werkwoorden, deeze plaats in het *Imperf.* noit bekleed, daarmen doorgaands eene *e* vindt, als *Lebeti*, leefde Otfr. III. 24. 103. *Irbarmeta*, erbarmde ỳ. 120. *Biſorgeta*, bezorgde IV. 32. 21. *Folgetun*, volgden IV. 26. 7. *Fragetun*, vraagden IV. 19. 147. *Jageta*, jaagde Notkerus Pſ. CI. 5. Enz. Somtyds eene *o*, als *Tholota*, duldde Otfr. IV. 25. 27. *Eiſcota*, eiſchte IV. 19. 11. *Weinotun*, weenden III. 24. 110. *Klagota*, klaagde ỳ. 116. Enz. Offchoon 't nu ſchynen kan, datmen van *Legita* zo wel *Legde* als *Leide* kan gemaakt hebben, echter moetmen hier de letter *i* aanmerken als een duidelyk teken, dat de buiging van dit woord verſchilt van die der anderen; en datmen van *Legita*, met uitlaatinge der *g*, *Leita*, *Leide*, gevormd hebbe; op de zelfde wyze (want ook hier moeten de voorbeelden klem-

Digitized by Google

hebben) als de Nederduitſchen *eislyk* maakten van *egislich*: Otfridus IV. 33. 24. *In ſinſtar* egislichaz [in *eislyke* duiſterniſſe.] en V. 20. 194. *Mit* egislichen *ſachon* [met *eislyke* zaaken.] want datmen nu *ijslijk* ſchryft, is by misbruik: zie boven VII. 568. Noch hebben wy VIII. 14. uitvoerig geſproken van *Beleggen*, BELAG, BELEGEN, en BELEIDE, BELEID, en onder veele voorbeelden nergens *Belegde*, of *Beleyd*, konnen vinden. 't geen wy daar zeiden, kanmen ook hier naarleezen. Dit *Leggen* ſchynt te eiſchen, datwe nu mede iets melden van het woord ZEGGEN. wy gebruiken dit eveneens, Ik ZEG, gy ZEGT, hy ZEGT: Onv. Verl. Tyd, ZEIDE: en het Deelw. GEZEID: dat meer ſteunt op het Gebruik, en onze Verkiezing; dan op de bewyzen omtrent *Leide*, *Geleid*, bygebragt. want vooreerſt Otfridus die altyd *Legita* ſchreef met eene *i*; ſchryft wederom altyd *Sageta*, met eene *e*: zie hem IV. 9. 22. en 18. 75. en 19. 83. enz. by Willeramus vindtmen, met eene *o*, *Sagoton* p. 101. enz. waarvan wy, volgens onze eige grondſtellingen, zouden dienen te maaken, niet *Zeide*, maar *Zegde*: dat, ſchoon zelden, echter in Neerduitſch gevonden wordt; t. w. in de Kenmerlandſche Rechten van Graaf Floris den III. geſtorven in 't Jaar 1190. by Boxhorn, Aantek. op Veldenaer p. 155. *waert dat yemandt de ſchepenen* WEDERSEGGEDE: en daarna, WEDERSEGHEDE. elders heb ik 't noch niet gezien.

V. 523. IN TOP VAN 'T PEGAZEESCHE BOSCH) *Pagaſæa vertice ſilvæ*, zegt Ovidius. Vondel ſchynt hier gedacht te hebben aan het paard *Pegazus*, in plaatſe van aan de ſtad *Pagaze*, gelegen in Theſſalien, vanwaar het ſchip Argo in zee ſtak, om het gulden vlies uit Colchos te haalen: welk ſchip daarom by de Latynſche Dichters, *Argo Pagaſæa*, genoemd is; gelyk ook Jazon zelf, by Ovidius en anderen, *Pagaſæus Iaſon*. in welken naam Hoogvliet zich verzinde, even als Vondel hier, ſchryvende in de Feeſtd. B. I. p. 22. *Jaſon van Pegaze*. en B. V. p. 176. *van 't Pegaſees gebergte*: daar, gelyk ook by Vondel, *Pe-* moet veranderd worden in *Pa-*. Navigatien in Turckyen 1576. B. IV. c. 29. *de zee van* Pagaſe, *de welcke omringt hebbende de ſtadt van* Pagaſen, *ontfangt in haer Haeven de Riviere Sperchie, ende dſe plaetſe is vermaert om dat de* Minianen *die* Jaſon *geſelſchap hielden in de reyſe van Colchos, om het* Gulden vlies *te winnen, daer d'anckers opetrocken ende ontbonden haerlieder ſchip* Argo *om te gaen zeylen te zeewaert in*. Zie Broekhuizen over Propertius I. 20. 17. en Sam. Bochart

chart in *Chanaan Lib.* I. *c.* 12. *p.* 433. Maar zeer wel leestmen, *de Pegaseesche vloedt*, in de Voorr. van Scriverius op de Gedichten van D. Heinsius, voor, *de vloedt van Pegasus*, d. i. de Hengstebron.

ŷ. 530. IN EEN ZELLEVE SPELONK) waarom niet, *in een zelve boschspelonk?* want dit woord gebruikt hy zelf B. XIII. ŷ. 71. Zo zegt hy weder hier kort onder ŷ. 542. *in't zellevegeweer*; waarvoor hy hadt konnen zeggen, *in't zelve moortgeweer*, gelyk B. XV. ŷ. 1038. Doch wy hebben reeds elders van dit uitrekken der woorden gesproken. zie de Aantek. IV. 98. V. 258. enz.

ŷ. 574. ERNUS) lees *Enemus.* In den voorgaanden Regel staat *Eurigduip*, ook in den ouden druk. dees laatste heet by Ovidius, *Erygdupus*; zodatmen by Vondel moest leezen *Erigduip.* om deeze drukfeil te verbeteren, haalde ik, in de Proeve, de overtollige *n*, in *Eurigduip*, door. Maar wat doen onze klocke Letterzetters? zy laaten *Eurigduip*, *Eurigduip* blyven; en neemen, aan 't ander eind van een' andren regel, de *n* weg uit den naam van *Enemus.* Merk hier ook aan, dat de bynaam van *Peletroner*, dien de Vertaaler aan *Makaer* geeft, door den Dichter gegeeven was aan *Erygdupus.*

ŷ. 613. VRUCHTEN) d. i. *vreezen.* noch eens komt dit voor B. XIV. ŷ. 163. en in Palamedes:

— *toen wy 't wycken der verlege kryghslien* vruchtten.

L. Bake in 't I. Gezang van den Profeet Habakuk:

Maar laat uw strenge roede en straf, te spa gevrucht,
Den volke strekken tot een nutte les en tucht.

het tegenwoordige gebruik schynt 'er geen' smaak meer in te vinden: meest komt het, onder de Dichters, voor, by die van vroeger tyd, als Kamphuizen, Sticht. Rymen p. 27.

Die niet heeft waarmeede te stryden, schoon hy al den stryd niet vrucht,
Word in 't stryden licht verslagen, of geraakt licht op de vlucht.

Zach. Heyns in Bartas I. 5. p. 221.

Waer door dat het so wel sal vruchten *ende beven*
Voor 't sterven van syn jongh als voor syn eigen leven.

Elias Herckmans, der Zeevaart Lof B. I. ŷ. 592.

Des vrucht *ick sal 't met my so wel niet willen vallen.*

Matthys Balen, Graffpits voor Dr. B. Pandelaar:

Daar

Daar ziekte en quale in 't minſt, noch in 't geheel,
Niet zyn te vruchten.

Totnochtoe behouden wy echter dit woord in *Godvruchtig*, en *Godsvrucht*, 't welk nu blykt eigelyk te zyn *Vreeze Gods:* Notkerus Pſ. Gl. 20. *Gotis forhta;* in 't Latyn, *Timor Dei.* by Willeramus p. 49. *naghtvorghta* volgens Merula; *nahtvorhta* volgens Schilterus, d. i. *nachtvreeze.* want *vruchten* is, by Letterverzetting, voor *vurchten;* hiervan in 't Hoogd. *Furchtſam* by Luther, Matth. VIII: 26. Dit verzetten der Letteren is gemeen, vooral omtrent de *r* en *o.* zo zeggen wy *Ros* voor *ors* (zie XI. 652.) *Tros* voor *tors*, van *torſſen; Vorſt* voor *vroſt*, van *vriezen:* beide *Bron* en *Barn.* voor *Borſten* zeiden de Ouden *Bruſten.* enz. Zie de Aantek. op Willeramus p. 52. Abr. vander Myle, *Archæol. Teuto* by VORTON; den Hr. Ten Kate II. deel p. 631.

ŷ. 691. DEN OVERBROGTEN ROU) voor *overgebrogten.* zo leezen wy ook in de Bruiloftsdichten van Vondel p. 655.

Wanneer de middagzon beſtraelt de jonge vrouw,
Die in een' nacht vergeet den overbrogten *rouw.*

hiervan ſpraken wy breeder B. I. ŷ. 429.

ŷ. 707. BEHALVE IK) in 't Latyn zegtmen altyd *præter* ME, noit *præter* EGO: ook in het Duitſch altyd *buiten* MY, en *boven* MY; noit *buiten* IK, of *boven* IK.: enz. om wat reden dan *behalve* MK, en niet *behalve* MY? Om kort te gaan; wy houden dit laatſte alleen voor goed; het andere, *behalve ik*, volkomen ſtrydig met alle gronden der Letterkunſt, konnende noit een *Præpoſitio*, of Voorzetſel, geſchikt worden met een' *Caſus Nominativus*, of Eerſten Naamval, in Duitſch zo weinig als in Latyn. dit wiſt de geleerde J. van Broekhuizen, en ſchreef daarom, Poëzy p. 2.

En in dit ganſche rond is niet een ding te vinnen,
Behalven U *alleen, dat dwars is van het minnen.*

dit wiſt de Taalkundige J. Vollenhove, Poëzy p. 613.

— *geen man* behalve MY . *Waar heer van zyn geweer* —

en voor byna twee eeuwen de Rederykers van Loo 1539.

Gheen behalven MY *en hoefter virtuyt tae.*

die anders ſchryft, ſchryft naar onze gedachten zeer kwaalyk. ook telt de Hr. Moonen *Behalve*, onder de Voorzetſels, die den Vierden Naamval beheerſchen, Spraakk. p. 306.

ŷ. 745.

Digitized by Google

℣. 745. HY SPREEKT APOL AEN: Ô DE LIEFSTE VAN MYN NEVEN) alsmen iemand aanſpreekt, benoemtmen hem in den Vyfden Naamval, die daarom by de Latynen *Vocativus*, by ons *Roeper*, geheeten wordt. maar alle onze Taalmeeſters zeggen, dat het Lidwoord *de* den Vyfden Naamval ontbeert: 't welk waar is. Vondel hadt zeer wel konnen ſchryven:

Hy ſpreekt Apollo aen: ô liefſte van myn Neven.

Doch in zyne woorden is een *Ellipſis*, of Uitlaating, die vooreerſt moet aangevuld worden door het woord *Neef*; alsof Neptuin, die hier de Spreeker, en Apolloos Oom is, zeide: *ô Neef, de liefſte van myn Neeven!* maar ook hierin ontbreekt noch, *die zyt*, of *gy die zyt*; alles op deeze wyze: *ô Neef, gy die zyt de liefſte*, enz. zulke uitlaatingen zyn zeer gemeen, en brengen ook ſomtyds haare bevalligheid mede. zie een ander voorbeeld hierboven in onze Aantek. ℣. 232.

℣. 753. DE PLONDRAER VAN ONS STEDE) thans zegtmen doorgaands *ons*, alleen in 't Onzydig Geſlachte, als *ons huis*; anders *onze*. by Vondel evenwel vindenwe *ons* in alle Geſlachten; ook in 't Meerv. getal. zie hier kortelyk van elk een voorbeeld; Manl. XIII. 217. *ons grootvaêr*. Vrouwl. IV. 200. *ons bede*. Meerv. XIII. 399. *ons kielen*. waarvanmen ook ſomtyds voorbeelden by anderen ontmoet. B. Vollenhove, Broedermoord *Act*. III. Rey:

Die zegeſtaci, al dat praalen,
Nochtans in 't minſte niet moght haalen
By d' adelyke ſpiegelſtryt
ONS Godt *gewyt*.

J. Cos, Rampzalige Arghliſtigheit *Act*. II. *ſc*. 1.

— — — om onder uw beleit
Te ſtryden voor ONZ kroon, *en hooge Majeſteit*.

Frans van Hoogſtraten, Beg. Pelgr. I. 10. p. 46.

En 't daeglyks werk, waeraenwe ONS *tyd beſteeden*.

Frans Greenwood, Poëzy p. 34.

En wy, die menigmaal, als trouwe togtgenoten,
ONS kudden *dreven in het dichſte van het woudt*.

Daniel Heinſius, Hymnus van Bacchus ℣. 543.

ONS herſſens, *ons verſtant*, ONS ſinnen, *waerſe ſyn*.

in ongebonden ſtyl zouden wy dit niet naarvolgen: in vaarzen hebben wy 'er niets tegen. Hier evenwel zou Vondel, voor *van ons*,

Digitized by Google

beter geſchreeven hebben, *de ploudraer* ONZER *ſtede;* volgens 't aangetekende B. II. ℣. 945.

℣. 774. DOOR EEN BLOODEN SCHAEKERS HANT, DEN SCHAEKER VAN HELEEN) in deeze woorden zoude ik, voor *een*, liever zien *eens;* my dunkt, datwe hiervan ook elders iets gerept hebben. Noodzaakelyker diendemen, voor *Den ſchaeker*, te leezen, *Des ſchaekers;* dewyl het eene enkele herhaaling is van het voorgaande *ſchaekers*, in den tweeden naamval: op deeze wyze:

— — — *door* EENS *blooden* SCHAEKERS *hant*,
DES SCHAEKERS *van Heleen* —

Dit nu dus kortelyk, om hier niet weder in eene ongemeene langkheid te vervallen; waartoewe gelegenheid zouden hebben, indienwe 't geene de Hr. Hooft (wegens het *declineeren* van een *Subſtantijf* achter een ander *Subſtantijf*) in zyne Waarneemingen §. 12. 85. en 86. vraagende voorſtelt; en het geene de Hr. Ten Kate op die plaatſen ten antwoord geſchikt, en daaromtrent verder, Redewiſſel. XI. §. 17. aangemerkt heeft; hier naauwkeurig onderzoeken, en alles, gelyk onze gewoonte, en in zodanige verſchillen noodig is, met voorbeelden, uit oude en nieuwe Schryvers, beveſtigen wilden. Terwyl wy eene andere gelegenheid tot deeze verhandeling afwachten; toonenwe echter de plaatſen aan, daar een Taalkundig Leezer kan vinden, het geene noch wel wat onderzoeks noodig heeft.

℣. 792. DEN POEL DER LICHAEMLOOZEN) *Lichaemloozen*, zyn *Geeſten*. daar beſtaat niets, of het heeft een *lighaam;* uitgezeid alleen dat onder den naam van *Geeſt* voorkomt. Verſtaa hier evenwel zulke *geeſten*, die te vooren een *lighaam* gehad hebben; t. w. die der verſtorvenen; met nadruk genoemd *lighaamloozen:* in welken naam de *ontblooting van het lighaam* opgeſlooten ligt, en bedoeld wordt. Deezen *poel der lichaemloozen* noemt onze Dichter B. IV. ℣. 692. *'t lichaemloos geweſt*. Poot p. 357.

De trouwe Thezeus en Pirithous bezoeken
Den duiſtren jammerpoel.
Hun vrientſchap wandelt hier door duizent naere vloeken
By 't lichaemloos gewoel.

't lichaemloos gewoel, zegt Vondel ook boven B. X. ℣. 20.

DER-

Digitized by Google

DERTIENDE BOEK.

ŷ. 17. ZOO VEEL VERMAGH DEES MAN MET ZYNE TONG) dit zegt Ajax van Ulysses, *Ironicè*, d. i. schimpenderwyze. Na deeze woorden, *zoo veel vermagh dees* MAN — verwachtmen natuurelykst, *met zyne* HAND, of iets diergelyks, tot aanduidinge eener *mannelyke* dapperheid: maar fraai zegt hy, *met zyne* TONG, het geweer der *vrouwen*, van 't welke zich Ulysses zowel, als eenig wyf, wist te dienen. waarom hy ook van zich zelven zegt by P. vanden Bergh, Ajax en Ulysses *Act.* III. *sc.* 5. — *'k heb* moets *genoeg alleen*

Met Ajax in een STRYT VAN WOORDEN *uit te treen.*

zeker, zulk een *moed* past wel in zulk een' *Man*, *die stout was tegens bloôn*, gelyk van hem getuigd wordt B. XIV. ŷ. 897 MAN is hier dan een schimpnaam ter bespottinge van eenen, die niets van een' *Man* heeft, dan alleen de gedaante. Hooft in Baeto:

Zo schoon een hoop van volk, en niet een Man *daar in!*

hoewel 't allen *mans* waaren. *doch de ondervinding leerde* (gelyk Brandt schryft in De Ruiter B. XV. p. 819.) *in verscheiden gelegenheden, dat somtyds een* man *geen* half man *is, en somtyds voor* twee, *ja voor* tien *kan verstrekken.* waarop de volgende vaarzen van Codde en Pluimer niet kwaalyk sluiten. de eerste zegt in zyn' Herdoopers Anslagh op Amsterdam *Act.* III. — — *een karel by de kan*

En laerzen dicht getoeft, verstrecke geen hallif man.

de ander in de Nederlaag der Turken:

Ider man *verstreke 'er* TIEN.

En zo worden ook (hoewel Hopman Ulrich verstandig zeide:

Het voegt wel dat een man *een* man *zy, en een* vrouw *een* vrouw)

zwakke mans, somtyds VROUWEN; en daartegen *sterke vrouwen*, somtyds MANS geheeten. Onze Dichter XII. 776.

Mostge, ô Achilles, noch van VROUWEN handen *sterven.*

doch Achilles was gestorven van de handen van Paris. het tegendeel vinden we by Hooft in Baeto: — — *dochter van*

Digitized by Google

Aëtes, vrouw *in drogh*, *in ſtout beſtaan een* MAN.

Zulk een verwiſſeling en tegenſtelling ontmoetenwe ook in de woorden *Kind* en *Man*, by Fr. Martinius over 't lyden van Chriſtus VII. ſpreekende van den wankelenden Pilatus:

Hoe menigh ſchoon begin gaet in het eynd verlooren!
Hoe menigh ſterft een kindt, *die was een* man *gebooren!*

Eindelyk wordt ook het woord *Man* gebruikt, voor *Mannelyke Wysheid*, of *Deftigheid*, enz. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 13.

— — *dat nae den* Man *begint te ſmaecken*,
En nae de Wysheyd *rieckt*.

ŷ. 95. DIE SCHOON HY) *die* is hier geheel overtollig; zie onze Aantek. B. V. ŷ. 152. en VIII. 828. Lees hier, *maer ſchoon hy*.

ŷ. 180. OOK IS UW BEUKELAER NOCH ONGEBLUTST) *Geblutſt*, is *gedrukt*, zulks dat 'er een *deuk* of kleene *holligheid* op de plaats blyft; gelyk afteneemen is uit een' *geblutſten beukelaar*, en uit *geblutſt ooft*, gelyk Moonen dit woord gebruikt, Elize, Herdersz. p. 80.

— — *ik droeg zorg*, *ik zelf*, *om 't ooft te plukken*,
In herrefſtmaent, *uit vrees van* blutſen *of van* DRUKKEN.

zodat *blutſe*, en *bult* of *buil*, ſchoonze weinig ſchynen te verſchillen, recht tegen elkander overſtaan. en in dien zin verſtaa ik by de Reder. van Shertoghenboſch 1561. *namen ſonder buyl of blutſe*, gelyk daar de Patroon vanden Alven ſpreekt, in de Factie:

Wat dunckt u, *goey lien*; *ſijn dat niet ſchoon namen?*
Jaet naer dbetamen, *ſonder* buyl *of* blutſe.

zonder *te veel*, of *te weinig*; daar niets aan gebreekt. Voorts zegtmen veeltyds *geblutſt*, van geſlagen, gekneusde, of geknelde leden. J. Six van Chandelier p. 64. van een' Schaatsryder:

Glipt met de beenen in de locht
Op 't achteraanſicht, *en hy glydt*,
Zoo ongeblutſt, *twaalf roeden wyd*.

als een Schaatsryder op zyn *vooraanzigt* valt, moet hy dikwils noch *Het mieſterloon betalen van zyn* geblutſten *kop*; gelyk Hooft ſchryft in Warenar *Act.* III. *ſc.* 3. maar het achteraanzigt heeft dat voordeel, dat het zo licht niet *geblutſt* wordt. Reinier Anſlo, Martelkroon p. 16.

— — *terwyl de halzen zwellen*,
Geblutſt *van 't zware juk*. —

Digitized by Google

om dit *zwellen* van *geblutſte* halzen wel te verſtaan, moeten deeze twee woorden in den *tyd* onderſcheiden worden. onder 't juk hygende, worden ze *geblutſt*; maar dat afgenomen, zo *zwellen* zy: want in 't menſchenvleeſch veranderen de *blutſen* doorgaands in *builen*.

ŷ. 278. WAEIDE) de Hr. Ten Kate ſchryft I. deel p. 562. WAYEN, WOEY, *oul. in* Participio GE-WAYEN, *doch nu* GE-WAEIT; *gelyk ook wel in* Impert. WAEIDE. 't Is vreemd, dat die Schryver zich hier weder, gelykwe reeds in *Jaagen* en *Vraagen* B. V. ŷ. 647. en 878. aangetoond hebben, zo zeer vergiſt, dat hy 't oude voor het nieuwe, en 't nieuwe voor 't oude neemt. *Gewayen* hebben noch ouden noch nieuwen gezeid, zo weinig als *Gejagen* of *Gevragen*. *Woey* is verbaſterd en nieuw, gelyk *Joeg* en *Vroeg*; *Waeide* alleen by de Ouden bekend. Hiſt. van Alexander 1515. c. 4. *ende het donderde ende het* waeyde *mit blixemen alſo gruweliken*. Deſtructie van Troyen 1479. fol. 3. d. *want die ſeylen zeer groot ende breet waren, ende die wynt ſeer harde* waeyde. Het Goudſche Cronyckje 1478. p. 10. *ſoo* wayden *met eenen grooten ſtarcken winde — alle die groote boomen ter neder*. Bybel 1477. Exod. XIV. 21. *met enen vreſeliken barnenden wint, die alle die nacht* wayede. Colijn van Rijſſele, Prologhe op den Spiegel der Minnen:

Hoe dat Leander verdranc in de zee,
By eender lanteerne, die waeyde *in twee.*

en IV. Spel. f. 57. *Des ſcheeps, dat zoo laveerde en draeyde,*
Midts datter in zee al zulcken ſtorm waeyde.

L. van Velthem IV. 57. *Deſe wint dede groot ongevoech:*
Hi wayde *den wagen averecht.*

M. Stoke (1591) fol. 71. b. *Ende die wint ne* waeyde *niet*.

Vondel echter, die hier wel ſchryft *waeide*, gelyk ook in Gysbr. van Aemſtel *Act*. III. *Wat ſtormen* waeiden *my niet ſedert over 't hooft*; en elders; ſchreef ook ſomtyds *Woey*, als in Palamedes *Act*. III.

Was oirzaeck dat de vloot der Frygen overwoey.

dat by veelen, ja de meeſten, der Nieuwen, maar by geenen der Ouden te vinden is. ten minſte ik heb het noch noit gevonden.

ŷ. 341 PERGAMUM, ALREEDE IN UWE HANT) *Hand* is hier: *magt, bedwang*, gelyk meermaalen. Fr. van Hoogſtr. B. P. p. 94.

Te weten, of gy 't hebt in uwe hand,
En altyd wel zyt machtig —

Digitized by Google

H. de Groot, Inleyding tot de Holl. Rechtsgel. I. 6. p. 24. *magt der vaders over de kinderen, onder haer* hant *ſtaende.* Ph. Ruychrock MS. 1486. fol. 16. *gelijcke ſeyt dat evangelium van ſinte Lucas, dat ten tyde van ons liefs Heeren geboorte Ceſar Keyſer van Rome hielt in zyn* handen *trijck van alle die werelt.* zo zegtmen ook *leveren* een ſtad of land *in iemands handen*, enz. zie boven p. 325.

ŷ. 423. ZEILSTARREN, REGENSTARREN) in 't Latyn *Pleïades* en *Hyades.* Volgens de Fabel zyn de eerſten zo genoemd naar haar moeder *Pleïoné*, de anderen naar haar' Broeder *Hyas.* Maar Vondel ziet hier op een' natuurelyker oorſprong dier naamen, volgens den welken *Pleiades* genoemd zyn van 't Griekſche πλεῖν, d. i. *zeilen*, omdatmen by haare opkomſt, die in de Lente geſchiedt, de Zee weder veilig kan bevaaren; zie Antonides in den Yſtroom B. IV. p. 112. en dus zeer eigelyk *Zeilſtarren* vertaald. de *Hyades*, zo geheeten van 't Griekſch ὕειν, d. i. *regenen*, omdat zy, 't zy zinkende of ryzende, zwaaren regen en ſtorm veroorzaaken, worden met geen minder recht *Regenſtarren* genoemd. P. le Clercq, Huw. Mintaf. B. I. p. 25.

— — — *het drooge en ſchraale lande*
Is met geen water, dat de vochtige HYADEN
By emmers boordevol neerſtorten, te verzaaden.

Severus Alethofilus, dat is, de Strenge Vriend der Waarheid, Chronomaſtix of Geeſſel deezer Eewe ŷ. 231.

Ziet hoe u 't kout geſtarnt des regens *dreigt, of 't zwaard*
Van wreede Orion, *en* Arktofilax *wiens baard*
Van ſneeuw en ys begryft, wanneer hy afgereden
Uit 't guure Noorden, ſleept de zwarte buyen mede.

daar ook in de Uitleggingen, *'t geſtarnt des regens*, genoemd wordt *Hyades:* en van *Orion* breeder geſproken wordt. van *Arktofilax*, zie ons boven B. X. ŷ. 628. Ons voornaamſte oogmerk in deeze Aantek. zal zyn, deeze twee Geſtarnten duidelyk te onderſcheiden, omdatwe bevinden, datze dikwils 't eene voor 't andere genoemd worden. want door het verwarren der naamen, die alleen dienen om de dingen te onderſcheiden, verwartmen ook de dingen zelfs. Wy zagen B. I. ŷ. 80. dat Vondel den naam van *Zevenſtar* gaf aan den *Wagen.* doch ſchoon, gelyk Joſ. Scaliger ſchryft, *Prolegom. in Manilium*, en de *Wagen*, en de *Hyades*, en de *Pleiades*, elk uit *zeven* ſtarren beſtaan; de laatſten worden echter alleen, als met haaren eigen naam,

de

Digitized by Google

de *Zevenſtar* genoemd. Zo noemt hy voor deeze *Zevenſtar* weder B. IV. ỳ. 240. de *Regenſtarren*; welke benaaming beter, gelyk hier, zo ook B. III. ỳ. 794. gegeeven wordt aan de *Hyades*. Lud. Smids verwart de twee laatſten ook, ſchryvende in zyne Aantek. op Valentyns vertaaling I. deel p. 91. dat de *Pleiades* ook *Hyades* genoemd worden. Hoogvliet houdtze mede kwaalyk voor de zelfden: want p. 124. van het *Zevengeſtarnte* ſpreekende, ſchryft hy tot verklaaring daarby: *de* Pleiades *dochters van Atlas en* Pleione, *ook* Hyades *genaamt naar haaren broeder Hyas.* en p. 145. noemt hy de *Hyades* in het dicht zeer wel, *'t regenend geſtarnte*, maar op den kant kwaalyk, *'t zevengeſtarnte:* en zo weder p. 165. daarze echter dochters van Atlas en *Etra*, niet van *Pleione*, genoemd worden. dit is te vreemder, omdat zy van Ovidius, op de allerduidelykſte wyze, onderſcheiden worden, gelykwe terſtond, uit de vertaaling van Hoogvliet, aantoonen zullen. De PLEIADES zyn, volgens 't zeggen der Dichteren, zeven zuſters, dochters van Atlas en Pleione, welker naamen Feſtus Avienus in deeze twee vaarzen begreepen heeft:

Electra, *Alcyone*, *Celano*, *Taygeteque*,
Et *Sterope*, *Meropeque*, ſimul formoſaque *Maja*.

Ovidius ſpreekt 'er uitvoeriger van in de Feeſtdagen, en aldus volgens de vertaaling van Hoogvliet B. IV. p. 124.

Genoemt het Zeventalgeſtarnte, *en dus bekent*,
Of ſchoon maar zes by een ſtaan aan des hemels tent.
Het zy, omdat de goon by zes gezuſters lagen:
(*Want* Sterope *kon Mars, gelyk men zegt, behaagen;*
Halcyone *Neptuin; en Jupiter verſcheen*
By nimf Taigete, Maje, Elektra, *en* Celeen.
Meroop, *de zevende, is aan een der ſtervelingen,*
Aan Siſifus, getrouwt, die 't naberouw kon dringen
Om zich uit ſchaamte te verſteeken voor het licht)
Of 't zy omdat Elektre, *in 't droevig aangezicht*
Geen flikkerende vlam van Troje kon verdraagen,
Maar beide handen voor haar' oogen heeft geſlaagen.

in deeze vertaaling wordt het beſlaapen van *Celano* kwaalyk toegeſchreeven aan *Jupiter*, in plaatſe van aan *Neptuin*, gelyk in 't Latyn van Ovidius te zien is. Deeze woorden leeren ons ook, dat 'er, van de zeven, maar zes gezien worden: doch ook die zes vertoonen zich veeltyds als één ſter, konnende kwaalyk onderſcheiden worden. hierom

Digitized by Google

om noemt haar Manilius *Lib.* V. ŷ. 521. *glomerabile ſidus;* wy zouden konnen zeggen, *een ſaamenvloeiend geſtarnte.* Sommigen willen, datze ten hemel gevoerd zyn, omdatze 't ongeluk van haar' vader, in eenen berg hervormd, zonder ophouden beweenden: anderen, ten loon haarer kuisheid, zynde van Orion vergeefs aangezocht, belaagd en vervolgd. dit roert Jonktys aan in het Twiſtgeſprek p. 98.

Hoe veer de Pleiades (*die om Orions hitte*
In ſtarren zyn hervormd) *van onz geſcheyden zitten.*

zie ook de Uitlegging aldaar. Omtrent haare ſtandplaats aan den hemel, ſchryft Zach. Heyns in de Uitlegg. op zyne Vert. van Bartas I. 4. p. 168. *Pleijades ſijn ſeven ſterren voor de knien van den Os.* Bartol. Engelsman B. VIII. c. 27. *deſe heeft hoer ſtede tuſſchen den knyen van den Stier*; hy voegt 'er by, *als Yſidorus ſeyt.* doch haar rechte plaats is op de ſchoft, of een weinig bezyden den hals des Stiers. Van de HYADES geeft ons Ovidius geen minder berecht dan van de voorgaanden, in 't zelfde Werk, door Hoogvliet op deeze wyze verduitſcht B. V. p. 165.

Maar als weer de avondt valt, vertoonen zich omhoog
De Regenſtarren, *die weer flikkren in ons oog.*
De heldre Stierkop *ſtraalt met* zeven *flonkerlichten:*
De Griekſche zeeman noemt, om dat zy regen ſtichten,
Hen ook het Buigeſtarnte. *ik vinde 'er die met ſchyn*
Bewyzen willen, dat het Bacchus voedſters zyn:
Maar andre meenen, dat zy eertydts nichten waaren
Van blonde Thetis, en den koning van de baaren.
Want Atlas *was noch met den hemel niet belaân,*
Toen Etra, *dochter van den vader Oceaan,*
Hem Hyas, *ſchoon van leeft, en deeze nimfen baarde.*

vervolgens verhaalt hy de dood van Hyas, en de droefheid der Zuſteren, daarom in 't geſtarnte geplaatſt. waar zy geplaatſt zyn, zienwe in de aangehaalde woorden; naaml. in den *Kop des Stiers.* want de *Pleiades* en *Hyades* maaken elk een gedeelte van den Stier uit, gelyk Manilius zegt, *Lib.* I. ŷ. 371.

Pleïades Hyadesque, feri pars utraque Tauri.

daar Michaël Fayus beider plaatſen, en welk gedeelte des Stiers yder uitmaakt, ons zeer beſcheidelyk, in printverbeeldinge, aanwyſt, *Not. ad Manil.* p. 33. Voorts meldt ons Ovidius haar getal, *zeven flonkerlichten;* overeenkomende met het geenwe boven uit Scaliger aan-

Digitized by Google

aantekenden. maar C. Jul. Hyginus, *Fab. CXCII.* telt 'er maar *Vyf*, die hy noemt, *Phæsyla*, *Ambrosia*, *Coronis*, *Eudora*, *Polyxo*. Eindelyk, om ons met alles niet op te houden, zienwe, dat zy halve zusters zyn van de *Pleiades*, allen van *Atlas*, maar deezen uit *Pleïone*, geenen uit *Æthra*, geboren. waarin wederom Hyginus verschilt, zeggende dat Atlas by *Pleïone* teelde twalef dochters, zeven *Pleiades*, vyf *Hyades* genoemd; en eenen zoon *Hyas*. Deeze *Regensterren* worden in 't Latyn ook genoemd *Sucula*; over welken naam, zie Vossius *in Etymol. voce* HYADES. 't Is nu klaar, dat de *Pleiades* en *Hyades*, byzondere gestarnten zynde, niet vermengd dienen te worden. De Dichters voegenze in hunne werken dikwils te saamen; ook somtyds zo, datze voor den gemeenen naam *Pleiades*, dien van ééne der zeven zusteren, stellen, gelyk Ovidius in dit Werk III. 595. *Taygetenque Hyadasque*, by Vondel ŷ. 764. *Taigete en Regenstarren.* want *Taygeté* is eene der zeven, als boven gezeid is. zo noemt hy in de Treurdichten I. 10. ŷ. 14. *Sterope*, eene andere zuster, voor 't heele gestarnte, en daarop ŷ. 16. afzonderlyk de *Hyades*. Voeg 'er voor 't laatst by, dat het *Zevengestarnte* ook in de Heilige Bladeren bekend is, als Job IX. 9. XXXVIII. 31. en Amos V. 8. in welke drie plaatsen te gelyk *Orion*, en in de eerste ook de *Wagen* gemeld wordt. waaromtrent H. Ainsworth, of de vertaaler S. Vomelius, schryft over Genes. I. 16. *Sommige van de Sterren of Gesternten hebben naamen in de H. Schriftuur, als* Ash, Cesiil, Cimah *en* Mazzaroth *of* Mazzaloth: *welke wy noemen met andere naamen, den* WAGEN, ORION, PLEIADES *of* Seven-gesternte, *Planeeten en teekenen in den Zodiak. Sy mogen wel verduitscht worden* WATER-STERREN, WINTER-STERREN, DONDER-STERREN, *en diergelyke; want door haar opstaan en invloeijingen, stormen, tempeesten, schoon en lieflyk weder voortkomen, door de bestellinge van God, sie Job* 38. *Amos* 5: 17. En dus verre over deeze stoffe. de Aantekeningen op de volgende vaarzen zullen wy bewaaren tot ruimer gelegenheid. deeze tegenwoordige hadden wy elders beloofd.

ŷ. 456. OM ZYNE DROEFHEIT — TE LENIGEN) *Lenigen*, is vermurwen, verzachten, of zacht maaken. het is geen woord van Duitschen oorsprong, maar gemaakt van 't Lat. *Lenire*. wy hebben het totnochtoe by geene Ouden, zelfs by Plantyn of Kiliaen, niet gevonden: doch het klinkt zacht, en geeft dus eenen niet onaangenaamen nadruk aan zyne betekenis. wy zyn zo naauwgezet niet,

Digitized by Google

ofwe mogen wel eene enkele vreemde bloem, voornaamelyk van een* lieffelyken geur, in onzen vaderlyken tuin dulden; schoonwe mede yveren, om 'er niet alleen het schadelyke onkruid, maar ook de reukelooze veldbloemen, uit te rooien. Onze beste Dichters bedienen zich van dit woord; zie de Gedichten van Poot p. 186. en 392. de Feestdagen van Hoogvliet p. 88. de Verdediging der Poëzy van J. de Haes p. 559. den Vreedz. Christen van G. Brandt p. 219. Hooft in de Medicis p. 201. en Antonides in den Ystroom p. 103. By den laatsten vindtmen ook het Byvoegelyke *Leenig* p. 119.

— — — — *om de zy*
Te kiezen van Oranje, en leeniger *voogdy*.

fraai noemt de zoetvloeiende Ev. Kraeyvanger het elpenbeen *lenig*, Dichtlievende Lente p. 25.

De schoonheid van het maagdebeeld,
Uit lenig *elpenbeen gesneden*.

d. i. 't geen zich wel laat bewerken, en waarvan de konstenaar alles kan maaken, wat hy wil. Nicolaas Pels op de Werken van Bredero de:

Geen hart en is soo kout, soo ruw, soo hart, soo steenigh,
Dat niet vermurwen sou, en worden sacht en leenigh,
Als 't, met een kloeck verstandt, syn vryerytjes leest.

ŷ. 494. DOOR SPITS EN ZWAERDEN) ik zal niet betwisten of hier door de schuld des Dichters, of door die des Drukkers, het woord *spits* zy ingesloopen. want ik kan niet denken dat Vondel hier *spits* neemt voor *pyl*, gelyk hy dit woord gebruikt B. I. ŷ. 533.

Doorschiet dien wreeden draek met duizent scherpe spitsen.

het welk hier niet te dulden zou zyn; en ook zekerlyk van Vondel niet gedacht is. Men moet hier leezen *door* SPIETS *en zwaerden*, het welk te zekerer is, omdat vooreerst het woord *spits*, dat in den oorlog eigelyk *heirspits* betekent, hier niet te pas komt; en ten anderen *spiets en zwaard* een zeer gemeene spreekwys is, om allerlei krygsgeweer uittedrukken. J. Revius, Overyss. Dichten p. 244.

Men loopt door spies en sweert, *om syne nabuer-landen*
Met cracht of argelist te crygen inde handen.

R. Visscher in 't vierde Raetsel:

Ick kan ghebruycken spietsen *noch* swaerden.

L. Bake in de Bybelzangen p. 7.

En met den Assirier en Edom tegens my

Te

Te vellen ſpiets en zwaard, *gelyk een weerparty.*

Hendrik Schim, Kruisfeeſt p. 26.

— — *toen ik met* ſpies en zwaert
Myn' velttieram dorſt volgen onvervaert.

J. B. Wellekens, Brief van David aan Michol ℣. 74.

Dus heeft my Iſaks Godt zo menigmaal beſchut,
Behoed voor ſpiets en zwaard, *en ſtyfgeſpanne boogen.*

C. vander Cruyſſen, Schaking van Judith *Act.* I. *ſc.* 4.

Dat moit door ſwaert of ſpiets *of wapens is verſlonnen.*

daar'er, niet veel, de algemeene naam van *wapens* is bygevoegd. *Door ſpiets en ſabelen*, leeſtmen by Nil Vol. Ard. in Orondates en Statira *Act.* IV. *ſc.* 9. Voor veele eeuwen ſchreef reeds Otfridus IV. 16. 37. *Mit ſperon ioh mit ſuerton.* d. i. *met ſpeeren en met zwaarden.*

℣. 510. VAN HELT MERION EN MENLAUS) *Menlaüs* voor *Menelaüs.* dit is, myns oordeels, geheel verwerpelyk. toevallig komt, by deezen, een andere misſlag, t. w. *Merion*, voor *Mérion*, gelyk dees naam moet uitgeſproken worden. (eigelyk hiet hy *Meriones.*) zodat hier alleen het woord *helt* behoeft weggenomen te worden, om twee misſtallen tevens te herſtellen; aldus:

Van Merion en Menelaüs —

Wy haalden boven p. 329. een vaars uit de Maagdenbrieven van onzen Dichter aan, dat eenige overeenkomſt met dit heeft;

De rechte moeder van ceremonien *en zeden.*

voor *ceremonien:* dat ook, niet op den zin maar alleen op het vaars ziende, aldus beter zou klinken:

De rechte bron van ceremonien *en zeden.*

dat het wegneemen der Ruſte uit het vaars hier geen' hinder doet, kunnen hooren; en die twyffelt kan het toetſen aan de Regels, in het ſlot van het Tweede Boek wydloopig behandeld. zie ook de Aantek. beneden B. XV. ℣. 1164.

℣. 572. BERUCHT DOOR DE ONGENADE EN MANSLAGHT) de Schryver van 't Gemoralizeerd Kaetsſpel MS. 1452. p. 148. zegt van zich zelven: *Ic was wylen balju in Oeſtvlaenderen, daer ic ghevanghen hadde enen man vut Zeelandt, die* berucht *was van eenre manſlacht.* Men behoeft hier niet te vraagen, wat *berucht* zy: maar de vraag is, of het oit in een' goeden zin gebruikt wordt, en of enkel *berucht zyn*,

Digitized by Google

niet zoveel zegt als *kwaalyk berucht zyn?* zo oordeelde ik voorheen, en ſchreef in myn' Horatius p. 19. *'t zy hy een bedrieger, een dief, een overſpeeler, een moorder, of anderszins* berucht *was.* doch nu leeſtmen 'er, by zeker toeval, *kwaalyk berucht;* dat ik nu weder niet goedkeur. vooreerſt, omdat *berucht* het zelfde is met het Latynſche *famoſus*, welk woord Horatius hier bezigt, zonder eenige byvoeging van *malè, pravè*, of iets diergelyks. ten anderen, en voornaamelyk, omdatwe *berucht*, alleen geſteld, by Ouden en Nieuwen in dien zin gebruikt vinden. Vondel in dit Werk B. IV. ℔. 385.

Hoe 't by quam dat Salmaes berucht *was* —

in 't Latyn *infamis.* in Palamedes *Act.* III. *ſc.* 5.

AG. *Hoe komt gy dan* berucht? PA. *Dat vraegt hen, die dit ſtrojen*
Tot ſchennis mynes naems.

en dat het van ouds die betekenis gehad hebbe, blykt ons vooreerſt uit Kiliaen en Plantyn, en vervolgens uit het oude gebruik, waarin *onberucht* eigelyk is *onbeſproken:* Juffr. K. Leſcailje in Herodes en Mariamne *Act.* III. *ſc.* 2.

Hoe! haar beſchuldiger was altyd onbeſprooken,
Een amptman, aan wiens trouw noch nooit iets heeft ontbrooken.

zynde deeze woorden meeſt gebruikelyk van perſoonen die *ter goeden naam en faam ſtaan*, en van *bekende trouwe* zyn. Privilegie van Graaf Willem IV. 1342. (in de Handveſten van Amſterd. p. 3. a.) *ende was Poorter dat die Schoute, ende die Schepenen ontfaen, die goed knaep is, ende* onberuft, *daer en ſullen wy niet weder ſeggen.* op de zelfde wyze vind ik 't in een' ouden Brief, geſchreeven 1416. waarby Gerrit Meeſter Willemſz. ordineert een Officium in St. Nicolaas Kerke alhier, van vyf Miſſen ter Weeke, te doen op St. Andries Outaar: *Wanneer dat outaer voirn. gheen cappellaen en heeft, ſoe ſal die Prior der Carthuſeren tſinte Andries ter zaligher havene bider ſtede Amſtelredam die dan ter tyd weſen ſal, mit tween van ſinen oudſten broederen vanden convente voirn. bi hem inden voirſ. cloeſter ontbieden enen goeden eerſamen reckeliken Prieſter, die* onberucht *ſy nae hoiren vermoeden ende verſtaen; ende ſeg ghen hem aldus:* enz. Het zelfde zoumen konnen denken van *Befaamd*, het welk ook by Kiliaen alleen ten kwaade wordt genomen. A. Bijns B. I.

Maer ic en wil niemant biſondert befamen.

d. i. in een kwaad gerucht brengen. Doch, behalve dat dit by Plantyn tweeszins verklaard wordt, zo is 't ook zeker, dat wy het noch dik-

Digitized by Google

dikwils in een' goeden zin neemen. Eindelyk heb ik ook *Beruoht* in een' goeden zin gevonden by T. Asselyn, Grooten Kurieen *Act.* I. *sc.* 2.

Sy is hem eygen, doch berugt *van* KUYSCHE ZEEDEN.

ŷ. 597. EN VOORWINT TE ZEILEN) *voorwint* is hier één woord, *Adverbialiter*, of, gelyk een Bywoord, genomen. zo zegtmen ook oneigelyk, *de zaaken gaan voorwind*, d. i. *gelukkiglyk, voorspoediglyk*, doch alsmen van *zeilen* spreekt, zoude ik liever schryven *voor wind*, gelykmen ook schryft, *voor stroom*, als twee woorden aangemerkt. dit is een kleinigheid. Vreemder mag 't schynen, datmen hier noch het lidwoord *de* tusschen beide voegt, *voordewind*, en het dan als een *Substantivum* in alle Naamvallen buigt, blyvende *de* in het midden onveranderlyk, terwyl't noch een ander lidwoord aan't hoofd heeft: Antonides, Ystroom B. IV. p. 132.

En wacht een VOORDEWIND *om voort in zee te steeken.*

en in zyn Vertalingen p. 290. uit Horatius:

Zyt fier, wanneer u rampen quellen;
En bint voorzichtelyk, wanneer uw zeilen zwellen,
In VOORDEWINDEN *van gewin.*
Zemtyts een reefjen in.

by Mattheus de Ruuscher, Verhand. over de Aeloude Gedenkpenn. wordt deeze plaats aangehaald, en daar in geleezen *voor de winden*, als drie woorden. Hoogvliet in de Feestdagen B. III. p. 101.

—— —— *vertrokze, om 't wyde meer te peilen*
Met eenen VOORDEWINDT.

maar p. 111. schryft hy —— *en geef myn' dichtgeest* VOORDENWINDT. Noch zegt hy B. IV. p. 132. *het* VOORDEWINTJE: maar in Abraham B. VI. ŷ. 8. *het* VOOR DE WINTJE; welk laatste minder goed is dan het eerste. zo schreef Brandt niet wel in De Ruiter B. XVIII. p. 992. *met* een *Noordelyke* VOOR DE WINDT. gelyk ook Elias Herckmans, der Zeevaert Lof B. V. ŷ. 945.

Stiert met een VOOR DE WIND *te vyand waert ons schepen.*

want *de* kan hier niet op zich zelf bestaan, of't moest *den* zyn. Doch wat doet hier dit lidwoord? en waarom niet, *een* VOORWIND, gelykmen zegt *een* TEGENWIND? Brandt weder B. XV. p. 831. *zoo veel de* tegenwindt *en tusschenkoomende stilte toeliet.* Mogelyk wasmen beducht dat *voorwind* zou konnen schynen te staan tegen *achterwind*, d. i. wind *van achteren*; en dus zou *voorwind* betekenen een *wind van*

vooren; dat regelrecht ſtrydig is met een *voordewind*: want, gelykwe loezen in de Liedekens en Refereynen, gemaakt by Haerlem Soetendal, in 't begin der voorgaande eeuwe, VII. Lied:

Al blaeſt hy den hooren, ten helpt hem al niet;
Daer den WINT VAN VOOREN, *komt, 't is al verdriet.*

Deeze reden behaagde ons eertyds, toenwe de ſpreekwyze van *een voordewind*, wilden verdeedigen, omdatze by veelen in gebruik is. doch het is een *Sophiſtiſche* of ſtrik-reden, die inderdaad tot niets bekwaam is, dan tot het verwarren der denkbeelden; dat hier klaar blykt: want ACHTERWIND zou dan eigelyk zyn een *Voordewind*; en VOORWIND een *Tegenwind*. maar dewyl het woord *Achterewind* in de ganſche Zeevaart niet bekend is, zo kannen daar ook niet denken aan een *Voorwind*, t. w. in de betekenis van een *wind van vooren*. Wy laaten dan de *Voordewinden* over aan den onbeſchaafden ſpreekſtyl, en oordeelen datmen altyd behoord te ſchryven *een Voorwind*, in tegenſtellinge van *een Tegenwind*. P. Boelaert, Leven van K. Kaerle den V. 1570. B. III. fol. 81. d. *ſoo is hy tſchepe ghegaen, ende* MET *voorſpoet ende* VOORWINT *wech geſeylt*. Johannes Brandt, Poëzy p. 6.

Blaaſt door zyn' adem met een VOORWINT *in het zeil.*

het welk wy alleen goedkeuren.

ŷ. 599 TROJAENSCHE VROUWEN KUSSEN DE KUST) zie van zodaanige Letterſpeelingen de Aantek. B. I. ŷ. 359. en voeg 'er by 't geen J. vander Burg zegt, Lykdicht op J. vander Straten:

— — — en laet uw Ebb' zich wachten
Van langer langhs u kil te küſſen *onſe* kuſt.

ŷ. 624. VAN WROEGEN EN VAN WRYTEN) de ſchorte klank van deeze herhaalde WR, in *wroegen* en *wryten*, drukt de wrangheid der betekende zaake niet kwaalyk uit. diergelyk vindtmen by G. Brandt, Vreedz. Chriſten p. 165.

Hoe zachtze in ſcheuringen te WRyten *en te* WRoeten.

en anderen: doch by niemand krachtiger dan by Poot p. 422.

Neptunus WReeden WRok *en* WRange WRank *ten doel.*

ŷ. 654. ARM EN SNOOT VOOR EEN SLAVIN TE GAEN) *Snood*, datmen nu doorgaands gebruikt voor *boos*, *ſchelmſch*, enz. is eigelyk, *Verachtelyk*, *ſlecht*, *gering*, *ongezien*, en wat dies meer is: of, om het met

met één woord te zeggen, *Snood* is *Arm.* en wat is 'er verachtelyker dan *arm* te weezen? zeer wel worden dan hier *arm* en *ſnood* te ſaamengevoegd: gelyk ook *armoede* en *ſnoodheid* in de Altaergeheim. B. III. p. 113.

Tot teken van uwe armoede *en uw* ſnootheit,
Tot klaer bewys van zyne onmeetbre grootheit.

daar 's *menſchen ſnoodheid*, en zyne, d. i. *Gods grootheid*, recht tegen elkander overſtaan. W. Schellinks, Uitbreid. der III. Bede ℣. 59.

— — — *wy waren d'* aldergrootſte
Van al uw' Schepz'len, maar zyn nu eerſt d' alderſnootſte.

MS. 1452. p. 87. *Sy werdt al ontcleet van haren* ſnooden *clederen, ende naeckt ghemaeckt totter huut: ende was al verciert van boven tot beneden ryckelijc met* dierbaren *cleederen.* Deeze *ſnoode clederen* worden p. 95. genoemd *arme clederen.* en gelyk hier *ſnoode* en *dierbaare:* zo ſtaan by de Vertaalers van den Bybel, Jerem. XV. 19. *het ſnoode* en *het koſtelicke*, tegen een: gelyk ook *ſnood gewaad* en *rykdom* by Jac. Revius Overyſſ. Sangen en Dichten p. 8.

Wie ſyt ghy, die hier ſtaet met ſoo verſcheurde cleeren?
Ick ben Godsdienſticheyt, een dochter Gods des Heeren.
Van waer dit ſnoo gewaet? *Den* ryckdom *ick verſmae.*

Roemer Viſſcher, Ghenoeg. Boerten II. 34.

Niet dat ick yet begheer ſtachtende de ſnoden.

d. i. de verachtelyke bedelaars. Fr. v. Hoogſtr. B. P. I. 11. p. 54.

Om myne liefde op eene zaek, zoo ſnood,
Zoo ydel *en* vergankelyk *te zetten.*

Zo vindtmen ook een *ſnood menſch* geleeken by een *redenloos dier*; by den zelfden III. 2. p. 179.

En onder al het menſchelyk geſlacht
De ſnoodſte, *ja een* DIER, *een ezellinne.*

en by Spiegel in den Hertſpiegel B. V. ℣. 332.

En maakt u ſnooder DIER, *dan die ghi* reenloos *noemt.*

℣. 663. OP DATZE RUSTIGER EN VRY TER ZIELEN VAERE) *Ter zielen vaaren*, is uit het lighaam ſcheiden; of, gelyk Vondel in Gysbr. van Aemſtel ſpreekt, *gaen naer aller zielen bedt*; d. i. *ſterven.* Zie deeze zelfde ſpreekwys boven V. 105. VI. 925. XI. 1000. Corn. van Ghiſtele in den Brief van Medea tot Jaſon:

Die [Charybdis] *ſo veel volcx heeft gebracht* ter ſielen.

Huygens, Sneldicht XXI. 59. *Dobbel geluck:*

Klaes

Digitized by Google

Klaes is ſyn wyfje ter zielen *gegaen;*
Hy iſſer wel af, en hy iſſer wel aen.

Heenevaeren, voor *ſterven*, zegt onze Dichter B. XI. ŷ. 877. Melis Stoke in Died. VI. ŷ. 221.

Mer dat die Doet, die niemant ſpaert,
Den Keyſer trac ter langher vaert.

in Ada, 't ſlot: *Ade, die* voer *hare* vaerde,
Ende is ſonder oer verſtoruen. Enz.

ŷ. 677. DAER ZY HEM SCHOON STONT) daar zy hem borſt en boezem bloot gaf, en aanboodt, om den doodſteek te ontvangen. *Schoon ſtaan* is dan zoveel als *bloot* of *vlak ſtaan.* de Hr. Pieter de la Ruë, Chriſtel. Klinkdichten II. 8.

En ſtelt *de jonge borſt voor 't wreede ſlagtmes* ſchoon.

doch *Schoon* is hier eigelyk *in ſtaat*, in een *vereiſchte geſtalte*, enz. G. Brandt Leven van De Ruiter B. IV. p. 181. *in 't laatſt, toen alles* ſchoon ſtond, *om wel aan te gaan, bezweek den Kapitein het hart.* dat is, toen alles in ſtaat, vaardig en gereed was.

ŷ. 685. ERBARMELYK) *onbarmelyk*, ſchryft Hoogvliet, doch kwaalyk, in de Feeſtd. B. III. p. 104.

Ze ontvouwt heur' rampen, en onbarmelyken *ſtaat.*

Erbarmelyk is een ongelukkige, die *medelyden verdient:* maar Brederode gebruikt het voor *medelydende*, die *zich erbarmt* over anderen, in Griane *Act.* IV. *Hoogh-waerdighe Princes*, erbarmelyck *en milt.*

ŷ. 787. GELYK EEN BOSCHLEEUWIN, GEPLONDERT VAN HAER JONGEN) Moonen, Heil. Herdersz. V. p. 27.

Gelyk een tygerin, geplondert *van haer jongen.*

Merk hier aan, *Plonderen van iets;* daarmen anders doorgaands *Plonderen*, in een' volſtrekten zin, neemt voor een *berooven van alles*, als een *ſtad plonderen* of *iemand plonderen.* Vondel gebruikt dit woord meermaalen op deeze wyze, als in 't Berecht voor Adam in Ball. *eerſt* van *ſyn kleet* geplondert, *toen vol wonden geſlagen.* en in Faëton ŷ. 10.

En plonderde *Indus kuſt en China* van *haer ſchatten.*

Hooft in Velzen *Act.* V.

En al de weſterſtrandt geplondert van *haer ſchepen.*

B. Vollenhove, Bruiloftzang voor den Hr. P. Curtenius:

Schoon

Digitized by Google

Schoon de herfſt 't geboomt van *blaren*
Plondert, *en al 't groen verdort.*

Antonides in den Yſtroom B. II. p. 54.

De hitte plondert *boſch en berg* van *kruit en lover.*

zie hem ook p. 7. Moonens Herdersz. p. 96. *Enz.*

℣. 791. ZOET OP MOORDEN) d. i. *graag* naar moorden. Hooft in de Medicis p. 189. *Leo, te* zoet op *luſt en leedigheidt.* en in de Gedichten p. 627. *'t geluk te* zoet op *ſollen. Zoet op munt*, zegt De Decker, Lof der Geldz. p. 137. *Zoet op wraek*, Antonides Yſtr. p. 108. *Zoet op wetenſchappen*, Poot p. 389. *Zoet op min*, J. van Braam, Huw. van den Hr. S. E. *Zoet op keur van Poëzy*, Ev. Kraeyvanger, Dichtl. Lente p. 5. *Zoet op 't ſpeelen*, Jan Zoet, Poëzy p. 305. R. Anſlo, Martelkr. p. 22. —— *en niemant moet ook wreeken,*

't Geen hy zich zelf vergeeft, te zoet op *zyn gebreken.*

Vondel in de Altaergeheim. B. III. p. 123.

Het Jootſche Lam ſtreckt reiskoſt voor den mont
Des Pelgrims, zoet op *dien beloofden gront.*

d. i. *verlangende naar*, enz. Th. Arends, Poëzy p. 10.

Ja Nederlant ſcheen zelfs naar *wraakluſt wonder* zoet.

daar aantemerken is: *zoet* NAAR, voor *zoet* OP; gelyk alle anderen ſpreeken: en *zoet naar* WRAAKLUST, voor WRAAK; dat niet beſtaan kan, want die twee verſchillen als *honger* en *ſpys*, dat is, als *eetluſt* en *eeten.* beter zagenwe by Antonides, *zoet op wraak.*

℣. 795. TE LEVEREN IN HANDEN) zie van deeze Spreekwyze boven p. 325. en wy zouden hier de zelve niet weder aanroeren, indienwe p. 326. niet beloofd hadden hier de volmaakte overeenkomſt, tuſſchen ons *Leveren* en het Gotſche *Lewjan*, te zullen aantoonen. Fr. Junius, *Gloſſ. Goth.* wyſt ons, omtrent dit woord, tot de volgende plaatſen in de Gotſche vertaaling van den Biſſchop Ulphilas, die voor byna 14 Eeuwen geleefd heeft: t. w. Luc. V. 29. Matth. XXVII. 3: 4. Marc. XIV. 42. Joh. XII. 4. en XVIII. 2. In de eerſte plaatſe dient het tot vertaaling van 't Gr. παρέχειν [*parechein*] 't welk overeenkomt met het Lat. *Prebere*, en ons *Verſchaffen*, hoewel het daar van de Onzen vertaald is door *bieden*, of *aanbieden*; in deeze woorden: *Dengenen die u aen de wange ſlaet*, biedt *oock de andere*, dat is, *geef* of *lever* ook de andere, t. w. *in zyne hand* of *magt*, dat hy die ſlaan kan,

Digitized by Google

of niet, naar hy wil. 't is zeker dat wy, voor *Verſchaffen*, ja ook voor *Bieden*, zeer dikwils zeggen, *Leveren*. Voorbeelden van dit Gr. en Lat. zyn ten overvloede te vinden alleen by Joh. Scapula. Van dit Gr. woord worden de *bedienden*, die Horatius en zyn gezelſchap in het poſthuis by de Campaanſche brug, *van vuur en zout voorzagen* (zie onze Vertaaling p. 27. en Horatius zelven *I. Sat.* V. 45.) in het Latyn, doch met een Griekſch woord, genoemd PAROCHI; en 't geen wy *voorzien* overzetten, is daar *Prabere*. Voor *van vuur en zout voorzagen*, zouden wy ten minſte alzo wel gezeid hebben, *vuur*, of, gelyk Horatius eigelyk ſpreekt, *hout en zout* LEVERDEN. En dit tot bewys der overeenkomſte tuſſchen *Leveren* en *Leujan*, in de betekenis van *verſchaffen*, en van παρέχειν. In de overige plaatſen, door Junius aangehaald, leeſtmen in de grondtaale het woord παραδιδόναι; en by onze overzetters, *Verraaden*. De Euangeliſten ſpreeken daar van het *Verraad*, gepleegd door Judas aan zynen Meeſter, onzen Heiland, *welke*, gelyk de Apoſtel ſchryft aan de Romeinen IV. 25. OVERGELEVERT *is om onſe ſonden*. en daar, en op veele andere plaatſen, daar de onzen *Overleveren* hebben, als Matth. XXVI. 12. Marc. XV. 10. Luc. XXII. 4: 6. enz. vindtmen in 't Griekſch het zelfde woord παραδιδόναι. het betekent eigelyk *Overgeeven*: doch wordt in alle vertaalingen der Euangeliſten, met verſcheidene woorden overgezet. maar Joh. XVIII. 36. wordt het vertaald van Ulphilas, *Galewiths*; van de onzen, *Overgeleverd*. waaruit wederom de overeenkomſt dier woorden in de betekenis van *Overgeeven* blykt: gelyk uit het volgende, in die van *Verraaden*. want, daar de onzen dikwils *Verraaden* en *Overleveren* verwiſſelen, zo vertaalt ook Ulphilas Luc. VI. 16. het Griekſche προδότης d. i. *Verraader*, met *Galewjands*, dat zo veel is als *Overleverende*. Wat de oorzaak zy, dat in de meeſte taalen *Overgeeven* gebezigd wordt voor *Verraaden*, kanmen breeder zien by Fr. Junius in zyn *Etymol. Anglicum*, op 't woord BETRAY; gelyk hy *Gloſſ. Goth.* zelf zegt; want dat werk is my noch niet gebeurd te zien. En hiermede zullen wy ons voor het tegenwoordige, tot kwytinge onzer beloften, genoegen.

v. 903. MEN PAST BRANTOPPER IN DE WYEN.) men *paſt*, is zoveel als, men *verzuimt niet*, men *laat niet na*. Fr. van Hoogſt. Beg. Pelgr. I. 20. p. 133. — — — *ja dat*
Ik van 't gerecht, dat opkomt, altyd was

Zoo

Zou paſſen in de ſchouten te haeten.

Elbert Spiegel, Willige Armoed ý. 291. van een' Ambtzoeker:

Zo moet hy paſſen dat hy een'gen wel te ſtaan,
Die d' alverdraiſter Tyd op dat pas ſtelt in handen
Gezagh en heerſchappy van ſteden ende landen.

Hooft, Ned. Hiſt. p. 1004. *die van Antwerpen paſten meeſt wel haeſt by den werke te weezen.* Vondel in Palamedes:

En d' allerſterkſte paſt den zwachen niet te byten.

dat is de waarheid, en de ondervinding leert het. maar voeg eene letter in dit vaars, en 't zal de grootſte aller onwaarheden zyn:

En d' allerſterkſten paſt den zwachen niet te byten.

zo veel ligt 'er aan de zuiverheid van ſchryven: want *de ſterke paſt* dikwils te doen, 't geen *den ſterken niet paſt* te doen.

ý. 946. VERHIEVEN SMEEKENDE HAER HANDEN) men zegt, gelyk Vondel wel waarneemt, *Heffen, hief, geheven:* niet, *hefte, gehoeft:* gelyk wy nu ſomtyds by onze Nieuwe Dichters vinden. Ev. Kraeyvanger, die anders onder de zuiverſten mag geteld worden, Dichtl. Lente p. 47.

Want die uw dood betreurt, benydt u een geluk
Van vreugde en eeuwig heil, ontheft van allen druk.

voor *ontheven.* Hoogvliet in Abraham B. III. p. 66. van Sem:

Die heilge handen, die hy al verſcheidene eeuwen
Ophefte *in 't midden der Afgodiſche Kaldeeuwen.*

Theod. van Snakenburg, op 't Huw. van den Hr. D. v. Royen:

Een rei van minnegoón op 't hooren van dit woord
Verhefte *door de zael een heer'lyk ſtemakkoord.*

zo ſchreef ook voor zeventig jaaren B. van Velzen, Huwelyk van den Grooten Alexander *Act.* III. *ſc.* 5.

Al myn verwinning moet uw overwinning lyden;
De myn verhefte *my, de uw zal my verblyden.*

en wy zelfs onlangs in Horatius p. 41. *hier hefte by een nieuwen toon op.* 't is waar, ik lees ook in eene oude vertaaling van Pſ. CXXIII. 1. MS. 1476. *Tot di* verheffede *ic op mijn oghen, die daer woenſte inden hemelen.* Doch in een ander handſchrift van dat zelfde werk (dat een Roomſch Getydenboek is) waarſchynlyk eer geſchreeven dan het eerſtgemelde, doch waarin ik den tyd niet vind aangetekend, wordt dit beter uitgedrukt op deeze wyze: *Tot di* verhief *ic op mine oghen die*

Digitized by Google

daer woeneſt inden hemelen. en zo ſpreeken de Ouden anders altyd. Leg. van St. Dominicus 1478. fol. 143. d. *eene vrouwe die hem wt die fonte* hief. Der Sielen Troeſt 1484. fol. 6. a. *doe* hief *ſe haer handen te Gode.* Vert. van Boëtius 1485. fol. 4. d. *als ſon haer hooft wat hogher* verhief. De Reder. van Loo 1539. *want zy haer* verhieven. *enz.* In den Bybel 1477. (waarin de Pſalmen niet gevonden worden) lees ik Ezechiel XXXI. 10. *om dat hi* verheven *is in hoecheden* — en, *om dat ſine herte* verheven *is.* de Onzen hebben daar beide *verheven* en *verhief:* datmen altyd behoorde te volgen.

ŷ. 961. NU LEVENZE ENTLYK RAET) *Raet leeven* vindenwe ook beneden XV. 763. in G. v. Aemſtel *Act.* V.

Myn moeder leerde my, dat ick geen' raet zou leven
Met vyanden, waer van men 't arghſte moet vermoen.

in Virgil. p. 250. *en* leeft raet *met de wonden in het hooge Albunea.* J. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 24. *David kon niet vergeten, hoe hy met zynen ouden vrient in zoetheit heimelyk plag* raet *te* leven. hy ziet op Pſ. LV. 15. doch daar gebruikten onze Vertaalers het gewoone *raad pleegen.* B. Vollenhove, Broedermoord *Act.* III. *ſc.* 2. leeft *met my ſlechts* raadt. Fr. v. Hoogſtr. B. P. III. 4. p. 195. leeft *eens* raed *met uw gemoed.* J. van Broekhuizen, Poëzy p. 3.

Waarom dan zonder oirzaak
Neemt gy den hemel en de ſtarren tot uw voorſpraak
En leeft *met brommen* raad?

ŷ. 1048. EN AF TE WISSCHEN VAN DE KAEKEN) dit is goed, en beter dan Moonen ſchryft, H. Herdersz. p. 28.

— — wiſch af *de traenen* OP *zyn wangen.*

ja ook beter dan Vondel zelf ſchryft boven B. V. ŷ. 391. *die* —

De donkre wolken AEN *'t geweſt der lucht* verdryft.

wy weeten wel hoe dit verdeedigd kan worden, t. w. door middel van een *Ellipſis*, als *de traanen*, LEGGENDE *op zyn wangen.* doch wy houden het ander veel beter en krachtiger. Zeer wel ſchryft ook J. Vollenhove Heerl. der Rechtv. p. 35. *uitgewiſcht* UIT (niet IN) *het boek des levens.* Zie wat wy breeder van *Redden* IN, voor UIT, *elende*, aangetekend hebben B. I. ŷ. 894.

ŷ. 1095. HEIND EN VERDER) *Heind* is, *nabj.* in Palamedes: *Toen*

Digitized by Google

Toen zy wel eer, van heind *en* veer,
Geſchencken aen hem brogten.

Hooft in Velzen *Act.* II. *ſc.* 3. — *ghy ziet om* heind *en* veer,
Wat nemen, in dit landt, de zaaken voor een' keer.

en *Act.* IV. *ſc.* 7. — — *waar is hy?* heind *of* veer?

W. van Heemskerk, Huw. van J. Timmers en M. Zonnemans:

Elk bakergraag, verkleumt door 't grillig weer,
Vliegt, als de vlieg, nu heinde by, *dan* veer,
Valt vaak verzengt, door 't vierig zwermen, neer,
Zoo mak als lammers.

Suffridus Sixtinus, Raad des Landgraaven van Heſſen, Eerlied op El. Herckmans Lof der Zeevaart:

Of 't ſpitſe van haer ſpeer
In 't water heynd *en* veer
Van 't ſchip ſpeelt —

Jan Starter, Frieſche Luſthof p. 125.

Dan al hoe wel ſy haer nu veynſt
Datſe niet eens om haer Harder en peynſt,
Ben ick heur alder heynſt.

Joan Blaſius, Dubbel en Enkkel *Act.* V. *ſc.* 1.

En ik vind myn meeſter noch om hent *noch* om veer.

G. Brandt in De Ruiter B. XV. p. 864. *zonder eenige vyanden om* heind *of van* verre *te zien.* Hooft in den 94 Brief: *Het geluk ſchynt meeſtendeels aan 's Koninx perſoon gebonden: te meer, dewyl 't ongeluk niet nader als aan zyn paart heeft konnen komen. maar* heinde by *koſt niet.* In al deeze plaatſen, uitgezonderd de laatſte van Hooft, en die van Starter, vindtmen *heind* en *ver*, als twee tegengeſtelde zaaken, by-eengevoegd. hierom kwam 't my eerſt vreemd voor, dat ik *heind* ook gepaard zag met *omtrent*, by Fr. Greenwood in zyn Poëzy p. 9.

En gy, ô nachtegaal, die heinde *en hier* omtrent
De kroon ſpant — J. Blaſius, alsb. *Act.* II. *ſc.* 2.
Ik quam van al myn leeven hier hent *nochte* by.

en zeker, lang daarna viel my eerſt in, dat dit het zelfde is, 't welk we noch dagelyks, hoewel gebrekkelyk, hooren zeggen, *hy is hier hen noch omtrent* (voor *heind* of *heinde*) d. i. *by* noch *omtrent*.

¥. 1159. WIE ROOM EN MELK LUST) moeſt zyn *Wien*; en ik zou zeggen dat Vondel zo geſchreeven hadt, indien we elders niet aan-

gemerkt hadden, dat hy ook andere *Onperſoonelyke* Werkwoorden, gebruikt als *Perſoonelyken*: zie onze Aantek. B. II. ŷ. 154. en B. IV. ŷ. 327. Noch vindenwe op een zonderlinge wyze by onzen Dichter, Opdragt van Koning David Herſtelt: *het* LUSTE *Plutarchus*, DE DOORZICHTIGE *zedekenner*, *en* UITNEEMENDE *Zedeverwer*, *beknapt deze ſtof te behandelen*: daar mede noodzaakelyk diende te ſtaan, *den doorzichtigen* — en *uitneemenden*. Ik weet niet dat *Luſten*, met betrekking op ſpyze of dranк, in dit werk elders voorkomt: maar, voor *believen* of *behaagen*, dikwils, en altyd *Onperſoonelyk*, MY *luſt*; niet, IK *luſt*. De gemeene man zegt wel, van eeten of drinken, IK luſt *dat wel*; of, IK luſt *dat niet*. doch dit ſtryдt met de beſchaafdheid der zeden doorgaands, met die der taale altyd. beter ſchreef Aldegonde, Byencorf II. 19. *in ſomma*, *het ſal met hem zyn*; *Herteken wat* begheert GHY? *Mondeken wat* luſt u?

ŷ. 1184. AL STAET MYN LICHAEM STYF VAN BORSTLEN; NOCH IS 'T GALIK) de meening van Polyfeem, of liever van Vondel die hem zo doet ſpreeken, is zekerlyk, zo ik niet miſſe, *nochtans is myn lichaem wel te trouwen*, *en waardig van eene vrouw omhelsd te worden*. want *galik*, by verkorting voor *gadelyk*, komt van *Gaaden*, waarvoor ook *Gaaien* gezeid wordt; het welk, in vollen nadruk zegt, het Vereenen en Saamenvoegen van Gelyke, Overeenkomende en onderling Behaagelyke dingen. en dierhalve wordt het zeer voegelyk overgebragt tot het Huwelyk, in het welke deeze hoedanigheden vereischt worden, gelykwe ook aangeroerd hebben B. XI. ŷ. 5. hiervan de naamen *Gade* en *Ega*; en, van Vogelen ſpreekende, *Gaaiken*. hiervan ook *Vergaderen*, dikwils, volgens het aangemerkte B. VI. ŷ. 580. genomen, niet alleen voor wettig *Trouwen*, maar ook voor onwettig *Byſlaapen*. en zo wy de gedachten van Polyfeem aan deeze laatſte betekenis wilden bepaalen; wy zouden zekerlyk het Karakter van dien ruigen minnaar niet te kort doen. hiervan, voor 't laatſte, *Gaading*; 't welk in ſlaauwer betekenis aanduidt iets daarmen zin in heeft, daarmen 't oog op laat vallen: G. van Loon, Ned. Hiſtoripenn. I. deel p. 20. *uyt wantrouwe en vreeze*, *dat die plaats zyne* gading *was*: d. i. dat hy 't op die plaats gemunt hadt. Nadrukkelyker zegt het, met opzigt op *Trouwen*, een Perſoon, die ons wel zou gelyken, met ons overeenkomen, die ons daarom behaagt, en met den welken wy, om die zelfde reden, wenſchen vereend te worden. hoor

wat

Digitized by Google

wat *Symen sonder Soeticheyt* zegt by Brederode:

En alsoo ghemeenelycken uyt Bruyloften, Bruyloften komen,
Soo heb ick myn gangh vryelyck hier enomen,
Om te sien of ick myn gaeyingh *hier oock vinden sou.*

d. i. eene, die my wel zou *gelyken*. Dat de betekenis van *Gelyken* in het woord *Gaaden* ligt, blykt ons alleen genoegsaam uit *Gadeloos*, of *Weêrgaloos* (*Onweêrgâloos*, zegt op een barbaarische wyze Pieter van Geleyn, Sipier van zich zelven *Act.* I. *sc.* 3. — *een schat, die* onweêrgâloos *was*) *Gadeloos* is *zonder gade*: A. Kar. van Zjermez in Eduard *Act.* III. *sc.* 3. — *uw schoonheid sonder gade*. dat is, die *haars gelyk* niet heeft. Gadeloos, *cui nullus par*; kwaalyk leestmen by den Hr. Ten Kate II. deel p. 184. *cui nullus impar*, welke verzinning wy niet wyten aan 't verstand, maar aan de hand des Schryvers. *Galik*, in 't kort, is *Behaagelyk*. J. H. Krul, Droge Gosen ỳ. 62.

Neen, Moer, die wil ick niet: isse ryck, sy is ongalick.

daar *ryk* en *ongalick* tegeneen staan, als hier *styf van borstelen* en *galik*. Huygens, Sneldicht XXII. 101.

Hoe spreeckt Andries soo qualick
Van wie hy siet of kent,
Hy selver soo ongalick,
Soo deughdeloosen Vent?

Galik is ook *gemakkelyk*, *rekkelyk*, *toegeevende*, enz. betekenissen, die zeer na verknocht zyn met *gelyken*, *behaagen*, *vereenen*, enz. Hooft Ned. Hist. B. VII. p. 288. *waar door men verhoopte 't werk* gaalyker *te beleyden*. Roemer Visscher Zinnep. III. 50. *een schuym-spaen is een* galick *ende bequaem instrument*. Spiegel, Hertspiegel B. II. ỳ. 61.

Denkt, moestmen nu 't gebruyck van schrift en spreken derven,
Onghalyk *ongheryf, schynt, zouden wy verwerven.*

doch als 't op *Menschen* wordt toegepast, zo zal 't beter sluiten op de gemelde betekenissen. Visscher noch eens I. 16. vertoont ons een *Heugel*, met dit Opschrift, GALICK *en* MEEWARIGH, als een Zinnebeeld *van een* goedigh reckelyck mensch, *die hem laet ghebruycken, en waerdigh is om ghebruyckt te worden in alle saken, diemen juyst niet na de uyterste strengheydt van Justicie, maer na de goede billicheydt (vermengt met reden) moet decideren*. J. Zoet, Poëzy p. 61.

Wie zoete rust, en vreede, mind,
Een gruuwel in de onkuicheid vind,
En nooit ongaalyk *poogt te zyn.*

J. No-

J. Noſeman, Beroyde Student:

Heer, Man, hoe ongalyck *komje altydt t' huys!*

Zie Kiliaen, en den Hr. Ten Kate op gemelde plaats.

℣. 1197. WANT IK VERNEDER MY VOOR U ALLEEN IN 'T STOF) *In 't ſtof* heeft verſcheidene betekeniſſen; een eigelyke, meer oneigelyken. Onder deezen, ook, en wel voornaamelyk, die van eene *Vrywillige en allerdiepſte vernedering;* van de welke alleen wy hier kortelyk iets zullen melden. Het grootſte bewys van Vernedering is, datmen zich voor iemand *ter aarde* werpt. voor welk *ter aarde* men veel nadrukkelyker zegt, *in 't ſtof.* niet zo zeer, omdat 'er doorgaands, of liever altyd, meer of minder *ſtof* op de *aarde*, of op den *vloer*, ligt; ſchoon het ook daarom kan gezeid worden: maar inzonderheid, omdat *Stof* het geringſte en nietigſte is van alles wat 'er is; en datmen dierhalve zich, door zich *in het ſtof* te werpen, vernedert tot het allerdiepſte, en gelyk ſtelt met het allergeringſte. Duidelyk zienwe dit in de woorden van Vondel:

Want ik verneder my voor u alleen in 't ſtof.

zo zegt hy ook in de Beſpiegelingen B. IV. p. 144.

Wie kan zich dan te laegh voor zynen ſtoel verneêren,
En, kruipende in het ſtof, *dees hooghſte Majeſteit*
Opdraegen het volop van prys en dankbaerheit?

daar *in het ſtof*, zoveel is als *op het* LAAGSTE, ſtaande tegenover de HOOGSTE *Majeſteit.* Hierop zag ik mede, toen ik in Arzaſes *Act.* III. *ſc.* 2. Arſinoë zeggen deed:

Moet ik uw knien ook noch omhelzen in het ſtof?

weinig denkende dat de onkunde deeze woorden, *in het ſtof*, zou genomen hebben tot eene ſtoffe haarer bedilzucht; alsof ik, dit ſchryvende, niet dacht dat Arſinoë het moeſt zeggen, *ſtaande in de Hofzaal.* Of de Hofzaal van Varanes dien dag *geſtofd* was, weet ik niet. dit weet ik, dat de verſtandige Jac. Revius, de Koningin Eſther (ſchoon 'er in de *Zaal*, daar zy den Koning en Haman ter maaltyd onthaalde, waarſchynelyk zo weinig *ſtof* op den vloer zal gelegen hebben, als in de *Hofzaal* van Varanes) terwyl zy *aan de voeten* van haaren Gemaal nederknielde, en hy haar reeds bevolen hadt *op te ſtaan*, aldus ſpreeken doet, in zyn Treurſpel van Haman *Act.* V.

Ach! laet my INDEN STOF, *die* ſtof *en aſſche bin.*

zo zegt ook Alexius tot den *knielenden* Andronikus, by J. Cos, Rampz.

Argh-

Digitized by Google

Arghliſtigheit *Act.* II. *ſc.* 3. — *rys op van* uit het ſtof.
Ten minſte, die geen *ſtof* in de oogen heeft, ziet, dat *in het ſtof* eenvoudig verklaard kan worden met *op*, of *langs*, *de aarde*: gelyk Arſinoë zelve deeze ſpreekwyzen verwiſſelt, zeggende *Act.* V. *ſc.* 6.

Ik kruip voor uw gezigt, gelyk een worm, langs de aard.

daarze mede *in het ſtof* hadt konnen zeggen. want ook in andere betekeniſſen worden deeze uitdrukkingen onverſchillig gebruikt. zo zegt Vondel in de Aenleid. ter Ned. Dichtkunſt, dat ſommige Dichters IN 'T STOF *kruipen*; maar Pels, ſpreekende van de zelfden, of diergelyken, in Horat. Dichtk. ŷ. 38. zegt, datze, *gelyk een ſlak* LANGS DE AARD *kruipen*. zie ook Ernſt. en Boert. Mengelſtoffen V. deel p. 6. enz.

ŷ. 1227. SIMETIS ZOON AEN 'T KNIELEN) een jammerlyk Rymwoord, om te ſluiten op den volgenden regel:

En badt in 't rennen, want hy lichte zyne hielen.

hoe *knielen* met *rennen*, en *zyn hielen lichten*, kan ſaamengaan, begryp ik niet. De volgende vaarzen 1229. en 30.

O Galatee, ik bidde ay helpme, ô ouders mee.
Verleenme dat ik ſterve en zinke in uwe zee.

zouden de rechte meening en bede van Acis, die niet om de dood wenſchte, en liever noch wat met zyn beminde geleefd zou hebben, op de volgende wyze ruim zo wel uitdrukken:

O Galatea helpme! ô ouders hoort myn beê!
Ontvangt my ſtervende in den ſchoot van uwe zee!

ŷ. 1310. MET ZOOL NOCH PLANT) beide deeze woorden betekenen het onderſte van den voet, waarmeê men, in 't gaan, den grond raakt. De Hr. van Noordwyk, Voorr. op M. Stoke ŷ. 346.

Die nu in ſuni ſpoir derf ſetten zynen plant.

Lucas Zaſius, voor eene eeuw Rector der Schoole te Woerden, in de Borgherlycke Huyshoudingh *Act.* III. *ſc.* 5.

Gheen ſchadelicker tuygh, ick bid ghelooves myn,
Dan de voet-ſolen *van de dorpel-maeghden zyn.*

zie onze Aantekening, boven B. VII. ŷ. 794. Maar *zool* is ook dat geene, waarmede men 't onderſte van den voet wapent, om zich in 't gaan niet te deeren: gelyk by ons de *zool* van den ſchoen: C. G. Plemp, der Herdooperen Anſlach op Amſt. ŷ. 540.

Haer voet ſtond als in pek, en op beteerde ſoolen.

Digitized by Google

doch de Ouden, die geen *ſchoenen* hadden, hadden echter *zoolen*. Vondel in Virgil. En. B. VIII. p. 285. *bint de Tyrreenſche* zoolen *aen zyne voeten*: omdat 'er banden en riemen noodig waaren, tot het vaſtmaaken der zelven: en daarvan *zoolriem*: Hoogvliet, Feeſtd. B. II. p. 49.

En haare zoolriem *knelt den dikken voet en teen.*

voor *zool*, zegt hy, gelyk Zaſius, ook, *voetzool*, B. III. p. 112.

— — *niemant kan, berooft van Pallas kunſt,*
Een voetzool *maaken.* — —

ſchoenzool, zegt Gov. Bidlo, Brieven der Gemart. Apoſtelen p. 10.

Een hemel geeft gebood myn ſchoenzool *aan te binden.*

by de Latynen ook *ſolea* geheeten. Horatius *Lib.* II. *Sat.* 10. *& ſoleas poſcit*: het welk ik p. 99. vertaalde, *toen eiſchte hy zyne* muilen. dit ſcheen my toen verſtaanclyker: doch ik zou alzo wel *zoolen*, of *voetzoolen*, of *pantoffels* geſchreeven hebben. want *pantoffel* is, volgens Kiliaen *zool*, of, gelyk hy ſchryft, *ſole*. Varro geloofde, *de L. Lat. Lib. IV.* dat de Aarde *ſolum* genoemd is (t. w. in 't Latyn) omdatze met de *zool* der voeten betreeden wordt.

VEERTIENDE BOEK.

v. 2. DELFDE IN 'T GRAF) men zegt niet wel, *Delven*, *Delfde*, *Gedelfd*: ſchoon ik dit laatſte ook vind by J. Six van Chand. p. 96.

Met ſpaden en houweel gedelft.

maar DOLF, GEDOLVEN. Melis Stoke in Ada *v.* 421.

Muert ſo diemen hem ontdolve *Den weeh* —

Hooft, Ned. Hiſt. B. VII. p. 301: *waar de Spaanſchen een myn ofte loopgraaf* dolven. R. Viſcher, Zinnep. II. 22. *daer ſilver en goudt uyt de aerde wordt* ghedolven. Zie ook zelfs in dit Werk B. IV. *v.* 423. 1028. XI. 868. XV. 485. ENZ.

v. 26. IK SCHAEME U MYN GEBEEN — OP TE HAELEN) hier is *my* vergeeten: *Ik ſchaeme my, u myn g. o.* want men zegt niet alleen *ſchaamen*, maar, *zich ſchaamen*. Doch de misſlag is zo groot niet

niet als hy ſchynt; en beſtaat, geloof ik, alleen in de Spelling. Vondel ſchryft doorgaands *heiloos*, *zieloos*, enz. voor *heilloos*, *zielloos*, zie de Aantek. B. VI. ŷ. 124. op de zelfde wyze ſchryft hy hier, *ik ſchaeme*, voor *ik ſchaemme*. ten minſte, het kan op die wyze, en op geene andere, verdedigd worden.

ŷ. 27. SCHIMPIGH SMAELEN OP MYN —) ik zie met verwondering by Kiliaen, dat hy *Smaelen* afleidt van *Smal*, by hem ook *Smael*. SMALE *ſteden*, zyn by hem, *civitates minores*, Kleine *ſteden*. SMALEN *op yemanden*, verraalt hy, *detrahere alicui*, *derogare*: dat wel overeenkomt met de ruime betekenis dier ſpreekwyze; doch niet in dien zin als hy 't neemt. want *Smalen*, van *Smal*, zou moeten betekenen, *Smal maaken*. het welkmen zou konnen neemen als *Verkleinen*, dikwils gebruikt voor *verongelyken*. Deeze verklaaring en afleiding van *Smaalen*, kan geenszins beſtaan. Vooreerſt komt van *Smal*, volgens een' onwankelbaaren grond onzer taale, het vrouwelyke *Smalle*, en het Werkwoord *Smallen*, *verſmallen*. Ten anderen, indien *Smalen*, hier was afgeleid van *Smal*; zoumen wederom, volgens eenen anderen grond, die mede vaſt ſtaat, moeten zeggen, *Iemand* (geenszins *OP iemand*) *ſmaalen*. Enz. Plantyn, die van grooten dienſt is, vooral daar Kiliaen mistaſt, ſtrekt ons hier een' zekerer leidsman, ſchryvende dat *Smaden* (ook hier heeft Kiliaen kwaalyk *Smaden* en *Smadden*) het zelfde woord is met *Smaeyen* en *Smalen*; terwyl hy in *Smal*, volgens 't geene wy boven zeiden, de *l* altyd verdubbelt, *Smalle*, *Smalligheid*, *Smallen*, enz. En zeker *Smaalen* is niet anders dan *Smaadelyk ſpreeken*: waarom ook Jan Zoet voor *Smaalen op iemand*, zeide, *Smaaden op* — in Olimpia, *Act.* II. *ſc.* 1.

— — — *dat hy niet meer ſal* ſmaaden
OP mannelick bedryf, en ridderlycke daden.

Maar, zal licht iemand vraagen, langs wat weg is *Smaaden* in *ſmaalen*, of *Smaalen* in *ſmaaden*, veranderd? dees weg is met geen hammei geſlooten. Het Zelfſtandige *Smaad* toont ons, dat *Smaaden* ouder is dan *Smaalen*. Onze eige Aantek. B. IX. ŷ. 279. leert ons, dat het *Frequentativum* van *Smaaden*, is *Smaadelen*. En eindelyk de verkorting van *Smaadelyk* tot *Smaalyk*, of *Smalik*, gelyk ook by Plantyn te vinden is, overtuigt ons, dat *Smaalen*, eene verkorting is van *Smaadelen*. Al het welke beveſtigd wordt zelfs door de gewoone betekenis van *Smaalen*, zynde een *gedurig ſmaaden*.

Digitized by Google

ŷ. 39. UIT 'S HEMELS HELDRE PLEKKEN) Hooft in Velzen II.

Des ik myn hielen licht, beſlooten te vertrekken
Van den vervloekten grondt, om 's hemels heldre plekken.
Te winnen. ——

Poot p. 120. *En als gy dan eens hebt volſtreen,*
Voere u een Engel van beneen,
Naer 's hemels heldre plekken,
Om Gode een luſt te ſtrekken.

ŷ. 43. EEN GODT ALS GY ZYT WAERDIGH, EER GY) behoorde te zyn, —— —— *een godt, als gy,* IS *waerdigh,*
Eer HY *het iemant verght, gevryt te worden* ——

ŷ. 60. EN MITS ZY DIEZE MINT) voor *mits*, lees *ſchoon*; en voor *dieze*, lees *dienze*, t. w. Glaukus. zie hier de plaats, gelykze behoorde te weezen:

En SCHOON *zy*, dienze *mint*, *niet deeren kan noch ſchaden,*
Noch wou beledigen, bleefze ECHTER *gram uit nyt.*

't Is aanmerkelyk, datmen *die*, voor *dien*, ten tweedenmaale ontmoet ŷ. 94. *En* BLOOTEN buik, DIE *zy vooruitſteekt* ——
en ten derdenmaale ŷ. 158. —— DEN *gonden* tak
Van Prozerpyn, DIE *hy op haer begeerte brak.*
dat by de Ouden meermaalen voorkomt, die in dit betrekkelyke Voornaamwoord het Manl. geſlacht, anders wel waargenomen, dikwils niet uitdrukken.

ŷ. 85. OF VINT HAER EECHENIS VAN HONDEN DICHT BEZET) het is *Scylla*, van wie hier geſproken wordt. van de zelfde zegt Antonides, Yſtroom B. III. p. 72.

Hoe dierlyk Scille vlucht, en ommeziet nae 't ſtrant,
Om d'eechenis van zeeghedrochten aengerant.

en Joh. de Brune, *Emblem.* p. 3. *wiens* engeniſſen *geduerig, van een deel verwoede honden, aengebaſt en gebeten werden.* by Kiliaen vindtmen *egheniſſe, engheniſſe*, en *ingheniſſe*. dit laatſte vooral toont ons dat het onze 't zelfde is met het Latynſche *inguen:* welk woord Ovidius zelf hier gebruikt van Scylla, even gelyk zyn vertaaler, want zo zegt hy ŷ. 60. *Cum ſua fœdari latrantibus* INGUINA *monſtris*
Adſpicit —— et Lib. III. Pont. Eleg. I. ŷ. 122.
Scyl-

Digitized by Google

Scyllave, *que Siculas* INGUINE *terret aquas.*

David van Mauden, Bedieninghe der Anatomien 1583. B. I. c. 5. *alſo ſult ghy leeren hoe veel des Omentums* [Lieſe] *ſomtijts af ryſen mach tot d'*INGUINA *oft* eghenisſen *ende ſcrotum*, enz.

ŷ. 143. DER OUDE STRANTSIBILLE) waarvoorwe leezen ŷ. 176. *Strantwaerzegſter.* Antonides, Yſtr. B. IV. p. 117.

Hier zweeg de Poëters en Waterprofetin.

die hy p. 119. noemt *Zeeſibil.* Poot, Mengeldichten p. 339.

Hier valt naer geenen koers te giſſen:
Eneas hoeft geen Strantſibil.

ŷ. 207. DE TYT ZAL ZULX MY SCHENNEN DAT NIEMANT) *Zulks* heeft hier, en meermaalen, de betekenis van *zo zeer, adeè.* Vondel boven B. IV. ŷ. 278.

Dees dochter groeide allengs in ſchoonheit, ryk van lof,
En ZULX DAT *zy hier door de moeder overtrof.*

zie ook VIII. 237. 245. X. 791. enz. Hooft, Nederl. Hiſt. p. 1006. *maar zy vonden de aarde* ZULX *doorreeghen met hout*, DAT *de ſchup, ſtromplende telken maale, geenen gang maaken kon.* Geer. Brandt, Leven van de Ruiter B. I. p. 15. *De Ruiter ſtelde zich, hoewel maar een kleen koopvaardyſchip voerende,* ZULX *ter weer,* DAT *d'ander by hem zonk.* Joh. Vollenhove, Heerlykheit der Rechtv. p. 31. *al heeten de Koningen meeſt groot en heerlyk, ja* ZULX DAT *door Koninklyke Heerlykheit de grootſte wort uitgedruk.*

ŷ. 215. LANG ERVAREN) voor *Ervaaren*, zeimen vanouds ook *Vervaaren.* beide is 't te vinden by Plantyn en Kiliaen. R. Viſſcher, Zinnep. III. 6. *oude* vervaren *doctoren.* W. Silvius, Navigatien in Turckyen 1576. B. I. c. 2. *een ſeer gheleert ende* vervaren *edelman, ende van ſonderlinghe experientie.* P. Beelaert, Leven van K. Kaerle 1570. B. III. fol. 78. d. *den ſeer vromen ende* vervaren *Capiteyn Jan d'Urbin.* Sebaſtiaen Franck, Chronica der Keyſers 1583. fol. 83. a. *wanneer alle Berghen Meel waren, alsmen ſeyt, en de* vervaringe *geleert heeft.* De zelfde begint zyne Pauſelyke Cronijcke aldus: *Petrus wordt vande Cronijcken voor den eerſten Paus te Romen getelt, ende dat Pausdom op de ſpreucke Matth.* 16. Ghy zijt Petrus, enz. *ghegront ende gheſticht. Oft deſen ſtroyen gront voor de vyerighe waerheyt mach-*

beſtaen, vraecht Danielem ende Paulum raet daerom, ende eensdeels de vervaringe, *enz.* De Rederykers van Shertogenboſſche 1561.

Geometria hupſch en vervaren,
Eertyts beſt bekent den Egiptenaren.

't Marien Kransken van Bruſſel 1561.

Eneas, ſachtmoedigh en vervaren. *Enz.*

ŷ. 218. DIEN HY ZOO SCHICHTIGH VANT) voor *vont*, om het Rym. J. van Paffenrode, Wapenſtryd tuſſchen Ajax en Ulyſſ. ŷ. 88.

Daar ik hem als een dood, heel bleek, en bevend vant.

D. Jonktys, Twiſtgeſpr. ŷ. 1487.

Wie, voor Syringâs lyf, zynn arm vol pyppen vandt.

dit is verouderd, en nu niet meerder te volgen.

ŷ. 227. MET HELT ENEAS DAN ULISSES) de taal eiſchte, *dan* MET *Ulyſſes*. Vondel zegt:

—— vaere ik niet veel liever door de vloeden
Met helt Eneas dan Ulyſſes. ——

waarin zekerlyk dubbelzinnig is, of men verſtaan moet, *Vaere IK niet* LIEVER *met Eneas*, DAN *ULISSES met Eneas vaert:* Of, *Vaere ik niet* LIEVER *MET ENEAS*, DAN *ik vaere MET ULISSES*. de Dichter meende het laatſte; doch het eerſte is uit de woorden al zo wel te verſtaan. Het uitlaaten der Voorzetſels, t. w. voor een *tweede* Naamwoord, is vry gemeen, en dikwils eene oorzaak van dubbelzinnigheid. zie daarvan een voorbeeld uit G. Brandt aangehaald boven VIII. 1045. en hier noch één ſtaaltje uit het Twiſtgeſpr. van Jonkt. ŷ. 94.

Gelyk die 't vluchtig wild door boſſen, doren, hagen,
Met pynelyken ren, een ruymen tyd bejagen,
Genieten MEERDER *luſts uyt 't loopen* dan de vangſt.

hy meende, dat de Jaagers meer luſts genieten *UIT het loopen*, dan *UIT de vangſt:* doch de woorden, natuurlykſt opgenomen, zeggen, dat de JAAGER meer luſt geniet uit het loopen, dan de VANGST, t. w. luſt geniet uit het loopen.

ŷ. 239. IK ZWYMDE OM UW GEVAEREN) de Dichter verkieſt hier *zwymde*, ſchoon het vaars ook *zweem* hadt konnen lyden; en hy zelf 't laatſte verkieſt voor zyn' vertaalden Virgilius in Onrym: *die —— van moederlycke beweegheniſſe* bezweem. en hiermede komt overeen alles

Digitized by Google

alles wat ik van tyd tot tyd uit anderen byeengebragt hebbe. J. Struys, Styrus en Ariame *Act.* II.

Hy had de vrou haer gunſt, ſy minde hem ſoo krachtigh,
Dat, quam hy daeglycks niet, ſy ſweem of bleef aemachtigh.

H. F. Waterloos, Davids Zeegeſangh over Saul:

Myn nootklagt klonk myn Schepper niet in 't oor,
Of 't groot heelal bezweem, en beefde 'er voor.

D. Jonktys, Roſelyns Oochjes XXI.

Hy ſagſ', en ſwêem; *en deckte ſyn gelaet*
Flux met een wolck-gewaed.

T. Arends, Poëzy p. 12. *Zoo zwym ik..... en het* zweem.
J. Six van Chand. p. 52. *Al wat de peer en appel droegh,*
Als kars en beſieſtam, ſweem *vroegh.*

J. Oudaen in Konradyn *Act.* III.

Tot dat ze zweem *door druk, en neerzeeg* ——

Van dit *Imperf.* ZWEEM, komt, volgens den regel, het Deelwoord GEZWEEMEN; het welkwe, met het Voorvoegſel *be*, vinden by Henrick Bruno, Lyck-klacht op den Adm. M. H. Tromp:

Sy zyn bezwemen *op dit Lyck.*

maar van ZWYMDE, gelyk Vondel zegt, komt GEZWYMD: Willem den Elger, Bruiloftsdichten p. 163.

Gezwymd *door blydſchap en geſmolten in geneugd.*

De Hr. Ten Kate, het gebruik volgende, ſtelt dan niet kwaalyk, I. deel p. 554. dat *Bezwymen*, niet alleen van de Tweede, maar ook met de Eerſte Claſſe zy. doch 't enkele *Zwymen* ſtelt hy II. deel p. 577. alleen van de Tweede te zyn, *Zwymen*, *Zweem*, *Gezweemen*. hierin volgt hy minder 't gebruik, dan de eigenſchap des Woords, ende der Taale. Wy, die ons nergens aan een onregelmaatig Gebruik vasthouden, konnen deeze onderſcheiding niet goedkeuren, en oordeelen daarom, dat, in *Bezwymen* zowel als in *Zwymen*, de merkletter des Verleeden tyds is de dubbele EE; eene eigenſchap van alle Werkwoorden die in den Tegenwoordigen tyd hebben de dubbele IJ: alle en uitgezonderd die gevormd zyn van een Naamwoord, als van KRYG. (oorlog) *Krygen*, *krygde*, *gekrygd:* van VRY, *Vryden*, *vrydde*, *gevryd:* van BLY, *Verblyden*, *verblydde*, *verblyd:* van NYD, *Benyden*, *benydde*, *benyd:* enz. doch niet van STRYD, *Stryden*, *ſtrydde*, *geſtryd*; maar, *ſtreed*, *geſtreeden*, omdat hier het Werkwoord ouder is dan het Naamwoord; zie watwe in diergelyk eene gelegenheid gezeid hebben van

Graa-

Graaven en *Treeden*, pag. 63. Men luiſtere dan hier niet naar Sewel, die in zyne Spraakk. p. 166. ſchryft: *ik* Zwym, *ik* ZWEEM, *doch de Onvolm. Verl. Tyd is* BEZWYMD. ten minſte hadt hy *Gezwymd* dienen te ſchryven: doch hy zag niet op eene letter, gelyk we ook elders aanmerkten, dat hy *nodigde* maakte van *nooden:* zie B. X. ŷ. 780.

ŷ. 281. 'K VERBEELTME IN DEZEN NOOT NIET ANDERS IN) moeſt noodzaakelyk zyn, *Ik beeltme* —, of anders kan 't laatſte *in* zyne plaats niet wel behouden: want men zegt, *ik* BEELD *my* IN: of *ik* VERBEELD *my:* geenszins, *ik* VERBEELD *my* IN. zie echter diergelyke voorbeelden meer, hieronder by ŷ. 974.

ŷ. 296. DIE MET ZYN VOLK IN ZEE GING STREEVEN DOOR DE BAREN) J. Bodecheer Benningh, Geruſte Eenſaemheyd ŷ. 125.

W'erd jemand in de ZEE *geſlingert* door de BAEREN.

onze Dichter noch eens hier ŷ. 580. — *hoe veele zeegevaeren*
Men in de *wilde* ZEE *moet uitſtaen* op de BAREN.

ŷ. 304. DE DAGERAET BRAK AEN) zie watwe van dit *Aanbreeken* zeiden, in 't ſlot der Aantek. B. II. ŷ. 490. Wy weezen u herwaarts; doch hebben 'er nu niets byzonders bytevoegen, omdat de afleiding van *Brechen*, d. i. ſchynen, lichten, daar voorgeſteld, redenen heeft zowel tegen als voor. ons beſtek lydt niet, met dit onderzoek, hier van weinig nut, veel papiers te vullen. Zie ondertuſſchen, omtrent *Brechen*, het *Gloſſ. Teutonicum* van den Hr. Schilterus, by BERACHT.

ŷ. 330. ONS SCHIP AEN 'T EILANT VAST GEMAERT) *Maaren*, of, gelyk de Ouden ſchreeven, *Meeren*, is, *een bekend Binnelandsvaarders konſtwoord, en beteekend een ſchip aan de kaai met een touw beleggen, dat is vaſtmaaken, waar van een* meertouw, *daar men mee meerd:* enz. het zyn de woorden van Winſchoten in zynen Zeeman. Vondel in Virgilius p. 251. *toen Laomedons jeughdige manſchap de vloot aen den grazigen oever* maerde. en hieronder ŷ. 591.

Men bint het ſchip los, hier gemaert *aen groene klippen.*

Hoogvliet, Feeſtd. B. IV. p. 130.

Daar maarde *men het ſchip aan eenen eiken paal.*

El. Herckmans, der Zee-vaert Lof B. I. ŷ. 443.

Stracks klimtme buyten boort, en ſleypt de ſchuyt om hooge,

Of

Digitized by Google

Of meertſe *aen een boom* ——

Peeter Heyns inden naem van P. de Ronſard, aan den Hr. van Arſeville, op zyne Turckſche Navigatie of Reyſe 1576.

Want van daer zyt ghy nae Hiſpanien ghekeert ras;
En wel ſoo ſnel als Phoebus omwent zynen wagben,
Syn daer nae u ſchepen int wilde Irlandt ghemeert *ras.*

maar de Ouden *meerden* het ſchip ook aan het *anker*. A. Bijns B. II.

Meert *ghy u ſchip aen deſen* ANCKERE.

de Vert. van Boëtius 1485. fol. 50. b. *wat ſoudiſtu in ſulc eenen tempeeſte dijn ſchip aen eenen alleenen* ANKER meeren? Zo zegt ook Antonides in den Yſtroom B. I. p. 27.

Door 't koſtlyk maſtboſch, op zyn ANKERS *hier* gemeert.

voor *op*, zag ik lievet *aan zyn ankers*: vooreerſt, omdat de Ouden zo ſpraken: ten anderen, omdat *Meeren* is *vaſtmaaken*, dat geſchiedt AAN *de ankers*, enz. maar een ſchip *drijft* of *rydt* OP *zyn ankers*. de Konſtwoorden behooren met konſt gebruikt te worden: waarom my ook niet voldoet hetgeenwe noch in dat zelfde Werk leezen B. II. p. 59.

—— —— *tot het ſchip komt voor de paelen* maeren.

want wat is, *het ſchip koms maeren?* of is dat, *komt leggen?* alle anderen gebruiken dit woord anders; en dat het *vaſtmaaken* betekene, zienwe wederom uit deeze plaats van den Vert. van Boët. fol. 57. b. *deſe* ANKER *der welgheſondeerder hope es inden hemel* ghemeert. H. Schim, Kruisfeeſt p. 37. *De Zonden hielt myne oogenleden vaſt,*

De Wellust wiſt me op d'elpe koets te maeren.

Amarer, zeggen de Franſchen: zie *les origines de Mr. Ménage*, enz.

ŷ. 336. GELOT) moeſt zyn, *Geloot*; gelyk onwederſprekelyk beweezen is B. I. ŷ. 695. Voeg by 't geene daar gezeid is, dit dubbele voorbeeld uit de Hiſt. vande Oorloghe tuſſchen dye Romeynen, ende Joden, vertaald uit het Latyn van David Kiberus door Jan Knijf van Vutrecht woonende te Delft 1551. cap. 10. daar, na eene menigvuldige herhaaling der woorden *loten* en *lotinghe*, met eene enkele *t*, endelyk gezeid wordt: *daer nae hebben dye mannen vant eerſte paer* GHELOET, *waer van die een ghedoot is geweeſt van zijn conſoort, ende heeft gekoſen eenen ut deerſte paer die hem heeft gedoot, ende daer nae hebben* GELOET *die int tweede paer waren*, enz. De gemelde Aantek. I. 695. is geſchiedt by gelegenheid van het woord *uitgehoold*, gelyk Vondel wel, maar waarvoor Antonides, De Potter, en andere Nieuwen

Digitized by Google

kwaalyk ſchryven, *uitgehold*: zie dan ook hier noch eenige voorbeelden, ons na het afdrukken dier Aantek. onder 't oog gekomen, ter beveſtiging der waarheid. V. F. Plemp, Ontleeding van Cabrolius p. 24. *het tonghe-been verteemende ſyn breedt* uytgehoolt *deel*, *in 't welcke de tongh ruſt*. J. van Heemskerk, Bat. Arkadia p. 89. *met een kleyn* uytgehoolt *ſchuytjen*. Joan van Arp in Chimon *Act*. III.

— — — — *ô kercker, dien ick breecken*
Moet met dit yſer op, al zyt gy noch ſoo vaſt
In deſe rots gehoolt. — —

Adriaen vanden Bergh in Polidoor *Act*. II.

En hoolt *dees oogen wt die ſyn gheſicht eerſt ſaghen.*

en zo mede *holen*, d. i. *uithoolen*, in den Delfſchen Bybel 1477. Job XIV. 9. *die watere* holen *die ſtene*. zie ook den onberymden Virgilius van onzen Dichter p. 35. en 105. Enz.

¶. 341. DE MAETS GELEIDEN, EN AENQUISPLEN MET DEN STAERT) dit wordt gezeid van *wolven*, *leeuwen*, *en beeren* ¶. 338. zo zegt hy in Lucifer p. 3.

De berghleeuw quiſpelde *hem* aen *met zynen ſtaert.*

Vondel maakt doorgaands een keurelyk gebruik van dit Voorzetſel AAN; plaatſende het zelve op eene zonderlinge wyze aan het hoofd van verſcheidene werkwoorden: dat waardig is wat breeder behandeld, en met eenige voorbeelden opgehelderd te worden. Dit Voorzetſel komt overeen met het Latynſche AD, *Naar*, *Tot*, of *Aan*: doch wordt, aan het hoofd van een Werkwoord, zelden *Aan*, doorgaands *Te*, verduitſcht. Yder gebruikt het in *Aan-ſchouwen*, *Aan-ſpreeken*, *Aan-bidden*, in 't Latyn, *Ad-ſpicere*, *Ad-loqui*, *Ad-orare*: dat is eigelyk, *zien* NAAR, en *ſpreeken*, *bidden* TOT *iemand*: weinigen, in andere woorden. Maar onze voornaamſte Meeſters, op deezen voet voortgaande, plaatſen het voor alle Werkwoorden, aanduidende een werk, dat geſchiedt, met de *Oogen* op iemand gevеſtigd. want het zyn de Oogen, met de welken men *Aanſchouwt*, *Aanziet*; waarvan ook dit voorzetſel volſtandig gebleeven is in *Aangezigt* en *Aanſchyn*: want *tot* dat gedeelte wendtmen zyn oogen, alsmen iemand *Aanſchouwt*. Dit is redelyk klaar, doch was noodig tot nader begrip van het volgende. Voor *Toeknikken*, *Toejuichen*, *Toelagchen* (Latyn: *Adnuere*, *Adclamare*, *Adridere*) zegtmen dan keurelyker, *Aanknikken*, *Aanjuichen*, *Aanlagchen*: zie, van dit laatſte in 't byzonder,

benc-

beneden B. XV. ℣. 274. De volgende voorbeelden zullen dit verder ophelderen. Niemand onzer Dichteren heeft de kracht van dit *Aan* beter begreepen, en 'er zich meer van gediend, dan Vondel. zo zegt hy, IEMAND *Aenschreien*, boven IX. 410. *Aenblikken* VII. 322. en in de Opdr. der Maaghdebr. 't laatste vaars. *Aenkryten* in Edipus p. 45. *Aenhygen* in de Gebroeders p. 14. *Aenpiepen* in Virgilius, aangehaald boven VII. 274. en zo in veele anderen. *Aengrimmen* vindtmen by Antonides, Ystr. p. 92. Orond. en Statira I. 3. Poot p. 408. Zie hier noch verscheiden toonsels uit andere Dichteren. Jac. Revius, Overyss. Dichten p. 202. van een' hond, die

De moede wandelaers aenblaffet *even styf.*

D. Jonktys, Twistgesprek ℣. 2057.

Den krancken loert *hem* aen *met zyn om-staende magen.*

J. de Decker, Lof der Geldzucht p. 126. — *alleen om 't leen*

't Welck jaerlix hun daer voor zoo zoet aenblinckt, *als schoen.*

S. van Hoogstraten, Dier. en Dorothé *Act.* IV. p. 40.

't Gezicht der moorders brande *ons* aan.

Andries Duircant in zyn' Doodt-Schrick:

Het graf dat gaept *u* aen, *en dreygt u te bedelven.*

Barent Fonteyn, Lof der Poëzy ℣. 385.

Den tabbaart, noch de kroon, en lonkt *my zoo niet* aan.

voeg noch by deezen, die onder de Nieuwen Oud zyn, onzen pryssel-lyken Dichter, den Hr. P. Boddaert, Stichtel. Gedichten p. 128.

En schoen de Satan, met zyn helschen stoet,

De dierbre waarheid aan *durft* brullen.

en p. 129. — — — *al 't heilige* aan *te* blaffen.

En wie ziet nu niet, dat *Aenquispelen met den staert*, gelyk Vondel hier spreekt, honderdmaal fraaier zy, dan *Bequispelen met den staert*, gelyk 'er, van een' *Hond*, gesproken wordt in de Geruste Eensaamheyd van J. Bodecheer Benningh, ℣. 100? of *Bequispelstaarten*, gelyk A. Valentyn in Ovidius Almanach of Feestdagen B. IV. p. 229. schryft van een' *Stier?* 't *Kwispelstaarten* is in eenige beesten, en voornaamelyk in *honden*, een bewys van vriendschap en vleiery. *wipstaarten*, zegt hiervoor Severus Alethofilus, Chronomastix ℣. 276.

— — — *laat een Hylax zig niet hooren?*

Wipstaart *hy niet, als hem zyn meester komt te vooren?*

het wordt ook toegeschreeven aan een *Lam* by Bartol. Engelsm. 1485. B. XVIII. c. 3. *en alst* [lam] *sijn moeder gevonden heeft, soe* wepelstertet

met sinen staertken van grooter blyscapen. Zelfs vind ik 't, door eene stoute Overdragt, toegeschreeven aan den *Mensch*, by Emilius Elmeguidi in Persius Schimpd. III. ŷ. 25.

Vergeefs tracht ge uiterlyk 't gemeene volk te vleyen
Met quispelstaarten, *en zoo by de neus te leyen.*

hoewel *kwispelstaarten*, en *by den neus leyen*, zich niet altewel vlyen. *Quispelen* zegt Frans van Hoogstraten, van zeker gedierte, genoemd *Eigen Wil*, Beg. Pelgr. I. 21. p. 138.

En sleept hun ten bederve; ja 't beurt veelen
Dat hun dit dier met quispelen *en streelen*
Verlokt ——

Maar kan ook het *Kwispelstaarten* voegelyk worden toegeschreeven aan een' *Stier*, *Os* of *Koei?* Wy zagen 't by Valentyn, en vinden 't, in de vertaaling van 't zelfde werk, by Hoogvliet p. 121.

De norsse stier, *die 't veldt doet beeven door 't geloei,*
Wordt tam, en kwispelstaart, *en volgt een jonge koei.*

de *Staarten* van dit soort van beesten zyn doorgaands niet alte zinnelyk noch schoon: 't welk aanleiding gegeeven heeft tot het Spreekwoord, dat A. Bijns meer dan eens gebruikt, als B. I.

Een beschoten koe wilder vele beschyten.

en B. II. *Beschoten coeyen die de heel weereldt beschyten.*

dit met oorlof: doch 't zyn de vruchten van zulk *kwispelstaarten.* want, zegt J. van Paffenrode in Hopman Ulrich *Act.* V.

—— *als een koe beschoten is, soo slaatse gemeenlyk met de* staart.

en *kwispelstaarten* is inderdaad niet anders dan *slaan met den staart.* 't Is zeker dat Ovidius daar niet spreekt van *kwispelstaarten.* zo zegt hy ŷ. 103.

Depositâ sequitur taurus feritate juvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.

dat Hoogvliet, met weinig verandering, aldus kost vertaald hebben:

De Stier, die bosch en veldt doet beeven door 't geloei,
Legt zyne norsheidt af, en volgt een jonge koei.

de braave Dichter houde ons deeze vryheid ten goede, en neeme, zo hy ooit zyne hand slaat aan het nader beschaaven dier sierelyke Vertaalinge, deeze aanmerking in bedenken.

ŷ. 423. DIT KERKBEELT ZWYMT NAER HEM) nu zegtmen altyd *zweemen naar iemand.* en zo spreekt ook Vondel B. XIII. ŷ. 1245. doch in 't Rymwoord: —— —— *die ganssch naer Acis* zweemt.

bui-

buiten het Rym weder anders IX. 369.

Dat naer de moeder zwymt — — — Albertus van Vliet op de Uitbreidingen van 't Gebed des Heeren, door verſcheiden Dichters:

Uw zoet, vergalt het ſap, van 't zielverkwikkend rymen,
't Moet al na 't Heidens zwymen,
En vreemt van 't Chriſtendom, enz.

J. Bouckart, Hannibals Nederlaagh *Act.* V.

Want anders wierdt gy wis gedoodt door vaders handt,
Na wie gy niet en zwymt ——

Maar men plag ook te zeggen, *Iemand zweemen*, met uitlaating van het Voorzetſel *N a:* even gelykmen ook zegt, *Iemand*, en *Naer iemand gelyken.* Brederode in 't Moortje *Act.* I.

Dat ſy malkander ſo wel ſwemen.

Hooft in Granida *Act.* I.

Uw' ſtem noch anſchyn zweemt *geen menſchelyk geſlacht.*

♆. 526. BLOOTEN NAEM) d. i. den naam, en anders niets. Aldegonde, R. Byencorf B. II. c. 10. *Bisdommen, die hy* [de Paus] *den eenen ende den anderen uitſchenkt over Jeruſalem ende andere ſteden in Turckyen, daer de Biſſchoppen anders niet van ghenieten, dan een paer hoornen* (zie onze Aantek. B. II. ♆. 295.) *ende een paer hanſchoen, met den* bloten *titel, die haer in een Bulle van ſchaepsvel wel bezegelt ende bewaert is.* De Rederykers van Deynze 1539.

Welcke hope wy, by Petrus rade,
Gheveſt hebben in de bloote *ghenade.*

d. i. genade, *zonder verdienſten.* zie boven B. IX. ♆. 313. p. 414.

♆. 559. DEN BOEZEM OPENKRABT) *Opkrabben* zegt Moonen in de Heilige Herderszangen p. 27.

En krabt *den boezem door haer nagels* op ——

doch Vondel gebruikt dit in eene andere betekenis hier onder ♆. 662.

De Pleuronſche Agmon terght dus Venus onverſaeght,
En krabt *het wrokken* op ——

dat is, brengt het wrokken, dat reeds vergeeten was, weder in geheugenis. 't Is echter waar dat ook Vondel zelf *open*, gevoegd voor een werkwoord, dikwils verkort tot *op:* en het zelfde woord tweezins gebruikt, als IV. 242. — ſluit —— *d' ſvoore deuren* OP.
maar VIII. 83. — — *de poorten* OPEN ſluiten.

Digitized by Google

Wederom XI. 801. — *in het* OPgaen *van de poort.*
maar IV. 1043. *Zoo dra de valdeur kraekt en* OPEN gaet —
Wederom VI. 907. — — *den boezem* OP *te* rukken.
maar XIII. 386. — *hy* rukte — *Den boezem* OPEN.

ŷ. 643. HEENESTORVEN) *Heenesterven*, en *Weg sterven* zyn van eene zelfde betekenis; en worden veelszins gebruikt om een *schielyk sterven* uit te drukken. Zach. Heyns in Bartas I. 3. p. 124.

De menschen sy bevryt van haestich WECH *te* sterven.

sy, t. w. de *wyn*, moest *hy* weezen. De Potter, Getr. Harder III. 3. 90.

Hoor my ten minsten eens, eer ick daer HENEN sterv'.

by J. Vollenhove, Heid. Dapperheit p. 603. zegt Jocaste:

Sterf HENE, *en dryf uw ziel, dus godloos, uit met staal.*

dat is, *sterf zonder uitstel*: of wel, *sterf, dat 'er geen gedachtenis van u overblyve.* want in dien zin wordt het sterven *zonder kinderen natelaaten*, uitgedrukt door *Heenesterven*, in de Bruiloftsd. van Poot p. 212.

Zou men dus zyn jonge jaren
Heen zien varen
Zonder liefde? zonder gaê?
Zou men zonder bloet en erven
HEENEsterven?
Dat ware een ontboerbre schaê.

iets diergelyks leestmen in de Bruiloftd. van Vondel p. 644.

Wat waer 't rampzaligh menschc,
Indienge moest uw lieve weêrga derven?
Al hadge 's harten wenschc
In eenzaemheit gy quynend HEEN *zoud* sterven.

Zeer nadrukkelyk bedienthmen zich van dit woord, alsmen spreekt van het omkomen van veele menschen door een' zelfden toeval, de een voor, de ander na, zonder hoope van verlossinge of ontkominge. zo gebruikt het G. Brandt in de Ruiter B. II. p. 62. *zoo datze, onder malkanderen vervuilende en verstinkende, by meenigte* WEG storven. En zo kan 't ook hier by Vondel genomen worden, daar Diomedes zegt:

— — — *die in 't algemeen bederf*
Van vloote en schepen op Kafareus HEENE storven.

uit het verband echter schynt het iets anders te betekenen: want deeze *heenestervenden* worden gelukkig genoemd van Diomedes, die ŷ. 640. aldus van zich zelven spreekt:

En

En ik, op zee geplaeght, moet zulke zwaerigheden
Te lant bezuuren, dat ik droevigh menighwerf
Gelukkig noemde, die in 't ——

alsof hy zeggen wilde, ik, die *duizend dooden gestorven ben*, en myn rampen noch niet geeindigd zie, noem gelukkig, die in de Kafarresche schipbreuk *eens storven*, en daarmede hun leed ten einde zagen. *Wegsterven*, eindelyk, wordt ook gezeid van de eeuwige dood, of het sterven naar ziel en lighaam; Z. Heyns I. 6. p. 256.

Ja die met ziel en lyf WECH sterven *en versmachten.*

℣. 667. OVERTOOGEN) dit is 't Rymwoord, zo is ook ℣. 660. *toogen:* en ℣. 655. *voltoogen:* rymende deeze woorden op *hoogen*, *vermogen*, *elleboogen*, en zulks in 12 vaarzen. Dat dit beter te myden, dan te volgen is, behoeft niet gezeid te worden. Ik heb 'er gehoord, die de zelfde klanken, tweemaalen in *Twintig* vaarzen voorkomende, niet goedkeurden; ja zelfs, die het, in *Honderd*, verhooden. Ik verwonder my, dat ook de Rederykers hieraan gedacht hebben. de Schryver der Voorrede op het Landjuweel 1561. spreekt aldus van der zelver vaarzen: *Soo is te weten, datmen in desen en dyerghelijcke spelen ende dicht oft rijme, stellende is van* 10 *tot* 12 *syllaben in eenen reghel oft veers, sonder daer over te passeren. Insghelijcx en moghen in* VIJFTICH *Regulen eenderley* Finiten *of* Eyndinghen *niet tweemael comen.* Dat echter die Rederykers zich hieraan niet altyd gehouden hebben, zouden wy, zo het de moeite waardig was, met voorbeelden konnen bevestigen. Ik zie geen noodzaakelykheid, waarom wy hier juist aan een zeker getal van Regels zouden gebonden zyn. 's Is genoeg, zowe in 't algemeen aanmerken, dat de Rykdom, en de daaruitspruitende Verscheidenheid, van Rymklanken, geen klein sieraad van een Dichtwerk is. doch behalve dat 'er honderd gelegenheden zyn, waarin zelfs de nadruk van een woord eischt, meer dan eens in het Rym gehoord te worden, zo zienwe ook liever een' zelfden Rymklank, mids natuurlyk vallende, in weinig vaarzen herhaald; dan telkens nieuwe klanken, die de moeite des Schryvers, in het opzoeken der zelven, met vollen monde uitschreeuwen.

℣. 751. VOLK, TEN OORLOGH OPONTBODEN) Hoogvliet in de Feestd. B. VI. p. 207. — — *na dat hy al de goon*
Hadt opontboden *voor zyn' koninklyken troon.*

H. F.

H. F. Waterloos, Uitbreid. der II. Bede ŷ. 230. van 't laatſte oordeel:
De wyde werelt werde ſeffens op ontbooden.

ŷ. 767. NA DEZEN BEHIEL HY 'T MAGER LYF) *Nadezen* kan hier niet beſtaan. Eigelyk beteekent het den tyd, die zyn begin neemt op het zelfde tydſtip, datmen dit woord uitſpreekt; niet waarin een zaak, die verhaald wordt, geſchied is: want dan zegtmen, *Naderhand* of *Daarna*, d. i. *na* DIEN *tyd*, t. w. *waarvan* men ſpreekt: maar *Nadeezen* is, *Na* DEZEN *tyd*, t. w. *waarin* men ſpreekt. 't Is klaar, dat *nadeezen*, 't welk alleen op den *volgenden* tyd ziet, niet wel geplaatſt wordt by een Werkwoord in den *verleeden* tyd, gelyk hier: *na dezen behiel hy*.

ŷ. 776. DE VADER TYDIGH TOT VERHUIZEN) d. i. tot *ſterven*, meermaalen uitgedrukt door *verhuizen*. by Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 15. 16. zegt zy:

Tot dat hy eyntelyck des levens vaentje ſtryckt,
En hier van daen verhuiſt ----

Die hier eigelyk bedoeld wordt te *verhuizen*, is de *Ziel*: Geertruyd Walings, Geboortedag van N. N. ---- *'k wens u een bly gemoed,*
En, als uw ZIEL verhuiſt, *'t groot eeuwig hemels goed.*

D. Jonktys, Twiſtgeſprek ŷ. 204.

Ja zelfs tot dat de ZIELL *zich tot* verhuizen *ſpoeit.*

Het *Huis*, daarze *uitstrekt*, is het ſtervelyke *lighaam*, dikwils voorkomende onder den naam van *Huis*, *Woonſtede*, enz. Jonktys p. 72.

Zyn Ziel *wierdt weg-gerukt uyt haer bouvallig* HUYS.

en te vooren ŷ. 1308.

Waer door de Ziel *by-na uit hare* WOON-STÉ *breekt.*

S. Feitema, Triomf. Poëzy en Schilderkunſt *Act.* III. *ſc.* 7.

Uw ſchoonheyd moet zo ver voor myne ſchoonheyd wyken,
Als de eed'le Ziel *haar* HUYS, *het* Ligchaam, *overtreft.*

C. van Baerle, op de Dood van Juffr. C. van Overbeeck:

Ick ſach u doode Lyf, *het* HUYS *van goede Seden,*
Ick ſach het doode Lyf, *een* HOF *van wyſe reden,*
Ick ſach het doode Lyf, *de* WOONINGH *vant* Gemoet,
Dat eerlyk was en ſagt en minnelyck en vroet.

Kamphuizen, Stichtelyke Rymen p. 97.

Al is hy dood, nochtans zoo leeft hy Gode,
Die zynen Geeſt *bewaard*

En

Om weer te zyn gepaard
Met 's Lichaams HUYS ——

's lichaams huis, of het *huis des lichaams*, gelyk H. Toren zegt op de dood van W. Suderman: *Het bygend torsen van zyn* HUYS
Des Lichaems, *lang te zwak gedragen*,
is het *lichaam* zelf, of het *lichaamelyke huis* der ziele. Het tweede *Huis*, daar zy *intrekt*, en zonder 't welke men geen denkbeeld van *Verhuizen* kan maaken, vinden we, onder onze Dichters, gemeld by H. Bruno, Lykdicht op de Huisvrouw van J. Triglandius:

Waar zag men Ziel *meer trachten*
Om door de enge poort
Te dringen in het land en HUYS *van haar geboort?*

Andries Duircant in zyn Doodts-Trots:

Heeft yemant groot verlangen
Dat hem de ſyn' ontfangen?
Door de deure gaetm' in huis.
Kent yemant, hier, verſtandigh,
Sich vreemd'lingh en uyt-landigh?
Door den grave komtmen T' HUYS.

Van beide deeze *Huizen* ſpreekt de Apoſtel Paulus II. Corinth. V. 1. *Want wy weeten, dat ſoo onſ' aerdiſche* HUYS *deſes tabernakels gebroken wordt, wy een Gebouw van Godt hebben, een* HUYS, *niet met handen gemaeckt, maer eeuwig, in de Hemelen.* De *Zielverhuizing*, van de welke Pythagoras droomde, en in het volgende boek wydloopig redeneert, t. w. van 't eene lighaam in 't ander, zowel beeſtelyk als menſchelyk, is een belagchelyke herſſenſchildery; doch geſprooten uit een ſchemerlicht dier waarheid, dat de zielen onſterfelyk zyn. maar het *Tweede Huis*, boven gemeld, wiſten zy niet te vinden.

ŷ. 779. EN SPRAK) *en*, is hier lang; *ſprak*, kort. Vondel zegt:
Hierop hiel Venus by de goôn aen; en ſprak: *vader*
(*Hem blyde omhelzende*) *ô Jupyn*, ——
beter zal dit vloeien, alsmen leeſt:
Hierop hieldt Venus by de goden aen: O Vader
(*Zoo ſprakze, en kuſte hem*) *Jupyn*, ——
Op de zelfde wyze zegt hy beneden B. XV. ŷ. 1122.
Ook wyze wetten elk voorſchryven, en treên *voor*
Den onderzaet. ——

Digitized by Google

ŷ. 840. DIT 's AL POMOONS VERMAEK, DIT ZYN HAERE OEFENINGEN) zo ſpreekt en ſchryftmen tothiochtoc meeſt altyd: maar de ſierelykheid en tevens de zuiverheid der taale eiſchte:

DIT *'s al Pomoons vermaek; DEEZ' zyn haere oefeningen.*

dat, volgens de Letterkunde, aldus aangevuld wordt: *Dit vermaak is Pomoons vermaak; deeze oefeningen zyn haare oefeningen.* dat onvergelykelyk beter is, dan de gewoone uitdrukking, die altyd *dit* behoudt, zonder te letten noch op 't geſlacht, noch op 't getal van het volgende Naamwoord, waarop 't zyne betrekking heeft. de Latynen gaan my hier weder voor; en Ovidius zegt niet, HOC *amor*, HOC *ſtudium*, gelyk Vondel hier, en wy doorgaands, Duitſch ſpreeken; maar hy zegt, *HIC amor*, HOC *ſtudium*; gelyk wy ook in onze Taale altyd behoorden te doen. Dit eene voorbeeld is genoeg voor een' oplettenden Leezer.

ŷ. 871. LEUNENDE VOOR OVER OP EENEN STOK) Winſchoten in den Zeeman, op 't woord BAALIE: *Een* Baalie *werd hier te Leiden ook genoomen voor een* Leening: *hy* leende *of* leunde (*op ſyn Amſterdams*) *op de baalie van de ſtoep.* Zie daar een onderſcheid tuſſchen Leidſch en Amſterdamſch: doch dat van weinig belang is. LEUNEN vindtmen by veele Schryvers, ook die geen Amſterdammers zyn. ik heb 't aangemerkt by de volgenden. Fr. de Wael in Sal. Hooglied XIX. Gezang: *Die tot haer Lieffte is gecommen*
En op hem lieflick leumend' *is.*
J. Revius in 't zelfde, VII. zang: *En* leunet *den de borſt*
Van haren Vredevorſt.
en in den II. zang: *Terwyl myn ziel verlanget*
Syn ſlincker-hant my ſteunt,
Syn rechter my omvanget,
Myn aenſchyn aen hem leunt.
welke plaats Ticlman van Bracht aldus uitdrukt:
Wanneer ik, afgeſlooft, zal op zyn' boezem leunen;
Dan ruſt myn hoofd op zyne ſlinkerhand,
Terwyl de rechter zal myn' ſchoonen hals omſtrengelen.
K. van Bracht op de dood van Antonides:
'k Zal op Oudaen en Bake leunen.
J. Pook, Dood van Eigenbaat *Act.* IV. *ſc.* 8.
Kund gy niet zien, op welk een broos geſtel gy leund?
J. Six van Chandelier, in zyn Poëzy p. 76.

Se-

Digitized by Google

Se leunt, *aan elke ſy. heur lyf,*
Op krukken, ſchouders van een wyf.

Henrik Snakenburg op 't Huw. van den Hr. C. Bakker:
Terwyl 't gewight van 't huis op nieuwe ſtutten leunt.

Gerardus Outhof, I. Verhand. van 't Sfinxgedrogt §. 14. *gelyk de Nylgodt daarom* leunende *op eene Sfinx wierde afgebeeldt.* Gerard van Loon, Nederl. Hiſtoripenn. II. deel p. 40. *de eene zy verbeeldt eenen herder* leunende *voor eene wyl op zynen ſtaf.* Vondel gebruikt dit woord in deeze Vertaaling altyd zo: maar in andere Werken ook LEENEN, als in Palamedes: *Of* overleenende *met yver*
Haelt ſpartelviſſchen uit den vyver
Met zyn geboge hangelroe.

en in dien zelfden Rey: *De ſchaduwe is aen 't* overleenen.
De morgenſtar dryft voor zich heenen
De benden van het hemelſch heir.

J. de Haes, in Judas p. 15.
De ſchaduw van den nacht was nu aen 't overlenen.
De morgenſtar dreef nu de benden voor zich henen
Van 's hemels blinkend heir.

Daniel Moſtaert, Secretaris te Amſterdam, in Mariamne *Act.* V. *ſc.* 1.
Wat magh oock d' arme menſch op aerdſche dingen leenen!

Brederode, die platte Amſterdammer, in Lucelle *Act.* III.
Wel leent *dan wat aen my, geeft u toch wat te vreên.*

G. Brandt, Poëzy p. 491. —— *en* leenende *op de ſchouderen*
Van den Naſſauſchen Prins. ——

Hooft, Vertaalingen uit Boccalin p. 428. leenende *op hunnen leitsman met den ſtok in der handt.* dat ook De Decker zo ſchreef kanmen zien in onze Aantek. B. VI. *v.* 213. Fr. de Wael in 't Hoogelied V. Gezang:
Op wien ick ſteets in liefde plach te lenen.

J. Revius, Afbeeld. der Godsdienſticheyt: *Wat* leendy *op het cruys?*

C. P. Schaghen, Alckmaar Lofdicht *v.* 339. van Alba:
Recht op zyn wreede borſt de Inquiſity leend,
En blaaſt haar hels-vergift door 't merch van zyn gebeent.

P. Petyt in het Haarlemſch Referyn 1598. tot Rotterdam:
Maer die 's Gheeſts wysheyt faelen, leenen *op cranke krucken.*

Colijn van Rijſſele, VI. Spel fol. 98.
Ic moet op Catherynens ſchouderen lenen.

W. Silvius, Navigatien door Turckyen 1576. B. III. c. 21. lenende

Digitized by Google

met d'een dgie aende cant ende boord van dien put. Bybel 1477. Amos V. 19. *ende* leent *mit ſijn hant op die wande.* by de Onzen: lenende *met ſyner hands aen de wands.* Ik twyffel zeer, ofmen by de Ouden LEUNEN zal vinden. immers Plantyn, die ons doorgaands veilig doet kiezen, daar Kiliaen wankelt, kent alleen LENEN, hy *Lenet*, en *Leen-ſtoel:* doch Kiliaen heeft LENEN en LEUNEN, en *Lene-ſtoel*, ja zelfs *Len-ſtoel.* by Willeramus leeſtmen p. 51. *ther thie muothe is, her* LEYNET *ſich gerno an thie* LINEBERGA. voor en in zyn' tyd ſchreefmen *Linen*, Palthenius, *Not. ad Tatianum p.* 385. *pro* Linen *Germani nunc* LEHNEN *dicunt*, &c. Zie 't *Gloſſar. Teutonicum* van Schilterus, by LIN. Die dan ook hierin de zuiverheid wil inachtneemen, ſchryve altyd LEENEN, dat in den tyd der verwarringen kwaalyk verwisſeld is aan *Leunen* (zie boven XII. 320.) gelyk ons ander woord LEENEN op eene andere wyze misvormd is in *Lienen.* G. vander Horſt in Scevola: *Act.* II. *ſc.* 3. *O goôn! heeft Scevola oyt ſulcken ſmaet verdient?*
Is dit gewonnen loon, die ghy de deught verlient?
B. van Velzen, Huwelyk van den Grooten Alexander *Act.* III. *ſc.* 5.
Ik laat het heerſchen, en begeef my om te dienen.
Een ſchoonheit, daar de zon zyn ſchittring van moet lienen.

¥. 881. EN HURREKT NEER, EN BUKT) dit *Neerhurken* is 't geenwe nu gemeenlyk heeten, *op zyn hurken zitten.* Hooft, Ned. Hiſt. B. IX. p. 390. *men zagh'er* (in 't belegerde Leiden) *dat ſchaamele wyven*, hurkende *op de meſthoopen, met de huik oover 't hooft getrokken, de beenderen naavorſchten, daar eenigh voedſel in ſcheen.* S. Coſter in Ithis *Act.* I. Hurkt *Nymphe by my* neer: *vlecht ook voor my een kranz.*
Nu Silvia, zit neer. ——
Voor *Hurken*, vind ik echter meer, *Hukken:* zelfs ook by Poot, die anders niet licht van Vondel afwykt, in de Minnedichten p. 163.
Och! hoe was in dien nacht myn brandigh hart te moê!
Dat ſprong van blyſchap op terwyl zy nederhukte.
en p. 317. *Hier zweeg de maegt en* hukte *met haer leden*
In 't groen van Pindus neer.
de Hr. van Zuilichem, Sneldicht XV. 50.
Jan, ſat en huckten *op ſyn' hielen* ——.
Adr. van de Venne, Belacchende Werelt p. 110.
Wil ick hucken, *treen of ſitten?*
en zo ſchryven, in de zelfde betekenis, Plantyn en Kiliaen: doch de laat-

Digitized by Google

laatſte ook *Hurcken* en *Horcken*, by hem Hollandſch genoemd. Dit *Zitten op de hurken* geſchiedt niet zonder *buigen* of *bukken*; gelyk Vondel ook dit laatſte hier, nevens *neerhurken*, geplaatſt heeft. hiervan by Kiliaen ook HUCKEN (d. i. *bukken*, *buigen*) *voor ſwaeren laſt*. Meermaalen komt het zo voor by A. Bijns, in 't Eerſte Boek:

Door haer vals beſpien en wilt doch niet hucken,
Al meughenſe de waerheyt nu wat verdrucken,
Tzn ſal niet lucken.

en elders: *De werelt gaet manc, ſi behoefde wel crucken*;
Haer hooft is cranc., die pielaeren hucken.

noch B. II. Ref. 2. *De waerheyt werdt vervolcht, tgheloove* huckt:

J. Six van Chandelier, Poëzy p. 118.

Met dat des hemels oogh, naa 't weſt, begint te hukken.

Noch lees ik by den naarſtigen Kiliaen: *HURCKEN is* Horcken, *Auſcultare.* en, *HORCKEN Vlaemſch, en* HARCKEN *Frieſch, is* Luyſteren, *Auſcultare: Engelſch* harken, herken. In deeze betekenis vinden we HURKEN by de Reder. van Sout-Leeuwen 1561.

Wat ſoeter gheluyt clinct daer in myn ooren?
Raſch myn ſinneken, hurckt *achter en vooren.*
Wie ons nu coemt verſtooren int plein.

Noch is by Kiliaen een verouderd HERCKEN bekend, 't welk hy met veele woorden in 't Latyn verklaart, en dat zo veel zegt, als, *Begeerig, Happig naar iets zyn, Iets met drift naarjaagen:* en in die betekenis vind ik 't gebruikt by A. Bijns B. II. Ref. 5.

Tes goet te merckene
Dat ghy moet wanckelbaer, en een lichte vracht ſijn.
Hoe ſoudt ghy anders ſoo gheringhe bedacht ſijn.
Naer wat nieus te herckene?

ŷ. 908. HY IS HIER NIET VREEMT GEKOMEN AENZWERVEN) moeſt noodzaakelyk zyn, *hy is — KOMEN aenzwerven.* In het ſaamenvoegen van twee Werkwoorden, welker laatſte beheerſcht wordt en afhangt van het eerſte, is aanmerkelyk, dat het eerſte, wanneer 'er de Hulpwoorden des Verleeden Tyds, *Heb, Had, Is* of *Was*, bykomen, ſomtyds wordt uitgedrukt, in den Verleeden Tyd, *Gekomen*, gelyk Juffr. Queſtiers wel ſchryft, Geheymen Minnaar *Akt.* IV.

Nu hy de Keyſers min gekomen is *te weeten.*

ſomtyds in de Onbepaalende Wyze, *Komen*, gelyk Vondel hier hadt

behoord te ſchryven, *hy is* komen *aenzwerven*. Ik, die dikwils al wat veel vrymoedigheid gebruikt heb in het beriſpen van anderen, wil gaarne bekennen, dat ik, in het begrypen van dit onderſcheid, vry wat dom geweeſt ben; en ik twyffel niet, of men zal in het voorſte gedeelte van dit zelfde werk hiertegen noch wel eens misdaan vinden. Het dwaalen is menſchelyk: maar die alleen zoekt naar 't geen recht en waar is, moet zyne eigen dwaalingen zowel erkennen als die van anderen. Men leeſt, in de Voorrede van myn' Horatius p. XLIII. onder eenige verbeteringen, deeze verſlimming: *Bladz. 61. reg. 7.* HEB *ik — my met die van anderen* BEGONNEN *te bemoeien. En weder bl. 87. r. 6.* HEEFT BEGONNEN *te tellen. Lees op beide die plaatſen,* BEGINNEN, *volgens eene noodzaakelyke eigenſchap onzer taale.* Haal vry de pen door deeze woorden in de Voorrede; en laat in het Werk *Begonnen*, *Begonnen* blyven. Aldegonde Byenc. III. 1. *de Papen hebben in de heymelijcke biechte BEGONNEN ſmaeck te vinden.* Ger. van Loon, Ned. Hiſtoripenn. Voorrede: *ſedert omtrent* 300 *jaaren dat men ze heeft BEGONNEN in 't licht te geeven.* En I. deel p. 62. *in 't jaar* 1435. *heeft het* [ſlot Grobbendonk] *Arnold Braud BEGONNEN te bezitten.* Ja zelfs leeren ons duidelyk, de Hr. Hooft in zyne Waarneem. §. 23. en Sewel in zyne Spraakk. p. 159. datmen moet zeggen, *Ik had BEGONNEN te gaan: Ik heb BEGONNEN te doen.* Indien deeze Schryvers zo goed geweeſt waaren van ons Reden te geeven van dit zeggen, wy zouden den aangeweezen misſlag zekerlyk niet begaan hebben. deeze Reden, diemen vooral van een' Spraakkunſtſchryver hadt mogen vorderen, zullen wy hier aantoonen, opdat andere aankomelingen met my niet dwaalen, of myne dwaalingen niet naarvolgen. 't Is bekend, datmen zegt, *Ik wil loopen*, en *Ik begeer TE loopen.* Hierin wordt zelden gemiſt. die 'er echter iets fraais over wil leezen, zie wat de Hr. Ten Kate, in de XIV. Redewiſſeling, daarvan met veel oordeel geſchreeven hebbe. Aan het gemelde onderſcheid van *loopen* en *te loopen*, hangt dit ganſche geſchil. Wanneer het Ledeken *Te*, dat het merk is van den *Infinitivus Obliquus*, voor het laatſte Werkwoord niet uitgedrukt ſtaat, moet het eerſte, zonder eenige uitzonderinge, als 'er *Had, Heb*, enz. voorgaat, in de Onbepaalende Wyze geſteld worden. zo zegtmen, *Ik doe maaken, Ik help beginnen, Ik gaa zoeken, ik wil doen, Ik laat hooren*, enz. en hiervan in den Verleeden Tyd, niet, *Ik heb* GEDAAN, maar, *Ik heb DOEN maaken*, enz. gelyk deeze voorbeelden doen zien. MS. 1452. p. 161. *dat hy* hadde *DOEN maken.*

Digitized by Google

maken. Legende van St. Christoffel 1478. fol. 129. a. *du* hebste *di eenen sotten naem DOEN gheven.* Hooft in Velzen p. 501. *die 'k HELPEN* heb *beginnen.* MS. 1452. p. 119. *die hy selve* hadde *HELPEN maken.* Aldegonde, Byenc. IV. 6. *soo en souden sy gheenen voorspraeck* hebben *GAEN soecken.* D. Heinsius, Nachtklachte ỳ. 15.

— — — *die met zyn wreede kracht*
Heeft *WILLEN myn gemoet doen staen in uwe macht.*

W. Schellinks, Uitbreiding der III. Bede ỳ. 146.

Maar Israël, myn volk, dat ik zo dikmaal hebb'
Myn wonderen DOEN zien, myn stemme LATEN hooren.

Integendeel zegtmen, *Ik begin* te *doen*, *Ik zoek* te *beweegen*, *Ik tracht* te *onteeren*, *Ik poog* te *steeken*, *Ik behoor* te *passen*, enz. en hiervan in den Verleeden Tyd, niet, *Ik heb* BEGINNEN, maar, *Ik heb BEGONNEN* TE *doen*, gelykwe omtrent dit woord reeds gezien hebben, en omtrent de anderen hier zien konnen. G. Brandt, Lev. van De Ruiter B. X. p. 563. *de Heer Admiraal* hadt *zyn zoon Jonker Engel De Ruiter GEZOCHT* TE *beweegen t' huis te blyven.* Claude de Griek in Bellizarius *Act.* V. *sc.* 7.

En hoe hy heeft *GETRACHT* TE *onteeren zyn geslacht.*

Hooft, 75 Brief: *hoe meenighmaal* heeft *men ons het hart onder den riem GEPOOGHT* TE *steken.* en 89. *wy* hadden *wel BEHOORT stip op onze uure* TE *passen.* De Hr. van Noortw. Voorr. op M. Stoke ỳ. 203.

Zulx hadd' *hy wel geconst, ooc wel BEHOORT* TE *doen,*
Als anders hy recht gaen had' willen *in zyn schoen.*

ỳ. 961. GY ZULT VOORTAEN NIET MEER VAN IFIS WALGEN) 't is zeker, datmen zich op deeze wyze meermaalen uitdrukt, *IK walg van* —: Hertspiegel B. II. ỳ. 222.

Terwyl DE LUYERT walghd *van kostel-lekker spyze:*

Govert van Mater op de Bybelpoëzy van A. Heems:

ZY walgt *van ydel laf geral.*

voor *van*, zegt Huygens *aen*, Hofwyck p. 344.

— — — *veranderingh verheught,*
En AL *wat sterflick is kan* walgen aen, *de vreughd*
Die evenstadigh is —. Plantyn: ICK *walge*: HY *walght*: zonder meêr. en zo gebruikt Vondel 't in de Roomsche Lier: — *of* walght, *of byt Verflete boelen.* Alswe evenwel achtgeeven op de betekenis des woords, en de natuur der zaake, die wy *Walgen* en *Walging* noe-

noemen (zie den Hr. Ten Kate II. deel p. 732.) zo is 't onwederſprekelyk, datwe daarby verſtaan iets dat de menſch *lydt*, geenszins iets dat hy *doet*. en alleen daaruit volgt, datmen beter zegt, *MY walgt*, dan *IK Walg*: gelyk *MY ſmert*, *bedroeft*, *berouwt*, *verdriet*, enz. ook *MY verheugt*, *verblydt*, *luſt*, *belieft*, *behaagt*, en zo in anderen, die eene aandoening betekenen, en eenige verandering in onze geſteldheid van ziele of lighaam te weeg brengen. Nu heeft het *Walgen* eigelyk alleen plaats in de maage; en 't geene *walgt* is de ſpyze, die daarin is, doch 'er niet in kan duuren, en geſtadig *walt*, *welt*, of *opwelt*, om ter keele weder uit te komen. zo zegt Vondel zelf B. VI. ℣. 909.

— — *'t gebraſte en* walgende *ingewant*
Te braeken uit de keel. — — 't gegeeten ingewand van Itys *walgde hem*, die 't gegeeten hadt, t. w. den vader Tereus. Spiegel in 't gemelde boek ℣. 19. DIEN walght *het doffe hoy* —
D. Jonktys, Twiſtgeſprek ℣. 300.

Zoo dat HEM *namaels* walgt *zyn zelfs-gekookte koſt.*

en deeze is de eigelyke betekenis; de overigen moeten verſtaan worden by overdragt; gelykwe 't zo, onderanderen, vinden by C. Hoofman, Adelheide, Boſch-tonneel-ſpel *Act.* I. *ſc.* 1.

Doen walgde MY *die onruſt, daar 'k te vooren*
Vermaak in ſchiep.

Maria Heyns, Bloemhof der Doorl. Voorbeelden cap. XLI. van Homerus: *dat hy d'enige Schryver is, die nooit de menſchen verzaet, of* AEN HEN gewalgt *heeft*. Doch wat wonder, datmen, voor *MY walgt*, ook gezeid hebbe, *IK walge*, daar zelfs voornaame Schryvers, tot myn uiterſte verwondering, zich niet ontzien hebben te ſchryven, *Ik ſteek de walg*, voor *My ſteekt de walg?* Vondel B. XV. ℣. 143.

Maer als een heiloos *menſch, wie 't was, van akkervrucht*
De walgh ſtak, *floegh hy vleeſch uit eene lekkre zucht*
In zynen graegen balgh.

de taalkundige Schryver der Ernſt. en Boert. Mengelſt. II. deel p. 32.

Gy ſtaakt, *van alle uw' gruuw'len afgeſchrikt*,
Den walg *wel haaſt van alle uw vuile treken.*

Hoogſtraten zou zeggen, dat dit moeſt weezen *De walg*; want hy ſtelt dit woord, in den Geſlachtlyſt, vrouwelyk, bybrengende, tot bewys, uit de Ned. Hiſt. van Hooft p. 173. *de walg ſteeken*: door een onbegrypelyke onachtſaamheid, want *walg* is daar de Eerſte Naamval. de Hr. Hooft mag ſommigen wat hard en gedrongen ſchynen, maar hy

hy verſtondt zyne moedertaal alte wel, om een zo verdorven ſpreekwyze te gebruiken. zie hier zyne woorden in hun verband: *waaraf* DEN MEESTERMAAKER *zelf* de walghe *ſteeken moeſt*'. En zo ſpreekt hy ook B. IX. p. 366. *hier ſtak meenigh de ſpot meê*, DEN MEESTEN NOOP de walgh *af*. Het ander ſtrydt lynrecht tegen de gezonde reden: want die hier *geſteeken wordt*, is niet *de walg*, maar *ik, gy, hy*; en daarom *ſteek ik de walg* niet, maar *de walg ſteekt my*. en dit laatſte alleen is dikwils, het andere noit, by de Ouden te vinden. Plantyn: *de walgh ſteeckt MY*. Hooft weder in Baeto *Act*. I.

Indien uw' OOGEN ſteekt *de walgh*
Van all's, behalven rudt en galgh.

de Rooſe van Loven 1561.

Daer ſal HEM *int leſte die walghe af ſteken.*

de Liſchbloem van Mechelen 1561.

— — MY ſteeckter de walch af.

Anna Bijns B. II. Ref. 14.

Princen, DIEN *van allen duechden de walghe ſteeckt.*

Aldegonde in den Byenc. B. VI. c. 1. *dat* HEM *de walghe ſeer ſteeckt*. enz.

ŷ. 974. O GOON, AENSCHOUTGE OM HOOGH ALLE ONZE ELENDEN AEN) hier is zekerlyk eens *aen* overvloedig. voor, *O goôn, aenſchoutge*, diendemen te leezen, *O goden, ſchoutge*, of *zietge* — Wy lazen ook hierboven ŷ. 281. *'k verbeeltme — in*, voor, *ik beeltme in*, zie de Aantek. noch zegt hy, van een' afgehouwen ſlangenſtaart B. VI. ŷ. 760. — — *en ſtervende te dingen*

Om zich AEN 't lichaem, *dat verminkt is, weer* AEN EEN
Te hechten — moeſt zyn, MET *'t lichaem*; of het volgende *aen een* kan hier niet beſtaan. B. XIII. ŷ. 305.

ONT-hielden *naeuwelyx de handen* AF van *my*.

ſchoon dit veel beter is, dan 't geenwe leezen in zyne Bruiloftd. p. 636.

W'aer-IN *men ommetrek en zweemſſel* IN *ziet zwieren.*

dit laatſte komt dikwils voor by dichters van minder rang. Noch zegt hy hier B. II. ŷ. 268. — *ſlaen* IN *de lucht* DWERS DOOR

Een onbekent geweſte en veld IN.

dat zeer verward is; doch klaarer zal 't worden, alsmen 'er de woorden *dwers door* (die op drie byzondere wyzen konnen genomen worden, als, *de lucht dwers door*, of, *dwers door een onbekent geweſte*, of, dat hier alleen plaats heeft, op zich zelfs beſtaande, met betrekking

Digitized by Google

evenwel op het voorgaande *lucht*, alsof hy zeide *in en dwers door* de lucht) of anders het eerſte IN, uitneemt. Anna Bijns B. I.

*Mallooten, God en ſal u daer-*NA *niet* NA *vraghen.*

Faſcic. Temp. 1480. fol. 11. a. *om* MIT *ſulke viſierde logen hoer ſelfs ancuysheyt* MEDE *te bedecken.* Spiegel Hiſtoriael B. I. c. 14. *onſe Here ſprac* ANE TOT *Peter* — Wanneer het Voorzetſel van een' byzonderen nadruk is, wordt het zeer wel tweemaalen uitgedrukt, te weeten, eens voor het Naamwoord, en eens aan het hoofd van 't Werkwoord: zie onze Voorrede op Horatius pag. L. en onze Aantek. boven XIII. 1048. daar wy uit J. Vollenhove aanhaalden, UIT-*gewiſcht* UIT *het boek des Levens.* zo zeggen onze Vertaalers, Ezech. XXXVII. 6. *ende ick ſal zenuwen* op *u leggen, ende vleeſch* OP *u doen* OP-*komen.* en XXXIX. 14. *die geſtadigh* DOOR *'t lant* DOOR-*gaen.* enz. Zo hadt ook Vondel in de gemelde plaats VI. 760. voor, AEN *'t lichaem* AEN EEN *hechten*, dat wy niet goedkeurden, konnen zeggen, AEN *'t lichaem* AEN-*hechten.* dat de pooging van het afgehouwen lid, om zich met het lyf te vereenen, krachtiger uitdrukt: gelykwe op die wyze de *tegenſtrydigheid* uitgedrukt vinden in den Hertſpiegel B. II. *v.* 277.

Dit WEDER-*ſtreeft gheheel der menſchen heilluſt* TEGHEN.

Aldegonde, Byencorf II. 11. *welcke uytleggynghe is vander H. Kercken voor goedt aenghenomen gheweeſt, ende voor een artijckel des Gheloofs* IN *haeren Decreet-boeck* IN *geregiſtreert.* daar miſſchien het laatſte *in* of uitgerooid, of in *is* veranderd moet worden.

v. 993. WANT ZY WAS WEDUWE) deeze reden ſluit niet, en maakt hier een verwarring van byzondere Denkbeelden. Iſis, zich zelven verhangen hebbende,

Komt zyne moeder t' huis, dus dootſch en zonder leven;
Want zy was weduwe —

Waarom kwam hy zyn *Moeder* t' huis? niet, omdat die Moeder geen' *Man*, maar, omdat Iſis geen' *Vader* hadt, wien hy koſt t' huis komen. Deeze uitdrukkingen zweemen wel zeer naar elkanderen: want toen Iſis zyn' Vader verloor, werdt zyn Moeder Weduwe, of zy verloor haaren Man. dat is zeker: zo hy anders een wettige zoon geweeſt is. maar, zy koſt ten tweeden maale getrouwd, en dus geen Weduw meer zyn; waardoor echter Iſis zyn' Vader niet wederkreeg. 't Woord *Weduwe* doet ons, natuurelykſt, wel denken aan den *Vader van Iſis*; doch alleen, als overleeden *Man van Iſis Moeder*; daar het, integendeel,

Digitized by Google

deel, alleen behoorde te zyn als *Vader van Ifis*, omdat, in deeze aaneengeſchakelde en onſcheidbaare redeneering, *Ifis* is als het middenpunt, tot het welke de twee anderen eene lynrechte betrekking moeten hebben. Wy beginnen, op den voorgang des Dichters, met *Ifis:* IFIS *komt zyn moeder t' huis.* volgens deeze leiding gaanwe met onze gedachten van *Ifis* tot zyne *Moeder:* en zo moeten wy ook gaan van *Ifis* tot zynen *Vader;* 't welk geſchiedt, alswe, met Ovidius, zeggen, *want zyn* VADER *was geſtorven.* Maar als Vondel zegt, *want zy was* WEDUWE; zo brengt hy ons met onze gedachten eerſt van *Ifis* tot des zelfs *Moeder*, en vervolgens van deeze *Moeder* tot der zelver *Man.* door deezen omweg verliezenwe den *Zoon* uit het oog, enwe beſchouwen die twee enkelyk als *Man* en *Vrouw;* welke Betrekking hier niet te pas komt, dewylze, gemerkt *Ifis* hier is als het middenpunt, gelykwe reeds gezeid hebben, ſlechts als *Vader* en *Moeder*, met Betrekking op *Ifis*, beſchouwd moeſten worden. Laat ons eens zien, ofwe dit verſtaanelyker konnen maaken, door eene zigtbaare uitbeelding deezer byzondere Denkbeelden, beſtaande alleen in de byzondere Betrekkingen tuſſchen deeze drie Perſoonen, *Man* of *Vader*, *Vrouw* of *Moeder*, en *Ifis* als *Zoon.* dit kan op drie verſchillende wyzen geſchieden. Alswe met Ovidius zeggen: *De* ZOON *kwam zyn* MOEDER *t' huis, want hy hadt geen'* VADER: zo konnen wy de onderlinge Betrekkingen aldus vertoonen:

1. VADER MOEDER

IFIS

en dit is het eerſte Denkbeeld. Het Tweede vormen wy, alswe zeggen: *De* MOEDER *verloor, in dien* ZOON, *haaren laatſten ſteun, want zy was* WEDUWE: en beelden 't aldus uit:

2. MAN —— VROUW
MOEDER
|
ZOON

Het Derde, eindelyk, alswe op deeze wyze onze gedachten leiden:

De VADER, *voor een wyl geſtorven, hadt geen weet*
Noch van zyns ZOONS *bederf, noch van zyn* EGAAS *leed.*

3. MAN —— VROUW
VADER
|
ZOON

Digitized by Google

De byzonderheden, die wy hierin verder zouden konnen aanmerken, kanmen, met weinig overdenkens, zien, niet alleen uit de byzondere lynen, maar ook uit de byzondere naamen, waarmeê deeze perſoonen, volgens de verſchillende Betrekkingen, aangeweezen worden. Als nu Vondel zegt: IFIS

Komt zyne MOEDER *t' huis, dus doofſch en zonder leven;*
Want zy was WEDUWE ——

zo is 't klaar, dat zyne woorden tot geen deezer drie uitgebeelde Denkbeelden konnen gebragt worden: maar, dat in de zelven het Eerſte en Tweede vermengd en verward zyn. Ondertuſſchen moet de Leezer weeten, datwe dit geenszins geſchreeven hebben, om deeze plaats te berispen: want zelfs de aangeweezen verwarring wordt te gemoet gekomen, alsmen het tweede vaars van Vondel geheel uitleeſt:

Want zy was WEDUWE, *en zyn* VADER *overleên.*

welke laatſte woorden het gebrek der eerſten geheel vervullen. Maar wy hebben ons, alleen van de eerſten, gedient, om by deeze gelegenheid iets te zeggen, 't welk ons bekwaam ſcheen, van een algemeen gebruik, en in honderd andere gevallen nut te konnen zyn.

℣. 1032. VOOR ZYN LEVEN) eigelyk bedoeltmen met deeze uitdrukking, het overige gedeelte van iemands leeven, het geene noch toekomende is, tot zyn dood toe. Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 12. p. 80.

O neen: het is om Gode VOOR myn leven
Te dienen ——

en III. 7. p. 213. *Zyn liefde is my genoeg* VOOR al myn leven.. Maar *van zyn leven* ziet op 't verleedene, het gedeelte des leevens dat reeds voorby is. D. de Potter, Getr. Harder I. 3. 1.

Wie ſagh ſyn dagen *ooyt, wie hoorde* VAN ſyn leven?

ſyn dagen, weder V. 2. 97. — — *'k begeerde nooyt* myn dagen,
Dat u meedoogen my ſoo grooten gunſt ſou dragen.

Deeze twee woorden *dagen* en *leeven*, vlydtmen, in de zelfde beteekenis te ſaamen, op twee byzondere wyzen: als, *de dagen myns levens*; W. D. Hooft, Styve Piet ℣. 475.

Dat icket de daghe *myns* levens *niet had elooft.*

Huygens, Sneldicht XXIV. 65. *Uw gantſche* levens dagen. *Enz.* Of, *myn leeve-dagen*, dat ik aanzie voor een verbaſtering van *leevens dagen*, doch dat by veelen te vinden is: W. D. Hooft alsboven ℣. 3.

't Is te byſter, 't is ſyn leve-daghen *niet eheurt.*

Huy-

Digitized by Google

Huygens XIX. 24. *Wie heeft syn* levendaegh *van sulcken dingh gehoort?*
Hier staet een vrouwen hooft, en seght ons niet een woord.
Capitein J. vander Heiden, Cleander en Amaril *Act.* I. *sc.* 4.
Ga voort, en komt hier na dyn levendaagh *niet weer.*
de Potter, Getr. Harder I. 5. ŷ. 161.
Nooyt vindt Corisca my meer van haer leve-dagen
Haer Minnaer. — zo mede III. 6. 145. en 8. 79.
Westerbaen in Terentius, *Adelph. Act.* IV. *sc.* 7.
Behoort dat zo te gaen? wie zagh 't zyn leve-daegen?
de Raadpensionaris de Wit in Horace en Curace *Act.* IV. *sc.* 4.
— — — *wie sag syn* leven dagen
In sulck een korten tyt sulck een veranderingh?
Ph. Ruychrock MS. 1486. fol. 28. b. *vanden zynen zeer bemint, ende zijn* leven dagen *in eere ende reverentie gehouwen:* Enz. Doch dit *leezen-* of *leeve-dagen*, klinkt nu wat te plat.

ŷ. 1045. HET SCHUIVEN DER HAMMEIE) d. i. *Sluyt-* of *Slag-boom*, gelyk Le Long zegt op deeze vaarzen van Lod. van Velthem B. I. c. 42.

Dattie Bisschop met hem vieren
Riden soude daer met geleide
Te Megchelne tot an die hameide.

Jan Zoet in 't begin van Thimoklea:

Wat wal weerstaet de kraght van onze ontblote klingen?
Wat bolwerck is zoo hoogh, daer wy niet overspringen?
Wat poorten zoo verzien met schotdeur en hamay,
Die Alexander stuit?

Em. van Meteren verklaart, aan den drempel zyner Nederl. Hist. onder andere Kunst- of Krygs-woorden, ook dit op deeze wyze: HAMAYEN, *zyn Draey-boomen met palissaden ghemaeckt, om de weghen ofte poorten voor peerden te sluyten.* R. Legende 1478. fol. 4. d. *doe dese felle duvelen dese roepinghe ghedaen hadden; soe worden mit des Heren ghebot in die helle ghebroken alle die yseren* AMEYDEN *ende grendelen.* Zekere hand verklaarde dit op den kant door *poorten*; het welk wat te ruim is genomen: want deeze *Ameyden* in de Hel willen weezen, geloof ik, zekere boomen, diemen voor de deuren legt, met de einden van weerzyden rustende in den post of muur. en deeze is de verklaaring, diewe by Kiliaen van het woord *Hammeye*, of *Hameyde* vinden: en komt volmaaktelyk wel overeen met het bygevoegde *grendelen.*

ŷ. 1106. EERST WAERT MET ROMULUS, NU WAERDIGH MET QUIRYN TE TROUWEN) *Waert* en *Waerdigh*, is hier 't zelfde. dit vindenwe ook in één vaars by De Decker, Lof der Geldzucht p. 170.

Hoe waerd *het zy beſchreit*, *hoe* waerdigh *uitgelacht.*

Wy hebben B. I. ŷ. 834. deeze woorden reeds onderſcheiden, zo, dat WAARD eigelyk zy 't geen *Lief* en *Aangenaam* is; maar WAARDIG het geen in zich heeft eenige *Waarde*, d. i. hoedaanigheid, waardoor 't iets *verdient*. Dat de woorden zeer naa vermaagſchapt zyn, is kennelyk, en het geene ons *waard* is, achten wy doorgaands onze achting en liefde *waardig* te zyn. Maar gelyk de takken van eenen boom onderſcheiden zyn, ſchoon uit den zelfden ſtam voortgeſproten; zo zyn ook de woorden, ſchoon van éénen oorſprong, onderſcheiden naar de verſcheidenheid hunner eigene en bepaalde betekenis. Het verſchil der betekenis is niet duiſter: en de woorden zelfs vindtmen by veelen onderſcheiden. D. Heinſius aen Juffr. Anna R. Viſcher ŷ. 15. — *de diamant*,

Omdat hy weerdich *is*, *paſt aen uw* weerde *hant.*

Ernſt. en Boert. Mengelſtoffen III. deel p. 217.

Zing, *zing lang*, lofwaardig *Dichter*,
Onvermoeide Pindusſtichter!
Zing, *myn* waarde *vrind*, *zing lang!*

M. Stoke in Aern. ŷ. 50. *Ende daernaer ſyn wyf Lutgaert*,
Die hi lief had ende waert.

maar Will. II. ŷ. 45. *Wies hem* waerdich *weſen dochte.*

d. i. wie hem *des waardig* ſcheen te weezen; naaml. tot Keizer verkooren te worden. zo ook elders. MS. 1452. p. 166. *ô Croone*, *die du wel kende*, *al laghes dy ter eerden*, *du en waers niet* weerdich *van opgheheven te ſine.* Den Gulden Troen 1386. in dat Prologus: *du biſte alleen* weerdich *te ontfanghen eer ende ſchoenheit lof ende doecht.* maar fol. 1. c. *of ſi Gode ghenaem ſijn ende* weert *ſijn.* en fol. 26. d. *wordt die menſche God ghenaem ende* weert *ende lief.* Noch fol. 25. d. *ſo werdi wel* weerdich *des ewighen Gulden throens.* Enz. Ten minſten achten wy dat in onrym deeze woorden altyd behooren onderſcheiden te worden. Zie watwe hier kort onder XV. 125. by gelegenheid van *Leevende* en *Leevendig*, uitvoeriger aantekenen.

ŷ. 1114. EN VERFLOUT) *verſlaauwt.* Decker L. d. G. p. 187.

't En zal my al niets ſchaen, *niet deeren*, *niet doen* flouwen.

en

en p. 133. *overflout*. P. Scriverius op de Ned. Poëmata van D. Heinfius:

— — — *om datmen fou behouden*
Der geener lof en faem, die nimmer en verflouden.

by de Ouden is dit gemeen; doch nu verouderd.

ŷ. 1123. DEN HEUVEL OP) zag liever TEN *heuvel op*. en zo ook ŷ. 1127. TEN *klaeren hemel in*; voor *Den*, gelyk Vondel fchreef. zie boven B. II. ŷ. 25.

VYFTIENDE BOEK.

ŷ. 5. DE FAEM, EEN VOORBODIN VAN WAERHEIT) *Bodin* is een gemeene bynaam der Faame, in de Triomf. Poëzy en Schilderkunft van den zinryken Dichter S. Feitema. Joan Dullaart, Stantvaftige Princes *Act*. II. *fc*. 1.

Daar Fame, de bodin *der werelt* ——

het woord zelf komt dikwils voor by onze laatere en zuiverfte Dichters. Broekhuizen p. 11.

De blonde dageraat, bodinne *van den dag*,

J. B. Wellekens, Dichtlievende Uitfpanningen p. 19.

— *de dageraat* Bodinne *van het licht*.

fchoon het woord *Dageraat* meeft in het Manl. Geflacht gebruikt wordt. J. van Braam op 't Huwelyk van den Hr. G. Beelaarts:

Maar 'k zie, hoe d'Avondftar, de fchoone Hofbodin,
Die op de wenken paft der moeder van de min
Kan ver my toelonkt. —— H. Schim, Kruisfeeft p. 21.
Gewiekte zucht! ô tedre Poftbodin
Van 't harte, ai breng myn klagt ten hemel in.

P. de la Rue Chriftelyke Klinkdichten IV. 12. Op 't Gebed:

Hou u dies nimmer op, o wondre Poftbodinne!
Streef, met een vuurge vlugt, ter derde hemeltinne.

J. de Haes, Verded. der Poëzy p. 573. *de hiftorie is* — *de* bodin *der aeloutheit*. C. Queftiers, Lauwerftrydt p. 23. *Iris de* bodin. C. Bremer,

mer, Bruiloft van J. Cuyleman: Bodin *des hemels.* ENZ. Wy keuren dit ganſch niet kwaad. echter luſtte 't ons onlangs, en wel met overleg, geenszins genoodzaakt door het rym, te ſchryven:

Dat ik u deeze maar zou brengen, als een bode
Van 't hemelſche beſluit; —— ſchoon het een *godin* is, die daar ſpreekt. ik had behaagen gevonden in het zeggen van Gehoorzaamheid, eene *Maagd*, by Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. I. 21. p. 139.

Gebeurt het ook, dat ik, gelyk een bode,
Eens hier of daer na toe en henen moet.

zelfs zyn de Ouden hiervan niet vreemd: Deſtructie van Troyen 1479. fol. 10. c. *doe Jazon* den bode *vernam, doe ſtont hy ſeer haeſtelijcken op, ende ghinc vander camer biden gheleide des ouden wives.* welk *oud Wyf* zelf de *bode* was. Jacobus Viverius, M. Dr. Eerdicht aan den Hiſtoriſchryver Em. van Meteren, noemt de *Hiſtory*,

—— —— *een* Tuchtvrouw *van ons leven,*
Een Bode, *die van ouds ons tydingh bringhet by.*

Yder gebruike zyn oordeel. ons komt het zulks voor, dat de meeſte vrouwelyke woorden, met *in* eindigende volgens het gemeene gebruik, deezen uitgang, die in zich zelven niet veel aardigheid heeft, en den klemtoon van het zaakelyke deel des woords tot zich trekt, voegelyk en keurelyk wegwerpen; vooral in den ſtyl der aanminninge Zanggodinnen, waarin yder woord des Leezers aandacht moet wakker houden, en geduurig opwekken. Zo preezen wy ook het gebruik van *Gemaal*, voor *Gemaalin*, B. VI. ỿ. 128. daarmen noch kan byvoegen 't geen J. Cats ſchreef in den Self-ſtryt p. 6.

—— —— —— *dat Abram quam verkeeren*
Hier in des Konings hof met Sarai ſyn gemael.

en D. Lingelbach in Cleomenes *Act.* V. *ſc.* 4.

— *toen uw* gemaal *in 't kraambed raakte om 't leeven.*

zelfs toondenwe dat dit eenigszins noodzaakelyk is, om het Voorvoegſel *ge-*; gelykwe daarom mede *Gezelle* verkoozen voor *Gezellin*, B. VIII. ỿ. 203. daarwe ook *Slave*, voor *Slavin*, vonden gebruikt te zyn; het welkwe, na dien tyd, noch aangetroffen hebben by G. van der Horſt in Scevola *Act.* I. *ſc.* 4. daar Clelia, eene Roomſche Juffer, van Porſenna gevangen, tot hem zegt:

'k Wil my, als uwe ſlaef, *naer uwen wil gewonnen.*

dat ook *Boel*, ſchoon by veelen, en zelfs by Vondel, *Boelin* te vinden zy, beide Manl. en Vrouwl. is., toondenwe B. II. ỿ. 630. Dit is zeker,

Digitized by Google

zeker, dat de woorden *Boel*, *Bode*, *Burger*, *Beul*, *Romein*, enz. ſterker in 't oor klinken, en dus meer nadruk op 't hart hebben, dan *Boelin*, *Bodin*, *Burgerin*, *Beulin*, *Romeinin*, en wat dies meer is.

ŷ. 107. OOK VINT MEN LIEFELYK EN GEEN ONHEILZAEM KRUIT) zo ſpreekt de gemeene man: doch wy behooren zo niet te ſchryven. moeſt zyn, *niet onheilzaem*. zo als Vondel zich uitdrukt, kanmen zyne woorden aldus verſtaan; *Ook vindtmen kruid, dat liefelyk is, en geen [kruid] dat onheilzaam is*. doch dit behelſt eene onwaarheid, omdatmen zowel *onheilzaam*, als *heilzaam* kruid vindt. Maar alsmen *niet* leeſt, zyn de woorden klaar en overeenkomende met de meening van Pythagoras, die hier ſpreekt, en zeggen wil, *Ook vindtmen kruid, dat lieffelyk en* niet onheilzaam *is:* want *niet* moet onſcheidbaar vereenigd blyven met het Bynaamwoord *onheilzaam*; dat *geen*, het welk eigelyk *niet een*, of *een niet*, betekent, niet doen kan, zo ras 'er eenige verſchikking in de woorden gemaakt wordt.

ŷ. 125. EEN LEVENDIGE ZIEL) maar ŷ. 123. *een levend lyf*. niet alleen Vondel, maar al onze Schryvers, gebruiken *Leevendig* en *Leevende*, zonder eenig onderſcheid, in tegenſtelling van *Dood* of *Geſtorven*. J. Vollenhove, Heid. Dapperheit p. 598.

Daalde Orfeus met zyn lier uit min ter helle neder;
Hy quam 'er levendig, *en keerde* leevend *weder*.

krachtiger en eigelyker zou hy geſchreeven hebben:

Hy quam 'er leevende, *en hy keerde* leevend *weder*.

fraai onderſcheidde Jonktys deeze woorden, Roſ. Oochjes XXXIV.

Keer na my u lodder lichten,
LEVENDIGE *Roſelyn:*
Soo ſe my niet langer lichten,
'k Kan niet langer LEVEND *zyn*.

Wy hebben u, Leezer, al dikwils onderhouden van 't woord *Leevendig*. B. II. ŷ. 310. toonden wy des zelfs afkomſt aan. Van de betekenis ſpraken wy B. VI. ŷ. 142. aldus: *Leevendig* is, dat *vol beweeging* is, of dat het *leeven zeer wel naarbooſt*. Zie van beide deeze betekeniſſen eenige weinige voorbeelden. de *Beweeging*, waarop *Leevendig* ziet (dat *Leeven* ook *Beweegen* zy, toondenwe B. VI. ŷ. 415.) is eigelyk een geduurige vlugheid en werkſaamheid in den menſch, het zy van de leden des lighaams, 't zy van de vermogens der ziele:

Digitized by Google

doch vooral van de laatſten, die doorgaands van de eerſten gevolgd worden. want een ſlaafachtige werkſaamheid zonder geeſt of verſtand, is niet begreepen in de betekenis van *Leevendigheid*. J. van Heemskerk, Batav. Arkadia p. 11. *in de geeſtige* levendigheyt *haers kinderlycken bedryfs*. Brandt in De Ruiter p. 5. *dat hy zeer* levendig, *woelende en werkzaam was*. enz. De *Leevendigheid* van Roſelyn, door Jonktys geroemd, kan verſtaan worden van haar verſtand, of vrolykheid (zonder welke 't verſtand dikwils ſuft) of ook van haar ſchoonheid, en de *leevendige ſtraalen* haarer bekoorlyke *oogen:* waarvan en hier geſproken wordt, en dat ganſche werk zynen naam heeft. Z. Heyns in Bartas I. 2. p. 59.

Want van 't geſtarnte ſchoon de levendige *ſtralen.*

daar dan *leevendig* is 't geen elders *ſpeelende* genoemd wordt: zie onze Aantek. B. VII. ℣. 436. ſchoon ook andere ziellooze dingen, die in eene geduurige beweeging zyn, *leevendig* genoemd worden: als een *leevendige ſtroom:* Poot, Poëzy p. 193.

Wou myn poëzy nu vloeien,
Als een levendige *ſtroom.*

hoedaanigen ſtroom Hoogvliet, Feeſtd. p. 55. noemt, *leevendig kriſtal.* maar p. 88. zegt hy, *een leevend beekje.* zo heet Moonen het hair van een menſch, luchtig langs de ſchouderen hangende, en door den wind zachtelyk beweegd, *leevendig*, Heil. Herdersz. VIII. p. 39.

— — *de lok, met krullen zacht bewogen;*
Zwiert levendigh *langs hals en ſchonders hene en weer.*

en dus verre van dit woord met betrekking op het *Beweegen.* De tweede betekenis, ziende op de *Naarbootſing*, in welken zin men, voor *leevendig*, anders zegt *naar 't leeven*, is eenvoudiger en kenbaar uit de volgende voorbeelden: Moonen alsboven IX. p. 46.

— — — *geen kunſt kan 't aerdryk maelen*
Zoo levendigh, *als 't groent in dat geweſte* —

en hiervan, *levendig afmaalen*, by J. de Haes, Verd. der Poëzy p. 569. en anderen. ook *leevendig inprenten*, als by Brandt in De Ruiter B. VIII. p. 425. *om zoo doende hun het werk wat* levendig *in te prenten, en wat beter gewend te maaken.* de Hr. J. Elias, Onverw. Wedervinding *Act.* III. *ſc.* 8.

Schoon dat zy levendig *geprent ſtaan in myn hart.*

zo zyn ook *leevendige kleuren*, by Poot p. 122. en 151. en anderen, niet, kleuren die ſterk affteeken; maar, die de geſchilderde zaak *naar het leeven* vertoonen. en dus verre van deeze betekenis. Uit al deeze voor-

Digitized by Google

voorbeelden is nu ras te beſluiten, dat *Leevendig* iets anders zy dan *Leevende*. en niemand, die oordeel heeft, zal ontkennen, datmen woorden van byzonderen uitgang, vooral die ook dagelyks in byzondere betekeniſſen gebruikt worden, altyd behoore te onderſcheiden: want daarin beſtaat de zuiverheid en te gelyk de kracht eener taale. by voorbeeld, zo al wat niet *geſtorven* is, *leevendig* is; waar blyft dan de nadruk van *leevendig*, in tegenſtellinge van *dof*, *dom*, of *zwaarmoedig?* alle menſchen zyn of *dood* of *leevende*. maar onder de *leevenden* zyn de jongen doorgaands *leevendiger* dan de ouden; en ook het eene kind *leevendiger* dan het ander; ſchoon dit laatſte zowel *leevende* is als het eerſte. *Leevendig*, is dan niet, die *leeft*; maar, in wien het *Leeven op eene uitſteekende wyze werkſaam* is. eveneens als een menſch genoemd wordt, *Handig*, *Hoofdig*, *Mondig*, *Lyvig*; niet, omdat hy *Handen*, *Hoofd*, *Mond*, *Lyf*, bezit en heeft: maar, omdat hy met zyne *handen* meer doen kan dan de gemeene man: omdat hy overal toont een *Hoofd*, d. i. eene onverzettelyke waanwysheid te hebben: omdat hy veel ſpreekt en dikwils gebruik maakt van zyn' *mond*; of, niet meer onder 't opzigt van voogden zynde, in ſtaat is om zelf het woord te voeren, zonder een voorſpraak noodig te hebben: en *Lyvig*, omdat hy wat grooter of dikker van *Lyf* is, dan de menſchen in 't algemeen vallen. Noch verſchillen *Leevendig* en *Leevende*, gelyk *Haaſtig* en *Haaſtende*, *Vraatig* en *Vreetende*, *Slaaperig* en *Slaapende*, *Scheutig* en *Schietende*, *Tverig* en *Tverende*, *Willig* en *Willende*, *Overſpeelig* en *Overſpel doende*, *Keurig* en *Kiezende*, *Twiſtig* en *Twiſtende*, en honderd anderen, die allen dit ééne merk van onderſcheid hebben, dat de Bynaamwoorden, eindende in IG, zien op den aard of geneigdheid; maar de Deelwoorden, uitgaande in DE, op de daadelyke werking. En nu achten wy deeze ſtoffe, die ons in den beginne, zolangwe ons oog alleen hielden op *Leevende* en *Leevendig*, vol haaken en oogen ſcheen, genoeg ontward en opgehelderd te hebben. Byzondere uitgangen hebben byzonderen nadruk: en der zelver kracht is niet veilig naar te ſpooren in een enkel woord, maar in een menigte van woorden, die een' zelfden uitgang hebben. want dat duiſter is in één, wordt opgehelderd door de overeenkomſt van veel andren. Tot beſluit, en tot meerder voldoening van den oplettenden Leezer, zullenwe hierby noch voegen eenige plaatſen, waarin *Leevende*, in tegenſtelling van *dood* of *geſtorven*, met nadruk gebruikt is. Poot p. 126.

Dat waer LEVENDE geſturven.

Digitized by Google

Z. Heyns in Bartas I. 2. p. 67. *Half* LEVENDE, *half* doot — Hamborch in 't Particulier Refereyn 1598. tot Rotterdam:

Maer Bataviers ſchrivent niet toe den doden
Maer den LEVENDEN *Godt tot haer ſelfs vercleynen.*

J. Reygersberch, Cronycke van Zeelandt 1550. cap. 17. *na deſen quam een groote ſterfte ende peſtilencie, dat den* LEVENDEN *verdroot den* doden *te begraven.* Hooft, Ned. Hiſt. B. IX. p. 391. *de* LEEVENDEN *hadden quaalyk kraght om de* lyken *ter aarde te brengen.* Notkerus in Pſ. VII. 9. LEBENDE *ioh* tode: d. i. *leevenden en dooden.* MS. 1452. p. 112. *alſoe wel* doot *als* LEVENDE. in dat zelfde werkje p. 70. *alſt die coninc vernam, hy dede den juge villen al* LEVENDE. en p. 165. *binnen ſinen* LEVENDEN *live:* waarvoor ik, in Horatius p. 67. kwaalyk ſchreef: *by myn* leevendige *lyf.* Jan Knijf van Uytrecht, Hiſt. van de Oorloghe tuſſchen dye Rom. en Joden 1551. cap. 10. *alle* LEVENDE *ziele:* waarvoor ik nochmaal kwaalyk ſchreef in Horatius p. 51. *geen* leevendige *ziel.* Deſtr. van Troyen 1479. fol. 128. b. *deſe coninc Lycomedis die hadde noch* LEVENDE *ſinen Vader.* en hiermede vertrouwen wy voldaan te hebben.

ŷ. 136. DE VOGELS VLOOGEN DOOR DEN HEMEL) zie de Spraakkunſt van W. Sewel p. 68. daar hy ſchryft, datmen gemeenelyk zegt: *de* VOGELEN *vliegen in de lucht;* en niet, *de* VOGELS, enz.

ŷ. 219. IK ZELF, HET HEUGHTME, WAS, GEDUURENDE DEN STRYT VOOR TROJE, EUFORBUS) aanmerkenswaardig is dit voorbeeld van den *Ablativus Abſolutus,* gelyk de Latynen ſpreeken, *geduurende* DEN STRYT; niet, DE STRYT: hoewel al onze voornaamſte Schryvers, en Vondel zelf, anders gewoon zyn, hier den Eerſten, in plaats van den Zesden Naamval, te gebruiken. Zo leezen we in dit Werk B. VII. ŷ. 367. — DE GODT *uit 's afgronts poel*
Met prevlen en gebeên GEPAEIT *op zynen ſtoel,*
Gebiet-ze 't lichaem van den ouden haer te geven.
B. VIII. ŷ. 754. — — DE NAEM *en* ZERK VERZEGELT,
Vergaderen-ze een beek van traenen — en ŷ. 1115.
DE LAST VOLTROKKEN, *ging de* Honger *zich weer ſpoeden.*
B. XIV. ŷ. 124. — — ZYN STUURMAN *deerlyk buiten*
Het ſchip in zee GEPLOMPT, *zeilt* hy *door 't zeegedruiſch.*
noch in het ſlot des Inhouds van B. VI. *en* DE DRAEK *van hem in*
ſlaen

Digitized by Google

ſlaep GETOVERT, *ontvoerde* hy *Kolchis het gulden vlies.* in den rymeloozen Virgilius p. 102. DE HONGER GEBOET, *en de tafels opgenomen, zoo beginnen-ze — te ſpreecken.* Hooft, Nederl. Hiſt. B. III. p. 102. ZYNDE DE NACHT *in zulk een oovergeevenheit* DOORGEBRAGHT. B. VII. p. 297. GEDUURENDE DE AANTOGHT. B. X. p. 402. DE TYDT OM ZYNDE, *ontleedighen zy Vlaardinge.* Ger. van Loon, Ned. Hiſtoripenn. III. deel p. 305. tweemaalen achter een: *doch* DE OORLOG *met den Koning van Makaſſar juyſt toen* BEGONNEN, *en* niemand *der hooge Regeeringe* beluſt ZYNDE *om zo hachlyk bewind waar te neemen, wierdt aan Speelman het hooge beleyd van de Makaſſarſchen kryg opgedraagen. Onbeſchryvelyk is 't, welke krygskunde en dapperheyd hy,* GEDUURENDE DEES GEHEELE OORLOG, *deed blyken.* De zelfde I. deel p. 58. STAANDE DEEZE TWIST *der Roomſchen, hadden de Onroomſchen ruſt.* Frans van Mieris, Munten en Zegelen der Biſſch. van Utrecht p. 184. DEES SCHRANDERE KERKVOOGD OVERLEEDEN ZYNDE, *volgde tot* 39 *Biſſchop de eenvoudige Johannes.* Frans van Hoogſtraten B. P. I. 9. p. 41.

Word hy, DE STRYD *noch even maer* BEGONNEN,
Voort machteloos en lichtelyk verwonnen.

klaare tekenen, dat onze Neerduitſche Schryvers, tegen alle gronden, wetten en regelen, niet alleen van hunne eige, maar van alle taalen, den *Ablativus Abſolutus* veranderen in eenen *Nominativus Abſolutus.* het welk de Hr. Ten Kate, tot myn groote verwondering, zo zeer verdeedigt, dat hy zelfs oordeelt, dat de *Ablativus* hier *geheel ſtrydig is tegen ons Taal-eygen.* zie hem Redewiſſ. XII. §. 27. en 28. doch de grondſlag, dien dees treffelyke Schryver hier geleid, en waarop hy een verkeerd beſluit geveſt heeft, doet niets ter zaake. Hy vraagt, of in deeze woorden, DAT DOENDE, *overviel* HEM, enz. het *Participium* of Deelwoord, moet geſteld worden in den *Ablativus?* en hy antwoordt, *gantſchelyk niet, vermits het ſtrydig is tegen ons Taal-eigen.* doch op die vraag paſt geen ander antwoord: want *doende* is daar een *Accuſativus*, afhangende (het tegendeel van Volſtrekt, of *abſolutus*) van het Voornaamwoord *Hem*, aldus HEM, DOENDE DAT, *overviel* — zodat in deeze woorden de *Ablativus abſolutus* volſtrektelyk geen plaats kan hebben. Doch laat ons, voorbygaande het geen niet ter zaake doet, vannaby zien, of Vondel hier wel, *geduurende* DEN *ſtryd;* dan of hy, in de andere plaatſen beter, DE *godt gepaeit,* DE *naem verzegelt,* enz. geſchreeven hebbe. Men weet, denk ik, dat

Digitized by Google

Abſolutus zo veel zegt als *Volſtrekt*, *Voleindigd*, of *Volmaakt*, dat op zich zelf beſtaat, en waaraan niets gebreekt. Volgens den naam dan van *Ablat. Abſol.* moet alleen dees Naamval, zonder hulp van een Werkwoord, eenen volſtrekten zin uitleveren; als in 't Latyn, *Rege mortuo*, in het Duitſch, *Den Koning overleeden zynde:* welke woorden niet minder zeggen, dan of 'er ſtondt, *Toen*, of *Nadat de Koning overleeden was.* Stel nu die zelfde woorden in den *Nominativus*, als, *Rex mortuus*; d. i. *de overleeden Koning*; zo zeggen zy niets, en daar gebreekt altyd iets om den zin te voltooien: t. w. een Werkwoord, zonder 't welke een *Nominativus* geen rede van volſtrekten zin kan uitmaaken; als, *de Koning IS overleeden*, of, *de Koning, overleeden zynde, WERDT gebalſemd*; enz. in dit laatſte zyn de woorden, *de Koning, overleeden zynde*, onvolmaakt, zonder de volgenden, *werdt gebalſemd.* maar als ik zegge, *DEN Koning overleeden zynde, verkoosmen een' andren*, dan beſtaan die zelfde woorden, alleen door de verandering van den *Nominat.* in den *Ablat.* op zich zelfs, en voleindigen, of *abſolveeren*, om nu eens deeze vryheid van ſpreeken te gebruiken, den zin dien zy begonnen hadden. En in dien zin kan het onmogelyk beſtaan, te zeggen, *DE Koning overleeden zynde*; en is een van beide waar, of dat de ganſche ſpreekwyze niet deugt, en de gemelde omſchryvinge met *Toen, Nadat*, enz. altyd noodig heeft; of dat de *Ablativus* noodwendig moet uitgedrukt worden door het ledeken DEN. Maar dees *Volſtrekte Ablativus* beſtaat dikwils in een enkel Deelwoord, zonder uitgedrukt Naamwoord. Wanneermen een Geval *onderſtelt*, dat of niet is, of twyffelachtig is, bedientmen zich doorgaands van het eene woord *Geſteld*, als J. Pook, Dood van Eigenbaat *Act.* IV. *ſc.* 7. GESTELD, *zy zyn het:* Of *Onderſteld*, als Fr. van Mieris, Munten enz. p. 94. *maar al eens* ONDERSTELD *zynde:* Of *Genomen*, als Vondel boven B. VI. ŷ. 273. GENOMEN, *'k miſte een deel:* al 't welke, volleedig, zou moeten zyn, *Het Geval geſteld*, of *onderſteld*, of *genomen* [*zynde*]; en overeenkomt met het uitgedrukte Geval, *Den Koning overleeden* [*zynde*]. Dat nu *Geſteld, Genomen*, enz. moeten aangemerkt worden als ſtaande in den *Ablativus*, ſchynen zy zelfs te weeten, die hunne moedertaal met baſterdwoorden ſtoffeeren; gelykmen, daarvoor, dagelyks hoort zeggen, POSITO; ook wel, ten overvloede, *Poſito genomen.* welk *Poſito* niet anders is, dan de *Ablativus* van het Latynſche Deelwoord *Poſitus*, d. i. *geſteld*, en afhangt van 't niet uitgedrukte Naamwoord *Caſu.* Zo gebruiktmen deezen *Volſtrekten Ablativus*

Digitized by Google

tivus ook in de woorden, *Gemerkt*, *Aangezien*, *Toegeſtaan*, *Staande*, *Niettegenſtaande*, *Onaangezien*, *Gehoord*, *Gezien*, en wat dies meer is. (t. w. als 'er ZYNDE bykomt, of by verſtaan wordt: want *gemerkt HEBBENDE*, *gehoord HEBBENDE*, is een woordſchikking buiten ons tegenwoordig beſtek. en dit onderſcheid moeſtenwe hier te noodzaakelyker aanroeren, omdat het de ſteen is, die den heer Ten Kate deedt ſtruikelen, ſtellende tot een voorbeeld van den *Ablat. Abſol.* DAT DOENDE, of DAT GEDAAN HEBBENDE; in plaatſe van DAT GEDAAN ZYNDE, d. i. *His actis*. dit laatſte levert een' *volſtrekten* zin uit, daar in de twee eerſten, *dat doende*, en *dat gedaan hebbende*, het allervoornaamſte gebreekt, t. w. de perſoon zelf, die *doet* of *gedaan heeft*.) Hiervan heb ik, onder de Nieuwen, een fraai voorbeeld aangetroffen by Fr. van Mieris p. 84. daar hy ſchryft: ONAANGEZIEN DE KRAGT, *en* DEN GOEDEN VOORTGANG *der Franſche wapenen*, *zoo bragten echter de Heidenſche Vriezen*, enz. Schaars zultge dit vinden by Nieuwer; meer, by Ouder Schryvers: de Vertaaler van Boëtius 1485. fol. 22. d. GHEMERCT DEN ONGHERECHTIGHEN VONNESSE, *ieghen my ghegheven*. En fol. 48. d. *zo ghevic dij toe ende conſentere dij te kieſene wat jugen du wils*, *die ons beiden* (VERHOORT DESEN GHESCILLE) *beſcheiden moghe*. Deeze twee voorbeelden in 't Onzydig Geſlachte, *den vonneſſe*, *den geſcille*, hebben meer klem, dan honderd anderen van 't Manl. Geſlacht, gelyk dit by den zelfden fol. 56. c. *Porcia*, *dochter van Cathoene*, BRUTUS HAREN MAN VERSLEGHEN ZIJNDE, *vraechde om een mes*. en by de Rederykers van Sout-Leeuwen 1561. *Inden hals* HANGENDE EENEN SABELE [t. w. tegen de koude] omdat by de Ouden de *Nominativus*, ſchoon niet altyd, echter meeſtentyds, ook door *Den* uitgedrukt wordt. dit zy dan twyffelachtig, in het Onzydige is het zeker: zo is 't ook in eigene Naamen. de zelfde Vertaaler fol 75. b. *kenne den ghenen die boven dij es*, *dat die onder dij zijn dij kennen moghen: als* DANIEL *boven hem Gode kende*, *zo kenden hem de Leuwen*; BOVEN HEM *ooc* ZIJNDE DANIELE. daar duidelyk de *Ablativus* DANIELE ZIJNDE *boven hem* (d. i. *hen*, t. w. de leuwen) onderſcheiden is van den *Nominativus*, ALS DANIEL KENDE. Zo heeft ook de Naam *God* in den *Ablat. Gode*: de zelfde fol. 24. a. GODE ZIJNDE DE *fonteine ende* DEN *oorſpronc van allen goede*, *ende daer toe* DEN *wech*, *tbeghin*, *ende thende van aller dijnc*: DE FONTEINE *dan* GHEDESTRUEIRT, *noodſakelic moeten dan alle beken falen*. daar twee *Ablativi Abſoluti* op elkander volgen. Die nu zyne oogen voor het licht niet

Digitized by Google

niet wil ſluiten, moet toeſtaan, dat de *Ablativus Abſolutus* geenszins ſtrydig, maar alleszins overeenkomende is met den grond onzer Taale: en in alles, wat 'er de Hr. Ten Kate tegenzegt, is niet het minſte bewys tegen de bovenſtaande voorbeelden; daar het al *Subſtantiva* zyn, diewe in den *Ablat.* geſteld zien. Maar de *Pronomina*, of Voornaamwoorden, zullen hier 't geſchil beſliſſen: *want*, zegt hy, *men zeit*, HY GESTORVEN ZYNDE, verkoosmen een ander; *doch niet*, HEM GESTORVEN, enz. Datmen nu zo ſpreekt, is de waarheid. maar wat bewyſt dit meer, dan de voorbeelden, boven uit Vondel, Hooft, Van Loon, en anderen bygebragt? de Ouden, ja de Ouden alleen, zyn 't, die ons konnen leeren wat Duitſch zy, en hoe wy behooren te ſpreeken en te ſchryven. Hoor wat de heer Ten Kate zelf zegt: zo gaat hy voort: *En, al is het datmen by de Vertaeling van Tatiaen dien* Ablat: Abſol: *niet zelden ontmoet, als* p. 100. GISEHANEMO IMO (Viſo eo) *en* p. 38. THEMO HEILANTE GETOUFITEMO (*De Heilandt gedoopt zynde*) *men kan echter daeruit niet wettelyk beſluiten dat den Oudduitſchen grond zulks eertyds eigen was, vermits 'er vele plaetſen by dien Vertaelder te vinden zyn, die blyk geven, dat hy de* Latinismata *naebootſt.* Ik zie hier met leedweezen onder de *Latinismata* geteld, het geen niet meer een *Latinismus* dan een *Teutonismus* geweeſt is en noch is. die Tatiaen niet gelooft, geloove de drie volgende Neerduitſche Schryveren. By den Vert. van Boëtius 1485. fol. 13. c. zegt Philoſophie: *ende*, HEM [Plato] NOCH LEVENDE, *was niet, te mijner ieghenwoordicheit, Socrates — ter doot ghebrocht?* Faſciculus Temp. 1480. fol. 10. a. *Telexion was die vijfte conine Sychioniorum: ende*, HEM REGNIERENDE, *waren die tyden alſoe ſacht ende vrolic, dattet volck na ſijnre doot hem eerde voer God.* Deſtr. van Troyen 1479. fol. 2. d. *ende*, MI NOCH LEVENDE, *ſo en ſelſtu niet te min dat ryke beſitten ende regeeren.* En dit zy genoeg, voor zo verre onze Moedertaale aangaat.

ŷ. 274. LACHT ONS BLY MET BLOEMEN AEN) zie, omtrent den nadruk van dit Voorzetſel *aan*, 't geen wy gezeid hebben B. XIV. ŷ. 341. en hier, eenige voorbeelden van *Aanlachen* in plaatſe van het gemeene *Toelachen.* Vondel in de Bruiloftdichten p. 651.

De zoete koele May beſtroit uw bed met lovren
En bloemen zonder tal, en lacht *u vrolyk* aen.

Jac. Revius, Overyſſelſche Sangen p. 260.

De vryheyt lonckt u toe, den vrede lacht *u* aen.

daar

Digitized by Google

daar eene niet onaangenaame verwisſèling is van *toe* en *aen*; evengelyk by Iſaak Vos in Iemant en Niemant *Act.* II.

— — — *ick weet niet wat ick doe:*
De galligh grynſt my aen, *en 't gelt dat* lacht *me* toe.

C. Barlæus op 't Feſtoen van Juffr. Maria Teſſelſcha:

Elck een lacht *de Joffrou* aen.

J. Weſterbaen, Lof der Zotheyd p. 8.

Die in haer handen klapt, en lacht *my vriendlyck* aen,
Dat is de Vleyery. —— L. de Meyere, Schadel. der Gramſchap B. II. p. 45. —— *het* lacht *my alles* aen,
'T zy ik in mynen hof, of in myn bogaerd gaen.

H. Schim, Kruisf. p. 2. *Al* lacht *en* lonkt *de Leviáthan*
U zoet en minlyk aen.

en p. 67. *Het aenminnigh morgenroot*
Van d'aenbrekende genade
Lacht *u* aen, *ô Mingenoot.*

K. Boon van Engelant, Poëzy p. 142.

Schoon ge aengelacht *wierdt in den hove van de rozen,*
Gy zaegt veel ſchoonder op Maryes wangen blozen.

D. Oortman, Utrechtſche Malibaen:

't Gevogelt komt hem 's morgens wekken,
Het bloempje lacht *hem vriendlyk* aen.

Govert van Mater, zilveren Bruiloftszang:

Daar ze u aanlacht *even ſchoon.*

Gerard van Loon, Ned. Hiſtoripenn. I. deel p. 26. *trots op het* aanlachgen *van het hemwaart neygende geluk.* Zie ook een plaats van Poot, aangehaald boven p. 167. 168.

V. 431. TOT GEZONDE REDEN) *Gezond* is doorgaands *welvaarende naar het lighaam.* Somtyds heeft het zyne betrekking op *Verſtand* en *Oordeel:* H. de Groot, Bewys van den W. G. p. 20.

Mids welke noit vermoght het ongheſtuymigh woeden
Te dempen t'eenemael 't geſonde *woort der vroeden.*

D. Jonktys, Twiſtgeſprek p. 88.

Laet een gelettert breyn gezonde *vruchten baren.*

en zo by anderen. in deezen zin zeggen de Latynen ook *Sanus*; welk woord ik in Horatius, tot meerder klaarheid, vertaalde, *Gezond van harſſens.* In een derde betekenis vindtmen, by de Ouden, *Gezond*

Digitized by Google

voor *Zalig*, met betrekking op het eeuwige welvaaren der *ziele*; en werdt de Heiland hierom geheeten *Gezondmaaker*, voor *Zaligmaaker*, by Anna Bijns B. I. Ref. 1. en anderen.

v. 449. UIT 'S AERTRYKS NAVEL) Moonen, Poëzy p. 544.
Dat weet de vruchtbre Palts, noch zwart van pek en zwavel,
Noch rookende van 't vier, gebraekt uit 'S AERTRYKS navel.
Poot p. 267. *Van 's hemels opperkringen*
Tot 'S AERTRYKS navel *toe:*
Vondel in Faëton *Akt.* V.
De blixem sleepte een streeck van weerlicht, blaeu als zwavel
En root, na in zyn vlught. de slagh wert op den navel
Der AERDE *zalf gevoeld* ——
elders, *'s afgronds navel:* Vondel in den Boetgez. B. VI. p. 107.
De Nachtvorst leunde zyn hof in vlamme, en op den navel
Des AFGRONTS, *schouw van zon, in roock en smoock en zwavel.*
Antonides in den Ystroom B. I. p. 24.
Een palm, die wortels tot op 'S AFGRONTS navel *schiet.*
en B. IV. p. 113.
De stranddun davert, als de losgeborste zwavel
Het marmer schokt in zee tot op des AFGRONTS navel.
's werrels navel, zegt hy B. II. p. 36.
Van 'S WERRELTS navel *af, naer alle vier de winden.*
maar Zacharias Heyns in Bartas I. 3. p. 120. past deezen naam toe op den ganschen aardkloot:
Deuyl dan dat den hoop van d'aerd' en water samen,
Is van de WERELT *'t* hert, *den* navel, *en by naemen*
Den CENTER. —— daar de spreekwys duidelykgenoeg verklaard wordt: want *Navel* is, 't geenmen eigelyk noemt *middenpunt* of *centrum*. waaruit zelfs blykt, dat dees kloot van aarde en water, in de woorden van Heyns, niet wel te gelyk genoemd wordt, *het* HERT en *den* NAVEL *der werreld*. dewyl *Hart* en *Navel* in de kleine werreld, dat is in het menschelyke Lighaam veel te verre vaneen liggen, om beide het zelfde middenpunt te betekenen. want het is zeker, dat de *Navel der werreld* eene spreekwys is ontleend van het menschelyke Lighaam, van het welke V. F. Plemp in zyn Byvoechsels op de Ontleedingh van Cabrolius p. 4. op de volgende wyze spreekt: *De gedaenste van dit Lichaem is sodanigh, dat het om een juyste en even matig beyt*
ver-

Digitized by Google

van haer gedeelten, aller dingens regel en maet geſtelt wort. Waer van ook een ronde Figuer, d' allervolmaeckſte, in 't ſelve claerlyc ſich openbaert, als eens menſchs plat leggenden handen en voeten uit-gerect ſyn; want een Paſſers middelpunt op de NAVEL *geſtelt ſynde, end' het ront omloopende, ſal beyder handen en voeten uyterſte vingeren raken, gelyc hier verbeelt is.* Verſtaa, de handen boven 't hoofd uitgerekt; want, ter zyden uit, zo maakt dit zelfde lighaam een juiſt vierkant, zynde den hoofdſchedel en de voetzoolen evenver van elkanderen, als de wederzyds uitſteekende vingertoppen. Zeer wel dan wordt het middenpunt der Groote Werreld genoemd *Navel*, met den naam van het middenpunt der Kleine Werreld. Maar de ſpreekwys wordt ook verder uitgerekt; en zulk een *Navel* aan andere deelen des aardkloots toegeeigend: J. Six van Chandelier Leven te Spa ℣. 17.

Opborlen bronnen uit Ardennis diepſten naavel.

Coornhert, in 't begin der Odyſſea van Homerus:

Daer is een eilandt, dat leyt, als de navel *vander zee,*
Vol boſſchen, mits *in 't water* ——

zie ook onzen Dichter in Lucifer p. 58. ENZ.

℣. 489. EEN' VYFWOUTER) by Ovidius *Papilio* geheeten. Ik geloof dat veelen hier 't Latyn beter zullen verſtaan dan het Duitſch. De naam van *Vyfwouter* is te vinden by Plantyn en Kiliaen; die beide dit zelfde gedierte ook *Pepel* noemen. by ſommigen heet het, zegt Kiliaen, *Vyfelter*. de Hr. ten Kate II. deel p. 543. en p. 507. noemt het *Wywouter*, of *Wiewouter*, om de *wapperbeweging der vlerken*, van *Wy-* of *Wie-wouwen*, enz. In het Fr. Hoogd. en Lat. Woordenboek van Nathanaël Duez, wordt het Franſche *Papillon* vertaald door de volgende menigte van woorden: *Ein Sommervogel oder Buttervogel, Pfeiffholder, Molckendieb, Molckenſtehler, Schmetterling, Zwiefalter und Butterfliege.* Alleen met den laatſten naam vind ik 't benoemd in het Fr. en Engelſch Woordenboek van Guy Miege, *a Butterfly*. Omtrent den Latynſchen naam *Papilio*, zie Voſſius *Etymolog.* Enz.

℣. 500. GEEN LEDEN WORT GEGEVEN) merk hier aan, een Naamwoord in 't Meerv. *Leden*, en een Werkwoord in het Eenv. Getal, *Wort gegeven*. Ik beken, dat ik deeze woordſchikking noch niet begryp, ſchoon wy de zelve ook vinden in zynen Edipus p. 50.

Dat iemant AL *zyn* zinnen WORDT *benomen.*

Digitized by Google

Het tegendeel hiervan, t. w. een Eenv. Naamwoord, met een Meerv. Werkwoord, lazenwe boven B. IV. ŷ. 938. daar hy dus ſpreekt:

Of als het WATER, *'t welk heel ſtyf bevrozen* ſtont,
Met d'aenkomſte en den aêm van Levenwekker SMILTEN
In warmen zonneſchyn, en lentelucht, en ſtilten,
Zoo ſmolt ook Biblis. ——

ŷ. 570. GY ZULT HET UIT DEN BRANT VERDELGHDE PERGAMOM MET U VERVOEREN) indienmen de ſchikking deezer woorden wil behouden, diende'er eenige verandering te geſchieden in de woorden zelfs: 't Zy men, voor *uit*, leeze, *door*; want *Pergamom* (zie beneden ŷ. 1074.) d. i. Troje, was niet verdelgd UIT, maar DOOR *den brand*: 't Zy men *verdelgde* verandere in *geſchaekte*, op deeze wyze,

Gy zult het UIT den brant GESCHAEKTE *Pergamom*
Met u vervoeren. ——

en miſſchien dacht Vondel zo, toen hy *uit* ſchreef: ten minſten komt het zeer wel overeen met het Latyn van Ovidius:

—— *ibis & unà* *Pergama* RAPTA *feres.* ——

Maar indienwe de woorden des Vertaalers behouden, zo diende'er noodzaakelyk eenige verandering gemaakt te zyn in der zelver ſchikkinge: 't zymen leeze, *uit den brant het verdelghde* ——: of, *het verdelghde Pergamum uit den brant.* behoorende deeze laatſte woorden, *uit den brant*, alleen tot de volgenden, *met u vervoeren.*

ŷ. 590. ONS ZELVEN) moeſt zyn, *ons zelfs.* Hier ſtaat *zelven*, om de voetmaat; gelyk beneden ŷ. 850. *zelf*, om het rym. Buiten deeze twee plaatſen ſchryft hy in 't Meerv. altyd *zelfs:* zie II. 662. III. 876. IV. 212. VI. 376. VIII. 403. XII. 38. 219. *enz.* Dit behoortmen, zonder eenige uitzonderinge, overal te onderhouden.

ŷ. 598. VERWANDELEN IN VEE) dit *Verwandelen* is eigelyk het *Overgaan* of *Verhuizen* der zielen, uit het eene ligbaam in 't andere, volgens de leere van Pythagoras, die hier noch ſpreekt. in de Vertaalinge kanmen 't eenvoudig neemen voor *Veranderen:* in welke betekenis het by Ouden en Nieuwen voorkomt. Onder de Nieuwen heb ik 't aangemerkt by Ten Kate II. deel p. 28. *dus worden veel al de zagte medeklinkers D, V en Z, elk in hare ſcherpe T, F en S, verandert; doch de ſcherpe* verwandelen *niet in zagte.* en zo elders. J. van Brock-

Digitized by Google

Broekhuizen, Poëzy p. 29.

Quam dan uw geestigheid hem gunstiglyk te handelen,
In eenen nachtegaal zou zy hem doen verwandelen.

zo leestmen by J. de Decker, Lof der Geldz. p. 206. dat het *Goud*

Tot ieders groot gerief verwandelt *en verkeert*
In all' wat nood vereischt, in all' wat lust begeert.

H. de Groot, Inleyd. tot de Holl. Rechtsgel p. 51. *byzondere luyden toekomende zaken, zyn of uyt haer eygen aerdt* Onwandelbaer *of* Wandelbaer: Onwandelbaer; *als leven, lichaem, vryheyd, eer:* Wandelbaer, *als goederen, have.* De zelfde, Bewys van den W. G. p. 34.

Maer de gedaente die de zaeken onderscheyd
Verwandelt, *meenigmael* —— Brederode in Roddr. en Alf. *Act.* I.
Ach! als ghy my ontmoet,
Verwandelt *my myn bloedt.*

Onder de Ouden, by 't Mariencransken van Brussel 1561. in de Factie:

Ick ken de cruyen, ick weet te makene
Dat ick aen goey ware weet te gherakene
De welcke van my wort soo wel ghehandelt
Dat sy in drie dobbel ghewin verwandelt.

Tscep vol Wonders 1514. c. 110. *als den wijn* verwandelt *wort in azijn.* MS. 1486. fol. 21. *ende* verwandellende *zijn eygen naem dede hem hieten Salminassa.* Bart. Engelsman 1485. B. XVIII. c. 30. *ende en gheens diers en* verwandelt *hoer hoernen, dan des herts hoernen.* Vert. van Boëtius 1485. fol. 9. c. *die deen in dandere* verwandelen *moghen.* ook *wandelbaer* fol. 5. a. Destructie van Troyen 1479. fol 4. c. *want Ovidius die poëte, die seit, dat Sirtis* [Circe] *der Sonnen dochter Dyomedes gesellen* verwandelde *in vogelen.* Leg. van Mar. Magd. 1478. fol. 117. a. *onsen Heer is machtich dine droefheyt in blyscap te* verwandelen. Bybel 1477. Exod. XIV. 5. *ende Pharaonis ende zijnre knapen hert wort* verwandelt *op dat volc.* Oud en eigen is deeze betekenis: Bernardus Pezius *in Glossis:* WANTALON, *Mutari.* Wy zouden niet wel een gunstiger gelegenheid konnen aantreffen, dan deeze, om eenigszins uit te weiden omtrent de eigelyke betekenis van ons woord *Wandelen*, het welk van veelen niet recht verstaan wordt. Het onnoodige voorbygaande, zullenwe alleen aanroeren het geen ons van de waarheid kan verzekeren. Wy telden het B. IX. bl. 279. onder de *Frequentativa*, of *Iterativa*, afkomstig van 't eenvoudige *Wenden.* Dit is waardig wat nader ontleed te worden. WENDEN is *Keeren, Omkeeren.* dit

bepaalt ons tot geen zeker onderwerp; ook niet tot eene zekere wyze van omkeeringe: maar wordt gezeid van alles wat in ſtaat is, zich om te keeren; of omgekeerd te worden. Het *Frequentativum* hiervan is *Wendelen*; 't welk echter in zo ruim een betekenis niet gebruikt wordt; zynde eigelyk een *dikwils wenden*, een *herhaald keeren*. hiervan by Kiliaen *Wendel*, *Wendelick*, *Wendel-trap*, enz. hiervan mogelyk ook, met verandering van W in V, *Vendel*, het welk dan 't rechte woord zoude zyn, en niet *Vaandel*, gelykmen nu veeltyds ſpreekt. dit behaagt ons: doch wy laaten 't aan uw oordeel, om hier niet ſtil te ſtaan. *Wendelen*, of *dikwils wenden*, kan geſchieden, of *Liggende*, of *Gaande*, of *Staande*. Liggende, heet het WENTELEN (Kiliaen en ook eenigen der Nieuwen ſchryven niet wel *Wendtelen*, want de D verwandelt hier in een T, gelykwe in 't vervolg ook *Wanden* en *Wanten* zullen ontmoeten) Gaande, heet het WANDELEN; en Staande, ZWINDELEN. dit laatſte wordt doorgaands gebruikt van een' *Tol*, van een *Rad*, draaiende om een ſtilſtaande as, *enz.* en overdragtelyk van het *Hoofd van een' menſch*; zie B. IX. ℣. 213. Op eene vierde wyze kanmen ſommige buigſaame dingen wenden om of rondom andere dingen: en dit heetmen, of *Winden*, of WINDELEN. Men moet bekennen, dat het Gebruik hier verſtandiglyk te werk gaat, dewyl het, door de verandering van eene of van twee letteren, aan een zelfde woord verſcheidene gedaanten geeft, om verſcheidene zaaken, die op verſchillende wyzen eene zelfde hoedaanigheid vertoonen, beſcheidelyk aan te duiden. Zo dit in eene taal fraai en aanmerkenswaardig is, zo is het zulks buiten twyffel in de onze. Datwe nu *Wenden* houden voor den Stam, waaruit alle de anderen, als Takken, zyn voortgeſproten, ſteunt zekerlyk op reden; gemerkt alleen dit, eene algemeene betekenis van *Keeren* heeft, daar alle de anderen elk een byzonder ſoort van *Keeren* beduiden. Maar welke is nu de Wortel, waaruit dees Stam is voortgekomen? *Wend*, dat het naaſte ſchynt, betekent niets. de Hr. ten Kate brengt dit alles tot *Wind* en *Winden*. maar *Winden*, gelykwe reeds gezien hebben, is niet dan één enkel ſoort van *Wenden*, en *Wind* betekent mede ſlechts ééne zaak, aan de welke het *Wenden* eigen is. 't Komt ons zulks voor; dat de Wortel van deezen Stam en des zelfs Takken is, het woordeken WAND of WANT, het welk eene algemeene betekenis heeft, die ik niet nader weet uit te drukken, dan door OM, en wel meeſt in de betekenis van *Rondom*. I. WAND betekent een' *Muur*; eigelyk, al het ſchot- of muur-werk, dat een gebouw

Digitized by Google

gebouw *Om*-ringt, *Om*-loopt, en dus beſluit: en zo kan men 't ook verſtaan van eene enkele kamer. II. WAND is *Laken*; zo genoemd, denk ik, om zyn voornaamſte gebruik, dienende het doorgaands tot *Kleeding*, want III. WAND is een *Kleed*, datmen *Om* het lyf draagt; hiervan by Kiliaen, WAND-borſtel, i. *Kleer-beſſem*, en WAND-ſnyder, i. *Kleer-maecker*. IV. WANT is een *handſchoen*, dien men draagt *Om* de hand. men zou dierhalve met reden, ſchoon 'er de Hr. van Zuilichem mede lachte, een' ſchoen mogen heeten een *voetwant*. V. WANT is een *net*, datmen *rondom* uitſpreidt, en waarmede men dieren, vogelen en viſſchen *Om*-vangt. VI. WANT betekent nu ook de *ſcheepstouwen*: doch Kiliaen kent het niet in deeze enge betekenis, maar verklaart *Ghe-wand van 't ſchip*, *Armamenta*, *inſtrumenta*, *ornamenta navis*: 't welk men met één woord kan noemen, al den *Om*-ſlag die tot een ſchip behoort. En zo gebruiken 't de Rederykers van Sout-Leeuwen 1561. daar een Rechtveerdich Koopman, gevraagd zynde, of hy *al zyn* [zinnebeeldig] *ſchipghewant wel wil exponeeren*, verklaart of exponeert alles wat aan het ganſche ſchip is, tot den *ballaſt* toe. de plaats is te lang, omze hier uit te ſchryven. VII. WAND betekende in de oude taale ook een *zeil*: Zo men hier verſtaat het zeil van een ſchip, kan het begreepen worden in het voorgaande *Schipgewand*: Maar neemtmen het, gelyk my voegelykſt ſchynt omdat Kiliaen 'er afzonderlyk van ſpreekt, voor een zeil, gebruikelyk tot het oprechten van tenten en paveljoenen; zo heet het gerechtelyk *wand*, om de zelfde reden, waarom wy in de eerſte plaatſe zeiden, dat ook een muur of houten ſchot dien naam draagt. VIII. WANT is ook een *Beſchermer*, en hiervan ons noch gebruikelyk *Trouwant*, zegt Kiliaen, na Becanus. en is niet het werk der *Trouwanten*, dat zy altyd *om*-trent zyn, en als *om*-ringen, den geenen, dien zy moeten beſchermen? IX. WANTEN, of liever *Verwanten*, zyn *Verbondelingen*; als *Bloed-*, *Eed-*, *Vloek-verwanten*, enz. die door den band van Geboorte, van Eedzweeringe, van Vervloekinge, enz. vereenigd en als *omwonden* zyn. Alsmen hier *wand* ſchreef met een D, koſt het ſchynen gemaakt te zyn van *winden*, gelyk *band* van *binden*: doch nu houden wy 't voor het wortelwoord zelf. X. WAND in *Ingewand*, ziet op de *Om*- en ſaamen-*winding* van het gedarmte. XI. Eindelyk ons redengeevend woordeken WANT, betekent niets anders dan *Om*, of, gelykmen ſpreekt, *Omdat*. Kiliaen: WANT, *QUIA*, *quoniam*, *nam*, *&c.* Numaaktmen, zo zeer niet in de betekenis als in de woordſchikking, onderſcheid

ſcheid tuſſchen *Want* en *Omdat*: met het eerſte vertaaltmen 't Lat. *Nam*, met het tweede, *Quia*. doch dit is nieuw: want de Ouden gebruikten *want* in alle de plaatſen, daar wy nu noch *omdat* gebruiken. Omdat dit noch noit aangemerkt is, dat wy weeten, willenw'er, ſlechts uit de nieuwſten der Ouden, t. w. de Rederykers 1561. een ſtaaltje of vier van bybrengen. In het Spel van Sinne van T couwoordeken van Herentals, wordt gevraagd, waarom Cicero geen Poëet, en Virgilius geen Redenaar zy geweeſt? en het antwoord luidt aldus:

Dats, WANT *hen Natueren waren bewaert*,
Deur des Inghevens aert, *met diverſch bemercken*.

ook even te vooren, paſſende op de zelfde vraag:

En dat daer om, WANT *de kenniſſe ſiet*
Den gheeſt anders niet en had inne ghebracht.

na *daarom* gebruiktmen nu altyd *omdat*: t. w. als *daarom* ziet, niet op eene reden die reeds gemeld is, maar, gelyk hier, die noch gemeld ſtaat te worden. De Zelfden in de Prologhe, daar *Steden* en *Dorpen* elkander ontmoeten en aldus redenen:

ST. *Waer op ſiedy al?* DOR. *Dat hier ſoo ghelat is*,
En ten vrieſt doch nu niet. ST. *Dats* WANT *hier een ſtat is*,
Tiſſer al gheſteenweecht. DOR. *Dit lant is vol keyen*,
Twaer hier quaet ploeghen —

T corenbloemken van Brueſſel, doet God zeggen tot de Slange:

WANT *ghy dit ghedaen hebt*, *ſuldy ſijn vervloeckt*.

en zo dikwils by de Ouden: ja ook ſomtyds noch by eenigen der Nieuwen; als by Spiegel in den Hertſp. B. I. ŷ. 280.

Ons heil-gheert, WANT *ſe ſchoon is*, *ruſt gheeft en verheught*.

Wat dunkt u Leezer? heb ik kwaalyk gezeid, dat OM doorſtraalt in de betekenis van alles wat WAND of WANT heet? en dewyl we nu ook de algemeenheid der betekeniſſe van *Wand* genoegſaam aangetoond hebben, beſluitenwe noch eens, dat dit, en niet *Wind*, de wortel is van *Wenden*, en de verdere Takken, daaruit voortgeſprooten. Laat ons nu wederkeeren tot het woord *Wandelen*. Wy verſtaan 'er gemeenelykſt by, een ſoort van *Gaan*: doch deeze betekenis heeft het alleen van 't Gebruik, geenszins uit zich zelf; zo weinig als *wentelen* die van *liggen* uit zich zelf heeft. Beide hebbenze in en uit zich zelf, die van *Om*. en dus is *Wandelen* het zelfde met *Omgaan*. Mistrouwtge deeze redenkaveling? zie het hier beveſtigd met een nadrukkelyk voorbeeld. Den geheelen, dat is, den maandelyken omloop der Maane, noemt

Digitized by Google

noemt Bart. Engelsman B. V. c. 49. *den* OMGANC *des manenſchijns:* Jac. Revius, Overyſſ. Dichten p. 49. *het* WANDELEN *der manen*, zeggende:

Wie leert u, woekenaer, dat ghy ſoo weet te manen
U armen ſchuldenaer opt wandelen *der Manen?*

Dit alles wel aangemerkt, zoudenwe dan, indien ſlechts 't Gebruik daaraan wilde zyn zegel ſteecken, het geen nu *Wandelen* heet, niet konnen heeten, *Ommelen*, of *Ommeren?* Gy zult miſſchien lagchen op het leezen van dit woord: doch wat zwaarigheid, alswe lagchende mogen geleerd worden? Want vooreerſt, waarom zo wel niet van OM, *Ommen*, *Ommeren*, als van UIT, *Uiten*, *Uiteren*, en van IN, *Innen*, *Inneren?* Daar is geen reden die zulks verbiedt, dan alleen het Gebruik. Ten anderen, waarom wy zo wel geen *Ommelen*, of, op zyn Oud- en Hoog-duitſch, *Omb-* of *Umb-elen*; als de Latynen *Ambulare?* Ondertuſſchen zult gy my haaſt toeſtaan, dat *Ommelen* en *Ambulare* een zelfde woord zyn, en niet meer verſchillen, dan *Vader* en *Pater*, dan *Simpel* en *Simplex*, en honderd anderen. Het zal dan, gemerkt deeze overeenkomſt, niet kwaalyk vlyen, datwe by de verklaaring van het Duitſche *Wandelen*, ook voegen die van 't Latynſche *Ambulare*. Wy verdeelen deeze woorden, die het zelfde betekenen, in een Zaakelyk Deel *Wand* en *Amb*; en in een' Uitgang, *elen* en *ulare:* en zullen bevinden dat alles, van ſtuk tot ſtuk, juiſt overeenkomt. Eerſt van het Zaakelyke: Daarna van den Uitgang. AM of AMB, is Celtiſch. de Latynen bedienden 'er zich dikwils van, en verklaarden 't altyd door *circum*, d. i. *Om*, *rondom*. van het zelve hebben de Grieken hun *Amphi*. Deeze betekenis, en het Hoogd. *Umb*, waar in de B ſtand heeft gehouden, geeven duidelyk te kennen, dat *Am*, *Amb*, *Om*, *Umb*, niet dan een zelfde woord zyn. Zo is 't Lat. *Amb-uſtus*, by ons zo veel als, rondom gebrand; *Am-ſanctus*, rondom heilig; *Amb-eſus*, rondom afgegeeten; *Amb-ages*, om-wegen; uitvluchten; *Amb-urbium*, en *Amb-arvale*, zekere Romeinſche plegtigheden van Zuivering, die *rondom* de Stad en *rondom* de Landeryen gaande, geſchiedden: *Amb-ire*, om-gaan; ook in 't byzonder zulk een omgaan, als wy nu heeten *Solliciteeren:* hiervan *Amb-itus* voor Kuipery, en van 't Celtiſche ons Duitſch woord AMBT (niet *Ampt* of *Amt*) en van dit laatſte weder ons baſterdwoord *iets Ambieeren*, dat is, ſtaan naar eenige bediening of waardigheid. enz. Nu hebbenwe getoond, dat *Amb* en *Om*, als mede te vooren, dat *Wand* en *Om*, het zelfde betekenen. ſchiet noch over, datwe ook op de zelfde wyze de zelfde overeenkomſt doen

Digitized by Google

zien tusschen *Amb*, en *Wand*. Het blykt aanstonds klaar uit de woorden, waarvanwe spreeken, *Ambulare* en *Wandelen*; en wordt bevestigd door de volgenden. By ons zyn *Verwanten* zoveel als *verbonden vrienden*: in 't Latyn heetmen een' vriend, *Amic-us*; 't welk Vossius van *Amare*, Bemminen, anderen van andere woorden, doch ik afleide van *Amic-ire*, eigelyk *Omwinden*. Om die zelfde reden, en van dit zelfde woord, droeg een *Kleed* van ouds den naam, in 't Latyn van *Amictus*, in het Duitsch van *Wand*. Een' Muur heeten wy *Wand*, omdat hy een kamer of huis *rondom* loopt; in het oude Rome betekende *Ambitus* onder anderen eene ruimte van derd'half voet, die tusschen de huizen der gebuuren openbleef, en langs de welke men de zelven kost *rondom* gaan: zie Festus, Varro *IV. de L. L. &c.* Schuilt dit zelfde *Am* ook niet in 't Lat. Voegwoordeken *Nam*, nu by ons altyd vertaald door *Want?* onze oude Blyspeldichters veranderen doorgaands *arm* in *narm*, *aars* in *naars*, *elleboog* in *nelleboog*, *Eglentier* in *Neglentier*, enz. zou het dan zo vreemd zyn te gelooven, dat ook het Celtische *am*, veranderd zy in 't Latynsche *nam?* te meer, daarwe nu reeds de overeenkomst deezer woorden hebben aangeweezen? Maar terwylwe dit volkomen aan uw oordeel overlaaten; zullenwe wat meer moeite aanwenden, om te zien, wie die persoonen geweest zyn, die by Cæsar voorkomen onder den naam van *Ambacti*. hy spreekt van de Gallen of Celten, en al de Geleerden houden dit, met reden, voor een Celtisch woord. Buiten Cæsar is, onder de oude Latynen, Ennius de eenigste (datmen weet) die zich van het woord *Ambactus* bedient heeft. Festus, of des zelfs bekorter Paulus, zegt duidelyk, dat ook *Ambactus*, by Ennius, een Celtisch woord is. Over welk zeggen de arme Paulus niet weinig geroskamd wordt van Jos. Scaliger, een wonder van geleerdheid, doch die in een kwaade luim was toen hy zyne Aantek. op dit woord by Festus schreef. Van de plaats, daar Ennius het gebruikte, hebben wy niets, dan het enkele woord *Ambactus*, behouden; zodatmen uit den stamenhang niet kan zien, wat hy 'er eigelyk by verstondt: want, indien hy, gelyk Cæsar, eenen van den Celtischen Landaard zo noemde (en wie zal ons van het tegendeel verzekeren?) zo magmen het woord zelf, by hem zowel als by Cæsar, voor Celtisch erkennen. Ondertusschen zegt Scaliger, met een vertrouwen, alsof 't hem uit den drievoet van den Pythischen Apollo was ingeblazen, *dat de* Ambacti *by Cæsar, geen* Slaven *zynde, geheel anderen waaren dan de* Ambactus *van Ennius, die een* Slaf *was. Het eerste,*

ver-

Digitized by Google

vervolgt hy, *is Celtiſch; het tweede, zuiver Latyn* [planè Latinum]. Van deeze gedachten was ook Voſſius: zie hem *in Etymol.* en *De Vitiis Serm. l. I. c.* 2. daar gy de bron kunt ontdekken, waaruit de taalkundige Aantek. van Arn. Montanus, op dit woord by Cæſar, is voortgevloeid. Scaliger verzint zich ten hoogſte, als hy zegt dat *Ambactus* is *planè Latinum*, geheel en al Latyn, zonder iets van het Celtiſche te hebben ontlecnd. Om alles toe te geeven, watmen met redelykheid kan vorderen, zelfs ook 't geen noit uit Ennius, als reeds gemeld is, kan worden beweezen; willen wy nu wel onderſtellen dat het Latyniſche *Ambactus* kome van *Amb* en van *Actus*, d. i. gedreeven: en betekene, *Een, die rondom, alom of overal heen, wordt gezonden:* Volgens deeze verklaaring dan kan een *Slaaf* of *Dienaar* wel genoemd worden *Ambactus:* hoewel *Ambactus* daarom eigelyk geen *Slaaf* betekene. zo weinig als *Bode* by ons een' *Knecht* betekent; hoewel de *Knechts* dikwils *Boden* genoemd worden. Zie daar, voor zoveel de Afleiding betreft, 't geen Voſſius en Scaliger zelf van dit Latyniſche woord oordeelen. Maar de betekenis en oorſprong van het Celtiſche *Ambactus* is hun, en zelfs den Latynen, onbekend geweeſt. Wy leiden het af, en het komt buiten allen twyffel, van *Amb*, en van *Aht* of *Acht*, waarvan noch ons *Achtneemen*, *Achtgeeven*, *Onachtſaam*, enz. en dus is het Celtiſche *Ambactus* (hadt Cæſar Duitſch geſchreeven, hy zou misſchien gezeid hebben, *Ambachter*) niets anders, dan *Een, die rond OM wel toeziet, en op alles naauw ACHT geeft.* Wat volgt hieruit? alleen dit: Dat *Actus* beide Latyn en Celtiſch; geenszins, Dat *Ambactus* zuiver of geheel Latyn kan genoemd worden. Want *Amb* is en blyft altyd Celtiſch: en 't geen Ennius verſtondt by *Ambactus*, wordt by Feſtus, in zuiver Latyn, verklaard door *Circumactus*. En dus verdeedigen wy ook Feſtus, of, zo gy wilt, Paulus, tegen den driftigen aanval van Scaliger, die niet koſt begrypen, hoe *Ambactus* een' *Slaaf* kan betekenen, en te gelyk een Celtiſch woord heeten, 't welk nu klaargenoeg aangetoond is. Laat ons overgaan tot Cæſar, en zien wat denkbeeld wy ons moeten vormen van den ſtaat en van de waardigheid zyner *Ambacti*. In de beſchryvinge van den aard en zeden der Celten of Gallen, die hy ons in het Zesde Boek van den Galliſchen oorlog heeft nagelaaten, zegt hy vooraf: *In geheel Gallie zyn maar twee ſoorten van Luiden die eenigszins in aanzien en in eere zyn: want het gemeen wordt 'er niet meer geſchat dan Slaaven.* Vervolgens noemt hy die twee ſoorten der Aanzienelyken, *Druïdes* en *Equites*. De *Druïdes*

waaren, de Wyzen, die het opzigt hadden over den Godsdienſt, de jeugd onderweezen, het goede beloonden, het kwaade ſtraften, enz. De *Equites*, eigelyk Ruiters, *verkeerden allen in den* OORLOG, zegt hy cap. 15. *en hoe, onder de zelven, iemand uitſteekender was in geboorte en in middelen, hoe hy meer* AMBACTI *en* Cliëntes [beſchermelingen] *OM zich hadt.* Nu is de vraag, hoe wy deeze *Ambacti* in het Duitſch moeten benoemen? en het antwoord is eenvoudig, en zonder eenige keuze: AMBACTI zyn TROUWANTEN. Wy zeiden boven in de VIII. verklaaring van het woord WANT, dat het ook een' *Beſchermer* plag te betekenen, en hiervan *Trouwanten*, die iemand *Om*-ringen en dus rond-*om* bewaaren. Wy zeiden vervolgens in de verklaaring van 't Celtiſche *Ambactus*, dat het aanduide een' die rond OM op alles ACHT geeft. Kanmen met gedachten een natuurelyker en voegelyker begrip maaken van deeze *Ambacti*, de welken de Magtigſten onder de Celtiſche Vorſten OM zich hadden? en van de welken zy zich, als van eene *Lyfwacht*, bedienden? De oorzaak der benaaminge *Ambacti*, ligt alleen daarin, dat zy zich lieten vinden naby en OM den perſoon des geenen, dien zy, of uit achtinge verzelden, of, gelyk ik liever geloof, als onderdaanen genoodzaakt waaren te volgen en te beſchermen. Men doet dan hier, wat de taale aangaat, weder een' onnoodigen arbeid, indienmen met zekerheid wil weeten, of deeze *Ambacti* Slaaven waaren of niet. Voſſius hadt'er een verhevener denkbeeld van, omdat Cæſar de *Ambacti* eer noemt dan de *Clientes:* en beſluit daaruit, datze geenszins *Slaaven*, maar *Heeren van aanzien*, geweeſt zyn: ja het ſcheelt weinig, of hy maaktze tot *Ambachtsheeren*, in dien zin, gelyk wy dit woord noch gebruiken. Ondertuſſchen ruſt dit bewys, ontleend van den rang, 't welk miſſchien in den eerſten opſlag wat ſchynt te weezen, en Voſſius als onwrikbaar voorkwam, op een' losſen zandgrond; en Cæſar zelf doet het in duigen vallen, als hy, kort daarna ſpreekende van de Lykſtaatſien der Celten, duidelyk zegt, *Dat zy alles wat den Leevenden was lief geweeſt, tot beeſten toe, in het Lykvuur worpen; ja zelfs, datmen, noch kort voor zynen tyd, de* SLAAVEN *en* BESCHERMELINGEN [Servi & Clientes] *die de Overleeden meeſt bemind hadt, met hem verbrandde,* Daar immers duidelyk de *Servi* of *Slaaven* den rang hebben voor de *Clientes* of *Beſchermelingen*. het welk Voſſius niet onbekend hadt moeten zyn: temeer, omdat reeds te vooren Aldus Manutius, en Petrus Ciacconius deeze *Servi & Clientes* in hunne Aantekeningen bygebragt hadden tot verklaaring van de eerſtgenoem-

Digitized by Google

noemde *Ambacti & Clientes*. ondertuſſchen is 'er tuſſchen *Ambactus* en *Servus*, eigelyk genomen, altyd het zelfde onderſcheid, dat 'er is tuſſchen *Bode*, *Trouwant* en *Knecht*; gelyk we boven reeds aangetoond hebben. Om nu het onnoodige voorby te ſtappen, en deeze uitweiding, ten beſluite, te brengen tot ons oogwit, zo is 't genoeg, dat *Ambacti* hier eigelyk zyn *Trouwanten*: en dat daaruit weder voor 't laatſte gebleeken is, de overeenkomſt tuſſchen *Amb* en *Want*. Het volgende zal ons natuurelyk doen overgaan van het Zaakl. Deel *Amb*, tot den Uitgang ULARE. Joh. Jov. Pontanus trof hier de waarheid, ſchryvende *in Actio p.* 127. *b.* dat *Ambulare* komt van *Am* (alleenlyk hadt hy behoord te ſchryven van *Amb*). Dit voldoet niet, zegt Voſſius *in Etymol.* leidende het met zeer veel geleerdheid af van het Gr. *Ampolein*, zo hy zegt, voor *Anapolein*: &c. Ik beken, dat dit volkomen overeenſtemt, wat de grondbetekenis belangt, met *Ambulare* en *Wandelen*. Eenvoudiger evenwel, kanmen zeggen, *Ambulare* komt van *Amb*; en dit voldoet, alsw'er den uitgang *ulare* achter voegen: gelyk die zelfde uitgang, gevoegd achter *Ex* [uit] uitlevert het woord *Exulare*, waaraan het Gebruik de betekenis heeft gegeeven van *balling zyn*. Verre ſlaan de oude *Grammatici*, en veele Geleerden, den bal mis, alsze, ook hier den uitgang *ulare* voorbyziende, ſchryven *Ex-ſulare*, en dat haalen van *ex*, uit, en *ſolum*, grond, bodem: alsof zy, die in ballingſchap worden verzonden, *extra ſolum eunt*, gelyk Servius ſchryft, *in Æneïd. XI.* 263. 't welk zo veel zegt als *buiten den grond gaan*. Maar het woord *Solum* of grond (dat noit, tenzy met het bynaamwoord *patrium*, d. i. vaderlyk, het *vaderland* kan betekenen) komt hier niet te pas, of *Exſulare* zou dienen te betekenen iets, dat zyn betrekking heeft op den *grond*, als *Uitrooien*, enz. En, indienwe onze gedachten veſten op de afleiding van het woord *Solum*, die wy in 't ſlot van B. XIII. uit Varro bybragten; t. w. dat de Aarde *Solum* genoemd is, omdatze met de *Zool der voeten* betreeden wordt; zo zou *Exſulare* niets voegelyker konnen betekenen, dan *Ophangen*, waardoormen iemand den grond, om de zool zyner voeten op te zetten, beneemt. doch dit zyn beuzelingen. *Exulare* is in zich zelf niets anders dan *Uiteren*: en de verſchillende betekeniſſen, waarin deeze woorden gebruikt worden, 't Latynſche voor *UIT-gaan*, t. w. *in balling ſchap*, het Duitſche voor *UIT-ſpreeken*, is enkelyk een willekeurige wet van het Gebruik, het welk, zo 't zulks gewild hadt, aan 't Latynſche de betekenis van het Duitſche, en aan het Duitſche

Digitized by Google

die van het Latynſche hadt konnen geeven. 't Geen wy hier zeggen van *Exulare*, beveſtigt ook het reeds gezeide van *Ambulare*, t. w. datmen hier *ulare* niet anders moet aanzien dan als een' Uitgang. En hoe die verder overeenkome met onzen Duitſchen Uitgang *elen*, blykt zonneklaar uit meer andere woorden, die in beide deeze taalen byna de zelfden zyn, als *Cop-ulare*, by ons *Kopp-elen*. *Circ-ulare*, by ons *Krink-elen:* want het Lat. *Circ-us* komt, volgens Angelus Caninius, van 't Gr. *Krik-os;* welk *Krik* veel overeenkomſt heeft met ons *Kring*, of *Krink*. *Stip-ulari*, het zelfde woord, doch niet in de zelfde betekenis, met ons *Stipp-elen:* hiervan evenwel by A. Verwer, Brief aan A. R. p. 57. *beſtipt geſchryf*, zinſpeelende, buiten twyffel, op 't Latynſche, *ſtipulatio*. *Spec-ulari* (zie boven B. I. ℣. 840) by ons *Spiegelen:* en verder uit *Ululare*, *Maculare*, *Jaculari*, *Medulari*, *Oſculari*, *Stabulare*, *Jugulare*, *Popularі*, *Fabulari*, *Opitulari*, *Strangulare*, *Vapulare*, *Pullulare*, *Gratulari*, *Epulari*, *Simulare*, *Stimulare*, &c. Wy zullen onze Wandeling eindelyk wat bekorten; en, tot beſluit, met weinig woorden, de betekeniſſen van het woord *Wandelen* doorloopen. I. De gemeenſte is, die van *Gaan*, anders *Vertreeden* genoemd, of met een Baſterd-franſch woord, doch minder eigen, *Promeneeren*. Het oogwit van naar eene zekere plaats te gaan, moet hier worden uitgeſlooten. Iemand, die zich, tot zyn vermaak, vertreedt, herwaarts en derwaarts gaat, nu eens ſtilſtaat, dan eens omziet, ſomtyds te rug treedt, en eindelyk wederkeert vanwaar hy is uitgegaan, wordt op de allereigelykſte wyze gezeid te *Wandelen*. en zo wordt het by ons gebruikt. Men zou dan ook, gelyk *uit wandelen* GAAN, onbeſchroomd mogen zeggen, *uit wandelen* VAAREN, en RYDEN: dit laatſte, zeker, is geenszins eene ongehoorde ſpreekwys. II. *Wandelen* ziet ook op ons ganſch gedrag, en geheele leevenswyze. Nergens vindtmen 't in die betekenis meer, dan by onze Vertaalers van den Bybel, volgende hierin het voorbeeld der H. Schryveren: zie onder anderen II. Theſſal. III. daar ℣. 6. *ongeregelt* WANDELEN heet, 't geen ℣. 7. genoemd wordt *zich ongeregelt* GEDRAGEN; en vervolgens ℣. 11. verklaard wordt door het DOEN *van ydele dingen*. Bernardus Pezius *in Gloſſis:* WANTLUNT, *negotiabuntur*. Hiervan *Wandelen met iemand;* gelyk van Henoch getuigd wordt Geneſ. V. 24. dat hy *wandelde met God:* en gelyk beloofd wordt aan die weinige naamen te Sardis, de welken hunne kleederen niet bevlekt hebben, Openb. III. 4. dat zy zullen *wandelen met Chriſtus*. Die ons het *wandelen* hier afſchilderen als een *Reis* naar de

Eeu-

Digitized by Google

Eeuwigheid, maaken eene verwarring van byzondere denkbeelden. dit blykt klaar uit de laatſte plaats, daar het *wandelen met Chriſtus* voorgeſteld wordt als een bekooning der zulken, die op de Reis naar de Eeuwigheid hunne kleederen niet bevlekt en hebben: zodat dit *Wandelen* eerſt zyn zal dan, wanneer die Reis zal afgeleid zyn, en wy onze loopbaane zullen ten einde geloopen hebben. *Wandelen met God en Chriſtus* is dan niets anders, dan *Leeven in de gemeenſchap van God en Chriſtus:* of, om het woord WANDELEN noch eens te verklaaren, dan een gemeenzaam OM-GAAN, en VER-KEEREN met God. te recht magmen dan zulke *wandelaars met God*, ook noemen *vertrauten van God*. Dit zelfde wordt ook in andere Taalen uitgedrukt met zulke woorden, die voornaamelyk in zich beſluiten de betekenis van *Wenden* of *Keeren*. de Grieken zeggen ἀναστρέφεσθαι, van στρέφειν, d. i. *Keeren*, by de Latynen *Vertere*, van het welke zy zeiden *Verſari cum aliquo:* waarvan weder het baſterd-Franſch en -Duitſch, *Converſeeren met iemand*. Tot vertaaling van het Lat. *Converſatio*, dat nu yder verſtaat, gebruikte Notkerus al voor veele eeuwen, in 't begin van Pſ. XCIII. het Duitſche woord *Lip-wandil*, het zelfde of wy nu zeiden, *Leevens-wandel*. ENZ. De twee byzondere betekeniſſen van *Wandelen*, nu duidelyk aangetoond, onderſcheiden zich klaar in de Zelfſtandige woorden *Wandeling* en *Wandel:* zie van dit laatſte een aanmerkelyk voorbeeld Philipp. III. 20. met des zelfs verklaaring op den kant. III. de Derde betekenis van *Wandelen* is die van *Veranderen*. Kiliaen: WANDELEN, oud Vlaamſch, is *Veranderen*, Hoogd. *Verwanderen*. Nu zegtmen hiervoor *Verwandelen*, gelyk in 't begin deezer Aanteekeninge overvloedig bewezen is. En dewyle wy ons thans weder bevinden ter plaatſe, daarwe onze Wandeling begonnen hebben, zullen wy de zelve ſtaaken. Ik hoop, Leezer, datze u niet verveeld zal hebben: my heeftze vermaakt, omdat ik, gelyk 't doorgaands gebeurt, ook hier, inmynen weg, verſcheiden merkwaardigheden heb aangetroffen, die ik elders noch noit ontmoet had. Daar zyn twee hoofdzaaken, waarop ik u verzoek acht te geeven. De Eerſte is, dat de gemeenſchap tuſſchen de meeſte Taalen grooter is, dan zy doorgaands ſchynt: beſtaande het verſchil van veele woorden, die van éénen oorſprong zyn, Vooreerſt in het verſchil der byzondere uitſpraake, en der daaruit gereezene ſpellinge of ſchryfwyze; en Ten anderen in de willekeurige wetten van het Gebruik, het welk woorden van algemeene betekeniſſen dikwils aan éene in het byzonder geëigend

gend heeft: waardoor de Uitleggers, die dit niet beſeften, zeer verkeerde afleidingen, en eene groote verwarring in alle taalen, gemaakt hebben. De Tweede zaak is, datmen ook in de zelfde taal de eigelyke betekenis van een woord niet veiliglyk kan beſluiten uit die, waarin het meeſt wordt gebruikt; maar datmen moet achtgeeven op de oorſprongkelyke betekenis van het Zaakl. Deel; 't welk alleen veiliglyk kan geſchieden uit vergelyking van alle die woorden, waarin dat Zaakl. of Wortel-Deel gevonden wordt. Hierdoor heeft de heer Ten Kate in zyn uitmuntend werk eenen weergaloozen lof verdiend. en hadden de Geleerden in het Latyn dien voet gehouden, de ſchriften der *Etymologiſten* zouden zo vol niet zyn van oneigene en vergezochte Afleidingen.

℣. 660. ZYN VROU, EEN RITSIGE AERT) fraai en aanmerkelyk is deeze uitdrukking, *een ritſige aert*, voor, *van een' ritſigen aert*. De Dichter ſchynt gezien te hebben op den naam van *Ritsaard* of *ritſigaard* (gelyk *Geeraard* en *gierigaard*) die ſaamengeſteld is van *rits* of *ritſig* en *aard*. Men zou konnen vraagen, waarom alle die naamen, in *aard* eindende, en alleen uitgevonden om den aard des perſoons te verbeelden, als *Vroomaard*, *Goedaard*, *Eelaard*, *Dronkaard*, enz. alleen gegeeven worden aan Mans, noit aan Vrouwen; daar immers *aard* of *inborſt* den Mannen niet meerder eigen is dan den Vrouwen? Misſchien zalmen antwoorden, omdat *aard* is van 't Manl. Geſlacht. doch de onwettigheid deezer reden blykt uit onze Aantek. B. I. ℣. 922. Voor my, ik acht datmen, in de taale der Zanggodinnen, hoewel van een Vrouw ſpreekende, voor *een ritſige aard*, gelyk Vondel ſchryft, of *een gierige aard*, gelykmen met het zelfde recht zou konnen ſchryven, die twee woorden zeerwel moge ineenſmelten, en zeggen, *een ritsaard*, *een gierigaard*, enz. ja zelfs zouden wy zulks in onrym niet geheel verwerpen. Maar alsmen 'er Eigene naamen van maakt, gelyk de Blyſpeldichters en Arkadiaſchryvers gewoon zyn, dienenze alleen aan Mans, niet aan Vrouwen, gegeeven te worden. hierin onderwerpen wy ons volkomen aan het Gebruik.

℣. 675. DE ZEE GELYK EEN WATERBERGH OPSTEIGERENDE) voor *waterbergh*, zou hier veel beter voegen, *ſteile bergh*. De *zee*, of de *golven*, te benoemen met den naam van *Waterberg*, of van *Bergen*, is eene onberispelyke *Metaphora* of Overdragt. zo drukte Virgilius, een'

Digitized by Google

een' *ſteilen waterberg*, krachtig uit in deeze woorden, *praeruptus aquae mons.* Vondel in den Lof der Zeevaert p. 157.

— — — *men ſiddert ſlagh op ſlagh,*
En elcke waterbergh *hun dreight den jongſten dagh.*

Z. Heyns in Bartas I. 3. p. 102.

So datmen dickwils ſiet het natte baergebercht,
't Welck met een fel geraes de velden dreygt en tercht,
In witten ſchuym vergaen, ſynd' op den kant geborſten.

voeg'er by de woorden van Huygens, aangehaald B. I. ŷ. 365. Maar alsmen zegt, *de zee gelyk een ſteile berg* — zo is dit niet meer een Overdragt, maar een Gelykenis. Het onderſcheid tuſſchen deeze twee beſtaat hierin, dat de *Overdragt* de byzondere denkbeelden van verſchillende zaaken, als hier *water* en *berg*, ineenſmeltende, voor ons begrip afmaalt, iets het welk eigelyk niet in weezen is, als een *waterberg*, of *berg van water*. Maar de *Gelykenis* laat die twee denkbeelden onvermengd, of op zich zelfs, beſtaan, en vertoont ons alleen de overeenkomſt die'er is tuſſchen die twee, t. w. *eene ſteilryzende golf*, en *een' ſteilen of overhangenden berg*. Nu is het zeker, datmen geen Gelykenis kan ontleenen van iets dat nergens te vinden is: en dierhalve kan de *Zee* wel gelecken worden by een' *Berg*, maar geenszins by een' *Waterberg*. Gy moogt ook hierby gelyken het geene wy aantekenden van *een zee van water* B. I. ŷ. 394.

ŷ. 763. LEEFT RAET MET LILLEND GROOM) elders, *lillend ingewand.* gelyk terſtond in het volgende vaars:

— — *en ſlaet gade, als d' ingewanden lillen,*
Wat dingen vezel, aêr, en draet bedieden willen.

Lillen betekent hier die uiterſte kracht des leevens, die zich door trekken en beeven openbaart in het ingewand der zieltoogende beeſten. 't is als een ſtryd tuſſchen de Dood en het Leeven. *Groom* volgt hier noch eens ŷ. 769. — *de wichlaer riep in 't ende,*
Toen hy 't gezicht, van 't groom, *naer Cippus horens wende.*

en Poëzy I. d. p. 74. *Maer hart en vraetige ingewanden,*
Gezoncken, volgen wint en ſtroom
In Ooſt en Noortzee, langs de ſtranden.
De walviſch ſlickt het bloedigh groom.

H. F. Waterloos in de Uitbreiding der II. Bede ŷ. 145.

Laat ook Pelagius en Arrius, die peſten,

Digitized by Google

En helsche Blixzemen der Christenſche geweſten,
Herſchapen worden in haar zielverdervend' groom.

d. i. gelykmen anders zegt, *krooſt*, voor *nakomelingen;* hier eigelyk *Naarvolgers:* want de bede des Dichters ziet op de bekeering van Pelagiaanen en Arriaanen. By Kiliaen en Meyer vindtmen GROM, in de betekenis van *puer*, of *jongen*. by den laatſten ook GHROM, GHROOM, *Ingewandt van de viſch*. Hoogvliet ſchryft mede *Grom*, in de Feeſtd. p. 20. en andermaal, B. III. p. 112.

Gereet om al het grom *der vlammen op te draagen.*

De Potter, *Groem*, Getr. Harder IV. 1. 30.

Wat valt 'er nu te doen? niet anders (myns bemerckens)
Als 't uytgeperſte groem *te werpen voor de verckens.*

ŷ. 766. EEN OFFERVINDER VAN TIRRENE) *Offervinder* lazen wy noch eens in dit boek ŷ. 186.

Maer d' Offervinder let alree met zyn verſtant
Op vezels, en op aêr in 't lillende ingewant.

in Zungchin *Act.* III. *ſc.* 1.

Wy zagen menighmael den gryzen Offervinder
Verſchrikken voor 't altaer, wanneer hy met verſtant
Doorſnuffelde en bezagh het Offeringewant.

in Virgilius p. 287. *de bedaeghde* Offervinder, *ſpellende het geen hy te gemoet ziet.* De eigelyke betekenis van dit woord, van my totnoch-toe by geene anderen aangemerkt, komt niet zeer klaar voor. Het werk des *Offervinders* was, als uit de voorbeelden blykt, het ingewand, en daarin alle byzonderheden, naauwkeurig te onderzoeken; 't geene hy in dit onderzoek opmerkte, te gelyken by andere omſtandigheden van zaaken; en, na eene rype overweeging te komen tot een zeker beſluit, d. i. tot eene voorzegging van het aanſtaande, die den Omſtanderen, aangedaan van eene heilige vreeze, als een onwederroepelyk *Vonnis* in de ooren klonk. Datwe hier het woord *Vonnis* te pas brengen, geſchiedt daarom, omdatwe *Offervinder* niet beter weeten te verklaaren dan uit de oude ſpreekwyze, HET VONNISSE VINDEN: *welke ſpreekwys*, gelyk Kiliaen zegt, *van alouds tyden in gebruik is geweeſt, zo wel by ons, als by de oude Gelderſchen en Saxen.* zeer nadrukkelyk beſchryft hy der zelver kracht in de volgende woorden: *Audita utraque parte, & cauſa ex allegationibus & probationibus penitus cognita, ſententiam eruere, & inveſtigando invenire, atque inde pronunciare.* dat is:

Par-

Digitized by Google

Partyen van weerkanten gehoord, en de zaak uit de ſtukken en bewyzen in een' helderen dag geſteld zynde, het vonnis uitvorſchen, het zelve naarſpoorende vinden, en vervolgens uitſpreeken. Ziedaar eene krachtige betekenis van het eene woord VINDEN, t. w. *Onderzoeken, vinden en uitſpreeken.* al 't welke plaats hebbende in den *Offervinder*, my verzekert dat Vondel, met dit woord, het oog hadt op de gemelde oude ſpreekwyze: ja wy erkennen hierin een uitmuntend blyk zyner Taalkunde en keure van woorden. OFFERVINDER is dan, *die, het Offer naarſpoorende, onderzoekt, vindt en voorzegt het geen te gebeuren ſtaat.*

ŷ. 828. TE ROME, DAER DE STROOM DES TIBERS DOOR KOMT VAEREN) zie, omtrent de ruime betekenis van *Vaaren*, onze Aantek. B. VI. ŷ. 248. Meermaalen wordt het toegeſchreeven aan *Stroomen* en *Zee.* zo zegt Neptuin, ſpreekende ten voordeele van het Y, by Antonides in den Yſtroom B. III. p. 98.

Geen STROOM *komt zoo getrou door myne ryken* vaeren.

en lazenwe ook in dit Werk B. I. ŷ. 366.

De zeemaeght hoort verbaeſt hoe holle BAREN *bruizen*
En vaeren *over ſteên, en woudt, en boſch, en huizen.*

B. I. ŷ. 20. noemt hy, *vaert* der zee, 't geen daar niet anders is, dan de *beweeging* of *leevendigheid* van het water. ENZ. In een' anderen zin zegt D. Heinſius in den Chriſtelyken Lofzang ŷ. 485.

—— *de wilde* ZEE *tot aen de locht* gevaeren.

ŷ. 921. DEN LAST DES REISBREN GODTS) d. i. van den reizenden Eskulaep. maar *reisbaar* kan hier geenszins beſtaan, en noit de betekenis hebben van *reizende.* beter bediende Poot'er zich van p. 397.

Fenicie vondt vroeg op zee een reisbaer *padt.*

d. i. een pad, dat *bereisd kan worden:* en zo zegtmen ook *reisbaar weêr*, buiten deeze twee, den *weg* en het *weêr*, weet ik niets, dat *reisbaar* kan heeten. Wy zullen hier niet herhaalen, het geenwe B. IX. ŷ. 583. uitvoerig behandeld hebben. Doch, gemerkt veelen onzer voornaamſte Dichteren dikwils een kwaad gebruik maaken van deezen uitgang BAAR, willen wy, terwylmen in de gemelde Aantek. kan naarleezen, watmen behoort te volgen, hier eenige voorbeelden byvoegen van 't geenmen behoort te myden. Meer dan een hebben wy 'er in deeze Vertaaling aangemerkt. zo zegt hy B. XIV. ŷ. 180. *een* ONVERGANGBAER *leven;* welk woord weder voorkomt XV. 337.

Digitized by Google

voor *onvergangkelyk:* men vindt het ook by J. Vollenhove, Heerl. der Rechtv. p. 33. VERGANGBAAR *goedt.* Waarmede overeenkomt *een* LANGLEEFBRE *naam*, by R. Anslo, Poëzy p. 31. dat eigelyk *leefzaam* zou moeten zyn: gelykmen noemt *duurzaam*, niet DUURBAAR, het geen *kan duuren*: *voedzaam*, 't geen *kan voeden*; waarvoormen echter ook in den Hertsp. kwaalyk leest VOEBAAR. Als wy den mensch STERFBAAR hieten, voor *sterflyk*, zou myn Leezer niet zeggen, datwe kwaalyk schreeven? Zekerlyk: en met reden. doch *sterfbaar* is zo goed als *vergangbaar*, *leefbaar*, *duurbaar*, *voebaar*, of als WAERSCHYNBAER, welk laatste hier B. X. *y.* 422. voorkomt. AFSCHOUWBARE *arremoe*, zegt Jonktys, Twistgesprek *y.* 1603. voor *afschouwlyke*. Hoogvliet in de Feestd. *de* VERSLINBRE *tyd*, voor *verslindende:* en B. V. p. 172. VERKWIKBRE *vrucht*, voor *verkwikkelyke* of *verkwikkende*. en dit is het woord, datwe by de besten onzer laatste en noch leevende Dichteren meest gebruikt zien, als H. Schim, Kruisfeest p. 50. *uw* ALVERQUIKBRE *stralen:* P. le Clercq, Mintaf. B. II. p. 39. *de* ALVERQUIKBRE *slaap:* enz. beter schreef Vondel in Faëton p. 23. het *alverquickend* licht. Kwaalyk weder Is. Vos in Iem. en Niem. *Act.* I. *sc.* 2. *de* ALVERMAECKBRE *lust:* Jan Zoet, Poëzy p. 257. *uw* AANTREKBRE *duivenoogen:* J. R. vander Male Poëzy p. 89. HOOGWAARDEERBRE *Dichteres:* enz. Zeer gemeen is ook ONVERWELKBAAR; Vondel in de Opdragt van dit Werk *y.* 18.

Een onverwelkbre *kroon den dichter toegeleit.*

J. Volhart op D. Kalbergens Muliassus Treurspel:

En gy verdienen moogt een onverwelkbaar *lof.*

en meer anderen. Doch het kan niet goed zyn, of men moet tegelyk toestaan, dat ook *verwelkt worden* goed Duitsch zy: want VERWELKBAAR kan niet anders betekenen, dan het geene *verwelkt* KAN WORDEN, gelyk *draagbaar*, dat gedraagen, *eetbaar*, dat gegeeten *kan worden*, enz. Dit, reeds elders genoeg aangeweezen, roerenwe hier weder aan, omdatwe in een ander Lofdicht op dat zelfde Treurspel van Kalbergen, naamelyk in dat van G. Eggericx, leezen:

Hoe listig listen zyn, hoe donker en hoe duister,
De tyd en waarheid die VERWELKEN *glans en luister.*

daar *Verwelken* voorkomt in een' Bedryvenden zin of *Activè*. zo dit goed is, kanmen ook zeggen, *verwelkt worden*, en is bygevolg ook *onverwelkbaar* goed. Doch zolang ik *Verwelken* op die wyze by geen Schryvers van meerder gezag vinde, zal ik 't niet goedkeuren, en kan ook

dier-

Digitized by Google

dierhalve niet toeſtaan dat *verwelkbaar* of *onverwelkbaar* goed Duitſch zy.

¥. 933. RAZERNYE) dit is 't rymwoord, ſlaande op *Lacinye*. Wy noemen zulk Rym, by uitſtek, *Gelykluidend:* ſchoon deeze eene algemeene benaaming is van Rym. doch, gemerkt het veel verſchilt, *Naar iets gelyken*, of, *Iets volkomen gelyk zyn;* zo dunkt ons, datwe dit Rym, 't welk zich, van den beginne tot den ende, volkomen gelyk is, met nadruk en in 't byzonder, *Gelykluidend* mogen heeten. Wy zagen boven B. II. ¥. 110. dat Vondel, om het te vermyden, ſchreef, *razerye*, gelyk hy ook deedt in Eurip. Feniciaenſche p. 24. *razery* op *ſlaverny;* anders dan in Noach p. 22. daar *razerny* rymt op *ſuffery*. en zo leeft hy doorgaands in 't Rym met dit woord, ſchoonmen in zyn vroeger werken meeſt vindt *razery;* in de laatere, meeſt *razerny*. Hy vermydt het ook in Virgilius p. 261. ſchryvende *offeranden*, om te rymen op *handen:* want anders ſchryft hy altyd *offerhanden*. Ondertuſſchen was Vondel van dit *Gelykluidende Rym* ganſch niet vreemd. 't Is zeker, dat het van de meeſten veroordeeld wordt: maar 't is ook zeker, dat het by de meeſten te vinden is. 't Zal met den aard deezer Aanmerkingen niet kwaalyk overeenkomen, al houden wy ons hiermede voor 't laatſt noch wat op. De Hr. Pels ſpreekt 'er met geen volkomen klaarheid van; zodatmen zou konnen twyffelen, of hy 't veroordeelde of niet. het eenigſte dat hy in zyne Dichtkunſt zegt, en ons hier kan dienen, beſtaat in deeze vaarzen 125 — 130.

Men rymt ook 't zelfde woord *in twé verſcheiden' zinnen.*
Niet op malkand'ren, als de SPINNEN *op* het SPINNEN.
Want alhoewel het Rym in 't Nederduitſch niet ſluit,
't En zy de greepen ſlaan op een gelyk geluid
Aan 't eind', moet toch 't begin der letteren *verſcheelen,*
Of anders is 't geen Rym, maar 't zelfde in allen deelen.

Welk is hier 't *begin der letteren*, dat verſcheelen moet? het voorbeeld van *Spinnen* en *Spinnen* ſchynt ons vryheid te geeven om het te verſtaan van de ganſche woorden. Wy gelooven echter, dat zyne meening geweeſt is, dat het *begin der letteren* moet verſtaan worden, niet van het *woord*, maar, bepaaldelyk, van die *greep of greepen*, die het Rym uitmaaken; en dat hy dierhalve ook *Laci-nye* op *Razer-nye* geen goed Rym zou geoordeeld hebben. Nochtans zyn 'er, tuſſchen dit en het Rym van *Spinnen* op *Spinnen*, verſcheiden trappen. Uit vergelyking der plaatſen, van tyd tot tyd uit anderen, doch vooral uit de Treur-

Digitized by Google

ſpelen van Vondel, aangetekend, bevind ik, dat dit *Gelykluidende Rym* op Zes byzondere wyzen voorkomt. Ons oordeel over de zelven zal 't beſluit deezer Aantekening zyn.

I. Men vindt zulks in het zelfde woord, zelfs zonder verſchil der betekeniſſen. B. Vollenhove in de Broedermoord *Act.* V.

Rechtſchapen krygsmans recht bepleit men door het ZWAART.
Ei my ik ben gewont door een moordadigh ZWAART.

Vondel in Edipus p. 51.

KREON. *'t Waer al beſchickt, en ree beſtelt te voren,*
Stont MY niet eerſt der goden wil te hooren
Wat hun belieft te ſluiten over U.
EDIPUS. *Apolloos wil en vonnis is toch U*
Al klaer ontdeckt, dat GY dien godelozen
Den vadermoort betaelt, ten ſchrick der bozen.

ik verbeeldde my eerſt, datmen in de tweede plaatſe, voor *U*, moeſt leezen *nu*. doch kwaalyk, want het voorgaande *My*, en 't volgende *Gy*, zeggen voluit, dat *U* hier noodzaakelyk is. 't Is anders niet zonder voorbeeld, of de letterzetters doen wel 't geen de Dichter liefſt niet hadt. zo rymt in Peter en Pauwels *Act.* I. *geval* op *overval*, doch lees *overal:* in de Klinkd. van den Hr. P. de la Ruë III. 24. *wyken* op *bewyken*, lees *bezwyken:* by de Rederykers van Audenaerde 1539. *voegen* op *misvoegen*, lees *misnoegen:* en ik heb zelf in een myner eerſte vaarzen zien rymen *noemen* op *noemen*, hoewel ik in de tweede plaatſe had geſchreeven, *roemen*. Enz.

II. Het zelfde woord rymt ook in den zelfden zin dan, wanneer een van beide, of *t'* voor *te*, of *d'* voor *de*, of *'t* voor *het*, aan het hoofd hebbende, daardoor van het andere onderſcheiden wordt: Hooft in Granida *Act.* IV. *fc.* 2.

Stelt, heldere Godin, nw brallen uit tot T'AVONDT,
En neemt, zoo veel ghy nu te kort komt, van den AVONDT.

Vondel, Bataviſche Gebroeders *Act.* V.

Gelyck een baer in zee geperſt wordt van een ANDER.
Der menſchen woeſtheit klampt het eene quaet op 't ANDER.

Jeptha p. 27. *Maer anders is 't van verre, en onder* D'OOGEN
Wat anders. och, de doot grimt voor myne OOGEN.

Andries Duircant, breeder aangehaald boven B. XIV. *v.* 776.

Door de deure gaetm' in HUYS.
Door den grave komtmen T'HUYS.

Von-

Digitized by Google

Vondel noch in dit Werk B. II. ℔. 285. in verſchillende betekenis:

Geheele ryken ſtaen in vier, vergaen in ASSEN.
Geberghte en boſch vergaen. de vlam ſtygt op aen D'ASSEN.

III. Het zelfde woord in verſcheiden zinnen, gelyk de Hr. Pels zegt, die het uitdrukkelyk verbiedt: J. Oudaen in Konradyn p. 116.

Gy koſt een konings moord met goede oogen AANZIEN.
Zyn broeder was de beul, en bleef by hem in AAN-ZIEN.

de Heer Six in Medea p. 12.

M. *Wat leef ik langer? och! waarom geniet ik 't* LICHT?
J. *Mistrooſtige! waarom verwenſcht gy dat zo* LICHT?

Antonides, Poëzy p. 199. — *om andre nut te* WEZEN.
Dat ſprak zyn trouwe zorg voor onderlooze WEEZEN.

Vondel, Koning David Herſtelt p. 28.

D. *Belieft het Gode, 'k zou dien zang noch liever* HOOREN.
J. *Dit's razerny. men blaes', men ſteecke flux den* HOREN.

meeſt vindtmen dit by hem in Rymklanken, die wat verder vaneen ſtaan, en meer dan eens herhaald worden; als in Gysbr. van A. *Act.* II. Rey:

Gy, die der Vorſten harten LEIT [d. i. *leidt*]
Gelyck een beeck, en ſchift en ſcheit
Het licht van dicke duiſterniſſen;
Laet den tyran zyn' aenſlagh miſſen,
Die den onnoozlen laegen LEIT [d. i. *legt*]

zo ook in Jeptha *Act.* II. Rey:

Munaſſes naem melt, dat
De vader ſchoon vergat
Ongeluck, ramp en druck, eer geleden
Nu hy naeſt Faro zat,
Als 's rycks geheimen RAET [d. i. *raadsman*]
Ten ſteun van hof en ſtaet;
Tot een wyck, van al 't ryck, dat verlegen
Verhongert quam om RAET.

merk noch in deeze zelfde vaarzen aan, een Rym zonder rym, als *geleden* en *verlegen*: even als in Samſon p. 12.

Dat bidde ick, dat men my na mynen ſterrefdagh
Eene uitvaers gunn', begrave in 't vaderlycke graf.

hiervan zouden we ook voorbeelden uit anderen konnen bybrengen, doch ſtappen 'er nu overheen, als zynde buiten ons tegenwoordig beſtek.

IV. Het zelfde woord rymt ook dikwils zo, dat het echter tegelyk

ver-

verſchilt, en in de betekenis, en in het Voorvoegſel, 't welk een van beide aan 't hoofd heeft: Vondel in Ifigenie p. 26.

IF. *Ik weet het, om aldaer ter quader uur te* TROUWEN.
OR. *Waerom zondt gy een vlecht aen moeder door* ge-TROUWEN?

Fr. van Hoogſtr. Beg. Pelgr. p. 181. — *van dien* TROUWEN
En vroomen knaep, op wien hy kan be-TROUWEN.

Vondel, Adam in Ball. *Act.* II. — — wil-VAERDIGH
De Godtheidt naer den mont te zien, en Godts recht-VAERDIGH
Beſluit te ſtercken —

en *Act.* IV. Rey: *Wil d'opperſte* open-BAEREN
Aenſtaende zaecken, in dien ſchyn
Als ofze alreede waren,
In wezen, voor het BAEREN.

zo rymen, onder anderen, G. Brandt, Poëzy p. 572. BEELDEN en *ver*-BEELDEN: T. Rippertsz. Graffchrift op P. Rixtel, *wanbe*-DRYF, *tydver*-DRYF: Vondel in Eurip. Fen. Gebr. p. 61. *ont*-GAEN, *be*-GAEN: D. van Hoogſtr. Po. p. 118. *be*-GAEN, *ge*-GAEN. C. Droſte, Weerhaen *Act.* I. *ſc.* 2. en Vondel in Palam. p. 19. STAEN, *be*-STAEN: en D. Lingelbach in Cleomenes IV. 6. *tegen*-STAEN, *be*-STAEN: Vondel in 't laatſt van Gysbr. v. A. en in dit Werk IV. 436. en XIV. 900. *ver*-ZAEMEN, *t'* ZAEMEN; en in Ifigenie p. 33. *ver*-ZOEK, *t'* ZOEK. in Adonias p. 29. *be*-KOOREN, *uitver*-KOREN: in Virg. p. 364. *afge*-RECHT, *opge*-RECHT: H. F. Waterloos, Davids Zegeſang over Saul:

De Godtheit toont zich goet, en vroet, en RECHT,
An zulk een man, die trouw is, en op-RECHT.

P. Dubbels, Zuchten en Tr. *Niet roepende als* be-KEER;
O menſch, keer u tot my, opdat ick tot u KEER.

D. Heinſius, Lofz. ℣. 269. — *gaet roepen aen de* WYZEN,
Die verre zyn van daer, dat zy Hem eer be-WYZEN.

D. Buiſero, Aſtrate I. 5. — *en ſchoon zy hem* ont-STELDE,
Ik zag niet, dat hy zig in 't minſt daer tegen STELDE.

J. Zeeus, Po. p 16. *En Rome deedt gy 't* onder-VINDEN.
Zag Romulus eens op,
Hy zou zyn Rome niet in Rome kunnen VINDEN.

Fr. Ryk, Dood van Sinoriks *Act.* I. *ſc.* 3.
Ik heb het droevige voorteken wel ont-HOUWEN,
Dat my en al het volk deed voor iets zeldzaams HOUWEN.

Aernout van Overbeke, Rymwercken p. 16.

Digitized by Google

En geeft den Erfge-NAEM
Des Koninghs wederom ſyn Scepter en ſyn NAEM.

Pieter Rabus, Vermakelykheden der Taalkunde p. 288.

Wat nieuws ik meêbreng uit Zuidholland! 't is voort-AAN
Geen tyd. Maar zo d'er zyn die praten, 'k hoor *het* AAN.

Gerardus Outhof, Keiz. Rykszinſpreuken p. 29.

In allerly bedryf van booze ſchellem-STUKKEN,
Dan zeildt men 't ſtaatſchip haaſt op 's welluſt klip in STUKKEN.

Hiertoe behoort mede het Rym van *Ander*, *Verander*, *Elkander*, *Malkander*; gelyk ook van *Vangen* en *Ontfangen*, waarvoormen behoort te ſchryven, *ontvangen*, als gezeid is B. III. ℣. 339. Deeze laatſten komen by allen voor, zelfs ook by de zulken, die het naauwkeurig in andere woorden vermyden; en die ons zelfs zouden veroordeelen, indien wy *vonken* rymden op *ontfonken*, of *vouwen* op *ontfouwen*.

V. Meeſt van allen ontmoetmen dit in zodaanige woorden, die, benevens de voorgaande tekenen van onderſcheid, ook dit hebben, datze van byzonderen oorſprong zyn. Vondel in Maria Stuart *Act.* I.

Wie heden boven dryft is morgen de ver-ACHTSTE.
Dat leerde ons 't wanckel radt, 't welck onder Henrick d'ACHTSTE —

in Zungchin *Act.* III. Rey: *'t ge-*BIT, BIDT. Johanna Coomans, huisvrouw van den Hr. J. vander Meerſchen, in den Zeeuſchen Nachtegael p. 132. *ge-*BÓDT, BÒT. Vondel Fenic. Gebr. p. 33. *d'*EER, *wel-*EER. in Electra p. 38. en in Adonias p. 9. (en Claas Bruin, Mengeld. p. 112.) *re-*GEEREN, *be-*GEEREN. in Joſef in 't Hof *Act.* III. *be-*GONNEN, *mis-*GONNEN. in Hieruſ. Verwoeſt p. 14. *wacker-*HEIDT, *inge-*HEIDT. in G. van Aemſtel p. 45. *zwaeric-*HEDEN, HEDEN. in Zungchin III. 3. en in Edipus p. 8. KEEL, *krak-*KEEL. in Faëton III. (en Adr. Spinneker, Zinneb. p. 86.) HAEGEN, *be-*HAEGEN. in Ifigenie p. 6. *ge-*LEEN, *al-*LEEN. in Hieruſ. Verw. p. 30. LENDEN, *el-*LENDEN. J. B. Wellekens, Geldtgodt ℣. 176. *o-*LYF, LYF. J. Vollenhove, Poëzy p. 127. *quinke-*LEERDE, *ver-*LEERDE. D. van Hoogſtraten p. 253. *quinke-*LEERDEN, LEERDEN. de zelfde p. 122. *dia-*MANT, *ver-*MANT. Vondel in Hier. Verw. p. 28. MOET, *ge-*MOET. en p. 42. als ook G. Brandt, Vreedz. Chriſten p. 230. NA, *ge-*NA. Vondel weder in 't zelfde Spel p. 71. NEEN, *be-*NEÊN. in Joſef in 't Hof *Act.* I. *ſoude-*NIEREN, *ma-*NIEREN. D. Heynk, Veranderlyk Geval *Act.* III. NIET, *ge-*NIET. Vondel in dit Werk IV. 807. NOOT, *echtge-*NOOT. in de Batav. Gebroeders III. Rey: *aen-*RANNEN, *ty-*

Digitized by Google

RANNEN. in Hippolytus V. RAS, *mo*-RASCH. in Hier. Verw. p. 48. REI, *leve*-REI. Antonides in Trazil *Act.* I. ℣. 11. RY, *ſchilde*-RY. Fr. v. Hoogſtr. B. P. p. 23. RYEN, *laude*-RYEN. Abr. Heems, Bybelpoëzy p. 13. *be*-VAL, *onge*-VAL. D. Heinſius, Hymnus ℣. 333. VEREN, *lae*-VEREN. Vondel in Lucifer p. 18. en R. Anſlo, Po. p. 160. VEEREN, *bra*-VEEREN. L. Rotgans, Eerſten Huwlykszang; *opge*-VOEDT, *te* VOET. Vondel in Peter en Pauwels II. 1. *be*-WEEZEN, *de* WEEZEN. Jan Zoet, Hel en Hemel *Act.* I. ℣. 25. *ge*-WELD, WELT. J. Vollenhove Po. p. 127. ZY, *Poë*-ZY: en noch onlangs Korn. Kriek ter Uitvaerte van K. vander Pot:

Wel aen, my luſt, al wenende, aen zyn ZY,
De lykbaer van dien waerden na te treden,
En 't blank gelaet van myne Poë-ZY
Op zyn verzoek met rouwſtoers te overkleden.

Jer. de Decker, Puntdichten I. 88. ZYN, *do*-ZYN. Dit zelfde vindtmen dikwils met een' eigen naam: Antonides, Poëzy p. 171. AEN, *Oce*-AEN. Vondel in Ifigenie p. 1. AEN, *Di*-AEN. in Peter en Pauwels V. 1. AEN, *Perſi*-AEN. in Joſef in 't Hof III. AS, *Sofompane*-AS. in d'Amſterd. Hecuba p. 42. AS, *Bore*-AS. de Hr. Six in Medea p. 9. DEE, *Me*-DÉ. Vondel in Hippol. p. 2. LOS, *Mo*-LOS. op de Tweedracht der Chr. Princen, achter het Treurſpel der Maeghden, MET, *Macho*-MET. in dit Werk IV. 727. TUIN, *Nep*-TUIN. in Faëton IV. PYN, *Ju*-PYN. in Hier. Verw. p. 34. *woeſt*-YNEN, *Philiſt*-YNEN. enz.

VI. Eindelyk komt ons zulks voor in de zelfde Uitgangen, geplaatſt achter byzondere woorden. Dit gedeelte zou een bekwaame ſtof konnen uitleveren tot harrewarren en hairklooven. die 'er vermaak in vindt, en niets beters te doen heeft, gaa zyn' gang: onze weg ligt rechtuit. Vrouwe Aurelia Zwartte, Sticht. Poëzy p. 14.

Schoon hy ten opzicht van 't genot der zalig-HEDEN
Is buiten zyn bezit en wenſchlyk vaderlant,
En dus een vreemdling weer, die in veel tegen-HEDEN —

C. Droſte in den Weer-haen *Act.* I. *ſc.* 1.

Tot dat ick eyndelyck vondt de gelegent-HEYDT
Om opening te doen van myn genegent-HEYDT.

even gelyk Vondel in Jeptha p. 48.

Daer is het. och, dat myn genegen-HEIT
Haer ſchrick aenjaege, in doots verlegen-HEIT.

Meer voorbeelden van zulk rym, als de twee laatſten, kanmen vinden

Digitized by Google

den in onze Aantek. B. I. ℣. 842. daar wy 't hieten *Ingetrokken Rym.* hoe gepaſt die naam zy, kanmen daar zien; en hier afneemen uit de volgende vaarzen van Vondel in Palamedes *Act.* I. *ſc.* 1.

Den ſchalck, vermomt met ſchyn van godtsvrucht en van HEILIGHEIT
Ontdeckt, en Pelops hof en 't lant herſtelt in VEILIGHEIT.

daar het niet ingetrokken maar behoorlyk uitgezet is. het eerſte ſchynt het vaars te kort te maaken: het tweede maakt het zekerlyk te lang. Doch laat ons, als gezeid is, rechtuit gaan. Vondel in d'Amſterd. Hecuba p. 38. *borge-*RY, *muite-*RY. Ietske Reinou vander Male, Poëzy p. 89. *Dichter-*ES, *minnaar-*ES. J. Oudaen in Konradyn p. 106. *vange-*NIS, *duiſter-*NIS. J. Lydius, Vrolicke Uren p. 95. *leuge-*NAER, *moorde-*NAER. H. Dullaert, Po. p. 78. *lekker-*NY, *artſe-*NY. Vondel in Salmoneus p. 23. *ade-*LAER, *py-*LAER. B. Vollenhove, Broederm. II. *gema-*LINNE, *boe-*LINNE. Om dit Rym te verdeedigen, zal miſſchien iemand voorwenden, dat het *begin der letteren* verſchilt, als men ſchryft, *gema-*LIN, en *boel-*IN. doch, behalve datmen, gelyk *boel-in*, zo ook behoorde te ſchryven, *gemaal-in*, zynde den uitgang alleen *in*; zo heeft deeze uitvlucht in 't geheel niets om 't lyf; want in ſchrift is geen Rym, zo weinig als'er klank of geluid in is. het Rym beſtaat enkelyk in den klank; en dierhalve moetmen achtgeeven, hoe de woorden natuurelykſt worden uitgeſproken; niet, hoe de zelven geſchreeven worden, of konnen worden. Wanneermen nu wel let op de uitſpraak van den uitgang *in*, achter *boel*, *gemaal*, en diergelyken, zo zegtmen niet *boel-in*, noch eigelyk *boe-lin:* maar de *l* verdubbelt zich op de tong, niet op 't papier, en ſchoonmen ſchryft *boelin*, men ſpreekt byna of 'er ſtondt *boellin*, *gemaallin*. Wy zouden dierhalve de letter, die den uitgang voortreedt, en zich in de uitſpraake aan den zelven mededeelt, ſchoonze eigelyk behoore tot het voorgaande gedeelte des woords, mogen noemen een *vliegende* letter, dewylze, als zweevende tuſſchen het woord en den uitgang, bynaa zelf niet ſchynt te weeten, aan welken kant zy zich voegen zal. Gelyk nu het Rym niet goed is van *Gemaa-L-in* en *Boe-L-in*, omdat daarin ook deeze letter de zelfde is; zo is 't buiten twyffel minder berispelyk, wanneerze verſchilt, ſchoon de uitgang echter de zelfde zy: als by Vondel in Zungchin p. 49. *treurtoo-*N-EEL, *luſtpri-*EEL (in dit laatſte woord ontbreekt zulk een vliegende letter, 't welk de zelfde uitwerking heeft) in het ſlot van dat zelfde Spel, *triom-*F-EEREN, *gron-*D-EEREN. in Adonias p. 20. *feeſtban-*K-ETTEN, *trom-*P-ETTEN. in Ifigenie p. 2.

Digitized by Google

go-D-IN, *konin*-G-IN. Wellekens, Verſch. Ged. p. 32. *konin*-G-IN, *ſla*-V-IN, en p. 61. *plan*-T-AADJE, *ſie*-R-AADJE. noch p. 15. *teke*-N-ING, *verande*-R-ING. Het Kunſtg. Natura & Arte in Scevola III. 2. *ſla*-V-INNE, *konin*-G-INNE. M. Bode, Oreſtes en Pylades III. 1. *prieſte*-R-ES, *prin*-S-ES. en I. 5. *prieſte*-R-IN, *go*-D-IN. P. de la Ruë, Chr. Klinkd. III. 15. *mishande*-L-ING, *verwonde*-R-ING. enz.

Om nu dit alles met een vrymoedig oordeel te beſluiten; zo maaken wy hieruit de volgende Aanmerkingen op. Die zich waehten wil van volſtrekt kwaalyk te rymen, wachte zich van het geene wy in de I. II. III. en IV. plaatſe hebben aangeweezen. Die wat veel vryheid wil gebruiken, bediene zich nu en dan van het Rym, in de V. en VI. verhandeld: mids evenwel, wat in 't byzonder de Uitgangen betreft, die vliegende Letter de zelfde niet zy, als in *GemaaLin* en *BoeLin*, 't welk wy geenszins konnen goedkeuren; maar verſchille, als in *PrieſteRes* en *PrinSes*. Maar die onberispelyk wil rymen, wachte zich ook van dit laatſte, en ryme zelfs niet *Godin* op *Slavin*. Men hebbe alleen aan te merken, dat de Uitgangen, zo wel als de woorden, hunne eigene betekeniſſen hebben; en, achter wat woord zy gevoegd worden, altyd een zelfde uitgang zyn en blyven. *indien* we ons nu met geen onzekere uitvluchten willen behelpen, mogen we veiliglyk beſluiten, dat de zelfde uitgangen zo weinig op malkander mogen rymen als de zelfde woorden. Men kan dan, in dit ſtuk, geen' vaſten grond hebben, dan dien ons de aard der Taale zelf aan de hand geeft: t. w. datmen, in geval van verſchil, den Uitgang moet beſchouwen als afgeſneeden van het woord zelf, en de zogenoemde vliegende Letter, als volſtrektelyk behoorende tot het woord. en dus konnen *in* op *in*, *ry* op *ry*, *es* op *es*, enz. geenszins rymen. Die deezen Regel niet goedkeuren, van de zelven wil ik gaarne geleerd worden, welk Rym beter zy, *Konin*-G-IN op het voorzetſel IN, of op het Werkw. *be*-GIN: Vondel heeft het beide, 't eerſte K. David in Ball. p. 53. 't ander Adonias p. 5. Noch eens, wat beter zy, *cie*-R-AAN op AAN, of *cie*-R-AAD op RAAD; gelyk dit beide voorkomt in de Klinkd. van den Hr. de la Ruë III. 15. en IV. 33. 't laatſte ook by Vondel, Dav. in Ball. I. Rey. Vollenhove Po. p. 287. enz. Zolang nu alsmen in de gewoone onzekerheid blyft, is het beide beriſpinge onderworpen. maar, alswe, volgens onze grondſtelling, de uitgangen op zich zelfs beſchouwen, en daarom het rym van *in* op *koning-in*, en van *aan* op *cier-aan*, niet goedkeuren, zo mo-

Digitized by Google

mogen we in vergeldinge (want de Regelen brengen hun gemak zowel mede als hun ongemak) onberispelyk rymen, *koning-in* op *be-gin: cier-aad* op *raad:* en met onzen Dichter verder in de Leeuwendalers p. 66. *reén* op *over-een:* in Jeptha p. 2. *Amor-reen* op *achter-een*: in Salomon p. 12. *al-omme* op *ko-lomme:* in Samſon p. 21. *bekommer-ingen* op *om-ringen:* in Kon. David in Ball. p. 12. *winnen* op *leeuw-innen:* en met den Hr: de la Ruë, Chr. Klinkd. IV. 19. *be-laân* op *wel-aan:* en 32. *bloedgetuigen-dom* op *rond-om:* en wat dies meer is. Eenmaal hebben wy dit gedeelte der Rymkonſt geheel willen doorloopen. ontbreekt 'er iets aan, wy laaten 't vervullen, en is 'er te veel, wy laaten 't beſnoeien, over, aan den geen, dien 't zal luſten. wy ſcheiden 'er af, en zullen 'er noit een harnas om aantrekken. Dit alleen moet gy noch weeten; dat ik hier weder, gelyk elders dikwils gemeld is, zowel veroordeele 't geen ik zelf, als 't geen anderen kwaalyk gedaan hebben.

In Zeeland heeftmen voor honderd jaaren zoveel vermaak gevonden in dit *Gelykluidende Rym*, datmen ganſche Gedichten op die wyze, van boven tot beneden, berymd heeft. Drie vind ik 'er van deeze ſoort in den Zeeuſchen Nachtegaal 1633. 't Eerſte p. 24. is van J. Hobius, een Viſſcher-Praetje, dat aldus begint:

Juyſt als ick omje peys, juyſt als ick gae VER-SINNEN
Al wat ick dencken can met myn verwarde SINNEN,
Martyntje, coomje my van paſſe rechts te MOET,
't Comt al op een, myn comſt, jou gaen en myn GE-MOET.
De reys is wel gheluckt, het ſchip is vol en SOETE,
Dit ſal de quade teelt van 't jarent wat VER-SOETE —

en zo verder, ter lengte van 88. Regels. Het tweede p. 47. is van A. P. S. een *Dubbel-boere-praetje* tuſſchen Lieven en Mayken, die aldus kouten:

L. *Myn lieve Mayke-lief, mocht ick jou toch* BE-LIEVEN!
M. *Wel veynt, hoe ſelter zyn? neen ſeker, lieve* LIEVEN.
L. *Waerom? tis inde Mey: wel wat een vreemden* COUT.
M. *Neen tis my noch alshans hier buyten wat te* COUT —

dit is juiſt de helft korter dan het voorgaande, en echter ruim langgenoeg. Het Derde p. 260. is van *Ick ſoeck en vin*, dat is, van Adriaen van de Venne, en genoemd *Kalle-mal ofte Dubbel-praet, van Bouwenſtram en Soetje-lam*, beginnende:

B. *Hoort Soetje ſoete kaer, ic ſien nou deur myn* BUYS
Daer gunſſen inde zee, een Veerſe haring-BUYS.

Digitized by Google

S. *Wel Bouwen, na my dunckt ſoo benje tans geen* BLINDE:
Siet jy wel onderſcheyd van Ree-zeyl, Fock, en BLINDE?
B. *Ja Soetje, ſouwme niet: ſta vaſt ick kycke* WEER:
Soet meenje dat ick mis; al iſſet miſtigh-WEER?

en dit is van 46 Regels, alles op deeze zelfde wyze gerymd. Ik twyffel niet, of deeze Saamenſpraaken zyn gemaakt de eene in naarvolging van de andere. Zy konnen ons, te gelyk met den Zeeuwſchen Rymluſt van den Hr. Carolus Tuinman, doen begrypen, hoe zich de menſchen, gelyk Horatius zegt, *vermoeien in eene laſtige ledigheid.*

ŷ. 999. DAN DAT HY VADER IS) moeſt, buiten alle tegenſpraak, zyn, ALS *dat hy vader is.* zie hier het verband deezer woorden:

—— *rekent men geen werrek ſtuk gewis*
ZOO groot en goddelyk, DAN *dat hy vader is*
Van dezen zoone —— —— Na *Zoo* kan onmogelyk *Dan*, maar moet altyd *Als* volgen: zo leezenwe zelfs hieronder ŷ. 1011. *dat*
Is geenerwys ZOO groot, ALS *endelyk dus prat*
Te teelen zulk een' man, hanthaver aller menſchen.

Het verſchil tuſſchen *Als* en *Dan* hebbenwe duidelykgenoeg aangeweezen B. II. ŷ. 560. daar ſprakenwe voornaamelyk van 't misbruik van *Als*, voor *Dan:* zie hier eenige voorbeelden van *Dan*, voor *Als.* doch deezen worden veel ſpaarzaamer gevonden. onze Dichter in de Beſpiegelingen B. II. p. 50.

Want niet eenvouwigers, niet ZOO eenformighs, DAN
Gods wezen —— daar zeer goed is, *niet eenvouwigers dan;*

maar niet goed is, *niet zoo eenformighs dan:* en dierhalve moeſt hier *als* ſtaan, omdat het naaſtvoorgaande zulks vordert. A. Pels, Gebruik en Misbruik des Tooneels ŷ. 859.

Wie wil, kan na zien, dat de Schouwburg nimmermeer
Dat voordeel heeft gehad benevens ZO veel eer.
En achting, DAN *zy voor 't verand'ren heeft genooten.*

A. Hoogvliet in Abraham B. VIII. ŷ. 8. *dat*
Te zuchten ſcheen van rouwe, en zyne kruin niet meer
ZOO hoogh ten hemel op te beuren, DAN *weleer.*

D. Jonktys, Twiſtgeſprek ŷ. 1786.
Maer zoo den rocken-roof ſtaet niet ZOO zwaer te wicken,
DAN *datm' een's anders werk ter perſſe doet, voor 't zyn,*
Wat zal 't van hem, en meeſt van alle Schryvers, zyn?

Von-

Digitized by Google

Vondel in 't begin van Virg. Eneas: *men zeit dat Juno geene landen ZOO beminde*, DAN *deze ſtadt alleen.* dit laatſte woord *alleen*, doet my hier aanmerken, dat deeze plaats zou konnen volſtaan, t. w. indien *zoo beminde* betrekkelyk waare tot iets dat te vooren gemeld is, alswanneer *dan* zyne betrekking moet hebben tot het voorgaande *geene*; alsof Vondel geſchreeven hadt; *men zeit dat Juno* GEENE *landen*, DAN *alleen deze ſtadt*, zo *beminde.* doch hier gaat niets zodaanigs voor, waarom *dan* zyne plaats behoorde overtegeeven aan *als.* G. van Loon, Nederl. Hiſtoripenn. II. deel p. 155. *haar Admiraal l'Hermite — taſte — de Spaanſche vloot aan, onaangezien die* meer dan *eens ZOO ſterk* DAN *de zyne was.* hier is *meer dan* zeer goed, en ik heb in dit fraaie werk noch niet gezien dat *als* gebruikt wordt voor *dan*; maar *dan* voor *als* zienwe hier in *eens zoo ſterk dan.* Sewel, Nederd. Spraakkonſt p. 16. *hoewel voor veertig jaaren ruym ZO veel* DAN *nu.* A. Bogaert, Hiſt. Reizen p. 313. *en beveelt hen voor 24 uuren de beveelen zyner vrouwe ZO ſtiptelyk te gehoorzaamen*, DAN of *hy zelf op den troon zat.* immers weet elk, datmen zegt, *alsof*, en niet *dan of.* Zeer gemeen is dit in het Leeven van De Ruiter, beſchreeven door den Hr. G. Brandt: zo ſchryft hy B. I. p. 34. *Tromp, die van 't bootsvolk ZOO zeer was bemind*, DAN *de Wit* [Witte Korneliſz] *gehaat.* B. II. p. 86. *men is den vyanden, ook den Barbaaren, den verdienden lof ZOO wel ſchuldig te geeven*, DAN *den vrienden.* B. III. p. 129. *de reede van Livorno, Alikante, Malaga, Minorika, en diergelyke plaatſen, die niet half ZOO ſterk noch ZOO weerbaar waaren*, DAN *deeze haven van Speſſe.* Boek IV. p. 196. *want het dek ſel kan men, om te leeven, ZOO weinig miſſen*, DAN *het voedſel.* B. VIII. p. 452. *de ziekte ſcheen ZOO heftig niet te zyn* DAN *voorheene.* B. XV. p. 831. *Monardt, geneesmeeſter van 's Landts vloote, oordeelde dat deeze ziekten bynaa ZOO beſmettelyk waaren* DAN *de peſt.* B. XVII. p. 946. *dat de minſte ſcheepen ZOO groot waaren* DAN *zyn Admiraalſchip.*

℣. 1009. VEEL ZEGESTAETSIEN VERDIENEN EN BEVECHTEN, OM ZOMMIGEN ALLEEN TE TRIOMFEEREN) merk hier op een zonderling gebruik van het woord *triomfeeren.* want, het zymen 't aldus neeme, *OM te* triomfeeren *alleen zommige zegeſtaetſien:* of op deeze wyze: *te* triomfeeren *alleen OM zommige zegeſtaetſien:* 't klinkt beide even vreemd. doch het laatſte acht ik de meening des Dichters geweeſt te zyn. Ovidius zegt keurelyk ℣. 757.

Et

Digitized by Google

Et multos meruiſſe, aliquos egiſſe triumphos.

dat is: *en veele triomfen verdiend, eenigen ook genooten te hebben.* Tenzy in de woorden van Vondel eene verwarring van denkbeelden ſchuile, en hy gedacht hebbe, *Te triomfeeren om zommige* (niet *zegeſtaetſien*, dat voorgaat, en hier natuurelykſt moet verſtaan worden; maar) *zegen*, of *gevechten*, of *overwinningen*; van welke woorden de Dichter 'er mogelyk een in zyn gedachten hadt, doch dat in de pen is gebleeven. Wy beſluiten hier niets; en willen gaarne van anderen leeren, 't geenwe noch niet verſtaan. ondertuſſchen dunkt my, dat het woord *triomfeeren* het laatſte ſchynt te eiſchen. Uit onze vertaaling van het Latynſche vaars kuntge zien, dat die van onzen Dichter niet overeenkomt met de meening van Ovidius.

℣. 1035. VAN DIEN VOORLEDEN TYT) *Voorleeden*, of, gelykmen al zo wel ſchryft, *Verleeden tyd*, is letterlyk 't zelfde met het Latynſche *Tempus præteritum*, de tyd, die *voorbygegaan is.* want *Lyden*, een zeer gemeen woord by de Ouden, was eigelyk, *Voorby-Over-* of *Door-gaan.* MS. 1452. p. 70. *alſtu dine vonniſſen wyſen ende uten ſult, beſtu dan bevaen met gramſcap, verbeyt tot dat dine gramſcap* leden *is.* p. 91. *dit* leden *ſijnde.* MS. 1486. fol. 21. *eer zy Turquien* lyden *mochten: ende alſoo geringe* [haaſt] *als die Kerſtenen Turquien* geleden *waeren, belagen zy die ſtadt van Anthiotien.* Legende van St. Germaen 1478. fol. 135. b. *ſoe toghen ſi aen ſinte Germaen ende ſine gheſelſcap, die doer hoer lant* leden. Deſtr. van Troyen 1479. fol. 41. c. *als die nacht was* gheleden. Tſcep vol Wonders cap. 2. *midts dye teekenen daer ſi doer* paſſeeren *oft* liden *in den Zodiac.* In deeze betekenis van *paſſeeren* (waarvan zie boven XIV. 999.) vind ik 't noch by D. Heinſius, Eleg. of Vryagie ℣. 85. *Een van 't gemeene volck, gelyck ghy t' allen tyden*

Van uyt uw venſter ſiet, en voor uw deure lyden.

in den Spiegel Hiſtoriael leeſtmen B. I. c. 38.

Ende doen die wijck leden *was daer.*

d. i. zegt Le Long, *toen de neerlaag geleeden was.* Wy hebben een weldaad ontvangen van dien Uitgeever, toen hy ons dat werk mededeelde: doch niet geringer zou die weldaad geweeſt zyn, indien hy 't ons zonder zyne zogenoemde Verklaaringen of Uitleggingen, hadt gegeeven. *Doen die* WIJCK LEDEN *was*, is, toen de *Slag* of *Stryd*, *voorby* was, of *over* was. want *Wijck* (waarvoormen, zo ik niet mille, moet leezen, *Wijch*) is *Stryd.* zo leezenwe in 't zelfde werk B. IV. c. 23. 't laatſte vaars:

Die

Digitized by Google

Die den wijch beginnen wilden.

en zo elders by hem en anderen. hiervan *Wygant*, d. i. *Stryder*, in 't begin der Hiſtorie van Zeghelijn:

Men ſeyt dattet Helena vant.* [* het kruis.]
Dat is waer, maer een Wygant
Was daer mede, een Deghen *fijn*
Van Jheruſalem Zeghelijn,
Daer ick u af ſegghen ſal.

zietge ook hier niet ten naaſten by, wat *Degen* betekene? in den Spiegel Hiſtoriael komt het, onder anderen, ook voor B. I. c. 37.

Hier na ſeldy 't in 't gemeene
Horen al vertrecken mi
Hoe 't wederwan die Degen *vri.*

tegenwoordig betekent *Degen*, een *zyd-*, en, als 't op vechten aankomt, een *hand-geweer:* daarom verklaarde Le Long dit laatſtgemelde vaars; *Hoe alles met het* SWEERT *wederom wierdt gewonnen.* Doch *Degen* is hier zo veel als *Held*, t. w. Eduward de Eerſte, Koning van Engeland: gelyk Zeghelijn de *Degen* was in de plaats uit zyne Hiſtorie bygebragt. Van dit zelfde woord hebben wy noch ons *degelyk*, dat gepaſt wordt op allerlei menſchen, zonder verſchil van ſtaat of ouderde. Koningen en Dienaars, en vooral de Krygsluiden, van den minſten tot den meeſten, droegen vanouds den naam van *Degen*, wanneerze met lof gemeld wierden. zie het *Gloſſ. Teutonicum* van Schilterus, by DIUHEN: *Gloſſ. Germanicum* van Wachterus, by DEGEN: enz. ook den Hr. Ten Kate II. deel *p.* 153. 154. die zich hierin verzint, dat hy de twee zeer verſchillende woorden *Degen* en *Deken* ondereenmengt; hier, tegen zyne eige gewoonte, en uitgedrukten regel, geen achtgeevende op de byzondere letters G en K. Doch laat ons by onzen Dichter blyven, om, met hem, eenmaal ten einde van dit Werk te komen.

℣. 1074. EN 'T GRUWELYK VERRAET, DAN 'T KAPITOLIOM) zo heb ik dit vaars verbeterd, omdat hier de zin, en 't Latyn van Ovidius zulks eiſchten. in den ouden Druk leeſtmen, *En 't gruwelyk verraet van 't K.* Maar *Kapitoliom*, voor *Kapitolium* (beter ſchryft hy ℣. 1066. *Kapitool*) kan dat beſtaan? wy oordeelen neen. J. Vollenhove keurde die verandering van *u* in *o* niet goed, en ſchreef daarom in zyn Gedicht, Bethanie:

Digitized by Google

Geen Joppe, of Troas ziet
De kracht zo heerlyk blyken
Van Godts Apostéldom.
Zelf Naim moet hier wyken,
Ja zelf Kapernaum.

doch dit Rym is alzo weinig te volgen, als, om het Rym, te schryven, *Kapernaom:* gelykwe boven ℣. 570. ook zagen *Pergamom.*

℣. 1104. DAN VRE VERZOEKEN.) ik twyffel niet, of men moet leezen, DEN *vre verzoeken.*

℣. 1145. EN LANGE STREEK VAN GLANSSEN) lees ook hier, EEN *lange streek van gl.* Niet kwaalyk zou dit vaars luiden op deeze wyze:

En sleepte een haervlecht mede, en maelde een streek van glanssen.

℣. 1164. IK BIDDE, Ô GODEN, REISGENOOTS DES HELTS VAN TROIEN) deeze is de plaats, die wy van den beginne af geschikt hebben, om te onderzoeken hoe ver de *Rust* in onze zesvoetige vaarzen noodig zy, en watmen voornaamelyk in de zelve aantemerken hebbe. Het is ten hoogsten te verwonderen, datmen hieromtrent eene zo onvolmaakte kennis bespeurt in die geenen zelfs, die ons wetten en regels, maar de welken men zich in het vaarzenmaaken schikken moet, hebben voorgeschreeven. Laat ons alleen zien, wat de Hr. Pels van dit deel der Dichtkunst oordeelde. Wy leezen in zyne Voorrede op de Dichtkunst van Horatius, door hem op onzen tyd toegepast, aldus: *Wat myne vryigheid van rymen aanbelangt* [hy begint hier met een zesvoetig vaars] *schyn ik myne eigene lessen, die ik in de Rymkunst gegeeven heb, niet overal waar te neemen, wanneer ik in sommige van myne vaerzen naa de derde voet, geen* Snyding *maak; doch ik doe zulks nergens, dan in* saamengestelde *woorden, maakende de* Snyding *daar die* gekoppeld *zyn, op het voorbeeld van verscheidene zeer vloeijende Rymers, aangezien het dan ganschelyk niet stuit in het leezen.* Dat hy de *Rust* of *Verpoozing* kwaalyk noemt *Snyding* of *Snede*, hebben we uitvoerig getoond B. II. ℣. 705. en ℣. 1089. Maar is 't niet vreemd, dat een Meester als de Hr. Pels, die ooren aan 't hoofd hadt, en zelfs de Muzyk wel verstondt, hier echter, om te oordeelen of het verzuim der *Rust* in het leezen stuite of niet stuite, raad leeft, niet met zyn verstand, maar met zyne uiterlyke zinnen; en, onder deezen weder, niet met het

Oor,

Digitized by Google

Oor, maar met het Oog, 't welk inderdaad niet de minſte kennis van vaarzen heeft? Dat de *Ruſt*, als zy wordt weggenomen door *ſaamengeſtelde* woorden, gemiſt kan worden zonder te ſtuiten in 't leezen, is zo verre van aanneemelyk te zyn, dat het zelfs integendeel dan byna altyd ſtuit. Zie hier eenige vaarzen uit zyn Gebr. en Misbr. des Tooneels,

Ÿ. 19. *Het goed geluk heb aen-getroffen, om 't gemeen* ——
Ÿ. 25. *Dat deeze ontvouwing aan-bevolen myner penne.*
Ÿ. 35. *Zal 't maaken tot een on-gemeeten' waterplas.*
1076. *Met ſlukſche leden on-voorzien van koſtlykheid.*
1566. *Voor maagden, die in on-gelyke liefde blaaken.*
1646. *Van d' allerbeſten Bly-ſpeldichter der Romeinen.*

en meer diergelyken, die wy vrymoediglyk durven noemen ſlechte vaarzen. Wy redenen op deeze wyze. een van beide is waar: men moet in 't leezen deezer vaarzen na de Voorvoegſels *Aan-*, *On-*, en na *Bly-*, ruſten of niet ruſten. Zo men 'er ruſt, misdoetmen tegen de natuur der woorden, die hier geen ſcheiding konnen dulden. zoo oordeelde de Dichter zelf, en ſchreef daarom, dat hy in deeze vaarzen *geen Snyding*, d. i. Ruſt, gemaakt hadt. Hierin zyn wy 't dan eens, dat men 'er niet ruſt. Maar dit toegeſtaan, wat raakt het ons dan, ofmen de Ruſt wegneemt door een enkel, of door een ſaamengeſteld woord? de Hr. Pels antwoordt, dat de ſaamengeſtelde woorden daartoe noodig zyn, omdat hy dan *de Snyding maakt, daar die woorden gekoppeld zyn.* Hoe verſtaa ik dat? Hy *maakt* in ſommige vaarzen *geen Snyding:* maar dan, en alleen dan, *maakt hy de Snyding daar de woorden gekoppeld zyn.* 't zyn zyne eigen woorden, ſchoonze zich regelrecht tegenſpreeken: tot een klaar bewys, dat hy hier ſlechts de ſchors heeft aangeraakt, en geenszins tot het pit is doorgedrongen. De reden nu, waarom wy de gemelde vaarzen veroordeelen, is deeze; Omdat in vaarzen, die geene *Ruſt* hebben, de *Zesde* greep noodzaakelyk laager van toon moet zyn dan de *Vierde* en *Achtſte:* zie boven II. 1089. maar in *aanbevolen*, *aangetroffen*, *ongemeeten*, enz. klinken de eerſte greepen, die de *Zesden* zyn in het vaars, hooger of ten minſten niet laager, dan de derden, die de *Achtſten* maaken in de vaarzen van Pels. want *aan* en *on* zyn ſcheidbaare Voorvoegſels. en dat alle ſcheidbaare Voorvoegſels den *accent* tot zich trekken, is eene zekere waarheid, en blykt uit *Aankomſt*, *Aanloop*, *Onruſt*, *Ondeugd*, enz. zie I. 744. Aan zulke gronden moetmen de deugd der vaarzen toetſen. en dan vindtmen 'er veelen, die inderdaad geen *Ruſt* hebben, zelfs tegen de gedachten van

Digitized by Google

den geenen dieze gemaakt heeft. zie hier een toonsel drie of vier, die geenszins te volgen zyn, uit dit Werk van Vondel, als B. XV. ỳ. 605.

Hoe vuil hoe godtloos luit het / menschenbloet te storten.

want *luit het* kan daar zo weinig gescheiden worden, alsof 't een woord waar. het Oog kan dan hier weder wel een *Rust* vinden na *luit*, de zesde greep van het vaars: maar het Oor kan zich daarmede niet genoegen. te meer, omdat *Het* dan zou schynen te behooren tot *menschenbloet*. Zie hier noch eenige anderen, en oordeel 'er zelf over. B. XIV. ỳ. 956.

Heel spytigh, en berooft hem, / zonder zich t' ontfarmen.

VI. 254. *Om 't ryk te stutten. Let dan / of ik zonder smaet* —

IX. 280. *Met deze vuisten kneusde ik, / toen zyn kracht verslapte.*

XIII. 1198. *O Galatee, u eere ik, / die op hemelsch hof* —.

—— 696. *Omhelzende, beschreit het, / dat haer traenen leken.*

zodaanige vaarzen, ook by anderen te vinden, keuren wy zo weinig goed, als de voorgaanden van Pels. want de *Verpoozing* te plaatsen tusschen de *Zevende* en *Achtste* greep, is volstrekt onverdraagelyk: maar tusschen de *Vyfde* en *Zesde* kanze zeer wel geleeden worden, als XV. 1090:

Daer zultge vinden / al het nootlot van uw plant
En stam; gehouwen / in geduurzaem diamant.

deeze vaarzen, waarin ook eigelyk geen *Rust* is, zyn fraai en *deftig*, wat den Trant, want daarvan alleen spreeken wy nu, aangaat; en komen by menigte, zelfs op yder bladzyde van een fraai Dichtwerk, voor. zie breeder hiervan p. 181, 182. Wy keeren ons tot die vaarzen, waarin zelfs voor 't Oog geen *Rust* na den derden voet te vinden is, en onder de welken veelen onberispelyk zyn, en voor geen anderen behoeven te zwichten. Vooreerst dan konnen de Voorzetsels ONDER, ZONDER, OVER, *enz.* de Rust wegneemen, zonder eenigen hinder te doen: de Heer Six in Medea *Act.* I.

Te zayen tweedracht onder *'t volk, dat zich vermoordt.*

D. Mostaert in Mariamne *Act.* II. *sc.* 1.

Hoe groot een onrust, en hoe moeyelyke zorgen,
Myn zuster, woelen, onder *'t purperkleedt verborgen!*

K. Lescailje in Herodes en Mariamne *Act.* V. *sc.* 2.

Elks traanen vloeiden onder *'t vloeien van haar bloed.*

wy haalden voor negen jaaren dit vaars aan, zo als wy 't in geheugenis hadden gehouden: en vandaar bragten wy 't ook in dit werk p. 181. maar de Dichteres schreef, gelyk gy hier ziet. J. Brandt, Poëzy p. 4.

Haar edlen hals boog onder *'t juk der slavernye.*

p. 26.

Digitized by Google

p. 26. *Zoo buigt u willig* onder *'t juk van vreemde heeren.*
Moonen, Herderszangen p. 48.
Van alle tyden, onder *'s hemels blaeu gewelf.*
p. 60. *Als van den hemel* zonder *meesters hulp met my.*
Cath. Questiers, Geheymen Minnaar *Act.* III.
Zy quamen zellefs zonder *wederstant te bien.*
D. de Potter, Getr. Harder *Act.* IV. *sc.* 5. ℣. 182. — *laet.*
Gy my soo sterven sonder *hulpe, troost of raedt?*
D. Mostaert in Mariamne *Act.* II. *sc.* 1.
Hoe meenigh oordeel over *d' uw' en u gevelt.*
Anna Morian, Poëzy p. 102. zeer fraai:
Gy doet ons juichen over *'t maaksel uwer handen.*
Vondel in dit Werk B. XIII. ℣. 1319.
Geheele meeren over *hals en hooft heen spoelen.*
Philip Zweerts in Semiramis *Act.* V. *sc.* 6.
Heel Ninivé raekt over *énde, en slaet aen 't tieren.*
de zelfde *Act.* IV. *sc.* 7.
Ruim vyftien eeuwen achter *een in slaverny.*
Anna Morian, Poëzy p. 104.
Komt buurman Eelhart neevens *Waarmond, met hun fluit.*
D. Mostaert in Mariamne *Act.* III. *sc.* 4.
Of iets te brouwen tegens *uwe kroon en staat.*
dit vaars deugt niet. maar hy zou zich verzinnen, die de schuld daarvan wilde leggen op het gebrek der *Ruste.* 't gebrek ligt daarin, dat de *Achtste* greep hier te laag klinkt: zie boven p. 183. onderaan. Zeer wel zou het luiden, als de Dichter geschreeven hadt:
Of iets te brouwen tegens *'t welzyn van uw staat.*
want de *Vierde* en *Achtste* greep moeten altyd boven de *Zesde* ryzen, als 'er geen *Rust* is. hieruit kanmen eensvooral aanmerken, dat, wanneer een vaars zonder *Ruste* niet wel klinkt, zulks niet te wyten is aan het gebrek der *Ruste*, maar aan 't verzuim eener behoorelyke en regelmaatige schakeeringe van toonen. In plaatse deezer Voorzetsels konnen ook de Voornaamwoorden, ONZE, UWE, enz. zonder eenige aanstootelykheid gesteld worden. A. Morian p. 119.
Dat door zyn schikking onze *rust gebroken werd.*
Claude de Grick, in Don Japhet van Armenien *Act.* I.
Dat niet een wolxken onze *blytschap kwam ontstellen.*
Herman Angelkot in Lykoris, Herderszang:

Digitized by Google

De vroege morgen heeft ons minnen vaak betrapt,
De laater avond onze *kusjes vaak beklapt.*

Jan van Hoogſtraten, Mengeldichten IV. deel p. 155.

Zie daar het geene uit onze *mymring ſtont te wachten.*

Katharyne Lescailje, Herdersz. op de Vrede:

De boom aan d'Ooſtzyde onzer *buurt, van d'oudren tyd.*

Ph. Zweerts in Semiramis *Akt.* II. *ſc.* 2.

Kom, laet de tekens onzer *val, die 't hof noch draegt.*

Pieter Rabus, Vermakelykheden der Taalkunde c. 17. p. 219.

d'Een is verſchrikt door myne *rampſpoed; d'ander wend* —

Joan Pluimer, I. dicht aan den Prinſe van Oranje:

Als gy in gramſchap uwen *arm hebt opgeheven.*

Willem Spiring, Spiegel die niet vleid p. 6.

Die 't helder oog in hare *glanſſen doen verwarren.*

Sam. van Hoogſtraten, Dieryk en Dorothé p. 36.

Men ſchenn' de Bruit, van haren *Bruidegom omarmt.*

Vondel, Heerlyckheit der Kercke B. I. p. 6.

Of onvoldragen, zynen *eiſch derft en beſlagh.*

in zyne Bruiloftdichten p. 632.

Gy ziet 't verlangen dezer *gaſten om u woelen.*

Jan van Hoogſtraten, IV. deel p. 152.

Met de geſteltheyt dezer *dagen vergelykt.*

en p. 4. *Uit haat en baatzucht de* eene *zonde aan de andre knoopt.*

Ph. Zweerts in Semiramis *Akt.* V. *ſc.* 5.

Zo ryt een ſtormwint eenen *boom ten wortel af.*

Somtyds, doch niet dikwils, vindtmen ook een Werkwoord in het midden van 't vaars: H. Angelkot Coridon, Herderszang:

De friſſe bloemen lieten *'t hoofd van droefheid hangen.*

H. F. Waterloos, Uitbreiding der II. Bede v. 230.

De wyde werelt werde *ſeffens opentboden.*

Lucas Rotgans, Poëzy p. 223.

De Zang godinnen draagen *'t ſchip op eige handen.*

dit vaars verſchilt van de overigen, en heeft dit byzonders, dat de werking van het *draagen* leevendiger, doch niet minder ſtout, wordt uitgedrukt, door het *draagende houden*, gelykmen zegt, van den toon zelf in het woord *draagen:* welk woord hier zeer langſaam uitgeſproken moet worden. In zulke byzondere gevallen wykmen onberispelyk van de algemeene regelen af; en men voldoet, alsmen alleen vol-

Digitized by Google

voldoet aan het onderwerp, en aan de zaak die gezeid of verhaald wordt. Zie ook hiervan tuſſchen beide noch een voorbeeld: H. Angelkot in Lykoris, Herdersz. — — *en ach! hoe bang*

Vervult myn rouw de holle *rotzen met haar zang.*

van dit woord *holle* ſprakenwe breeder B. I. ŷ. 365. Vooral bedientmen zich van de *Snyding* na den Derden voet, die de *Ruſt* wegneemt, alsmen iets krachtig en met herhaalinge uitdrukt. wat is 'er harder dan dit vaars van Vondel, indienge 't wilt toetſen aan de gemeene regelen? Palamedes *Act.* III. *ſc.* 4.

Griek tegens Griek, en ſtanders *tegens ſtanders kant.*

minder hard, doch daarom niet beter, zou het weezen,

Griek tegens Griek, en tegens *ſtanders ſtanders kant.*

D. de Potter, Getr. Harder *Act.* V. *ſc.* 2. ŷ. 108.

Of 't leven ſterven, 't ſterven *leven, waer geweeſt.*

Severus Alethofilus, Chronomaſtix ŷ. 313.

Hy vliede 't hof, hy vliede *'t hof, die vroom wil leeven.*

Philip Zweerts, van wien de Zangberg wat goeds mag verwachten, bindt zich mede niet naauw aan een ſtipte waarneeming der *Ruſte*, als blykt uit zyn Semiramis, reeds meer dan eens hiertoe aangehaald, en waarinwe noch leezen *Act.* IV. *ſc.* 2.

Zy roepen, Vrede, en driewerf *Vrede, zy dees landen.*

en V. 6. *Het aertryk ſchud! de* tempel *beeft! de hemel zugt!*

welk vaars my doet gedenken aan een, dat my voorheenen ontviel, alleen met oogmerk om een proef te neemen, of in een goed vaars alle vyf de *Snydingen* zich zouden mogen vereenen. hiertoe vielen onze gedachten op de zelfde omſtandigheid, t. w. een verſchrikkelyk onweder; waarvanwe aldus gewag maakten:

De hemel dondert, de aarde *davert, 't water kookt.*

naderhand hebben wy een voorbeeld ontmoet, 't welk alle de *Snydingen* heeft, die een vaars hebben kan, naaml. in den Hertſp. B. VII. ŷ. 493.

Zal d' ouden eren, jongen *leren, wyzen vraghen.*

Wy keeren, van het byzondere, weder tot het algemeene. en laaten hier volgen noch een mengeling van goede en kwaade vaarzen die geene *Ruſt*, dat is, geene *Verpoozing na den derden voet*, hebben. wy zullen 'er geen oordeel meer over vellen; maar geevenze den Leezer tot zyne byzondere oeffening, om de zelven te toetſen aan het reeds gezeide, zo hier, als B. II. ŷ. 1089. opdat hy daardoor leere uit zyne eigen oogen zien, om te weeten wat hy hierin te vermyden, of naar te

Digitized by Google

te volgen hebbe. Anna Morian, Poëzy p. 119.

't Behaagde God, de alwyze *Goedheid, ons te proeven.*

p. 120. *Hy ſtiere uw voet in* rechte *weegen naar zyn raad.*

P. Boddaert, Stichtelyke Gedichten p. 136.

Geſtookt door averechtſche *drift van menſchen namen.*

Ph. Zweerts in Semiramis *Act.* IV. *ſc.* 7.

Verwaende, zwyg, daer 't alles *beeft op 's Konings wenken.*

A. Hoogvliet in de Feeſtdagen B. I. p. 32.

Wanneer de maandt nu driemaal *negen dagen telt.*

A. Pels, Gebruik en Misbruik des Tooneels ℣. 441.

Die 't werk verſtonden, viermaal *beter was te bouwen.*

A. Morian, als boven p. 120.

O Zuſter, nuge op 't vyfde *tiengetal verjaart.*

p. 119. *Ik ſleepte u, eenzaam,* veeltyds *weg van 't vrolyk praaſten.*

Jan van Hoogſtraten, Mengeldichten V. deel p. 69.

Wat ryzen uit het bos, niet dan met ſchrik te naken,
Al vogels! vrees, en doodangſt *ſchuilen in het wout.*

Johannes Brandt, Poëzy p. 4. — *die uit enkel mededogen*
De volken ſpaart, met Neêrlants *jammeren bewogen.*

Anna Morian, die een goed gehoor hadt, Poëzy p. 101.

In 's Schepſels ſchoonheid, 's Maakers *wysheid te doorgronden.*

Hoogvliet in de Feeſtdagen B. IV. p. 154.

Eiſcht ſchoonheit, alsge reukwerk *zwaait op heure altaaren.*

De Potter, Getrouwen Harder II. 5. 219.

Licoris en Aglauro, *Phillis en Neryn.*

en net eveneens in de Voorrede ℣. 49.

Corinthen en Megara, *Thebes en Micenen.*

uit deeze juiſte overeenkomſt blykt de verkiezing des Dichters, die anders, in de zelfde woorden, de *Ruſt* koſt behouden hebben, aldus:

Licoris, Phillis, en Aglauro, en Neryn.
Corinthen, Thebes, en Megara, en Micenen.

Wy zouden uit dit Werk van De Potter, ook uit die van Spiegel, en van meer anderen van dien tyd, noch eene menigte konnen bybrengen: indienwe niet geloofden dat zulke voorbeelden uit laatere en bekende Dichters, die, wanneerze ſomtyds van den gemeenen Trant der vaarzen afgaan, een' ſchyn hebben van zulks met overleg, en om redenen, gedaan te hebben, de oplettendheid des Leezers waardiger zouden zyn. De *Snyding* na den Derden voet, die in alle de voor-

Digitized by Google

voorgaande vaarzen de *Ruſt* wegneemt, is die geene van de welke alleen wy B. II. ŷ. 705. niet uitvoerig, gelyk van de vier anderen, geſproken hebben. Wy zeiden daar, dat, by deeze *Derde*, vooral de *Tweede* en *Vierde* wel paſten. Dat zulks waar zy, kanmen daar, en uit een groot getal der bovenſtaande voorbeelden, beveſtigd vinden. Dat het echter niet noodzaakelyk zy, blykt mede uit veelen der bovenſtaande vaarzen, die, by de *Derde* Snyding, of alleen de *Tweede*, of alleen de *Vierde*, ook wel geene deezer twee hebben; en nochtans, mids het ryzen en daalen der toonen wel in acht genomen zy, niet kwaalyk luiden. Eerwe nu ons werk beſluiten, ſtaat hier noch iets te zeggen van die vaarzen, die, geene *Snyding* na den Derden voet hebbende, te gelyk de *Ruſte* ontbeeren. tot de zodaanigen behooren die van den Hr. Pels, als

Dat deeze ontvouwing aanbevolen myner penne. Enz.

Hy dacht dat het gebrek der *Ruſte* hier te minder aanſtootelyk was, omdat *aan-bevolen*, een koppelwoord zynde, de *Ruſt* (of, zo hy ſpreekt, de *Snyding*) ſchynt toe te laaten, na het voorvoegſel *aan-*. Wy hebben boven doen zien, dat zulk een redeneering tegen zich zelve ſtrydig is. hier zullen wy zien, dat, integendeel, zodaanige vaarzen onvergelykelyk beter zyn, als 'er, in de plaats van het koppelwoord *aanbevolen*, gevonden wordt een enkel woord, het welk den klemtoon heeft op de derde greep. hoedaanige voorbeelden echter niet te vinden zyn, dan in eigene Naamen. zo leezenwe in dit Werk B. V. ŷ. 479.

Pachyn de ſlinke, en Lilibéüs *drukt de plant.*

XII. 556. *Ook Chtonius, en* Teleboas, *datze 'r bleven.*

XV. 945. *By heuvels, trots op* Surrentynſche *dadelboomen.*

Anna Morian, Poëzy p. 107.

Aréte ontmoet hier Aſthenéa *vol gepeinzen.*

en p. 108. *Die 'k nevens u, en* Philadelpha, *tot haar droeg.*

Philip Zweerts in Semiramis *Act.* I. *ſc.* 2.

Al de Agriaspers, Sogdianiërs, *Sarmaten.*

J. Bouckart in Hannibals Neerlaagh *Act.* I. *ſc.* 1.

Als gy alleen, om d' Afrikaners weer te jagen.

Vondel in de Bruiloftdichten p. 629.

Holp Daifiloos en Doriléaes *bloet aen 't zieden.*

Antonides in den Yſtroom B. II. p. 64.

Indien het ryk, met d' Ukranye niet beladen.

dit volgde ik voorheene in Achilles *Act.* V. *ſc.* 5. — *of is 't* —

Noch niet genoeg, dat Agamemnon *u komt ſmeeken?*

Digitized by Google

Voeg 'er by het geene wy reeds aangetekend hebben B. XIII. ℣. 510. En zo wy hiertoe willen gebruiken Duitſche Koppelwoorden, zo zullen die niet gekoppeld moeten zyn tuſſchen de eerſte en tweede greep (de plaats daar de ruſt zou moeten vallen) gelyk *aan-bevoolen*, *aan-getroffen*, *on-gemeeten*, en diergelyken: maar tuſſchen de tweede en derde, als *onder-richting*, *over-treeden*, *buiten-ſpoorig*, enz. hiervan vind ik, onder myne aantekeningen, alleen twee voorbeelden; doch genoegſaam, om de waarheid van dit zeggen te bewyzen. het eerſte is ontleend van de voortreffelykſte onzer Dichtereſſen K. Leſcailje, Herod. en Mar. *Act.* II. *ſc.* 4. *Voeg by uw laſt ook* onder-richting *in dit ſtuk.*
het tweede van Cl. Bruin, Vlucht van Moſes *Act.* I. *ſc.* 4.

Geſtraft heeft om het over-treden *van die wet.*

doch dit laatſte is gebrekkig, omdat de *Vierde* greep, *om*, hier te laag klinkt; gelyk te zien is uit deeze verandering:

Hy is geſtraft om 't over-treeden *van die wet.*

Op deeze zelfde plaats vlyt zich ook allervoegelykſt de natuurelyk korte greep *ge-*, wanneerze gevoegd is voor eene andere korte, en dus zelve de plaats eener lange moet vervullen: als by Hoogvliet, Feeſtd. p. 64.

Wiens grondt met bloemen geborduurt *was en begroeit.*

doch hiervan hebben wy uitvoeriggenoeg geſproken B. II. ℣. 1089. En hiermede beſluiten wy deeze Aantekening, en onzen laſtigen en langduurigen arbeid: dankende God, den Geever van alles goeds, die ons gezondheid en krachten verleend heeft, om dit Werk ten einde te brengen; en wenſchende mynen Leezer, die het met aandacht zal willen doorwandelen, een gezond verſtand en een beſcheiden oordeel; opdat hy het goede van het kwaade ſchifte: het eerſte in vriendelykheid aanneeme, en tot een goed gebruik maake; het tweede met toegeevendheid en zachtmoedigheid naaſt zich nederzette, of, zo zyn tyd zulks toelaate, beſchaave, wederlegge, verbetere, gelyk hy 't zal goedvinden; indien hy ſlechts werke met dat oogwit, waar mede ik gewerkt hebbe, dat is, tot opbouwinge van zuivere Taal- en eerelyke Dicht-kunde, en tot onderwyzinge der geenen, die noch onderwys noodig hebben.

Het Oordeel en de Spraak zyn twee verheven giften
Des Scheppers, die den Menſch van 't ſnood gedierte ſchiften.
Het *Oordeel* kan beſtaan, ook daarmen niet en *Spreekt*;
Maar 't *Spreeken* is onnut, als 't *Oordeel* ons gebreekt.
Wien dan 't *beſchaaven van de taal* verwekt tot tooren,
Die toont, al weet hy 't niet, ons zelf zyn Midasooren.

BY-

Digitized by Google

BYVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Bladz. 3. reg. 3. *Tyd en Plaats*] C. van Ghiſtele in Terentius *Eunuchus Act.* III. *ſc.* 4. *Den* tijt *en de* plaetſe *hebben wy* beſcheyden.

bl. 10. r. 20. *naer d'aerde*] NAAR, is in 't Latyn *Ad* en *Secundum*: NA, of zo anderen willen, NAA, is *Poſt* en *Propè*. En zo zalmen dit doorgaands by onzen Dichter onderſcheiden vinden.

bl. 13. r. 7. *knaapelyn*] Broekhuizen, Adonis Lykzang:

Maer ach! het knaepelyn, *het* knaepelyn, *zoo ſchoon* ——

bl. 15. r. 19. *Donder*] lees, *Dondert.*

bl. 26. r. 4. *hadden gevordert*] Fr. van Dorp, Stichtl. Ged. p. 231. van de Jooden,

—— —— *die trouloos Jeſum vingen,*

TEN KRUYCE vorderden, *als hy wiert vry gekent.*

bl. 31. r. 12. *'tſchynt dat Vondel* —] in zyne oudſte werken heeft hy dit beter in acht genomen, dan in de laatere.

—— r. 21. *altyd met eene T*] hiervan worden echter uitgezonderd, *by mag, plag, wil*, gelykmen nu ſchryft. de Ouden ſchreeven ook, *by wilt*: Reder. 1539. *De vyant* wilt *my tot deſperatie brengen.*

Landj. 1561. *Dat God ontdecken* wilt *ſal niet verholen blyven.*

—— r. 35. *minder — als*] lees noodzaakelyk, *dan*; en zie onze Aantek. B. II. ŷ. 560. Dit is een grove ſchryffout.

bl. 32. r. 7. *zegt brood en noot*] want in geen taale wordt het Eenv. van 't Meerv. maar dit altyd van dat, afgeleid.

bl. 37. r. 11. *de die*] meer vindtmen by Schryvers der voorgaande eeuwe, *de deeze*: V. F. Plemp in 't begin van Cabr. Ontleeding: den deſen *zyn drye andere ghedeelten onderwurpen.* N. Fontanus, Triomphs-trompet ŷ. III.

Noch wat de deſe *luſt gheoorloft is met een.*

J. van Veen, Beleg. van 's Hert. Boſch 1629.

Die tweenael het gewelt ſyns Broeders [Pr. Maurits] *heeft geſtuyt,*
En ſal in geender eeuw den deſen [Pr. Fred. Henr.] *zyn te buyt.*

C. v. Ghiſtele in Terentius *Eunuchus Act.* II. *ſc.* 3. op de zelfde wyze:

Want nae dat ick den deſen [Cherea] *hoore raſen nu,*
Phedrias *voeren en zijn maer viſevaſen nu*
Buyten tghene dat hi ſal voortſtellen.

En zo ontmoeten we, voor het thans gebruikelyke *deeze en geene*, ook ſomtyds *de deeze en de geene*: S. v. Hoogſtr. Inleyd. tot de Schilderk. p. 21. *zoo zult gy ook* den deezen *met kracht opwekken* —— *en* den geenen, *die den geeſt te vlug is, zult gy inbinden.* J. Lydius, Vrolicke Uren p. 9.

Sy zyn Gods goede reuck, door ſyn beſtier gegeven,

Digitized by Google

Den deſen *tot de doot*, den genen *tot het leven*.

Uit de Spreekwyze van *deeze en geene*, waarvoormen anders zegt, *deeze en die*, zien we klaar, dat *geene* het zelfde betekent met *die*, in 't Latyn, *is* of *ille*. maar *die* wordt ook dikwils gebruikt voor 't Lat. *qui*, dat is, *de welke*: en dit is de oorzaak, datmen ook ſomtyds, zelfs by veelen onzer beſte Schryveren, 't Onzydige, *het geene*, gebruikt vindt voor *het welke* (*quod*), in plaatſe van voor *dat* (*id*, *illud*): het welk niet behoorde te geſchieden. Voorbeelden van het manl. of vrouwl. *de geene*, voor *de welke*, ſtaat my niet voor elders aangemerkt te hebben, dan in het Treurſpel van Horace en Curace, berymd door den Raadpenſ. J. de Wit, als *Act.* V. *ſc.* 2.

Dat ghy te veel beklaeght, den geen *gy ſtraffen moet*.
Act. IV. *ſc.* 2. —— —— *die doen den koningh d'eere*,
De geen *hy u wil doen*, *veel weyniger waerdeeren*.

en zo meermaalen. Ik verwacht niet, dat iemand dit nu zal naarvolgen. Omtrent het Onzydige *het geene*, merken wy hier kortelyk aan, datmen niet wel zegt, *het werk*, 'T GEEN *ik begonnen heb*: moet zyn, DAT, of 'T WELK *ik beg*. Maar zeer wel zegtmen, 'T GEEN, *ik doe*, *is een zwaar werk*: daar alleenlyk *'t geen*, zo veel zegt, als *dat het welk*, in 't Latyn, *id quod*. en dus paſt het nergens wel, dan daar het deeze Omſchryving kan lyden. In de twee andere Geſlachten volgt, na *de geene*, nu altyd het uitgedrukte *die*, d. i. *de welke*. enz.

bl. 40. r. 10. *'t gevaer van t'ontvaeren*] een drukfout: lees, *'t gevaer t'ontvaeren*. Cl. Bruin op de Hiſtoripenn. van G. v. Loon:

Wat is ze, *in weinig meer dan tweemaal vyftig jaaren*,
In 's waerelds zee niet al gevaaren doorgevaaren.

de zelfde in 't begin zyner Kleefſche Arkadia:

Het luſt ons eens het lyf te waagen *op een* wagen.

bl. 41. r. 13. *holle golven*] P. Rixtel, Mengelrymen p. 7.

De Ruyter ruckt hier op de vloot by een, *en zeylt*
Voor wint de ſtroom op, *dat de* holle golven *ſtuyven*
En ſpatten aen 't geſtarnt. ——

bl. 42. r. 13. *watertuin*] dees watertuin wordt veel voegelyker en deftiger genoemd, *aller zeeën zee*, in de Sticht. Ged. van Jan Huygen p. 58.

Doe door de Sonde-vloed al 't menſchdom is verdronken
Op acht na, *die in d'Ark het leeven wierd geſchonken*,
Al wat daar buiten bleef, *ſoo wel van menſch als vee*
Dat dronk ſyn eigen doed in aller zeeën zee.

—— r. 24. *is niet goed*] want *Tuin* betekent wat meer dan de rechte *Staaken*. Bartol. Engelsman B. XVII. c. 156. Sepes *is een* Thuun, *dat is een ghe-ſlachte van* heydinghen *die ghemaect is van* ryſeren *ende van* doernen *ende deſer ghelijc*: *want men ſteeckt eerſt* Staken *in die aerde*, *ende daer vlechtmen* gharden *omme ende ander* ruwen. *ende aldus worden die huyſen*, *dat choern*, *ende die hoven beſcermt voer die beeſten*, *ende voer die quade menſchen*.

—— r. 33. *blykt*] het blyken is hier ganſch niet klaar: en 't geen van de *Zanggodinnen* gezeid wordt, waar beter gezweegen.

bl. 45. r. 3. *Voldel*] l. *Vondel*. en r. 9. voor *verdurt*, l. *verdord*.

—— r. 23.

Digitized by Google

——— r. 23. *overkomen*, *overgekomen*] wy vinden deeze woorden, volgens onze verklaaring, zeer net onderſcheiden van W. Silvius, Navig. in Turck. B. I. c. 18. *ſoo is hy in grooter diligentie met haer* overkomen *ende veraccordeert.* maar anders in 't laatſte Hoofdſtuk van 't zelfde Boek: *het quaet dat henlieden vanden Turcken* overghecomen *was.*

bl. 46. r. 17. *moeſt zyn*, *overgewoogen*] gelyk men in dien zin ook zegt, *overgehaald*; niet, *overhaald.*

bl. 47. r. 19. *Ghillys Ruychrock*] een vlugge leezing van oud en gedrongen ſchrift, deedt my *Phillips*, gelyk dees Schryver hiet, aanzien voor *Ghillys*. verbeter dit ook bl. 68. r. 33. en 155, 38. en 201, 31. en 259, 22.

bl 59. r. 6. *dat het van enger betekenis is*] by nader onderzoek zyn wy overtuigd geworden, dat *Goelyk* niet is van zo enge betekenis als wy hier opgeeven: 't heeft zekerlyk die van *Aantrekkelyk*; doch niet met zoveel bepaalingen. *Goelyk* is een woord dat veraard is van zynen ſtam: en, om hier kort te weezen, *Goelyk* is *Gaalyk.* zie onze Aantek. B. XIII. ŷ. 1184.

bl. 62. r. 8. *ſteenrotſen uitgehoolt*] J. Florianus, Vert. van dit Werk van Ovid. p. 4. *uitgehoolde ſteenrotſen.* J. B. Houwaert Triomphe der Planeten, van Jupiter:

Synen vergulden waghen die ſeer triumphant,
Op ſijn antijcx ghemaeckt was van ghehoolde *blocken,*
Die wirt van twee groote Arents voortsgetrocken.

zie hiervan noch andere voorbeelden in de Aantek. B. XIV. ŷ. 336.

bl. 63. r. 38. *niet de* e] lees: *niet de* a.

bl. 64. r. 13. *ook van een Tempel*] zo zong de Hr. van Maesdam, Stichtel. Ged. p. 238. *Des Tempels groote Vat* ———

——— r. 22. *Vaaten*] Vondel in Virgil. p. 102. *oock den wyn, van den goeden helt Aceſtes op den oever van Sicilie* gevaet. Coornhert, Odyſſ. B. II.

Vaet *den ouden wyn in tonnen.*

bl. 65. r. 11. *het welk zynen oorſprong gekreegen heeft van* SPITS] wiſch noodzaakelyk al deeze woorden uit. de reden is deeze: omdat *Spit* niet gekomen is van *Spits*; maar integendeel *Spits*, van *Spit.* en dierhalve behoorde *Spits* geteld te zyn onder de volgende woorden, allen van het wortelwoord *Spit* afkomſtig. Deeze verzinning in een kleine omſtandigheid, belet niet dat de hoofdzaake waar zy. De zelfde Regel overtuigt ons ook, datmen moet zeggen, *Beweegen*, *beweegde*, *beweegd*; geenszins, *bewoog*, *bewoogen:* omdat *beweegen* gemaakt is van *weg*, *wegen*; waarvan ook *geſteenweegt* by de Red. van Herentals, als te zien is boven p. 584. en dit diene ter beveſtinge van onze Aantek. B. II. ŷ. 497. Zo komt mede *Looven*, *loofde*, *geloofd*, van *Lof*, meerv. *loven*, 't welk ik onlangs aantrof in Den Berch der Gheeſtelicker Vreuchden van den Jeſuijt Ludovicus Makeblyde, 1618. p. 121.

Heft op, o werelt, uwen thoon,
Eert Godt met hondert duyſent loven. ENZ.

——— r. 15 en 20. *Spies*] lees, *Spiets.* Lipſius, Gloſſ. SPIETIS, *haſtæ.* zie onze Aantek. B. XIII. ŷ. 494. Voor 't overige hadt deeze ganſche Aantek. p. 62–66. doorgaands gediend wat beter beſchaafd te worden; gelyk in 't algemeen van het begin deezes werks kan gezeid worden, en ook op ſommige plaatſen geſchied is. Doch alles te herdrukken, wat we zouden konnen

Digitized by Google

verbeteren, waar een endelooze arbeid.

bl. 69. r. 16. *daarvandaan*] wy blyven by onze gedachten. evenwel willen wy niet ontveinzen, dat we deeze uitdrukking naderhand ontmoet hebben in den Delfſchen Bybel 1477. Geneſ. XXX. 13. *ende doe hi* daer *dien nacht ghe-ſlapen hadde: ſoe ſceide hij* daer van daen, *ende hi ſende giften Eſau ſijnen broeder.* Waarvan ik echter niet weet by eenen der Ouden eenig ander voorbeeld geleezen te hebben. zie beneden by bl. 259. r. 28.

bl. 71. r. 10. *omdat hy* geſchonden *verkieſt*] een overtuigend bewys, dat men moet zeggen en ſchryven, *Schenden, ſchendde, geſchend*, en geenszins, *ſchond, geſchonden*, is dat dit Werkwoord gemaakt is van het Naamwoord *Schand* of *Schande:* van welken ſtokregel wy p. 63. en elders geſproken hebben. waarom hier de A verandere in E, zullen we wat laager aantoonen by bl. 582. r. 35. en dit beveſtigt, buiten de menigte der bygebragte voorbeelden van laater tyd, ook de aloudheid: Lipſius Gloſſ. GESCENDIDI, *Confuſi.* Notkerus, Pſ. LXXI. 1. *an dih truhten kedincta ih*, keſchendet *ne muerde ih in euua:* en daarop in de Uitbreiding: *in Adam bin ih* keſchendet, *an dir muozze ih* ungeſchendet *ſin.*

bl. 74. r. 30. *o waert te pryzen*] op de zelfde wyze ſchreef van Ghiſtele in Terent. *Andria Act.* IV. *ſc.* 4. *ô valſch van rade.* doch beter niet lang daarna, *ghi valſche van aerde.* Abraham Sybant, Dolle Bruyloft *Act.* III. *wech, wech, gy* lam *van leden.* Deeze zyn onbeſchaafdheden van ruwer tyd.

bl. 78. r. 17. *beſchouwd*] lees, *beſchouwt.* indien we zulke drukfeilen meer vinden, zullen wyze laaten ter verbeteringe des Leezers; dewyl we onze gedachten daaromtrent elders genoeg uitgedrukt hebben.

bl. 87. r. 25. *en Brederode*] deeze plaats van Brederode waar hier beter uitgelaaten, omdat ze niet bewyſt dat het woord *Zon* manl. genomen wordt: gelyk te zien is uit het gevolg.

bl. 88. r. 35. *want zon en min*] ſchrab hier *want* uit; en doe zulks ook bl. 98. r 1. en bl. 116. r. 11.

bl. 101. r. 14. *waarze zweeft*] voeg by dit voorbeeld van Jan Vos, het volgende van Izaak Vos, Bekl. Dwang *Act.* I. *ſc.* 4.

—— —— *noch uur, noch dag, noch week,*
Noch maand, noch jaar, noch eeuw ——

—— r. 30. *ongekemde kin Met lange keegels ys'er in*] Vondel in Virg. p. 72. *kille* yskegels *hangen aen d'*ongekemde *baerden gevrozen.*

bl. 102. r. 28. *hadt Vondel die*] lees, *hadt Vondel dit*

bl. 113. r. 30. *de vron uit Kolchos landen*] t. w. *geſprooten.* Zo gebruiken de Latynen het Voorzetſel *ab:* Virgilius, *Æn.* VII. 647.

—— —— *Tyrrhenis aſper* ab oris
Contemtor Divûm Mezentius ——

verſtaa hier ook, met Servius, *oriundus*; d. i. *geſprooten.*

bl. 117. r 10. *Myterberghgodinnen*] C. Queſtiers, Opdr. des Lauwerſtryds:

'k Zeg dan vaar wel, gy heylge Myter-ſchaar.

doch dit is zo goed niet, gelyk ook *Mytergodinnen* niet goed zou zyn. 't is alleen de berg, en niet des zelfs bewooners, by wien de naam van *Myter* paſt; en zulks, als gezeid is, om zyn dubbele kruin: P. Knyf, *ſſ. ll. ſt.* aan de Lief-

Digitized by Google

Liefhebbers van Starters Frieſchen Luſthof:

Beſtort was en bedout met haren ſoeten regen,
Waer mee den Henghſte-born ons duppel-top *beſpuyt,*
Als die ſyn ſtromen blaeſt ter voller kelen uyt.

bl. 129. r. 31. Dan *en* Als *te ſaamen*] noch nader vind ik deeze twee woorden vereenigd by P. Smidts, Geneesheer tot Brugge, in de Doodt van Boëtius *Act.* I. *ſc.* 1. —— *naer dat zy voor ſeker en ghewis*
Wel weten hun die hulp veel doodelyker is
Dan als *de ſiekte, die hun lichaem komt te knaeghen.*

bl. 130. r. 1. en 2. *Pallas*] lees, *Parnas.*

bl. 131. r. 16. *Burgermeeſter van Straalen*] zie zyn afbeelding, vereeuwigd op een' Gedenkpenning, by G. van Loon I. deel p. 96. ook p. 123. daar zyn dood verhaald wordt. Hy was ook Hr. van Dambrugge.

bl. 132. r. 12. *dyner wet*] lees, *der wet.*

bl. 133. r. 9. *de ghiericheyt is inde menſchen*] deeze vier vaarzen ſchynen naargevolgd te zyn van Iſ. Burchoorn in zyn Nieuwe Werelt vol Gecken, daar hy ſpreekt van de Woekeraars:

Maer al wil men 't anders wenſchen,
Dit gebreck is in de menſchen;
Was het in een Verkenshuyt
Yemant ſneed'et haeſtig uyt.

bl. 134. r. 27. ſtaat *y.* 292. moet zyn *y.* 592.

bl. 155. r. 23. *ook niet by onde ſchryvers*] die ſchreeven *ſpaceren*; 't welk den oorſprong des woords, van 't Lat. *ſpatiari*, duidelyk aanwyſt; zodat in *ſpanſeeren* de N een onnoodig byvoegſel is. Colijn van Rijſſele II. Spel fol. 26.

Dus gaen wy in den boomgaert wat ſpaceren.

de Fonteyniſten van Dordrecht 1598.

Laeſtmael ginck ick ſpaceren *in Rethorices weyen.*

Spacieren vind ik nu by Claes Willemſz. der Minnen Loep, MS. 1486. my voor weinig dagen gulhartiglyk medegedeeld door den Hr. P. Vlaming: daar lees ik in dat Prologus:

Bi wijlen ſo ghincg ic ſpacieren
Op eenre lopende rivieren.

en B. I. cap. van Phillis en Demephon [Demophoön].

Si gincg ſpacieren *bijder zee.*

bl. 156. r. 9. *allervolmaakſte*] hier is de *t* na de *k* vergeeten.

bl. 157. r. 2. Bewiſſen, *dat het zelfde betekent*] en onvergelykelyk beter is dan *Bewiſten*, gelyk Kiliaen ſchryft.

—— r. 17. *citerpen*, *citerveder*] in de Bruiloftd. van Vondel p. 630. vindtmen ook *luitpen.*

—— r. 21. *heelzaem*] naderhand heb ik 't noch gevonden by onzen Dichter in de Gebroeders *Act.* III. *ſc.* 2.

Het is geen heelzaem *arts, noch die zyn kunſt verſtaet,*
Die eene wonde heelt, en zeven andren ſlaet.

Dees uitgang *zaam* of *ſaam* betekent doorgaands een vermogen en bekwaamheid om iets te doen. zo is *heelzaam*, die kan *heelen*; *gehoorzaam*, die

Digitized by Google

die kan *booren*; *leerzaam*, die kan *leeren*; *voedſaam*, *duurzaam*, *leefſaam*, die of dat kan *voeden*, *duuren*, *leeven*; enz. zie ook boven p. 596.

bl. 158. r. 20. *vloeiden*] lees, *vloeide*.

—— r. 27. *Chiron't menſchepaert*] J. Zevecotius, Verachting des Doots B. III. *y*. 176. *Van Chiron wyt vermaert, die peert en menſche was.* O. V. Tempel, in het Vierde Gezang van Taſſoos Verloſt Jeruſalem, zegt *y*. 57. —— *veel hallij-manſche paerden.*

Het geen in de Aantek. verder gezeid wordt tegen *HET vrouwmenſch*, en *HET paardemenſch*, houde den Leezer niet op: ja wy geeven hem vryheid om 'er de pen door te haalen. wy erkennen nu, met D. v. Hoogſtraten, dat, ſchoon *Menſch* manlyk zy, *vrouwmenſch* echter onzydig is. Immers hebben wy zelfs p. 47. reeds aangemerkt, dat het Geſlacht der ſaamengeſtelde woorden niet altyd het zelfde is met dat der enkelen.

bl. 164. r. 24. pypen *en* fluiten *is't zelfde*] wy preezen Moonen boven Sewel, omdat de eerſte zegt *Pypen*, *peep*, *gepeepen*, de tweede, *Pypen*, *pypte*, *gepypt*: en beveſtigden ons oordeel met dat van Aldegonde, Brederode, Huygens en Weſterbaen. Ondertuſſchen heeft het, van al deezen, niemand wel getroffen dan Sewel. Nu zeggen wy met verzekering, dat niet alleen *Pypen*, maar ook *Fluiten* (waarvan doorgaands *floot*, *geflooten*) van de eerſte Claſſe zy, en men moet ſchryven *pypte*, *gepypt*, en *fluitte*, *gefluit*. De reden die my hiertoe beweegde is eenvoudig en klaar. naaml. omdat de Werkwoorden *Pypen* en *Fluiten*, onwederſpreekelyk gemaakt zyn van de Naamwoorden *Pyp* en *Fluit*. zie hierboven in de Byvoegſels by bl. *65*. r. *11*. *bl. 71*. r. 10. in de Aantek. p. 63. 123. 543. enz.

bl. 165. r. 28. *de verklaaring van Winſchoten*] van welke gedachten ook was Dr. P. Codde, in wiens Herdoopers een *booze Geeſt* zegt *Act*. I. *ſc*. 1.

Hoe zal het Orgel *gaen, wanneer ick* STEL DE PYPEN!

en J. Revius, die, op 't overlyden van den Deventerſchen Organiſt, Claude Bernart, aldus zingt p. 275.

Het Orgel *hout hem ſtil, alſt niet wort opgeweckt*
Van die de pypen ſtelt *en de regiſters treckt:*
Oock ſou hem het gemeen voorſeker wel bedaren
Wanneerder hier en daer geen PYPENSTELLERS *waren.*

deeze vaarzen zouden my, zo ik niet wiſt wat een Orgel waare, een vervaarelyk denkbeeld geeven van een heerelyk Muzyktuig. enz. In de Spreekwyze, *de pypen ſtellen*, wordt niet gedoeld op *orgelpypen*, maar op zulke *pypen*, op de welken men blaaſt: en is ook hier *pyp* niet anders dan *fluit*. hiervan *naar iemands fluit danſſen*; waarvoor anders, *naar iemands pypen*, gezeid wordt: Jan Zoet, Poëzy p. 42. van Kromwel:

Ieder moeſt zyn deuntje *zingen*,
Ieder danſſen *naar zyn* FLUIT.

en zeker Kromwel was in zyn land geen kleine *Pypenſteller*. De zelfde Dichter p. 65. van De Ruiter: *Doch, eer hy om ziet keert de kans.*

Op Funen voert men 't volk ten dans
Naar 't ſpel van onzen FLUITER,
Den dapp'ren Water-Ruiter.

en

Digitized by Google

en is 't niet De Ruiter, die gewoon was op zee *de pypen te ſtellen*? Paſſenrode in Hopman Ulrich *Act.* I.

En als wy EENEN TOON ſingen, *zoo konnen we hem na onſe* PYPEN *doen* danſſen.

d. i. als wy onze *pypen* op eenen toon *ſtellen*, zal hy naar de zelven moeten danſſen.

bl. 166. r. 21. *dat het beide goed is*] echter met onderſcheid. *Lachte*, keuren wy goed, voornaamelyk omdat de ooren daartoe nu volkomelyk gewend zyn. maar *Loeg* is met meer recht goed te heeten, omdat het doorgaands, zo niet altyd, by de Ouden gevonden wordt. Vergelyk de aangehaalde voorbeelden, en voeg 'er by dit van Claes Willemſz. Der Minnen Loep MS. 1486. Prolog. ℣. 116. *Bi wijlen zij in vruechden* loeghen

Bi wijlen leden zij torment.

bl. 173. r. 16. *von*] lees, *van*.

bl. 174. r. 4. *klimmen als een kat*] van KLAAUW komt *klaauwen*, en het *frequentativum*, *Klauweren*, doch om de welluidendheid, *klaveren:* dat het rechte woord, en naderhand, gelyk meer anderen, onnoodiglyk met een T vermeerderd, en in *Klauteren* veranderd is. Een Brabantſch Dichter, wiens Spreuk is, *Aeckt naer Godt*, Eerdicht op Euſtachius, Treurſpel van Mr. P. Smidts, ſchreef in 't Jaar 1697.

En t'wyl de Raſernyén de Roomſche cruyn beclaveren.

bl. 176. r. 12. *noch noit aangemerkt*] 't viel ons, deeze ſtoffe onderhanden hebbende, niet in, dat Adr. Verwer, in zyn *Idea Linguæ Belgicæ Poëtica*, reeds aangetoond heeft wat de *Snede* eigelyk zy. doch hy liep 'er los overheen; en 't geen hy zegt kan weinig dienſt doen, omdat hy de twee byzondere Tranten, die wy hier wydloopig onderſcheiden, noit aangemerkt heeft. *enz.*

—— r. 34. *voor glad als*] lees, tot vermyding van alle dubbelzinnigheid, *in plaats van glad als.*

bl. 178. r. 37. *trant en maat*] deeze *maat* is, 't geen men doorgaands heet, *voetmaat*; en geheel wat anders dan de Hr. Pels in de bygebragte Vaarzen, en wy in 't vervolg, by *maat* verſtaan.

bl. 182. r. 12. *waarin geene Ruſt is*] wy miſten hier weder in eene omſtandigheid, die echter aan 't Hoofdzaakelyke geen afbreuk doet; naaml. in het benoemen van deeze twee byzondere Tranten onzer vaarzen, als *zonder Ruſte*, en *met Ruſte*. Want dit vaars van Pels (en zodaanigen ontmoetmen overal)

Geen onderſcheidene maar eenerleye trant

heeft uitdrukkelyk de *Ruſt* in het midden, en behoort nochtans tot dien Trant, dien wy hier voorſtellen als *zonder Ruſt:* zynde de 4 en 8 greep hooger van klank dan de 2, 6 en 10. De Leezer zal deeze misſtelling, die alleen in de bewoording gelegen is, lichtelyk door de vingeren zien: en wees zo goed van ons te leeren, met hoedaanige Eigen Naamen wy deeze twee byzondere Tranten voegelykſt konnen onderſcheiden.

bl. 189. r. 19. GE-*loofwaerdigheit*] dit zelfde woord gebruikte hy, Joſef in 't Hof *Act.* III. *Hy wiſt zyn oordeel meer te neigen en te buigen*

Naer geloofwaerdigheit, *als naer getal van tuigen.*

en *gelykaardigheid* in de Beſpiegel. B. II. ℣. 108.

Digitized by Google

Geen gelykaerdigheit *heeft ergens me te ſtryden.*

bl. 191. r. 28. *boven gemeld*] en noch nader uit zyn eigen woorden aangehaald p. 349.

bl. 203. r. 11. *moeder-een*] Claes Willemſz. der Minnen Loep B. II.

Lijſſentlijck ſloet zi die doer
Ende liep totter fonteyne
Haeſtelijck al moeder eyne.

bl. 203. r. 24. *Heeromnes*] *Heromnes*, ſchreeven de Rederykers, de Blaeuwe Acolyen van Rotterdam, in de Opdragt der *Conſt-lief-hebbers Stichtelijcke Recreatie* 1598.

bl. 205. r. 10. *Ketelen*] Colijn van Rijſſele II. Spel fol. 37.

Sy ketelt *haer ſelven datſe lacht.*

A. Bijns B. II. Ref. 10. *Want ſy hem ſelven leeraers verwecken*
Die haer ooren ketelen *naer haer behaghen.*

bl. 206. r. 32. *alle borne es in de fonteine claerſt*] J. Reygersberch, Cronijcke van Zeelandt 1550. Van die oude zeden der Zeelanders: *ſi droncken meſt op tplatte lant niet dan* borne *oft* welle, *dat is ſchoon water datmen wt putten oft graften haelde.* hier zienwe niet alleen *borne*, maar ook *welle*, voor het *water* zelf. en zo vindenwe ook *fontein* by Colijn van Rijſſele I. Spel f. 15.

Tis beter claer wijn te drincken wt ſchalen
Dan claer fonteyne ——

en by Joan Thieullier, Zilverſmit te Mechelen, en Deken der Rederykkamer, de Peöene 1620. in Porphyre en Cyprine *Act* IV. *ſc.* 2.

Drinckt nu den muskadel en ſoeten maelveſey
In plaetſe van fonteyn, *en ſlechte boerſche wey.*

—— r. 37. *N of O*] lees, *U of O*. Maar het is zeker, datmen eer *borne* gezeid heeft dan *bron*. zeer wel wordt het van Becanus verklaard, *aqua* NASCENS: want *borne* is eene ſpruit van *Baaren*, waarvan *Geboren*, nu altyd in een' Lydenden, maar voorheene ook in een' Werkenden zin gebruikt: W. Robyn in Ferdinandt en Oratyn *Act.* II.

O ja! nyt nw gheſicht HEBT GHY *de min* gheboren.

van *geboren* hebtge, met wegwerping van het Voorvoegſel *ge*, en van de *e* in den uitgang, *born*.

bl. 208. r. 14. *daarom voegen anderen hier de Nachter*] zo doet ook de Hr. van Maesdam, Stichtel. Ged. p. 232. daar Stephanus zegt tot de *Joodem*:

Ghy morden *tegens hem, en koppeld' u te gader*
Ghy laſterden *ſijn Naem* —— daar aanmerkelyk is, dat hy *koppelden u*, verkort tot *koppeld' u*. Zonder de N vindenwe 't weder by G. Bidlo, Brieven der Gem. Apoſtelen p. 8. daar Petrus ſpreekt tot de *Saddduceen:*

—— —— *o neen, gy* kampte *nog*
Voor uwe nitſporigheit. gy ſcheldde *voor bedrog*; enz.

merk hier aan *ſcheldde*, voor *ſcholdt*.

bl. 210. r. 14. voor *N.* 747. lees, *N.* 762.

bl. 213. r. 24. *anders dan in eene greep*] *knien*, in twee greepen, hebben wy naderhand noch gevonden by drie onderſcheiden Dichters, als P. le Clercq, Huw. Mintaf. B. I. p. 33.

Eerge

Digitized by Google

Eerge nwe kniën *buigt voor Hymens blyden troon.*

Joan van Arp in Chimon *Act.* II.

Aenſchouwt wie dat hier leyt op kniën *neergebogen.*

J. Boogaart, Gebedt des Heeren *p.* 307.

't Verbeteren dat heeft by u maar loode ſchoenen,
En kniën *van hart ſtaal.* ——

bl. 214. r. 23. onderdaan *is een zelfſtandig woord*] het is zulks niet, maar het wordt als zodaanig gebruikt. eigelyk is het *ondergedaan*: en zo vindtmen by de Ouden, voor *zodaanig* en *hoedaanig*, ook *zulcdaen* of *zulcghedaen*, en *hoe ghedaen*; alles te vinden by den Vertaaler van Boëtius; enz. ook gebruikten zy *onderdaan*, voor het tegenwoordige *onderdaanig*: A. Bijns B. II. Ref. 2.

De onders voortijds als Gods kinderen
Eerden de prelaten en waren onderdaen.

Echter zeiden zy ook, *onderdaanig*: Claes Willemſz. Der Minnen Loep B. IV. c. 6. *Si en woude niet zijn* onderdanich.

bl. 215. r. 17. *vree, gevreeden*] Paffenrode in H. Ulrich *Act.* V.

Men vreê *de vryſters maar om deugdelyke gaven.*

Doch onze keur voor *vryde, gevryd*, vind ik gewettigd door de twee volgende oude voorbeelden: C. van Rijſſele IV Spel f. 61. *Ik en* vryde *noyt maecht* — C. van Ghiſtele in Terentius *Andria Act.* II. *ſc.* 6.

Huys te houdene met een vrouwe
Die hy noyt en vryde. ——

Sierelyk ſchryft P. Langendyk, Lof der Aêloude Schilderkunſt p. 6.

Had gy in Alexanders tyd
Geleefd, hoe zoumen van u ſpreeken!
Heeft hem Apel Kampaſpe ontvryd,
U zou geen Statira ontbreeken.

bl. 216. r. 12. *énen P. Dubbels*] doch zie 'er hier noch een paar: J. J. Schipper in Tomas Morus *Act.* I.

—— —— —— *ô ſchoonheyt, die ik acht,*
En deucht, die ik ſtaeg eer, hoe trotſt gy ellekander!

Abraham Sybant, Dolle Bruyloft *Act.* II.

En waar twee vlammen ſnel en krachtig aangeheven
Gemoeten ellikaar, *van ſnelle wint gedreven.*

bl. 218 r. 6. *ongemerkt doorgaan*] ik zie met genoegen, dat deeze verklaaring volmaaktelyk overeenſtemt met die van Hooft, de welke in Tacitus Hiſt. B. III. c. 73. de Latynſche woorden, FALLENDI *artes*, verduitſcht, *behendigheit om* ONGEMERKT WEGH TE RAAKEN.

bl. 219. r. 3. *dit cene by Hoogvliet*] een Tweede voorbeeld vind ik by Joh. Brandt den Jongen, op de Dood zyns Vaders:

Ach! hadt ik zelve noch nw' half gebrooken' oogen
Gelooken met myn handt! ——

en een Derde by den Hr. Corn. van Bevere in Mitridaet *Act.* V. *ſc.* 4.

—— —— —— *die ſpoeit vaſt na zyn ende*
En ſchynt 't gebroken oog, *maer ſtraleloos te wenden.*

bl. 220. r. 8. *en de uitvaart*] buiten Plantyn en Kiliaen, vind ik deeze

Digitized by Google

betekenis van 't woord *Lyk* nergens uitdrukkelyker, dan by Coornhert; Odyſſ. B. II. daar Telemachus zegt:

Verneem ik dan ſijn doot, ic keer terſtont in mijn vaderlant
Om hem een heerlijc graf te bouwen, ooc een lijck *al voren*
Rijckelick, voor ſulcken vader ——

bl. 221. r. 27. *om 't Weſten uit te drukken*] uit dien hoofde draagt de Koning van Spanje ook den naam van *Avondvorſt:* E. Hereckmans, der Zee-vaert Lof B. V. ℣. 505.

Terwijl door Staten raed, en 't Princelijck bedencken,
Om de algemeene macht des Avond-vorſts *te krencken* ——

bl. 222. r. 17. *ik kan niet begrypen*] 't geen wy hier niet konnen begrypen, werdt voorlang van J. Cæſ. Scaliger genoemd, *onmogelyk te verdeedigen.* want zo ſchryft hy, *Poët. l. VI. c.* 4. ſpreekende van Hier. Fracaſtorius, een' der uitmuntendſte Dichteren onder de Italiaanen, zelfs naar het oordeel van Scaliger: *neque poteſt defendi in illis verbis,*

—— —— —— —— *lux alma diei*
Ceſſerat, & noctis triſtes adduxerat umbras.

nemo enim dicat, a die recedente adduci noctem: ſed ejus deceſſione ſubire noctem.

bl. 223. r. 33. *Peiſteren*] W. Silvius, Navig. in Turckyen B. III. c. 9. *ende indien de* peyſteringe *te verre valt, ſoo datſe maer ten halven oft te daer entrent connen comen, ſoo ſitten zy aff in eenich ſchoon velt.*

bl. 224. r. 9. *hemelſch voêr*] Notkerus, Uitbr. van Pſ. XXII. 27. *wanda ſi* himelisca ſuora *darana niezent:* d. i. want zy een *hemelſch voer* daaraan genieten.

bl. 225. r. 4. *Staartrym*] J. Boogaart, Uitbr. der Aanſpraake van't Gebed des Heeren ℣. 175. —— —— *ſyn ſmertelyke* wonden
Dat zyn de dekſelen van onſe ſnode ſonden,
En monden *van ons heyl* ——

bl. 227. r. 26. *rietboort*] C. G. Plemp, Herdooperen Anſlach ℣. 624.

U ſpietſen dreichden ons, maer 't waren al riedboorden.

bl. 231. r. 21. *in de betekenis van* ſchilderen] P. Langendyk, Lof de Schilderk. p. 18. *'k Zie Klitus, 't puik der griekſche helden,*
Gemaald, *of hy ten ſtryde trekt.*

Gemaalen, voor *vergruisd*, vind ik mede noch by Geertruyd Walings, Geboortedag aan N. N. (in den Bloemkrans 1659. p. 341.)

Zoo heb ick, na myn wenſch, gemalen doek *bekomen,*
En in myn trage hand een vochte pen genomen,
Om zoo door zwart op wit te toonen, dat ik u
Van herten gunſtig ben —— Gemalen doek, i. *Papier.*

bl. 233. r. 37. *op een ſpring leggen*] C. Droſte, Overblyffels van Gedenchenis p. 20. *En wy*, op ſprong gelegt, *voor ankers wachten bleven.* hy zegt *ſprong*, voor *ſpring*. En zo ſchryft ook J. van Someren, in de betek. van *bron* of *welle*, Uyt-ſpann. der Vernuften p. 250.

Van ond'ren uyt de ſprong, *die ſtadig op komt ſchieten.*

en p. 256. *Hier 't water goeden koop, die* ſprongh *die ſpreyd hier ad'ren.*

bl. 236. r. 22. beleefd *verſchilt dan niet veel van* geſleepen] Heemskerk, Bat. Arkadia p. 7. *Radegond, die gewent was haar* VERSTANT *moeder van* Wel-

levent-

Digitized by Google

leventheyt *te maken*, *en* Wel-leventheyt *de ſchoolvrouwe van* BELEEFTHEYT.

bl. 243. r. 1. 2. *hoe men*, *noemen*] Jooſt van Geel, Mengeld. p. 273.

—— —— *alle oprechte vroomen*, hoe men
Dezelve ook ('t *zy bekent*, *of onbekent*) *magh* noemen.

Voeg ook by de drie voorbeelden van het Rym, *wysheid*, *prys leit*, dit van Jacob Steendam, in 't Stamboek van Juffr. C. van der Veer:

Gy huwt de konſt aan wysheydt:
De wysheydt aan de Vreeſe Godts,
Gegrondveſt op der rotſen rots,
Waarin dat d'opper prys leydt.

en een vyfde, te vinden in de Gedichtén van Moonen p. 154.

bl. 249. r. 23. *van de Bacchanten*] van de *Kameniertjes*, gebruikt Paffenrode het zelfde woord, Hopman Ulrich *Act.* II. *'k Heb daar een ouwe meid t' mynent*, *die 't al dat opgetooide* Geſnor *wel zou te raden geven.*

bl. 252. r. 15. *Salomons boog*] Jan Wiſſingh, Klucht van den Bedroogen Droomer: *Den Adel moet een* boogh *hebben*, *al ſou de Duyvel de* pees *ſpannen.*

bl. 253. r. 17. *by Kiliaen*] by hem vindtmen ook *Heyl-loof*: doch dit noemt hy *oud.* ook *Veyle*, omdat het een bewys is (daar het uithangt) dat 'er *Wyn veil of te koop is.* *Klimmer* heet het by Colijn van Rijſſele II. Spel f. 24.

Met kleynen reghen men dicwils nat werdt.
Wanneer de Klimmer *aen thoochſte blat terdt.*
Dan valt de vrucht wel vanden ryſe.

terdt, is *treedt*; gelykmen by de ouden ook dikwils *terden* voor *treeden*, ontmoet. zie van deeze Letterverplaatſing boven p. 512.

bl. 256. r. 20. *want* pracchen *heeft geen overeenkomſt met* pracht] miſſchien zyn wy hier wat te voorbaarig in ons oordeel geweeſt. immers *pracchen*, in de betekenis van *praalen*, gelyk Huygens 't neemt, hebben wy naderhand by veele anderen gevonden. M. Brouerius van Niedek, Zinneb. der Tonge p. 60.

—— —— *en verwaandt op edele afkomſt* prachen.

D. Willink, Amſterd. Buitenſingel p. 63.

Scheſt hoe de waereld 't al verbloemt,
Daar ze op haar ydel ſchoon zal prachen.

de Hr. van Clootwyk in Juvenalis XIII. Schimpd. p. 304.

—— *'t heele leger*, *dat vol moedigheid gaet* pracchen.

A. Duircant, Doodt-Trots: *Laet vry de Doodt dan* pracchen,
Ick weet haer wyt te lacchen
Want zy praelt *met andrer goet.*

A. vanden Bergh in Polidoor *Act.* I.

Die is gheſturven, *man*; *non is myn vreught ſo groot*,
Dat ick nou lachen moet om al zyn ydel prachen.

Onaangezien deeze voorbeelden, zo oordeelen wy evenwel, dat dit eerder te houden zy voor een misbruik, dan voor een recht gebruik van dit woord, geſprooten uit de overeenkomſt, die het heeft met *pracht*: waarvan echter niet *pracchen*, maar *prachten*, zou dienen te komen. Indien we acht geeven op de verklaaring en vertaaling van *pracchen*, in de Aantek. uit Plantyn bygebragt, zo ſchynt hy 't genomen te hebben voor het zelfde woord met het Lat.

Digitized by Google

parcere: 't welk niet geheel onmogelyk is. want de zelfde verplaatſing der R, die wy zo even aanmerkten in *terden* en *treden*, en p. 512. in *burn* en *bron*, *vorſt* en *vroſt*, enz. zou ook konnen plaats hebben in de vier eerſte letteren deezer woorden *parc* — en *prac* —. Het welk wy echter niet volkomen aanneemen: want *parcere* is *ſparen* (welke woorden zelfs ook eenigszins vermaagſchapt ſchynen) dat geene overeenkomſt heeft met de gewoonſte betekenis van *pracchen*, d. i. *bedelen*. welke betekenis wy gewettigd vinden door Colijn van Rijſſele I. Spel fol. 11. daar twee Zinnekens, *Begeerte van Hoocheyt*, en *Vreeſe voor Schande*, aldus ſpreeken:

B. *Hy iſt u vader, dat ghy zoo loopt* prachen:
V. *Recht als een huer paert:* B. *Hy zonder om lachen*
Als een merrye die vlot gras gegheten heeft.

daar *loopen prachen* gezeid wordt van Dieric, die zyn Lieffte aan het venſter om een gunſtig woord, gelyk een bedelaar om een aalmoes, ging ſmeeken; 't welk geene gemeenſchap heeft, noch met *praalen*, noch met *ſpaaren:* maar alleenlyk met het geene Pels, in de aangehaalde woorden, noemt, *een lusjes pracchen.*

bl. 259. r. 28. *by geenen heb ik* joeg *gevonden*] wy verklaaren, dat wy, in het aanhaalen der voorbeelden, altyd met eene onberispelyke oprechtheid getracht hebben, te werk te gaan. en vindt de Leezer by eenen der Ouden iets, tegen ons ſtrydende en echter van ons niet gemeld, hy zy verzekerd, dat wy het of niet geleezen, of over 't hoofd gezien hebben. Deeze verklaaring dient hiertoe, omdat wy nu by eenen der Ouden ook *joeg* gevonden hebben; t. w. by den Facteur van den Antwerpſchen Olyftak 1561. daar ik met verwondering *lees:*

Dwelk Adam eerſt wten luſthof verjoech.

doch behalve dat dit het eenigſte voorbeeld is, dat ik by de ouden heb konnen ontdekken, zo is noch aanmerkelyk dat het voorkomt by die, de welken wy elders genoemd hebben de Jongſten onder de Ouden. ondertuſſchen konnen wy 'er noch veelen optellen, buiten de aangehaalden in de Aantekening, die overal *jaagde* gebruikt hebben; als Claes Willemſz. der Minnen Loep, MS. 1486. B. II.

Ende niet dan alle duecht en jaechde
Dair ſi ſeer luttel na vraechde.

C. van Rijſſele VI. Spel fol. 106.

Hem, die my jonſtich was altoos,
Jaechd' *ic met ziecte, met droefheyt, en leden kranc,*
Ins ijs van ontrooſte daer by bevroos.

J. Veldenaer, Cronijck p. 68. *ende* verjaechden *den hertoech.* en p. 70. *daer* jaechden *die van Delft*, enz. 't Goudſche Cron. p. 56. *vinghen*, *ende* jaechden, *ende verſloeghenſe.* Will. Silvius, noch jonger dan de Rederykers, t. w. Nav. in Turck. 1576. B. IV. c. 1. *dat hy niet alleene ſelfs en* jaechde —— en B. I. c. 18. *de ſelfde* verjaechden *ende verdreven* —— Enz.

bl. 260. r. 15. *eerlang, voor onlangs*] is niet zonder voorbeeld, want zo ſchryft ook Joan van Arp in Chimon I. 1.

Den Ridder Theodoor heb ick eer-langh *bevolen*
Te letten op 't gelaet —— doch wy blyven by 't gezeide.

bl. 261. r. 21. *dan den huize*] lees, *van den huize*

Digitized by Google

bl. 265. r. 17. voor 1513. lees 1515.

bl. 266. r. 24. *mist hier in naarvolging*] doch hy mist ook in het werk zelf. zie onze Aantek. B. VI. *bl.* 432.

bl. 267. r. 23. *midlyf*] zelfs vind ik alleen *mid*, voor *midden*, by Jan de Hemelaer in Horatius Weldichtens-kunst:

Zoo liegt hy dan temets, of myngd de waerheyd vél
Dat 'teerſte niet van 'tmid, *noch* 'tmid *van 'tend verſchél.*

bl. 268. r. 28. *Het pratte Babilon*] J. Bara, Godvr. Verklikker p. 30.

Het pratte *Babylon is plotſich neergevallen.*

El. Herckmans, der Zee-vaert Lof B. I. *bl.* 534.

Alwaer d'Arphaxadeer uyt ſyne heupen won
'T toekomſtigh Iſraels-zaet in 't pratte *Babilon.*

zie van 't woord *prat*, ook onze Aantek. B. IX. *bl.* 630.

bl. 271. r. 26. *van het oude* verwaanen] ik lees in de *Aff-ghebeelde Narren Speel-ſchuyt*, beſchreeven door Seb. Brandt, vertaald (volgens den tytel) door A. B. gedrukt by H. L. van Haeſtens tot Leyden 1610. cap. 45. *Die wijſe Salomon ſeyt: Aenſiet ende voorſiet dat eynde ende wacht* HEM *van misdoen, maer die Sot loopter met eenen dullen hoofde door, ende* verwaent *hem.* Deeze A. B. die zich met het zelfde recht hadt mogen noemen Y. Z. of liever de Drukker, uit wiens harſſens A. B. ſchynt geboren te zyn, ſtrekke tot een voorbeeld der zulken, die ons de werken van anderen voor de hunnen zoeken in de hand te ſtoppen, en kwanſuis, om zulks te bedekken, zo de orden van het werk zelf, als hierendaar de woorden, een weinig verſchikken. De vertaaler van dit Werk is Jan van Gheelen, die het zelf te Antwerpen 1584. gedrukt heeft onder den naam van *Navis Stultorum*, *oft*, *Der Sotten ſchip.* daar leeſtmen *cap.* niet 45. maar 12. deeze zelfde woorden, uitgezonderd het begin, dat daar aldus luidt: *Die Wijſe, ſeyt Salomon, ontſiet ende voorſiet*, enz. Uit het vervolg deezer woorden, boven gemeld, kanmen lichtelyk zien, dat Jan van Gheelen goed Duitſch ſchreef, en dat A. B. of zyn drukker van Haeſtens, een aanzienelyke plaats in zyn *Narren ſpeel ſchuite* verdiende.

bl. 273. r. 35. *up waghenen varen*] 't welk immers zo goed is, als *op ſchepen ryden:* Colijn van Rijſſele III. Spel fol. 43.

Ghy hadt te ſchepe *wel moghen derwaert* ryen,
Hadden u de beenen niet willen draghen.

Vaaren, was van ouds allerlei *trekken van de eene plaats naar de andere:* Rechten van Kermerland, gegeeven door Graaf Floris den Derden, by Boxhorn, Aantek. op Veldenaers Cronijck p. 155. *Elck man mach wel* varen wonen *vanden eenen Ambochte int ander, ſonder bannen ende ſonder boete.*

bl. 274. r. 25. *raetſaligh*] C. G. Plemp begint zyn Herdooperen Anſlach aldus:

Hoe woedich in en om 't vaertſalich *Amſterdam*
'T herdoopt gedrocht links-luks ter moord te ſamen quam ——

bl. 275. r. 23. *goot haer ziel in bloet uit*] B. Vollenhove Broedermoort *Act.* I. *ſc.* 2. *Eer teffens* ziel en bloet *uit bete en wonde vliet.*

bl. 277. r. 26. *torſchen*] lees, *torſſen.*

bl. 278. r. 3. *de allervoornaamſte*] lees, *het allervoornaamſte.*

bl. 280. r. 1. *bol en dik*] Plemp in het evengemelde Werk *bl.* 435.

Recht

Digitized by Google

Recht op den viand an, die hy nu bol en dik
Sach dryven als een wolk, en letten op syn stik.

bl. 280. r. 23. *ook drinken de ooren het geluid in*] van welk denkbeeld niet ver afwykt deeze uitdrukking van Juffr. Katharina Verwers, Spaensche Heidin *Act.* I. —— —— *neen ghy moet uw* geluydt *eerst* storten;

Dan menglen *wy ons stem met d'uwen onder een.*

welke mengeling, naar de kunst getemperd, men zou konnen noemen,

Een lieffelyken drank voor de ooren van 't gemeen.

bl. 282. r. 37. *ledikant, voor ledekant*] dit hebben we naderhand by meer anderen aangemerkt: K. Verwers, alsb. *Act.* II. *Ontspreyt myn* ledicant —— J. Dullaart, Stantv. Princes *Act.* I. *Om na het* ledikant *te gaan.* Enz.

bl. 287. r. 29. *helpt goôn*] gelyk men zulks ook vinden kan by Poot, Po. p. 187.

bl. 289. r. 26. *nemet gouma*] deeze spreekwys vind ik noch by Colijn van Rijssele IV. Spel fol. 57. *neemt mijnder talen goom.*

bl. 294. r. 17. *ors, op paard*] lees, *ors, of paard.*

bl. 296. r. 3. *in den lope*] Petrus Gheschier, Des Wereldts Proefsteen p. 323.

En den allermeesten hoop
Is ghebleven in den loop.

bl. 298. r. 11. *het vrouwelyke lidwoord* de] neem hier noodzaakelyk het woord *vrouwelyke* uit. En voeg by de voorbeelden van *in de wapen* deeze volgenden: W. Silvius, Navig. B. IV. c. 1. *Twerck vande jonghe mannen was hen selven snachts te presenteren* inde wapen. J. B. Houwaert, Gener. Loop der Werelt B. II. *f.* 311.

Hadden sy my inde wapen *niet ghevonden,*
Ick sout met de doodt hebben moeten becoopen.

bl. 299. r. 25. *by de werken*] S. Coster in Teeuwes de Boer, 't laatste vaars:

Maer past datje morgen om dees tyd hier weer bent by de werken.

Henrik Bloemaert, Getrouwen Herder *Act.* V. *sc.* 5. p. 190.

M. *Waer syt gy vreemd'ling?* C. *Siet, hier ben ik* by de werken.

bl. 300. r. 4. *versus Leonini*] in het Duitsch, gelyk wy de andere byzondere en buitengewoone schikkingen der Rymklanken hebben gezocht te onderscheiden door byzondere Naamen, zoumen hiervoor konnen zeggen, *Middenrym*, of *Midrym.*

bl. 301. r. 21. *Ampten*] lees, *Ambten.* en zie p. 585.

bl. 308. r. 3. Divisseeren, *praaten, kouten*] W. Silvius, Navig. 1576. B. I. c. 19. *byden Bassa, metten welcken d' Ambassadeur sekeren tijt* divisseerde *ende sprack.* In deeze betekenis gebruikt hy ook het Zelfst. *Divise*, c. 6. *so beval hem de coninc* [van Alger] *dat hy needer hem bysitten soude, ende naer sommige* divisen *heeft d' Ambassadeur verthoont syne brieven van credentie.* Coornhert in d'Odyssea B. V. *Doe sprack Ulysses met listighe* devysen.

bl. 317. r. 13. *Livryen*] zo schreef ook G. Wetstein op de Gedichten van Langendyk: *Die met zyn groen* livry ——

bl. 320. r. 35. *naar de gedachten*] ik wil liever, dat gy leest, *om te blyven by de gedachten* ——

bl. 326. r. 3. Liberare *gemaakt is van ons* Leveren] voeg 'er, tot meerder klaarheid, by; *en niet* Leveren *van* Liberare.

-r. 23.

Digitized by Google

—— r. 23. *konnen wy ook beide deeze laatſte Afleidingen aanneemen*] ik mag hier met Horatius zeggen: *brevis eſſe laboro, obſcurus fio.* Verſtaa dit op deeze wyze: onderſteld zynde dat de Latynſche woorden *Liberata* en *Liberatio*, volgens het aangemerkte in het Tweede deel deezer Aantekeninge, van byzonderen oorſprong zyn; zo zoudenwe mogen beſluiten, dat *Liberata*, benevens ons LIVEREI, en 't Fr. *Livrée*, gemaakt waare van ons woord LYFREEDING: maar *Liberatio*, benevens ons LEVERING, en 't Fr. *Livraiſon*, van LEVEREN. Dit heldert deeze volgende woorden geheel op; *en dan zou* Livrei [komende van *Lyfreeding*] *geene gemeenſchap hebben met* Leveren. Schoon wy deeze onderſcheiding in het vervolg afkeuren; wy hebben echter geoordeeld, opdat de Leezer te gemakkelyker de leiding onzer gedachten zou konnen volgen, dat deeze opheldering hier noodig waar.

bl. 327. r. 9. *levrei en leverei*] zo ſchreef Vondel zelf in een zyner vroegſte Treurſpelen, Hieruſ. Verwoeſt p. 48.

Waermé de Godheid hadde onſterflyckt uwen rei,
Als gy zyn eerſteip volgde, en droeght zyn leverei.

A. Pieterſz. Craen, in den Amſterd. Pegaſus p. 177.

Ghy Capiteyns en ſoldaten,
Wegh met 't harnas, 't mach geen ſcha,
Wilt voor u leveray *an-vaten*
Een groote kan wyntje la la.

Izaak Vos in Iemand en Niemand *Act.* IV.

Niemant weet nu waerom ick dees levreyen *draegh.*

El. Herckmans, der Zee-vaert Lof B. I. ỳ. 286. van den *Olyftak*, door de Duive tot Noach in de Arke gebragt:

Door dien de leverey *des vredes tot hem quam.*

bl. 328. r. 29. *kiſſen*] J. Bouckart, Hannibals Neerlaagh *Act.* III.

Ik wil dat 's vyandts bloet de vlam uitſnerkt en kiſt.

aan 't hooft deezer Aantek. ſtaat kwaalyk ỳ. 833. voor ỳ. 883.

bl. 330. r. 9. *zo zegt Aardsvader Abraham*] de zelfde Abraham zegt, in de Stichtelyke Gedichten van Fr. van Dorp p. 262.

Ick ſal my van myn Soon, myn ingewandt, *afſcheuren.*

bl. 332. r. 24. *vacht is de wol*] hoewel Vondel van andere gedachten was, als blykt uit zyn' Herkules in Trachin p. 22.

De wol, *geſchooren van een witte ſchaepe* vacht.

en weder: —— *de* wol, *van eene* vacht *Getrokken* ——

by Jan Bara, Galteno en Alimene *Act.* II. leeſtmen: —— *ik ga na 't ſwanenvacht*: d. i. naar *bed.* hy zegt *vacht*, voor *dons.*

bl. 343. r. 19. *kliefde, gekliefd*] voeg by de weinige voorbeelden van *kliefde*, noch deeze drie: Hooft in den 79 brief: *vreeze dat het ernſt is, ende 't ellendigh Duitslant in drie partyen zal* geklieft *blyven.* Ern. en Boert. Mengelſtoffen IV. deel p. 97. *Gy* kliefde, *ô Heer, met uwe hand de wateren.*

Fr. van Dorp, Hr. van Maesdam, Stichtel. Ged. p. 235.

En kliefde *wateren, die weder-zyds wegh-dreven.*

by dien Heer vindtmen ook, van *Klooven*, *Kloofde* p. 244. en van *Kluiven*, *Gekloven* p. 300. in deeze woorden.

Digitized by Google

'k Sie niet als beckeneels en afgeklove *ſchoncken.*

bl. 346. r. 10. PRAEMEN] lees, met de zelfde letteren, doch in andere gedaante, *praemen.*

bl. 350. r. 11. *eer dat die*] lees, *eer dan de:* want zo hebben onze Vertaalers. maar, *eer dat die*, is hier ingeſloopen uit de Vertaaling 1477. hier op de zelfde bladzyde aangehaald.

bl. 352. r. 7. *Yſerkruit*] Vorſtelyk Geſchenk, of Nieuw Mediçynboek gebr. in den Huyze van Naſſouwen 1628. §. 376. *Verbena* of *Yſeren hart* virtuten. *Neemt* Verbena *of* Yſeren hart *geſtooten, ende op wonden ofte ſeeren gheleyt, dat heelt boven maeten ſeer:* &c. Uit deezen naam van *Yſeren hart*, geleeken met Plantyns *Yſerkruit*, blykt, hoe verre Kiliaen, met zyn *Eyſenkruid* en *Eyſenhart*, van de rechte ſpellinge des woords afgeweeken zy. zie p. 354. alwaar r. 27. voor *Inſeninen*, moet geleezen worden, *Iſeninen.*

bl. 356. r. 11. *Plinius, Hiſt. Natur. L. XIV. c.* 17.] deeze plaats van Plinius is ongelukkig voor de Schryvers die de zelve hebben aangehaald. Plinius niet by de hand hebbende, toen ik dit ſchreef, geloofde ik Grauſius, den Vertaaler van Jonſton, die Plinius bybrengt, gelyk wy na hem gedaan hebben: ſchoon ik anders altyd gewoon ben, of de Schryvers zelfs naar te zien, of aan te wyzen, waar ik hunne woorden gevonden heb. by Plinius XIV. 17. wordt niets gevonden, dat de *kaauw* of *monedula* betreft. Cicero, *Orat. pro Flacco c.* 31. zinſpeelt op de goudgierigheid van deezen Vogel; 't welk door J. Camerarius verklaard en opgehelderd wordt, wyzende zynen Leezer naar Plinius XXIX. 10. niet alleen in de Uitgaave van Grævius, *maar ook* in die van Verburg. ondertuſſchen heeft het XXIX boek niet meer dan 6 Hoofdſtukken. Dit laatſte komt echter nader aan de plaats, daar zulks te vinden is, zynde alleen de Getalen verkeerdelyk geplaatſt: want Plinius ſpreekt, niet XXIX. 10. maar X. 29. van deeze hoedaanigheid der *monedula*, in de volgende woorden: *examina gracculorum monedularumque, cui ſoli avi furacitas auri argentique præcipue mira eſt.* Laat ons ook hieruit leeren voorzigtig te zyn; en geen' ſtaat te maaken op anderen in iets, dat wy zelfs moeten verantwoorden.

bl. 356. r. 21. *dan toen hy dit ſchreef*] die dit wil onderzoeken, gelyke by de anderen ook de Vertaaling van J. Florianus 1619. fol. 103. b. die ons *Arne* vertoont, niet als een' *perſoon*, maar als eene *plaats*, in deeze woorden: *Paros ende Arnes, die tanderen tyden van Sythonis vercocht en gelevert hadde geweeſt.*

bl. 357. r. 15. *Onórdentlyk vermengt*] voeg 'er by J. Boogaart, in de Aanſpraake van het Gebed *y.* 293.

Gy ſiet hoe órdentlyk *wy houden onſen tret.*

en J. B. Houwaert, Gener. Loop der Werelt B. I. *y.* 28.

Veel cruythoven die órdelijck *waren beplant.*

en *y.* 257. *Die op beyde ſijden* órdelijck *waren gheplant.*

en zo meermaalen.

bl. 358. r. 1. *zo vinden wy deeze vier*] ook by Hooft, 89 brief.

bl. 359. r. 15. *'t hard onder de zoolen*] *'t hard*, is *het harde*, t. w. *het vaſte land.* Die geen onderſcheid kennen tuſſchen *d* en *t*, hebben hier noch eens gelegenheid om het te leeren. want *het hart onder de zoolen hebben*, is geheel

wat

Digitized by Google

wat anders; naaml. *geen hart*, d. i. *geen' moed hebben*. Joan Blasius gebruikte deeze zelfde Spreekwyze zeer wel, doch schreefze kwaalyk, in Dubbel en Enkkel *Act.* II. ℣. 1.

De heemel sy gelooft, *dat wy* 't hart onder de soolen *hebben*.

d. i. dat wy 't vaste land onder onze voeten hebben: en moest *hart* daarom zyn, *hard*.

bl. 363. r. 1. *worden mettertyd de sterkste dingen gescheurd*] hierop sluit zeer wel het schryven van Hooft in den 76 brief: *de naaste leste loopmaaren — roeren zekere harde voorwaarden aan, die de Zweed den Brandenburger zocht op te dringen. zoo doende moght men lichtelyk de* koorde *van't nieuw verbondt* aan einden *trekken*. En dan gaat het *geheel* verlooren, terwyl elk een *end* in de hand *houdt*. blykt hieruit niet klaar wat *Eindhoudendheid* eigelyk zy?

bl. 364. r. 26. *allen uwen arbeid*] zo zeggen de Vertaalers, Jesaias LVIII. 3. *gy eyscht strengelick* allen *uwen arbeyt*. en zo mede op den kant. waaruit we zien, dat deeze Vertaalers zich hierin zeer ongelyk zyn.

bl. 366. r. 18. *verslete boelen*] waarmede overeenkomt T. Asselyn, Grooten Kuriëen *Act.* I. *sc.* 2.

Zegt Furioos slavin en halfgesleete boel.

B. Vollenhove, Broedermoort *Act.* II. *sc.* 1.

Uw boelschap *eertyts*, *nu veroudert en* versleten.

by Corn. van Ghistele in Terentius *Heautontim. Act.* II. *sc.* 4. zegt Bacchis, een Lichtekoi:

Muer als ick leelijck, *oudt*, *en* versleten *si*,
Dan sullen si mi verfoeyen. ——

J. Bara, in Galteno en Alimene *Act.* I noemde, buiten twyffel met deeze zelfde betrekking, de onkuische Alimene, *Juffer-slet*. De vier vaarzen, vervolgens, naar de uitgaave van Alkemade achter M. Stoke, bygebragt, worden op de volgende wyze geleezen achter de zelfde Rymkronyk, uitgegeeven door Spiegel 1591.

Die schand en schieter mijn nemmermeer,
Sprack Geraert van Velsen tot sijnen lantsheer,
Eer ghy my sont brengen in sulk verdriet,
U ouwe VESLETEN schoenen *en wil ick niet.*

bl. 367. r. 21 *voor de* kleur *genomen*] dit onderscheid namen de ouden in acht: want zo leezen we ook in de Hist. van Alexander 1515. uit de welke wy aangehaald hebben c. 14. *een purperen cleet*, integendeel c. 41. *dye zee met* purpere VERWE *versiert*.

bl. 372 r. 2. *Zeespoor*] M. Bode in Polyxena *Act.* IV. *sc.* 4.

De zeekolk Helleſpont aan 't woen houd ons beslooten,
En stopt het zeespoor *naar Epieren voor myn vlooten.*

—— r. 21. *eene vrouwelyke Erfgenaame*] zie Spreuk. XXXIII. 23. H. Verbiest maakt'er *Erfgenaamster* van, in dit weergalooze vaars, Dood van Julius Cæsar *Act.* I.

O Erfgenaamster *van zoo'n heerelyken vader!*

het vrouwelyke *gezelle*, komt noch voor by Lucas d'Heere, Hof en Boomgaerd der Poesien 1565. p. 53.

Digitized by Google

Fy leelicke mamme end' u me'ghezelle,
Die zoo rond zyn, als ſchoteldoucken wack.
en't vr. *ſlave*, by C. van Ghiſtele, in Terent. *Eunuchus Act.* I. *ſc.* 2.
So haeſt als ghy nu vercleerde,
Dat ghy een moorinne *tot een* ſlave *begheerde.*
zo vindtmen ook *Erfgenaam* by den zelfden, *Heautontim. Act.* V. *ſc.* 3.
Segt dat ons dochter *comen te voorſchine is,*
Oprecht erfgenaem *van al onſe goeden.*
ook *Wees*, of *weeſe*; in de *Andria Act.* I *ſc.* 4.
Om niemants wille en ſal ick verlaten de weeſe.
waarvoor doorgaands kwaalyk gezeid wordt, *het wees.*
bl. 374. r. 12. *zooſchelms doorgekerft*] l. *zoo ſchellems doorg.*
bl. 375. r. 15. *zo ſnel als een blikſem*] 't welk ook dikwils door *blikken* en *blik* wordt uitgedrukt: A. P. Craen in den Pegaſus p. 175.
Is al myn levens vreught in eenen blick *verdwenen.*
H. Rintjes, Morgenſtond p. 5. *Bliikt met een* blik ——
Jan vander Veen, Overzeeſche Zege-ſangen p. 7.
Soo ſchielyck onverwacht als eenne blickem blickt.
—— r. 33. *het Wit van zyn oogen laaten zien*] de *tanden* zyn mede *wit*; en hiervan *bliktanden*. zie den Hr. Ten Kate op de aangetoogen plaats. C. G. Plemp, der Herdoop. Anſlach *bl.* 444.
Die hem anſagen met geblik *van* tanden *ſtyve.*
en *bl.* 639. *Den Doopwolf* bliktand *noch* —— en dus is *blikoogen*, het *Wit der oogen*; en *bliktanden*, het *Wit der tanden*, laaten zien.
bl. 380. r. 24. *een haer liefde*] lees, *en haer liefde.*
bl. 385. r. 32. *qualyck ghetoeft*] voeg hierby, Hendrick Fay-d'Herbe, Facteur van de Peoene te Mechelen, Esbatement (of Kluchtſpel) aldaar vertoond op het Blaſoenfeeſt den 3 Mey 1620.
Och Grietken lieve vrou, dit 's bitterlyck onthaelt,
K'en hads u niet betrout, dat ghy my dus ſout toeven,
Hout die gerechten t' huys. ——
wy getuigden in de Aantek. dat de oorſprong van dit *toeven* ons noch niet zeer klaar was; en voegden 'er by, datwe 'er niet naar zouden zoeken. Elders hebben wy aangemerkt, dat het zeer dikwils de beſte Afleidingen zyn, die gevonden worden, alsmen de zelven 't minſt zoekt. Zie 'er hier een proef van. Onder het laatſte afſchryven onzer Aantek. B. XIII. *bl.* 17. daarwe uit P. Coddes Herdoopers Anſlach op Amſterdam aanhaalden dit vaars:
—— —— —— *een karel, by de kan*
En laerzen dicht getoeft, *verſtreckt geen hallif man*:
viel ons in, dat *dicht getoeft* hier kwaalyk iets anders kan betekenen dan *Dicht* (*zo dicht als ſtofregen*, zeggen anders de Liefhebbers) *TOE-gebrogt*, of *TOE-gedronken.* te meer, omdat in de plaats, op de welke Codde, dit ſchryvende, zekerlyk het oog hadt, het geen hier *Toeven* heet, uitgedrukt wordt door *Toedrinken.* deeze plaats is te vinden in Der Herdooperen Anſlach op Amſterdam van C. G. Plemp *bl.* 282.
Rept u, valt op den hoop, die nu haer beſte doed.

Met

Digitized by Google

Met ſmullen, en DRINCKT *TOE elkander groote* kannen;
Nu iſt met moet te doen, nu roept de tyt om mannen.

de naam zelf deezer twee werken; de Rymwoorden *kan* en *man*; de betekenis van *Mannen* en *Halfman* (waarvan zie onze gemelde Aantek. XIII. 17.) alles verzekert ons, dat Codde het oog hadt op deeze vaarzen van Plemp. doch al hadt Plemp zo niet geſchreeven; deeze afleiding zou evenwel waar weezen: gelyk wederom blykt uit vergelyking van de woorden van Pels; welke woorden wy tot nochtoe, gelyk we ook in de Aantek. belyden, noit volkomelyk verſtaan hebben: hy zegt,

—— —— *doen hem met groote glazen* toeven.

daar wederom *toeven* niets anders kan betekenen, dan *toedrinken*, of *toebrengen*. Beſluit echter hieruit niet, dat *Toeven* altyd betekene *Toedrinken*. als men ſpreekt van iemand te *toeven met ſpyze*, *met kleederen*, enz. dan zal *Toeven* zo veel zeggen, als *Toe-reiken*, *Toe-ſteeken*, *Toe-ſchikken*, *Toe-duwen*, en wat dies meer is. ja zoumen ook *toeſſaam* nu konnen verklaaren door *toegeevend*. Want *Toeven* is een onbepaald Werkwoord, gemaakt van het Voorzetſel *Toe:* op de zelfde wyze als wy van *In*, *Uit*, *Open*, enz. hebben onze Werkwoorden, *Innen*, *Uiten*, *Openen*, enz. Vraagt iemand, van waar de V gekomen zy in *Toeven*? Dit kan, zo niet volkomen beweezen, echter opgehelderd worden, door 't gebruik der Ouden die, voor *Toe*, niet alleen *Tou*, maar ook *Touwe*, ſchreeven: gelyk dit laatſte onder andren noch voorkomt in den Gener. Loop der Werelt van Houwaert B. I.

t' Was hooghe ghebout tot de wolcken touwe.

bl. 385. r. 34. *Ervaaren is Ondervinden*] zo is 't, volgens de aangenomen betekenis: doch *Ervaaren* is letterlyk *Wedervaaren*. waarvoor ik het echter noch nergens heb gebruikt gevonden, dan in de Dolle Bruyloft van Abr. Sybant, *Act.* V. —— *wat zal my noch* ERVAREN?

bl. 386. r. 1. *'t oude Verwoeden*] noch te vinden by J. Struys, Inhoudt van Styrus en Ariame: *Styrus* verwoed *ſoo ſeer*, *dat hy*, *door Toverſche konſten*, *van een oude kol weten wil*, *wie haer maegdom krenckte*.

bl. 388. r. 18. *A. Hirtius Panſa*] wiſch den Naam *Panſa* uit.

bl. 391. r. 27. *Met dienze droegen*] meermaalen ontmoeten we deeze gebrekkige of verkeerde uitdrukking, by Wellekens, als in de Verſcheiden Ged. p. 135. —— —— *dit ſchrift vertoont de hant*

Van DIEN *van jongs*, *met u*, *in 't hof is opgetogen*.

voor, *Van die:* en zo elders.

bl. 393. r. 31. *Warmoestuin*] zo lees ik in een Pachtbrief, geſchreeven, Amſterd. den 1 Maert 1464. *een gnedene Johannes Beyerſche Guldene jaerlix rente totten ewelike pachte ſtaende up een* Warmoestuyne, *gelegen buten den nywen dijck porte uptte wterſte grafte*.

bl. 396. r. 34. *Slaaven*] voor *in ſlaaverny leeven*, eigelyk genomen, vind ik nu, voor de eerſte reize by P. Zeeryp, Dood van Brutus en Caſſius *Act.* I.

En of het Roomſche volk te ſlaven *is genegen*.

bl. 397. r. 12. *'s lichaems ſchors*] Vondel in de Beſpiegel. B. II. ℣. 21.

—— *terwyl de* ſchors van 't lyf *de ziel belet*
Dees klaerheit in haer kracht t'aenſchouwen zonder ſmet.

Digitized by Google

bl. 398. r. 7. *het aantekenen van misslagen*] wy zyn redelyk vrymoedig in het berispen van anderen; maar niet minder zynwe gereed tot het erkennen van onze eigen misslagen, zoras ons de zelven blyken. Wy veroordeelden hier deeze uitdrukking: *houwt hem 't* hooft *van den* BUIK: maar nu vinden wy de zelfde uitdrukking in den Spiegel Hist. B. IV. c. 36. 't laatste vaars:

't Hoeft *was hem vanden* BUKE *geslegen.*

welk vaars onzen Dichter volkomen verdeedigt; en bevestigt het geene wy elders zeiden, datmen, om Vondel overal te verstaan, noodzaakelyk de Ouden moet geleezen hebben. noch eens schryft hy in de Maeghden *Act.* V. *sc.* 2.

Wyk af, ik zal u 't hoofd *van* BUICK *en* schoudren *houwen.*

Dierhalve is ook A. Sybant niet te berispen schryvende in de Dolle Bruyloft *Act.* III. *En 't* hart *in mynen* BUYK —— te minder, omdat die zelfde woorden geleezen worden in de Hist. van Zeghelijn, gelyk in de Aantek. te zien is.

bl. 399. r. 25. *by redeneert*] lees, *hy redeneert.*

bl. 407. r. 3. *de Langue Fr.*] lees, *de la Langue Fr.*

bl. 408. r. 34. *zolang geweend hebbende, tot dat al zyn bloed-*] Treur-klacht van Liefd'-Bloeyende 1634. ℣. 31.

Myn oogen storten neer een bracke watervliet
Wt bloet *gedisteleert* ——

bl. 409. r. 23. *zie den Hr. Ten Kate*] en onze Aantek. XV. 598.

bl. 412. r. 12. *alswe van 't woord* Vader *spreeken*] gy zoudt vruchteloos in dit werk zoeken naar eene Aantek. omtrent het woord *Vader.* zy rust onder die, welken wy bewaard hebben tot ruimer gelegenheid.

—— r. 23. *Reyen*] dit woord kuntge vinden in een plaats, uit de Rederykers van den Groeyenden Boom van Liere, aangehaald p. 210. *Ick reye, ik danse,* enz. Noch vind ik 't by J. B. Houwaert Gener. Loop der Werelt B. I. ℣. 368.

Compt gaen wy in die lustighe weyen reyen,
Daer ghy aencleven sult u lieffelijck lieff.

bl. 418. r. 12. *het steenen der steenen*] P. Rixtel, Mengel Rymen p. 41.

—— —— *terwyl de* Steenen
Zyn gloeyende ondergangh beweenen,
En steenen *om dien swaren smak.*

en te vooren p. 37. op 't graf van den Resident Copes:

Hier rust hy, die de Steen, *in 't leven staeg deed'* stenen ——
Dat niet alleen Berlijn, maer Weenen *selfs doot* wenen.

—— r. 25. *Spyzen en Drenken is Spys en Drank geeven*] zo is ook *Wateren*, water, d. i. te drinken, geeven; en komt meermaalen voor in het Boek van Genesis, en elders in de Vertaaling 1477. *Zoogen* vind ik zeer wel gebruikt te zyn van Lucas d'Heere, Hof en Boomgaerd der Poesien 1565. p. 53.

Mammen, om te zooghen *twee of drye*
Van Lucifers welpens ende draken.

bl. 426. r. 1. *Deeze en Die*] en zo ook, by een noodwendig gevolg, de Onz. *Dit* en *Dat.* onder de Nieuwen kan Poot dit bewyzen, zeggende, Poëzy p. 35. *Maer wat haelde* dat *by* dit?
onder de Ouden Claes Willemsz. der Minnen Loep, Prolog. ℣. 22.

Als die rijcke mit ghiericheden

Leyt

Digitized by Google

Leyt verſmoort bi ſinen ſcatte
Ende en gheert dit *noch* datte
Dan ghelt dat is zijn begheren.

bl. 431. r. 30. *Deezen-regel*] lees, *Deeze*, of liever, *Deesregel.*

bl. 434. r. 9. *Retranſitio*, d. i. *Wederovergang*] om klaarer uit te leggen, wat by deeze woorden moet verſtaan worden, zullen we één voorbeeld aanhaalen uit Vondels Beſpiegelingen p. 33. daar hy zegt: *Hierom* —— *moet d'*OPPERSTE OIRZAECK ——

Ons ſluiten aen den trans, waeruit ZY't al beſchout
WAT in en buiten HAER gezocht wort en gevonden.

Hier zou, volgens Sanctius, en de *Retranſitio* van Priſcianus, in plaatſe van *HAER*, moeten geleezen worden *ZICH*; en zou dan heeten *Wederkeerende* tot *ZY*, t. w. de OPPERSTE OORZAAK. Maar wy achten, dat ZICH niet verder kan *wederkeeren*, dan, langs het naaſte Werkwoord, tot WAT;

Wat *in en buiten* zich *gezocht wort en gevonden.*

En wat is'er eenvoudiger en klaarer dan dit? want, den *Wederovergang* aangenomen zynde, zo blyft altyd onzeker, of ZICH moet *wederkeeren*, tot het naaſte WAT, of tot het verder afgelegen ZY. maar, dien zelfden *Wederovergang* afgekeurd zynde, zo neemen wy alle onzekerheid weg; omdat ZICH alleen *Wederkeerende* is tot het naaſte WAT; en HAAR alleen *Betrekkelyk* tot het verſte ZY.

bl. 435. r. 22. *Nutbaar*] men zou konnen betwiſten, of dit woord hier, by de andere voorbeelden, wel geplaatſt zy. Indien Ja, zo moet het betekenen, dat *Nut draagt*, of *voortbrengt:* en deeze betekenis heeft het by den Hr. van Dorp; en ook ergens, zo ik niet miſſe, in den Hertſpiegel. maar ten anderen, zo moet *Nut* dan zyn een *Subſtant.* ſchoon het inderdaad een *Adjectivum* is. Doch hierop antwoordenwe, dat, gelyk *Het Goed*, *Kwaad*, *Recht*, en meer andere *Adjectiva*, onberispelyk gebruikt worden alsof 't *Subſtantiva* waaren, zo ook *het Nut*, voegelyk op de zelfde wyze kan en mag genomen worden. en dit blykt ook uit *Nutteloos:* Abr. Sybant Dolle Bruyloft *Act.* IV. —— *myn tydt zo* nutteloos *verſpilt.* want anders vindtmen ook noit dit *loos*, dan geplaatſt achter een *Subſtant.* zie p. 6. *Nutbaar* en *Nutteloos* betekenen dan 't zelfde met *Vruchtbaar* en *Vruchteloos.* Maar een geheel ander woord is *Nutbaar*, in de betekenis van *Eetbaar.* want daar is *Nut* het zaakl. deel van het Werkwoord *Nutten*, of *Nuttigen*, gelykmen ſpreekt: en *baar* heeft de Lydende betekenis van te *konnen*, of te *mogen worden*; t. w. *genut*, of *gegeeten.*

bl. 436. r. 14. *al blykt*] lees, *als blykt.*

—— r. 24. *Baarblykelyk*] zo zeimen vanouds ook *Baarſchuldig*, dat zo veel is, als *Overtuigd van ſchuld.* Kiliaen: BAER-SCHULDIGH, *Manifeſtè reus.* R. Legende 1478. fol. 19. b *doe dat volk ſinen doot wreeken wouden, ende den* baerſchuldighen *vangen.*

bl. 438. r. 23. *Grootſch van groot*] en hierom worden *groots* en *preuts* zeer wel te ſaamen gevoegd door J. Struys, Styrus en Ariame *Act.* II.

Neen Styrus is te groots *en* preuts *in ſyn gemoedt.*

dreuts, voor *preuts*, gelykwe p. 437. uit Brederode aanhaalden, vindenwe ook by Jan vander Veen, Over-zeeſche Zege-ſangen p. 10.

Noch

Digitized by Google

Noch even dreuts *van moedt hout haer de ſtuerſche deren.*

en A. Bormeeſter, Opdr. van Zytje Fobers: *het* dreutſche *troetelvleys* ——

bl. 455. r. 23. *ter*] G. v. Loon, Hiſtoripenn. I. deel p. 76. *weynig heul by den Brabantſchen Raad ontfangende, keerden zy zich* TER Landvoogdeſſe.

bl. 458. r. 15. *des Stervers*] Vondel noch eens in de Beſpiegel. B. I. ŷ. 1207.

—— —— *zoo ziet een hooger dan*
Ten tranſſe uit, daar geen oogh des ſtervers *uitzien kan.*

bl. 459. r. 5. voor p. 40. lees, p. 140

bl. 464. r. 34. *Hijlke ſake ſoene wel*] wat beter vindtmen dit uitgedrukt by T. Aſſelyn in Jan Klaaſſen *Act.* II. *ſc.* 2. *Hylikke zaake zoenen wel.*

bl. 465. r. 14. *het leezen van Tovervaarzen*] die ook dikwils *gezongen* werden: en hiervan *Bezingen.* Wellekens, Brief van Octavia aan Mark Antonius ŷ. 55. *Of heeft die Circe uw ziel met toverrym* bezongen.

anders gebruikt Seb. Franck dit woord, ſpreekende van de R. Catholyken, in zyn Werelt-boek II. deel fol. 77. c. *met dien* beſinghen *ſy den verſtorven, ende zijn ſiele ſoude alſo wel geholpen zijn.*

bl. 471. r. 24. Zinken, *in een' Werkenden zin*] P. Rixtel, Mengel-Rymen p. 7. *Men ſpant 'er ketenen,* ſinckt *ſchepen, ſteektze in vlam.*

Gezonken worden, gelyk Huygens, zo ſchreef ook Poot p. 27. van *den ydelen grafkuil, Daer 't heiligh lyk van Godts geliefden zoon*
In wert gezonken.

Iemand ryzen, gelykwe uit Voskuil bybragten, komt overeen met *Iemand ſteygeren*, by J. Droomers in Idonea *Act.* I. ŷ. 11.

Nu dat het waen geluck my heeft ſoo hoogh geſteygert.

Iemand zakken, datwe zeiden noch by niemand ontmoet te hebben, vindenwe ook by Aldegonde in Jonas Lofz. ŷ. 9.

Du haddeſt my daer neer geſmackt,
End in den gront der zee geſackt.

bl. 478. r. 19. *Tuſſchenrym*] niet onaangenaam klinkt ook dit vaars van H. F. Waterloos, Uitbreid. der II. Bede ŷ. 59.

Herſchept de Saulen *daar tot* Paulen *door dien Geeſt.*

Korn. Zweerts, Inleiding tot de Zang- en Speelkonſt ŷ. 111.

Maar wie Covelli *kent, en van* Torelli *weet.*

en ŷ. 131. *Waar van* Tonini, *of* Marini *ſlechts een ſtuk,*
Dat wel gekruiſt is, werd geſpeelt ——

bl. 481. r. 14. *rukkeloos*] zo ſchreef A. Valentyn, aangehaald p. 106.

bl. 482. r. 14. *'t verſchil is wat groot*] 't geen wy hier aan het Rym wyten, vindenwe ook in den Onberymden Virgilius van onzen Dichter p. 110. *want hy zagh, hoe de Trojaenſche jeught, aen deze zyde, den Griecken, voor Troje vechtende, over den hals quam en* voorjoegh: *aen d'andere zyde, hoe Achilles, met de pluimaedje op den helm, te wagen den Frygianen* najoegh.

bl. 487. r. 25. *aanbranden, zegt G. Brandt*] vergelyk dit *aanbranden*, met zyn *aanlyden*, boven p. 472.

bl. 488. r. 9. *grondelooze gronden*] Vondel in Noach p. 46.

—— —— —— *dryhondertjaerige eiken,*
Die met hunne armen door het zwerk de maen bereiken,

Hun

Digitized by Google

Haer wortels ſchieten naer den afgront, zonder gront.

bl. 491. r. 3. *het luiden der klokken*] Seb. Franck, Werelt-boeck II. deel fol. 77 b. *als hy verſcheyden is*, *ſo* luydtmen *hem met alle clocken* (*is hy rijck*) *in den hemel.*

bl. 496. r. 17. *Vliegen met de Valck*] Petrus Gheſchier, Des Wereldts Proefſteen p. 167. *En van 's morghens in het velt*

'T wilt met ſneghe bracken *quelt*;
Oft nu vlieght *met ſnelle* VALCKEN,
Om een velthoen te verſchalcken.

En zeker, die *Vliegen* en *Jaagen* wil te ſaamen voegen, zal niet kwaalyk doen, zo hy daarby afzonderlyk gewag maakt van *Valken* en *Honden*. Zie de verandering, die wy uit dien hoofde in een vaars, uit Vondel aangehaald, voorſtelden; en gelyk by de zelve deeze vaarzen van Houwaert, Gen. Loop der Werelt B. I. ℣. 1305. van Diana:

Haer volghden veel Nymphen maeghden en camenieren,
Veel Jaghers *en* Vlieghers *die met accoort*
In boſſchen berghen en dalen hadden naergheſpoort
De dieren die ſy met bracken *en* winden *gevangen hadden*,
In de netten en t' garen d'welck ſy ghehanghen hadden.

daar, na de woorden *Jagers* en *Vliegers*, echter niets volgt, dat eigelyk ſluit op *Vliegers*; maar alles op *Jaagers*. Waaruit men beſluiten mag, dat zy, die zich zo uitdrukken, de kracht van het woord *Vliegen* en *Vliegers* niet verſtaan hebben.

bl. 500. r. 2. *Hooven*, *voor Hoveeren*] Claes Willemſz. der Minnen Loep MS. 1486. B. II. cap. van Pyramus en Thisbe:

Ten derden mael gaetmen dan boven
So men in cameren plach te hoven
Mit truwen vrienden heymentlijck.

Hoeren, voor *Hoereeren*, ſchreef de Antw. Olyftak 1620. te Mechelen:

Juno ſprack, *het gedenckt my wel*,
Hoe hy met Maja hoerde,
Hoe hy als eenen Arent ſnel
Aſteria wechvoerde.

zo zoumen, voor *Vrouweeren*, gelyk Hooft ſchryft in de Medicis p. 185. enz. in goed Duitſch konnen zeggen, *Vrouwen*: gelyk ook *Boelen*, voor het gewoone *Boeleeren*; van welk *Boelen* gemaakt is het Zelfſt. *Boeler*, te vinden by Kiliaen; ook by Brederode in Griane *Act.* II. doch met eene letter te veel:

Den boelder *van u lief die moet ghy 't ſoo verleeren*,
Dat hy om 't minneſpel niet weder hier en keere.

Zo vind ik ook *Accoorden*, in plaatſe van *Accoordeeren*, by van Ghiſtele in Terentius *Andria Act.* II. *ſc.* 1.

Hebdy cracht en macht, *wilt tſamen* accoorden,
Birrhia en ghi, *practiſeert*, *ſoect ract*, *veſiert liſten.*

en *Act.* I. *ſc.* 2. —— —— *ſoe moghen wy* accoorden.

doch dit blyft altyd een baſterdwoord.

bl. 502. r. 30. *Adriaen*, *voor Adriana*] maar ook *Adriaen*, voor Ariadna;

Digitized by Google

vind ik nu by Claes Willemſz. MS. 1486. B. I. c. 6. welks opſchrift is: *Van Theſeus ende Adriaen.* doch in 't werk zelve wordt ze genoemd *Adriana.*

bl. 517. r. 12. *Waeide*] Claes Willemſz. als boven B. II.

Nu ghevielt eens dat dat meer
In ſtorme was verbolghen zeer
Ende wayde *een overdrachlic wint.*

bl. 523. r. 10. *niet veel*] lees, *niet wel.*

bl. 526. r. 15. *behoord*] lees, *behoore.*

bl. 527. r. 2. *arm en ſnood*] J. Thieullier, Porphyre en Cyprine *Act.* I. *ſc.* 3.

Wat quelt ghy met dees liefd' my ermen *herder* ſnoot,
Om een die ryck en ſchoon voor my is al te groot.

waarin ook de gemelde tegenſtelling is tuſſchen *groot* en *ſnood.*

bl. 529. r. 25. *en wy zouden hier*] haal de pen door het woordeken, *hier.*

bl. 534. r. 3. *op een zonderlinge wyze*] op die zelfde wyze ſchreef hy in de Beſpiegel. B. I. *ſ.* 1242.

Maer GODT, DE *kenner van alle ongeſchape waerheit,*
BELIEFT HET *midlerwyl te rucken 's menſchen geeſt*
Veel hooger —— —— voor, *DEN kenner.*

bl. 535. r. 5. *die my wel zal gelyken*] Corn. van Ghiſtele in de *Andria Act.* IV. *ſc.* 2. *Haer weſen, haer manieren bequame zijn,*
En mijn zeden haer oock aenghename zijn,
So dat wy malkanderen kennen, en wel ghelijcken.

bl. 537. r. 7. *onverſchillig gebruikt*] Vondel voegt ze zelfs te ſaamen, *Beſpiegel.* B. I. p. 14. —— *de wyſte ontziet d'alwaerde*
Der ongeſchapenheit, en kruipt IN 'T STOF langs d'aerde.

bl. 542. r. 35. *bezweem*] zo ſchryft hy ook in Koning David Herſteld p. 15.

Dan zagh men al myn vreught bezweemen.

bl. 551. r. 9. *met ziel en lyf wegſterven*] het voorbeeld, uit Z. Heyns bygebragt, wordt van ons verklaard in eenen zin, waarin die Dichter het wel hadt konnen neemen, maar echter niet heeft genomen. Wy verſtonden 't van menſchen: maar hy ſpreekt van beeſten. Hieraan is minder verbeurd, omdat een ander veilig die zelfde uitdrukking, in dien zin gelyk wy ze eerſt namen, van menſchen gebruiken mag. zie de geheele plaats breeder aangehaald p. 11. *Weg* en *Heen*, hebben ook dikwils de betekenis van *gedurig, zonder ophouden*: Jan van Gheelen, der Sottenſchip 1584. c. 14. *ſelden ontfermt hy* [God] *der gheender die altijts doorgaens* wechſondigen.

—— r. 25. *'s Is genoeg*] lees, *'t Is genoeg.*

bl. 556. r. 21. *op de hurcken zitten*] Jan Zoet in Zabynaja *ſc.* 2.

Hurck *op je* hielen *neer.* —— *Hukken*, vind ik op de volgende wyze gebruikt van C. van Ghiſtele in Terent. *Eunuchus Act.* II. *ſc.* 3. van een ouden man: —— —— *hi quam ſubitelijck*
Al ſchudhoyende tot mi ghelopen van verre,
En al hinckende ghelijck een huckende *kerre.*

bl. 573. r. 10. *van* de *Makaſſarſchen krygh*] lees, *van den*, enz.

bl. 575. r. 34. *Gode zynde*] Otfridus B. V. c. 25. *ſ.* 13. GOTE HELPHANTE: d. i. naar de letter, *Gode helpende*; in 't Latyn, *Deo auxiliante.* maar nu zegt-

Digitized by Google

zegtmen hiervoor, *met Gods hulpe.*

bl. 579. r. 12. *aan andere deelen des aardkloots*] Marcus van Vaernewijck, Vlaemſche Audtvremdicheyt I. §. 55. van 't Graefſchap Vlaenderen:

Hierin licht, als den nafel *inden* lichame;
Die ſchoone eerſame ſtad van Ghendt ſeer groot.

bl. 582. r. 25. *het woordeken Wand*] en dit is een zekere waarheid. *Wenden* komt, met verandering van *a* in *e*, van *Wand*; evengelyk *ſchenden* van *ſchand*, *temmen* van *tam*, *lengen* van *lang*, *veſten* van *vaſt*, *belenden* van *land*, *kemmen* van *kam*, *drenken* van *drank*, *krenken* van *krank*, *hengelen* van *angel*, *behendig* van *hand*, *beſtendig* van *ſtand*, *ſchendig* van *ſchand*, *ellendig* van *land:* enz.

bl. 593. r. 9. *voeg'er by de woorden van Huygens*] en die van S. Coſter, aangehaald B. I. bl. 157.

bl. 594. r. 21. *in Virgilius p.* 287] en in 't zelfde werk p. 75.

bl. 598. r. 20 *doch lees* overal] en zo wordt 'er geleezen in de laatſte Uitgaave van Vondels Treurſpelen.

bl. 607. r. 12. *dat* als *gebruikt wordt voor* dan] 't wordt 'er echter ook in gevonden; als I. deel p. 84. a. *Niet* minder ALS *de Bedelzak was te dier tyden, gelyk noch hedendaags in Brabant, ook de houten nap een bekend teken en de eyge Lieverey der bedelaaren.*

bl. 608. r. 26. (*waarvan zie boven XIV.* 999)] wiſch deeze woorden uit, alzo de Aantek. betreffende het woord *paſſeeren*, benevens veele anderen, omdat zich het Werk zo wyd uitſtrekte, niet gedrukt is.

NOODIGE TOEGIFT.

bl. 284. r. 12. *de reden, die Briſſonius uit Sextus Pomponius aantekent*] voor *Pomponius*, lees *Pompejus:* en zie onzen Tweeden Bladwyzer hier achter. 't is buiten twyffel de klank van den naam *Briſſonius*, die my, voor *Pompejus*, deedt ſchryven *Pomponius.*

bl. 473. r. 25. HET *voer* een boer uyt weye: *want ſchoonmen daar* Hen *leeſt, en niet* Het; *hier blykt het, alleen uit het verband, genoeg ſaam, dat de maaker van dat Liedeken* Het, *en niet* Hen, *geſchreeven hebbe*] dit zelfde Liedeken haalden wy aan p. 12. *Een boerman had een domme zin:* beide, zo hier als daar, uit de Aantek. van den Hr. Vlaming op den Hertſp. IV. 307. Weinig dagen geleeden, troffen wy 't geheele Liedeken aan, in S. Coſters Boerenklucht van Teeuwis den Boer; en vonden daar, het geene wy hier, redeneerender wyze, beſlooten; naamelyk dat de Maaker niet *Hen*, maar *Het*, heeft geſchreeven. dit beveſtigt dan myn zeggen. Doch met minder genoegen ontdek ik, by het naarzoeken van de Aantek. van den Heer Vlaming (het welk ik eerder behoord had te doen, en nu echter noch even by tyds doe) dat daar niet geleezen wordt *Hen*, gelyk ik gezeid en herhaald heb, maar *Her.* Waaruit ik afneem, dat het wettige *Het*, by den Hr. Vlaming misvormd is in *Her*, op de zelfde wyze als zyn *Her*, by my in *Hen*; dat is, by ongeluk.

Digitized by Google

Wegens de Letter Y.

De Leezer zal deeze Letter in de twee volgende Bladwijzers niet vinden, dan in Eigen Naamen van vreemden oorſprong: in Duitſche woorden, overal *ij*. dit diende gij te weeten, om 'er u, in 't zoeken der woorden, naar te regelen. Groot is, ſint eenige jaaren, de onkunde in een ſtuk, dat zo gering is, als dit. maar ook in het geringe verdient de waarheid te worden gekend. Wij zouden veel woorden, en meer plaats, dan hier is, noodig hebben, indien we de ſtellingen onzer Spraakkunſtſchrijveren, wegens *i*, *y*, *ij* en *ie*, wilden onderzoeken en wederleggen: daarom zullen we kortelijk de zaak zelve voorſtellen. De *y* is geen Duitſche Letter, maar een Latijnſche; vervangende, in die taale, de Griekſche υ of ϒ, als in *Pythagoras*, *Cyprus*, *Tyrannus*, *Polydemon*, enz. haar klank zweemde eertijds naar de *u*; doch tegenwoordig ſpreektmen haar niet anders uit dan *i*, gelijk Vondel en anderen daarom ook altijd die woorden met eene *i* ſchrijven. Hieruit kannen reeds beweeren, dat *y* en *i* eenen klank hebben: doch, dit bewijs wat ver gehaald zijnde, zullen wij overgaan tot anderen, die ons nader zijn. De Duitſche *y* is inderdaad eene geheel andere letter dan de Latijnſche; naaml. onze *j*, en deeze beide de zelfden, met onze *i*. de Latijnſche *y* heeft den klank ontleend van onze *i* of *j*; en weder onze Duitſche *j* heeft de gedaante van de *y* aangenomen; enkelijk uit eene overeenkomſt tuſſchen beider maakſel: want alswe 't ſtreepje boven aan de *j* een weinig krom omhaalen, hebben wij terſtond een afbeeldſel der *y*; voornaamelijk in ſchrift, dat ouder is dan onze tegenwoordige Drukletters. Dat nu, *i*, *j*, en *y*, maar eene letter *zijn*, is zo klaar als de dag, indien men wat bladeren wil in Oudduitſche boeken, 't zij geſchreeven, het zij gedrukt: daar leeſtmen onverſchillig, *die* en *dye*, *nyeu* en *nieu*, *wait* en *wayt*, *noit* en *noyt*, *iſtorie* en *yſtorie*, *Iſidorus* en *Yſidorus*, *in* en *jn*, *ik* en *jk*, *iegelijk* en *yegelijk*, *ia*, *ja* en *ya*: maar in de volgende woorden, *zijn*, *blijd*, *ijs*, *lijk*, en diergelijken, noit *y*, altijd *ij*. Zodat de Ouden onmogelijk wel te leezen zijn zonder het onderſcheid van *y* en *ij* te weeten en waar te neemen. *zyne* en *zine*, bij de ouden, is voor *zijne*; eveneens als *hare*, voor *haare*. Deezen klank der *y* leeren ons ook de Inborelingen van eenige andere geweſten van Nederland. 'T Is gebeurd dat zeker voornaam Heer, wanneer ik de eer had hem te zien op de Kamer van onzen Schouwburg, mij zeide, dat in het vaars van Vondel, met gouden letteren voor den ſchoorſteen geſchreeven, kwaalijk ſtondt *Heraclyt* en *Democryt*, voor *Heraclijt* en *Democrijt*: want nu ſtaat 'er, zeide hij, *Heracliet*, of liever, *Heraclit*: enz. Waarover wij toen een vriendelijk verſchil hadden, doch nu ſtem ik dit volkomen toe. Sewel zegt, dat ſommige kinderen leeren ſpellen Y, C, K, *ik*, en ſtelt het voor als belagchelijk: ondertuſſchen zoumen de letteren *y*, *c*, *k*, noit uitgeſproken hebben *ik*, indien de *y* niet den klank hadt van *i*. De plaats gebreekt ons, daarom breeken wij af, en beſluiten, dat de Duitſche *y*, niet anders zijnde dan een misvormde *j*, en ons in geen enkel woord noodzaakelijk, met recht uit den lijſt der Nederduitſche letteren mag uitgewiſcht worden.

BER-

Digitized by Google

EERSTE BLADWIJZER, VAN WOORDEN EN ZAAKEN.

A

A, heeft een' helderen klank 254.
A, in de Afleiding, wanneer verwiſſeld in *E* 643.
AA, zuiverer klank dan *AE* 154.
aamachtig, *aamborſtig* 20. 21.
aan, voor *van* 532.
aan, keurelijk gevoegd voor een Werkwoord, als *aanſchouwen*, *aanbidden*, *aankwiſpelen*, *aanlanken*, enz. 546. 547.
* *aanbranden*, voor *barnen* 487.
aanbreeken, i. aanlichten 121. 544.
* *aan een hechten aan iets* 561. 562.
aangenaam 263.
aangezicht 575.
aankomſt 67. 611.
aanlagchen 546. 576. 577.
aanloop 611.
* *aanlijden*, voor *lijden* 472. 640.
* *aanſchouwen iets aan* 561.
* *aanſpreeken tot iemand* 562.
aanſteeken, hard rijmwoord 224.
* *aantrekbaar* 596.
aantrekkelijk, goelijk 59. 621.
aantrekken, hard rijmw. 224.
aanvliegen 37.
aarden, i. van aarde 348-351.
's aardrijks navel 578.
Aartsvader, *Aartsengel* 22.
* *aartshemelſch* 22.
Ablativus Abſolutus 572-576. 642.
accoorden, *accordeeren* 641
acht, *achtgeeven*, enz. 587.
achtneemen 227.
achterbaks 484.
* *achterwind* 525. 526.
ademachtig 20.
Adjectiva, zonder *Subſtant.* in 't Meerv. einden in *EN* 10. gelijk ook de Stoffelijken 348. hebben in 't Onz. Eenv. geen *E* aan 't einde dan wanneer 'er *Het* of *Dat* voorgaat 193. worden, achter het *Subſtant.* ſtaande, niet geboogen 75. Bij een oneigelijk *Subſt.* te voegen een eigelijk *Adject.* 17. 18. ſomtijds gelijk *Subſtant.* gebruikt 639.
Adriaan, voor *Adriana* 502.
voor *Ariadna* 641. 642.
AE, een gemengde klank 154.
Æ, in 't Duitſch altijd *E* 252.
AEI, *AI*, voor *EI* 60. 61. 396.
afgebroken redenen bewijzen niet 425.
afgeſlaafd 396.
afgrond 488.
's afgronds navel 578.
Afleiding of *Etymologia*, moet zich binden aan de letters van het Zaakl. deel 77. 78. 322. is de meeſteres der Spelkunde 205. leert de eige betekenis der woorden 315. eiſcht eene wijduitgeſtrekte taalkennis 315. is, toevallig gevonden, doorgaands beſt 315. 321. gezocht zijnde geeft aanleiding tot buitenſpoorige giſſingen 77. 92. 315-328.
* *afſchouwbaar* 596.
afwiſſchen van-532.
AI, voor *EI* 60. 396.
al, alsof 171.
Alcyone, eene der Pleiades 519.
alle 247. 364. 635.
alleman 203.
allereerſte 85. 86.
aller Zeeën Zee 620.
Alfeus 119. 261.
als, alsof 170.
als is *gelijk* 130.
* *als*, voor *dan* 128. 134.
altaar, voor *outer* 321.
* *alvermaakbaar* 596.
* *alverkwikbaar* 596.
am, *amb* (Celt.) i. *om*, *umb* 585.
amagtig, i. *onmagtig* 20.
ambachter 587.
ambachtsheer 588.
ambactus (*Celt. Lat.*) 586-589.

Digitized by Google

ambacti, bij Cæsar, zijn *trouwanten* 588.
ambt 585. 632.
ambulare (*Lat.*) 585 -- 589.
ambulare, *is letterlijk* Umbelen, Ommeren 585.
Ambrosia, eene der Hyades 521.
ameide 565.
amicus, *verwant of vriend, en* amictus, *wand of kleed, beide van* amicire, *omwinden* 586.
amphi (*Gr.*) i. *om, rondom* 585.
anderen 10 36. 406.
anders dan -- 131. 132.
angelklim 253.
Antonia 502.
antwoord, vrouwl. 47.
aper (*Lat.*) i. *eber, ever* 467.
apostolin 336.
arbeidzalig 274.
Arctophylax 466 518.
Arcturus 466.
arm en snood 527. 642.
* *artsnij*, voor *artsenij* 271.
aventuur, vrouwl. 47.
avond, komt niet op in 't Westen 222. 628.
avondpaard 221.
Avondvorst, i. Kon. van Spanje 628.

B

B en *P*, wisselletters 439.
B, *P*, *V* en *F*, wissell. 467. 468.
baaden, baadde, gebaad 62.
baar, lijkbaar 437.
baar, *bar* 413.
baar, bloot, open 413. 415. 436.
baar, op drie bijzondere wijzen in koppelw. gebruikelijk 435. 436.
baar geld, baargoud, baare zee 414. 415.
baarblijkelijk 415. 436.
baaren, i. draagen 436. 449. 450.
baargebergte 593.
baarschuldig 639.
baarvoets, baarhoofds 413. 436.
bad, baden 62.
bak, i. rug 484. 485.
bakboord 484. 485.
baldaadig, baldaadig 21.
banken, banketteren 321. 499.
bar, baar 413.
bar, beer, i. fera 467.
* *bar weer* 415.
barmhartig, i. *bearmhartig* 251.
barnen 487.
barre rots, klip, strand 414.
barvoets en *baarvoets* 413.
basterdwoord 321.
Bazijl, voor *Basilius* 502.
bedaagd 62.
bedelen 411.
bedelofte 360.
bedriegen, ongemerkt doorgaan 217. 218
Beer, gestarnte 8. 9.
beer, i. verres 467.
Beerenwachter 466.
beeren, i. ferre, draagen 450.
beerverken 467.
beest, vroul. 297.
beevende duif 55.
befaamen, befaamd 524.
begaat 62.
begeeren 558.
* *begeeren te wenschen* 457.
begenadigen 189. 190.
beginnen 558.
behaagen 102.
behalve 521.
behendig 171. 172. 364. 643.
behoeden 213.
behooren 559.
* *beide onze*, voor *ons beider* 221.
bekinderd 274.
bekomst 67.
bekwaam 380. 381.
bekweelen 405.
bekwispelen met den staart, bekwispelstaarten 547.
belagchen 371.
beleefd 235. 236. 628.
beleezen 464. 465.
beleg 371.
belegeren 368.
beleggen, belag, belegen 369. 510.
beleide, beleid 370. 510.
belegger, belegging 368.
beleid 371.
belenden, van *land* 643.
beletsel 412.
belleven 642.
belivan, nu *blijven* 320.
beloopen 371.
beluiden 491. 641.
beneênen 230.
benijden, benijdde, benijd 543.

Digitized by Google

berad 152.
berg op berg 19. 20.
berg van water 593.
bergen, borg, geborgen 334. 335.
Berggodinnen 42. 402.
berkemeier 396.
berouwen 102.
berucht 523-525.
beſcheeten koeien 548.
beſcheiden 2-4.
beſcheiden deel, raad 3.
beſcheiden Leezer 4.
beſchudden, voor *beſchusten* 55. 56.
beſlaapen 371.
beſlooten deel 3.
beſluiterin 336.
beſneeuen 230.
beſt, i. bekwaamſt 380. 381.
beſtendig, van *ſtand* 643.
beſtipt geſchrijf 590.
bet, i. *beter* 262.
Betere Natuur, i. God 7.
Betrekkelijke Voornaam- en Naam-woorden, volgen 't *geſlacht* van den *perſoon*, niet van het *woord*, waarmede die perſoon benoemd is 88-90. 96. 229.
Betrekking tuſſchen de *vierde* en *achtſte* greep van een zesvoetig vaars 179. 180. 183. 611. 613.
beuren 450.
* *beuzem*, i. *bezem* 503.
bewaaren 394.
beweegen, beweegde, beweegd 121-123.
beweenen 371.
bewiſſen 156. 157. 623.
* *bewoog, bewoogen* 121.
bewuſt 157.
bezeten, i. belegen 370.
bezingen 640.
bezwaaien en bezwieren 160.
bezweeven 235.
bezwijken iemand 482.
bezwijmen, bezweem, bezweemen 543. 544. 642.
bidder 458.
bieden 529.
bij de werken zijn 299. 300. 632.
bij handen vol 200.
bij handvollen 201.
bindſel 412.
BL, in 't begin der woorden herhaald 160.
Blaaker, Zonnenpaard 493.
blaauw, de kleur van zee, en zeegoden 17. 18.
blad, bladen 62.
blad, i. tong: *blad der tonge* 363.
blank, bleek, blik 375.
blijdſchap, blijſchap 289. 290.
blijkbaar 435.
blijven 320.
blijven in 't ſlagveld 504.
blikken, blikkeren 375-377. 410 636.
blikoogen 375. 636.
blikſem 375-377.
blikſem, i. *blikſel* 375. 413.
blikſemen 13-15.
blikſemend gebit 467.
blikſemſlag 173.
bliktanden 636.
blinken 375. 376. 410.
* *blixem*, voor *blikſem* 377.
bloed in traanen uitſchreien 408. 409. 638.
bloedverwant 583.
bloeſem, i. *bloeiſel* 413.
bloedigheid 22.
bloot 414.
bloot van — 237.
bloote naam 549.
blutſen 516.
bode 587.
bode, manl. en vroul. 568.
bodin 567.
boel, manl. en vroul. 138. 568.
boelen, boeler 641.
boelin 138.
boelſchap 95. 140.
boer, i. *bouwer* 11. 12.
bol en dik 280. 631. 632.
boog, i. pracht 252. 629.
boogen 250-252.
den *boog opſpannen* 49.
boomgaard 394.
boomkind, Adonis 467.
Boötes 466.
borg, geborgen 335.
born, bron 206.
borſt op borſt 221.
borſten 512.
boſch van blaaren 332.
boven 30. 337.
den *bovenzang zingen* 165.
braaden, bried, gebraaden 31.
braaf, bravade 406. 407.
Brabant, Brabantia 33.

Digitized by Google

brallen 120. 121. 250.
brand ſtiſſen 339. 340.
Brander, Zonnenpaard 493.
breed 438. 439.
breedſch, i *preutſch* 438.
breeken 121. 544.
breidelloos 269.
breiden 439.
brengen 450.
bried 31.
brieſſchen 417.
brodden, *broddelen* 411.
broezen 417.
brokkelen 411.
brommen, *grommen* 138.
bron, i. *born* 512.
bron, i. bronwater 206. 616.
brood kooken 410.
bruidleidſter, *bruidsvrouw*, enz. 281 - 284.
bruizen, *bruiſſchen* 417.
Buiging der Naamwoorden 514.
buik 397 398. 638.
buil, *bult* 516.
Burleske, een ſchadelijk ohkruid 6.

C

Celeno, eene der Pleiades 519.
Celten 587. 588.
Centaurus 158.
Centauwer, *Centaurin* 159.
Ceraſten 459.
ceremonien 291. 329.
Céſure, Cæſura, i. *Snijding*: doch van de Franſchen, even als *Snijding* by ons, kwaalijk genomen voor *Repos*, of *Ruſt* 141 - 144
CH, verwiſſeld in *K* 66.
Chaos, beſchreeven in een' *Chaos* van woorden 5.
cijnsbaar 435.
cikorei 396.
circulare (*Lat.*) i. *krinkelen* 590.
citerpen, *citerveder* 157. 623.
converſatie, i. *wandel* 591.
copulare (*Lat.*) i. *koppelen* 590.
Corciren, voor *Corycie* 42.
Coronis, eene der Hyades 521.
Cyané, een Waternimf 254.
betekent *blaauw* 18.
Cybelé 272.

D

D, ſmelt dikwils, mids haare zachtheid 33. 323.
D, overtollig ingelaſcht 291.
D, veranderd in *L*, enz. 419.
D, veranderd in *T* 582.
D en *T*, wiſſelletters 55. 56.
D, *DT* en *T*, hebben verſchillenden klank; en behooren in 't ſchrijven altijd onderſcheiden te worden, volgens de Afleiding der woorden 31-36.
DT, aan 't einde eens woords, is verkort uit *DET* 288.
daagen, *daagde*, *gedaagd* 62.
daan, i. vandaar 68. 69.
daar, met een Voorzetſel achter zich, is *die* of *dat*; doch alleen betrekkelijk op *zaaken*, niet op *perſoonen* 469.
daar; zie, *het*, i. *daar*.
daar is donder 15.
daar is 'er die meenen 345 - 347.
* *daar 's 't* 492.
daar wordt gevochten 16.
daarboven 268.
daarna 552.
* *daarna na vraagen* 562.
* *daarvandaan* 68. 69. 622.
dag, *dagen* 62.
dagvaard 290.
* *dan*, voor *als* 606. 607.
dan, beduidt eene ongelijkheid 131 - 133.
* *dan als* 623.
dank weeten 216.
dankbaar 435.
danſſen naar iemands pijpen 165. 624.
dat, voor *dien* 134.
Dativus, Eenv. Vroul. 378 - 380.
Dativus en *Nominativus*, kwaalijk verwiſſeld 235.
de, voor *des* 38. 271.
de, voor *die* 408.
de, voor *mijn* 344. 420.
de, uitgelaaten 211. 212. 469.
de, voor benaamingen van maagſchap, als *Vader*, *Zuſter*, enz. is betrekkelijk tot een' derden perſoon 420. 421.
de anderen 36. 406.
de beeſt ſpeelen 296. 297.
de deeze 619. 620.
de die 37. 619.
de eenigen 36.

Digitized by Google

de geene 619. 620.
* *de geene*, voor *de welke* 620.
de god 57.
* *de walg ſteeken* 560.
de walg ſteekt mij 561.
de zelfde, in 't Lat. *idem* 424.
de zelve, in 't Lat. *is* 424. kwaalijk van Nyloë, en anderen, veroordeeld 424. 426. 427. 432.
de zommigen 36. 37.
deel, met een Meerv. Ww. 451. 452.
Deelwoorden 571. welken met een *D* eindigen 34. 36. volgen de buiging der *Adjectiva* 191.
dees, *deeze*, 10. 421. 554.
deeze en die 425. 426. 620. 638.
deeze en geene 426. 619.
degen, *degelijk* 609.
deken 609.
delven, *dolf*, *gedolven* 538.
Denkbeelden, wel en onderſcheidelijk uit te drukken 198. 200. 563.
der, is de *Dativus*, Eenv. Vroul. 379. was ook vanouds de *Ablat.* 170.
Dércetis 315.
des, en *van den*, worden niet wel ſaamen gevoegd 170. 178.
des zelfs, ejus 421–425.
des zelfs, voor *zijn*, noit goed 430.
* *des Mins*, 88. 90. 91. 94.
* *des Zons* 88. 94.
Deviſe 305–308. iseen perſoonelijk wapen 308. van Agamemnon 306. van Keizer Karel den V. 307.
dewijl, voor *terwijl* 10.
Diana, *voor* Latona 267. 278.
Dianaas gezellen 493.
dicht getoeſd 636.
Dichters, behooren goede Natuurkundigen te zijn 355. de Muzijk eenigszins te verſtaan 187. niet alles na te doen, wat van voornaame meeſters is voorgedaan 387. van al hun ſchrijven reden te konnen geeven 26. 27. edelmoediglijk te handelen 33. natuurelijk, en ſchilderachtig te dichten 98. 134. 155. 156. 443. 468.
die, voor *dien* 540.
die, uitgelaaten 386–391.
die, overtollig 244. 399. 516.
dien, voor *die* 102. 391. 637.
dienſtbaar 435.
dieren 358.
dierenriem 99.
dierpark 394.
diſch van Tantalus 448.
diſſel 465.
dit, voor *deeze* 554.
dit en dat 426.
dit 's 't 491. 492.
diviſa 307. 308.
diviſeeren, i. praaten, kouten 308. 632.
doen 558. 559.
* *doen knaagen*, voor *knaagen* 472.
doeken, i. zeilen 290.
dolf, *gedolven* 538.
donderen 13–15. 504.
donderſlag 173.
donderſterren 521.
dood, voor *doodelijke wond* 243.
dooien 13.
door 257.
door uwen wil 354.
doorblaaden, *doorblaadde*, *doorblaad* 62.
doorgaan door 't land 562.
dorſt, *gedorſt*, van *durven* 340. 341.
dorſt ſlijſſen 340.
draagen 436. 614.
draagbaar, Subſtant. 436. 437.
draagbaar, Adject. 596.
draagende houden 614.
Draak, geſtarnte 114. 194.
drenken 419. 638. 643.
drentelen, i. *trantelen* 411.
dreuts, i. *preutſch* 437. 639. 640.
drievijf, i. vijftien 139.
drievijfentwintig, i. vijfenzeventig 139.
drinken 280.
drinker 413. 458.
dronkaard 592.
duiken 500.
den *duim in de hand houden* 362.
durfde, *gedurfd*, voor *dorſt*, *gedorſt* 340. 341.
dus lang 119.
duurzaam 596.
dwersriem 99.

E

E, in het Duitſch gebruikelijk voor de Latijnſche OE en Æ 252.
E, ſomtijds uitgelaaten voor de korte uitgangen, *ing*, *is*, *lijk*, enz. 318. maar noit voor den langen uitgang *rij* 318. en zeer kwaalijk voor *nij* 271.
E, aan 't einde van Bijvoegl. of Deelwoorden, wanneer te plaatſen, en wanneer niet 191–194.

Digitized by Google

E, in *Niobé*, *Rodopé*, en diergelijke Naamen, ſmelt noit 272.
E, en *I*, wiſſelletters 63. 209. 210. 318. 381. 382.
eechenis 540.
eedverwanten 583.
eempten, zijn, *mieren* 360.
een, voor *eens* 514.
één 280.
één woord, dat duiſter is, op te helderen door meer anderen 434.
een blinden 263.
* *een dorre land*; * *een vliegende paard*, enz 192. 194.
een god, *als gy*, *zijt* -- voor *is* 540.
* *een voor de wind* 525.
eenig 192.
eenigen 36.
eens zo hoog 115. 116.
Eenv. Nw. en Meerv. Ww. 213. 580.
eerlang 260. 630.
Eerſte beginſelen, volgens de Stoïci 7.
Eerſte God 28.
Eerſtvader, *Eerſtengel* 22.
eetbaar 435. 596.
eetbank 499.
ega 538.
egebaar, *egeslich* 354.
egemaal, vroul. 269.
egenis 540. 541.
EI, en *EY* 286.
EI, en *AY*, *AEI* 396.
EI, voor IJ 352--354.
EI, verkort van *EGI* 509. 510.
eigenen iets 461.
Eigene Naamen, niet wel uitgedrukt 42. 56. 119. 214. 215. 249. 261. 272. 356. 401. 441. 482. 493. 494. 501. 502. 510. 511. 523.
eindboudende 361. 363. 635.
d'einden bij malkander houden 361. 362.
eiſſelijk 353. 510.
eizen, i. ſchrikken 354.
eizen, *eizenbart* 352. 354.
Electra, eene der Pleiades 519.
elkander, rijmt niet op *ander* 601.
elk hun, voor *elk zijn* 246. 247.
* *ellekander*, *ellikander* 216. 627.
ellendig 643.
en, voor ieder woord herhaald 24.
engenis 540.
Epikuriſten beelden de goden uit onder menſchelijke gedaante 29.
'er, voor *zich* 276.
erbarmelijk 528.
erfgenaame, vroul. 372. 635. 636.
* *erfgenaamſter* 635.
Erigone 466.
erinneren 248.
ervaren 385. 386. 541. 637.
Eskulaap 196.
Etra, moeder der Hyades 519.
EU en *UE* 437.
EU, voor *EE* 503.
EUI, voor *UI* 439.
Eudora, eene der Hyades 521.
evet, *everzwijn* 467.
exulare, *niet* exſulare (*Lat.*) 589.

F

F, voor *V* 204.
F, is *PH* 252.
F, *V*, *P* en *B*, wiſſelletters 467. 468.
fallere 217. 218. 627.
Fantazije 493.
fera (*Lat.*) van *bar*, i. *wild* 468.
ferre (*Lat.*) van *beeren*, i. *draagen* 450.
flaauwigheid 22.
flikkeren 375--377. 422.
flonkeren 375. 377.
fluiſteren 215.
fluiten, *fluitte*, *gefluit*, van *fluit* 624.
fontein, i. fonteinwater 626.
fraaiheden, komen allen niet altijd te pas 25.
Franſche vaarzen 142.
tooneelſtukken 57.
Schrijvers, maaken geen onderſcheid tuſſchen *Ceſure* en *Repos* 142. 143.

G

G en *K* 417.
G, uitgelaaten tuſſchen *E* en I. 509. 510.
gaalijk, *gaadelijk*, *gaaden*, *gaading*, enz. 534. 535.
gaan iets kyken 448.
naar aller zielen bed 527.
om een trantje 411.

Digitized by Google

gaan ter zielen 528.
uit wandelen 590.
voor mom 211.
zoeken 558. 559.
gaarde 394. 395.
galewiths (*Gott.*) 530.
gat, *gaten* 62.
gebaar, *zich gebaaren* 291. 437.
* *gebaarden* 291.
gebanket 497.
Gebiedende Wijze, neemt in 't Meerv. altijd een *T* aan, en waarom 288. 289.
geblanket 176. 188.
geblutſte leden 516. 517.
geborduurd 176. 188.
geboren 626.
gebroken oogen 215. 627.
Gebruik, is willekeurig in de betekeniſſen der woorden 589. 591. gaat ſomtijds verſtandelijk te werk 582.
Gebruik van *Spreeken*, niet altijd te volgen in 't *Schrijven* 71. 348. bindt zich aan geen wetten 69. is een blinde leidsman 136.
gebruineerd 188.
gebuld 237.
* *gedelfd*, voor *gedolven* 538.
gedierte 9.
gedierte, met een Meerv. Ww. 451.
* *gedurfd*, voor *gedorſt* 341.
geen dan --- niet, *als* 132.
geene, i. die 620.
Geeraard 592.
gefluit 624.
gegraasd 63.
gegraveerd 188.
gegraven 63.
gehaald 63.
gebakte groente, kwaalijk genomen voor *warmoes* 393.
gebard 501.
geheven 531. 532.
gehoefſlaagd 2.
geboord [*zijnde*] 575.
gehuisd en gehoofd 63.
gehuwelijkt aan den oorlog 476.
gejaagd, * *gejaagen* 260.
geilgenoeg 134.
* *gekerfd*, voor *gekorven* 374.
gekliefd van *klieven* 343. 344. 633.
gekloofd van *klooven* 341. 342.
gekklooven van *kluiven* 343. 344. 633.
gekomen 557.
gekrikkrak 484.
gekrijgd, i. geſtreeden 543.
gelaakt 66.
gelaat, *zich gelaaten* 445.
* *gelaatig*, voor *gelaaten* 446.
gelakt 66.
geld 414.
gelegen 369. 507.
geleid 369. 508.
* *gelijk*, voor *dan* 130.
gelijkaardigheid 625. 626.
gelijken iemand, en *naar iemand* 549.
gelijken iemand, i. iemands gaading zijn 535. 642.
Gelijkenis, waarin verſchilt van *Overdragt* 593.
Gelijkenis, kwaalijk uitgedrukt 57. 58. 168. 169. 237.
gelijke Toonen, dikwils herhaald 151. 152.
Gelijkvloeiende Werkwoorden 62.
geloofbaar 212.
geloofwaardigheid 189. 625.
* *gelost*, voor *geloost* 63. 545.
gelukzalig 274.
gelukzaligheid 189.
gemaal, vroul. 269. 336. 568.
gemaald, en *gemaalen* 231. 628.
gemaalin 269.
* *gemeeden*, voor *gemijd* 190.
Gemeenſchap tuſſchen meeſt alle taalen 591. tuſſchen Duitſch en Latijn 467. 585. 587.
gemeente, met een Meerv. Ww. 451.
gemerkt [*zijnde*] 575.
genaam, i. *aangenaam* 263.
Genitivus 38. 170. 478. 287. 348. 354. 452. 453. 514.
genomen [*zijnde*] 574.
genoeg, i te veel 134.
gepeepen 164. doch afgekeurd 624.
gepijpt 164 624.
geplompt 490. 491.
gepolijſt 176. 177.
gepoogd 559
geraagd 63.
geredend 497.

Digitized by Google

gereed geld 414. 415.
geſchakeerd 188.
geſcheept 63.
geſchend 70--73. 622.
geſchoffeerd 188.
* *geſchonden*, voor *geſchend* 71.
geſlaagd, en *geſlagen* 66.
geſlacht, met een Meerv. Ww. 452.
Geſlacht, in ſaamengeſtelde woorden ſomtijds anders dan in enkelen 47. 624. verzuimd in 't Vnw. *die* 540. het *Onzijdige* bij ons gebruikelijker dan bij de Ouden 47. 297. ook dikwils kwaalijk gebruikt 554.
Geſlacht der Naamwoorden alleen te kennen uit de voorgaande Bijnaam- of Lidwoorden 88. 90. niet uit de volgende Betrekk. Voornaamwoorden 88--92. noch uit de volgende Naamwoorden 88. 93--97.
Geſlachtwapens 306.
geſmeed 63.
* *geſmeeten*, voor *geſmeed* 230.
geſnor 249. 629.
geſpeeld 63.
geſpeet, en *geſpit* 65. 66.
geſteld [*zijnde*] 574.
getracht 559.
getreeden 63. 202.
* *getreft*, voor *getroffen* 407.
getrompet, *getrompt* 497.
gevaat, en *gevat* 63. 66.
gevlooten, * *gevlooden* 383.
gevraagd, * *gevraagen* 264--266.
gevrijd, * *gevreeden* 215. 543. 627.
gewaaid, * *gewaaien* 517.
gewaardeerd 188.
gewand van 't ſchip 583.
gewas 201.
geweegen, i. *gewoogen* 123.
gewei 53.
gewoel, met een Meerv. Ww. 451.
gewoogen 121. 123.
gewoon zijn 457.
gewond, i. *geweld* 125.
gezaamelijk 357.
gezaid, *gezegd* 510.
gezelle, vroul. 190. 336. 372. 568. 635. 636.
gezellin 190.
gezien [*zijnde*] 575.
gezin, met een Meerv. Ww. 451.
gezocht 559.
gezond 577.
gezond, i. zalig 275. 577.
gezondmaaker, i. zaligmaaker 578.
gezonken worden 471. 640.
gezoogd, en *gezoogen* 65. 66.
gezweemen, * *gezwijmd* 543.
gezwind 409.
gierige aard, *gierigaard* 592.
gij, uitgelaaten 398.
gij, voor *u* 398.
Giſſingen, veroorzaaken klachtige Afleidingen 315.
glas, *glazen* 62.
* *gloeiendig*, voor. *gloedig* of *gloeiende* 117. 118.
gnokken 495.
God, gebruik en misbruik van dit woord 57. 60. 80. 214. &c.
heeft maar drie letters, gelijk 't Eng. *God*, en 't Ital. *Dio* 32.
God, waarom genoemd *de betere Natuur* 7.
god Apollo, *god Jupiter*, enz. 57.
God der goden, erkend van de Heidenen 27--30.
hoe te dienen, volgens Plato 28.
is de Waare God 29. 30.
zeer kwaalijk genomen voor Jupiter 26.
Gode, de zesde Naamval 575. 642.
goden 344. verbeeld onder menſchelijke gedaante 29.
hoe te dienen, volgens Pythagoras 28.
ſtorten geen traanen 157. 158.
godendom 418.
god, *goden* 31. 63.
godheden der plaatſe 43.
Gods beeld 29.
* *gods*, voor *god* 32.
godvruchtig 512.
goed, i. bekwaam 380.
goelijk 58. 59. is *galijk* 621.
gold, *gegolden* 280.
gonzen 504.
goom, *gouma* 289. 632.
gouden, i. van goud 348--351.
gouden zon 492.

gras--

Digitized by Google

graeven, *groef*, *gegraeven* 63. 544.
graezen, *graesde*, *gegraesd* 63. 174.
graf 63. 330.
groene zee 16.
groen vee 17. 18.
Gradus Comparativus 131. 337.
Superlativus 86.
grom, *groom*, *groem* 593. 594.
grommen 138.
grond 378.
grondeloose gronden 488. 640.
grootmoer 48.
grootsch 438. 639.

H

haag 396.
haalen, *haalde*, *gehaald* 63.
haan, is begreepen in *hoen* 382.
haar, Wederkeerend Vnw. 422--434.
* *haar*, voor *zich* 276.
haar, en *der zelver*, hoe en wanneer t'onderscheiden 421. &c.
* *haas met pennen* 401.
haastig, en *haastende* 571.
hagelen 13.
hakken, *hakkelen* 411.
hal 63.
halfgeesten 46.
halsman 515.
* *hallef* 246.
* *halsterk* 276.
halsterrig 277.
hammei 565.
hand, i. magt 325. 517. 518.
handelbaar 364.
handen vol, en *handvollen* 200. 201.
handgetrouw 337.
handgeweer 253.
handig 364. 571.
handigheid 172.
handschoen, waarom *want* 583.
handslag 228.
handtasting 337. 475.
handtrouw, iemands *hand trouwen* 228. 337.
handvol 198--200.
de hand vullen 199.
hangends hoofds 500.
't hand ondes de zoolen hebben 359. 634. 635.
harken 557.
't hart uitschreien 408.
heeft begonnen (niet, *beginnen*) *te doen* 558. 559.
heeft willen doen, *heeft beboord te doen*, enz. 559.
heelraam 157. 623.
heen 415. 550. 642.
heenerekken, *heenetrekken* 263.
heenesterven 550. 551.
heenevaaren 528.
heer, i. mah 270.
heeren, i. goden 96. 97.
Heeromnes 203. 626.
heeten, *hiet*, *geheeten* 136. 137. 166. 459.
heffen, *hief*, *geheven* 531. 532.
heilandin 336.
heiligschender, vroul. 476.
heilloof 629.
heilloos, * *heiloos* 269. 539.
heind, i. nabij 532. 533.
heir spits 522.
heldenmoed 348.
helpen, *holp*, *geholpen* 245.
helpt goôn! 289. 632.
* *hem*, Onzijdig 457. 477.
hem noch leevende, *hem regeerende*, Ablat. Absol. 576.
hemelheeren 96. 97.
's hemels heldre plekken 540.
hemelsch voêr 224. 628.
hemeltekenen 97--99.
hen en *hin* 210. 381.
hen, voor *hun* 105.
hen, voor *heind* 533.
hen, i. van hier 69.
hengelen, van *engel* 643.
Herhaalingen 23--25. 39. 103. 151. 160. 219. 246. 275. 276. 417. 532.
herken 557.
Herkules 196.
Heromnes 626.
heroutin 336.
hersenen 221.
hertinne i. *hinde* 336. 337.
het, i. daar 15. 16. 345. 471--473.
het, voor *hy* 229.
voor *haar* 102.
voor *myn*, *zyn*, enz. 344. 420.
het geene 620.

Digitized by Google

het lijdt geen uur 472.
maakt mooi weer 14.
ſmart, bereuwt my, enz 15.
vrieſt, dooit, enz. 13–15.
waait 16.
was drie nachten 345. 473.
wordt gevochten 16.
hief, geheven 532.
hieling 236.
hielp, holp 243.
hierboven 268.
* *hiervandaan* 68. 69.
hiet, geheeten 136. 137. 459.
* *hieten*, voor *heeten* 137.
hij, uitgelaaten 107–109. 224.
hikken 495.
Hippodame, Hippodamije 501.
hoedaanigheden van 't weder 14.
hoef 2. 113.
hoefſlag 1. 2.
hoe langer hoe meer 290.
hoen 382.
hoeren, hoereeren 641.
hof, hoven 63.
hol, holen 52. 63.
Helland, Hollandia 33.
holle golven 41. 159. 620.
holle rotſen 41.
* *hollen*, voor *holen* 52.
* *hollen*, voor *hoolen* 62.
holp 243.
hond 382. 547.
honger ſtillen 340.
honig, * *honing* 287.
honigzoet 261.
't hoofd van den buik houwen 397. 398. 638.
hoofdig 571.
hoofdpaleis 22. 23.
Hoogdraavendheid 276. is eenvoudig 23.
Hoogduitſch, een zuſter van 't Neerduitſch 480.
hoogmoedig, i. grootmoedig 50.
* *hoogwaardeerbaar* 596.
hoolen, hoolde, gehoold 62.
hooptet, hoordet 208.
hooren des Mijters 117.
Hoornige Venus 459.
hooven, hoofde, gehoofd 63. 373.
hooven, hoveeren 321. 500. 641.
Horaat, voor *Horatius* 502.
horken 557.
houden zijn end, en *de enden by malkander* 361. 362.
huid 126.
huis, i. lighaam 552.
hukken 556. 557.
Hulpwoorden, zo weinig als 't mogelijk is, te herhaalen 209.
hun, hunne, Wederkeerend Vnw. 422–434.
hun, de Derde en Zesde Naamval 105.
hun, voor *zijn* 246.
huppen, huppelen 410.
hurken 556. 557.
huwelijk, geleeken by de *Muzijk* 474. tuſſchen Stem en Snaaren 475.
huwelijkmaakſter 281.
huwen 475.
Hyades, het *Regengeſtarnte* 518–521.

I

I, haare ſcherpheid 504.
I en *E*, wiſſelletters 63. 209. 210. 318. 381. 382.
I en *IE*, noit verwiſſeld 318.
I en *Y*, wiſſelletters 318. 322.
I, *IE* en *II*, haar verſchil 271.
I, voor *Y*, in Gr. en Lat. naamen 252.
jaagde, van 't aloude, *iaget* 509.
jaagen, jaagde, gejaagd 257–260. 630.
jaagen vliegen viſſchen 496. 497.
jaar, Meerv. 292.
Jan Alleman 203.
Jan de Goede, Hertog van Brabant, Gildebroeder van de Rederijkkamer, *Den Boek*, tot Bruſſel 130.
Jan Wortel, voor Jean Racine 494.
Jan-en, Jacob-en 348.
jardin (*Fr.*) 394.
IE, in *Imperf.* voor O of *E* 243.
iemand gelijken 549.
iemand zweemen 549.
iets volkomen gelijk zijn 597.
IJ en *Y*, verſchillen 286.
ijs 354.
ijskegel 101. 622.
ijſſelijk, i. *eiſſelijk* 353. 354. 510.
ijverig, en *ijverende* 571.
ijzen, i. koud worden 354.
ijzer 354.
ijzeren, i. van ijzer. 348. 351.
ijzerenhart, ijzerkruid 352. 354.
ik en *wy*, verwiſſeld 267.
ik donder 13.

Digitized by Google

* *ik luſt*, voor *mij luſt* 534.
* *ik ſteek de walg*, voor *mij ſteekt de walg* 560. 561.
* *ik walg*, voor *mij walgt* 559.
Imperfectum der alouden 509.
gebruikt voor den Tegenw. Tijd 234.
Impreſa (*Ital.*) 304--306.
in, voor *uit* 84. 85.
in de kraam 160.
wapen 298--300. 632.
zee door de baaren 544.
in den loop 295. 296. 632.
ploeg ſpannen 49.
in der daad 169
yl 169. 235.
in het krijt 471.
lijf ſlaan 330.
ſtof 536. 537. 642.
touw ſpannen 49.
waarwater zitten 457.
weezen 69.
zand 241.
zog volgen 457. 458.
in hoeken en winkels 52.
iemands zog vaaren 457.
kraam 160.
lij 124. 125.
weezen 69. 70.
inbeelden 544.
Inbeelding 493.
ingenis, i. *eechenis* 540.
ingeſpannen 49.
ingewand 583.
ingewand, i. kinderen 330. 633.
inguen (*Lat.*) i. *ingenis* 541.
innen, *inneren* 585.
* *inſlaan een weg in* 561.
* *joeg*, voor *jaagde* 257. 630.
jongske, *jongsken* 13.
is gekomen te weeten, en *is komen aanzwerven* 557.
ſen, *ſenen*, i. *ijzer*, *ijzeren* 354.
Juffer-ſlet 635.
Juno pronuba 281.
Jupiter, de *Sluiker* 67.
zeer kwaalijk genoemd *God der goden* 27.

K

K en *G* 417.
kaauw 355. 356.
kan en *ken*, kwaalijk verwiſſeld 219.
* *Kapitolium* 609.
kegel 101.
kemmen, van *kam* 643.
kerkelijk 43.
kerven, *korf*, *gekorven* 374.
ketelen 205 626.
keurig, en *kiezende* 571.
kille grilling 160.
kind, en *man* 516.
kinderen, der ouderen *ingewand* 330. 633.
-- *krooſt* 139. 140.
kinderzalig 274.
kiſſen 328. 329. 417. 504 633.
KLA, letteren van een' *klaaren klank* 254.
klaar, en *klaarachtig* 270.
Klaartje 202 493.
* *klai*, voor *klei* 60. 61.
Klanknaarbootſing 41. 228. 229. 526. &c.
klappen 154. 155. 254.
kleteren, *kleterbus* 252--254.
kleterende donder 173. 504.
klaverblad 454. 455.
kleveren, van *klever* 174.
van *klaauw* 174. 625.
kleed, waarom *wand* geheeten 583.
kleeding, * *kleedij* 321.
Klemtoon, valt in echtduitſche woorden altijd op het Zaakl. deel 356.
kleverkruid 253.
kleur, onz. 267. 268.
klieven, *kliefde*, *gekliefd* 343. 344. 633.
klimmer, *klimmerbladen*, *klimmerkruid*, *klimop* 252. 253. 629.
klingen, voor *klinken* 417.
klooven, *kloofde*, *gekloofd* 341--344. 633.
klouteren, *klauteren* 174.
kluiven, *kloof*, *gekloven* 343. 633.
knaapelijn 13. 619.
kniën, *kniën* 213. 626. 627.
't Knielende Beeld, i. Herkules 196.
komen 557. 558.
maaren 545.
vaaren 273.
* *kon*, voor *konde* 219.
kooken 409. 410. 488.
koperen, i. van koper 348--351.
koppelen 590.
't *koren ſchooven* 374.
tuſſen 241.
Korneli, voor *Kornelia* 502.
kornedjen 80.

Digitized by Google

kortaamig 21.
koſſem 175.
koſteren 412.
kraaken krak op krak 483.
kreits, kreiſs, i. *krijt* 471.
krenken, van *krank* 643.
krijgen, krijgde, gekrijgd, i. ſtrijden 543.
krijt 470. 471.
kring, kringkelen 590.
krooſt, i. kinderen 139. 140.
krooſt, i. zweeming 139.
krooſtkunde 139.
kruipen in 't ſtof 537.
Kunſtwoorden, doorgaands met zekere bepaaling aan te neemen 144.
kurven, i. *körven* 374.
kuſſen, van verſcheide ſoorten 462. 463.
kuſſen de kuſt 40. 526.
kwaaljk berucht 524.
getoefd 385. 636.
kweelen 404--406
kwellen, kwetſen 406.
kwijten 449
kwijt gaan 448.
kwispelſtaarten 547. 548.

L

L, bijvoegſel 224.
L en *R*, verwiſſeld 412.
L en *U*, verwiſſeld 125. 448.
laaden, en *laaten* 33.
laaken, laakte, gelaakt 66.
laatdunkend 441.
laaten 559.
aan zich leenen 272.
zich dunken 440.
zich voorſtaan 338.
lachter, lachteren 66.
laf (A-S) i. *lap* 319. 320.
lag, gelegen, zie *liggen*
* *lag*, voor *leide* 505. 506.
lagchen, lachte, gelacht, en *loeg, gelagchen* 166--168. 625.
lak, i. *lachter* 66.
lakken, lakte, gelakt 66.
laken, waarom *wand* 583.
* *langleefbaar* 596
langs de aarde 537. 642.
langs hoe ongeruſter 290.
lap, i overſchot 320. 321.
laſtbaar 435.
Latona 267. 278.
laveeren, laveien 124.
led, i. *lid* 63.
leder en *vel* 126.
ledikant, voor *ledekant* 282. 283. 632.
leefſaam 596.
leenen 554.
leerdet 208.
leeren 77.
* *leeren vergeeten* 237.
leeven, i. beweegen 278.
leeven raad 532
leevendagen 564, 565.
leevende, i. die leeft 118. 270. 278. 569--572.
leevendig, i. vol beweeging 270. 278. 569--571.
leevendig, i. *leevenig* 118.
leevenswandel 591.
leevenwekker, i. de Weſtenwind 443. 444.
leevenwekſter, i. de Min 92.
leeuwenhoofd 348.
* *legde*, voor *leide* 509.
leggen, leide, geleid 369. 508.
leggen, lag; zie *liggen*
hij *legt* [ponit] 508.
leide, van 't aloude *legita* 509.
* *leide*, voor *lag* 505.
Lei-jonker, Lei-juffer 281--283.
leiſt, i *leits* 204.
* *leit*, voor *legt*, of *ligt* 507.
leizeel 203.
lenden, lendenen 255.
lengen, van *lang* 643.
lenig, lenigen, lenire 521, 522.
Letterſpeelingen 39--41. 107. 159. 160. 418. 526. 638.
Letterverplaatſing 205. 512. 629. 630.
leverantie (Baſt.) 328.
leverbaar 435.
leverei, i. *liverei* 319. 328. 633.
i. *levering* 327.
leveren 324. 325.
van 't Got. *Lewjan* 326. 529.
* *leunen*, voor *leenen* 503. 554. 555.
lewjan (Gott) 326. 529. 530.
liberare (*B-L*) i. *leveren* 324. 328.
liberata, *en* librata, i. *liverei* en *livrei* 313. 314.
liberatio, i. *levering* 312. 313. 323.
liberey (*H-D*) i. *liverei* 302.
librea (*Sp.*) i. *livrei* 301.

libria

Digitized by Google

libria (*Gr.*) i. *livrei* 311. 312.
lid, *leden* 63.
Lidwoorden 36 37. 69. 344. 420.
* *lienen*, voor *leenen* 556.
lieverij, i. minnerij 318.
heeft niet de minſte gemeenſchap met *liverei* 316--318.
liggen, *lag*, *gelegen* 368. 370. 506. 507.
aan den diſch 396
te bedde op het bedde 221.
lighaam van den menſch, een richtſnoer van juiſte maat 578. 579.
het huis der Ziele 552. 553.
lighaamloos 514.
hij *ligt* [jacet] 506. 507.
lij 124. 125
lijden, i voorbijgaan 472. 607.
Lijdende Natuur, i. de Stoffe 7.
lijfeigenen 322.
lijfreeding 323. 326. 633.
lijfwacht, met een Meerv. Ww. 451.
lijk, i. uitvaart 220. 627. 628.
lijkgenoot, *lijkſtaatſie* 220.
lijn 97.
lijvig 571.
lillen 593.
liveret, *livrei* 300--328.
liveret, inſigne 301.
allerlei zinnebeeldige Kénteke-nen 303 314.
deviſe 304. 305.
monteering 309--311.
knechtskleeding 303. 311. 314. 315 320 321.
helmteken 301. 311. 312.
heeft een' baſterduitgang 321.
liverei der Bacchanten 300
der Engelen 302. 303.
der Spartaanſche Krijgsknechten 309.
van Alexanders ſoldaaten 309. 310.
liverei, verſcheidelijk afgeleid 316--328.
van *libro* 316.
van *libero* 316
van *libr eram* 316.
van *lieverij* 316. 317.
van *leverkleur* 319 321.
van 't IJsl: *laf* 320.
van 't A-S. *læf* 320.
van 't Lat. *levis* 321.
van 't Fr-D. *lifvara* 322.
van 't A-S. *liffrea* 322.
van *lijfreeding* 323. 326.
van LEVEREN 324 326--328. 633.
livereien, zesderlei 308.
der zelver oudheid 309.
livery (*Eng.*) 301.
livrea (*Ital.*) 301.
livrée (*Fr.*) 301. 312. 313.
livrer (*Fr.*) i. *leveren* 324.
* *livrij*, voor *livrei* 316. 317. 632.
lobberen 262.
loef 125.
loeg, *gelogchen* 166. 167. 625.
loeren, *loeroogen* 76.
looper 58.
looten, *lootte*, *geloot* 63. 545.
looven, *loofde*, *gelooft* 621.
loſſen een' ſchoot 484.
lot, *loten* 63.
loveeren 124
loven, meerv. van *lof* 621.
luiſter 445.
luiſteren, i. blinken 376. 444.
luiſteren, *fluiſteren* 215.
luitpen 623.
Lukretius, *Lukretia* 501. 502.
luſten 534.

M

maagdenhart 348.
maaken 14.
maalen, *maalde*, *gemaald*, en *gemaalen* 231. 628.
maar, ſlechts 434
maaren, *meeren* 544. 545.
maat, voetmaat 625.
Maaten onzer Neerd. Vaarzen 180.
Maja, eene der Pleiades 74 519.
man 515. 516.
man, meerv. 292.
manbaar, en *mannelijk* 435.
Manſio (*Lat.*) i. *Ruſt* of *Verpoozing* 144.
Margrietelijn 13.
Maria, *Marije* 501.
marmeren, i van marmer 351.
mas, *maſſief* 106.
Matthijs-en, i. van Matthijs 348.
Meander, *en* Menander 118.
mede, overtollig 393. 562.
't *meer vermeeren* 40.
meeren 545.
Meervoudig getal, in plaats van Eenv. 234.

Digitized by Google

234. 377.
bewijst de Spelling van't Eenv. 32.
werpt somtijds den uitgang *EN* weg 292. 293.
Meerv. Nw. en Eenv. Ww. 473. 579.
Meerv. Ww. en Eenv. Nw. 451.
melkweg 22.
* *mellen*, voor *melden* 419.
men 114. met een Meerv. Wwoord 452.
* *Menlaus*, voor *Menelaus* 523.
mennen, i. leiden 110--112.
* *mennen den toom* 110. 111.
menroede 113.
menschenvleesch 348.
menschepaard 158. 624.
Merion 523.
merk neemen 227.
Meropé, eene der Pleiades 519.
merrie 271.
metaalen, i. van metaal 348. 351.
met de voet schoppen 294. 295.
met den lijke gaan 220.
met der spoed 169.
tijd 113.
mettertijd 169.
mid, i. *midden* 630.
midebbe, *midnacht*, *midlijf*, enz. 267.
midlertijd 113.
mieren 360. 361.
mij en *ons*, verwisseld 267.
mij lust 534. *walgt* 560.
mij noch leevende, Ablat. Absol. 576.
mijn 229.
mijn scherp zwaard, *mijn zoet kind*, enz. niet, *scherpe*, *zoete* 192.
mijn vader, *moeder*, enz. 420.
* *mijne leeven* 191.
mijns [niet *mijn*] *vaders huis* 287.
Mijterberg, *Mijterberggodinnen* 116. 117.
* *Mijterschaar*, *Mijtergodinnen* 622.
Min, is noit manl. schoon genomen voor *Kupido* 87--94.
minare (*Lat*.) i. *mennen* 111.
minnaar 319.
minnaarin 336.
minnerij 318.
minnesluikerij 67.
minnetonder 51.
minre, i. *mijnre*, nu *mijner* 354.
Minyas 214.
mistlen 13.
Mirmidoonen 361.
moede, en *te moede* 480.
moedereen, *moederalleen* 203. 616.
moederloos 154.
moedernaakt 202. 203.
moegezeilde doeken 290.
moestuin 393.
mommen 210. 211.
mompelen 215. 216. 412.
mompelend morren 160.
monarchin 336.
mondig 571.
mondstuk 275.
mondvol 200.
monsteren, *monteering* 309.
muur, waarom *wand* 582. 583.
Muzijk, dienstig den Poëeten 187. voegelijk gelecken by 't *Huwelijk* 474.

N

N, byvoegsel 104. 319. 586. 623.
na, en *naar* 10. 128. 243. 619.
naamelijk 357.
naameloos 7.
Naamen van maagschap 420.
Naamwoorden, een menigte bevattende [*Collectiva*] vlijen zich wel met een Meervoudig Werkw. 213. 451. 452.
naar iemand gelijken, *zweemen* 549.
naar iets gelijken 597.
Naarbootsing, van zaaken, in woorden 5. 6. 41. 160 228 229. 417. 504.
Nabatheesch geweest 8.
nacht 333. 334.
nadeezen 552.
nam (*Lat*.) van *am* (Celt.) i. *om*, 586.
Natuur 7.
Natuurkunde, den Dichteren noodig 355.
natuurelijk te dichten 468.
navel 578. 579 643.
Nederduitsche Schrijvers, onderscheiden in Ouden en Nieuwen 61. 131. 630.
nederhurken 556.
neemen goom 289. 632.
Neptunus, *Nereus weiden* 16.
nest, *nesten*, *nestelen* 373. 374. 411.
netten 40. 97.
niemand, *dan* -- 131. 132.
niemand meer dan ik 262.
niet, *dan*; *noit*, *dan* 132.

Digitized by Google

niettegenſtaande 575.
nieuw 286.
nik, *nikken* 495.
noch eens zo hoog 116.
noit 460. 461.
nokken 494.
Nominativus en *Dativus*, onderling kwaalijk verwiſſeld 235.
nooden, *noodde*, *genood* 468.
noodigde 468. 544.
't *noodlot ſpellen* 162.
Noordenwind 248.
nut, *nutteloos* 639.
nutbaar, i. *vruchtbaar*, en *eetbaar* 435. 639.
* *nuw*, i. *nieuw* 286.

O

O, bootſt een *dof* geluid naar 254.
* *o waard te prijzen* 74. 622.
o wee o wach! 381.
OE, i. *E* 252.
offer, *offeren* 449. 450.
* *offerande*, *offerhande*, i. *offer* 449.
offervinder 594. 595.
oit 460.
om, i. want 582--584.
om, i. *am* (Celt.) 585.
omdat, i. want 583. 584.
omgang der Maane 585.
ommegang, i. wandel 591.
ommekreits 471.
ommen, *ommeren*, is letterlijk 't Lat. *Ambulare* 585. 589.
omſlag, tot een *ſchip* behoorende, i. *ſcheepswand* 583.
* *om uwent wil* 354. 355.
onaangezien 575.
* *onbarmelijk* 528.
onbekeeken 228.
Onbepaalde Lidwoorden 344. 420.
onberucht 524.
onbeſcheiden 4.
d' *onbeſmette* 239.
onbeweegde oogen 402.
onder de voet 292--295.
onderdaan, *onderdaanig* 204. 627.
onderkin 175.
onderſteld [*zijnde*] 574.
onderwinden zich iets 153.
ongaalijk 535.
ongebluſchte, *ongeleſchte*, *ongeſtifte kalk* 338. 339.
ongekorven hout 374.
ongeloofbaar, *ongeloofelijk* 212.
ongemerkt doorgaan 218. 627.
ongoón 344.
onlangs 260.
Onperſoonelijke Werkwoorden 13. 15. 102. 224. 534. 560. 642.
ons, in alle Geſlachten 513.
ons en *mij* verwiſſeld 267.
ons beider 221.
ons kleine [voor *klein*] *ſtukje lands* 194.
* *ontheft*, voor *ontheven* 531.
* *onthouden van iets af* 561.
ontleeden, *ontleedde*, *ontleed* 63.
* *ontſlaan zich te vreezen* 70.
ontvangen, * *ontfangen* 204. 601.
ontvouwen, *ontvonken* 204.
ontweien 53.
onverdraaid gezigt 402.
* *onvergangbaar* 595. 596.
onvergouden, *onvergolden* 125.
onvertrokken oogen 402.
* *onverwelkbaar* 596.
* *onverzaadig* 279.
* *onweergadeloos* 535.
* *onze werk* 191.
ooge, vroul. 47.
't Oog heeft geen kennis van vaarzen 611.
oogen op iets 175.
d' *oogen uitſchreien* 408.
oogenblik 375. 377.
oogwinkel 52. 53.
oorden, i. *orden* 357.
oore, vroul. 47.
d' *ooren drinken* 't geluid 280. 632.
oorſprong der Geſlachtwapenen 306.
oorzaaken van 't weêr 14.
't *Ooſten* 8.
Ooſterling, Zonnenpaard 493.
op, voor *van* 532.
op, *open* 549. 550.
op de been 291.
hakken zitten 263.
hielen volgen 263.
hurken zitten 556. 642.
op den loop 295. 296.
op een rij 97.
op een' ſpring liggen 233. 628.
op het bedde, *te bedde* 221.
opbeuren 450.

Digitized by Google

opbrengen, i. offeren 450.
opbreeken, geen goed Rijmwoord 224.
openbaar 415. 436.
openkrabben en *opkrabben*, enz. 549. 550.
opgeſpannen boog, *zinnen* 49. 50.
opontbooden 551. 552.
optrekken, kwaad Rijmwoord 224.
Opzegkunſt 178. 187.
opzigt 135.
orde, *orden*, *oorden* 357.
Orden en Schikking der woorden 37. 38. 46 54. 82. 100. 101. 118. 120. 163. 337. 391. 392 398--401. 408. 455. 456. 542. 562. 563. 579. 580.
ordenlijk, *ordenloos* 356. 357. 634.
* *ordentelijk* 356. 357.
Oréas 42. 401.
Orfeus 115.
orgelpijpen 165. 624.
Orion 518. 520. 521.
Orithyja 330. 331.
ors, i. *ros* 485. 512.
Oſſendrijver, geſtarnte 466.
oſſenhuid 348.
Ouderdom van Homerus 276.
* *overbleeven*, voor *overgebleeven* 45.
overbrogte rouw 45. 512.
Overdragt 17. 18. 51. 112. 439. 592. 593.
Overeenkomſt van gelijke leden eener rede 109. 163. 169. 170. 456.
overgeeven, *overleveren*, i. verraaden 530.
* *overgeeven*, voor *overgegeeven* 45.
overgehaald 621.
overgekomen, en *overkomen* 45. 621.
* *overleênen*, voor *overleedenen* 230.
overſpeelig, en *overſpeelende* 571.
overwoogen, en *overgewoogen* 46 621.
outer 321.
outerplat 240 241.
* *Ovijd*, voor *Ovidius* 502.

P

P en *B*, verwiſſeld 439.
P, *B*, *F* en *V*, wiſſelletters 467. 468.
paalen 287.
paardemenſch 158. 624.
Pagaſe 510.
't Pagazeeſche boſch 510.
paleis des hemels 23.
pantoffel 538.
papilio (*Lat.*) i. *pepel*, of zomervogel 579.
párcere (*Lat.*) i. *ſpaaren* 630.
párere (*Lat.*) i. *baaren* 450.
paſſen 530. 531.
Patare 56.
peep, *gepeepen* 164 doch afgekeurd 624.
Pegazeeſche vloed 511.
peiſteren 223. 224. 628.
pen, citerpen 157.
pen en *pin* 210. 382.
Penéüs 119.
pepel 579.
Perſen 8.
perſoonelijk wapen 308.
peſt 274.
PH, i. *F*: doch kan voegelijk in vreemde Naamen behouden worden 252.
Pheſyla, eene der Hyades 521.
pielaar, i. *pijler* 321.
piepen 347.
Pierus 249.
Pieter Kraai, voor Pierre Corneille 494.
* *pijl en boogen*, voor *boog en pijlen* 377.
pijlen der Liefde 50. 51. 89.
pijlen, ſtooken noch bluſſchen geen *vuur* 51.
pijler 321.
pijpen, *peep*, *gepeepen* 164. doch beter, *pypte*, *gepijpt* 624.
pijpenſtellers 165. 624.
plaats en tijd beſcheiden 2. 3. 619.
plat 241.
Pleiades, het *Zevengeſtarnte* 8. 74. 518--521.
pleiſteren, i. *peiſteren* 224.
Pleonasmus 436. 467.
ploegen de zee 17.
plonderen van-- 528. 529.
Polydémon 241. 249.
Polyxo, eene der Hyades 521.
pond, meerv. 292.
poogen 559.
popelboom, *popelen* 468.
porcus (*Lat.*) i. *verken* 467.
poſito genomen 574.
praalen 121.
praaten, *praatelen* 412. 417.
pracchen 256. 257. 629. 630.
pracht 121. 629.
prat 268. 269. 437. 439. 631.
preutſch, i. *breedſch* 437--439. 639.
proeſten 417.
proeven 476. 477.

pro-

Digitized by Google

pronuba 281.
punt, *punte* 239.
purper, purpura 367.
purperen, i. van purper 352. 367.
purperen krijgskleeding 310.
purpere verwe 367. 635.

Q

quel tems fait-il? 14.
queri (*Lat.*) i. *kweelen* 405.
Quintijl, Quintilius 503.
quiteeren, i. *kwijten* 449.

R

R en *L*, wisselletters 412.
R in *N* veranderd 68. 69.
raad leeven 532.
raadzalig 274.
raagen, *raagde*, *geraagd* 63.
raazerij, *raazerny* 103. 104. 319. 597.
rag 63.
rampzalig 274.
rechterin 336.
* *redden* in *ellende*, voor *uit* 84. 85. 532.
rede en *reden* 498.
redenen, *redeneeren* 321. 499.
Rederijkers, hun pracht en luister 130. 131. — Rijmwetten 551.
reede, i. *gereed* 249.
regel, i. *rij* 97.
Regelen der *Grammatica* somtijds, met kunst, verwaarloosd 48. 49.
Regelen der Konst, waarin gelijk aan die van den Staat 151.
regenboog 95.
regenen 13--15.
Regenstarren 518.
reien, i. dansen 412. 638.
reieren, i. beeven 412.
Reintje reinardye 171.
* *reisbaar*, voor *reizende* 595.
rekken, loopen 263.
Retranslitio 434. 639.
reukeloos, i. *zonder reuk*: misbruikt voor *roekeloos* 481.
ridder 275.
rietboord 227. 628.
rij 97.
rijden en *rijten* 33.
rijden te schepe 631.
RIJM, bestaat niet in *schrift*, maar in *klank* 603.
Afgebrooken Rijm 415. 416.
Gelijkluidend Rijm 103. 597--606.
Hard Rijm 224. 279.
Ingetrokken R. 78. 79. 603.
Midden rijm (*Versus Leonini*) 300. 632.
Rijmmagazijn 75.
Staand en Sleepend R. in het zelfde woord, terstond na malkanderen 212.
Staartrijm 225-227. 628.
Stopwoorden om 't Rijm 75. 218. 261. 447. 448. 537.
Te schielijk herhaald 551.
Tusschenrijm 114. 115. 478. 640.
van den, op *landen* enz. 244--246. 629.
um, op *om* 610.
zonder Rijm 599.
zij natuurelijk, niet gezocht noch gedwongen 551.
rijzen iets 471. 640.
ritsaard, *ritsige aard* 592.
de *roede wanken* 238.
roekeloos, i. achteloos 481.
roep 135.
roggenbrood 348.
rollende zee 197.
rommelende donder 504.
rondigheid 22.
ros, i. *ors* 512.
ruchtbaar 435.
rug 196. 197.
* *rukkeloos*, voor *roekeloos* 106. 481. 640.
Rust van 't Vaars 177. 178. 181. 182. 523.
is *Verpoozing*, niet *Snede* 142.
nochtans naauwer bepaald dan *Verpoozing* 144. 145. 176.
valt alleen in, na een woord van nadruk 186.
is geen volstrekt noodzaakelijke eigenschap onzer Vaarzen 179. 610.

S

S, te dikwils herhaald, klinkt onaangenaam 160.
's, voor *is* 491.
schaamen zich 260. 538.
schaamteloos 7.
schaapenvacht 332.

Digitized by Google

ſchaaven 254.
* *ſchandaal* 172.
ſcheepen, *ſcheepte*, *geſcheept* 63.
ſchel en *ſchil* 210.
* *ſchelldde*, voor *ſchold* 626.
ſchemeren, *ſchemelen* 412.
ſchenden, *ſchendde*, *geſchend* 70. 71. 622.
ſchendig, *ſchenden*, van *ſchand* 643.
ſchenkerin 336.
ſchennis 135. 319.
ſchep, i. *ſchip* 63.
ſchepſelingen 457.
ſchetterende donder 504.
ſcheuren, *ſcheuring* 362. 363.
ſcheutig, en *ſchietende* 571.
Schikgodinnen 163.
ſchil 210.
ſchip, *ſchepen* 63.
ſchipgewand 583.
ſchitteren 375. 412.
als blik 376.
ſchoen, voetwant 583.
ſchoenzool 538.
ſchoffelen 411.
* *ſchond*, *geſchonden* 70.
ſchoof 119.
ſchooien 331.
* *ſchoonigheid* 22.
ſchoonſtaan 528.
ſchoot 484.
ſchooven het graan 374.
ſchors, i. lighaam 397. 637.
ſchoud, i. *ſchuld* 125.
ſchreien, i. ſchreeuwen 58.
i. traanen ſtorten 157.
ſchreien zich blind 408.
zijn bloed, *hart*, *oogen*, *uit* 408. 409.
ſchuifelen 347. 411.
ſchurfdigheid 22.
Serpent, *Serpentdraager*, geſtarnte 195. 196.
Sibylle, i. Waarzegſter 541.
ſimpel 500. 585.
ſingenet 443.
ſiſſen 329. 417. 504.
ſlaagen, *ſlaagde*, *geſlaagd* 66.
ſlaan, *ſloeg*, *geſlagen* 66
ſlaan van *donder*, en *blikſem* 173.
ſlaapende, en *ſlaaperig* 571.
ſlaaper 458.
ſlaave, vroul. 372. 568. 636.
ſlaaven 104. 396. 637.
ſlaaverij, *ſlaavernij* 103. 104.
ſlag, *ſlagen* 66.
Slangen, onder de Starren, zijn drie 114. 194. 195.
ſlechte zaaken, beter ſtilzwijgende bedoeld, dan uitgedrukt 38.
* *ſlechts maar* 434.
ſlet, *ſleter*, *ſletvink* 365. 366. 635.
ſlijten 340.
ſliſſer 339. 340.
ſluiken 66. 67.
ſmaad, *ſmaaden*, *ſmaadelen*, *ſmaalen*, 539.
ſmal, *ſmalle* 539.
ſmed, i. *ſmid* 63.
ſmeeden, *ſmeedde*, *geſmeed* 63.
ſmelten, *ſmilten* 209. 210.
ſnaar, i. ſchoondochter 267.
Snede: zie *Snijding*
ſneeven, *ſneevelen* 503.
ſneeuwen 13.
ſnel als een blikſem 375. 636.
* *ſneuvelen*, i. *ſneevelen* 503.
Snijding, is *Cæſura* 141. geheel wat anders dan *Ruſt* 141. 610. onderſcheid tuſſchen *Snede* en *Ruſt* 142. 176.
wat in Latijnſche vaarzen 143. 144. wat in Duitſchen 146--152. haare uitwerkingen en noodzaakelijkheid 145. 148--152. 176. ſomtijds met konſt verwaarloosd 150. Middelen, om 't gebrek der *Snede* te vervullen 151.
ſnikken 495.
ſnippelen, *ſnipperen* 412.
ſnood, i. verachtelijk, arm 527.
ſnorren 249.
ſoezen 417.
ſold, *ſoud*, *ſoudije* 125. 489.
Soldaan, *Soudaan*: *ſoldeeren*, *ſoudeeren*: *ſoldaat*, *ſoudaat*, *ſoudenier*, enz 125. 448 449.
ſolum (*Lat.*) i. *grond*, van *ſolea*, zool 538. 589.
Spanje, i. 't Weſten 221.
ſpannen den boog 49.
* *ſpanſeeren*, *ſpaceeren* 155. 623.
ſpatten 38.
ſpeculari (*Lat*) i. *ſpiegelen* 77. 590.
ſpeelen, *ſpeelde*, *geſpeeld* 63.
i. flikkeren 352.
i. beweegen 353.
ſpeeler 413. 458.

ſpeel-

Digitized by Google

Speeknoot 281. 283.
Speeten, *Speette*, *geſpeet*, i. aan 't ſpit ſteeken 65. 66. 197.
Spel, *Spelen* 63.
Spel der oogen 352. 353.
Spelkunde, hangt niet af van de *Uitſpraake* 33. maar van de *Afleidinge* 205.
Spellen 56. 161. 162.
Spet, i. *Spit* 63. 65. 198.
* *Speulen*, i. *Speelen* 503.
Spiegel 77.
Spiegelaar 458.
Spiegelen 590.
Spiets 65 621.
Spiets en zwaard 522.
Spijs 164.
Spyt 65.
Spyzen 419. 638.
Spit, *Spits*, *Spyten* 65. 621.
Spit, *Speten* 63.
Spits, pijl 522.
Spitten, en *Speeten* 65. 66. 197.
Spongie, *Spons* 38 39.
Spraakeloos 7.
Spreiden 285.
Sprengkelen 411.
Spring, *Sprong* 231--233. 628.
Staalen, i. van ſtaal 349.
Staande 575.
Staaren, *Starren*, *Staaroogen*, *Steroogen* 277. 402. 403.
Stam, i. geſlacht 101. 102.
Stamelen, *Stameren* 411. 412.
Starren, zijn goden 9.
Starren in de Starren 403.
* *Steeken de walg* 560.
Steen 48. 49.
Steenen, i. van ſteen 348. 351.
't *Steenen der ſteenen* 418. 638.
* *Steigeren iemand* 640.
Stellen de pijpen 165. 624. 625.
zich gelaaten 445.
* *Sterfbaar* 596.
Steropé, eene der Pleiades 519. genomen voor de geheele Zevenſtar 521.
Sterren, *Sterrende oogen*, *Sterrig* 277. 402. 403.
Sterven 454. 517. 528. 552.
Sterver 458. 640.
Stier, geſtarnte 520.
* *Stierenvacht* 332. 333.
Stierf, voor *Storf* 243.
Stijfhooſdig 277.
Stijfſel 412.
Stilligheid 22.
Stipulari (*Lat.*) i. *ſtippelen* 590.
Stoffe, de Lijdende Natuur 7.
Stotteren 412.
Strandſibil, Strandwaarzegſter 541.
Strijden, *Streed*, *geſtreeden* 543.
Strijderin 336.
Stroomgodinnen 209.
Stroopen 53.
Strot, *Strote*, *Stroot* 397.
Stuurboord 485.
Suizen en bruizen 417.
Sultan 125.
Sultane 372.
Suus (*Lat.*) by ons *zijn*, en *haar*, en *hun* 89. 431.

T

T, haare ſcherpheid 33.
T, overtollig ingelaſcht 354--357. 625.
T, *D* en *DT* 31--36.
Taalverwarring, ingeſloopen ten tijde der Spaanſche beroerten 130.
tafel van Tantalus 448.
tafelen 499.
Taygete, eene der Pleiades 519. genomen voor de geheele Zevenſtar 521.
takel, *takelen* 485. 486.
tanden 42.
* *tander*, voor *teder* 442.
* *tanger*, voor *teder* 441. 442.
tanger, i. kloek en friſch; *ook* ſcherp en bijtende 442.
taratantara 498.
tas, *taſſen* 241--243.
te, voor den *Infinitivus Obliquus* 558.
te, uitgelaaten 109. 238. 239.
te bedde 221.
te koets, *te wagen* 110.
te moede 479. 480.
teder 442.
teelte, *teelzalig* 274.
teen, i. twijg 237.
teenen 155.
tegenwind 526. 527.

Digitized by Google

teil 256.
teken des Konings, *teken van Jupiter* 301.
Teken van Affnijdinge 446.
Tekenen der Zinſnijdinge 108. 119. 257. 336. enz.
Telkonſt, haar gebruik in het ſchikken der woorden 82. 83.
temmen, van *tam* 643.
ten, manl. en onz. 273.
ten, i. tot een 455.
ten bruidegom, *ten ſcheidsman*, *ten vader*, enz. 455.
ten dienſt ſtaan 39.
drempel op 100.
heuvel op 567.
kruiſſe vorderen 619.
ſtrote uit 397.
* *ten wederzÿde* 273.
* *tender*, * *tenger*, voor *teder* 441. 442.
ter, vroul. 273. 455. 640.
ter ſtraffe vorderen 25. 26.
tÿd 113.
wederzÿde 273.
zielen vaaren 527. 528.
terden, i. *treeden* 629.
terwenmeel 348.
terwÿl 10.
TH, by Vondel altijd *T*; doch kan voegelijk in EigenNaamen behouden worden 252.
than (*Eng.*) i. *dan* 132.
Thetis weide 16. 17.
tÿd 100 198. vroul 113.
tÿd en plaats beſcheiden 2. 3. 619.
tikken, *tikkelen* 411.
tinnen, i. van tin 348.
tirannin 336.
toe, en *aan*, verwiſſeld 546. 576.
toe, *tou*, *touwe* 637.
toef doen 383.
toegeſtaan [*zÿnde*] 575.
toejuichen, *toeknikken*, enz. 546.
toeven iemand 383--385. 636. 637.
tokken, *tokkelen* 411.
tonder 51. 52.
Tongſlag der Ouden, was zachter dan de onze 47.
* den *toom mennen* 110--112.
Toonen der Vaarzen, te ſchikken naar de verhevenheid der zaaken 29. 149. 150. altijd wel in acht te neemen 147. klimmende toonen 19. 152. gelijke toonen, meermaalen herhaald 151. 152.
toonſel, i. ſtaal, of monſter 309. 413.
tors, *torſſen* 512. 631.
toverij, *tovernij* 104. 318. 319.
toverin 336.
touw en takel 485.
touwen, i. mishandelen 125--127.
traanen 240.
trachten 559.
trad, *getreeden* 202.
trant, *trant van 't vaars* 411.
Trant der Vaarzen 175--178. te ſchikken naar de zaaken 149. 150. heeft zekere regelen 186. 187. de Twee voornaamſte Tranten 180. 181. 625. gebrekkige Trant 183.
trantſelen, *drentelen* 411.
trappen, *trappelen* 410. 411. 373.
tred, *treden* 63.
* *treedde*, voor *trad* 202.
treffen, *trof*, *getroffen* 407.
treeden, *trad*, *getreeden* 63. 202. 544.
treilen, i. ſleepen 486. 490.
triomfeeren 607. 608.
trippen, *trippelen* 411.
trits 454.
trommel 254.
trommelen 412.
tromp 321. 498. 499.
trompen, *trompetten* 321. 497. 498.
tros, i. *tors* 512.
trouwant 583. 588.
trouwen, i. trouw zweeren 475. 476.
de goede zaak 475.
een' laſt 363.
iemands hand 228. 337.
trouwgodin, *trouwring* 284.
tuin 42. 394. 395. 620.
tuinmoes, i. *warmoes* 395.
tuſſchenwerpſel 412.
twee bijzondere Naamvallen konnen niet beſtaan in één woord 389.
twee woorden van gelijken klank 417.
twee Eerſte beginſelen, volgens de Stoïci 7.
Tweede Perſoon van het *Imperf.* Meerv. 207. 208. 626.
Tweede Perſoon voor den Derden 540.
twijffelaar 458.
twiſtig, en *twiſtende* 571.

Digitized by Google

U

U en *L*, verwiſſeld 125. 448.
UA, Fr. Duitſch, by ons OE 482.
UE, voor *EU* 437.
uit 113. 622.
uit, *uiten* 585.
uit het ſtof 537.
uit wandelen gaan, *vaaren*, *rijden* 590.
uiten, *uiteren* 585. 589
UITGANG, in *aar* 321. 458.
in *aard* 592.
achtig 270.
baar 435. 436. 595. 596.
d 31--36.
dij, baſterd 321.
dom 417. 418
dt 31--36.
é, in Griekſche Naamen 272.
eeren, baſt. 188. 321. 497. 641.
ei, baſt. 318. 321. 327.
elen 410. 413. 590.
en 10. 292. 293. 348. 367. 368. 446.
er, Nominativus 413. 458.
er, Genitivus 354.
eren 412. 413.
et, tweede perſoon van het *Imperf.* Meerv. 207 208.
ét, baſt. 321.
ésten, baſt. 497.
heid 22. 35.
ia, in Vrouwennaamen 501.
ie 271.
ieven 344.
ig 22. 118. 571.
ij, altijd lang 104. 318. 319. 321.
ije, 501.
in 336. 568.
ing, is kort 319.
is, is kort 319
ius 501. 502.
ke, *ken* 12. 13.
kin, *kijn* 12.
lijn 13.
loos 6. 7. 269. 639
nij 104. 319.
ooven 344.
rei, baſt. 318. 321. 327.
rij 318. 319.
ſaam, of *zaam* 596. 623. 624.
ſchap 140
ſel 412. 413.
ſem 375.
t 31--36.
tje, *tjen* 13.
uiven 344.
ulare (*Lat.*) 589. 590.
der Rijmwoorden 603.
uitgeboold 62. 63. 545. 546. 621.
* *uitbollen*, voor *uitboolen* 62.
Uitlaating 74. 75. 387--392. 513. &c.
Uitrekking der woorden 22. 216. 247. 511.
uitſpannen 50.
Uitſpraak, is geen richtſnoer der Spellinge 33. 71.
zich zelve zeer ongelijk 33. 36.
uitſpouwen den kus 463.
uitſtellen 137. 138.
d' *uitvaart bijwoonen* 220.
Uitwerkingen van 't weêr 14.
uitwiſſchen uit --- 532. 562.
uur, vroul. 47.
uur, *dag*, *week*, *maand*, *jaar*, *eeuw* 100. 101. 622.
uw vader, *moeder*, enz. 420.
* *uw beerlijke bedrijf*, *uw ſuffende gemoed* 192. 193
* *uwe bijwijf* 191.

V

V en *W*, verwiſſeld 582.
V, *F*, *B* en *P*, wiſſelletters 467. 468.
vaag 209.
vaandel, i. *vendel* 582.
vaard der zee, *vaaren* 595.
vaardzalig 631.
vaaren, i. reizen, trekken van de eene plaats naar de andere 273. 631.
vaaren door gevaaren 40. 620.
in iemands zog 457.
op wagens 273.
ten hemel 274.
uit wandelen 590.
vaarende have 274.
Vaarzen, volgen de natuur en eigenſchap van ieder taal 188. huppelende en ſprin-

Digitized by Google

gende 141. Engelſche 143. Franſche 142. Italiaanſche 142. 143. Latijnſche 143. 144.
vaaten, vaatte, gevaat 63. 64. 621.
vacht 332. 333. 633.
vaderin 336.
vagabond 331. 332.
vallen 503. 504.
van, beheerſcht altijd den zesden Naamval 169.
vandaan 68.
vandaar, vanhier, vanwaar 69.
van kwaad tot erger 36.
van mijn dagen, leven 564.
van wege 123.
vat, vaten 63. 64. 66. 621.
vatten, vatte, gevat 63. 64.
vederjagt 496.
veel moeten op zijn' aang hebben 164.
veelvoetviſch 229.
veilig van — en *voor* -- 19.
vel en *leder* 126.
veld der eer 17.
veldgeſchrei 58.
vendel, vaandel, i. *wendel* 582.
ver en *voor* verwiſſeld 211. 608.
veranderen 435.
veranderende wangen 234.
verbaſterd 321.
* *verbeelden zich in* 544.
verbergen, verborg, verborgen 335.
verblijden, verblijdde, verblijd 543.
verbondeling, i. verwant 583.
verdrieten 102. 224.
verdrijven van -- 532.
verbizen, i. verſchrikken 353.
vergaderen 285. 286. 534.
* *vergangbaar* 596.
vergelden, vergold, vergolden 280.
verglaazen, verglaasde, verglaasd 62.
vergooden, vergoodde, vergood 63.
vergooding, * *vergoedendom* 417. 418.
vergulden, van de zon 492. 493.
* *vergulden*, voor *verguld* 368.
verheffen, verhief, verheven 531.
verhoeden 213.
verhuizen, i. ſterven 552.
verkeeren 435. *met iemand* 591.
verken 467.
* *verkerfde*, voor *verkerf* 374.
Verkorting der woorden 271. 308.
* *verkwikbaar* 596.
verleeden jaar, tijd 472. 608.
verleiderin 336.
vermaaren 386.
vermom, i. *voor mom* 211.
Verpoozing, is *Ruſt*: doch in ruimer betekenis 144. 145. en valt voegelijk tuſſchen de vijfde en zesde, geenszins tuſſchen de zevende en achtſte greep van het vaars 612.
verres (*Lat.*) i. *beer* 467.
verſchaffen 529. 530.
verſcheiden, i. ſterven 454.
verſchooien 331.
verſchuiven 138.
verſleeten boelen 366. 635.
* *verſlinbaar*, voor *verſlindende* 596.
verſtaan 153.
vertreeden, wandelen 590.
vertrekken, uitſtellen 137.
vervaaren, i. *ervaaren* 541. 542.
verwaanen 271. 386. 631.
verwandelen 580. 581. 591.
verwant, i. verbondeling 583. 586.
verwanten van God, of *wandelaars met God* 591.
verwaten 483.
verwelkbaar, verwelken 596.
verwerven 55.
Verwiſſeling van Geſlachte, in de Betrekkl. Naam- en Voornaam-woorden 93--96. in enkele en ſaamengeſtelde woorden 47. 624. in 't woord *Steen* 48. 49.
verwoeden 386. 637.
* *verzaadig* 279.
verzilverd 368.
verzoenen 464.
veſten, van *vaſt* 643.
veur, i. *voor* 119.
Vierblaazer, Zonnenpaard 493.
vieren den ſchoot 484.
vijanden, kwaad Rijmwoord 225.
vijfelter, vijfwouter 579.
vinden 595.
vingerling, vingerlijn 443.
de *vinnen opſteeken* 248.
Virgijl, Virgilius 502.
viſſchen, vliegen, jaagen 497. 630.

Digitized by Google

VL, in 't begin der woorden herhaald 160.
vledermuizen 214. 230.
vliegen en jaagen 496. 630. 641.
vliegende letter 603.
vlieger 372. 373. 458.
vliegers en jaagers 496.
vlieten, *vloot*, *gevlooten* 383.
vloekverwanten 583.
* *vlooden*, voor *vlooten* 158. 383.
vlugt en jagt 496.
Vocativus 74. 501. 513.
* *voebaar*, voor *voedsaam* 596.
Voerman des Beerenwagens 465.
voet, meerv. 293.
voetwant 583.
vogelen, i. vliegen 497.
vogels en *vogelen* 572.
volgen iemand in 't zog 457. 458.
op de hielen 263.
volk, met een Meerv. Ww. 451.
volk werven 55.
volle vreede 172.
't *vonnis vinden* 594.
* *voor de wind*, * een *voor de wind*, * een *voor de windje* 525.
voor mem gaan 211.
voor stroom, *voor wind* 525.
voor zijn leeven 564.
Voorbeeld van Taalverbastering 442.
* *voorjaagen* 482. 640.
voorlang 260.
voorleeden, i. *verleeden* 608.
Voornaamwoorden, waarom zo genoemd 422. zijn vijfderlei 423. noemen, wel en onderscheidelijk gebruikt, alle dubbelzinnigheid weg 89. 93. 95. 421. --434. volgen voegelijker 't Geslacht van den persoon, dan van des zelfs naam 89. 96. 229. bewijzen 't oude gebruik van den *Ablat. Absol.* 576.
Voornaamwoord, tweemaal uitgedrukt 399. overtollig 468. 469.
Voorvoegsels 412. de *scheidbaaren* lang, de *onscheidbaaren* kort 67. 189. 611.
BE, verandert de *Onzijdige* Werkwoorden in *Bedrijvende* [*Neutra in Activa*] 371.
BE, en *GE*, verliesen somtijds de *E* 251. 320.
GE, in den Verl. Tijd somtijds *het* uitgelaaten 348. somtijds *k'daalijk* 45. 46. *altijd* in die *W* woorden, die een ander onscheidbaar Voorvoegsel aan 't hoofd hebben 189.
GE, in een zuiver Duitsch woord noit lang 189. 497. behoorde ook noit in 't vaars lang te zijn 176. 188. lang zijnde, hoe en waar te plaatsen 176. 177.
VER, begint geen woord, dat eindigt in *DOM* 417.
een *voorwind* 525. 527.
Voorzetsel 412. herhaald 532. 562. overtollig 544. 561. 562. uitgelaaten 400. 401. 542. verwisseld 19. zonder Naam- of Voornaam-woord 392. 393.
vorderen iemand 25. 26. 619.
vorst, i. *vrost* 512.
vraagde, van 't aloude *frageta* 509.
vraagen, *vraagde*, *gevraagd* 264--266.
vraatig, en *vreetende* 571.
* *vree*, *gevreeden*, voor *vrijde*, *gevrijd* 215. 627.
vriendin 269.
vriezen 13--15.
i. *bevriezen* 16.
vrijden, *vrijdde*, *gevrijd* 543.
vrijen, *vrijde*, *gevrijd* 215. 627.
vroedgodin, *vroedvrouw* 466. 467.
* *vroeg*, voor *vaagde* 168.
vrouw 515.
vrouwen, *vrouweeren* 641.
vrouwmensch 158. 624.
vruchtbaar 435.
vruchten, i. vreezen 511.
vuistvol 200.
vuur flissen 339. 340.

W

W, veranderd in *V* 582.
waagen 't lijf op een wagen 620.
waaien, *waaide*, *gewaaid* 517. 642.
waan, i. vanwaar 68.
waar, met een Voorzetsel achter zich 469.
waar, en *waarachtig* 270.
waarande 394.
waard, en *waardig* 76. 566.
waarde, * *waardij* 321.

Digitized by Google

Daarber 68.
* *Daarſchijnbaar* 596.
* *Daarvandaan* 68. 69.
Dach! 381.
Wagen, geſtarnte 9. 518. 521.
Wagenaar 465.
Wagensvol 200. 201.
Dalgen 559--562.
Dand, *Dant*, betekent alles wat iets omringt 582--585. vooral 583.
Dandel, en *Dandeling* 591.
Dandelen 411. 581. 584. 585. 590. 591.
Danderen, *Dandelen* 412.
Danken 238.
Danneer bij, uitgelaaten in Gelijkeniſſen 58. 168. 169. 237.
Wapens van bijzondere Geſlachten 306. -- Perſoonen 306. 307.
Dapenſmid Vulkaan 221.
Darmoes, i. tuinmoes, dat achter *Deeren* en *tuinen* bewaard wordt 393--395.
Darmoestuin 393. 637.
Daſſchen, *Dieſch*, *gedaſſchen* 477.
Daſſen, *Dies*, *gedaſſen* 201.
* *Dat Deder maakt het?* 14.
Daterberg 593.
blaauw 18.
beeren 96.
profeetin 541.
ſlang 114. 194.
ſpoor 371. 372. 458.
ſtarren 521.
tuin 41. 42. 620.
veld 42.
Dateren, i. drenken 638.
't Deder 13--15.
Wederkeerende Voornaamwoorden 422 --434. 639. vanwaar zo genoemd 422--424. in 't Latijn ſomtijds met de andere *Betrekkelijken* verward 428. 429. 433.
Dederſtreeven iets tegen 562.
Dederzegde 510
Dedevinde, *Dedervind* 253.
Deegen, *Doeg*, *gedoogen* 121. 123.
Deer, heining of ſchutting 394. 395.
Dees, vroul. 636.
Deezen 207.
Deezenlijk 357.
* *Degeloos*, voor *Digteloos* 6.
Degſterven 550. 551. 642.
Degzondigen 642.
Deiden van Neptunus 16. 17. der Zonnepaarden 213.
Dekleeven 443. 444.
Delle 408. i. bronwater 626.
Denden, *Dendelen*, *Dendel* 582.
Denden, van *Dand* 643.
Dentelen, * *Dendtelen* 412. 582.
Depelſtaarten 547.
Derd, *geworden* 80.
Werkende Natuur, i. God 7.
Werkwoorden, gemaakt van Naamw. altijd gelijkvloeiend 63. 123. 543. 621. 622. 624.
een menigvuldig of herhaald werk aanduidende [*Frequentativa*, of *Iterativa*] 410--413. 582.
Derreld, met een Meerv. Ww. 451.
's Derrelds krijt 470. *navel* 578.
Derven 54. 55.
't Weſten 221.
Weſtenwind 443. 444.
Dichelaar 161.
Dichelaarin 336.
Dichelen, i. *wikkelen* 161. 373. 411.
Wie, *dan* -- 132.
Wieg, vaderland 371.
Wiel, *wieling* 407. 408.
* *Wien*, voor *wier* 159.
* *Wiens*, voor *wier* 159.
* *Wiens lagchende geluk*, *wiens lange lijf*, enz. voor *lagchend*, *lang* 193.
Wier, de Tweede en Derde Naamval van *wie*, vroul. 159.
Wierd, en *werd* 80. 81.
* *Wierd*, voor *werd* 243.
Wies 201.
Wieſch 478.
Wiewouwen 579.
Wigteloos 6. 7.
Wijden, en *Wijten* 33.
Wijdſch 438.
Wijf 89.
Wijg, i. ſtrijd; *Wijgant* 608. 609.
* *Wijten dank*, voor *weeten dank* 219.
Wijwouwen 579.
Wikkelaar, *Wichelaar* 161.
Wikkelen 411.
Wikken 161. 373. 411.

hij wil en *wilt* 619.
willen 559.
willig, en *willende* 571.
wind 582.
de *wind waait* 16.
wind van voren 526.
winden, *windelen* 411. 582.
Winderigheid 22. 89.
winkbraauwen, kwaad Rijmwoord 224.
winkel 52. 53.
winkelhaak, *winkelmaad* 53.
winterſtarren 521.
wip, *wippen* 371.
wipſtaarten 547.
Wiskunſt, haar gebruik omtrent het vormen der Denkbeelden 78. 82. 83.
wit der oogen, *der tanden*, *laaten zien* 375. 636.
witheid, en *wittigheid* 21. 22.
woeg, *gewoogen* 121. 123.
* *woei*, voor *waaide* 517.
wonderbaar 435.
Woorden, van onderlinge overeenkomſt in klank of letteren, doorgaands vermengd 20. 21.
Woordſchikking: *zie* Orden der woorden.
worden 209. 436.
worden, *werd*, *geworden* 80.
wortel 436.
WR, heeft een *wrang* geluid 526.
wraakluſt 529
wrange wraak, *wreede wrok* 526.
wrijten en wroeten 526.
wroegen en wrijten 160.

Y

Zie, wegens deeze Letter, ons Bericht, geſteld voor deezen Bladwijzer.

Z

Zaakelijk deel des woords wijſt des zelfs oorſprong en eige betekenis aan 592.
Zaakl. Letters, in de Afleidinge, niet licht te veranderen 77. 322.
zaakken iets 471. 640.
zakvol 200.
zalig 274. 275.
zee 16-18. 44
van water, *van traanen*, enz. 43. 44.
* *wel bloed*, voor *van bloed* 44.
vader aller meeren 96.
grondeloos 488.
groen 16. 18.
zeeſibil 541.
ſpoor 372. 635.
zegde, *gezegd* 510.
zegeboog 251.
zegel, *zegelring* 443.
Zegelijn 13.
zeggelen 412.
zeggen, *zeide*; *gezeid* 510.
zeil, waarom *wand* 583.
zeil en treil 489. 490.
zeilſtarren 518.
zelfmaakte, *zelfgemaakte* 348.
zelf, *de zelve*, *de zelfde* 424.
zelfs, meerv. van *zelf* 580.
zelfverzinde dienſt 348.
zelfwaſſen 348.
* *zellève* 511.
Zephyrus, i. *leevewakker* 444.
Zevenſtar, naam, bijzonder eigen aan de Pleiades 8. 9. 74. 818. 819. 821.
zich 276. 422--424. 432. 639.
zich breed uitſtryken 438.
gebaaren 291. 437.
gedraagen 437. 591.
gelaaten 445.
iets eigenen 461.
onderwinden 153.
kwijten 449.
ſchaamen 538.
verbeelden 544.
* *verkeeren* 434. 435.
zieden der zee 488.
ziek 480.
ziel woont in 't lighaam 552.
zielloos, * *zieloos* 269-539.
zielverhuizing 552. 553.
zigtbaar 435.
zijgen 480.
zijn, Wederkeerend Vnwoord 422--434.
zijn en *haar*, wel onderſcheiden, met betrekking op 't Geſlachte des *Perſoons*, geeven veel klaarheid 89. 93. 95.
zijn, dubbelzinnig 89--91. 426. 427.
zijn en *des zelfs*, hoe te onderſcheiden 422. 424. &c.
zijn, voor *des zelfs*, wanneer goed 430. 431.
* *zijn*, voor *zijns* 287.
* *zijn wreede geweld*; *zijn rijzende geluk*

Digitized by Google

192--194.
zijn heiligheid 344. 345.
zijn hoogheid, zijn majesteit, enz. 96.
zijn vader, moeder, enz. 420.
zijns zelfs 287.
zilveren, i. van zilver 348. 351.
zilvertij 400.
zingen en klingen 417.
zinken iets 471. 640.
zinnebeeld 305.
zinspreuk 308.
zitten aan den disch 273. 396
iemand in 't waarwater 457.
op de hakken 263.
op de hurken 556. 557. 642.
zo als oit, als noit 460.
zo groot, als -- niet, *dan* 606. 607.
zoeken 559.
* *zoeken te poogen* 457.
zoen, i. kus des vredes 463.
zoenen, zoen 463. 464.
zoet op moorden 529.
zoeter boven honig 337.
zoezen 417.
zog, melk 65. 66.
water 372. 457.
zommigen 36. 37.
zomervogel 579.
Zon, noit Manlijk, hoewel genomen voor *Febus*, voor den *Vader* van Faëton, van Circe, &c. 87--95.
Zon, gaat overal op en onder 223.
zonder buil of blutse 561.
Zonnebloem, niet de *Minnaar*, maar de *Minnaares* van *de Zon* 94.
Zonnepaarden 493.
zoogen, zoogde, gezoogd 66. 419. 420. 638.
zool 359. 360. 537. 538.
zoolriem 538.
Zoijl, Zoilus 502.
zuigen, zoog, gezogen 65. 66. 419. 420.
Zuidenwind 8.
zulks dat 541.
* *zwaanevacht* 633.
zwaard van rouw 260.
zwam 39. 52.
zwanger van -- en, *uit* of *bij* 102.
zweem, gezweemen 543
zweemen iemand, naar iemand 549.
zweeming 139.
zweep 254
zweeten van boomen 239. 240.
* *zwerfde*, voor *zworf* 234.
zwerven, zworf, gezworven 234.
* *Zwijger*, voor Tacitus 494.
* *zwymde*, voor *zweem* 542.
zwijmen, zweem, gezweemen 543.
zwijmen, zweemen 548. 549.
zwijn 467.
zwindelen 409. 411. 582.

TWEEDE
BLADWIJZER,
der aangetoogen Schrijveren.

A

Abba (Bartholomeus) 250.
Academie Françoise 313. 314. 324. 428.
Amsworth (Henricus) 488. 521.
Alciatus (Andreas) 387. 468.
Aldegonde (Heer van St.) 3. 21. 22. 39. 42. 74. 80. 117. 122. 137. 140. 165. 170. 171. 201. 202. 242. 247. 288. 292. 293. 325. 343. 349. 350. 353. 440. 448. 473. 478. 503 507. 508. 534. 549. 558. 559. 561. 562. 640.
Alethophilus (Severus) 518. 547. 615.
Alexander ab Alexandro 311.

Digitized by Google

Alkemade (Kornelis van) 132. 366. 496. 635.
Anacreon 9.
Angelkot (Herman) 41. 60. 199. 613. 614. 615.
Angelkot (Harmanus) 495.
Anguillara (*Gio. Andrea dell'*) 5. 6.
Anonymus Batavus: *zie*, Verwer (Adriaan)
Anslo (Reinier) 3. 39 73. 153. 190. 213. 224. 238. 239. 248. 268. 302. 352. 384. 453. 462. 516. 529. 596. 602.
Antonides vander Goes (Johannes) 1. 2. 17. 18. 22. 23. 40. 43. 44. 60. 62. 67. 68. 71. 73. 76. 85. 91. 94. 96. 115. 116. 118. 124. 125. 138. 148. 155. 172. 175. 181. 184. 186. 188. 193. 195. 210. 224 226. 248. 250. 254. 268. 269. 272. 274. 280. 282. 291. 298. 300. 302. 311. 327. 329. 330. 336. 350. 373. 374. 400. 402 406. 437. 444. 454. 457. 465. 466. 479. 481. 484. 487. 489. 492. 493. 504. 518. 522. 525. 529. 540. 541. 545. 547. 578. 595. 599. 602. 617.
Apulejus 7.
Arends (Thomas) 72. 138. 298. 340. 529. 543.
Arfeville (*Heer van*) 8.
Arioſto (*Ludovico*) 306.
Ariſtoteles 29. 356.
Arkel (Kornelis van) 350.
Arp (Joan van) 3. 477. 488. 546. 627. 630.
Aſſelijn (Thomas) 525. 635. 640.
Avienus (*Feſtus*) 519.

B

Baardt (Petrus) 19. 343. 353. 491. 505.
Badius Aſcenſius (*Jodocus*) 394.
Baerle (Casper van) 552 577.
Bake (Laurens) 35. 72. 121. 193. 265. 340. 478 511. 522.
Balen (Matthijs) 408. 511. 512.
Bara (Jan) 631 633. 635.
Barbarus (*Hermolaus*) 215.
Bartas (*Heer van*) 4 5. 6. 11. 25. 44. 99. 110. 194 196 229. 446.
Bartolomeus de Engelsman [1485] 253. 333. 337. 346. 358. 367. 377. 393. 460. 488. 520. 547. 581. 585. 620.
Becanus (Joannes Goropius) 106. 206. 241. 489. 583. 626.
Beelaert (Peeter) 327. 339 343. 373. 407. 440. 477. 526 541.
Beens (Adriaen Blandijn) 449. 451.
Benſe-Dupuis (*P.*) 5. 142.
Bergh (Adriaen vanden) 546. 629.
Bergh (P. vanden) 17. 477. 515.
Bernagie (Pieter) 79.
Bevere (Cornelis van) 627.
Bidlo (Goverd) 489. 538. 626.
Bijbel 29. 30. 44. 139. 252. 419. 521. 529. 530. 553.
Bije (Pieter de) 282. 283.
Bijns (Anna) 11. 12. 52. 71. 135. 162. 164 172. 201. 210. 253. 290. 293. 297. 346. 350. 351. 380. 381. 385. 403. 440. 441 449. 473 478. 481. 483. 497. 507. 524 545. 548. 557. 561. 562. 578. 626. 627.
Blaſius (Joan) 463. 464. 533. 635.
Bloemaert (Henrik) 632.
Bochart (*Samuel*) 438. 510. 511.
Bochoven (Frans van) 393. 502.
Boddaert (Pieter) 33. 386. 491. 547. 616.
Bode (Matthijs) 2. 604. 635.
Bodecheer Benning (Jan) 342. 544. 547.
Boëtius 11. 304. 467.
Boey (Cornelis) 459.
Bogaert (Abraham) 468. 607.
Boogaart (J.) 18. 627. 628. 634.
Boon van Engeland (Kornelis) 243. 258. 283. 285. 332. 577.
Bormeeſter (A.) 474. 640.
Borremans (N.) 339.
Bouckart (J.) 17. 20. 549. 617. 633.
Boxhorn (Markus Zweeris van) 483. 506.
Braam (Johannes van) 40. 290. 386. 529. 567.
Bracht (K. van) 554.
Bracht (P. van) 409.
Bracht (Tielman van) 402. 415. 554.
Brandt (Sebaſtiaen) 631.
Brandt (Gerardt) 2. 18. 24. 26. 31. 46. 47. 72. 74. 111. 129. 167. 168. 197. 222. 231. 232. 233. 238. 239. 248. 249. 253. 258. 266. 268. 299. 303. 330. 334. 339. 347. 357. 360. 362. 363. 375. 377. 390. 391. 392. 398. 400. 406. 418. 457. 460. 472. 486. 487. 489. 490. 492. 515. 522. 525. 526. 528. 533. 541. 542. 550. 555. 559. 570. 600. 601. 607. 640.

Brandt

Digitized by Google

Brandt (Kaſper) 98. 208. 220.
Brandt (Johannes) 526. 612. 613. 616.
Brandt (Johannes) *de Jonge* 627.
Brederode (Gerbrand Adriaenſz) 2. 52. 54. 60. 72. 78. 87. 104. 122. 140. 156. 165. 166. 167. 203. 216. 219. 250. 251. 257. 261. 262. 264. 274. 291. 293. 350. 405. 407. 409. 437. 445. 451. 452. 453. 473. 477. 481. 489 490 494. 495. 499. 528. 535. 549. 555. 581. 639. 641.
Breemer (C.) 567. 568.
Breemer (Gijsbert) 455.
Briſſonius (*Barnabas*) 284
Brit (GEZINE) 299 383. 445.
Broekhuizen (Joan van) 16. 74. 334. 345. 379. 380. 443. 452. 510. 512. 532. 567. 581. 619.
Brouërius van Nidek (Mattheus) 629.
Bruin (Claas) 340. 399. 601. 618. 621.
Brune (Johannes de) 407. 408. 499. 540.
Brune (Jan de) *de Jonge* 463. 464.
Bruno (Henrick) 543. 553.
Budæus (*Gulielmus*) 430. 433.
Buiſero (Diederik) 600.
Burchoorn (Izaak) 382. 405. 441. 455. 623.
Burg (Jacob vander) 371. 407. 418. 492. 492. 526.
Burman (Pieter) 7. 254. 267. 301. 447. 452.
Byſſche (*Edward*) 143.

C

de Nederduitſchen zoek by de K.

Cacina 433.
Ceſar (*Cajus Julius*) 388. 389. 390. 432. 586. 587. 488.
Cælius Rhodiginus (*Ludovicus*) 284.
Camerarius (*Joachimus*) 634.
Cange (*Car. du Freſne, du*) 306. 309. 312. 313. 324. 329. 394. 438. 449.
Canninus (*Angelus*) 590.
Caroſus (*Laertius*) 7.
Caſaneuve (*de*) 306 307 312. 313. 394. 407. 438 449
Catullus 334.
Cebes Tafereel 428.
Cerceau(*du*) 142.
Chalons (*L. Z. B. de*) 142.
Charifius (*Sofipater*) 410.
Chaſſanæus (*Bartholom.*) 306. 310.
Ciacconius (*Petrus*) 588.
Cicero 7. 29. 93. 195. 432. 433. 634.
Ciofanus (*Hercules*) 7 466
Clara (*Abraham van St.*) 126. 127.
Clemens Alexandrinus 29
Columna (*Hieronymus*) 498.
Conſtantinus Porphyrogenitus 311.
Corneille (*Pierre*) 57. 494.
Cragius (*Nicolaus*) 310. 311.
Creſcimbeni (*Gio Mario de'*) 6.
Curtius (*Quintus*) 301. 310.

D

Decker (Jeremias de) 8. 17. 25. 37. 50. 60. 79. 89. 103. 106. 110. 125. 129. 156. 174 190. 199. 200 205. 213. 226. 229. 231 241. 242 249 250. 253. 268. 273. 287. 292 296. 303. 334 338. 363 373. 379. 385. 386. 406. 418. 419 448. 479. 481. 488. 529 547. 555 566. 581. 602.
Deodati (*Giovanni*) 428.
Despréaux (*Jean Boileau*,) 142.
Diomedes, *Grammaticus* 144.
Donkan (J.) 317.
Dorp (Fredrik van) Hr. van Maesdam 2. 3. 52. 435. 465 619. 621. 626. 633. 639.
Droomers (J.) 640.
Droſte (Coenraet) 600 602. 628.
Dubbels (Pieter) 216. 405. 600.
Duez (Nathanaël) 325. 579.
Duinglo (J.) zie, by *Rederijkers*, de *Roo Rooſen* [1607]
Duircant (Andries) 547. 553. 598. 629.
Dullaart (Joan) 418. 567. 632.
Dullaert (Heiman) 24. 43. 79. 120. 121. 162. 240. 253. 275. 300. 371. 405. 419. 492 603.
Dumbar (Gerard) 506.

E

Eggericx (G.) 596.
Elger (Willem den) 282. 543.
Elias (Jacob) 355. 465. 570.
Elmeguidi (Emilius) 443. 548.
Elzevier (Izaak) 283.

Digitized by Google

Ennius 498. 586.
Erasmus (Desiderius) 211. 448.

F

Fabricius (*Georgius*) 145.
Fabricius (*Jo. Albertus*) 324.
Fay-d'Herbe (Hendrick) 636.
Fayus (*Michaël*) 520.
Festus (*Sextus Pompejus*) 284. 586. 587. 643.
Feitema (Sybrand) 340. 481. 552. 567.
Flaccus (*Valerius*) 301.
Florianus (Joannes) 8. 22. 621. 634.
Fontanus (Nicolaus) 470. 471. 619.
Fonteyn (Barent) 363. 547.
Fracastorius (*Hieronymus*) 628.
Francius (Petrus) 270. 271. 409. 487. 488.
Franck (Sebastiaen) 541. 640. 641.
Franckius (*Bernardus*) 438.
Focquenbroch (Willem van) 505.

G

Galenus 10.
Gargon (Mattheus) 22. 304.
Geel (Joost van) 319. 629.
Geestdorp (P.) 475. 498. 504.
Geleyn (Pieter van) 535.
Gheelen (Jan van) 56. 631. 642.
Gheschier (Petrus) 632. 641.
Ghistele (Cornelis van) 52. 71. 218. 294. 353. 354. 483. 506. 527. 619. 622. 627. 635. 636. 641. 642.
Glandorpius 389.
Glareanus (*Henricus Loritius*) 93. 355. 356.
Graef (Hendrick de) 174.
Grævius (Joh Georgius) 634.
Grambergen (M.) 465.
Graucius (M.) 355. 634.
Greenwood (Frans) 53. 73. 189. 278. 347. 513. 533.
Griek (Claude de) 559. 613.
Groot (Huyg de) 10. 17. 18. 52. 55. 115. 122. 220. 222. 223. 247. 263. 285. 342. 348. 359. 368. 445. 482. 485. 518. 577. 581.
Groot (Pieter de) 30. 74. 350. 464.

H

Haecht (P.) zie, bij *Rederijkers*, de *Violier* van Antwerpen [1561]
Haerlem Soetendaal 526.
Haas (Frans de) 491.
Haas (Joan de) 84. 261. 338 397. 462. 522. 555. 567. 570.
Haestens (H. L. van) 631.
Halma (François) 335.
Handvesten van Amsterdam 448. 524.
Haverkamp (J.) 340.
Hauteserre 313. 328.
Heems (Abraham) 602.
Heemskerk (Jan van) 353. 364. 463. 499. 546. 570. 628. 629.
Heemskerk (Willem van) 336. 533.
Heere (Lucas d') 50. 635. 636. 638.
Heiden (J. vander) 565.
Heydendael (H. van) 402.
Heynk (D.) 601.
Heyns (Peeter) 545. Zie verder, by *Rederijkers*, de *Groeyende Boom* van Liere [1561].
Heyns (Maria) 560.
Heyns (Zacharias) 4. 5. 11. 18 24. 38. 42. 43. 44. 72. 97. 99. 106 110. 111. 112. 114. 122. 172. 194. 196. 201. 205. 209. 229. 237. 242. 261. 268. 293. 353. 372. 374. 381. 386. 457. 466. 470. 477. 478. 511. 520. 550. 551. 570. 572. 578. 593 642.
Heinsius (Daniel) 9. 17. 18. 20. 22. 50 51. 72. 81. 104. 115. 122. 124. 151. 152. 166. 188. 195. 202. 230. 231. 236. 252. 253. 255. 261. 265. 276. 285. 297. 300 350. 351. 352. 367. 404. 441. 451. 454. 463. 466. 477. 494. 506. 513. 559. 566. 595. 600. 602. 608.
Heinsius (Nicolaas) 215. 382. 447. 452.
Hemelaer (Jan de) 405. 503. 631.
Herckmans (Elias) 17. 139. 140. 290. 339. 353. 455. 511. 525. 544. 545. 628. 631. 633. 634.
Hercules 28.
Hirtius (*Aulus*) 388. 389. 390.
Hobius (I.) 605.
Hoeve (Willem vander) 2.

Digitized by Google

Hoffer (Adriaan) 287. 293. 297. 451.
Homerus 9. 198. 276. 429.
Hoofman (C.) 560.
Hooft (Pieter Cornelisz) 2. 10. 13. 19. 25. 31. 45. 46. 52. 53. 55. 59 68. 69. 73. 74. 76. 85. 87. 88. 96. 103. 112. 115. 120. 122. 131. 135. 136. 137. 140. 144. 152. 154. 158. 159. 160. 162. 166. 168. 188. 192. 203. 209. 210 213. 216. 222. 223. 227. 228. 230. 231. 232. 233. 235. 238. 241. 244 248. 253. 255 258. 261. 266. 267. 269. 272. 274. 276. 277. 279. 287. 292. 294. 295. 299. 302. 311. 316. 317. 321. 329. 331. 335. 336. 337. 338. 339. 345. 351. 352. 356. 357. 359. 361. 364. 365. 366. 368. 373. 374. 386. 390. 397. 409. 412. 419. 424. 427 432 437. 443. 445. 446. 448. 449 451. 452. 460. 461. 465. 468. 474. 475. 481. 482. 483. 486 488. 489. 492. 494. 499. 500. 501. 503. 509. 514. 515. 516. 522. 528. 529 531. 533. 535. 538. 540. 541. 549. 555. 556. 558. 559. 560. 561. 572. 573. 598. 627. 633. 634. 635. 641.
Hooft (Willem Dirksz) 167. 250. 375. 464. 564.
Hoogstraten (David van) 9. 10. 13. 38. 47. 57. 60. 70. 73. 79. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 113. 135. 140. 190. 191. 193. 209. 224. 233. 237. 239. 243. 246. 247. 248. 250. 255. 267. 268. 269. 271. 280. 289. 291. 292. 294. 295. 296. 297. 299 316. 317. 345. 349. 355. 476. 484. 560. 600. 601. 624.
Hoogstraten (Frans van) 68. 81. 85. 156. 168. 172. 174. 175. 190. 193. 203. 219. 243. 245. 249. 256. 263. 265 268. 285. 290. 291. 366. 376. 384. 404. 409. 415. 416. 434. 445. 453. 461. 465. 482. 495. 513. 517. 527. 530. 531. 532. 548. 564. 568. 573. 600. 602.
Hoogstraten (Jan van) 194. 614. 616.
Hoogstraten (Samuel van) 19. 72. 85. 94. 103. 139. 167. 338. 343. 419. 442. 451. 452. 478. 479. 486. 547. 614. 619.
Hoogvliet (Arnold) 9. 16. 18. 20. 26. 39. 41. 67. 68. 84. 85. 87. 113. 115. 118. 120. 148. 155. 158. 163. 164. 168. 173. 188. 193. 195. 196. 198. 200. 212. 217. 219. 221. 224. 231. 239. 244. 249. 250. 251. 255. 260. 261. 264. 272. 273. 275. 290. 291. 300. 330. 356. 360. 374. 376 380. 381. 383. 402. 416. 419. 441. 442. 449. 454. 466. 467. 478. 481. 483. 492. 495. 506. 510. 519. 520 522. 525. 528. 531. 538. 544. 548. 551. 570. 594. 596. 606. 616. 618.
Horatius 16. 144 215. 218. 399. 400. 405. 428. 500 524. 530. 538. 606. 633.
Horst (G. vander) 556. 568.
Hotmannus (*Antonius*) 284.
Houten (Jan van) 420.
Houwaert (Jan Baptista) 49. 500. 621. 632. 637. 638. 641.
Huygen (Jan) 620.
Huygen (P.) 21.
Huygens (Constantin) 19. 25. 35. 39. 41. 53. 72. 116. 117. 136. 137. 165. 167. 171. 172. 192. 205. 219. 223. 236. 241. 242. 247. 256. 258 265. 270. 286. 292. 294. 296 297. 302. 335. 346. 347. 359. 360. 361. 365. 368. 374. 383. 384. 401. 403. 441. 448. 453. 458. 459. 461. 471. 474. 475. 479. 481. 484. 485. 486. 492. 505. 527. 528. 535. 556. 559. 564. 565. 583. 593. 640.
Hyginus (*Cajus Julius*) 282. 521.

J

IJk (Cornelis van) 485.
Jonktijs (Daniel) 34. 41. 46. 50. 55. 60 72. 78. 79. 109. 166. 167 173 203. 204. 232. 238. 253. 269. 343. 365. 377. 401. 403. 416. 437. 441. 442. 443. 444. 459. 463. 478. 492. 498. 500. 501. 505. 520. 542. 543. 547. 552. 560. 569. 570. 577. 596. 606.
Jonston (*Joannes*) 355.
Jordaan (Laurens) 341.
Isidorus 119. 444 520.

Digitized by Google

Junius (Hadrianus) 314.
Junius (Franciscus) 418.
Junius (Franciscus, *Franc. nep.*) 150. 322. 395. 411. 529. 530.

K

Cabeljau (Jonas) 139.
Kalbergen (Dirk) 454.
Campanus (M.) 473.
Kamphuizen (Dirk Rafaëls) 122. 161. 224. 242. 294. 338. 342. 373. 385. 392. 403. 511. 553.
Kannenburg (Henrik van) 374.
Canterus (Guilielmus) 266. 267 421.
Castricomius (Pancratius) 206. 420. 464. 482. 512.
Kate (Lambert ten) 31. 46. 47. 62. 63. 65. 67. 71. 77. 78. 123. 125. 126. 136. 154 161. 165. 166. 168. 170. 174. 188. 191. 192. 194. 207. 208. 209. 215. 230. 231. 236. 250. 251. 258. 260. 264. 275. 277. 278. 291. 299. 319, 320. 321. 322. 327. 333. 335. 339. 340 343. 348. 356. 365. 374. 375. 383. 390. 391. 393. 395. 405. 407. 408. 409. 419. 424 435. 436. 484. 485. 486. 499. 505. 508. 509. 512. 514. 517. 535. 536. 543. 558 573. 575. 576. 579. 580. 582. 592. 609 636.
Cats (Jacob) 340. 358. 365. 384. 404. 448 568
Kemp (Abraham) 499.
Kempher (Gerhardus) 9. 466.
Kero 438. 439.
Ketel (P. C.) 453.
Kiliaen (Cornelius) 1. 2. 20 21. 22. 39. 49. 62. 63. 64. 65 66. 71. 76. 101. 104. 106. 118. 123. 124. 126. 140. 156. 161. 174. 175. 197. 201. 203. 205. 206. 209. 220. 224. 231. 232. 238. 241. 250. 253. 255. 256. 263. 268. 274. 275. 277. 278. 279. 281. 283 284. 291. 298. 308. 311. 325. 327. 329 331. 332. 338. 339. 351. 352. 353. 354. 357. 364. 367. 368. 373. 374. 375. 378. 382. 383 385. 394. 395 397. 404. 406. 408. 410. 411. 420. 435. 438. 439. 442. 445. 449. 467. 468. 470. 471. 486. 489. 490. 494. 495. 498. 499. 521. 524. 536. 538. 539. 540. 541. 556. 557. 565. 579. 582. 583 591. 594. 623. 629. 639. 641.
Kirchmannus (*F.*) 284.
Kittensteyn (C.) 298.
Claes Willemsz [*MS.* 1486.] 613. 625. 626. 627 630. 638. 639. 641. 642.
Clercq (Pieter le) 53. 140. 174. 276. 475. 518. 596. 626. 627.
Clootwijk (Hr. van) *zie*, Mervede.
Knijf (Jan) 545. 572.
Knijf (P.) 475. 622. 623.
Codde (Pieter A.) 296. 339. 343. 407. 515. 624. 636. 637.
Colijn van Rijsselle 56. 331. 333. 342. 346. 365. 366. 381. 403. 404 405. 459. 471. 483. 494. 517. 555. 623. 626. 627. 629. 630. 631. 632.
Colijn (Klaes) 506. 507.
Koning (Abram de) 114. 242. 268.
Koning (Martinus) 362.
Coomans (Johanna) 601.
Coornhert (Dirk Volkerts) 206. 245. 343 349. 353. 364. 365. 367. 368. 375. 405. 451. 494. 579. 621. 628. 632.
Cos (J.) 502. 513. 536. 537.
Coster (Samuel) 17. 45. 76. 114. 122. 203. 264. 286. 289. 330. 369. 556. 631. 643.
Kraeyvanger (Everhard) 74. 202. 204. 205. 228. 232. 250. 380. 522. 529. 531.
Craen (A. Pietersz) 18. 52. 138. 496. 633. 636.
Kriek (Kornelis) 602.
Cruyssen (Cornelis vander) 468. 523.
Krul (Jan Harmensz) 167. 535.

L

Lancelot (*D.*) 142. 143.
Langendijk (Pieter) 249. 353. 467. 627. 628.
Latro (*Porcius*) 430.
Leibnitz (*G. G.*) 20. 439.
Lescailje (Katrijne) 181. 532. 524. 612. 614. 618.
Lydius (Jacobus) 403. 406. 482. 603 619.

Digitized by Google

Limburg (Pranea van) 336.
Lingelbach (David) 2. 568 600.
Lipsius (Justus) 7. 306. 320. 322. 354. 395. 483. 621. 622.
Long (Izaak le) 126. 171. 206. 291. 442. 470 508. 509. 565. 608. 609.
Longinus 276.
Loon (Abraham van) 217.
Loon (Gerard van) 476. 500. 534. 555. 558. 573. 577. 607. 623. 640. 643.
Luisinus (*Franciscus*) 7.
Luther (*Marten*) 335. 349. 428. 512.

M

Maesdam (Hr. van) *zie*, Dorp.
Makeblijde, *S. J.* (Ludovicus) 621.
Male (Jetske Reinou vander) 596. 603.
Mander (Karel van) 19. 242. 282. 342. 394. 407. 506.
Manilius 194. 195. 520.
Manutius (*Aldus*) 588.
Mark (Henrik vander) 444. 455.
Martialis 417.
Martinius (Franciscus) 302. 342. 363. 381. 382. 418. 419. 516.
Mater (Govert van) 352. 506. 559. 577.
Matham (Jacob) 380.
Mathanasius (Chrysostomus) 452.
Mauden (David van) 541.
Maximus Tyrius 27.
Maximus (*Valerius*) 310.
Meeteren (Emanuel van) 131. 565.
Meyer (Lodewijk) 20. 21. 106. 153. 155. 173. 209. 241. 263. 274. 308. 329. 354. 406. 489. 594.
Meyere (Lævinus de) 19. 174 296. 347. 404. 577.
Menage (*Gilles*) 106. 111. 307. 312. 313. 382. 394. 407 438. 545.
Menestrier (C. F.) 305. 306.
Mervede (M. vander) Hr. van Clootwijk 382. 629.
Merula (Paulus) 507. 512.
Meursius (Johannes) 312.
Mucyllus (*Jacobus*) 355. 356.
Muge (*Guy*) 312. 579.
Mieris (Frans van) 573. 574. 575.
Mijle (Abram vander) 21. 161. 201. 253. 394 438. 439. 512.
Millert (Abraham van) 445.
Mines (*Claudius*) 305. 468.
Minturnus (*Antonius Sebastianus*) 145.
Montanus (Arnoldus) 587.
Moonen (Arnold) 10. 13. 14 15. 16. 18. 31. 58. 60. 63. 70. 71. 73. 76. 81. 83. 91. 92. 95. 105. 111. 123. 139. 140. 159. 164. 173. 190. 193. 208. 212. 224. 230. 232. 240 248. 258. 261. 264 273. 275. 288. 335. 337. 341. 347. 348. 359. 371. 374. 383. 397. 403. 407. 410 416. 422 423. 424 426. 430 444. 445. 454 464. 474. 475 479 481. 488 489. 492. 494. 495. 504. 512. 516. 528. 529. 532. 549. 570 578. 613. 624. 629.
Morian (Anna) 493. 613 616 617
Mostaert (Daniel) 416. 444. 494. 555. 612. 613.
Munkerus (Samuel) 490. 504.

N

Nyloë (J.) 154. 415. 426. 430.
Noordwijk (J. vander Does, Hr. van) 122. 254. 296. 481. 537. 559.
Nooseman (Jan) 16. 536.
Nothenus Balbulus 318. 320. 341. 351. 354 439. 480 507. 508. 509. 512. 572. 591. 622. 628.
Nuyts (Pieter) 333.

O

Oortman (D.) 577.
Otfridus 21. 289. 318. 335. 439. 479. 480. 482. 507. 508. 509. 510. 523. 642.
Oudaen (Joachim) 239. 248 258. 277. 298. 328. 360. 386. 453. 543. 599. 603.
Overbeke (Aernout van) 600. 601.
Ovidius 4. 6. 7. 8. 22. 23. 30. 38 42. 49. 55. 56. 66. 70. 98. 100. 101. 115. 120. 159. 164 195. 217. 218. 223 227. 234 240. 247. 267. 300. 301. 329. 355. 371. 402. 406. 409. 440. 443. 447. 448. 459. 466. 479 493. 501. 510. 511. 519 520. 521. 540. 541. 548. 554. 563. 579. 580. 608.
Outhof (Gerardus) 509. 555. 601.
Outzeel (Jacob) 392.

Digitized by Google

P

Paffenrode (Johan van) 515. 542. 548. 625. 627. 629.
Palazzi (*Gio. Andrea*) 305. 307. 308. 309. 310. 316.
Palthenius 556.
Parthenius (*Nicolaus*) 387.
Paſchalius (*Carolus*) 310.
Paulus 111. 586. 587.
Pauſanias 306.
Pels (Andries) 140. 141. 170. 178. 180. 188. 211. 215. 216. 226. 244. 245. 247. 257. 335. 384. 386. 434. 435. 497. 537. 597. 606. 610. 611. 616. 617. 625. 630. 637.
Pels (Nicolaas) 522.
Perizonius (Jacobus) 430. 433.
Perſius 394.
Poſius (*Bernardus*) 581. 590.
Petijt (P.) zie Rederijkers van Haerlem [1598]
Philander 433.
Pierſon (Chriſtoffel) 433.
Plantijn (Chriſtoffel) 20. 21. 39. 62. 71. 101. 104. 118. 123. 124. 156. 162. 175. 206. 209. 215. 220. 224. 231. 250. 256. 279. 281. 283. 284. 295. 298. 308. 311. 325. 327. 341. 349. 351. 352. 353. 354. 357. 367. 368. 397. 420. 435. 438. 439. 442. 449. 489. 507. 521. 524. 539. 541. 556. 559. 561. 579. 629.
Plato 7. 26.
Plautus (*Marcus Accius*) 371.
Plemp (Corn. Giſelbrechts) 1. 402. 478. 479. 490. 537. 628. 631. 632. 636. 637.
Plemp (V. F.) 53. 55. 499. 546. 578. 579. 619.
Plinius 356. 634.
Pluimer (Joan) 311. 317. 444. 515. 614.
Plutarchus 98. 310.
Pompejus (*Sextus*) zie, *Feſtus*.
Pontanus (*Joh. Jovianus*) 145. 589.
Pontanus (Joh. Iſacius) 479. 480.
Pook (J.) 554. 574.
Poot (Hubert Korneliszoon) 10. 11. 17. 18. 22. 24. 40. 44. 51. 56. 58. 60. 62. 67. 81. 85. 91. 92. 96. 97. 100. 111. 116. 118. 121. 156. 167. 203. 208. 209. 214. 224. 227. 228. 238. 240. 242. 246. 248. 250. 257. 272. 275. 285. 286. 300. 303. 335. 349. 359. 363. 371. 372. 373. 380. 407. 408. 446. 467. 488. 492. 495. 514. 522. 526. 529. 540. 541. 547. 550. 556. 570. 571. 577. 578. 595. 632. 638. 650. *alles uit het I deel zyne Poëzye.*
Pot (Kornelis vander) 458.
Potter (David de) 3. 24. 45. 52. 62. 153. 168. 172. 213. 226. 228. 229. 232. 245. 265. 267. 277. 285. 292. 295. 298. 332. 334. 338. 353. 401. 463. 497. 545. 550. 564. 565. 594. 613. 615 616.
Potterus (*Johannes*) 310.
Priſcianus 434. 639.
Proclus 28.
Propertius 345.
Pythagoras 28.

Q

Queſtiers (CATHARINA) 91. 114. 174. 292. 377. 492 557. 567. 613. 622.
Quintilianus 150. 432. 434.

R

Rabus (Pieter) 601. 614.
Regius (*Raſael*) 355. 356.
Reygersbergh (J.) 369 477. 572. 626.
Revius (Jacobus) 174 293. 298. 327. 331. 341. 353. 356. 357. 363. 378. 383. 397. 402. 405. 441. 442. 490. 503. 522. 527. 547. 554. 555. 576. 585. 624.
Rigaltius (*Nicolaus*) 312.
Rintjes (Hendrik) 56. 493. 505. 636.
Rippertsz (T.) 600.
Rixtel (Pieter) 174. 620. 638. 640.
Robijn (W.) 626.
Rodenburgh (Theodoor) 337.
Ronſard (*Pierre*) 142. 332.
Rotgans (Lukas) 52. 140. 222. 602. 614.
Rue (Pieter de la) 528. 567. 598 604. 605.
Ruychrock (Phillips) [*MS.* 1486] 12. 47. 68. 153. 201. 259. 290. 324. 335. 369. 370. 450. 451. 477. 489. 565. 581. 608. 621.
Ruiter (Michiel Adriaanſz) 330.

Digitized by Google

Ruſcelli (*Jeronimo*) 304.
Ruuſſcher (Mattheus) 525.
Rijk (Frans) 26. 600.

REDERIJKERS

van Aedwaertswoude [1607] 471.
Amſterdam, In Liefd' Bloeyende 298 437. 499. 638.
Amſterd. De Witte Lavender [1607] 362.
Antwerpen, Vergadering van XIX Kameren op het Landjuweel en Haechſpel [1561] 130. 131. 135. 349. 351. 551. 619.
Antw. d'Olijftak [1561] 133. 630.
—— de zelfde [1620] 641.
Antw. De Violier [1539] 265. 294.
—— de zelfde [1561] 56. 130. 131. 340. 346.
Audenaerde [1539] 598.
Berchem, de Bloeyende Wijngaard [1561] 12. 175. 210.
Bergen opten Zoom, de Vreuchdenbloeme [1561] 346.
Bruſſel, Den Boeck 130.
Bruſſel, 't Corenbloemken [1561] 12. 584.
Bruſſel, 't Maryencransken [1561] 130. 331. 385. 393. 542. 581.
Bruſſel [1539] 137. 449.
Catwijck [1607] 44. 499. 500.
Deynſe [1539] 293. 549.
Dieſt, de Chriſtus Ooghe [1561] 113.
Dieſt, de Leliebloem [1561] 294.
Dordrecht, de Fonteyniſten [1598] 623.
Ghend, Vergadering van XIX Kameren [1539] 619.
Haerlem [1598] 369. 555.
Hamburg [1598] 370. 489. 572.
Herentals, 't Couwoerdeken [1561] 171. 483. 584. 621.
's Hertogenboſch, den Vyerighen Doern [1561] 3. 4. 217. 241. 268. 294. 346. 470. 516. 542.
Leyden, de Orangie Lelie [1607] 372. 381. 383. 412. 417.
Leyden, de Witte Acoleyen [1607] 340. 362.
Liere, den Groeyenden Boom [1561] 11. 171. 210. 346. 638.
Liere, 't Jennettebloemken [1561] 11. 12. 210. 294
Loo [1539] 297. 478. 507. 512. 532.
Loven, de Rooſen [1561] 166. 346. 561.
Maesland, de Olijftak [1598] 332.
Mechelen, de Liſchbloeme [1561] 104. 393. 477. 561.
Mechelen, de Pioene [1561] 131. 133. 171. 346. 483.
—— de zelfde [1620] zie *Fay-d'Herbe* en *Thieullier*.
Meeſene [1539] 135.
Rotterdam, de Blaeuwe Acolyen [1598] 626.
Schiedam, de Roo Rooſen [1607] 343. 353. 457.
Sout-Leeuwen, de Lelikens vanden dale [1561] 3. 61. 137. 383. 385. 482. 557. 575. 583.
Thielt [1539] 133. 478. 483.
Thienen [1539] 482.
Turnhout, de Heybloeme [1561] 12. 346. 482.
Vilvoorde, de Goubloeme [1561] 137.

S

Salluſtius 387. 388. 389.
Sanctius (*Franciscus*) 430. 433. 434. 639.
Sannazarius (*Jacobus*) 145.
Scaliger (*Jul. Cæſar*) 143. 628.
Scaliger (*Joſephus*) 518. 586 587.
Scapula (*Johannes*) 530.
Schagen (C. P.) 347. 348. 358. 407. 416. 496. 504. 505. 555.
Schelling (Pieter vander) 495.
Schellinks (W.) 527. 559.
Schermer (Lukas) 13.
Scherzius (*Jo. Georg.*) 420.
Schilterus (*Jo. Georg.*) 479. 480. 507. 512. 544 556. 609.
Schim (Hendrik) 171. 239. 250. 409. 418. 493. 523. 545. 567. 577. 596.
Scioppius (*Gaſparus*) 382.
Schipper (Jan Jacobſz) 173. 627.
Schrooder (Johannes) 505. 506.
Scriverius (Petrus) 9. 61. 104. 115. 122. 236. 250. 253. 301. 407. 494. 511. 567.

Digitized by Google

Scudery 57.
Servius 301. 382. 589. 622.
Sewel (Willem) 10. 13. 31. 70. 81 86. 123. 159. 164. 166. 168. 208. 248. 258. 259. 264. 341. 343. 348. 382. 407. 423. 424. 468. 486. 544. 558. 572. 607. 624.
Sijbant (Abraham) 622. 627. 637. 638. 639.
Sylvius (Samuel) 77.
Silvius (Willem) 8. 331. 338. 339. 342. 359. 368. 370. 372. 381. 382. 440. 459. 510. 541. 555. 556. 621. 628. 630. 632.
Simonides 98.
Six (Jan) 43. 79. 208. 335. 599. 602. 612.
Six van Chandelier (Jan) 8. 26. 34. 58. 72. 73. 101. 130. 206. 224. 278. 280. 302. 335. 339. 341. 342. 361. 369. 374. 481. 488. 489. 491. 505. 516. 538. 543. 554. 555. 557. 579.
Sixtinus (Suffridus) 533.
Smids (Ludolf) 9. 42. 56. 118. 157. 281. 356. 493. 519.
Smidts (P.) 623.
Snakenburg (Henrik) 555.
Snakenburg (Theodoor van) 531.
Snellinx (Francisco) 282.
Someren (Johan van) 343. 463. 489. 628.
Spiegel (Elbert) 531.
Spiegel (H. L.) 12. 21. 24. 40. 55. 61. 68. 72. 76. 78. 85. 97. 103. 112. 117. 122. 175. 200. 202. 203. 206. 211. 225 226. 227. 242. 248. 251. 252. 257. 274. 277. 279. 300. 348. 363. 365. 373. 402. 403. 410. 416. 451. 461. 481. 492. 503. 527. 535. 559. 560. 562. 584. 596. 615. 639.
Spinneker (Adriaan) 352. 601.
Spiring (Willem) 386. 614.
Starter (Jan Janſz.) 533.
Statius (*Achilles*) 448.
Steendam (Jacob) 629.
Stoke (Melis) 2. 12. 71. 80. 124. 132. 133. 134. 137. 153. 166. 201. 202. 259. 264. 271. 292. 293. 295. 299. 325. 345. 354. 369. 370. 372. 379. 437. 438. 449. 450. 451. 464. 478. 506. 507. 508. 517. 528. 538. 566.
Storm (Jacob) 343. 502.
Struys (Jacob) 460. 465. 488. 543. 637. 639.
Suderman (J.) 286. 454.

SCHRIJVER

van de Aantek. op Willeramus: *zie*, Caſtricomius.
Beſchrijving der Stad Delft 506.
Declamatio contra Salluſtium 430.
Der Minnen Loep [*MS.* 1486] *zie*, Claes Willemſz.
Der Sielen Troeſt [1484] 52. 243. 259. 265. 275. 293. 354. 355. 369. 464. 466. 506. 507. 532.
Deſtructie van Troyen [1479] 49. 56. 68. 69. 104. 153. 243. 259. 271. 285. 287. 289. 350. 360. 368. 370 373 449. 496. 508. 517. 568. 572 576. 581. 608.
Ernſtige en Boertige Mengelſtoffen 138. 298. 362. 475. 537. 560. 566. 633.
Faſciculus Temporum [1480] 138. 259. 265. 271. 334. 369. 370. 477. 562. 576.
St. Franciscus Wijngaerd 289.
Gemoraliſeerd Kaatſpel [*MS.* 1452] 12. 55. 80. 123 132. 137. 138. 162. 171. 243. 259. 265. 266. 271. 285. 286 287. 290. 291. 293. 297. 325 349. 368. 369. 370 379. 382. 410. 450. 451. 460. 461. 473. 481. 500. 507. 508. 523. 527. 558. 559. 566. 572. 608.
Getuigſchrift der Amſt. Regeeringe, &c. [1345] 508.
Goudſch Cronijcxken [1478] 342. 346. 369. 370. 506 517. 630.
Gulden Troen [*geſchr.* 1386. *gedr.* 1484] 4. 243. 263. 265. 286. 293. 336. 346. 383. 445. 473. 476. 477. 507. 508. 566.
Handveſten van Amſterd. 448. 524.
Hiſtorie van Alexander [1515] 104. 166. 240. 255. 259. 263. 265. 275. 345. 350. 351. 367. 489. 517. 635.
Hiſt. van Orienten [*MS.* 1486] *zie*, Ruychrock.
Hiſt. van Zeghelijn van Jheruſalem 13. 71. 137. 166. 240. 294. 297. 342.

Digitized by Google

342. 369. 379. 381. 398. 462. 470. 473. 485. 609. 638.
Idea Linguæ Belgicæ: zie, Verwer.
Liedeken van Graaf Floris en Ger. van Velſen 366. 635.
Liedeken [*MS*] 259.
Pachtbrief [*MS.* 1464] 637.
Rechten van Kermerland [1390] 506. 507. 510. 631.
----- ----- [1455] 508.
Regement der Gheſontheyt [1514] 122. 351. 381. 393. 420. 506.
Roomſche Legende [1478] 12. 56. 68. 69. 80. 104. 201. 259. 265. 271. 286. 289. 335. 336. 349. 351. 370. 393. 426. 452. 467. 477. 507. 508. 532. 554. 565. 581. 608. 539.
Rijm, van St. Anno [1100] 507. 509.
Scep vol wonders [1514] 42. 80. 197. 201. 205. 209. 255. 256. 268. 299. 379. 437. 461. 473. 477. 506. 581. 608.
Sigismundus, Treurſpel 19.
Spiegel Hiſtoriael: *zie*, Velthem.
Stichtingbrief [*MS.* 1416] 524.
Uitlegger van *Apollonius Rhodius* 254.
-------- van *Juvenalis* 443.
Voorrede op 't Landjuweel en Haechſpel [1561] 131. 171. 327. 551.
Vorſtelijk Geſchenck, *&c.* 634.
Zangberg Gezuiverd 54. 452.

onder de ZINSPREUK.

Aeckt naer Godt 625.
Dwinght u tonghe 457.
Natura et Arte 355. 458. 506. 604.
Nil Volentibus Arduum 153. 198. 210. 217. 219. 244. 250. 287. 288. 340. 343. 363. 374. 380. 465. 491. 523.
Roemt u leven alijnd 502.

onder de LETTERS.

A. B. 631.
A. P. S. 605.
D. T. 142.

T

Taamſoon (Cornelis) 276.
Tacitus (*Cornelius*) 427. 627.
Tamé (Dr. T.) 472.
Taſſo (*Torquato*) 306.
Tatianus 576.
Tempel (O. V.) 624.
Terentianus Maurus 145.
Tertullianus 284.
Thieullier (Joan) 138. 626. 642.
Toledo (Ioh. van) 505.
Toren (H.) 553.
Traudenius (D.) 495.
Tuiman [Carolus] 20. 21. 39 42. 58. 64. 65 68. 77. 161. 165. 172. 209. 223 243. 275. 277. 317. 348. 383. 397. 419. 442. 606.
Turnebus (*Adrianus*) 7. 433.
Turturetus (*Dom Vincentius*) 301. 306.

V

Vaernewijck (Marcus van) 643.
Valentijn (Abraham) 6. 8. 9. 56. 101. 106. 115. 157. 227. 281. 356. 493. 547. 548. 640.
Valerianus (*Joh. Pierius*) 362. 382.
Valla (*Laurentius*) 422. 423. 430. 432.
Varro (*M. Terentius*) 410. 538. 586. 589.
Vavaſſor (*Franciscus*) 6.
Veen (Jan vander) 619. 636. 639. 640.
Veer (CORNELIA vander) 174.
Vegetius (*Flavius*) 309.
Veldemer (Johannes) 172. 346. 369. 370. 451. 464. 498. 630.
Velthem (Lodewijk van) 71. 137. 171. 205. 260. 265. 290. 291. 325. 346. 369. 442. 470. 483. 485. 498. 506. 507. 508. 517. 562. 565. 608. 609. 638.
Velzen (B. van) 531. 556.
Venne (Adriaen van de) 293. 441. 450. 451. 556. 605.
Verbieſt (Hendrik) 171. 463. 635.
Verburg (Jzaak) 634.
Verhoek (Pieter) 52. 285. 311. 347. 376. 407. 409. 444.
Verwer (Adriaan) 96. 208. 417. 424. 428.

Digitized by Google

428. 431. 453. 590. 625.
Verwers (KATHARINA) 632.
Virgilius 26. 301. 309. 498. 592. 593. 622.
Virgilius (*Polydorus*) 309.
Visscher (ANNA Roemers) 257. 494. 495.
Visscher (Roemer) 12. 16. 55. 68. 103. 162. 211. 219. 236. 238. 250. 265. 274. 297. 342. 346. 349. 350. 362. 368. 382. 400. 440. 454. 481. 496. 497. 500. 522. 527. 535. 538. 541.
Viverius (Jacobus) 568.
Vlaming (Pieter) 12. 21. 68. 112. 203. 211. 251. 274. 331. 376. 410. 473. 623. 643.
Vliet (A. vander) 457. 458.
Vliet (Albertus van) 549.
Ulphilas 326. 395. 529. 530.
Volhart (J.) 596.
Vollenhove (Bernhard) 41. 44. 58. 67. 73. 85. 120. 140. 155. 156. 160. 161. 193. 200. 212. 225. 227. 239. 249. 250. 254. 261. 263. 266. 267. 269. 280. 330. 347. 374. 419. 464. 472. 489. 513. 528. 529. 532. 598. 603. 631. 635.
Vollenhove (Johannes) 22. 73. 74. 85. 92. 115. 117. 152. 168. 218. 220. 221. 245. 261. 334. 406. 410. 416. 492. 512. 532. 541. 550. 562. 569. 596. 601. 602. 604. 609. 610.
Vomelius (Sibrandus) 488. 521.
Vondel 1. 3. 7. 8. 10. 12. 17. 18. 23. 24. 25 32. 39. 44. 47. 49. 50. 51. 53 62. 63. 73. 83. 89. 90 95. 97. 101. 103. 106. 110. 112. 114. 117. 121. 129 135. 136. 137. 138. 140. 147. 148. 149. 150. 151. 154. 158. 172 173. 174. 185. 189 192. 193. 199. 200. 205. 209. 216. 225. 226. 228. 232. 244. 245. 246. 248. 254. 255. 256. 257. 258. 261. 263. 267. 269. 273. 276. 280. 282. 283. 292. 296. 301. 308. 328. 329. 331. 333. 338. 340. 342. 345. 347. 352. 358. 366. 373. 375. 379. 381. 384. 385. 386. 387. 392. 398. 399. 402. 403. 405. 406. 407. 409. 417. 418. 444. 448. 453. 460. 464. 465. 472. 475. 485. 490 491. 492. 494. 496. 500. 502. 503. 511. 512. 517. 523. 524. 527. 528. 529. 531. 532. 533. 534. 536. 537. 538. 542. 544. 546. 547. 550. 555. 559. 573. 576. 578. 579. 593. 594. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 614. 615. 617. 621. 622. 623. 625. 626. 633. 637. 638. 639. 640. 642.
Vos (Jan) 26. 54. 101. 103. 158. 262. 349.
Vos (Isaac) 577. 596. 622. 633.
Voskuyl (Meyndert P.) 140. 443. 471. 640.
Vossius (Ger. Joh.) 309. 324. 329 367. 382. 387. 388. 389 406. 430. 431. 433. 444 521. 579. 586. 587. 588. 589.
Upton (*Nicolaus*) 314.
Vredius (Olivarius) 307.

VERTAALERS

van den Bijbel 3. 4. 31. 47. 76. 85. 111. 123. 125. 138. 141. 166. 194. 199. 201. 205. 242. 251. 255. 258. 265. 297 335. 341. 342. 350. 351. 358. 359. 364. 380. 395. 404. 407. 419. 427. 452. 459. 477. 506. 527. 529. 530 532. 556. 562. 590. 591. 635.
den Delfschen Bijbel [1477] 201. 206. 251. 255. 259. 265. 271. 289. 335. 336. 350 351. 370. 393. 420. 428. 439. 443. 449. 460. 467. 473. 476. 477. 481. 507. 508. 517. 532. 546. 556. 581. 625.
Liesveldschen Bijbel 289.
Engelschen 428. 485.
Franschen 242. 428.
Griekschen der *LXX*. 428.
Hoogduitschen 335. 349. 428. 512.
Italiaanschen 428.
Latijnschen, de *Vulgata* 111.
------- van Junius 428.
Spaanschen 428.
Eenige Psalmen [*MS.* 1476] 123. 199. 337. 351. 359. 477. 531.

Digitized by Google

ander *handschrift* van 't zelfde 531. 532.
---- van Boetius [1485] 3. 9 11. 12. 27. 29. 36. 45. 47. 56. 68. 123. 138. 156. 166. 167. 173. 206. 210. 231. 255. 259. 265. 269. 271. 272. 289. 293. 297. 301. 303. 308. 311. 319. 337. 344. 349. 351. 372. 459. 467. 477. 481. 507. 508. 532. 545. 575. 576. 581. 627.
Esopus Fabelen 289.
Schadelijkheid der Gramschap: *zie*, Meyere Willeramus 269. 350. 354. 355. 482.

W

Wachtendorp (Casparus) 454. 475.
Wachterus (*Joh. Georg.*) 121. 205. 251. 275. 322. 323. 395. 413. 414. 415. 435. 440 467. 609.
Wael (Franciscus de) 298. 342. 379. 381. 384. 407. 554. 555.
Waelsingham (*Thomas*) 314.
Walings (GEERTRUYD) 552. 628.
Waterloos (H. F.) 543. 552. 593. 594. 600. 614. 640.
Wellekens (Jan Bapt.) 298. 358. 384. 497. 523. 567. 601. 604. 637. 640.
Westerbaen (Jacob van) 20. 22. 28. 45. 49. 73. 112. 117. 160. 165. 167. 168. 189. 211. 216. 219. 273. 277. 285. 329. 343. 347. 392. 453. 461. 481. 495. 504. 516. 552. 565. 577.
Westtein (George) 44. 391. 632.
Willeramus, de Abt 13. 22. 132. 201. 206. 265. 269. 287. 289. 291. 320. 349. 350. 351. 354. 373. 464. 482. 507. 510. 512. 556.
Willink (Daniel) 472. 629.
Winsbeke 413.
Winschooten (W. van) 64. 66 124. 125. 165. 174. 197. 231. 233. 236. 287. 408. 457. 477. 484. 487. 490. 544. 554.
Wisingh (Jan) 629.
Wit (Jan de) 476. 565. 620.
With (KATRINA JOHANNA de) 496.

X

Xenophanes 29.
Xenophon 310.

Z

Zanten (J. van) 358. 493.
Zasius (Lucas) 537. 538.
Zeerijp (Pieter) 637.
Zeesen (Filip van) 379.
Zeeus (Jacob) 161. 208. 234. 374 380. 403. 416. 452. 600.
Zevecotius (Jacobus) 293. 297. 346. 371. 404. 624.
Zjermes (Adam Karels van) 535.
Zoet (Jan) 417. 529. 535. 539. 565. 596. 602. 614. 642.
Zwartte (AURELIA) 602.
Zweerts (Hieronymus) 499.
Zweerts (Kornelis) 640.
Zweerts (Philip) 613. 614 615. 616. 617.

Pag. 672. voor *Despréaux* (*Joan Boileau*)
lees, *Despréaux* (*Nicolas Boileau*)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

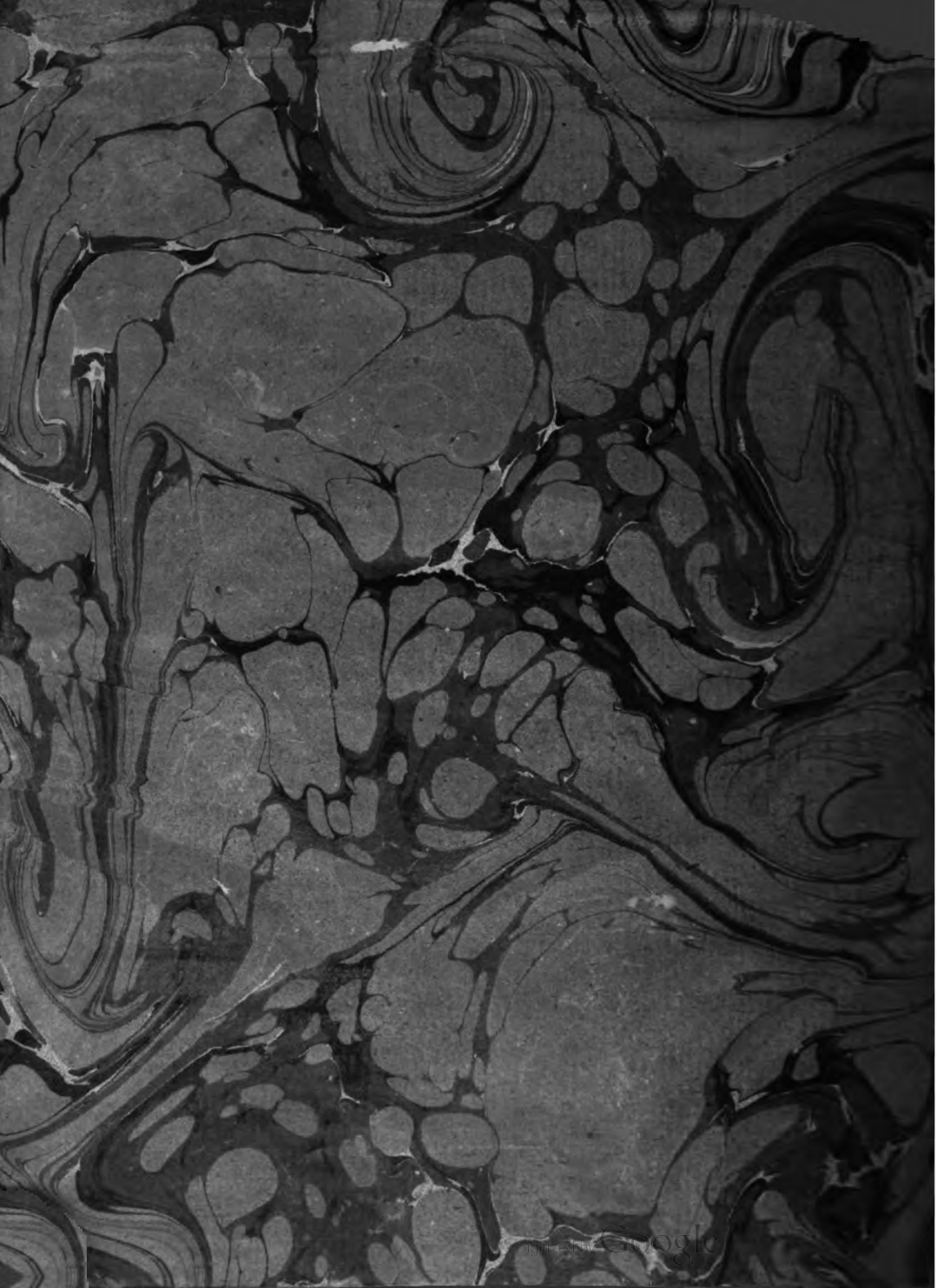

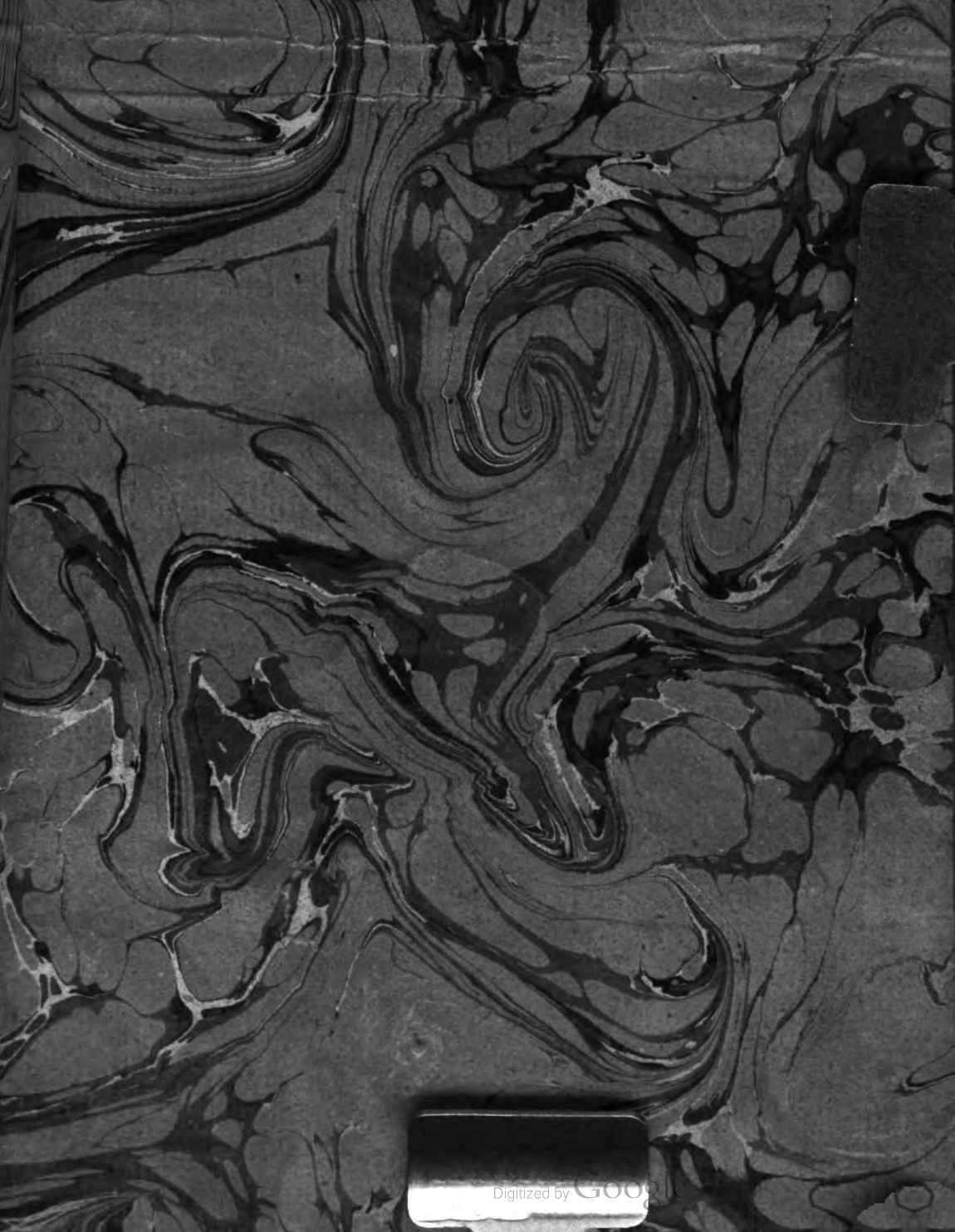
Digitized by Google

Digitized by Google